Research Paper
JBER Scope: Education

The Development of Learning Effectiveness by Using Music Studies in Guizhou Qiannan Economic College in China

Wei Sun[1], Patthira Phon-ngam[2*]

[1,2] Shinawatra University, Thailand
✉: * pat.phonngam@gmail.com
(* Author Corresponding Email)

Received: 20 December 2025; Revised: 22 January 2026; Accepted: 10 February 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

Music general education in private universities located in China's ethnic regions is often limited by curriculum constraints, insufficient resources, and varying levels of teaching quality. These challenges reduce the potential of music education to support broader academic and personal development among non-music majors. This study aimed to: (1) examine the current situation and problems of music teaching at Guizhou Qiannan Economic College; (2) provide guidelines for using music to improve students' learning efficiency; (3) develop learning effectiveness through structured music studies; and (4) evaluate the outcomes of the music-based intervention. An embedded mixed-methods design was used. Quantitative data were collected from 390 students through a structured questionnaire, while qualitative data were obtained from interviews with 25 music teachers and 10 students, classroom observations, and document analysis. A 16-week Kodály–Orff integrated program was implemented with 39 student volunteers to test the proposed guidelines and measure changes in learning effectiveness. Findings show that students perceive teacher competence positively, yet curriculum design, learning resources, and participation opportunities remain only moderate. The developed guidelines emphasize emotional engagement, cultural relevance, and alignment between music activities and learning tasks. Evaluation of the 16-week intervention indicates improvements across cognitive, affective, behavioural, and music-skill dimensions. Participants also demonstrated a significant increase in semester GPA, suggesting positive academic spillover effects. The study concludes that structured and culturally responsive music studies can effectively enhance learning effectiveness in ethnic regional colleges.

Keywords: Music Education, Learning Effectiveness, Kodály–Orff Approach

1. Introduction

Music education is increasingly recognised as an important component of holistic learning, contributing to students' cognitive, emotional and behavioural development across disciplines (Liu & Zhang, 2021; Chen, 2023). Despite this growing recognition, music general education remains underprioritised in many private universities located in China's ethnic minority regions. Such institutions often face persistent challenges, including limited instructional hours, insufficient curriculum planning and a shortage of qualified music educators, which collectively undermine the role of music as a tool for enhancing learning effectiveness (Wang & He, 2022). As a result, students frequently experience passive learning, reduced engagement and inconsistent learning outcomes conditions that run counter to research demonstrating that music supports attention, memory, motivation and emotional regulation, all of which are essential for academic success (Sun & Li, 2020; Zhao, 2025).

Guizhou Qiannan Economic College exemplifies this situation. Serving a diverse populationmany from ethnic minority backgrounds and first-generation university families the college encounters structural constraints such as overcrowded classes, limited access to teaching materials and inconsistent pedagogical practices across music courses. Previous evaluations indicate that students perceive music classes as only moderately effective, citing low participation opportunities and minimal practical application (Huang & Mei, 2022). These challenges underscore the necessity of strengthening music education not merely as an aesthetic subject, but as a strategic component that can support academic achievement, emotional well-being and cultural identity development in ethnic regional institutions (Tan, 2024).

In response to these needs, the present study aims to develop and evaluate approaches to enhance learning effectiveness through music studies in Guizhou Qiannan Economic College. By examining the existing problems, proposing evidence-based guidelines and implementing a structured 16-week Kodály–Orff program, this research seeks to demonstrate how well-designed music education can serve as a practical, feasible and culturally responsive strategy for improving student learning outcomes in ethnic regional higher education.

1 Research Objectives

1.1 To study the current situation and problems of music teaching in Guizhou Qiannan Economic College.

1.2 To provide the guideline to use of music to improve the learning efficiency of students in Guizhou Qiannan College of Economics.

1.3 To develop the learning effectiveness by using music studies in Guizhou Qiannan Economic College in China

1.4 To evaluate the learning effectiveness by using music studies in Guizhou Qiannan Economic College in China

2 Research Scope

2.1 Population and Samples

This study involved undergraduate students from eight faculties at Guizhou Qiannan Economic College (n = 390). In addition, 25 music teachers and 10 students participated in in-depth interviews. A group of 39 student volunteers joined the 16-week Kodály–Orff integrated learning intervention.

2.2 Content Scope

The research focused on four dimensions of learning effectiveness:
Cognitive: understanding of music concepts and academic performance
Affective: motivation, attitudes, and confidence
Behavioral: participation, communication, and learning behaviors
Music Skills: rhythm, singing, listening analysis, and applied musical performance

2.3 Instrumentation Scope

Research tools included:
questionnaires on music learning quality and learning effectiveness,
semi-structured interview forms,
classroom observation checklists,
a 16-week integrated Kodály–Orff instructional program, and
academic performance comparisons (e.g., semester GPA).

2.4 Geographical Scope

The study was conducted at Guizhou Qiannan Economic College, located in Qiannan Prefecture a multi-ethnic region of Guizhou Province, China.The local cultural diversity and resource limitations shape music education practices and student learning behaviors.

2.5 Time Scope

The research was carried out between 2023 and 2025, including one full semester of intervention-based instruction.

3 Research Outcomes

3.1 Current Situation and Problems of Music Teaching

Students rated the overall quality of music learning as moderate, citing limited learning resources, insufficient practice opportunities, and weak integration of ethnic cultural content as key problems.

3.2 Guidelines for Improving Learning Effectiveness

Qualitative analysis produced several improvement guidelines:
strengthening emotional engagement in lessons,
linking music content with local ethnic culture in Qiannan,
aligning tasks with musical activities to support deeper learning, and
increasing student voice in lesson design and participation.

3.3 Development of Learning Effectiveness through Music Studies

The Kodály–Orff integrated model implemented over 16 weeks led to:
significant improvement in cognitive, affective, behavioral, and music-skill dimensions,
increased motivation, confidence, and participation,
enhanced communication and group-learning behaviors,
clear improvement in basic musical skills such as rhythm and singing. The intervention group also showed higher semester GPAs, indicating positive academic spillover effects.

3.4 Evaluation of the Developed Model

Expert evaluations confirmed that the model is feasible, practical, and adaptable, even under limited-resource conditions.

It is considered suitable for supporting holistic development among non–music-major students in similar regional universities.

These findings support existing literature asserting that music education contributes to cognitive, emotional, and behavioral growth (Chen & Li, 2022; Xu, 2024).

1.

2. Literature Review

Music Education and Its Role in Learning Effectiveness

Music education has been widely recognised as an important contributor to students' academic and personal development. Research between 2020–2025 consistently demonstrates that music learning enhances attention, memory processing, emotional regulation and motivation factors directly associated with improved learning effectiveness in higher education (Sun & Li, 2020; Liu & Zhang, 2021; Zhao, 2025). Cognitive benefits arise from structured musical training that stimulates auditory–motor integration and strengthens executive functioning, while affective benefits include increased confidence, reduced anxiety and greater emotional engagement in classroom activities (Chen, 2023). Behaviourally, music supports collaborative learning, participation and self-regulation, making it a multidimensional tool for improving academic outcomes.

Music Teaching in Private Universities in Ethnic Minority Regions

Institutions located in China's ethnic minority regions face unique constraints in delivering high-quality general education subjects, particularly music. Studies show that private universities in Guizhou, Yunnan and Guangxi often experience a shortage of qualified music instructors, limited teaching spaces and fragmented curriculum design (Wang & He, 2022). These contextual limitations result in reduced opportunities for practical learning, low

student participation, and inconsistent instruction. Huang and Mei (2022) found that students in such institutions frequently perceive music classes as lacking relevance, engagement and cultural connection, which lowers the potential educational benefits.

Local Cultural Context: The Case of Guizhou Qiannan Economic College

Guizhou province, particularly the Qiannan Buyi and Miao Autonomous Prefecture, is known for its rich musical heritage across Buyi, Miao and Dong communities. Despite this cultural richness, music education in local private colleges remains underdeveloped due to limited institutional support and insufficient integration of ethnic musical elements into the curriculum (Tan, 2024). Guizhou Qiannan Economic College serves many first-generation and ethnic minority students who often require additional academic support and culturally responsive teaching approaches. Existing evaluations at the college indicate that music classes are perceived as moderately effective, with weaknesses in participation opportunities, learning resources and curriculum continuity. This local context highlights the need for a structured intervention that incorporates both pedagogical effectiveness and cultural relevance.

Music-Based Interventions and the Kodály–Orff Approach

Recent studies emphasise that integrated music pedagogies, such as the Kodály and Orff approaches, have strong potential to improve learning outcomes for non-music majors (Chen, 2023; Zhao, 2025). These methods combine active music-making, vocal training, rhythm, movement and collaborative learning. They have been shown to increase students' motivation, engagement and skill development, particularly when applied in short-term structured programs. For institutions with limited resources such as private colleges in ethnic regions Kodály–Orff interventions provide a feasible, low-cost model for enhancing student learning.

Research Gap

Although prior studies highlight the benefits of music education and identify challenges in ethnic regional institutions, few studies focus specifically on developing and evaluating a structured model to improve learning effectiveness in private colleges like Guizhou Qiannan Economic College. Moreover, research integrating student perceptions, teacher perspectives and an actual instructional intervention remains limited. This study addresses these gaps by examining the existing situation, developing guidelines, implementing a 16-week Kodály–Orff program and evaluating its impact across cognitive, affective, behavioral and music-skill outcomes.

3. Research Methodology

3.1 Target Groups

The target population consisted of undergraduate students enrolled in general education courses at Guizhou Qiannan Economic College. A total of 390 students from eight faculties were selected through stratified sampling to complete the survey. In addition, 25 music teachers and 10 students participated in semi-structured in-depth interviews. For the intervention, 39 volunteer students joined a 16-week integrated Kodály–Orff music program used to examine changes in learning effectiveness.

3.2 Research Instruments

Five types of instruments were employed:

1. Music Learning Quality Questionnaire – measuring perceptions of curriculum design, teaching methods, resources, engagement, and overall satisfaction.
2. Learning Effectiveness Scale – assessing four dimensions: cognitive, affective, behavioral, and music-skills development.
3. Semi-Structured Interview Forms – for music teachers and students, used to explore problems, needs, perceptions, and suggested improvements.
4. Classroom Observation Checklist – focusing on participation, interaction, teaching

behavior, and learning atmosphere.

5. 16-Week Kodály–Orff Intervention Package – including lesson plans, activities, and evaluation rubrics.

All instruments were validated by three experts in music education and educational measurement using the IOC index, ensuring relevance and content validity.

3.3 Data Collection Procedures

Stage 1: Preliminary Study and Problem Identification

Review institutional documents, curriculum structures, and course outlines.

Conduct initial interviews with teachers to identify current problems and needs in music general education.

Stage 2: Survey Administration

Distribute questionnaires to 390 students across eight faculties.

Collect data on perceptions of music learning quality and learning effectiveness.

Stage 3: Implementation of the 16-Week Intervention

Recruit 39 volunteer students.

Conduct Kodály–Orff integrated classes for one semester.

Observe classroom activities and document behavioral engagement and participation.

Measure pre–post GPA for comparative analysis.

Stage 4: In-Depth Interviews and Model Evaluation

Conduct interviews with 25 music teachers and 10 students.

Gather feedback on learning outcomes, cultural relevance, motivation, engagement, and feasibility.

Use expert review to evaluate the developed model and intervention framework.

3.4 Data Verification

To ensure accuracy and credibility:

Content validity was evaluated by three experts using IOC values.

Reliability of questionnaires was confirmed using Cronbach's alpha. The total questionnaire obtained a Cronbach's Alpha of 93, indicating a very high level of reliability.

Triangulation (methodological and source triangulation) was applied across surveys, interviews, and observations.

Data from interviews were checked through member checking to confirm accuracy of interpretations.

Observation notes were reviewed by two independent specialists for inter-rater reliability.

3.5 Data Analysis

Descriptive statistics (frequency, mean, standard deviation) were used to summarize students' perceptions of current music learning conditions.

Content analysis was applied to interview transcripts to generate themes related to teaching problems, learning needs, and guidelines for improving effectiveness.

Triangulated interpretation was used to integrate quantitative and qualitative findings to develop and validate the final model.

4. Results

The results of the study are organized and reported in accordance with the four research objectives as follows:

Objective 1: To examine the current situation and problems in music education at the university

1 Current Situation of Music Education

The findings on the current situation were analyzed across four key domains. The overall mean score was 40 (SD = 81), indicating a Moderate level.

(1) Curriculum and Course Content Mean = 42, SD = 81 (Moderate) Participants indicated that the curriculum provides foundational musical knowledge but lacks advanced, diversified modules. Many respondents pointed out that course content does not fully reflect contemporary music industry needs. Interview excerpts supported this finding:

"The curriculum is acceptable, but some courses feel outdated. We need more modern, applied music subjects such as digital music production."

"Students want more elective options that match their musical interests."

(2) Teaching Methods and Teachers' Competence Mean = 56, SD = 77 (High)Teachers were generally viewed as competent, committed, and knowledgeable. Their teaching methods were found to be effective, especially practical instruction and demonstration-based teaching. Interview insights included:

"Most instructors are very skilled musicians, and their demonstrations help us understand techniques more deeply."

"Teachers try to adapt new teaching strategies, but sometimes time constraints limit innovation."

(3) Teaching Materials and Facilities Mean = 18, SD = 85 (Moderate) Although basic musical instruments and classrooms are available, shortages and outdated equipment were frequently mentioned. Particiants stated:

"Some instruments are too old, especially pianos and percussion instruments."

"The practice rooms are limited, so students must take turns or practice outside scheduled hours."

(4) Learning Environment and Student Engagement Mean = 45, SD = 79 (Moderate) The learning environment encourages creativity and collaboration, but high student workload reduces engagement. Interview comments included:

"We enjoy ensemble activities, but the schedule is tight, so it's hard to stay engaged all the time."

"Peer support is strong, but the environment needs more opportunities for performance and exposure."

2 .**Problems in Music Education**

The results showed that the overall level of problems was Moderate (Mean = 36, SD = 81). Problems were identified across four aspects.

(1) Curriculum and Course Content Problems Mean = 36, SD = 81 (Moderate) Key issues included lack of course diversity, insufficient integration of digital musical skills, and limited practical opportunities.

Interview statements emphasized:

"We need more hands-on courses, not only theory-heavy ones."

"Digital music is essential now, but our curriculum still focuses mainly on classical training."

(2) Teaching Methods and Teachers' Competence Problems Mean = 34, SD = 81 (Moderate)While teachers are competent, some still rely heavily on traditional lecture-based delivery instead of interactive approaches.

Students expressed:

"Some teachers don't use modern teaching tools, so the class feels less engaging."

"We want more feedback and individual coaching sessions."

(3) Teaching Materials and Facilities Problems Mean = 27, SD = 83 (Moderate)Insufficient equipment, outdated tools, and limited practice spaces remain major

obstacles.

Comments included:

"There aren't enough quality instruments for all students."

"Booking practice rooms is difficult, especially before exams."

(4) Learning Environment and Student Engagement Problems Mean = 45, SD = 79 (Moderate)Students struggle with motivation due to time pressure, academic workload, and a lack of varied performance venues. Interview highlights:

"We have few opportunities to perform publicly."

"The pressure of coursework reduces our motivation to practice."

Summary of Objective 1 Results

The findings showed that the current situation of general music education was at a *moderate* overall level, with the highest strength in teaching methods and teachers' competence. In contrast, the problems were also rated at a *moderate* level, with learning environment and student engagement showing the greatest challenges. Curriculum, teaching materials, and facilities still required improvement. Overall, the results indicate a need for targeted development to enhance teaching quality and student learning experiences.

Objective 2: To identify the needs for developing music instruction at the university

The analysis of needs was conducted across the same four domains. Overall, respondents expressed a High level of need for development, indicating strong expectations for improving music education quality, instructional processes, and student learning outcomes.

1 Curriculum and Course Content Needs

Participants showed a clear desire for a more relevant, modernized, and flexible curriculum. Many emphasized that the current curriculum does not sufficiently prepare students for contemporary music careers, especially in digital and industry-driven areas.

Key needs expressed include:

Updating modules to include digital music production, sound engineering, music technology, and entrepreneurship in music

Increasing elective course choices to support students' diverse interests

Enhancing practical experiences such as workshops, performances, and collaborative projects

Interview excerpts:

"We need courses that match today's music careers. Modern musicians must know recording, mixing, and digital tools—not just classical theory."

"If the university adds more elective subjects, students can explore their strengths instead of following a rigid structure."

2 Teaching Methods and Teachers' Professional Development Needs

Participants emphasized the need to enhance interactive, student-centered teaching methods and to support instructors with continuous professional development.

Identified needs include:More active learning approaches, including project-based learning, ensemble learning, and peer collaboration

Greater use of digital tools in teaching (e.g., notation software, DAW demonstration, smart classroom tools)

Additional professional development for teachers in innovative pedagogies

Interview insights:

"Teachers should have training in new teaching techniques, especially using

technology to make lessons more engaging."

"We learn better through doing—playing together, performing, and creating music—not only listening to lectures."

3 Teaching Materials and Facilities Needs

Strong needs were identified for improving physical and technological resources to support effective music learning.

Main needs include:

Upgrading musical instruments and purchasing additional units to reduce shortages

Improving acoustics and expansion of practice rooms

Adding technology-enhanced learning tools such as MIDI keyboards, audio interfaces, smart-classroom equipment

Participants noted:

"The instruments should be upgraded because some are too old for professional-level practice."

"Practice rooms are limited and often fully booked. We need more spaces for individual and ensemble practice."

4 Learning Environment and Student Engagement Needs

Students and instructors expressed the need for a more supportive and stimulating environment that enhances engagement and performance confidence.

Identified needs:

Creating more performance opportunities both inside and outside campus

Increasing music events, workshops, competitions, and community outreach

Providing academic counseling and workload management support to reduce stress

Interview statements:

"We want more performance chances. It helps us learn and builds confidence."

"Sometimes the workload makes it difficult to stay motivated, so guidance from teachers would help us manage better."

Summary of Objective 2 Results

Overall, participants expressed high developmental needs in all four domains. The strongest needs centered on curriculum modernization, enhanced teaching methods, updated facilities, and an enriched learning environment that supports creativity, engagement, and professional readiness.

Objective 3: To develop learning effectiveness by implementing a 16-week general music education intervention

To address the needs identified in Objectives 1 and 2, the researcher developed and implemented a 16-week integrated Kodály–Orff music education intervention with 39 volunteer non-music major students. The intervention was designed to enhance learning effectiveness across four dimensions cognitive, affective, behavioral, and music skills while ensuring feasibility within the resource constraints of Guizhou Qiannan College of Economics.

1 Design of the 16-Week Intervention

The intervention was structured around four core components:

1. Kodály-based vocal training

Solfege (do–re–mi), rhythm syllables, and ear-training

Short folk songs selected from Guizhou ethnic minority cultures

Purpose: strengthen musical literacy and listening accuracy

2. Orff-based rhythmic and instrumental activities
Body percussion, simple percussion instruments, rhythmic improvisation
Purpose: develop coordination, creativity, and ensemble awareness
3. Task–Music Integration
Using music to support memory, concentration, and thematic learning
Examples: rhythmic repetition for vocabulary retention, melodic cues for sequencing
4. Collaborative Performance Projects
Small-group arrangements and end-of-semester performance
Purpose: increase engagement, confidence, and interaction

These elements were intentionally chosen based on the needs assessment and supported by qualitative input from teachers and students.

One teacher stated: *"Music needs to be active. When students sing, move, and create together, they become more confident and more focused."*
A participating student added: *"Before this course, I never thought I could perform in front of others. Now I want to join more activities."*

2 Implementation Process
The program followed a consistent weekly structure:
Warm-up (10 minutes): breathing, vocalization, rhythmic echo patterns
Core activities (50 minutes): Kodály literacy tasks, Orff ensemble work
Application task (20 minutes): memory tasks, group exercises, or creative composition
Reflection (10 minutes): student feedback, discussion, or journaling
Classroom observations documented a gradual increase in student participation and willingness to volunteer for activities. Teachers also noted that students quickly adapted to interactive learning formats.

3 Improvements in Learning Effectiveness
Cognitive Outcomes
Students showed clear improvements in basic music theory, rhythmic reading, and melodic recognition. The mean scores on the music knowledge assessment increased notably. Teachers also reported stronger concentration and better memory performance in academic tasks. One instructor remarked: *"Their reaction time in rhythm reading and their ability to remember patterns improved significantly."*

Affective Outcomes
Students demonstrated higher motivation, enjoyment, and emotional engagement with music learning. Weekly reflections showed increased enthusiasm: *"This class makes me feel relaxed and happy after other difficult subjects. "*Many also reported greater confidence and reduced performance anxiety.

Behavioral Engagement
Class participation improved steadily across the semester.
More students volunteered to lead rhythm exercises
Group work became more collaborative and self-directed
Attendance remained consistently high (over 95%)
A student shared: *"I used to be shy, but when we do rhythm or singing together, I feel part of the group."*

Music Skill Development
By the end of the 16 weeks, students demonstrated noticeable improvement in:

Pitch accuracy
Rhythmic coordination
Ensemble performance skills
Basic creative composition
The final mini-performance showed strong group cohesion and confidence.

4 Academic Spillover Effects

Beyond music skills, the intervention group showed an increase in semester GPA, suggesting that music learning may support:
improved concentration
memory organization
stress reduction
overall learning readiness
Teachers commented that the participating students became more disciplined and more positive in other classes.

Summary of Objective 3 Results

The 16-week Kodály–Orff intervention significantly enhanced learning effectiveness across all four dimensions. Students became more confident, motivated, and engaged, while also demonstrating stronger music skills and academic improvements. The results indicate that a structured, culturally relevant, and interactive music general education program is both feasible and valuable for non-music majors at Guizhou Qiannan College of Economics.

Objective 4: To evaluate the learning effectiveness of the 16-week music education intervention

The evaluation of the 16-week Kodály–Orff–based music education intervention was conducted using quantitative assessment, qualitative interviews, classroom observations, and a pre–post GPA comparison. The findings confirm that the intervention produced improvements across cognitive, affective, behavioral, and music skill dimensions, demonstrating both educational value and practical feasibility in the context of Guizhou Qiannan College of Economics.

1 Cognitive Learning Outcomes

Quantitative assessments showed clear improvement in students' music knowledge and basic theoretical understanding. Students' mean post-test scores were significantly higher than pre-test scores ($p < .05$), indicating measurable cognitive gains.

Teachers also emphasized noticeable changes:

"Students became more accurate in pitch and rhythm recognition, something many struggled with at the beginning."

"Their attention span improved. They were able to concentrate longer during tasks."

Students similarly reported improved memory and comprehension, with one noting: *"I can memorize patterns more easily now. It also helps me focus in other classes."*

2 Affective Learning Outcomes

Affective outcomes improved significantly, as students expressed higher levels of motivation, confidence, and emotional engagement with music.

Interview highlights include:

"Music class feels relaxing. I look forward to it every week."

"I used to feel embarrassed to sing, but now I feel more comfortable."

Survey data supported these improvements, showing higher scores in:
learning enjoyment

confidence in performing
emotional openness
overall satisfaction with the course

These findings affirm that emotionally supportive learning environments contribute meaningfully to learning effectiveness.

3 Behavioral Engagement and Participation Outcomes

Classroom observation logs showed a sharp rise in active participation:
More volunteers for leadership tasks
Increased willingness to perform solos or small-group tasks
Stronger group cooperation in ensemble activities
Consistently high attendance (above 95%)
Students described feeling more engaged:
"I feel more active in class now. I want to participate, not just sit and watch."

Teachers similarly noted that the interactive format encouraged participation even among previously quiet students.

4 Music Skill Development

Music skill enhancement was one of the clearest outcomes of the intervention.Students improved in:
vocal tone accuracy
rhythmic precision
ensemble timing
sight-singing and rhythmic reading
creativity in improvisation and arrangement

The final performance demonstrated observable transformation in students' readiness and confidence.

One teacher commented:*"Their sense of rhythm and teamwork improved dramatically. They enjoy creating music together."*

5 Academic Spillover Effects (GPA Improvement)

A pre–post comparison of student GPA indicated a notable increase after the 16-week intervention. A paired-sample t-test showed a statistically significant difference ($p < .05$), suggesting that music study positively influenced academic performance, possibly through:
improved concentration
stress reduction
higher motivation
better classroom engagement

This aligns with students' self-reports:
"I feel more relaxed and can focus better in my academic courses.""Music activities help clear my mind before studying."

6 Students' Overall Evaluation of the Intervention

Students provided highly positive feedback regarding the instructional approach, cultural relevance, and interactive design:
Appreciation for Guizhou minority folk songs
Enjoyment of group work
Feeling supported and encouraged
Perceiving the course as meaningful, not just a requirement

One student summarized:*"This is the first time I felt music class is truly connected to my life and culture."*

7 Teachers' Evaluation of Feasibility and Effectiveness

Teachers highlighted several strengths:
The Kodály–Orff approach is appropriate for non-music majors.
The structure is feasible even with limited facilities.
Students respond well to step-by-step, active-learning activities.
However, they also recommended:
More instruments for ensemble work
Additional training for teachers in interactive pedagogy
More flexible scheduling to reduce class conflicts

Summary of Objective 4 Results

The evaluation clearly demonstrates that the 16-week Kodály–Orff intervention successfully enhanced learning effectiveness across multiple dimensions. Students not only developed music-related knowledge and skills but also experienced improvements in emotional engagement, participation, and overall academic performance. Both students and teachers agreed that the intervention is practical, culturally relevant, and impactful for non-music majors at Guizhou Qiannan College of Economics.

5. Conclusion

This study examined the current situation and problems of music teaching at Guizhou Qiannan College of Economics, developed guidelines for improving learning effectiveness, implemented a 16-week Kodály–Orff–based intervention, and evaluated its outcomes. The findings show that while the existing music curriculum, resources, and student engagement were only moderate, the proposed guidelines emphasizing emotional engagement, cultural relevance, active participation, and teacher competence provided a strong foundation for instructional improvement. The 16-week intervention demonstrated high feasibility and produced significant gains across cognitive, affective, behavioral, and music-skill dimensions, with students reporting greater motivation, confidence, and participation. A notable increase in GPA further indicates positive academic spillover effects. Overall, the study confirms that well-designed music education can substantially enhance learning effectiveness for non-music majors in ethnic-region private colleges.

6. Discussion

The findings of this study provide a comprehensive understanding of the current situation, problems, guidelines, and effectiveness of using music studies to enhance learning at Guizhou Qiannan College of Economics. Overall, the results support existing theories of music education, learning psychology, and student engagement, while also extending recent empirical work in the Chinese higher education context.

Current Situation and Problems of Music Teaching

The analysis of the current situation revealed that music teaching at the college is generally at a moderate level, with strengths in teacher competence but limitations in curriculum design, learning materials, and student engagement. These findings are consistent with prior studies showing that general music education in private and minority-region institutions often suffers from insufficient resources, outdated course structures, and limited student participation (Qiao, 2024;Wang & He, 2022). The moderately high rating for teaching methods aligns with literature suggesting that teacher–student interaction is a key driver of motivation and perceived learning effectiveness (Liu & Zhang, 2021).

The problems identified particularly related to curriculum relevance, facility

limitations, and inconsistent student engagement also correspond with earlier findings in similar educational environments. For example, Chen (2023) notes that music programs lacking cultural relevance and active-learning components often fail to capture student interest. The moderate level of reported problems in this study therefore reflects systemic challenges common to rural or ethnic-region institutions in China, where music education has historically received limited institutional priority (Tan, 2024).

Guidelines for Improving Learning Effectiveness Through Music

The guidelines developed through interviews and focus groups emphasize emotional engagement, culturally relevant content, task–music integration, and student voice, all of which align strongly with contemporary music pedagogy models. The emphasis on emotional engagement supports findings by Sun and Li (2020), who argue that music stimulates emotional regulation and motivation, making it a powerful tool for supporting holistic learning. Likewise, the integration of ethnic minority musical traditions aligns with culturally responsive teaching frameworks that increase identity affirmation and learning relevance (Tan, 2024).

The focus on task–music alignment also reflects principles from cognitive load theory, suggesting that rhythmic and melodic structures help students retain and process information more efficiently (Zhao, 2025). Teachers' and students' recommendations for more interactive, participatory lessons also mirror recent research showing that active-learning environments significantly improve engagement among non-music majors (Huang & Mei, 2022).

Development and Implementation of the 16-Week Intervention

The 16-week Kodály–Orff intervention demonstrated strong feasibility and effectiveness. This aligns with global evidence supporting Kodály's sequential skill development and Orff's emphasis on creativity and movement as effective for non-music majors (Chen, 2023; Liu & Zhang, 2021). The improvements observed in cognitive, affective, behavioral, and musical skill dimensions reflect the holistic principles of both methods.

The positive student reflections such as increased confidence, reduced anxiety, and higher motivation are consistent with theories of embodied learning, social constructivism, and emotional cognition, which propose that learning activities involving movement, collaboration, and emotional expression enhance overall learning readiness. Students' descriptions of feeling "relaxed," "motivated," and "more confident" resonate with Sun and Li's (2020) findings on the psychological benefits of structured music activities.

The use of local folk songs also operationalizes Tan's (2024) argument that cultural music content strengthens identity connection and fosters deeper engagement, especially for students in ethnic-region colleges.

Evaluation of Learning Effectiveness

The evaluation results show statistically significant improvements across all dimensions after the intervention. The rise in GPA is particularly notable, supporting Zhao's (2025) findings that music participation enhances academic performance through improved concentration, emotional balance, and cognitive flexibility.

The affective and behavioral gains such as increased participation, confidence, and collaborative skills reinforce the importance of interactive and student-centered approaches emphasized by Huang and Mei (2022). Teachers' observations that students became more expressive and cooperative also align with group learning theory, which argues that collective music-making builds social cohesion and communication skills.

Furthermore, the improvement in music skills validates the structured Kodály sequence and Orff ensemble practices. According to Chen (2023), these methods effectively support beginners by combining clear scaffolding with engaging, multimodal learning.

Overall, the evaluation demonstrates that the intervention not only addressed existing

problems but also transformed the learning environment into one that is more interactive, culturally meaningful, and psychologically supportive.

Limitations and Generalizability

This study has several limitations that should be acknowledged. First, the sample was drawn from a single institutional context, which may limit the generalizability of the findings to other higher education settings with different curricular structures or student backgrounds. Second, although the study employed structured instructional interventions, the duration of the intervention was relatively limited; therefore, long-term effects of the instructional reforms on students' learning outcomes could not be fully examined. Third, the research focused primarily on non-music majors, and the use of music-related concepts was intended as a pedagogical framework rather than as an assessment of musical proficiency. As a result, the findings should be interpreted in terms of educational development rather than disciplinary music expertise. Finally, data were collected mainly through self-reported measures, which may be subject to response bias despite efforts to ensure reliability and validity.

7. Suggestions

Policy Suggestions

Higher education administrators should strengthen institutional support for general music education by allocating sufficient budgets for instruments, learning materials, and digital resources. Music should be recognized as an essential component of holistic education, especially for non-music majors in ethnic-region colleges. Policies encouraging professional development programs such as Kodály–Orff training, culturally responsive pedagogy, and active-learning strategies should be implemented to raise teacher competence and ensure instructional quality.

Practical Suggestions

Teachers are encouraged to integrate culturally relevant musical content, especially local ethnic traditions, to increase student motivation and identity connection. Classrooms should adopt student-centered approaches such as collaborative ensemble tasks, movement-based learning, and reflective activities to enhance cognitive, affective, and behavioral engagement. The guidelines developed in this study can serve as a framework for designing structured lessons, aligning tasks with musical objectives, and providing opportunities for active participation and peer learning.

Suggestions for Future Research

Future studies should examine long-term impacts of music-based interventions on academic achievement, emotional well-being, and creativity, using larger and more diverse student samples. Comparative studies across different universities or ethnic regions could help validate the generalizability of the proposed guidelines. Additionally, experimental research using control groups, longitudinal tracking, or digital music-learning platforms may provide deeper insights into how music education influences learning effectiveness in various contexts.

References

Chen, Y. (2023). Enhancing non-music majors' engagement through Kodály–Orff integrated pedagogy: Evidence from Chinese applied universities. *Journal of Music Education Research, 45*(2), 113-125.

Huang, L., & Mei, Q. (2022). Student engagement in general music courses in private universities. *Journal of Contemporary Education Studies, 18*(3), 112-123.

Liu, J., & Zhang, P. (2021). Teacher competence and student motivation in general music education: A survey of Chinese universities. *International Review of Education Studies, 9*(4), 55-75.

Qiao, X. (2024). Challenges and innovations in music general education in ethnic minority regions of China. *Journal of Ethnic Education Development, 7*(1), 33-45.

Sun, J., & Li, W. (2020). The impact of music learning on attention and emotional regulation among college students. *Asian Journal of Educational Psychology, 5*(2), 89-110.

Tan, Y. (2024). Cultural identity and music education in minority-region colleges. *International Review of Humanities and Arts Education, 12*(1), 76-89.

Wang, S., & He, Q. (2022). Curriculum issues in general music education in private colleges: A national survey. *Journal of Higher Education Development, 33*(2), 122-135.

Zhao, K. (2025). Motivation and academic performance: The mediating role of music-based learning. *Journal of Learning Sciences in Asia, 6*(1), 101–118.

Research Paper
JBER Scope: Education

Developing the Academic Performance by Using Social Media for Students in Southwest Jiaotong University Hope College, China

Jinhao Guo[1], Patthira Phon-ngam[2*]
[1,2] Shinawatra University, Thailand
✉: * pat.phonngam@gmail.com
(* Author Corresponding Email)

Received: 20 December 2025; Revised: 22 January 2026; Accepted: 12 February 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

Academic performance reflects students' learning outcomes and achievement in higher education. Although social media is widely used as a learning support tool, its effectiveness in systematically improving academic performance remains unclear, particularly in Chinese private higher education institutions. At Southwest Jiaotong University Hope College, ongoing challenges in learning engagement and academic motivation highlight the need for innovative learning approaches. The objectives of this study were: (1) to examine the current status and problems of academic performance among students at Southwest Jiaotong University Hope College; (2) to develop academic performance through the use of social media; and (3) to confirm the effectiveness of social media in enhancing students' academic performance. A mixed-methods approach was adopted in this study. Quantitative data were obtained from undergraduate students using a five-point Likert scale questionnaire to assess academic performance, while qualitative data were collected through student interviews and expert reviews. The data were analyzed using descriptive and content-based analytical techniques, and the findings were confirmed through triangulation and expert validation based on Stufflebeam's evaluation criteria. The findings revealed that students' academic performance was at a moderate level across all dimensions. Major problems were identified in learning engagement, academic self-efficacy, learning strategies, and depth of knowledge construction. Based on these findings, three instructional models were developed: (1) Social Media for Resource Sharing, (2) Social Media for Collaborative Learning, and (3) Social Media for Academic Support and Motivation. The confirmation results showed high levels of agreement among experts and students across all five evaluation criteria, indicating that social media-based learning is effective, practical, ethically appropriate, accurate, and cost-effective. Overall, the results confirm that social media can be effectively utilized as an innovative and sustainable approach to enhancing students' academic.

Keywords: Academic Performance; Social Media; Higher Education; Student Learning; Educational Technology

1. Introduction

In the contemporary higher education landscape, social media has become ubiquitous among university students as both a communication tool and an informal learning resource. Platforms such as WeChat, YouTube, Facebook, TikTok, and Instagram are widely used to exchange academic information, access multimedia content, and engage in peer discussions beyond the classroom (Cendrero Ramos & Valverde Berrocoso, 2024). A systematic review indicates that social media can serve as a valuable teaching and learning tool by enhancing

interaction, knowledge sharing, and learner engagement when utilized intentionally within pedagogical frameworks (Cendrero Ramos & Valverde Berrocoso, 2024). Moreover, research focusing on student engagement suggests that social media facilitates behavioral, emotional, and cognitive engagement by promoting collaboration and communication among learners and educators (Makkar, 2023).

However, the influence of social media on academic performance is complex and not uniformly positive. Empirical studies report that unmanaged or excessive use of social media may distract students, reduce focus on academic tasks, and negatively affect learning outcomes (Lukose & Agbeyangi, 2025). For example, a study at Walter Sisulu University found that high daily social media usage was associated with reduced assignment completion and distraction, particularly among first-year students (Lukose & Agbeyangi, 2025). Similarly, research exploring social media use and academic outcomes suggests that the benefits are mediated by factors such as students' perseverance (grit), self-efficacy, and learning strategies, rather than social media use having a direct effect on grades (Social Psychology of Education, 2025).

In the context of Chinese higher education, and specifically at Southwest Jiaotong University Hope College, students increasingly rely on digital platforms for academic communication and resource sharing. Yet, there remains limited empirical evidence on how systematic integration of social media into academic practices affects students' performance within this specific institutional setting. While some studies in other cultural contexts have shown positive learning effects when social media is integrated with pedagogical intention, the evidence for consistent academic improvement through social media remains inconclusive without contextual validation (Al-Abdi et al., 2024). Furthermore, although research in Thai higher education highlights that digital media tools can reduce limitations of time and place and contribute to effective learning, the benefits are contingent upon educators' guidance and students' effective use of technology (Sumetchanthasiri et al., 2020).

If these challenges are not addressed, the implications are significant. Persisting academic underperformance, reduced motivation, and fragmented learning behaviors could undermine students' progression, mastery of key competencies, and readiness for future professional demands. Additionally, without strategic integration and monitoring, social media may widen disparities between students who can self-direct their learning online and those who cannot, potentially leading to inequitable academic outcomes. Therefore, it is essential to explore not only the current status and problems of academic performance but also practical approaches to developing and confirming the effectiveness of social media-based learning support among students at Southwest Jiaotong University Hope College.

Research Objectives

1. To examine the current status and problems of academic performance among students at Southwest Jiaotong University Hope College.
2. To develop students' academic performance through the use of social media at Southwest Jiaotong University Hope College.
3. To confirm the effectiveness of social media in enhancing students' academic performance at Southwest Jiaotong University Hope College

2. Literature Review

Academic Performance in Higher Education

Academic performance is widely regarded as a fundamental indicator of educational quality and student success in higher education institutions. Rather than being limited to examination scores or grade point averages, contemporary perspectives describe academic performance as a multidimensional construct encompassing knowledge acquisition, skill

development, critical thinking, learning behaviors, and students' ability to meet academic requirements effectively (York et al., 2019). Recent studies further emphasize that academic performance is closely linked to learning engagement, motivation, and students' capacity to participate actively in collaborative and self-directed learning environments (Richardson et al., 2020).

Despite its importance, many university students experience academic difficulties related to low motivation, weak self-regulation, and limited engagement, particularly in instructional contexts dominated by teacher-centered approaches (Credé et al., 2021). Such challenges may contribute to unsatisfactory learning outcomes, reduced academic confidence, and increased risk of disengagement from formal learning processes. Consequently, improving academic performance requires innovative instructional strategies that align with students' learning behaviors and expectations in the digital era.

Social Media in Higher Education Learning

Social media encompasses online technologies that allow individuals to generate, share, and engage with information while connecting within digital communities through immediate and interactive communication. Within higher education contexts, platforms such as Facebook, WeChat, YouTube, and online discussion forums have increasingly been adopted to support academic communication, resource dissemination, and collaborative learning activities (Tess, 2020).

Empirical research suggests that when social media is purposefully integrated into instructional design, it can enhance peer interaction, promote informal learning, and expand students' access to diverse academic resources (Manca, 2020). Social media-supported learning environments have also been shown to encourage active participation, timely feedback, and continuous communication between instructors and students (Davis et al., 2021). However, scholars caution that unstructured or excessive use of social media may result in distraction, cognitive overload, and diminished academic focus, thereby undermining learning effectiveness (Ainin et al., 2020).

Relationship Between Social Media and Academic Performance

Scholarly investigations have widely explored the association between social media usage and students' academic outcomes, though conclusions across studies are not entirely consistent. Evidence from several studies suggests that when social media is used for educational purposes, it can support students' comprehension, active participation, and academic success (Al-Rahmi et al., 2022). Conversely, other research highlights that frequent engagement in non-educational social media activities may contribute to ineffective time management and diminished academic performance (Leung & Lee, 2023).

Recent literature highlights that the impact of social media on academic performance is highly dependent on the manner in which it is used. Structured learning activities, clearly defined academic objectives, and active instructor guidance play a decisive role in determining whether social media contributes positively to learning outcomes (Sutherland et al., 2020). Accordingly, social media should be conceptualized as an instructional tool that requires pedagogical planning, rather than as a neutral communication medium.

Social Media and Learning in the Chinese Higher Education Context

In the Chinese higher education context, social media platforms particularly WeChat have become integral to academic communication and learning support. WeChat is frequently utilized for course announcements, discussion groups, sharing instructional materials, and facilitating interaction between instructors and students (Zhang & Li, 2021). Empirical studies conducted in Chinese universities demonstrate that WeChat-supported learning environments

can improve student participation, collaborative learning, and learning satisfaction when systematically embedded within course design (Wang et al., 2022).

Nevertheless, Chinese higher education institutions continue to face challenges related to examination-oriented learning cultures, high academic pressure, and variations in students' digital literacy. Without carefully designed instructional strategies, the use of social media alone may not result in meaningful improvements in academic performance (Liu & Chen, 2023). These challenges underscore the importance of developing context-specific models that align social media use with clearly articulated academic objectives.

Academic Performance Development at Southwest Jiaotong University Hope College

Southwest Jiaotong University Hope College operates within a rapidly digitalizing educational environment in which students are highly familiar with social media technologies. Despite widespread access to and use of these platforms, challenges related to academic performance persist, including inconsistent learning engagement, limited opportunities for collaborative learning, and reliance on fragmented or informal information sources. Although international research provides evidence of the potential benefits of social media in higher education, empirical studies focusing on private or applied colleges in China remain limited. In particular, there is insufficient research examining how social media can be systematically employed to enhance and confirm academic performance within the specific institutional context of Southwest Jiaotong University Hope College. This gap highlights the need for research that moves beyond general assumptions and provides empirically grounded models tailored to local academic conditions.

Research Gap

Based on the reviewed literature, several key gaps can be identified. First, academic performance continues to present challenges for university students in diverse higher education contexts. Second, while social media demonstrates potential as a learning support tool, its effectiveness is strongly influenced by the presence of structured implementation and pedagogical guidance. Finally, there is a notable lack of empirical research confirming the effectiveness of social media-based learning approaches in improving academic performance within Chinese higher education institutions, particularly at Southwest Jiaotong University Hope College.

Accordingly, this study seeks to address these gaps by examining the current status and problems of academic performance, developing academic performance through the structured use of social media, and confirming the effectiveness of social media-based learning interventions within this specific institutional context.

3. Research Methodology

Participants and Expert Panel

This study involved undergraduate students studying at Southwest Jiaotong University Hope College. Participants were drawn from academic programs in which social media could be meaningfully integrated as a learning support tool. A purposive selection approach was applied to include students who regularly used social media and were willing to engage in learning activities supported by online platforms. In addition, a panel of experts specializing in education, educational technology, and teaching and learning was invited to participate in the validation process to examine the appropriateness and effectiveness of the developed approach.

Research Instruments

This study utilized a combination of data collection tools, including questionnaires, semi-structured interview guides, and expert assessment forms. A five-point Likert scale questionnaire was developed to collect quantitative information on students' academic performance before and after participation in learning activities supported by social media. The instrument covered key dimensions such as learning comprehension, motivation and engagement, study-related behaviors, collaboration, and overall academic performance.

Qualitative insights were gathered through semi-structured interviews aimed at examining students' experiences and perspectives regarding the use of social media in learning contexts. In addition, expert assessment forms were constructed based on established evaluation principles, namely utility, feasibility, propriety, accuracy, and continuous improvement. Prior to data collection, all research instruments underwent expert review to ensure their validity and appropriateness.

Data Collection Procedures

Step 1: Analysis of Current Academic Conditions

The initial phase focused on identifying the existing status and challenges related to students' academic performance. A five-point Likert scale questionnaire was administered to participating undergraduate students to collect baseline information on learning understanding, motivation, engagement, study behaviors, collaboration, and overall academic performance. The findings from this stage informed the design of appropriate social media-based learning activities.

Step 2: Implementation of Social Media-Supported Learning

In the second phase, learning activities integrating social media were designed and implemented within selected courses. Social media platforms were utilized to facilitate communication, distribute learning materials, support online discussions, and promote collaborative learning. Instructors provided guidance and supervision throughout the process to ensure that social media use remained aligned with academic objectives.

Step 3: Post-Implementation Data Collection

Following the implementation, post-intervention data were collected using the same questionnaire to examine changes in students' academic performance. In-depth interviews were also conducted with selected students to obtain qualitative insights into their learning experiences, perceptions, and satisfaction with social media-supported learning.

Step 4: Expert Review and Validation

In the final phase, the research findings and the developed learning approach were submitted to the expert panel for evaluation. The experts assessed the approach based on utility, feasibility, propriety, accuracy, and potential for continuous improvement. Their feedback was incorporated to validate and refine the approach.

Data Validation

To enhance the credibility of the findings, data validation was carried out through triangulation. Quantitative results from questionnaires were compared with qualitative evidence obtained from interviews and expert evaluations. Expert judgment and student confirmation were used to verify the accuracy, usefulness, and appropriateness of the developed approach, thereby strengthening the trustworthiness of the results.

Data Analysis

Numerical data were analyzed using descriptive statistical methods to examine variations in students' academic performance prior to and following the intervention. Qualitative information obtained from interviews and open-ended items was analyzed using a content-based approach to extract common patterns and themes associated with learning

experiences and academic progress. The combined analysis of quantitative and qualitative results provided an integrated understanding of the role of social media in supporting improvements in students' academic performance.

4. Results

The research findings are reported in order of objectives as follows:

Results for Objective 1: Examination of the Current Status and Problems of Academic Performance

To achieve the first research objective, data were obtained from undergraduate students at Southwest Jiaotong University Hope College using both quantitative and qualitative approaches. Quantitative information was gathered through a structured questionnaire based on a five-point Likert scale, while qualitative insights were collected through in-depth interviews with selected students in order to obtain a clearer understanding of existing academic performance conditions and related challenges.

1. Current Academic Performance Status of Students

This section describes the overall academic performance of students at Southwest Jiaotong University Hope College. Questionnaire responses were summarized to illustrate students' academic performance across relevant dimensions. The analysis focused on identifying general performance levels and variations among students, providing an overview of their learning understanding, engagement, study behaviors, collaboration, and academic outcomes.

The findings indicate that students' academic performance was generally at a moderate level. Several areas requiring improvement were identified, particularly in learning engagement, academic motivation, learning strategies, and the depth of knowledge construction. These results reflect ongoing challenges faced by students in maintaining effective learning processes and achieving consistent academic outcomes.

Qualitative evidence obtained from student interviews further supported the quantitative findings. Students reported difficulties related to maintaining learning motivation, managing study time effectively, and sustaining active participation in learning activities. These challenges suggest that existing learning approaches may not sufficiently support students' academic needs, highlighting the importance of developing alternative strategies to enhance academic performance.

1.1 Learning Engagement

The quantitative findings indicated that students' learning engagement was at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.41, SD. = 0.72). Students reported attending classes regularly and completing assigned tasks; however, active participation in discussions and sustained engagement during learning activities were limited.

This perception was confirmed through interviews .The interview data confirmed this finding. Several students stated that although they attended classes, their engagement was mainly passive.

One student explained, *"I usually listen to the lecture, but I do not often participate in discussions."* Another student noted, *"Sometimes I feel distracted during class because the activities are not very interactive."*

These statements support the quantitative results, indicating moderate but not optimal learning engagement.

1.2 Improving Learning Strategies

Students' use of learning strategies was rated at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.36, SD = 0.75). Most students relied on basic learning strategies, such as memorization and exam-oriented

preparation, while fewer students actively adopted self-directed or collaborative learning strategies.

This perception was confirmed through interviews. Interview findings reinforced this result. Students reported limited awareness of effective learning strategies.

One participant stated, *"I mainly study by reviewing notes before exams."*

Another student commented, *"I do not have a clear study plan, and I usually study alone."*

These insights confirm that students' learning strategies were functional but lacked depth and variety.

1.3. Academic Self-Efficacy

Academic self-efficacy was found to be at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.44, SD = 0.70). Students generally believed they could complete academic tasks but expressed uncertainty when facing complex or independent assignments.

This perception was confirmed through interviews .The qualitative data supported this finding.

One student stated, *"I am confident with simple tasks, but difficult assignments make me feel unsure."* Another participant mentioned, *"I often need guidance from teachers to feel confident."*

These responses confirm that students' self-efficacy was present but not strong.

1.4. Depth of Knowledge Construction

The depth of knowledge construction was reported at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.32, SD = 0.77). Learning activities were primarily focused on understanding theoretical concepts, with limited opportunities for analysis, synthesis, or real-world application.

This perception was confirmed through interviews .Interview data further explained this outcome. Students expressed that learning rarely involved problem-solving or critical thinking.

One student stated, *"Most of the time, we just learn the theory and prepare for exams."* A student further explained that *"learning activities rarely required the application of knowledge to real-life situations".*

These statements confirm the limited depth of knowledge construction.

1.5. Perceived Academic Performance

Students' perceived academic performance was also at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.47, SD = 0.68). Students felt capable of meeting basic academic requirements but did not perceive themselves as achieving high academic performance.

This perception was confirmed through interviews.

One student remarked, *"My grades are acceptable, but I do not feel that I perform very well."* Another student stated, *"I think I can pass my courses, but I could do better with more support."*

These reflections support the quantitative results and indicate room for academic improvement.

Summary of Quantitative and Qualitative Confirmation

In summary, the quantitative findings across all five dimensions were consistently confirmed by qualitative interview data. The convergence of questionnaire results and students' interview responses demonstrates that the current academic performance of students at Southwest Jiaotong University Hope College was moderate, with clear potential for improvement. This triangulated evidence provides a strong empirical foundation for the subsequent development of academic performance through the use of social media.

2. Problems Affecting Academic Performance

This section examines key factors influencing students' academic performance at

Southwest Jiaotong University Hope College. Quantitative information was obtained using a five-point Likert scale questionnaire and analyzed through descriptive statistics, specifically the mean ($\bar{X}$) and standard deviation (SD). Qualitative evidence from in-depth interviews was employed to support and clarify the issues identified in the quantitative findings. The results are organized into five main dimensions.

2.1. Problems in Learning Engagement

The quantitative results indicated that problems related to learning engagement were at a moderate to high level ($\bar{X}$ = 3.58, SD = 0.74). Students reported difficulties in maintaining attention during lectures, limited participation in classroom discussions, and low motivation to actively engage in learning activities.

This perception was confirmed through interviews .Interview findings strongly confirmed these issues.

One student stated, *"I often feel bored in class because there are few interactive activities."* Another student mentioned, *"Sometimes I lose focus during lectures, especially when the class is long."*

These responses indicate that insufficient engagement was a significant problem affecting academic performance.

2.2 Problems in Improving Learning Strategies

Problems related to learning strategies were found at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.52, SD = 0.76). Students reported a lack of effective study planning, limited use of self-regulated learning strategies, and difficulty adapting learning methods to different courses.

This perception was confirmed through interviews .Interview data further clarified these problems.

One student explained, *"I do not know which study method works best for me."*

Another student stated, *"I usually study only before exams, and I do not review regularly."*

These findings confirm that ineffective learning strategies hindered academic improvement.

2.3 Problems in Academic Self-Efficacy

Academic self-efficacy problems were reported at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.46, SD = 0.71). Students expressed uncertainty about their academic abilities, particularly when dealing with complex assignments or independent learning tasks.

This perception was confirmed through interviews .The interview results supported this finding.

One participant stated, *"When assignments are difficult, I doubt my ability to complete them."* Another student noted, *"I feel stressed when I have to study on my own."*

These statements indicate that limited academic confidence negatively affected students' performance.

2.4 Problems in Depth of Knowledge Construction

Problems related to the depth of knowledge construction were found at a moderate to high level ($\bar{X}$ = 3.61, SD = 0.78). Students reported that learning activities emphasized memorization rather than critical thinking, analysis, or application of knowledge.

This perception was confirmed through interviews .Interview findings reinforced this issue.

One student commented, *"Most exams focus on remembering information, not understanding deeply."* Another student stated, *"We rarely have tasks that require problem-solving or real-world application."*

These responses confirm that shallow learning approaches limited knowledge

construction.

2.5 Problems in Perceived Academic Performance

Problems related to perceived academic performance were reported at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.49, SD = 0.69). Students expressed dissatisfaction with their academic outcomes and felt that their performance did not reflect their full potential.

This perception was confirmed through interviews .Qualitative data confirmed this perception.

One student stated, *"I feel that my grades do not truly show what I can do."*

Another participant remarked, *"I think I could perform better if the learning methods were more supportive."*

These insights indicate that perceived academic underachievement was a concern among students.

Summary of Problems Affecting Academic Performance

In summary, the problems affecting students' academic performance at Southwest Jiaotong University Hope College were evident across all five dimensions and were consistently confirmed by both quantitative and qualitative data. The convergence of questionnaire results and interview findings highlights critical issues related to engagement, learning strategies, self-efficacy, depth of learning, and perceived performance. These identified problems underscore the necessity of developing academic performance through innovative and student-centered approaches, such as the use of social media in learning.

Summary of Objective 1

The findings showed that students' academic performance at Southwest Jiaotong University Hope College was at a moderate level across all five dimensions. Although students were able to meet basic academic requirements, they experienced limitations in learning engagement, learning strategies, academic self-efficacy, and depth of knowledge construction. Both quantitative and qualitative data revealed that traditional learning approaches and limited interaction negatively affected academic performance. These results indicate a clear need for innovative learning strategies to enhance students' academic outcomes.

Results of Objective 2. **Development of Academic Performance Using Social Media**

The development of academic performance using social media resulted in three instructional models derived from the analysis of students' learning needs and implementation outcomes. Each model focuses on a distinct function of social media in enhancing academic performance and collectively supports students' learning engagement, learning strategies, academic self-efficacy, depth of knowledge construction, and perceived academic performance.

Model 1: Social Media for Resource Sharing

Model 1 emphasizes the use of social media as a platform for sharing learning resources to support students' access to academic content. In this model, instructors and students utilized social media to distribute lecture materials, supplementary readings, instructional videos, and academic announcements. The platform enabled students to access learning materials anytime and anywhere, reducing limitations related to time and location.

The results indicated that this model improved students' understanding of course content and supported self-paced learning. Students reported that having centralized and continuously available resources helped them review lessons more effectively and prepare for assessments. One student stated, *"I can review the learning materials whenever I need, which helps me understand the lessons better."*

This model primarily contributed to improving learning strategies and academic self-

efficacy by providing consistent academic support.

Model 2: Social Media for Collaborative Learning

Model 2 focuses on collaborative learning through social media. This model encouraged interaction among students through online discussions, group assignments, peer feedback, and knowledge exchange. Social media platforms were used to facilitate real-time and asynchronous communication, allowing students to share ideas, discuss course topics, and solve problems collaboratively.

The findings showed that this model significantly enhanced learning engagement and depth of knowledge construction. Students reported that collaborative discussions helped them clarify concepts and gain multiple perspectives.

One student commented, *"Discussing with classmates on social media helps me understand difficult topics better."* Another student stated, *"Group discussions make learning more interesting and active."*

This model promoted higher-order thinking skills and fostered a learner-centered learning environment.

Model 3: Social Media for Academic Support and Motivation

Model 3 highlights the role of social media in providing academic support and enhancing student motivation. This model involved continuous interaction between instructors and students, timely feedback, encouragement, and recognition of academic effort through social media platforms. Students were able to ask questions, receive guidance, and share learning achievements in a supportive online community.

The results demonstrated that this model strengthened students' academic self-efficacy and motivation to learn. Students expressed increased confidence and reduced learning anxiety. One student noted, *"I feel more confident because I can ask questions and get help quickly."* Another participant mentioned, *"Receiving encouragement from teachers and classmates motivates me to study more."* This model contributed to sustained engagement and positive learning attitudes.

Overall Development Outcomes

In summary, the development of academic performance using social media resulted in three complementary models: resource sharing, collaborative learning, and academic support and motivation. Each model addressed different aspects of academic development, and together they formed an integrated approach that effectively enhanced students' academic performance. The findings indicate that social media, when systematically designed and guided by instructors, can serve as a powerful tool for academic development in higher education.

To clearly present the outcomes of the development process, the results are summarized into three instructional models based on the use of social media to enhance academic performance. These models reflect different functions of social media in supporting learning, including resource sharing, collaborative learning, and academic support and motivation. The key purposes, activities, and academic outcomes of each model are presented in Table 1.

Table 1.: Models for Developing Academic Performance Using Social Media

Model	Purpose	Key Activities Using Social Media	Academic Performance Dimensions Enhanced	Key Outcomes
Model 1: Social Media for Resource Sharing	To improve access to learning materials and support self-paced learning	Sharing lecture notes, learning materials, videos, links, announcements, and supplementary resources via social media platforms	Improving Learning Strategies; Academic Self-Efficacy; Perceived Academic Performance	Students could review learning materials anytime and anywhere, leading to better understanding of course content and increased confidence in learning
Model 2: Social Media for Collaborative Learning	To promote interaction, collaboration, and knowledge exchange among students	Online discussions, group assignments, peer feedback, idea sharing, and collaborative problem-solving through social media	Learning Engagement; Depth of Knowledge Construction; Improving Learning Strategies	Students actively participated in discussions, developed deeper understanding, and enhanced critical thinking through peer interaction
Model 3: Social Media for Academic Support and Motivation	To enhance academic support, motivation, and learning confidence	Instructor feedback, question-and-answer sessions, encouragement, academic recognition, and learning support via social media	Academic Self-Efficacy; Learning Engagement; Perceived Academic Performance	Students reported higher motivation, reduced learning anxiety, and sustained engagement in academic activities

From Tabe 1 .These three models are complementary and collectively contribute to the development of students' academic performance by addressing cognitive, behavioral, and motivational dimensions of learning.

Summary of Objective 2

In summary, the development of academic performance using social media resulted in three complementary models: resource sharing, collaborative learning, and academic support and motivation. Each model addressed different aspects of academic development, and together they formed an integrated approach that effectively enhanced students' academic performance. The findings indicate that social media, when systematically designed and guided by instructors, can serve as a powerful tool for academic development in higher education.

Results of Objective 3: Confirmation of Academic Performance Using Social Media

To achieve Objective 3, the confirmation of academic performance using social media was conducted through expert evaluation. A panel of experts in higher education, instructional design, and educational technology was invited to review the developed models. Their evaluation followed Stufflebeam's five criteria: utility, feasibility, propriety, accuracy, and cost-effectiveness. The experts provided detailed feedback on the applicability of social media in academic contexts, the beneficiaries of the models, and the expected academic outcomes.

1. The results of expert evaluation are presented as follows.

1.1 Utility

The experts evaluated the utility of social media-based learning as high. They agreed that the developed models were useful for enhancing students' academic performance, particularly in terms of learning engagement, access to learning resources, collaboration, and academic motivation.

The experts noted that social media effectively supported learning beyond classroom boundaries and responded well to students' learning behaviors in the digital era.

According to an expert, "*The models effectively illustrate the ways in which social media can facilitate meaningful learning and enhance tudents' academic performance*"

1.2 Feasibility

Regarding feasibility, the experts indicated that the use of social media for academic development was highly feasible in the context of Southwest Jiaotong University Hope College. They emphasized that social media platforms are already familiar to students and instructors, require minimal additional resources, and can be easily integrated into existing teaching practices.

An expert stated, *"The implementation of these models is practical and realistic, as it does not require complex technology or high investment."*

1.3 Propriety

The evaluation results showed that the models met the criterion of propriety. Experts agreed that the use of social media respected ethical standards, learner privacy, and appropriate academic conduct when guided by instructors and institutional policies. They highlighted the importance of clear guidelines for online communication and responsible use.

One expert noted, *"With proper guidelines, social media can be used appropriately and safely for academic purposes."*

1.4 Accuracy

In terms of accuracy, the experts confirmed that the models were theoretically sound and empirically supported by the research data. They agreed that the objectives, procedures, and evaluation methods were clearly aligned and that the findings accurately reflected the impact of social media on academic performance.

An expert remarked, *"The conclusions are consistent with the data and clearly demonstrate the academic benefits of social media-based learning."*

1.5 Cost-Effectiveness

The experts evaluated the cost-effectiveness of the models as high. They agreed that social media-based learning required low financial investment while producing meaningful academic benefits. Since most platforms are free or low-cost, the models were considered sustainable and suitable for long-term implementation.

One expert stated, *"The models provide high academic value with minimal cost, making them suitable for continuous use."*

Summary of Expert Confirmation

Overall, the expert evaluation confirmed that the developed social media-based models

were useful, feasible, appropriate, accurate, and cost-effective. The experts agreed that social media can effectively support academic performance development and provide tangible benefits to students and instructors. These confirmation results provide strong evidence supporting the effectiveness and sustainability of using social media to enhance academic performance in higher education.

2. Results of Student Confirmation Questionnaire Based on Stufflebeam's Five Evaluation Dimensions

To further assess the model's effectiveness, a student-based validation was performed. Participants completed a questionnaire using a five-point Likert scale, designed according to Stufflebeam's evaluation framework, following their engagement in social media-supported learning activities. The collected data were analyzed through descriptive statistics, including the mean ($\bar{X}$) and standard deviation (S.D.), with the findings summarized below.

2.1 Utility

The results indicated that students perceived the utility of social media-based learning at a high level ($\bar{X}$ = 4.18, S.D. = 0.59). Students agreed that social media was useful for improving their understanding of course content, facilitating communication with instructors and peers, and supporting learning beyond the classroom.

The results indicate that students perceived notable improvements in their academic performance through the integration of social media into their learning.

2.2 Feasibility

Students rated the feasibility of social media-based learning at a high level ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.62). Most students reported that social media platforms were easy to use, accessible, and convenient for academic purposes. They also indicated that integrating social media into learning did not increase their learning burden.

These results confirm that social media-based learning is practical and suitable for implementation in the university context.

2.3 Propriety

The propriety dimension was evaluated at a high level ($\bar{X}$ = 4.05, S.D. = 0.65). Students agreed that the use of social media for learning was appropriate and respectful, provided that clear guidelines and instructor supervision were in place. Students felt safe and comfortable participating in academic activities through social media platforms.

This finding indicates that social media-based learning can be conducted ethically and appropriately within an academic environment.

2.4 Accuracy

Students rated the accuracy of social media-based learning at a high level ($\bar{X}$ = 4.10, S.D .= 0.61). They agreed that the learning activities aligned with course objectives and that the use of social media accurately supported their academic learning and performance. The findings indicate that students recognized a strong link between their engagement in social media activities and the achievement of learning objectives.

2.5 Cost-Effectiveness

The cost-effectiveness of social media-based learning was rated at a high level ($\bar{X}$ = 4.22, SD. = 0.58). Students indicated that social media platforms provided academic benefits without requiring additional financial costs, making them a valuable and sustainable learning tool.

This finding confirms that social media-based learning offers high academic value with minimal cost.

Summary of Student Confirmation Results

Overall, the student confirmation results demonstrated that the use of social media to enhance academic performance was positively evaluated across all five dimensions of Stufflebeam's evaluation framework. The consistently high mean scores indicate that students perceived social media-based learning as useful, feasible, appropriate, accurate, and cost-effective. These findings, together with expert validation, provide strong empirical evidence confirming the effectiveness of social media in developing academic performance at Southwest Jiaotong University Hope College.

Summary of Objective 3

The confirmation results demonstrated that the use of social media effectively enhanced students' academic performance. Both expert evaluation and student confirmation, based on Stufflebeam's five evaluation dimensions, indicated high levels of utility, feasibility, propriety, accuracy, and cost-effectiveness. Experts confirmed the academic value and practical applicability of the developed models, while students reported positive learning experiences and improved academic outcomes. These findings provide strong evidence supporting the effectiveness and sustainability of social media-based learning in higher education.

5.Conclusion

This study demonstrated that the academic performance of students at Southwest Jiaotong University Hope College was at a moderate level and faced several challenges related to learning engagement, learning strategies, academic self-efficacy, and depth of knowledge. In response, three social media-based instructional models resource sharing, collaborative learning, and academic support and motivation were developed to address these issues. The confirmation results, based on expert evaluation and student feedback using Stufflebeam's evaluation criteria, provided strong evidence that social media can effectively enhance academic performance in a practical, ethical, accurate, and cost-effective manner. Overall, the findings highlight the potential of social media as a sustainable and innovative learning tool for improving academic outcomes in higher education.

6. Discussion

Understanding the current status and underlying problems of students' academic performance is a critical foundation for designing effective instructional interventions. Without a clear diagnosis of existing learning conditions and challenges, efforts to enhance academic performance may fail to address students' actual needs. Therefore, this study first examined the current status and problems of academic performance among students at Southwest Jiaotong University Hope College, using both quantitative and qualitative approaches. The findings from this objective provide essential baseline evidence that informs the development and confirmation of academic performance improvement through the use of social media in subsequent objectives.

Objective 1: Current Status and Problems of Academic Performance

1. Discussion on the Current Status of Academic Performance

The findings revealed that the current academic performance of students at Southwest Jiaotong University Hope College was at a moderate level across all five dimensions. This result suggests that students were able to meet basic academic requirements but had not yet achieved high levels of engagement, deep learning, or academic confidence. From a theoretical perspective, this aligns with student engagement theory, which emphasizes that moderate

engagement often results from teacher-centered instruction and limited opportunities for active participation (Bond et al., 2020).

In addition, the moderate levels of learning strategies and depth of knowledge construction are consistent with self-regulated learning theory, which posits that students require structured guidance and feedback to develop effective learning strategies and higher-order thinking skills (Panadero, 2021). Recent studies have similarly reported that university students tend to adopt surface learning approaches when learning environments do not sufficiently promote reflection, collaboration, or the application of knowledge, particularly in technology-supported or lecture-dominated contexts (Kahu & Nelson, 2020; Trigwell et al., 2022).. Therefore, the current status observed in this study reflects a common condition in higher education contexts where traditional instructional practices remain dominant.

2. Discussion on Problems Affecting Academic Performance

The identified problems affecting academic performance included limited learning engagement, ineffective learning strategies, moderate academic self-efficacy, shallow knowledge construction, and dissatisfaction with academic outcomes. These problems can be explained through social cognitive theory, which highlights the role of self-efficacy and learning environment in shaping academic behavior and performance (Bandura, 2021). When students lack confidence and receive limited opportunities for interaction, their motivation and learning outcomes are negatively affected.

Furthermore, the findings are supported by recent empirical studies indicating that insufficient interactive learning activities and an overreliance on lecture-based teaching can significantly reduce students' motivation and engagement in higher education settings (Martin & Bolliger, 2022; Bond et al., 2020).Research has also shown that the absence of collaborative and technology-supported learning environments limits students' ability to construct deep knowledge and apply concepts meaningfully (Alshammari et al., 2023). The interview findings in this study further confirm that although students frequently use social media in daily life, the lack of academic integration prevents them from fully utilizing digital tools to support learning.

Overall, these problems indicate a gap between students' learning needs in the digital era and existing instructional practices. If these issues are not addressed, students may continue to experience limited academic growth, reduced motivation, and underdeveloped higher-order thinking skills, underscoring the necessity for innovative approaches such as social media-based learning.

Discussion of Objective 2: Development of Academic Performance Using Social Media

The development of academic performance using social media in this study resulted in three distinct instructional models designed to respond directly to the learning conditions and problems identified in Objective 1. These models emphasize learner-centered learning, social interaction, and continuous academic support, which are consistent with constructivist learning theory and social learning theory. The findings suggest that social media can function not merely as a communication tool but as an integrated learning environment that enhances engagement, collaboration, and academic motivation. This result aligns with recent studies indicating that social media-supported learning environments can significantly improve academic performance in higher education contexts (Al-Rahmi et al., 2020; Chugh & Ruhi, 2021).

Model 1: Social Media for Resource Sharing focuses on using social media platforms as centralized channels for distributing learning materials, supplementary resources, and academic content. The discussion findings indicate that this model improves students' access to learning resources and supports self-directed learning. According to cognitive learning theory, repeated exposure to diverse learning materials enhances knowledge retention and

comprehension. This result is consistent with studies showing that social media-based resource sharing increases learning flexibility and supports individualized learning paths (Manca & Ranieri, 2020; Hamid et al., 2022). By reducing barriers to information access, this model helps students manage their learning more effectively and improves overall academic performance.

Model 2: Social Media for Collaborative Learning emphasizes interaction, discussion, and knowledge co-construction among students through group-based activities and online discussions. The findings demonstrate that collaborative learning via social media enhances critical thinking, deeper understanding, and peer-supported learning. This outcome aligns with social constructivist theory, which highlights learning as a social process constructed through interaction and shared meaning-making. Prior research confirms that collaborative learning facilitated by social media promotes engagement and academic achievement by encouraging active participation and collective problem-solving (Dabbagh & Ritland, 2020; Rasheed et al., 2021). This model directly addresses the previously identified problems of passive learning and limited classroom interaction.

Model 3: Social Media for Academic Support and Motivation highlights the role of social media in providing timely feedback, academic encouragement, and emotional support. The discussion reveals that continuous communication between instructors and students increases students' academic self-efficacy and learning motivation. This finding is consistent with self-determination theory, which emphasizes the importance of relatedness and supportive feedback in sustaining motivation. Recent studies have shown that social media-based academic support systems can enhance students' confidence, persistence, and academic outcomes (Broadbent et al., 2021; Limniou et al., 2023). Therefore, this model plays a critical role in sustaining long-term academic improvement and learner engagement.

Discussion of Objective 3: Confirmation of Academic Performance Using Social Media

The confirmation of academic performance using social media was conducted through triangulation, incorporating expert evaluation and student confirmation based on Stufflebeam's five evaluation dimensions: utility, feasibility, propriety, accuracy, and cost-effectiveness. This multi-perspective confirmation strengthened the credibility of the findings and provided comprehensive evidence supporting the effectiveness of the developed models.

Expert Confirmation Based on Stufflebeam's Five Evaluation Dimensions

The expert evaluation results indicated a high level of agreement across all five dimensions. In terms of utility, experts confirmed that social media-based learning models effectively addressed students' academic needs by enhancing engagement, access to resources, and learning interaction. This aligns with constructivist learning theory, which emphasizes meaningful learning through active participation and contextualized resources (Manca & Ranieri, 2020). Prior studies also support that social media can generate practical academic benefits when integrated with instructional design (Al-Rahmi et al., 2020).

Regarding feasibility, experts agreed that the models were practical and suitable for real implementation within higher education contexts, particularly in institutions with diverse student backgrounds. This finding corresponds with diffusion of innovation theory, which highlights ease of use and compatibility as key factors influencing adoption (Rogers, 2020). Recent research confirms that social media platforms are feasible learning tools due to their accessibility and familiarity among students (Chugh & Ruhi, 2021).

In terms of propriety, experts emphasized that the models adhered to ethical standards, academic norms, and learner protection, ensuring appropriate communication and responsible use of social media. This aligns with educational ethics frameworks and prior research indicating that guided and structured social media use supports safe and ethical learning environments (Limniou et al., 2023).

For accuracy, experts confirmed that the evaluation results reliably reflected students' academic improvement, as the data were collected through multiple methods and validated instruments. This finding supports evaluation theory, which stresses the importance of methodological rigor and data triangulation in confirming educational outcomes (Stufflebeam & Zhang, 2017). Recent studies also highlight that mixed-method evaluations enhance the accuracy of educational assessments (Rasheed et al., 2021).

Finally, regarding cost-effectiveness, experts agreed that social media-based learning models required minimal financial investment while yielding significant academic benefits. This result is consistent with economic evaluation theory in education, which emphasizes maximizing outcomes with limited resources. Studies have shown that social media provides a low-cost yet high-impact alternative to traditional learning technologies (Hamid et al., 2022).

Student Confirmation Based on Stufflebeam's Five Evaluation Dimensions

The student confirmation results further validated the effectiveness of social media in enhancing academic performance. In terms of utility, students reported that social media helped them better understand course content, access learning materials conveniently, and improve academic outcomes. This finding supports self-regulated learning theory, which emphasizes learner autonomy and resource accessibility as key contributors to academic success (Broadbent & Poon, 2020).

In terms of feasibility, students found social media to be user-friendly and seamlessly incorporated into their everyday learning activities. This observation is consistent with the Technology Acceptance Model (TAM), which emphasizes perceived ease of use as a key factor influencing technology adoption (Martin & Bolliger, 2022).

In terms of propriety, students expressed positive attitudes toward respectful communication, appropriate instructor guidance, and supportive peer interaction within social media learning environments. This finding aligns with social learning theory, which emphasizes learning through observation, interaction, and social norms (Bandura, 2020).

For accuracy, students confirmed that their perceived academic improvement corresponded with actual learning progress, including better comprehension, assignment performance, and examination preparation. This supports metacognitive theory, which highlights learners' ability to accurately reflect on their own learning outcomes (Schunk & DiBenedetto, 2020).

Finally, regarding cost-effectiveness, students acknowledged that social media-based learning reduced expenses related to learning materials and provided flexible learning opportunities without additional financial burden. This finding is consistent with recent studies showing that digital learning tools enhance learning efficiency while minimizing costs for students (OECD, 2021).

Overall Discussion Summary

In summary, both expert evaluation and student confirmation strongly support the effectiveness of social media in enhancing academic performance. The convergence of expert judgment and learner perception across all five evaluation dimensions provides robust evidence that social media-based learning models are educationally sound, practically feasible, ethically appropriate, accurate, and cost-effective. These findings reinforce the sustainability and applicability of social media as a strategic tool for academic performance development in higher education.

7. Suggestions

Policy Suggestions

Higher education institutions should establish clear policies that promote the systematic integration of social media into teaching and learning processes. Universities are encouraged to develop institutional guidelines that support ethical, responsible, and pedagogically sound

use of social media for academic purposes. Additionally, policy support should be provided for faculty development programs that enhance instructors' digital pedagogical competencies. Such policies will help ensure sustainable implementation and alignment with institutional academic goals.

Practical Suggestions

Instructors should actively integrate social media into course design to support resource sharing, collaborative learning, and continuous academic support. Learning activities should be structured with clear objectives, roles, and assessment criteria to maximize student engagement and academic outcomes. Moreover, institutions should provide technical support and monitoring mechanisms to ensure effective communication, learner participation

Suggestions for Future Research

Future studies should examine the long-term impact of social media-based learning models on academic performance across different academic disciplines and educational contexts. Further research may also employ experimental or quasi-experimental designs to compare social media-based learning with traditional instructional approaches

References

Ainin, S., Naqshbandi, M. M., Moghavvemi, S., & Jaafar, N. I. (2020). Facebook usage, socialization and academic performance. *Computers & Education, 83*, 64–73. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.12.018

Al-Rahmi, W. M., Aldraiweesh, A., Yahaya, N., Bin Kamin, Y., & Zeki, A. M. (2023). Massive open online courses (MOOCs): Data on higher education students' learning engagement, motivation and satisfaction. *Data in Brief, 29*, 105118. https://doi.org/10.1016/j.dib.2020.105118

Bandura, A. (2021). Toward a psychology of human agency: Pathways and reflections. *Perspectives on Psychological Science, 15*(6), 130–136. https://doi.org/10.1177/1745691620903343

Bond, M., Buntins, K., Bedenlier, S., Zawacki-Richter, O., & Kerres, M. (2020). Mapping research in student engagement and educational technology in higher education: A systematic evidence map. *International Journal of Educational Technology in Higher Education, 17*(1), 1–30. https://doi.org/10.1186/s41239-019-0176-8

Broadbent, J., & Poon, W. L. (2020). Self-regulated learning strategies and academic achievement in online higher education learning environments. *The Internet and Higher Education, 27*, 1–13. https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2015.04.007

Cendrero Ramos, N., & Valverde Berrocoso, J. (2024). Social media in higher education: Systematic literature review (2018–2023). *IJERI: International Journal of Educational Research and Innovation*.

Chugh, R., & Ruhi, U. (2021). Social media in higher education: A literature review of Facebook. *Education and Information Technologies, 26*, 983–1001. https://doi.org/10.1007/s10639-020-10213-5

Davis, K., Deil-Amen, R., Rios-Aguilar, C., & González Canché, M. S. (2021). Social media in higher education: A literature review and research directions. *Journal of Higher Education, 93*(1), 1–32. https://doi.org/10.1080/00221546.2021.1904456

Hamid, S., Waycott, J., Kurnia, S., & Chang, S. (2022). Understanding students' perceptions of the benefits of online social networking use for teaching and learning. *The Internet and Higher Education, 54*, 100857. https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2022.100857

Kahu, E. R., & Nelson, K. (2020). Student engagement in the educational interface: Understanding the mechanisms of student success. *Higher Education Research & Development, 39*(1), 58–71. https://doi.org/10.1080/07294360.2019.1644447

Leung, L., & Lee, P. S. N. (2023). Impact of Internet literacy, Internet addiction symptoms, and Internet activities on academic performance. *Social Science Computer Review, 41*(2), 375–392. https://doi.org/10.1177/08944393211013770

Limniou, M., Mansfield, R., & McLaughlin, P. (2023). Social media engagement and academic performance: A self-determination theory perspective. *Computers & Education, 190*, 104601. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2022.104601

Liu, Y., & Chen, X. (2023). Digital learning engagement in Chinese higher education: Opportunities and challenges. *Educational Technology Research and Development, 71*(4), 2145–2163. https://doi.org/10.1007/s11423-023-10177-4

Lukose, J. M., & Agbeyangi, A. O. (2025). *Is social media hindering or helping academic performance?* arXiv.

Makkar, N. (2023). Social media and student engagement in education: A systematic review. *International Journal of Arts, Humanities and Social Studies, 5*(2), 84–90.

Manca, S. (2020). Snapping, pinning, liking or texting: Investigating social media in higher education beyond Facebook. *The Internet and Higher Education, 44*, 100707. https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2019.100707

Manca, S., & Ranieri, M. (2020). Facebook and the others: Potentials and obstacles of social media for teaching in higher education. *Computers & Education, 95*, 216–230. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2016.01.012

Martin, F., & Bolliger, D. U. (2022). Engagement matters: Student perceptions on the importance of engagement strategies in the online learning environment. *Online Learning Journal, 26*(1), 205–222. https://doi.org/10.24059/olj.v26i1.2609

OECD. (2021). *Education at a glance 2021: OECD indicators*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en

Panadero, E. (2021). A review of self-regulated learning: Six models and four directions for research. *Frontiers in Psychology, 12*, 624548. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.624548

Rasheed, R. A., Kamsin, A., & Abdullah, N. A. (2021). Challenges in the online component of blended learning: A systematic review. *Computers & Education, 144*, 103701. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.103701

Richardson, M., Abraham, C., & Bond, R. (2020). Psychological correlates of university students' academic performance: A systematic review and meta-analysis. *Psychological Bulletin, 138*(2), 353–387. https://doi.org/10.1037/a0026838

Rogers, E. M. (2020). *Diffusion of innovations* (5th ed.). Free Press.

Schunk, D. H., & DiBenedetto, M. K. (2020). Motivation and social cognitive theory. *Contemporary Educational Psychology, 60*, 101832. https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2019.101832

Social Psychology of Education. (2025). *Social media use and academic outcomes: The mediating role of grit.*

Sumetchanthasiri, P., Polyiam, N., & Kraisin, I. (2020). Effect on social media: Its impacts on Thai education. *Academic MCU Buriram Journal, 5*(1), 248–261.

Sutherland, K. A., Davis, C., Terton, U., & Visser, I. (2020). University student social media use and its influence on academic outcomes. *Active Learning in Higher Education, 21*(1), 21–35. https://doi.org/10.1177/1469787418782811

Tess, P. A. (2020). The role of social media in higher education classes (real and virtual): A literature review. *Computers in Human Behavior, 29*(5), A60–A68. https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.12.032

Wang, Y., Fang, W., Han, J., & Chen, N. S. (2022). Exploring the affordances of WeChat for facilitating teaching and learning in higher education. *Educational Technology & Society, 25*(1), 76–89.

York, T. T., Gibson, C., & Rankin, S. (2019). Defining and measuring academic success. *Practical Assessment, Research, and Evaluation, 20*(5), 1–20. https://doi.org/10.7275/hz5x-tx03

Zhang, W., & Li, Z. (2021). WeChat-assisted learning in Chinese higher education: Students' perceptions and learning outcomes. *International Journal of Educational Technology in Higher Education, 18*(1), 1–18. https://doi.org/10.1186/s41239-021-00261-4

Research Paper
JBER Scope: Buddhism

การศึกษาแนวคิดการต่อต้านวรรณะพราหมณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์สันสกฤต

A Study of the Concept of Opposition to the Brahmin Caste in Sanskrit Scriptures

สุดาพร เขียวงามดี[1*]

[1]ภาควิชาบาลีสันสกฤต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Sudaporn Khiewngamdee[1]
[1] Department of Pali and Sanskrit, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
✉: * sudaporn_khiewngamdee@hotmail.com
(Author Corresponding Email)
Received: 07 May 2026; Revised: 25 May 2026; Accepted 27 September 2026
© The Author 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดการต่อต้านระบบวรรณะพราหมณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์สันสกฤตผ่านลำดับยุคสมัย ผลการศึกษาพบว่าระบบวรรณะมีพลวัตและการเปลี่ยนผ่านทางความคิดอย่างต่อเนื่อง ดังเช่น ในยุคพระเวท วรรณะมีลักษณะเป็น “ชนชั้นเปิด” ที่ยืดหยุ่น โดยเน้นความประพฤติและอาชีพมากกว่าชาติกำเนิด ยุคมหากาพย์และปุราณะเริ่มมีการตั้งคำถามถึงความชอบธรรมของพราหมณ์ โดยเสนอเกณฑ์ “คุณธรรม”(วฤตตะ) และ “การกระทำ”(กรรม) มาใช้ตัดสินความเป็นบุคคลแทนสายเลือด โดยเฉพาะใน “ภวิษยะ มหาปุราณะ” ที่ใช้ตรรกะเปรียบเทียบว่ามนุษย์ทุกคนมีบิดาคนเดียวกัน (พระพรหม) จึงย่อมมีความเท่าเทียมกันไม่ต่างจากผลไม้บนต้นเดียวกัน แต่พอมาถึงในยุคธรรมศาสตร์เกิดการสถาปนาอำนาจพราหมณ์อย่างเข้มงวดผ่านคัมภีร์กลุ่มสมฤติ โดยเฉพาะ “มนูสมฤติ” ที่นิยามสถานะบุคคลผ่าน “ชาติกำเนิด” และสายเลือดอย่างเด็ดขาด นำไปสู่การเลือกปฏิบัติอย่างเข้มงวด ยุควรรณกรรมพุทธศาสนาสันสกฤตพบการต่อต้านอย่างเป็นระบบที่สุดใน “คัมภีร์วัชรสูจี”ของอัศวโฆษ ซึ่งใช้ตรรกวิทยาหักล้างความเชื่อเรื่องความเหนือกว่าทางชาติกำเนิด โดยยืนยันว่าความแตกต่างทางวรรณะเป็นเพียงสมมติบัญญัติทางสังคม เพราะมนุษย์ทุกคนมีลักษณะทางกายภาพและความรู้สึกไม่ต่างกัน สรุปได้ว่า การต่อต้านวรรณะพราหมณ์ในคัมภีร์สันสกฤตสะท้อนถึงการปะทะกันระหว่างแนวคิดที่ยึดติดชาติตระกูล กับแนวคิดที่มุ่งเน้นคุณค่าของความเป็นมนุษย์และความยุติธรรมในสังคมอินเดียโบราณ

คำสำคัญ : ระบบวรรณะ, พราหมณ์, สันสกฤต, พุทธศาสนา, อินเดีย

Abstract

This academic article aims to analyze the concept of opposition to the Brahmin caste system as manifested in Sanskrit scriptures across different eras. The study reveals that the caste system possessed dynamic characteristics and underwent continuous ideological transitions. During the Vedic period, caste functioned as "open classes," where flexibility prevailed, and emphasis was placed on conduct and occupation rather than birthright. In the Epic and Puranic eras, the legitimacy of the Brahmins began to be questioned; criteria such as "virtue" (vṛtta) and "action" (karma) were proposed to determine an individual's status instead of lineage. Notably, the Bhaviṣya purāṇa employs the logic that all humans share a common

father (Lord Brahma) and thus possess inherent equality, much like fruits growing on the same tree. However, during the Dharmashastra period, Brahminical authority was strictly established through the Smriti texts—most notably the Manusmṛti —which decisively defined social status through "birth" and lineage, leading to rigid discrimination. The most systematic resistance is found in the Sanskrit Buddhist literature, specifically Ashvaghosha's Vajrasūcī. This text utilizes logical reasoning to debunk the belief in birth-based superiority, asserting that caste distinctions are merely social conventions since all humans share identical physical attributes and emotions. In conclusion, the opposition to the Brahmin caste in Sanskrit scriptures reflects the ideological conflict between lineage-based elitism and the concepts of human dignity and social justice in ancient Indian society.

Keywords: Caste System, Brahmin, Sanskrit, Buddhism, India

บทนำ

สังคมอินเดียโบราณมีระบบการจัดลำดับชั้นทางสังคมและมีอิทธิพลอย่างสูงต่อวิถีชีวิตของผู้คน นั่นก็คือ ระบบวรรณะ (Caste System) ซึ่งแบ่งคนออกเป็น 4 วรรณะหลักตามลำดับ ได้แก่ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร โดยมีวรรณะพราหมณ์เป็นวรรณะสูงสุด และมีอิทธิพลทางศาสนาและการเมืองอย่างมากมาย เชื่อกันว่าสถานะของบุคคลถูกกำหนดมาตั้งแต่เกิดและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ จึงอาจสร้างความไม่เท่าเทียมกันและเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะต่อวรรณะศูทรและกลุ่มคนที่อยู่นอกระบบวรรณะ คือ พวกจัณฑาล ระบบวรรณะฝังรากลึกในสังคมอินเดียคู่กับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งเป็นความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระเวทที่เชื่อว่า พระพรหมทรงสร้างพวกพราหมณ์จากพระโอษฐ์(ปาก) สร้างกษัตริย์จากพระพาหา(แขน) สร้างพ่อค้า(แพศย์)จากพระอุทร(ท้อง) สร้างกลุ่มผู้รับใช้(ศูทร)จากพระเพลา(ขา) (R. C. Majumdar & Kalikinkar Datta, 1970 : 31) ระบบวรรณะของอินเดียโบราณแบ่งได้ตามยุคสมัย ดังต่อไปนี้

ยุคพระเวท

ระบบวรรณะทั้ง 4 หรือ จาตุรฺวรฺณ (cāturvarṇa) เป็นสี่กลุ่มใหญ่ๆ ที่ได้แบ่งแยกวิถีชีวิตของคนอินเดียนั้น มาจากเรื่องชาติกำเนิดเป็นหลัก การแบ่งแยกนี้มีมาตั้งแต่ยุคพระเวทจนถึงยุคปัจจุบัน และการแบ่งแยกชนชั้นแบบนี้ก็มีอยู่ในสังคมอื่นๆของโลกด้วย ระบบวรรณะมีปรากฏขึ้นในวรรณกรรมและคัมภีร์ต่างๆ ตามยุคสมัย เริ่มจากคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดในยุคพระเวท คือ คัมภีร์ฤคเวท ในฤคเวท เล่ม 8 บทที่ 35 โศลกที่ 16-18 (VIII, 35, 16-18) (Sarvadeshik Arya Pratinidhi Sabha Delhi, n.d. : 483) กล่าวถึงแค่ 3 วรรณะ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ ส่วนในบทสวดมนตร์พฤหัสบดี (Bṛhaspati) ของฤคเวท เล่ม 4 บทที่ 50 โศลกที่ 8 (4-50-8) (R.L. Kashyap.,2007 : 163) กล่าวถึงแค่ 2 วรรณะ คือ พราหมณ์ และกษัตริย์ ในบทสวดต่อมา คือ ปุรุษสูกตะ(puruṣasūkta) เล่มที่ 10 ของฤคเวท (หลายโศลก) (S.K. Ramachandra Rao, 2006 : 83-84) ได้กล่าวถึง 4 วรรณะ(จาตุรฺวรฺณ) ของสังคมอย่างชัดเจน ได้แก่ พราหมณ์ (Brāhmaṇa) กษัตริย์(Rājanya) แพศย์(Vaiśya) และศูทร(Śūdra) ซึ่งกล่าวว่ามาจาก ปาก แขน ต้นขา และเท้าของผู้สร้าง ตามลำดับ

ในคัมภีร์ไตตติรียะ สังหิตา (The Taittirīya Saṃhitā) ระบุถึงต้นกำเนิดของชนชั้นทั้งสี่ และยังกล่าวอีกว่าพระเป็นเจ้าได้สร้างเทพองค์ต่างๆ ขึ้นมาพร้อมกับชนชั้นทางสังคม เราพบว่าในยุคพระเวทไม่มีข้อจำกัด

เกี่ยวกับการทำอาชีพเฉพาะสำหรับบุคคลที่อยู่ในวรรณะใดวรรณะหนึ่ง (J. Muir, 1872 : 16) ในงานวิจัยของอาจารย์ นฤเปนทระ กุมาร ดัตต์ (Nripendra Kumar Dutt) ได้ยกตัวอย่างเรื่องในคัมภีร์ฤคเวท เล่ม 9 บทที่ 112 โศลกที่ 3 ว่า ฤษีตนหนึ่งได้กล่าวว่า “ข้าฯเป็นกวี บิดาของข้าฯเป็นหมอ มารดาของข้าฯเป็นคนโม่ข้าวโพด เราทำตามความปรารถนาของเราดุจโค” ดังนั้น จึงไม่มีร่องรอยของการสืบทอดทางสายเลือดที่กำหนดอาชีพของแต่ละบุคคล การรับประทานอาหารร่วมกันและการแต่งงานข้ามวรรณะเป็นเรื่องปกติสำหรับทุกวรรณะ ในช่วงยุคพระเวท วรรณะต่างๆ ดูเหมือนว่าจะเป็น “ชนชั้นเปิด (open classes)” ผู้คนไม่ใช้ช่องแบ่งที่เข้มงวด สมาชิกครอบครัวถูกกำหนดโดยคุณธรรมของการสืบเชื้อสายเท่านั้น คือเป็นการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของความประพฤติมากกว่าชาติกำเนิด (N.K. Dutt, 1931 : 58-60)

ระบบวรรณะในยุคพราหมณ์ (Brāhmanial age) เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างความหย่อนยานของสมัยสังหิตา(Samhitā period) และความเข้มงวดของยุคหลังพระเวท(post-Vedic era) ในคัมภีร์ศตปถพราหมณ์(Śatapatha Brāhmaṇa) กล่าวถึงวรรณะทั้งสี่ไว้อย่างชัดเจน วรรณกรรมของยุคพราหมณ์ได้จดบันทึกหน้าที่ของวรรณะทั้งสี่ไว้เป็นครั้งแรก ซึ่งบ่งชี้ว่าการแบ่งวรรณะนี้เป็นไปตามอาชีพของพวกเขา และวรรณะทั้งสี่โดยรวมก็ประกอบกันเป็นส่วนรวมของโครงสร้างทางสังคมทั้งหมด คัมภีร์ศตปถพราหมณ์ยังได้กำหนดขนาดที่แตกต่างกันของเนินฝังศพสำหรับสี่วรรณะ (Jogiraj Basu,1969 : 29) ศูทรเป็นวรรณะที่ต่ำที่สุดในลำดับชั้นทางสังคม ในคัมภีร์นี้ระบุว่าเฉพาะวรรณะที่สูงกว่า 3 วรรณะหลังเท่านั้นที่มีสิทธิ์ประกอบพิธีกรรมบูชายัญได้ “พราหฺมโณ วา ราชนฺโย วา ไวศฺโย วา เต หิ ยโชฺ□ยาะ (ศตปถพราหมณ์ 3/1/1/9)”(Julius Eggeling, 1882 : 4)

แม้วรรณะพราหมณ์(นักบวช) จะได้รับการระบุอย่างชัดเจนว่าอยู่เหนือกว่าวรรณะอื่นๆก็ตาม แต่ก็มีหลักฐานในคัมภีร์พราหมณ์ที่พิสูจน์ว่าวรรณะไม่ได้สืบทอดทางสายเลือดอย่างเคร่งครัด คนในวรรณะต่ำก็สามารถได้รับการยกฐานะให้สูงขึ้นได้โดยอาศัยคุณสมบัติพิเศษและการเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่ายุคอินเดียโบราณสถานะทางสังคมอาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิดเพียงอย่างเดียวเสมอไป ยกตัวอย่างเรื่องราวของท่านไอลูสิ กะวะสะ (Ailusi kavasa) (ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไอตเรยะพราหมณะ(Aitareya Brāhmaṇa 2.8.1) และเกาสิตะกิพราหมณะ (Kausitaki Brāhmaṇa 12.3) เขาเป็นบุตรที่เกิดจากนางทาสี(สาวใช้) ท่านไอลูสิ กะวะสะเป็นเหยื่อที่ถูกขับไล่ออกจากสังคม แต่ด้วยปัญญาและการภาวนาของเขา เขาจึงได้กลายเป็นที่เคารพสักการะจากเหล่าฤษีและคนชนชั้นสูง และเขาก็ได้รับสมญานามอันทรงเกียรติว่า “ฤษี” (S.C. Bharadwaj, 1993 : 165) ในวรรณกรรมของอุปนิษัท เช่น ในคัมภีร์ฉานโทคยะอุปนิษัท(Chāndogya upaniṣad) บทที่ 8 ตอนที่ 14 กล่าวถึงวรรณะสามอันดับแรก และบอกว่าการเกิดในวรรณะใดขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำกรรมในชาติภพก่อน ผู้ที่ทำกรรมดีจะมีชาติกำเนิดที่ดี ผู้ที่ทำกรรมไม่ดีจะได้ไปเกิดเป็นสุนัขหรือพวกนอกวรรณะ (Swāmi Swahananda, 1956 : 618-620) ในคัมภีร์พฤหทารัณยกะอุปนิษัท (Bṛhadāraṇyaka upaniṣad) บทที่ 1 ตอนที่ 4 โศลกที่ 11-15 ได้บรรยายถึงการกำเนิดของวรรณะว่าในตอนแรกมีเพียงพราหมณ์เท่านั้น แต่เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม เทพเจ้าจึงได้สร้างวรรณะอื่นๆเพิ่มเติมขึ้นอีก (Swāmi Mādhavānanda, 1950 : 174-180)

ดร. ปาณฑุรัง วามัน กาเณ (Pandurang Vaman Kane) นักอินเดียวิทยา (Indologist) ได้วิเคราะห์

สรุประบบวรรณะในยุคอินเดียโบราณไว้ว่า ยุคแรกเริ่มค้นพบบันทึกทางวรรณกรรมว่ามีเพียง 2 วรรณะ คือ อารยัน(āryas) และวรรณะตรงข้ามคือ ทัสยุ (dasyu) หรือ ทาส(dāsa) ความแตกต่างระหว่างทั้งสองวรรณะนี้มีพื้นฐานมาจากความแตกต่างของสีผิวและวัฒนธรรมหรือเชื้อชาติ หลายศตวรรษก่อนยุคคัมภีร์สังหิตา (Samhitā period) จะสิ้นสุดลง พวกทัสยุถูกพิชิตได้ จึงได้รับสถานะที่ต่ำต้อยกว่าพวกอารยัน พวกศูทร (Śūdra) ก็คือพวกทัสยุที่ถูกปราบและถูกทำให้เป็นพวกวรรณะต่ำ พวกอารยันมีความภาคภูมิใจที่ตนอยู่เหนือกว่าพวกทัสยุจึงได้ประกาศศักดาไปทั่วสารทิศ ต่อมาในยุคคัมภีร์พราหมณะ (Brāhmanas Period) เหล่าพราหมณ์ (ผู้ที่ได้อุทิศตนให้กับการเรียนรู้และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา) กษัตริย์ (ราชา ขุนนาง และนักรบชั้นสูง) และ แพศย์ หรือไวศยะ (ช่างฝีมือและคนทั่วไป) ได้แยกออกเป็นกลุ่มๆ ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด และวรรณะพราหมณ์ได้รับการพิจารณาว่าเหนือกว่าวรรณะกษัตริย์ แม้แต่วรรณะต่ำที่อยู่นอกวรรณะ เช่น จัณฑาล(Caṇḍāla) และเปาลกัส (paulakas) ก็ได้วิวัฒนาการขึ้นมานานก่อนสิ้นสุดยุคพระเวท เนื่องจากการพัฒนาทางวัฒนธรรม การแบ่งงานแบ่งอาชีพกันทำจึงเกิดขึ้น ศิลปะและงานฝีมือจำนวนมากได้รับการพัฒนาขึ้นด้วย ดังนั้น กระบวนการสร้างความซับซ้อนให้กับระบบวรรณะทำให้เกิดวรรณะย่อยอีกจำนวนมากตามอาชีพ (P.V. Kane, 1962 : 48)

ยุคมหากาพย์

ต่อมาในยุคมหากาพย์ ซึ่งยุคนี้มีมหากาพย์ที่ยิ่งใหญ่อยู่สองคัมภีร์คือ มหาภารตะและรามายณะ ทั้งสองเรื่องนี้ได้ให้ทฤษฎีและปรัชญาโดยละเอียดเกี่ยวกับการกำเนิดและพัฒนาการของวรรณะ เรื่องราวการกำเนิดวรรณะจากพระวรกายของพระพรหมผู้สร้างมีการกล่าวถึงในมหากาพย์มหาภารตะ ยกตัวอย่างเช่น ในมหาภารตะ เล่มที่ 12 (Mahābhārata Book 12) ชื่อ ศานติบรรพ(Śānti Parva) อัธยายะที่ 181 เป็นบทสนทนากันระหว่างฤษีภฤคุ(Bhṛgu) กับฤษีภารทวาช(Bhāradvāja) ว่าด้วยเรื่องของการแบ่งแยกวรรณะตามสีและส่วนต่างๆของพระพรหม นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงวรรณะที่สามารถเปลี่ยนไปตามกรรมดีกรรมชั่วของตนเองได้ (โศลกที่ 1-17) (John D. Smith, 1999 : 718-719) และในบรรพเดียวกัน อัธยายะที่ 285 เป็นบทสนทนากันระหว่างพระเจ้าชนก(King Janaka) และฤษีปาราศระ(Pārāśara) ว่าด้วยเรื่องของพระพรหมผู้สร้างโลกและสิ่งมีชีวิต และประเด็นสำคัญคือ การแบ่งวรรณะย่อยไปอีก 14 วรรณะนอกเหนือจาก 4 วรรณะหลัก เช่น สเตน(stena), สูตะ(sūta), นิษาทะ(niṣāda), อุคระ(ugra), มาคธะ(māgadha) และอื่นๆอีก (โศลกที่ 1-9) (John D. Smith, 1999 : 1110) มหาภารตะ เล่มที่ 13 (Mahābhārata Book 13) ชื่อ อนุศาสนบรรพ(anuśāsana Parva) อัธยายะที่ 48 เป็นบทสนทนากันระหว่างยุธิษฐิระ(Yudhiṣṭhira) กับภีษมะ (Bhīṣma) เรื่องการกำเนิดของวรรณะหลายวรรณะที่นอกเหนือจากสี่วรรณะหลัก ซึ่งอธิบายโดยละเอียดว่าการผสมผสานของการแต่งงานข้ามวรรณะทำให้เกิดวรรณะต่างๆขึ้นมากมาย (โศลกที่ 1-28) (Sage Ved. Vyāsa, n.d.* : 152-153) และในบรรพเดียวกัน อัธยายะที่ 131 พระแม่อุมาเทวีทูลถามพระศิวะ(มเหศวร)ถึงกรรมอันใดที่ทำให้คนเกิดมามีความแตกต่างกันในวรรณะและชาติกำเนิด พระศิวะได้อธิบายถึงสถานะของวรรณะที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิดเพียงอย่างเดียว แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกรรมหรือการประพฤติตน

* ไม่รู้ปีที่พิมพ์

ตามหลักธรรม เมื่อประพฤติตนสูงขึ้นก็จะช่วยยกระดับสถานะให้สูงขึ้นได้ แต่หากประพฤติตนผิดหลักธรรมก็จะทำให้สถานะลดต่ำลง (โศลกที่ 1-50) บุคคลวรรณะต่ำอาจบรรลุสถานะวรรณะสูงขึ้นในชาติหน้าได้โดยปฏิบัติตามธรรมะของตนในชาตินี้ ดังในโศลกที่ 50 ความว่า *“สรฺวา'ยं พฺราหฺมโณ โลเก วฺฤตฺเตน ตุ วิธียเต | วฺฤตฺเต สฺถิตสฺตุ ศูโทฺร'ปิ พฺราหฺมณตฺวं นิยจฺฉติ* || ความเป็นพราหมณ์ทั้งปวงในโลกนี้ ย่อมกำหนดได้ด้วย พฤติกรรม (วฺฤตฺเตน) แม้แต่ผู้ที่เกิดในวรรณะศูทร หากดำรงตนอยู่ในพฤติกรรมอันดีงาม (ตามแบบอย่างพราหมณ์) เขาก็ย่อมบรรลุถึงความเป็นพราหมณ์ได้เช่นกัน" (Sage Ved. Vyāsa, n.d. : 385-388)

รามายณะ ภาค พาลกัณฑ์ เล่าถึงประวัติของฤษีวิศวามิตร (บทที่ 15-65) ซึ่งแต่เดิมเป็นกษัตริย์ที่บำเพ็ญตบะจนได้เป็นพราหมณ์ และได้รับการยกย่องว่าเป็นพรหมฤษีก็ด้วยความเพียรพยายามของตน (Manmatha Nath Dutt, 1892 : 120-150) เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าความพยายามที่จะบรรลุตำแหน่งพราหมณ์หรือการเปลี่ยนวรรณะด้วยความมานะของตนเองนั้น สามารถทำได้ แต่ยังไม่เป็นที่นิยมทางสังคมมากนักเพราะเป็นเรื่องค่อนข้างยาก

ในมหาภารตะ เล่ม 13 (อนุศาสนบรรพ) บทที่ 131 เป็นบทสนทนากันระหว่างองค์มเหศวรกับพระแม่อุมา ซึ่งพระแม่ได้ทูลถามถึงเกณฑ์ในการจำแนกวรรณะ พระมเหศวรจึงได้ตรัสยืนยันว่า “พราหมณ์” ไม่ได้เป็นกันด้วยชาติกำเนิด แต่เป็นด้วย “ความประพฤติ” ดังเช่นในบทที่ 131 โศลกที่ 49 ความว่า *“น โยนิรฺนาปิ สสฺกาโร น ศฺรุตํ น จ สนฺตติะ | การณานิ หิ ทฺวิชตฺวสฺย วฺฤตฺตเมว ตุ การณมฺ* || (แปล) มิใช่เพราะกำเนิด (โยนิ), มิใช่เพราะพิธีกรรม (สสฺการ), มิใช่เพราะการศึกษา (ศฺรุต), และมิใช่เพราะวงศ์ตระกูล (สนฺตติ) ที่จะเป็นเหตุให้บุคคลเป็นทวิชาต (พราหมณ์=ผู้เกิดสองครั้ง) ได้ แต่ 'ความประพฤติ' (วฺฤตฺต) เท่านั้นที่เป็นสาเหตุสำคัญ" (Shripad Damodar Satavlekar, 1978 : 843) จากโศลกนี้ เป็นการยืนยันจากพระโอษฐ์ของพระศิวะ (มเหศวร) เองว่า แม้จะเกิดในตระกูลพราหมณ์ แต่หากไร้ศีลธรรม ก็หาใช่พราหมณ์ไม่ ในขณะที่หากเกิดในวรรณะต่ำแต่มีศีลธรรมที่ดีงาม ก็ย่อมได้รับความเคารพดุจทวิชาติ(พราหมณ์) มหาภารตะยังระบุถึงประเด็นสำคัญว่า ด้วยการทำความดี ศูทรสามารถกลายเป็นพราหมณ์ได้ และ แพศย์ก็สามารถกลายเป็นกษัตริย์ได้

นอกจากนี้ ในส่วนของ อาทิบรรพ (Adi Parva)(บทที่ 68-125) ซึ่งอยู่ในบรรพย่อยที่เรียกว่า สัมภวบรรพ (Sambhava Parva) ยังมีการกล่าวถึงเรื่องการแต่งงานข้ามวรรณะปรากฏหลายกรณี เช่น พระเจ้าศานตนุ (King Śāntanu) อภิเษกสมรสกับ นางสัตยวตี (Satyavatī) (ซึ่งเป็นบุตรสาวของศูทร) พระเจ้าทุษยันต์ (King Dushyanta) อภิเษกกับ นางศกุนตลา (Śakuntalā) (ซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของฤๅษีกัณวะ (ṛṣi Kaṇva) ผู้เป็นพราหมณ์) พระเจ้ายยาติ (King Yayāti) อภิเษกกับ นางเทวยานี (Devayānī) บุตรสาวของศุกราจารย์ (Śukrācārya) ฤๅษีชยวนะ (Ṛṣi Chyavana) แต่งงานกับ เจ้าหญิงสุกัญญา (Sukanyā) และยังมีฤๅษีที่เป็นพราหมณ์อีกสองท่าน คือ นารท (Nārada) และ บรรพต (Parvata) ที่ต่างฝ่ายต่างต้องการแต่งงานกับธิดาของพระเจ้าสัญชัย (King Sṛñjaya) (Pratap Chandra, Roy, 1884 : 205-305) ตัวอย่างเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ในสมัยมหาภารตะ อุปสรรคเรื่องวรรณะไม่ได้เป็นสิ่งที่ข้ามผ่านไม่ได้ โดยเฉพาะในเรื่องสำคัญอย่างการแต่งงาน

ยุคปุราณะ

ในวรรณกรรมปุราณะ เริ่มมีการสะท้อนแนวคิดทางสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาพุทธ โดยเฉพาะจากคัมภีร์วัชรสูจี(Vajrasūcī)ของภิกษุอัศวโฆษ โดยใช้แนวคิดเรื่องพุทธาวตารของเหล่าไวษณพนิกาย นำมาปรุงแต่งคำสอนลงในคัมภีร์ปุราณะ (Wendy Doniger O'Flanery, 1976 : 206) อย่างที่เคยเกริ่นไปในตอนแรกว่าในยุคพระเวทตอนต้น ระบบวรรณะมีความยืดหยุ่นมาก แต่ในยุคต่อมา ระบบเริ่มมีความเข้มงวดมากขึ้นและเริ่มใช้การแบ่งแยกตามชาติกำเนิดเป็นหลักแทนความสามารถและความประพฤติ วรรณกรรมในยุคแรกแสดงให้เห็นว่าระบบวรรณะที่พัฒนาขึ้นในรูปแบบของ "ชาติกำเนิด" (Jāti) ได้หยั่งรากลึกลงในสังคม ปรากฏการณ์ครั้งสำคัญที่ต่อต้านระบบวรรณะเรื่อง "การเกิด" ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ปุราณะ โดยในคัมภีร์ภวิษยะ มหาปุราณะ(Bhaviṣya Mahāpurāṇa) บทที่ 41 – 44 ของพราหมบรรพ (Brāhmaparva) เราพบข้อโต้แย้งมากมายที่ต่อต้านการแบ่งแยกเรื่อง "ชาติกำเนิด" ในหมู่มนุษย์ ข้อโต้แย้งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนต่างก็เป็นบุตรของบิดาองค์เดียวกัน เหล่าพราหมณ์ที่ถือว่าตนสูงกว่าทุกวรรณะก็ไม่ได้มีความแตกต่างจากวรรณะอื่นเลยในเรื่องของร่างกาย และภาวะทางกายภาพ เช่น ความสุข ความรุ่งเรือง ความมีวินัย ความกลัว ความรัก อายุ การสละโลก ความพยายาม ทักษะการฝึกฝน รูปลักษณ์ ฯลฯ รวมถึงความเจ็บป่วยและการรักษา(S.N. Khandelwal, 2022 : 179-201)

มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่าข้อโต้แย้งเกี่ยวกับวรรณะและคำศัพท์ที่ใช้นั้นมีความคล้ายคลึงอย่างมากกับคัมภีร์วัชรสูจี โศลกหนึ่งในปุราณะกล่าวว่า *"จตฺวาร เอกสฺย ปิตุะ สุตาศฺจ เตษำ สุตานำ ขลุ ชาติเรกา | เอวำ ปฺรชานำ หิ ปิไตก เอวำ ปิไตฺรกภาวานฺน จ ชาติเภทะ ||* (แปล) บุตร 4 คนที่เกิดจากบิดาเดียวกัน ย่อมมีชาติ (ตระกูล) เดียวกันฉันใด มนุษย์ทั้งปวงก็มีบิดาเดียวกัน (พระพรหมหรือผู้สร้าง) ฉันนั้น เมื่อมีบิดาเดียวกันแล้ว ความต่างแห่งวรรณะย่อมไม่มี" (โศลกที่ 45 บทที่ 41 พราหมบรรพ, ภวิษยะ มหาปุราณะ) (S.N. Khandelwal, 2022 : 180) ในโศลกนี้กล่าวถึงบุตรสี่คนมีพ่อคนเดียวกัน ก็ย่อมถือว่าอยู่วรรณะเดียวกัน เช่นเดียวกันกับที่มนุษย์ทั้งหลายย่อมมีบรรพบุรุษคนเดียวกัน มนุษย์เกิดมาจากแหล่งเดียวกัน มีความใกล้ชิดกัน สามารถเข้าใจได้ผ่าน การเปรียบเทียบกับผลขนุน (udumbara) ที่ปรากฏอยู่บนยอดต้น กลางต้น หรือโคนต้น ซึ่งล้วนแต่มีสี รูปร่าง ผิวสัมผัส และน้ำหล่อเลี้ยงที่เหมือนกัน "ผลานฺยโถทุมฺพรวฺฤกฺษชาเตรฺยถากฺรมธฺยานฺตภวานิ ยานิ | วรฺณากฺฤติสฺปรฺศไสะ สมานิ ตไถกโต ชาติรติปฺรจินฺตฺยา|| ดั่งผลขนุนที่เกิดจากต้นเดียวกัน ไม่ว่าจะเกิดที่ปลายกิ่ง กลางต้น หรือโคนต้น ย่อมมีลักษณะ สี สัมผัส และรสชาติเหมือนกัน การแบ่งแยกมนุษย์ก็ควรพิจารณาในทำนองเดียวกันนี้" (โศลกที่ 46 บทที่ 41 พราหมบรรพ, ภวิษยะ มหาปุราณะ) (S.N. Khandelwal, 2022 : 180) ข้อความในคัมภีร์วัชรสูจีมีส่วนคล้ายคลึงกับคัมภีร์มหาปุราณะที่กล่าวไป โดยสันนิษฐานได้ว่าวรรณกรรมปุราณะน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์เล่มนี้ ยกตัวอย่างข้อความในวัชรสูจี เช่น *"ยไถกวฺฤกฺษตฺปนฺนานำ ผลานำ นาสฺติ วรฺณเภท อุทุมฺพรปณสผลวทฺ | อุทุมฺพรสฺย หิ ปณสสฺย จ ผลานิ กานิจิตฺ ศาขาโต ภวนฺติ กานิจิทฺ ทณฺฑตะ กานิจิตฺสกนฺธตะ กานิจินฺมูลตะ | น จ เตษำ เภโท' สฺตีทำ พฺราหฺมณผลมิทำ กฺษตฺริยผลมิทำ ไวศฺยผลมิทำ ศูทฺรผลมิติ | เอกวฺฤกฺษตฺปนฺนตฺวาทฺ | เอวำ นราณามปิ นาสฺติ เภทะ | เอกปุรุโษตฺปนฺนตฺวาทฺ |* (แปล) เช่นเดียวกับผลทั้งหลายที่เกิดจากต้นไม้ต้นเดียวกัน ย่อมไม่มีความแตกต่างในเรื่องวรรณะ (ประเภท/สี) เปรียบได้กับผลของต้นมะเดื่อและต้นขนุน ด้วยว่าผลของต้นมะเดื่อและต้นขนุนนั้น บาง

ผลก็เกิดจากกิ่ง บางผลก็เกิดจากก้าน บางผลก็เกิดจากลำต้น และบางผลก็เกิดจากราก ผลเหล่านั้นย่อมไม่มีการแบ่งแยกกันว่า นี่คือผลพราหมณ์ นี่คือผลกษัตริย์ นี่คือผลแพศย์ หรือนี่คือผลศูทร เพราะว่าผลทั้งหมดล้วนเกิดมาจากต้นไม้ต้นเดียวกัน ในหมู่มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน ย่อมไม่มีความแบ่งแยก มนุษย์ทุกคนเกิดมาจากบุรุษ (ผู้สร้าง) คนเดียวกัน" (Sujitkumar Mukhopadhyaya, 1949 : 9)

ในคัมภีร์ภาควัตปุราณะ(Bhāgavata-Purāṇa) (สกันธะที่ 7, อัธยายะที่ 11, โศลกที่ 31-35) ยังระบุถึงประเด็นหลักว่า วรรณะควรถูกกำหนดโดยการกระทำของตัวบุคคลมากกว่าชาติกำเนิด ผู้ที่เข้าถึงแก่นแท้ของพระเวทได้ประกาศไว้ว่า ธรรมะของมนุษย์ถูกกำหนด(vihitaḥ) โดยพื้นฐานของอุปนิสัยหรือแนวโน้มตามธรรมชาติ(svabhāva)ให้สอดคล้องกับยุคสมัย (yuga) เพื่อสวัสดิภาพของมนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ตามกรรมของตน และประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับสวภาวะของตน จะค่อยๆ บรรลุสภาวะที่ไร้ซึ่งคุณลักษณะปรุงแต่ง(nirguṇatā) โดยการชำระล้าง หรือทำลายกรรมที่เกิดจากสวภาวะของตน ในคัมภีร์ใช้อุปมาอุปไมยว่าเปรียบเสมือนผืนนาที่ถูกไถพรวนอยู่ตลอดเวลาจนสูญสียความอุดมสมบูรณ์ และไม่สามารถผลิตพืชผลได้จนถึงขั้นทำลายเมล็ดพันธุ์ที่หว่านลงไป จิตใจของเราซึ่งเป็นบ่อเกิดของความปรารถนาทั้งปวง เมื่อได้รับความเพลิดเพลินจนเกินพอ(อิ่มตัว) ความปรารถนาเหล่านั้นก็จะดับลง เหมือนกับไฟที่ถูกดับด้วยการเทเนยใสลงไปอย่างต่อเนื่อง แต่ถ้าหากเทเนยใสเป็นหยดๆ ไฟก็อาจโหมลุกโชนขึ้นมา(เพราะเนยใสเป็นเชื้อเพลิงอย่างดี) หากลักษณะเด่นหรือเครื่องหมายแห่งความประพฤติ(lakṣaṇam)ที่บ่งบอกถึงวรรณะหนึ่ง (ซึ่งไม่มีในบุคคลหนึ่ง แต่กลับไปปรากฏในอีกบุคคลหนึ่ง) ให้เรียกบุคคลนั้นตามวรรณะที่สอดคล้องกับคุณลักษณะ(lakṣaṇa) เหล่านั้น แทนที่จะเรียกตามวรรณะที่เขาถือกำเนิดมา(N.C.V. Narasimhacharya, 2004 : 327-331) จะขอยกตัวอย่างการเปลี่ยนวรรณะของบุคคลให้ได้เห็นในย่อหน้าถัดไป

ตัวอย่างการเปลี่ยนวรรณะมีบันทึกไว้ในคัมภีร์ภาควัตปุราณะและปุราณะอื่นๆ เช่น คาร์กยะ (Gārgya) เป็นโอรสของกษัตริย์ได้บรรลุความเป็นพราหมณ์ และลูกหลานของท่านก็ได้กลายเป็นพราหมณ์, ทุริตักษะยะ(Duritakṣaya) และบุตรทั้งสามคือ ไตรย์ยารุณิ (Trayyāruṇi), กวิ(Kavi) และ ปุษกรุณิ (Puṣkarāruṇi) ก็บรรลุถึงสถานะพราหมณ์ (brāhmaṇa-gatim gatāḥ) แม้จะเกิดในตระกูลกษัตริย์ก็ตาม (ภาควัตปุราณะ, สกันธะที่ 9, อัธยายะที่ 21, โศลกที่ 19-20) (Kṛṣṇa Dvaipāyana Vyāsadeva, 2020 : 55) และเรื่องราวของกษัตริย์ศรยาติ (King Śaryāti) แม้จะเกิดในวรรณะกษัตริย์ แต่ท่านก็มีความเชี่ยวชาญในพระเวทและพิธีกรรมอย่างสูง จนได้รับยกย่องให้เป็นผู้มีความรู้ประดุจพราหมณ์ผู้ยิ่งใหญ่ (Brahmiṣṭha) จึงได้รับเกียรติให้เป็นผู้นำในการสวดมนต์และประกอบพิธีบูชายัญ (Yajña) (ภาควัตปุราณะ, สกันธะที่ 9, อัธยายะที่ 3, โศลกที่ 8-26) (Kṛṣṇa Dvaipāyana Vyāsadeva, 2020 : 11-12) นอกจากนี้ ยังมีเรื่องราวของเจ้าชายปฤษธระ (Pṛṣadhra) หนึ่งในโอรสของกษัตริย์ไววัสวตมนู (Vaivasvata Manu) เจ้าชายได้รับมอบหมายจากอาจารย์ให้ทำหน้าที่ดูแลฝูงโค แต่เขาได้สังหารโคอย่างไม่ได้ตั้งใจเพราะเข้าใจผิดคิดว่าเป็นเสือ เขาจึงถูกฤๅษีวสิษฐะสาปให้ไปเกิดในตระกูลศูทรเนื่องจากทำบาปในการฆ่าวัว ปฤษธระยอมรับในคำสาปนั้นด้วยความเต็มใจ เขามุ่งบำเพ็ญตบะอย่างแรงกล้า กระทำภักติโยคะ บูชาพระผู้เป็นเจ้า จนกระทั่งบรรลุถึงความสงบทางจิตวิญญาณขั้นสูงสุดในที่สุด(ภาควัตปุราณะ, สกันธะที่ 9, อัธยายะที่ 2, โศลกที่ 1-14) (Kṛṣṇa Dvaipāyana Vyāsadeva, 2020 : 9) เรื่องราวในตอนนี้แสดงให้เห็นว่า กฎแห่งกรรมนั้นเข้มงวดแม้จะเป็น

ความผิดที่ไม่ได้ตั้งใจ แต่เพราะพลังแห่งศรัทธาและการสำนึกผิดสามารถนำพาผู้ปฏิบัติให้พ้นจากพันธนาการแห่งกรรม และบรรลุถึงพระผู้เป็นเจ้าได้ไม่ว่าจะเป็นคนในวรรณะใดก็ตาม

ไม่เพียงแต่รายบุคคลเท่านั้นที่เปลี่ยนวรรณะได้ แต่ทั้งครอบครัวและชุมชนก็เปลี่ยนวรรณะได้ เช่น เรื่องราวของตระกูลหรือกลุ่มคนที่เรียกว่า เมาทคัลยะ(Maudgalya) ผู้สืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์มุทคละ (Mudgala) แห่งราชวงศ์ปัญจาละ มุทคละเป็นกษัตริย์ที่ฝักใฝ่ในทางธรรมและบำเพ็ญตบะอย่างแรงกล้าจนสามารถบรรลุความเป็นพราหมณ์ได้ (ภาควัตปุราณะ, สกันธะที่ 9, อัธยายะที่ 21, โศลกที่ 31-35) (Kṛṣṇa Dvaipāyana Vyāsadeva, 2020 : 56) และเรื่องราวของกษัตริย์ฤษภเทพ (King Rishabha-deva) ที่มีโอรส 100 องค์ ในบรรดาบุตร 100 องค์ มีบุตรอยู่ 81 องค์ที่กลายเป็นพราหมณ์ด้วยคุณสมบัติ (Guṇa) และการกระทำ (Karma) ที่บริสุทธิ์จากการบำเพ็ญตบะและการศึกษาพระเวทอย่างแตกฉาน และกล่าวกันว่าชุมชนพราหมณ์ทั้งหมดสืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์นามว่า ธฤษฏะ (Dhṛshta) (หนึ่งในโอรสของพระไววัสวตมนู) (ภาควัตปุราณะ, สกันธะที่ 5, อัธยายะที่ 4, โศลกที่ 13-15) (A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada, 1975 : 153-156) ในคัมภีร์ปัทมปุราณะ(Padma Purana) ระบุถึง ฤษีวยาส(Vyāsa) และฤษีไวภันทกะ(Vaibhandaka) แม้จะเกิดในตระกูลที่ต่ำต้อยกว่า(asat-kshetra-kula) แต่ก็ได้รับความเคารพและยกย่องในฐานะทวิชาติ (ผู้เกิดสองครั้ง คือ พราหมณ์) เช่นเดียวกับ ฤษีวสิษฐะ(Vaśistha) ซึ่งเป็นบุตรของนางอัปสร(เกศยาบุตร) (ปัทมะปุราณะ, สฤษฐิขันธ์, บทที่ 43 โศลกที่ 321-322 ฉบับชำระของเคาตมิยะ สังสการะ) (Sri Gaudiya Kanthahara., n.d. : 297)

ส่วนในคัมภีร์ปุราณะเล่มอื่นๆ ก็ยังมีการกล่าวถึงระบบวรรณะอีก เช่น วายุปุราณะ (Vayu Purāṇa) ภาคแรก(Purvardha) บทที่ 8 เรื่อง “วรรณาศรมวิภาค” (การแบ่งวรรณะและอาศรม) (Vrajmohan Chaturvedi, 1983 : 11-15) , หริวังสะปุราณะ (Harivaṃsa Purāṇa) บทที่ 7 ว่าด้วยเรื่องของการจัดระเบียบสังคม การประกอบอาชีพ การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามกลุ่มชนชั้น (Jain Panna Lal, 1962 : 141-145)

ในคัมภีร์มีมางสา ของท่านกุมาริล กล่าวว่า หาก “การกระทำ”(กรรม) เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดวรรณะของบุคคล เช่นนั้นแล้ว บุคคลคนเดียวกันอาจเป็นพราหมณ์ เมื่อกระทำความดี และกลายเป็น ศูทร เมื่อกระทำความชั่ว ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ระบบวรรณะก็ย่อมไม่มีความตายตัว (Ganga Nath Jha, 1983 : 10) เหมือนดังเช่นในคัมภีร์พรหมปุราณะ (Brahma Purāṇa) มีโศลกกล่าวไว้ว่า *“ศูโทฺร’ปฺยาคมสมฺปนฺโน ทฺวิโช ภวติ สัฺกฤตะ / พฺราหฺมโณ วาปฺยสทฺวฤตฺตะ สรฺวสงฺกรโภชนะ // 53 //* (แปล) แม้แต่ศูทรหากเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและการศึกษา ย่อมกลายเป็นผู้ประเสริฐ (ทวิชา) แต่ในทางกลับกัน พราหมณ์ที่มีความประพฤติชั่วและบริโภคอย่างไม่สำรวม ย่อมถือว่าเสื่อมถอยและมีค่าเท่ากับศูทร // 53 //” *“ส พฺราหฺมณฺยำ สมุตฺสฤชฺย ศูโทฺร ภวติ ตาทฤศะ / กรฺมภิะ ศุจิภิรฺเทวี ศุทฺธาตฺมา วิเชเตนฺทฺริยะ // 54 //* (แปล) ผู้ที่ละทิ้งความเป็นพราหมณ์ (ในทางจิตวิญญาณ) ย่อมกลายเป็นศูทร แต่ผู้ที่ทำกรรมอันดีงาม มีจิตใจบริสุทธิ์ และสำรวมอินทรีย์ได้ ผู้นั้นคือพราหมณ์ที่แท้จริง // 54 //” *“ศูโทฺร’ปิ ทฺวิชวตฺเสวฺย อิติ พฺรหฺมา’พฺรวีตฺสฺวยมฺ / สฺวภาวกรฺมณา ไจว ยตฺร (ศฺจ) ศูโทฺร’ธิติษ□ติ // 55 //* (แปล) แม้แต่ศูทร หากตั้งมั่นอยู่ในกรรมอันบริสุทธิ์ของตน ผู้นั้นก็ควรค่าแก่การได้รับความเคารพดุจเดียวกับพราหมณ์ (ทวิชา) เรื่องนี้พระพรหมผู้เป็นเจ้าได้ทรงตรัสยืนยันไว้ด้วยพระองค์เอง

// 55 //” (พรหมปุราณะ, บทที่ 223 สงฺกรชาติลกฺษณวรฺณนำ นาม, โศลกที่ 53-55) (S.N. Khandewal Chukhamba, 2021 : 544 – 545)

ยุควรรณกรรมธรรมศาสตร์

เมื่อถึงยุคของคัมภีร์ธรรมสูตร(Dharmasūtra) เริ่มมีการแบ่งลำดับชั้นที่เข้มงวดและมีความเป็นปึกแผ่นภายในสังคมของทั้ง 4 วรรณะ แต่ละกลุ่มได้รับการยอมรับว่ามีความแตกต่างกัน และเกือบจะแยกขาดจากกันโดยสิ้นเชิงในแง่ของวิถีชีวิตทางสังคม อีกทั้งไม่ต้องสงสัยเลยว่าในช่วงเวลานั้น ภายในแต่ละวรรณะน่าจะมีกลุ่มย่อยๆ (sub-divisions) เกิดขึ้นมากมายแล้ว หน้าที่และกฎระเบียบที่ควบคุมชีวิตทางสังคมของวรรณะทั้งสี่ได้ถูกนำมาพิจารณาและบัญญัติไว้ในคีมภีร์ธรรมศาสตร์ (The Dharmaśāstras) (เป็นคัมภีร์ที่ขยายความจากธรรมสูตรและปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัยที่สังคมซับซ้อนขึ้น) ซึ่งในธรรมศาสตร์ได้มีการกล่าวถึงวรรณะผสม(mixed castes) และพวกนอกวรรณะ(outcasts) แต่กฎเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับสำหรับกลุ่มคนเหล่านี้ ยังไม่ได้ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน นักไวยากรณ์ชื่อปตัญชลี (Patañjali) ได้นำคำว่า “ชาติ”(jāti) มาใช้ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ชาวอาภิระ(Ābhiras) (คนเลี้ยงวัว) โดยเขาระบุว่าชาวอาภิระเป็น “ชาติ” อื่นที่ไม่ใช่ศูทร จะเห็นได้ว่าปตัญชลีพยายามจัดกลุ่มคนเหล่านี้เข้าสู่ระบบวรรณะ ในยุคธรรมศาสตร์คนเริ่มเรียกกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นวรรณะ ทำให้สองคำนี้ถูกนำมาใช้สลับกันไปมาในคัมภีร์ ดังนั้น คำว่า “วรรณะ” และ “ชาติ” ในยุคนั้นจึงดูเหมือนจะเป็นคำที่ใช้แทนกันได้ คัมภีร์มหาภาษยะ (Mahābhāṣya) ของปตัญชลี ได้กล่าวถึง ช่างไม้ และช่างตีเหล็ก ว่าเป็นกลุ่มที่สังกัดอยู่ในวรรณะศูทร แต่กลุ่มคนที่ต่ำต้อยที่สุดในบรรดาพวกเขา ซึ่งก็คือ “เหล่าจัณฑาล” (The chāndālas) นั้น ตกอยู่ในสภาพที่เสื่อมทรามทางสังคม เช่นเดียวกับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Narayan Bapuji Utgikar, 1928 : 450)

แม้ว่าระบบวรรณะดูเหมือนจะถูกแบ่งตามประเภทของอาชีพแต่ละคน แต่ก็มีข้อบ่งชี้ที่ชัดเจนว่าในชีวิตทางสังคม การแบ่งแยกเพิ่มเติมนั้นมีพื้นฐานมาจากความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในการให้ความเห็นเกี่ยวกับต้นกำเนิดของวรรณะและวรรณะย่อย โควินท์ ซาดาชิว คุรเย (Govind Sadashiv Ghurye) นักวิชาการอินเดีย ได้กล่าวสรุปไว้ในหนังสือของเขาว่า “ดูเหมือนจะมีความสมเหตุสมผลที่พอจะสรุปได้ว่า การแต่งงานภายในกลุ่มเดียวกัน(Endogamy)นั้น ถูกกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด และมีการปฏิบัติตามกันในวงกว้าง เหล่านักวิชาการหรือนักเขียนต่างก็พยายามอย่างยิ่งที่จะอธิบายต้นกำเนิดของวรรณะต่างๆมากมายที่เกิดจากการผสมข้ามสายพันธุ์, การแบ่งแยกตามพื้นที่, ความเชี่ยวชาญทางอาชีพ หรือการรวมกลุ่มทางชนเผ่า แต่แนวคิดดั้งเดิม(the orthodox theory) ได้กล่าวถึงวรรณะไว้เพียงสี่วรรณะเท่านั้น”(G.S. Ghurye, 1957 : 87)

ความหมายของคำว่า “วรรณะ”(varṇa) ในภาษาสันสกฤต แปลว่า “สี” ที่มาจากรากศัพท์ “vṛ” ธาตุที่แปลว่า “เลือก” ซึ่งในที่นี้หมายถึง “การเลือกอาชีพ” คำว่า “ชาติ”(Jāti) มีต้นกำเนิดมาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤต “jan” ธาตุ ที่แปลว่า “เกิด” เอมีล เซนาร์ต (Émile Senart) นักภารตวิทยาชาวฝรั่งเศส จึงมีความเห็นว่า คำว่า วรรณะ และ คำว่า ชาติ นั้น มีความแตกต่างกันและแยกเป็นอิสระต่อกันโดยเนื้อแท้ เพราะการไม่แยกแยะระหว่าง “วรรณะ” (ทฤษฎี 4 วรรณะ) กับ “ชาติ” (กลุ่มตระกูล) ทำให้เกิดความสับสนในตำราพราหมณ์ แต่ว่าทั้งสองแนวคิดนี้อาจจะมีการหลอมรวมเข้าด้วยกันในภายหลังด้วยข้อกฎหมาย (Emile

Senart, 1896 : 147, 155) อย่างที่เกริ่นไปในตอนต้นแล้วว่า ระบบวรรณะนั้นไม่ได้ถูกพบในรูปแบบที่พัฒนาแล้วอย่างนี้ในพระเวท หน้าที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายให้แก่หลายวรรณะได้ระบุเอาไว้อย่างชัดเจนในคัมภีร์สมฤติ(Smṛti) และปุราณะ(Purāṇa) ดังนั้น การแบ่งแยกอย่างเด็ดขาดของระบบชาติ(Jāti) ตามการตีความของพราหมณ์นั้น จึงถือว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคหลังมากกว่า

ตามคัมภีร์มนูสมฤติ(Manusmṛti) วรรณะทั้งสี่ถือกำเนิดมาจากอวัยวะของพระผู้สร้าง และเพื่อเป็นการปกป้องจักรวาล พระองค์จึงได้ทรงมอบหมายหน้าที่และอาชีพที่แตกต่างกันให้แก่แต่ละวรรณะ ดังตัวอย่างโศลกในบทที่ 1 โศลกที่ 87 *“สฺรฺวสฺยาสฺย ตุ สฺรฺคสฺย คุปฺตฺยรฺถํ ส มหาทฺยุติ: | มุขพาหูรุปชฺชานำ ปฺฤถกฺกรฺมาณฺยกลฺปยตฺ || 1.87 ||* (แปล) และเพื่อการปกปักรักษาสรรพสิ่ง ในการสร้างนี้ พระผู้รุ่งเรืองยิ่ง (พระพรหม) ได้กำหนดหน้าที่ แยกจากกัน ให้แก่ผู้ที่เกิดจากปาก, แขน, โคนขา และเท้า || 1.87 ||” มนูได้ใช้คำว่า "ชาติ" (Jāti) ในความหมายที่แตกต่างจาก "วรรณะ" (Varna) ทฤษฎีของเขาเกี่ยวกับกำเนิดของวรรณะผสม(mixed castes) นั้นแตกต่างจากในมหาภารตะเพียงเล็กน้อย ซึ่งเกิดจากการแต่งงานข้ามวรรณะ (Varnasamkara) เช่นตัวอย่างโศลกในบทที่ 10 *“พฺราหฺมณะ กฺษตฺริโย ไวศฺยสฺตฺรโย วรฺณา ทฺวิชาตยะ | จตฺวรฺถ เอกชาติสฺตุ ศูทฺโร นาสฺติ ตุ ปญฺจมะ || 10.4 ||* (แปล) พราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ คือ "ทวิชาติ" (ผู้เกิดสองครั้ง) ส่วนศูทรคือ "เอกชาติ" (ผู้เกิดครั้งเดียว) และไม่มีวรรณะที่ห้า (พวกนอกวรรณะเกิดจากการผสมกันภายหลัง) || 10.4 ||” *“พฺราหฺมณาทฺไวศฺยกนฺยายามมฺพษฺโ□ นาม ชายเต | นิษาะ ศูทฺรกนฺยายำ ยะ ปารศว อุจฺยเต || 10.8 ||* (แปล) ลูกที่เกิดจาก พ่อพราหมณ์ + แม่แพศย์ เรียกว่า "อัมพัษฐะ" ส่วนลูกที่เกิดจาก พ่อพราหมณ์ + แม่ศูทร เรียกว่า "นิษาทะ" หรือ "ปารศวะ || 10.8 ||” *“ศูทฺราทาโยควะ กฺษตฺตา จณฺฑาลศฺจาธโม นฺฤณามฺ | ไวศฺยราชนฺยวิปฺราสุ ชายนฺเต วรฺณสงฺกราะ || 10.12 ||* (แปล) อาโยควะ, กษัตตา และจัณฑาล ผู้ต่ำต้อยที่สุดในหมู่มนุษย์ ทั้งสามนี้เกิดจากชายวรรณะศูทร กับหญิงในวรรณะแพศย์, กษัตริย์ และพราหมณ์ ตามลำดับ || 10.12 ||” *“วฺยภิจาเรณ วรฺณานามเวทฺยาเวทเนน จ| สฺวกรฺมณำ จ ตฺยาเคน ชายนฺเต วรฺณสงฺกราะ || 10.24 ||* (แปล) วรรณะผสมบังเกิดขึ้นจาก 3 สาเหตุ: 1. การคบชู้ข้ามวรรณะ 2. การแต่งงานกับคนที่ไม่ควรแต่งด้วย 3. การที่คนละทิ้งหน้าที่ประจำวรรณะของตนเอง || 10.24 ||” (Ganganath Jha., 1999 : 42, 329, 335, 338) เราจะเห็นได้ว่า ในโศลกที่ 4 เป็นการแบ่งวรรณะหลัก, โศลกที่ 8 เป็นกำเนิดวรรณะผสมแบบอนุโลม, โศลกที่ 12 เป็นกำเนิดวรรณะผสมแบบปฏิโลม ส่วนในโศลกที่ 24 แสดงถึงสาเหตุของการเกิดวรรณะผสมหรือวรรณะสังกร

ในขณะที่คัมภีร์ปราศรสมฤติ(Paraśarasmṛti) ของท่านปราศระ(Paraśara) สื่อถึงพราหมณ์ที่ไม่มีการศึกษา ยังไงก็ยังคงได้ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ พราหมณ์ที่มีความประพฤติเลวทราม ก็ยังน่ายกย่องมากกว่าศูทรที่มีความประพฤติดี ดังจะเห็นได้จากบทที่ 8 โศลกที่ 23 และ 32 ว่า *“ยถา กาษฺฐมโย หสฺตี ยถา จรฺมมโย มฺฤคะ | พราหฺมณาสฺตฺวนธียานาสฺตฺรยสฺเต นามธารกาะ || 23 ||* (แปล) ดั่งเช่นช้างที่ทำจากไม้ ดั่งเช่นกวางที่ทำจากหนัง พราหมณ์ที่ไม่เล่าเรียน (พระเวท) ก็เป็นเช่นนั้น ทั้งสามสิ่งนี้มีไว้เพื่อประดับชื่อเท่านั้น *|| 23 ||” “ทุะศีโลปิ ทฺวิชะ ปูชฺโย น ศูโทฺร วิชิเตนฺทฺริยะ | กะ ปรีตฺยชฺย ทุษฺฏางฺคำ ทุเหจฺฉี ลวตีมฺ ขรีมฺ || 32 ||* (แปล) พราหมณ์ (ทวิช) แม้จะมีศีลวิบัติก็ยังเป็นที่เคารพบูชา แต่ศูทรแม้ว่าเขาจะควบคุมประสาทสัมผัส (ฝึกตน) ได้ดีเพียงใดก็ตาม ใครเล่าจะยอมละทิ้งแม่วัวที่ดุร้าย แล้วหันไปรีดนมจากแม่ลาที่มีลักษณะดีแทน? *|| 32 ||”*

(Brahma Dutt Shastri, 1952a : 657-658) ในโศลกที่ 32 นี้ เป็นการเปรียบเทียบที่รุนแรงเพื่อเน้นย้ำเรื่องลำดับชั้นทางวรรณะว่า "ชาติกำเนิด" สำคัญกว่า "พฤติกรรม" โดยเปรียบพราหมณ์เป็นแม่วัว (สัตว์ศักดิ์สิทธิ์) และเปรียบศูทรเป็นลา

คัมภีร์อาศวาลยนสมฤติ(Āśvālayanasmṛti) ของท่านอาศวาลยนะกล่าวว่า พราหมณ์คือผู้ที่ประเสริฐที่สุดในบรรดาวรรณะทั้งปวง และศูทรมีหน้าที่ต้องรับใช้พราหมณ์ ดังตัวอย่างในบทที่ 22 โศลกที่ 1-2 ว่า *“สรฺเวษามฺ ไจว วรฺณานามฺตฺตโม พฺราหฺมโณ ยตะ | เกฺษตฺรสฺย (กฺษสฺตฺรตฺ) ปาลเยทฺวิปฺรำ วิปฺราชฺญาปฺรติปาลกะ || 1 ||* (แปล) ในบรรดาวรรณะทั้งปวง พราหมณ์ คือผู้ที่ประเสริฐที่สุด เพราะเหตุนั้น กษัตริย์ (ผู้ปกครอง) พึงปกป้องพราหมณ์และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพราหมณ์ผู้ทรงความรู้ || 1 ||” *“เสวำ ไจว ตุ วิปฺรสฺย ศูทฺระ กุรฺยาทฺยโถทิตมฺ | สรฺเวษามฺ จาปิ ไว มานฺโย เวทวิทฺ ทฺวิช เอว หิ || 2 ||* (แปล) ส่วน ศูทร พึงปรนนิบัติรับใช้พราหมณ์ตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ และพึงรู้ว่าในบรรดาผู้คนทั้งปวง พราหมณ์ผู้รู้แจ้งในพระเวท (ทวิชะ) คือผู้ที่ควรแก่การเคารพสูงสุดอย่างแท้จริง || 2 ||”(Brahma Dutt Shastri, 1952b : 1751) ส่วนท่านกปิละ (Kapila) กับท่านอังคีรส(Angirasa) ก็เห็นพ้องในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน ขอยกตัวอย่างโศลกของผู้รจนาคัมภีร์กฎหมายทั้งสองท่านนี้ที่กล่าวยกย่องพราหมณ์อย่างถึงที่สุด เช่น *“สรฺวกรฺตฺสฺวรูปศฺจ สรฺวตีรฺถสทาศฺรยะ | สรฺววฺรตานิ กฺฤจฺฉฺราณิ ตปำสิ พฺราหฺมณะ สฺมฺฤตะ || 876 ||* (แปล) พราหมณ์คือรูปแบบแห่งผู้กระทำทุกสรรพสิ่ง เป็นที่พำนักของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ (ตีรถะ) ทั้งปวง พราหมณ์คือศูนย์รวมของการบำเพ็ญตบะและวัตรปฏิบัติทั้งปวง || 876 ||”(กปิลสมฤติ(Kapilasmṛti) โศลกที่ 876)(Brahma Dutt Shastri, 1955 : 2611) *“พฺราหฺมณา เอว จ เกฺษตฺรมฺ พฺราหฺมณา เอว ไทวตมฺ | พฺราหฺมณานามฺ ปฺรสาเทน ภูรฺโย ทิวิ วิราชเต || 10 ||* (แปล) พราหมณ์คือเนื้อนาบุญ พราหมณ์คือทวยเทพ ด้วยพระคุณของพราหมณ์ทั้งหลาย ดวงอาทิตย์จึงส่องแสงอยู่บนท้องฟ้า || 10 ||” *“น พฺราหฺมณสมำ เกฺษตฺรำ น พฺราหฺมณสโม’ นละ | วิธิรฺน พฺราหฺมณาทูรฺธฺวำ น ไทวำ พฺราหฺมณาตฺปรมฺ || 11 ||* (แปล) ไม่มีเนื้อนาบุญใดเสมอด้วยพราหมณ์ ไม่มีไฟใด(ที่ใช้ในพิธีกรรม)เสมอด้วยพราหมณ์ ไม่มีกฎเกณฑ์ใดที่อยู่เหนือไปกว่าพราหมณ์ และไม่มีเทพเจ้าองค์ใดที่ยิ่งใหญ่ไปกว่าพราหมณ์ || 11 ||”(อังคีรสสมฤติ(Angirasasmṛti) บทที่ 12 โศลกที่ 10-11) (Brahma Dutt Shastri, 1955 : 3084)

เราจะพบว่าผู้รจนาคัมภีร์สมฤติส่วนใหญ่จะบรรยายถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์ว่าเปรียบเสมือนเป็นที่พำนักของเทพเจ้าทั้งปวง พราหมณ์คือผู้บริสุทธิ์ดั่งไฟ การบูชาและปรนนิบัติพราหมณ์จึงถือเป็นมงคลสูงสุด ดังตัวอย่างโศลกต่อไปนี้ *“ชปตำ ชุหฺวตำ ไจว ยจฺฉตำ จ สตามปิ | เกฺษโตฺร’ คฺเนสฺตุ สุสมฺภูโต พฺราหฺมโณ' ทฺยวิศิษฺยเต || 12 ||* (แปล) ในบรรดาผู้ที่สวดมนต์ ผู้ที่ประกอบพิธีบูชาไฟ และบรรดาสาธุชนทั้งหลาย พราหมณ์ผู้สำรวมตนดีแล้วย่อมมีความประเสริฐที่สุด เปรียบเสมือนเป็นเนื้อนาบุญและกองไฟอันบริสุทธิ์ || 12 ||” *“นสฺกนฺทเต น วฺยถเต น วินศฺยติ กรฺหิจิตฺ | วริษฺ□มคฺนิโหเตฺรภฺโย พฺราหฺมณสฺย มุเข หุตมฺ || 13 ||* (แปล) สิ่งที่ถวายลงในปากของพราหมณ์ (การให้อาหารหรือทาน) ย่อมไม่หกหล่น ไม่เสื่อมสลาย และไม่พินาศไปตามกาลเวลา สิ่งนี้ถือว่าประเสริฐยิ่งกว่าการทำพิธีบูชาไฟ (อัคนีโฮตระ) เสียอีก || 13 ||” *“เทวตาปิตฺฤภูตานำ กาจิทฺภวติ กสฺยจิตฺ | พฺราหฺมเณ เทวตาะ สรฺวาะ ส จ สรฺวสฺย เทวตา || 14 ||* (แปล) แม้เทพเจ้าหรือบรรพบุรุษบางองค์อาจจะสถิตอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่เทพเจ้าทุกพระองค์นั้นสถิตอยู่ในตัวของพราหมณ์ และตัวพราหมณ์เองก็ถือเป็นเทพเจ้าของสรรพสิ่งทั้งปวง || 14 ||” *“โย หิ ยำ เทวตามิจฺเฉทารา ธยิตฺมวฺยยมฺ | สรฺโว*

ปายปฺรยตฺเนน โตษเยทฺพฺราหฺมณานฺ สทา || 15 || (แปล) ผู้ใดก็ตามที่ปรารถนาจะบูชาเทพเจ้าที่ตนเคารพรักอย่างไม่เสื่อมคลาย พึงใช้ความพยายามอย่างเต็มกำลังในทุกวิถีทางเพื่อทำให้พราหมณ์มีความพึงพอใจอยู่เสมอ || 15 ||" (อังคีรสสมฤติ(Angirasasmṛti) บทที่ 12 โศลกที่ 12-15) (Brahma Dutt Shastri, 1955 : 3084) จากโศลกที่ยกมานั้น หากมองในแง่กุศโลบายทางสังคม ก็ถือว่าเป็นการสร้างอำนาจให้ชนชั้นพราหมณ์มีความศักดิ์สิทธิ์ในฐานะ "ตัวแทนเทพเจ้า" ที่จับต้องได้ ทำให้การอุปถัมภ์พราหมณ์กลายเป็นภารกิจจำเป็นของกษัตริย์และแพศย์ การสร้างวัฒนธรรมแบบนี้นับว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้สถาปนาอำนาจทางจิตวิญญาณของชนชั้นนักบวช

นอกจากนี้ยังมีการวางกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดเกี่ยวกับการรับประทานอาหารร่วมกัน โดยพราหมณ์ไม่สามารถรับอาหารที่ถวายหรือสัมผัสโดยศูทรได้ ในคัมภีร์วยาสสมฤติ (Vyāsasmṛti) และ มารกัณเฑยสมฤติ (Mārkaṇḍeyasmṛti) กล่าวถึงข้อห้ามเรื่องอาหาร โดยระบุว่าพราหมณ์ที่รับประทานอาหารของศูทรจะได้รับผลกรรมหนัก ในชาติหน้าอาจต้องไปเกิดอยู่ในร่างของสัตว์ เช่น สุนัข หรือหมู และถือว่าเป็นการทำลายความบริสุทธิ์ทางวรรณะของตนเอง ดังเช่น ตัวอย่างโศลก "*ศูทฺรานฺเนโนทรสฺเถน ยทิ กศฺจินฺมฺริเยต ยะ | ส ภเวตฺจฺฉูกโร นูนํ ตสฺย วา ชายเต กฺฤมฺ || 65 ||* (แปล) หากพราหมณ์ผู้ใด เสียชีวิตลงในขณะที่ยังมีอาหารของศูทรอยู่ในท้อง ผู้นั้นจะไปเกิดเป็นสุกรอย่างแน่นอน หรือมิฉะนั้น วงศ์ตระกูลของเขาก็จะกลายเป็นสุกร (ตกต่ำลง) เช่นกัน || 65 ||" "*คฺฤโฺร ทฺวาทศ ชนฺมานิ สปฺต ชนฺมานิ ศูกระ | ศฺวา ไจว สปฺต ชนฺมานิ อิตฺเยวํ มนุรพฺรวีตฺ | อมฺฤตํ พฺราหฺมณานฺเนน ทาริทฺรํ กฺษตฺริยสฺย จ || 66 ||* (แปล) (หากพราหมณ์กินอาหารของศูทร) เขาจะต้องไปเกิดเป็นแร้ง 12 ชาติ เกิดเป็นหมู 7 ชาติ และเกิดเป็นสุนัขอีก 7 ชาติ นี่คือสิ่งที่พระมนูได้กล่าวไว้ อาหารของพราหมณ์เปรียบเสมือนอมฤต (ยาวิเศษ) ส่วนอาหารของกษัตริย์เปรียบเสมือนความยากจน || 66 ||" *"ไวศฺยานฺเนน ตุ ศูทฺรตฺวํ ศูทฺรานฺนานฺนรกํ วฺรเชตฺ | ยศฺจ ภุงกฺเต' ถ ศูทฺรานฺนํ มาสเมกํ นิรนฺตรมฺ || 67 ||* (แปล) การกินอาหารของแพศย์ จะทำให้ (พราหมณ์) ตกไปอยู่วรรณะศูทร, แต่การกินอาหารของศูทร จะทำให้ต้องตกไปสู่นรก และการกินอาหารของศูทรติดต่อกันเป็นเวลาหนึ่งเดือนเต็ม ย่อมต้องประสบเคราะห์กรรมนั้น || 67 ||" "อิห ชนฺมนิ ศูทฺรตฺวํ มฺฤตะ ศฺวา ไจว ชายเต | ยสฺย ศูทฺรา ปเจนฺนิตฺยํ ศูทฺรา วา คฺฤหเมธินี || 68 || (แปล) ในชาตินี้เขาจะกลายเป็นศูทร และเมื่อตายไปจะไปเกิดเป็นสุนัข สำหรับทวิชะ(พราหมณ์) ผู้ซึ่งให้ศูทรหุงหาอาหารให้กินเป็นประจำ หรือมีหญิงศูทรเป็นแม่บ้าน (ภรรยา) || 68 ||"(วยาสสมฤติ (Vyāsasmṛti) บทที่ 4 โศลกที่ 65-68) (Brahma Dutt Shastri, 1952b : 1653-1654) *"สทฺยะ ปาติตฺยมาปฺโนติ ตทนฺนํ ตตฺปริตฺยเชตฺ | อาหิตาคฺนิะ สทาปาตฺรํ สทาปาตฺรํ ตุ เวทวิตฺ || ปาตฺราณามฺตฺตมํ ปาตฺรํ ศูทฺรานฺนํ ยสฺย โนทเร | อามํ ศูทฺรสฺย ปกฺวานฺนํ ปกฺวมฺจฺฉิษฏเมว ตตฺ* || (แปล) บุคคลย่อมถึงความเสื่อม ได้ในทันทีเพราะอาหารนั้น ดังนั้นจึงควรละทิ้งอาหารเช่นนั้นเสีย | ผู้ที่บูชาไฟศักดิ์สิทธิ์ และผู้ที่รู้แจ้งในพระเวท คือ "ปาตระ" หรือผู้ที่ควรค่าแก่การรับทาน || ที่สุดแห่งปาตระ คือผู้ที่ไม่มีอาหารของคนวรรณะศูทรอยู่ในท้อง | อาหารดิบของศูทร ให้ถือเสมือนว่าเป็นอาหารที่ปรุงสุกแล้ว อาหารที่ปรุงสุกแล้วจากมือศูทรนั้น ให้ถือว่าเป็น เพียงเศษอาหารที่เหลือเดน (ไม่ควรแก่การบริโภคโดยสิ้นเชิง) ||" (มารกัณเฑยสมฤติ(Mārkaṇḍeyasmṛti) ภาค 6) (Brahma Dutt Shastri, 1957 : 53)

ในขณะที่คัมภีร์สมฤติหลายเล่มมีมุมมองที่คล้ายกันในการยกให้พราหมณ์เป็นผู้ยิ่งใหญ่ แต่ว่าใน

คัมภีร์ศุกรนีติ(Śukranīti) กลับมีทัศนะที่แตกต่างออกไป เพราะในคัมภีร์นี้เน้นถึงบทบาทของกษัตริย์กับการรักษาวรรณะ โดยถือเป็นหน้าที่ของกษัตริย์ที่ต้องดูแลให้วรรณะต่างๆ ปฏิบัติตามกฎระเบียบของตน และนำสมาชิกที่หลงผิดกลับเข้าสู่กรอบของวรรณะตามขั้นตอนที่เหมาะสม ทัศนะของคัมภีร์ศุกรนีติ ในโศลกที่ 38-43 ของบทที่ 1 ได้กล่าวถึง วรรณะของบุคคลควรถูกกำหนดโดย “อาชีพ” และ “คุณความดี” มากกว่าชาติกำเนิด และได้แจกแจงคุณสมบัติของแต่ละวรรณะไว้ว่าพราหมณ์และวรรณะอื่นๆ ไม่ได้ถูกจำแนกออกจากกันด้วยการเกิด แต่แยกด้วย “คุณธรรม” และ “การกระทำ” เป็นการตั้งคำถามว่ามนุษย์ทุกคนต่างก็สืบเชื้อสายมาจากพระพรหมเหมือนกันมิใช่หรือ แล้วเหตุใดทุกคนจึงไม่ถูกเรียกกว่าพราหมณ์ทั้งหมดล่ะ จิตวิญญาณที่คู่ควรแก่ความเป็นพราหมณ์นั้น ไม่ได้สร้างขึ้นได้ด้วยสีผิวหรือบรรพบุรุษ บุคคลที่ควรจะถูกเรียกว่า “พราหมณ์” ก็ต่อเมื่อเขามีคุณสมบัติ เช่น เป็นผู้บูชาเทพเจ้าด้วยความรู้ พิธีกรรม และการสวดมนต์ เป็นผู้มีความสงบ และมีเมตตา ในส่วนของผู้ที่เป็นข้ารับใช้พราหมณ์(ทวิชะ) ย่อมถูกเรียกกว่า “ศูทร” ขอยกตัวอย่างโศลกที่ได้กล่าวสรุปไปแล้ว ดังนี้

“น ชาตยา พฺราหฺมณศฺจาตฺร กฺษตฺริโย ไวศฺย เอว น | น ศูโทฺร น จ ไว มฺเลจฺโฉ เภทิตา คุณกรฺมภิ: || 38 || (แปล) ในโลกนี้ ไม่มีใครเป็นพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร หรือแม้แต่คนนอกรีต (มเลจฉะ) โดยกำเนิด แต่บุคคลถูกจำแนกความแตกต่างด้วยคุณธรรมและการกระทำของตนเอง || 38 ||” *“พฺรหฺมณสฺตุ สมฺตฺปนฺนาะ สรฺเว เต กึ นุ พฺราหฺมณาะ ? | น วรฺณโต น ชนกาทฺ พฺรหฺมเตชะ ปฺรปทฺยเต || 39 ||* (แปล) สรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนถือกำเนิดมาจากพระพรหม (ผู้สร้าง) เช่นนั้นแล้ว ทุกคนควรถูกเรียกว่าเป็นพราหมณ์ทั้งหมดเลยหรือไม่? รัศมีแห่งธรรม (พรหมเตชะ) นั้น มิได้เกิดจากวรรณะหรือจากบิดามารดา แต่มันจะปรากฏขึ้นได้ก็ด้วยวิถีทางแห่งธรรมเท่านั้น || 39 ||” *“ชฺญานกรฺโมปาสนาภิรฺเทวตาราธเน รตะ | ศานฺโต ทานฺโต ทยาลุศฺจ พฺราหฺมณศฺจ คุณะ กฺฤตะ || 40 ||* (แปล) ผู้ที่ฝักใฝ่ในการบูชาเทพเจ้าด้วย ความรู้ (ชญาน) การกระทำ (กรรม) และการอุทิศตน (อุปาสนา) อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความสงบทางใจ (ศานตะ) รู้จักยับยั้งชั่งใจ (ทานตะ) และมีความเมตตากรุณา (ทะยาลุ) บุคคลผู้นั้นแลจึงได้ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ด้วยคุณสมบัติที่มีอยู่ || 40 ||” *“โลกสฺรกฺษเณ ทกฺษะ ศูโร ทานฺตะ ปรากฺรมี | ทุษฏนิคฺรหศีโล ย ส ไว กฺษตฺริย อุจฺยเต || 41 ||* (แปล) ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการปกป้องคุ้มครองปวงชน มีความกล้าหาญ (ศูระ) รู้จักยับยั้งชั่งใจ (ทานตะ) มีพละกำลังแข็งแกร่ง (ปรากรมะ) และมีปกติวิสัยในการกำราบปราบปรามคนชั่ว บุคคลผู้นั้นแลจึงเรียกว่า "กษัตริย์" || 41 ||” *“กฺรยวิกฺรยกุศลา เย นิตฺยํ ปณฺยชีวินะ | ปศุรกฺษาะ กฺฤษิกราสฺเต ไวศฺยาะ กีรฺติตา ภุวิ || 42 ||* (แปล) ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการ ซื้อขายแลกเปลี่ยน เลี้ยงชีพด้วยการค้าขายอยู่เป็นนิจ อีกทั้งยังมีหน้าที่ดูแลฝูงสัตว์และทำการเกษตร บุคคลเหล่านั้นได้ชื่อว่าเป็น "แพศย์" (ไวศยะ) ในโลกนี้ || 42 ||” *“ทฺวิชเสวารฺจนรตาะ ศูราะ ศานฺตา ชิเตนฺทฺริยาะ | สีรกาษฺญตฺฤณวหาสฺเต นีจาะ ศูทฺรสฺชญกาะ || 43 ||* (แปล) ผู้ที่ยินดีในการรับใช้และปรนนิบัติเหล่าทวิชะ เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ (ศูราะ) มีใจสงบ (ศานตะ) และควบคุมประสาทสัมผัสได้ (ชิเตนทรียะ) อีกทั้งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่แบกคันไถ ฟืนและหญ้า บุคคลเหล่านี้ได้ชื่อว่า "ศูทร" ผู้ถ่อมตน (นีจาะ)”(Desai, I. S., 1893 : 8-9)

กล่าวโดยสรุป ฝ่ายคัมภีร์กลุ่มสมฤติจะยึดถือระบบชาติกำเนิดเป็นที่ตั้ง เชื่อว่าวรรณะเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและแบ่งแยกกันอย่างเด็ดขาดตามเจตจำนงของพระผู้สร้าง ส่งผลให้ชนชั้นพราหมณ์มีสถานะศักดิ์สิทธิ์โดยเนื้อแท้ แม้จะมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม แต่สายเลือดและความบริสุทธิ์ของวรรณะก็ยังถือว่ามี

ความสำคัญเหนือกว่าการกระทำ ในทางตรงกันข้าม คัมภีร์ศุกรนีติ กลับนำเสนอมุมมองที่เน้นระบบคุณธรรม โดยตั้งคำถามถึงความเท่าเทียมกัน ในเมื่อทุกคนล้วนสืบเชื้อสายมาจากพระพรหมเหมือนกัน เหตุใดจึงต้องแบ่งแยก ศุกรนีติมองว่า วรรณะไม่ใช่สิ่งที่ได้มาตามสายเลือด แต่เป็นสิ่งที่บุคคลต้องสร้างขึ้นเองผ่าน คุณธรรม อาชีพ และการกระทำ คัมภีร์กลุ่มสมฤติพยายามสร้างกฎเกณฑ์เพื่อรักษาโครงสร้างอำนาจที่ตายตัว และความบริสุทธิ์ของชนชั้นพราหมณ์ แต่ศุกรนีติกลับให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพรายบุคคล โดยให้กษัตริย์เป็นผู้ดูแลให้คนในสังคมปฏิบัติหน้าที่ตามความสามารถของตนอย่างเหมาะสม

ยุควรรณกรรมพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเถรวาทอุบัติขึ้นในฐานะศาสนาที่ไม่ยึดติดในเทวนิยม โดยพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักเหตุผลและมนุษยธรรมในการวิพากษ์วิจารณ์โครงสร้างสังคมสมัยนั้น ทรงปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวทและอำนาจการผูกขาดของวรรณะพราหมณ์ แม้ในพุทธศาสนาจะมีการกล่าวถึงวรรณะทั้ง 4 (กษัตริย์, พราหมณ์, แพศย์, ศูทร) ไว้ในฐานะข้อเท็จจริงทางสังคม แต่พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าความเหนือกว่าที่พราหมณ์กล่าวนั้นเป็นเพียงคำอวดอ้างเท่านั้น ผู้เขียนบทความจะขอยกตัวอย่างคัมภีร์ฝ่ายบาลี ดังนี้

ใน มธุรสูตร (Madhura Sutta) (ม.ม.(ไทย) 13/317-323/382-391) พระพุทธเจ้าทรงโต้แย้งความเชื่อของพราหมณ์ที่ว่าตนเป็นวรรณะสูงสุดและบริสุทธิ์ที่สุด โดยทรงระบุว่า ในความเป็นจริง มนุษย์ทุกวรรณะมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายและเศรษฐกิจ หากวรรณะใดมีความมั่งคั่ง ก็สามารถมีคนจากวรรณะอื่นมาคอยรับใช้ได้เหมือนกัน ขณะที่ใน อัสสลายนสูตร (Assalāyana Sutta) (ม.ม.(ไทย) 13/401-409/501-512) ทรงย้ำว่ามนุษย์ทุกวรรณะมีความบริสุทธิ์เท่าเทียมกันในทางกายภาพและจิตวิญญาณ พราหมณ์ไม่ได้เกิดจากพรหมโดยตรงอย่างที่กล่าวอ้าง แต่เกิดจากครรภ์มารดาเหมือนมนุษย์ทุกคน ส่วนในด้านของการบรรลุธรรมทุกคนก็มีความเท่าเทียมกัน ดังใน กัณณกัตถลสูตร (Kaṇṇakatthala Sutta) (ม.ม.(ไทย) 13/375-380/459-466) พระพุทธเจ้าทรงสนทนากับพระเจ้าปเสนทิโกศล โดยทรงเปรียบเทียบว่า "คุณธรรม" และ "ความเพียร" คือตัวกำหนดผลสำเร็จ ไม่ใช่วรรณะ ทรงใช้การเปรียบเทียบเรื่องการจุดไฟว่า ไม่ว่าจะใช้ไม้ชนิดใด (ไม้สาละ, ไม้สัก, หรือไม้ม่วง) ไฟที่เกิดขึ้นย่อมมีแสงสว่างและความร้อนไม่ต่างกัน เช่นเดียวกับมนุษย์ที่หากประกอบด้วยองค์ประกอบแห่งความเพียร 5 ประการ (มีศรัทธา, ไม่โอ้อวด, มีความเพียร, มีปัญญา, อาพาธน้อย) ย่อมสามารถบรรลุความหลุดพ้นได้เสมอกัน

พุทธศาสนาเปลี่ยนนิยามของคำว่า "พราหมณ์" และ "คนถ่อย(จัณฑาล)" ใหม่ โดยจำแนกบุคคลตามกฎแห่งกรรม ในวสลสูตร(Vasala Sutta) (ขุ.สุ.(ไทย) 25/116-142/528-532) และ วาเสฏฐสูตร (Vāseṭṭha Sutta) (ม.ม.(ไทย) 13/454-460/572-582) ระบุอย่างชัดเจนว่า "บุคคลไม่ได้เป็นคนถ่อย (จัณฑาล)หรือเป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิด แต่เป็นเพราะการกระทำ (กรรม) เท่านั้น" ผู้ที่ประพฤติผิดศีล 5 ไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์หรือพราหมณ์ ย่อมต้องไปสู่ทุคติ ในขณะที่คนจัณฑาลอย่าง "มาตังคะ" กลับได้รับความเลื่อมใสจากกษัตริย์และพราหมณ์เพราะความประพฤติธรรมจนบรรลุธรรมขั้นสูง ในพระวินัยปิฎกบาลีก็มีการเปรียบเปรยสังคมว่าไม่มีการแบ่งแยกวรรณะ ดังเช่น ใน จูฬวรรค (Cullavagga) (วิ.จู.(ไทย) 7/449-452/308-311) พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบวรรณะทั้ง 4 เหมือนแม่น้ำสายใหญ่ (เช่น คงคา, ยมุนา, ฯลฯ) ที่เมื่อไหลมาบรรจบใน

มหาสมุทร ย่อมละทิ้งชื่อเดิมและสถานะเดิม กลายเป็นส่วนหนึ่งของมหาสมุทรที่เสมอกัน เช่นเดียวกับคนใน 4 วรรณะ เมื่อออกจากเรือนมาบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละทิ้งชื่อและตระกูลเดิม กลายเป็น "สมณศากยบุตร" ที่เสมอกันทั้งหมด นอกจากนี้ ในพระสูตรที่ชื่อว่า มหาสุปินสูตร แห่งอังคุตตรนิกาย *(*Anguttara Nik*ā*ya) (องฺ.ปญฺจก.(ไทย) 22/196/335-336) ยังเปรียบภิกษุเหมือนนก 4 สีที่บินมาเกาะแทบพระบาทแล้วกลายเป็นสีขาวบริสุทธิ์เหมือนกันหมด สะท้อนถึงการละทิ้งวรรณะเมื่อเข้าสู่เพศบรรพชิต

ในคัมภีร์มิลินทปัญหา(ชื่อตอน พราหมณลักขณปัญหา)ก็ได้บ่งบอกเช่นเดียวกับคัมภีร์พุทธศาสนาอื่นๆ ว่า "พราหมณ์ คือ ผู้ที่ประกอบด้วยความคิดที่สูงส่ง ดีงาม มีสุขอนามัย และเป็นเหมือนเทพ ; เขาคือผู้ที่รู้ถึงสภาวะในชาติปางก่อนของตน, คือผู้ที่ขจัดความสงสัยและภาพมายาทั้งปวง, คือผู้ที่สยบความโลภได้สิ้น, คือผู้ที่ปลดปล่อยตนเองจากสังสารวัฏแห่งการเกิดและการตายและจะไม่กลับมาเกิดอีก, คือผู้ที่บริสุทธิ์จากการเกิดและการตายและจะไม่กลับมาเกิดอีก, คือผู้ที่กลายเป็นผู้บริสุทธิ์หลังจากทำลายมิจฉาทิฐิ (ความเห็นผิด) และความยึดมั่นถือมั่นได้อย่างเด็ดขาด, คือผู้ที่มีความสันโดษภายในตนเองโดยไม่พึ่งพาผู้อื่น, คือผู้ที่ศึกษาตนเองและสั่งสอนผู้อื่น; คือผู้ที่รับบิณฑบาต, คือผู้ที่สำรวมอินทรีย์ (ประสาทสัมผัส), คือผู้ที่ยึดมั่นในหน้าที่ของตนและคือผู้ที่รักษาอุดมคติอันสูงส่งของวงศ์ตระกูล" ต้นแบบของพราหมณ์ในที่นี้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับ "ความประพฤติอันดีงาม" ของบุคคลมากกว่าชาติกำเนิด ตัวบทคัมภีร์ได้ปฏิเสธแนวคิดที่ว่าวรรณะของบุคคลถูกกำหนดโดยการเกิด และสถาปนาแนวคิดที่ว่า บุคคลจะเป็นพราหมณ์ได้นั้น มิใช่เพราะชาติกำเนิดหรือความรู้ แต่เป็นเพราะความประพฤติของเขาเอง (Vadekar, R. D. (Ed.), 1940 : 220-222)

เราพบแหล่งอ้างอิงหลายแห่งในวรรณคดียุคแรกของพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญกับวรรณะกษัตริย์เป็นอันดับต้นๆ พอมาถึงวรรณกรรมยุคมหายานก็เช่นเดียวกัน วัตถุประสงค์ทางสังคมของผู้รจนาคัมภีร์ได้ให้ความสำคัญกับวรรณะกษัตริย์เทียบเท่ากับวรรณะพราหมณ์ ดังเช่น ตัวอย่างจากคัมภีร์ลลิตตวิสระ ในอัธยายะที่ 3 “กุลปริศุทฺธิปริวรฺตสฺตฺตียะ (ว่าด้วยตระกูลบริสุทธิ์) “*กึ การณं ภิกฺษโว โพธิสตฺตฺวะ กุลวิโลกิตं วิโลกยติ สฺม? น โพธิสตฺตฺวา หีนกุเลษูปปทฺยนฺเต จณฺฑาลกุเลษุ วา เวณุการกุเล วา รถการกุเล วา ปุษฺกสกุเล วา | อถ ตรฺหิ กุลทฺวเย เอโวปปทฺยนฺเต พฺราหฺมณกุเล กฺษตฺริยกุเลจ | ตตฺร ยทา พฺราหฺมณคฺรุโก โลโก ภวติ, ตทา พฺราหฺมณกุเล อุปปทฺยนฺเต | ยทา กฺษตฺริยคฺรุโก โลโก ภวติ, ตทา กฺษตฺริยกุเล อุปฺปทฺยนฺเต | เอตฺรหิ ภิกฺษวะ กฺษตฺริยคฺรุโก โลโก | ตสฺมาทฺโพธิสตฺตฺวา กฺษตฺริยกุเล อุปปทฺยนฺเต | ตมรฺถं จ สंปฺรตีตฺย โพธิสตฺตฺวสฺตุษิตวร ภวนสฺถศฺจตฺวาริ มหาวิโลกิตานิ วิโลกยติ สฺม ||* (แปล) ดูกรภิกษุทั้งหลาย มีเหตุอะไรพระโพธิสัตว์เลือกตระกูลพระโพธิสัตว์ทั้งหลายย่อมไม่เกิดในตระกูลต่ำ คือตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างสานเสื่อ ตระกูลช่างทำรถ และตระกูลเทดอกไม้ เมื่อเป็นเช่นนั้นละก็ย่อมเกิดใน 2 ตระกูล คือตระกูลพราหมณ์และตระกูลกษัตริย์เท่านั้น เมื่อใดโลกนับถือพราหมณ์มาก เมื่อนั้นพระโพธิสัตว์ก็เกิดในตระกูลพราหมณ์ เมื่อใดโลกนับถือกษัตริย์มาก เมื่อนั้นพระโพธิสัตว์จึงเกิดในตระกูลกษัตริย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ขณะนี้โลกนับถือกษัตริย์มาก พระโพธิสัตว์จึงเกิดในตระกูลกษัตริย์ อาศัยประโยชน์ที่ได้เล็งเห็นนั้น พระโพธิสัตว์ซึ่งประทับอยู่ในสวรรค์ชั้นดุษิตจึงเลือกมหาวิโลกิตะ 4 อย่าง” (แสง มนวิทูร, ผู้แปล, 2512 : 20) จากเนื้อหาในคัมภีร์นั้น เราจะเห็นได้ว่าในอดีตพราหมณ์เป็นผู้ผูกขาดว่า ทางพ้นทุกข์ หรือการเข้าถึงสวรรค์ ต้องผ่านพิธีกรรมของตนเท่านั้น แต่พุทธศาสนา

(ซึ่งนำโดยวรรณะกษัตริย์) เข้ามาประกาศว่า "ปัญญา" และ "ความเพียร" ของมนุษย์เองต่างหากที่สำคัญ การที่พระโพธิสัตว์เลือกเกิดในตระกูลกษัตริย์ จึงเป็นการส่งสัญญาณว่า ผู้นำทางโลกก็สามารถเป็นผู้นำทางธรรมที่สูงสุดได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาพราหมณ์ พระพุทธศาสนาจึงมักถูกมองว่าเป็น “ศาสนาของวรรณะกษัตริย์” ที่ขึ้นมาคานอำนาจกับวรรณะพราหมณ์

ในคัมภีร์มหาวัสตุอวทาน ก็มีข้อความคล้ายคลึงกันกับคัมภีร์ลลิตตวิสระอย่างที่กล่าวไปข้างต้น คือการให้ความสำคัญกับวรรณะกษัตริย์ ดังข้อความว่า *“ทฺวีหิ กุเลหิ โพธิสตฺวา ชายนฺติ | กฺษตฺริยกุเล วา พฺราหฺมณกุเล วา | ยทา กฺษตฺริยากฺรานฺตา ปฺฤถิวี ภวติ ตทา กฺษตฺริยกุเล ชายนฺติ | ยทา พฺราหฺมณากฺรานฺตา ปฺฤถิวี ภวติ ตทา พฺราหฺมณกุเล ชายนฺติ ||* (แปล) พระโพธิสัตว์ย่อมเกิดในสองตระกูลนี้ คือ ตระกูลกษัตริย์หรือตระกูลพราหมณ์ ในเวลาที่กษัตริย์ปกครองแผ่นดิน พระโพธิสัตว์ย่อมเกิดในตระกูลกษัตริย์ ในเวลาที่พราหมณ์ปกครองแผ่นดิน พระโพธิสัตว์ย่อมเกิดในตระกูลพราหมณ์”(มหาวัสตุอวทาน : ทวิตียขัณฑ์ ตอน การประสูติของพระกุมาร(กุมารโรตฺปตฺติะ)) (สำเนียง เลื่อมใส, รศ.ดร., 2557 : 3, 369) เนื่องจากทั้งสองคัมภีร์นี้ ได้รับการรจนาขึ้นในช่วงรอยต่อของพุทธศาสนายุคแรกและยุคเริ่มมหายาน คือราวพุทธศตวรรษที่ 4-5 จึงมีเนื้อหาบางส่วนที่คล้ายคลึงกัน ในการอ้างอิงต่างๆ เราจะพบว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนเสมอว่า คุณค่าของบุคคลในสังคมถูกกำหนดโดยความประพฤติที่ถูกต้องและโดยความรู้ มิใช่โดยการกำเนิด ท่านเซอร์ ชาร์ลส์ อีเลียต(Sir Charles Eliot) นักวิชาการด้านศาสนาชาวอังกฤษ ได้ข้อสังเกตไว้ว่า “แม้พระพุทธองค์จะทรงปฏิเสธว่าพราหมณ์นั้นสูงส่งกว่าผู้อื่นโดยกำเนิด แต่พระองค์ก็มิได้ทรงสอนให้ต่อต้านระบบวรรณะ”(Sir Charles Eliot, 1921 : xxii) ชาวพุทธก็เช่นเดียวกับชาวฮินดูสายพราหมณ์ ที่มีความเชื่อมั่นอย่างลึกซึ้งในเรื่องการกลับชาติมาเกิด ดังนั้น เราจึงเข้าใจว่าพระพุทธเจ้าจำนวนมากมายได้ปรากฏขึ้นแล้วในกัลป์ก่อนๆ ตามที่ระบุในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะในวรรณคดีฝ่ายมหายาน

วรรณกรรมพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการต่อต้านวรรณะพราหมณ์โดยตรง คือ คัมภีร์วัชรสูจี (The Vajrasūcī) ของอัศวโฆษ แม้ว่าจะเป็นคัมภีร์ขนาดเล็ก แต่ก็มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ให้แนวคิดทางสังคมเรื่อง วรรณะ-ชาติ(varṇa-jāti) ข้อโต้แย้ง และทัศนคติที่เป็นเหตุเป็นผล แก่นเรื่องของคัมภีร์เน้นถึงการให้ข้อคิดแก่ผู้ที่ต้องการสร้างความแตกต่างทางสังคมโดยอาศัยพื้นฐานของการกำเนิดในสังคม และข้อโต้แย้งของการกล่าวอ้างที่ว่าวรรณะพราหมณ์นั้นเหนือกว่าวรรณะอื่นๆ ทั้งหมด ผู้รจนาคัมภีร์นำเสนอข้อโต้แย้งของเขาอย่างเป็นระบบโดยอาศัยคำกล่าวอ้างจากคัมภีร์ของฝ่ายตรงข้าม เช่น พระเวท, สมฤติ และมหาภารตะ ศาสตราจารย์ ลัลลันจี โกปาล (Prof. Lallanji Gopal) นักวิชาการด้านอินเดียศึกษา (Indologist) ชาวอินเดีย ได้กล่าวชื่นชมบทบาทของคัมภีร์นี้ในประวัติศาสตร์สังคมของมนุษยชาติว่า “คัมภีร์วัชรสูจี สมควรได้รับการเผยแพร่และยอมรับในวงกว้างมากขึ้นจากกลุ่มเสรีนิยมที่ยึดมั่นในแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคน คัมภีร์นี้จะสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนที่ต้องต่อสู้กับการเลือกปฏิบัติทุกแบบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวรรณะ ความเชื่อ หรือเชื้อชาติ ไม่ต้องสงสัยเลยว่ามีนักคิดผู้รู้แจ้งมากมายในประเทศต่างๆ และในยุคสมัยที่แตกต่างกัน ลุกขึ้นมาต่อต้านการกล่าวอ้างความเหนือกว่าโดยใช้คำว่าชาติกำเนิดเป็นเกณฑ์ และนักคิดเหล่านั้นได้พยายามสร้างหลักการแห่งความเท่าเทียมกัน ในอินเดียเองก็มีคัมภีร์ที่อุทิศเนื้อหาไม่กี่หน้าเพื่ออภิปรายประเด็นเหล่านี้ แต่อัศวโฆษสมควรได้รับการกล่าวถึงเป็นพิเศษ ในฐานะคนแรกที่ประพันธ์เนื้อหา

ทั้งหมดโดยเน้นหัวข้อความเท่าเทียมกันของสรรพสัตว์ และการวิพากษ์วิจารณ์ความเหนือชั้นกว่าที่ตัดสินค่าของคนจากชาติกำเนิด”(Ramesh Bharadwaj, 2021 : 13)

เนื้อหาสาระของคัมภีร์วัชรสูจี เริ่มจากการตั้งคำถามว่าพราหมณ์คือวรรณะที่สูงส่งที่สุดท่ามกลางวรรณะทั้งหมดจริงหรือ ? แล้วอะไรคือความหมายของพราหมณ์? “อิห ภวตา ยทิษฏ์ สรฺววรฺณปฺรธานำ พฺราหฺมณวรฺณ อิติ | วยมตฺร พรูมะ, โก’ ยำ พฺราหฺมโณ นาม? กึ ชีวะ? กึ ชาติะ, กึ ศรีรำ, กึ ชฺ□านำ, กิมาจาระ, กึ กรฺม, กึ เวท อิติ | (แปล) ในที่นี้ หากท่านปรารถนาจะทราบว่าวรรณะพราหมณ์คือวรรณะที่ประเสริฐที่สุดในบรรดาวรรณะทั้งปวงจริงหรือไม่ พวกเราในที่นี้ขอตั้งคำถามว่า: สิ่งที่เรียกว่า 'พราหมณ์' นั้นคืออะไรกันแน่? คือ ชีวะ (สิ่งมีชีวิต)? คือ ชาติ (กำเนิด)? คือ สรีระ (ร่างกาย)? คือ ญาณ (ความรู้)? คือ อาจาระ (ความประพฤติ)? คือ กรรม (การกระทำ)? หรือคือ เวท (ความรู้ในพระเวท)?” จากนั้น ผู้รจนาคัมภีร์ได้หักล้างอธิบายคำตอบของคำถามทีละข้อ 1) ชีวะ (สิ่งมีชีวิต) ไม่สามารถเป็นพราหมณ์ได้ เขาอ้างคำกล่าวจากพระเวท มหาภารตะ และมานวธรรมศาสตร์ และสรุปว่าไม่มีชีวะใดสามารถเป็นพราหมณ์ได้ 2) ชาติ (กำเนิด) ตามคัมภีร์สมฤติ ผู้รจนากล่าวว่าไม่มีใครเป็นพราหมณ์ได้โดยวรรณะ เพราะเหล่าฤษีจำนวนมาก เช่น ฤษีอคัสตยะ ฤษีวศิษฐะ ฤษีวยาส และคนอื่นๆ ก็ไม่ใช่พราหมณ์โดยกำเนิด พระมนูยังกล่าวอีกว่า “ด้วยการขายเนื้อ สุกร น้ำนม และอื่นๆ พราหมณ์จะกลายเป็นศูทรภายในสามวัน” ดังนั้น จึงไม่มีพราหมณ์โดยชาติกำเนิด 3) สรีระ (ร่างกาย) หากร่างกายคือพราหมณ์ การที่ลูกหลานเผาศพพ่อแม่พราหมณ์ ก็ต้องถือว่าบาปฐาน "ฆ่าพราหมณ์" ร่างกายของคนทุกวรรณะประกอบด้วยธาตุเหมือนกัน มีเลือด เนื้อ กระดูก เหมือนกัน ดังนั้นร่างกายจึงไม่ใช่ตัวกำหนดวรรณะ 4) ญาณ (ความรู้) ในบางครั้ง พวกศูทรก็ได้รับความรู้ ความเชี่ยวชาญในบรรดาศาสตร์ต่างๆ แต่พวกเขาก็ไม่ถูกเรียกว่าพราหมณ์ 5) อาจาระ (ความประพฤติ) มีศูทรจำนวนมากที่มีความประพฤติและบุคลิกภาพที่ดี แต่พวกเขาก็ไม่ถูกเรียกว่าพราหมณ์ 6) กรรม (การกระทำ) มีกษัตริย์จำนวนมากที่แม้จะเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมของหน้าที่พราหมณ์ทั้งหกประการ แต่พวกเขาก็ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นพราหมณ์ ดังนั้น โดยคุณธรรมแห่งการกระทำเพียงอย่างเดียว ก็ไม่มีใครเป็นพราหมณ์ได้ 7) เวท (ความรู้ในพระเวท) ทศกัณฐ์และเหล่ารากษสอื่นๆ แม้จะมีความแตกฉานในพระเวทมากเพียงใด ก็ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นพราหมณ์

ผู้รจนาคัมภีร์กล่าวว่า ความเป็นพราหมณ์คือตัวแทนของระดับความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณ มันคือการขจัดบาปทั้งปวง มีสีขาวและบริสุทธิ์เหมือนดวกกุนทะ (มะลิชนิดหนึ่ง) และดวงจันทร์ ซึ่งไม่สามารถได้รับมาด้วยพิธีกรรม (สังสการะ) หรือวรรณะ หรือ ตระกูล หรือ พระเวท หรือ การกระทำ ความเป็นพราหมณ์นี้บรรลุได้ด้วยการถือศีล (วรตะ), การบำเพ็ญตบะ (ตปะ), การมีระเบียบวินัย (นิยะมะ), การอดอาหาร (อุปวาสะ), การบริจาค (ทาน), การข่มใจ (ทมะ), ความสงบทางจิต (ศมะ) และการควบคุมตนเอง (สัมยะมะ) พราหมณ์ คือ ผู้ซึ่งปราศจากความเห็นแก่ตัว อัตตา ความยึดติด และความโลภ เป็นอิสระจากกามราคะและความพยาบาท ในการระบุลักษณะของพราหมณ์จะตรงข้ามกับจัณฑาล ศูทรก็สามารถบรรลุสถานะเป็นพราหมณ์ได้เช่นกัน ดังนั้น ชาติกำเนิดจึงไม่ใช่ปัจจัยตัดสิน มีฤษีจำนวนมาก เช่น ฤษีกถะ(Katha) ฤษีนารัท (Nārada) และคนอื่นๆ ซึ่งแม้จะเป็นศูทรโดยกำเนิด แต่ก็บรรลุความเป็นพราหมณ์ด้วยการทำความดี อัศวโฆษระบุในคัมภีร์ว่า มีเพียงวรรณะเดียว และการจำแนกออกเป็นสี่วรรณะนั้นไม่ถูกต้อง เมื่อพระเวทกล่าวว่า

วรรณะทั้งสี่เกิดจากร่างกายของพระพรหมผู้สร้าง เช่นนั้นแล้ว บุตรที่เกิดจากบิดาคนเดียวกันจะถูกแบ่งออกเป็น 4 ชนชั้นได้อย่างไร สัตว์ต่างๆ เช่น วัว, ม้า, เสือ และสัตว์อื่นๆ มีความแตกต่างที่เฉพาะเจาะจงในเรื่องรูปร่าง อวัยวะเพศ สี ร่างกาย และส่วนอื่นๆ แต่เราไม่เคยพบความแตกต่างเช่นนั้นในมนุษย์ มนุษย์ทุกคนมีอวัยวะเหมือนกันหมด ในทำนองเดียวกัน ต้นไม้ ดอกไม้จัดอยู่ในสายพันธุ์ที่แตกต่างกัน แต่ไม่มีความแตกต่างของสายพันธุ์ในหมู่พราหมณ์ พวกเขายังมีความรู้สึกที่คล้ายกัน เช่น ความสุข ความทุกข์ ความกลัว, ฯลฯ ดังนั้น จึงไม่ควรแบ่งแยก ควรมีเพียงวรรณะเดียวเท่านั้น

นอกจากนี้ ผู้รจนายังได้อ้างอิงบทสนทนาของยุธิษฐิระและไวศัมปายนะจากคัมภีร์มหาภารตะ สรุปได้ว่า ระบบวรรณะทั้งสี่ขึ้นอยู่กับความประพฤติอันดีงาม ไม่ใช่ชาติกำเนิด เขานิยามความเป็นพราหมณ์ด้วยคุณลักษณะห้าประการ โศลกสุดท้ายของตัวบทประกาศถึงแรงจูงใจหลักในการแต่งคัมภีร์เล่มนี้ ว่า ข้อความที่เขียนขึ้นนั้น มีไว้เพื่อทำลายความหลงผิดของเหล่าพราหมณ์ผู้สูญเสียจิตสำนึกให้หมดสิ้นไป และความคิดนี้ของเขา (อัศวโฆษผู้แต่งคัมภีร์) จะได้รับการยอมรับโดยบุคคลผู้มีจิตศรัทธา (Sujitkumar Mukhopadhyaya, 1949 : 1-11)

บทสรุป

ระบบวรรณะมิได้เป็นเพียงการแบ่งลำดับชั้นทางสังคมที่หยุดนิ่ง แต่เป็นโครงสร้างที่มีพลวัตและผ่านการปะทะทางความคิดอย่างเข้มข้นตลอดประวัติศาสตร์อินเดียโบราณ จากรากฐานความเชื่อในคัมภีร์พระเวทที่เปรียบเปรยการกำเนิดมนุษย์จากอวัยวะที่ต่างกันของพระพรหม สู่การเป็นเครื่องมือจัดระเบียบสังคมต่อวิถีชีวิตของผู้คนอย่างฝังรากลึก ในยุคพระเวทตอนต้น ระบบวรรณะยังมีลักษณะเป็น “ชนชั้นเปิด” ที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพรายบุคคลมากกว่าสายเลือด อาชีพ และสถานะทางสังคมเป็นสิ่งที่มีความยืดหยุ่น สามารถเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ ดังที่ปรากฏหลักฐานในคัมภีร์ฤคเวทว่าคนในครอบครัวเดียวกันสามารถประกอบอาชีพที่ต่างกันได้โดยไร้ข้อจำกัด การแต่งงานและการรับประทานอาหารร่วมกันระหว่างวรรณะจึงไม่ใช่เรื่องต้องห้าม แต่เป็นภาพสะท้อนของสังคมที่ให้เกียรติแก่คุณธรรมและความรู้เหนือกว่าชาติกำเนิด

อย่างไรก็ตาม เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคพระเวทตอนปลายและยุคธรรมศาสตร์ ระบบดังกล่าวเริ่มเกิดการเข้มงวดขึ้น พราหมณ์ในฐานะชนชั้นนักบวชได้สถาปนาอำนาจทางจิตวิญญาณผ่านข้อกฎหมายในคัมภีร์สมฤติต่างๆ โดยเฉพาะใน "มนูสมฤติ" ที่เริ่มนิยามสถานะบุคคลผ่าน "ชาติกำเนิด" อย่างเด็ดขาด มีการสร้างกฎเกณฑ์เรื่องความบริสุทธิ์ของสายเลือดและข้อห้ามทางสังคมที่เคร่งครัดขึ้น เช่น การห้ามสัมผัสหรือรับประทานอาหารที่ปรุงโดยวรรณะศูทร และการประณามการแต่งงานข้ามวรรณะว่าเป็นต้นเหตุของความเสื่อมโทรมทางสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดกลุ่มคนที่อยู่นอกระบบวรรณะอย่าง "จัณฑาล" ที่ต้องเผชิญกับการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ท่ามกลางความเข้มงวดของระบบวรรณะที่มุ่งเน้นอำนาจทางสายเลือด พระพุทธศาสนาและคัมภีร์บางกลุ่มอย่าง "ศุกรนีติ" ได้อุบัติขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นแรงคานงัดทางความคิด โดยพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักเหตุผลและมนุษยธรรมในการปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ที่พราหมณ์อวดอ้าง พระองค์ทรงนิยามความหมายของ "พราหมณ์" ใหม่ว่าคือผู้ที่บริสุทธิ์ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยสายเลือด พร้อมทั้งเปรียบเทียบมนุษย์ทุกคนว่ามีความเท่าเทียมกันเสมือนแม่น้ำหลายสายที่เมื่อไหลรวมกันในมหาสมุทรแห่งธรรมวินัยแล้ว ย่อมละทิ้งสถานะ

เดิมและกลายเป็นเนื้อเดียวกันอย่างสิ้นเชิง การวิพากษ์ระบบวรรณะของอัศวโฆษผ่านคัมภีร์วัชรสูจี ได้ใช้ตรรกะหักล้างความศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์ โดยมองว่าสถานะไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิดแต่เป็นพฤติกรรม ท่านชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีลักษณะทางกายภาพเหมือนกัน การแบ่งวรรณะจึงเป็นเพียงสมมติบัญญัติทางสังคมหรือสิ่งที่คนกำหนดกันขึ้นมาเอง ทั้งที่จริงแล้ว ร่างกายของทุกคนก็ไม่ได้มีความแตกต่างกันเลย ซึ่งแนวคิดนี้เป็นการปูพื้นฐานเรื่องมนุษยนิยมในอินเดียโบราณ แนวคิดดังกล่าวของอัศวโฆษยังช่วยเน้นย้ำถึงการใช้ตรรกวิทยาในการรื้อถอนโครงสร้างชนชั้นมากกว่าการใช้เพียงเมตตาธรรมในทางพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปแล้ว ระบบวรรณะในอินเดียโบราณจึงเป็นภาพสะท้อนของการต่อสู้ระหว่างแนวคิดอำนาจนิยมที่ยึดติดกับชาติตระกูล กับ แนวคิดเสรีนิยมที่ยึดมั่นในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ แม้ในบางยุคสมัยระบบสายเลือดจะดูมีอิทธิพลอย่างสูง แต่เสียงสะท้อนจากคัมภีร์และพุทธศาสนาที่เรียกร้องหาความเท่าเทียมและการวัดค่าคนจากความประพฤติ ก็ยังคงเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เห็นว่ามนุษย์ในทุกยุคสมัยต่างโหยหาความยุติธรรมและโอกาสในการแสวงหาความก้าวหน้าด้วยความเพียรของตนเอง

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 พระวินัยปิฎก จูฬวรรค เล่ม 2.* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 13 พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์.* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 22 สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต.* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 25 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิติวุตตกะ-สุตตนิบาต.* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แสง มนวิทูร, ผู้แปล.(2512). *คัมภีร์ลลิตวิสตระ พระพุทธประวัติฝ่ายมหายาน.* กรมศิลปากร.

สำเนียง เลื่อมใส, รศ.ดร.(2557).*มหาวัสตุอวทาน เล่ม 2.* นิติธรรมการพิมพ์.

Basu, Jogiraj. (1969). *India of the age of Brāhmaṇa*. Calcutta : Sanskrit Pustak Bhandar.

Bhaktivedanta Swami Prabhupada, A.C. (1975). *Śrimad Bhāgavatam : Fifth Canto (Part One – Chapter 1-13)*. Bhaktivedanta Book Trust.

Bharadwaj, Ramesh. (2021). *Vajrasūcī of Aśvaghoṣa*. Vidyanidhi Prakashan.

Bharadwaj, S.C. (1993). *Society in Ancient India*. D.K. Printworld.

Chaturvedi, Vrajmohan. (1983). *The Vāyu Mahāpurāṇam*. Nag Publishers.

Desai, I. S. (1893). *Sukra Niti or The Science of Ethics and Politics.* Gujarati Printing Press.

Dutt, Manmatha Nath. (1892). *The Ramayana of Valmiki : Bala Kanda.* Girish Chandra Chackravarti.

Dutt, N.K. (1931). *Original and Growth of Caste in India., Vol.1.* The Book Company. Ltd.

Eggeling, Julius. (1882). *The Śatapatha-Brāhmaṇa: According to the Text of the Mādhyandina School Part II (V.26) : Books III & IV.* Motilal Banarsidass.

Eliot, Sir Charles. (1921). *Hinduism and Buddhism Vol.1.* Routledge & Kegan Paul. LTD.

Ghurye, G.S. (1957). *Caste And Class In India*. Popular Book Depot Bombay.

Jha, Ganga Nath. (1983). *Tantra Varttika Of Kumarila Bhatta*. Sri Satguru Publications.
Jha, Ganganath. (1999). *Manusmrti*. Motilal Banarsidass Publishers Pvt. Ltd.
Kane, P.V. (1962). *History of Dharmashastra. Vol.II*. Bhandarkar Oriental Research Institute (BORI).
Kanthahara, Sri Gaudiya. (n.d.) *Padma Purana, Srsthi-khanda 43.321, 322 (Gautamiya-samskarana), p.297.* Retrieved from March 18, 2026, from https://www.scribd.com
Kashyap, R.L. (2007). *Rig Veda Samhita : Fourth Mandala.* Sri Aurobindo Kapali Sastry Institute of Vedic Culture.
Khandewal (Chukhamba), S.N. (2021). *Brahma Purana Part 2.* Chowkhamba Sanskrit Series office.
Khandelwal, S.N. (2022). *Bhavishya Purana : Sanskrit Text with Hindi Translation.* Chaukhamba Sanskrit Pratishthan.
Lal, Jain Panna. (1962). *The Harivamsa Purana Of Jinasena.* Bhāratīya Jñānapitha.
Mādhavānanda, Swāmi. (1950). *The Bṛhadāraṇyaka upaniṣad.* Advaita Ashrama.
Majumdar, R. C. & Datta, Kalikinkar (1970). *An Advanced History of India.* Macmillan and Co. LTD.
Muir, J. (1872). *Original Sanskrit Texts on The Origin and History of The people of India, Vol.1.* Trubner & Co., Paternoster.
Mukhopadhyaya, Sujitkumar. (1949). *The Vajrasūcī of Aśvaghoṣa.* The Visva-Bharati Annals.
Narasimhacharya, N.C.V. (2004). *Śrimad Bhāgavata mahāpuraṇam-Skandha VII*. T.T. Devasthanams.
O'Flanery, Wendy Doniger. (1976). *The Origins of Evil in Hindu Mythology.* Motilal Banarsidass.
Pratap Chandra, Roy. (1884). *The Mahabharata of Krishna-Dwaipayana Vyasa : Adi Parva.* Bharata Press.
Ramachandra Rao, S.K. (2006). *Purusha Sūkta.* Sri Aurobindo Kapali Sastry Institute of Vedic Culture.
Sage Ved. Vyāsa. (n.d.). ***महाभारत अनुशासन पर्व ।।*** Swargarohan.
Sarvadeshik Arya Pratinidhi Sabha. (n.d.). *Rig Veda Bhasha Bhashya 7th And 8th Mandal.* Mumukshu Bhawan Manuscript Collection.
Satavlekar, Shripad Damodar. (1978). *Mahabharat Anushasan Parva*. Swadhyaya Mandal.
Senart, Emile. (1896). *Les castes dans l'inde : les faits et le système*. Ernest Leroux, Editeur.
Shastri, Brahma Dutt. (1952a). *The Smriti Sandarbha Part2 Gurumandal Series.* Mansukhrai Mor.
Shastri, Brahma Dutt. (1952b). *The Smriti Sandarbha Part3 Gurumandal Series.* Mansukhrai Mor.
Shastri, Brahma Dutt. (1955). *The Smriti Sandarbha Part5 Gurumandal Series.* Mansukhrai Mor.
Shastri, Brahma Dutt. (1957). *The Smriti Sandarbha Part6 Gurumandal Series*. Mansukhrai Mor.
Smith, John D. (1999). ***महाभारत शान्ति पर्व ।।*** Bhandarkar Oriental Research Institute (BORI).
Swahananda, Swāmi. (1956). *The Chāndogya upaniṣad*. Ramakrishna Math.
Utgikar, Narayan Bapuji. (1928). *Collected Works Of Sir R.g. Bhandarkar, Vol.II.* Bhandarkar Oriental Research Institute.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Print) Vol.12 No.1 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง (Hand-on Activities) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ในรายวิชา วิทยาการคำนวณ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

Developing Problem-Solving and Logical Reasoning Skills using Hands-on Activities in conjunction with Inquiry-Based Learning 5Es Model on the topic of Simple Program Design and Problem-Solving Methods for Grade 2 Students in a Computational Science Course

เปมิกา โตสงคราม[1*], อัมพร วัจนะ[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานครฯ ประเทศไทย

Pemika Tosongkram[1], Umporn Wutchana[2]
[1,2]Ramkhamhaeng University, Bangkok Thailand
✉: pemikatosongkram@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 21 December 2025; Revised: 25 January 2026; Accepted: 04 February 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ในวิชาวิทยาการคำนวณ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และ 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนคลองบางกะสี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 30 คน โดยได้มาจากวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง 2) แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย จำนวน 6 แผน 10 ชั่วโมง 3) แบบทดสอบวัดทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ 20 ข้อ 4) แบบประเมินความพึงพอใจ จำนวน 15 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ t-test for dependent และสถิติ One Sample t-test ผลการวิจัย พบว่า 1) ความสามารถในทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ในวิชาวิทยาการคำนวณ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนสูง

กว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.32 อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง, การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es), ทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ

Abstract

The objectives of this research were: 1) To develop logical problem-solving skills in designing solutions and simple programming in Computing Science for Grade 2 (Prathomsuksa 2) students, and 2) To study students' satisfaction with hands-on learning combined with 5Es inquiry-based learning. The sample consisted of 30 Grade 2 students at Klong Bang Kasee School, Bang Phli District, Samut Prakan Province, selected through cluster sampling. The research instruments included: 1) Hands-on learning activity sets; 2) 5Es inquiry-based lesson plans on designing solutions and simple programming, comprising 6 plans for 10 hours; 3) A 20-item test of logical problem-solving skills; and 4) A 15-item satisfaction assessment form. The statistical analyses used were mean, standard deviation, t-test for dependent samples, and one-sample t-test. The research findings revealed that: 1) Grade 2 students' logical problem-solving skills in designing solutions and simple programming in Computing Science after the intervention were significantly higher than before the intervention at the .05 level. 2) Students' satisfaction with the hands-on learning combined with 5Es inquiry-based learning was at the highest level ($\bar{x}$ = 4.58, S.D. = 0.32).

Keywords: Learning Activity Packages emphasizing Hands-on Activities, 5Es Inquiry-Based Learning, Problem-Solving and Logical Reasoning Skills

1. บทนำ

การจัดการศึกษาไทยภายใต้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ซึ่งมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา และการสร้างนวัตกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับบริบทในศตวรรษที่ 21 และสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากหลายศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นระบบ และยั่งยืน (อภิสิทธิ์ ธงไชย, 2556) การศึกษาไทยจำเป็นต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic Education Commission, 2008) ได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) โดยปรับเปลี่ยนหลักสูตรเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไปสู่หลักสูตรวิทยาการคำนวณเป็นรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดเชิงตรรกะ การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การคิดวิเคราะห์ การสืบค้น และการประเมินสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การรู้เท่าทันดิจิทัล และจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี ทักษะการใช้เหตุผลเชิงตรรกะจึงถือเป็นทักษะสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้วิชาวิทยาการคำนวณ และการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21

เนื่องจากวิทยาการคำนวณมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีระบบและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้บรรจุรายวิชาวิทยาการคำนวณไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกช่วงชั้น ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อวางรากฐานการคิดเชิงตรรกะและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสมรรถนะในการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน (กรมวิชาการ, 2558) มีทักษะกระบวนการทางวิชาการ เจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของวิทยาการคำนวณ เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้สิ่งใหม่ และต่อยอดสู่การศึกษาระดับที่สูงขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้วิทยาการคำนวณที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีความสมดุลระหว่างองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ถูกต้อง (หลักสูตรแกนกลางฯ 2551 ปรับปรุง 2560)

จากการศึกษาข้อมูลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รายวิชาวิทยาการคำนวณ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนคลองบางกะสี พบว่าการจัดการเรียนรู้ยังไม่บรรลุผลตามเป้าหมายที่คาดหวัง ทั้งนี้เกิดจากปัจจัยหลายประการ นักเรียนขาดความสนใจในการเรียนรู้ เนื่องจากมองว่าวิชาวิทยาการคำนวณเป็นวิชาที่มีเนื้อหาซับซ้อน และยากต่อการทำความเข้าใจ ส่งผลให้นักเรียนไม่เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ และมีทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะในระดับต่ำ จากผลการประเมินในปีการศึกษา 2567 พบว่า ร้อยละ 80 ของนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการขาดทักษะการคิดแก้ปัญหาเชิงตรรกะ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการเรียนรู้วิชาวิทยาการคำนวณ และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความสามารถทางการเรียนรู้ในรายวิชาอื่น ๆ ต่อไป ด้วยความสำคัญของทักษะการคิดแก้ปัญหาเชิงตรรกะในการเรียนรู้วิทยาการคำนวณ การจัดการเรียนรู้จึงควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบในการแก้ปัญหาได้จริง ทั้งในบริบทการเรียนและชีวิตประจำวัน การส่งเสริมให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ วางลำดับขั้นตอน และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริงนั้นในทุกขั้นตอน ผู้เรียนจะได้ฝึกตั้งคำถาม เกิดข้อสงสัย จินตนาการและคิดวิเคราะห์ถึงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เผชิญสถานการณ์จริงที่อาจเต็มไปด้วยอุปสรรค รวมทั้งฝึกแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง (John Dewey) อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบเพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ถือเป็นแนวทางที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ช่วยให้ผู้เรียนฝึกคิด แก้ไขปัญหา ทดลองทำซ้ำ และตรวจสอบผลลัพธ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของทักษะการคิดเชิงตรรกะและการคิดเชิงคำนวณ ขณะเดียวกันรูปแบบการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ประกอบด้วย 1) การกระตุ้นความสนใจ (Engagement) 2) การสำรวจและค้นหา (Exploration) 3) การอธิบายและลงข้อสรุป (Explanation) 4) การขยายความเข้าใจ (Elaboration) และ 5) การตรวจสอบผล (Evaluation) ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เชื่อมโยงประสบการณ์กับหลักการ และพัฒนาการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ (Carin, 1993; Lawson, 1995; Piaget, 1973) จากที่กล่าวมาและปัญหาดังกล่าว การนำสื่อชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริงใช้ในขั้นที่ 2 ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้บูรณาการเข้ากัน จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจและสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ควบคู่กับการสำรวจ ค้นหา และอธิบายแนวคิดที่

เกิดขึ้นด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดทักษะการคิดแก้ปัญหาเชิงตรรกะ ความคิดสร้างสรรค์ การเชื่อมโยงความรู้ และความเข้าใจเชิงลึก ทั้งยังสร้างแรงจูงใจภายในให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องซึ่งทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง และช่วยพัฒนาความสามารถในการแสวงหา ความรู้ สร้างองค์ความรู้ใหม่ และนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Papert, 1980; Wing, 2006; Chusaengnil, 2019;กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว และมุ่งหวังที่จะการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ โดยใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ในรายวิชา วิทยาการคำนวณ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ ในการเรียนวิชาวิทยาการคำนวณ ที่ดีขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ในวิชาวิทยาการคำนวณ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es)

3. วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Designs) ทดลองแบบกลุ่มเดียว ดำเนินการวิจัยวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (The One-Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

ตารางที่ 1 แบบแผนการทดลองแบบ The One-Group Pretest-Posttest Design

กลุ่ม	สอบก่อนทดลอง	ทดลอง	สอบหลังทดลอง
กลุ่มทดลอง	**T1**	**X**	**T2**

ความหมายของสัญลักษณ์

T1 หมายถึง การทดสอบก่อนเรียน (Pre – test)

X หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es)

T2 หมายถึง การทดสอบหลังการทดลอง (Post – test)

นำคะแนนหลังการทดลองเทียบกับเกณฑ์

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนในกลุ่มบางพลี 2 ประกอบด้วย 11 โรงเรียน จำนวน 860 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนคลองบางกะสี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 30 คน โดยได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 เรียงลำดับชีวิตประจำวัน

กิจกรรมที่ 2 วางแผนช่วยเพื่อน

กิจกรรมที่ 3 เดินตามคำสั่ง

กิจกรรมที่ 4 เขียนแผนภาพคำสั่ง

กิจกรรมที่ 5 โปรแกรมคนเก่ง (กิจกรรมใน Code.org)

กิจกรรมที่ 6 สะท้อนคิด – สรุปผล

โดยนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรม โดยใช้แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ประเมินคุณภาพ 5 ระดับ ด้วยการหาค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ผลการประเมินโดยภาพรวมพบว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยระหว่าง ($\bar{X}$= 4.73 – 4.83) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.38 – 0.45 อยู่ในระดับมากที่สุดทุกกิจกรรม นำชุดกิจการเรียนรู้ปรับปรุงด้านคำชี้แจงในการใช้ชุดกิจกรรมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง

2. แผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้รูปแบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้ เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ประกอบด้วย จำนวน 6 แผน 10 ชั่วโมง ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องเรียงลำดับชีวิตประจำวัน	จำนวน 2 ชั่วโมง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องวางแผนช่วยเพื่อน	จำนวน 2 ชั่วโมง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องเดินตามคำสั่ง	จำนวน 1 ชั่วโมง.
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องเขียนแผนภาพคำสั่ง	จำนวน 2 ชั่วโมง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องโปรแกรมคนเก่ง(โปรแกรมCode.org)	จำนวน 2 ชั่วโมง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องสะท้อนคิด – สรุปผล	

โดยนำแผนการจัดการการเรียนรู้ เสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบรูปแบบการสอนมีความถูกต้องครบถ้วนและเหมาะสม ผลการประเมินโดยภาพรวมพบว่า รูปแบบการสอนมีความถูกต้องครบถ้วนและเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, SD = 0.45) ส่วนแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 6 แผนมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.68–4.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.40–0.47 อยู่ในระดับมากที่สุดทุกแผน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำ

ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงด้านวิธีการวัดผล เครื่องมือในการวัดและเกณฑ์การประเมินให้ชัดเจนตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง

3. แบบทดสอบวัดทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ใช้ในการวัดทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ แบบทดสอบชนิดปรนัย 3 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และครอบคลุมเนื้อหา นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประเมินความตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งพบว่าทุกข้อมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 ถือว่าเหมาะสมและใช้ได้ ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และนำทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เคยได้เรียนรู้เรื่องนี้มาแล้ว จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความยากง่าย และอำนาจจำแนก ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าความยากอยู่ระหว่าง .17–.23 และค่าอำนาจจำแนกระหว่าง .33–.57 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม ซึ่งผ่านเกณฑ์จำนวน 30 ข้อ ผู้วิจัยจึงคัดเลือกแบบทดสอบที่มีคุณภาพจำนวน 20 ข้อ นำแบบทดสอบวัดทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะที่ได้คัดเลือกไว้ หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับด้วยสูตร KR – 20 ของคูเดอร์ริชาร์ดสัน ซึ่งเท่ากับ 0.83

4. แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1) ด้านบรรยากาศ 2) ด้านการจัดกิจกรรม 3) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 4) ด้านประโยชน์และการนำไปใช้ มีจำนวนข้อคำถาม 15 ข้อ ซึ่งตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พิจารณาความถูดต้องเหมาะสมของข้อความ ผลการประมินความเหมาะสมทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.67– 4.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.23 – 0.33 อยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน โดยภาพรวมผลประเมิน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของแบบประเมินความพึงพอใจ อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.71, SD = 0.46) หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงปรับถ้อยคำของข้อคำถามให้ชัดเจนและเหมาะสมกับระดับผู้เรียนตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ครูชี้แจงขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมและบทบาทของนักเรียนในการจัดกิจกรรมเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เพื่อนักเรียนทราบแนวทางในการปฏิบัติตน

2. นักเรียนทำแบบทดสอบวัดทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ ก่อนเรียน (Pre-test) เรื่องการออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย จำนวน 20 ข้อ ใช้เวลา 40 นาที แล้วบันทึกข้อมูล

3. ครูดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง (Hand-on Activities) โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งหมด 6 แผน จำนวน 10 ชั่วโมง

4. เมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้ตามกำหนดได้ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบวัดทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ แบบปรนัย ชนิด 3 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ใช้เวลา 40 นาที มีการสลับข้อคำถาม เพื่อป้องกันการจดจำแบบทดสอบได้ ภายหลังจากการทดสอบ ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ที่ใช้วิจัยครั้งนี้ จำนวน 15 ข้อ แล้วบันทึกข้อมูลทั้งหมด

5. นำผลคะแนนจากแบบทดสอบวัดทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ และผลคะแนนจากแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ มาวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลผลแบบทดสอบวัดทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การวิเคราะห์สถิติทดสอบค่าที แบบไม่เป็นอิสระจากกัน (t – test for Dependent Samples)

2. วิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อการการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และการทดสอบค่าที (t – test แบบ One - Sample t – test)

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ในรายวิชา วิทยาการคำนวณ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

1. ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหา และการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ เรื่อง การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย ในรายวิชา วิทยาการคำนวณ

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

การทดสอบ	$\bar{X}$	SD	t	sig*
ก่อนเรียน	8.80	1.92	30.68	<.001*
หลังเรียน	17.20	0.92		

***อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05**

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าผลการเปรียบเทียบผลทดสอบการวัดทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ มีคะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 8.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ1.92 ส่วนคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$)17.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 0.92

เมื่อเปรียบเทียบผลคะแนนทดสอบทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะก่อนและหลังใช้ชุดกิจกรรมที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง พบว่า คะแนนทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะของนักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es)

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es)

ข้อที่	รายการประเมิน	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1	ด้านบรรยากาศ	4.53	0.41	มากที่สุด
2	ด้านการจัดกิจกรรม	4.60	0.33	มากที่สุด
3	ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	4.53	0.43	มากที่สุด
4	ด้านประโยชน์และการนำไปใช้	4.65	0.37	มากที่สุด
	เฉลี่ยรวม	**4.58**	**0.32**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง พบว่า ภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$) 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 0.32 เมื่อพิจารณาทั้ง 4 ด้าน พบว่าทุกด้านนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด โดยด้านที่นักเรียนพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านประโยชน์และการนำไปใช้ ($\bar{X}$ = 4.65, SD = 0.37) ด้านที่นักเรียนมีความพึงพอใจรองลงมา คือ ด้านการจัดกิจกรรม ($\bar{X}$ = 4.60, SD = 0.33) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.53, SD = 0.43) และด้านบรรยากาศ ($\bar{X}$ = 4.53, SD = 0.41) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es)สถานศึกษาควรส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การมีทีมงานที่ดีจะทำให้เรามีความสุขในการทำงานและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นักเรียน	จำนวนคน	$\bar{X}$	SD	t	sig*
กลุ่มตัวอย่าง	30	4.58	0.32	18.59	<.001*

***อย่างมีนับสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05**

จากตารางที่ 4 แสดงผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ตามเกณฑ์ที่กำหนด ระดับมากขึ้นไป (3.51) สรุปคะแนนผลความพึงพอใจของนักเรียนดังนี้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$) 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 0.32 สรุปได้ว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. อภิปรายผล

1) การพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ส่งผลให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลลัพธ์นี้ยืนยันว่าการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องตรงตามมาตรฐาน ว 4.2 ป.2/1 ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ในรายวิชาวิทยาการคำนวณ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถแสดงลำดับขั้นตอนของการทำงานหรือการแก้ปัญหาอย่างง่ายโดยใช้ภาพ สัญลักษณ์ หรือข้อความ ความสำเร็จในการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เกิดจากการบูรณาการนวัตกรรมทางการศึกษาเข้ากับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเป็นนวัตกรรมหลักในการส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลของนักเรียน การพัฒนาทักษะคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะที่เน้นกิจกรรมให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Constructionism ของ Papert (1980) ที่เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ผลงานที่มีความหมาย ชุดกิจกรรมการเรียนรู้นี้ประกอบด้วยการผสมผสานสื่อดิจิทัลและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างเป็นระบบ มีความสอดคล้องกับเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ และตัวชี้วัด โดยการจัดการเรียนรู้เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริงในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองตามลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้ เช่น การออกแบบวิธีการแก้ปัญหา การเขียนโปรแกรมอย่างง่ายในรูปแบบบัตรคำสั่ง และการใช้โปรแกรม Code.org ซึ่งเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกการคิดเชิงคำนวณควบคู่กับการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะและการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ การแยกย่อยปัญหา การออกแบบขั้นตอนวิธีการแก้ปัญหาผ่านการวางลำดับคำสั่ง และการใช้เงื่อนไข “ถ้า...จึง...” การกระทำนี้เป็นการเปลี่ยนหลักการเหตุผลเชิงตรรกะแบบนามธรรมให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถตรวจสอบและจับต้องได้ นอกจากนี้ การเรียนรู้จากการแก้ไขปัญหาผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง โดยมีชุดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นและส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะของนักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตรวจสอบ วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหา รวมถึงข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในแต่ละกิจกรรมที่กำหนดขึ้นด้วยตนเอง การเรียนรู้จากข้อผิดพลาดเป็นกระบวนการการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ ใช้การสะท้อนคิด เพื่อสร้างความเข้าใจในและค้นพบวิธีการแก้ไข

ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5Es ถูกใช้เป็นกรอบในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งช่วยจัดลำดับความคิดและกระบวนการแก้ปัญหา สอดคล้องกับ ทิศนา แขมมณี (2557 : 141) ได้กล่าวถึงการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ครูกระตุ้นให้นักเรียนเกิดคำถาม เกิดความคิด และลงมือเสาะแสวงหาความรู้เพื่อนำมาประมวลหาคำตอบหรือข้อสรุปด้วยตนเองโดยที่ครูช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน โดยเฉพาะในขั้นสำรวจและค้นหา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการสนับสนุนการลงมือปฏิบัติจริง โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีบทบาทเป็นผู้ลงมือปฏิบัติในการทดลอง วางแผน และตรวจสอบสมมุติฐานอย่างเป็นระบบมีอิสระทางความคิด เมื่อถึงขั้นอธิบายและลงข้อสรุป นักเรียนต้องนำผลลัพธ์จากการลงมือปฏิบัติในการทดลองด้วยตนเอง วิเคราะห์ แปลผล สรุป และนำเสนอโดยมีเหตุผลหลักฐานประกอบ ซึ่งเป็นการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะในการตรวจสอบความถูกต้องของแนวคิดที่ตนเองสร้างขึ้น การพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะที่ประสบความสำเร็จนี้ เป็นผลมาจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงประกอบกับชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาพ สัญลักษณ์ หรือข้อความ ทำหน้าที่เป็นนวัตกรรมหลักในการพัฒนาทักษะคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ โดยมีการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5Es เป็นโครงสร้างที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Resnick (2007), Wing (2006) และสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2560) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ แวซากียะห์ วานิ (2566) ที่พบว่าการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงร่วมกับกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นการสนับสนุนผลการวิจัยครั้งนี้ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์

2. ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้

ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ผลการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่า หลังการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าวิธีการดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นขั้นตอน ผ่านการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผลเชิงตรรกะ และการคิดอย่างเป็นระบบ นักเรียนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาเข้าใจแนวคิดเชิงนามธรรม และถ่ายทอดวิธีการแก้ปัญหาออกมาในรูปแบบลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน นักเรียนได้ลงปฏิบัติสำรวจค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) โดยใช้สถานการณ์ปัญหาที่ใกล้ตัวและเหมาะสมกับวัยของนักเรียน ทำให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์จริงมองเห็นภาพการแก้ปัญหาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนเกิด

ความสนใจ มีความกระตือรือร้น สนุกสนาน และรู้สึกท้าทายในการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนได้มีบทบาทในการคิด วางแผน และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง จึงก่อให้เกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จ และความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เสริมสุข แก้วอำรัตน์ (2554) กล่าวว่า ความรู้สึกชอบหรือความพอใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเกิดจากการได้รับผลลัพธ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการ ความคาดหวัง หรือแรงจูงใจที่ตั้งไว้ เมื่อบุคคลอยู่ในภาวะที่รู้สึกมีความสุขและได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ และแนวคิดของ พัฒนา พรหมณี (2563) ความพึงพอใจเป็นผลที่เกิดจากแรงจูงใจภายใน ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองต่อความต้องการ ดังนั้น ความพึงพอใจจึงเป็นตัวบ่งชี้สะท้อนระดับการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้เผชิญจริง สรุปได้ว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่อยู่ในระดับมากที่สุดหลังการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริงร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) เป็นผลมาจากการที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการคิดและการปฏิบัติจริงอย่างเต็มความสามารถ ทำให้เกิดทั้งความเข้าใจ ความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ และความรู้สึกเชิงบวกต่อการเรียนรู้ อันสอดคล้องกับสมมุติฐานของการวิจัยอย่างชัดเจน

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรศึกษาความคงทนของทักษะการคิดแก้ปัญหาเชิงตรรกะในระยะยาว เพื่อประเมินว่าแนวทาง การจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) สามารถพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนเพียงใด

2. ควรศึกษาการบูรณาการเทคโนโลยีหรือสื่อดิจิทัลร่วมกับกิจกรรมที่เน้นกิจกรรมลงมือปฏิบัติจริง เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์และประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ครูควรออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายและครอบคลุมเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิดเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่การทดลองลงมือทำ การแก้ปัญหา การตรวจสอบผลลัพธ์ ไปจนถึงการสะท้อนคิดในแต่ละกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความเข้าใจเชิงลึกและพัฒนาทักษะการคิดเชิงตรรกะของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ครูควรเพิ่มกิจกรรมที่เชื่อมโยงสถานการณ์ปัญหาในชีวิตจริงให้หลากหลายครอบคลุมสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำทักษะการคิดเชิงตรรกะไปประยุกต์ใช้ได้จริง และช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

3. ในชั้นเรียนพบว่านักเรียนบางคนยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นและไม่มั่นใจในการอธิบายเหตุผลเชิงตรรกะของตน ครูจึงควรสังเกตพฤติกรรมรายบุคคลและการทำงานกลุ่มอย่างใกล้ชิด พร้อมให้การสนับสนุนโดยใช้คำถามชี้นำหรือคำถามกระตุ้นความคิด เพื่อเสริมความมั่นใจและส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น**6.3**

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (2541). *จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว*. กระทรวงศึกษาธิการ.

กรมวิชาการ. (2545ก). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560).* ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กมล โพธิเย็น. (2564). Active learning: การจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 9*(1), 11–28.

คาริน, เอ. เอ. (Carin, A. A.). (2536). *การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ผ่านการค้นพบ* (ฉบับแปล). แมคมิลแลน.

จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย. (2565). ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การพัฒนาบทเรียนออนไลน์. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 11*(1), 3–13. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/KRUjournal/article/view/250428

จำนงค์ธรรม. (2557). *นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชูแสงนิล, สุชาติ. (2562). ผลของกิจกรรมการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติที่มีต่อความสามารถด้านการแก้ปัญหาของผู้เรียน. *วารสารวิจัยทางการศึกษา, 12*(1), 22–35.

ทิศนา แขมมณี. (2545). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธงชัย ต้นทัพไทย. (2548). *นวัตกรรมการเรียนการสอน*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทน์ธร บรรจงปรุ. (2567). *ผลการใช้ชุดกิจกรรมโค๊ดดิ้งแบบผสมผสานที่มีผลต่อทักษะการคิดเชิงคำนวณของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นฤมิต พงษ์พานิช. (2561). *การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ระดับประถมศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2545). *นวัตกรรมทางการศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พนมพร ค่ำคูณ. (2556). *การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนระดับประถมศึกษา*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

พิมพา เพียเทพ. (2549). *ผลของวิธีสอนแบบสตอรี่ไลน์ในวิชาสังคมศึกษาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2546). *การเรียนรู้แบบร่วมมือสู่การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2557). *การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภพ เลาหไพบูลย์. (2542). *ทฤษฎีการเรียนรู้และการพัฒนาหลักสูตร*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วัฒนา ระงับทุกข์. (2542). *การพัฒนาการเรียนรู้*. ไทยวัฒนาพานิช.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2541). แนวคิดการจัดการเรียนรู้. ใน *จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว* (น. 61–69). กระทรวงศึกษาธิการ.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2561). *แนวทางการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*. สสวท.

อรุณ ศรีโนนยาง. (2563). การพัฒนาชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับกิจกรรมลงมือปฏิบัติเพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจของนักเรียนระดับประถมศึกษา. *วารสารครุศาสตร์, 48*(1), 112–128.

อารี พันธ์มณี. (2540). *จิตวิทยาการเรียนรู้*. ไทยวัฒนาพานิช.

อภิสิทธิ์ ธงไชย. (2556). *การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แวซากียะห์ วานิ. (2566). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมการลงมือปฏิบัติจริง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

Acisli, S. (2011). Problem-solving and logical thinking. *International Journal of Instruction, 4*(2), 112–125.

Campbell, J. (1990). *Logical reasoning and problem solving*. McGraw-Hill.

Good, T. L., Brophy, J. E., & Associates. (1973). *Looking in classrooms*. Harper & Row.

Lawson, A. E. (1995). *Science teaching and the development of thinking*. Wadsworth.

Massialas, B. G., & Cox, C. B. (1968). *Inquiry in social studies*. McGraw-Hill.

Papert, S. (1980). *Mindstorms: Children, computers, and powerful ideas*. Basic Books.

Resnick, M. (2007). All I really need to know about creative thinking. *MIT Media Lab*.

Steers, R. M. (1977). *Organizational effectiveness*. McGraw-Hill.

Wing, J. M. (2006). Computational thinking. *Communications of the ACM, 49*(3), 33–35.

Vardi, M. Y. (2007). The end of an era. *Communications of the ACM, 50*(5), 5.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Print) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม

The Development of Learning Achievement on Thai Culture of Prathomsueksa 3 Students Using Cooperative Learning Management Through Team Game Tournament (TGT) Technique With Board Games

ปุญชรัสมิ์ เอื้อวสุรมย์[1*], ภาสุดา ภาคาผล[2]

[1,2]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Puncharat Auawasurom[1], Pasuda Pakapol[2]
[1,2]Faculty of Education Ramkhamhaeng University
✉: * Suwimonsoda1@gmail.com
(* Author Corresponding Email)

Received: 20 December 2025; Revised: 26 January 2026; Accepted: 04 February 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและหาคุณภาพของบอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียน กับหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขันร่วมกับบอร์ดเกม 3) เพื่อศึกษา ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขันร่วมกับบอร์ดเกม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบ้านดาบ ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้อง มีนักเรียนจำนวน 18 คน ซึ่งได้มา โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) บอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” จำนวน 3 บอร์ดเกม 2) แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 3 แผน 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย 4) แบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบไม่อิสระต่อกัน ผลการวิจัยพบว่า 1) การสร้างและหาคุณภาพของบอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” มีคุณภาพอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.93, S.D. = 0.02) 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขันร่วมกับบอร์ดเกม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 2.97, S.D. = 0.03)

คำสำคัญ: ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน, บอร์ดเกม

Abstract

This research aimed to: 1) develop and assess the quality of the “Thai Culture” board games; 2) compare the learning achievement in Thai culture of Prathomsueksa 3 students before and after participating in cooperative learning using the Teams Games Tournament (TGT) technique with board games; and 3) investigate the students’ satisfaction with the learning activities. The sample consisted of 18 Prathomsueksa 3 students from Wat Ban Dap School during the first semester of the 2025 academic year, selected through purposive sampling. The research instruments comprised: 1) three “Thai Culture” board games; 2) three lesson plans; 3) a Thai culture achievement test; and 4) a student satisfaction questionnaire. The data were analyzed using the mean, standard deviation, and a dependent-samples t-test. The findings revealed that: 1) the overall quality of the “Thai Culture” board games was rated at the highest level ($\bar{x}$ = 4.93, SD = 0.02); 2) the students’ post-test learning achievement was significantly higher than their pre-test achievement at the .05 level; and 3) the students’ overall satisfaction with the learning activities was at a high level ($\bar{x}$ = 2.97, SD = 0.03).

Keywords: Learning Achievement, Cooperative Learning Management Through Team Game Tournament Technique, Board Games.

1. บทนำ

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษาได้เปิดเผยข้อมูลรายงานสภาวะการศึกษาไทยในไตรมาสที่ 1 ของปีงบประมาณ พ.ศ.2568 กล่าวถึงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนไทยที่อยู่ในระดับต่ำอย่างต่อเนื่อง สะท้อนถึงปัญหาในการจัดการการศึกษาอย่างชัดเจน (ประชาชาติธุรกิจ, 2568) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 เกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนยุคปัจจุบันที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ (Cooperative learning) เป็น การจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติโดยมุ่งเน้นให้เกิดการร่วมมือกันในกลุ่มและสร้างปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ และช่วยสร้างแรงจูงใจและปฏิสัมพันธ์ทางบวก (เรวดี ศรีสุข, 2562)

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (Team game tournament; TGT) เป็นการจัด การเรียนรู้แบบร่วมมือที่ครูจะเสนอความรู้ใหม่กับนักเรียนโดยใช้สื่อการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจ จากนั้นครูแบ่งกลุ่มนักเรียนแบบคละความสามารถ เรียกว่า home group กลุ่มนี้จะทำหน้าที่ช่วยกันทบทวนความรู้ให้แก่สมาชิกเพื่อที่จะเตรียมพร้อมสำหรับการแข่งขัน จากนั้นเป็นการจัดการแข่งขันโดยให้ตัวแทนของแต่ละกลุ่มมาร่วมแข่งขัน ซึ่งจะใช้คำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน คะแนนในการแข่งขันของแต่ละคนมารวมกันเป็นคะแนนของทีม ทีมที่ได้คะแนนรวมหรือค่าเฉลี่ยสูงสุดจะได้รับรางวัล (Baydar, 2021) ดังที่ อุทุมพร มาโยม (2565) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ (TGT) ร่วมกับชุดการสอน สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลคะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าคะแนนสอบก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค TGT ร่วมกับชุดการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด

บอร์ดเกม (Board Game) เป็นรูปแบบของเกมที่ใช้วัสดุอุปกรณ์เป็นสื่อกลางร่วมกับกลไกการเล่นที่มี ความซับซ้อน มีรูปลักษณ์ที่ความสวยงามและน่าสนใจ บอร์ดเกมจึงได้รับความนิยมในการประยุกต์ใช้ทางการศึกษา เนื่องจากสามารถกระตุ้นความสนใจ เสริมสร้างแรงจูงใจ และส่งเสริมการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (รัชนีวรรณ ตั้งภักดี, 2565) จากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับบอร์ดเกม พบว่าเป็นแนวทางการสอนที่สามารถส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้กับนักเรียนได้ อย่างดีเยี่ยม หากมีการนำบอร์ดเกมไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม ก็จะส่งเสริมพัฒนาความรู้และทักษะต่างๆ ให้กับนักเรียน นอกจากนี้บอร์ดเกมยังส่งเสริมการเรียนรู้แบบเป็นทีมอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เฉลิม เพิ่มนาม (2560) ที่มีการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยเทคนิค TGT

จากการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในปีการศึกษา 2567 ที่ผ่านมาของโรงเรียนวัดบ้านดาบ พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาสังคมศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งเนื่องมาจากปัญหาหลายประการ ในการแก้ไขปัญหานี้ควรมีการส่งเสริมให้ครูใช้สื่อการสอนที่มีความหลากหลายน่าสนใจ เช่น กิจกรรมกลุ่ม การใช้สื่อการจัดการเรียนรู้ ที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจะนำบอร์ดเกมมาใช้ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) เพื่อดำเนินงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น สร้างเจตคติที่ดีต่อวิชาสังคมศึกษาและเป็นแนวทาง นำไปพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนได้อย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและหาคุณภาพของบอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย”

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 แบบแผนการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบก่อนทดลอง (Pre-Experimental Designs) ดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยกลุ่มเดียวสอบก่อนและสอบหลัง (The One-Group Pretest-Posttest Design) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

T_1	X	T_2

T_1 คือ การทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้ (Pre-test)

X คือ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม

T_2 คือ การทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้ (Post-test)

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 มีนักเรียนจำนวน 3,661 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบ้านดาบ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้อง มีนักเรียนจำนวน 18 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เนื่องจากเป็นห้องเรียนที่นักเรียนคละความสามารถ

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 บอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” จำนวน 3 บอร์ดเกม ได้แก่ ชุดที่ 1 ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ชุดที่ 2 วันสำคัญของไทย และชุดที่ 3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งหาคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบคุณภาพและความเหมาะสมของบอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” ทั้ง 3 บอร์ดเกม โดยใช้แบบประเมินคุณภาพแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ พบว่า มีคุณภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.93, S.D. = 0.02)

3.3.2 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เรื่อง วัฒนธรรมไทย โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 3 แผน จำนวน 10 ชั่วโมง ดังต่อไปนี้

1) แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำนวน 3 ชั่วโมง

2) แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง วันสำคัญของไทย จำนวน 4 ชั่วโมง

3) แผนจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม จำนวน 3 ชั่วโมง

หาคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบคุณภาพและความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ พบว่า มีคุณภาพและความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกแผน ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.95 – 4.97 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.05 – 0.08

3.3.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบปรนัย ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามของแบบทดสอบกับมาตรฐาน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67 – 1.00 จำนวน 30 ข้อ จากนั้นนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนมาทดลองใช้ (Try out) และนำผลการทดลองใช้มาวิเคราะห์หาความยาก-ง่าย (p) พบว่าค่าความยากง่าย (p) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.42 – 0.70 และค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.24 – 0.71 นอกจากนั้นหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ

(Reliability) ตามวิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรม SPSS ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบเท่ากับ 0.890 ซึ่งมีข้อสอบที่ใช้ได้จริง จำนวน 20 ข้อ

3.3.4 แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา- ปีที่ 3 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบรรยากาศ ด้านการจัดกิจกรรม ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านประโยชน์และการนำไปใช้ มีจำนวนทั้งหมด 15 ข้อ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาให้คะแนนประเมินความสอดคล้องกับพฤติกรรมชี้วัดด้านความพึงพอใจ ของนักเรียน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 จำนวน 15 ข้อ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 ติดต่อประสานงานสถานศึกษาในการเก็บรวบรวมข้อมูล และปฐมนิเทศนักเรียน ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนในการจัดกิจกรรมเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เรื่อง วัฒนธรรมไทย โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม

3.4.2 นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน (pre-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา เรื่อง วัฒนธรรมไทย เป็นข้อสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ โดยใช้เวลา 20 นาที

3.4.3 ดำเนินการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง วัฒนธรรมไทย ด้วยการจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม จำนวน 3 แผน รวม 10 ชั่วโมง

3.4.4 นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน (post-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา เรื่อง วัฒนธรรมไทย เป็นข้อสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ โดยใช้เวลา 20 นาที

3.4.5 นักเรียนทำแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้เวลาหลังจากที่ทำการทดสอบหลังเรียน

3.4.6 นำคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน และคะแนนจากการทำแบบประเมินความพึงพอใจมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 การวิเคราะห์ประเมินคุณภาพของบอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3.5.2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและคะแนนหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบ t-test แบบ Dependent Samples

3.5.3 การวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบเกณฑ์

4. ผลการวิจัย

1. ผลการสร้างและหาคุณภาพของบอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย”

ตารางที่ 1 ผลการสร้างและหาคุณภาพของบอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” การวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผล ดังนี้

บอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย”	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
ชุดที่ 1 ประเพณีและวัฒนธรรมไทย	4.94	0.11	มากที่สุด
ชุดที่ 2 วันสำคัญของไทย	4.94	0.11	มากที่สุด
ชุดที่ 3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรม	4.90	0.18	มากที่สุด
เฉลี่ย	**4.93**	**0.02**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 ผลการสร้างและหาคุณภาพของบอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน พบว่า โดยภาพรวมคุณภาพของบอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.93, S.D. = 0.02) และเมื่อพิจารณาบอร์ดเกมแต่ละชุด พบว่า คุณภาพของบอร์ดเกม ชุดที่ 1 ประเพณีและวัฒนธรรมไทย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.94, S.D. = 0.11) คุณภาพของบอร์ดเกม ชุดที่ 2 วันสำคัญของไทย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.94, S.D. = 0.11) และคุณภาพของบอร์ดเกมชุดที่ 3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.90, S.D. = 0.18) ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม

ผลการเรียน	จำนวน	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	t	*df*	Sig.
ก่อนเรียน	18	20	6.94	1.80	33.61	17	.000*
หลังเรียน	18	20	16.67	1.85			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน พบว่า คะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 6.94 ($\overline{X}$ = 6.94 , S.D. = 1.80) และคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 16.67 ($\overline{X}$ = 16.67 , S.D. = 1.85) พบว่า ผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม

ข้อ	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านบรรยากาศ				
1	บรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน	3.00	0.00	มาก
2	บรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนเกิดความผ่อนคลายไม่เคร่งเครียด	3.00	0.00	มาก
3	บรรยากาศของการเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	3.00	0.00	มาก
เฉลี่ย		**3.00**	**0.00**	**มาก**
ด้านการจัดกิจกรรม				
4	กิจกรรมการเรียนรู้มีความน่าสนใจ ทำให้นักเรียนอยากเรียน	2.94	0.24	มาก
5	กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในทีม	2.94	0.24	มาก
6	กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนเกิดความท้าทายในการแข่งขันระหว่างทีม	3.00	0.00	มาก
7	กิจกรรมการเรียนรู้เกิดความสนุกสนานและได้ความรู้ควบคู่	3.00	0.00	มาก
8	กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนเข้าใจในเนื้อหามากขึ้น	3.00	0.00	มาก
เฉลี่ย		**2.98**	**0.03**	**มาก**
ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้				
9	ครูอธิบายการวัดและประเมินผลให้นักเรียนทราบอย่างชัดเจน	2.89	0.32	มาก
10	การวัดและประเมินผลครอบคลุมเนื้อหาที่เรียน	3.00	0.00	มาก
11	นักเรียนมีโอกาสทราบคะแนนของตนเอง	2.94	0.24	มาก
เฉลี่ย		**2.94**	**0.06**	**มาก**
ด้านประโยชน์และการนำไปใช้				
12	การจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีคะแนนการทดสอบที่สูงขึ้น	3.00	0.00	มาก

ข้อ	รายการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
13	การใช้บอร์ดเกมในการจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนเกิดความสนุกและ อยากเรียนวิชาสังคมศึกษา	3.00	0.00	มาก
14	กิจกรรมการเรียนการสอนนี้ทำให้ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น	2.89	0.32	มาก
15	นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเล่นบอร์ดเกมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้	2.89	0.32	มาก
เฉลี่ย		2.95	0.06	**มาก**
เฉลี่ยรวม		2.97	0.03	**มาก**

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 2.97, S.D. = 0.03) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านบรรยากาศ ($\overline{X}$ = 3.00, S.D. = 0.00) ด้านการจัดกิจกรรม ($\overline{X}$ = 2.98, S.D.= 0.03) ด้านประโยชน์และการนำไปใช้ ($\overline{X}$ = 2.95, S.D. = 0.06) และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 2.94, S.D. = 0.06) ตามลำดับ

5. อภิปรายผล

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การสร้างและหาคุณภาพของบอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” ผลการวิจัยพบว่า บอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย” มีคุณภาพระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.93, S.D. = 0.02) ซึ่งสอดคล้องตามเกณฑ์คุณภาพที่กำหนดไว้ คืออยู่ในระดับ ดีมาก หมายความว่า บอร์ดเกม“วัฒนธรรมไทย”นี้สามารถนำไปใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนร่วมกับ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ในขั้นที่ 4 ขั้นการแข่งขันได้ โดยบอร์ดเกม “วัฒนธรรมไทย” ช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียนได้เป็นอย่างดีทั้งยังทำให้เกิดความสนุกสนานและได้ความรู้ ไปพร้อมกันในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการออกแบบโดยการปรับประยุกต์จากแนวคิดของพีรัช ษรานุรักษ์ ซึ่งเผยแพร่โดยกรุงเทพธุรกิจ (2565) และรัชกร เวชวรนันท์ (2563) ทำให้บอร์ดเกมสามารถนำมาใช้เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อดิเรก กาวิเป็ง และชรินทร์ มั่งคั่ง (2566) ที่มีผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินบอร์ดเกมการ์ดพลังสิทธิ มีผลการประเมินคุณภาพและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้ ซึ่งมีระดับคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.73 และค่าเฉลี่ยทุกด้านมากกว่า 3.51 และสอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศ ของ Aleksandra llic Rajkovic , Mirjana Senic Ruzic and Bojan Ljujic (2017) ที่มีผลการวิจัยพบว่า ผู้ออกแบบชี้ให้เห็นว่า การสร้างเกมกระดานเป็นความท้าทายต้องอาศัยความรอบรู้ สติปัญญา และการมีส่วนร่วมโดยมีครูเป็น ผู้ริเริ่มและอำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม ผลการวิจัย

พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค กลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกมเป็นการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจและช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียน ได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเน้นให้นักเรียนในกลุ่มได้ช่วยเหลือกันในการทบทวนเนื้อหาเพื่อเป็นการเตรียมพร้อม ก่อนการแข่งขันบอร์ดเกม ซึ่งสอดคล้องกับทิศนา แขมมณี (2567) ที่ว่า นักเรียนเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ ครูเป็น ผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักเรียน ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของชนกภรณ์ บุญกิ่ม และกฤธยากาญจน์ โตพิทักษ์ (2567) ที่มีผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 8.40 คะแนน และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 20.30 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 11.90 และสอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศของ Siswi Yulfani & Lisa Virdinarti Putra (2024) ที่มีผลการวิจัย พบว่า การจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับสื่อ Engklek Eduflex ช่วยพัฒนาความเข้าใจแนวคิดคณิตศาสตร์ของนักเรียนเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม และช่วยเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนผ่านกิจกรรมกลุ่มที่น่าสนใจและช่วยเสริมสร้างผลการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lira karina et al. (2025) ที่มีผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) มีประสิทธิภาพในการยกระดับผลการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น จาก 69.52 เป็น 76.97 ซึ่งนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nima Asemani Barekat (2023) ที่มีผลการวิจัย พบว่า บอร์ดเกมช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้และแรงจูงใจในการเรียนรู้ของนักเรียน และงานวิจัยของ Endang Sulistianingsih et al. (2019) ที่มีผลการวิจัย พบว่า บอร์ดเกมแบบเชิงโต้ตอบช่วยเพิ่มมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนคำศัพท์ของนักเรียน

3. การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 2.97 , S.D. = 0.03) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นให้นักเรียนในกลุ่มได้ช่วยเหลือกันในการทบทวน เนื้อหาเพื่อเป็นการเตรียมพร้อมก่อนการแข่งขันบอร์ดเกม อีกทั้งบรรยากาศในการเรียนมีความความสนุกสนาน สร้างสัมพันธภาพที่ดีในชั้นเรียน และทำให้นักเรียนอยากมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทัศนีย์ สัมรวมจิต และกิตติศักดิ์ ลักษณา (2567) ที่มีผลการวิจัย พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมร่วมกับเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศของ Nyoman Sudimahayasa (2015) ที่มีผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีทัศนคติเชิงบวกต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค TGT นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yuan - Yao Chiang, Ting - Chia HSU (2023) ที่มีผลการวิจัย พบว่า แรงจูงใจในการเรียนรู้แบบแข่งขันและร่วมมือกันผ่านเกมกระดานเพื่อการศึกษา มีค่าเฉลี่ยมากกว่า 3.50 แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้เป็นไปในเชิงบวกหลังจากการเล่นเกมกระดานการศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม ในขั้นที่ 4 ขั้นการแข่งขัน ครูให้นักเรียนแต่ละทีมออกมาแข่งขันเล่นบอร์ดเกมชุดประเพณีและวัฒนธรรมไทย ซึ่งแต่ละทีม จะมีสมาชิกทีมละ 3 คน เดิมครูให้นักเรียนส่งตัวแทนออกมาแข่งขันรอบละ 1 คน ซึ่งจะทำการแข่งขัน เป็นรอบๆ ไป ขั้นตอนนี้ใช้เวลาค่อนข้างนาน ครูผู้สอนอาจจะมีการปรับให้นักเรียนแต่ละทีมออกมาแข่งขัน เล่นบอร์ดเกม โดยให้ส่งตัวแทนออกมาแข่งขัน 1 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มแข่งขัน และทำการแข่งขัน พร้อมๆ กัน เพื่อเป็นการกระชับเวลาและเพื่อให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในเวลาเดียวกัน

2. การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ร่วมกับบอร์ดเกม ในขั้นที่ 4 ขั้นการแข่งขัน ครูผู้สอนควรมีการอธิบายวิธีการเล่นบอร์ดเกมอย่างละเอียดและสาธิตวิธีการเล่นบอร์ดเกมให้แก่นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง เพื่อให้นักเรียนทุกคนเข้าใจตรงกันและสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างราบรื่น

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในส่วนของการให้นักเรียนทำใบงานและผลงานต่างๆนั้น ครูผู้สอนควรมีการให้ข้อมูลย้อนกลับให้แก่นักเรียนเพื่อเป็นการชื่นชมหรือสะท้อนกลับว่ามีประเด็นใดบ้าง ที่นักเรียนควรปรับปรุงแก้ไข หากมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ครูผู้สอนควรมีการติดตามให้นักเรียนได้แก้ไขงานตามผลสะท้อนกลับที่ได้รับอย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมร่วมกับเทคนิค/วิธีการสอนอื่นๆ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เป็นต้น เพื่อเป็นการพัฒนาการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

2. นวัตกรรมบอร์ดเกมมีความน่าสนใจ เมื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ก็สามารถพัฒนานักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงสามารถนำแนวคิดการสร้างบอร์ดเกมไปใช้กับเนื้อหาอื่นๆ ในรายวิชาสังคมศึกษา หรือในรายวิชาอื่นๆ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะต่างๆ ให้กับนักเรียนต่อไป

3. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบ Pre-Experimental (The One-Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งยังมีข้อจำกัดในการสรุปผลเชิงสาเหตุ งานวิจัยครั้งต่อไปจึงควรเพิ่มกลุ่มควบคุม และติดตามผลในระยะยาว เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของผลการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566, 4 มกราคม). *นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. https://www.moe.go.th/360policy-and-focus-moe-fiscal-year-2024/

กรุงเทพธุรกิจ. (2565, 26 พฤษภาคม). สร้างทักษะสำคัญผ่านบอร์ดเกม ‘Board game play to learn’. https://www.bangkokbiznews.com/biz2u/1006632

เฉลิม เพิ่มนาม. (2560). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การเขียนสะกดคำและทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค TGT ร่วมกับแบบฝึก* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

ชนกภรณ์ บุญกิ่ม และกฤธยากาญจน์ โตพิทักษ์. (2567). การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคกลุ่มแข่งขัน (Team Game Tournament) ร่วมกับบอร์ดเกมการศึกษา เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วรรณคดีไทย เรื่องกาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *Journal of Modern Learning Development, 9*(10), 301–318.

ทัศนีย์ สัมรวมจิต และกิตติศักดิ์ ลักษณา. (2567). ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมร่วมกับเทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรม ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 7*(1), 15–26.

ทิศนา แขมมณี. (2567). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 23). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

ประชาชาติธุรกิจ. (2568, 28 มกราคม). สกศ. ชี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กไทยต่ำต่อเนื่อง. https://www.prachachat.net/education/news-1743353

รัชกร เวชวรนันท์. (2563, 24 ธันวาคม). กระดุม 5 เม็ดของการออกแบบบอร์ดเกมการเรียนรู้. *Boss Lab Board Game*. https://www.bosslabboardgame.com/post/กระด-ม-5-เม-ดของการออกแบบบอร-ดเกมการเร-ยนร

รัชนีวรรณ ตั้งภักดี. (2565). การพัฒนารูปแบบการสร้างบอร์ดเกมเพื่อการศึกษาในประเทศไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ., 15*(2), 118–120.

เรวดี ศรีสุข. (2562). การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Co-operative learning) ในการออกแบบการจัดการเรียนการสอน. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุพรรณบุรี, 2*(1), 9–10.

อดิเรก กาวิเป็ง และชรินทร์ มั่งคั่ง. (2566). นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Co-operative learning) เทคนิคกลุ่มแข่งขัน (TGT: Team games tournament) ร่วมกับสื่อบอร์ดเกมการศึกษา การ์ดพลังสิทธิ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/1 โรงเรียนสันทรายวิทยาคม. *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีภาคตะวันออกแห่งสุวรรณภูมิ, 2*(1), 45–59.

อุทุมพร มาโยม. (2565). *การพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ (TGT) ร่วมกับชุดการสอนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4* [วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].

Rajkovic, A. I., Ruzic, M. S., & Ljujic, B. (2019). Board games as educational media: Creating and playing board games for acquiring knowledge of history. *IARTEM E-Journal, 11*(2), 1–21. https://doi.org/10.21344/iartem.v11i2.582

Baydar, A. (2021). Pre-service primary teachers' opinions on team-games-tournaments. *International Education Studies, 14*(1), 86–96. https://doi.org/10.5539/ies.v14n1p86

Barekat, N. A. (2023). The effect of board games on the academic achievement and learning motivation of fourth-grade elementary student. *International Journal of Elementary Education, 12*(3), 68–75. https://doi.org/10.11648/j.ijeedu.20231203.13

Sulistianingsih, E., Febriani, R., & Pradjarto, J. (2019). The effect of interactive board games (IBG) on vocabulary achievement. *Langkawi: Journal of the Association for Arabic and English, 5*(2), 127–139. https://doi.org/10.31332/lkw.v5i2.1458

Karina, L., Runtu, P. V., & Maukar, M. G. (2025). Effectiveness of the teams games tournament (TGT) cooperative learning model on students' mathematics achievement. *Kognitif: Jurnal Riset HOTS Pendidikan Matematika, 5*(3), 1303–1313. https://doi.org/10.51574/kognitif.v5i3.3457

Sudimahayasa, N. (2015). The implementation of TGT learning model to improve achievement, participation, and attitude of tenth grade students. *Jurnal Pendidikan dan Pengajaran, 48*(1–3), 45–53. https://doi.org/10.23887/jppundiksha.v48i1-3.6917

Yulfani, S., & Putra, L. V. (2025). The effectiveness of the TGT learning model assisted by Engklek Eduflex in enhancing elementary students' understanding of mathematical concepts. *MASALIQ: Jurnal Pendidikan dan Sains, 5*(1), 1–20. https://doi.org/10.58578/masaliq.v5i1.4278

Chiang, Y.-Y., & Hsu, T.-C. (2023). Exploring motivational differences in competitive and cooperative game-based learning through educational board games. In J.-L. Shih et al. (Eds.), *Proceedings of the 31st International Conference on Computers in Education* (pp. 719–723). Asia-Pacific Society for Computers in Education. https://doi.org/10.58459/icce.2023.1449

Research Paper
JBER Scope: Education

A Survey of Guitar Teaching Methods for First-Year Music Performance Students at Three Universities in Sichuan Province

Yang Jingtao[1*], Thitinan Charoensloong[2]

[1]Ph.D., Faculty of Music, Bangkok Thonburi University, Thailand
[2]Lecturer, Faculty of Music, Bangkok Thonburi University, Thailand
Corresponding Author: Yang Jingtao
✉: * 543580684@qq.com
(* Author Corresponding Email)

Received: 12 January 2026; Revised: 07 February 2026; Accepted: 07 February 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

This study systematically investigates the current status, characteristics, strengths, and challenges of guitar teaching for first-year music performance majors at three universities in Sichuan Province, China: Sichuan Conservatory of Music, Sichuan University of Culture and Arts, and Sichuan University of Science & Engineering. By examining curriculum design, teaching methods, instructional media, classroom environments, assessment systems, teaching activities, and student participation, the study aims to provide theoretical support and practical references for the reform and innovation of university-level guitar education. A qualitative research approach was employed. Data were collected between April and December 2025 through semi-structured interviews with six key informants' professors with extensive teaching experience and professional expertise and on-site classroom observations covering core guitar instruction for first-year students. The findings indicate that each institution has developed a distinctive guitar teaching system aligned with its educational orientation. Sichuan Conservatory of Music emphasizes professional depth and stylistic innovation; Sichuan University of Culture and Arts focuses on the standardization of fundamental skills and the integration of theory and practice; and Sichuan University of Science & Engineering highlights applied skills and collaborative learning. While all three universities have made progress in curriculum development, pedagogical innovation, and teaching resource integration, common challenges remain, including limited personalized instruction, uneven development of digital teaching resources, and insufficient incorporation of regional cultural elements. Overall, this study contributes empirical evidence to research on guitar pedagogy in regional Chinese universities and offers targeted recommendations for improving the quality of guitar talent cultivation in higher education.

Keywords: Guitar teaching methods, Music performance major, First-year students, Teaching innovation, Sichuan universities

1. Introduction

In the context of the rapid development of higher art education and the increasing diversification of social demand for artistic talents, the innovation of talent training models for music performance majors in colleges and universities has become an important task to promote the connotation development of higher education and adapt to international educational trends. As an important part of music performance majors, guitar teaching has gradually attracted widespread attention due to its strong practicality, diverse stylistic characteristics, and broad career development prospects. Universities are the core positions for cultivating professional guitar talents, and their teaching quality directly determines the professional level and comprehensive quality of future guitar performers, educators, and creators.

Sichuan Province, as an important base for art education in Southwest China, has gathered a number of well-known art institutions and comprehensive universities with strong music education strength. Among them, Sichuan Conservatory of Music, Sichuan University of Culture and Arts, and Sichuan University of Science & Engineering have formed their own characteristics in guitar teaching through long-term exploration and practice. Sichuan Conservatory of Music, as a top professional art institution, focuses on the integration of jazz harmony and popular music elements to cultivate students' improvisational and creative abilities; Sichuan University of Culture and Arts takes applied training as the core, combining practical performance skills with local cultural communication; Sichuan University of Science & Engineering gives full play to interdisciplinary advantages, integrating guitar teaching with music technology and digital art. However, under the new educational background, these universities still face many challenges in guitar teaching: whether the existing teaching methods can meet the needs of contemporary talent cultivation, how to optimize the compatibility between teaching methods and different guitar subfields, how to integrate regional cultural characteristics to enhance the localization and innovation of teaching, and how to make up for the deficiencies in digital teaching resources and modern repertoire reserves.

Existing research on guitar teaching has covered multiple dimensions such as the comparison of teaching method effectiveness, the innovation of teaching models, and the application of modern technology, but there is a lack of targeted empirical research on guitar teaching in specific regional universities. In view of this, this study takes the first-year music performance majors of the three aforementioned universities as the research objects, adopts qualitative research methods such as interviews and classroom observations, and systematically investigates the current status of guitar teaching methods. The research questions include: What relevant courses are offered for first-year guitar majors in the three universities? How to innovate the teaching methods for first-year guitar majors at the university level? How to effectively integrate modern teaching media into the classroom teaching of first-year guitar majors? How to optimize the classroom teaching environment for first-year guitar majors?

The significance of this study is reflected in three aspects: First, at the theoretical level, it enriches the research system of guitar teaching in Chinese universities, especially the empirical research on regional guitar teaching, and provides a new perspective for the construction of guitar teaching theory. Second, at the practical level, it clarifies the advantages and existing problems of guitar teaching in the three universities, and puts forward targeted optimization strategies, which can directly guide the teaching reform of the three universities and provide reference for other similar institutions. Third, at the talent cultivation level, it helps to improve the teaching quality of guitar majors, cultivate more innovative, applied, and compound high-level guitar talents, and meet the diversified needs of the music industry for guitar professionals.

In recent years, empirical research in music pedagogy has increasingly focused on instructional innovation, learner-centered teaching models, and the application of digital technologies in instrumental education. Studies have examined issues such as the effectiveness

of blended learning, performance-based assessment, and technology-assisted practice in higher music education. However, existing literature largely concentrates on general instrumental pedagogy or conservatory-level training models, with limited empirical attention given to guitar teaching practices in specific regional contexts. In particular, systematic qualitative investigations into first-year guitar instruction at regional universities, where students' foundational skills, learning habits, and professional orientations are first established remain insufficient. This gap restricts a nuanced understanding of how institutional orientation, regional culture, and resource conditions shape guitar pedagogy at the entry level of higher music education.

Against this background, the present study adopts a qualitative research design, using interviews and classroom observations to examine guitar teaching practices for first-year music performance majors at the three aforementioned universities. The study addresses the following research questions: (1) What guitar-related courses are offered for first-year students in these institutions? (2) How are teaching methods designed and implemented for first-year guitar majors at the university level? (3) How can modern instructional media be effectively integrated into guitar classrooms? and (4) How can the classroom teaching environment for first-year guitar instruction be optimized?

The significance of this study is threefold. At the theoretical level, it enriches empirical research on guitar pedagogy in Chinese higher education by providing region-specific evidence and extending existing music education theories to vocational and comprehensive university contexts. At the practical level, it identifies institutional strengths and pedagogical challenges and proposes targeted optimization strategies that can directly inform teaching reform in the three universities and offer reference value for similar institutions. At the level of talent cultivation, the study contributes to improving the quality of guitar instruction, supporting the development of innovative, applied, and interdisciplinary guitar professionals, and responding to the evolving demands of the contemporary music industry.

2. Literature Review

2.1 Research on the Development of Guitar Teaching at Home and Abroad

The standardization of guitar teaching originated from the establishment of European conservatories in the 19th century, initially focusing on classical guitar teaching, with the curriculum centered on technical training, music theory, and the performance of classical works (Yang & Yang, 2025). With the popularization of the guitar, foreign guitar teaching has gradually developed in a diversified direction, covering folk guitar, pop guitar, and other fields, and forming a teaching model characterized by thematic concentration, systematicity, and scientific rigor (Gao, 2011). For example, European guitar teaching pays attention to the inheritance of classical music traditions while encouraging students' artistic individuality; American guitar teaching emphasizes practical skills and creativity, combining performance training with commercial awareness to meet industry needs (Qian, 2018).

In China, guitar teaching emerged in the late 20th century and developed rapidly after the reform and opening-up. Key universities such as the Central Conservatory of Music and Sichuan Conservatory of Music took the lead in setting up guitar performance majors, laying the foundation for the development of guitar education (Wang, 2015). In recent decades, with the development of the cultural industry, domestic guitar teaching has gradually expanded from a single classical direction to a diversified pattern covering electric guitar, fingerstyle guitar, and other fields, and the curriculum system has been continuously improved (Li, 2018). However, compared with foreign research, domestic research on guitar teaching is more characterized by comprehensiveness and descriptive analysis, and there is still a gap in the

depth and systematicity of research, especially in the targeted research on regional university guitar teaching (Gao, 2011).

2.2 Research on Guitar Teaching Methods

Research on guitar teaching methods has always been a key topic in the field of music education. Existing studies have confirmed that scientifically and rationally designed teaching methods can effectively promote the improvement of students' professional skills (Chen, W. J., 2024). Traditional guitar teaching methods mainly include one-on-one teaching, group teaching, masterclasses, and practical workshops. One-on-one teaching can tailor teaching content and progress according to students' individual characteristics, which is conducive to the precise correction of technical problems; group teaching can cultivate students' collaborative awareness and communication skills through peer interaction; masterclasses can broaden students' artistic horizons through the guidance of industry experts; practical workshops can focus on specific themes to carry out intensive training and improve students' targeted skills (Park, 2020).

With the development of educational technology, modern teaching methods such as project-based learning, situational teaching, and flipped classrooms have been gradually applied to guitar teaching. Project-based learning guides students to complete musical projects such as organizing concerts and arranging ensemble works, integrating theoretical knowledge and practical skills; situational teaching creates real performance scenarios to improve students' adaptability and on-stage expression; the flipped classroom model allows students to learn basic knowledge through online resources before class, and uses in-class time for skill training and interactive discussion (Bu & Zhang, 2025). In addition, the integration of modern technologies such as audio-visual analysis software, VR/AR, and intelligent teaching systems has enriched the forms of guitar teaching, improved teaching efficiency, and provided new paths for the innovation of teaching methods (Ma, 2025).

2.3 Research on the Integration of Technology and Guitar Teaching

The integration of technology and guitar teaching has become an important trend in the development of modern guitar education. Audio and video analysis software can record and analyze students' performances in detail, helping teachers and students identify problems in pitch, rhythm, and expression (Liu, Y. T., & Sun, Y., 2024). For example, through waveform and spectrum analysis, students can intuitively understand their own performance flaws and carry out targeted correction. VR/AR technology can simulate different performance environments, such as famous concert halls, allowing students to adapt their performance methods according to the acoustic characteristics of different venues (Rodríguez-Quiles & Bassi Arce, 2025). Online teaching platforms break the limitations of time and space, enabling students to access masterclass videos, participate in virtual workshops, and carry out cross-institutional peer exchanges (Wang, X. Y., 2019).

However, there are still some problems in the application of technology in guitar teaching: first, the lack of personalized adaptation of teaching resources, most of which are standardized content and cannot meet the individual learning needs of students; second, the uneven development of digital resources, with insufficient reserves of resources for niche styles and advanced techniques; third, the high learning threshold of some advanced technical tools, which limits their popularization and application. Therefore, how to effectively integrate technology into guitar teaching, give play to the advantages of technology while avoiding its shortcomings, has become an important issue in current guitar teaching research.

2.4 Research on the Evaluation System of Guitar Teaching

The evaluation system of guitar teaching is an important part of ensuring teaching quality. Existing research shows that a scientific and reasonable evaluation system should cover multiple dimensions such as technical skills, musical expression, stage performance, teamwork, and creativity (Zhang, J. G., 2016). From the perspective of evaluation methods, it should combine formative evaluation and summative evaluation. Formative evaluation tracks students' learning progress through daily practice records, weekly quizzes, and peer feedback, providing timely guidance for students' learning; summative evaluation comprehensively assesses students' learning outcomes through final performances, repertoire analysis, and creative works (He, Y. Z., 2024).

In foreign guitar teaching evaluation, more attention is paid to the development of students' artistic individuality and creative ability, and the evaluation methods are more diversified, including portfolio evaluation, on-site performance evaluation, and industry expert evaluation (Qian, 2018). In domestic evaluation, there is a tendency to pay more attention to technical accuracy while ignoring artistic expression and creative ability. In addition, the evaluation subject is relatively single, mostly dominated by teachers, and the participation of students and industry experts is insufficient (Wang, 2019). Therefore, optimizing the guitar teaching evaluation system, improving the comprehensiveness and diversity of evaluation, and better playing the guiding role of evaluation in teaching have become important contents of current guitar teaching reform.

3. Research Methodology

This paper employs qualitative research methods, using semi-structured interviews and classroom observations to collect in-depth data on guitar teaching for first-year music performance majors in three universities. The research adheres to the principle of "purposeful sampling" to select key informants and observation objects, ensuring the authenticity and representativeness of the data.

3.1 Key Informant Characteristics and Data Collection

3.1.1 Inclusion Criteria

(1) Over 10 years of professional stage performance experience

(2) Over 10 years of teaching experience in Music Performance

(3) Holds a doctoral degree in Music Performance or a professional title of associate professor or above

3.1.2 Key Informants

(1) Shi Huiwen, Sichuan University of Science & Engineering

(2) Tian Xinke, Sichuan University of Culture and Arts

(3) Hu kun, Sichuan University of Culture and Arts

(4) Wang Lei, Sichuan Conservatory of Music

(5) Xie Dewang, Sichuan Conservatory of Music

(6) Jiang Tao, Sichuan University of Science & Engineering

Data collection was conducted from April to December 2025, including interviews with key informants (covering curriculum design, teaching methods, media application, etc.) and classroom observations (recording teaching processes, student participation, and classroom environments). Additionally, teaching plans, lesson plans, and assessment materials from the three universities were collected for supplementary analysis.

3.2 Measurements

This study adopts the Item-Objective Congruence (IOC) method to evaluate the validity of interview questions. Three music education experts scored the interview items (1=congruent, 0=questionable, -1=incongruent), with items scoring ≥0.5 retained and those <0.5 revised. Formative assessments were conducted during classroom observations to record students' daily

practice performance (such as technical standardization, rhythm stability, and participation), while summative assessments included analysis of final performance results and project presentations.

3.3 Analytical Method

This study adopts a thematic analysis approach to process qualitative data. First, interview recordings and observation notes were transcribed into text, and then coded around core themes such as curriculum design, teaching methods, teaching media, classroom environment, evaluation systems, teaching activities, and student engagement. Through constant comparison and categorization, the characteristics, effectiveness, and challenges of guitar teaching in the three universities were summarized. Triangulation was adopted by comparing data from interviews, observations, and documents to verify the consistency of research findings.

4. Results

4.1 Curriculum Structure of the Guitar Major in Music Performance

4.1.1 Music Performance Program Curriculum

The curriculum system for the Music Performance major, specifically Guitar Performance, plays a vital role in meeting educational goals by integrating related courses to strengthen students' professional skills. Leading institutions have developed practice-focused curricula that blend foundational knowledge with specialized training, aligning with academic standards and industry needs.

4.2 Curriculum Structure: Foundation and Core

The curriculum consists of four interconnected components: foundational courses, core professional courses, practical courses, and elective courses.

4.2.1 Foundational Courses

These provide essential musical knowledge and skills for guitar study, including Guitar Music Theory, Guitar Sight-Singing and Ear Training, Guitar History and Literature, and Plucked Instrument Music Aesthetics.

4.3 Core Professional Courses: Guitar Specialization

4.3.1 Guitar Sight-Reading Course

Core Objectives of Sight-Reading Training:

Rapid Sheet Music Reading: Accurately identify note positions, rhythms, key signatures, time signatures, and performance markings (such as slurs and staccatos) within a short time frame using corresponding scores staff notation for classical guitar and tablature for electric or fingerstyle guitar to prevent performance interruptions.

Musical Information Integration: Simultaneously interpret melodic lines, harmonic structures, dynamics (e.g., p, f, mp), and expressive markings (e.g., ritardando, crescendo) to achieve a deep understanding of the musical meaning while reading, rather than performing mechanically.

Rhythmic Stability: Maintain a consistent tempo and strong sense of beat, accurately navigate complex rhythms like syncopations and triplets, and quickly adapt to unfamiliar rhythmic patterns.

Error Correction and Adjustment: Swiftly correct mistakes without breaking fluency, and adjust techniques such as string articulation and tone production to suit different musical styles.

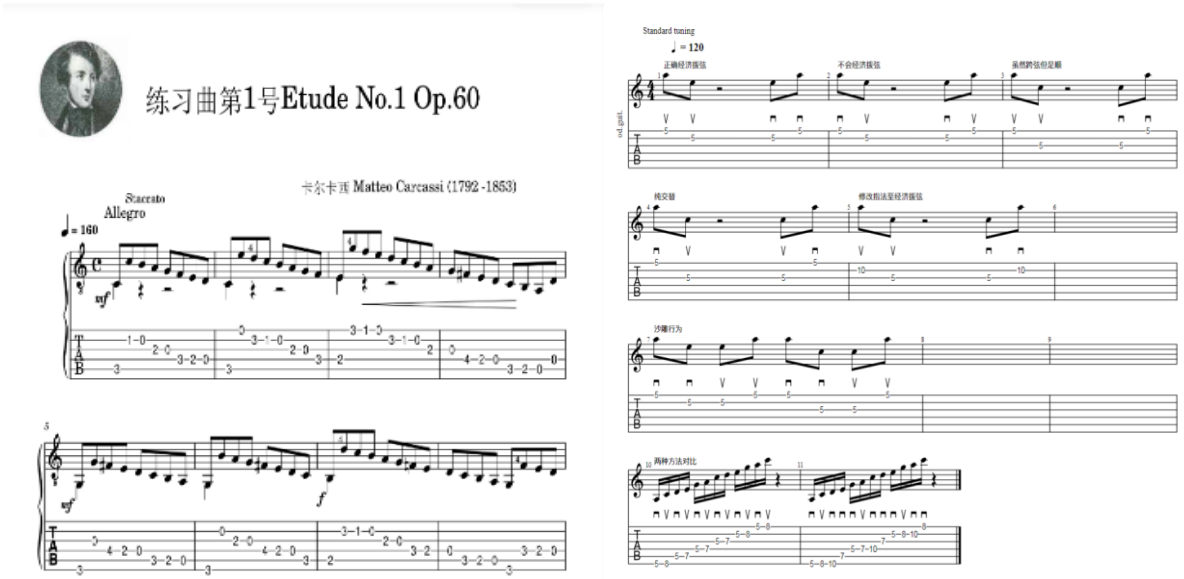

Figure 1. Carcassi's etudes and plucking/strumming
Source: Yang Jingtao

4.3.2 Basic Skills

Guitar basic skills are the core foundation for students' performance, dictating their technical progress, musical expression, and stylistic development, with tailored training for different guitar types.

Classical Guitar：

Posture & Hand Shapes: Maintain an upright sitting posture; left hand uses a hollow-fist shape for vertical fretting, while right hand plucks strings at a 45° angle with designated finger-string assignments, combining *apoyando* (rest stroke) and *tirando* (free stroke) for tone variation.

Figure 2. Classical Guitar Performance Standards
Source: Yang Jingtao

Core Training: Practice major scales, broken-chord arpeggios (focusing on voice layering), and Baroque chord progressions; emphasize smooth chord transitions to boost practice motivation.

Electric Guitar：

Posture & Equipment: Adjust the strap for waist-level standing performance; hold the

pick with moderate tightness to control tone.

Figure 3. Standing Performance of the Electric Guitar
Source: Yang Jingtao

Core Training: Master *hammer-on*, *pull-off*, and alternate picking techniques; practice chromatic scales within 12 frets and transition between open chords and barre chords, retaining common tones for fluency.

Fingerstyle Guitar：

Polyphonic Coordination: Assign the thumb to bass strings (rhythm) and other fingers to treble strings (melody/harmony); use dynamic control to separate voice layers.
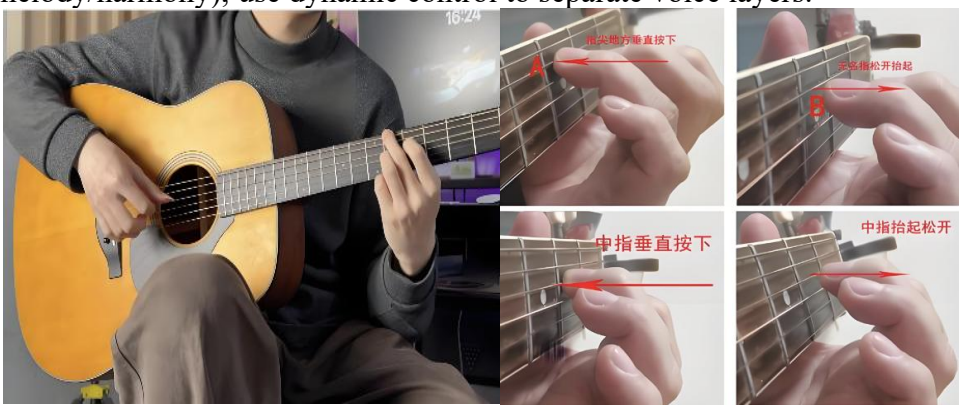

Figure 4. Fingerstyle Guitar Playing Posture
Source: Yang Jingtao

Core Training: Practice *i-m* alternate picking on single strings; learn basic percussion and natural harmonics; train quick tuning and fingering adaptation for alternate tunings.

4.3.3 Style Teaching

Style teaching includes style perception, specialized technique training, classic repertoire practice, style fusion exploration, and artistic expression enhancement, with individualized plans based on student needs.

4.4 Practical Training and Teaching Models in the Guitar Major

Practical teaching is core to the guitar major, with diverse models adopted by major institutions:

4.4.1 Key Teaching Models

1. One-on-One Instruction: Focuses on personalized technical and musical guidance.

Figure 5. One-on-One Instruction
Source: Yang Jingtao

2. Group Classes: Suitable for foundational training, with peer learning and collaborative practice.

Figure 6. Guitar Group Class
Source: Yang Jingtao

3. Masterclasses: Led by experts, providing in-depth feedback on repertoire interpretation and artistic expression.

Figure 7. Zhao Wei, a renowned Chinese guitar master
Source: Yang Jingtao

4. Practical Workshops: Thematic intensive training addressing specific skills or challenges.

Figure 8. Teaching Symposium
Source: Yang Jingtao

5. Ensemble Training: Cultivates collaboration and tone balance through ensemble or band rehearsals.

Figure 9. Band Ensemble Class
Source: Yang Jingtao

6. Performance Internships/Solo Recitals: Offers formal stage opportunities to showcase learning outcomes.

Figure 10. Classical Guitar Quartet
Source: Yang Jingtao

7. Technology-Enhanced Teaching: Integrates audio/video analysis, VR/AR, and online platforms to improve teaching effectiveness.

Figure 11. Guitar Recording Course
Source: Yang Jingtao

4.5 Assessment of Practical Teaching

Assessment encompasses technical skills, performance, teamwork, creativity, and stage presence, employing a multi-dimensional system that includes teacher evaluation, self-assessment, peer review, and audience feedback to guide teaching adjustments and foster student growth.

The guitar education programs at Sichuan Conservatory of Music (SCM), Sichuan University of Culture and Arts (SUCA), and Sichuan University of Science & Engineering (SUSE) form a comprehensive pedagogical framework that balances traditional heritage with modern innovation. SCM emphasizes technical precision and hierarchical skill progression through diverse demonstrations and intensive stage performances. SUCA focuses on integrating theory and practice via seminar-based instruction and field research to enhance cultural understanding and improvisational creativity. SUSE prioritizes accessibility for beginners, using interactive media and collaborative, gamified learning to build interest and foundational knowledge.

Each institution tailors its classroom environments from acoustically optimized theory rooms to dedicated performance studios to support its specific goals. Their assessment systems have evolved from simple outcome testing to comprehensive, process-oriented evaluations. Together, these varied approaches create a strong foundation for preserving guitar artistry while motivating students through structured discipline, research-driven inquiry, and experiential learning.

5. Conclusion

This thesis presents a qualitative study of guitar teaching methods for first-year Music Performance majors at three Sichuan-based universities Sichuan Conservatory of Music, Sichuan University of Culture and Arts, and Sichuan University of Science & Engineering based on interviews with six key informants and classroom observations conducted from April to December 2025.

The study focuses on curriculum design, teaching methods, instructional media, classroom environments, evaluation and assessment, teaching activities, and student engagement and motivation. Findings indicate that all three institutions have developed structured curricula that integrate theoretical knowledge with practical skills, each with distinct emphases: Sichuan Conservatory of Music prioritizes professional depth and stylistic innovation; Sichuan University of Culture and Arts emphasizes foundational standardization and practical application; and Sichuan University of Science & Engineering concentrates on

applied skills and collaborative practice.

Common teaching approaches include demonstrations, lectures, group learning, and workshops, supported by diverse media such as textbooks, videos, apps, and audio resources. Classrooms are functionally designed to facilitate both technical training and artistic expression. Evaluation systems combine formative and summative assessments, while teaching activities range from daily practice and masterclasses to ensemble performances and cultural exploration. Students exhibit high levels of engagement, motivated by curriculum relevance, creative autonomy, and performance opportunities.

6. Discussion

The differentiated teaching characteristics of the three universities reflect the adaptation of higher music education to school-running positioning and regional needs. The emphasis on multi-style integration and interdisciplinary collaboration is in line with the development trend of the modern music industry. However, the insufficient integration of digital media and personalized teaching resources indicates that universities need to strengthen the construction of smart teaching platforms and optimize the student-centered teaching model. The challenge of balancing traditional and modern repertoire reflects the need to inherit classical music traditions while adapting to contemporary artistic trends. In addition, the high participation of students in interactive and creative activities suggests that teaching methods such as group collaboration and project-based learning can effectively stimulate learning motivation, which is consistent with the conclusions of existing educational psychology research.

7. Suggestions

To optimize guitar teaching for first-year music performance majors, the following suggestions are proposed: First, strengthen the integration of digital teaching resources, develop personalized online courses and VR simulation training systems, and improve the application of audio-visual analysis software. Second, optimize the curriculum structure, increase interdisciplinary courses, and enhance the compatibility between teaching methods and subfields. Third, improve the personalized teaching mechanism, adopt stratified teaching based on students' technical foundations and learning styles, and establish a "teacher-student co-construction" teaching model. Fourth, strengthen regional cultural integration, incorporate Sichuan folk music elements into teaching, and build a localized guitar teaching resource library. Fifth, improve the evaluation system, increase the weight of creative performance and practical application in assessment, and promote the comprehensive development of students' technical skills and artistic literacy.

References

Bu, F. B., & Zhang, W. (2025). The role of university art societies in fostering students' initiative in music learning. *360 Doc Library*.

Chen, W. J. (2024). Strategies for improving the effectiveness of guitar teaching under the background of "Double New." *Modern Teaching*, (5), 62–63.

Gao, F. X. (2011). A comparative review of research progress in Chinese and foreign music performance theories (Part II). *Journal of the Central Conservatory of Music*, (4), 83–89.

He, Y. Z. (2024). A comparison of performance techniques between the pipa and classical guitar—Taking *Yi Nationality Dance Music* as an example. *Mingri Fengshang*, (21), 25–27.

Li, J. M. (2018). The diversified development paths of Chinese guitar education in the context of globalization. *Musicology in China*, (2), 89–96.

Liu, Y. T., & Sun, Y. (2024). The application of music performance posture theory in the analysis of classical guitar stage performance. *Contemporary Music*, (10), 118–120.

Ma, Y., & Wang, C. (2025). Empowering music education with technology: A bibliometric perspective. *Palgrave Communications, 12*(1), Article 345.

Park, J. (2020). The impact of peer observation on guitar learning outcomes. *Journal of Music Education, 58*(3), 45–62.

Qian, Z. X. (2018). The enlightenment of classical guitar teaching in American universities to Chinese universities. *Contemporary Music*, (11), 45–46.

Rodríguez-Quiles, J. A., & Bassi Arce, G. (2025). Transformative teaching strategies for classical guitar private lessons. *Journal of Music Pedagogy, 15*(2), 45–62.

Wang, X. Y. (2019). *A study on the current situation of classical guitar education in Chinese higher education* [Master's thesis, Shanghai Conservatory of Music]. https://doi.org/10.27319/d.cnki.gsyyy.2019.000067

Wang, Y. M. (2015). The development and reflection of classical guitar education in China. *Music Research*, (3), 112–120.

Yang, Y. L., & Yang, Y. F. (2025). A study on the educational reform practice of classical guitar major in domestic universities from a Sino-foreign comparative perspective. *Journal of Chifeng University (Philosophy and Social Sciences Edition), 46*(1), 108–111.

Zhang, J. G. (2016). An exploration of the current situation of guitar teaching in vocational colleges. *Zhiyin Lizhi*, (15), 24.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Print) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระโดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันสำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ

The Development of Business Writing Skills Through the Genre-Based Approach Integrated With Gamification Techniques for Vocational Certificate Students

วรรณสวัสดิ์ นูพิมพ์[1*], ยรรยงค์ สิกขะฤทธิ์[2], กิ่งกาญจน์ บูรณสินวัฒนกูล[3]
[1,2,3]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประเทศไทย

Wansawat Noopim[1*], Yanyong Sikkharit[2], Kingkarn Buranasinvattanakul[3]
[1,2,3]Faculty of Education, Silpakorn University, Thailand
✉*: chaiyaphrek@gmail.com
(* Corresponding Author's Email)
Received: 20 March 2026; Revised: 24 April 2026; Accepted: 30 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน และ 2) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ ห้อง 2 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ซึ่งได้มาจากวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่มด้วยวิธีการจับสลาก จำนวนนักเรียน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 แผน 2) แบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ จำนวน 5 ชุด พร้อมเกณฑ์ประเมิน และ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนเมื่อมีการวัดซ้ำ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่จัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน สูงขึ้นในทุกครั้งของการวัดโดยแบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานในระดับมากที่สุด (M = 4.74, SD = 0.31)

คำสำคัญ: การเขียนเชิงกิจธุระ, แนวคิดอรรถฐาน, เกมิฟิเคชัน

Abstract

The research aims to 1) examine the development of business writing skills among vocational certificate students who learned through a genre-based approach integrated with gamification techniques, and 2) investigate the students' opinions toward the genre-based approach integrated with gamification techniques. The sample consisted of 30 vocational certificate students enrolled in the Business Administration program (Class 2) during the second semester of the 2025 academic year at Chonburi Vocational College, Mueang Chonburi District, Chonburi Province. The participants were selected through cluster sampling, with the classroom used as the sampling unit. The instrument used for research included (1) five business writing lesson plans designed using a genre-based approach integrated with gamification techniques, (2) a business writing skills test with an accompanying scoring rubric, and (3) a questionnaire measuring students' opinions toward the genre-based approach integrated with gamification techniques. The data were analyzed using mean (M), standard deviation (SD), and repeated-measures ANOVA. The results showed that 1) The business writing skills of vocational certificate students who learned through the genre-based approach integrated with gamification techniques improved across all measurement points at a statistically significant level of .05. 2) The students reported highly positive opinions toward the genre-based approach integrated with gamification techniques, at the highest level (M = 4.74, SD = 0.31).

Keywords: Business Writing, Genre-Based Approach, Gamification

1. บทนำ

การเขียนเป็นทักษะการสื่อสารทางที่ เกิดจากการประมวลความรู้ความคิด รวมเข้าด้วยกัน การที่นักเรียนจะถ่ายทอดเรื่องราวด้วยการเขียนจำเป็นต้องใช้ศิลปะในการเลือกสรรถ้อยคำ รวมถึงการจัดลำดับความคิดให้ออกมาเป็นภาษาเขียนที่อ่านได้เข้าใจชัดเจนและสละสลวย วรวรรธน์ ศรียาภัย (2557, น. คำนำ) ได้เสนอว่า "การเขียนเป็นทักษะการสื่อสารขั้นสูง จำเป็นสำหรับการเรียนรู้และการทำงานทุกสาขาอาชีพ" ถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทักษะการเขียน เช่นเดียวกับ ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง (2555, น. 76) ผู้กล่าวถึงความสำคัญของการใช้ภาษาในการเขียน ไว้ว่า "ภาษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้อ่านรับรู้ข้อเขียนที่ผู้เขียนต้องการสื่อมายังผู้อ่าน ดังนั้นการใช้ภาษาในการเขียนจึงเป็นเรื่องที่นักศึกษาควรให้ความระมัดระวังและสนใจเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในเรื่องลักษณะภาษา ระดับภาษา และข้อบกพร่องของการใช้ภาษา"

ทั้งนี้สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ (2567, น. 10) ได้กำหนดสมรรถนะรายวิชาภาษาไทยเพื่ออาชีพในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2567 หมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง ข้อที่ 2 ว่า "สื่อสารภาษาไทยด้วยการฟัง การดู การพูด การอ่าน และการเขียนในงานอาชีพ" สะท้อนให้เห็นว่าสำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการใช้ภาษาไทยในบริบทของงานอาชีพอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทักษะการฟัง การดู การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งถือเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการสื่อสารในสถานประกอบการอย่างมีประสิทธิภาพ การเขียนเชิงกิจธุระจึงเป็นสมรรถนะที่มีความสำคัญในการปฏิบัติงานในบริบทที่เกี่ยวข้องกับงานเอกสาร การติดต่อราชการ หรือการสื่อสารภายในองค์กร การพัฒนาทักษะการเขียนเชิงกิจธุระจึงเป็นสมรรถนะสำคัญที่นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพต้องได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อให้พร้อมสำหรับการปฏิบัติงานในสถานประกอบการเมื่อสำเร็จการศึกษา ทั้งนี้ยังเป็นการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กร สถานประกอบการที่นักเรียนจะเข้าไปปฏิบัติงานในอนาคตอีกด้วย

อย่างไรก็ดีจากการจัดการเรียนรู้รายวิชา ภาษาไทยเพื่ออาชีพ ผู้วิจัยได้ศึกษาสาเหตุของปัญหาโดย

สัมภาษณ์ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทยเพื่ออาชีพ จำนวน 3 คน พบประเด็นปัญหาสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ กล่าวคือ นักเรียนขาดความกระตือรือร้น และไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนรู้ อาจเกิดจากการสอนโดยใช้วิธีการบรรยายเนื้อหาเป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายและขาดแรงจูงใจในการเขียน ทั้งนี้แรงจูงใจในการเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน หากครูไม่สามารถสร้างแรงจูงใจหรือใช้วิธีสอนที่หลากหลาย ผู้เรียนจะมีแนวโน้ม ไม่สนใจและไม่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (เมธี ธรรมวัฒนา, 2555) ปัญหาด้านความสามารถการเขียน เพราะนักเรียนขาดความคุ้นเคยในการอ่านและเขียนงานเชิงกิจธุระ ทำให้ไม่เข้าใจองค์ประกอบของการเขียน และขาดแนวทางในการเขียน รวมถึงนักเรียนยังขาดความเข้าใจเรื่องการใช้ภาษาและระดับภาษา ส่งผลให้ไม่สามารถเขียนเนื้อหาออกมาให้เหมาะสม ซึ่งทักษะการเขียนเป็นทักษะที่ยากที่สุดของการใช้ภาษา เพราะผู้เขียนต้องถ่ายทอดความคิดให้ผู้อ่านเข้าใจอย่างถูกต้อง ผู้เรียนจำนวนมากจึงประสบปัญหา การใช้ภาษา การจัดลำดับความคิด และการเขียนเนื้อหาให้ถูกต้องเหมาะสม (ธนนท์รัฐ นาคทั่ง และคณะ, 2566) และประการสุดท้าย ปัญหาด้านภาระงาน พบว่า มีการมอบหมายให้นักเรียนเขียนงานเขียนเชิงกิจธุระนอกชั้นเรียนโดยไม่มีกระบวนการศึกษาตัวอย่างงานเขียน หรือให้ข้อเสนอแนะในการเขียนภายในชั้นเรียนโดยละเอียดก่อน ทำให้ผู้เรียนขาดความมั่นใจ และความเข้าใจในการเขียน อย่างไรก็ดีการพัฒนาทักษะการเขียนจำเป็นต้องใช้ กระบวนการเขียนอย่างเป็นขั้นตอน (ธนนท์รัฐ นาคทั่ง และคณะ, 2566)

งานวิจัยที่ผ่านมาได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการเขียนในหลายบริบท โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐาน (genre-based approach) ซึ่งเป็นแนวทางที่ให้ผู้เรียนศึกษารูปแบบโครงสร้างการเรียบเรียงเนื้อหา และองค์ประกอบทางภาษาในบริบทเฉพาะของข้อความ ช่วยให้ผู้เรียนเห็นแบบอย่างที่ดีของการเขียนในแต่ละประเภทและสามารถนำไปพัฒนางานเขียนของตนเองได้ (เสาวลักษณ์ รัตนวิชช์, 2550; Christie et al., 1987) งานวิจัยของขนิษฐา บุญชัย (2566) ยืนยันว่าแนวคิดอรรถฐานช่วย พัฒนาความสามารถในการเขียนสารคดีของนักเรียนมัธยมศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ และ Sulistio (2024) พบว่าแนวคิดดังกล่าวช่วยให้นักเรียนเข้าใจโครงสร้างและการเขียนผ่านประสบการณ์จริงได้ดี ในขณะเดียวกันงานวิจัยด้านเกมิฟิเคชัน (gamification) ก็แสดงให้เห็นว่าการนำกลไกของเกมมาใช้ในการ จัดการเรียนรู้ช่วยเพิ่มแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กฤษณพงศ์ เลิศบำรุงชัย, 2560; Figueroa-Flores, 2015) โดย Yavuz et al. (2020) และธนเศรษฐ ชะวางกลาง และ พิชญาภา ชะวางกลาง (2567) พบว่าเกมิฟิเคชันส่งผล ให้ความสามารถด้านการเขียนและความพึงพอใจของผู้เรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาการบูรณาการแนวคิดอรรถฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระสำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยเฉพาะ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ วิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 4 ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 122 คน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ ห้อง 2 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ซึ่งได้มาจากวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (cluster random sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่มด้วยวิธีการจับสลาก จำนวนนักเรียน 30 คน

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

3.2.1 ตัวแปรต้น (independent variable) คือ

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

3.2.2 ตัวแปรตาม (dependent variable) คือ

3.2.2.1 ความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ

3.2.2.2 ความคิดเห็นของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.3.1 แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระ จำนวน 5 แผน

3.3.2 แบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ และเกณฑ์การประเมินการเขียน

3.3.3 แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.4.1 แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระ โดยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.4.1.1 ศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2567 หมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง

3.4.1.2 ศึกษาหนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเขียนเชิงกิจธุระ การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล

3.4.1.3 เขียนแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระ จำนวน 5 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง โดยมีรายละเอียดเนื้อหาดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระ

ที่	เรื่อง	จำนวนชั่วโมง
1	แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องการเขียนหนังสือภายนอก	2
2	แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่องการเขียนหนังสือภายใน	2
3	แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่องการเขียนประกาศ	2
4	แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่องการเขียนจดหมายสมัครงาน	2
5	แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่องการเขียนรายงานการประชุม	2
	รวม	10

3.4.1.4 นำแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระที่จัดทำขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของเนื้อหา พร้อมทั้งนำข้อเสนอแนะของอาจารย์มาปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น

3.4.1.5 นำแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระไปประเมินคุณภาพ ด้วยวิธีการหาค่าเฉลี่ยโดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล และผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาไทยระดับอาชีวศึกษา ทั้งนี้จะใช้เกณฑ์กำหนดคะแนนความคิดเห็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) ของลิเคิร์ท (Likert) พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระ ทั้งหมด 5 แผน มีคุณภาพมากที่สุดทุกแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.51-5.00 แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระมีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ได้

3.4.1.6 นำแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ ห้อง 1 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 วิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี จำนวน 29 คน ซึ่งเป็นห้องเรียนที่มีความสามารถใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง

3.4.1.7 นำผลการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระ ไปปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

3.4.1.8 นำแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนเชิงกิจธุระฉบับสมบูรณ์ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ ห้อง 2 จำนวน 30 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 วิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี

3.4.2 แบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ และเกณฑ์การประเมิน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ โดยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.4.2.1 ศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2567 หมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง

3.4.2.2 ศึกษาหนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างแบบวัดและเกณฑ์การประเมินความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ

3.4.2.3 สร้างแบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ จำนวน 5 ชุด ตามแผนการจัดการเรียนรู้พร้อมเกณฑ์การประเมินการเขียนเชิงกิจธุระ

3.4.2.4 นำแบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระและเกณฑ์การประเมิน การเขียนเชิงกิจธุระไปประเมินคุณภาพด้วยวิธีการหาค่าเฉลี่ยโดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล และผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาไทยระดับอาชีวศึกษา ทั้งนี้จะใช้เกณฑ์กำหนดคะแนนความคิดเห็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) ของลิเคิร์ท (Likert) พบว่า แบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระและเกณฑ์การประเมินการเขียนเชิงกิจธุระทั้งหมดมีคุณภาพมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.51-5.00 แสดงให้เห็นว่าแบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระและเกณฑ์การประเมินการเขียนเชิงกิจธุระมีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ได้

3.4.2.5 นำแบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ ห้อง 1 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 วิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี จำนวน 29 คน ซึ่งเป็นห้องเรียนที่มีความสามารถใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำมาตรวจให้คะแนนด้วยเกณฑ์การประเมินการเขียนเชิงกิจธุระที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและปรับปรุงแก้ไขแล้ว โดยมีผู้ตรวจ 2 คน ได้แก่ ผู้วิจัยและครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทยมีประสบการณ์การ

สอนรายวิชาภาษาไทยเพื่ออาชีพ ไม่ต่ำกว่า 5 ปี แล้วนำผลการทดสอบมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน (rater agreement index: RAI) พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมินเท่ากับ 0.97 แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องของผู้ประเมินมีความน่าเชื่อถือและมีความสัมพันธ์สูงมาก

3.4.2.6 นำผลการทดลองใช้แบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระพร้อมเกณฑ์การประเมินการเขียนเชิงกิจธุระไปปรับปรุงแบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

3.4.2.7 นำแบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ ห้อง 2 จำนวน 30 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 วิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี

3.4.3 แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.4.3.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นจากหนังสือ ตำรา และเอกสาร

3.4.3.2 สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 15 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ โดยแบ่งออกเป็นด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้แบบสอบถามจะมีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า (rating scale) ของลิเคิร์ท (Likert)

3.4.3.3 นำแบบสอบถามความคิดเห็น ไปประเมินคุณภาพ ด้วยวิธีการหาค่าเฉลี่ยโดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล และผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาไทยระดับอาชีวศึกษา ทั้งนี้จะใช้เกณฑ์กำหนดคะแนนความคิดเห็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) ของลิเคิร์ท (Likert) พบว่า แบบสอบถามความคิดเห็นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 แสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามความคิดเห็น มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ได้

3.4.3.4 นำผลการประเมินคุณภาพของแบบสอบถามความคิดเห็นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแบบสอบถามความคิดเห็นให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

3.4.3.5 นำแบบสอบถามความคิดเห็นฉบับสมบูรณ์ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ ห้อง 2 จำนวน 30 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 วิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี

3.5 การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

3.5.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น จำนวน 5 ครั้ง

3.5.2 วัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระหลังการจัดการเรียนรู้ทุกครั้ง จำนวน 5 ครั้ง โดยใช้แบบวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระที่สร้างขึ้น

5.5.3 สำรวจความคิดเห็นของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพมีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้

5.5.4 นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 วิเคราะห์คะแนนพัฒนาการความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพจากการวัดจำนวน 5 ครั้ง โดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

และการวิเคราะห์ความแปรปรวนเมื่อมีการวัดซ้ำ (Repeated Measures ANOVA)

3.6.2 วิเคราะห์คะแนนแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน โดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (*M*) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (*SD*)

4. ผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์คะแนนความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

การเก็บรวบรวมข้อมูลคะแนนความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระจากตัวอย่างนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 5 ครั้ง จากนักเรียนจำนวน 30 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระครั้งที่ 5 มีค่าเฉลี่ยสูงสุง รองลงมาคือ การวัดครั้งที่ 4 การวัดครั้งที่ 3 การวัดครั้งที่ 2 และการวัดครั้งที่ 1 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์คะแนนความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

การวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ	n	ค่าเฉลี่ย (*M*)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (*SD*)
ครั้งที่ 1	30	10.17	2.38
ครั้งที่ 2	30	11.37	1.67
ครั้งที่ 3	30	12.27	1.57
ครั้งที่ 4	30	14.00	1.44
ครั้งที่ 5	30	15.43	1.38

4.2 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ ระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแบบวัดซ้ำ พบว่าค่าสถิติทดสอบเอฟ (F-test) ที่ใช้ทดสอบความแตกต่างระหว่างช่วงเวลาของการวัดความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (p=.00) แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยของความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระจากการวัดทั้ง 5 ครั้ง มีการเปลี่ยนแปลง ดังผลการวิเคราะห์ตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบความแปรปรวนทางเดียวแบบวัดซ้ำของความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

Test of Within-Subjects Effects					
สถิติ	SS	df	MS	F	Sig
Greenhouse-Geisser	525.91	2.24	234.38	130.92	.00
Mauchly' s Test of Sphericity: Mauchly's W= 0.25, Approx. Chi-Square = 38.08, df = 9, p = 0.00					

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ค่าเฉลี่ยของความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระแตกต่างกันอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยของความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระ ในการวัดแต่ละครั้งแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ ผู้วิจัยจึงได้เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระด้วยวิธี Bonferoni ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าเฉลี่ยของความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระในการวัดแต่ละครั้งของการวัดแตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกคู่ (p=.00) แสดงว่า นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีพัฒนาการความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระเพิ่มสูงขึ้นตลอดช่วงเวลาของการวัด รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ของความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

การวัด	Mean Difference	SE	P
ครั้งที่ 1 กับ ครั้งที่ 2	-1.20*	0.23	.00
ครั้งที่ 1 กับ ครั้งที่ 3	-2.10*	0.22	.00
ครั้งที่ 1 กับ ครั้งที่ 4	-3.83*	0.36	.00
ครั้งที่ 1 กับ ครั้งที่ 5	-5.27*	0.36	.00
ครั้งที่ 2 กับ ครั้งที่ 3	-0.90*	0.14	.00
ครั้งที่ 2 กับ ครั้งที่ 4	-2.63*	0.25	.00
ครั้งที่ 2 กับ ครั้งที่ 5	-4.07*	0.25	.00
ครั้งที่ 3 กับ ครั้งที่ 4	-1.73*	0.24	.00
ครั้งที่ 3 กับ ครั้งที่ 5	-3.17*	0.25	.00
ครั้งที่ 4 กับ ครั้งที่ 5	-1.43*	0.21	.00

สรุปได้ว่าความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยคะแนนเฉลี่ยพัฒนาการความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระในแต่ละครั้งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.3 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีต่อ การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน

ประเด็นพิจารณา	ค่าเฉลี่ย (*M*)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (*SD*)	ความคิดเห็น
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.73	0.35	มากที่สุด
ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้	4.80	0.30	มากที่สุด
ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้	4.69	0.36	มากที่สุด
รวม	4.74	0.31	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 5 ผลการศึกษาความคิดเห็นของของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน พบว่า ภาพรวมนักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.31 เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยรายด้าน พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้อยู่ในลำดับที่ 1 ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (*M* = 4.80, *SD* = 0.30) รองลงมาคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (*M* = 4.73, *SD* = 0.35) และ ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียน ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (*M* = 4.69, *SD* = 0.36) ตามลำดับ

5. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระโดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันสำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สามารถอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

5.1 ผลการศึกษาความสามารถด้านการเขียนเชิงกิจธุระของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน พบว่านักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพมีคะแนนความสามารถสูงขึ้นตามสมมติฐานการวิจัย เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานนั้นเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาตัวรูปแบบของข้อความผ่านการอ่าน พร้อมทั้งทำความเข้าใจอรรถลักษณ์ของข้อความทำให้เกิดองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนงานเขียนชนิดต่าง ๆ สอดคล้องกับ เสาวลักษณ์ รัตนวิชช์ (2550) ซึ่งกล่าวว่าหลักการสำคัญของแนวทฤษฎีการสอนแบบอรรถฐาน (genre - based approach) เน้นการศึกษาระบบการใช้โครงสร้างการดำเนินเนื้อความ และลักษณะของภาษาที่ใช้ในบริบทที่มีอรรถลักษณ์ หรือชนิดของเนื้อความแตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายของการสื่อความ การเข้าใจรูปแบบของโครงสร้างการดำเนินเนื้อความและลักษณะของภาษาที่ใช้ในแต่ละชนิดของเนื้อความจะช่วยให้ผู้อ่าน หรือผู้เขียนเข้าใจการอ่านและเขียนได้รวดเร็วขึ้น ทำให้จับใจความสำคัญของเรื่อง แปลความตีความขยายความ รวมทั้งการเดาความเป็นไปได้ง่ายขึ้น และเป็นแบบอย่างที่ดีในการเขียนตามจุดมุ่งหมายต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ Feez & Joyz (2002) ที่ว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานเป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการวิเคราะห์งานเขียนต้นแบบ (Model Text) เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างการใช้ภาษาที่ดีและ

ร่วมกันจำแนกลักษณะของภาษา ทั้งในระดับภาพรวมของงานเขียน ระดับประโยค และระดับการแสดงออกที่เฉพาะเจาะจง โดยหัวใจสำคัญไม่ได้อยู่ที่การทำแบบฝึกหัดไวยากรณ์ตามลำพัง แต่อยู่ที่การเรียนรู้ภายใต้บริบทจริงที่ผู้เรียนต้องรู้จักปรับเปลี่ยนภาษาตามระดับภาษา ทั้งหัวข้อที่เขียน สัมพันธภาพหรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน และ รูปแบบของงานเขียน

อย่างไรก็ดีการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานนี้ยังอาศัยช่วยเหลือจากครูผ่านขั้นตอนที่เป็นระบบ เริ่มจากการให้บริบท และเสนอตัวอย่างงานเขียนเพื่อระดมสมองและจัดระเบียบความคิดตามโครงสร้างของอรรถฐานนั้น ๆ นำไปสู่การร่างงาน และการปรับปรุงแก้ไข เพื่อจัดลำดับเนื้อหาให้สมบูรณ์ เพื่อความถูกต้องแม่นยำ การที่ครูและผู้เรียนร่วมกันสร้างงานเขียนขึ้นมาเป็นตัวอย่างก่อนที่ผู้เรียนจะลงมือเขียนด้วยตนเองนั้น ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้เรียนเขียนได้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์เท่านั้น แต่ยังสร้างความมั่นใจในการเลือกใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสมกับเป้าหมายและผู้รับสารในสังคมจริง โดยมีครูเป็นผู้ประคับประคองเพื่อให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพสามารถพัฒนางานเขียนได้อย่างเหมาะสมตามบริบทการสื่อสาร

นอกจากนี้การใช้เทคนิคเกมิฟิเคชันมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ยังช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและมีแรงจูงใจในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้นจากการตอบคำถาม ร่วมวิเคราะห์องค์ประกอบตลอดจนลักษณะของรูปแบบการเขียนเชิงกิจธุระประเภทต่าง ๆ และการฝึกเขียนตามภารกิจที่ผู้สอนกำหนดเพื่อรับคะแนนสะสมและของรางวัลตลอดการเรียนรู้ ทั้งนี้สอดคล้องกับ ชนัตถ์ พูนเดช และ ธนิตา เลิศพรกุลรัตน์ (2559) ที่ว่า เกมิฟิเคชันเป็นการนำเอาหลักการพื้นฐาน และ กลไกในการออกแบบเกมมาใช้ในบริบทอื่นที่ไม่ใช่การเล่นเกม ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจและความผูกพันในการเรียนของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยการนำองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น การสะสมแต้ม การเลื่อนระดับชั้น และการให้รางวัล มาประยุกต์ใช้ เป็นการช่วยเปลี่ยนกระบวนการทำความเข้าใจลักษณะและโครงสร้างการเขียนที่ซับซ้อนให้กลายเป็นกิจกรรมที่มีความท้าทายและสนุก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เบญจภัค จงหมื่นไวย์ และคณะ (2561) ที่ว่าเทคนิคเกมิฟิเคชันทำให้ผู้เรียนมีความตื่นตัวในการเรียนรู้ รวมถึงมีความกระตือรือร้นในการเรียน และมีเป้าหมายในการเรียนรู้ที่ชัดเจนผ่านการทำภารกิจของกลไกเกมิฟิเคชันในแต่ละขั้นตอน นอกจากนี้การใช้เทคนิคเกมิฟิเคชัน ยังส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าแสดงออก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kapp (2013) ที่เสนอว่า สภาพแวดล้อมที่ใช้แนวคิดเกมยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถลองผิดลองถูก ช่วยกระตุ้นให้เกิดการคิดนอกกรอบ และทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีอำนาจในการควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง

เมื่อนำเทคนิคเกมิฟิเคชันมาบูรณาการร่วมกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐาน จึงเป็นส่วนช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ เกิดกระบวนการคิดเพื่อวิเคราะห์อรรถฐานที่ปรากฏในตัวอย่างงานกิจธุระประเภทต่าง ๆ ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่สนุก เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เทคนิคเกมิฟิเคชันยังช่วยให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก กล้าเสนอความคิดเห็นในการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีแนวทางในการนำความรู้เรื่องอรรถฐานที่วิเคราะห์ได้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางขึ้น ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันจึงมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงกิจธุระของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชัน ภาพรวมผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านบรรยากาศในการเรียนมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ผู้เรียนมีความเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างสนุก ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม รวมถึงมีความสุขในการเรียนรู้ ตลอดจนมีโอกาสได้ทำงาน

ร่วมกับผู้อื่น และทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Lin (2022) ซึ่งมีการศึกษาความพึงพอใจและทัศนคติของผู้เรียนต่อการใช้เกมิฟิเคชั่น โดยระดับความพึงพอใจและทัศนคติการเรียนรู้ในกลุ่มเกมิฟิเคชั่น สูงกว่ากลุ่มการสอนแบบปกติ และจากการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่า นักเรียนทั้งหมดรู้สึกว่าการเรียนด้วยเกมิฟิเคชั่นนั้นสนุก น่าสนใจ และทำให้รู้สึกผ่อนคลายในการเรีย และเห็นตรงกันว่าได้รับความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ เช่น ทักษะการใช้เทคโนโลยีมือถือ การคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา ตลอดจนนักเรียนส่วนใหญ่ รู้สึกว่าเนื้อหาที่สอนผ่านแนวทางนี้เข้าใจง่าย ผู้เรียนจึงรู้สึกว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสนุก

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ผู้เรียนมีความเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจองค์ประกอบของการเขียนกิจธุระ ช่วยให้เข้าใจการลำดับข้อความในการเขียนเชิงกิจธุระ รวมถึงช่วยให้มีแนวทางในการเขียนงานเขียนเชิงกิจธุระต่าง ๆ ตลอดจนฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างสม่ำเสมอ และช่วยฝึกกระบวนการทำงานซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ของอินทร์วุธ เกษตระชนม์ (2551) ที่พบว่าการสอนเขียนตามแนวคิดอรรถฐานเป็นแนวทางให้ผู้เรียนได้ฝึกและใช้ความคิดอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยศชวิน กุลด้วง (2568) ซึ่งศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานในรายวิชาภาษาไทยเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนความเรียง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมความสามารถในการเขียนความเรียงได้ เนื่องจากการให้ผู้เรียนได้ฝึกวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของภาษาจากตัวอย่างงานเขียนแต่ละประเภทจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจรูปแบบและองค์ประกอบของงานเขียนรูปแบบ ต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจองค์ประกอบของการเขียนกิจธุระ และสามารถสร้างสรรค์งานเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการที่ผู้เรียนได้วิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญของเขียน แล้วสรุปความเข้าใจนำไปพัฒนาการเขียนประเภทต่าง ๆ

ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ผู้เรียนมีความเห็นว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้สึกเชิงบวกต่อการเขียนเชิงกิจธุระ ช่วยให้มีแนวทางในการเขียนเชิงกิจธุระ รวมถึงช่วยให้มีโอกาสได้ฝึกฝนการเขียนเชิงกิจธุระ ตลอดจนผู้เรียนสามารถนำความรู้เรื่องอรรถฐานไปปรับใช้ในงานเขียนอื่น ๆ ได้ และเห็นว่าความสามารถด้านการเขียนมีประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ขนิษฐา บุญชัย (2566) ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคการเขียนรอบวงช่วยพัฒนาความสามารถในการเขียนสารคดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับดีมาก โดยเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานช่วยให้นักเรียนมีแนวทางในการเขียน มีโอกาสในการฝึกฝนการเขียน มีความรู้สึกเชิงบวกต่อการเขียน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเขียนประเภทอื่นได้ตลอดจนเห็นว่าความสามารถด้านการเขียนมีประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตประจำวันในระดับมากที่สุด

จากผลการวิจัยจึงสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันช่วยพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงกิจธุระของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด ดังผลการวิจัยที่กล่าวไปข้างต้น

6. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้และการศึกษาในครั้งต่อไป ประกอบด้วยข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

6.1.1 ครูควรกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มประสิทธิภาพเพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้หรือความคิดเห็นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้เรื่องการเขียน เชิงกิจธุระ

6.1.2. ครูควรคัดเลือกตัวอย่างงานเขียนเชิงกิจธุระที่มีความน่าสนใจ ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และสถานการณ์ปัจจุบัน ให้เหมาะกับกลุ่มประเภทวิชาของนักเรียน และมีองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่ชัดเจน เพื่อให้ง่ายต่อการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของงานเขียน

6.1.3 ครูควรมีการปรับเปลี่ยนของรางวัลที่มีความหลากหลายเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนให้เพิ่มมากขึ้นตลอดกิจกรรมการเรียนรู้

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนวิเคราะห์อรรถฐานที่ปรากฏในตัวอย่างงานเขียน ผ่านกลไกความสนุกของเกมกระตุ้นให้นักเรียนนำแนวทางที่ได้ไปประยุกต์ใช้ ดังนั้นควรมีการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้พัฒนาความสามารถด้านการเขียนประเภทอื่น ๆ เช่น การเขียนเรียงความ การเขียนรายงาน การเขียนโครงการ เป็นต้น

6.2.2 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันเป็นแนวทางในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาที่มีความน่าสนใจ ควรมีการศึกษาแนวทางการนำกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคเกมิฟิเคชันไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความสามารถอื่น ๆ เช่น ความสามารถด้านการพูดในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กฤษณพงศ์ เลิศบำรุงชัย. (2560). เกมิฟิเคชัน (Gamification): โลกแห่งการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยเกม. https://touchpoint.in.th/gamification/

ขนิษฐา บุญชัย. (2566). *การพัฒนาความสามารถในการเขียนสารคดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานร่วมกับเทคนิคการเขียนรอบวง* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

ชนัตถ์ พูนเดช, & ธนิตา เลิศพรกุลรัตน์. (2559). แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคิดเกมมิฟิเคชัน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 18*(3), 331–339.

ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. (2555). *การพัฒนาทักษะการเขียน*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธนนท์รัฐ นาคทั่ง, และคณะ. (2566). ทักษะการเขียนภาษาอังกฤษที่เน้นกระบวนการ: หลักการ ปัญหาและการแก้ไข. *e-Journal of Education Studies, Burapha University, 5*(2), 1–15.

ธนเศรษฐ ชะวางกลาง, & พิชญาภา ชะวางกลาง. (2567). การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และความสามารถในการเขียนเชิงวิชาการของนักศึกษาผ่านบทเรียนเกมิฟิเคชันที่เน้นความท้าทาย. *วารสารราชพฤกษ์, 22*(3), 222–237. https://doi.org/10.14456/rpjnrru.2024.45

เบญจภัค จงหมื่นไวย์, กริช กองศรีมา, แสงเพ็ชร พระฉาย, สายสุนีย์ จับโจร, & อรัญ ซุยกระเดื่อง. (2561). เกมมิฟิเคชันเพื่อการเรียนรู้. *วารสารวิชาการการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ, 4*(2), 34–43.

เมธี ธรรมวัฒนา. (2555). กลยุทธ์การสร้างแรงจูงใจที่มีประสิทธิภาพในชั้นเรียน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 23*(3), 17–26.

ยศชวิน กุลด้วง, & ชัยเดช นาคสะอาด. (2568). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดอรรถฐานในรายวิชาภาษาไทย เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนความเรียง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 12*(2), 1–13. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMCU

วรวรรธน์ ศรียาภัย. (2557). *การเขียนเพื่อการสื่อสาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ. (2567). *หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2567*. กระทรวงศึกษาธิการ.

เสาวลักษณ์ รัตนวิชช์. (2546). การสอนมุ่งประสบการณ์ภาษา. *สารานุกรมศึกษาศาสตร์, (30),* 86–94.

เสาวลักษณ์ รัตนวิชช์. (2550). *การสังเคราะห์ผลวิจัยของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อินทร์วุธ เกษตระชนม์. (2551). *ผลของการสอนการเขียนตามแนวคิดอรรถฐานที่มีต่อความสามารถในการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์และความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

Almacıoğlu, G., & Okan, Z. (2018). Genre-based approach to writing instruction for students at an English language and literature department. *Eurasian Journal of Applied Linguistics, 4*(1), 71–100. https://doi.org/10.32601/ejal.460635

Christie, F., et al. (1987). Social processes in education: A reply to Sawyer and Watson (and others). In I. Reid (Ed.), *The place of genre in learning: Current debates* (pp. 58–82). Deakin University.

Feez, S., & Joyce, H. (2002). *Text-based syllabus design*. NCELTR, Macquarie University.

Figueroa-Flores, J. F. (2015). Using gamification to enhance second language learning. *Digital Education Review, 27*, 32–54.

Huang, W. H.-Y., & Soman, D. (2013). *A practitioner's guide to gamification of education* (Research report series: Behavioural economics in action). Rotman School of Management, University of Toronto.

Kapp, K. M. (2013). *The gamification of learning and instruction fieldbook: Ideas into practice*. John Wiley & Sons.

Lin, J. (2022). The effects of gamification instruction on the roles of perceived ease of learning, enjoyment, and useful knowledge toward learning attitude. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 21*(2), 81–91. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1337923.pdf

Sulistio, B. (2024). Implementation of genre-based approach in teaching letter writing to seventh grade students at MTs Al Ihsan Condet, East Jakarta. *International Proceedings of Nusantara Raya, 3*(1), 332–337. https://proceedings.uinsaizu.ac.id/index.php/nuraicon/article/view/1174

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Print) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

ประสิทธิผลของโปรแกรมป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในนิสิตมหาวิทยาลัย: การประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรค

Effectiveness of an E-Cigarette Prevention Program for University Students: A Protection Motivation Theory Approach

พิมพ์ยาดา พิมพะสาลี[1], ธริสรา จิรเสถียรพร[2]*, ภูเบศร์ นภัทรพิทยาธร[3]

[1,2,3]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย

Phimyada Pimpasalee[1], Tharisara Chirasatienpon[2], Phubate Napatpittayatorn[3]
[1,2,3]Faculty of Education, Kasetsart University, Thailand
✉ tharisara.c@ku.th
(*Corresponding Email)
Received: 27 March 2026; Revised: 8 May 2026; Accepted: 9 May 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2568 คัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 51 คน และกลุ่มควบคุม 51 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคเป็นเวลา 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 60 นาที ส่วนกลุ่มควบคุมศึกษาจากแผ่นพับความรู้เรื่องบุหรี่ไฟฟ้าเป็นเวลา 4 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามการรับรู้เกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า และแบบประเมินพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Independent-Sample T-Test, Repeated Measures One-Way ANOVA และ Bonferroni Post Hoc Test ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองและระยะติดผลจากการได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความรุนแรงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า ความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า ความคาดหวังในความสามารถของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า และพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าสูงกว่าก่อนทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่ประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคมีประสิทธิผลในการส่งเสริมพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มนิสิตระดับปริญญาตรี

คำสำคัญ : บุหรี่ไฟฟ้า, ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรค, พฤติกรรมการป้องกัน, โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ, นิสิตนักศึกษา

Abstract

This experimental research aimed to examine the effectiveness of a health promotion program applying Protection Motivation Theory on e-cigarette smoking prevention behaviors among undergraduate students at a public university in Bangkok, Thailand. The participants were undergraduate students enrolled in the 2025 academic year, selected through a multistage probability sampling method. The sample was divided into an experimental group of 51 students and a control group of 51 students. The experimental group participated in the health promotion program for four weeks, with one 60-minute session per week. The control group studied independently from an informational leaflet about e-cigarettes for four. Data collection instruments included a general information questionnaire, a perception questionnaire regarding e-cigarettes, and an e-cigarette prevention behavior assessment. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, Independent-Samples T-Test, Repeated Measures One-Way ANOVA, and Bonferroni Post Hoc Test. The results revealed that after participating in the program, the experimental group had significantly higher mean scores in perceived severity of e-cigarette use, perceived susceptibility to e-cigarette use, response efficacy expectations for preventing e-cigarette use, self-efficacy expectations for preventing e-cigarette use, and preventive behaviors toward e-cigarette use compared with both their pre-intervention scores and the control group at a statistical significance level of .05. These findings indicate that the health promotion program based on Protection Motivation Theory was effective in enhancing e-cigarette smoking prevention behaviors among undergraduate students.

Keywords: E-cigarette, Protection Motivation Theory, Prevention Behavior, Health Promotion Program, University Students

1. บทนำ

บุหรี่ไฟฟ้า (Electronic Cigarette หรือ E-Cigarette) เป็นผลิตภัณฑ์ยาสูบประเภทใหม่ที่ได้รับความนิยมแพร่หลายในกลุ่มเยาวชนและวัยรุ่นทั่วโลกอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา บุหรี่ไฟฟ้าทำงานโดยอาศัยการให้ความร้อนแก่น้ำยาที่มีส่วนประกอบของนิโคติน สารปรุงแต่งกลิ่นและรส และสารเคมีอื่น ๆ เพื่อสร้างละอองไอที่ผู้ใช้สูดดมเข้าสู่ร่างกาย ลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้บริโภคหลายคนเข้าใจผิดว่าบุหรี่ไฟฟ้ามีความปลอดภัยมากกว่าบุหรี่ธรรมดา ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วบุหรี่ไฟฟ้ายังคงก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างมีนัยสำคัญ (World Health Organization (WHO), 2024)

องค์การอนามัยโลกรายงานว่า ณ ปี พ.ศ. 2564 มีผู้ใช้บุหรี่ไฟฟ้าทั่วโลกมากกว่า 82 ล้านคน และในประเทศไทยสัดส่วนผู้ใช้ในกลุ่มเยาวชนอายุ 15–24 ปีมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้กฎหมายจะห้ามนำเข้า ส่งออก และจำหน่ายบุหรี่ไฟฟ้าตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 และประกาศกระทรวงพาณิชย์ แต่สถานการณ์การใช้บุหรี่ไฟฟ้ากลับมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนและนักศึกษา จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่ากลุ่มอายุ 15–24 ปี มีอัตราการใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มสูงที่สุดและมีแนวโน้มแพร่ระบาดเพิ่มขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

การสูบบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นปัญหาสุขภาพที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เนื่องจากช่วงวัยมหาวิทยาลัยเป็นช่วงเวลาสำคัญที่บุคคลมักเริ่มต้นทดลองสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งพวกเขาเหล่านี้เป็นกลุ่มวัยที่มีกำลังในการซื้อบุหรี่ไฟฟ้าได้ (Mowreader, 2023) สาเหตุที่เยาวชนหันมาสูบบุหรี่ไฟฟ้ามีหลายประการ ได้แก่ การรับรู้ว่าบุหรี่ไฟฟ้าปลอดภัยกว่าบุหรี่ธรรมดา กลิ่นและรสชาติที่หลากหลายน่าสนใจ การโฆษณาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าถึงเยาวชนได้ง่าย อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน และความอยากรู้อยากลอง (Al-Sawalha et al., 2021; Babjaková et al., 2022; Ghanim et al., 2024; Kurdi et al., 2021; Le et al., 2022; Nazzal

et al., 2024; Patanavanich et al., 2021; Song et al., 2023; กมลภู ถนอมสัตย์, 2567; กิติพงษ์ เรือนเพ็ชร, 2564; ธิติรัตน์ ราศิริ, 2565; ปิยวรรณ บุญเพ็ญ, 2562; พัชรินทร์ ยุพา, 2567)

ในด้านผลกระทบต่อสุขภาพ บุหรี่ไฟฟ้าก่อให้เกิดอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจ ระบบหัวใจและหลอดเลือด และระบบประสาท นิโคตินในบุหรี่ไฟฟ้าทำให้เกิดการติดสารนิโคตินซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการของสมองในกลุ่มวัยรุ่นและผู้ใหญ่ตอนต้น นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ที่ใช้บุหรี่ไฟฟ้ามีแนวโน้มที่จะหันมาสูบบุหรี่ธรรมดาสูงกว่าผู้ที่ไม่เคยใช้บุหรี่ไฟฟ้า ซึ่งเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า "Gateway Effect" (กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค, 2567)

ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรค (Protection Motivation Theory: PMT) ที่พัฒนาโดย Rogers (1976) เป็นทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการรับรู้และแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) การรับรู้ความรุนแรงของโรค (Perceived Severity) (2) การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค (Perceived Vulnerability) (3) ความคาดหวังในความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) และ (4) ความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองของตนเอง (Response Efficacy) ซึ่งทั้ง 4 องค์ประกอบนี้ส่งผลต่อแรงจูงใจในการป้องกันโรค (Protection Motivation) และนำไปสู่พฤติกรรมการป้องกันในที่สุด (Rogers, 1983) ทฤษฎีนี้ได้รับการนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพหลายด้านและพบว่ามีประสิทธิผลในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญ (Salmani & Prapavessis, 2023; จตุพร เฉลิมเรืองรอง, 2561; จินดาพร จันเทศ, 2565; ธนะวัฒน์ รวมสุก, 2561; ธีรพล ผังดี และอดิศร ปล้องใหม่, 2567; บุษกร วราอัศวปติ, 2565; วนิดา ลาภโชค, 2567; วลัยพร สิงห์จุ้ย, 2556) อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ายังมีงานวิจัยที่ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่ประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยค่อนข้างจำกัด ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาและทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่ประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ได้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนานโยบายและมาตรการการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในสถาบันอุดมศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร

2.2 วัตถุประสงค์รอง

1. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความรุนแรงของการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของกลุ่มทดลองก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล หลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพฯ

2. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของกลุ่มทดลองก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล หลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพฯ

3. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของกลุ่มทดลองก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล หลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพฯ

4. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของกลุ่มทดลองก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล หลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพฯ

5. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของกลุ่มทดลองก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล หลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพฯ

6. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนและหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพฯ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบสองกลุ่มวัดผลก่อนและหลังการทดลองพร้อมติดตามผล (Two-group Pretest-Posttest with Follow-up Design) โดยมีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรค (Protection Motivation Theory: PMT) ต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2568 จำนวน 225,476 คน (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ข้อมูล ณ วันที่ 10 ส.ค. 68)

กลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage Probability Sampling) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 แบ่งสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ มี 10 มหาวิทยาลัย ดังนี้ (1) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (3) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (4) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (5) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (6) มหาวิทยาลัยมหิดล (7) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (8) มหาวิทยาลัยศิลปากร (9) มหาวิทยาลัยสวนดุสิต (10) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ขั้นตอนที่ 2 ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลากแบบไม่ใส่คืน ผลการสุ่มตัวอย่าง คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 3 ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) สุ่มคณะที่จะเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้การจับฉลากจากคณะต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย ซึ่งกลุ่มทดลองได้แก่ นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร และกลุ่มควบคุมได้แก่ นิสิตคณะเทคนิคการสัตวแพทย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 4 ใช้วิธีการสุ่มแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการคำนวณค่าอิทธิพล (Effect Size) ด้วยโปรแกรม G*Power เพื่อประมาณค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ได้กลุ่มตัวอย่างฝ่ายละ 51 คน รวมทั้งสิ้น 102 คน ผู้วิจัยจึงได้เพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างอีกร้อยละ 10 เพื่อป้องกันการ drop out ของกลุ่มตัวอย่าง ได้กลุ่มตัวอย่างละ 57 คน รวมทั้งสิ้น 114 คน

การวิจัยครั้งนี้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมโดยต้องเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา 2568 ที่ไม่เคยสูบบุหรี่ไฟฟ้า สมัครใจเข้าร่วมการวิจัยพร้อมลงนามในแบบฟอร์มยินยอม และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบตามกำหนด ในขณะที่เกณฑ์การคัดออกจะตัดนิสิตที่เข้าร่วมโปรแกรมไม่ครบตามที่กำหนดหรือไม่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามออกจากการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าฯ
(ออกแบบโดยผู้วิจัยโดยใช้โปรแกรม Canva, (2026) 28 มีนาคม 2569)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการทดลอง และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการทดลอง

โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรค ได้รับการออกแบบโดยอิงกรอบแนวคิดของทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรค (Protection Motivation Theory: PMT) ของ Rogers (1983) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ (1) การรับรู้ความรุนแรงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า (Perceived Severity) (2) การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค (Perceived Vulnerability) (3) การรับรู้ความสามารถในการกระทำพฤติกรรม (Self-Efficacy) และ (4) ความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า (Response Efficacy) โดยโปรแกรมถูกออกแบบให้มีระยะเวลาดำเนินการทั้งหมด 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที รวม 4 ครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สัปดาห์ที่ 1 “E-cigarette Facts”: รู้จริงเรื่องบุหรี่ไฟฟ้า : เสริมสร้างการรับรู้โอกาสเสี่ยงของการใช้บุหรี่ไฟฟ้าผ่านกรณีศึกษา (Case Study) บรรยายให้ความรู้ข้อเท็จจริงของบุหรี่ไฟฟ้า ครอบคลุมสถานการณ์การใช้บุหรี่ไฟฟ้าในเด็กและเยาวชน วิวัฒนาการและกลไกการทำงานของบุหรี่ไฟฟ้า และสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้สูบบุหรี่ไฟฟ้า ชมวีดิทัศน์ การอภิปรายกลุ่ม เล่นเกมสรุปผลกิจกรรม

สัปดาห์ที่ 2 “Silent Dangers to Youth”: บุหรี่ไฟฟ้า ภัยเงียบของวัยรุ่น : เสริมสร้างการรับรู้ความรุนแรงของผลกระทบจากบุหรี่ไฟฟ้า ให้ความรู้เกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า โดยชมวีดิทัศน์เกี่ยวกับโทษและอันตรายของ

บุหรี่ไฟฟ้า ครอบคลุมถึงเรื่องสารประกอบ ผลกระทบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ออกแบบโปสเตอร์เกี่ยวกับความรุนแรงของบุหรี่ไฟฟ้า วิเคราะห์ข่าวและนำเสนอผลกระทบของบุหรี่ไฟฟ้าร่วมกัน

สัปดาห์ที่ 3 “Model to Success”: ต้นแบบ สู่ความสำเร็จ : เสริมสร้างความคาดหวังในผลลัพธ์ของการไม่สูบบุหรี่ไฟฟ้า สรุปทบทวนและเสริมพลังใจ (Empowerment) ผ่านการทำแผนผังความคิด โดยส่งเสริมให้นิสิตวางแผนพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม ร่วมกับการใช้สื่อวีดิทัศน์เกมทบทวนสรุปผลกิจกรรม

สัปดาห์ที่ 4 “We Can Make It !”: มั่นใจ ฉันทำได้ : เสริมสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเอง โดยใช้ทักษะการปฏิเสธ (Refusal Skills) และความสามารถในการตัดสินใจหลีกเลี่ยงการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในสถานการณ์ต่าง ๆ รวมไปถึงการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ผ่านการแสดงบทบาทสมมุติ (Role Playing) และสร้างเป้าหมายในอนาคต ไม่ยุ่งเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า เพื่อให้นิสิตตั้งเป้าหมายและสร้างแรงจูงใจในการป้องกันพฤติกรรมการสูบบุหรี่ไฟฟ้า พร้อมทั้งอภิปรายกลุ่มร่วมกัน

กลุ่มควบคุม ได้รับแผ่นพับให้ความรู้เรื่องบุหรี่ไฟฟ้าเพื่อศึกษาและเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ และมีการติดตามผลในช่วงเวลาเดียวกัน

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เป็นแบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิดเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ ชั้นปี ผลการเรียน สถานที่พักอาศัย การพักอาศัยร่วมกับใคร รายได้ ประวัติการสูบบุหรี่มวน และประวัติการมีเพื่อน/ผู้ปกครอง/คนในครอบครัวสูบบุหรี่ไฟฟ้า

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามการรับรู้เกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า ครอบคลุมการรับรู้ใน 4 องค์ประกอบของทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรค ได้แก่ การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้โอกาสเสี่ยง การรับรู้ความสามารถในการกระทำพฤติกรรม และความคาดหวังในผลลัพธ์ เป็นแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) แบบ 4 ระดับตามแนวของ Likert

ส่วนที่ 3 แบบประเมินพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า ประเมินพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของนิสิต ประกอบด้วย การปฏิเสธเมื่อถูกชักชวน การหลีกเลี่ยงสถานการณ์เสี่ยง และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

3.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามทั้งหมดให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมสุขภาพและสุขศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านยาสูบ ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ความครอบคลุม และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ จากนั้นคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์ที่ยอมรับได้คือค่า IOC ≥ 0.50 ก่อนนำไปปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

การตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มนิสิตที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน แล้วคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยกำหนดเกณฑ์ที่ยอมรับได้คือค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง ≥ 0.70

3.5 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนการทดลอง (Pre-Test) ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะศึกษาศาสตร์ และคณะเทคนิคการสัตวแพทย์ จากนั้นชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการดำเนินงาน และขอความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างก่อนเข้าร่วมการวิจัย แล้วจึงดำเนินการเก็บข้อมูลก่อนการทดลอง (Pre-test) โดยให้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มตอบแบบสอบถามพร้อมกัน

ระยะที่ 2 ระหว่างการทดลอง (Intervention) กลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่ประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรค เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที รวม 4 ครั้ง ในขณะที่กลุ่มควบคุมได้รับแผ่นพับความรู้เรื่องบุหรี่ไฟฟ้า และศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองในช่วงเวลาเดียวกัน

ระยะที่ 3 หลังการทดลองและการติดตามผล (Post-Test and Follow-Up) ภายหลังสิ้นสุดโปรแกรมในสัปดาห์ที่ 4 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลหลังการทดลอง (Post-test) กับกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม โดยใช้แบบสอบถามชุดเดิม จากนั้นดำเนินการติดตามผลในระยะต่อมา เพื่อประเมินความคงทนของผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติดังต่อไปนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

2. Independent-Sample T-Test เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในแต่ละช่วงเวลาของการวัด

3. Repeated Measures One-Way ANOVA เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในช่วงก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และการติดตามผล

4. Bonferroni Post Hoc Test เพื่อเปรียบเทียบรายคู่ภายหลังพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจากการวิเคราะห์ Repeated Measures One-Way ANOVA กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในการวิเคราะห์ข้อมูลทุกขั้นตอน

3.7 การพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยผ่านการพิจารณาและรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โครงการวิจัยรหัส KUREC-HSR68/042 ได้รับรองจริยธรรมการวิจัยเลขที่ COA No. COA68/083 รับรองเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2568 ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างทุกคนได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการดำเนินงาน และสิทธิในการถอนตัวออกจากการวิจัยได้ทุกเมื่อโดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ข้อมูลที่ได้รับจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับและใช้เพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

4. ผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยนิสิตระดับปริญญาตรี จำนวนทั้งสิ้น 102 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 51 คน และกลุ่มควบคุม 51 คน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีลักษณะประชากรที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ซึ่งแสดงถึงความเป็นเนื้อเดียวกันของทั้ง

สองกลุ่มก่อนการทดลอง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ยอยู่ในช่วง 19–21 ปี และศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1–3 ทั้งสองกลุ่มมีผลการเรียนเฉลี่ยอยู่ในระดับดี (3.01–4.00) และพักอาศัยในหอพักเป็นหลัก ทั้งนี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่คนเดียวหรืออยู่กับเพื่อน และมีรายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 4,001–5,000 บาท ในด้านพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าส่วนใหญ่ไม่เคยสูบบุหรี่มวน แต่มีเพื่อนสูบบุหรี่ไฟฟ้าในสัดส่วนสูง ขณะที่ผู้ปกครองหรือคนในครอบครัวส่วนใหญ่ไม่สูบบุหรี่ไฟฟ้า

4.2 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบตามทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคและพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า ก่อนการทดลอง

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคและพฤติกรรมการป้องกันฯ ก่อนการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง (n=51) $M\ (S.D.)$	กลุ่มควบคุม (n=51) $M\ (S.D.)$	t	p
1. การรับรู้ความรุนแรงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.33 (0.33)	3.38 (0.40)	-0.673	.502
2. การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	1.99 (0.57)	1.88 (0.89)	0.731	.467
3. ความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	2.99 (0.37)	3.07 (0.38)	-1.095	.276
4. ความคาดหวังในความสามารถของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	2.84 (0.62)	2.86 (0.31)	-0.203	.840
5. พฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.19 (0.44)	3.27 (0.39)	-0.963	.338

หมายเหตุ: M = Mean, SD = Standard Deviation, p > .05 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบก่อนการทดลองพบว่า ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบของทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคทั้ง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การรับรู้ความรุนแรงของโรค (Perceived Severity) การรับรู้โอกาสเสี่ยง (Perceived Vulnerability) ความคาดหวังในผลลัพธ์ของการไม่สูบบุหรี่ไฟฟ้า (Response Efficacy) และการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) รวมถึงพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p > .05)

4.3 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบตามทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคและพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าภายในกลุ่มทดลองตามระยะเวลา

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคและพฤติกรรมการป้องกันฯ ของกลุ่มทดลองในระยะก่อนทดลอง หลังทดลอง และระยะติดตามผล

ตัวแปร	ก่อนทดลอง $\bar{X}\ (S.D.)$	หลังทดลอง $\bar{X}\ (S.D.)$	ติดตามผล $\bar{X}\ (S.D.)$	F	p
1. การรับรู้ความรุนแรงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.33 (0.33)	3.86 (0.28)	3.86 (0.32)	57.71	<.001*
2. การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	1.99 (0.57)	3.50 (0.38)	3.30 (0.44)	88.89	<.001*
3. ความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	2.99 (0.37)	3.66 (0.46)	3.74 (0.41)	33.11	<.001*
4. ความคาดหวังในความสามารถของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	2.84 (0.62)	3.75 (0.37)	3.78 (0.34)	73.24	<.001*
5. พฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.19 (0.44)	3.60 (0.49)	3.69 (0.50)	17.42	<.001*

หมายเหตุ: * แตกต่างจากระยะก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Bonferroni)

ผลการวิเคราะห์ด้วย Repeated Measures One-Way ANOVA พบว่า กลุ่มทดลองในระยะก่อนทดลอง หลังทดลอง และระยะติดตามผล มีคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน และพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี Bonferroni พบว่า ในทุกตัวแปรระยะหลังทดลอง และระยะติดตามผลสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยังคงมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างระยะหลังทดลองและระยะติดตามผล คะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความรุนแรงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า คะแนนเฉลี่ยความคาดหวังในความสามารถของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า คะแนนเฉลี่ยความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า และคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าผลของโปรแกรมมีความคงทนต่อเนื่องในระยะติดตามผล

4.4 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบตามทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคและพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคและพฤติกรรมการป้องกันฯ หลังทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง (n=51) $\bar{X}\ (S.D.)$	กลุ่มควบคุม (n=51) $\bar{X}\ (S.D.)$	t	p
1. การรับรู้ความรุนแรงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.86 (0.28)	3.52 (0.37)	5.20	<.001*
2. การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.50 (0.38)	2.09 (1.00)	9.40	<.001*
3. ความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.66 (0.46)	3.04 (0.45)	6.83	<.001*
4. ความคาดหวังในความสามารถของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.75 (0.37)	3.05 (0.50)	8.03	<.001*
5. พฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.60 (0.49)	3.20 (0.42)	4.52	<.001*

* p < .05 มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ด้วย Independent-samples t-test พบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน และพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังแสดงในตารางที่ 3

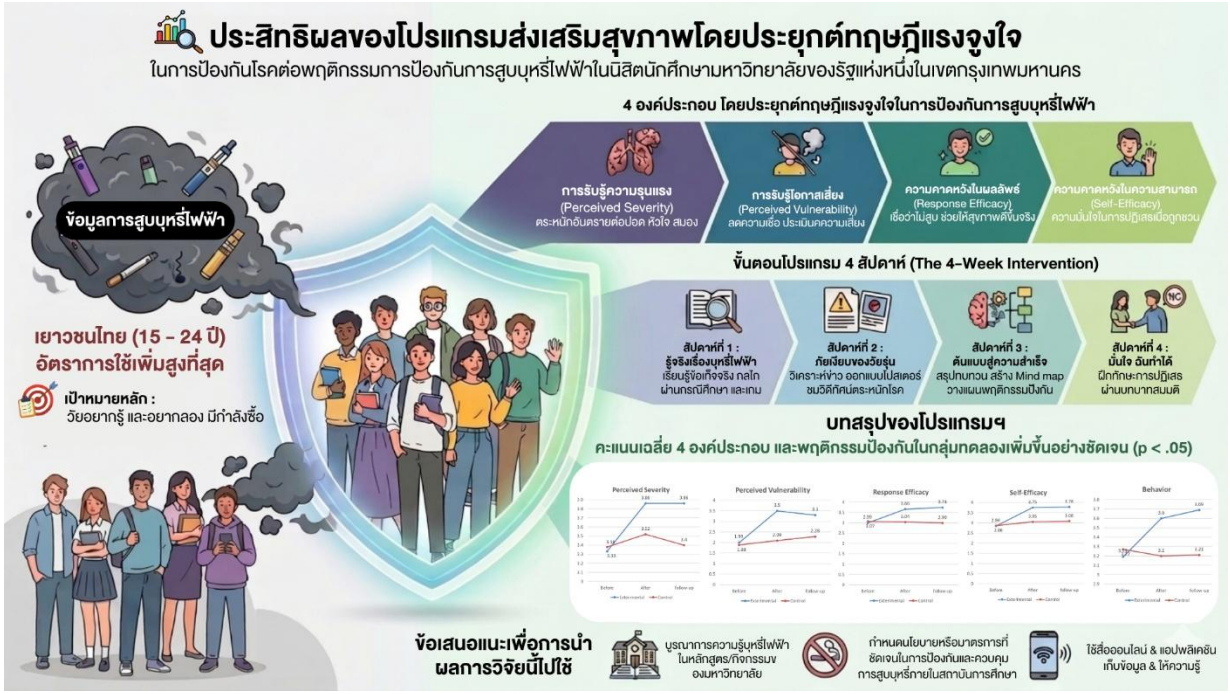
4.5 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยในระยะติดตามผลระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในระยะติดตามผล

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคและพฤติกรรมการป้องกันฯ ในระยะติดตามผลระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง (n=51) $\bar{X}\ (S.D.)$	กลุ่มควบคุม (n=51) $\bar{X}\ (S.D.)$	t	p
1. การรับรู้ความรุนแรงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.86 (0.32)	3.40 (0.34)	7.06	<.001*
2. การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.30 (0.44)	2.28 (1.07)	6.33	<.001*
3. ความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.74 (0.41)	2.99 (0.35)	10.00	<.001*
4. ความคาดหวังในความสามารถของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.78 (0.34)	3.08 (0.40)	9.47	<.001*
5. พฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า	3.69 (0.50)	3.21 (0.35)	5.67	<.001*

* p < .05 มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 4 พบว่า กลุ่มทดลองยังคงมีคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน และพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งยืนยันว่าโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิผลและส่งผลต่อเนื่องหลังสิ้นสุดโปรแกรม

ภาพที่ 2 ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า โดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรค ในนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร
(ออกแบบโดยผู้วิจัยโดยใช้โปรแกรม Canva, (2026) 20 มีนาคม 2569)

5. อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรค (Protection Motivation Theory: PMT) ต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกองค์ประกอบ ซึ่งผู้วิจัยขออภิปรายผลตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

5.1 ประสิทธิผลของโปรแกรมต่อการรับรู้ความรุนแรงของโรค (Perceived Severity)

ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความรุนแรงของโรคจากบุหรี่ไฟฟ้าสูงกว่าก่อนทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งในระยะหลังทดลองและระยะติดตามผล ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนั้นได้ออกแบบกิจกรรมให้นิสิตได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนเกี่ยวกับอันตรายของบุหรี่ไฟฟ้า ทั้งในด้านการก่อให้เกิดการเสพติดนิโคติน ผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจ ความเสี่ยงต่อโรคปอดอักเสบเฉียบพลันที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่ไฟฟ้า (E-cigarette or Vaping Product Use-Associated Lung Injury: EVALI) ตลอดจนผลกระทบต่อพัฒนาการของสมองในวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers (1983) ที่ระบุว่าการรับรู้ความรุนแรงของภัยคุกคามเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการประเมินภัยคุกคาม (Threat Appraisal) ที่นำไปสู่แรงจูงใจในการป้องกันตนเอง

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุทัยวรรณ พงษ์บริบูรณ์ และคณะ (2566) ที่พบว่าโปรแกรมป้องกันการใช้ผลิตภัณฑ์บุหรี่ไฟฟ้าในสังคมออนไลน์ที่มีการใช้สื่อภาพและวิดีทัศน์ประกอบการบรรยาย

สามารถเพิ่มระดับการรับรู้ความรุนแรงของโทษจากการสูบบุหรี่ในกลุ่มนักศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญชรัสมิ์ ธันย์ธิติธนากุล และชไมพร จั่นจุ้ย (2568) ที่ยืนยันว่าการนำเสนอข้อความที่มีความน่าเชื่อถือทางวิทยาศาสตร์และมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของกลุ่มเป้าหมายสามารถปรับเปลี่ยนการรับรู้ความรุนแรงในกลุ่มเยาวชนความตระหนักและนำไปสู่ความตั้งใจในการหลีกเลี่ยงบุหรี่ไฟฟ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 ประสิทธิผลของโปรแกรมต่อการรับรู้โอกาสเสี่ยง (Perceived Vulnerability)

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อผลเสียจากการสูบบุหรี่ไฟฟ้าสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่มีคะแนนเพิ่มขึ้นสูงที่สุดในบรรดาองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ทั้งเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนทดลองและเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม ซึ่งเป็นผลมาจากการออกแบบกิจกรรมในโปรแกรมที่มุ่งเน้นให้นิสิตประเมินความเสี่ยงของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้แบบประเมินความเสี่ยงส่วนบุคคลและการอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงที่พบได้ในชีวิตประจำวันของนิสิต เช่น การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการสูบบุหรี่ไฟฟ้า แรงกดดันจากเพื่อน และการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าได้ง่ายในพื้นที่มหาวิทยาลัย กิจกรรมเหล่านี้ช่วยลดความเชื่อที่ว่า "ฉันจะไม่ได้รับผลกระทบ" ซึ่งเป็นความเชื่อที่พบได้บ่อยในกลุ่มวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

สิ่งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Floyd et al. (2000) ที่ระบุว่าการรับรู้โอกาสเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นในระดับที่เหมาะสมจะส่งผลให้บุคคลเกิดแรงจูงใจในการป้องกันตนเองสูงขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ กัญญภัค สุวรรณศรี (2566) ที่ชี้ว่ากลุ่มทดลองรับชมสื่อวิดีทัศน์ และประกอบการบรรยายในการให้ความรู้เกี่ยวกับการรับรู้โอกาสเสี่ยง ทำให้กลุ่มตัวอย่างได้รับความรู้ที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งมีกิจกรรมกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันวิเคราะห์ความเสี่ยงต่าง ๆ ในการเลิกสูบบุหรี่ของผู้ที่สูบบุหรี่ได้อย่างมีนัยสำคัญ

5.3 ประสิทธิผลของโปรแกรมต่อความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนอง (Response Efficacy)

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ประสิทธิผลของการตอบสนองสูงกว่าก่อนทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าโปรแกรมได้นำเสนอข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนว่าการหลีกเลี่ยงการสูบบุหรี่ไฟฟ้าและการปฏิเสธการชักชวนนั้นเป็นพฤติกรรมที่ให้ผลดีต่อสุขภาพอย่างแท้จริง กิจกรรมในโปรแกรมได้มีการนำเสนอข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับประโยชน์ของการไม่สูบบุหรี่ไฟฟ้า ทั้งในด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต รวมถึงการใช้ตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการหลีกเลี่ยงบุหรี่ไฟฟ้าเพื่อเป็นแบบอย่าง (Role Model) ให้กับนิสิต

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers (1983) ที่ระบุว่า Response Efficacy เป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการประเมินการรับมือ (Coping Appraisal) ที่ส่งผลให้บุคคลเชื่อมั่นว่าการกระทำพฤติกรรมป้องกันจะสามารถลดความเสี่ยงได้จริง และสอดคล้องกับการศึกษาของ Milne et al. (2000) ที่พบว่าการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลของมาตรการป้องกันสุขภาพส่งผลให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมป้องกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุไรรัตน์ ช่วงไชยยะ (2564) ที่พบว่าโปรแกรมสุขศึกษาที่ใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ประกอบการนำเสนอสามารถเพิ่มการรับรู้ประสิทธิผลของการตอบสนองในกลุ่มนักเรียนได้

5.4 ประสิทธิผลของโปรแกรมต่อการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy)

ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของกลุ่มทดลองเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโปรแกรมได้บูรณาการกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อ

เสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ได้แก่ การฝึกทักษะการปฏิเสธ (Refusal Skills Training) การฝึกบทบาทสมมติ (Role Playing) ในสถานการณ์จำลองที่นิสิตต้องเผชิญกับแรงกดดันให้ทดลองสูบบุหรี่ไฟฟ้า การใช้เทคนิคการเสริมแรงเชิงบวก (Positive Reinforcement) ตลอดจนการใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อให้นิสิตแลกเปลี่ยนประสบการณ์และกลยุทธ์ในการรับมือกับสถานการณ์เสี่ยงผลดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีความเชื่อมั่นในตนเองของ Bandura (1986) ที่ระบุว่าประสบการณ์แห่งความสำเร็จ (Mastery Experience) การเรียนรู้ทางอ้อมจากแบบอย่าง (Vicarious Learning) และการโน้มน้าวทางสังคม (Social Persuasion) เป็นแหล่งสำคัญของการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นได้ผสมผสานแหล่งเหล่านี้ไว้อย่างครบถ้วน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะวดี พุฒไทย (2566) ที่พบว่าโปรแกรมการป้องกันการสูบบุหรี่ในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่เน้นการฝึกทักษะปฏิบัติมีผลต่อการเพิ่ม Self-Efficacy ได้มากกว่าโปรแกรมที่เน้นเฉพาะการให้ความรู้ และสอดคล้องกับการศึกษาของ ธนะวัฒน์ รวมสุก และคณะ (2561) ที่รายงานว่าการฝึกทักษะในสถานการณ์จำลองสามารถเพิ่มความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในการหลีกเลี่ยงบุหรี่ได้อย่างมีนัยสำคัญ

5.5 ประสิทธิผลของโปรแกรมต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า

ผลการวิจัยที่สำคัญที่สุดคือ ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าสูงกว่าก่อนทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งในระยะหลังทดลองและระยะติดตามผล ผลดังกล่าวยืนยันว่าโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคนั้นมีประสิทธิผลในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าอย่างแท้จริง โดยการที่กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการป้องกันดีขึ้นนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของการรับรู้ทั้ง 4 องค์ประกอบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลตามกรอบทฤษฎีของ Rogers (1983) ที่อธิบายว่าเมื่อบุคคลประเมินภัยคุกคาม (Threat Appraisal) และประเมินความสามารถในการรับมือ (Coping Appraisal) อย่างเพียงพอแล้ว จะนำไปสู่การเกิดแรงจูงใจในการป้องกัน (Protection Motivation) และส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการป้องกันในท้ายที่สุด

นอกจากนี้ ผลที่พบในระยะติดตามผลซึ่งคะแนนพฤติกรรมการป้องกันของกลุ่มทดลองยังคงสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมมีความคงทนของผล (Durability of Effect) ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Salmani and Prapavessis (2023) ที่พบว่าโปรแกรมที่ใช้ PMT เป็นกรอบแนวคิดสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ยั่งยืนในระยะติดตามผลได้อย่างมีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับการศึกษาของ Chen et al. (2025) ที่พบว่าโปรแกรมสุขศึกษาที่ประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคสามารถพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพในกลุ่มนิสิตนักศึกษาได้อย่างคงทนในระยะเวลา 1 เดือน หลังสิ้นสุดการทดลอง

เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมที่ได้รับการเรียนรู้จากแผ่นพับเพียงอย่างเดียว พบว่ากลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยในทุกองค์ประกอบเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยและมีองค์ประกอบ การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้โอกาสเสี่ยง ความคาดหวังในความสามารถของตนเองในการป้องกัน ที่มีความแตกต่างจากก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สิ่งนี้แสดงให้เห็นการรับรู้ความรุนแรงของบุหรี่ไฟฟ้าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า โดยนิสิตที่มีการรับรู้ความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นจะแนวโน้มที่จะใช้บุหรี่ไฟฟ้าลดลง (Kowitt et al., 2018) อีกทั้งการรับรู้ความเสี่ยงของบุหรี่ไฟฟ้ามีความสัมพันธ์กับการใช้บุหรี่ไฟฟ้าใน กลุ่มวัยรุ่นและเยาวชน และอาจเป็นประเด็นสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพเพื่อป้องกันและลดการใช้ บุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มเยาวชน และการนำเสนอข้อมูลผ่านแผ่นพับที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการหลีกเลี่ยงสถานการณ์เสี่ยง

การตัดสินใจไม่ยุ่งเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า และการเลือกกิจกรรมทางเลือกที่เป็นประโยชน์ อาจช่วยให้นิสิตเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงแนวทางในการป้องกันตนเองจากการสูบบุหรี่ไฟฟ้าได้มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ระดับความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นภายหลังการได้รับแผ่นพับความรู้ดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัย (Didarloo et al., 2023; Hosseini et al., 2023; Panahi et al., 2017; จีรภัทร์ รัตนชมภู, 2565; ฐิติภัทร จันเกษม และเกรียงกมล เหมือนกรุด, 2562; ประภาพร ไวยวงษ์, 2567; ปัญย์ณภัทร ศรีวิสรณ์, 2566; ภัทรินทร์ ศิริทรากุล, 2567; วิกานต์ดา โหม่งมาตย์, 2561)

ผลดังกล่าวยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chirasatienpon et al. (2022) ที่ศึกษาโปรแกรมสุขศึกษาออนไลน์เพื่อป้องกันการใช้ยาสูบในนักศึกษาครูของประเทศไทย ซึ่งพบว่าโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่ออกแบบอย่างเป็นระบบโดยคำนึงถึงบริบทและความต้องการของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้งานวิจัยนี้ยังได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบโปรแกรมที่คำนึงถึงความท้าทาย (Challenges) ในการดำเนินงาน เช่น ข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีและความพร้อมของผู้เรียน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าวโดยการออกแบบโปรแกรมที่มีความยืดหยุ่นและเข้าถึงได้ง่าย ส่งผลให้โปรแกรมมีประสิทธิผลในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มทดลองได้อย่างยั่งยืน

โดยสรุป ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่พัฒนาขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ เกิดจากการบูรณาการกิจกรรมที่ครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านของทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคอย่างเป็นระบบ ประกอบกับการใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ทั้งการบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การฝึกทักษะปฏิบัติ และการใช้สื่อประกอบการเรียนรู้ที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของนิสิตในมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยครั้งนี้จึงแสดงให้เห็นว่าทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคเป็นกรอบแนวคิดที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสำหรับการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันการศึกษา ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบโปรแกรมหรือกิจกรรมป้องกันการสูบบุหรี่และบุหรี่ไฟฟ้าสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี โดยเน้นการให้ความรู้และสร้างความตระหนักถึงโทษและอันตรายของการสูบบุหรี่

2. อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ควรนำผลการวิจัยไปบูรณาการในการเรียนการสอน โดยส่งเสริมให้นิสิตมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของการสูบบุหรี่ต่อสุขภาพ และสนับสนุนให้นิสิตมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี

3. หน่วยงานด้านสาธารณสุข สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและพัฒนาโครงการรณรงค์ป้องกันการสูบบุหรี่ในกลุ่มเยาวชนและนิสิตนักศึกษาในระดับชาติ

4. นิสิตและนักศึกษา ควรนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัยไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ให้แก่เพื่อนและบุคคลรอบข้างเพื่อสร้างการป้องกันในวงกว้าง

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมมากขึ้น โดยอาจพิจารณาศึกษาในกลุ่มนิสิตที่สูบบุหรี่ธรรมดาหรือบุหรี่ไฟฟ้าอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ระหว่างกลุ่มที่มีพฤติกรรมการสูบบุหรี่และไม่สูบบุหรี่

2. ควรพัฒนากลยุทธ์เพื่อลดอัตราการขาดกิจกรรม โดยออกแบบกิจกรรมให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับตารางเรียนของนิสิต

3. ควรพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า หรือกิจกรรม เพื่อขยายขอบเขตประชากรและบริบทการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมสถาบันอุดมศึกษาในภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งในเขตเมืองและต่างจังหวัด รวมถึงสถาบันเอกชน เพื่อเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผล

4. ควรติดตามผลในระยะยาว โดยศึกษาต่อเนื่องในปีการศึกษาถัดไป เพื่อประเมินความยั่งยืนของผลการวิจัยและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของกลุ่มตัวอย่างในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

Al-Sawalha, N. A., Almomani, B. A., Mokhemer, E., Al-Shatnawi, S. F., & Bdeir, R. (2021).E-cigarettes use among university students in Jordan: Perception and related knowledge. *PLOS ONE, 16*(12), e0262090. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0262090

Babjaková, J., Rimárová, K., Weitzman, M., Bušová, M., Jurkovičová, J., Dorko, E., & Argalášová, Ľ. (2022). E-cigarette use, opinion about harmfulness and addiction among university students in Bratislava, Slovakia. *Central European Journal of Public Health, 30*(Suppl), S50–S56. https://doi.org/10.21101/cejph.a7240

Bandura, A. (1986). Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. Prentice-Hall, Inc.

Chen, Y., Lin, S., Lin, H., Wang, Z., Zhao, X., Ao, P., et al. (2025). Strengthening the cognition of university students to refuse e-cigarette use: A pilot randomized controlled trial of a peer-to-peer intervention. *Tobacco Induced Diseases, 23*, Article 208715. https://doi.org/10.18332/tid/208715

Chirasatienpon, T., Jitanan, M., Ketkosan, N., Polsorn, K., Kongart, C., & Sakulthaew, C. (2022). *Online Health Education Program to Prevent Tobacco Use for Student Teachers during COVID-19 Pandemic in Thailand: Design, Challenges, and Outcomes*. Higher Education Studies, 12(2), 155-167. https://doi.org/10.5539/hes.v12n2p155

Didarloo, A., Sharafkhani, N., Rezapour, B., & Moghaddam-Tabrizi, F. (2023). Predictors of smoking preventive behavior based on empowerment components among male students of high schools: A cross-sectional study in Iran. *BMC Public Health*. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36761237/

Floyd, D. L., Prentice-Dunn, S., & Rogers, R. W. (2000). A meta-analysis of research on protection motivation theory. *Journal of Applied Social Psychology, 30*(2), 407–429. https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2000.tb02323.x

Ghanim, M., Rabayaa, M., Abuawad, M., Saeedi, M., & Amer, J. (2024). E-cigarette use among university students in Palestine: Prevalence, knowledge, and determinant factors. *PLOS ONE, 19*(5), Article e0302946. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0302946

Hosseini, Z., Mouseli, A., Aghamolaei, T., Mohseni, S., Shahini, S., & Dadipoor, S. (2023). Predictors of adopting smoking preventive behaviors by university students: The extended parallel process model fitness test. *Journal of Substance Use, 28*(6), 968–975. https://doi.org/10.1080/14659891.2022.2120423

Kowitt, S. D., Osman, A., Ranney, L. M., Heck, C., & Goldstein, A. O. (2018). E-cigarette use among adolescents not susceptible to using cigarettes. *Preventing Chronic Disease, 15*, Article E18. https://doi.org/10.5888/pcd15.170368

Kurdi, R., Al-Jayyousi, G. F., Yaseen, M., Ali, A., Mosleh, N., & Abdul Rahim, H. F. (2021). Prevalence, risk factors, harm perception, and attitudes toward e-cigarette use among university students in Qatar: A cross-sectional study. *Frontiers in Public Health, 9*, Article 682355. https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.682355

Le, H. T. T., Tran, A. T. V., Nguyen, A. Q., & Tran, T. T. T. (2022). E-cigarette use among university students from one university in Hanoi, Vietnam, and associated factors. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention, 23*(11), 3649–3655. https://doi.org/10.31557/apjcp.2022.23.11.3649

Milne, S., Sheeran, P., & Orbell, S. (2000). Prediction and intervention in health-related behavior: A meta-analytic review of protection motivation theory. *Journal of Applied Social Psychology, 30*(1), 106–143. https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2000.tb02308.x

Mowreader, A. (2023). *How colleges are discouraging vaping among students*. Inside Higher Ed. https://www.insidehighered.com/news/student-success/health-wellness/2023/07/28/e-cigarette-vaping-prevention-strategies-college

Nazzal, Z., Maraqa, B., Azizeh, R., Darawsha, B., AbuAlrub, I., Hmeidat, M., & Al-Jabari, F. (2024). Exploring the prevalence, knowledge, attitudes and influencing factors of e-cigarette use among university students in Palestine: A cross-sectional study. *BMJ Open, 14*(2), Article e080881. https://doi.org/10.1136/bmjopen-2023-080881

Panahi, R., Ramezankhani, A., Tavousi, M., Osmani, F., & Niknami, S. (2017). Predictors of adoption of smoking preventive behaviors among university students: Application of Health Belief Model. *Journal of Education and Community Health, 4*(1), 35–42. https://doi.org/10.21859/jech.4.1.35

Patanavanich, R., Aekplakorn, W., Glantz, S. A., & Kalayasiri, R. (2021). Use of e-cigarettes and associated factors among youth in Thailand. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention, 22*(7), 2199–2207. https://doi.org/10.31557/apjcp.2021.22.7.2199

Rogers, R. W. (1983). Cognitive and physiological processes in fear appeals and attitude change: A revised theory of protection motivation. In J. T. Cacioppo & R. E. Petty (Eds.), *Social psychophysiology: A sourcebook* (pp. 153–176). Guilford Press.

Rogers, R. W., & Mewborn, C. R. (1976). Fear appeals and attitude change: Effects of a threat's noxiousness, probability of occurrence, and the efficacy of coping responses. *Journal of Personality and Social Psychology, 34*(1), 54–61. https://doi.org/10.1037/0022-3514.34.1.54

Salmani, B., & Prapavessis, H. (2023). Using a protection motivation theory framework to reduce vaping intention and behaviour in Canadian university students who regularly vape: A randomized controlled trial. *Journal of Health Psychology, 28*(9), 832–845. https://doi.org/10.1177/13591053221144977

Song, H., Yang, X., Yang, W., Dai, Y., Duan, K., Jiang, X., Huang, G., Li, M., Zhong, G., Liu, P., & Chen, J. (2023). Cigarettes smoking and e-cigarettes using among university students: A cross-section survey in Guangzhou, China, 2021. *BMC Public Health, 23*, Article 438. https://doi.org/10.1186/s12889-023-15350-2

World Health Organization. (2024). *Electronic cigarettes (E-cigarettes)*. https://www.who.int/publications/i/item/WPR-2024-DHP-001

กมลภู ถนอมสัตย์, พนิตนันท์ แซ่ลิ้ม และพุทธพร อ่อนคำสี. (2567). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. *วารสารพยาบาลตำรวจและวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 16*(1), 81–90.

กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค. (2567). *ข้อมูลวิชาการเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า*. https://ddc.moph.go.th/otpc/journal_detail.php?publish=15890&deptcode=otpc

กัญญภัค สุวรรณศรี. (2566). ผลโปรแกรมสุขศึกษาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกสูบบุหรี่ของผู้ที่สูบบุหรี่ เขตโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. *วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษา การแพทย์และสุขภาพ, 8*(2), 89–100.

กิติพงษ์ เรือนเพ็ชร. (2564). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของนักเรียนชายอาชีวศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

จตุพร เฉลิมเรืองรอง. (2561). *ผลของโปรแกรมการสร้างแรงจูงใจในการป้องกันโรคไม่ติดต่อ ต่อการเลิกบุหรี่ในข้าราชการทหารอากาศ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่ไม่มีการตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จินดาพร จันเทศ. (2565). *ประสิทธิผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค ต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

จีรภัทร์ รัตนชมภู. (2565). *รูปแบบการป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้ารายใหม่ของนักศึกษาอาชีวศึกษาภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

จุไรรัตน์ ช่วงไชยยะ. (2564). *ผลของโปรแกรมป้องกันการสูบบุหรี่ร่วมกับการใช้ Facebook ในนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหิดล.

ฐิติภัทร จันเกษม และเกรียงกมล เหมือนกรุด. (2562). ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนบ้านไร่วิทยา จังหวัดอุทัยธานี. *วารสารโรคและภัยสุขภาพ สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 3 จังหวัดนครสวรรค์, 13*(2), 1–13.

ธนะวัฒน์ รวมสุก, สุรินธร กลัมพากร และทัศนีย์ รวิวรกุล. (2561). ผลของโปรแกรมเลิกบุหรี่โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง. *วารสารพยาบาล, 67*(1), 1–10.

ธิติรัตน์ ราศิริ. (2565). ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตจังหวัดพิษณุโลก. *วารสารควบคุมโรค, 48*(1), 132–142.

ธีรพล ผังดี และอดิศร ปล้องใหม่. (2567). *การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเว็บไซต์ร่วมกับการประยุกต์ใช้กลวิธีทางสุขศึกษาเพื่อส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อโควิด 19 ของนิสิตมหาวิทยาลัย. วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี, 18*(2), 1-12

บุญชรัสมิ์ ธันย์ธิติธนากุล และชไมพร จั่นจุ้ย. (2568). ความเชื่อด้านสุขภาพและพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนไทยในยุคดิจิทัล. *วารสารพยาบาลทหารบก, 26*(1), 421–429.

บุษกร วราอัศวปติ. (2565). *ประสิทธิผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคในการส่งเสริมพฤติกรรมการเข้ารับบริการทันตกรรมของหญิงตั้งครรภ์ชนเผ่าม้ง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ปัญย์ณภัทร ศรีวิสรณ์. (2566). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือตอนล่าง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ปิยะวดี พุฒไทย. (2566). ผลของโปรแกรมที่ประยุกต์ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนต่อการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี. *วารสารพยาบาล, 74*(1), 20–30.

ปิยวรรณ บุญเพ็ญ, ภาวนา เมนทะระ และปิยชาติ บุญเพ็ญ. (2562). พฤติกรรมการสูบบุหรี่ไฟฟ้าและพฤติกรรมต้องการเลิกบุหรี่ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 11*(22), 111–127.

ประภาพร ไวยวงษ์. (2567). *ปัจจัยพยากรณ์พฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร* [เอกสารที่ไม่มีการตีพิมพ์]. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกำแพงเพชร กระทรวงสาธารณสุข.

ภัทรินทร์ ศิริทรากุล. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิชาการป้องกันควบคุมโรค สคร.2 พิษณุโลก, 11*(1), 89–106.

วิกานต์ดา โหม่งมาตย์. (2561). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายชั้นประถมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พัชรินทร์ ยุพา, ธวัชชัย เอกสันติ, ศิริลักษณ์ เพียรธัญญะ, ศุภรัตน์ คงรอด, สิริยากร พันจันทึก และสุกัญญา ผลพิมาย. (2567). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 9*(2), 51–69.

วนิดา ลาภโชค, นภาเพ็ญ จันทขัมมา และองค์อร ประจันเขตต์. (2567). ผลของโปรแกรมเสริมสร้างแรงจูงใจต่อการเลิกบุหรี่ของทหารกองประจำการ ค่ายศรีพัชรินทร จังหวัดขอนแก่น. *วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 ขอนแก่น, 3*(2), 45–56.

วลัยพร สิงห์จุ้ย, วันเพ็ญ แก้วปาน และอาภาพร เผ่าวัฒนา. (2556). ประสิทธิผลของโปรแกรมการประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคต่อพฤติกรรมการป้องกันวัณโรคปอดของผู้ดูแล. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข, 27*(3), 14–26.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *การสำรวจสถานการณ์การสูบบุหรี่และการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของประชากร พ.ศ. 2567*. https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/YG#gsc.tab=0

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2568). *การพัฒนากำลังคนของสถาบันอุดมศึกษา*.
https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiYmM5YjdkNjctYTE3NC00ODI3LWIwOGItZDBiYjBlNDg2ZWEyIiwidCI6IjBkNjM0NDk0LTY5ODgtNGIzYS05ZGZjLTA3ODQ1NzAyMzdmZSIsImMiOjEwfQ%3D%3D

อุทัยวรรณ พงษ์บริบูรณ์, พัชรินทร์ อัจนากิตติ และรัชยา รัตนะถาวร. (2566). การพัฒนาและประเมินผลโปรแกรมการป้องกันการใช้ผลิตภัณฑ์บุหรี่ไฟฟ้าในสังคมออนไลน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนในจังหวัดปทุมธานี. *วารสารพยาบาลทหารบก, 24*(2), 269–278

Research Paper
JBER Scope: Education

The Teacher's Perspective on Chinese Contemporary Dance at Three Vocational College of Art, Jiangxi Province, The People's Republic of China

Liu Chenyang[1*], Thitinan Charoensloong[2]

[1]Factory of Music, Bangkok Thonburi University, Thailand
[2]Factory of Music, Bangkok Thonburi University, Thailand
Corresponding Author: Liu Chenyang
✉: *1317320971@qq.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 02 June 2025; Revised: 14 June 2025; Accepted: 27 June 2025
© The Author(s) 2026

Abstract

This study aims to systematically investigate teachers' perspectives on music teaching for Chinese contemporary dance in three representative vocational art institutions in Jiangxi Province, China: Jiangxi Vocational College of Art, Nanchang Vocational University, and Nanchang Normal University. The research seeks to examine the current implementation of music teaching within contemporary dance programs, identify core teaching methods shaped by differing institutional orientations, analyze the practical challenges encountered by frontline teachers, and propose targeted strategies to optimize integrated music–dance pedagogy. Focusing on two key dimensions commonly used music types in teaching and practical music teaching methods this study addresses a notable gap in existing research concerning the limited empirical exploration of music–dance teaching practices in regional vocational art colleges and provides both theoretical and practical support for the reform and development of contemporary dance music education in China's vocational education sector. A qualitative research design was adopted to ensure the authenticity and depth of the findings. Data were collected between August and December 2025 through semi-structured interviews with six key teachers and sustained classroom observations across multiple teaching cycles. All participants met strict selection criteria, including over ten years of teaching experience in Chinese contemporary dance, possession of a doctoral degree in music or dance performance or an associate professor title, and a demonstrated willingness to share professional teaching experiences. Interview protocols covered seven core dimensions: curriculum and teaching objectives, teaching methods, instructional media and tools, classroom environment, evaluation and assessment, practical activities, and student engagement and motivation. Multiple data sources including interview transcripts, classroom observation notes, and curriculum documents were analyzed using descriptive qualitative methods to identify key themes, compare institutional practices, and systematically present teachers' professional understandings and pedagogical experiences. The findings reveal that music-related courses in the three institutions are closely aligned with their respective educational orientations. Jiangxi Vocational College of Art, characterized by vocational specialization, integrates regional folk music resources such as Jiangxi tea-picking opera melodies and traditional drum rhythms into

core courses to enhance students' professional stage performance skills. Nanchang Vocational University, emphasizing industry education integration, focuses on digital music technology and commercial application contexts, equipping students with practical competencies such as audio editing and electronic music matching. Nanchang Normal University, oriented toward teacher education, prioritizes music–dance pedagogy, guiding students to transform professional music knowledge into teachable content suitable for basic education settings. Across institutions, commonly adopted teaching methods include Kodály-based solfège practice to strengthen rhythmic perception and music–movement coordination, demonstration-guided practice that balances standardized instruction with creative exploration, and scenario-based simulation adapted to vocational performance, commercial production, or teaching practice contexts. Despite these strengths, several shared challenges were identified. Many teachers possess strong dance backgrounds but lack systematic formal training in music, which constrains in-depth musical analysis and improvisational accompaniment. Additionally, specialized teaching resources remain insufficient, including a shortage of curated contemporary dance music textbooks, limitations in audio equipment for reproducing complex multilayered soundscapes, and the absence of stable interdisciplinary collaboration mechanisms between music and dance departments. Nevertheless, teachers across all three institutions consistently recognize music as a core expressive component of contemporary dance rather than a mere background element. Teaching practices such as eight-beat rhythm movement phrase creation, campus art exhibitions, and interdisciplinary workshops have effectively enhanced students' learning motivation, rhythmic sensitivity, movement expressiveness, and understanding of the artistic essence of contemporary dance.

Keywords: Teacher's Perspective, Chinese Contemporary, Dance Chinese Contemporary Music

1. Introduction

Chinese contemporary dance is a distinctive performing art form that seamlessly integrates traditional Chinese culture, classical dance, folk dance, martial arts, and Western modern dance techniques. Unlike traditional Chinese dance, which emphasizes stylized expressions and cultural symbolism, it prioritizes the free expression of personal emotions, philosophical reflections, and social issues through abstract choreography and unrestricted body movements embodying both modern aesthetic values and the evolving essence of Chinese cultural identity. In this artistic practice, music is far more than a background accessory; as a core expressive element deeply intertwined with dance training, performance, and choreography, it shapes movement logic, mediates emotional communication, and ensures the completeness of stage narratives. Its interdisciplinary nature, integrating traditional instruments, modern electronic sounds, and experimental soundscapes, demands that dancers translate abstract auditory experiences into physical expressions, while challenging teachers to guide students in forging profound emotional connections between sound and movement.

In Jiangxi Province, three representative vocational art colleges have formed distinct teaching contexts rooted in their unique school-running orientations: Jiangxi Vocational College of Art leverages regional folk resources to promote interdisciplinary performances, focusing on vocational specialization and the cultivation of professional stage skills; Nanchang Vocational University, as a pilot for undergraduate-level vocational education, emphasizes industry-education integration, highlighting digital music and multimedia-integrated teaching to meet market demands; Nanchang Normal University adheres to the philosophy of "integration of art and education," centering on teacher training to equip future educators with comprehensive music and dance teaching capabilities. These institutional characteristics have given rise to targeted challenges and diverse practices in contemporary dance music teaching,

making them ideal cases for exploring the adaptation of teaching models to different educational goals.

However, existing research on Chinese contemporary dance education primarily focuses on macro policy analysis, curriculum framework construction, or the artistic expression of dance itself, with insufficient in-depth exploration of teachers' practical perspectives especially their experiences, challenges, and innovative strategies in music teaching within specific regional and institutional contexts. Few studies have systematically compared how music teaching content, methods, and resource allocation adapt to distinct school-running orientations, leaving a gap in understanding the actual implementation of "music-dance integration" in vocational education.

To address this gap, this study focuses on two core dimensions: "commonly used music types in teaching" and "practical music teaching methods." By investigating frontline teachers from the three aforementioned colleges, it aims to reveal the current situation, commonalities, and differences of contemporary dance music teaching in vocational education, identify practical bottlenecks such as insufficient teacher musical literacy and inadequate specialized teaching resources, and provide targeted theoretical references and empirical support for curriculum optimization, teaching method innovation, and the improvement of comprehensive quality of dance professionals. Ultimately, this research contributes to the advancement of a more systematic, adaptive, and high-quality contemporary dance music education system in China's vocational art colleges.

2. Literature Review

The development of modern dance education in China has undergone a profound transformation from the initial "import and imitation" phase focused on introducing Western modern dance techniques and improvisational systems Martha Graham's contraction-release method and Merce Cunningham's chance dance) to the current stage of "integration and innovation" (Chen & Liu, 2021; Hong, 2018). further elaborated that modern dance education has shifted from a traditional "performance-oriented" model, centered on technical mastery and stage presentation, to an "aesthetic-oriented" paradigm that emphasizes bodily awareness, emotional expression, and the exploration of social and philosophical themes where music is no longer a passive backdrop but a core co-expressive element shaping movement logic, emotional resonance, and narrative completeness (Sun, 2021).

In the context of vocational art education, He (2020) identified the dual challenges faced by modern dance programs: balancing "professional specialization" (cultivating stage-ready technical skills) and "practical applicability" (adapting to diverse career scenarios such as education, commercial performances, and community art). However, existing research in this field tends to focus on macro curriculum frameworks or national policy analysis, with insufficient attention to teachers' practical perspectives especially their on-the-ground experiences, adaptive strategies, and pain points in music-dance integration within specific regional and institutional contexts. Liu & Zhao (2022) noted that vocational college dance curricula often struggle with disjointed music and dance training, but few studies have systematically compared how teaching practices adapt to distinct school-running orientations (e.g., vocational specialization, industry-education integration, teacher training).

Regarding Chinese contemporary dance music, Yin (2018) highlighted its distinctive cross-cultural integration characteristics, which blend traditional Chinese elements Kunqu opera melodies, Guqin rhythms, and folk drum patterns) with Western contemporary composition techniques (e.g., minimalism, ambient music, and sound design. Wu (2025) Under the "New Curriculum Standards", the teaching of music and dance in primary schools urgently needs reform. As a new teaching method, module teaching is very suitable for the teaching of

music and dance in primary schools under the background of "New Curriculum Standards". It is conducive to enriching students' artistic experience and to highlighting their learning initiative. The application strategies of module teaching in primary school music and dance mainly include: design of teaching modules; stimulating students' independent learning with interest; encouraging students to communicate and cooperate to consolidate learning results and expand innovation, and making teaching life-oriented. Jin & Snook (2022), China has a proud history of dance excellence. Historically, dance education has focused on performance skills, therefore it is difficult for most people, to grasp that a dance education pedagogy can lead students in a creative and inclusive manner, where technically well performed 'steps' are not as important as the process.

Against this backdrop, this study addresses critical research gaps by focusing on three representative vocational colleges in Jiangxi Province, each with distinct educational orientations. By investigating frontline teachers' perspectives on music selection, teaching methods, resource utilization, and institutional adaptation, it enriches the existing literature on regional vocational dance music teaching. Unlike previous studies that adopt a broad national perspective, this research delves into context-specific practices, revealing how music teaching aligns with institutional goals and responds to local cultural and industry needs thereby providing targeted empirical support for the refinement of vocational arts education curricula.

3. Research Methodology

This paper employs qualitative research methods to systematically explore the teacher's perspective on music teaching for Chinese contemporary dance, focusing on practical experience, teaching methods, and challenges.

1. Sample Characteristics And Data Collection

The research subjects are 6 frontline teachers engaged in Chinese contemporary dance music teaching at three vocational colleges in Jiangxi Province. The selection criteria include: (1) full-time employment at the target institutions; (2) at least 10 years of teaching experience in Chinese contemporary dance; (3) holding a doctoral degree in Music/Dance Performance or associate professor title; (4) willingness to participate in interviews and share teaching practices. Data collection was conducted from August 2025 to December 2025, including semi-structured interviews (covering 7 dimensions: curriculum teaching, teaching methods, teaching media, etc.) and classroom observations to verify the implementation of teaching practices.

2. Analytical Method

This study adopts descriptive analysis to process the collected data. First, interview records and classroom observation notes were sorted and encoded to extract core themes such as curriculum alignment, teaching method application, and resource constraints. Then, cross-analysis was conducted based on the school-running orientations of the three institutions to summarize commonalities and differences. The authenticity and reliability of the data were ensured by combining empirical information such as curriculum documents and competition achievements, in line with the research's authenticity and relevance principles.

4. Results

4.1 Curriculum Alignment with Institutional Orientations

Jiangxi Vocational College of Art (vocational specialization) weaves regional folk music resources such as the melodies of Jiangxi tea-picking opera and the rhythms of folk drums into core courses like Fundamentals of Dance Music and Modern Dance and Sound

Design, with the aim of fostering students' professional stage performance skills. The curriculum follows a progressive sequence of "basic rhythm perception → free rhythm training → experimental music application": starting with stable 4/4 beats to build a foundation, progressing to flexible free rhythms, and finally introducing students to basic digital audio tools. Professor Cao Mali emphasized: "For vocational college students, solid rhythm skills are essential only then can they perform confidently on stage in the future."

Nanchang Vocational University (industry-education integration) centers the curriculum on digital music technology and commercial application scenarios. Core courses include Modern Dance Digital Soundscape Cognition and Modern Dance Music Application in Commercial Scenarios, progressing in the order of "basic music theory → modern dance digital soundscape cognition → audio editing → commercial scenario application." For example, Basic Modern Dance Audio Editing is taught concurrently with "commercial modern dance segment creation," enabling students to apply what they learn directly. Professor Hu Jiayi stated: "The curriculum is designed to be practical enabling students to quickly adapt to commercial performance needs in future careers."

Nanchang Normal University (teacher training) prioritizes music-dance teaching methodology. Core courses such as Modern Dance Music Analysis and Application and Modern Dance Teaching Methodology follow the sequence of "basic music theory → modern dance music-teaching logic → teaching segment design → classroom demonstration." Starting with rhythm decomposition and timbre recognition, the curriculum links to "modern dance music-movement teaching segment design," centering on "cultivating future modern dance teachers." Professor Ma Junyi noted: "Our students will teach dance in the future they must first understand music themselves and be able to transform music knowledge into teachable content."

4.2 Teaching Methods and Core Competency Cultivation

4.2.1 Common Core Methods

All three teachers apply Kodály syllable practice (using syllables like "ta," "ta-a," "ta-ti-ti") in teaching, which transforms abstract rhythmic concepts into tangible vocal expressions. This method helps freshmen develop three core competencies: precise rhythm perception (identifying off-beats and rhythmic layers), coordination between music and dance movements (linking vocal syllables to movement accents), and group synchronization ability (unifying rhythm through collective syllable recitation). For example, Professor Cao Mali guides freshmen to recite "ta-ti-ti" while performing spiral torso turns, aligning the long "ta" with deep spins and the short "ti-ti" with quick direction changes.

4.2.2 Instrument-Specific Guidance Strategies

For pianos, Professor Cao Mali uses live accompaniment with real-time adjustability adjusting tempo according to students' proficiency in difficult movements like floor rolls and emphasizing beat accents through staccato playing to guide movement intensity control. For folk instruments (guzheng, folk drums), she adopts rhythm decomposition teaching: matching knee bends with strong beats and toe taps with weak beats for folk drums' "strong-weak-strong" rhythm, and extended arm movements with the guzheng's smooth legato melody. For electronic instruments (metronomes, synthesizers), Professor Hu Jiayi uses multi-mode electronic metronomes set to different tempos (120 BPM for lively campus performances, 80 BPM for elegant commercial promotions) and links synthesizer bass peaks to grounded hip sway movements.

4.2.3 Balancing Demonstration and Free Exploration

The three teachers adopt a consistent "demonstration → scaffolded tasks → group collaboration" approach. They first demonstrate core music-dance logic, then design limited exploration tasks: Professor Hu Jiayi asks students to modify 1-2 movements on the basis of

demonstrated content; Professor Cao Mali guides adjustments within folk music rhythm frameworks; Professor Ma Junyi sets teaching-oriented exploration tasks. Finally, group collaborative activities encourage idea exchange, avoiding blind improvisation while preserving creative space.

4.3 Teaching Media Application and Classroom Environment Support

4.3.1 Core Teaching Media Functions

Piano accompaniment plays three irreplaceable roles: real-time adaptation to teaching progress (flexibly adjusting tempo and dynamics), shaping movement quality (guiding emotional expression through dynamic changes), and establishing an intuitive music-body connection (following students' movements unlike pre-recorded music). For Nanchang Normal University's teacher training orientation, it also helps future educators understand live music application in teaching.

Electronic metronomes are integrated progressively: initial single-mode use (100-110 BPM) for basic movement rhythm foundation; intermediate multi-mode introduction for adapting to diverse rhythms (3/4 waltz, 6/8 folk); advanced phasing out to encourage internal musical rhythm perception. Professor Hu Jiayi enhances comprehension with metronome waveform displays.

Digital tools vary by institution: Jiangxi Vocational College of Art uses basic digital workstations for simple experimental music editing; Nanchang Vocational University Employs Audacity audio editing software and multi-screen projectors (displaying music waveforms); Nanchang Normal University adopts rhythm sticks, teaching videos, and rhythm training apps simple tools suitable for primary and secondary school teaching scenarios.

4.3.2 Classroom Environment Characteristics

Jiangxi Vocational College of Art's 200-square-meter spacious open dance studio accommodates 20-25 students for collective rhythmic training and circle dances, enabling mutual observation to enhance group synchronization. The sound system clearly presents experimental music details, with portable folk drum sets and basic digital workstations supporting regional music integration. Nanchang Vocational University's flexible classroom layout (convertible to stage-style rectangular or studio-style circular) adapts to commercial scenario simulations and group creation. Professional sound systems and digital workstations accurately present electronic music bass peaks and rhythm changes, enhancing scene immersion during commercial performance simulations. Nanchang Normal University's semi-circular dance studio facilitates teacher demonstrations and student observation/imitation. The sound system's acoustic effect clearly presents basic dynamics and rhythm details, with sound-absorbing wall treatments reducing echo. A resource corner displays modern dance teaching cases and movement quality standard posters, familiarizing students with future teaching environments.

4.3.3 Existing Equipment Deficiencies

All three institutions face common equipment issues: insufficient multi-layered sound reproduction (blurring subtle details in complex music), lack of dance-specific functions (no loop playback or tempo adjustment without pitch change), and uneven sound distribution/aging equipment (students in back rows struggle to hear rhythm details; aging metronomes/speakers experience tempo jumps or distortion).

4.4 Evaluation, Activities, and Student Engagement

4.4.1 Evaluation and Assessment System

The three institutions uniformly set music-related learning outcomes at 25% of the total modern dance course score, with a 60:40 weight ratio of daily performance to final exams. Daily performance (60%) includes classroom participation (20%), homework completion (20%), group activity performance (10%), and peer/self-reflection (10%). Final exams (40%)

are differentiated by orientation: solo performances with folk/experimental music (Jiangxi Vocational College of Art), commercial scenario group works (Nanchang Vocational University), and "music-dance integration lesson plan and simulated teaching" (Nanchang Normal University). Rhythm sensitivity assessment adopts a four-dimensional approach: in-class real-time feedback (correcting rhythm accuracy), monthly rhythm tests (dictation, adaptation, group synchronization), semester-end performance assessments (practical rhythm application in choreography), and peer evaluation (mutual reflection on rhythm consistency).

4.4.2 Practical Teaching Activities

8-beat rhythm-movement phrase creation" is a core activity across all three institutions. Freshmen analyze musical rhythmic characteristics (syncopation, legato) and design corresponding movements, syncopated rhythms with sharp arm flicks, legato rhythms with smooth floor rolls. Through group creation and peer feedback, students grasp the core logic that movement quality must align with musical rhythm. Institutional-specific activities include: interdisciplinary workshops with the Music Department and modern dance creation exhibitions (Jiangxi Vocational College of Art); digital music editing exercises and commercial performance simulations (Nanchang Vocational University); teaching simulation practices and group lesson preparation/presentations (Nanchang Normal University). Campus art exhibitions (e.g., Modern Dance Creation Showcase) strengthen group rhythm synchronization, deepen emotional consistency between music and dance, and promote interdisciplinary cooperation with music departments.

4.4.3 Student Engagement and Motivation

Activities aligned with institutional orientations effectively stimulate participation: folk music integration activities at Jiangxi Vocational College of Art resonate with students' cultural identities; digital music operations and commercial scenario simulations at Nanchang Vocational University link to future careers; teaching simulation activities at Nanchang Normal University align with students' educator aspirations. for students lacking confidence in music-related public performances, teachers adopt a progressive strategy: starting with small-scale, low-pressure group demonstrations; providing personalized support (simplified music, one-on-one guidance, highlighting strengths); using peer role models (confident leaders, senior success stories); and gradually increasing performance formality (from classroom demonstrations to campus mini-exhibitions). Music teaching content closely links to future careers, enhancing students' learning direction and motivation vocational performers master diverse music adaptation, commercial practitioners gain digital tool skills, and future educators develop music-dance teaching methodology.

5. Conclusion

This study reveals that the music teaching for Chinese contemporary dance at three vocational colleges in Jiangxi Province Jiangxi Vocational College of Art, Nanchang Vocational University, and Nanchang Normal University is highly aligned with their distinct school-running orientations. Jiangxi Vocational College of Art, focusing on vocational specialization, weaves regional folk music resources (such as Jiangxi tea-picking opera melodies and folk drum rhythms) into core courses to foster students' professional stage performance skills; Nonvocational University, emphasizing industry-education integration, centers its curriculum on digital music technology and commercial application scenarios, equipping students with practical skills like audio editing and electronic music matching for commercial performances; Nanchang Normal University, oriented toward teacher training, prioritizes music-dance teaching methodology, guiding students to transform professional music knowledge into teachable content suitable for primary and secondary school dance classrooms.

In teaching practice, teachers widely adopt diverse and targeted methods: Kodály syllable practice to cultivate students' rhythm perception and music-dance coordination, instrument-specific guidance strategies (real-time adjustment for piano accompaniment, rhythm decomposition for folk instruments, scenario-based tempo setting for electronic instruments), and a "demonstration → scaffolded tasks → group collaboration" model to balance standardized teaching and students' creative exploration. All teachers attach great importance to music-dance integration, treating music not as a mere background accessory but as a core expressive element that shapes movement logic, emotional communication, and stage narrative completeness guiding students to establish deep emotional and logical connections between sound and movement.

However, the research also identifies common challenges faced by all three institutions. On the one hand, most dance teachers have professional backgrounds primarily in dance and lack sufficient formal music training, leading to limitations in areas such as in-depth music analysis, improvisational accompaniment, and creative application of diverse sound materials. On the other hand, specialized teaching resources are inadequate: there is a shortage of curated modern dance music textbooks and materials, existing audio equipment struggles to reproduce multi-layered complex music and lacks dance-specific functions, and few formal collaborative mechanisms exist between music and dance departments, hindering systematic musical literacy training for students.

Overall, the research confirms the irreplaceable core value of music in contemporary dance talent training effective music teaching not only enhances students' rhythm sensitivity, movement expression, and aesthetic perception but also deepens their understanding of the artistic connotation of contemporary dance. By systematically investigating teachers' perspectives and practical practices, this study provides a comprehensive and in-depth understanding of the current situation of vocational dance music teaching, including its strengths in orientation alignment and method diversity, as well as the prominent challenges in teacher competency and resource support, laying a solid foundation for subsequent teaching reform and optimization.

6. Discussion

The research results strongly echo Chen & Liu's (2021) argument regarding the localization development of modern dance education in China, which emphasizes that the organic integration of regional cultural resources and institutional school-running orientations is a core driving force for optimizing curriculum design. Specifically, Jiangxi Vocational College of Art's integration of Jiangxi tea-picking opera melodies and folk drum rhythms into core courses fully demonstrates how regional cultural resources can be transformed into distinctive teaching content, while the differentiated curriculum frameworks of the three institutions tailored to vocational specialization, industry-education integration, and teacher training respectively further confirm that institutional orientation directly determines the focus of music teaching content and the direction of talent cultivation.

The widespread application of digital music technology in teaching, such as Nanchang Vocational University's use of Audacity audio editing software and waveform visualization tools, reflects the proactive adaptability of vocational art education to the technical needs of the contemporary performance industry. This practice is highly consistent with Liu & Zhao's (2022) research conclusions on the practical reform of vocational dance curricula, which advocate that vocational education should closely align with industry development trends to enhance students' employability. Such technological integration not only enriches the forms of music teaching but also bridges the gap between classroom training and workplace practice, enabling students to master industry-common skills in advance.

Additionally, the common challenges faced by teachers from the three institutions including insufficient formal music training, shortage of specialized modern dance music textbooks, and inadequate audio equipment with dance-specific functions are not isolated cases but universal dilemmas in vocational art education nationwide. These resource constraints highlight the urgent need for cross-institutional cooperation, such as establishing a shared database of modern dance music teaching resources, jointly developing specialized textbooks, and organizing inter-school teacher training programs to achieve complementary advantages and resource sharing.

Furthermore, the three institutions' uniform setting of music-related scores accounting for 25% of the total modern dance course score, along with the consistent 60:40 weight ratio of daily performance to final exams, indicates a broad consensus among vocational art colleges on the core status of music-dance integration in talent training. This standardized assessment design not only ensures that students attach equal importance to dance technique training and musical literacy development but also provides a replicable reference model for similar institutions in formulating scientific and reasonable evaluation systems, contributing to the standardized development of contemporary dance music teaching in vocational education.

7. Suggestions

First, strengthen resource sharing among institutions to address the shortage of specialized music materials and equipment. Second, carry out targeted training for teachers to improve their music analysis and digital technology application capabilities. Third, deepen interdisciplinary cooperation between music and dance departments to develop integrated courses and workshops. Fourth, increase policy and financial support for vocational art colleges, optimizing teaching environments and updating teaching media. Finally, promote the popularization of successful experiences, providing a scalable model for contemporary dance music teaching reform in vocational education.

References

Chen, Y., & Liu, Q. (2021). The localization process of modern dance in Chinese higher education. *Journal of Dance Education Research, 29*(3), 85–92.

He, M. (2020). From technical mastery to aesthetic cultivation: Reflections on contemporary dance education in China. *Arts Education Review, 14*(2), 34–41.

Jin, J., & Snook, B. (2022). Comprehensively strengthening and improving aesthetic education in a new era: An examination of the dance education major at the Beijing Dance Academy. *International Journal of Chinese Education, 11*(3). https://doi.org/10.1177/2212585X221127451

Liu, R., & Zhao, X. (2022). Practical challenges in modern dance curriculum design at vocational colleges. *Vocational Arts Research, 18*(4), 102–108.

Sun, L. (2021). The transformation of educational goals in Chinese modern dance education. *Contemporary Art Studies, 16*(3), 57–63.

Wu, R. (2025). Incorporating dance into primary school music education: A perspective on China's new curriculum standards. *Quality in Sport, 37*, Article 57827. https://doi.org/10.12775/QS.2025.37.57827

Yin, J. (2018). *Cross-cultural integration characteristics of Chinese contemporary dance music.*

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Print) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

Transformational Leadership of School Administrators Affecting The Effectiveness of Schools Administration Under the office of The Primary Educational Service Area, Khon Kaen Area 5

ธีรพงศ์ ศุภชารี[1*]

[1]วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, ขอนแก่น, ประเทศไทย

Theerapong Supacharee[1]
[1]College of Asian Scholars, Khon Kaen, Thailand
✉: *p_teerapong_pong@hotmail.com
(* Author Corresponding Email)

Received: 13 May 2025; Revised: 02 June 2025; Accepted: 27 June 2025
© The Author(s) 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาระดับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา และ4) ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูทั้งหมด 341 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางเครซี่และมอร์แกน และการสุ่มแบบแบ่งชั้น ตามขนาดโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คุณภาพของแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.975 และมีค่าอำนาจจำแนกเท่ากับ 0.712 - 0.919 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการกระตุ้นทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2. ระดับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการบริหารงานงบประมาณ รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือด้านการบริหารงานวิชาการ 3. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในแต่ละองค์ประกอบ พบว่าองค์ประกอบด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุบุคคล และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 4. ภาวะผู้นำ

การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ได้แก่ องค์ประกอบด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุบุคคล และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ได้ร้อยละ 55.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, การเปลี่ยนแปลง, ประสิทธิผล, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to study were 1) to study the level of transformational leadership of school, 2) to study the effectiveness of Schools administration, 3) to study the relationship of transformational leadership of school administrators related to the effectiveness of Schools administration 4) to study the transformational leadership of school administrators that affect the effectiveness of Schools administration. The sample group used in this research consisted of 341 school administrators and teachers, which were determined by the sample size from the Krejcie and Morgan table and stratified random sampling according to school size. Five-rating scale questionnaire was use as instruments; the reliability of the entire questionnaire was 0.975, the discrimination ranging between 0.712 - 0.919. Data was analyze using ready-to-use computer program to search for frequency, percentage, means, standard deviation, correlation Pearson product moment coefficient and stepwise multiple regression analysis. The research found that:1. Overview of the transformational leadership of school administrators was at a high level. The highest mean score was Intellectual Stimulation followed by Inspirational Motivation and the lowest mean score was Idealized Influence. 2. Overview of the effectiveness of Schools administration has a high level. The highest mean score was the Budget management followed by the Human resource management and the lowest mean score was Academic administration. 3. There was a significant relationship between transformational leadership administrators of schools and effectiveness of Schools administration. As a whole, there was a positive correlation and statistically significant at the .01 level.4. The transformational leadership of school administrators and the effectiveness of Schools administration, consisted of the Being visionary, Individualized Consideration and the Idealized Influence affect and predict the effectiveness of Schools administration under the Office of the Primary Education Service Area, Khon Kaen Area 5 with the percentage of 55.50 and it was statistically significant at 0.01

Keywords: Leadership, Change, Effectiveness, School Administrators

1. บทนำ

ในการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการพัฒนาคน พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน (Disruption) ในศตวรรษที่ 21 สังคมโลกมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีสารสนเทศ สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบการศึกษาของประเทศไทยที่ต้องเร่งปรับตัวเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับทรัพยากรมนุษย์ ให้มีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและการทำงาน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติจึงมุ่งเน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และการบริหารจัดการ เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัว มีคุณภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลไกสำคัญที่จะขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงนี้ให้ประสบผลสำเร็จ

ได้คือ "สถานศึกษา" และบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายคือ "ผู้บริหารสถานศึกษา" ซึ่งเปรียบเสมือนกัปตันเรือที่ต้องถือหางเสือฝ่าคลื่นลมแห่งความเปลี่ยนแปลงเพื่อนำพาทุกคนในองค์กรไปสู่จุดหมายปลายทาง ในบริบทของการบริหารการศึกษายุคใหม่ รูปแบบการบริหารจัดการแบบเดิมที่เน้นการสั่งการตามสายการบังคับบัญชาและการรักษากฎระเบียบ (Transactional Leadership) เพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอที่จะรับมือกับความซับซ้อนและความท้าทายในปัจจุบันได้อีกต่อไป ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีคุณลักษณะของ "ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง" (Transformational Leadership) ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา ให้เกิดความตระหนักรู้ในเป้าหมายร่วมกัน มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และเกิดแรงบันดาลใจที่จะทุ่มเทความสามารถอย่างเต็มที่เพื่อยกระดับการทำงานให้สูงกว่าความคาดหวังเดิม (อานนท์ แสนภูวา, 2565)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความผูกพันต่อองค์กรและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา (อรอุมา ศรีประทุมวงศ์, 2563) โดยองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ผู้บริหารควรมี ตามแนวคิดของ ธีระ รุญเจริญ (2550) ได้แก่ การเป็นแบบอย่างของพฤติกรรม การสร้างแรงดลใจ ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ การมุ่งมั่นสัมพันธ์เป็นรายคน การกระตุ้นการใช้ปัญญา และการดำรงไว้ซึ่งอำนาจระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับ กนกอร สมปราชญ์ (2562) ที่กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานและผู้ตาม พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานและผู้ตามไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและศักยภาพมากขึ้นทำให้เกิดการตระหนักรู้ ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของทีมและองค์กร มีการจูงใจให้ผู้ร่วมงานและผู้ตามมองไปสู่ ประโยชน์ของกลุ่มองค์กรหรือสังคม กระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานหรือผู้ตาม นี้จะกระทำโดยผ่านองค์ประกอบพฤติกรรมเฉพาะ 4 ประการ คือ 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence) คือการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่น่าศรัทธาและมีความซื่อสัตย์ 2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) คือการที่ผู้นำจะประพฤติในทางที่จูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้ตามโดยการสร้างแรงจูงใจภายในการให้ความหมายและความท้าทายในเรื่องงานของตามผู้นำจะกระตุ้นจิตวิญญาณของทีมให้มีชีวิตชีวา มีการแสดงออกซึ่งความกระตือรือร้นโดยการสร้างเจตคติที่ดีและการคิดในแง่บวก 3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) คือการที่ผู้นำมีการกระตุ้นให้ผู้ตามตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ในหน่วยงาน ทำให้ผู้ตามมีความต้องการหาแนวทางใหม่ ๆ มาแก้มีปัญหาในหน่วยงาน เพื่อหาข้อสรุปใหม่ที่ดีกว่าเดิม เพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่และสร้างสรรค์ และ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) คือการดูแลเอาใจใส่ รับฟัง และพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเป็นรายบุคคล หากผู้บริหารมีภาวะผู้นำลักษณะนี้ จะส่งผลให้บุคลากรเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา และพร้อมที่จะร่วมมือร่วมใจกันขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ เป้าหมายสูงสุดของการบริหารงานโรงเรียนคือ "ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา" (School Administration Effectiveness) ซึ่งหมายถึง ความสามารถของสถานศึกษาในการดำเนินภารกิจให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีคุณภาพ โดยพิจารณาจากผลสำเร็จในขอบข่ายการบริหารงาน 4 ด้านหลัก ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ 1) การบริหารงานวิชาการ ซึ่ง

เป็นภารกิจหลักในการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน 2) การบริหารงานงบประมาณ ที่มุ่งเน้นความโปร่งใส คุ้มค่า และตรวจสอบได้ 3) การบริหารงานบุคคล ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพครู การสร้างขวัญกำลังใจ และการทำงานเป็นทีม และ 4) การบริหารงานทั่วไป ที่เป็นการสร้างสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และความสัมพันธ์กับชุมชนให้เอื้อต่อการจัดการศึกษา ซึ่งความสำคัญของประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่การปฏิบัติงานให้ครบถ้วนตามหน้าที่ แต่หมายถึงผลลัพธ์เชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นกับคุณภาพของผู้เรียน ครู และโรงเรียน สถานศึกษาที่มีประสิทธิผลสูงคือสถานศึกษาที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ดี และได้รับการยอมรับเชื่อถือจากผู้ปกครองและชุมชน ความมีประสิทธิผลจึงเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพที่สะท้อนถึงศักยภาพในการแข่งขันของประเทศในภาพรวม

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา มีความเชื่อมโยงทางทฤษฎีและงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ยืนยันว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยทำนายที่สำคัญของประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารที่แสดงออกถึงพฤติกรรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะสามารถยกระดับประสิทธิผลของโรงเรียนได้โดยผ่านกระบวนการทางจิตวิทยาและสังคม กล่าวคือ เมื่อผู้บริหารสามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นทางปัญญาให้แก่ครู จะส่งผลให้ครูเกิดความรู้สึกรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) มีความผูกพันกับงาน และมีความพยายามในการพัฒนารูปแบบการสอนใหม่ ๆ (Khan, 2024) ซึ่งพฤติกรรมเชิงบวกของครูเหล่านี้จะส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของผู้เรียนและความสำเร็จในงานวิชาการ นอกจากนี้การที่ผู้บริหารให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลยังช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศความร่วมมือในการทำงาน ทำให้การบริหารงานบุคคล งานงบประมาณ และงานทั่วไป ดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงเปรียบเสมือน "ตัวเร่งปฏิกิริยา" ที่เปลี่ยนทรัพยากรทางการบริหารให้กลายเป็นผลสัมฤทธิ์ที่มีคุณภาพ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มีภารกิจหลักในการกำกับ ดูแล ส่งเสริม และสนับสนุนสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในความรับผิดชอบจำนวนทั้งสิ้น 253 โรงเรียน ครอบคลุมพื้นที่หลายอำเภอและมีความหลากหลายของบริบทสถานศึกษา ทั้งโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5, 2567) จากการศึกษาบริบทและสภาพปัญหาในปัจจุบัน พบว่า สถานศึกษาในสังกัดกำลังเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน ทั้งปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรในโรงเรียนขนาดเล็ก ปัญหาความซับซ้อนในการบริหารจัดการในโรงเรียนขนาดใหญ่ และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่ทำให้นักเรียนมีแนวโน้มลดลง รวมถึงความคาดหวังของสังคมที่ต้องการเห็นคุณภาพการศึกษาที่ดีขึ้น

ปัญหาสำคัญที่พบในระดับปฏิบัติการคือ ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนยังขาดทักษะและคุณลักษณะของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เข้มแข็ง ยังยึดติดกับรูปแบบการบริหารแบบราชการเดิมที่เน้นระเบียบมากกว่าผลลัพธ์ ขาดวิสัยทัศน์เชิงรุกในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง และขาดทักษะในการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ครูและบุคลากร ส่งผลให้บรรยากาศการทำงานในบางโรงเรียนขาดความกระตือรือร้น การขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร โดยเฉพาะในด้านการ

บริหารงานวิชาการที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนยังต้องการการยกระดับอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ความแตกต่างของขนาดสถานศึกษายังเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบการใช้ภาวะผู้นำ ผู้บริหารในโรงเรียนต่างขนาดกันอาจต้องการรูปแบบการกระตุ้นและการบริหารงานที่แตกต่างกันเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด จากสถานการณ์และความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรทางการศึกษา จึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาเรื่อง "ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5" โดยมุ่งหวังที่จะศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในปัจจุบัน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ รวมถึงอำนาจในการพยากรณ์ขององค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นข้อมูลสารสนเทศที่สำคัญยิ่งสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 และผู้เกี่ยวข้อง ในการนำไปใช้วางแผนกำหนดนโยบาย พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม และส่งเสริมศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมืออาชีพ สามารถบริหารจัดการสถานศึกษาให้ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลง และนำพาองค์กรสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการและการบริหารจัดการได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

2.2 เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

2.4 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 รวมจำนวน 340 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ได้มาโดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) จากตารางเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ การสังเคราะห์เอกสารวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิด

การวิจัย โดยมีผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เป็นผู้ให้ข้อมูล โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) มีข้อคำถามเกี่ยวกับ ตำแหน่งปัจจุบัน และขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ดังนี้

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย เพื่อขอความอนุเคราะห์โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน

3.3.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง ทางอีเมล์ และผ่านผู้ประสานงาน รวมจำนวน 340 ฉบับ พร้อมทั้งนัดหมายเวลาและสถานที่ขอรับแบบสอบถามคืน

3.3.3 ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามที่ ตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 การวิเคราะห์สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistic Analysis)

เพื่อบรรยายคุณลักษณะของประชากรและตัวแปรที่วิจัย โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เกี่ยวกับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์เกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation

3.4.2 การวิเคราะห์สถิติเชิงอ้างอิง (Inferential Statistics)

3.4.2.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยการ

วิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Peason's Product Moment Correlation Coefficient) และแบบพหุคูณ (Multiple correlation) พร้อมทั้งตรวจสอบตัวแปรต้นทุกตัว หรือการทดสอบ Multicollinearity ของตัวแปรต้น

3.4.2.2 การวิเคราะห์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล และใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรแบบขั้นตอน (Stepwise Regression Procedure)

3.4.3 การแปลผลข้อมูล

3.4.3.1 การแปลผลค่าเฉลี่ย (Mean) ของคะแนนระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยแปลผลค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบสอบถาม ดังนี้ (จตุภูมิ เขตจัตุรัส, 2555)

4.51 - 5.00 หมายถึง ผู้บริหารมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50 หมายถึง ผู้บริหารมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับมาก
2.51 - 3.50 หมายถึง ผู้บริหารมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50 หมายถึง ผู้บริหารมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับน้อย
1.00 - 1.50 หมายถึง ผู้บริหารมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.4.3.2 การแปลผลค่าเฉลี่ย (Mean) ของคะแนนระดับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยแปลผลค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบสอบถาม ดังนี้ (จตุภูมิ เขตจัตุรัส, 2555)

4.51 – 5.00 หมายถึง ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50 หมายถึง ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก
2.51 – 3.50 หมายถึง ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง
1.51 – 2.50 หมายถึง ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับน้อย
1.00 – 1.50 หมายถึง ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.4.3.3 การแปลผลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (Pearson's 1978, อ้างถึงใน ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2553)

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)		**แปลผล**
0.80 – 1.00	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันสูงมากที่สุด (very high)
0.60 – 0.79	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันสูงมาก (high)
0.40 – 0.59	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง (moderate)

0.20 – 0.39 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันน้อย (low)

0.00 – 0.19 หมายถึง มีความสัมพันธ์น้อยมาก (very weak)

3.4.3.4 การแปลผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ดังนี้ สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Coefficient of determinant) เป็นดัชนีที่บอกถึงร้อยละของการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรตาม ที่มีผลมาจากตัวแปรอิสระทุกตัว เช่น R^2 = .927 หมายความว่า ตัวแปรอิสระ สามารถอธิบายความผันแปร (หรือการเปลี่ยนแปลง) ของตัวแปรตาม ได้ร้อยละ 92.7

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาระดับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.04) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านจริยธรรมในการทำงานและความเป็นมืออาชีพ ($\bar{X}$= 4.34) รองลงมา คือ ด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม ($\bar{X}$= 4.25) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ($\bar{X}$= 3.85)

4.2 ผลการศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมพบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{X}$=4.37) รองลงมา คือด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ($\bar{X}$= 4.28) และด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ($\bar{X}$=3.98) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ($\bar{X}$= 2.36)

4.3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการศึกษา พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรขององค์ประกอบทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา ทั้ง 9 องค์ประกอบ มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง (r_{XtYt}=0.440) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในแต่ละองค์ประกอบ พบว่าองค์ประกอบด้านความฉลาดทางอารมณ์ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาสูงที่สุด (r = 0.440) รองลงมาคือ ด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง (r = 0.402) และด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรม (r = 306) ตามลำดับ

4.4 ผลการศึกษาทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการศึกษาการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ได้แก่

องค์ประกอบด้านความฉลาดทางอารมณ์ องค์ประกอบด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง องค์ประกอบด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรม และองค์ประกอบด้านด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม ซึ่งทั้ง 4 องค์ประกอบ สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ได้ร้อยละ 34.7 (R^2 = .347) โดยองค์ประกอบด้านความฉลาดทางอารมณ์ เป็นตัวแปรแรกที่เข้าสมการถดถอย มีอำนาจในการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ร้อยละ 19.40 เมื่อตัวแปรองค์ประกอบด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เข้าสมการถดถอยทำให้มีค่าอำนาจในการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 26.70 ต่อมาเพิ่มองค์ประกอบด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรมปัจจัยด้านการพัฒนาองค์รู้สู่การสร้างนวัตกรรม เข้าสมการถดถอยทำให้มีค่าอำนาจพยากรณ์ เพิ่มเป็นร้อยละ 30.90 และเมื่อเพิ่มองค์ประกอบด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม เข้าสมการถดถอยก็ทำให้มีค่าอำนาจในการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เพิ่มขึ้นอีกเป็นร้อยละ 34.70

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.02) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ($\bar{X}$=4.54) รองลงมา คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($\bar{X}$=4.07) ด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ($\bar{X}$=3.98) ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุบุคคล ($\bar{X}$=3.76) และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ($\bar{X}$=3.73) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายด้านมีข้อค้นพบดังนี้

5.1.1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.73) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม เสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ($\bar{X}$=3.96) และผู้บริหารเป็นทำให้บุคลากรรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อบรรลุผลสำเร็จที่ต้องการร่วมกัน ($\bar{X}$=3.96) รองลงมาคือ ผู้บริหารประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่น่าเคารพนับถือ ไว้วางใจ และเป็นที่ยอมรับของผู้ใต้บังคับบัญชา ($\bar{X}$=3.88) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารมีความเชื่อมั่นในตนเอง แน่วแน่ในอุดมการณ์การปฏิบัติงาน ($\bar{X}$= 3.52)

5.1.2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.07) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารช่วยให้บุคลากรมองข้ามผลประโยชน์ส่วนตน เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์และภารกิจร่วมกันของหน่วยงาน ($\bar{X}$= 4.20) รองลงมาคือ ผู้บริหารสามารถจูงใจให้ผู้บุคลากรมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน ($\bar{X}$=4.18) และผู้บริหารกระตุ้นจิตวิญญาณของบุคลากร/ทีม ให้มีชีวิตชีวากระตือรือร้นในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ ($\bar{X}$=4.10) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารมีการให้ขวัญกำลังใจแก่บุคลากร ($\bar{X}$=3.84)

5.1.3 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุบุคคล โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้ปรึกษา และ/หรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ความก้าวหน้า รวมถึงเรื่องส่วนตัวแก่บุคลากรเป็นรายบุคคล ($\bar{X}$=3.98) รองลงมา คือ ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงขึ้น ตามความต้องการและความสนใจของบุคลากร ($\bar{X}$=3.81) และ ผู้บริหารให้ความสนใจ ดูแลเอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรเป็นรายบุคคล ($\bar{X}$=3.79) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารมอบหมายภาระงานให้บุคลากรแต่ละคนตามความรู้ความสามารถ และความถนัดอย่างเหมาะสม ($\bar{X}$=3.48)

5.1.4 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.98) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากร ในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายของโรงเรียน ($\bar{X}$=4.21) รองลงมาคือผู้บริหารสามารถประเมินสถานการณ์และตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X}$=4.14) และผู้บริหารมีการส่งเสริมด้านการพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยี หรือกระบวนการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการบริหารงานโรงเรียน ($\bar{X}$=4.06) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารมีการส่งเสริมด้านการพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยี หรือกระบวนการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการบริหารงานโรงเรียน ($\bar{X}$=3.71)

5.1.5 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการกระตุ้นทางปัญญา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.54) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือผู้บริหารรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรทุกคนอย่างตั้งใจ มีเหตุผลและปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ($\bar{X}$=4.65) รองลงมา คือ ผู้บริหารให้กำลังใจและกระตุ้นบุคลากรให้แสดงความคิดและเหตุผลร่วมกัน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน ($\bar{X}$=4.61) และผู้บริหารทำให้บุคลากรเชื่อมั่นว่า ปัญหาย่อมมีวิธีการแก้ไข ซึ่งเป็นสิ่งท้าทายความสามารถของบุคลากรทุกคน ($\bar{X}$=4.54) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือผู้บริหารมีการวิเคราะห์และพิจารณาในสิ่งที่เป็นปัญหา โดยคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ใช้หลักการ มีเหตุผลและมีข้อมูลหลักฐาน ($\bar{X}$=4.43)

5.2 ผลการศึกษาระดับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมพบว่า ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.01) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านการบริหารงานงบประมาณ ($\bar{X}$=4.12) รองลงมา คือด้านการบริหารงานบุคคล ($\bar{X}$=4.09) ด้านการบริหารงานทั่วไป ($\bar{X}$=3.98) และด้านการบริหารงานวิชาการ ($\bar{X}$=3.86) ตามลำดับ รายละเอียดข้อค้นพบแต่ละด้านดังนี้

5.2.1 ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.86) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือสถานศึกษามีระบบวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่ชัดเจนและเชื่อถือได้ ($\bar{X}$=4.00) รองลงมา คือสถานศึกษาส่งเสริมและพัฒนา สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}$=3.99) และสถานศึกษามีระบบการนิเทศภายในที่มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาการสอนของครู ($\bar{X}$=3.99) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับชาติ (O-NET) อยู่ในระดับที่น่าพอใจ ($\bar{X}$=3.56)

5.2.2 ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารงานงบประมาณ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.12) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เท่ากัน 2 ข้อ คือสถานศึกษามีการบริหารจัดการการเงินและบัญชีเป็นไปตามระเบียบที่กำหนด ($\bar{X}$=4.23) และสถานศึกษามีการบริหารจัดการพัสดุและสินทรัพย์อย่างเป็นระบบและถูกต้องตามระเบียบ ($\bar{X}$=4.23) รองลงมา คือสถานศึกษามีแผนงบประมาณที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาสถานศึกษา ($\bar{X}$=4.13) และสถานศึกษาระบบการตรวจสอบ ติดตาม และรายงานผลการใช้งบประมาณอย่างโปร่งใส ($\bar{X}$=4.12) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือสถานศึกษามีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ($\bar{X}$=3.88)

5.2.3 ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารงานบุคคล โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=409) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษามีระบบการสรรหา คัดเลือก และบรรจุแต่งตั้งที่โปร่งใสและเป็นธรรม ($\bar{X}$=4.15) รองลงมา คือสถานศึกษามีการวางแผนอัตรากำลังและการบริหารตำแหน่งอย่างเหมาะสม ($\bar{X}$=4.10) และ บุคลากรของสถานศึกษามีความผูกพันและความสุขในการทำงาน ($\bar{X}$=4.08) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากัน 2 ข้อ คือสถานศึกษามีการเสริมสร้างขวัญกำลังใจ จัดสวัสดิการ และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่บุคลากรในสถานศึกษาอย่างเหมาะสม ($\bar{X}$=4.06)

5.2.4 ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารงานทั่วไป โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.98) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือสถานศึกษามีการบำรุงรักษา ดูแล และพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย และเอื้อต่อการการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}$=4.16) รองลงมา คือสถานศึกษามีระบบงานธุรการและสารบรรณที่มีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$=4.10) และสถานศึกษามีการพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารและจัดการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบและพร้อมใช้งาน ($\bar{X}$=4.11) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือสถานศึกษามีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่างๆ เพื่อร่วมพัฒนาสถานศึกษา ($\bar{X}$=3.99)

5.3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการศึกษา พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรขององค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ทั้ง 5 องค์ประกอบ มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง (r_{XY}=0.560) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์

สหสัมพันธ์ในแต่ละองค์ประกอบ พบว่า ด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด (r = 0.721) รองลงมาคือ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุบุคคล (r = 0.277) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (r = 103) ด้านการกระตุ้นทางปัญญา (r =.089) และด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (r =.006) ตามลำดับ

5.4 ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการศึกษาการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ได้แก่ องค์ประกอบด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุบุคคล และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบ สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ได้ร้อยละ 55.55 (R^2 = .555) โดยองค์ประกอบด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นตัวแปรแรกที่เข้าสมการถดถอย มีอำนาจในการพยากรณ์ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ร้อยละ 52.00 เมื่อเพิ่มองค์ประกอบด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุบุคคล เข้าสมการถดถอยทำให้มีค่าอำนาจในการพยากรณ์ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 54.90 และเมื่อเพิ่มองค์ประกอบด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ เข้าสมการถดถอยทำให้มีค่าอำนาจพยากรณ์ เพิ่มเป็นร้อยละ 55.55

ดังนั้นจึงสามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

สมการในรูปคะแนนดิบ (Unstandardized Score)

$$Y = 2.531 + 0.2.72(X_4) + 0.060(X_3) + 0.046(X_1)$$

สมการในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Score)

$$Z = 0.692Z_{X4} + 0.173Z_{X3} + 0.079Z_{X1}$$

6. อภิปรายผล

6.1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการสื่อสารให้ครูทราบถึงปัญหาที่องค์กรกำลังเผชิญอยู่ การให้กำลังใจและกระตุ้นผู้ใต้บังคับบัญชาแสดงความคิดและเหตุผลร่วมกันเพื่อช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีการใหม่ ๆ กล้าท้าทายสมมติฐานเดิม ๆ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำในยุคที่มีการ

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับ Bass (1997) และนักวิชาการท่านอื่นๆ ได้ระบุไว้ว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะกระตุ้นผู้ตามให้มีความพยายามสูงขึ้นและพัฒนาศักยภาพตนเองอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับ Yeo (2021) ซึ่งทำการวิจัย เรื่อง พฤติกรรมของภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนในสถานการ์โรคระบาดโควิด-19 และการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนเพื่อให้พร้อมในการรับมือความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในสถานการณ์โควิด ผลการวิจัยพบว่า 1) การเป็นผู้นำแบบปรับเปลี่ยนต้องพัฒนาทักษะพื้นฐานของภาวะผู้นำอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ทราบถึงข้อดีข้อเสียของตนเอง เพื่อนำมาปรับปรุง 2) การมีส่วนร่วมของคนภายในองค์กรในการระดมสมองร่วมกันตัดสินใจจะช่วยให้ติดสินใจในเลือกที่ยากได้ดียิ่งขึ้น 3) การลองผิดลองถูกเป็นสิ่งที่ดีเนื่องจากทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นภายในองค์กร 4) บางครั้งการทำตามสัญชาตญาณของตนเองก็เป็นสิ่งที่ดีทำให้ผู้นำกล้าที่จะคิดและทำต่างออกไปจากสิ่งที่เคยทำอยู่ และยังสอดคล้องกับ ณฐภัทร อินทรปรีดา (2565) ได้วิจัยการพัฒนาภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการงานในโลกแห่งความผันผวน ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์โลกแห่งความผันผวนมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงพลิกผันรวดเร็ว มีความไม่แน่นอน มีความซับซ้อนสูงและคลุมเครือมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการงานขององค์การทุกระดับ ซึ่งนักวิชาการได้เสนอหลักการบริหารจัดการของผู้นำในโลกแห่งความผันผวน ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์รู้ทันการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกผันรวดเร็ว 2) ความเข้าใจในความไม่แน่นอนของโลกแห่งความผันผวน 3) ความชัดเจนในสถานการณ์ที่มีความซับซ้อน และ 4) ความว่องไวในการปรับเปลี่ยนสถานการณ์ที่มีความคลุมเครือและนักวิชาการด้านภาวะผู้นำได้เสนอรูปแบบภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนที่มีพฤติกรรมหรือกิจกรรมปฏิบัติของผู้นำ 6 ประการ ซึ่งสามารถประยุกต์เป็นภาคปฏิบัติการของหลักการบริหารจัดการของผู้นำในโลกแห่งความผันผวน 4 มิติ ดังกล่าว ได้แก่ การมองภาพองค์รวม การกำหนดประเด็นความท้าทาย การปรับเปลี่ยน การสร้างบรรยากาศและแรงจูงใจการทำงานเชิงท้าทาย การปรับเปลี่ยนการรักษาวินัย ใส่ใจมุ่งผลสัมฤทธิ์ การมอบหมายงานแก่ผู้ปฏิบัติ และการรับความเห็นจากผู้ปฏิบัติเพื่อให้การบริหารจัดการงานในโลกแห่งความผันผวน

และถึงแม้ว่าด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ จะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ค่าคะแนนเฉลี่ยก็ยังอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านนี้เป็นแกนหลักของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือการที่ผู้นำประพฤติตนเป็นแบบอย่าง (Role Model) สร้างความศรัทธาไว้วางใจ ผลลัพธ์นี้อาจชี้ให้เห็นว่า ยังมีช่องว่างให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาการแสดงบทบาทเชิงสัญลักษณ์ การเสียสละเพื่อส่วนรวม หรือการสื่อสารอุดมการณ์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อสร้างแรงศรัทธาจากผู้ตามให้มากขึ้น

6.2 ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารและครูในสังกัด สถานศึกษาสามารถดำเนินงานตามภารกิจหลัก 4 ด้าน (ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีต่อคุณภาพการจัดการศึกษาในพื้นที่ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านการบริหารงานงบประมาณ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาให้ความสำคัญและมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการ

เงินได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยทั่วไปงานงบประมาณเป็นงานที่ต้องยึดโยงกับระเบียบปฏิบัติ และความโปร่งใส อย่างเคร่งครัด ผลลัพธ์นี้จึงชี้ว่า สถานศึกษามีจุดแข็งชัดเจนในเชิงการบริหารจัดการ กล่าวคือ มีกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง การเบิกจ่าย การรายงานทางการเงิน ที่เป็นระบบ ถูกต้องตามระเบียบทางการคลัง ความเข้มแข็งนี้ถือเป็นรากฐานที่สำคัญเพราะเมื่อการบริหารทรัพยากร (ซึ่งรวมถึงงบประมาณ) มีประสิทธิภาพย่อมส่งผลให้การสนับสนุนภารกิจด้านอื่น ๆ ของโรงเรียนเป็นไปอย่างราบรื่น สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2546) ซึ่งระบุว่า การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน และสอดคล้องกับ พิมพ์พร วงศ์อนุสิทธิ์ (2564) ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสตรีที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสตรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครพนม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านบริหารทั่วไป และด้านวิชาการ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สถานศึกษามีการกำหนดความสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ บรรลุตามเป้าหมายของเกณฑ์ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีความเกี่ยวเนื่องถึงการดำเนินงานบุคคล และผู้รับบริการ ตามกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจการบริหารและจัดการสถานศึกษา

สำหรับประสิทธิผลด้านการบริหารงานวิชาการ ซึ่งหัวใจหลักของการศึกษา แต่กลับพบว่ามีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ ถึงแม้จะมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากก็ตาม ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายอย่างสูงในทางปฏิบัติ ความซับซ้อนของงานวิชาการ การบริหารงานวิชาการ เช่น การพัฒนาหลักสูตร การปรับเปลี่ยนกระบวนการสอนแบบ Active Learning การวัดและประเมินผล มีความซับซ้อนสูงกว่างานด้านอื่นที่เป็นเชิงโครงสร้าง เช่น งบประมาณ หรืออาคารสถานที่ ดังนั้น แม้ประสิทธิผลโดยรวมจะอยู่ในระดับมาก แต่ก็มีสัญญาณเตือนว่าผู้บริหารจำเป็นต้องให้ความสำคัญและทุ่มเททรัพยากรในการพัฒนาด้านวิชาการ เป็นวาระเร่งด่วน เพื่อให้ภารกิจหลักของโรงเรียนบรรลุประสิทธิผลสูงสุดอย่างแท้จริง

6.3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่า โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งบ่งชี้อย่างชัดเจนว่า ตัวแปรทั้งสองแปรผันตามกันในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 กล่าวคือยิ่งผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในระดับสูง ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาก็จะยิ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นตามไปด้วยนั่นเอง สอดคล้องกับ สุวัฒน์ จุลสุวรรณ (2563) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนกับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนกับประสิทธิผลของการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ Khan (2024) ศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารต่อประสิทธิผลของโรงเรียน: ผลกระทบส่งผ่านของการรับรู้ความสามารถของตนเองของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาของปากีสถาน ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิผลของโรงเรียน และพบว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองของครู เป็นตัวแปรส่งผ่านที่สำคัญในความสัมพันธ์ สอดคล้องกับ Nurhaliza (2021) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารต่อประสิทธิผลของโรงเรียนในโรงเรียนรัฐบาลของมาเลเซีย วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลของโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ

6.4 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่าตัวแปรที่มีประสิทธิภาพการทำนายประสิทธิผลของการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มีเพียง 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ที่สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มีอำนาจในการพยากรณ์ ร้อยละ 55.50 (R^2 = 0.555) สอดคล้องกับ อรทัย แสงสว่าง (2565) ทำการวิจัยเรื่องอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารและความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครู 375 คน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาได้ร้อยละ 72.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับ วีระศักดิ์ มุ่งมั่น (2567) ศึกษาวิจัยเรื่ององค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครูจากโรงเรียนที่มีการแข่งขันสูง จำนวน 350 คน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูงกับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา โดยองค์ประกอบด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (ทั้งด้านพฤติกรรมและคุณลักษณะ) และด้านการสร้างแรงบันดาลใจ เป็นตัวพยากรณ์ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาที่ดีที่สุด สอดคล้องกับ สุรีรัตน์ ใจดี (2565) ทำการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาและวัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมาตรฐานสากล กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครู 400 คน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและวัฒนธรรมองค์การมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ และสามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการได้ร้อยละ 65.40

จากผลการวิเคราะห์ที่พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ และด้านการกระตุ้นทางปัญญา ไม่ถูกนำเข้าสมการถดถอยพหุคูณ ไม่ได้หมายความว่าตัวแปรทั้งสองไม่สำคัญ หรือไม่มีความสัมพันธ์ กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ในทางตรงกันข้ามผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ ได้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผล แต่เหตุผลที่ตัวแปรเหล่านี้ถูกคัดออกจากสมการถดถอยพหุคูณ เกิดจากปรากฏการณ์ทางสถิติ ที่เรียกว่า การทับซ้อนกันของตัวแปร หรือการที่ตัวแปรพยากรณ์ (ตัวแปรต้น) มีความสัมพันธ์กันเองสูงมาก จึงสามารถอภิปรายแยกเป็น 2 ประเด็นได้ ดังนี้

1) ในทางทฤษฎี การสร้างแรงบันดาลใจ คือการที่ผู้นำสื่อสารวิสัยทัศน์ และแสดงความมุ่งมั่นให้ผู้ตามเห็น แต่ในสมการพยากรณ์นี้ ตัวแปรที่ทรงพลังที่สุดและถูกดึงเข้าสมการเป็นอันดับแรกคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล จึงสามารถอภิปรายได้ว่า ในบริบทการวิจัยนี้ การสร้างแรงบันดาลใจ กับ การมีวิสัยทัศน์ มีความทับซ้อนกันสูงมาก กล่าวคือ พฤติกรรมการสร้างแรงบันดาลใจที่ผู้วิจัยวัดผลนั้น แท้จริงแล้วคือการแสดงออกของพฤติกรรมการมีวิสัยทัศน์นั่นเอง

2) ด้านการกระตุ้นทางปัญญาไม่ได้อยู่ในสมการพยากรณ์ ทั้งที่เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าการรับรู้ของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่รับรู้ถึงการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ด้านการกระตุ้นทางปัญญา เช่น ส่งเสริมให้ครูคิดนอกกรอบ การหาวิธีการใหม่ ๆ มากที่สุด แต่ที่ไม่ถูกนำเข้าสมการ อาจมาจากด้านการกระตุ้นทางปัญญา มีความสัมพันธ์สูงกับการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล กล่าวคือ การที่ผู้บริหารจะกระตุ้นสติปัญญาใครได้ มักจะต้องทำผ่านการพูดคุยเป็นรายบุคคล เมื่อการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ถูกนำเข้าสมการไปแล้ว อิทธิพลของด้านการกระตุ้นทางปัญญา จึงถูกกลืนหายไป

7. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรม การเรียนรู้และการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งประกอบด้วยข้อเสนอแนะในการนำไปใช้และข้อเสนอแนะ เพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

7.1.1 จากการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ควรมีนโนบายส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา

7.1.2 จากผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ด้านการบริหารงานวิชาการ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับชาติ (O-NET) อยู่ในระดับที่น่าพอใจ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงและพัฒนาด้านการบริหารงานวิชาการ

ของสถานศึกษา ดังนี้ เชิงนโยบาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ควรให้ความสำคัญด้านผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน โดยมีนโยบายเกี่ยวกับการยกระดับผลสัมฤทธิ์ให้สูงขึ้น มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการหรือสัมมนาให้กับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับการยกระดับผลสัมฤทธิ์ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และมีการกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับการยกระดับผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจน เพื่อจะได้นำความรู้มาพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้นตามเป้าหมายเชิงปฏิบัติ ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน โดยมีการจัดอบรมเทคนิควิธีการสอนแบบใหม่ ๆ ศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีการใช้สื่อที่น่าสนใจในการเรียนการสอน และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านวิชาการที่นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนในห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความสนใจและตั้งใจเรียนมากขึ้น ทำให้ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนสูงขึ้น มีพัฒนาการทางด้านการเรียนรู้ สามารถคิดอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถไปสอบเข้าเรียนต่อในสถานศึกษาอื่นได้ นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมการแข่งขันทางวิชาการ เพื่อให้นักเรียนมีผลงานเป็นที่ยอมรับและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนมากขึ้น

7.1.3 จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ที่สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลสถานศึกษาได้ ประกอบด้วย ด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ควรนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อวางแผน ปรับปรุงและพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมการสอนของครูรวมไปถึงการบริหารภายในสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมาย

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เช่น การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ของผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสูงและประสบความสำเร็จในการบริหาร

7.2.2 ควรศึกษาตัวแปรอื่น ๆ เพิ่มเติม ที่อาจส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา เช่น วัฒนธรรมองค์กร แรงจูงใจในการทำงานของครู หรือการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

7.2.3 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างการวิจัยไปยังบริบทอื่น ๆ เช่น โรงเรียนมัธยมศึกษา หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์และเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงเชิงทั่วไปของผลการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่2).* https://shorturl.at/3o5Gl.

กนกอร สมปราชญ์. (2560). *ภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*: การศึกษาทฤษฎีฐาน

จตุภูมิ เขตจัตุรัส. (2555). *การวิจัยทางการศึกษา: ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ***.** คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2553). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่12*). กรุงเทพฯ: ไทเนรมิตกิจ อินเตอร์โปรเกรสซิฟ

ณฐภัทร อินทรปรีดา . (2565) *ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการงานในโลกแห่งความผันผวน.*มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.

พิมพ์พร วงศ์อนุสิทธิ์. (2564). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสตรีที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครพนม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต]**.** มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ราก**.** *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.* **12**(34)หน้า, 51-65.

วีระศักดิ์ มุ่งมั่น. (2567). *องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ.* [ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุรีรัตน์ ใจดี. (2565). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาและวัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมาตรฐานสากล* [ดุษฎีนิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

สุวัฒน์ จุลสุวรรณ. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนกับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. (2567). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5.* https://shorturl.at/EqR71.

อานนท์ แสนภูวา.(2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3* [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต]**.** มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

อรทัย แสงสว่าง. (2565). *อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารและความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต]**.** มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Bass, Bernard M. (1997). *The Academy of Management Review*. Leadership and Performance Beyond Expectations, 12(4), pp. 756-757.

Khan, F. (2024). *The Influence of Principal Transformational Leadership on School Effectiveness: The Mediating Effect of Teacher Self-Efficacy in Pakistani Secondary Schools***.** (Doctoral dissertation, University of Cambridge).

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). **"***Determining Sample Size for Research Activities". Educational and Psychological Measure*

Nurhaliza, S. (2021). *The Influence of Principals' Transformational Leadership on School Effectiveness in Malaysian Public Schools*. Doctoral dissertation, University Malaya.

Yeo, J.S. (2021). *In praise of COVID-19: discovering adaptive leadership in unprecedented times*. Australia: University of South Australia.

Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Print) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

Soft Skills of School Administrators Affecting the Effectiveness of Schools Administration Under the office of the Primary Educational Service Area, Khon Kaen Area 5

ขนิษฐา ศุภชารี[1*]

[1]วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, ขอนแก่น, ประเทศไทย

Khanittha Supacharee[1*]
[1]College of Asian Scholars, Khonkhaen, Thailand
✉: nongtong10.ip8@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 13 May 2025; Revised: 02 June 2025; Accepted: 27 June 2025
© The Author(s) 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา และ 4) ศึกษาทักษะอารมณ์และสังคมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 341 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (ค่าความเชื่อมั่น 0.988) สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1.ระดับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านจริยธรรมในการทำงานและความเป็นมืออาชีพ รองลงมาคือ ด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ 2.ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน รองลงมาคือ ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 3. ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความฉลาดทางอารมณ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด รองลงมาคือด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเองกับประสิทธิผลของสถานศึกษา และด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรมกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ตามลำดับ 4.ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้แก่ ด้านความฉลาดทางอารมณ์ ด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ด้าน

การคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรม และด้านด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ได้ร้อยละ 34.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: ทักษะอารมณ์,ทักษะสังคม,ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to study were 1) to study the level of emotional and social skills of school administrators. 2) to study the effectiveness level of educational institutions. 3) to study the relationship of emotional and social skills of school administrators related to the effectiveness of schools and 4) to study the emotional and social skills of school administrators that affect the effectiveness of schools. The sample group used in this research consisted of 341 school administrators and teachers, which were determined by the sample size from the Krejcie and Morgan table and stratified random sampling according to school size. Five-rating scale questionnaire was use as instruments; the reliability of the entire questionnaire was 0.988. Data was analyze using ready-to-use computer program to search for frequency, percentage, means, standard deviation, correlation Pearson product moment coefficient and stepwise multiple regression analysis. The research found that:1. Overview level of the emotional and social skills of school administrators was at a high level. The highest mean score was ethics skill of performance and professionalism followed by building cooperation and teamwork skills and the lowest mean score was analytical thinking and systematic problem-solving skill.2. Overview level of the effectiveness of educational institutions has a high level. The highest mean score was the Community participation followed by the environment that is conducive to learning, the desired characteristics of learners and the lowest mean score was student academic achievement. 3. The emotional and social skills of school administrators and the effectiveness of schools, overall have a positive relationship at a moderate level with statistical significance at the .01 level. 4. The emotional and social skills of school administrators and the effectiveness of schools consisted of the emotional intelligence, the learning and self-development, the creative thinking and innovative thinking and the building cooperation and teamwork affect and predict the effectiveness of educational institutions under the Office of the Primary Education Service Area, Khon Kaen Area 5 with the percentage of 34.7 and it was statistically significant at 0.01

Keywords: School Administrators, Social Skills, Soft Skills, Emotional Intelligence

1. บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงแห่งศตวรรษที่ 21 โลกกำลังเผชิญกับสภาวะความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ หรือที่เรียกว่า "VUCA World" ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบการศึกษาทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย สถานศึกษาในฐานะหน่วยงานหลักทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จำเป็นต้องปรับตัวให้เท่าทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างโอกาสความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษา เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งความสำเร็จของการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว

นั้น ปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดประการหนึ่งคือ "คุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา" เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้นำองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการ ตัดสินใจ และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา อย่างไรก็ตาม ในอดีตการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษามักมุ่งเน้นไปที่ทักษะด้านความรู้และความสามารถเชิงเทคนิค (Hard Skills) เช่น การบริหารงบประมาณ การวางแผนกลยุทธ์ การบริหารงานวิชาการ และกฎระเบียบต่าง ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นแต่ไม่เพียงพออีกต่อไปสำหรับการบริหารงานในบริบทปัจจุบันที่มีความซับซ้อนทางสังคมและอารมณ์สูง งานวิจัยและแนวคิดทางการบริหารสมัยใหม่ต่างยอมรับว่า ปัจจัยที่ชี้ขาดความสำเร็จของผู้นำที่แท้จริงคือ "ทักษะอารมณ์และสังคม" (Social and Emotional Skills) หรือที่เรียกว่า Soft Skills ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการจัดการตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี (Goleman, 1998; พิเชษฐ์ วงศ์ประเทศ, 2564)

ปัญหาที่พบในการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากการขาดความรู้ทางวิชาการของผู้บริหาร แต่เกิดจากการขาดทักษะในการบริหารคนและการบริหารอารมณ์ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวนมากมีความรู้ความสามารถสูงแต่ไม่สามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้เนื่องจากขาดความต ระหนักรู้ในตนเอง ขาดการควบคุมอารมณ์เมื่อเผชิญกับภาวะวิกฤต หรือขาดทักษะในการสื่อสารและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา การขาดทักษะเหล่านี้ส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในองค์กร บรรยากาศการทำงานที่ตึงเครียด ครูและบุคลากรขาดขวัญและกำลังใจ ซึ่งท้ายที่สุดจะส่งผลกระทบทางลบต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน หรือกล่าวได้ว่าส่งผลต่อ "ประสิทธิผลของสถานศึกษา" โดยตรง

แนวคิดเรื่องทักษะอารมณ์และสังคม ตามแนวทางขององค์กร CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning) ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้นำทางการศึกษา โดยประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารรู้เท่าทันอารมณ์และจุดแข็งจุดอ่อนของตน 2) การจัดการตนเอง (Self-management) คือความสามารถในการควบคุมอารมณ์และปรับตัวต่อสถานการณ์ที่กดดัน 3) การตระหนักรู้สังคม (Social awareness) หรือความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจมุมมองของผู้อื่นและบริบทองค์กร 4) ทักษะความสัมพันธ์ (Relationship skills) ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างทีมงาน การสื่อสาร และการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และ 5) การตัดสินใจอย่างมีความรับผิดชอบ (Responsible decision-making) ที่คำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวมและจริยธรรม (CASEL, 2020; Weissberg et al., 2015) ทักษะเหล่านี้เปรียบเสมือนทุนทางสังคมและอารมณ์ ที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถขับเคลื่อนสถานศึกษาผ่านความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย ไม่ใช่ด้วยการใช้อำนาจสั่งการเพียงอย่างเดียว

ประสิทธิผลของสถานศึกษา เป็นเป้าหมายสูงสุดของการบริหารการศึกษา ซึ่งไม่ได้หมายความเพียงแค่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความสามารถของสถานศึกษาในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม การสร้างความพึงพอใจให้กับบุคลากรและชุมชน และความสามารถในการแก้ปัญหาภายในองค์กร (Hoy & Miskel, 2013) สถานศึกษาที่มีประสิทธิผลสูงมักมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่เกื้อกูล มีความฉลาดทางอารมณ์ และสามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งได้ หากผู้บริหารขาดทักษะ

อารมณ์และสังคม ย่อมยากที่จะสร้างความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนสูง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มีภารกิจในการกำกับ ดูแล และส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 253 โรงเรียน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่หลายอำเภอและมีความหลากหลายของขนาดสถานศึกษา ทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5, 2567) จากการสังเกตและศึกษาสภาพปัญหาในพื้นที่ พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งภาระงานที่เพิ่มขึ้นจากการปฏิรูปการศึกษา ความคาดหวังจากผู้ปกครองและชุมชนที่สูงขึ้น รวมถึงปัญหาทางสังคมที่แทรกซึมเข้ามาในโรงเรียน สภาวะกดดันเหล่านี้เรียกร้องให้ผู้บริหารต้องใช้ทักษะอารมณ์และสังคมในระดับสูงเพื่อประคับประคองสถานการณ์และนำพาองค์กรไปข้างหน้า ที่ผ่านมายังขาดการศึกษาที่ชัดเจนว่า ทักษะอารมณ์และสังคมด้านใดบ้างของผู้บริหารที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 อย่างแท้จริง แม้จะมีงานวิจัยในต่างประเทศหรือในบริบทอื่นที่ระบุถึงความสัมพันธ์ดังกล่าว แต่บริบททางวัฒนธรรมและสังคมที่แตกต่างกันอาจส่งผลให้ระดับความสำคัญของทักษะแต่ละด้านแตกต่างกันไป เช่น ในบริบทสังคมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทักษะด้านความสัมพันธ์และการตระหนักรู้สังคมอาจมีความสำคัญเป็นพิเศษต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นหนึ่งในตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของสถานศึกษา นอกจากนี้ ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาของหน่วยงานต้นสังกัด ยังมักเน้นการอบรมเชิงนโยบายและวิชาการเป็นหลัก การส่งเสริมทักษะด้านอารมณ์และสังคมยังไม่ถูกกำหนดเป็นวาระสำคัญอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งที่ทักษะเหล่านี้เป็นรากฐานของการบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป การขาดข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับระดับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารในปัจจุบัน และความสัมพันธ์ของทักษะเหล่านี้ต่อความสำเร็จของโรงเรียน ทำให้ขาดทิศทางในการพัฒนาผู้บริหารที่ตรงจุด

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสนใจในการพัฒนาคุณภาพการบริหารการศึกษา จึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เพื่อศึกษาระดับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน และวิเคราะห์ว่าองค์ประกอบใดของทักษะดังกล่าวที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิผลของสถานศึกษามากที่สุด

ผลการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลสารสนเทศที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการสำรวจและพัฒนาตนเอง ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ในการนำไปใช้วางแผนกำหนดนโยบายและหลักสูตรการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อยกระดับสมรรถนะของผู้บริหารให้มีความพร้อมทั้ง "ความเก่งงาน" และ "ความเก่งคน" ซึ่งจะเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาและนำพาสถานศึกษาให้บรรลุประสิทธิผลตามเป้าหมายอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 21 ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

4. เพื่อศึกษาทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 รวมจำนวน 341 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ได้มาโดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) จากตารางเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) มีข้อคำถามเกี่ยวกับ ตำแหน่งปัจจุบัน และขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ดังนี้

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

3.3.1 ขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย เพื่อขอความอนุเคราะห์โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน

3.3.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง ทางอีเมล์ และผ่านผู้ประสานงาน รวมจำนวน 340 ฉบับ พร้อมทั้งนัดหมายเวลาและสถานที่ขอรับแบบสอบถามคืน

3.3.3 ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามที่ ตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ด้วยสถิติเชิงบรรยายเพื่อบรรยายคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

3.4.1 การวิเคราะห์สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistic Analysis) เพื่อบรรยายคุณลักษณะของประชากรและตัวแปรที่วิจัย โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เกี่ยวกับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหาร โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์เกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยการหาค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.4.2 การวิเคราะห์สถิติเชิงอ้างอิง (Inferential Statistics)

3.4.2.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Peason’s Product Moment Correlation Coefficient) และแบบพหุคูณ (Multiple correlation) พร้อมทั้งตรวจสอบตัวแปรต้นทุกตัว หรือการทดสอบ Multicollinearity ของตัวแปรต้น

3.4.2.2 การวิเคราะห์ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล และใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรแบบขั้นตอน (Stepwise Regression Procedure)

3.4.3 การแปลผลข้อมูล

3.4.3.1 การแปลผลค่าเฉลี่ย (Mean) ของคะแนนระดับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยแปลผลค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบสอบถาม ดังนี้ (จตุภูมิ เขตจัตุรัส, 2555)

4.51 - 5.00 หมายถึง ผู้บริหารมีทักษะอารมณ์และสังคม อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง ผู้บริหารมีทักษะอารมณ์และสังคม อยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง ผู้บริหารมีทักษะอารมณ์และสังคม อยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง ผู้บริหารมีทักษะอารมณ์และสังคม อยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง ผู้บริหารมีทักษะอารมณ์และสังคม อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.4.3.2 การแปลผลค่าเฉลี่ย (Mean) คะแนนระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยแปลผลค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบสอบถาม ดังนี้ (จตุภูมิ เขตจัตุรัส, 2555)

4.51 – 5.00 หมายถึง ประสิทธิผลของสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง ประสิทธิผลของสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก

2.51 – 3.50 หมายถึง ประสิทธิผลของสถานศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง ประสิทธิผลของสถานศึกษา อยู่ในระดับน้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง ประสิทธิผลของสถานศึกษา อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.4.3.3 การแปลผลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (Pearson’s 1978, อ้างถึงใน ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2553)

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) แปลผล

0.80 – 1.00 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูงมากที่สุด (very high)

0.60 – 0.79 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูงมาก (high)

0.40 – 0.59 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันปานกลาง (moderate)

0.20 – 0.39 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันน้อย (low)

0.00 – 0.19 หมายถึง มีความสัมพันธ์น้อยมาก (very weak)

3.4.3.4 การแปลผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ดังนี้ สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Coefficient of determinant) เป็นดัชนีที่บอกถึงร้อยละของการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรตาม ที่มีผลมาจากตัวแปรอิสระทุกตัว เช่น R^2 = .927 หมายความว่า ตัวแปรอิสระ สามารถอธิบายความผันแปร (หรือการเปลี่ยนแปลง) ของตัวแปรตาม ได้ร้อยละ 92.7

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มีวัตถุประสงค์เพื่อ วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหาร 2) ศึกษาระดับประสิทธิผลของ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา 4) ศึกษาทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของ

4.1 ผลการศึกษาระดับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.04) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านจริยธรรมในการทำงานและความเป็นมืออาชีพ ($\overline{X}$= 4.34) รองลงมา คือ ด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม ($\overline{X}$= 4.25) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ($\overline{X}$= 3.85)

4.2 ผลการศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

โดยรวมพบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\overline{X}$=4.37) รองลงมา คือด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ($\overline{X}$= 4.28) และด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ($\overline{X}$=3.98) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ($\overline{X}$= 2.36)

4.3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

ผลการศึกษา พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรขององค์ประกอบทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา ทั้ง 9 องค์ประกอบ มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง (r_{XtYt}=0.440) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในแต่ละองค์ประกอบ พบว่าองค์ประกอบด้านความฉลาดทางอารมณ์ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาสูงที่สุด (r = 0.440) รองลงมาคือ ด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง (r = 0.402) และด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรม (r = 0.306) ตามลำดับ

4.4 ผลการศึกษาทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

ผลการศึกษาการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้แก่ องค์ประกอบด้านความฉลาดทางอารมณ์ องค์ประกอบด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง องค์ประกอบด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรม และองค์ประกอบด้านด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม ซึ่งทั้ง 4 องค์ประกอบ สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 34.7 (R^2 = .347) โดยองค์ประกอบด้านความฉลาดทางอารมณ์เป็นตัวแปรแรกที่เข้าสมการถดถอย มีอำนาจในการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา ร้อยละ 19.40 เมื่อตัวแปรองค์ประกอบด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เข้าสมการถดถอยทำให้มีค่าอำนาจในการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 26.70 ต่อมาเพิ่มองค์ประกอบด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรมปัจจัยด้านการพัฒนาองค์รู้สู่การสร้างนวัตกรรม เข้าสมการถดถอยทำให้มีค่าอำนาจพยากรณ์ เพิ่มเป็นร้อยละ 30.90 และเมื่อเพิ่มองค์ประกอบด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีมเข้าสมการถดถอยก็ทำให้มีค่าอำนาจในการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา เพิ่มขึ้นอีกเป็นร้อยละ 34.70

5. อภิปรายผล

5.1 ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

ผลการวิจัยพบว่า ระดับทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหาร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.04) และทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านจริยธรรมในการทำงานและความเป็นมืออาชีพ ($\bar{X}$= 4.34) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มีนโยบายให้ผู้บริหารใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา มีคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติตนและปฏิบัติงาน ให้มีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเอง โรงเรียน และสังคม ส่งเสริมให้ผู้บริหารมีความเชี่ยวชาญในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับมาตรฐานและสมรรถนะที่คาดหวังจากผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน ซึ่งกำหนดให้ผู้บริหารต้องมีสมรรถนะหลัก (Core Competencies) และสมรรถนะประจำสายงานที่ครอบคลุมทักษะด้านการบริหารคนและบริหารตนเอง สอดคล้องกับ เอกชัย เคนท้าว (2566) ศึกษาวิจัย เรื่องทักษะภาวะผู้นำด้าน Soft Skills ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ พบว่า ทักษะภาวะผู้นำด้าน Soft Skills ของผู้บริหาร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ทักษะด้านจริยธรรมในการทำงานและความเป็นมืออาชีพ สอดคล้องกับ Muchanje (2020) ได้ศึกษาผลของการฝึกทักษะทางอารมณ์ในการปฏิบัติงานของอาจารย์ใหญ่ ระดับมัธยมศึกษาในเคนยา พบว่า ผู้บริหารควรมีทักษะ Soft Skills ในระดับสูง และทักษะ Soft Skills เป็นส่วนประกอบสำคัญในการปฏิบัติงานหลัก เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโรงเรียน และ Ghanem และ Abu Awwad (2019) ก็ได้ทำการวิจัยเรื่องการฝึกระดับทักษะความเป็นผู้นำของผู้บริหารจากทัศนคติของครูโรงเรียน UNRWA ผลการศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนด้านทักษะการบริหารและเทคนิค คิดเป็นร้อยละ 77 ทักษะส่วนบุคคลและทักษะทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 67 ดังนั้น การที่ผู้บริหารมีทักษะอารมณ์และสังคมในระดับสูง สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารในกลุ่มตัวอย่างมีคุณลักษณะและพฤติกรรมเชิงบวกที่บูรณาการทักษะด้านอารมณ์และสังคมเข้ากับการบริหารงาน เพื่อนำพาองค์กรให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ โดยมีหัวใจสำคัญคือความสามารถในการ "รู้จักตนเอง เข้าใจผู้อื่น และรับผิดชอบต่อส่วนรวม (พิเชษฐ์ วงศ์ประเทศ, 2564) ประเด็นที่น่าสนใจคือ แม้ภาพรวมจะอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้าน "จริยธรรมในการทำงานและความเป็นมืออาชีพ" มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานและสำคัญที่สุดของวิชาชีพผู้บริหาร ในขณะที่ด้าน "การคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ" มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (แม้จะยังอยู่ในระดับมาก) ซึ่งอาจสะท้อนว่า ท่ามกลางความซับซ้อนของปัญหาในปัจจุบัน ทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงระบบยังคงเป็นทักษะที่ท้าทายและต้องการการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5.2 ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

ผลการวิจัยพบว่า ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.75) การที่

ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาในสังกัด สพป. ขอนแก่น เขต 5 สามารถดำเนินการบริหารจัดการได้บรรลุเป้าหมายและมาตรฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษาให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษานำทักษะด้านต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ เห็นความสำคัญของการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิผล ร่วมมือกันในการพัฒนาผู้เรียน มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ พร้อมทั้งมีบรรยากาศภายในองค์กรที่ดี ดังนั้นจึงทำให้ประสิทธิผลของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับปัทมา เนตรทอง (2563) ได้ศึกษาปัจจัยการบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานของโรงเรียนในอำเภอวิเชียรบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 พบว่า การบริหารสถานศึกษาในอำเภอวิเชียรบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ภาคิน รูปเหมาะ (2565) ทำการวิจัย เรื่องประสิทธิผลของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก และเสนอแนวทางการยกระดับประสิทธิผลของโรงเรียน ไว้ 2 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีเจตคติทางบวก ควรจัดกิจกรรม หรือประสบการณ์ที่เหมาะสมและต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ควรมีการกำหนดนโยบาย โครงการยกระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และมีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลเพื่อนำไปพัฒนาต่อไป และควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนตนเองในการเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี และมีโอกาสแสดงความสามารถที่ตนเอง ภาคภูมิใจ และด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียนผู้บริหารและครูทุกคน ต้องร่วมกันวางแผน ปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนอย่างเป็นกัลยาณมิตร ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำ มีความยุติธรรม รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน และผู้บริหารควรสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากร มีทักษะในการสื่อสาร การรับรู้ปัญหาร่วมกัน และแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังสอดคล้องกับ Mott (1972) ที่สรุปว่าประสิทธิผลของโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ประการ คือ 1) ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง 2) ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก 3) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน และ 4) ความสามารถในการแก้ปัญหาในโรงเรียน

ข้อค้นพบที่สำคัญคือ เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด การค้นพบนี้ชี้ให้เห็นถึงช่องว่างที่สำคัญในกระบวนการจัดการศึกษา โรงเรียนในกลุ่มตัวอย่าง (สพป.ขอนแก่น เขต 5) อาจมีความสามารถสูงในการบริหารจัดการปัจจัยนำเข้า (Inputs) และกระบวนการ (Process) ซึ่งเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ง่ายกว่า เช่น การพัฒนาครู การบริหารจัดการ หรือการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ในทางกลับกัน คุณภาพนักเรียน คือ ผลลัพธ์ (Outcomes) และเป้าหมายสูงสุด แต่กลับเป็นด้านที่โรงเรียนอาจยังผลักดันได้ไม่เต็มศักยภาพ สะท้อนถึงช่องว่างที่สำคัญในระบบการบริหาร องค์ประกอบด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อาจเป็นตัวแปรที่

ซับซ้อนและได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกสถานศึกษาที่ผู้บริหารควบคุมได้ยาก อาทิเช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับปัจจัยภูมิหลังของนักเรียน โดยเฉพาะสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว เป็นต้น ดังนั้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ยังคงเป็นด้านที่มีโอกาสในการพัฒนาได้มากที่สุด ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ทั่วไปในการจัดการศึกษาที่มักเน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ที่ตัวผู้เรียน

5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

ผลการวิจัยพบว่า ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความฉลาดทางอารมณ์ กับประสิทธิผลของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษามีการสร้างบรรยากาศและความผูกพันที่ดีในองค์กร ผู้บริหารที่มีทักษะทางอารมณ์และสังคม จะสามารถควบคุมอารมณ์ท่ามกลางความกดดันได้ดี ไม่ใช้อารมณ์กับลูกน้อง ทำให้ครูและบุคลากรรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ เมื่อครูมีความสุข มีขวัญและกำลังใจดี ก็จะทุ่มเทให้กับการสอนและการดูแลนักเรียนอย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียน รวมทั้งการบริหารโรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือ หากผู้บริหารสื่อสารดี จะลดความขัดแย้งในโรงเรียนได้ ทำให้การขับเคลื่อนนโยบายวิชาการหรืองานบริหารทั่วไปเป็นไปอย่างราบรื่น ผลักดันกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิผล สอดคล้องกับ วรรณภา ไทยประยูร (2564) ทำการวิจัย เรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี ตัวแปรที่มีอำนาจในการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้แก่ ด้านการสร้างแรงจูงใจ ด้านการสร้างบารมี ด้านความคิดสร้างสรรค์ ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีอำนาจพยากรณ์ ร้อยละ 87.60 และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ เท่ากับ 0.207 สอดคล้องกับ พัณภัสสา แก้วคำไสย์ (2566) ศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างการบริหารแบบมีส่วนร่วมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และประสิทธิผลโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การสนับสนุนและร่วมมือของชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารของผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสร้างกลไกการมีส่วนร่วม การสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม การมีธรรมาภิบาลในการบริหาร และการสร้างแรงจูงใจ 2) องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ 1) การมีอิทธิพลเชิงอุดมการณ์หรือบารมี 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) การกระตุ้นทางปัญญา และ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 3) องค์ประกอบประสิทธิผลโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครทั้ง 7 องค์ประกอบ ได้แก่ สภาพแวดล้อมเป็นระเบียบและปลอดภัย พันธกิจของโรงเรียนมีความชัดเจน มีภาวะผู้นำทางการสอน มีบรรยากาศของความคาดหวังสูง ทุ่มเทเวลาในการทำงาน มีการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้ปกครองมีความ

สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 4) โมเดลสมการโครงสร้างการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ทั้งนี้เป็นที่น่าสนใจว่าทักษะที่ถูกมองว่าเป็นทักษะหลักของผู้บริหาร คือ ด้านภาวะผู้นำ กลับพบว่าไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นผลมาจากภาวะผู้นำ เป็นแนวคิดที่กว้างและเป็นนามธรรม ในขณะที่องค์ประกอบอื่น ๆ ที่กำหนดเป็นตัววัดในครั้งนี้ เป็น พฤติกรรมเฉพาะ หรือเป็นองค์ประกอบย่อยของภาวะผู้นำอยู่แล้ว ประสิทธิผลของสถานศึกษาไม่ได้สัมพันธ์กับแนวคิดกว้างๆ ของภาวะผู้นำ แต่สัมพันธ์กับการกระทำที่จับต้องได้ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบด้านความฉลาดทางอารมณ์ ด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรม ด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม ล้วนเป็นทักษะที่แสดงออกของผู้นำที่มีประสิทธิภาพทั้งสิ้น การที่ด้านภาวะผู้นำ ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจแปลได้ว่าพลังทางสถิติ (Variance) ของภาวะผู้นำ ได้ถูกอธิบายโดยตัวแปรอื่นไปเกือบหมดแล้ว ไม่ได้หมายความว่าภาวะผู้นำไม่สำคัญ ภาวะผู้นำ ไม่ใช่ทักษะเดี่ยว แต่เป็นผลรวมของทักษะย่อยอื่น ๆ

5.4 ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพการทำนายประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้แก่ องค์ประกอบด้านความฉลาดทางอารมณ์ องค์ประกอบด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง องค์ประกอบด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรม และองค์ประกอบด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม มีอำนาจในการพยากรณ์ ร้อยละ 34.7 เมื่อนำเข้าสมการถดถอยแล้วจะได้ค่าค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐานขององค์ประกอบทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ที่มีค่ามากที่สุด คือ องค์ประกอบด้านด้านความฉลาดทางอารมณ์ ($\beta = 0.311$) รองลงมา คือ องค์ประกอบด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ($\beta = 0.237$) องค์ประกอบด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรม ($\beta = 0.206$) และองค์ประกอบด้านการสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม ($\beta = 0.197$) ตามลำดับ สอดคล้องกับ ณัฏฐณิชา ภูดีสม (2565) ทำการวิจัย เรื่องปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการบริหารด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านภาวะผู้นำ ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กร และด้านโครงสร้างขององค์กร มีอำนาจพยากรณ์ประสิทธิผลของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ 82.10 สอดคล้องกับ วรรณภา ไทยประยูร (2564) ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี พบว่า ตัวแปรที่สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวมได้ดีมี 3 ด้านคือ ด้านการสร้างแรงจูงใจ ด้านการมีบารมี และด้านความคิดสร้างสรรค์ สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 87.60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทั้งนี้เป็นที่น่าสนใจว่าทักษะที่ถูกมองว่าเป็นทักษะหลักของผู้บริหาร เช่น ด้านภาวะผู้นำ หรือด้านการสื่อสาร ไม่ปรากฏในสมการพยากรณ์ อาจอธิบายได้ว่าทักษะเหล่านั้นอาจถูกสะท้อนหรือรวมอยู่ใน

องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ที่พยากรณ์ได้อยู่แล้ว กล่าวคือความฉลาดทางอารมณ์ และการสร้างความร่วมมือ อาจเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในบริบทจริงนั่นเอง

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

6.1.1 จากการวิจัยพบว่า ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ควรมีนโนบายส่งเสริมการพัฒนาทักษะหรือสมรรถนะ ด้านการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา

6.1.2 จากผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น

เชิงนโยบาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ควรให้ความสำคัญด้านผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน โดยมีนโยบายเกี่ยวกับการยกระดับผลสัมฤทธิ์ให้สูงขึ้น มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการหรือสัมมนาให้กับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับการยกระดับผลสัมฤทธิ์ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และมีการกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับการยกระดับผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจน เพื่อจะได้นำความรู้มาพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้นตามเป้าหมาย

เชิงปฏิบัติ ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน โดยมีการจัดอบรมเทคนิควิธีการสอนแบบใหม่ ๆ ศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีการใช้สื่อที่น่าสนใจในการเรียนการสอน และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านวิชาการที่นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนในห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความสนใจและตั้งใจเรียนมากขึ้น ทำให้ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนสูงขึ้น มีพัฒนาการทางด้านการเรียนรู้ สามารถคิดอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถไปสอบเข้าเรียนต่อในสถานศึกษาอื่นได้ นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมการแข่งขันทางวิชาการ เพื่อให้นักเรียนมีผลงานเป็นที่ยอมรับและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนมากขึ้น

6.1.3 จากการศึกษาพบว่า ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านความฉลาดทางอารมณ์ ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา มีอำนาจการพยากรณ์สูงที่สุด ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ควรนำผลการศึกษานี้ไปกำหนดเป็น นโยบายเชิงรุก ในการบริหารงานบุคคล ด้านการพัฒนาบุคลากร โดยเน้น “Soft Skills นำ Hard Skills” อาทิเช่น

- จัดฝึกอบรมหลักสูตร Executive EQ ที่เข้มข้นเรื่องการรู้เท่าทันอารมณ์ตนเอง การควบคุมอารมณ์และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy) โดยเฉพาะ

- ฝึกทักษะการฟังเชิงลึก (Deep Listening) เพื่อให้ผู้บริหารสามารถรับฟังปัญหาของครูและชุมชนโดยไม่ด่วนตัดสิน ซึ่งเป็นหัวใจของความฉลาดทางอารมณ์

- การโค้ชชิ่ง (Coaching) จัดให้มีระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) โดยนำผู้บริหารโรงเรียนที่มีผลการประเมินประสิทธิผลสูงและมี EQ ดี มาเป็นพี่เลี้ยงให้กับผู้บริหารบรรจุใหม่

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยตัวแปรคั่นกลาง เช่น ทักษะอารมณ์และสังคมของผู้บริหาร ที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์กร (School Climate) หรือ ขวัญกำลังใจครู (Teacher Morale) ก่อน แล้วปัจจัยเหล่านี้จึงค่อยส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา

6.2.2 ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) หรือการสัมภาษณ์เชิงลึกในโรงเรียนที่มีประสิทธิผลสูงและต่ำ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติงานจริงของผู้บริหาร ว่าพวกเขาใช้ความฉลาดทางอารมณ์ หรือ การทำงานเป็นทีม ในบริบทจริงอย่างไร จึงส่งผลต่อความสำเร็จของโรงเรียน

6.2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ องค์ประกอบด้านภาวะผู้นำ และด้านการสื่อสาร *ไม่*ปรากฏในสมการพยากรณ์ อาจเป็นไปได้ว่าเครื่องมือวัดทักษะทั้งสองด้านยังไม่ครอบคลุม หรือทักษะทั้งสองอาจถูก "กลืน" หรือสะท้อนอยู่ในตัวแปรอื่น (เช่น ความฉลาดทางอารมณ์) ไปแล้ว

เอกสารอ้างอิง

จตุภูมิ เขตจัตุรัส. (2555). *การวิจัยทางการศึกษา: ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.* คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2553). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 12). ไทเนรมิตกิจ อินเตอร์ โปรเกรสซิฟ.

ณัฏฐณิชา ภูดีสม. (2565). *ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร].

ปัทมา เนตรทอง. (2563). ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานของโรงเรียนในอำเภอวิเชียรบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 7*(2).

พัณภัสสา แก้วคำไสย์. (2567). การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างการบริหารแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และประสิทธิผลโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. *Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts), 44*(1), 95–110. https://doi.org/10.14456/sujthai.2024.8

พิเชษฐ์ วงศ์ประเทศ. (2564). *การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางอารมณ์และสังคมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น].

ภาคิน รูปเหมาะ. (2565). *ประสิทธิผลของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร].

วรรณภา ไทยประยูร. (2564). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี].

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. (2567). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

เอกชัย เคนท้าว. (2566). *ทักษะภาวะผู้นำด้าน Soft Skills ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น].

CASEL. (2020). *The benefits of school-based social and emotional learning programs: Highlights from a major new report.* https://casel.org/the-benefits-of-school-based-social-and-emotional-learning-programs/

Ghanem, B. O., & Abu Awwad, F. M. (2019). The degree of principals' practice of leadership skills from the perspective of UNRWA school teachers. *International Education Studies, 12*(7), 106–118. https://doi.org/10.5539/ies.v12n7p106

Goleman, D. (1998). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ.* Bantam Books.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Theory, research, and practice* (9th ed.). McGraw-Hill.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Mott, P. E. (1972). *The characteristics of effective organizations.* Harper & Row.

Muchanje, P. N. (2020). Effect of soft skills training in secondary school principal's performance in Kenya. In *Universities, entrepreneurship and enterprise development in Africa: Conference proceedings 2020* (pp. 166–175). Bonn-Rhein-Sieg University of Applied Sciences. https://doi.org/10.18418/978-3-96043-083-4_166

Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., & Gullotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, &

T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 3–19). Guilford Press.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Print) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Article Paper
JBER Scope: Education

ระบบนิเวศการท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นถิ่นและเกษตรสร้างสรรค์เพื่อการสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทางอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประเด็นภาคอีสานตอนใต้ของไทย

The Ecosystem of Local Gastronomy and Creative Agriculture Tourism for Sustainable Destination Value Creation: A Case Study of the Lower Northeastern Thematic Tourism Route, Thailand

ณัฐิวุฒิ รอดพันธุ์[1*], นนท์ลฉัตร วีรานุวัตติ์[2], ราณี อิสิชัยกุล[3]

[1,2] วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยนครพนม, นครพนม, ประเทศไทย

[3] วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี, ประเทศไทย

Natthiwut Rodphan[1*], Nontlachatara Viranuvatti[2], Ranee Esichaikul[3]
[1,2] College of Tourism and Service Industry, Nakhon Phanom University, Nakhon Phanom, Thailand
[3] Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand
✉: * mr.natthiwut.rph@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 13 February 2026; Revised: 25 March 2026; Accepted: 11 September 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ร่วมกับการสังเคราะห์เอกสารวิชาการและเอกสารนโยบาย ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ยังขาดการเชื่อมโยงเชิงระบบระหว่างทรัพยากรอาหารและเกษตร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กิจกรรมท่องเที่ยว และกลไกการจัดการ ส่งผลให้ไม่เกิดห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง บทความเสนอระบบนิเวศการท่องเที่ยวเพื่ออธิบายความสัมพันธ์เชิงระบบ โดยกรณีศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานีแสดงให้เห็นว่าการจัดการระบบนิเวศสามารถสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทางในมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประสบการณ์ได้อย่างเป็นองค์รวม องค์ความรู้ที่ได้ช่วยขยายมุมมองการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยว จากการมุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมเฉพาะจุด ไปสู่การพิจารณาความเชื่อมโยงของทรัพยากร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกลไกการจัดการในภาพรวม และเป็นข้อมูลสำหรับการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงอาหารและเกษตรในพื้นที่ ข้อเสนอแนะ ควรส่งเสริมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการเชิงระบบ โดยพัฒนากลไกความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และใช้ระบบนิเวศการท่องเที่ยวเป็นฐานในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทอย่างมีศักยภาพ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงอาหาร, การท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบสร้างสรรค์, ระบบนิเวศการท่องเที่ยว, การสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทาง, ภาคอีสานตอนใต้

Abstract

This article employs a qualitative case study approach combined with the synthesis of academic literature and policy documents. The findings reveal that tourism development in the study area lacks systematic integration among food and agricultural resources, stakeholders, tourism activities, and governance mechanisms, resulting in discontinuities within the tourism value chain. The study proposes a tourism ecosystem framework to explain systemic relationships, with case studies from Surin, Sisaket, and Ubon Ratchathani provinces demonstrating that ecosystem-based management can generate destination value across economic, social, cultural, and experiential dimensions in a holistic manner. The knowledge generated from this study contributes to expanding perspectives on tourism policy formulation, shifting the focus from activity-based development toward an integrated understanding of resource linkages, stakeholder networks, and management mechanisms within a territorial context. The findings also provide empirical insights to support the development of gastronomy and agro-tourism policies tailored to local contexts. As a policy recommendation, integrated tourism management should be promoted through collaborative mechanisms among local stakeholders, using the tourism ecosystem as a guiding framework for policy formulation and development planning aligned with local capacities and potentials.

Keywords: Gastronomy Tourism, Creative Agricultural Tourism, Tourism Ecosystem, Destination Value Creation, Southern Northeastern Region of Thailand

1. บทนำ

ปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ความสำคัญต่อการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว คุณภาพของประสบการณ์ คุณค่าทางวัฒนธรรม และความยั่งยืนของจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยอาศัยอาหารท้องถิ่น วัตถุดิบท้องถิ่น กระบวนการผลิตอาหาร และวัฒนธรรมการบริโภคอาหารเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้และอัตลักษณ์ของถิ่นไปสู่นักท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบสร้างสรรค์นั้นเป็นการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงการเกษตรเข้ากับกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนในลักษณะที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การท่องเที่ยวทั้งสองรูปแบบจึงมีบทบาทในการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก ควบคู่กับการธำรงรักษาอัตลักษณ์และทรัพยากรของชุมชน ทั้งนี้ อาหารและการเกษตรเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ระบบนิเวศ และวิถีชีวิตของชุมชนเข้ากับการท่องเที่ยว (สุวดี บุญมาจรินนท์, กรกมล มุสิกชาติ, สิรินทร์นิชา รังสรรค์ธาดา, และ พิทักษ์ชัย ทศดร, 2568) อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ตั้งอยู่บนกรอบทฤษฎีระบบนิเวศการท่องเที่ยว (tourism ecosystem perspective) ซึ่งการท่องเที่ยวนั้นมีความสัมพันธ์กับทรัพยากร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกลไกการจัดการ เพื่ออธิบายกระบวนการสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทางอย่างเป็นองค์รวม

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านอาหาร ความหลากหลายของวัตถุดิบทางการเกษตร และภูมิปัญญาการผลิตอาหารที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน เช่น อาหารในวัฒนธรรมกลุ่มลาวเขมร ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ พืชผักและสมุนไพรในท้องถิ่น รวมถึงกระบวนการแปรรูปและการถนอมอาหารแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ยังขาดการเชื่อมโยงระหว่างการส่งเสริมอาหาร การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น การจัดงานหรือ

เทศกาลอาหารที่เน้นการจำหน่ายและการสาธิตโดยไม่ได้เชื่อมโยงกับแหล่งผลิตทางการเกษตร กลุ่มเกษตรกร หรือเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ทรัพยากรอาหารและการเกษตรไม่ถูกพัฒนาเป็นห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มในระดับจุดหมายปลายทางจึงยังมีขอบเขตจำกัด และการกระจายประโยชน์ทางเศรษฐกิจสู่ชุมชนยังไม่เกิดขึ้น (กนกวรรณกรณ์ หลวงวังโพธิ์, และ สิทธิศักดิ์ เตียงงาม, 2568)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาในกิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์รายด้าน เช่น การศึกษาศักยภาพวัตถุดิบและแนวทางการส่งเสริมอาหารพื้นถิ่นเพื่อพัฒนาให้เป็นสินค้าท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการระบุวัตถุดิบท้องถิ่นและบทบาทของอาหารต่ออัตลักษณ์ชุมชนเป็นหลัก (อภิไทย แก้วจรัส, ชวลีย์ ณ ถลาง และ เสรี วงษ์มณฑา, 2566) และผลการศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของอาหารท้องถิ่นต่อประสบการณ์นักท่องเที่ยว เช่น การศึกษาผลของอาหารท้องถิ่นต่อประสบการณ์และพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวในเชียงใหม่ ซึ่งชี้ว่าการรับประทานอาหารท้องถิ่นมีผลต่อความพึงพอใจและความตั้งใจกลับมาเยือนอีกครั้ง งานวิจัยอื่น ๆ ยังมุ่งศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในจังหวัดต่าง ๆ เช่น เชียงใหม่และภูเก็ต เพื่อถอดรหัสพฤติกรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร (ปวิธ ตันสกุล, 2563) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเหล่านี้ยังคงอยู่ในระดับกิจกรรมและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และยังขาดการอธิบายความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างอาหาร เกษตร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการจัดการการท่องเที่ยวอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะในบริบทของภาคอีสานตอนใต้ที่มีทรัพยากรเกษตรและวัฒนธรรมเฉพาะตัว ทั้งนี้ยังมีการวิเคราะห์ถึงภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่นต่อการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งสะท้อนการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์อาหาร (พิชญ์สินี บุญญานุพงศ์ และ ปิยะลักษณ์ พุทธวงศ์, 2564) แม้ว่างานศึกษาที่ผ่านมาจะให้ความสำคัญกับมิติอาหารหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยว แต่ยังขาดกรอบการวิเคราะห์ที่บูรณาการองค์ประกอบเหล่านี้ในระดับระบบนิเวศ ซึ่งทำให้การอธิบายกระบวนการสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทางในบริบทชนบทอย่างเป็นองค์รวมยังมีข้อจำกัด

บทความนี้มุ่งศึกษาระบบนิเวศการท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นถิ่นและเกษตรสร้างสรรค์ เพื่ออธิบายองค์ประกอบ ความเชื่อมโยงเชิงระบบ และบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีผลต่อการเพิ่มมูลค่าจุดหมายปลายทางอย่างยั่งยืน โดยใช้กรณีศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประเด็นในภาคอีสานใต้เป็นพื้นที่ศึกษา ผลการศึกษาคาดว่าจะช่วยขยายองค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ และสนับสนุนการออกแบบนโยบายรวมถึงแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ทั้งนี้ บทความใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ร่วมกับการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารวิชาการและเอกสารนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกในระดับระบบนิเวศการท่องเที่ยว นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) แนวคิดห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain Theory) และแนวคิดเครือข่ายคุณค่า (Value Network) เพื่ออธิบายกระบวนการสร้างคุณค่าในระดับจุดหมายปลายทาง โดยเน้นการเชื่อมโยงทรัพยากรอาหารและเกษตรกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและรูปแบบการบริหารจัดการ ซึ่งทำให้การวิเคราะห์จากเชิงพรรณนาไปสู่การอธิบายเชิงเหตุผลและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน

2. การทบทวนวรรณกรรม

2.1 การท่องเที่ยวเชิงอาหาร

การท่องเที่ยวเชิงอาหารได้รับการกล่าวถึงส่วนใหญ่ในวรรณกรรมด้านการท่องเที่ยวในฐานะรูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกิจกรรมการเดินทางเข้ากับอาหารและเครื่องดื่มของแหล่งท่องเที่ยว โดยครอบคลุมตั้งแต่การเยี่ยมชมแหล่งผลิตอาหาร เทศกาลอาหาร ร้านอาหาร ไปจนถึงกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการประกอบอาหารและการบริโภค ซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวัฒนธรรมการกิน การดื่ม และกระบวนการผลิตที่สะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวยุคใหม่ให้ความสำคัญกับการแสวงหาประสบการณ์ด้านอาหารที่แตกต่าง มีความสนใจในรสชาติ วัตถุดิบ และเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชน อันเป็นส่วนหนึ่งของการเติมเต็มประสบการณ์การท่องเที่ยวในมิติทางวัฒนธรรม

เบญจมาภรณ์ ชำนาญฉา (2561) อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประสาทสัมผัสในหลายมิติ ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านอาหาร เช่น งานเทศกาลอาหาร งานแสดงสินค้าอาหาร การสาธิตการประกอบอาหาร และการชิมผลิตภัณฑ์อาหารที่มีคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยรสชาติและลักษณะของอาหารสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น อาหารจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางของประสบการณ์การท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน อาหารยังมีความสำคัญต่อการสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และการใช้จ่ายด้านอาหารของนักท่องเที่ยวมีส่วนสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว Shalini & Duggal (2015) ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นปรากฏการณ์ที่มีการพัฒนาอย่างชัดเจนและส่งผลเชิงบวกต่อเศรษฐกิจในระดับประเทศ ควบคู่กับการสนับสนุนการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการสร้างประสบการณ์ด้านอาหารระหว่างการเดินทาง แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองขององค์การการท่องเที่ยวโลกที่มองว่าการท่องเที่ยวเชิงอาหารกำลังพัฒนาไปสู่รูปแบบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวใหม่ โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่ามากกว่าหนึ่งในสามของค่าใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวถูกใช้ไปกับอาหารและเครื่องดื่ม นอกจากนี้ ภูริ ชุณห์ขจร และ ชวลีย์ ณ ถลาง (2021) ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงอาหารว่าเป็นการเดินทางเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น แหล่งผลิตอาหาร เทศกาลอาหาร และร้านอาหาร รวมถึงการเรียนรู้และรับประสบการณ์ด้านอาหารผ่านการชิมอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งผสมผสานมิติทางวัฒนธรรมเข้ากับบริบททางประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงอาหารไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการบริโภคอาหารเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ อัตลักษณ์ และความหมายเชิงวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวม อีกทั้งงานศึกษาของ Richards (2015) และ UNWTO (2018) ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นกิจกรรมการบริโภคที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ (territorial identity) และประสบการณ์ที่เกี่ยวกับพื้นที่ (place-based experience) ซึ่งส่งผลต่อการสร้างความแตกต่างเชิงการแข่งขันของจุดหมายปลายทาง (destination competitiveness) ดังนั้น การวิเคราะห์ในระดับระบบนิเวศ (tourism ecosystem) จึงมีความจำเป็นในการอธิบายการเชื่อมโยงดังกล่าวอย่างครบถ้วน

โดยสรุป วรรณกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอาหารชี้ให้เห็นบทบาทของอาหารต่อประสบการณ์ ภาพลักษณ์ และเศรษฐกิจท้องถิ่น แต่การอธิบายมักอยู่ในระดับกิจกรรม ผลลัพธ์ หรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ประเด็นที่

ยังขาดคือการอธิบายการเชื่อมโยงเชิงระบบระหว่างทรัพยากรอาหาร เครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกลไกการจัดการในระดับจุดหมายปลายทาง ซึ่งมีความสำคัญของการสร้างคุณค่าอย่างยั่งยืน

2.2 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นการพักผ่อนควบคู่กับการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกิจกรรมทางการเกษตรและวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ภายใต้แนวคิด Unseen in Thailand ในภาพรวม ภาคการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2562 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวรวมประมาณ 3.01 ล้านล้านบาท และมีสัดส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ประมาณ 18–20% ของ GDP ทั้งประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2562) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้รับการส่งเสริมให้เป็นกิจกรรมทางเลือกที่ช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนในพื้นที่ชนบทและพื้นที่เกษตรกรรม และได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากนักท่องเที่ยว เนื่องจากสามารถตอบสนองความต้องการด้านการพักผ่อน การเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมกับชุมชนในพื้นที่ได้พร้อมกัน (ปัทเมศย์ ประดิษฐ์แสงทอง, ภัสสรกันต์ ทรัพย์มหาโชค, และ พัทธ์ยมล สื่อสวัสดิ์วณิชย์, 2565)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการคิดค้นเอาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศมาจัดกิจกรรมหรือจัดเป็นรูปแบบทางการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจและอยากเดินทางไปเที่ยว การขยายเส้นทางการท่องเที่ยว และเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และการให้ความรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญาของเกษตรกรไทย (ศิริภา มณีรัตน์, และ จุฑาทิพย์ เฉลิมผล, 2560) การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น และยังช่วยกระตุ้นให้รักการทำเกษตรด้วยตัวเองอีกด้วย จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันมีการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากขึ้น เช่น โครงการสาธิตการเกษตรแบบพอเพียง มีการจัดทำทางเดินบนไร่นา มีที่ถ่ายรูปสวย ๆ ทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาแวะชม และได้เรียนรู้รวมทั้งได้ซึมซับวิถีการเกษตรไปในตัวด้วย ถือว่าการท่องเที่ยวดังกล่าวได้รับความนิยมและช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ กระจายรายได้สู่ท้องถิ่นได้อย่างดีทีเดียว (Baby & Kim, 2025)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับสภาพของสถานที่และจุดท่องเที่ยวใกล้เคียง แต่โดยหลักแล้วก็จะมีการเข้าชมสวนระยะสั้น ที่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและเลือกซื้อผลผลิตด้วยการเก็บเองจากสวนโดยตรง หรือที่เป็นที่นิยมกันมาก คือ บุฟเฟ่ต์ผลไม้ ส่วนการท่องเที่ยวระยะยาวขึ้นคือการพักค้างแรมในสวนหรือในหมู่บ้าน พร้อมกับร่วมกิจกรรมในชุมชน หรือที่เรียกว่าฟาร์มสเตย์ (farmstay) โดยการท่องเที่ยวแบบนี้จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากกว่าระยะสั้นเพราะนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนมากกว่าการเที่ยวแบบไปเช้าเย็นกลับ (จีรนันท์ เขิมขันธ์, 2561) โดยกิจกรรมนั้นมีได้ทั้งการเที่ยวชมสวนเพื่อเรียนรู้เรื่องการผลิต การให้นักท่องเที่ยวร่วมมือทำกิจกรรมทางการเกษตร เช่น การดำนา การเก็บพืชผัก การตกปลา เก็บไข่ไก่ แล้วนำผลผลิตที่ได้มาทำอาหารกับนักท่องเที่ยวโดยตรง หรือหากบริเวณชุมชนมีจุดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น หมู่บ้านจักสาน หล่อ

ศาลพระภูมิ ไม้แกะสลัก ก็สามารถนำเสนอเพื่อให้ความรู้ เพิ่มพูนความต้องการที่จะอนุรักษ์ให้แก่นักท่องเที่ยว และเพิ่มรายได้ให้ชุมชนเหล่านั้นอีกด้วย (กนกวรรณ สมศิริวรางกูล, 2565)

วรรณกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่วนใหญ่มุ่งอธิบายในระดับกิจกรรมและรูปแบบประสบการณ์ แต่ยังขาดกรอบการวิเคราะห์ที่อธิบายบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในฐานะองค์ประกอบของระบบนิเวศการท่องเที่ยวในระดับจุดหมายปลายทาง โดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสานการพักผ่อน การเรียนรู้ และการสัมผัสวิถีการเกษตรเข้าด้วยกัน กิจกรรมที่หลากหลายช่วยสร้างรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจให้ชุมชน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาส่วนใหญ่มักดำเนินการในระดับกิจกรรมหรือแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะจุด ผู้เขียนเห็นว่าแนวทางดังกล่าวอาจจำกัดบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อการพัฒนาจุดหมายปลายทางในระยะยาว หากขาดการเชื่อมโยงกับการจัดการทรัพยากรและทิศทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การพัฒนาในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการบูรณาการกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ากับบริบทของชุมชน เพื่อสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ และการพัฒนาที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังถูกอธิบายผ่านแนวคิด multifunctionality of agriculture ซึ่งมองว่าเกษตรกรรมไม่ได้มีบทบาทเพียงการผลิตอาหาร แต่ยังเป็นแหล่งสร้างคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (OECD, 2001) แนวคิดดังกล่าวช่วยเสริมการอธิบายบทบาทของเกษตรในฐานะองค์ประกอบสำคัญของระบบนิเวศการท่องเที่ยว และสนับสนุนการพัฒนาในลักษณะบูรณาการ

2.3 ระบบนิเวศการท่องเที่ยว

แนวคิดระบบนิเวศการท่องเที่ยวใช้เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว แนวคิดดังกล่าวเชื่อมโยงกับแนวคิดระบบนิเวศทางธรรมชาติและทฤษฎีระบบ (systems theory) ซึ่งการท่องเที่ยวประกอบด้วยกิจกรรมหรือทรัพยากรหลายด้านที่มีความสัมพันธ์ร่วมกัน แนวคิดนี้ได้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงกิจกรรมหรือโครงการเฉพาะด้าน ให้เห็นความเชื่อมโยงของการท่องเที่ยวในภาพรวม (พรยศ ฉัตรธารากุล, กรุณา เคลือบมงคล และ ณัฐพล วงศ์เยาว์, 2566)

นักวิชาการหลายรายเสนอว่า ระบบนิเวศการท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายด้านที่ร่วมกันกำหนดทิศทางและศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจุดหมายปลายทาง องค์ประกอบแรกคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และกิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ ทรัพยากรเป็นองค์ประกอบในการออกแบบกิจกรรมและประสบการณ์การท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นแหล่งกำเนิดของการสร้างคุณค่าของจุดหมายปลายทาง อีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งครอบคลุมภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้อง แต่ละกลุ่มมีบทบาท หน้าที่ และผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน การประสานความร่วมมือและการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความต่อเนื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยว (UNWTO, 2018)

นอกจากนี้ ระบบนิเวศการท่องเที่ยวยังประกอบด้วย กิจกรรมและประสบการณ์การท่องเที่ยว ซึ่งเชื่อมโยงทรัพยากรเข้ากับนักท่องเที่ยวในการออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของตลาด ทั้งในด้านการเรียนรู้ ความเพลิดเพลิน และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว กิจกรรมเหล่านี้มีบทบาทในการเพิ่มคุณค่าและสร้างความ

แตกต่างให้แก่จุดหมายปลายทาง โดยเฉพาะในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (จีรนันท์ เขิมขันธ์, 2561) โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นอีกองค์ประกอบที่เอื้อให้ระบบนิเวศการท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นระบบคมนาคม ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการสนับสนุนต่าง ๆ คุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานส่งผลโดยตรงต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของจุดหมายปลายทาง ในมิติของการกำกับทิศทางการพัฒนา การบริหารจัดการและกลไกเชิงนโยบาย มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางและขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว การกำหนดนโยบาย กฎระเบียบ และการจัดการที่สอดคล้องกับบริบทซึ่งช่วยลดความไม่สมดุลของระบบนิเวศและเกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

นอกจากองค์ประกอบภายในแล้ว ระบบนิเวศการท่องเที่ยวยังเกี่ยวข้องกับบริบทภายนอกและปัจจัยแวดล้อม เช่น แนวโน้มตลาด เทคโนโลยี สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและความสามารถในการปรับตัวของจุดหมายปลายทาง องค์ประกอบนี้แสดงถึงความไม่แน่นอนของบริบทภายนอกและความจำเป็นในการปรับตัวด้านนโยบายและการจัดการอย่างเหมาะสม (จีรนันท์ เขิมขันธ์, 2561) เมื่อพิจารณาในเชิงทฤษฎี ระบบนิเวศการท่องเที่ยวสามารถอธิบายผ่านกรอบ complex adaptive systems ซึ่งเน้นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นเชิงเส้น (non-linear relationships) และการปรับตัวของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบ (Baggio & Sainaghi, 2011) แนวคิดนี้ช่วยให้เข้าใจว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่สามารถควบคุมได้จากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือและการปรับตัวร่วมกันของทุกองค์ประกอบ

โดยสรุป แนวคิดระบบนิเวศการท่องเที่ยวช่วยให้เห็นภาพรวมของความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างทรัพยากร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กิจกรรม โครงสร้างพื้นฐาน และการบริหารจัดการในระดับจุดหมายปลายทาง แนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญต่อการอธิบายกระบวนการสร้างคุณค่า การกระจายประโยชน์ และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาว และสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงอาหารและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่างเหมาะสม

2.4 การสร้างคุณค่าของจุดหมายปลายทาง

แนวคิดคุณค่าจุดหมายปลายทางเป็นกรอบสำคัญในการอธิบายผลลัพธ์ของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมองคุณค่าในมิติที่หลากหลายทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ซึ่งเกิดจากกระบวนการเชื่อมโยงและปฏิสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และนักท่องเที่ยว จนก่อให้เกิดความหมายและความสำคัญของจุดหมายปลายทางทั้งต่อผู้มาเยือนและชุมชนเจ้าบ้าน แนวคิดดังกล่าวยังให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ในระยะยาว อาทิ การคงอยู่ของทรัพยากร อัตลักษณ์ท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตของชุมชน ทำให้การประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวมีความรอบด้านและสอดคล้องกับบริบท (อินทร์ชญาณ์ เอกธนวัตน์, 2559; UNWTO, 2018)

คุณค่าจุดหมายปลายทางประกอบด้วยคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม และประสบการณ์ โดยคุณค่าเชิงเศรษฐกิจเป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดในงานศึกษาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสะท้อนผ่านรายได้จากการท่องเที่ยว การจ้างงาน และการกระจายรายได้สู่ชุมชน อย่างไรก็ตาม งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าการให้ความสำคัญ

กับคุณค่าเชิงเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวอาจไม่เพียงพอในการอธิบายผลลัพธ์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะยาว (Mitchell & Caroline, 2010)

คุณค่าเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและการเปลี่ยนแปลงของคุณค่าเหล่านี้ ขึ้นอยู่กับแนวทางการจัดการและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ขณะเดียวกัน คุณค่าเชิงสังคมเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และบทบาทของประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว นอกจากนี้ งานศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์เสนอว่า คุณค่าเชิงประสบการณ์เป็นมิติสำคัญที่ส่งผลต่อความพึงพอใจ ความทรงจำ และความผูกพันของนักท่องเที่ยวต่อจุดหมายปลายทาง คุณค่าในมิตินี้เกิดจากการมีส่วนร่วมกับทรัพยากร วัฒนธรรม และผู้คนในพื้นที่ และมีบทบาทในการสร้างความแตกต่างและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของจุดหมายปลายทาง (Hwang & Chen, 2005)

อาหารและการเกษตรได้รับการยอมรับมากขึ้นว่าเป็นทรัพยากรสำคัญในการสร้างคุณค่าของจุดหมายปลายทาง เนื่องจากมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และระบบเศรษฐกิจของชุมชน งานศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงอาหารชี้ให้เห็นว่า อาหารสามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ เรื่องราว และความหมายของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งเพิ่มมิติการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ในทำนองเดียวกัน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรช่วยเชื่อมโยงกระบวนการผลิตเข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจบริบทของทรัพยากรและการดำรงชีวิตของชุมชนมากขึ้น (Hegarty & Barry, 2001)

การนำทรัพยากรอาหารและการเกษตรมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงสามารถสร้างคุณค่าได้ในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจจากการเพิ่มมูลค่าสินค้า ด้านวัฒนธรรมจากการสืบทอดภูมิปัญญา และด้านสังคมจากการเสริมสร้างบทบาทของชุมชนในกระบวนการพัฒนา อย่างไรก็ตาม งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าการสร้างคุณค่าดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการจัดการที่เหมาะสม เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรเกินขีดความสามารถและการลดทอนความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่น (UNWTO, 2018)

เพื่ออธิบายกระบวนการสร้างคุณค่า แนวคิดห่วงโซ่คุณค่าจึงถูกนำมาใช้ในการศึกษาการท่องเที่ยว โดยมองว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มเกิดขึ้นตลอดกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำ ครอบคลุมกิจกรรมด้านการผลิต การให้บริการ การตลาด และการบริโภค การทำความเข้าใจห่วงโซ่คุณค่าช่วยให้เห็นบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอน และช่วยให้สามารถพิจารณาจุดที่เอื้อต่อการเพิ่มคุณค่าให้กับจุดหมายปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กัลยรักษ์ ลิ่มโอภาสมณี, 2567)

แนวคิด co-creation of value (Prahalad & Ramaswamy, 2004) ได้ถูกนำมาใช้ในการอธิบายการสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทาง โดยมองว่าคุณค่าไม่ได้ถูกสร้างโดยผู้ประกอบการเพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดจากการมีความเกี่ยวข้องระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ แนวคิดนี้สอดคล้องกับกรอบระบบนิเวศการท่องเที่ยวที่เน้นบทบาทของเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการสร้างคุณค่า

อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวในบริบทปัจจุบันเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย แนวคิดเครือข่ายคุณค่าจึงถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการ ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และนักท่องเที่ยว ซึ่ง

ร่วมกันสร้างคุณค่าให้กับการท่องเที่ยว การพิจารณาเครือข่ายคุณค่าช่วยให้เห็นการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในกรณีของการท่องเที่ยวเชิงอาหารและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน

2.5 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับอาหารและการเกษตร

แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวและชุมชนในปัจจุบัน ควบคู่กับการคงไว้ซึ่งทรัพยากรและคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่สำหรับคนรุ่นต่อไป โดยให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การจัดการประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนา (UNWTO, 2018)

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนประกอบด้วยมิติสำคัญหลายด้าน ได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกัน มิติทางเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับการสร้างรายได้ การจ้างงาน และการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมสู่ชุมชนในพื้นที่ มิติทางสังคมสะท้อนผ่านความเข้มแข็งของชุมชน ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ขณะที่มิติทางวัฒนธรรมเน้นการธำรงรักษาอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้ถูกลดทอนจากกระบวนการท่องเที่ยว ส่วนมิติทางสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม และการควบคุมผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว (Gössling & Hall, 2019)

อาหารและการเกษตรจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในหลายมิติ เนื่องจากอาหารและการเกษตรมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และระบบเศรษฐกิจของชุมชน การนำอาหารท้องถิ่นและกิจกรรมทางการเกษตรมาเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวช่วยสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรและผู้ประกอบการในพื้นที่ ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก และส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากในท้องถิ่น นอกจากนี้ อาหารและการเกษตรยังมีบทบาทสำคัญในมิติทางวัฒนธรรมและสังคม เนื่องจากกระบวนการผลิตอาหาร ภูมิปัญญาการปรุงอาหาร และวิถีการเกษตรสะท้อนอัตลักษณ์และความรู้ดั้งเดิมของชุมชน การท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับอาหารและการเกษตรจึงช่วยสนับสนุนการสืบทอดองค์ความรู้ การสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน ในมิติทางสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการเกษตรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ การใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และการลดระยะทางการขนส่งอาหาร สามารถช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ (นิปาตีเมาะ หะยีหามะ, 2025)

กล่าวโดยสรุป การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเข้ากับอาหารและการเกษตรช่วยขยายขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยวจากการมุ่งสร้างรายได้ ไปสู่การสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม แนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจุดหมายปลายทาง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีอาหารและการเกษตรเป็นทรัพยากรหลัก และสามารถใช้เป็นฐานในการศึกษาการสร้างคุณค่าและความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นจากการสังเคราะห์วรรณกรรมทั้งหมด การศึกษานี้จึงนำแนวคิดระบบนิเวศการท่องเที่ยวมาใช้เพื่ออธิบายการสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทาง โดยมุ่งเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงอาหาร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และแนวคิดความยั่งยืนในพื้นที่

3. ภาคอีสานตอนใต้กับการท่องเที่ยวเชิงอาหารและเกษตร

ภาคอีสานตอนใต้ของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านทรัพยากรอาหารและการเกษตรซึ่งมีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ พื้นที่ดังกล่าวครอบคลุมจังหวัดที่มีระบบนิเวศการเกษตรแตกต่างกัน ตั้งแต่พื้นที่ทุ่งนา แหล่งปลูกข้าวหอมมะลิ พื้นที่เกษตรผสมผสาน ไปจนถึงแหล่งพืชอาหาร สมุนไพร และสัตว์พื้นถิ่น ทรัพยากรเหล่านี้เป็นฐานสำคัญของวิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจชุมชน และมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ ในมิติของทรัพยากรอาหารและการเกษตร ภาคอีสานตอนใต้มีลักษณะเด่นด้านวัตถุดิบอาหารจากการเกษตรพื้นบ้าน เช่น ข้าว พืชผัก สมุนไพร และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับฤดูกาลและระบบการผลิตแบบดั้งเดิม ทรัพยากรดังกล่าวเป็นฐานการดำรงชีวิตของชุมชน และยังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และสามารถนำมาพัฒนาเป็นประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบของการเยี่ยมชมแหล่งผลิต การเรียนรู้กระบวนการแปรรูป และการบริโภคอาหารที่มีเรื่องราวเชื่อมโยงกับพื้นที่

วัฒนธรรมอาหารของภาคอีสานตอนใต้ได้รับอิทธิพลจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ส่งผลให้เกิดลักษณะอาหารและรสชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ การใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น การถนอมอาหาร และวิธีการปรุงอาหารแบบดั้งเดิมสะท้อนภูมิปัญญาที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน วัฒนธรรมอาหารมีบทบาทในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชน และสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้วัฒนธรรมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 1 กรณีศึกษาทรัพยากรอาหารและการเกษตรกับการสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทางภายใต้กรอบระบบนิเวศการท่องเที่ยว

ตัวอย่างทรัพยากรอาหาร–เกษตร	ศักยภาพเชิงระบบนิเวศการท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ–วัฒนธรรม–สังคม–ประสบการณ์
จังหวัดสุรินทร์			
ข้าวหอมมะลิสุรินทร์ (GI)	ทรัพยากรหลัก: พื้นที่นาข้าวดินภูเขาไฟ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ โรงสีชุมชน การจัดการ: มาตรฐาน GI และเกษตรอินทรีย์	เยี่ยมชมแปลงนา เรียนรู้การปลูก–สีข้าว ทำอาหารจากข้าวพื้นถิ่น	เศรษฐกิจ: เพิ่มมูลค่าข้าวและรายได้ชุมชน วัฒนธรรม: ถ่ายทอดวิถีชาวนาและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว สังคม: เสริมความร่วมมือของสหกรณ์ ประสบการณ์: การเรียนรู้จากแหล่งผลิตจริง

ตัวอย่างทรัพยากรอาหาร–เกษตร	ศักยภาพเชิงระบบนิเวศการท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ–วัฒนธรรม–สังคม–ประสบการณ์
อาหารพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์เขมร–กูย	ทรัพยากร: สูตรอาหาร วัตถุดิบท้องถิ่น ภูมิปัญญา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: แม่ครัวชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ร้านอาหารพื้นบ้าน การจัดการ: กิจกรรมถ่ายทอดความรู้	เวิร์กช็อปทำอาหารพื้นถิ่น การเล่าเรื่องอาหาร	เศรษฐกิจ: รายได้จากกิจกรรมและการจำหน่ายอาหาร วัฒนธรรม: สืบทอดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ สังคม: เสริมบทบาทคนในชุมชน ประสบการณ์: การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม
การเลี้ยงช้างและอาหารช้าง (บ้านตากลาง)	ทรัพยากร: ระบบนิเวศคน–ช้าง–เกษตรอาหารสัตว์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: ควาญช้าง ชุมชน หน่วยงานรัฐ การจัดการ: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	เรียนรู้การจัดการอาหารช้าง การใช้พืชอาหารสัตว์	เศรษฐกิจ: รายได้จากการท่องเที่ยวเฉพาะทาง วัฒนธรรม: ความสัมพันธ์คน–ช้าง สังคม: การอนุรักษ์วิถีชุมชนควาญช้าง ประสบการณ์: ความเข้าใจระบบนิเวศชีวิต
สมุนไพรพื้นบ้านและการแปรรูปอาหาร	ทรัพยากร: พืชสมุนไพร ภูมิปัญญาการใช้ยาอาหาร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: หมอพื้นบ้าน กลุ่มแปรรูป การจัดการ: กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	เส้นทางสมุนไพร การทำผลิตภัณฑ์แปรรูป	เศรษฐกิจ: เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ วัฒนธรรม: สืบทอดองค์ความรู้พื้นบ้าน สังคม: การรวมกลุ่มอาชีพ ประสบการณ์: การเรียนรู้เชิงสุขภาพ
จังหวัดศรีสะเกษ			
ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ (GI)	ทรัพยากร: ดินภูเขาไฟ ระบบสวนผลไม้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: เกษตรกร สหกรณ์ หน่วยงานรัฐ การจัดการ: มาตรฐาน GI และการควบคุมคุณภาพ	เยี่ยมชมสวน เรียนรู้การปลูก–ดูแลทุเรียน	เศรษฐกิจ: เพิ่มมูลค่าผลไม้ วัฒนธรรม: ภูมิปัญญาการปลูกพืช สังคม: ความร่วมมือเกษตรกร ประสบการณ์: การเรียนรู้จากแหล่งผลิต
อาหารพื้นถิ่นกลุ่มลาว–เขมร	ทรัพยากร: สูตรอาหาร วัตถุดิบพื้นบ้าน	เวิร์กช็อปอาหารพื้นถิ่น	เศรษฐกิจ: รายได้จากอาหารพื้นบ้าน วัฒนธรรม: ถ่ายทอดอัตลักษณ์ชาติ

ตัวอย่างทรัพยากรอาหาร–เกษตร	ศักยภาพเชิงระบบนิเวศการท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ–วัฒนธรรม–สังคม–ประสบการณ์
	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: แม่ครัว ชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น	ตลาดอาหารชุมชน	พันธุ์ สังคม: บทบาทชุมชน ประสบการณ์: การมีส่วนร่วม
สมุนไพรและผักพื้นบ้าน	ทรัพยากร: พืชสมุนไพร ระบบนิเวศท้องถิ่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: หมอพื้นบ้าน กลุ่มแปรรูป	เส้นทางสมุนไพร ผลิตภัณฑ์แปรรูป	เศรษฐกิจ: สินค้าเพิ่มมูลค่า วัฒนธรรม: ความรู้ดั้งเดิม สังคม: การรวมกลุ่มอาชีพ ประสบการณ์: สุขภาพและการเรียนรู้
จังหวัดอุบลราชธานี			
ปลาแม่น้ำโขง–แม่น้ำมูล	ทรัพยากร: ระบบนิเวศลุ่มน้ำ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: ชาวประมง ชุมชนริมน้ำ	เรียนรู้การจับปลา อาหารพื้นถิ่น	เศรษฐกิจ: รายได้ประมงพื้นบ้าน วัฒนธรรม: วิถีลุ่มน้ำ สังคม: การจัดการทรัพยากรร่วม ประสบการณ์: ความสัมพันธ์คน–น้ำ
อาหารพื้นถิ่นอีสานลุ่มน้ำ	ทรัพยากร: สูตรอาหารวัตถุดิบตามฤดูกาล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: ครัวเรือน ร้านอาหาร	ทัวร์อาหารพื้นบ้าน	เศรษฐกิจ: ธุรกิจอาหารชุมชน วัฒนธรรม: อัตลักษณ์ลุ่มน้ำ สังคม: ถ่ายทอดภูมิปัญญา ประสบการณ์: การเรียนรู้ผ่านรสชาติ
เกษตรผสมผสานและพืชพื้นบ้าน	ทรัพยากร: ระบบเกษตรหลากหลาย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: เกษตรกรรายย่อย	เส้นทางเกษตรเรียนรู้	เศรษฐกิจ: สินค้าเกษตรหลากหลาย

ที่มา: การสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากตารางกรณีศึกษาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าทรัพยากรอาหารและการเกษตรของภาคอีสานตอนใต้มีความหลากหลายและมีศักยภาพในการสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทางผ่านการจัดการในลักษณะระบบนิเวศการท่องเที่ยว โดยจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานีถูกเลือกเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นด้านทรัพยากรอาหารและการเกษตรแตกต่างกัน แต่มีความเชื่อมโยงร่วมกันทั้งในมิติภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน จังหวัดสุรินทร์มีความชัดเจนด้านระบบการผลิตข้าวหอมมะลิ ดินภูเขาไฟ การเลี้ยงช้าง และอาหารชาติพันธุ์ ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และการจัดการของชุมชน จังหวัดศรีสะเกษมี

ลักษณะเด่นด้านเกษตรภูเขาไฟ ผลไม้ GI (Geographical Indication) สมุนไพร และอาหารพื้นถิ่นที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาการผลิตและการรวมกลุ่มของเกษตรกร ขณะที่จังหวัดอุบลราชธานีมีบริบทเฉพาะด้านระบบนิเวศลุ่มน้ำ การประมงพื้นบ้าน เกษตรผสมผสาน และอาหารพื้นถิ่นที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำอย่างเด่นชัด

การพิจารณากรณีศึกษาทั้งสามจังหวัดในกรอบระบบนิเวศการท่องเที่ยวช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรอาหารและการเกษตร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กิจกรรมท่องเที่ยว และการจัดการในระดับชุมชนและเครือข่าย โดยทรัพยากรอาหารและการเกษตรเป็นฐานของกิจกรรมท่องเที่ยว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น เกษตรกร กลุ่มชุมชน สหกรณ์ ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมและการจัดการ ขณะที่กิจกรรมท่องเที่ยวทำหน้าที่เชื่อมโยงทรัพยากรกับนักท่องเที่ยวผ่านการเรียนรู้จากแหล่งผลิต การแปรรูปอาหาร และการถ่ายทอดเรื่องราวทางวัฒนธรรม กลไกการจัดการ เช่น มาตรฐาน GI การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการจัดการทรัพยากรร่วม มีส่วนช่วยกำหนดทิศทางและความต่อเนื่องของการพัฒนา

ในมิติของคุณค่าจุดหมายปลายทาง กรณีศึกษาทั้งสามจังหวัดแสดงให้เห็นการสร้างคุณค่าในหลายด้านควบคู่กัน คุณค่าเชิงเศรษฐกิจเกิดจากการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร รายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว และการกระจายรายได้สู่ชุมชน คุณค่าเชิงวัฒนธรรมปรากฏผ่านการถ่ายทอดอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าเชิงสังคมเกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของชุมชน บทบาทของผู้คนในพื้นที่ และการจัดการทรัพยากรร่วม ขณะที่คุณค่าเชิงประสบการณ์เกิดจากการเรียนรู้จากแหล่งผลิตจริง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาหารและการเกษตร และการเข้าใจบริบทชีวิตของชุมชนในพื้นที่ โดยภาพรวม การเลือกจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานีเป็นกรณีศึกษาจึงช่วยสะท้อนความหลากหลายของทรัพยากรอาหารและการเกษตรในภาคอีสานตอนใต้ และเอื้อต่อการอธิบายกระบวนการสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทางภายใต้กรอบระบบนิเวศการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอาหารและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อไป

4. บทสรุป

บทความอธิบายการท่องเที่ยวเชิงอาหารและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบสร้างสรรค์ในระบบนิเวศการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ซึ่งเชื่อมโยงเศรษฐกิจฐานราก อัตลักษณ์วัฒนธรรม และการสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทางผ่านทรัพยากรอาหาร วัตถุดิบทางการเกษตร กระบวนการผลิต และวิถีชุมชนอย่างเป็นระบบ งานศึกษานี้ชี้ให้เห็นข้อจำกัดของแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นกิจกรรมเฉพาะจุด ซึ่งไม่สามารถอธิบายหรือขับเคลื่อนห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับระดับกิจกรรมหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ขณะที่บทความนี้เสนอกรอบแนวคิดที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างทรัพยากรอาหารและการเกษตร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกลไกการจัดการในระดับพื้นที่อย่างบูรณาการ กรณีศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานีแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการจัดการในลักษณะระบบนิเวศทรัพยากรอาหารและการเกษตรสามารถทำหน้าที่เป็นฐานกำหนดรูปแบบกิจกรรม ประสบการณ์ และการสร้างคุณค่าจุดหมายปลายทางในระยะยาวได้ องค์ความรู้นี้ช่วยขยายกรอบการศึกษาการท่องเที่ยวจากการวิเคราะห์เชิงกิจกรรมไปสู่การทำความเข้าใจกลไกการสร้างคุณค่าในระดับระบบ และเติมเต็มช่องว่างทางทฤษฎีด้านการจัดการการ

ท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ในบริบทชนบทของประเทศไทย งานศึกษานี้มีส่วนช่วยขยายกรอบการวิเคราะห์จากแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงกิจกรรมไปสู่การวิเคราะห์เชิงระบบและเชิงเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการศึกษาการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความซับซ้อนและพลวัตของระบบการท่องเที่ยว (complex tourism systems) ขณะเดียวกัน ในเชิงปฏิบัติ ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบนโยบายและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอาหารอย่างยั่งยืนในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

4.1 ข้อเสนอแนะ

4.1.1 กำหนดนโยบายในกรอบระบบนิเวศการท่องเที่ยว โดยบูรณาการทรัพยากรอาหารและการเกษตร แหล่งผลิต กิจกรรมท่องเที่ยว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเส้นทางท่องเที่ยวเป็นโครงสร้างเดียวกัน แทนการสนับสนุนกิจกรรมหรือโครงการรายจุด

4.1.2 พัฒนาห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวเชิงอาหารและเกษตรอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป การออกแบบประสบการณ์ท่องเที่ยว ไปจนถึงการตลาด เพื่อเพิ่มมูลค่าและกระจายประโยชน์สู่ชุมชนในระดับพื้นที่

4.1.3 ใช้ทรัพยากรอาหารและการเกษตรอย่างรับผิดชอบ ควบคู่กับการธำรงอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมกำหนดตัวชี้วัดที่สะท้อนผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประสบการณ์ในระดับระบบนิเวศ

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ สมศิริวรางกูล. (2565). เกษตรกรผู้ประกอบการหลากรุ่นกับพหุเกษตรกรรมในบริบทการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบฟาร์มสเตย์. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 34*(1), 76–101.

กนกวรรณกรณ์ หลวงวังโพธิ์, & สิทธิศักดิ์ เตียงงาม. (2568). รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอาหารอีสานพื้นถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 7*(1), 61–80.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). *รายงานสถานการณ์การท่องเที่ยวประเทศไทย ปี 2562.* กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

กัลยรักษ์ ลิ่มโอภาสมณี. (2567). กระบวนการพัฒนาตัวแบบแผนที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี. *วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 6*(1), 37–52.

จีรนันท์ เขิมขันธ์. (2561). มุมมองของการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทย. *วารสารเกษตรพระจอมเกล้า, 36*(2), 162–167.

นิปาตีเมาะ หะยีหามะ. (2568). แนวทางการสืบสาน อนุรักษ์ วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านเพื่อความยั่งยืน. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9*(2), 100–112.

เบญจมาภรณ์ ชำนาญฉา. (2561). การท่องเที่ยวเชิงอาหาร: ศักยภาพและความได้เปรียบของประเทศไทย. *วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งชาติ, 24*(1), 103–116.

ปวิธ ตันสกุล. (2563). แนวทางการส่งเสริมอาหารพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอาหาร: กรณีศึกษาชุมชนขนาบนาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 9*(1), 81–92.

ปัทเมศย์ ประดิษฐ์แสงทอง, ภัสสรกันต์ ทรัพย์มหาโชค, & พัทธ์ยมล สื่อสวัสดิ์วณิชย์. (2565). การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยแนวคิด POSDCoRB. *วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ, 4*(1), 173–186.

พรยศ ฉัตรธารากุล, กรุณา เคลือบมงคล, & ณัฐพล วงศ์เยาว์. (2566). การศึกษาความตระหนักในสถานการณ์การพัฒนาทรัพยากรทางวัฒนธรรมและปัจจัยในการขับเคลื่อนระบบนิเวศการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม Satun UNESCO Global Geopark. *Journal of Inclusive and Innovative Education, 7*(3), 120–134.

พิชญ์สินี บุญญานุพงศ์, & ปิยะลักษณ์ พุทธวงศ์. (2564). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารและความคิดเห็นต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 1*(1), 37–47.

ภูริ ชุณห์ขจร, & ชวลีย์ ณ ถลาง. (2564). องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงอาหารและส่วนประสมทางการตลาดบริการของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการท่องเที่ยวเชิงอาหารชายฝั่งทะเลตะวันตก. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 15*(1), 66–82.

ศิริภา มณีรัตน์, & จุฑาทิพย์ เฉลิมผล. (2560). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เหมาะสมของเส้นทางสายแม่ริม–สะเมิง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. *แก่นเกษตร, 45*(ฉบับพิเศษ 1), 540–544.

สุวดี บุญมาจรินนท์, กรกมล มุสิกชาติ, สิรินทร์นิชา รังสรรค์ธาดา, & พิทักษ์ชัย ทศดร. (2568). แนวทางการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ในสวนเกษตรจังหวัดนครนายก. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 8*(6), 161–179.

อภิไทย แก้วจรัส, ชวลีย์ ณ ถลาง, & เสรี วงษ์มณฑา. (2566). พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่ออาหารท้องถิ่นภาคเหนือของจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิทยาการจัดการวไลยอลงกรณ์ ปริทัศน์, 4*(3), 1–15.

อินทร์ชญาณ์ เอกธนวัตน์. (2559). *ความคาดหวังและการรับรู้ของนักท่องเที่ยวชาวจีนต่อคุณลักษณะจุดหมายปลายทางของแหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษาเมืองพัทยา* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา].

Baby, J., & Kim, D. Y. (2025). Segmenting agritourism visitors: Moving beyond the general market. *Sustainability, 17*(8), 1–13.

Baggio, R., & Sainaghi, R. (2011). Complex and chaotic tourism systems: Towards a quantitative approach. *International Journal of Contemporary Hospitality Management, 23*(6), 840–861.

Chen, J., Guan, J., Xu, J., & Clergeau, C. (2018). Constructing the green supply chain for rural tourism in China: Perspective of front–back stage decoupling. *Sustainability, 10*(11), Article 4276. https://doi.org/10.3390/su10114276

Gössling, S., & Hall, C. M. (2019). Sustainable tourism futures: Perspectives on systems, restructuring and innovations. *Journal of Sustainable Tourism, 27*(10), 1637–1674.

Hegarty, J., & Barry, G. (2001). Gastronomy: A phenomenon of cultural expressionism and an aesthetic for living. *Journal of Hospitality & Tourism Education, 11*(1), 25–29.

Mitchell, J., & Ashley, C. (2010). *Tourism and poverty reduction: Pathways to prosperity.* Earthscan.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2001). *Multifunctionality: Towards an analytical framework.* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264192171-en

Prahalad, C. K., & Ramaswamy, V. (2004). Co-creation experiences: The next practice in value creation. *Journal of Interactive Marketing, 18*(3), 5–14.

Richards, G. (2015). Evolving gastronomic experiences: From food to foodies to foodscapes. *Journal of Gastronomy and Tourism, 1*(1), 5–17.

Shalini, D., & Duggal, S. (2015). A review on food tourism quality and its associated forms around the world. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure, 4*(1), 1–12.

United Nations World Tourism Organization. (2018). *Tourism and the Sustainable Development Goals: Journey to 2030.* https://doi.org/10.18111/9789284419401

Journal of Buddhist Education and Research
ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)
JBER

Research Paper
JBER Scope: Buddhism

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

Community Participation in the Development of Phra That Na Kham, Na Kham Subdistrict, Kuchinarai District, Kalasin Province

พระมหาคุณานนท์ ถิรญาโณ (ขจรจิตร)
Phra maha Kunanon Thirayano (Khajornjit)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
Mahamakut Buddhist University Isan Campus
✉ phrakhunanon2524@gmail.com

(*Author Corresponding Email)

Received: 03 May 2026; Revised: 17 May 2026; Accepted: 16 June 2026

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 3) เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา แล้วนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การจัดสรรผลประโยชน์ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล โดยอาศัยหลักความสมัครใจ ความเสมอภาค ความโปร่งใส และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การกระจายอำนาจ และธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลนาขามในการพัฒนาพระธาตุนาขามเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านบทบาทของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป ส่งผลให้การพัฒนาไม่จำกัดเพียงการบูรณะศาสนสถาน แต่ขยายไปสู่การสืบสานศาสนา วัฒนธรรม และการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างเหมาะสมและยั่งยืน พระธาตุนาขามจึงทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมศรัทธา อัตลักษณ์ และพลังทางสังคมของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาแบบองค์รวมที่ชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของร่วมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: พระธาตุนาขาม, การมีส่วนร่วม, อำเภอกุฉินารายณ์

Abstract

The objectives of this were as follows 1)to examine theoretical concepts regarding community participation,(2) to study the development of Phrathatnakham in Nakham Subdistrict, Kuchinarai District, Kalasin Province, and 3) to analyze community involvement in the development of Phrathatnakham in the same area. The study collected data from the Tripitaka, relevant documents,

related research, and in-depth interviews with 15 key informants, including monks and laypersons. The data were analyzed using content analysis and presented in descriptive form.

The results of research were found that Community involvement is a vital process that enables local people to participate in all stages of development, including planning, implementation, benefit sharing, and monitoring and evaluation. This process is grounded in the principles of voluntariness, equity, transparency, and a shared sense of ownership, which align with the concepts of participation, empowerment, decentralization, and good governance. Community involvement in Nakham Subdistrict in the development of Phrathatnakham has been concretely manifested through the roles of monks, community leaders, and the general public. As a result, development has not been limited to the restoration of the religious site but has expanded to encompass the preservation of religion and culture, as well as the generation of income through appropriate and sustainable religious tourism. Phrathatnakham thus serves as a center of faith, identity, and social capital for the community, leading to a holistic development approach characterized by genuine community participation and shared ownership.

Keywords: Phrathatnakham, Community Participation, Kuchinarai District

บทนำ

พระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญต่อชุมชนในหลายมิติ ทั้งด้านศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในพื้นที่ และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา งานบุญประเพณี และกิจกรรมทางสังคมที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาและอนุรักษ์พระธาตุนาขามให้คงอยู่ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในปัจจุบัน จึงไม่สามารถดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ใช้ประโยชน์ ดูแล และรับผลกระทบจากการพัฒนาโดยตรง แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนตามทฤษฎีบันไดการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1969) อธิบายว่า การพัฒนาที่แท้จริงต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจในระดับที่สูงขึ้น ไม่ใช่เพียงการรับฟังความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์เท่านั้น ขณะเดียวกัน Cohen และ Uphoff (1980) เสนอว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาควรครอบคลุมกระบวนการทั้งหมด ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาพระธาตุนาขาม เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

ในสภาพปัจจุบัน การพัฒนาพระธาตุนาขามมีการดำเนินกิจกรรมในหลายด้าน เช่น การบูรณะและปรับปรุงพื้นที่ การจัดงานประเพณีทางศาสนา การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับประชาชนและผู้มาเยือน โดยกิจกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่ขับเคลื่อนโดยผู้นำชุมชน คณะกรรมการวัด และหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไปยังคงจำกัดอยู่ในลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมตามที่จัดขึ้น หรือการรับทราบข้อมูลข่าวสาร มากกว่าการมีบทบาทอย่างแท้จริงในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของ Pretty (1995) ระบุว่า การมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมแบบรับรู้ข้อมูลหรือการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งยังไม่ก่อให้เกิดการเสริมพลัง (empowerment) แก่ชุมชนอย่างแท้จริง

ส่งผลให้การพัฒนาบางประเด็นอาจไม่สามารถสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้อย่างครบถ้วน และอาจขาดความต่อเนื่องในการดูแลรักษาและการสืบสานคุณค่าของพระธาตุนาขามในระยะยาว

จากสภาพการณ์ดังกล่าวพบว่ายังมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม โดยประชาชนส่วนหนึ่งยังขาดโอกาสในการเข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ ขาดช่องทางหรือกลไกที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ การสื่อสารและการประสานงานระหว่างวัด ผู้นำชุมชน ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่อง ปัญหาเหล่านี้อาจนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและความรับผิดชอบร่วมของประชาชนในการดูแลและพัฒนาพระธาตุนาขามได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพการมีส่วนร่วม ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน

ดังนั้น การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ เนื่องจากจะช่วยสะท้อนสภาพความเป็นจริงของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาศาสนสถาน วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การเสนอแนวทางในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ผลการวิจัยที่ได้คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนำไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างมีส่วนร่วม เกิดความยั่งยืน และสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาศาสนสถานหรือแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ในบริบทของชุมชนท้องถิ่นได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. เพื่อศึกษาการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

3. เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาเอกสารควบคู่กับการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างรอบด้าน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 รูป/คน คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็นพระภิกษุ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพระธาตุนาขาม กลุ่มละ 5 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด สร้างขึ้นจากวัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัย ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และได้รับการอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนนำไปใช้จริง การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็นการวิจัยเอกสารจากพระไตรปิฎก

หนังสือ ตำรา งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ภาคสนาม โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ใช้การบันทึกเสียง และใช้เวลาสัมภาษณ์รายละไม่เกิน 40 นาที การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยข้อมูลเอกสารวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาจำแนกประเด็น วิเคราะห์ และบูรณาการร่วมกันตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำเสนอผลการวิจัยที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างเป็นระบบและชัดเจน

ผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมของชุมชนคือกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การคิด วางแผน ดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล โดยยึดหลักความสมัครใจ ความเสมอภาค และความรู้สึกเป็นเจ้าของ การมีส่วนร่วมช่วยสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ลดการพึ่งพาภายนอก และสนับสนุนการกระจายอำนาจ ทำให้ชุมชนกำหนดทิศทางของตนเองได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะเกิดผลเมื่อประชาชนได้รับข้อมูลครบถ้วน มีทัศนคติที่ดี และผู้นำชุมชนเปิดพื้นที่ให้ทุกกลุ่มมีบทบาทตามศักยภาพและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ด้านแนวคิด ทฤษฎีสำคัญประกอบด้วยทฤษฎีผู้นำ (Leadership Theory) เน้นบทบาทผู้นำที่เป็นแบบอย่าง กำหนดทิศทาง และสร้างความร่วมมือ ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อม (Administrative System & Method Theory) ชี้ว่าการโน้มน้าวต้องชัดเจน น่าเชื่อถือ และสอดคล้องกับบริบท ทฤษฎีการสื่อสาร (Communication Theory) มองการสื่อสารเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมกันผ่านผู้ส่ง–สาร–ช่องทาง–ผู้รับ ทฤษฎีการพิจารณาทางสังคม (Social Judgment Theory) อธิบายการยอมรับทัศนคติที่อยู่ใน “ช่วงยอมรับได้” และทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) อธิบายการเรียนรู้จากครอบครัว เพื่อน และสื่อซึ่งกำหนดค่านิยมและพฤติกรรม การมีส่วนร่วมเกิดจาก 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ บุคคล ชุมชน ผู้นำ โครงสร้างนโยบาย และบริบทแวดล้อม กิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทและความพร้อมของชุมชนจะช่วยขยายการมีส่วนร่วมให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น กระบวนการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) วางแผน รับรู้ข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา และร่วมกำหนดนโยบาย 2) ปฏิบัติ ทำงานตามแผนทั้งแบบแข็งขันหรือสนับสนุน 3) จัดสรรผลประโยชน์ ชุมชนมีสิทธิรับข้อมูลและร่วมกำหนดผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม 4) ติดตามประเมินผล ร่วมตรวจสอบและปรับปรุงโครงการให้โปร่งใส ระดับการมีส่วนร่วมมีตั้งแต่การรับฟังจนถึงการร่วมตัดสินใจ ซึ่งระดับสูงสุดทำให้ประชาชนมีอำนาจต่อรองและมีบทบาทในการกำหนดนโยบายมากขึ้น หากรัฐไม่ตอบสนอง อาจเกิดความขัดแย้งหรือการประท้วงตามมา การพัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมต้องอาศัยการเสริมพลังประชาชน ระบบบริหารแบบเปิด และกลไกโปร่งใส เช่น เวทีสาธารณะหรือประชาพิจารณ์ เพื่อให้การพัฒนาชุมชนยั่งยืนอย่างแท้จริง

การพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พระธาตุคือสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า อัฐิธาตุพระอรหันต์ และในปัจจุบันรวมถึงอัฐิหรือธาตุของพระอริยสงฆ์ พร้อมอัฐบริขาร เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการะบูชา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจดีย์ และเจดีย์ในพระพุทธศาสนา มีการกำหนดประเภทไว้ 4 อย่าง คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ อุเทสิกเจดีย์ การสร้างพระธาตุเจดีย์มีรากฐานจากศรัทธาที่สืบทอดยาวนาน พุทธศาสนิกชนสร้างพระธาตุเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุของพระอรหันต์ ให้เป็นสถานที่สักการะและระลึก

ถึงพระพุทธเจ้าและพุทธสาวก แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไป รูปแบบการสร้างพระธาตุเจดีย์ก็พัฒนาตามยุคสมัย แต่ยังคงความหมายเดิมคือเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธเสมอ

พระเจดีย์ในไทยมีพัฒนาการยาวนานตั้งแต่สมัยทวารวดี โดยคงองค์ประกอบหลัก 4 ส่วน คือ ฐาน องค์ระฆัง บัลลังก์ และยอด และแบ่งรูปแบบสำคัญเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ทรงกลม แปดเหลี่ยม สี่เหลี่ยม และแบบเฉพาะถิ่น เช่น ทรงดอกบัวตูมหรือทรงปราสาท ส่วนหน้าที่ของเจดีย์แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ เจดีย์ประธาน เจดีย์ราย เจดีย์ทิศ เจดีย์คู่ และเจดีย์หมู่ ซึ่งแม้ต่างรูปแบบและตำแหน่ง แต่ล้วนสะท้อนอิทธิพลพุทธศาสนา และเป็นปูชนียสถานสำคัญที่ยังส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในปัจจุบัน เจดีย์ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ ฐาน ซึ่งรองรับองค์เจดีย์และมีหลายรูปแบบ, องค์เรือนธาตุ หรือครรภธาตุ ใช้ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอาจมีซุ้มหลากรูปแบบ และยอดเจดีย์ ประกอบด้วยบัลลังก์ ปล้องไฉน และแจกันลูกแก้ว ซึ่งสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา โครงสร้างเจดีย์แบ่งเป็นหลักมี 3 แบบ ได้แก่ ก่อกลวง (ผนังรับน้ำหนัก มีช่องว่างภายใน), คลองราก หรือก่อแนวเอ็นอิฐ (สร้างเป็นกากบาทหรือซี่ล้อและถมดินภายใน) และ ทึบตัน (ก่ออิฐแน่น ใช้มากในฐานและเจดีย์ขนาดเล็ก) ส่วนฐานรากมี 4 แบบ คือ ทึบตัน แผ่แบบก่อกรอบอิฐถมดิน แผ่แบบตาราง และแผ่แบบผังรัศมี ซึ่งเลือกใช้ตามรูปทรงและขนาดของเจดีย์ พระธาตุเจดีย์เป็นศูนย์รวมศรัทธาและตัวแทนพระพุทธเจ้าที่ชาวพุทธผูกพันตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ใช้เป็นที่สักการะ ทำสมาธิ ประกอบพิธีกรรม ปัดเป่าสิ่งไม่ดี และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญของพระพุทธศาสนา ทั้งยังมีบทบาทในคติความเชื่อ เรื่องอัศจรรย์ การเวียนเทียน ไปจนถึงความหวังในวาระสุดท้ายของชีวิต จึงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่หล่อหลอมวิถีชาวพุทธทั้งด้านจิตใจและวัฒนธรรม

การสร้างพระธาตุนาขามมีความจำเป็นอย่างยิ่งในฐานะศูนย์รวมศรัทธาทางพระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ของชุมชนตำบลนาขาม เนื่องจากพระธาตุเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่สะท้อนความเชื่อ ความศรัทธา และคุณค่าทางจิตใจของประชาชนในท้องถิ่น การมีพระธาตุประจำชุมชนจึงช่วยเสริมสร้างความยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ความสามัคคี และความภาคภูมิใจร่วมของคนในชุมชน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การสร้างพระธาตุนาขามยังเป็นกลไกสำคัญในการสืบสานพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม พระธาตุทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และประกอบกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งเปิดโอกาสให้คนทุกช่วงวัยได้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดคุณค่า ความเชื่อ และประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น ที่ตั้งคือวัดโนนฟองแก้ว ก่อตั้งโดยหลวงปู่ทิพพยน อนุตฺตโร ในปี พ.ศ. 2518 บนพื้นที่ป่าช้าดั้งเดิมของชุมชน โดยแรงศรัทธาของชาวบ้านและผู้มีจิตอุปถัมภ์จนได้รับประกาศตั้งวัดในปี พ.ศ. 2522 บนพื้นที่กว่า 211 ไร่ เป็นศูนย์รวมศรัทธาและสถานที่ปฏิบัติธรรมที่สำคัญของตำบลนาขาม มีเสนาสนะครบถ้วน เช่น อุโบสถใหญ่ ศาลาการเปรียญ วิหารจตุรมุข หอไตร พิพิธภัณฑ์ และพระธาตุนาขามสูงเด่นใหญ่ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ วัดแห่งนี้จึงเป็นทั้งศูนย์กลางศาสนกิจ แหล่งเรียนรู้ และสถานที่ยึดเหนี่ยวทางใจของพุทธศาสนิกชนในอำเภอกุฉินารายณ์และพื้นที่ใกล้เคียง พระธาตุนาขามสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 13 องค์ ที่หลวงปู่ทิพพยน อนุตฺตโรได้รับจากศรีลังกาและสมเด็จพระสังฆราช โดยเริ่มสร้างปี พ.ศ. 2531 จำลองแบบจากพระธาตุพนม และแล้วเสร็จปี พ.ศ. 2549 เป็นศูนย์รวมศรัทธาของวัดโนนฟองแก้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 ชุมชนตั้งชื่อว่า “พระธาตุนาขาม” และจัดงานนมัสการเป็นประจำทุกปีช่วง 12–15 เมษายน

การพัฒนาพระธาตุนาขามกับชุมชน พระธาตุนาขามเป็นศูนย์รวมศรัทธาของตำบลนาขามและชุมชนใกล้เคียง ซึ่งร่วมกันดูแลวัดและจัดงานนมัสการประจำปีช่วงสงกรานต์ ตั้งแต่เริ่มใช้ชื่อพระธาตุนาขามในปี 2552 ชุมชน ภาครัฐท้องถิ่นและองค์กรต่าง ๆ มีบทบาทร่วมกันทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณี และการพัฒนา ทำให้พระธาตุเป็นแหล่งศรัทธา ความร่วมมือ และอัตลักษณ์ชุมชนอย่างแท้จริง พระธาตุนาขามมีบทบาทต่อชาวพุทธ คือ 1) บทบาทด้านศาสนา พระธาตุนาขามเป็นศูนย์รวมศรัทธา ใช้สักการะ ปฏิบัติธรรม และทำพิธีกรรมสำคัญของชุมชน ช่วยหล่อหลอมจิตใจและสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง 2) บทบาทด้านวัฒนธรรม ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางประเพณี แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นสัญลักษณ์อัตลักษณ์ของชุมชน เชื่อมโยงคนรุ่นเก่า–รุ่นใหม่เข้าด้วยกัน 3) บทบาทด้านเศรษฐกิจ เป็นแหล่งท่องเที่ยว สร้างรายได้จากงานประเพณี สินค้าชุมชน และบริการต่าง ๆ อีกทั้งช่วยยกระดับภาพลักษณ์และชื่อเสียงของท้องถิ่น

วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนมีบทบาทตั้งแต่คิด วางแผน ลงมือทำ ไปจนถึงดูแลผลประโยชน์และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยหลักการจากหลายทฤษฎี ได้แก่ การมีส่วนร่วม (Participation Ladder), การเสริมพลัง (Empowerment), ทุนทางสังคม (Social Capital), ความเป็นธรรม (Justice), ธรรมาภิบาล (Good Governance) และการกระจายอำนาจ (Decentralization) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่เติบโตจากภายในชุมชนอย่างแท้จริง แบ่งได้ 3 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน ชุมชนร่วมคิดและกำหนดทิศทางการพัฒนา ตั้งแต่การออกแบบพื้นที่ไปจนถึงการสร้างอาชีพเสริม เกิดจากการแลกเปลี่ยนระหว่างคนในพื้นที่และผู้เชี่ยวชาญตามแนวคิด Participatory Planning ช่วยสร้าง “ความรู้สึกเป็นเจ้าของ” และเพิ่มพลังให้ชุมชนตัดสินใจด้วยตนเอง พร้อมทั้งเกิดความโปร่งใสจากการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ชุมชนร่วมลงมือทำจริง เป็นการเปลี่ยนแผนให้เป็นผลลัพธ์ การมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติสะท้อนระดับอำนาจในมือชุมชนตามบันไดการมีส่วนร่วม เกิดทักษะประสบการณ์ และความภาคภูมิใจตามทฤษฎีการเสริมพลัง และเสริมสร้างความไว้วางใจร่วมกันตามแนวคิดทุนทางสังคม ส่งผลให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างสมดุลและยั่งยืน 3) การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นขั้นที่ละเอียดอ่อนที่สุด ต้องยึดหลักความเป็นธรรมและความโปร่งใสโดยชุมชนมีสิทธิตัดสินใจร่วมกันว่ารายได้หรือผลประโยชน์จะถูกใช้เพื่ออะไร การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ช่วยลดความขัดแย้ง เสริมความไว้วางใจ และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อทรัพยากรชุมชนตามแนวคิด ความเป็นธรรม ทุนทางสังคม และการมีส่วนร่วมแบบมีความหมาย (Meaningful Participation) และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นกระจกสะท้อนความสำเร็จและจุดปรับปรุงของโครงการ ตามทฤษฎีการประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) ชุมชนร่วมกำหนดตัวชี้วัด เก็บข้อมูล และตรวจสอบอย่างโปร่งใส สอดคล้องหลักธรรมาภิบาล อีกทั้งยังเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกันตามการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง มีภูมิปัญญาในการจัดการตนเองมากขึ้น สรุปภาพรวมทั้งระบบ การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 4 ขั้น เป็นกระบวนการที่ผสานความรู้ อำนาจ ความโปร่งใส และพลังทางสังคมเข้าด้วยกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนไม่ใช่สิ่งที่ “ทำให้ชุมชน” แต่เป็นสิ่งที่ “ชุมชนทำร่วมกัน” เกิดความยั่งยืน โปร่งใส และสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในทุกมิติของการพัฒนา

การพัฒนาพระธาตุนาขามเป็นกระบวนการที่เกินกว่าการบูรณะศาสนสถาน แต่เป็นการเสริมความศรัทธาและสานต่อมรดกพุทธศาสนาให้ลึกซึ้งในวิถีชีวิตชุมชน องค์พระธาตุทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ แหล่งเรียนรู้ทางศาสนา–วัฒนธรรม และพื้นที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญ ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและสานต่อประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การพัฒนายังสนับสนุนบทบาทของวัดป่าในการเผยแผ่ธรรมะและฝึกอบรมคุณธรรมแก่เยาวชน เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์อีสานควบคู่กัน นอกจากนี้ยังสร้างความภาคภูมิใจแก่ชุมชน กระตุ้นการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และช่วยให้ชุมชนมีรายได้ควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยมีหน่วยงานและประชาชนร่วมแรงร่วมใจ ผลลัพธ์คือ พระธาตุนาขามกลายเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา–วัฒนธรรม และเป็นพลังหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของชุมชนให้มั่นคงยั่งยืนสืบไป ส่วนการพัฒนาพระธาตุนาขามเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ทั้งด้านการวางแผน การปฏิบัติ และการจัดสรรผลประโยชน์ พระสงฆ์เป็นผู้นำด้านศาสนา ช่วยกำหนดทิศทางและรักษาเอกลักษณ์วัด ขณะที่ประชาชน ผู้ใหญ่บ้าน ครู นักเรียน และ อบต. มีบทบาทร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตรวจสอบ ทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับวิถีชุมชน การปฏิบัติจริงของทุกฝ่ายช่วยสืบสานศาสนา ฟื้นฟูวัฒนธรรม และสร้างรายได้ เช่น ตลาดชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ส่วนการจัดสรรผลประโยชน์เป็นไปอย่างโปร่งใส รายได้ถูกนำไปบูรณะวัด สนับสนุนกิจกรรมวัฒนธรรม และพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้พระธาตุนาขามเกิดการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจยั่งยืน

อภิปรายผล

การวางแผนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและบริบทพื้นที่ การเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมคิดและร่วมตัดสินใจช่วยเพิ่มความโปร่งใส ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อันนำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับ พระมหาบรรพต กิตฺติปณฺโญ (กันหา) (2564) พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมเกิดจากความไม่รับผิดชอบของประชาชนบางกลุ่ม การขาดเทคโนโลยี และกระบวนการประชาคมที่ไม่เป็นระบบ จึงเสนอแนวทางพัฒนาในรูปแบบ 4C Model ได้แก่ ความพร้อมของสังคม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ชุมชนสร้างสรรค์ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วนการประเมินและติดตามผลแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ช่วยสะท้อนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง เสริมสร้างความโปร่งใส ความไว้วางใจ และการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำไปสู่การปรับปรุงการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และเกิดความยั่งยืนในระยะยาว สอดคล้องกับ พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) (2561) ซึ่งเสนอวัฏจักรการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมตั้งแต่การค้นหาปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล และการรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม การเปิดพื้นที่ให้แสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ เสริมความต่อเนื่องของโครงการ และนำไปสู่การพัฒนาที่ครอบคลุมและยั่งยืน สอดคล้องกับ เขมราฐ ขัมภรัตน์ (2546) ที่พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีปัจจัยด้านการศึกษา รายได้ การรับรู้ข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นตัวแปร

สำคัญ ขณะที่เพศ อายุ และอาชีพไม่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ส่วนการสร้างเครือข่ายชุมชนช่วยเชื่อมโยงภาคส่วนต่าง ๆ ให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพิ่มศักยภาพในการพัฒนา ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและความรู้ และนำไปสู่ความร่วมมือที่เข้มแข็งและยั่งยืน สอดคล้องกับ ฐิติวรรณ สินธุ์นอก และคณะ (2563) ที่พบว่าการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนจังหวัดหนองคายอาศัยเครือข่ายความร่วมมือจากภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรสงฆ์ และประชาชน โดยเครือข่ายพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม ผ่านการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วนในลักษณะเครือข่ายอย่างเป็นระบบ

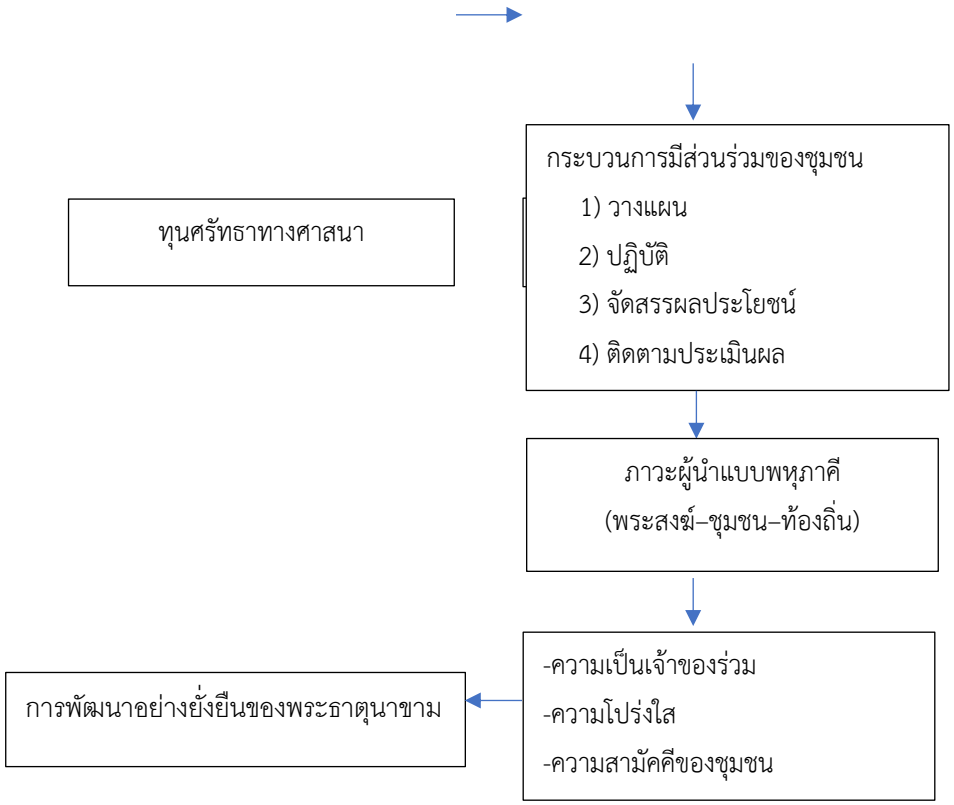
การทำงานร่วมกันภายในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเกิดประสิทธิภาพ โดยการผสานความรู้ ประสบการณ์ และศักยภาพของหลายฝ่ายช่วยให้การแก้ปัญหาครอบคลุม สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และนำไปสู่การพัฒนาที่สอดคล้องและยั่งยืน สอดคล้องกับ พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต (2546) ที่ชี้ว่าการพัฒนาสังคมควรอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ภายใต้การนำที่เข้มแข็งและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ส่วนการบริหารและจัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้และพิจารณาการใช้จ่ายงบประมาณช่วยเพิ่มความโปร่งใส สร้างความไว้วางใจ และทำให้การใช้งบประมาณสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่มากขึ้น สอดคล้องกับ จิรวงศ์ ตุลาวัฒนากูล ไพศาล พากเพียร และประสิทธิ์ กุลบุญญา (2567) ที่พบว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนควบคู่กับความโปร่งใสด้านงบประมาณและการสื่อสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะช่วยให้การใช้งบประมาณเกิดความคุ้มค่าและเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาท้องถิ่น

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดองค์ความรู้ใหม่ อธิบายได้ดังนี้

การพัฒนาศาสนสถานในบริบทชุมชนชนมิได้เกิดจากการบริหารจัดการเชิงโครงสร้างหรือการสนับสนุนจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากการผสานกันอย่างเป็นระบบระหว่างศรัทธาทางศาสนา อัตลักษณ์วัฒนธรรม และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนจากภายในชุมชน งานวิจัยนี้เสนอว่า ศรัทธา (Faith) ทำหน้าที่เป็นทุนทางสังคมพื้นฐานที่กระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยสมัครใจ ขณะที่พระธาตุนาขามทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (Sense of Ownership) ส่งผลให้ชุมชนพร้อมทุ่มเทแรงกาย แรงใจ และทรัพยากรในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขามมีลักษณะเป็น วงจรการมีส่วนร่วมเชิงอำนาจ ครอบคลุม 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล กระบวนการดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจาก “ผู้รับการพัฒนา” ไปสู่ “ผู้กำหนดทิศทางการพัฒนา” อย่างแท้จริง ภายใต้หลักความโปร่งใส ความเป็นธรรม และธรรมาภิบาลนอกจากนี้ งานวิจัยยังพบว่า ภาวะผู้นำแบบพหุภาคี (Plural Leadership) เป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จของการพัฒนา โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิต

วิญญาณและคุณค่า ขณะที่ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน ทำหน้าที่ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตรวจสอบ ส่งผลให้การพัฒนามีความสมดุลทั้งมิติศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ องค์ความรู้ใหม่นี้จึงชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาศาสนสถานมิใช่เพียงการบูรณะทางกายภาพ แต่เป็นกระบวนการเสริมพลังชุมชนผ่านศรัทธา การมีส่วนร่วม และอำนาจการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาศาสนสถานและแหล่งศรัทธาในบริบทชุมชนอื่นได้อย่างเป็นรูปธรรม หรือเรียกว่า โมเดลต้นแบบการพัฒนาศาสนสถานโดยชุมชน และสามารถเขียนสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุปผลการวิจัย/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การจัดสรรผลประโยชน์ จนถึงการติดตามและประเมินผล โดยยึดหลักความสมัครใจ ความเสมอภาค ความโปร่งใส และความเป็นเจ้าของร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การกระจายอำนาจ และธรรมาภิบาล ชุมชนตำบลนาขามมีส่วนร่วมในการพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างเป็นรูปธรรมผ่านบทบาทของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป ส่งผลให้การพัฒนาไม่จำกัดเฉพาะการบูรณะศาสนสถาน แต่ขยายไปสู่การสืบสานศาสนาและวัฒนธรรม ควบคู่กับการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

พระธาตุนาขามจึงทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมศรัทธา อัตลักษณ์ และพลังทางสังคมของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาแบบองค์รวมที่ชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของร่วมอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

จากผลการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การพัฒนาแหล่งศาสนสถานให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีโครงสร้างการบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไปได้มีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน โดยการเสริมสร้างองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นด้านการบริหารจัดการศาสนสถาน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยเสริมพลังให้ชุมชนสามารถเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาได้ด้วยตนเอง และลดการพึ่งพาหน่วยงานภายนอกในระยะยาว การพัฒนาพระธาตุนาขามควรมุ่งเน้นการเชื่อมโยงมิติทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนเข้าด้วยกันอย่างสมดุล โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่คำนึงถึงคุณค่า และอัตลักษณ์ของชุมชน พร้อมทั้งกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและมีแรงจูงใจในการดูแลรักษาศาสนสถานอย่างต่อเนื่อง และควรพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการพัฒนาในลักษณะมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ประชาชนสะท้อนความคิดเห็น ปัญหา และข้อเสนอแนะจากประสบการณ์จริง เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ปรับปรุงแนวทางการพัฒนาให้เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และนำไปสู่การพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

ประการแรก ควรศึกษาผลกระทบของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อความยั่งยืนในระยะยาวของการพัฒนาศาสนสถาน เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาพระธาตุนาขาม ทั้งในมิติทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับผลลัพธ์ในระยะยาว เช่น ความต่อเนื่องของกิจกรรมทางศาสนา การคงอยู่ของอัตลักษณ์ชุมชน และคุณภาพชีวิตของประชาชน การศึกษาประเด็นนี้จะช่วยยืนยันว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง และเป็นหลักฐานเชิงวิชาการสำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนาศาสนสถานในอนาคต

ประการที่สอง ควรพัฒนาและทดสอบรูปแบบหรือโมเดลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศาสนสถาน จากผลการศึกษา พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นจากบทบาทของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป แต่ยังไม่มีรูปแบบหรือโมเดลที่เป็นระบบชัดเจน งานวิจัยในอนาคตจึงควรมุ่งสังเคราะห์และทดลองใช้โมเดลการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน เพื่อประเมินประสิทธิผลและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง ซึ่งจะช่วยยกระดับองค์ความรู้จากการอธิบายปรากฏการณ์ไปสู่การประยุกต์ใช้เชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

อ้างอิง

จิรวงศ์ ตุลาวัฒนากูล ไพศาล พากเพียร และประสิทธิ์ กุลบุญญา. (2567). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน เขตองค์การบริหารส่วน ตำบลหนองไข่นก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์.* 9(2), 1843-1858.

เขมราฐ ขัมภรัตน์. (2546). การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของสมาชิกภาพองค์การบริหาร

ส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี กิ่งอำเภอสว่างวีรวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี. ใน *ภาคนิพนธ์ศิลปะ ศาสตรมหาบัณฑิต.* สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. ใน *รายงานการวิจัย.* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาบรรพต กิตฺติปณฺโญ (กันหา). (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลสาริกา อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก. ใน รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต. (2546). บทบาทเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.* มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of Planners, 35(4), 216–224.

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation’s place in rural development: Seeking clarity through specificity. World Development, 8(3), 213–235.

Pretty, J. N. (1995). Participatory learning for sustainable agriculture. World Development, 23(8), 1247–1263.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Buddhism

ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง

An Analytical Study of the Dissemination of Buddhism by the Tai Yai Sangha in Kengtung

พระสีหานาดา สีลโชโต[1*], ธนกร ชูสุขเสริม[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วิทยาเขตอีสาน, ขอนแก่น, ประเทศไทย

Phra Siharnarda Silchoto, Asst. Prof. Dr. Thanakorn Choosukhserm
Mahamakut Buddhist University Isan Campus, Khon Kaen, Thailand
✉: * siharnarda.sil@student.mbu.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 04 May 2026; Revised: 18 May 2026; Accepted: 17 June 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง และ 3) วิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ใช้ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองเชียงตุง รวมทั้งเอกสารทุติยภูมิ เช่น หนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยแสดงว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์ในการอนุรักษ์และสืบทอดหลักธรรม การดำเนินงานครอบคลุมหลายด้าน ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การสาธารณูปการ และการสงเคราะห์สังคม กิจกรรมเช่น การเทศนาธรรม การจัดงานศาสนา การอบรมคุณธรรม และพัฒนาชุมชน ล้วนมีบทบาทในการสร้างศรัทธาและปลูกฝังคุณธรรมแก่ประชาชน โดยใช้หลักการจากโอวาทปาติโมกข์เป็นแนวทางการสั่งสอน นอกจากนี้ คณะสงฆ์ไทใหญ่ยังมีบทบาทสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาขยายออกจากวัดสู่ชีวิตประจำวันของชุมชน เป็นพลังจิตใจที่ส่งเสริมให้ประชาชนดำรงชีวิตด้วยศีลธรรมและสร้างความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คณะสงฆ์ไทใหญ่, เชียงตุง,

Abstract

This research entitled “The Dissemination of Buddhism by the Tai Yai Sangha in Kengtung” aims to 1) study the dissemination of Buddhism, 2) study the dissemination of Buddhism by the Tai Yai Sangha in Kengtung, and 3) analyze the process of Buddhist

dissemination by the Tai Yai Sangha in Kengtung. This study employs a qualitative research methodology, emphasizing documentary research, based on both primary sources such as the Tipiṭaka and the local history of Kengtung, and secondary sources including textbooks, academic articles, theses, and related research works. The findings demonstrate that Buddhist propagation is a primary mission of the Sangha in preserving and transmitting the Buddhist teachings. The operations encompass multiple dimensions including governance, education, public service, and social welfare. Activities such as dharma preaching, organizing religious festivals, moral and ethical training, and community development all play significant roles in building faith and instilling moral values among the people. These efforts are guided by principles derived from Ovada-Patimokha as a framework for teaching the people. Furthermore, the Thai Yai Sangha holds an important role in maintaining the religious and cultural identity of the Thai Yai people. Buddhist propagation extends beyond temples into the daily life of communities, serving as a spiritual force that encourages people to live according to ethical principles and establishes sustainable stability of Buddhism in the locality.

Keywords: Buddhist propagation, Thai Yai Sangha, Chiang Tung

1. บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ไทใหญ่ เนื่องจากความจำเป็นในการอนุรักษ์และสืบทอดหลักพระธรรมวินัย ข้อวัตรปฏิบัติ และขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทใหญ่มาตั้งแต่อดีต โดยหลักธรรมของพระพุทธองค์สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกคนในสังคมเพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้และสอนพระปัญจวัคคีย์ จำนวน 60 องค์ ก็ได้จัดประชุมคณะสงฆ์และมอบหมายให้พระภิกษุสงฆ์เผยแผ่ธรรมเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มากโดยกว่างขวาง ซึ่งแสดงว่า พระพุทธเจ้าตระหนักว่า ไม่สามารถเผยแผ่ธรรมได้เพียงพระองค์คนเดียว จึงต้องอาศัยความร่วมมือของสงฆ์ที่รู้ตามและสามารถช่วยแพร่หลายหลักคำสอนในหมู่มนุษย์และเทวดา คณะสงฆ์ไทใหญ่จึงมีบทบาทสำคัญเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ โดยศึกษา ปฏิบัติ และสั่งสอนหลักธรรมแก่พุทธศาสนิกชนเพื่อเกิดประโยชน์สุขแก่สังคม บางครั้งยังให้การสนับสนุนสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่างๆ อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคจากหลายแง่มุม เช่น ความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ขาดระบบการปกครองและการพัฒนาที่เป็นเรื่องราว นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอกเช่น ศึกสงคราม ความไม่สงบในประเทศ และสภาวะเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม/เงางาม), 2554) (พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมโม/เงางาม), 2554)

ในสถานการณ์ปัจจุบัน คณะสงฆ์ไทใหญ่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครอบคลุมหลายด้านเช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา และคุณภาพชีวิต ซึ่งต้องใช้การปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสมัยใหม่ และต้องใช้กุศโลบายและความสามารถในการเผยแผ่เพื่อให้เกิดผลประสิทธิภาพ การเผยแผ่ธรรมอาจอยู่ในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การจัดบวช การอบรมคุณธรรมจริยธรรม การจัดแสดง

นิทรรศการพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการชักชวนให้ประชาชนเข้าวัด เรียนรู้หลักธรรม และน้อมนำไปปฏิบัติเพื่อขัดเกลาจิตใจให้สูงขึ้น (ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคนอื่น ๆ, 2541)

การศึกษาเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่จึงมีคุณค่าสูงในการเสริมสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อบทบาทของพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรืออุปสรรค ทั้งด้านบุคคล สถาบัน พื้นที่ และบริบทวัฒนธรรม จะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพและความยั่งยืนในอนาคต (พระครูวิบูลกาญจโนภาส (สมบัติ ปริปุณโณ), 2552)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง
3. เพื่อวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1. สำรวจข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองเชียงตุง

2. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป โดยอาศัยแหล่งข้อมูลสำคัญจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยต่าง ๆ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539; พระกิตติ กิตฺติสาโร (จ่ามเงิน), 2555; พระมหาจรูญ ปญญาวโร (อินทร์ยงค์), 2540)

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้มาจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาจาก ตำรา หนังสือ งานวิจัย ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป มาทำการแยกแยะ จัดประเภท ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

2. ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภท มาอธิบายให้ความหมายตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

3. ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภท ให้ความหมาย นำไปเขียนลงในบทต่าง ๆ ตามความสอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย

4. ศึกษาข้อมูลที่ได้มาจากการแยกแยะ จัดประเภท ให้ความหมาย ที่เขียนลงในบทต่าง ๆ มาศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง พร้อมทั้งสรุป และเสนอแนวความคิดเห็นประกอบกับทัศนะของผู้วิจัยด้วย (พระสมบูรณ์ ยโสธโร (ชารินทร์), 2554)

3. ขั้นนำเสนอผลงานการวิจัย

1. ในการศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง ครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในบทต่าง ๆ ตามลำดับขั้นตอน และเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป (พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม (จันทร์คุ้ม), 2550)

4. ผลการวิจัย

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาคำหรือคำสอนสำคัญอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาได้แก่ พุทธพจน์ 3 คาถาที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอรหันต์ 1,250 รูปมาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ พระเวฬุวนารามในวันเพ็ญเดือน 3 ที่เรียกกันว่าวันมาฆบูชา พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์นี้แก่ที่ประชุมสงฆ์เป็นเวลา 20 พรรษาก่อนที่จะโปรดให้สวดปาติโมกข์อย่างปัจจุบันนี้แทนโอวาทปาติโมกข์ สรุปใต้ 3 ส่วนดังนี้ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 ได้แก่

1. หลักการ 3 คือ

1) ระดับต้น ได้แก่ อกุศลกรรมในระดับศีล คือ การล่วงละเมิดทั้ง 5 คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุราและเมรัย ศีลในระดับนี้เป็นระดับรักษาสังคมไม่ให้วุ่นวายเดือดร้อนเป็นเครื่องมือสร้างความสันติสุขและสันติภาพ เป็นหนทางนำไปสู่สันติสุขและสันติภาพได้ในที่สุด

2) ระดับกลาง ได้แก่ อกุศลในระดับกรรมบถ 10 ประการ อันเป็นความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ความชั่วทางกาย ได้แก่ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติในกาม ความชั่วทางวาจา ได้แก่ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ ความชั่วทางใจ ได้แก่ การอยากได้สมบัติของผู้อื่น การผูกพยาบาท และความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เป็นระดับที่มีความละเอียดขึ้น รวมถึงทั้งทางใจด้วย

3) ระดับสูง ได้แก่ ระดับ อกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นความชั่วที่แฝงอยู่ในการกระทำที่ดูภายนอกอาจเป็นการทำความดี แต่ยังเป็นการกระทำที่มีอกุศลมูลเป็นฐานให้กระทำ จึงถือได้ว่า เป็นระดับสูง ดังข้อความในสังคีติสูตรว่า "ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม 3 อย่าง พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบมีอยู่แล ธรรม 3 เป็นไฉน คือ อกุศลมูล 1. โลภะ ความโลภ 2. โทสะ ความโกรธ 3. โมหะ ความหลง เป็นต้น (ที.ป. 16/228/164)

2. อุดมการณ์ 4

ผู้เผยแผ่จะต้องทราบอุดมการณ์ในพระพุทธศาสนาโอวาทปาติโมกข์ประกอบไปด้วย

1. พระนิพพานเป็นบรมธรรมอันสูงสุด พระนิพพานเป็นบรมธรรมที่สูงสุดในพระพุทธศาสนา เรียกว่า เป็นเป้าหมายสุดท้ายของการปฏิบัติตามแนวพระพุทธศาสนา เมื่อเข้าถึงนิพพานจึงถือได้ว่า อยู่จบพรหมจรรย์ การกล่าวถึงนิพพานในที่นี้หมายเอาทั้งภาวะนิพพานและบุคคลผู้เข้าถึงภาวะนิพพานด้วย ซึ่งเป็นการใช้บุคคลผู้บรรลุนิพพานเป็นอุปกรณ์สำหรับทำความเข้าใจเกี่ยวกับนิพพาน มิใช่เป็นการบรรยายภาวะของนิพพานล้วน ๆ โดยตรง ทั้งนี้ เพราะภาวะของนิพพานเองแท้ ๆ วิญญูชนรู้ได้จำเพาะที่ตัวเอง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรคว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในกาลใด ภิกษุละอวิชชาได้แล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว ไมกาลนั้น ภิกษุนั้นก็ไม่ทำกรรมเป็นบุญ ไม่ทำกรรมเป็นบาป ไม่ทำกรรมเป็นอเนญชาเพราะสำรอกอวิชชาเสีย เพราะมีวิชชาเกิดขึ้น เมื่อไม่ทำ เมื่อไม่คิด ก็ไม่ถือมั่นอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ถือมั่น ก็ไม่สะดุ้งกลัว เมื่อไม่สะดุ้งกลัว ก็ปรินิพพานเฉพาะตน ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี (สำ.นิ. 26/192/242) เมื่อเข้าถึงนิพพานเมื่อใดจึงได้ชื่อว่า จบกิจที่จะพึงศึกษาในพระพุทธศาสนา ที่เรียกชื่อว่า เป็นพระอเสขบุคคล ประการนี้จึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

2. การอดทนอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง ความอดทนอดกลั้นต่อกิเลสตัณหาที่เข้ามาเสียดแทงผู้ปฏิบัตินั้นเป็นเรื่องยากยิ่งที่จะเอาชนะได้ ผู้ใดที่สามารถชนะกิเลสได้ จึงนับได้ว่า เป็นผู้ชนะที่แท้จริง หลักปฏิบัติตนในพระพุทธศาสนานั้นต้องอาศัยความอดทนเป็นพื้นฐาน ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นคือ ความอดทนอดกลั้น (ขันติ)

3. ผู้ออกบวชและผู้สงบต้องไม่ทำร้ายและเบียดเบียนสรรพสัตว์ การไม่ทำร้ายและเบียดเบียนสรรพสัตว์เป็นรูปแบบในระดับอุดมการณ์สำคัญ เพราะการจะเป็นนักบวชและผู้สงบจะต้องมีคุณสมบัติเช่นนี้ เมื่อใดที่ทำร้ายและเบียดเบียนสรรพสัตว์ ความเป็นบรรพชิตและความเป็นสมณะก็หมดไป พระภิกษุผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น ดังพระปุณณะ ผู้รักษาความเป็นบรรพชิตและความเป็นสมณะของตนด้วยชีวิตหากต้องมี ตามข้อความในพระไตรปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ปุณโณวาทสูตรว่า

พระพุทธเจ้า ดูก่อนปุณณะ พวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบท ดุร้าย หยาบช้านัก ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักด่า จักบริภาษเธอ เธอจักมีความคิดอย่างไรในมนุษย์พวกนั้น

พระปุณณะ: ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักด่า จักบริภาษข้าพระองค์ ข้าพระองค์จักมีความคิดในพวกเขาอย่างนี้ว่า พวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทนี้ ยังดีนักหน้าที่ไม่ให้การประหารเราด้วยฝ่ามือ ข้าแต่พระผ้มีพระภาคเจ้าผู้สุคต ข้าพระองค์มีความคิดในมนุษย์พวกนั้นอย่างนี้

พระพุทธเจ้า: ดูก่อนปุณณะ ก็ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักปลิตชีพเธอเสียด้วยศาตราอันคม เธอจักมีความคิดอย่างไรในมุษย์พวกนั้น

พระปุณณะ: ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกมนุย์ชาวสุนาปรันตชนบท จักปลิดชีพข้าพระองค์ด้วยศาสตราอันคม ข้าพระองค์จักมีความคิดในพวกเขาอย่างนี้ว่ามีเหล่าสาวกของพระผู้มีพระภาค ที่อึดอัดเกลียดชังร่างกาย

และชีวิต พากันแสวงหาศาตราสังหารชีพอยู่แล เราไม่ต้องแสวงหาสิ่งดังนั้นเลย ก็ได้ศาตราสังหารชีพแล้ว ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สุดต ข้าพระองค์จักมีความคิดในมนุษย์พวกนั้นอย่างนี้

พระพุทธเจ้า: ดีละ ๆ ปุณณะ เธอประกอบด้วยสมะและอุปสมะแล้ว จักอาจเพื่อจะอยู่ในสุนาปรันตชนบทได้แล ดูก่อนปุณณะ เธอจงสำคัญกาลที่ควรในบัดนี้เถิด (ม.อุ. 23/756-763/437 - 440)

3. วิธีการ 6

วิธีการของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในการชักนำ แนะนำพร่ำสอนผู้อื่นให้เป็นผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ มีอยู่ 6 ข้อ ได้แก่

วิธีการที่ 1 อนูปวาโท ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่น แต่ใช้ปัญญาบอกว่าพระพุทธศาสนาคืออย่างไร การไม่กล่าวร้ายใคร เป็นสมบัติชั้นสำคัญสำหรับนักเผยแผ่ การไม่ว่าร้ายได้แก่ นักเผยแผ่เป็นผู้สงบกาย สงบวาจา และสงบใจ ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่ขุ่นมัวเข้ามาบงการจิตใจได้ เช่น เมื่อถูกใครว่ากล่าวในทางเสียหาย ก็สามารถควบคุมใจของตนให้สงบได้ ไม่ตอบโต้ผู้ที่ว่ากล่าวนั้น ดังพุทธภาษิตที่ว่า "โกธ ฆตฺวา สุขี เสติ ฆ่าความโกรธได้แล้วย่อมอยู่เป็นสุข (สำ.ส. 15/199/57)

วิธีการที่ 2 อนูปฆาโต ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ไม่ทำร้าย ยึดหลักอหิงสาธรรม คือ ไม่เบียดเบียน ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผลจนกระทั่งเขาอยากลงมือปฏิบัติด้วยตัวเขาเอง การไม่ทำร้ายกันด้วยคำพูดก็เช่นเดียวกัน ถือว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญที่นักเผยแผ่จะต้องคำนึงเสมอ การทำร้ายผู้อื่นไม่ว่าด้วยตนเองหรือสั่งให้คนอื่นกระทำนั้น นับว่าผิดจากหลักการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา ฉะนั้น ไม่ว่ากรณีใด ๆ ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์อย่างไร นักเผยแผ่ก็ต้องไม่ทำร้ายผู้อื่น แม้ว่าตนเองอาจได้รับความลำบากเพียงใดก็ตาม ก็ต้องอดทนให้ได้

วิธีการที่ 3 ปาฏิโมกฺเข จ สำโร มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี การสำรวมสังวรในพระปาติโมกข์ ซึ่งหมายถึงศีล หรือข้อกำหนดความประพฤติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ความสำรวมในพระปาติโมกข์ของพระภิกษุผู้ทำการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นต้องมีความสำรวมกาย วาจา ใจ ซึ่งจะมีส่วนอย่างมากต่อการชักจูงให้ผู้คนเป็นคนดีได้ เช่น สอนผู้คนไม่ให้ว่าร้ายผู้อื่น แต่ผู้สอนกลับกระทำลงไปเสียเอง แล้วใครจะเชื่อถือปฏิบัติตามและการเผยแผ่นั้นก็ล้มเหลว (พระครูอาทรปริยัติสุธี (ทุมสิงห์), 2552)

วิธีการที่ 4 มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมิ รู้จักประมาณในการรับประทาน รวมไปถึงการใช้สอยปัจจัยสี่ เพื่อจะได้เป็นทางมาแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น การเป็นผู้รู้จักประมาณในภัตตาหารนั้น ผู้เป็นนักเผยแผ่นั้นต้องรู้จักควบคุมความอยากของตนให้ได้ กล่าวคือ รับประทานอาหารเพียงพอต่อร่างกาย ไม่ให้หิวหรืออิ่มมากจนเกินไป คิดว่าการรับประทานอาหารก็เพียงจะมีกำลังทางร่างกาย และสติปัญญาในการสั่งสอนผู้อื่น มิใช่เพื่อความหลงมัวเมา มักมาก เห็นแต่กิน เป็นต้น

วิธีการที่ 5 ปนฺตญฺจ สยนาสนำ นั่งนอนในที่สงบ วิธีการปฏิบัติตนอีกประการหนึ่งก็คือ การชอบอยู่ในที่อันสงบ สงัด เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรสมณธรรม พระภิกษุในพระพุทธศาสนาต้องเป็นผู้ไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่ ดังนั้น พระภิกษุสงฆ์เมื่อบวชเข้ามาแล้วจึงเข้าอยู่ป่าเพื่อปฏิบัติธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอานาปานสติสูตรว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนร้างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงระสติมั่นเฉพาะหน้า เธอย่อมมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจออกสั้น หรือหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น (ม.อุ 22/288/367)

วิธีการที่ 6 อธิฺเต จ อาโยโค วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามข้อนี้คือ การปฏิบัติตนประกอบความเพียรอยู่เสมอ หมายเอาการฝึกอบรมจิตภาวนาเพื่อความมีคุณภาพและสมรรถภาพของจิตจนเกิดสมาธิในระดับอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ เพื่อให้เป็นบาทฐานแห่งการปฏิบัติวิปัสสนา เข้าไปสู่ระดับอธิปัญญา การประกอบความเพียรอยู่เสมอคือ ผู้ที่ไม่ประมาท คือผู้ตื่นอยู่เพื่อชำระกิเลส หรือเรียกว่า ชาคริยานุโยค ดังในคัมภีร์มหานิทเทสแสดงไว้ว่า "ธรรมเป็นส่วนสุดรอบคือชาคริยานุโยคเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมทั้งหลายอันเป็นเครื่องกั้นกาง ด้วยการเดิน การนั่งตลอดวัน ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมทั้งหลายอันเป็นเครื่องกั้นกาง ด้วยการเดิน การนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี ย่อมสำเร็จสีหไสยา (นอนอย่างราชสีห์) โดยข้างเบื้องขวาซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ ใส่ใจถึงสัญญาในความลุกขึ้น ตลอดนิยามแห่งราตรี กลับลุกขึ้นแล้ว ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมทั้งหลายอันเป็นเครื่องกั้นกางด้วยการเดินการนั่งตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรี พิจารณาถึงความอยู่แห่งบุคคลผู้มีราตรีเดียวเจริญ ชื่อว่าประพฤติในธรรมเป็นส่วนสุดรอบคือชาคริยานุโยคในภายใน ย่อมไม่ทำลายชาคริยานุโยคอันเป็นเขตแดน นี้ชื่อว่า ธรรมเป็นส่วนสุดรอบคือชาคริยานุโยด เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า ภิกษุมีสติ ประพฤติในธรรมเป็นส่วนสุดรอบ (ขุ.ม. 66/932/590) (พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2549)

2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง

พระพุทธศาสนาเข้าสู่รัฐฉานเชียงตุงเป็นกระบวนการหลายระลอก เริ่มจากการแผ่ขยายของพุกามในราวคริสต์ศตวรรษที่ 11 ผ่านเมืองนาย ตามด้วยการถ่ายทอดแบบล้านนาผ่านเจ้าขุนเครือและพระญาณคัมภีร์ที่เผยแผ่ในเมืองแสนหวี ก่อนแน่นขึ้นในเชียงตุงผ่านการนำพระมหาเถระจากเชียงใหม่มาสร้างวัดและนำคัมภีร์พระไตรปิฎกด้านการปกครอง คณะสงฆ์ไทใหญ่อยู่ภายใต้สหพันธ์พม่าแต่คงไว้ระบบการปกครองเฉพาะตัวด้วยสมเด็จอาชญาธรรมเป็นประมุขสงฆ์และระบบสมณศักดิ์แบบล้านนา มีวัดไทใหญ่กว่า 1,600 แห่ง พระสงฆ์ราว 4,000 รูป และสามเณรกว่า 22,000 รูป (พระมหาสุชญา โรจนญาโณ (ยาสุกแสง), 2540)

ด้านการศึกษา คณะสงฆ์ได้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมกว่า 22 แห่งทั่วรัฐฉาน โดยศูนย์กลางอยู่ที่วัดธรรมโมธิยะ (เมืองนาย) เพื่อสอนพระธรรมวินัย ภาษาบาลี และหลักธรรมขั้นสูง ส่วนด้านคัมภีร์ได้แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทใหญ่เสร็จในปี พ.ศ. 2503 และอนุรักษ์คัมภีร์พระพุทธศาสนาโบราณที่เรียกว่า "หลีกหลวง" ซึ่งแต่งด้วยร้อยกรองภาษาสละสลวยอันสะท้อนปัญญาผู้เขียนลัทธิเหล่านักเขียนดังเช่น เจ้าธรรมทินนะ เจ้ากางเสือ และเจ้าโกหลี่ (คณะนิสิต พระสงฆ์ชาวไทใหญ่ ประเทศศรีลังกา, 2551)

ด้านการสาธารณูปการ ศาสนสถานของชาวไทใหญ่มีความหลากหลาย ได้แก่ วัด เจดีย์ หิ้งพระ และพระพุทธรูปต่าง ๆ ที่มีสถาปัตยกรรมผสมผสานแบบล้านนาและพม่า วัดถือเป็นศูนย์กลางชุมชนสำหรับประกอบศาสนพิธี เจดีย์เป็นสัญลักษณ์แห่งศรัทธา และหิ้งพระอยู่ในบ้านเป็นสถานที่บูชาพระประจำวัน

ด้านการสงเคราะห์และการปฏิบัติธรรม คณะสงฆ์ได้จัดพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดปี เช่น ถวายข้าวใหม่ (เดือน 1) เข้าปริวาส "เข้ากำ" (เดือน 2) ถวายข้าวเหนียวแดง "ข้าวหย่ากู่" (เดือน 3) ปอยส่างลอง หรือบรรพชาสามเณร (เดือน 4) สงกรานต์ "ปอยชอนน้ำ" ออกพรรษา และสวดมนต์พระปริตรเพื่อสร้างศรัทธาและสามัคคีในชุมชน นอกจากนี้ยังมีสำนักปฏิบัติธรรม "สะเทิมมูลมินกุน" จำนวน 30 แห่งอย่างสมบูรณ์ ที่พระอาจารย์บัณฑิตะได้ก่อตั้งเพื่อให้ชาวไทใหญ่มีโอกาสปฏิบัติวิปัสสนาได้อย่างเข้มข้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2557)

โดยรวม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุงเป็นกระบวนการอันวิกฤตที่เชื่อมโยงการปกครอง การศึกษา การสร้างศาสนสถาน และการปฏิบัติศาสนกิจไว้ด้วยกัน เป้าหมายสุดท้ายคือรักษาพระพุทธศาสนา ภาษา และเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ให้คงอยู่อย่างมั่นคงกับชุมชนและสังคมสืบไป แม้อยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐบาลพม่าและการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม

3. พลการวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง

1. ด้านการปกครอง คณะสงฆ์ไทใหญ่ปรับหลักการโอวาทปาติโมกข์เข้ากับระบบปกครองโดยจัดตั้ง "คณะสงฆ์ไทใหญ่แห่งรัฐฉาน" ในปี พ.ศ. 2498 เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง แม้อยู่ภายใต้การปกครองของสหภาพพม่า มีระบบสมณศักดิ์แบบล้านนา 4 ระดับ คือ สมเด็จอาชญาธรรม พระครูบา พระสวามี และพระสวาทิ ทั้งนี้เพื่อความสามัคคี ศีลวินัย และเจริญของศาสนา มีวัด 1,600 แห่ง พระสงฆ์ 4,000 รูป และสามเณร 22,000 รูป

2. ด้านการศึกษา คณะสงฆ์จัดระบบการศึกษาแบบเป็นชั้นเป็นระดับตั้งแต่พระปริยัติธรรมชั้นต้นถึงสูง ยึดหลักการ 3 ของโอวาทปาติโมกข์ คือ การไม่ทำบาป การทำความดี และการทำจิตให้ผ่องใส มีสนามสอบ 22 แห่งทั่วรัฐฉาน โดยศูนย์กลางอยู่ที่วัดธรรมโมธิยะ (เมืองนาย) สอนภาษาบาลี พระวินัย และหลักธรรมด้วยภาษาไทใหญ่ แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทใหญ่เสร็จในปี พ.ศ. 2503 เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงธรรมคำสอนได้ดีขึ้น

3. ด้านการสาธารณูปการ คณะสงฆ์สร้างและบำรุงศาสนสถานต่าง ๆ เป็นศูนย์รวมจิตใจและวัฒนธรรม ได้แก่ วัด (ก่อง) เจดีย์ หิ้งพระ และพระพุทธรูป สถาปัตยกรรมส่วนใหญ่เป็นแบบล้านนาผสมพม่า วัดทำหน้าที่หลากหลาย คือ การประกอบศาสนพิธี การศึกษา และการอนุรักษ์วัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีสมาธิสถาน "สะเทิมมูลมินกุน" 30 แห่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติวิปัสสนาของชุมชน

4. ด้านการสงเคราะห์ คณะสงฆ์จัดพิธีกรรมตลอดปี เพื่อสงเคราะห์ประชาชนให้มีศรัทธา ศีลธรรม และจิตใจดี ตั้งแต่พิธีถวายข้าวใหม่ (เดือน 1) เข้าปริวาส (เดือน 2) ถวายข้าวเหนียวแดง (เดือน 3) ปอยส่างลอง (เดือน 4) สงกรานต์ ออกพรรษา และสวดมนต์พระปริตร บูรณาการหลักการ 3 ประการและวิธีการ 6 ประการของโอวาทปาติโมกข์ให้เข้ากับประเพณีท้องถิ่น ทำให้พระพุทธศาสนากลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชาวไทใหญ่อย่างแท้จริง

5. อภิปรายผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง

1. ด้านการปกครอง คณะสงฆ์ไทใหญ่บูรณาการหลักการเผยแผ่เข้ากับระบบการปกครองที่มีโครงสร้างชัดเจน โดยมีระบบสมณศักดิ์แบบล้านนา 4 ระดับ การรักษาศีลวินัยที่เคร่งครัด และการสมดุลระหว่างการรักษาอัตลักษณ์กับการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทางการเมือง สะท้อนให้เห็นว่าการเผยแผ่สำเร็จผ่านระบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพและความมุ่งมั่นในการรักษาวัฒนธรรม

2. ด้านการศึกษา คณะสงฆ์ไทใหญ่พัฒนาระบบการศึกษาที่บูรณาการระหว่างภาษาไทใหญ่และบาลี การแปลพระไตรปิฎก และการจัดตั้งสมาธัยสถานมากกว่า 30 สำนัก ซึ่งสะท้อนความสมดุลระหว่างการศึกษาทางปริยัติและการปฏิบัติธรรม โดยบุคคลสำคัญเช่น เจ้าปัญญาโภคะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรและสถาบันการศึกษา

3. ด้านการสาธารณูปการ การสร้างศาสนสถานและพระพุทธรูปที่มีเอกลักษณ์เป็นการเผยแผ่ผ่านศิลปะและสถาปัตยกรรม โดยผสมผสานศิลปกรรมล้านนากับอิทธิพลพม่า การจารึกพระธรรมบนแผ่นโลหะเป็นวิธีการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน สะท้อนให้เห็นความตระหนักในการสืบทอดมรดกทางศาสนาและวัฒนธรรม

4. ด้านการสงเคราะห์ คณะสงฆ์ไทใหญ่สร้างสรรค์และปรับปรุงพิธีกรรมให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เช่น พิธีปอยส่างลอง พิธีถวายข้าวใหม่ โดยผสมผสานหลักพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมไทใหญ่อย่างกลมกลืน ความยึดมั่นในหลักอหิงสาปรากฏชัดในทุกพิธีกรรม สะท้อนการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สรุป ความสำเร็จของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่มาจากการมีระบบที่บูรณาการครอบคลุมสี่มิติหลัก ได้แก่ ระบบการปกครองที่ชัดเจนและเคร่งครัด การศึกษาที่บูรณาการภาษาและหลักธรรม การสาธารณูปการผ่านศิลปะ และการสงเคราะห์ผ่านพิธีกรรมท้องถิ่น ประสบความสำเร็จด้วยการสมดุลระหว่างการรักษาอัตลักษณ์กับการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม โดยมีบุคลากรที่มีคุณภาพและมุ่งมั่นในการสืบทอด ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนากลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันและรากฐานของสังคมไทใหญ่ (แม่ชีคมคาย คุมพันธ์, 2547)

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. พัฒนาระบบการปกครองและการศึกษาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นผ่านการกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ พร้อมทั้งยกระดับการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ทันสมัย สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน โดยผสมผสานการศึกษาพระปริยัติธรรมกับสายสามัญ และนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน

2. ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้หลากหลายและเข้าถึงทุกกลุ่ม พัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความหลากหลาย ทันสมัย และสามารถเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชน โดยเน้นการใช้สื่อเทคโนโลยีและการประยุกต์หลักธรรมให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน

3. อนุรักษ์ศาสนสมบัติและเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ จัดทำแผนแม่บทเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาศาสนสมบัติ โดยเฉพาะวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการจัดการทรัพย์สินของวัดอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส และส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรพระพุทธศาสนาในต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. วิจัยผลกระทบของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยี ศึกษาผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน เพื่อพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่ให้สอดคล้องกับบริบทของยุคดิจิทัล

2. วิจัยเปรียบเทียบ ศึกษาเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในรัฐฉานกับพื้นที่อื่น เช่น ไทย จีน อินเดีย เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หาจุดแข็ง และนำมาปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. วิจัยบทบาทของสตรี ศึกษาบทบาทของสตรีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนไทใหญ่ เพื่อให้เห็นมิติที่หลากหลายของการเผยแผ่และส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน (พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม (จันทร์คุ้ม), 2537) (พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม (จันทร์คุ้ม), 2550)

7. องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในเชียงตุง ได้สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการพัฒนาสังคมสมัยใหม่อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ความสมดุลระหว่างการรักษาอัตลักษณ์ และการปรับตัว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จต้องมีความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทางการเมือง โดยไม่สูญเสียหลักการสำคัญและอัตลักษณ์ของตนเอง คณะสงฆ์ไทใหญ่สามารถรักษาระบบการปกครองแบบล้านนา ระบบสมณศักดิ์ และวัฒนธรรมเฉพาะตน ได้แม้ว่าจะอยู่ภายใต้สหภาพพม่าที่มีนโยบายรวมศูนย์อำนาจ เป็นตัวอย่างของวิจิตรปัญญาในการจัดการนโยบายศาสนาและวัฒนธรรม

2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นระบบที่บูรณาการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพสูงไม่ได้เป็นการเน้นมิติใดมิติหนึ่ง แต่เป็นระบบที่บูรณาการครอบคลุมทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณูปการ และการสงเคราะห์ ความสำเร็จของคณะสงฆ์ไทใหญ่มาจากการมีระบบที่สมบูรณ์และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพในทุกมิติ ไม่ใช่เพียงระบบเดียว แนวคิดนี้เป็นบทเรียนสำคัญสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทอื่น ๆ

3. การผสมผสานระหว่างหลักธรรมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ยั่งยืนต้อง บูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนาเข้ากับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่นอย่างกลมกลืน ไม่ใช่การนำเสนอหลักธรรมตามตัวอักษรเพียงอย่างเดียว คณะสงฆ์ไทใหญ่สร้างสรรค์พิธีกรรมอยู่ในบริบทท้องถิ่น (เช่น พิธีปอยส่างลอง) และปรับวิธีการสอนให้เข้ากับความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทใหญ่ ทำให้พระพุทธศาสนากลายเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์และชีวิตประจำวันของประชาชน (พระเจ้าสุคำ, 2543)

4. บทบาทของเทคนิคการสื่อสารที่หลากหลาย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จต้อง ใช้สื่อและวิธีการสื่อสารที่หลากหลาย เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน คณะสงฆ์ไทใหญ่ใช้วิธีการเผยแผ่ 6 รูปแบบ (อุปสินนกถา ธรรมกถา โอวาท อนุสาสนี ธัมมสากัจฉา และธรรมเทศนา) ควบคู่กับการสร้างศาสนสถาน การใช้คัมภีร์ การจัดปฏิบัติธรรม และการจารึกพระธรรมบนแผ่นโลหะ การใช้สื่อที่หลากหลายนี้ทำให้การเผยแผ่เข้าถึงผู้คนในทุกระดับและทุกช่วงวัย (พระมหาสนธ์ สนฺติกโร (เกษมญาติ), 2544)

5. ความสำคัญของการพัฒนากำลังบุคคลที่มีคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ยั่งยืนต้องมี บุคลากรที่มีปัญญา ความสามารถ และมุ่งมั่นในการเผยแผ่ เป็นปัจจัยกำหนดสำคัญต่อความสำเร็จ คณะสงฆ์ไทใหญ่มีบุคคลสำคัญเช่น เจ้าปัญญาโภคะ เจ้าอำมาตย์หลวง และพระอาจารย์บัณฑิตะ ที่มีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตร เขียนคัมภีร์ธรรม และสถาบันการศึกษา การพัฒนากำลังบุคคลอย่างต่อเนื่องผ่านระบบการศึกษาและการปฏิบัติธรรมจึงเป็นนโยบายที่เป็นรากฐานสำคัญ (พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา), 2539)

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2557). *ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน: แนวคิดและพัฒนาการ.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะนิสิตพระสงฆ์ชาวไทใหญ่ ประเทศศรีลังกา. (2551). *Some prominent pioneers of Tai Buddhist scripture.* โรงพิมพ์เอ.

ฉลาดชาย รมิตานนท์, และคณะ. (2541). *ไท ᥐᥭᥰ Tai.* โรงพิมพ์เมือง.

พระกิตติ กิตฺติสาโร (จ่ามเงิน). (2555). *อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน* [วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย].

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา). (2539). *การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระครูวิบูลกาญจโนภาส (สมบัติ ปริปุณโณ). (2552). *การศึกษาบทบาทของพระโสณกุฏิกัณณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระครูอาทรปริยัติสุธี (ทุมสิงห์). (2552). *ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล).* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม/เงางาม). (2554). *ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ)* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระเจ้าสุคำ. (2543). *เรื่องประเพณีและความเชื่อของชาวไทใหญ่.* มหาวิทยาลัยศาสนตักกศีล.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2549). *พุทธวิถีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). บริษัท แปดสิบเจ็ด จำกัด.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม (จันทร์คุ้ม). (2537). *การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม (จันทร์คุ้ม). (2550). *การศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนาคเสนเถระ* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระมหาจรูญ ปญฺญาวโร (อินทร์ยงค์). (2540). *การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระมหาสนธ์ สนฺติกโร (เกษมญาติ). (2544). *การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระมหาสุชญา โรจนญาโณ (ยาสุกแสง). (2540). *การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระสมบูรณ์ ยโสธโร (ชารินทร์). (2554). *ศึกษาวิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย].

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แม่ชีคมคาย คุมพันธ์. (2547). *การศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ: ศึกษาเฉพาะกรณีพระสุเมธาจารย์ (โรเบิร์ต สุเมโธ ภิกขุ)* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

Journal of Buddhist Education and Research
ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)
JBER

Research Paper
JBER Scope: Buddhism

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

Application of the Five Powers Principles to Strengthen the Community of Atsaphone District, Savannakhet Province, Lao People's Democratic Republic

พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน)[1], พระครูวุฒิธรรมสาร,ผศ.ดร.[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Phra Oudsa Achito (Phengphachanh)[1], Phrakruwuttithammasarn.Asst.Prof.Dr.[2]
[1,2]Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

Received: 05 May 2026; Revised: 19 May 2026; Accepted: 18 June 2026

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการเพื่อ 1.เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2. เพื่อศึกษาหลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3. เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การศึกษาการวิจัยครั้งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลคือข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) คือจากพระไตรปิฎกและงานวิจัย ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) และการวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 13 รูป/คน 1) พระสงฆ์ 5 รูป 2) ผู้นำชุมชน 4 คน 3) นักวิชาการทางพุทธศาสนาเถรวาท 4 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอนในงานวิจัยนี้ คือกระบวนการที่สมาชิกชุมชนเมืองอาดสะพอนมีส่วนร่วมในการจัดการตนเอง ซึ่งองค์ประกอบ 4 ด้านได้แก่ ด้านการจัดการตนเอง, ด้านทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วม, ด้านการเรียนรู้และภูมิปัญญา, ด้านจิตใจและวัฒนธรรม 2) หลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือหลังแห่งความมั่นคงทางจิตใจและปัญญาที่ประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการ ซึ่งเมื่ออบรมจนแก่กล้า จะมีสถานะเป็นพละ คือมีกำลัง ไม่หวั่นไหว (อกัมปิยะ) ต่อธรรมฝ่ายตรงข้าม อันได้แก่ 2.1) สัทธาพละ (พลังศรัทธา) ข่มความลังเลสงสัย (วิจิกิจฉา) 2.2) วิริยพละ (พลังความเพียร) ข่มความเกียจคร้าน (โกสัชชะ) 2.3) สติพละ (พลังระลึกรู้) ข่มความประมาท (ปมาทะ) 2.4) สมาธิพละ (พลังตั้งมั่น) ข่มความฟุ้งซ่าน (อุทธัจจะ) 2.5) ปัญญาพละ (พลังรู้แจ้ง) ข่มความไม่รู้ (อวิชชา) 3) การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญตามหลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง

สะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนี้ 3.1) ศรัทธาพละ เป็นพลังที่รวมผู้คนให้มีความสามัคคีและเกิดการช่วยเหลือกัน 3.2) วิริยพละ ทำให้ชุมชนมีความขยัน อดทน และพัฒนางานส่วนรวมจนสำเร็จ 3.3) สติพละ ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล 3.4) สมาธิพละ ทำให้กิจกรรมชุมชนเป็นไปอย่างมีเป้าหมายและมั่นคง 3.5) ปัญญาพละ ทำให้ชุมชนมีการตัดสินใจที่เหมาะสม ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่ได้อย่างลงตัว

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้หลักพละ 5; การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

Abstract

The objectives of this research are threefold: 1) to study the concepts and theories regarding the strengthening of the community in Atsaphone District, Savannakhet Province, Lao People's Democratic Republic; 2) to study the Five Powers (Pala 5) in Theravada Buddhism; and 3) to analyze the application of the Five Powers to strengthen the community of Atsaphone District, Savannakhet Province, Lao PDR. This study is a qualitative research project, focusing on documentary research from primary sources, including the Pali Canon (Tipitaka) and related research, and secondary sources. Field research was also conducted through in-depth interviews with 13 key informants, consisting of 5 monks, 4 community leaders, and 4 Theravada Buddhist scholars. The research instrument used was an interview form. Data were analyzed using content analysis and presented through descriptive analysis. documents in Buddhism and the related works.

1) Community strengthening in Atsaphone District, according to this research, is a process in which community members participate in self-management across four dimensions: 1) Self-management, 2) Social capital and participation, 3) Learning and local wisdom, and 4) Mental and cultural aspects.

2) The Five Powers (Pala 5) in Theravada Buddhism represent the stability of mind and wisdom, consisting of five factors that, when fully developed, become "Powers" (Pala) that are unshakable (Akampiya) by opposing states. These include: 1) *Saddha-pala* (Power of Faith) to overcome doubt (*Vicikiccha*); 2) *Viriya-pala* (Power of Effort) to overcome laziness (*Kosajja*); 3) *Sati-pala* (Power of Mindfulness) to overcome heedlessness (*Pamada*); 4) *Samadhi-pala* (Power of Concentration) to overcome distraction (*Uddhacca*); and 5) *Panna-pala* (Power of Wisdom) to overcome ignorance (*Avijja*).

3) The application of the Five Powers to strengthen the community of Atsaphone District highlights their importance as follows: 1) Saddha-pala serves as a unifying force, fostering unity and mutual assistance; 2) Viriya-pala encourages diligence and perseverance, leading to the successful development of communal work; 3) Sati-pala helps reduce conflicts and promotes rational decision-making; 4) Samadhi-pala ensures community activities are goal-oriented and stable; and 5) Panna-pala enables appropriate decision-making by effectively integrating local wisdom with new knowledge, benefiting all areas of community development.

Keywords: Application of the Five Powers; Community Strengthening

1. บทนำ

หลักพละ 5 ในฐานะธรรมที่พระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำในกระบวนการตรัสรู้ว่า เป็นหลักปฏิบัติที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่ความดับทุกข์ โดยมีจุดเริ่มต้นจากศรัทธา ซึ่งทำหน้าที่เป็นประตูด่านแรก ไม่ว่าจะเป็นความเลื่อมใสในตัวผู้สอนหรือความพอใจในเหตุผลเบื้องต้นของคำสอน เมื่อศรัทธาได้รับการพัฒนาผ่านการสดับตรับฟังและการอบรมปัญญา จะยกระดับขึ้นเป็นความเข้าใจเหตุผลที่ถูกต้องด้วยตนเอง หรือที่เรียกว่าสัมมาทิฏฐิ เมื่อเกิดสัมมาทิฏฐิและนำไปสู่การลงมือปฏิบัติจนประจักษ์แจ้งในสัจธรรม จะเกิดพัฒนาการทางปัญญาขั้นสูงเรียกว่าสัมมาญาณ ซึ่งเป็นสภาวะที่หลุดพ้นจากความเชื่อแบบเดิม เข้าถึงเป้าหมายสูงสุดคือวิมุตติ หรือความหลุดพ้น ศรัทธาในพุทธธรรมจึงมีลักษณะเป็นศรัทธาญาณสัมปยุต หรือศรัทธาที่เกื้อกูลต่อปัญญา มิใช่ความเชื่อแบบงมงายปราศจากเหตุผล ด้วยเหตุนี้ ในหมวดธรรมสำคัญต่างๆ เช่น อินทรีย์ 5, พละ 5, อริยทรัพย์ 7 หรือวุฒิธรรม 4 จึงมักกำหนดให้มีปัญญาควบคู่กับศรัทธา เสมอ เพื่อคอยกำกับให้ความเชื่อดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง เมื่อศรัทธาตั้งมั่นอย่างถูกต้องแล้ว ย่อมส่งผลสืบเนื่องให้เกิดวิริยะ หรือความเพียรพยายาม ความกล้าหาญ และความเสียสละ เพื่อขับเคลื่อนการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จตามลำดับ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2565).

การประยุกต์พละ 5 มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันย่อมเหมาะสมสำหรับคนในทุกสังคม กล่าวคือ 1) สัทธาพละ คือ มีศรัทธาแล้วต้องมีปัญญาพิจารณา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อและมีเหตุผลประกอบ 2) วิริยพละ คือ มีวิริยะความเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ คืออาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนสังคมและในขณะเดียวก็ใช้วิริยะในการช่วยเหลือสังคมด้วย 3) สติพละ คือ มีสติระลึกได้ในกิจที่ทำ คำที่พูด ตั้งสติไว้ว่า จะไม่ละเมิดศีล 5 ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานของการดำเนินเนินชีวิต 4) สมาธิพละ คือ มีสมาธิตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่ของตนมิให้บกพร่อง และ 5) ปัญญาพละ คือ มีปัญญาประกอบด้วยเหตุผล จะเห็นได้ว่าหลักพละ 5 ไม่ได้เป็นเพียงหลักธรรมเพื่อสร้างพลังภายในตนสำหรับปัจเจกบุคคลเท่านั้นแต่ยังมีศักยภาพอย่างยิ่งในการเป็นรากฐานสำคัญเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมกันพัฒนาชุมชุมที่ยั่งยืน ซึ่ง แสงพะจัน พิมพงพาสะหวัด และคณะ (2566) ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านดงบากใหม่หินคำเมืองสะหนามไชแขวงอัตตะปือประชาชนควรเข้าร่วมติดตามดำเนินการในกิจกรรมต่างๆร่วมกับภาครัฐภาคเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากยิ่งขึ้นโดยการร่วมสำรวจข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาในการพัฒนาหมู่บ้านปัญหาที่ประชาชนเสนอเป็นการกระตุ้นให้ภาครัฐภาคเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติเพื่อปรับปรุงแก้ไขการสนับสนุนการรวมกลุ่มทำกิจกรรมโดยมีการระดมทรัพยากรได้แก่เงินคนทรัพยากรธรรมชาติวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ภายในหมู่บ้านรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านและความรู้ใหม่จากผู้ทรงคุณวุฒิร่วมแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการพัฒนาร่วมจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตามความเร่งด่วนในการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจังและภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้รับฟังผลการดำเนินงานและเสนอแนะซึ่งภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญในส่วนนี้ซึ่งมีเพียงบางประเด็นที่ผู้วิจัยรวบรวมและได้นำเสนอไว้เพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลแก่ประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อความมั่นคงยั่งยืน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่ต้องศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งไม่ใช่เพียงเพราะพละ 5 เป็นหลักธรรมสำคัญเพื่อเป้าหมายส่วนบุคคลเท่านั้นผู้วิจัยเห็นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่วิจัย ซึ่งมุ่งเน้นแต่วัตถุจนขาดการพัฒนาด้านจิตใจและสังคม ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาหลักพละ 5 นี้ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาของงานวิจัยนี้ ซึ่งมุ่งศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นว่า เมืองอาดสะพอน สามารถนำหลักพละ 5 (ศรัทธา, วิริยะ, สติ, สมาธิ, ปัญญา) มาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตจริงได้อย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ทางสังคมที่ห่างเหิน และเสริมสร้างพลังทางจิตใจ ให้เกิดเป็นภูมิคุ้มกันของชุมชนในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ผลลัพธ์ที่ได้จะเป็นองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งจากภายในอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อวิเคราะห์หากลไกและแนวทางการนำหลักพุทธธรรมนี้ มาใช้เป็นเครื่องมือในการการพัฒนาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ เมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งผลการวิจัยนี้จะเป็นฐานองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน เพื่อให้ชุมชนสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างสมดุลและยั่งยืนสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2. เพื่อศึกษาหลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อมุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญเพื่อตอบคำถามการวิจัยและให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังจะแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 วิธีการดังต้อไปนี้

1.1 การวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพื่อใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และข้อที่ 2 โดยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทบทวนวรรณกรรม ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และศึกษาเนื้อหาหลักธรรมพละ 5 จากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยจะเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) สำรวจข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก และศึกษาจาก หลักพุทธศาสนาที่ปรากฏตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป

1.2 การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ชุมชนธาตุดอกแก้ว เมืองอาดสะพอน ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 13 รูป/คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในบริบทของพื้นที่วิจัย ดังนี้ 1) พระสงฆ์ 5 รูป 2) ผู้นำชุมชน 4 คน 3) นักวิชาการทางพุทธศาสนาเถรวาท 4 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ผลการตรวจสอบอยู่ที่ระดับ 1.00 หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปขอจริยธรรมการวิจัยซึ่งมีผลการพิจารณารหัสจริยธรรมการวิจัย SCPHYLRB-2568/758 จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเรื่องการพัฒนาพลเมืองของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ดังต้อไปนี้ 1) นำข้อมูล มาทำการแยกแยะ จัดประเภท ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย 2) ศึกษาข้อมูลด้วยการเปรียบเทียบ อธิบายความเหมือนความแตกต่างและตีความให้ความหมายตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

4. ผลการวิจัย

1. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอนในงานวิจัยนี้ คือกระบวนการที่สมาชิกชุมชนเมืองอาดสะพอนมีส่วนร่วมในการจัดการตนเอง ซึ่งองค์ประกอบ 4 ด้านได้แก่ 1) ด้านการจัดการตนเอง คือเป้าหมายของความเข้มแข็ง สะท้อนผ่านการที่ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรและแก้ไขปัญหาของตนเองได้ 2) ด้านทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วม คือกลไก หรือ

เครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน ความเข้มแข็งจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดความสัมพันธ์ที่ดีของผู้คน 3) ด้านการเรียนรู้และภูมิปัญญา ชุมชนที่เข้มแข็งต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ที่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง 4) ด้านจิตใจและวัฒนธรรม คือรากฐานในการสร้างอัตลักษณ์ และคุณค่าร่วมของชุมชน เพื่อรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง

2. การศึกษาหลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า หลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือหลังแห่งความมั่นคงทางจิตใจและปัญญาที่ประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการ ซึ่งเมื่ออบรมจนแก่กล้า จะมีสถานะเป็นพละ คือมีกำลัง ไม่หวั่นไหว (อกัมปิยะ) ต่อธรรมฝ่ายตรงข้าม อันได้แก่ 1) สัทธาพละ (พลังศรัทธา) ข่มความลังเลสงสัย (วิจิกิจฉา) 2) วิริยพละ (พลังความเพียร) ข่มความเกียจคร้าน (โกสัชชะ) 3) สติพละ (พลังระลึกรู้) ข่มความประมาท (ปมาทะ) 4) สมาธิพละ (พลังตั้งมั่น) ข่มความฟุ้งซ่าน (อุทธัจจะ) 5) ปัญญาพละ (พลังรู้แจ้ง) ข่มความไม่รู้ (อวิชชา) สิ่งสำคัญของหลังพละ 5 คือต้องทำงานอย่างสมดุล ศรัทธา ต้องสมดุลกับ ปัญญา และ วิริยะ ต้องสมดุลกับ สมาธิ โดยมี สติ เป็นตัวกลาง ซึ่งในงานวิจัยนี้การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนเมืองอาดสะพอน พละ 5 จึงได้ประยุกต์ใช้เป็นพลังขับเคลื่อนภายใน เพื่อสร้าง สมดุลให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้พลังทั้ง 5 นี้ เข้าไปแก้ไขสภาวะความอ่อนแอของชุมชน เพื่อนำชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

3. การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย 4 ด้านที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) ด้านการจัดการตนเอง 2) ด้านทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วม 3) ด้านการเรียนรู้และภูมิปัญญา 4) ด้านจิตใจและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ชุมชนมีความมั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และรักษาความสามัคคีของผู้คนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องเมื่อพิจารณาจากข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับหลักพละ 5 พบว่าหลักพละ 5 เป็นหลักธรรมฝ่ายโพธิปักขิยธรรมที่ทำหน้าที่เป็น พลังภายในช่วยขัดเกลากิเลส สร้างความมั่นคงทางใจ และหล่อหลอมให้ผู้คนมีศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ และปัญญาที่แข็งแรง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความเจริญของสังคมและชุมชนโดยตรง การเปรียบเทียบข้อมูลเอกสารกับข้อมูลภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และประชาชน ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พละ 5 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมในเชิงทฤษฎี แต่ถูกนำไปใช้ในชีวิตจริงของชุมชนเมืองอาดสะพอนอย่างแนบแน่นและต่อเนื่อง ทั้งในงานบุญ กิจกรรมสาธารณประโยชน์ การแก้ไขปัญหาชุมชน และการดำรงวิถีชีวิตตาม ฮีต ตามคอง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญตามหลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนี้

ศรัทธาพละ เป็นพลังที่รวมผู้คนให้มีความสามัคคีและเกิดการช่วยเหลือกัน

วิริยพละ ทำให้ชุมชนมีความขยัน อดทน และพัฒนางานส่วนรวมจนสำเร็จ

สติพละ ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

สมาธิพละ ทำให้กิจกรรมชุมชนเป็นไปอย่างมีเป้าหมายและมั่นคง

ปัญญาพละ ทำให้ชุมชนมีการตัดสินใจที่เหมาะสม ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่ได้อย่างลงตัว

5. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอนในงานวิจัยนี้ คือกระบวนการที่สมาชิกชุมชนเมืองอาดสะพอนมีส่วนร่วมในการจัดการตนเอง ซึ่งองค์ประกอบ 4 ด้านได้แก่ 1) ด้านการจัดการตนเอง คือเป้าหมายของความเข้มแข็ง สะท้อนผ่านการที่ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรและแก้ไขปัญหาของตนเองได้ 2) ด้านทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วม คือกลไก หรือ เครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน ความเข้มแข็งจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดความสัมพันธ์ที่ดีของผู้คน 3) ด้านการเรียนรู้และภูมิปัญญา ชุมชนที่เข้มแข็งต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ที่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง 4) ด้านจิตใจและวัฒนธรรม คือรากฐานในการสร้างอัตลักษณ์ และคุณค่าร่วมของชุมชน เพื่อรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับผมการวิจัยของ สุกิจ ชัยมุสิก (2568) ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของชุมชนในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน โดยอธิบายแนวคิดพื้นฐานของทุนทางสังคมในมิติต่าง ๆ อาทิ ความไว้วางใจ เครือข่ายความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานทางสังคม ตลอดจนการเชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวกับ การพัฒนาในระดับฐานรากอย่างยั่งยืน ชุมชนถูกมองว่าเป็นหน่วยพื้นฐานที่มีศักยภาพในการ หล่อเลี้ยงความร่วมมือ ความสามัคคี และการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกลไกของพลังชุมชน และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดยบทความได้วิเคราะห์ทั้งปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคที่ส่งผล ต่อการสร้างทุนทางสังคม พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของชุมชนให้เป็นพลัง ขับเคลื่อนการพัฒนาในระยะยาวอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. หลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือหลังแห่งความมั่นคงทางจิตใจและปัญญาที่ประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการ ซึ่งเมื่ออบรมจนแก่กล้า จะมีสถานะเป็นพละ คือมีกำลัง ไม่หวั่นไหว (อกัมปิยะ) ต่อธรรมฝ่ายตรงข้าม อันได้แก่ สัทธาพละ (พลังศรัทธา) ข่ม ความลังเลสงสัย (วิจิกิจฉา) วิริยพละ (พลังความเพียร) ข่ม ความเกียจคร้าน (โกสัชชะ) สติพละ (พลังระลึกรู้) ข่ม ความประมาท (ปมาทะ) สมาธิพละ (พลังตั้งมั่น) ข่ม ความฟุ้งซ่าน (อุทธัจจะ) ปัญญาพละ (พลังรู้แจ้ง) ข่ม ความไม่รู้ (อวิชชา) สิ่งสำคัญของหลังพละ 5 คือต้องทำงานอย่างสมดุล ศรัทธา ต้องสมดุลกับ ปัญญา และ วิริยะ ต้องสมดุลกับ สมาธิ โดยมี สติเป็นตัวกลาง ซึ่งในงานวิจัยนี้การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนเมืองอาดสะพอน พละ 5 จึงได้ประยุกต์ใช้เป็นพลังขับเคลื่อนภายใน เพื่อสร้าง สมดุลให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้พลังทั้ง 5 นี้ เข้าไปแก้ไขสภาวะความอ่อนแอของชุมชน เพื่อนำชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระเทพวัชรเมธี และคณะ (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 1) การใช้หลักพละ 5 เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม คือ 1. ศรัทธาพละ (ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย) 2. วิริยะพละ (ความเพียร กำลังการควบคุมความเกียจคร้าน) 3. สติพละ (ความระลึกได้ กำลังการควบคุมความประมาท การไม่ใส่ใจ ใจลอยไร้สติ) 4. สมาธิพละ (ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการวอกแวกไขว้เขว ฟุ้งซ่าน) 5. ปัญญาพละ(ความรอบรู้ กำลังการควบคุมเพิกเฉยไม่สนใจ หลงงมงาย) 2) ผลการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในชุมชนบ้านศาลาดิน ทำให้ประชาชนผู้ปฏิบัติตามเป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดี ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองมีสติปัญญาดี ที่จะทำภารกิจของตน ทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิต ประชาชนมีความมานะบากบั่นเพียรพยายามกระทำหน้าที่การงานของตนให้สำเร็จ 3) ข้อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพละ 5หลายคนในชุมชนยังไม่มีความเข้าใจถึงความหมายของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พละ 5 เท่าที่ควร ทำให้อาจจะไม่ได้นำไปประยุกต์ในการพัฒนาชุมชนหรือชีวิตประจำวันเท่าที่ควรประชาชนจึงเสนอแนะคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นที่ปรึกษาในส่วนของการประยุกต์หลักธรรมที่ใช้กับชุมชนจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในโอกาสต่อไป

3. การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย 4 ด้านที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) ด้านการจัดการตนเอง 2) ด้านทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วม 3) ด้านการเรียนรู้และภูมิปัญญา 4) ด้านจิตใจและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ชุมชนมีความมั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และรักษาความสามัคคีของผู้คนใน

ชุมชนได้อย่างต่อเนื่องเมื่อพิจารณาจากข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับหลักพละ 5 พบว่าหลักพละ 5 เป็นหลักธรรมฝ่ายโพธิปักขิยธรรมที่ทำหน้าที่เป็น พลังภายใน ช่วยขัดเกลากิเลส สร้างความมั่นคงทางใจ และหล่อหลอมให้ผู้คนมีศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ และปัญญาที่แข็งแรง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความเจริญของสังคมและชุมชนโดยตรง การเปรียบเทียบข้อมูลเอกสารกับข้อมูลภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พระสงฆ์และประชาชน ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พละ 5 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมในเชิงทฤษฎี แต่ถูกนำไปใช้ในชีวิตจริงของชุมชนเมืองอาดสะพอนอย่างแนบแน่นและต่อเนื่อง ทั้งในงานบุญ กิจกรรมสาธารณประโยชน์ การแก้ไขปัญหาชุมชน และการดำรงวิถีชีวิตตาม ฮีต ตามคอง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญตามหลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนี้ **ศรัทธาพละ** เป็นพลังที่รวมผู้คนให้มีความสามัคคีและเกิดการช่วยเหลือกัน **วิริยพละ** ทำให้ชุมชนมีความขยัน อดทน และพัฒนางานส่วนรวมจนสำเร็จ **สติพละ** ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล **สมาธิพละ** ทำให้กิจกรรมชุมชนเป็นไปอย่างมีเป้าหมายและมั่นคง **ปัญญาพละ** ทำให้ชุมชนมีการตัดสินใจที่เหมาะสม ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่ได้อย่างลงตัว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระชวลิต ปญฺญาวชิโร (แสงบุญเรือง) (2561) โดยได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จากการศึกษาหลักพละธรรม 5 ต่อการพัฒนาพลเมืองได้ว่า 1) สัทธาพละ คือกำลังแห่งความเชื่อ ความเคารพในชาติ ศาสนาและ พระมหากษัตริย์ เชื่อมั่นในความสามารถผู้นำผู้ปกครอง(รัฐ) ตลอดจนเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และเชื่อในผลของการกระทำ 2) วิริยะพละ คือ กำลังแห่งความเพียรพยายาม อดทนในกิจการงานต่าง ๆ ให้ลุล่วง 3) สติพละ คือกำลังแห่งการระลึกรู้ รู้ในหน้าที่การงานของตน รู้รับผิดชอบต่อสังคม 4) สมาธิพละ คือ กำลังแห่งความตั้งมั่นหมายถึง มีจิตใจร่าเริง ผ่องใส สงบเป็นสุขเบิกบาน มีเมตตา กรุณา เอื้ออารี มีมุทิตาต่อกัน 5) ปัญญาพละ คือ กำลังแห่งความรู้ ความเข้าใจ รู้จักแก้ปัญหา รู้จักดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาปราศจากอคติและแรงจูงใจแอบแฝง รู้เท่าทันโลกเป็นพลเมืองตื่นรู้

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ และแนวทางสำหรับการศึกษาต่อยอดดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การส่งเสริมปัญญาเพื่อการพัฒนาอาชีพ หน่วยงานปกครองและผู้นำชุมชน เมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ควรนำผลการวิจัยในด้าน ปัญญาพละ ไปกำหนดเป็นนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะวิชาชีพให้แก่ประชาชน โดยเน้นการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาปากท้องและการทำเกษตรกรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของแขวงสะหวันนะเขต เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

2) การบูรณาการศรัทธาสู่ความสามัคคี ผู้นำพระสงฆ์ และวัดในพื้นที่ ควรใช้ ศรัทธาพละ เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจในการขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ (สาธารณสงเคราะห์) โดยดึงศรัทธาที่ชาวเมืองอาดสะพอนมีต่อพระพุทธศาสนา มาแปลงเป็นการลงมือทำ (วิริยะ) ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

3) การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมด้วยสติและสมาธิ พระสงฆ์และสถาบันการศึกษาในเมืองอาดสะพอน ควรบูรณาการหลักสติ และ สมาธิ เข้ากับกิจกรรมเยาวชน เพื่อสร้างเกราะป้องกันปัญหายาเสพติดและอบายมุข ซึ่งเป็นประเด็นท้าทายในสังคมปัจจุบัน การฝึกให้เยาวชนมีสติรู้เท่าทันจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น เปรียบเทียบระหว่างชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ในแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อให้เห็นพลวัตของการใช้หลักธรรมที่แตกต่างกันตามสภาพสังคม

2) ควรมีการวิจัยเชิงทดลองหรือเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยการสร้างหลักสูตรหรือโมเดลต้นแบบ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้วยพละ 5 แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างในเมืองอาดสะพอน เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมทั้งก่อนและหลังการใช้โมเดล

3) ควรมีการศึกษาการบูรณาการหลักพละ 5 ร่วมกับหลักธรรมทางสังคมอื่น ๆ เช่น สังคหวัตถุ 4 หรือ อิทธิบาท 4 เพื่อหาแนวทางที่ครอบคลุมและเหมาะสมที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

อ้างอิง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2565). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.* พิมพ์ ครั้งที่ 35. กรุงเทพมหานคร: ม.พ.

แสงพะจัน พิมพงพาสะหวัด, ไพศาล พากเพียร และประสิทธิ์ กุลบุญญา. (2566). การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของ ประชาชนบ้านดงบากใหม่หินคำ เมืองสะหนามไช แขวงอัตตะปือ สาธารณรัฐประชาธิปไตย. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์,* 8(3), 741-752.

พระชวลิต ปญฺญาวชิโร (แสงบุญเรือง). (2561). การพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพวัชรเมธี และคณะ. (2563). แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สถาบันวิจัยญาณสังวรมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุกิจ ชัยมุสิก. (2568). บทบาทของชุมชนในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์,* 2(3), 25-33.

Journal of Buddhist Education and Research
ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)
JBER

Research Paper
JBER Scope: Education

รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

A developmental model of Thai literature instruction integrating analytical thinking skills for Thai major students at Thaksin University

ชาญณรงค์ คงฉิม[1*], พระครูคัมภีร์ธรรมานุวัตร[2], พชรกฤต ศรีบุญเรือง[3]

[1,2,3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Channarong Kongchim[1*], Phra Khru Khamphi Thammanuwat[2], Phacharakrit Sriboonruang [3]
[1,2,3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * Channarong_jf@hotmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 17 May 2026; Revised: 31 May 2026; Accepted: 30 June 2026
17May202631May202630June2026© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบ 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบ และ 4) เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) มีกระบวนการวิจัย 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบ ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบ และระยะที่ 4 ประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ผลการวิจัย พบว่า ระยะที่ 1 สภาพปัจจุบันปัญหา สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่มีความเห็นต่อการจัดการเรียนรู้จากกลุ่มตัวอย่าง 63 คน เป้าหมาย พบว่า ด้านสภาพปัจจุบัน ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์ ในระดับมาก รวมค่า PNI 3.13 ระดับปานกลาง ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ความเห็นของคณะกรรมผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ตระหนักถึงกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ 1) หลักการหรือแนวคิด 2) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 3) โครงสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับวัยและเกณฑ์มาตรฐานในการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ พบว่า 1) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ ในระดับมาก 2) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ ในระดับมาก 3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม ในระดับมาก และ 4) มาตรฐานด้านความถูกต้อง ในระดับมาก ขณะที่เกณฑ์มาตรฐานในการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือรูปแบบ พบว่า 1) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ ในระดับมาก 2) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ ในระดับมาก 3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม ในระดับมาก และ 4) มาตรฐานด้านความถูกต้องเช่นเดียวกัน ระยะที่ 3 ผลการ

ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ พบว่า ผลวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของรูปแบบ ตามเกณฑ์ 80/80 และโดยใช้สูตรการหาค่า E_1/E_2 พบว่า ประสิทธิภาพของ (E_1) = 80.00 พอดี ขณะที่ (E_2) = 87.9% และเมื่อวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการทำข้อสอบก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนแบบทดสอบก่อนเรียนและคะแนนแบบทดสอบหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 87.17 แสดงให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระยะที่ 4 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ จากกลุ่มเป้าหมาย 30 คน โดยใช้แบบสอบถาม 3 ตอน ได้แก่ 1) ด้านปัจจัยนำเข้า 2) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และ 3) ด้านผลผลิต ทั้ง 3 ด้านในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้, วรรณคดีไทย, ทักษะการคิดวิเคราะห์

Abstract

This research aimed: (1) to study the current conditions, problems, desired conditions, and priority needs for developing a model; (2) to develop the model; (3) to implement the model; and (4) to evaluate a developmental model of Thai literature instruction integrating analytical thinking skills for Thai major students at Thaksin University. The study employed a research and development (R&D) methodology and was conducted in four phases: Phase 1 involved investigating the current conditions, problems, desired conditions, and priority needs; Phase 2 focused on developing the model; Phase 3 involved implementing the model; and Phase 4 focused on evaluating the developmental model of Thai literature instruction integrating analytical thinking skills for Thai major students at Thaksin University. The findings of Phase 1 revealed that, based on the opinions of 63 participants, both the current conditions and the desired conditions were at a high level. The Priority Needs Index (PNI) was 3.13, indicating a moderate level of need. In Phase 2, concerning model development, the experts emphasized awareness of the learning activity management process, which comprised: (1) principles or concepts; (2) learning activity management processes; and (3) a variety of learning activity structures appropriate for students' age levels. The results of the quality assessment of the model based on standard criteria indicated that the utility, feasibility, propriety, and accuracy standards were all at a high level. Similarly, the quality assessment of the model handbook showed that the utility, feasibility, propriety, and accuracy standards were also all at a high level. In Phase 3, the results of implementing the developmental model indicated that the efficiency of the model, based on the 80/80 criterion and calculated using the E_1/E_2 formula, was E_1 = 80.00, which exactly met the criterion, and E_2 = 87.90%. Analysis of learning achievement based on pretest and posttest scores revealed that the mean scores were equivalent to 87.17 percent, indicating that students' learning achievement increased significantly at the .05 level. In Phase 4, the evaluation results of the developmental model, based on responses from 30 participants using a three-part questionnaire consisting of: (1) input factors, (2) learning management processes, and (3) outputs, revealed that all three aspects were at a high level.

Keywords: learning management model, Thai literature, analytical thinking skills

1. บทนำ

วรรณคดี (literature) เป็นงานประพันธ์ที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดีมีคุณค่าทางวรรณศิลป์คำว่า “วรรณกรรม” หมายถึง สิ่งที่เขียนทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นรูปใดหรือเพื่อความหมายใด (ไพรถ เลิศพิริยกมล,

2542 ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง คำว่าวรรณกรรมนั้น ปรากฏครั้งแรกในพระราชบัญญัติคุ้มครองศิลปะและวรรณกรรม พ.ศ. 2475 ที่ใกล้เคียงกับคำว่าวรรณคดีเพราะแปลมาจาก literature เช่นเดียวกัน โดยสาเหตุหรือบ่อเกิดหลายปัจจัย ซึ่งมีรากฐานจากความต้องการแสดงออกทางความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย กวีจึงย่อมมีแรงจูงใจให้กวีได้ถ่ายความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการผ่านตัวอักษร กวีอาจสื่อสารบรรยายความรู้สึกผ่านตัวละคร บทสนทนา ฉาก และเหตุการณ์

โดยทั่วไปแล้ววรรณคดีมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ รูปแบบ (Form) และเนื้อหา (Content) ที่เป็นเทคนิค ศิลปะและวิธีการเขียน เพื่อแสดงออกถึงจุดมุ่งหมายหรือความคิดเห็นของผู้แต่ง (พิชัย ศรีภูไพ, 2542) ซึ่งปรากฏในงานประพันธ์ทุกประเภททั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ในแต่ละยุคสมัยซึ่งมีรูปแบบและเนื้อหาที่ต่างกันออกไป สามารถสรุปได้ตามคำกล่าวของเอมอร ชิตตะโสภณ (2521) ว่า สมัยสุโขทัย วรรณคดีส่วนใหญ่ยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เป็นงานประเภทร้อยแก้ว เนื้อหาของวรรณคดีมุ่งไปที่การบันทึกเหตุการณ์ คำสั่งสอน และเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา ต่อมาขณะที่สมัยกรุงศรีอยุธยา นิยมประพันธ์ด้วยประเภทร้อยกรอง โดยเฉพาะโคลง ฉันท์ และกาพย์ ที่พบทั้งตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลาย วรรณคดีในสมัยนี้มีจุดมุ่งหมายของเนื้อหาชัดเจน ขณะที่สมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ได้รับแบบแผนมาจากกรุงศรีอยุธยาและเป็นแบบแผนมากยิ่งขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับศาสตร์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย เป็นศาสตร์สำคัญที่หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ขณะที่ในระดับอุมดมศึกษาวิชาที่เกี่ยวกับวรรณคดีไทยเป็นสาขาวิชาที่สำคัญ ทั้งหลักสูตรครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และศิลปศาสตร์ที่กำหนดให้ศึกษาในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง อาจแบ่งเป็นวิชาย่อยตามประเภทวรรณคดีไทย โดยอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรได้กำหนดเป็นรายวิชาต่าง ๆ ตามระดับชั้นปีให้ผู้เรียนได้ศึกษาครบทุกแขนง โดยผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้

ปัจจุบันการสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทย ถือเป็นปัญหาสำคัญที่ผู้สอนในทุกระดับ ตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษากำลังประสบอยู่ เนื่องจากปัจจัยด้านต่าง ๆ เช่น ความเบื่อหน่ายของผู้เรียนที่ไม่สนใจใครรู้ ความไม่ทันสมัยของกิจกรรมการสอน หรือเทคนิคและวิธีการสอนที่ไม่สามารถทำให้เรียนสนใจ การจัดการเรียนรู้ (Learning Management) คือ กระบวนอย่างหนึ่งที่ผู้สอนต้องวางแผน ออกแบบดำเนินการ และประเมินผลการเรียนการสอน เป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามที่คาดหวัง โดยนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้ วิธีสอน กิจกรรม เทคนิคการสอนและ สื่อเทคโนโลยีต่างๆ มาเป็นส่วนประกอบเพื่อให้เกิดกระบวนการที่ เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยการจัดการเรียนรู้นั้นมี 3 ขั้น สำคัญ คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ และขั้นประเมินผล

การจัดการเรียนรู้รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทยที่ผู้รับผิดชอบรายวิชาเล็งเห็นความสำคัญของศึกษา โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษาและบัณฑิตศึกษามีการแยกสาขาหรือแขนงให้มีความเข้มข้นของเนื้อหาวิชาวรรณคดีไทยมากยิ่งขึ้น โดยผู้สอนจะต้องเตรียมการก่อนสอนตั้งแต่ กำหนดวัตถุประสงค์ตาม มคอ. 2 และออกแบบ มคอ 3. ตามลำดับ จากนั้นเตรียมการการสอน และการวัดประเมินผล โดยใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย

หลักสูตรการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ วิชาเอกภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง เป็นหลักสูตรที่มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับบริบทสังคมในยุคปัจจุบัน เปิดรับนิสิตปีการศึกษา 2567 โดยมีวิชาที่เกี่ยวกับภาษา วรรณคดี คติชนวิทยา และการสื่อสาร ที่ควบคู่กับวิชาชีพครูทั้ง 4 ชั้นปี โดยในปีที่ 1 มีรายวิชาความรู้ทางวรรณคดีไทย ปัญหาสำคัญที่ผู้วิจัยพบ คือ นิสิตมีปัญหาในการวิเคราะห์วรรณคดีไทยไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา การจัดการเรียนรู้ของผู้วิจัยแบบบรรยายเป็นหลัก มีแผนการเรียน 15 สัปดาห์ โดยในช่วงท้ายของภาคเรียน ผู้วิจัยให้นิสิตใช้ทักษะการวิเคราะห์เพื่ออ่านและวรรณคดีไทยด้านต่าง ๆ ซึ่งจากการตรวจชิ้นงานข้างต้น พบว่า นิสิตคัดลอกบทวิเคราะห์ที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ตบทเว็บไซต์ต่าง ๆ มาตอบในรายงานคะแนนจากการประเมินจึงไม่ดีเท่าที่ควร

ในรายวิชาความรู้ทางวรรณคดีไทย ผู้วิจัยใช้วิธีการสอนแบบ Active Learning ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น จะคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียน (ทิศนา แขมณี, 2566) มากกว่าการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก มาเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ (thinking based learning) ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียน คิดเป็นลำดับขั้นและพิจารณาแยกแยะอย่างรอบด้าน ด้วยให้เหตุผลโดยผู้สอนทบทวนเนื้อหาเดิม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง การรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีเหตุผลและตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาสมองและการคิดของเมตาคอกนิชัน (Metacognition) ไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นที่ 1 กิจกรรมก่อนการอ่าน คือ การที่ผู้สอนกระตุ้นความรู้เดิม จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรียนที่อ่านได้ง่ายขึ้น ให้ผู้เรียนคาดคะเนหรือทำนายสิ่งที่ปรากฏในบทอ่าน และตั้งเป้าหมายในการอ่าน โดยผู้สอนชี้แจงให้ทราบว่าควรอ่านอย่างมีจุดมุ่งหมายในใจ 2) ขั้นที่ 2 กิจกรรมระหว่างอ่าน คือ การหยุดเป็นช่วง ๆ เพื่อย่อและทบทวนใจความสำคัญ การหาคำตอบหรือคาดคะเน หรือทำนายที่ทำไว้ในตอนแรก และการตั้งคำถาม โดยฝึกให้ผู้เรียนตั้งคำถามขณะอ่านอยู่สม่ำเสมอ และ 3) ขั้นที่ 3 กิจกรรมหลังการอ่าน คือ การย่อบทอ่านทั้งหมด โดยย่อเฉพาะใจความสำคัญเท่านั้น การประเมินผลการคาดคะเนหรือทำนาย โดยให้ผู้เรียนอภิปรายว่าได้คาดคะเนถูกต้องหรือไม่ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2555) ได้อธิบายแล้วนำมาเขียนอย่างสมเหตุสมผล ซึ่งประโยชน์ของการคิดวิเคราะห์ มีหลายประการ ได้แก่ ช่วยให้เราทราบข้อเท็จจริง ช่วยให้สำรวจความสมเหตุสมผลของข้อมูล ช่วยให้ไม่ด่วนตัดสินตามอารมณ์หรืออคติ ช่วยให้พิจารณาสาระสำคัญ ช่วยให้เป็นคนช่างสังเกตอย่างสมเหตุสมผล ช่วยให้หาเหตุผลของสิ่งต่าง ๆ อย่างสมเหตุสมผล และช่วยประมาณการความน่าจะเป็นไปได้ (สุวิทย์ มูลคำ, 2553)

กล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยทักษะกระบวนการคิดนั้น มีความสำคัญและจำเป็นยิ่งต่อการเรียนรู้ในรายวิชาที่เกี่ยวกับวรรณคดีไทย โดยเฉพาะการวิเคราะห์บทวรรณคดีไทยที่ผู้เรียนต้องใช้ทักษะด้านการเพื่อนำไปสู่กระบวนการคิด และหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การจัดการเรียนรู้ทักษะคิดวิเคราะห์จึงเป็นการออกแบบกระบวนการเรียนการสอน ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความสามารถในการคิด ผ่านกิจกรรมการอ่าน และจะกระตุ้นให้เกิดการคิดเป็นระบบในทุกด้าน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนา

รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

4. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งการดำเนินการออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 63 คน ได้แก่ 1) อาจารย์ประจำหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ วิชาเอกภาษาไทย จำนวน 3 คน และ 2) นิสิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ วิชาเอกภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันปัญหา แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบฯ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน ได้แก่ 1) คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยและการวัดประเมินผลทางการศึกษา จำนวน 5 คน 2) คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสอนภาษาไทย จำนวน 3 คน และ 3) คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตวิทยาการศึกษา จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบประเมินรูปแบบ และแบบประเมินคู่มือการใช้รูปแบบ

ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบฯ กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ได้แก่ นิสิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ วิชาเอกภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง ที่ลงทะเบียนในรายวิชาความรู้ทางวรรณคดีไทย โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดสอบ รูปแบบการจัดการเรียนรู้

ระยะที่ 4 ประเมินรูปแบบฯ กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ได้แก่ นิสิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ วิชาเอกภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง ที่ลงทะเบียนในรายวิชาความรู้ทางวรรณคดีไทย โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ 4 ระยะ ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.1 ผลการวิจัยระยะที่ 1

การศึกษาสภาพปัญหา สภาพพึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นรูปแบบการพัฒนาการจัดการ

เรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามสภาพปัจจุบันปัญหา และสภาพพึงประสงค์ต่อการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทย จากกลุ่มประชากร จำนวน 63 คน ดังนี้

1) เพศ เพศชาย 11 คน คิดเป็นร้อยละ 17.46 เพศหญิงจำนวน 82.54 คน

2) ระดับอายุ ต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 47.62 ระดับอายุ 20-30 ปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 47.62 และระดับอายุ 30-40 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76

3) ระดับการศึกษา ต่ำว่าปริญญาตรี จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 96.24 และระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76

4) บทบาทของผู้ให้ข้อมูล บทบาทของผู้สอน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76 และบทบาทผู้เรียน จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 95.24

รวมค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ($\overline{X}$ = 4.15, S.D. = 1.69) ซึ่งอยู่ในระดับมาก ขณะที่รวมค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพพึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ($\overline{X}$ = 4.26, S.D. = 1.83) ซึ่งอยู่ในระดับมาก รวมค่า PNI 3.13 ระดับปานกลาง

4.2 ผลการวิจัยระยะที่ 2

การพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ผ่านการตรวจสอบและอภิปรายจากผู้ทรงคุณวุฒิผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยข้อเสนอแนะสำคัญ คือ ควรเน้นให้เห็น “กระบวนการคิดวิเคราะห์ระหว่างและหลังการอ่านวรรณคดีไทย” และปรับให้สอดคล้องกับระดับอุดมศึกษา ซึ่งผลการประเมินคุณภาพรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ รายการประเมิน 8 ด้าน ได้แก่ 1) แผนภาพรูปแบบ 2) ความเป็นมาของรูปแบบ 3) หลักการของรูปแบบ 4) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 5) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระบบสังคม 7) การวัดและประเมินผล และ 8) ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ

ผลประเมินจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ จากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยภาพรวมข้างต้น พบว่า ข้อ 1 มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ ($\overline{X}$ = 4.04, S.D. = 0.52) ในระดับมาก ข้อ 2 มาตรฐานความเป็นไปได้ ($\overline{X}$ = 4.00, S.D. = 0.55) ในระดับมาก ข้อ 3 มาจรฐานความเหมาะสม ($\overline{X}$ = 4.01, S.D. = 0.65) ในระดับมาก และข้อ 4 มาตรฐานความถูกต้อง ($\overline{X}$ = 4.03, S.D. = 0.61) ในระดับมาก และผลรวมของมาตรฐานทุกด้าน ($\overline{X}$ = 4.02, S.D. = 0.60) ในระดับมาก

4.3 ผลการวิจัยระยะที่ 3

การทดลองใช้การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิด

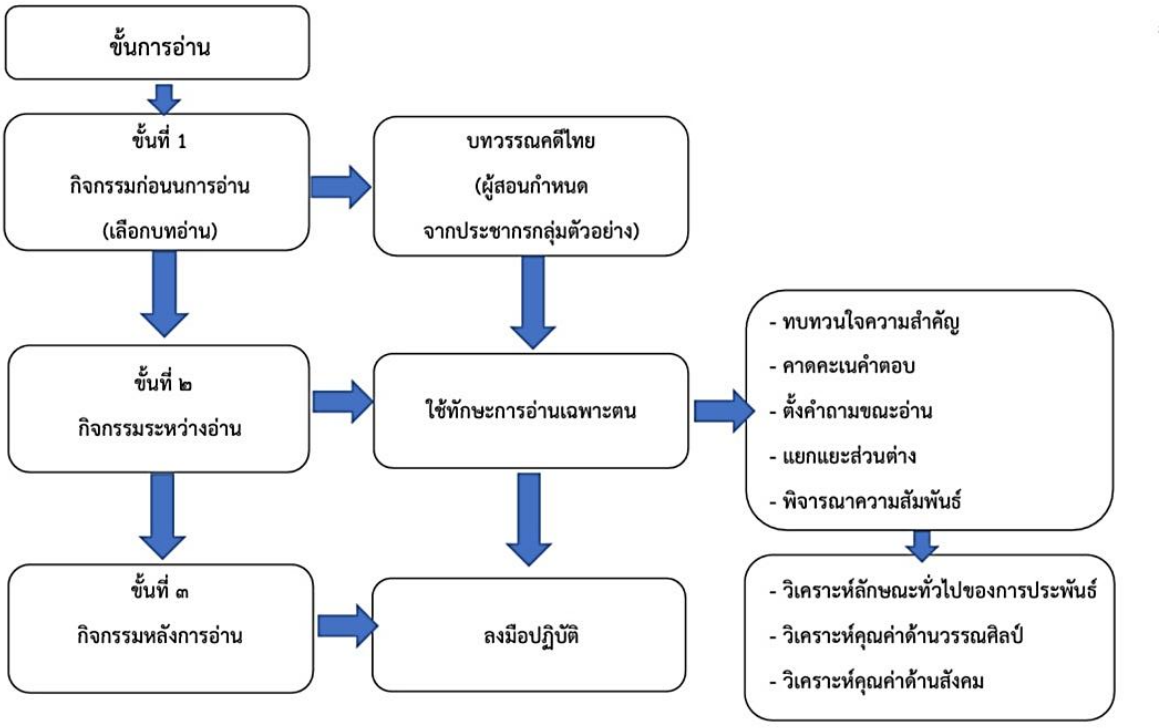
วิเคราะห์ สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้กับประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตวิชาเอกภาษาไทย จำนวน 30 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาความรู้ทางวรรณคดีไทย โดยการจัดการเรียนรู้มี 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1) ขั้นชี้แจง ได้แก่ ผู้สอนชี้แจงวัตถุประสงค์ก่อนกระบวนการเรียนรู้ 2) ขั้นการสอน คือ ผู้สอนถ่ายทอดองค์ความรู้ ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ประจำหน่วย และ 3) ขั้นสรุป

การจัดการเรียนรู้ในขั้นการสอนนั้น ผู้วิจัยจะสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่เน้นพัฒนาสมองและการคิดของเมตาคอกนิชัน (Metacognition) ไว้ 3 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นที่ 1 กิจกรรมก่อนการอ่าน ผู้สอนกระตุ้นความรู้เดิม จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรียนที่อ่านได้ง่ายขึ้น โดยให้ผู้เรียนคาดคะเนหรือทำนายสิ่งที่ปรากฏในบทอ่าน และตั้งเป้าหมายในการอ่าน โดยผู้สอนชี้แจงให้ทราบว่าควรอ่านอย่างมีจุดมุ่งหมายในใจ และให้ผู้เรียนตั้งคำถามไว้ล่วงหน้า โดยอธิบายถึงผลดีของการตั้งคำถาม

2) ขั้นที่ 2 กิจกรรมระหว่างอ่าน ผู้สอนให้ผู้เรียนทบทวนใจความสำคัญ คาดคะเนคำตอบจากเรื่องที่อ่าน และตั้งคำถามขณะอ่านอยู่สม่ำเสมอ

3) ขั้นที่ 3 กิจกรรมหลังการอ่าน ผู้เรียนถอดความ ย่อบทอ่านทั้งหมด โดยย่อเฉพาะใจความสำคัญเท่านั้น และผลจากการคาดคะเนหรือทำนายผู้เรียนประเมินว่าถูกต้องหรือไม่ และเขียนอธิบายอย่างสมเหตุสมผล ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กิจกรรมการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์

จากนั้นให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์วรรณคดีไทย 3 ส่วนของการวิเคราะห์ได้แก่ ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ลักษณะ

ทั่วไปของวรรณคดีไทย ได้แก่ ผู้ประพันธ์ ยุคสมัยที่ประพันธ์ จุดมุ่งหมายของการประพันธ์ ฉันทลักษณ์ในการประพันธ์ และเรื่องย่อ ส่วนที่ 2 วิเคราะห์คุณค่าด้านวรรณศิลป์ ได้แก่ การใช้ภาษา การเล่นคำเล่นเสียง การใช้ภาพพจน์โวหาร และส่วนที่ 3 วิเคราะห์คุณค่าด้านสังคม ได้แก่ ด้านคำสอน ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านความเชื่อ และอื่น ๆ

รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ที่ออกแบบขึ้น พบว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 (E_1/E_2 = 80.00/87.90) ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการคิดวิเคราะห์ทางวรรณคดีของนิสิตได้อย่างมีประสิทธิผล ขณะที่ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้ t-test Dependent ค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าร้อยละ (%) จากการทำข้อสอบก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนแบบทดสอบก่อนเรียนของนักเรียนจำนวน 30 คน ค่า $\overline{X}$ = 13.37 คิดเป็นร้อยละ 89.1 และ คะแนนแบบทดสอบหลังเรียน ค่า = $\overline{X}$ 17.43 คิดเป็นร้อยละ 87.17 แสดงให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ผลการทดสอบความรู้ของนิสิตทั้ง 30 คน พบว่า หลังเรียนมีคะแนนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างชัดเจน โดยคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอยู่ที่ 13.37 (S.D. = 1.08) และหลังเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 17.58 (S.D. = 1.02) เมื่อนำผลต่างของคะแนนก่อน–หลังเรียนมาทำการวิเคราะห์ด้วย t-test แบบ Dependent พบว่า t = 15.92 (df = 29, $p < 0.05$) ซึ่งมีค่าสูงกว่าค่าที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ มีผลต่อการเพิ่มคะแนนอย่างมีนัยสำคัญ

ผลการวิจัยระยะที่ 4

การประเมินการใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ โดยผู้เรียนที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 30 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 83.3 และเพศชายจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7 โดยผู้วิจัยกำหนดการประเมินตามองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) เทคนิคและวิธีการสอน เนื้อหาที่ใช้ สื่อการเรียนรู้ และบรรยากาศการเรียนรู้ และ 3) การประเมินผล ด้านผลผลิตของการเรียนรู้ ดังนี้

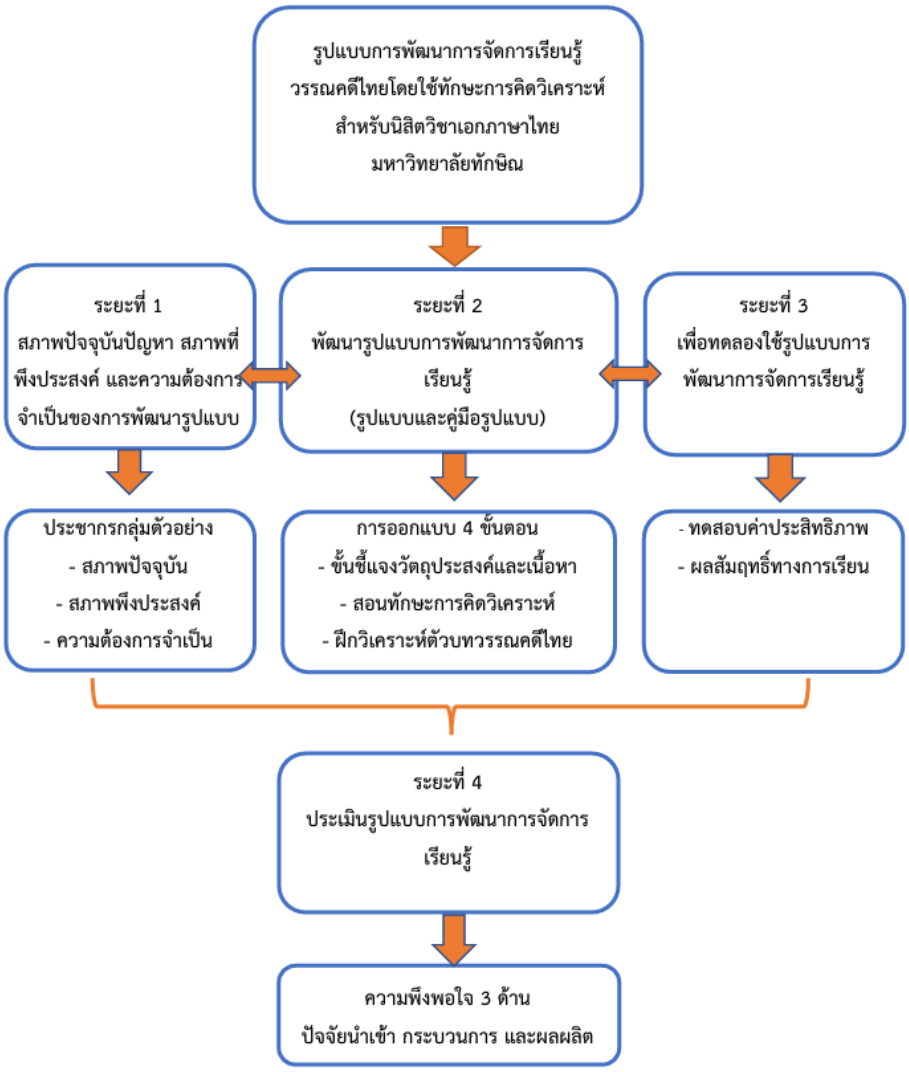
1) ด้านปัจจัยนำเข้า มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.23, S.D. = 0.76, ร้อยละ = 80.60) อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อบุคลิกภาพของผู้สอน

2) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน เนื้อหาที่ใช้ สื่อการเรียนรู้ และบรรยากาศการเรียนรู้ในระดับดี ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.11, S.D. = 0.67, ร้อยละ = 83.34) อยู่ในระดับมาก สะท้อนว่ากระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรูปแบบมีความเหมาะสม ชัดเจน และสามารถดำเนินการได้จริง ครอบคลุมตั้งแต่ขั้นชี้แจงกติกา ขั้นสอน ขั้นสรุป และการประเมินผล

3) ด้านผลผลิตของการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.21, S.D. = 0.60, ร้อยละ = 90.00) อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่านิสิตมีความเข้าใจลักษณะทั่วไปของวรรณคดีไทย เข้าใจขั้นตอนการวิเคราะห์ และสามารถ

วิเคราะห์วรรณคดีได้อย่างถูกต้องเป็นลำดับขั้น โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน มีค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{X}$ = 4.18, S.D. = 0.69, ร้อยละ = 83.89) อยู่ในระดับมาก แสดงว่ารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนวรรณคดีไทยได้อย่างมีคุณภาพ ช่วยส่งเสริมให้นิสิตพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และเข้าใจคุณค่าของวรรณคดีไทยได้ดียิ่งขึ้น

สรุปภาพรวมของรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงภาพรวมองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

5. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ มีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทย

โดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ และ 4) เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ พบว่าการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยในรูปแบบดั้งเดิมมักเน้นการบรรยายและท่องจำ ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีไทยจำกัด และขาดการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงลึก ขณะที่ผลการสำรวจความคิดเห็นของนิสิตและอาจารย์ประจำหลักสูตรสะท้อนถึงความต้องการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการคิดวิเคราะห์ (Analytical Thinking) และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการเลือกเนื้อหาที่สนใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bloom (1956) ที่เน้นการพัฒนาทักษะคิดในระดับสูง เช่น การวิเคราะห์ การประเมินค่า และการสร้างองค์ความรู้ใหม่

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่าการเรียนรู้วรรณคดีไทยควรเชื่อมโยงกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าด้านสังคมและวรรณศิลป์ของตัวบท การเรียนการสอนวรรณคดีไทยที่เน้นทักษะคิดวิเคราะห์และเชื่อมโยงบริบทสังคมสามารถส่งเสริมความเข้าใจเชิงลึกและความคิดสร้างสรรค์ของนิสิตได้

ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ถูกออกแบบให้มี 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ชี้แจงวัตถุประสงค์และเลือกเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและเกิดแรงจูงใจในการเรียน สอนทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยอธิบายหลักการวิเคราะห์ตัวบทและการใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบ ฝึกวิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีไทย ผ่านการถอดความ การตั้งคำถาม และการสรุปใจความสำคัญ และวัดและประเมินผล โดยใช้เกณฑ์ 80/80 (E_1/E_2) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ รูปแบบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Ennis (2011) ที่เน้นการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยการใช้กิจกรรมก่อนอ่าน ระหว่างอ่าน และหลังอ่าน ช่วยให้ผู้เรียนมี Metacognition และสามารถถอดใจความสำคัญ วิเคราะห์ลักษณะทั่วไป คุณค่าด้านวรรณศิลป์ และคุณค่าด้านสังคมของตัวบทได้อย่างเป็นระบบ

ผลการทดลองใช้รูปแบบกับนิสิต 30 คน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะคิดวิเคราะห์สามารถส่งเสริมความสามารถในการวิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผลการทดลองใช้ยังพบว่า นิสิตมีส่วนร่วมในการเรียนรู้สูงขึ้น และสามารถเชื่อมโยงเนื้อหากับบริบทสังคมและวัฒนธรรมได้ดียิ่งขึ้น การใช้กิจกรรม “ถอดความและตั้งคำถาม” ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์และการให้เหตุผลของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยที่เน้นการวิเคราะห์และการใช้ Metacognition ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ได้ดีกว่ารูปแบบดั้งเดิม

นอกจากนี้ การประเมินความพึงพอใจ โดยผลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า นิสิตเห็นว่ารูปแบบการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับเนื้อหาและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน กระบวนการ กิจกรรมการเรียนรู้มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และส่งเสริมการคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบ และผลผลิต ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีไทยได้ดีขึ้นและมีความมั่นใจในการให้เหตุผล ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุดอยู่ที่ 4.5 ซึ่งบ่งชี้ว่า รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Kirkpatrick (1998) ที่เสนอว่าการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญในการวัดความสำเร็จของรูปแบบการเรียนการสอน

นอกจากนี้ด้านปัญหาและอุปสรรคของการวิจัย ผู้วิจัยคิดว่าการได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มประชากรในแบบสอบถามต่าง ๆ เหตุว่าผู้วิจัยและกลุ่มประชากรและกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์กันในฐานะเพื่อนร่วมงานและผู้สอน ข้อมูลบางอย่างอาจจะเกิดจากความเกรงใจหรือความสนิทสนมกันในระดับหนึ่ง อีกทั้งประชากรตัวอย่างเป็นผู้ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาดังกล่าว อาจจะไม่กล้าที่จะออกแบบสอบถามตามความเป็นจริง หรือตอบแบบสอบถามเกินความเป็นจริงก็ได้ แต่ไม่ถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญเพราะก่อนที่จะให้ประชากรกลุ่มเป้าหมายตอบแบบสอบถามนั้น ผู้วิจัยได้ชี้แจงด้วยวาจาและให้กลุ่มประชากรอ่านคำชี้แจงก่อนตอบแบบสอบถามแล้ว

จากการศึกษาวิจัยข้างต้น พบว่าสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการวิเคราะห์บทวรรณคดีไทย นั่นคือ “การอ่าน” ซึ่งปัจจุบันมีการศึกษาวิจัยเพื่อแก้ปัญหาของผู้เรียนในรายวิชาวรรณคดีไทยหลายชิ้น โดยใช้เทคนิคการอ่านหลากหลายวิธี เช่น งานวิจัยของจุฬาลักษณ์ คชาชัย (2558) เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์การเรียนวรรณคดีไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน ส่งผลให้ ผลสัมฤทธิ์การเรียนวรรณคดีไทยของกลุ่มตัวอย่างสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยการอ่านวรรณคดีไทยนั้น จะเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนแต่ละคนมีการตอบสนองต่อวรรณคดี และแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นยอมรับการตอบสนองต่อวรรณคดีของผู้เรียนโดยปราศจากอคติ

ขณะที่การอ่านตามแนวคิด ทักษะการอ่านแบบเมตาคอกนิชัน (Metacognition) เพื่อวิเคราะห์บทวรรณคดีไทยนั้น พบว่า สามารถส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนได้จริง เช่น งานวิจัยของ ไพรินทร์ พึ่งพงษ์ และคณะ (2564) เรื่อง รูปแบบการสอนภาษาไทยตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดอภิปัญญา เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต พบว่า ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต คะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เฉพาะบทอ่านทางวรรณคดีไทยเท่านั้นที่สามารถนำมาใช้ได้ เช่นเดียวกับ งานวิจัยของศราวุฒิ พรมชมพู และอ้อมธจิต แป้นศรี (2568) เรื่อง การพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้แบบฝึกทักษะนิทานพื้นบ้านม้งร่วมกับกลวิธีการสอนอ่านแบบเมตาคอกนิชัน พบว่าความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากนี้งานวิจัยของ พัชรินทร์ รอดสิน (2563) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครู

ภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านคิดวิเคราะห์ด้วยกลวิธีเมตาคอกนิชันร่วมกับการโค้ช พบว่า คะแนนความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ของครูภาษาไทยหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .052 และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูภาษาไทยเพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านคิดวิเคราะห์ด้วยกลวิธีเมตาคอกนิชันร่วมกับการโค้ช พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด กล่าวได้ว่าการอ่านคิดวิเคราะห์เมตาคอกนิชันสามารถนำมาใช้การจัดการปัญหาในชั้นเรียนได้

การใช้การอ่านแบบเมตาคอกนิชัน (**Metacognition**) เพื่อวิเคราะห์บทวรรณคดีไทยในงานวิจัยนี้จึงมีประโยชน์สำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนิสิตวิชาเอกภาษาไทย และสอดคล้องอย่างยิ่งกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเรื่อง มีประโยชน์ในหลายด้าน เช่น ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบตั้งแต่ วางแผนการอ่าน เช่น ตั้งคำถามก่อนอ่าน ติดตามความเข้าใจระหว่างอ่าน ประเมินผลความเข้าใจหลังอ่าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยให้นิสิตไม่เพียงอ่านเอาเรื่องแต่สามารถวิเคราะห์โครงเรื่อง แนวคิด คุณค่า และกลวิธีทางวรรณศิลป์ได้ นอกจากนี้จะช่วยให้นิสิตเข้าใจเชิงลึกในบทวรรณคดีไทย ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และส่งเสริมการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เป็นระบบ และหลากหลายมุมมองอีกด้วย

6.ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.1.1 สถาบันอุดมศึกษาควรสนับสนุนการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวรรณคดีไทยที่เน้นทักษะคิดวิเคราะห์เป็นหลัก โดยจัดทำเป็นแนวทางหรือคู่มือมาตรฐานสำหรับนิสิตวิชาเอกภาษาไทย เพื่อให้ผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างเป็นระบบ และส่งเสริมการเรียนการสอนที่เน้นการคิดระดับสูง (Higher-order thinking)

6.1.2 ควรจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพอาจารย์ผู้สอนให้มีทักษะในการออกแบบและจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยเชิงวิเคราะห์ เพื่อสร้างความเข้าใจในการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริม Metacognition และ Analytical Thinking ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

6.1.3 ควรสนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนวรรณคดีไทยเชิงวิเคราะห์ในระดับชาติ เพื่อสร้างมาตรฐานและแนวทางที่ชัดเจนสำหรับสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ของนิสิต

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

6.2.1 ผู้สอนควรนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้ทักษะคิดวิเคราะห์ไปปรับใช้ในการสอนจริง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนิสิตผ่านกิจกรรมก่อนอ่าน ระหว่างอ่าน และหลังอ่าน เช่น การตั้งคำถาม การถอดความ และการวิเคราะห์ตัวบท เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์และการให้เหตุผล

6.2.2 ควรจัดทำสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สนับสนุนการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์ เช่น การจัดทำสื่อออนไลน์ คู่มือวิเคราะห์ตัวบท และตัวอย่างกรณีศึกษา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหากับ

บริบทสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัยได้ดียิ่งขึ้น

6.2.3 ควรส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มและการอภิปรายเชิงวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนมุมมองและฝึกทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วม

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

6.3.1 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปยังสถาบันอื่น ๆ หรือรายวิชาอื่น ๆ เพื่อทดสอบความทั่วไปของรูปแบบและประสิทธิผลของการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ในวงกว้าง

6.3.2 ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพิ่มเติมเพื่อศึกษาผลระยะยาวของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยที่เน้นทักษะคิดวิเคราะห์ เช่น การติดตามความสามารถในการวิเคราะห์ตัวบทและการคิดเชิงวิพากษ์ของนิสิตหลังเรียนจบรายวิชา และผลต่อการเรียนรู้วรรณคดีไทยในระดับสูงขึ้น

6.3.3 ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจมีผลต่อการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ของนิสิต เช่น ความสนใจส่วนบุคคล ประสบการณ์ก่อนเรียน และการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ เพื่อปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

จุฬาลักษณ์ คชาชัย. (2558). การศึกษาผลสัมฤทธิ์การเรียนวรรณคดีไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน. *วารสารศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 8*(2), 62–75.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2555). *80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.* อินเตอร์คอร์ปอเรชัน.

ทิศนา แขมณี. (2566). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 26). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชัย ศรีภูไพ. (2542). *วรรณคดี สังคม และการเมือง.* สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

ไพรินทร์ พึ่งพงษ์, และคณะ. (2564). รูปแบบการสอนภาษาไทยตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดอภิปัญญา เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต. *วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 13*(2), 132–150.

ศราวุฒิ พรมชมพู, & อ้อมธจิต แป้นศรี. (2568). การพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้แบบฝึกทักษะนิทานพื้นบ้านม้งร่วมกับกลวิธีการสอนอ่านแบบเมตาคอกนิชัน. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 8*(3), 623–634.

สุวิทย์ มูลคำ. (2553). *วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). ภาพพิมพ์.

เอมอร ชิตตะโสภณ. (2521). *โลกแห่งวรรณคดี.* ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.

Bloom, B. S. (Ed.). (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain.* Longmans, Green.

Kirkpatrick, D. L. (1998). *Evaluating training programs: The four levels* (2nd ed.). Berrett-Koehler Publishers.

Journal of Buddhist Education and Research
ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)
JBER

Research Paper
JBER Scope: Education

กลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อนการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน: การศึกษาเชิงคุณภาพจากมุมมองของผู้บริหาร

Mechanisms of Change Management for Driving the Integration of Artificial Intelligence (AI) in Private Vocational Education Institutions: A Qualitative Study from the Perspective of Administrators

สิริรัตน์ ดอนจันทร์โคตร[1*], ศิวกร อินภูษา[2], ยิ่งสรรค์ หาพา[3]

[1,2,3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Sirirat Donjuakot[1*], Siwakorn Inphusa[2], Yingsak Hapa[3]
[1,2,3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * siwakornin@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 18 May 2026; Revised: 01 June 2026; Accepted: 01 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิจัยเอกสารนี้ มุ่งวิเคราะห์กลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อนการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์กลไกเชิงกลยุทธ์ตามขั้นตอนการบริหารการเปลี่ยนแปลง 2) เพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จและความท้าทายเฉพาะบริบท และ 3) เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการสำหรับการบริหารนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ การวิจัยดำเนินการ 3 ระยะ โดยใช้กรอบ ทฤษฎี 8 ขั้นตอนของคอตเตอร์ ในการวิเคราะห์เชิงนิรนัย เพื่อสกัดหลักฐานการบริหารที่เน้น ความเร่งด่วนเชิงการตลาด และการสร้าง วิสัยทัศน์ที่บูรณาการปัญญาประดิษฐ์อย่างฝังแน่น ผลการวิจัย พบว่า กลไกที่ประสบความสำเร็จคือ “กลไกการเปลี่ยนแปลงแบบผสมผสานเพื่อการลงทุนอย่างคุ้มค่า” ซึ่งใช้ ภาวะผู้นำแบบเจ้าของกิจการ และการ รวบรัดขั้นตอน ในการขับเคลื่อน ปัจจัยความสำเร็จหลักคือ การบริหารความคุ้มทุน ที่เน้น ผลตอบแทนจากการลงทุน ในระยะสั้น ในขณะที่ความท้าทายสำคัญคือ ความกังวลของบุคลากรสายปฏิบัติการต่อการถูกแทนที่ และความผันผวนของบุคลากรที่มีทักษะปัญญาประดิษฐ์ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ที่สังเคราะห์ได้ คือ การจัดตั้ง “หน่วยงานประเมินผลตอบแทนจากการลงทุนด้านนวัตกรรม” และการลงทุนใน “โปรแกรมฝึกอบรมเพื่อรับรองสมรรถนะย่อยด้านปัญญาประดิษฐ์” สำหรับบุคลากรเดิมอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยนี้ช่วยยืนยันและขยายขอบเขตความเข้าใจของทฤษฎีการบริหารการเปลี่ยนแปลงในบริบทขององค์กรที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร

คำสำคัญ: การบริหารการเปลี่ยนแปลง, ปัญญาประดิษฐ์, อาชีวศึกษาเอกชน

Abstract

This Qualitative Document Analysis (QDA) primarily aimed to analyze change management mechanisms for integrating Artificial Intelligence (AI) in private vocational education institutions. The study had three main objectives: 1) To analyze strategic

mechanisms based on established change management steps; 2) To identify context-specific success factors and challenges; and 3) To synthesize actionable recommendations for AI innovation management. The research proceeded in three phases, utilizing Kotter's 8-Step Model for deductive analysis to extract evidence emphasizing market urgency and establishing an AI-Embedded Vision. Findings revealed the successful mechanism is the “Cost-Benefit Driven Hybrid Change Mechanism.” This model modifies Kotter's steps by using Entrepreneurial Leadership to consolidate implementation phases for rapid deployment. The key success factor identified was Cost-Effectiveness Management, focusing on achieving Return on Investment (ROI) in the short term. Conversely, critical challenges include staff anxiety about being replaced in practical skills streams and the high fluctuation of AI-skilled personnel due to competition from industry. Actionable recommendations synthesized from the study include establishing an “Innovation ROI Evaluation Unit” and continuously investing in “AI Micro-Credentialing Programs” for existing personnel to build sustainability and mitigate resistance. The results confirm and expand the understanding of change management theory within resource-constrained, market-driven organizations.

Keywords: Change Management, Artificial Intelligence, Private Vocational Education

1. บทนำ

โลกกำลังก้าวเข้าสู่ยุค AI เต็มรูปแบบ ซึ่งไม่ใช่เพียงกระแสเทคโนโลยี แต่เป็นการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมอย่างสิ้นเชิง สถาบันการศึกษา จึงต้องเผชิญกับแรงกดดันมหาศาลในการ ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) จากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่การเป็นผู้สร้างทักษะที่สามารถทำงานร่วมกับเทคโนโลยีอัจฉริยะได้ (OECD, 2021) การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ถูกยกระดับเป็นวาระแห่งชาติ โดยในประเทศไทย แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (พ.ศ. 2564–2570) ได้กำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการ พัฒนากำลังคน AI และส่งเสริมการประยุกต์ใช้ AI ในภาคการศึกษาอย่างกว้างขวาง (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) โดยมุ่งหวังให้สถาบันการศึกษากลายเป็นแหล่งผลิตและพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะสอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรม 4.0 อย่างไรก็ดี การบูรณาการ AI เข้าสู่ระบบงานและการเรียนการสอนนั้น ไม่สามารถสำเร็จได้ด้วยการจัดซื้อฮาร์ดแวร์หรือซอฟต์แวร์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องการ การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) ที่เข้มแข็งและเป็นระบบ ซึ่งถือเป็นแกนหลักของการนำนวัตกรรมมาใช้อย่างยั่งยืน (Kotter, 2012) การบริหารการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการปรับปรุงโครงสร้าง นโยบาย และที่สำคัญที่สุดคือ วัฒนธรรมองค์กร เพื่อให้บุคลากรเกิดความตระหนักรู้ ยอมรับ และสามารถดำเนินการตามวิสัยทัศน์ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Fullan, 2016) หากขาดกลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม ความพยายามในการนำ AI มาใช้ก็เสี่ยงที่จะเผชิญกับความล้มเหลวในวงกว้าง ดังนั้น การศึกษาเพื่อถอดรหัสกลไกเชิงบริหารที่ใช้ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อรับมือกับยุค AI จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศในการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ

ความท้าทายหลักของการบูรณาการ AI ในการศึกษาไทย ไม่ใช่การขาดแคลนเทคโนโลยี แต่คือความล้มเหลวในการจัดการคน (Human Side of Change) และขาดกลยุทธ์สร้างการยอมรับอย่างยั่งยืน (Jao, 2023) งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า แม้จะมีการลงทุนในระบบดิจิทัลและ AI มากขึ้น แต่ความสำเร็จมักถูกจำกัดด้วย ความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง (Resistance to Change) ของบุคลากร (ธนโชติ ธนโชติกุล,

2565) โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์และบุคลากรสายวิชาชีพที่ไม่ใช่เทคโนโลยี อาจรู้สึกว่า AI เป็นภัยคุกคามต่อความเชี่ยวชาญเดิมหรือรู้สึกว่าขาดทักษะในการใช้เครื่องมือใหม่ ๆ ทำให้เกิด ช่องว่างความรู้และความมั่นใจ (Knowledge and Confidence Gap) ในการประยุกต์ใช้ AI ในการออกแบบการเรียนการสอนแบบ Active Learning หรือการใช้ AI เพื่อลดภาระงานธุรการตามที่นโยบายภาครัฐตั้งเป้าไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2564) นอกจากนี้ ความซับซ้อนของการบริหารการเปลี่ยนแปลงยังรวมถึงความท้าทายในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมว่า AI จะส่งผลต่อผลลัพธ์ของนักศึกษาและบทบาทของครูอย่างไร ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญตามทฤษฎีของ Kotter (2012) เพื่อหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่ขาดทิศทางและกำลังใจ (OECD, 2021) การขาดการประเมินความพร้อมขององค์กรก่อนการนำนวัตกรรมเข้าสู่ระบบ การจัดการทรัพยากรที่กระจัดกระจายและการสื่อสารที่ไม่ทั่วถึงและไม่ต่อเนื่อง ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการริเริ่มด้าน AI หลายแห่งกลายเป็นเพียงโครงการนำร่องที่ไม่มีความยั่งยืนและไม่สามารถฝังรากเข้าสู่ วัฒนธรรมการทำงานปกติ (Organizational Culture) ได้สำเร็จ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการวิเคราะห์กลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่ผู้บริหารใช้ในการรับมือกับความท้าทายเหล่านี้อย่างเป็นระบบ

บริบทของ สถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน (Private Vocational Education Institutions) เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความน่าสนใจและมีความซับซ้อนเฉพาะตัวในการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อรับ AI โดยมีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากสถาบันของรัฐและอุดมศึกษาทั่วไป (Kowch & Ironstone-Catterall, 2020) สถานศึกษาต้องเผชิญแรงกดดันสองด้าน: ด้านแรกคือ การแข่งขันทางการตลาดสูง บีบให้ต้องเร่งปรับหลักสูตร AI ให้ทันสมัย เพื่อดึงดูดผู้เรียนและตอบโจทย์อุตสาหกรรม (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2566) ทำให้จำเป็นต้องมีการตัดสินใจและลงมือปฏิบัติอย่างรวดเร็ว (Administrative Agility) ด้านที่สองคือ ข้อจำกัดด้านทรัพยากร (Resource Constraints) โดยเฉพาะงบประมาณในการลงทุนเทคโนโลยี AI ขั้นสูง การจัดหาและรักษาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้าน AI และการจัดการกับความเสี่ยงด้านการเงินที่เกิดจากการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล (Hsu et al., 2023) ยิ่งไปกว่านั้น ธรรมชาติของการอาชีวศึกษาที่เน้น ทักษะปฏิบัติ (Hands-on Skills) สร้างความท้าทายในการบูรณาการ AI โดยผู้บริหารต้องตัดสินใจอย่างรอบคอบว่าจะใช้ AI ในการ เสริมสร้าง (Enhance) ทักษะปฏิบัติอย่างไร ไม่ใช่ แทนที่ (Replace) ทักษะเหล่านั้น ซึ่งต้องใช้กลไกการบริหารจัดการหลักสูตรและบุคลากรที่ละเอียดอ่อน การขาดแคลนเอกสารหรือหลักฐานที่เปิดเผยถึง กลไกการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ของผู้บริหารอาชีวะเอกชนในการนำ AI มาใช้ถือเป็นช่องว่างสำคัญทางวิชาการ เนื่องจากผู้บริหารกลุ่มนี้มีความจำเป็นต้องใช้กลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่เน้นความคุ้มทุน ความยืดหยุ่นและการสร้างแรงจูงใจในวงจำกัดของทรัพยากร การทำความเข้าใจ “มุมมอง” และ “กลไก” ที่ปรากฏในเอกสารการบริหารของพวกเขาจึงเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความเข้าใจเชิงลึกว่าการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่ประสบความสำเร็จในบริบทอาชีวศึกษาเอกชนนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร

จากที่กล่าวมาข้างต้น ความจำเป็นในการบูรณาการ AI ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนเป็นวาระเร่งด่วนที่เผชิญกับความท้าทายด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง การต่อต้านของบุคลากร และข้อจำกัดด้านทรัพยากร การวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิจัยเอกสารนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการ ถอดรหัส (Decipher)

กลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่ผู้บริหารอาชีวศึกษาเอกชนใช้ในการนำนวัตกรรม AI เข้ามาสู่องค์กรอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยกรอบแนวคิดที่น่าเชื่อถือของ ทฤษฎี 8 ขั้นตอนของคอตเตอร์ (Kotter's 8-Step Process) ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ปรากฏในเอกสารการบริหาร (Kotter, 2012) การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อวิเคราะห์ กลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญในการขับเคลื่อนการบูรณาการ AI และเพื่อค้นหา ปัจจัยความสำเร็จและความท้าทาย ที่มีนัยสำคัญในบริบทเฉพาะนี้ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ จากการวิจัยนี้มีความสำคัญต่อหลายภาคส่วน ได้แก่ (1) ด้านวิชาการ: การสร้างองค์ความรู้ใหม่และแบบจำลองเชิงทฤษฎีของกลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงในบริบทอาชีวศึกษาเอกชนที่แตกต่างจากภาครัฐและอุดมศึกษาทั่วไป (2) ด้านปฏิบัติการ: การมอบ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (Actionable Recommendations) ที่ชัดเจนและเป็นระบบให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนในการวางแผนและดำเนินการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อลดความเสี่ยงจากความล้มเหลวและเร่งให้เกิดการใช้ AI เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน (3) ด้านนโยบาย: การให้ข้อมูลเชิงลึกแก่หน่วยงานกำกับดูแล (เช่น สอช. และ สอศ.) ในการออกแบบนโยบายสนับสนุนและโปรแกรมการพัฒนาบุคลากรที่สอดคล้องกับความต้องการและข้อจำกัดที่แท้จริงของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพกำลังคนอาชีวะให้สามารถแข่งขันได้ในยุค AI อย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กลไกเชิงกลยุทธ์ตามขั้นตอนการบริหารการเปลี่ยนแปลง
2. เพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จและความท้าทายเฉพาะบริบทอาชีวศึกษาเอกชน
3. เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการสำหรับการบริหารนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์กลไกเชิงกลยุทธ์ (Analyzing Strategic Mechanisms) งานวิจัยเริ่มจากการวิเคราะห์เอกสารผู้บริหาร เพื่อถอดบทเรียนกลไกเชิงกลยุทธ์ตามขั้นตอนการบริหารการเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลไกเชิงกลยุทธ์ตามขั้นตอนการบริหารการเปลี่ยนแปลง กลุ่มตัวอย่างเอกสารคือเอกสารจาก สถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนชั้นนำ ที่มีการริเริ่มโครงการบูรณาการ AI อย่างชัดเจน โดยใช้วิธี เจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือหลักคือ แบบฟอร์มการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis Protocol) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยใช้ ทฤษฎี 8 ขั้นตอนของคอตเตอร์ (Kotter's 8-Step Process) เป็นกรอบในการเข้ารหัสเชิงนิรนัย (Deductive Coding) การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการสกัดข้อความสำคัญและทำการเข้ารหัสจนเกิด ความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) เครื่องมือนี้ได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ และมีการตรวจสอบความสอดคล้องของการเข้ารหัสโดยผู้วิจัยอิสระ (Inter-rater Reliability) เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์เบื้องต้น

ระยะที่ 2 การค้นหาปัจจัยความสำเร็จและความท้าทาย (Identifying Success Factors and Challenges) ในระยะที่สอง มุ่งเน้นการค้นหาปัจจัยและความท้าทายที่เฉพาะเจาะจงกับบริบทของอาชีวศึกษา

เอกชน ผ่านการวิเคราะห์ชุดข้อมูลเชิงคุณภาพ (Codes and Excerpts) ที่ได้จากระยะที่ 1 โดยใช้ โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis Software) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ การเข้ารหัสแบบอุปนัย (Inductive Coding) เพื่อค้นหารหัสและหัวข้อหลัก (Themes) ใหม่ ๆ ที่สะท้อนถึงปัจจัยความสำเร็จ (เช่น ความคุ้มค่าของการลงทุน) และความท้าทาย (เช่น ความต้านทานของบุคลากรสายปฏิบัติการ) ซึ่งอาจไม่ปรากฏในกรอบทฤษฎีนำโดยตรง จากนั้นจึงทำการจัดกลุ่มรหัสที่ได้เข้าเป็น หัวข้อหลัก (Themes) หรือ ปัจจัยที่เป็นเอกลักษณ์ของบริบทอาชีวศึกษาเอกชน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการค้นหาปัจจัยความสำเร็จและความท้าทาย

ระยะที่ 3 การสังเคราะห์และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (Synthesizing and Practical Recommendations) ระยะสุดท้ายนี้มุ่งเน้นการสรุปและนำเสนอผลการวิจัย โดยเริ่มต้นจากการ สังเคราะห์ (Synthesize) ผลการวิเคราะห์กลไกเชิงกลยุทธ์ (ระยะที่ 1) และปัจจัยความสำเร็จ/ความท้าทาย (ระยะที่ 2) เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงโครงสร้างของกลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลง AI ในอาชีวศึกษาเอกชน จากนั้นจึงนำผลการสังเคราะห์ไปใช้ในกระบวนการ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) โดยผ่านการตรวจสอบความถูกต้องโดยผู้เชี่ยวชาญ (Peer Debriefing) หรือ การประชุมกลุ่ม (Focus Group) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3-5 ท่าน เพื่อยืนยันความสมเหตุสมผลของกลไกและปัจจัยที่ค้นพบ ขั้นตอนสุดท้ายคือการสรุปผลการวิจัยทั้งหมด และนำเสนอ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (Practical Recommendations) ที่ชัดเจนและสามารถนำไปใช้ได้จริงในการบริหารนวัตกรรม AI ของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการสำหรับการบริหารนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์เอกสารเชิงคุณภาพ (Qualitative Document Analysis) สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ผลระยะที่ 1 การวิเคราะห์กลไกเชิงกลยุทธ์ตามขั้นตอนการบริหารการเปลี่ยนแปลง จากการเข้ารหัสเชิงนิรนัย (Deductive Coding) โดยใช้กรอบทฤษฎี 8 ขั้นตอนของคอตเตอร์ (Kotter's 8-Step Process) เพื่อเป็นแนวทางในการนำองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่ประสบความสำเร็จ โดยเน้นการสร้างพลังขับเคลื่อนและความรู้สึกร่วมทางด้านจิตวิทยาในบุคลากร โมเดลนี้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระยะหลักคือ การเตรียมการ, การนำไปปฏิบัติ, และการทำให้ยั่งยืน ดังนี้

ระยะเตรียมการ (Preparation Phase) มี 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 สร้างความตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วน (Establish a Sense of Urgency) นี่คือขั้นตอนแรกและเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องทำให้บุคลากรส่วนใหญ่รู้สึกร่วมกันและยอมรับว่าองค์กรกำลังเผชิญกับวิกฤตหรือโอกาสครั้งใหญ่ที่ ไม่สามารถรอได้ การสร้างความเร่งด่วนนี้จะช่วยกระตุ้นให้คนพร้อมที่จะก้าวออกจากสภาวะความสบาย (Status Quo) และเปิดรับการเปลี่ยนแปลง เช่น การนำเสนอข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความล้าหลังทางเทคโนโลยี (AI) เมื่อเทียบกับคู่แข่ง, ขั้นตอนที่ 2 จัดตั้งกลุ่มพันธมิตรผู้ชี้นำที่ทรงพลัง (Form a Powerful Guiding Coalition) การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ไม่สามารถสำเร็จได้ด้วยผู้นำเพียงคนเดียว ผู้นำต้องรวบรวม

กลุ่มบุคลากรที่มีอิทธิพล มีความสามารถ มีอำนาจในการตัดสินใจ และมีทักษะหลากหลายมาทำงานร่วมกันในฐานะ “พันธมิตรผู้ชี้นำ” กลุ่มนี้ต้องเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงที่เชื่อถือได้ ทำหน้าที่เป็นเสียงหลักในการสื่อสารวิสัยทัศน์และผลักดันการดำเนินการในทุกระดับขององค์กร และ ขั้นตอนที่ 3 พัฒนากลยุทธ์และกำหนดวิสัยทัศน์ (Create a Vision and Strategy) เมื่อทีมชี้นำถูกจัดตั้งขึ้นแล้ว หน้าที่ถัดไปคือการกำหนด วิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สร้างแรงบันดาลใจ และเข้าใจง่าย โดยวิสัยทัศน์นี้ต้องเป็นภาพอนาคตที่ต้องการและสามารถสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้บุคลากรรู้ว่าทิศทางของการเปลี่ยนแปลงคืออะไร และทำไมจึงต้องเปลี่ยนแปลง (เช่น การกำหนด วิสัยทัศน์ที่บูรณาการ AI อย่างฝังแน่น ในการจัดการเรียนการสอน)

ระยะนำไปปฏิบัติ (Implementation Phase) มี 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 4 สื่อสารวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง (Communicate the Change Vision) วิสัยทัศน์ที่ดีจะไร้ความหมายหากไม่มีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ คอตเตอร์เน้นย้ำว่าการสื่อสารต้องทำอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และทำซ้ำหลายรูปแบบจนกว่าจะ “ฝังแน่น” ในความคิดของบุคลากร ผู้นำต้องใช้ทุกโอกาสในการสื่อสารและต้อง เป็นแบบอย่าง ในการกระทำตามวิสัยทัศน์นั้น ๆ ด้วยตนเอง, ขั้นตอนที่ 5 มอบอำนาจให้บุคลากรดำเนินงานในวงกว้าง (Empower Broad-Based Action) ขั้นตอนนี้คือการขจัดอุปสรรคที่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการมอบอำนาจและเครื่องมือที่จำเป็นให้บุคลากรได้ลงมือทำตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ ผู้นำต้องกำจัดระบบ โครงสร้าง หรือวัฒนธรรมองค์กรที่ต้านทานการเปลี่ยนแปลงออกไป และให้การฝึกอบรมที่เหมาะสม (เช่น โปรแกรมฝึกอบรมเพื่อรับรองสมรรถนะย่อยด้านปัญญาประดิษฐ์) เพื่อให้บุคลากรมีความมั่นใจในการดำเนินการ และ ขั้นตอนที่ 6 สร้างผลลัพธ์ที่สำเร็จในระยะสั้น (Generate Short-Term Wins) การเปลี่ยนแปลงที่ประสบความสำเร็จต้องแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การสร้าง ผลลัพธ์ที่สำเร็จในระยะสั้น ที่สามารถวัดผลได้ชัดเจนและเป็นจริง จะช่วยกระตุ้นขวัญและกำลังใจ สร้างความเชื่อมั่นในทิศทางของโครงการ และช่วยยืนยันกับผู้ที่ยังไม่แน่ใจว่าการเปลี่ยนแปลงกำลังนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีจริง

ระยะทำให้ยั่งยืน (Sustaining Phase) มี 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 7 รวมผลสำเร็จและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม (Consolidate Gains and Produce More Change) ไม่ควรชะลอตัวเมื่อเห็นผลสำเร็จในระยะสั้น แต่ควรใช้ความสำเร็จเหล่านั้นเป็นฐานในการเร่งการเปลี่ยนแปลงให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ผู้นำต้องใช้โมเมนตัมที่สร้างขึ้นเพื่อปรับปรุงระบบ โครงสร้าง นโยบาย และกระบวนการที่ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ให้สำเร็จอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้จากความผิดพลาดที่เกิดขึ้น และ ขั้นตอนที่ 8 ผนวกแนวทางใหม่ให้เป็นวัฒนธรรมองค์กร (Anchor New Approaches in the Culture) นี่คือขั้นตอนสุดท้ายและสำคัญที่สุด คือการทำให้แนวทางใหม่ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กร อย่างถาวร โดยการเชื่อมโยงความสำเร็จที่ได้รับเข้ากับพฤติกรรมและค่านิยมใหม่ๆ ของบุคลากร เพื่อให้มั่นใจว่าแนวทางปฏิบัติใหม่ๆ ที่รวม AI เข้าไปด้วยจะไม่ถูกละทิ้งไปเมื่อแรงผลักดันเริ่มลดลง

พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนได้แสดงกลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในเอกสารสำคัญ โดยมีการปรับกลไกให้เข้ากับบริบทของเอกชนที่เน้นความคล่องตัว (Agility) และผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment: ROI) ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้สึกเร่งด่วน (Sense of Urgency):

พบหลักฐานใน แผนยุทธศาสตร์ ที่เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการผลิตบัณฑิตให้มีทักษะ AI เพื่อให้ทันต่อความต้องการของ ตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Ex: “การไม่ปรับตัวเข้าสู่ AI จะทำให้ส่วนแบ่งทางการตลาดของสถานศึกษาลดลงภายใน 3 ปีถัดไป”) ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (Vision and Strategy): พบการกำหนด “วิสัยทัศน์ AI-Embedded” ที่ชัดเจน โดยระบุเป้าหมายในการใช้ AI เพื่อลดภาระงานธุรการของครู และ เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการปฏิบัติ ของนักเรียนในสาขาหลัก (Ex: “มุ่งมั่นที่จะเป็นโรงเรียนอาชีวะแห่งแรกที่ใช้ AI Tutor เพื่อเสริมการฝึกปฏิบัติเฉพาะบุคคล”) ขั้นตอนที่ 5 การให้อำนาจบุคลากรในการปฏิบัติ (Empowerment): พบเอกสารที่ระบุถึงการจัดตั้ง “กองทุนนวัตกรรมครู” หรือ “งบประมาณเริ่มต้น (Seed Fund)” เพื่อให้ครูสามารถทดลองใช้เครื่องมือ AI และปรับเปลี่ยนวิธีการสอนโดยไม่มีผลกระทบต่อการประเมินผลการปฏิบัติงานในช่วงนำร่อง ซึ่งถือเป็นการ ขจัดอุปสรรคเชิงระบบ ขั้นตอนที่ 6 การสร้างผลลัพธ์ระยะสั้น (Short-Term Wins): เอกสารรายงานโครงการพบการเน้นย้ำถึงการวัดผลสำเร็จที่รวดเร็ว เช่น การจัดกิจกรรม “รางวัลครูผู้นำ AI” หรือการเผยแพร่ ตัวเลขการลดเวลาในการตรวจงานของครู (Productivity Gain) ภายหลังการใช้ AI Assistance Bot เพื่อสร้างแรงจูงใจและความเชื่อมั่น

ผลระยะที่ 2 การค้นหาปัจจัยความสำเร็จและความท้าทายเฉพาะบริบทอาชีวศึกษาเอกชน จากการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพแบบอุปนัย (Inductive Coding) ของเอกสารการบริหารจัดการ พบว่าการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนถูกขับเคลื่อนและถูกจำกัดด้วยปัจจัยเฉพาะบริบทที่แตกต่างจากสถาบันของรัฐอย่างชัดเจน ปัจจัยความสำเร็จหลักที่ปรากฏในเอกสารคือ การบริหารความคุ้มทุน (Cost-Effectiveness Management) ผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนเน้นลงทุนระบบ AI แบบ Subscription หรือ Open-Source มากกว่าการพัฒนาเองอย่างมีนัยสำคัญ บันทึกการประชุมแสดงให้เห็นการพิจารณาถึงผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI) ภายในระยะเวลา 1-2 ปีอย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นกลไกที่จำเป็นในการควบคุมค่าใช้จ่ายและสร้างความชอบธรรมในการลงทุนแก่ผู้ถือหุ้นหรือผู้บริหารระดับสูง ปัจจัยสำคัญอีกประการคือ ภาวะผู้นำแบบเจ้าของกิจการ (Entrepreneurial Leadership) ที่ทำให้เกิดการตัดสินใจที่รวดเร็ว (Top-Down) ทั้งในการปรับหลักสูตรและการลงทุนในเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งสร้างความคล่องตัวในการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญสองด้าน ด้านแรกคือ ความกังวลต่อการถูกแทนที่ในสายปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มครูและช่างผู้ฝึกสอนที่เชี่ยวชาญทักษะปฏิบัติจริง (Hands-on Skills) ซึ่งเป็นหัวใจของการอาชีวศึกษา รายงานการประชุมระบุถึงความกังวลว่า AI อาจลดทอนทักษะฝีมือ ผู้บริหารจึงกำหนดนโยบายให้ AI เป็นเพียง “เครื่องมือเสริม” สำหรับจำลองสถานการณ์หรือประเมินผลเบื้องต้น ความท้าทายด้านที่สองคือ ความผันผวนของบุคลากรที่มีทักษะ AI รายงานการสรรหาบุคลากรแสดงถึงความยากลำบากในการรักษาครูที่มีความรู้ความสามารถด้าน AI ไว้ในองค์กร เนื่องจากการแข่งขันด้านค่าตอบแทนที่สูงกว่าจากภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้ผู้บริหารต้องปรับกลยุทธ์โดยหันมาเน้นการ Upskilling/Reskilling ครูและบุคลากรเดิม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาบุคลากรภายในองค์กรมากกว่าการพึ่งพาการจ้างบุคลากรใหม่จากภายนอก ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปัจจัยความสำเร็จและความท้าทายที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงกับสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน

ประเภท	หัวข้อหลัก (Theme)	การค้นพบที่สำคัญจากเอกสาร (Key Findings)
ปัจจัยความสำเร็จ	การบริหารความคุ้มทุน (Cost-Effectiveness Management)	พบการตัดสินใจลงทุนในระบบ AI ที่เน้น Subscription Model หรือ Open-Source Platforms มากกว่าการพัฒนาระบบเอง เพื่อควบคุมค่าใช้จ่ายและทำให้เกิด ROI ในระยะเวลา 1-2 ปี ซึ่งสะท้อนความจำเป็นเชิงบริหารของเอกชน
	ภาวะผู้นำแบบเจ้าของกิจการ (Entrepreneurial Leadership)	ผู้บริหารระดับสูง (ผู้อำนวยการ/ผู้รับใบอนุญาต) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและผลักดันนวัตกรรมอย่างรวดเร็ว (Top-Down Implementation) โดยเฉพาะการปรับหลักสูตรและการลงทุนเทคโนโลยี ซึ่งทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงมีความคล่องตัวสูง
ความท้าทาย	ความกังวลต่อการถูกแทนที่ในสายปฏิบัติ	พบความกังวลของ ครู/ช่างผู้ฝึกสอน ที่ระบุในบันทึกการประชุมว่า AI อาจแทนที่ทักษะปฏิบัติจริง (Hands-on Skills) ซึ่งเป็นหัวใจของการอาชีวศึกษา ทำให้ผู้บริหารต้องมีการชี้แจงและกำหนดนโยบายให้ AI เป็นเพียง “เครื่องมือเสริม (Augmentation Tool)”
	ความผันผวนของบุคลากร AI	รายงานการสรรหาบุคลากรพบปัญหาการรักษาครูที่มีทักษะ AI ไว้ในองค์กร เนื่องจากข้อเสนอค่าตอบแทนจากภาคอุตสาหกรรมที่สูงกว่า ทำให้ผู้บริหารต้องเน้นกลไกการ Upskilling/Reskilling บุคลากรเดิมมากกว่าการจ้างใหม่

ผลระยะที่ 3 การสังเคราะห์และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ การสังเคราะห์กลไกและปัจจัยที่ค้นพบนำไปสู่การพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการที่ได้รับการยืนยันความถูกต้องโดยผู้เชี่ยวชาญ (Peer Debriefing)

1. ข้อสรุปเชิงโครงสร้างของกลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลง AI (Synthesis of Change Mechanism) กลไกที่ผู้บริหารอาชีวศึกษาเอกชนใช้ประสบความสำเร็จคือ “กลไกการเปลี่ยนแปลงแบบผสมผสานเพื่อการลงทุนอย่างคุ้มค่า (Cost-Benefit Driven Hybrid Change Mechanism)” ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้ทฤษฎีคอตเตอร์ 8 ขั้นตอน โดยมีการ รวบรัดขั้นตอน (Consolidation) โดยเฉพาะขั้นตอนที่ 2 (สร้างทีมนำการเปลี่ยนแปลง) เข้ากับขั้นตอนที่ 3 (กำหนดวิสัยทัศน์) และเน้นย้ำขั้นตอนที่ 6 (สร้างผลลัพธ์ระยะสั้น) อย่างมาก เพื่อให้เกิดแรงจูงใจและพิสูจน์ความคุ้มค่าของการลงทุนแก่ผู้ถือหุ้นและบุคลากรอย่างรวดเร็ว

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (Practical Recommendations) ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล: ผู้บริหารควรเน้นการลงทุนใน “โปรแกรมฝึกอบรมแบบ Micro-Credentialing ด้าน AI” สำหรับบุคลากรเดิม โดยให้สิทธิประโยชน์ที่ชัดเจนแก่ผู้ที่ผ่านการอบรม เพื่อแก้ปัญหาความต้านทานและลดความเสี่ยงจากการ

สูญเสียบุคลากรใหม่ที่มีทักษะสูง, ด้านนโยบายการลงทุน: ควรมีการจัดตั้ง “หน่วยงานประเมิน ROI ด้านนวัตกรรม” ในองค์กรเพื่อพิจารณาความคุ้มค่าของการใช้ AI ในงานธุรการเป็นอันดับแรก ก่อนขยายไปยังงานสอนหลัก เพื่อรับประกันว่าการลงทุน AI ก่อให้เกิดผลตอบแทนทางการเงินและการบริหารที่ชัดเจน, ด้านการบริหารการสอน: ควรออกนโยบายที่เน้นย้ำถึง “จริยธรรมการใช้ AI และการบูรณาการทักษะปฏิบัติ” โดยกำหนดให้ AI เป็นเครื่องมือในการจำลองสถานการณ์หรือประเมินผลเบื้องต้นเท่านั้น เพื่อคลายความกังวลของครูและนักศึกษาในสายปฏิบัติการ และธำรงไว้ซึ่งมาตรฐานทักษะฝีมืออาชีพ

5. อภิปรายผล

การศึกษานี้สามารถนำมาอภิปรายผลตามลำดับของการดำเนินการวิจัย3 ระยะ เพื่อเชื่อมโยงการค้นพบกับหลักการทางวิชาการและการบริหารการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์กลไกเชิงกลยุทธ์ตามขั้นตอนการบริหารการเปลี่ยนแปลง ผลการวิเคราะห์ในระยะนี้ ซึ่งใช้ ทฤษฎี 8 ขั้นตอนของคอตเตอร์ (Kotter's 8-Step Process) เป็นกรอบเชิงนิรนัย (Deductive Framework) แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนใช้กลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงโดยเน้น ความเร่งด่วนเชิงการตลาด และ การสร้างแรงจูงใจที่จับต้องได้ เป็นหลัก การค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Kowch และ Ironstone-Catterall (2020) ที่ชี้ว่าสถาบันเอกชนมีแรงกดดันในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานสูงกว่าสถาบันของรัฐ การที่ผู้บริหารสร้าง ความรู้สึกเร่งด่วน (Sense of Urgency) โดยอ้างถึง ส่วนแบ่งทางการตลาด และการผลิตบัณฑิตให้ทันต่อความต้องการของอุตสาหกรรม (แทนที่จะเน้นเพียงมิติเชิงวิชาการ) ยืนยันว่าการขับเคลื่อน AI ในบริบทเอกชนนั้นมี ปัจจัยด้านเศรษฐศาสตร์เป็นแรงผลักดันหลัก

นอกจากนี้ การพบหลักฐานการจัดตั้ง กองทุนนวัตกรรมครู หรือ งบประมาณเริ่มต้น (Seed Fund) และการเน้นการวัดผลสำเร็จในระยะสั้น เช่น ตัวเลขการลดเวลาในการตรวจงานของครู (Productivity Gain) สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจของผู้บริหารในหลักการ การให้อำนาจบุคลากร (Empowerment) และการสร้างผลลัพธ์ระยะสั้น (Short-Term Wins) ตามแนวคิดของคอตเตอร์ การดำเนินการเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเอาชนะ ความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง (Resistance to Change) และสร้างความมั่นใจแก่บุคลากรว่าการนำ AI มาใช้จะก่อให้เกิด ประโยชน์ที่ชัดเจน ต่อภาระงานของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Fullan (2016) ที่เน้นว่าความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับการจัดการ “ด้านมนุษย์” อย่างมีประสิทธิภาพ

ระยะที่ 2 การค้นหาปัจจัยความสำเร็จและความท้าทายเฉพาะบริบทอาชีวศึกษาเอกชน ผลการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis) ได้เน้นย้ำถึง ความแตกต่างเชิงบริบท ของอาชีวศึกษาเอกชนในยุค AI อย่างชัดเจน ปัจจัยความสำเร็จที่โดดเด่นคือ ภาวะผู้นำแบบเจ้าของกิจการ (Entrepreneurial Leadership) ที่เน้น การบริหารความคุ้มทุน (Cost-Effectiveness Management) โดยเลือกใช้ AI ในรูปแบบ Subscription Model เพื่อควบคุมค่าใช้จ่ายและการแสวงหา ROI ที่รวดเร็ว การค้นพบนี้เป็นไปตามธรรมชาติของสถาบันเอกชนที่ต้องบริหารภายใต้ ข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการเงิน และความจำเป็นในการดำรงอยู่

ทางการตลาด

ในด้านความท้าทาย ความกังวลของ ครู/ช่างผู้ฝึกสอน ต่อ การถูกแทนที่ในสายปฏิบัติ เป็นประเด็นเฉพาะของการอาชีวศึกษาที่เน้นทักษะฝีมือ ผลการวิจัยชี้ว่า ผู้บริหารต้องใช้กลไกการสื่อสารที่เน้นย้ำให้ AI เป็นเพียง “เครื่องมือเสริม (Augmentation Tool)” เพื่อให้ AI เสริมสร้าง (Enhance) ทักษะ ไม่ใช่ ลดทอน (Replace) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hsu et al. (2023) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการกำหนดบทบาทของ AI ในการศึกษาด้านอาชีพ นอกจากนี้ ปัญหา ความผันผวนของบุคลากรที่มีทักษะ AI เนื่องจากอัตราค่าตอบแทนที่สูงในภาคอุตสาหกรรม ทำให้กลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงต้องเน้นที่การ Upskilling/Reskilling บุคลากรเดิม มากกว่าการสรรหาบุคลากรใหม่ ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่จำเป็นเพื่อสร้างความยั่งยืนด้านกำลังคนภายใต้ข้อจำกัดด้านการเงินของสถาบันเอกชน

ระยะที่ 3 การสังเคราะห์และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ การสังเคราะห์กลไกและปัจจัยที่ค้นพบนำไปสู่ข้อสรุปเชิงโครงสร้างว่า กลไกที่ประสบความสำเร็จคือ “กลไกการเปลี่ยนแปลงแบบผสมผสานเพื่อการลงทุนอย่างคุ้มค่า (Cost-Benefit Driven Hybrid Change Mechanism)” ซึ่งเป็นการปรับปรุงทฤษฎีของคอตเตอร์ให้เหมาะสมกับบริบทเอกชน โดยมีการ รวบรัดขั้นตอน และใช้ภาวะผู้นำแบบเจ้าของกิจการในการขับเคลื่อนอย่างรวดเร็ว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการที่ได้จากการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้ง “หน่วยงานประเมิน ROI ด้านนวัตกรรม” และการลงทุนใน “โปรแกรมฝึกอบรมแบบ Micro-Credentialing ด้าน AI” สำหรับบุคลากรเดิม สะท้อนถึงการตอบสนองต่อ ความท้าทายหลัก ที่ค้นพบในระยะที่ 2 โดยตรง ข้อเสนอเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารนวัตกรรม AI ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน เพราะเป็นการนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพมาสังเคราะห์เพื่อสร้าง แนวทางเชิงกลยุทธ์ ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Actionable Recommendations) สอดคล้องกับความมุ่งมั่นของ แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติ ของไทย ที่ต้องการผลักดันการพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะ AI อย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) โดยรวมแล้ว ผลการวิจัยนี้ช่วยยืนยันและขยายขอบเขตความเข้าใจของทฤษฎีการบริหารการเปลี่ยนแปลงในบริบทขององค์กรที่มีความยืดหยุ่นสูงแต่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรอย่างสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน

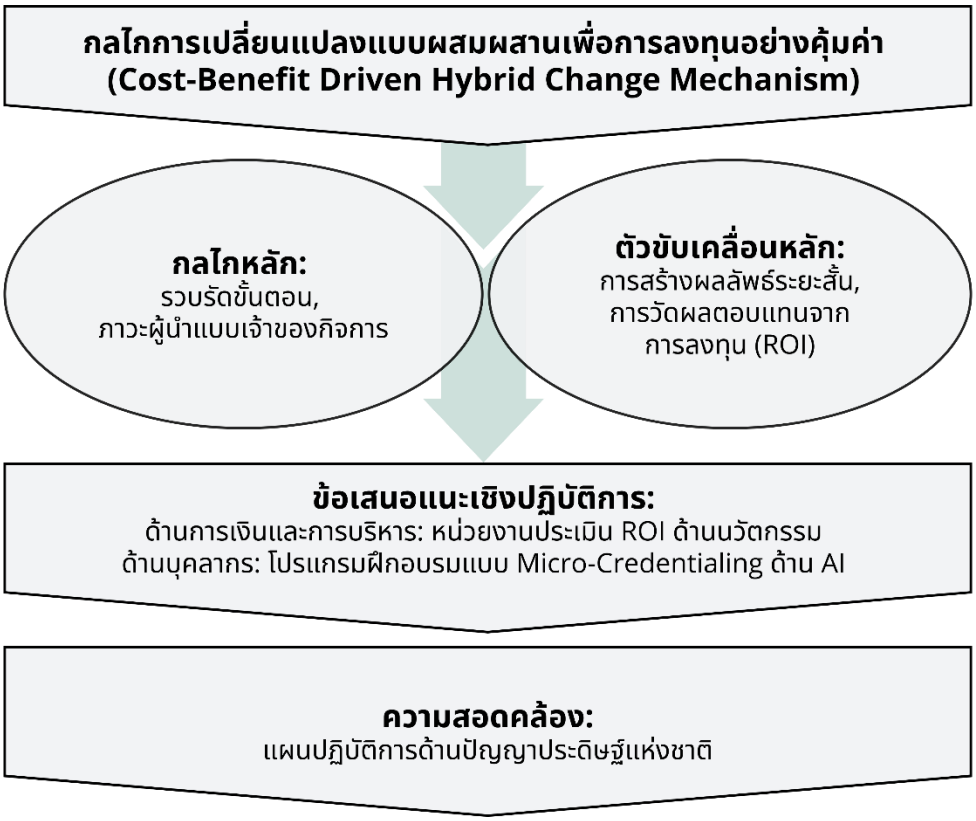
การสังเคราะห์กลไกและปัจจัยที่ค้นพบในระยะที่ 1 และ 2 นำไปสู่ข้อสรุปเชิงโครงสร้างของกลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่ประสบความสำเร็จในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน โดยมีชื่อว่า “กลไกการเปลี่ยนแปลงแบบผสมผสานเพื่อการลงทุนอย่างคุ้มค่า (Cost-Benefit Driven Hybrid Change Mechanism)” ซึ่งเป็นการปรับปรุงทฤษฎีของคอตเตอร์ให้เหมาะสมกับบริบทเอกชนที่มีการเร่งรัดขั้นตอนและเน้นผลตอบแทนจากการลงทุน โดยแผนภาพด้านล่างนี้แสดงการสังเคราะห์กลไกหลัก และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการที่สำคัญ มีคำอธิบายโดยสรุปขององค์ประกอบในแผนภาพ ดังนี้

กลไกหลัก: เป็นกลไกแบบผสมผสานที่ปรับขั้นตอนการบริหารการเปลี่ยนแปลงของคอตเตอร์ โดยมีการ รวบรัดขั้นตอน และใช้ ภาวะผู้นำแบบเจ้าของกิจการ ในการขับเคลื่อนอย่างรวดเร็ว

ตัวขับเคลื่อนหลัก: เน้น การสร้างผลลัพธ์ระยะสั้น (Short-Term Wins) และ การวัดผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI) เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ: ด้านการเงินและการบริหาร: จัดตั้ง “หน่วยงานประเมิน ROI ด้านนวัตกรรม” เพื่อควบคุมความคุ้มค่าของการลงทุน AI และด้านบุคลากร: ลงทุนใน “โปรแกรมฝึกอบรมแบบ Micro-Credentialing ด้าน AI” สำหรับบุคลากรเดิม เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนและรักษาบุคลากร

ความสอดคล้อง: ผลลัพธ์นี้ช่วยยืนยันและขยายขอบเขตความเข้าใจของทฤษฎีการบริหารการเปลี่ยนแปลงในบริบทขององค์กรที่มีความยืดหยุ่นสูงแต่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติ ของไทย (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

รูปภาพที่ 1 กลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อน AI ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน

6. ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษานี้ได้สังเคราะห์ กลไกการเปลี่ยนแปลงแบบผสมผสานเพื่อการลงทุนอย่างคุ้มค่า (Cost-Benefit Driven Hybrid Change Mechanism) ซึ่งมีความสามารถในการขับเคลื่อนการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้และสำหรับการทำวิจัยในอนาคต ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (Policy Recommendations) จากผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่ากลไก

การบริหารการเปลี่ยนแปลงที่ประสบความสำเร็จนั้นเน้นที่ความคุ้มทุน การจัดการความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงในสายปฏิบัติ และการพัฒนาบุคลากรเดิม ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการบริหารจัดการนวัตกรรม AI ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน มีดังนี้

1. จัดตั้งหน่วยงานประเมินความคุ้มค่าของการลงทุนนวัตกรรม (ROI Evaluation Unit): สถานศึกษาควรจัดตั้งหน่วยงานหรือคณะกรรมการภายในเพื่อทำหน้าที่ประเมินผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI) และความคุ้มทุน (Cost-Effectiveness) ของการลงทุนในระบบ AI ใหม่ ๆ อย่างเป็นระบบก่อนการนำมาใช้ในวงกว้าง โดยเน้นการวัดผลในมิติของการลดภาระงานธุรการและการเพิ่มประสิทธิภาพการสอนในระยะสั้น

2. ส่งเสริมและสนับสนุนโปรแกรมฝึกอบรมแบบ Micro-Credentialing ด้าน AI สำหรับบุคลากรเดิม: ควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการลงทุนใน “โปรแกรมฝึกอบรมแบบ Micro-Credentialing ด้าน AI” ที่เน้นทักษะการประยุกต์ใช้ (Applied Skills) ให้กับครูและบุคลากรสายปฏิบัติการเดิมอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะ AI และลดความผันผวนของบุคลากรในองค์กร

3. กำหนดนโยบายการบูรณาการ AI ในฐานะเครื่องมือเสริมทักษะปฏิบัติ: ผู้บริหารควรออกนโยบายที่เน้นย้ำว่า AI เป็นเพียง “เครื่องมือเสริม (Augmentation Tool)” ที่ใช้ในการจำลองสถานการณ์ การประเมินผลเบื้องต้น หรือการบริหารจัดการข้อมูลเท่านั้น ไม่ใช่เครื่องมือที่จะมา แทนที่ (Replace) ทักษะปฏิบัติจริงของนักเรียนและครู เพื่อลดความกังวลและความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรสายปฏิบัติ

4. ส่งเสริมภาวะผู้นำแบบคล่องตัวและกล้าตัดสินใจ (Agile and Entrepreneurial Leadership): ควรสนับสนุนให้ผู้บริหารระดับสูงใช้กลไกการตัดสินใจที่รวดเร็วและคล่องตัว (Administrative Agility) ในการนำนวัตกรรมเข้าสู่องค์กร แต่ต้องควบคู่ไปกับการจัดตั้งทีมขับเคลื่อนที่มีวิสัยทัศน์ร่วม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วแต่มีทิศทาง

5. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐ: หน่วยงานกำกับดูแล (เช่น สอศ./สอช.) ควรพิจารณาการให้สิทธิประโยชน์ทางการเงิน หรือการสนับสนุนทางด้าน Open-Source AI Platforms เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการลงทุนเทคโนโลยีของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน ซึ่งมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรสูงกว่า

การนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเหล่านี้ไปปรับใช้จะช่วยให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนสามารถบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อบูรณาการ AI ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยลดความเสี่ยงจากการลงทุนที่ขาดความคุ้มค่า และสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากร

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป (Future Research Recommendations) การวิจัยนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการทำความเข้าใจกลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อน AI ในบริบทของอาชีวศึกษาเอกชน ซึ่งยังคงมีประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการขยายขอบเขตความรู้เพิ่มเติม ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเปรียบเทียบกลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลง: ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study) กลไกการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อบูรณาการ AI ระหว่างสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน กับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ของรัฐ เพื่อค้นหาความแตกต่างของกลไกการตัดสินใจ การจัดการทรัพยากร และปัจจัยความสำเร็จภายใต้บริบททางการเงินและโครงสร้างองค์กรที่แตกต่างกัน

2. การวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของ AI ต่อทักษะปฏิบัติ: ควรมีการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Study) เพื่อศึกษาผลกระทบระยะยาวของการใช้ AI ในฐานะ เครื่องมือเสริม (Augmentation Tool) ต่อการพัฒนา ทักษะปฏิบัติจริง (Hands-on Skills) ของนักศึกษาอาชีวะ เพื่อยืนยันว่า AI ไม่ได้ลดทอนแต่เป็นการยกระดับทักษะในวิชาชีพ

3. การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินความพร้อมของบุคลากร (Readiness Assessment Model): ควรมีการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือประเมินเชิงปริมาณ (Quantitative Instrument) เพื่อวัด ความพร้อม (Readiness) และ ความวิตกกังวล (Anxiety) ของครูและบุคลากรสายปฏิบัติการเกี่ยวกับ AI ในบริบทอาชีวศึกษาโดยเฉพาะ เพื่อให้ผู้บริหารสามารถวางแผนการฝึกอบรมได้ตรงจุด

4. การวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับความคุ้มทุน (ROI) ของการลงทุน AI: ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อสร้างแบบจำลองทางการเงินที่เหมาะสมที่สุดในการประเมิน ผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI) ของการนำ AI มาใช้ในงานธุรการและการเรียนการสอนในสถาบันอาชีวศึกษาเอกชน

5. การวิจัยติดตามผลระยะยาวด้านความยั่งยืนของบุคลากร: ควรมีการติดตามผลระยะยาว (Longitudinal Study) เกี่ยวกับประสิทธิภาพของโปรแกรม Micro-Credentialing และกลยุทธ์การรักษาบุคลากรเดิม เพื่อประเมินความยั่งยืนของกำลังคนที่มีทักษะ AI ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน

เอกสารอ้างอิง

ธนโชติ ธนโชติกุล. (2565). การบริหารการเปลี่ยนแปลงดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษา: กลยุทธ์และปัจจัยความสำเร็จ. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 18*(2), 1–17.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2564). *รายงานผลการสำรวจความพร้อมด้านดิจิทัลของสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2564.* สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2566). *รายงานสถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาบุคลากรอาชีวศึกษา พ.ศ. 2566.* สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2564–2570).* สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Fullan, M. (2016). The essential guide to implementation. *Educational Leadership, 73*(5), 18–24.

Hsu, M. H., Chen, C. M., & Chen, Y. T. (2023). The role of AI in vocational education: A conceptual framework and research agenda. *Interactive Learning Environments, 31*(1), 1–18. https://doi.org/10.1080/10494820.2023.2185523

Jao, M. C. (2023). Exploring factors influencing AI adoption in higher education: A mixed-methods approach. *Computers & Education: Artificial Intelligence, 4*, 100125. https://doi.org/10.1016/j.ceai.2023.100125

Kotter, J. P. (2012). *Leading change.* Harvard Business Review Press.

Kowch, E., & Ironstone-Catterall, P. (2020). Leading change in private post-secondary education: The role of entrepreneurial spirit and institutional mission. *Journal of Higher Education Policy and Management, 42*(3), 324–338. https://doi.org/10.1080/1360080X.2020.1748259

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). *The state of AI in education: Challenges and opportunities.* OECD Publishing.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

The Development of a Communicative Thai Language Learning Model Based on Communicative Language Teaching (CLT) Using the Think-Pair-Share Technique for Undergraduate Students at the College of Fine Arts, Bunditpatanasilpa Institute

วรรณธิรา วิระวรรณ[1*], อัจฉราพร ใครบุตร[2], พชรกฤต ศรีบุญเรือง[3]

[1,2,3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Wanthira Wirawan[1*], Atcharaporn Khaibut[2], Phacharakrit Sriboonruang [3]
[1,2,3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * wanthi.wirawan2532@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 19 May 2026; Revised: 02 June 2026; Accepted: 02 July 2026
The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และ ความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบ 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบ และ 4) เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีกระบวนการวิจัย 4 ระยะ ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบ 2) การพัฒนารูปแบบ 3) การทดลองใช้รูปแบบ และ 4) การประเมินรูปแบบ กลุ่มเป้าหมายระยะที่ 1 ได้แก่ 1) อาจารย์กลุ่มวิชาภาษาไทย วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 3 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) 2) นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 61 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กลุ่มเป้าหมายระยะที่ 2 ได้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ โดยการจัดสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) กลุ่มเป้าหมายระยะที่ 3 ได้แก่ นักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปนครศรีธรรมราช ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 12 คน และกลุ่มเป้าหมายระยะที่ 4 ได้แก่ 1) อาจารย์กลุ่มวิชาภาษาไทย วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 3 คน 2) นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาไทยเพื่อการ

สื่อสาร ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 วิทยาลัยช่างศิลปนครศรีธรรมราช จำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบวัดทักษะการพูดสื่อสาร แบบวัดพฤติกรรมการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร และแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบ การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ดำเนินการทดลอง 19 ชั่วโมง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น Priority Needs Index (PNI) ค่า t-test และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลวิจัย พบว่า 1. สภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการพูดสื่อสาร และการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านส่งเสริมทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความต้องการเร่งด่วนในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทัศนคติของนักศึกษาต่อภาษาไทย 2. รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการสอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก และได้รับการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดโดยภาพรวม แสดงให้เห็นว่า รูปแบบที่บูรณาการแนวคิดการสอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เข้ากับการสอนการพูดเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสาร มีความถูกต้องทางวิชาการและมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ 3. ทักษะการพูดสื่อสาร และการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ภายหลังการทดลองใช้รูปแบบ สูงกว่าก่อนการทดลองใช้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งยืนยันว่ารูปแบบดังกล่าวมีประสิทธิผลในการพัฒนาทั้งทักษะด้านปัญญาและด้านจิตใจของผู้เรียน ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 4. รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการสอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญว่า มีประสิทธิผลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ในทุกด้านของเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณภาพและความสมบูรณ์ของรูปแบบในการเป็นนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้, เทคนิคเพื่อนคู่คิด, ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร

Abstract

The purposes of this research were: (1) to investigate the current conditions, desired conditions, and essential needs for model development; (2) to develop the model; (3) to implement the model; and (4) to evaluate the model for developing Thai language instructional management for communication (CLT) using the Think-Pair-Share technique among undergraduate students at the College of Fine Arts, Bunditpatanasilpa Institute. The study employed a Research and Development (R&D) methodology consisting of four phases: (1) analysis of current conditions, desired conditions, and essential needs; (2) model development; (3) model implementation; and (4) model evaluation. The target groups for Phase 1 were: (1) three Thai language instructors at the College of Fine Arts, Bunditpatanasilpa Institute, selected through simple random sampling; and (2) sixty-one students enrolled in Thai for Communication in the first semester of the 2025 academic year, also selected through simple

random sampling. The target group for Phase 2 consisted of eleven experts who assessed the appropriateness of the model through a connoisseurship seminar. The target group for Phase 3 included twelve students enrolled in Thai for Communication in the first semester of the 2025 academic year at Nakhon Si Thammarat College of Fine Arts. The target group for Phase 4 included: (1) three Thai language instructors at the College of Fine Arts, Bunditpatanasilpa Institute; and (2) twelve students enrolled in Thai for Communication in the first semester of the 2025 academic year at Nakhon Si Thammarat College of Fine Arts. The research instruments included a questionnaire on current conditions, desired conditions, and essential needs for model development; a focus group discussion record; a model evaluation form; a communicative speaking skills test; a behavioral assessment of attitudes toward the Thai for Communication course; and a questionnaire on opinions regarding the model. The instructional management model was implemented over 19 hours. The data were analyzed using mean, standard deviation, Priority Needs Index (PNI), t-test, and content analysis. The research findings revealed the following: 1. The desired conditions of instructional management to promote communicative speaking skills and positive attitudes toward the Thai Language for Communication course were at a high level overall, particularly in enhancing students' attitudes toward the course. This indicates an urgent need to develop instructional management to strengthen students' positive attitudes toward the Thai language. 2. The instructional model based on the CLT approach using the Think-Pair-Share technique consisted of five key components. Expert evaluations indicated that the model's overall appropriateness was at the highest level, confirming that integrating CLT with the Think-Pair-Share technique for teaching speaking to enhance communication skills is academically valid and feasible for practical implementation. 3. After implementing the model, students' communicative speaking skills and attitudes toward the Thai Language for Communication course were significantly higher than before implementation at the .05 level. This confirms the model's effectiveness in developing both cognitive and affective aspects of learners. Students' overall opinions toward the instructional model were at a high level. 4. Expert evaluation indicated that the instructional model's overall effectiveness met the highest level in all criteria, demonstrating its quality and completeness as an innovative instructional framework suitable for undergraduate students at the College of Fine Arts, Bunditpatanasilpa Institute.

Keywords: learning management model, Thai language communication, the Think-Pair-Share technique

1. บทนำ

การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาระยะสุดท้ายก่อนที่ผู้สำเร็จการศึกษาจะเข้าสู่ระบบการทำงานในสังคมอย่างแท้จริง การจัดรูปแบบการเรียนการสอนระดับนี้จึงนับว่าสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้เรียน ผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีนี้ ระบบการศึกษาจะเรียกว่า "บัณฑิต" ตามเกณฑ์มาตรฐานการอุดมศึกษาระบุว่า "บัณฑิตระดับอุดมศึกษาเป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเอง สามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความสำนึกและรับผิดชอบในฐานะพลเมืองและพลโลก" ตามโครงสร้างการจัดการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี กำหนดให้มี 3 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะหรือวิชาชีพ และหมวดวิชาเลือกเสรี โดยในแต่ละหมวดวิชาจะมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนที่แตกต่างกันในรายละเอียด แต่สัมพันธ์กันในภาพรวมของคุณภาพบัณฑิต สอดคล้องกับการเปรียบเทียบของพระพรหมคุณาภรณ์ (2552) กล่าวไว้โดยสรุปว่า วิชาศึกษาทั่วไปจะทำหน้าที่ให้คนเป็นบัณฑิตในฐานะที่มี

ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยคุณค่า ส่วนวิชาเฉพาะและวิชาชีพ มีหน้าที่ในการสร้าง เครื่องมือและความสามารถที่จะใช้เครื่องมือให้แก่คนที่จะเป็นบัณฑิต

หมวดวิชาศึกษาทั่วไปตามโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรี ระบุว่า “หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมายถึง หมวดวิชาที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง เข้าใจ และเห็นคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น สังคม ศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติ ใส่ใจความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม พร้อมให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก”) โดยลักษณะการจัดการเรียนการสอนนั้น สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดได้ทั้งลักษณะจำแนกเป็นรายวิชา หรือลักษณะบูรณาการใด ๆ ก็ได้ ด้วยวิธีการผสมผสานเนื้อหาวิชาที่ครอบคลุมสาระของกลุ่มวิชา สังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ ภาษา และกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์กับคณิตศาสตร์ในสัดส่วนที่เหมาะสม ในกลุ่มวิชาภาษานั้น ภาษาไทยเป็นหนึ่งในรายวิชาที่ต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นรายวิชาที่เน้นกระบวนการสื่อสารด้วยภาษา ส่งผลต่อการใช้ชีวิตประจำวันทั้งด้านการอาชีพและการพัฒนาตนเองของบัณฑิต (พิชัย ศรีภูไพ, 2542)

กรุงเทพโพลล์ (2553) ได้สำรวจเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทยในหัวข้อสำรวจว่า “วิชาภาษาไทยในความเห็นของวัยรุ่นยุคใหม่” โดยร้อยละ 40.4 เสนอว่า หากมีวิธีการเรียนการสอนที่สนุก ไม่น่าเบื่อ และมีหลักการจำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายจะสามารถดึงดูดใจให้ผู้เรียนหันมาสนใจเรียนวิชาภาษาไทยมากขึ้น ร้อยละ 19.8 เสนอให้มีกิจกรรม เช่น เกมทายคำศัพท์ และทอล์คโชว์ประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ร้อยละ 19.7 เสนอให้นำสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การ์ตูนแอนนิเมชัน และอินเทอร์เน็ตมาใช้ประกอบการเรียนการสอน ร้อยละ 14.4 เสนอว่า ครูและอาจารย์ผู้สอนควรมีความคิดที่ทันสมัย เข้าใจผู้เรียน และสามารถประยุกต์เนื้อหาให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันและยกตัวอย่างได้ และร้อยละ 2.8 เสนอว่า ให้มีการจัดการเรียนนอกห้องเรียนหรือนอกสถานที่บ้าง

ผลการสำรวจของโพลล์นี้ เป็นภาพสะท้อนถึงระบบการปลูกฝังจากการเรียนรู้ในระบบการศึกษาว่ายังไม่สามารถทาให้การสื่อสารภาษาไทยเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ในการจัดการเรียนการสอนการสื่อสารภาษาไทยในมหาวิทยาลัยจะมีการจัดรายวิชาภาษาไทยไว้ทั้งในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเฉพาะหรือวิชาชีพ ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้จะเน้นสมรรถนะหรือความสามารถในการสื่อสารไม่เหมือนกัน กล่าวคือในหมวดวิชาเฉพาะหรือวิชาชีพจะเน้นให้มีความชำนาญและเชี่ยวชาญหรือความเก่งในส่วนของทักษะที่เป็น “ฮาร์ดสกิล” (Hard Skills) ในขณะที่หมวดวิชาศึกษาทั่วไปจะเน้นทัศนคติและค่านิยมการใช้ภาษาไทยให้ดียิ่งขึ้น เพื่อเสริมคุณค่าการใช้ภาษาไทยให้มากกว่ามีคุณภาพเพียงอย่างเดียว เราเรียกทักษะที่เป็นความสามารถประเภทนี้ว่า “ซอฟต์สกิล” (Soft Skills) วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล (2562:5) ได้นิยามไว้ว่า “Soft Skills เป็นทักษะเสริมการทางานให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มี Soft Skills ที่เป็นพื้นฐานของการทำงานในอนาคต ผู้สอนยุคใหม่จะมีบทบาทหน้าที่ในการเสริมสร้าง Soft Skills ให้ผู้เรียนผ่านการลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ และประเมินความก้าวหน้า Soft Skills ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง”

หมวดวิชาศึกษาทั่วไปมีหน้าที่ในการสร้างผู้เรียนให้เป็นบัณฑิตด้วยการพัฒนาทักษะที่เป็นซอฟต์สกิลเป็นหลัก โดยต้องหวังผลทางการสื่อสารภาษาไทยให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ

โดยเฉพาะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพถือเป็นหนึ่งในสมรรถนะที่สำคัญของบัณฑิต ซึ่งไม่เพียงแต่หมายถึงความสามารถในการสื่อสารทั่วไปในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสื่อสารกับเพื่อนร่วมงาน ชุมชน และบุคคลแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์และมีจรรยาบรรณ บัณฑิตในศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นต้องมีทักษะด้านภาษาและการสื่อสารที่ชัดเจน ถูกต้อง เหมาะสมตามบริบท และสามารถปรับใช้กับสถานการณ์ที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาและสังเกตการณ์สอนในรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรศิลปศึกษา วิทยาลัยช่างศิลปนครศรีธรรมราช ในภาคการศึกษา 1/2568 ที่ผ่านมานี้ พบว่า ผู้เรียนดังกล่าวจำนวนไม่น้อยยังขาดความมั่นใจในการสื่อสาร ขาดทักษะการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องทั้งในด้านการพูด การเขียน และการนำเสนอ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานเมื่อเข้าสู่วิชาชีพจริง การจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาเพื่อการสื่อสาร จึงควรได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการสื่อสารที่สอดคล้องกับบริบทวิชาชีพ ตามแนวคิด การสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (CLT)

การสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (CLT) ถือกำเนิดมาจากการความต้องการ ในการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนภาษา เนื่องจากวิธีการสอนภาษาแบบเน้นสถานการณ์ (SLT) ถูกใช้ใน การสอนภาษามาเป็นระยะเวลาหนึ่งและไม่เป็นที่ยอมรับในเวลาต่อมา โดยการสอนภาษาแบบเน้น สถานการณ์มีความยากในการจัดสถานการณ์และการบรรลุผล นักภาษาศาสตร์จึงให้ความเห็นว่าการ สอนภาษาควรคำนึงถึงความหมายของสิ่งที่ผู้พูดจะพูดและความตั้งใจของผู้พูด และควรเน้นไปที่ ความสามารถในการสื่อสารมากกว่าการเรียนรู้เพียงแค่โครงสร้างทางภาษา)

จากการศึกษามีนักการศึกษาให้ความหมายของการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารไว้หลาย ความหมาย สามารถสรุปความหมายได้ว่า เป็นการสอนภาษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (LearnerCentred Approach) โดยการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารมีความมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝน ในสถานการณ์ต่าง ๆ และเกิดทักษะในการสื่อสาร และสามารถนำภาษาไปใช้ได้จริงอย่างถูกต้องตามบริบทการใช้ภาษาไม่เพียงแค่รู้หลักการใช้ภาษา

ละเอียด จุฑานันท์(2541) เสนอขั้นสอนของการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารไว้ 3 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการนำเสนอเนื้อหา (Presentation) ในขั้นนี้ครูจะให้ข้อมูลทางภาษากับ นักเรียน มีการนำเสนอเนื้อหาใหม่ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้รับรู้และทำความเข้าใจในความหมายของ ภาษาและการใช้ภาษาจริงโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการออกเสียง ความหมาย คำศัพท์ และโครงสร้าง ไวยากรณ์ ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ และในขั้นนี้ครูจะประเมินนักเรียนจากการนำเข้าสู่เนื้อหา ถ้าหากนักเรียนสามารถตอบโต้ได้ หรือสามารถเข้าใจในสิ่งที่ครูนำเสนอไปได้ ครูสามารถข้ามขั้นตอน นี้เพื่อไปสู่ขั้นสอนต่อไปได้ แต่ถ้าหากนักเรียนยังไม่สามารถเข้าใจในสิ่งที่ครูนำเสนอไปได้ ครูจะต้องทำ การสอนใหม่ หรืออธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาที่ครูนำเสนอไป

ขั้นที่ 2 ขั้นการฝึกและปฏิบัติ (Practice) เป็นขั้นฝึกการใช้ภาษาที่ได้จากการเรียนในขั้น การนำเสนอเนื้อหา ซึ่งการฝึกจะเป็นการฝึกในลักษณะที่ครูเป็นผู้ชี้ทางหรือชี้นำในการฝึก และครูจะ 30 ปล่อยให้นักเรียนทำเองมากขึ้นและมีบทบาทในช่วงหลัง การฝึกนี้เป็นการฝึกเพื่อให้นักเรียนสามารถ จดจำรูปแบบของภาษาได้

จึงต้องเน้นความถูกต้องของการใช้ภาษาเป็นหลัก และมีจุดมุ่งหมายให้ นักเรียนได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและวิธีการใช้รูปแบบภาษา ในการฝึกครูจะเริ่มจากการ ให้นักเรียนพูดตามแบบง่าย ๆ ก่อน จนได้รูปแบบภาษาแล้วจึงเปลี่ยนสถานการณ์ โดยสถานการณ์ เหล่านี้จะเป็นสถานการณ์ที่สร้างขึ้นภายในห้องเรียน เพื่อฝึกการใช้โครงสร้างทางภาษาตามบทเรียน ในขั้นนี้จะเน้นที่ความถูกต้อง และให้นักเรียนเกิดความแม่นยำในการใช้รูปแบบของภาษาตลอดจน สามารถนำภาษาไปใช้ได้

ขั้นที่ 3 ขั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร (Production) ในขั้นนี้นับเป็นขั้นที่มีความสำคัญ ที่สุดขั้นหนึ่ง เนื่องจากเป็นขั้นที่เป็นการนำเอาภาษาและความรู้ทางภาษาที่ได้จากการเรียนไปใช้ใน สถานการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลองจากสถานการณ์จริง ครูมีหน้าที่เพียงกำหนดภาระงานเท่านั้น เช่น กำหนดหัวข้องาน อธิบายวิธีดำเนินกิจกรรม หลังจากนั้นนักเรียนจะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมเอง ทั้งหมด และกิจกรรมในการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารอาจมีทั้ง การแสดงบทบาทสมมติ การอภิปราย เป็นต้น

พรสวรรค์ สีป้อ (2550) เสนอขั้นสอนของการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร ไว้ 3 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการนำเสนอ (Presentation) ขั้นนี้ครูจะนำเสนอเนื้อหาใหม่ให้นักเรียนเรียนรู้ และเข้าใจ นักเรียนจะทำความเข้าใจในเรื่องความหมาย รูปแบบของภาษา การใช้ภาษาในด้านการ ออกเสียง คำศัพท์หรือโครงสร้างไวยากรณ์ทางภาษา ควบคู่ไปกับการเรียนรู้กฎการใช้ภาษา .

ขั้นที่ 2 ขั้นการฝึก (Practice) ขั้นนี้ครูให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้มาฝึกปฏิบัติ การฝึกในขั้นนี้ เน้นไปที่ความถูกต้องของภาษาเพื่อให้นักเรียนสามารถจดจำรูปแบบของภาษาได้ ให้นักเรียนได้เข้าใจ ความหมาย และวิธีการใช้ภาษา

ขั้นที่ 3 ขั้นนำไปใช้(Production) ขั้นนี้ให้นักเรียนเป็นผู้ถ่ายทอดและสื่อสารสิ่งที่นักเรียน ได้ฝึกมาเป็นการนำภาษาไปใช้จริงโดยการสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจในสิ่งที่กำลังสื่อสาร ซึ่งนักเรียนจะมี โอกาสได้ใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ

เยาวพร ศรีระษา (2561) ได้กล่าวว่าเทคนิคการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร CLT สามารถดำเนินการ 5 ขั้นตอนต่อไปนี้

1) ขั้นเตรียมหรือขั้นเข้าสู่บทเรียน (Warm up) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียน มีความพร้อมที่จะเรียนเนื้อหาใหม่ อาจจะเป็นการทบทวนเนื้อหาที่เรียนผ่านมาแล้ว หรืออาจเป็น การนำเข้าสู่เนื้อหาใหม่ที่กำลังจะเรียนต่อไป กิจกรรมที่ใช้ในขั้นตอนนี้อาจจะเป็นเพลง เกม นิทาน การสนทนา หรือการแสดงต่างๆ

2) ขั้นการนำเสนอ (Presentation) เป็นการให้ตัวป้อนภาษา (Language Input) ได้แก่ ผู้เรียนที่เป็นตัวอย่างภาษาที่ใช้ในชีวิตจริงจากสื่อประสม และตัวอย่างภาษาที่ครูผู้สอนเลือกใช้ ในห้องเรียนครูผู้สอนแสดงบทบาทเป็นผู้ให้ข้อมูล (Informant) และให้ผู้เรียนมีหน้าที่ฟังและสังเกต

3) ขั้นฝึก (Practice) เป็นการฝึกภาษาในสถานการณ์เดียวกันกับที่ครูผู้สอนนำเสนอ ในขั้นที่นำเสนอ (Presentation) ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกการใช้ภาษาในถานการณ์ที่ เสมือนจริง ครูผู้สอนแสดงบทบาทเป็นผู้ควบคุม (Conductor) ในการฝึกภาษาของผู้เรียน และผู้เรียน มีหน้าที่ในการฝึกและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น จับคู่ฝึกสนทนา

4) ขั้นนำไปใช้ (Production) ต้องออกแบบกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้ใช้ภาษาใน การสื่อสารใน

สถานการณ์เหมือนจริง และเป็นสถานการณ์ใหม่ (New Situation) อาจจะคล้ายคลึงกับสถานการณ์ที่ครูสอนได้นำเสนอไปแล้ว ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมผู้เรียนได้เรียนรู้ภาษาที่เขาได้เรียนรู้มาแล้ว ทั้งในส่วนที่ได้เรียนรู้แล้วในชั่วโมงก่อน ๆ และในชั่วโมงที่กำลังเรียนอยู่ ครูผู้สอนแสดงบทบาทเป็นผู้ให้แนะนำ (Advisor) คอยแนะนำและช่วยเหลือผู้เรียนในการนำภาษาไปใช้ (เรียนมีหน้าที่ในการผลิต ภาษา (Productive Language Use)

5) ขั้นสรุป (Wrap up) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้สรุปสาระสำคัญของบทเรียน กิจกรรมที่จัดขึ้นในขั้นตอนนี้อาจเป็นเพลง เกม การทำแบบฝึกหัดต่าง ๆ หรือการมอบหมายงาน เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสอน ภาษาเพื่อการสื่อสาร CLT จะเน้นให้ผู้เรียนกล้าที่จะสื่อสารภาษา โดยสามารถฝึกได้อย่างอิสระ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของการเรียนรู้ซึ่งจะสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษามีนักการศึกษาเสนอขั้นสอนของการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารไว้หลากหลาย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ขั้นสอนของการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการนำเสนอ (Presentation) ขั้นนี้ครูจะนำเสนอเนื้อหาใหม่ให้นักเรียน และ นักเรียนจะทำความเข้าใจในเรื่องความหมาย รูปแบบของภาษา การใช้ภาษาในด้านการออกเสียง คำศัพท์ หรือโครงสร้างไวยากรณ์ทางภาษา

ขั้นที่ 2 ขั้นการฝึกและปฏิบัติ (Practice) ขั้นนี้ครูให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้มาฝึกปฏิบัติ โดยการฝึกจะเน้นไปที่ความถูกต้องของภาษาเพื่อให้นักเรียนสามารถจดจำรูปแบบของภาษาได้ ให้ นักเรียนได้เข้าใจความหมาย และวิธีการใช้ภาษา

ขั้นที่ 3 ขั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร (Production) ขั้นนี้ให้นักเรียนเป็นผู้ถ่ายทอดและ สื่อสารสิ่งที่นักเรียนได้ฝึกมา โดยนักเรียนจะมีโอกาสได้ใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ

โดยสรุป การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในรายวิชานี้ โดยใช้การสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language Teaching : CLT) ซึ่งเป็นแนวการสอนที่มุ่งเน้นการสื่อสารและการเรียนภาษาและปฏิบัติกิจกรรมโดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมีความหลากหลายของกระบวนการในชั้นเรียน ซึ่งกิจกรรมที่ผู้สอนจัดเตรียมขึ้นมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในโครงสร้างทางภาษา และความสามารถในการสื่อสาร โดยผู้สอนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาให้มากที่สุด การให้ผู้เรียนสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลกันโดยให้เลือกใช้ภาษาตามต้องการและให้ประเมินการสื่อสารด้วยตนเองเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาในการสื่อสารจริง วิธีดังกล่าวนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจที่จะใช้ภาษาในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้ จะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกฝนทักษะภาษาไทยเพื่อการสื่อสารเชิงวิชาชีพอย่างเป็นระบบ มีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเกิดการเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองที่ใกล้เคียงกับการทำงานจริง ส่งผลให้บัณฑิตมีความพร้อมในการสื่อสารในฐานะ “มืออาชีพ” ซึ่งมีความสามารถในการใช้ภาษาอย่างมีประสิทธิภาพ น่าเชื่อถือ และเหมาะสมกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมไทย

เทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เป็นกลยุทธ์การเรียนรู้แบบร่วมมือที่แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ คิด (Think) ให้ผู้เรียนแต่ละคนคิดหาคำตอบสำหรับคำถามหรือโจทย์ที่กำหนด, คู่ (Pair) ให้ผู้เรียนจับคู่กันเพื่อแลกเปลี่ยนและอภิปรายความคิดเห็น, และ แบ่งปัน (Share) นำเสนอแนวคิดหรือข้อสรุปที่ได้จากการอภิปราย

ให้ชั้นเรียนทั้งหมดรับฟัง เทคนิคนี้ช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ

ทั้งนี้ กิจกรรมการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (CLT) หากใช้เทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ประกอบกิจกรรมร่วมด้วย จะช่วยให้กิจกรรมการจัดแนวการสอนมีความหลากหลายขึ้น เพราะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เน้นใช้กิจกรรมการสื่อสารเป็นหลัก โดยในกิจกรรมการเรียนรู้นั้นจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกการสื่อสารโดยใช้ภาษาไทย ผ่านกิจกรรมโดยใช้ขั้นการสอน ภาษาเพื่อการสื่อสาร CLT โดยใช้เทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เป็นเครื่องมือเสริมในแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนุกในการเรียน ช่วยให้ผู้เรียนจดจ่อและคิดตามในประเด็นที่กำลังเรียนรู้ ได้ตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตนเอง ทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากยิ่งขึ้น ได้ฝึกทักษะการสื่อสารด้วยเหตุผล กล้าแสดงความคิด เห็น ลดปัญหาการแย่งตอบ หรือไม่ตอบ เพราะมีคนอื่นตอบไปแล้วหรือกลัวคำตอบของตนจะไม่ถูกต้อง ฝึกการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์คำตอบจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น ได้ฝึกปฏิบัติ ฟัง พูด ร่วมถึงการทำงานร่วมกับเพื่อนในกลุ่ม สามารถเสริมสร้างทักษะได้ในทุกๆด้าน ทั้งนี้ ผู้วิจัยมองเห็นคุณค่าของเทคนิคเพื่อนคู่คิด จึงนำมาเป็นเครื่องมือประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมการสอนภาษาเพื่อการ สื่อสาร CLT ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง ได้เกิดคิดหาคำตอบด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และกระตุ้นให้ผู้เรียนหาข้อสรุปร่วมกับผู้อื่นอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดขอบเขตการคิดและการพูดคุยอย่างเป็นลำดับ เพื่อพัฒนาทักษะการพูดสื่อสารของผู้เรียน

เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาและแนวทางออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงมุ่งพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เพื่อพัฒนาให้นักศึกษาสามารถก้าวสู่วิชาชีพได้อย่างมั่นใจและมีคุณภาพในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

4. เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งการดำเนินการออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 64 คน ได้แก่ 1) อาจารย์กลุ่มวิชาภาษาไทย วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 3 คน 2) นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 61 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบฯ

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยการจัดสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยและการวัดประเมินผลทางการศึกษา จำนวน 5 คน 2) คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสอนภาษาไทย จำนวน 3 คน และ 3) คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตวิทยาการศึกษา จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบประเมินรูปแบบ และแบบประเมินคู่มือการใช้รูปแบบ

ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 12 คน ได้แก่ **นักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปนครศรีธรรมราช ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568** โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ **คู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์** ได้แก่ 1) **แบบวัดความสามารถทักษะการพูดสื่อสาร** 2) **แบบวัดพฤติกรรมการมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**

ระยะที่ 4 ประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 15 คน ได้แก่ 1) อาจารย์กลุ่มวิชาภาษาไทย วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 3 คน 2) นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 วิทยาลัยช่างศิลปนครศรีธรรมราช จำนวน 12 คน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนา รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ พบว่า

1. ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมทักษะการพูดสื่อสาร เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านทักษะการพูดสื่อสาร ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.43, S.D. = 0.45) ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านทักษะการพูดสื่อสาร ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.04, S.D. = 0.42) เมื่อเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมความสามารถทักษะการพูดสื่อสารเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยระบุความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญมากที่สุดและเร่งด่วนที่สุดที่ต้องได้รับการพัฒนาก่อน สามารถพิจารณาจากค่าดัชนี $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.16 พบว่า ด้านที่ 5 ด้านผลการเรียนรู้ $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.24 มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านที่ 2 ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.22 ด้านที่ 4 ด้านการวัดและประเมินผล $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.17 ด้านที่ 3 ด้านสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.12 และด้านที่ 1 ด้านเนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.05 ตามลำดับ

2. ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.37, S.D. = 0.44) ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.11, S.D. = 0.44) เมื่อเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยระบุความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญมากที่สุดและเร่งด่วนที่สุดที่ต้องได้รับการพัฒนาก่อน สามารถพิจารณาจากค่าดัชนี $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.19 พบว่า ด้านที่ 5 ด้านผลการเรียนรู้ $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.23 มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด รองลงมาได้แก่ 4 ด้านการวัดและประเมินผล $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.21 ด้านที่ 3 ด้านสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้$\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.19 ด้านที่ 2 ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.17 และด้านที่ 1 ด้านเนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ $\mathbf{PNI_{modified}}$ = 0.13 ตามลำดับ

ผลการวิจัยระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิต

พัฒนศิลป์ มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการประเมินรูปแบบ (ฉบับร่าง) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.43, S.D. = 0.71) ส่วนค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการประเมินคู่มือการใช้รูปแบบ (ฉบับร่าง) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.59, S.D. = 0.62)

ผลการวิจัยระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ พบว่า

1. การวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของรูปแบบ ตามเกณฑ์ 80/80 โดยใช้สูตรการหาค่า E_1/E_2 ประสิทธิภาพของรูปแบบ ด้านกระบวนการ (E_1) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 39.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.09 คิดเป็นร้อยละ 86.92 ด้านผลลัพธ์ (E_2) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 22.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.79 คิดเป็นร้อยละ 88.04 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 86.92/88.04 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 2. การเปรียบเทียบทักษะการพูดสื่อสาร และการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า 2.1) ทักษะการพูดสื่อสารของนักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบ หลังเรียน ($\overline{X}$ = 17.38, S.D. = 0.72) สูงกว่าก่อนเรียน ($\overline{X}$ = 12.25, S.D. = 2.33) เมื่อเปรียบเทียบทักษะการพูดสื่อสารระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า ทักษะการพูดสื่อสารหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.2) ระดับการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ของนักศึกษา ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบหลังเรียน ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = 0.48) สูงกว่าก่อนเรียน ($\overline{X}$ = 3.77, S.D. = 1.39) เมื่อเปรียบเทียบระดับการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า ระดับการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2555)

3. การวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.78, S.D. = 1.07)

ผลการวิจัยระยะที่ 4 การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการประเมินรูปแบบ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = 0.60)

5. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และ ความต้องการจำเป็น

ของการพัฒนารูปแบบ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบ 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบ และ 4) เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงความตระหนักและความต้องการของผู้สอนและนักศึกษาต่อการมีรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการส่งเสริมทักษะการสื่อสารควบคู่กับการพัฒนาคุณค่าด้านจิตใจอย่างชัดเจน ซึ่งผลการศึกษาความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ดังกล่าวเป็นแนวคิดสำคัญในการออกแบบรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในระยะถัดไป

ด้านการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และคู่มือการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมอยู่ ในระดับมากที่สุด จากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้าน มาตรฐานความถูกต้อง และ มาตรฐานความเป็นประโยชน์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่ออกแบบโดยการบูรณาการแนวคิดการสอนภาษากับการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เข้ากับทักษะการพูดสื่อสารนั้นมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง มีความสอดคล้องทางวิชาการ และตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การที่รูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้รับการยอมรับในระดับสูงนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ธนู ทดแทนคุณและกานต์รวี แพทย์พิทักษ์ (2552) ได้กล่าวถึงความสำคัญ ของการพูดสรุปได้ว่า การพูดต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ เพื่อทำให้ผู้พูดเป็นที่ชื่นชมของบุคคล และทำให้เกิดผลต่าง ๆ ต่อสังคมส่วนรวม ทั้งความเข้าใจ ความศรัทธา การให้ความร่วมมือต่อองค์กรต่าง ๆ ก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ เช่นเดียวกับ วรรณี โสมประยูร (2553) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพูดสรุปได้ว่า การพูดเป็นการสื่อสารที่มีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมากที่สุด ด้วยเพราะคำพูดเป็นเครื่องมือสื่อความคิดที่รวดเร็ว นอกจากจะพูดในโอกาสทั่วไปในชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีโอกาสอื่น ๆ ที่ต้องพูดอย่างเป็นทางการหรือพูดเชิงวิชาการ ซึ่งเป็นการเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้และความคิดเห็น ที่นับว่าสำคัญ

ทั้งยังยังสอดคล้องกับความเห็นของ สมพร แพ่งพิพัฒน์ (2556:201) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพูดสรุปได้ว่า การพูดมีความสำคัญในชีวิตประจำวันเป็นอย่างยิ่ง ในการดำรงชีวิต ผู้มีความสามารถในการพูดที่ดี ย่อมมีความสำเร็จในชีวิตเป็นอย่างดี การพูดจึงมีความสำคัญนานัปการ โดยเฉพาะการนำเสนอ ด้วยการพูดจะมีความสำคัญใจแง่ของการจูงใจการสร้างความประทับใจ และความน่าเชื่อถือได้อย่างดี

ผลการพัฒนารูปแบบนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัย ของ วรัญญา เสนสม และ ณัฏฐ์วัฒน์ อนันตะสุข (2565, หน้า 202-220) ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ในลักษณะเดียวกัน ที่พบว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ R&D และมีการตรวจสอบ คุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ จะทำให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความน่าเชื่อถือและเหมาะสมต่อการนำไปใช้ โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ใช้องค์ประกอบของรูปแบบ

จำนวน 5 องค์ประกอบ ซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้าง ของรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น การประเมินคุณภาพในระยะนี้จึงเป็นเครื่องยืนยันว่า รูปแบบ ที่พัฒนาขึ้นมีความสมบูรณ์ตามหลักการทางวิชาการและพร้อมสำหรับการทดลองใช้จริงในระยะที่ 3 (สุวิทย์ มูลคำ, 2553)

หลังการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ นักเรียนมีระดับมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาในภาพรวม ความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบดังกล่าวอยู่ในระดับมาก ผลลัพธ์นี้แสดงให้เห็นถึงผลเชิงประจักษ์ของรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ในการเป็นกลไกที่ช่วยยกระดับ การพัฒนาทักษะการพูดสื่อสารควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตใจของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ การที่ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่านักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ถือเป็นความสำเร็จของการบูรณาการแนวคิดการสอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เข้ากับทักษะทางภาษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเลิศศักดิ์ พิพิธภัณฑ์ (2546: 5) กล่าวถึง ทัศนคติว่า คือ ความรู้สึกที่เก็บซ่อนอยู่ในใจของบุคคลที่มีต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเกิดจากการบูรณาการ ความรู้ประสบการณ์ความเชื่อที่สั่งสมมายาวนาน เมื่อมีสิ่งเร้า (Stimulate) ถึงจุดแห่งการตัดสินใจ บุคคลจะแสดงทัศนคติออกเป็น พฤติกรรมชอบไม่ชอบ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ต่อสิ่งนั้น ๆ ทัศนคติของบุคคลอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อได้รับองค์ความรู้ใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ โดยกระบวนการทั้ง 5 ขั้นตามแนวคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (CLT) มีลักษณะเป็นการนำพาผู้เรียนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ ค้นพบ และพัฒนาทักษะการพูดสื่อสาร ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกมั่นใจ เชื่อมั่น และพัฒนาศักยภาพด้วยวิธีการที่เหมาะสมด้วยตนเอง นอกจากนี้การที่ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นในทางบวกต่อรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เพื่อส่งเสริมทักษะการพูดสื่อสารและการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พิสมร ชูเอม (2561) ได้วิจัยเกี่ยวกับความสามารถในการพูดของนักเรียน ด้วยการใช้เทคนิคเพื่อนคู่คิด มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถ ในการพูดของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/1 โรงเรียนเซนต์ฟรังซัสซาเวียร์คอนแวนต์ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 การศึกษา 2561 จำนวน 44คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อนคู่คิดเรื่องการพูด 2) แบบประเมินความสามารถในการพูดของนักเรียน ซึ่งเป็นแบบประเมินตามสภาพจริง (Rubric Scoring) 3) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิดมีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) ประกอบด้วยคำถามจำนวน 15 ข้อ ผลการวิจัย พบว่า 1) ความสามารถในการพูดของนักเรียนหลังจากการจัดการเรียนรู้ด้วยการใช้เทคนิคเพื่อนคู่คิด มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 2) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิดอยู่ในระดับมาก ผลการทดลองใช้ในระยะนี้ จึงเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลเบื้องต้นของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น (ทิศนา แขมณี, 2566)

ด้านการประเมินของรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (**CLT**) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (**Think-Pair-Share**) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และคู่มือการใช้รูปแบบ ได้รับการประเมินจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของงานวิจัย ว่ามีประสิทธิผลโดย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ในทุกด้านของเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้าน มาตรฐาน ด้านความเป็นประโยชน์ และมาตรฐานด้านความถูกต้อง ซึ่งการประเมินในระยะสุดท้ายนี้เป็น การยืนยันความสมบูรณ์และคุณภาพของรูปแบบในฐานะนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำไป ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาทักษะการพูดสื่อสารและการมีทัศนคติที่ดีต่อรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้อย่างแท้จริง การที่รูปแบบได้รับการประเมินว่ามีประสิทธิผลในระดับสูงสุดนั้น เนื่องจากรูปแบบ ดังกล่าวได้บูรณาการจุดเด่นขององค์ความรู้ทางวิชาการที่หลากหลายเข้าด้วยกันอย่างลงตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักการสอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (**CLT**) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (**Think-Pair-Share**) มาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดของธนู ทดแทนคุณและกานต์รวี แพทย์พิทักษ์ (2552: 66) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพูดว่า การพูดต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ เพื่อทำให้ผู้พูดเป็นที่ชื่นชมของบุคคล และทำให้เกิดผลต่าง ๆ ต่อสังคมส่วนรวม ทั้งความเข้าใจ ความศรัทธา การให้ความร่วมมือต่อองค์กรต่าง ๆ ก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ การนำหลักการสอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (**CLT**) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (**Think-Pair-Share**) มาใช้จึงช่วยพัฒนาทักษะการพูดสื่อสารของผู้เรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรัญญา เสนสม (2563) ซึ่งเป็นงานวิจัย **R&D** ที่เน้นการตรวจสอบ ประสิทธิผลของรูปแบบในขั้นตอนสุดท้าย โดยงานวิจัยเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการใช้ระเบียบวิธีวิจัย แบบ **R&D** และการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบตามเกณฑ์มาตรฐานอย่างครบถ้วนนั้น จะนำมาซึ่งนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

6.ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.1.1 การส่งเสริมและสนับสนุนการใช้นวัตกรรม โดยหน่วยงานที่กำกับดูแล การจัดการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ควรพิจารณา ให้การรับรองและส่งเสริมรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) นี้ ในฐานะเป็นนวัตกรรมต้นแบบในการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งมิติปัญญา และมิติ ทางจิตใจ

6.1.2 การจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาบุคลากร โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดสรรงบประมาณและทรัพยากร เพื่อจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ ให้แก่ครู อาจารย์ และผู้ดูแลหลักสูตรของระดับปริญญาตรี วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถประยุกต์ใช้แนวคิดการ

สอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ในการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนอย่างแท้จริง

6.1.3 การกำหนดเป็นหลักสูตรทางเลือก โดยพิจารณาผนวกวิชาการพูด สื่อสารเพื่อพัฒนาตนเองตามแนวคิดการสอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรทางเลือก

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

6.2.1 การประยุกต์ใช้รูปแบบ สถานศึกษาที่นำรูปแบบไปใช้ โดยดำเนินการตามขั้นตอนและองค์ประกอบของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นอย่างครบถ้วน เพื่อให้ผู้เรียน ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Action Learning) ที่เชื่อมโยงความรู้สู่การสร้างทัศนคติที่ดีต่อภาษาไทย

6.2.2 การสร้างบรรยากาศแห่งการยอมรับ ผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการสร้าง สภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและปราศจากการตัดสิน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกไว้วางใจ กล้าแสดงออก มีความมั่นใจที่จะฝึกพูด ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสาร

6.2.3 การใช้เทคนิคการกระตุ้นที่หลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละ ขั้นตอน ควรใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย เช่น การเล่าเรื่อง การระดมสมอง การใช้สื่อ ภาพประกอบ หรือการสร้างสถานการณ์จำลอง เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ฝึกการคิดและการแสดงออก ให้ผู้เรียนสามารถพูดสื่อสารได้อย่างมีคุณภาพ

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

6.3.1 การเปรียบเทียบกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบอื่น ๆ ควรมีการวิจัย เชิงทดลองเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการสอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (CLT) ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) กับ รูปแบบการจัดการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น รูปแบบการเรียนรู้แบบใช้ปัญหา เป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) หรือรูปแบบการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) เพื่อค้นหารูปแบบที่เหมาะสมที่สุดสำหรับบริบทผู้เรียน

6.3.2 การขยายขอบเขตกลุ่มตัวอย่าง ควรมีการวิจัยเพื่อทดสอบและประเมิน ประสิทธิผลของรูปแบบในวิทยาลัยลัยอื่น ๆ ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เพื่อตรวจสอบความสามารถในการสรุปอ้างอิง และความยืดหยุ่นของรูปแบบ ในการประยุกต์ใช้ในวงกว้าง

เอกสารอ้างอิง

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2555). *80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.* อินเตอร์คอร์ปอเรชัน.

ณัฏฐ์วัฒน์ อนันตะสุข. (2565). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย* [วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยนเรศวร].

ทิศนา แขมณี. (2566). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 26). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธราธิคุณ ระหา. (2566). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสมรรถนะภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

พิชัย ศรีภูไพ. (2542). *วรรณคดี สังคม และการเมือง.* สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

วรัญญา เสนสม. (2563). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องประโยคเพื่อการสื่อสาร วิชาภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร].

สุวิทย์ มูลคำ. (2553). *วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). ภาพพิมพ์.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Academic Paper
JBER Scope: Education

การส่งเสริมกิจการและกิจกรรมผู้เรียนที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม วินัย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของไทย

Promoting Student Activities and Programs that Emphasize Morality, Ethics, Values, Discipline, and Desirable Characteristics in Thai Society

นิสารัตน์ แสงศรีเรือง[1*], ศิวกร อินภูษา[2], ยิ่งสรรค์ หาพา[3]

[1,2,3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Nisarat saengsrirueang[1*], Siwakorn Inphusa[2], Yingsak Hapa[3]
[1,2,3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * siwakornin@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 20 May 2026; Revised: 03 June 2026; Accepted: 03 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม วินัย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนไทย บทความวิชาการฉบับนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการคุณธรรมและจริยธรรมในกิจกรรมทางการศึกษาโดยเน้นการเชื่อมโยงคุณลักษณะดังกล่าวกับการพัฒนาทักษะวิชาการและการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง กิจกรรมที่ถูกออกแบบ เช่น กิจกรรมจิตอาสา การจัดค่ายคุณธรรม และการเรียนรู้ผ่านโครงงาน ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นวิธีการที่ช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบ ความมีวินัย และจิตสำนึกต่อส่วนรวมในผู้เรียน นอกจากนี้ บทบาทของครู ผู้บริหาร โรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นคุณธรรม บทความยังกล่าวถึงปัจจัยที่เอื้อและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการส่งเสริมกิจกรรม พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการแก้ไข เช่น การพัฒนากรอบนโยบาย การสนับสนุนทรัพยากร และการพัฒนาครูเพื่อความยั่งยืน การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการคุณธรรมและกิจกรรมในโรงเรียนสามารถเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: คุณธรรม, การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม, การพัฒนาผู้เรียน

Abstract

Promoting morality, ethics, values, discipline, and desirable characteristics among students is a crucial factor in enhancing the potential of Thai youth. This academic article employs a documentary synthesis approach to propose integrated frameworks for morality and ethics in educational activities, emphasizing the connection between these attributes and the development of academic skills and experiential learning. Designed activities, such as volunteerism, moral camps, and project-based learning, have been proven effective in fostering responsibility, discipline, and a sense of community among students. Furthermore, the roles of teachers, administrators, schools, communities, and parents are vital in creating an environment conducive to moral-centered learning. The article also discusses enabling factors and obstacles affecting the promotion of such activities, along with proposed solutions such as policy

framework development, resource support, and sustainable teacher training. This research highlights that integrating morality and school activities can serve as a fundamental basis for sustainable development in Thai society.

Keywords: Morality, Experiential Learning, Student Development

1. บทนำ

การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนศักยภาพของเยาวชนและรากฐานการพัฒนาประเทศ คุณธรรมและจริยธรรมเป็นกรอบแนวทางที่ช่วยให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขและมีความยั่งยืน นอกจากนี้ การพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน เช่น ความรับผิดชอบ ความมีวินัย และการมีจิตสาธารณะ เป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างพลเมืองที่ดีที่สามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยในอนาคต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564) เยาวชนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดของประเทศชาติ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในกลุ่มเยาวชนช่วยเพิ่มความสามารถในการเผชิญหน้ากับความท้าทายของโลกยุคใหม่ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว (OECD, 2022) เยาวชนที่มีจริยธรรมเข้มแข็งจะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสังคมที่มั่นคงและยั่งยืน

การพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนมีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคมอย่างชัดเจน ผู้เรียนที่ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจะมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งส่งผลให้สังคมมีความเข้มแข็งและลดปัญหาสังคม เช่น ความขัดแย้งหรือ การละเมิดสิทธิผู้อื่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) การเปลี่ยนแปลงในบริบทโลกยุคปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมของเยาวชน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การใช้งานโซเชียลมีเดีย ส่งผลให้เยาวชนบางส่วนขาดความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางด้านวิชาการและด้านคุณธรรม โดยเฉพาะการเสพติดสื่อออนไลน์และการมุ่งเน้นความสะดวกสบายมากกว่าความรับผิดชอบต่อหน้าที่ (UNICEF, 2021) อีกทั้งค่านิยมสมัยใหม่ยังส่งเสริมความเป็นปัจเจกบุคคลมากกว่าการคำนึงถึงส่วนรวม ซึ่งส่งผลให้การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในกลุ่มเยาวชนประสบกับความท้าทายมากขึ้น (World Economic Forum, 2023) ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ดังกล่าว การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับการเรียนรู้สามารถช่วยเสริมสร้างทั้งทักษะทางวิชาการและคุณธรรมในกระบวนการเรียนรู้ได้ ตัวอย่างเช่น การออกแบบกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำร่วมกับการปลูกฝังจริยธรรม อาจช่วยสร้างเยาวชนที่มีศักยภาพทั้งในด้านการคิดเชิงวิพากษ์และด้านจิตใจที่มั่นคงในคุณธรรม (OECD, 2022)

ด้วยเหตุข้างต้นและความท้าทายเหล่านี้บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมกิจการและกิจกรรมที่เน้นคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้เรียนในประเทศไทย โดยเน้นถึงความสำคัญของการบูรณาการคุณธรรมในกิจกรรมทางการศึกษา และการกระตุ้นให้ครูและโรงเรียนตระหนักถึงบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในกลุ่มเยาวชน เพื่อสร้างฐานรากที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในสังคมไทย

การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในสังคมไทยเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและมีความยั่งยืน แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในบริบทนี้ครอบคลุมถึงคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมไทยและศาสนาพุทธ รวมถึงนโยบายที่มุ่งเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าวในกลุ่มเยาวชน คุณธรรม (Morality) และจริยธรรม (Ethics) เป็นกรอบแนวทางที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีระเบียบและสันติ คุณธรรมแสดงถึงสภาวะจิตใจที่ดีงาม ขณะที่จริยธรรมเน้นการประพฤติปฏิบัติตามมาตรฐานสังคมเพื่อความสงบสุข การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในกลุ่มเยาวชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างสังคมที่มีความมั่นคง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) นอกจากนี้ ค่านิยมในสังคมไทย เช่น การเคารพผู้ใหญ่ ความกตัญญูและ การมีจิตสาธารณะ เป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

2.1.1 แนวคิดทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม ศาสนาพุทธเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย และมีบทบาทในการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณธรรมในสังคม หลักคำสอนในพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 และมรรคมีองค์ 8 เน้นการพัฒนาตนเองในด้านจิตใจและพฤติกรรม ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติตามศีล 5 ที่ประกอบด้วยการละเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการพูดเท็จ ช่วยส่งเสริมคุณธรรมที่เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างจิตใจที่มั่นคงและมีความสมดุลในทุกสถานการณ์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565)

2.1.2 ค่านิยม 12 ประการตามนโยบายของรัฐบาลไทย นโยบาย “ค่านิยม 12 ประการ” ซึ่งได้รับการผลักดันโดยรัฐบาลไทยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงามในกลุ่มเยาวชน ค่านิยมดังกล่าวครอบคลุมหลากหลายด้าน เช่น การรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การมีวินัย การใฝ่รู้ และการประหยัดอดออม ค่านิยมเหล่านี้ถูกออกแบบมาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนไทยให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเผชิญหน้ากับความท้าทายในยุคปัจจุบัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

2.1.3 แนวคิดของพระบรมราโชวาทและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เน้นถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นแนวทางที่ช่วยให้บุคคลและสังคมสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมั่นคง การนำหลักปรัชญานี้ไปใช้ในระบบการศึกษา เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการและการสร้างกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ช่วยปลูกฝังคุณลักษณะอันดีงามในกลุ่มผู้เรียน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2564)

สรุปได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในสังคมไทย มีรากฐานจากวัฒนธรรมประเพณีและศาสนาพุทธ คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคมที่มีความสงบสุข ในขณะเดียวกัน ค่านิยม เช่น การเคารพผู้ใหญ่ ความกตัญญู และการมีจิตสาธารณะ เป็นรากฐานที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม นอกจากนี้ การผสมผสานหลักคำสอนทางศาสนาและนโยบายภาครัฐ เช่น

ค่านิยม 12 ประการ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยิ่งช่วยเน้นย้ำความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมในกลุ่มเยาวชน เพื่อให้พวกเขาเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

2.2 ทฤษฎีการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน

การพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนในระบบการศึกษาไทยเป็นกระบวนการที่มีรากฐานจากทฤษฎีทางจิตวิทยา การศึกษา และพัฒนาการทางสังคม โดยเน้นให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมและทัศนคติที่เหมาะสม ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในบริบทนี้ได้แก่ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg แนวทางการสร้างคุณลักษณะตามทฤษฎีทางการศึกษาสมัยใหม่ และแนวคิดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg โดย Lawrence Kohlberg เป็นนักจิตวิทยาพัฒนาการที่มีชื่อเสียงจากการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรม ทฤษฎีของเขาแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับใหญ่ ได้แก่ 1) Pre-conventional Level (ระดับก่อนจริยธรรมสังคม) บุคคลตัดสินใจโดยพิจารณาจากผลลัพธ์ที่ส่งผลต่อตนเอง เช่น การหลีกเลี่ยงการลงโทษ 2) Conventional Level (ระดับจริยธรรมสังคม) บุคคลเริ่มคำนึงถึงความคาดหวังของสังคม เช่น การปฏิบัติตามกฎระเบียบและรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่น และ 3) Post-conventional Level (ระดับจริยธรรมเหนือสังคม) บุคคลตัดสินใจโดยอิงจากหลักการทางจริยธรรมสากล เช่น ความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน (Kohlberg, 1981; Rest et al., 2020) ในบริบทการศึกษา ทฤษฎีของ Kohlberg ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการตัดสินใจทางจริยธรรมที่ซับซ้อนขึ้น ตัวอย่างเช่น การใช้กิจกรรมอภิปรายเชิงจริยธรรมในชั้นเรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณาผลกระทบของการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ

2.2.2 แนวทางการสร้างคุณลักษณะตามทฤษฎีทางการศึกษาสมัยใหม่ ทฤษฎีทางการศึกษาสมัยใหม่ เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Bandura และทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Constructivism) ของ Piaget และ Vygotsky ได้เน้นถึงบทบาทของประสบการณ์และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน 1) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม Bandura (2018) เสนอว่า การพัฒนาพฤติกรรมและคุณลักษณะทางจริยธรรมเกิดจากการสังเกต การเลียนแบบ และการมีแบบอย่างที่ดีในสังคม ผู้เรียนจะซึมซับพฤติกรรมและคุณลักษณะที่ดีจากครู เพื่อน และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และ 2) ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ แนวคิดนี้เน้นว่าผู้เรียนสร้างความเข้าใจของตนเองผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างลึกซึ้งเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสคิด วิเคราะห์ และทดลองด้วยตนเอง (Vygotsky, 1978) ตัวอย่างการนำแนวทางนี้ไปใช้ในบริบทไทย ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นการมีส่วนร่วม เช่น การใช้โครงงาน (Project-Based Learning) และการเรียนรู้แบบกลุ่ม (Collaborative Learning) เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะ เช่น ความรับผิดชอบ ความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานเป็นทีม

2.2.3 แนวคิดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แนวคิดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Approach) เป็นหลักการสำคัญในระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพและคุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียน แนวคิดนี้เน้นการให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เช่น การตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ การเลือกวิธีการเรียน และการประเมินผล กระทรวงศึกษาธิการ (2565) ได้นำแนวคิดนี้ไปใช้ในการออกแบบหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่บูรณาการ

คุณธรรม เช่น การสร้างกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถเลือกหัวข้อที่สนใจเองและลงมือปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาคุณลักษณะ เช่น ความคิดริเริ่ม ความมีวินัย และจิตสำนึกต่อสังคม ตัวอย่างแนวทางปฏิบัติคือ การใช้กระบวนการ “Service Learning” หรือการเรียนรู้ผ่านการบริการชุมชน ซึ่งช่วยพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมและจิตสาธารณะของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนำความรู้ไปแก้ปัญหาในชีวิตจริง

โดยสรุปทฤษฎีทางการศึกษา ช่วยฉายภาพกระบวนการเติบโตทางจริยธรรมและพฤติกรรมของผู้เรียนผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ทั้งจากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg ที่ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการตัดสินใจเชิงจริยธรรมในระดับต่าง ๆ แนวทางการสร้างคุณลักษณะตามทฤษฎีการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นบทบาทของประสบการณ์และการมีแบบอย่างที่ดี และแนวคิดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกระบวนการเรียนรู้ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียน เพื่อให้พวกเขาเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความพร้อมในการพัฒนาสังคมไทย

2.3 กรอบแนวคิดการบูรณาการกิจกรรมและคุณธรรม

การบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้และคุณธรรมเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามที่สังคมคาดหวัง การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมไม่ได้จำกัดเฉพาะบทเรียนในชั้นเรียน แต่ครอบคลุมถึงกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ที่ออกแบบให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองผ่านกระบวนการที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง การบูรณาการในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในระดับความคิดและพฤติกรรม (UNICEF, 2021)

2.3.1 การออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายด้านคุณธรรม การออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายด้านคุณธรรมจำเป็นต้องพิจารณาคุณลักษณะเฉพาะของผู้เรียน เช่น อายุ ความสนใจ และสภาพแวดล้อมทางสังคม เพื่อให้กิจกรรมมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ตัวอย่างของกิจกรรมที่สามารถส่งเสริมคุณธรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมจิตอาสา (Volunteerism) กิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม เช่น การทำความสะอาดสถานที่สาธารณะ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อม ช่วยปลูกฝังความมีจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม 2) การจัดค่ายคุณธรรม (Moral Camp) การจัดค่ายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการฝึกฝนตนเอง เช่น การมีวินัย การเคารพผู้อื่น และการพัฒนาความซื่อสัตย์ ค่ายลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงในบริบทที่สามารถฝึกฝนพฤติกรรมด้านคุณธรรมอย่างจริงจัง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) และ 3) การเรียนรู้ผ่านโครงงาน (Project-Based Learning) กิจกรรมโครงงานที่เน้นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง เช่น การออกแบบโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้ทางวิชาการเข้ากับการพัฒนาคุณธรรม เช่น ความมีวินัย ความคิดสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบ การออกแบบกิจกรรมเหล่านี้ควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนและ วัดผลได้ เพื่อประเมินว่าผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรมตามที่กำหนดไว้

2.3.2 บทบาทของครูในฐานะผู้นำกระบวนการพัฒนาผู้เรียน ครูเป็นบุคคลสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านคุณธรรม โดยครูไม่ได้เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ แต่ยังเป็น

ผู้นำทางจิตวิญญาณและแบบอย่างทางพฤติกรรมสำหรับผู้เรียน (Bandura, 2018) บทบาทสำคัญของครูในกระบวนการนี้ ได้แก่ 1) การเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) ครูควรแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย และความเมตตา เพื่อให้ผู้เรียนซึมซับและเลียนแบบพฤติกรรมที่เหมาะสม 2) การออกแบบและดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสม ครูต้องสามารถวิเคราะห์และออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองต่อเป้าหมายด้านคุณธรรม เช่น การจัดกิจกรรมอภิปรายในชั้นเรียนเกี่ยวกับสถานการณ์ที่ต้องการการตัดสินใจเชิงจริยธรรม 3) การให้คำปรึกษาและแนะนำ (Mentorship) ครูควรมีบทบาทในการให้คำปรึกษาผู้เรียนเกี่ยวกับการเผชิญปัญหาทางจริยธรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม และ 4) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Positive Learning Environment) ครูควรสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่เน้นความเคารพและการยอมรับความแตกต่าง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น บทบาทของครูในกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เนื่องจากครูเป็นทั้งผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้และผู้สนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองในทุกมิติ

สรุปได้ว่ากรอบแนวคิดการบูรณาการกิจกรรมและคุณธรรม การบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้กับคุณธรรมเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน โดยการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายด้านคุณธรรม เช่น กิจกรรมจิตอาสา ค่ายคุณธรรม และโครงงานการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมผ่านประสบการณ์จริง นอกจากนี้ ครูยังมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำกระบวนการพัฒนาผู้เรียน โดยการเป็นแบบอย่างที่ดี การออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งหมดนี้เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างเยาวชนที่มีคุณลักษณะเหมาะสมต่อการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม

3. การส่งเสริมกิจการและกิจกรรมผู้เรียน

3.1 รูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในกลุ่มผู้เรียนสามารถทำได้ผ่านการจัดกิจกรรมที่ออกแบบมาโดยเฉพาะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านจิตใจและพฤติกรรม กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจคุณค่าของคุณธรรม แต่ยังช่วยพัฒนาความรับผิดชอบและจิตสำนึกต่อสังคมในระยะยาว

3.1.1 กิจกรรมจิตอาสา (Volunteerism) กิจกรรมจิตอาสาเป็นรูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมความเสียสละและความมีจิตสาธารณะ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นและการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ตัวอย่างของกิจกรรมจิตอาสา ได้แก่ การทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น เด็กกำพร้าหรือผู้สูงอายุ และการจัดโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมเหล่านี้ช่วยปลูกฝังคุณลักษณะ เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความรับผิดชอบ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) การจัดกิจกรรมจิตอาสายังสามารถนำมาเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ด้านวิชาการ เช่น การใช้โครงงานจิตอาสาที่ให้นักเรียนวางแผนและดำเนินโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากจะส่งเสริมคุณธรรมแล้วยังช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาได้อีกด้วย

3.1.2 การจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรม โครงการส่งเสริมคุณธรรม เช่น ค่ายคุณธรรมและศีลธรรม เป็นกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมและทัศนคติที่ดีงามผ่านประสบการณ์ตรง ผู้เรียนจะได้ฝึกฝนคุณลักษณะ เช่น การมีวินัย การเคารพผู้อื่น และความซื่อสัตย์ ตัวอย่างเช่น การจัดค่ายปฏิบัติธรรมที่มีกิจกรรมการฟังธรรม การนั่งสมาธิ และการสนทนาธรรม เป็นตัวอย่างของการส่งเสริมการพัฒนาจิตใจในระดับลึก การจัดค่ายคุณธรรมยังสามารถผสมผสานกับกิจกรรมที่เน้นการทำงานเป็นทีม เช่น การเล่นเกมที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาร่วมกัน หรือการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความคิดริเริ่ม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

3.1.3 กิจกรรมเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ (Experiential Learning) การเรียนรู้ผ่านการลงมือทำเป็นรูปแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ตัวอย่างเช่น การสร้างโครงงานเกี่ยวกับปัญหาสังคม เช่น โครงการลดขยะในโรงเรียน หรือโครงการส่งเสริมการรีไซเคิลในชุมชน กิจกรรมในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงความสำคัญของการกระทำที่ส่งผลต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม แนวคิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำยังรวมถึงกิจกรรมที่เน้นการสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน หรือการสร้างแอปพลิเคชันที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้านคุณธรรม การเรียนรู้ในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างทักษะด้านวิชาการ แต่ยังพัฒนาคุณลักษณะ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ความอดทน และการทำงานเป็นทีม (UNICEF, 2021)

สรุปได้ว่ารูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสามารถออกแบบได้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมจิตอาสา การจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมและการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาคุณลักษณะทางจิตใจ เช่น ความรับผิดชอบ ความมีวินัย และจิตสำนึกต่อสังคม ทั้งนี้ การออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมยังเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกิจกรรม

3.2 การบูรณาการคุณธรรมในกิจกรรมทางการศึกษา

การบูรณาการคุณธรรมในกิจกรรมทางการศึกษาเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การปลูกฝังคุณธรรมไม่ควรเกิดขึ้นเฉพาะในกิจกรรมเสริม แต่ควรถูกเชื่อมโยงในกระบวนการเรียนการสอนและวัฒนธรรมโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คุณธรรมผ่านประสบการณ์และการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

3.2.1 การออกแบบบทเรียนที่เชื่อมโยงกับการปลูกฝังคุณลักษณะ การออกแบบบทเรียนที่เชื่อมโยงกับการปลูกฝังคุณลักษณะเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คุณธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางวิชาการ ครูสามารถบูรณาการคุณธรรมในเนื้อหาวิชาได้โดยใช้ตัวอย่าง กรณีศึกษา หรือกิจกรรมที่สะท้อนถึงคุณธรรมที่ต้องการ เช่น 1) การเชื่อมโยงคุณธรรมกับวิชาภาษาไทยและวรรณคดี ในการสอนบทเรียนเกี่ยวกับวรรณคดี ครูสามารถใช้ตัวละครหรือเหตุการณ์ในเรื่องเป็นกรณีศึกษาที่กระตุ้นให้ผู้เรียนอภิปรายถึงคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู หรือความเสียสละ 2) การออกแบบกิจกรรมในวิชาวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถเชื่อมโยงกับการปลูกฝังคุณธรรม เช่น ความรับผิดชอบและจิตสาธารณะ โดยการจัดโครงการปลูกต้นไม้ในโรงเรียนหรือชุมชน และ 3) การใช้

ปัญหาในชีวิตจริง (Real-World Problems) การออกแบบบทเรียนที่ผู้เรียนต้องแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคม เช่น การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส หรือการจัดการปัญหาขยะในโรงเรียน ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการคิดเชิงจริยธรรมและการทำงานร่วมกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) การบูรณาการคุณธรรมในบทเรียนเช่นนี้ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นความสำคัญของคุณธรรมในชีวิตจริง และสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม

3.2.2 การส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้เชิงคุณธรรมในโรงเรียน นอกเหนือจากการสอนในชั้นเรียน โรงเรียนควรมีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้เชิงคุณธรรมผ่านการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนคุณธรรมและจริยธรรมในทุกมิติ ตัวอย่างของแนวทางดังกล่าว ได้แก่ 1) การสร้างนโยบายโรงเรียนที่เน้นคุณธรรม โรงเรียนควรกำหนดนโยบายหรือแนวปฏิบัติที่สนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมในกลุ่มผู้เรียน เช่น การให้รางวัลนักเรียนที่มีพฤติกรรมดี การกำหนดจรรยาบรรณของนักเรียน และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำความดี 2) การสร้างแบบอย่างที่ดีในชุมชนโรงเรียน ครูและบุคลากรในโรงเรียนควรเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถซึมซับพฤติกรรมที่เหมาะสมได้จากการสังเกตและการเลียนแบบ (Bandura, 2018) 3) กิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การจัดกิจกรรม เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการด้านคุณธรรม การจัดเวทีแสดงออกถึงการทำความดี หรือการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับคุณธรรม ช่วยสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เน้นความสำคัญของจริยธรรมในชีวิตประจำวัน และ 4) การสร้างบรรยากาศแห่งความเคารพและความยุติธรรม โรงเรียนควรส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างและการเคารพสิทธิของผู้อื่น เช่น การจัดสรรโอกาสในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันในชั้นเรียน หรือการปฏิบัติอย่างยุติธรรมต่อนักเรียนทุกคน การส่งเสริมวัฒนธรรมดังกล่าวช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่าการบูรณาการคุณธรรมในกิจกรรมทางการศึกษา การบูรณาการคุณธรรมในกิจกรรมทางการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติ ทั้งด้านความรู้และจิตใจ การออกแบบบทเรียนที่เชื่อมโยงกับการปลูกฝังคุณลักษณะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คุณธรรมในบริบทของชีวิตจริง ขณะที่การส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้เชิงคุณธรรมในโรงเรียนช่วยสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมในระยะยาว ทั้งสองแนวทางนี้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเยาวชนไทยให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกต่อสังคม

3.3 บทบาทของผู้เกี่ยวข้อง

การส่งเสริมกิจกรรมของผู้เรียนให้เกิดผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของครูในฐานะผู้นำกิจกรรม และความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

3.3.1 บทบาทของครูในฐานะผู้นำกิจกรรม ครูมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในนักเรียน โดยครูไม่เพียงแต่ทำหน้าที่สอนเนื้อหาวิชา แต่ยังเป็นแบบอย่างที่นักเรียนจะเลียนแบบพฤติกรรม ครูสามารถสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณค่าทาง

ศีลธรรมได้ โดยการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วม เช่น การทำโครงการบริการสังคม การจัดเวิร์กชอปเกี่ยวกับคุณธรรม หรือการจัดกิจกรรมกลุ่มที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน (Cefai et al., 2021) และครูยังต้องมีความสามารถในการออกแบบหลักสูตรที่รวมเอากิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมเข้าไปด้วย ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะทางสังคมและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มเพื่อน ครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การอภิปรายกลุ่มหรือการใช้สถานการณ์จริงในการสอน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์และสร้างความเข้าใจในคุณค่าต่าง ๆ ที่สำคัญ (Beard & Thomson, 2021)

3.3.2 ความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครอง ความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีสำหรับนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมให้บุตรหลานมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น การมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เด็กมีผลการเรียนที่ดีขึ้น แต่ยังสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน (Cordova Jr et al., 2024)ชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน เช่น การจัดงานเทศกาลหรือ เวิร์กชอป ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะทางสังคมและสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน นอกจากนี้ โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกระบวนการศึกษา (Musling et al., 2021)

สรุปได้ว่าบทบาทของผู้เกี่ยวข้อง บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการส่งเสริมกิจการและกิจกรรมผู้เรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ครูทำหน้าที่เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณค่าเหล่านี้ ในขณะที่ความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองช่วยสร้างเครือข่ายสนับสนุนที่เข้มแข็ง ซึ่งส่งผลดีต่อประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียน การทำงานร่วมกันระหว่างทุกฝ่ายจึงเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เอื้อต่อการเติบโตและพัฒนาการอย่างยั่งยืน

4. การอภิปรายเชิงวิเคราะห์

4.1 ความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์

การจัดกิจกรรมในโรงเรียนไม่เพียงแต่เป็นการสร้างความสนุกสนาน แต่ยังเป็นโอกาสในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ นักเรียนจะได้ฝึกฝนทักษะทางสังคม เช่น ความรับผิดชอบ การทำงานเป็นทีม และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญสำหรับการใช้ชีวิตในสังคม (Lloyd, 2025)

4.1.1 การวิเคราะห์ผลลัพธ์จากการใช้กิจกรรมที่มีเป้าหมายพัฒนาคุณธรรม การวิเคราะห์ผลลัพธ์จากกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมสามารถทำได้โดยการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับจากกิจกรรมเหล่านั้น งานวิจัยพบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมคุณธรรม เช่น การทำโครงการบริการสังคม หรือกิจกรรมอาสาสมัคร ช่วยเพิ่มความรู้สึกมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบในตัวนักเรียน (Cefai et al., 2021) และนักเรียนยังสามารถพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาและ

คิดวิเคราะห์ผ่านสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในระหว่างกิจกรรม ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับปฏิบัติ (Beard & Thomson, 2021)

4.1.2 การสะท้อนผลของกิจกรรมต่อคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบและวินัย ผลของกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมต่อคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบและวินัยสามารถเห็นได้จากพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้มักจะแสดงออกถึงความรับผิดชอบมากขึ้นทั้งในด้านการทำงานกลุ่มและในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมรอบตัว พวกเขายังมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบและแสดงวินัยในการทำงานมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ตรงจากการทำงานร่วมกับผู้อื่นในบริบทต่าง ๆ (Cordova Jr et al., 2024)

สรุปได้ว่าความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีในสังคม กิจกรรมที่จัดขึ้นไม่เพียงแต่ช่วยให้เด็กได้สนุกสนาน แต่ยังเป็นโอกาสในการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อชีวิต เช่น ความรับผิดชอบ วินัย และค่านิยมทางจริยธรรม การวิเคราะห์ผลลัพธ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเติบโตทั้งในด้านอารมณ์และสังคมของนักเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่ดีขึ้นในอนาคต

4.2 ปัจจัยที่เอื้อและอุปสรรคในการส่งเสริมกิจกรรม

การส่งเสริมกิจกรรมผู้เรียนต้องพิจารณาถึงปัจจัยหลายด้านที่มีผลต่อความสำเร็จของกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลัก ได้แก่ ปัจจัยที่เอื้อและอุปสรรค

4.2.1 ปัจจัยที่เอื้อ หนึ่งในปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมกิจกรรมผู้เรียนคือการสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งเน้นให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนให้ครบถ้วนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) นโยบายเหล่านี้ช่วยให้โรงเรียนมีแนวทางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน การบริหารจัดการภายในโรงเรียนยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม เช่น การจัดสรรงบประมาณสำหรับกิจกรรม การฝึกอบรมครูให้มีทักษะในการจัดกิจกรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน (Wihakhaphirom, 2023) โรงเรียนที่มีการบริหารจัดการที่ดีจะสามารถสร้างโอกาสให้นักเรียนได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.2 อุปสรรค แม้ว่าจะมีปัจจัยเอื้อ แต่ก็ยังมีอุปสรรคหลายประการที่ทำให้การส่งเสริมกิจกรรมผู้เรียนไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ข้อจำกัดสำคัญในเชิงปฏิบัติคือความขาดแคลนงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพและความต่อเนื่องของกิจกรรม (Khunanon, 2023) โรงเรียนบางแห่งอาจไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะจัดกิจกรรมหรือไม่มีสถานที่เหมาะสมสำหรับทำกิจกรรม ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้อีกทั้งยังมีปัญหาเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการจัดกิจกรรม เช่น การขาดความรู้หรือทักษะของครูในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมที่เน้นคุณธรรม ซึ่งทำให้ไม่สามารถสร้าง

ประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่าได้ (Nattayan, 2023) ความไม่เข้าใจหรือความไม่เห็นด้วยระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับครูเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมก็อาจเป็นอุปสรรคอีกประการหนึ่ง

สรุปได้ว่าปัจจัยที่เอื้อและอุปสรรคในการส่งเสริมกิจกรรม ปัจจัยที่เอื้อในการส่งเสริมกิจกรรมผู้เรียนประกอบด้วยการสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐและการบริหารจัดการภายในโรงเรียน ซึ่งช่วยสร้างโอกาสให้นักเรียนได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ในขณะที่อุปสรรค เช่น การขาดทรัพยากรและแนวทางปฏิบัติที่ไม่ชัดเจน ทำให้เกิดความท้าทายในการดำเนินงาน การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จึงจำเป็นต้องมีความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนานักเรียนอย่างเต็มศักยภาพ

4.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างยั่งยืน

การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนจำเป็นต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นสองประเด็นหลัก ได้แก่ การพัฒนากรอบนโยบายที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน และการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

4.3.1 การพัฒนากรอบนโยบายที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน กรอบนโยบายที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียนควรมีความชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน การกำหนดนโยบายที่มุ่งเน้นให้โรงเรียนมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควรเริ่มต้นจากระดับชาติ โดยกระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) โรงเรียนควรจัดตั้งคณะทำงานเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์คุณธรรมของนักเรียน และกำหนดมาตรฐานในการประเมินผลด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้โรงเรียนสามารถติดตามผลและปรับปรุงกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง (Khunanon, 2023) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมในนักเรียน

4.3.2 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น การพัฒนาทักษะและความรู้ของครูจึงเป็นสิ่งจำเป็น โรงเรียนควรจัดอบรมหรือเวิร์กชอปเพื่อเพิ่มพูนทักษะในการออกแบบกิจกรรมที่เน้นคุณธรรม เช่น การใช้วิธีการสอนแบบมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมกลุ่ม หรือการใช้สถานการณ์จริงในการสอน (Cefai et al., 2021) และควรกระตุ้นให้ครูมีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนได้ โดยสามารถใช้แนวทางจากประสบการณ์ของโรงเรียนอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมคุณธรรม เช่น การนำเสนอกรณีศึกษา หรือแนวปฏิบัติที่ดีจากโรงเรียนต่าง ๆ (Wihakhaphirom, 2023) การสร้างโอกาสให้ครูได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการจัดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุปได้ว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างยั่งยืนในการส่งเสริมกิจกรรมผู้เรียนควรมุ่งเน้นไปที่การสร้างกรอบนโยบายที่ชัดเจนซึ่งเอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน รวมถึงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีทักษะในการจัดกิจกรรมที่เน้นคุณค่าทางจริยธรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองจะช่วยสนับสนุนให้เกิด

สภาพแวดล้อมที่ดีสำหรับนักเรียน นอกจากนี้ ควรมีระบบติดตามผลและปรับปรุงกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มั่นใจว่าการส่งเสริมคุณธรรมจะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปประเด็นสำคัญ

5.1.1 ความสำคัญของการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการศึกษาของนักเรียน โดยเฉพาะในช่วงวัยเรียน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เด็ก ๆ เริ่มเรียนรู้และซึมซับคุณค่าทางสังคมและจริยธรรม การจัดกิจกรรมที่เน้นคุณธรรมสามารถช่วยสร้างพื้นฐานที่ดีให้กับนักเรียน ทำให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึก และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (นิวัฒน์ สินไชย, 2560) งานวิจัยพบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมคุณธรรม เช่น กิจกรรมจิตอาสา หรือโครงการบริการสังคม ช่วยเพิ่มความรู้สึกมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบในตัวนักเรียน (Cefai & Cavioni, 2021) การจัดกิจกรรมเหล่านี้ยังช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะทางสังคม เช่น การทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหา และการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการใช้ชีวิตในสังคม

5.1.2 บทบาทของกิจกรรมที่บูรณาการคุณธรรมในกระบวนการเรียนรู้ กิจกรรมที่บูรณาการคุณธรรมเข้ากับกระบวนการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ทฤษฎี แต่ยังช่วยให้พวกเขาได้ทดลองปฏิบัติจริง ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนมากขึ้น (Khunanon, 2023) ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมกลุ่มที่เน้นการทำงานร่วมกัน จะช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะในการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ในขณะเดียวกันก็สามารถปลูกฝังคุณค่าทางจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ และการใช้สถานการณ์จริงในการสอนจะช่วยให้นักเรียนเห็นความสำคัญของคุณธรรมในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดการตระหนักรู้และนำไปปฏิบัติจริง (Thitinun, 2023)

สรุปได้ว่าประเด็นสำคัญ โดยรวมแล้ว การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในโรงเรียนไทยมีความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการใช้ชีวิตในสังคม การบูรณาการคุณธรรมเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างพื้นฐานด้านจริยธรรมให้กับนักเรียน แต่ยังส่งผลดีต่อทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักเรียนอีกด้วย ดังนั้น การจัดกิจกรรมที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม วินัย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ควรได้รับความสนใจและสนับสนุนจากทุกฝ่าย ทั้งครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนานักเรียนอย่างยั่งยืน

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 สำหรับครูและผู้บริหาร: การออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ครูและผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการออกแบบกิจกรรมที่มีความสร้างสรรค์และหลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมและเกิดความสนใจในกิจกรรมที่จัดขึ้น กิจกรรมเหล่านี้ควรเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียน เช่น การจัดกิจกรรมจิตอาสา การทำโครงการบริการชุมชน หรือการจัดเวิร์กชอปเกี่ยวกับคุณธรรม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้

ฝึกฝนทักษะทางสังคมและพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (Cefai & Cavioni, 2021) และผู้บริหารควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม โดยการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น เช่น งบประมาณ อุปกรณ์ และสถานที่สำหรับจัดกิจกรรม รวมถึงการฝึกอบรมครูให้มีทักษะในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมที่เน้นคุณธรรม (Khunanon, 2023) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานในด้านนี้

5.2.2 สำหรับนโยบาย: การพัฒนากลยุทธ์สนับสนุนในระดับชาติ ในระดับนโยบาย กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน โดยการจัดตั้งกรอบนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นโยบายเหล่านี้ควรให้ความสำคัญกับการประเมินผลด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถติดตามผลและปรับปรุงกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ, 2549) รัฐควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเชิงยุทธศาสตร์ โดยมุ่งเน้นความเท่าเทียมในสถานศึกษาพื้นที่ห่างไกล เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างยั่งยืน หรือพื้นที่ด้อยโอกาส เพื่อให้ทุกโรงเรียนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสในการส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างเท่าเทียม (Thitinun, 2023) การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในการส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่าข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมผู้เรียนที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม วินัย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ประกอบด้วยสองด้านหลัก ได้แก่ สำหรับครูและผู้บริหารควรออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วม ในขณะที่สำหรับนโยบาย ควรพัฒนากลยุทธ์สนับสนุนในระดับชาติที่ชัดเจนซึ่งมุ่งเน้นไปที่การประเมินผลด้านคุณธรรมและสนับสนุนงบประมาณสำหรับโรงเรียน การทำงานร่วมกันระหว่างทุกฝ่ายจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนานักเรียนอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้

1. ความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมและการพัฒนาคุณลักษณะ กิจกรรมที่ออกแบบมาอย่างเหมาะสม เช่น การเรียนรู้จากประสบการณ์ การทำโครงการจิตอาสา และการอภิปรายในชั้นเรียน มีศักยภาพในการเสริมสร้างคุณลักษณะ เช่น ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ

2. บทบาทของวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน วัฒนธรรมโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน เช่น การสร้างแบบอย่างจากครู การส่งเสริมบรรยากาศที่ยุติธรรม

3. การใช้กรอบแนวคิดแบบบูรณาการ การพัฒนาผู้เรียนในด้านคุณธรรมควรดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางวิชาการ เพื่อสร้างผู้เรียนที่มีคุณลักษณะครบถ้วนทั้งในเชิงวิชาการและจิตใจ

4. แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาครู การสร้างกรอบนโยบายที่ชัดเจน การสนับสนุนทรัพยากรจากภาครัฐ และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมอย่างยั่งยืน

รูปภาพที่ 1 การส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (2549). *แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา.* กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564a). *แนวทางการพัฒนาค่านิยม 12 ประการ.* กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564b). *แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมในสถานศึกษา.* กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). *แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง.* กระทรวงศึกษาธิการ.

นิวัฒน์ สินไชย. (2560). การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในเด็กและเยาวชนไทย. *วารสารวิจัยทางการศึกษา, 12*(1), 22–35.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2564). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระบบการศึกษาไทย.* สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2565). *บทบาทของศาสนาพุทธในสังคมไทย.* สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *รายงานการพัฒนาคุณธรรมในสถานศึกษา.* กระทรวงศึกษาธิการ.

Bandura, A. (2018). *Social learning theory.* Prentice Hall.

Beard, R., & Thomson, P. (2021). Parent and community involvement in education: A key determinant of academic success. *International Journal of Applied Research in Social Sciences, 6*(3), 372–382.

Cefai, C., & Cavioni, V. (2021). The importance of a positive school climate for student well-being: Implications for educational practice. *Journal of Educational Psychology, 113*(2), 245–259.

Cordova, D., Jr., Chisom, E., & Adeniyi, P. (2024). Strengthening partnerships between schools and community organizations. *International Journal of Applied Research in Social Sciences, 6*(3), 374–382.

Khunanon, W. (2023). The factors hindering Thai education. *Journal of Public Administration, 15*(2), 45–60.

Kohlberg, L. (1981). *Essays on moral development: Vol. 1. The philosophy of moral development.* Harper & Row.

Lloyd, C. (2025). Exploring desirable student characteristics: Integrating academic and social-emotional learning. *Journal of Educational Research, 118*(1), 45–60.

Musling, M., Tenkorang, E., & Apatinga, A. (2021). The role of parents in moral development: A collaborative approach with schools. *Journal of Moral Education, 50*(2), 123–140.

Nattayan, S. (2023). Challenges in implementing educational activities in Thai schools. *Thai Journal of Educational Research, 12*(1), 23–34.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2022). *Education for a changing world.* OECD Publishing.

Rest, J. R., Narvaez, D., Bebeau, M. J., & Thoma, S. J. (2020). *Postconventional moral thinking: A neo-Kohlbergian approach.* Psychology Press.

Thitinun, T. (2023). Exploring desirable student characteristics: Integrating academic and social-emotional learning. *Journal of Educational Research, 118*(1), 45–60.

UNICEF. (2021). *The state of the world's children 2021: On my mind.* UNICEF.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Harvard University Press.

Wihakhaphirom, K. (2023). Factors promoting quality education in Thailand: A comprehensive analysis. *International Journal of Education and Development, 8*(4), 56–72.

World Economic Forum. (2023). *Global risks report 2023.* World Economic Forum.

Journal of Buddhist Education and Research
ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)
JBER

Research Paper
JBER Scope: English Language

Problems and Proposed Strategies for Solving the English Problems of Thai Staff Working at a European Airline Call Center

Kris Lietz[1*] Michael Ginn Lietz[2], Nittayanan Natee[3]

[1,3]North Bangkok University, Thailand, [2]Lufthansa German Airlines, Thailand

✉: * Kris53785@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 21 May 2026; Revised: 04 June 2026; Accepted: 04 July 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

The objectives of this research were: 1) to find out some problems of the Thai staff working at a European airline call center in using English at work, and 2) to find out some strategies to solve the English problems in the immediate and long-term context. The respondents were 90 call center staff working at an international airline company in Thailand. In this study, there were 2 main research instruments; namely, 1) a questionnaire composed of the five-point Likert scale and open-ended questions which was employed to collect the data and information, along with semi-structured interviews with three respondents, and 2) a set of questions employed in the focus discussion meeting among the three specialists for the approval of the correctness and suitability of the proposed strategies for solving the English problems in the immediate and long-term context . The data and information collected through the questionnaire were analyzed and presented in terms of frequency count, mean ($\overline{X}$) and standard deviation (SD). In addition, the data and information collected from the focus group discussion meeting towards correctness and suitability of the proposed strategies were analyzed through the Content Analysis Method (Twin, 2025). The results indicated rare to moderate frequency of problems in the four language skills, including understanding caller accents for listening, application of appropriate wording for speaking, distinguishing between literal and implied meaning for reading, and applying acceptable word patterns and grammatical rules for writing. In addition, the results also indicated some proposed strategies for the Thai staff at a European airline call center to consult for immediately solving problems in using English at work were focusing on key words, using simple words, avoiding jargon, conducting online vocabulary search and translation, referring to templates and asking colleagues for help. In addition, some proposed strategies used for long-term solving problems were continuous practicing of skills and the use of media such as movies, books and music (Oxford, 1990a).

Keywords: Proposed Strategies, English Problems, Thai Staff, European Airline Call Center

1. Background of the Study

At the beginning of this century, it was common for airlines to have their own customer service agents at their town offices and airport offices around the world, with high standards and quality of service. With the advent of globalization in recent years and the power of new technology and communications, many multinational companies have since then opted to transfer and outsource their customer services to offshore call centers in certain regions of the world. Such is the case for a well-known European airline group that now operates its call center in Thailand, with over 90 call center staff in total. The entire call center staff are Thai nationals with Thai as their L1, who communicate with non-Thai customers in English, which

is their L2. Customer satisfaction is highly correlated to increased loyalty to and patronage of the airlines (Ganiyu, 2017: 7-20). It is in the interest of the airline company to maintain high standards of customer service at all customer contact points, on ground or in flight, be it pre-sales, during travel, or after-sales. As a result of ever-increasing online ticket purchase, there is diminishing opportunity for more personal interaction between airlines staff and customer. It has thus become increasingly crucial to meet expectations of customers when these come into contact with the airlines' customer service agents. Key elements of exemplary airline call center customer service include the following: Firstly, staff knowledge about the airline-specific product and understanding of the airline-specific landscape. Next, clear communication between the call center customer service agent and the customer, in order to correctly and speedily identify the issue at hand. Finally, conducting the transaction in a polite, culturally appropriate, business-like yet friendly manner. The call center management is aware of the importance of ensuring that the English communication skills of its staff are kept up to standard. They are therefore on the lookout to maintain and improve the language skills of their staff. To achieve this end, a study that find out some proposed strategies for the staff to address these problems immediately and in the long-term, would be of significant value (Anthony, 2018).

2. Research Objectives

The objectives of this research were:

1) to find out some problems of the Thai staff working at a European airline call center in using English at work and

2) to find out some proposed strategies to be employed by the staff to solve their problems in the immediate and long-term context.

3. Scope of the Study

This study focused on Thai staff members employed by an outsourced call center of a major European airlines group at the downtown office in Bangkok, Thailand. The main purposes of this study were to investigate some problems of the Thai staff working at a European airline call center in using English at work and to find out some proposed strategies to be employed by the staff for two-time frames: the first is strategies used for immediately solving their current problems at hand, and the second is strategies used is for solving their ongoing problems in the long run.

4. Research Methodology

4.1 Respondents

The respondents were 90 Thai staff working at the call center that services the group of European airlines at its downtown office in Bangkok. The call center consists of over 90 staff working in 2 units, the BSC (Bangkok Service Centre) that mainly service customers in Thailand, and RBC (Remote Business Center) service the airlines' airport staff worldwide. The BSC has 1 team leader and 1 supervisor while the RBC has 3 team leaders. The researcher additionally interviewed the Thai operations manager of the call center in order to represent the stakeholder of the employer.

4.2 Research Procedures

A mixed-methods design was employed, consisting of a survey and semi-structured interviews. To obtain prerequisite information, the researcher interviewed the operations manager and team leaders of both call center units.

After designing the questionnaire, it was reviewed by the two team leaders and piloted with two respondents to check for their understanding and obtain initial feedback. The three specialists were consulted for the correctness and appropriateness of all constructed questions which were evaluated in terms of Index of Congruence (IOC). All questions possessed the IOC value in the range of 0.66 to 1.00. The adjusted questionnaire was formatted into an online Google form. The link was sent to the team leaders of the call center units and passed on to the staff via a private group channel on the LINE application with the request for voluntary participation. Some questions on the problems for language skills were based on the microskills and macro-skills proposed by Brown and Abeywickrama (2019).

Part I of the questionnaire included a five-point Likert scale to establish the importance of using the four skills of listening, speaking, reading and writing at work, and to determine the frequency of problems in using the four skills at work. In addition, an open-ended question allowed for problems to be described more freely.

Part II consisted entirely of open-ended questions to inquire about strategies used to solve problems in using each English skill at work (listening, speaking, reading and writing), in terms of immediately solving the problem at hand, as well as solving the problem in the long-term.

Part III included general questions to obtain background information about the participants, including gender, age, education, years of call center work experience, and the current call center unit of assignment.

A semi-structured interview was conducted online with three participants to allow for more in-depth analysis. The participants were purposively selected from the questionnaire results and were among those with the highest reported frequency of overall problems in using English at work.

The researcher interviewed the operations manager and team leaders of both units, which served as preliminary method in obtaining prerequisite information. After the questionnaire was designed, it was reviewed and piloted by the two team leaders to check for their understanding and obtain initial feedback. The questionnaire was in English as participants were assumed to have sufficient English language competence based on the hiring criteria of call center staff.

For the semi-structured interview, 3 participants, 1 from BSC unit and 2 from RBC unit, were selected from those with the highest reported frequency of overall problems in using English at work and interviewed on a voluntary basis. The interviews were conducted online as per participants' preference, on either MS Teams or LINE application platform. The participants, designated as R1, R2 and R3 respectively, gave consent for audio recording of the interview for purpose of subsequent transcription. Each interview lasted approximately 25 minutes and was conducted in English.

In addition, a focus group discussion meeting among the three specialists towards correctness and suitability of the proposed strategies to solve the English problems in the immediate and long-term context was set up. A set of questions were constructed and employed in the focus discussion meeting among the three specialists for the approval of the correctness and suitability of the proposed strategies for solving the English problems in the immediate and long-term context

4.3 Data Analysis

Answers to the open-ended questions obtained from the questionnaire and the semi-structured interviews were analyzed in depth, and included descriptive information about strategies used for both immediate and long-term solving of their English language problems at work. The data and information collected through the questionnaire were analyzed and presented in terms of frequency count, mean ($\bar{X}$) and standard deviation (SD). In addition,

the data and information collected from the focus group discussion meeting among then three specialists towards correctness and suitability of the proposed strategies were analyzed through the Content Analysis Method.

5. Findings

5.1 The Findings on the Problems in Using English at Work

Taken as a whole, the average importance of the four language skills was evaluated as "very important". Listening was ranked the highest in importance and the only skill with the degree of "extremely important".

Table 1 *Importance of English Skill for Performing Work*

Importance of skill at work	$\bar{X}$	*SD*	Degree of Importance
Listening	4.35	0.80	Extremely Important
Speaking	4.19	0.79	Very Important
Reading	3.55	1.06	Very Important
Writing	3.52	1.00	Very Important
Total	3.90	0.91	Very Important

The problems of Thai staff in using English skills at work for each of the four language skills are detailed as follows, whereby Q1-Q8 refers to the sequence of the questions as presented in the questionnaire:

Table 2: *Listening Problems using English at Work*

Listening. Problems	$\bar{X}$	*SD*	Frequency of Problems
Processing speech at different speeds of delivery (Q4)	2.61	0.80	Sometimes
Processing speech containing pauses, errors, corrections and other performance variables (Q5)	2.52	0.77	Rarely
Retaining chunks of language of different lengths in short-term memory (Q2)	2.52	0.63	Rarely
Becoming familiar with speakers' accents (Q3)	2.48	0.89	Rarely
Distinguishing between literal and implied meanings (Q8)	2.42	0.67	Rarely
Recognizing key words and interpreting word order pattern and their significance (Q1)	2.39	0.72	Rarely
Understanding the content and purpose of the speaker (Q6)	2.26	0.68	Rarely
Capturing specific information required for taking action (Q7)	2.19	0.65	Rarely
Total	2.42	0.73	Rarely

For listening, having to comprehend fast speaking speed (Q4) and speech with *pauses, errors, corrections and other performance variables* (Q5) were among the challenges faced. Hurried speech occurred because calls were made under time constraints especially when

passengers were already at the airport (Interview R2). The accents that came up as being difficult to process included British, Irish, Indian and European, namely German, French and Spanish. Some listening problems occurred when callers could not speak English themselves. At times, the callers also code-switched between English and another language, like German, leading to a lack of clarity (Interview R3). One respondent referred to low volume and poor signal as a factor hindering listening (Oo, 2025).

Table 3: Speaking Problems using English at Work

Speaking Problems	$\overline{X}$	*SD*	Frequency of Problems
Using the right stress patterns, rhythmic structure and intonation (Q4)	2.97	0.95	Sometimes
Speaking fluently at different speeds (Q5)	2.90	0.70	Sometimes
Applying acceptable word patterns and grammatical rules (Q3)	2.87	0.72	Sometimes
Selecting appropriate vocabulary according to situation (Q2)	2.81	0.75	Sometimes
Pronouncing speech sounds correctly (Q1)	2.68	0.60	Sometimes
Extending a customer service mindset and politeness (Q7)	2.48	1.00	Rarely
Appropriately accomplishing the purpose of oral communication (e.g. relaying information, providing offers and solutions, etc.) (Q6)	2.32	0.65	Rarely
Total	2.72	0.77	Sometimes

For speaking, difficulty making oneself understood with the Thai accent, stress and pronunciation (Q4) came out as the top challenge. Some callers were not used to hearing the Asian or Thai accent, so when for example the call center staff pronounced *United* [airlines] as *u-ni-TED* with a rising tone, the caller could not understand it (Interview R3). Call center staff speaking too fast also created problems for the callers. Many responses were about struggling to find the right word or using correct grammar to make themselves understood, e.g. sentences with difficult vocabulary was a problem, and "sometime my tongue ties up when I speak too much". Issues in *extending a customer service mindset and politeness* (Q7) were expressed by the reply that "sometimes mood and tone of some word making the wrong understanding". One participant admitted to sometimes being impatient and speaking less politely when communicating with airport staff rather than a passenger (Interview R2).

Table 4: Reading Problems using English at Work

Reading Problems	$\overline{X}$	*SD*	Frequency of Problems
Distinguishing between literal and implied meanings (Q7)	2.45	0.93	Rarely
Reading the material at an	2.39	0.80	Rarely

efficient speed to suit the purpose (Q3)			
Recognizing key words and interpreting word order pattern and their significance (Q1)	2.29	0.78	Rarely
Retaining chunks of language of different lengths in short-term memory (Q2)	2.35	0.84	Rarely
Inferring links and connections between events, deducing cause and effects, and detecting relationships between the main idea, supporting ideas, given information and new information (Q6)	2.29	0.90	Rarely
Understanding the content and purpose of the writer (Q4)	2.29	0.94	Rarely
Identifying specific information required for taking action (Q5)	2.19	0.83	Rarely
Total	2.32	0.86	Rarely

For reading, the elaboration from one participant that "the email that we got sometime are complex and confusing" could be in line with problems in "*distinguishing between literal and implied meanings*"(Q7) which had the highest reported frequency for this skill. Some manuals were reported as being unclear or not straight to the point. Sometimes there was conflicting information between the text and booking information (Interview R3). Taking a long time to read because of being a slow reader (Q3) was cited. A handful of responses involved encountering unknown vocabulary, technical terms that were difficult to comprehend, or unclear abbreviations (e.g. Does TA mean travel agent or ticketing agent?). One response was that some emails were in other languages like German, Chinese and French, which were difficult to interpret upon being translated to English because of the changed context.

Table 5: Writing Problems using English at Work

Writing Problems	$\overline{X}$	*SD*	Frequency of Problems
Applying acceptable word patterns and grammatical rules (Q2)	2.94	1.00	Sometimes
Selecting appropriate vocabulary according to the situation (Q1)	2.90	1.11	Sometimes
Finishing a written task at an efficient speed to suit the purpose (Q4)	2.74	1.12	Sometimes
Observing correct spelling and/or punctuation (Q3)	2.65	1.02	Sometimes
Appropriately accomplishing the purpose of your writing (e.g. relaying information, providing	2.55	0.93	Rarely

offers and solutions, etc.) (Q5)			
Conveying links and connections between events and communicating the main idea, supporting ideas, given information and new information (Q6)	2.48	0.89	Rarely
Extending a customer service mindset and politeness (Q7)	2.16	0.93	Rarely
Total	2.63	1.00	Sometimes

For writing, problems relating to grammar (Q2) and appropriate word choice (Q1) were the top two frequencies, which were echoed in several of the participants' descriptions such as "I don't know how to make sentence looks nice" and "grammatical structure is hard for me". As one participant elaborated, "I am able to write informally like chatting, but when it comes to the professional way, I don't know how to do it at all" (Interview R3). Taking a longer time in writing a reply (Q4) was mentioned for special cases like customer requests not previously encountered. One participant clarified about rarely having to perform writing tasks at work, while a few others did not provide additional descriptions regarding their writing problems.

5.2 The Findings on Proposed Strategies to be Employed by the Staff in Solving English Problems at Work

Multiple strategies were allowed in one reply, and sometimes participants gave no reply to some questions. The number of responses are indicated below in parenthesis.

The strategies reported by participants for solving *immediate listening* problems included watching out for keywords (14), checking for understanding with the caller (11), requesting the speaker to repeat what they said (5), and reviewing the given booking information (4).

For solving *immediate speakin*g problems encountered at work, participants chose simpler words and avoided jargon (9), checked for caller comprehension (7), repeated or rephrased what they had said (4), adjusted their speaking tone or accent (3), asked colleagues for help (2), and resorted to writing by sending an email (1).

When it came to *immediate reading* problems at work, strategies reported by participants were searching for the main idea or using the context to guess the meaning (12), looking up the meaning of words or translating them online (6), sending emails to get customer clarification (4), and conferring with colleagues about the meaning (2).

Participants employed the following strategies for solving *immediate writing* problems: using an online translator (9), using online tools like Grammarly or Microsoft Editor to check their work (6), getting help from colleagues (4), copying and adapting existing samples (2), and using simple words (1).

For solving *listening* problems in the *long-term*, many participants reported watching English movies or series, which they said helped them get familiar with accents (13). They used subtitles while watching, often in English but sometimes in Thai. They listened to English podcasts or music (4), engaged in English conversation outside work mostly with foreigners (4), and took classes (1).

Strategies reported being used for solving *speaking* problems in the *long-term* were generally as straightforward as speaking English whenever there was a chance, whether with colleagues or foreigners (21). In addition, participants said they watched movies or read books to remember more words (4), attended classes or training especially for listening/speaking (3), talked to/by oneself or practiced one's own accent with an app (3).

Participants mostly reported reading English books and watching English movies or news with subtitles as the strategy they used for solving *reading* problems in the *long-term* (13). Their specific replies included practice, doing online exercise, daily reading (at least 1 page/day), reading more English articles, reading a variety of English materials, reading educational books to increase academic vocabulary, and exploring new words. Some participants did not respond to this question, or simply indicated 'nil'.

With regard to strategies employed for solving *writing* problems in the *long-term*, a number of participants referred to learning from online platforms or taking courses or training (10). Others said they read more to increase their vocabulary (3), or simply practiced more writing. Finally, getting help from colleagues was also cited (2). Some participants did not respond to this question, or simply indicated 'nil'.

6. Discussion and Conclusion

1. Discussion

According to the findings on the Problems in Using English at Work. For listening, issues with accents (like British) which had surfaced in the preliminary talk with management, and which appeared in previous studies (Srisang, 2017: 56-60) also emerged in the findings. To solve this, aside from clarifying with customers or asking them to repeat, call center staff could also simultaneously refer to the booking information on their computer screens during their call. For speaking, issues of speaking tone, accent and intonation or the appropriateness of word choice, as revealed in the findings for strategies used, avoiding the use of technical terms or jargon, finding simpler words to explain, and confirming customer's understanding helped solve the problem. For reading skill, participants "rarely" encountered reading problems. The likely reason is that the majority of respondents were from the RBC unit where there is little handling of customer emails. However, staff in both units need to regularly read through constantly changing airline guidelines and procedures, which participants said were sometimes unclear. For this reason, *distinguishing between literal and implied meanings* emerged with the highest frequency of reading problems. Nevertheless, the strategy of searching for the main idea and using context makes sense since the call center staff had access to the booking information to help them comprehend the customer's needs. For writing skill, their concern was that their choice of words was not clear or "professional" enough. To solve the top problem of *applying acceptable word patterns and grammatical rules* it is no surprise that call center staff resorted to online tools to correct the grammar or find alternative wording suggestions. The strategy of avoiding jargon and technical terms was also employed. Actually, there were templates and previous correspondence to pattern writing in most cases, so problems only surfaced in non-routine cases, if at all.

One communication problem that surfaced unexpectedly from this study was the difficulty in dealing with customers who spoke little to no English and codeswitched with their native language, such as German. Non-native European speakers of English were at times unfamiliar with Asian/Thai accents, and when such customers could hardly speak English, the unfamiliarity of accents compounded the difficulty in communication over the phone, more so when there was a bad line connection. Some emails received were in foreign languages and could not be easily understood when translating with online apps such as Google Translate.

Asking colleagues including supervisors for help solving immediate problems implies good relations between the staff. Collegiality is more conducive with many staff being in the same younger age range. The spatial layout of the call center where staff sit in close proximity is likely to facilitate language acquisition and make it easy for call center colleagues to seek help from one another, as mentioned in Woydack and Lockwood (2020) (Rubin, 1975).

This researcher observed a general lack of motivation in using strategies in the long term. Some participants did not provide substantial input to the question of strategies. The

incomplete responses could indicate a lack of interest in completing the research survey, or may be reflective of little or no conscious effort on the part of staff to find ways to improve their English and diminish problems in using it at work.

The findings that participants exposed themselves to English media, for instance, watching movies, tv/streaming shows, reading books or listening to music or podcasts, as a common language learning strategy is in line with Boonkit's (2009) research. The call center staff in RBC work periodically in three different shifts and commented that there were times they just needed to relax and were not fit to exert themselves in active learning. This could be one reason that the long-term strategy of attending English communication courses was not often cited. When queried in the interviews about their willingness to participate in trainings that might be offered by the employer, the replies of both R2 and R3 were tentative and conditional, saying that this depended on the timing of the course and the workload (Lazaraton, 2014; Weigle, 2014).

2. Conclusion

Awareness of strategies used in the short-term for immediate handling of English language problems at work can be taught to call center staff and be incorporated in onboard coaching of new staff as well as in any ESP training, since a conscious knowledge of strategies leads to increased use of such strategies with an ensuing reduction in problems (Robinson, 1991) (Dudley-Evans & St John, 1998).

Call center management may wish to pay additional attention to long-term efforts for staff to solve English language problems, as there is currently no incentive for language skill improvement. Offering ESP for communication training with the prospect of long-term career advancement can be a source of increased staff motivation and lead to less staff turnover. Nevertheless, to encourage staff participation, it would be advisable to offer any ESP communication training within regular working hours and in a stress-free environment, away from the busy atmosphere of the call center (Robinson, 1991).

3. Limitations and Recommendations for Further Studies

The study was limited by the number of respondents as there were only 31, representing less than a third of the call center staff. Only three semi-structured interviews were conducted. The study was only conducted on staff whose L1 was Thai. Furthermore, the respondents were all from the single European airline call center. Finally, the two airline call center staff units in the study had varying assignments in their scope of responsibility, which may differ from that of other airline studies.

Replicating this study with an increased number of participants and semi-structured interviews may result in more representative findings. Studying call center staff with other L1 languages than Thai, and/or working in other international airlines may yield different outcomes. Further studies could include a comparison between the problems and strategies of airline call center units serving different customers and fulfilling different tasks. The impact of working in shifts and/or effects when working under increased time pressure on the motivation and effectiveness of call center staff is also a line of study that might be considered for further research.

References

Anthony, L. (2018). *Introducing English for specific purposes.* Routledge.

Boonkit, K. (2010). Enhancing the development of speaking skills for non-native speakers of English. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 2*(2), 1305–1309. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.191

Brown, H. D., & Abeywickrama, P. (2019). *Language assessment: Principles and classroom practices* (3rd ed.). Pearson Education.

Dudley-Evans, T., & St John, M. J. (1998). *Developments in English for specific purposes: A multi-disciplinary approach.* Cambridge University Press.

Ganiyu, R. A. (2017). Customer satisfaction and loyalty: A study of interrelationships and effects in Nigerian domestic airline industry. *Oradea Journal of Business and Economics, 2*(1), 7–20. https://doi.org/10.47535/1991ojbe013

Lazaraton, A. (2014). Second language speaking. In M. Celce-Murcia, D. M. Brinton, & M. A. Snow (Eds.), *Teaching English as a second or foreign language* (4th ed., pp. 106–120). National Geographic Learning.

Oo, Y. K. (2025). The state of English language learning in Thailand: Challenges and future directions. *Journal of Asian Language Teaching and Learning, 6*(2), 43–50. https://so10.tci-thaijo.org/index.php/jote/article/view/2978

Oxford, R. L. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know.* Heinle & Heinle.

Robinson, P. (1991). *ESP today: A practitioner's guide.* Prentice Hall.

Rubin, J. (1975). What the "good language learner" can teach us. *TESOL Quarterly, 9*(1), 41–51. https://doi.org/10.2307/3586011

Srisang, K. (2017). *A survey of the needs of English communication skills and communication problems between Thai customer service staff and non-Thai passengers* [Independent study, Thammasat University]. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:137738

Twin, E. E. (2025). Motivation and attitudes towards learning English among Thai students. *Journal of Asian Language Teaching and Learning, 6*(2), 57–61. https://so10.tci-thaijo.org/index.php/jote/article/review/2983

Weigle, S. C. (2014). Considerations for teaching second language writing. In M. Celce-Murcia, D. M. Brinton, & M. A. Snow (Eds.), *Teaching English as a second or foreign language* (4th ed., pp. 222–237). National Geographic Learning.

Woydack, J., & Lockwood, J. (2020). Affordances for language learning in a call centre. *English for Specific Purposes, 60*, 159–178. https://doi.org/10.1016/j.esp.2020.04.005

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหาร ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 1

A Study of Transformational Leadership Based on the Four Iddhipāda Principles of School Administrators under the Udon Thani Primary Educational Service Area Office 1

ณัฐพล หงษ์คง[1*], วิทวัส โพธิสุขา[2], ยิ่งสรรค์ หาพา[3]

[1,2,3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Nuttapon Hongkong[1*], Wittawat Phothisukha[2], Yingsan Hapa[3]
[1,2,3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * nutt.ttun1234@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 22 May 2026; Revised: 05 June 2026; Accepted: 05 July 2026
22May202605June202605July2026© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 จำนวน 289 คน โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามซึ่งผ่านการตรวจสอบความครอบคลุมและความเหมาะสม (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน มีค่า IOC ทั้งฉบับเท่ากับระหว่าง 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น ผลการวิจัย พบว่า ภาพรวมสภาพปัจจุบันของของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.55, S.D.= .50) เมื่อพิจารณาแยกรายด้าน พบว่า 1) สภาพปัจจุบันด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ =3.60, S.D.= .55) คือประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ($\overline{X}$ =3.52, S.D.= .43) สภาพที่พึงประสงค์ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ค่าเฉลี่ยสูงสุดมาก ($\overline{X}$ =4.37, S.D.= .64) คือเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจให้กับผู้ร่วมงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรคในการทำงาน ($\overline{X}$ =3.62, S.D.= .53) และค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด คือการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ($PNI_{modified}$ = .252)

คำสำคัญ: ทักษะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

The objectives of this study were to examine the current and desirable conditions, as well as the priority needs, regarding transformational leadership based on the principle of the Four Iddhipada (Pathways to Accomplishment) among school administrators under the Office of Udon Thani Primary Educational Service Area 1. The sample consisted of 289 participants, drawn from schools under the jurisdiction of this office, selected through stratified random sampling. The informants included school administrators and teachers. The research instrument was a questionnaire validated for content coverage and appropriateness by five experts, with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) of 0.95. Data were analyzed using frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, and the Modified Priority Needs Index PNI modified. The findings revealed that, overall, the current state of transformational leadership based on the Four Iddhipada among school administrators was at a high level ($\bar{X}$ =3.55, S.D.= .50), When examined by dimension, the highest mean score for the current state was found in intellectual stimulation ($\bar{X}$ =3.60, S.D.= .55 , with the specific item “acting as a good role model for subordinates” receiving a high mean score ($\bar{X}$ =3.52, S.D.= .43). Regarding the desirable state, the highest mean score was in inspirational motivation ($\bar{X}$ = 4.37, S.D.= .64), particularly the item “fostering pride and confidence among colleagues to overcome obstacles at work” ($\bar{X}$ =3.62, S.D.= .53). The highest priority need was identified in the dimension of idealized influence $\left(PNI_{modified} = .252\right)$.

Keywords: Change Leadership Skills, Change Leadership, Iddhipada 4

1. บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันและในอนาคตจะมีการเปลี่ยนแปลง เติบโต และเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วในทุกมิติ และเป็นไปในทิศทางที่อาจคาดไม่ถึง ซึ่งเกิดจากหลายเหตุผล โดยเฉพาะเนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบทั้งต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และที่สำคัญ คือ ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในประเด็น ได้แก่ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้บุคคล/ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาและข้อมูล ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว สิ่งที่ผู้เรียนต้องการมากขึ้น

ในการบริหารและการจัดการศึกษาจะบรรลุตามเป้าหมายของการศึกษา ย่อมต้องอาศัยความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียนเป็นอย่างมาก กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ความสามารถและคุณธรรม จริยธรรมเป็นที่ยอมรับ ทั้งมีความฉลาดทั้งทางสติปัญญา ทางอารมณ์และความฉลาดทางคุณธรรม รวมทั้งปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพผู้บริหารโรงเรียน จึงจะน่าไปสู่ความมีสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา แต่เท่าที ปรากฏอยู่ในปัจจุบันผู้บริหารโรงเรียนจ่านวนไม่น้อยที ยังขาดลักษณะดังกล่าวอย่างมาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดนโยบายโดยยึดหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน และการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศในอนาคต ภายใต้กรอบแผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560 –2579 ที่ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ด่ารงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที 21” และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที 12 มุ่งพัฒนาให้คนไทยทุกช่วงวัย เป็นคนที สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมทีดีมีจิตสาธารณะ และ

มีความสุข โดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดีครอบครัวอบอุ่นเป็นคนเก่งที มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นการพัฒนาในช่วง 5 ปีต่อจากนี้ไปจะเป็นช่วงที่ มุ่งเน้นการพัฒนาบนฐานภูมิปัญญาที่ เกิดจากการใช้ความรู้และทักษะการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนาและการพัฒนานวัตกรรมนำมาใช้ในทุกด้านของการพัฒนา การพัฒนามีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Thailand 4.0)(Wong et al., 2007)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี วิสัยทัศน์เป็นองค์การสมรรถนะสูง โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีความสุข ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ศตวรรษที่ 21 พร้อมกำหนดกลยุทธ์ยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี พบว่าผู้บริหารแต่ละโรงเรียนมีทักษะการบริหารที่แตกต่างกัน บางโรงเรียนมีผู้บริหารที่เชี่ยวชาญและทันต่อการเปลี่ยนแปลง แต่บางโรงเรียนยังขาดทักษะด้านเทคโนโลยีและประสบการณ์ โดยเฉลี่ยผู้บริหารมีอายุงานต่ำกว่า 10 ปี และบางโรงเรียนไม่มีผู้อำนวยการ ทำให้การบริหารในกลุ่มเครือข่ายไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นต้องปรับแนวคิดและกระบวนการบริหารให้ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง คือ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี มีสมรรถนะความรู้ ความเชี่ยวชาญ จรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ รวมทั้งจิตวิญญาณ ความเป็นครูเพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ที่เขตพื้นที่กำหนด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี, 2568)

จากปัญหาด้านทักษะภาวะผู้นำดังกล่าวมาเป็นช่องว่างที่ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวพร้อมเปลี่ยนแปลง พัฒนาให้มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้วิจัยได้ประยุกต์มาตรวัดภาวะผู้นำพหุปัจจัยจากแนวคิด หลักการ และทฤษฎีของ แบสและอโวลิโอ Bass and Avolio (1996) ซึ่งเป็นทฤษฎีของการศึกษาภาวะผู้นำแนวใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ไปสู่ความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ และมีการกระจายอำนาจหรือเสริมสร้างพลังจูงใจเป็น ผู้มีคุณธรรม และกระตุ้นผู้ตามให้มีความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมี 4 องค์ประกอบ คือ 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) การกระตุ้นทางปัญญา และ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ในทางพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่มีความสอดคล้องอยู่หลากหลายและมีความเหมาะสมที่แตกต่างกันไปโดยผู้วิจัยได้เลือกหลักธรรมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้โดยตรงคือ หลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) จะช่วยให้ผู้นำที่ดีต้องมีแรงบันดาลใจและความรักในบทบาทของตนสร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและกระตุ้นให้ทีมมีเป้าหมายร่วมกัน วิริยะ (ความพากเพียร) ทำให้ผู้นำต้องมีความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค จิตตะ (ความเอาใจใส่) จะช่วยเสริมผู้นำให้มีสมาธิและความตั้งใจในการพัฒนาทีมงานวิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) จะช่วยให้ผู้นำคิดวิเคราะห์และตัดสินใจอย่างรอบคอบเปิดรับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาตนเองและทีม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้ชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Den Hartog et al., 2001)

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 นี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร และครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 จำนวน 289 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน โดยผู้วิจัยได้ทำการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% และระดับความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างที่ .05 สุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการสุ่มกำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างตามขนาดของประชากรที่สังกัดใน สถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อสุ่มสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 จำนวน 289 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรพื้นฐาน เป็นตัวแปรที่เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน

ตัวแปรที่ศึกษา เป็นตัวแปรที่เกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 4 แนวทางปฏิบัติผู้วิจัยได้ การสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา ขอบข่ายภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 จากนักวิชาการ ประกอบด้วย 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) การกระตุ้นทางปัญญา และ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 2 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ของลิเคิร์ท เป็นแบบ มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และได้กำหนดน้ำหนักคะแนนตามวิธีของ ลิเคอร์ท (Likert Scale)

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามกรอบแนวคิดทฤษฎี ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่านจาก นั้นจึงหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence: IOC) ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.50 - 1.00 แล้วจึงนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัว อย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน แล้วนำไปตรวจสอบหาค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ได้ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .216 - .719 ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .958 ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแล้วสร้าง Google form แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามขึ้นด้วย Google From แล้วส่งถึงโรงเรียนที่มีผู้บริหารและครูผู้สอนที่เป็นประชากรปฏิบัติงานอยู่พร้อมขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามภายใน 1 สัปดาห์ ติดตามการตอบแบบสอบถามจากโรงเรียนที่ไม่ได้รับการกรอกแบบสอบถามด้วยตนเอง การเก็บข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วย Google From เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามได้ครบตามจำนวนแล้วผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามไปทำการวิเคราะห์และนำไปอภิปรายผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences : SPSS) ตามรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามตอนที่ 2 เกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่า (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง ระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง ระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง ระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง ระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง ระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3) เพื่อวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญของข้อมูลจากการประเมินความต้องการจำเป็นในภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยอาศัยการเรียงลำดับของข้อมูล Modified Priority Needs Index (PNImodified) ปรับปรุงโดย สุวิมล ว่องวาณิช (2550) เป็นวิธีการที่หาค่าความแตกต่างของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ แล้วหารด้วยสภาพปัจจุบัน เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็น ให้อยู่ในพิสัยที่ไม่มีช่วงกว้างมากเกินไปและให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบ เมื่อใช้ระดับของสภาพปัจจุบันเป็นฐานใน การคำนวณค่าอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่พึงประสงค์ (สุวิมล ว่องวานิช, 2542)

$$(PNI_{modified}) = (I - D)/D$$

เมื่อ PNI หมายถึง ดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

I หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน

D หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์

4. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

	ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศชาย	1. ชาย	112	38.75
	2. หญิง	177	61.25
	รวม	289	100
อายุ	1. ต่ำกว่า 40 ปี	14	4.87
	2. 40 - 50 ปี	197	68.17
	3. 51 - 60 ปี	78	26.99
	รวม	289	100
วุฒิการศึกษาสูงสุด			
	1. ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	28	9.69

2. ปริญญาโท	250	86.50
3. ปริญญาเอก	8	2.77
4. อื่น ๆ (ประกาศนียบัตรบัณฑิต)	3	1.04
ประสบการณ์ในการบริหาร		
1. ไม่เกิน 5 ปี	21	7.27
2. 6 – 10 ปี	152	52.60
3. 11 – 20 ปี	75	25.95
4. 21 ปีขึ้นไป	41	14.19
รวม	289	100

จากตาราง 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย 122 คน ร้อยละ 38.75 เพศหญิง 177 คน ร้อยละ 61.25 อายุต่ำกว่า 40 ปี 14 คน ร้อยละ 4.87 อายุ 40 - 50 ปี 198 คน ร้อยละ 68.17 อายุ 51 - 60 ปี 78 คน ร้อยละ 26.99 มีวุฒิปริญญาตรีหรือเทียบเท่า 28 คน ร้อยละ 9.69 ปริญญาโท 250 คน ร้อยละ 86.50 ปริญญาเอก 8 คน ร้อยละ 2.77 และวุฒิอื่น ๆ 3 คน ร้อยละ 1.04 มีประสบการณ์ในการบริหารไม่เกิน 5 ปี 21 คน ร้อยละ 7.27 อายุ 6 - 10 ปี 152 คน ร้อยละ 52.60 อายุ 11 – 20 ปี 75 คน ร้อยละ 25.95 และอายุ 21 ปีขึ้นไป 41 คน ร้อยละ 14.19

ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

ตารางที่ 2 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยภาพรวม

องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารตามหลักอิทธิบาท 4	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่พึงประสงค์			PNI	ลำดับ PNI
	$(\overline{X})$	S.D.	ระดับ	$(\overline{X})$	S.D.	ระดับ		
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	3.49	.43	ปานกลาง	4.36	.60	มาก	.252	1
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	3.58	.52	มาก	4.37	.64	มาก	.226	2
3. ด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา	3.60	.55	มาก	4.28	.59	มาก	.194	4

4. ด้านการคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคล	3.53	.49	มาก	4.26	.63	มาก	.213	3
ค่าเฉลี่ย	3.55	.50	มาก	4.32	.62	มาก	.221	

จากตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยภาพรวม พบว่าสภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.55, S.D.= .50) เมื่อพิจารณาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา ($\overline{X}$ =3.60, S.D.= .55) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ($\overline{X}$ =3.49, S.D.= .43) สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.32, S.D.= .62) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($\overline{X}$ =4.37, S.D.= .64) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคล ($\overline{X}$ = 4.26, S.D.= .63) การจัดลำดับความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 มีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง .252 - 194 เรียงลำดับความต้องการ ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ($PNI_{modified}$ = .252) ลำดับที่ 2 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($PNI_{modified}$ = .226) ลำดับที่ 3 ด้านการคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคล ($PNI_{modified}$ = .213) และลำดับที่ 4 ด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา ($PNI_{modified}$ = .194)

ตารางที่ 3 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 จำแนกเป็นรายด้าน

ข้อ	องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารตามหลักอิทธิบาท 4	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			PNI	ลำดับ PNI
		($\overline{X}$)	S.D.	ระดับ	($\overline{X}$)	S.D.	ระดับ		
1	**ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์**								
	1) ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้ บังคับบัญชา	3.52	.43	มาก	4.36	.60	มาก	.274	1
	2) เสริมสร้างความภาคภูมิใจ และความมั่นใจให้กับผู้ร่วมงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรคในการทำงาน	3.46	.60	ปานกลาง	4.39	.42	มาก	.235	5

	3) ทุ่มเทในการทำงาน เสียสละเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม	3.49	.50	ปานกลาง	4.31	.56	มาก	.267	2
	4) แสดงออกให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีการยอมรับ ศรัทธา	3.48	.37	ปานกลาง	4.38	.45	มาก	.241	4
	5) สามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปยังผู้ใต้ บังคับบัญชา และสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ	3.49	.35	ปานกลาง	4.34	.49	มาก	.252	3
	รวม	3.49	.43	ปานกลาง	4.36	.50	มาก	.254	1

ตารางที่ 3 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 จำแนกเป็นรายด้าน (ต่อ)

ข้อ	องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารตามหลักอิทธิบาท 4	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			PNI	ลำดับ PNI
		$(\overline{X})$	S.D.	ระดับ	$(\overline{X})$	S.D.	ระดับ		
2	**ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ**								
	1) ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้ บังคับบัญชา	3.58	.56	มาก	4.34	.67	มาก	.235	2
	2) เสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจให้กับผู้ร่วมงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรคในการทำงาน	3.62	.53	มาก	4.37	.61	มาก	.242	1
	3) ทุ่มเทในการทำงาน เสียสละเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม	3.60	.50	มาก	4.36	.64	มาก	.207	5
	4) แสดงออกให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีการยอมรับศรัทธา	3.57	.51	มาก	4.39	.63	มาก	.214	4
	5) สามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปยังผู้ใต้ บังคับบัญชา และสร้าง	3.55	.52	มาก	4.38	.65	มาก	.228	3

	ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ								
	รวม	3.58	.52	มาก	4.37	.64	มาก	.225	2
3	**ด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา**								
	1) ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา	3.59	.56	มาก	4.24	.67	มาก	.195	4
	2) เสริมสร้างความภาคภูมิใจ และความมั่นใจให้กับผู้ร่วมงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรคในการทำงาน	3.62	.53	มาก	4.27	.61	มาก	.227	1

ตารางที่ 3 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 จำแนกเป็นรายด้าน (ต่อ)

ข้อ	องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารตามหลักอิทธิบาท 4	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			PNI	ลำดับ PNI
		$(\overline{X})$	S.D.	ระดับ	$(\overline{X})$	S.D.	ระดับ		
3	**ด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา (ต่อ)**								
	3) ทุ่มเทในการทำงาน เสียสละเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม	3.61	.60	มาก	4.32	.64	มาก	.204	2
	4) แสดงออกให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีการยอมรับ ศรัทธา	3.57	.56	มาก	4.28	.63	มาก	.186	3
	5) สามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปยังผู้ใต้บังคับบัญชา และสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ	3.59	.52	มาก	4.29	.65	มาก	.173	5
	รวม	3.60	.55	มาก	4.28	.64	มาก	.197	4
4	**ด้านการคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคล**								
	1) ดูแลเอาใจใส่และให้ความสำคัญแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ทำให้	3.52	.48	มาก	4.24	.65	มาก	.223	3

ผู้ร่วมงานรู้สึกมีคุณค่าและ มีความสำคัญเสมอ								
2) แสดงการยอมรับและชื่นชมอย่างจริงใจ	3.55	.52	มาก	4.27	.62	มาก	.241	1
3) ปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความยุติธรรม	3.54	.44	มาก	4.26	.63	มาก	.235	2
4) เป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ ส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับ บัญชาได้พัฒนาตนเอง	3.56	.51	มาก	4.28	.66	มาก	.208	4
5) สร้างบรรยากาศในองค์กรให้ผู้ใต้บังคับ บัญชา	3.58	.48	มาก	4.23	.61	มาก	.183	5
รวม	3.53	.49	มาก	4.26	.63	มาก	.218	3

จากตารางที่ 3 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.49, S.D.= .43) สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.36, S.D.= .50) มีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง .274 - .235 เรียงลำดับความต้องการมากที่สุด ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ($PNI_{modified}$ = .274) และลำดับความต้องการต่ำสุด เสริมสร้างความภาคภูมิใจ และ ความมั่นใจให้กับผู้ร่วมงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรคในการทำงาน ($PNI_{modified}$ = .235)

ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.58, S.D.= .52) สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.37, S.D.= .64) มีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง .242 - .207 เรียงลำดับความต้องการมากที่สุด คือ เสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจให้กับผู้ร่วมงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรคในการทำงาน ($PNI_{modified}$ = .242) และลำดับความต้องการต่ำสุด คือทุ่มเทในการทำงาน เสียสละเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม ($PNI_{modified}$ = .207)

ด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.60, S.D.= .55) สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.28, S.D.= .64) มีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง .227 - .173 เรียงลำดับความต้องการมากที่สุด คือ เสริมสร้างความภาคภูมิใจ และความมั่นใจให้กับผู้ร่วมงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรคในการทำงาน ($PNI_{modified}$ = .227) และลำดับความต้องการต่ำสุด คือ สามารถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปยังผู้ใต้บังคับบัญชา และสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ($PNI_{modified}$ = .173)

ด้านการคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคล พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.53, S.D.= .49) สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.26, S.D.= .63) มีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง .241 - .183 เรียงลำดับความต้องการมากที่สุด คือ แสดงการยอมรับและชื่นชมอย่างจริงใจ ($PNI_{modified}$ = .241) และลำดับความต้องการต่ำสุด คือ สร้างบรรยากาศในองค์กรให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ($PNI_{modified}$ = .183)

5. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 1 ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหาร ข้าราชการครู จำนวน 289 คน ได้รับการตอบแบบสอบถาม (Google Form) กลับคืนทั้งสิ้น จำนวน 289 คนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิงเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม มีอายุ 40 - 50 ปี มีวุฒิปริญญาโท ประสบการณ์ในการบริหารอายุระหว่าง 6-10 ปี สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 1 โดยรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับในแต่ละด้าน จากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคล และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท ของผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 1 พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับในแต่ละด้านจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา และด้านการคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคล และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 1 โดยเรียงลำดับความต้องการ ดังนี้ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคลและด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา (Spears et al., 2002)

การอภิปรายผล

สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 รายด้าน พบว่า

1) จากการศึกษาความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ อยู่ในระดับมากทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารมีการประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้ บังคับบัญชา

ทุ่มเทในการทำงาน เสียสละเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวมสามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปยังผู้ใต้ บังคับบัญชา และสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการมีค่าดัชนี มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด 3 อันดับแรก อาจเป็นเพราะผู้นำประพฤติตัวเป็นแบบอย่าง ยึดหลักธรรมาภิบาล ในการบริหารคนบริหารงาน ด้วยการเปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน และแก้ไขปัญหา โดยยึดหลักเหตุผล ไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเองและเข้าใจผู้อื่นให้มาก สอดคล้องกับ ภัทรสุดา รักกล่อง (2568: 207) ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ผู้บริหารมีความซื่อสัตย์ในการทำงาน ด้านผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นที่น่าเคารพนับถือของครู ด้านผู้บริหารเป็นผู้มีวิสัยทัศน์สามารถทำให้ครูมีความเป็นพวกเดียวกันกับผู้บริหารเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

2) จากการศึกษาความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ผู้บริหารมีการเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจให้กับผู้ร่วมงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรคในการทำงาน ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้ บังคับบัญชาสามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปยังผู้ใต้ บังคับบัญชา และสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมาย ที่มีความต้องการมากที่สุด 3 อันดับแรก อาจเป็นเพราะการมีเป้าหมายการทำงานร่วมกันที่ชัดเจนนำมาซึ่งคุณภาพผู้เรียน การที่ผู้บริหารสถานศึกษารับทราบ ปัญหาในการทำงานและกลับมาหาวิธีการแก้ไขปรับปรุงให้อำนาจกับบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน โดยเปิดโอกาสให้ทำงานได้อย่างอิสระสร้างความตระหนัก ให้เห็นคุณค่าของการทำงาน เป็นกำลังใจแก่ครูที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดี คิดแก้ปัญหาในองค์กรพร้อมนำไปเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น การวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภารัตน์ ชนะสงคราม (2563: 855) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กกลุ่มโรงเรียนบ้านดุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษากระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานทำงานให้สำเร็จ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พนิดา ตระหง่าน (2565: 197) ได้วิจัยเรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาอำเภอเมืองปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ในการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา และด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล พบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีน่าชื่นชม น่าเคารพ และศรัทธาแก่ผู้ร่วมงานและบุคคลทั่วไป ผู้บริหารมุ่งมั่นอุทิศตนในการทำงาน ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้แสดงความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่ ผู้บริหารปฏิบัติงานตามหน้าที่โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและรับผิดชอบการปฏิบัติของตนผู้บริหารส่งเสริมและให้โอกาสแก่ผู้ร่วมงานได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนมุมมองแนวคิดใหม่ ๆ ของโลกผู้บริหารเสนอแนะให้ผู้ร่วมงานใช้แนวทางใหม่ ๆ มาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

3) จากการศึกษาความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า ด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ผู้บริหารมีการเสริมสร้างความภาคภูมิใจ และความมั่นใจให้กับผู้ร่วมงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรคในการทำงาน ทุ่มเทในการทำงาน เสียสละเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม แสดงออกให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีการยอมรับศรัทธา มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด 3 อันดับแรกอาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษารับฟังความคิดเห็นของทุกคน โดยไม่ตัดสินความคิดของแต่ละคนว่าผิด หรือถูกแต่ยึดเป้าหมายของสถานศึกษาเป็นสำคัญ โดยใช้คนให้เหมาะกับงาน มีการติดตามงานเพื่อให้งานนั้นบรรลุผลได้ด้วยดี รวมถึงมีการให้รางวัลยกย่องชมเชยเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานได้ดี การวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวิจิตร อินฺทธมฺโม (พิศเพ็ง) (2567: 178) ได้ศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักพุทธธรรมของครูพระสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวงในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 พบว่าด้านแรงจูงใจ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ทำให้ผู้ตามเห็นคุณค่าและความท้าทายของงาน สร้างเจตคติที่ดีและการคิดในแง่บวก และกระตุ้นให้เกิดการทำงานเป็นทีมอย่างมีความสุข และข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ผู้นำจะกระตุ้นจิตวิญญาณของทีมให้มีความกระตือรือร้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณฐวัฒน์ พระงาม (256: 132) ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนสนับสนุนส่งเสริมให้ครูมีความคิดใหม่ๆเพื่อนำมาปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหา รวมถึงประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง กระตุ้นให้เกิดการอภิปรายประเด็นแนวคิดที่สร้างสรรค์ การปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภวัต มิสดีย์ (2562: 59) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารระดับต้นมหาวิทยาลัยราชภัฏ มื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสภาพพึงประสงค์สูงสุดคือด้านการสร้างแรงบันดาลใจ เป็นเพราะการกระตุ้นและโน้มน้าวให้ผู้อื่นปฏิบัติงานเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์และการสร้างความมั่นใจเคารพและยอมรับผู้นำมีการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ (พระมหาวิจิตร อินฺทธมฺโม (พิศเพ็ง), 2561) (ณฐวัฒน์ พระงาม, 2562)

4) จากการศึกษาความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า ด้านการคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ผู้บริหารแสดงการยอมรับและชื่นชมอย่างจริงใจ มีการปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความยุติธรรม ดูแลเอาใจใส่และให้ความสำคัญแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ทำให้ผู้ร่วมงานรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญเสมอ มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด 3 อันดับแรก อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษารับฟังความคิดเห็นของทุกคน โดยไม่ตัดสินความคิดของแต่ละคนว่าผิดหรือถูก แต่ยึดเป้าหมายของสถานศึกษาเป็นสำคัญ โดยใช้คนให้เหมาะกับงาน มีการติดตามงาน เพื่อให้งานนั้นบรรลุผลได้ด้วยดี รวมถึงมีการให้รางวัล ยกย่อง ชมเชยเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานได้ดี การวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนภัทร พึ่งพงษ์ และภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2564: 112) ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 กลุ่ม 2 กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า ที่ผู้บริหารสถานศึกษาใส่ใจเรื่องความเป็นปัจเจกบุคคลจะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาเลือกครูปฏิบัติงานได้ตรงตามความรู้ความสามารถ มีเทคนิคเฉพาะในการมอบหมายงาน ทำให้เกิดความสำเร็จที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ทำให้ครูรู้สึกวางใจที่ผู้บริหารสถานศึกษาใส่ใจครูเป็นรายบุคคล การปฏิบัติงานของครูจะมีความตั้งใจมากยิ่งขึ้น และพร้อมที่จะปฏิบัติตามผู้บริหารสถานศึกษา และยังสอดคล้องกับจุฑาทิพ พรหมณะ (2567: 26) ได้ศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งถือว่ามีความต้องการจำเป็น ด้านที่มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ การปรับตัวและมีความยืดหยุ่นและการกระตุ้นทางปัญญาลการวิจัยเป็นเช่นนี้เพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มองปัญหาและการเผชิญกับสถานการณ์เก่า ๆ ด้วยวิถีทางแบบใหม่ ๆ มีความเข้าใจถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะนำไปสู่การมีทัศนคติที่ดีและเกิดการยอมรับในการเปลี่ยนแปลงดังที่ Gibson, Ivancevich & Donnelly (2000) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารต้องบริหารงานด้วยการละเว้นและยืดหยุ่นยินยอมให้ผู้ตามทำงานในภาระงานนั้น ๆ โดยไม่เข้าไปสอดแทรก เว้นแต่ว่าการกระทำนั้นไม่สามารถสำเร็จได้ด้วยเหตุทางด้านเวลาและทุน และ Ward (2002: 121 -126) กล่าวว่า ความยืดหยุ่น (Flexibility) คือ ความสามารถในการสร้างความรู้สึกสุขสบายให้ตนเอง ในขณะที่อยู่ในภาวะของความไม่แน่นอน ความสับสน และความซับซ้อนของสถานการณ์ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ได้ง่ายและในเวลาเดียวกันก็ช่วยเหลือผู้อื่นให้ดำรงอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ ด้วยผู้นำที่มีลักษณะเช่นนี้จะแสดงให้เห็นว่ามีความยืดหยุ่นในการจัดสรรงานให้บุคคลที่มีผลให้บุคคลเหล่านั้นมุ่งทำงานที่ก่อประโยชน์กับองค์การด้วยการใช้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ (Covey, 2002)

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยสภาพปัจจุบันภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการกระตุ้นการใช้ปัญญาโดยการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปยังผู้ใต้บังคับบัญชา และสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการและควรประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

1.2 ผลจากการจัดลำดับความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 1 ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าความต้องการจำเป็นที่ต้องได้รับการพัฒนามากที่สุด ดังนั้น สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 1 จึงควรให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ในการพัฒนา

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

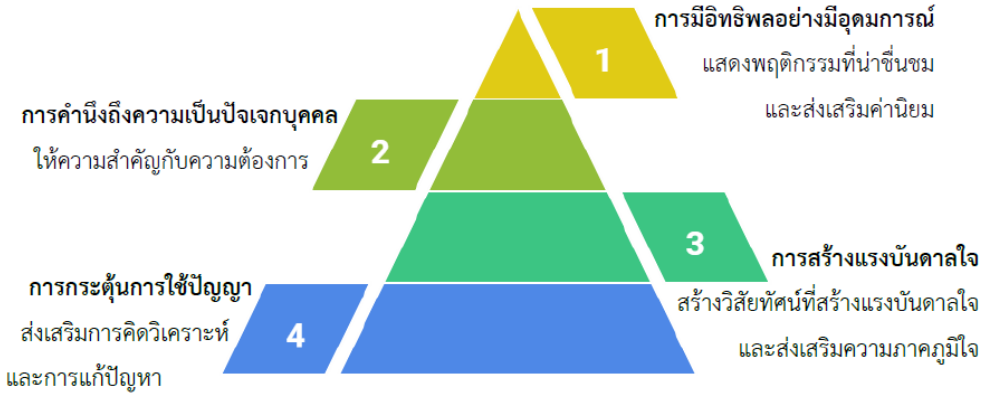
2.1 จากการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ ควรศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการกระตุ้นการใช้ปัญญา เพราะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด จึงเป็นด้านที่น่าสนใจเพื่อ นำไปพัฒนาและทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ต่อไป

2.2 ควรนำผลการวิเคราะห์ และลำดับความต้องการจำเป็นไปพัฒนาเป็นแนวทางการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนเพื่อนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาต่อไป

2.3 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้นข้อมูลและเนื้อหาที่ได้จึงเป็นไปในเชิงปริมาณหากแต่ไม่สามารถลงรายละเอียดเชิงลึกได้ ในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลได้มาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น โดยอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม

8. องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ทำให้ทราบสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ลำดับความต้องการจำเป็น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ผลการวิจัยจะเป็นองค์ความรู้ให้กับผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องให้สามารถ นำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น โดยควรให้ความสำคัญในการพัฒนาด้านการคำนึงถึงการกระตุ้นการใช้ปัญญา เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนามาก

ภาพ สรุปองค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

ณฐวัฒน์ พระงาม. (2562). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 8*(2), 13–23.

ธนภัทร พึ่งพงษ์. (2564). ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 กลุ่ม 2 กรุงเทพมหานคร. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 6*(2), 72–85.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). สุวีริยาสาส์น.

พนิดา ตระหง่าน, และคณะ. (2565). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอเมืองปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 7*(2), 197.

พระมหาวิจิตร อินฺทธมฺโม (พิศเพ็ง). (2561). แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนตามหลักกุศลกรรมบถ 10 สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์, 4*(2), 54–65.

ภวัต มิสดีย์. (2562). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารระดับต้นมหาวิทยาลัยราชภัฏ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

ภัทรสุดา รักกล่อง. (2568). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. *วารสารวิจยวิชาการ, 8*(5), 211.

สุภารัตน์ ชนะสงคราม. (2563). *การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กกลุ่มโรงเรียนบ้านดุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3* [วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยราชธานี].

สุวิมล ว่องวานิช. (2542). *การสังเคราะห์เทคนิคที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นในนิสิตคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1. (2568). *คู่มือแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายพัฒนาคุณภาพการศึกษา วิถีใหม่ วิถีคุณภาพ “เด็กอุดร 1 เป็นที่ 1” ปีการศึกษา 2568.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1.

Covey, S. R. (2004). *The 8th habit: From effectiveness to greatness.* Free Press.

Den Hartog, D. N., & Koopman, P. L. (2001). Leadership in organizations. In N. Anderson, D. S. Ones, H. K. Sinangil, & C. Viswesvaran (Eds.), *Handbook of industrial, work & organizational psychology: Volume 2. Organizational psychology* (pp. 166–187). SAGE Publications.

Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., & Donnelly, J. H., Jr. (2000). *Organizations: Behavior, structure, processes* (10th ed.). McGraw-Hill.

Spears, L. C., & Lawrence, M. (Eds.). (2002). *Focus on leadership: Servant-leadership for the twenty-first century.* John Wiley & Sons.

Ward, K. (2002). A vision for tomorrow: Transformational nursing leaders. *Nursing Outlook, 50*(3), 121–126.

Wong, P. T. P., & Davey, M. A. (2007). *Best practices in servant leadership.* Paper presented at the Servant Leadership Research Roundtable, Regent University.

Academic Paper
JBER Scope: Education

ปัญญาประดิษฐ์: เปลี่ยนโฉมการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

Artificial Intelligence: Transforming School Management in the 21st Century

พนาวัลย์ คำศรีทวีวัฒน์[1*], ศิวกร อินภูษา[2], ยิ่งสรรค์ หาพา[3]

[1,2,3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Panawan Khamsrithaveewat[1*], Siwakorn Inphusa[2], Yingsak Hapa[3]
[1,2,3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * siwakornin@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 23 May 2026; Revised: 06 June 2026; Accepted: 06 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการบริหารสถานศึกษาและการศึกษาได้ส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนการสอนและการบริหารจัดการปัญญาประดิษฐ์มาช่วยให้การจัดการทรัพยากรและการบริหารงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดความซับซ้อนในการวางแผนและติดตามข้อมูล ขณะเดียวกันครูและผู้บริหารต้องพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับบทบาทใหม่ ซึ่งเปลี่ยนจากการสอนแบบดั้งเดิมเป็นการแนะแนวผู้เรียน และนำปัญญาประดิษฐ์มามาใช้ในการวิเคราะห์และปรับการเรียนการสอนให้เข้ากับความสามารถเฉพาะบุคคล ปัญญาประดิษฐ์มายังช่วยเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะในการสร้างการเรียนรู้เฉพาะบุคคล อย่างไรก็ตาม การนำปัญญาประดิษฐ์มามาใช้ก็มีความท้าทายทั้งในด้านจริยธรรม การรักษาความเป็นส่วนตัวของข้อมูลนักเรียน และความพร้อมของแต่ละสถาบันการศึกษา การเตรียมความพร้อมและการอบรมบุคลากรให้มีความเข้าใจในเทคโนโลยีจึงเป็นสิ่งจำเป็น ในอนาคตปัญญาประดิษฐ์มาจะกลายเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การพัฒนานโยบายด้านความปลอดภัย การสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ และการเตรียมตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการศึกษาที่ยั่งยืนและมีคุณภาพ

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์, การบริหารสถานศึกษา, นวัตกรรมการศึกษา

Abstract

The integration of Artificial Intelligence (AI) into school management and education has significantly impacted teaching, learning, and administrative processes. AI enhances the efficiency of resource management and simplifies planning and data tracking. At the same time, teachers and administrators must develop technological skills to adapt to their new roles, shifting from traditional teaching to mentoring. AI is also used to analyze and customize learning experiences to suit individual student abilities. Moreover, AI increases equal access to education, especially through personalized learning. However, there are challenges in implementing AI, including ethical concerns, data privacy for students, and the varying readiness of educational institutions. Preparing and training personnel to understand and use

this technology is crucial. In the future, AI will inevitably become a fundamental part of education. Developing policies for data security, creating new innovations, and preparing for this transformation will be key to fostering a sustainable and high-quality education system.

Keywords: Artificial Intelligence (AI), School Management, Educational Innovation

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีความมุ่งหมายที่จะจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้โดยการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีพลังและมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องมีการกระจายอำนาจและให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมจึงกำหนดให้มีการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาของไทยให้มีเอกภาพในเชิงนโยบายและหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยให้กระทวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง ซึ่งการกระจายอำนาจดังกล่าว ทำให้สถานศึกษามีความคล่องตัว มีอิสระในการบริหารจัดการการศึกษาเป็นไปตามหลักการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) เป็นการสร้างรากฐานและความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

ยุคแห่งการพลิกโฉมทางการศึกษา (Education Disruption) ได้ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อองค์กรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการดำเนินชีวิตและทำให้เกิดการแข่งขันทั้งในระดับชาติและนานาชาติ (Wilkins, 2020) เทคโนโลยีเติบโตอย่างรวดเร็ว ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้กลายเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวันของเรา โดยมีบทบาทที่หลากหลายและมีผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจอย่างมาก การเติบโตของ AI ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ในภาคเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่ยังขยายไปยังสาขาต่าง ๆ เช่น การแพทย์ การผลิต การบริการ และการศึกษา ในการศึกษานี้ เราจะสำรวจความสำคัญของ AI ในการบริหารสถานศึกษา และแนวโน้มการนำ AI มาใช้ในภาคการศึกษาในยุคดิจิทัล การพัฒนาเทคโนโลยี AI ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายสาขา โดยเฉพาะในด้านการประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ซึ่งสามารถทำให้เกิดการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การใช้ AI ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อคาดการณ์แนวโน้มทางการตลาดหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ นอกจากนี้ AI ยังถูกนำมาใช้ในด้านการแพทย์เพื่อช่วยในการวินิจฉัยโรค และในภาคอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต (Liu, 2020) AI มีผลกระทบที่สำคัญต่อสังคมและเศรษฐกิจ โดยสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ลดต้นทุนการผลิต และสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่ ๆ อย่างไรก็ตาม การใช้ AI ก็มีข้อกังวลที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงาน โดยมีการคาดการณ์ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้อาจนำไปสู่การสูญเสียงานในบางสาขา (Brynjolfsson & McAfee, 2019) การสร้างสมดุลระหว่างการใช้ AI และการดูแลผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณา

ในภาคการศึกษา AI เริ่มถูกนำมาใช้เพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ตัวอย่างเช่น การใช้ AI ในการวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อให้ผู้สอนสามารถปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนแต่ละคน นอกจากนี้ AI ยังสามารถช่วยในการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของ

ตลาดแรงงาน (Chen, 2022) การศึกษายุคดิจิทัลกำลังเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการบริหารจัดการ เพื่อให้สามารถนำ AI มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยี การฝึกอบรมครูและผู้บริหารให้มีความรู้ความสามารถในการใช้ AI เป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการวางแผนและบริหารจัดการโรงเรียนได้ (Katz, 2021) นอกจากนี้ สถาบันยังต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรองรับการใช้งาน AI ในการศึกษาด้วย บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ต่อการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยจะพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการในสถาบันการศึกษา และเสนอแนวทางในการใช้ AI เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาและการบริหารสถานศึกษา

2. ความหมายและประเภทของปัญญาประดิษฐ์

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เป็นเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อจำลองการทำงานของสมองมนุษย์ในระบบคอมพิวเตอร์ โดยให้ระบบเหล่านี้สามารถเรียนรู้ วิเคราะห์ และตัดสินใจได้ด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการควบคุมจากมนุษย์ตลอดเวลา ปัญญาประดิษฐ์ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยให้เครื่องจักรสามารถแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงการประมวลผลข้อมูล การตัดสินใจ และการทำงานอัตโนมัติที่สามารถเรียนรู้และปรับตัวได้ตามสถานการณ์ AI มักถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในหลายอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นในภาคธุรกิจ การแพทย์ การศึกษา และแม้กระทั่งในชีวิตประจำวันของเรา ยกตัวอย่างเช่น การใช้ AI ในการช่วยวินิจฉัยโรค การประมวลผลภาพ การแปลภาษา หรือการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้ใช้ในสื่อสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ AI ยังมีความสามารถในการพัฒนาตนเองโดยการเรียนรู้จากข้อมูลใหม่ที่ได้รับ ทำให้มันมีความยืดหยุ่นและสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญญาประดิษฐ์ คือการสร้างระบบหรือเครื่องจักรที่สามารถทำงานโดยอัตโนมัติได้โดยการเลียนแบบหรือเหนือกว่ามนุษย์ในบางด้าน เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ไขปัญหาหรือการเรียนรู้จากข้อมูล โดยระบบ AI สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและนำผลลัพธ์มาใช้ในการตัดสินใจอย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ยิ่งกว่านั้น AI ยังสามารถใช้ในงานที่ซับซ้อนหรือใช้เวลานานเกินกว่าที่มนุษย์จะทำได้ด้วยความรวดเร็วและถูกต้อง เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลการเงิน การทำนายแนวโน้มตลาด หรือการค้นหาข้อมูลจำนวนมากในเวลาสั้น

AI มีหลายประเภท โดยแต่ละประเภททำงานแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเป้าหมายและการประยุกต์ใช้ในสาขาต่าง ๆ ประเภทหลักของ AI ที่เป็นที่นิยมในปัจจุบัน ได้แก่ Machine Learning (ML), Natural Language Processing (NLP), และ Computer Vision มีรายละเอียดดังนี้

ประเภทที่ 1) Machine Learning (ML)

กระบวนการที่ทำให้ระบบสามารถเรียนรู้จากข้อมูลที่ป้อนเข้าไปโดยอัตโนมัติ โดยไม่จำเป็นต้องกำหนดคำสั่งหรือโค้ดที่ชัดเจนสำหรับการทำงานนั้นๆ ML ทำให้ AI สามารถพัฒนาความสามารถในการทำนายและตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลที่ได้รับและปรับเปลี่ยนตามข้อมูลใหม่ได้ เมื่อระบบได้รับข้อมูลมากขึ้น ความ

แม่นยำและประสิทธิภาพในการทำงานของระบบก็จะเพิ่มขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การใช้ ML ในระบบการแนะนำผลิตภัณฑ์ ที่ช่วยให้แพลตฟอร์มออนไลน์เช่น Netflix หรือ Amazon สามารถเสนอสินค้าและบริการที่เหมาะสมกับความสนใจของผู้ใช้ โดยการเรียนรู้จากพฤติกรรมการใช้งานหรือการสั่งซื้อของผู้ใช้ในอดีต (Hinton, 2018) AI

ประเภทที่ 2) Natural Language Processing (NLP)

การใช้ AI ในการประมวลผลและวิเคราะห์ภาษาที่มนุษย์ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน ซึ่งรวมถึงการแปลภาษา การสนทนา และการตอบคำถามจากระบบ เช่น Chatbot หรือผู้ช่วยเสียง AI เช่น Siri หรือ Google Assistant ในปัจจุบัน ระบบ NLP ถูกนำมาใช้ในแอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารระหว่างมนุษย์และเครื่องจักร เช่น การแปลภาษาอัตโนมัติ การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อความในสื่อสังคมออนไลน์ หรือการทำงานในระบบการถามตอบ (Devlin et al., 2019) NLP ทำให้เครื่องจักรสามารถเข้าใจภาษาได้ในรูปแบบที่ซับซ้อนและมีบริบท ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับเครื่องจักรมีความแม่นยำและเป็นธรรมชาติมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การใช้งาน Chatbot ในการบริการลูกค้า ที่สามารถเข้าใจคำถามและให้คำตอบได้อย่างรวดเร็วและตรงประเด็น โดยอิงจากข้อมูลที่ได้รับจากการเรียนรู้ก่อนหน้านี้ และ AI

ประเภทที่ 3) Computer Vision

การพัฒนา AI ที่ช่วยให้เครื่องจักรสามารถ “มองเห็น” และเข้าใจข้อมูลในรูปแบบของภาพและวิดีโอ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนมาก เพราะเครื่องจักรต้องสามารถแยกแยะและวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ในภาพได้อย่างแม่นยำ เช่น การตรวจจับวัตถุ การรู้จำใบหน้า หรือแม้กระทั่งการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลจากภาพทางการแพทย์ เช่น ภาพเอกซเรย์ ยกตัวอย่างการใช้งาน Computer Vision เช่น การรู้จำใบหน้าสำหรับการรักษาความปลอดภัย หรือการวิเคราะห์ภาพถ่ายทางการแพทย์เพื่อช่วยในการวินิจฉัยโรค การประยุกต์ใช้ Computer Vision ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในหลายอุตสาหกรรม เนื่องจากสามารถทำงานที่ซับซ้อนและแม่นยำมากกว่าการทำงานโดยมนุษย์ (Krizhevsky, Sutskever, & Hinton, 2017)

สรุปได้ว่า AI เป็นเทคโนโลยีที่มีความสามารถสูงและถูกนำไปใช้ในหลายสาขาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ระบบ AI สามารถเรียนรู้และปรับปรุงตนเองจากข้อมูลที่ได้รับ ทำให้สามารถทำงานได้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่ Machine Learning ทำให้เครื่องจักรสามารถเรียนรู้จากข้อมูลเองโดยไม่ต้องเขียนโปรแกรมเพิ่มเติม Natural Language Processing ช่วยให้เครื่องจักรสามารถเข้าใจภาษาและสื่อสารกับมนุษย์ได้ ส่วน Computer Vision ทำให้เครื่องจักรสามารถมองเห็นและเข้าใจภาพและวิดีโอได้อย่างแม่นยำ AI จึงถือเป็นนวัตกรรมที่ช่วยผลักดันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในหลายด้าน

3. บทบาทของ AI ในการบริหารสถานศึกษา

ปัญญาประดิษฐ์ (AI) กำลังเข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้งในระบบการบริหารจัดการสถานศึกษา ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทั้งในด้านการจัดการเวลา การสอน และการเรียนรู้ AI ไม่เพียงแต่จะช่วยลดภาระของ

ผู้บริหารและครู แต่ยังทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามศักยภาพและความต้องการส่วนบุคคลมากขึ้น ส่งผลให้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ในแบบที่ตรงจุดและมีความยืดหยุ่นยิ่งขึ้น บทบาทของ AI ในการบริหารสถานศึกษา สามารถแยกย่อยได้ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนและประสิทธิภาพการเรียน

การนำ AI มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนช่วยให้ครูและผู้บริหารสามารถมองเห็นภาพรวมที่ชัดเจนเกี่ยวกับพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคน ข้อมูลที่ถูกเก็บรวบรวม เช่น ผลสอบ คะแนนการประเมิน และพฤติกรรมการเรียน จะถูก AI นำมาวิเคราะห์เพื่อสร้างภาพรวมของประสิทธิภาพการเรียน AI สามารถคาดการณ์แนวโน้มการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนว่าต้องการการช่วยเหลือในด้านใด หรือมีแนวโน้มจะเรียนดีในวิชาหรือทักษะใดมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ครูสามารถปรับวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมได้มากขึ้น ทำให้การสอนมีประสิทธิภาพสูงสุด ตัวอย่างเช่น ระบบ AI วิเคราะห์ผลการเรียนของนักเรียนในชั้นเรียนเพื่อติดตามผลการพัฒนา การวิเคราะห์นี้ช่วยระบุว่าใครต้องการการสอนเสริมในวิชาใด หรือใครที่มีศักยภาพจะเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ครูสามารถกำหนดการสอนที่เหมาะสมกับแต่ละคนได้ (Zawacki-Richter et al., 2019)

2) การใช้ AI ในการติดตามผลการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

การติดตามผลการเรียนรู้ แบบดั้งเดิมมักจะเป็นการติดตามผลในช่วงเวลาที่มีการสอบหรือการประเมินผลเท่านั้น ซึ่งอาจไม่สามารถสะท้อนพัฒนาการของนักเรียนได้ตลอดเวลา แต่ AI สามารถติดตามการเรียนรู้ของนักเรียนในแบบเรียลไทม์และต่อเนื่องได้ โดย AI จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอน และส่งผลลัพธ์ออกมาในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น รายงานการประเมินที่ครอบคลุมทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการเรียน ความสามารถในการทำแบบฝึกหัด หรือการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน สิ่งนี้ช่วยให้ครูสามารถปรับการสอนแบบทันท่วงทีเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนได้ เช่น AI อาจรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมของนักเรียนจากการทำแบบฝึกหัดออนไลน์ และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูว่ามีส่วนใดที่นักเรียนต้องการการช่วยเหลือเพิ่มเติม ทำให้ครูสามารถปรับปรุงการสอนได้โดยไม่ต้องรอผลสอบปลายภาค

3) การจัดกลุ่มนักเรียนตามความต้องการในการเรียนรู้

AI มีศักยภาพในการจัดกลุ่มนักเรียนให้มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของแต่ละคน การวิเคราะห์ข้อมูลจากการเรียนรู้ของนักเรียนที่หลากหลาย AI จะสามารถแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามความสามารถและวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม เช่น นักเรียนที่มีพื้นฐานแข็งแรงในวิชาคณิตศาสตร์อาจได้รับมอบหมายให้ทำกิจกรรมที่ท้าทายมากขึ้น ขณะที่นักเรียนที่ต้องการการเสริมพัฒนาจะได้รับกิจกรรมที่มุ่งเน้นการฝึกฝนทักษะพื้นฐาน การจัดกลุ่มเช่นนี้ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเรียนรู้ และทำให้การสอนตรงกับความสามารถของนักเรียนแต่ละกลุ่ม เช่น ระบบ AI อาจใช้ข้อมูลจากผลการเรียนของนักเรียนและการประเมินทักษะ เพื่อสร้างกลุ่มนักเรียนที่มีความสามารถใกล้เคียงกันในวิชาต่าง ๆ ทำให้การสอนและการจัดกิจกรรมเป็นไปตามความต้องการของแต่ละกลุ่มได้ดีขึ้น

4) การปรับปรุงกระบวนการสอนและการเรียนรู้

AI ช่วยปรับปรุงกระบวนการสอนและการเรียนรู้ให้มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์การเรียนรู้ของนักเรียน ในระบบการเรียนรู้ที่มี AI เป็นตัวกลาง การสอนสามารถถูกออกแบบให้ตอบสนองต่อการเรียนรู้ของนักเรียนได้ในแบบเรียลไทม์ ไม่เพียงแต่สามารถวิเคราะห์ว่าควรสอนอะไร แต่ยังสามารถบอกได้ว่านักเรียนต้องเรียนรู้ในวิธีใดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น ระบบเรียนรู้อัจฉริยะ ที่สามารถแนะนำเนื้อหาการเรียนรู้ตามทักษะที่นักเรียนแต่ละคนมี สามารถปรับระดับความยากง่ายของเนื้อหาตามผลการประเมินความสามารถของนักเรียน โดยที่ AI จะวิเคราะห์และปรับเปลี่ยนเนื้อหาเพื่อให้เข้ากับความสามารถของนักเรียน เช่น หากนักเรียนพบว่าบทเรียนบางเรื่องยากเกินไป AI จะเสนอแบบฝึกหัดเพิ่มเติมหรือให้คำแนะนำที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น (Luckin et al., 2016)

5) การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ปรับตามตัวบุคคล

หนึ่งในข้อดีที่โดดเด่นที่สุดของ AI ในด้านการศึกษา คือความสามารถในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ปรับตามความต้องการและความสามารถเฉพาะของนักเรียน AI สามารถตรวจสอบข้อมูลพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนอย่างละเอียดและต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงเนื้อหา กิจกรรมการเรียน หรือวิธีการประเมินให้ตรงกับความต้องการเฉพาะตัว สิ่งนี้ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะได้รับการสนับสนุนที่ตรงจุดและเหมาะสมกับความสามารถของตนเองมากที่สุด

6) การจัดการทรัพยากรและการบริหารเวลา

AI มีความสามารถในการวิเคราะห์และวางแผนการจัดการทรัพยากรในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรห้องเรียน การจัดการครู หรือตารางการเรียน AI สามารถทำให้กระบวนการนี้มีความยืดหยุ่นและลดความยุ่งยากลง โดยการใช้ข้อมูลจากการเรียนและการทำงานของครูและนักเรียนในการวิเคราะห์และจัดการตารางเรียนให้เหมาะสม ลดปัญหาตารางเรียนที่ซ้อนกัน หรือปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร เช่น ห้องเรียนหรืออุปกรณ์การเรียน เช่น AI สามารถวางแผนการใช้ห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดตารางเรียนตามความต้องการของครูและนักเรียน ทำให้การใช้ทรัพยากรในโรงเรียนมีประสิทธิภาพสูงสุด (Holmes et al., 2019) และ

7) การวางแผนตารางเรียนและการจัดสรรทรัพยากร

AI มีบทบาทสำคัญในการวางแผนตารางเรียนและจัดสรรทรัพยากรในโรงเรียนให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนและครู เช่น การจัดสรรครูผู้สอนให้ตรงกับวิชาและความถนัด การจัดการตารางเรียนให้ไม่ซ้อนกัน หรือการใช้ทรัพยากรห้องเรียนและอุปกรณ์การสอนให้เต็มประสิทธิภาพ AI สามารถลดปัญหาความซับซ้อนในการจัดการเวลา และช่วยลดความขัดแย้งในตารางเรียนระหว่างครู นักเรียน และห้องเรียน

สรุปได้ว่า การนำ AI มาใช้ในกระบวนการบริหารสถานศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ทั้งในแง่ของการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียน การปรับปรุงการสอน การจัดการทรัพยากร และการวางแผนตารางเรียน ระบบ AI ช่วยให้ผู้บริหารและครูสามารถทำงานได้ง่ายขึ้น และสามารถมอบประสบการณ์

การเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้การศึกษามีความเป็นส่วนตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้นในยุคดิจิทัล

4. การประยุกต์ใช้ AI ในการบริหารจัดการสถานศึกษา

การประยุกต์ใช้ AI ในการบริหารจัดการสถานศึกษาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในยุคดิจิทัล ทั้งในด้านการปรับปรุงระบบการเรียนรู้ การจัดการทรัพยากร การประเมินผล และการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ปรับตามความต้องการของนักเรียน AI ช่วยลดภาระงานที่ซ้ำซ้อน เพิ่มความสะดวกและความรวดเร็วในการดำเนินงาน ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการให้กับผู้บริหารและครู โดยสามารถแบ่งการประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

1) ตัวอย่างการใช้ AI ในสถานศึกษา

Zawacki-Richter et al. (2019) ระบุว่าสถานศึกษาหลายแห่งทั่วโลกได้นำ AI มาใช้ในการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการต่าง ๆ เช่น การใช้ระบบอัตโนมัติในการจัดการงานเอกสาร งานวางแผนตารางเรียน และการจัดสรรทรัพยากรในสถานศึกษา ระบบ AI สามารถช่วยผู้บริหารจัดตารางเรียนที่เหมาะสมกับการใช้ห้องเรียนและครูผู้สอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งช่วยลดปัญหาการจัดตารางเรียนซ้อนกันหรือการใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น นอกจากนี้ AI ยังช่วยติดตามการทำงานของนักเรียนและครูได้แบบเรียลไทม์ ทำให้ผู้บริหารสามารถประเมินประสิทธิภาพของการสอนได้อย่างต่อเนื่อง

2) ระบบการเรียนออนไลน์

Holmes et al. (2019) อธิบายว่า AI ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในระบบการเรียนออนไลน์ โดยช่วยจัดการเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ AI สามารถประมวลผลข้อมูลพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การทำแบบฝึกหัด การดูเนื้อหา และการสอบ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสร้างรายงานให้ครูทราบถึงจุดที่นักเรียนควรปรับปรุง ทำให้ผู้สอนสามารถออกแบบการสอนหรือการให้คำแนะนำที่เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคนได้มากยิ่งขึ้น และนอกจากนี้ Luckin et al. (2016) ได้กล่าวถึงการที่ AI สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบ personalized learning โดยระบบสามารถปรับเนื้อหาการเรียนรู้ตามความสามารถของนักเรียนได้ทันที เช่น หากนักเรียนมีความสามารถในการทำแบบฝึกหัดบางเรื่อง AI จะปรับเนื้อหาให้มีความท้าทายมากขึ้น หรือถ้านักเรียนมีปัญหาในการทำความเข้าใจ AI จะเสนอแบบฝึกหัดเพิ่มเติมหรือคำแนะนำเพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น

3) การใช้ AI ในการสร้างหลักสูตรที่ปรับตามระดับความสามารถ

Zawacki-Richter et al. (2019) ระบุว่าการใช้ AI ในการสร้างหลักสูตรที่สามารถปรับตัวตามความสามารถของนักเรียนถือเป็นหนึ่งในนวัตกรรมที่สำคัญ ระบบ AI สามารถวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน เพื่อเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมและตรงกับระดับความสามารถของนักเรียน ตัวอย่างเช่น นักเรียนที่มีความสามารถในวิชาคณิตศาสตร์อาจได้รับโจทย์ที่มีความท้าทายมากขึ้น ขณะที่นักเรียนที่ต้องการ

การช่วยเหลือเพิ่มเติมอาจได้รับโจทย์พื้นฐานที่เหมาะสมกับระดับของตนเอง สิ่งนี้ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะได้ตามศักยภาพและความต้องการส่วนบุคคล

4) การประเมินผลอัตโนมัติ

Holmes et al. (2019) กล่าวถึงบทบาทของ AI ในการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่ทำให้เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีความแม่นยำมากขึ้น โดยเฉพาะในส่วนของการตรวจสอบแบบฝึกหัด การทำข้อสอบออนไลน์ และการประเมินการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกิจกรรมการเรียน AI สามารถประเมินผลได้อย่างเป็นกลางและอัตโนมัติ ลดภาระของครูในการตรวจข้อสอบหรือแบบฝึกหัด ซึ่งช่วยเพิ่มเวลาให้ครูสามารถมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาวิธีการสอนและดูแลนักเรียนในด้านอื่น ๆ ได้มากขึ้น

5) การใช้ AI ในการตรวจสอบและประเมินผลการเรียน

Holmes et al. (2019) อธิบายว่า AI สามารถใช้ในการตรวจสอบพฤติกรรมและความก้าวหน้าของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง โดยระบบจะเก็บรวบรวมข้อมูลการเรียนรู้ เช่น การทำงานที่บ้าน การทำข้อสอบ การทำแบบฝึกหัด และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน เพื่อทำการประมวลผลและวิเคราะห์พัฒนาการของนักเรียน ข้อมูลนี้จะถูกนำมาแสดงผลให้ครูและผู้บริหารทราบ ทำให้สามารถจัดการสอนหรือแผนการเรียนที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนแต่ละคนได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ AI ยังสามารถช่วยระบุจุดที่นักเรียนอาจต้องการการช่วยเหลือเพิ่มเติมในเนื้อหาบางส่วน เพื่อให้ครูสามารถดำเนินการเสริมสร้างทักษะในส่วนที่นักเรียนยังขาดแคลน

6) ข้อดีของการใช้ AI ในการบริหารสถานศึกษา

Luckin et al. (2016) ได้ระบุถึงข้อดีหลายประการของการใช้ AI ในการบริหารสถานศึกษา เช่น เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน AI ช่วยลดภาระงานซ้ำซ้อนและลดเวลาที่ใช้ในการดำเนินงาน เช่น การจัดการเอกสาร การประเมินผลอัตโนมัติ การจัดการตารางเรียนและการใช้ทรัพยากร ทำให้ครูและผู้บริหารสามารถทุ่มเทเวลาไปที่การพัฒนาการสอนและการดูแลนักเรียนได้มากขึ้น และลดความยุ่งยากในการบริหารจัดการ ระบบ AI สามารถจัดการตารางเรียน การจัดสรรทรัพยากร และการติดตามการทำงานของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความซับซ้อนในกระบวนการบริหารจัดการ ทำให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น (Zawacki-Richter et al., 2019) และ

7) ข้อจำกัดของการใช้ AI ในการบริหารสถานศึกษา

Zawacki-Richter et al. (2019) ได้กล่าวถึงข้อจำกัดบางประการของการใช้ AI เช่น ค่าใช้จ่ายสูงในการพัฒนาระบบ การพัฒนาระบบ AI ที่มีความซับซ้อนและสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องใช้ทรัพยากรทางการเงินมาก การนำ AI มาใช้ในระบบการศึกษายังต้องการการลงทุนในด้านเทคโนโลยี เช่น ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ และการฝึกอบรมบุคลากรในการใช้งานระบบ AI และความกังวลด้านความเป็นส่วนตัวของนักเรียน การเก็บข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียนและการใช้ข้อมูลนี้ในการวิเคราะห์ด้วย AI อาจทำให้เกิดความกังวลในเรื่องความเป็นส่วนตัวของนักเรียน โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและผลการเรียน ซึ่ง

ต้องมีการจัดการและปกป้องข้อมูลอย่างเข้มงวดเพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลเหล่านี้จะไม่ถูกใช้งานในทางที่ไม่เหมาะสม (Holmes et al., 2019)

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้ AI ในการบริหารจัดการสถานศึกษาไม่เพียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ลดความซับซ้อนของกระบวนการบริหาร แต่ยังช่วยให้การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามความต้องการของนักเรียนแต่ละคน แม้ว่า AI จะมีข้อจำกัดในเรื่องของค่าใช้จ่ายและความเป็นส่วนตัวของข้อมูล แต่หากมีการพัฒนาและการใช้งานอย่างเหมาะสม AI จะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่สนับสนุนการศึกษายุคใหม่

5. ผลกระทบของ AI ต่อการศึกษาและการบริหาร

การนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามาในระบบการศึกษาได้สร้างผลกระทบทั้งด้านการเรียนการสอนและการบริหารจัดการโรงเรียนในหลายมิติ ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวอย่างรวดเร็วเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงในบทบาทของครูและผู้บริหาร ครู: หนึ่งในผลกระทบที่สำคัญของ AI คือการเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูจากผู้สอนแบบดั้งเดิมมาเป็น “ผู้แนะแนว” (facilitator) ที่ใช้เทคโนโลยี AI เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ของนักเรียนและปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนได้ดียิ่งขึ้น (Zawacki-Richter et al., 2019) ครูจะต้องมีทักษะด้านเทคโนโลยีมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าใจการใช้ AI ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สามารถปรับกระบวนการสอนและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตอบโจทย์นักเรียนในยุคใหม่ได้ และผู้บริหาร: การบริหารสถานศึกษาก็ต้องปรับตัวเพื่อตอบรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การบริหารจัดการที่เคยใช้วิธีการแบบดั้งเดิม เช่น การวางแผนตารางเรียน การจัดการทรัพยากร และการติดตามผลการเรียนรู้ ต้องปรับเป็นระบบที่ใช้ AI เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการ (Holmes, Bialik, & Fadel, 2019) การนำ AI เข้ามาใช้ในระบบการศึกษาเป็นการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมมากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนา “ระบบการเรียนรู้อัจฉริยะ” ที่สามารถปรับเนื้อหาตามความสามารถของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนที่มีปัญหาในการเรียนรู้สามารถรับการสนับสนุนเพิ่มเติมจาก AI ในการปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ทำให้ลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษา (Luckin et al., 2016) และนอกจากนี้ การใช้ AI ยังช่วยเพิ่มคุณภาพของการศึกษาด้วยการติดตามผลการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างละเอียดมากขึ้น ทำให้ผู้สอนสามารถประเมินและปรับปรุงวิธีการสอนตามข้อมูลที่ได้รับอย่างมีประสิทธิภาพ (Zawacki-Richter et al., 2019) เพื่อให้ AI สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การอบรมและพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีให้แก่ครูและผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญ ครูต้องได้รับการฝึกฝนในการใช้ระบบ AI ในการสอนและประเมินนักเรียน ขณะที่ผู้บริหารต้องเข้าใจการใช้ AI เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรโรงเรียนและเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียน (Holmes, Bialik, & Fadel, 2019)

สรุปได้ว่า การนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้าสู่ระบบการศึกษาได้สร้างผลกระทบสำคัญที่ต้องการการปรับตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเปลี่ยนบทบาทของบุคลากรให้ครูต้องพัฒนาตนเองจากผู้สอนแบบดั้งเดิม

มาเป็น “ผู้แนะแนว” (facilitator) ซึ่งใช้ AI ในการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเพื่อออกแบบ การเรียนรู้เฉพาะบุคคล ที่แม่นยำและสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา ขณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับสู่การบริหารจัดการที่ใช้ AI ขับเคลื่อน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากร การวางแผนงาน และการติดตามผลการเรียนรู้อย่างละเอียด ซึ่งการใช้ AI นี้ไม่เพียงแต่ยกระดับคุณภาพการศึกษาเท่านั้น แต่ยังช่วยลดความซับซ้อนของงานบริหาร อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการนำ AI มาใช้จำเป็นอย่างยิ่งที่บุคลากรทั้งครูและผู้บริหารต้องได้รับการ อบรมและพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถใช้เครื่องมือเหล่านี้ในการสอน การประเมินผล และการบริหารจัดการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

6. ความท้าทายและโอกาสในการนำ AI มาใช้ในระบบการศึกษา

การนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้ในการศึกษาเปิดโอกาสให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สามารถปรับปรุงการเรียนรู้และการบริหารจัดการในสถานศึกษาได้ แต่ก็มีความท้าทายหลายประการที่ต้องเผชิญ โดยเฉพาะเรื่องจริยธรรม ความเป็นส่วนตัว และความพร้อมของสถาบันการศึกษาแต่ละแห่ง และหนึ่งในความกังวลที่สำคัญในการนำ AI มาใช้ในระบบการศึกษา คือเรื่อง จริยธรรมและความเป็นส่วนตัว การเก็บข้อมูลจำนวนมากจากนักเรียนเพื่อให้ AI สามารถวิเคราะห์และปรับเนื้อหาการสอนได้อย่างเหมาะสม อาจก่อให้เกิดความกังวลเรื่องการละเมิดความเป็นส่วนตัวของนักเรียน (Holmes, Bialik, & Fadel, 2019) การเก็บและใช้ข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่มีการกำกับดูแลที่ดีพอ อาจนำไปสู่การใช้ข้อมูลในทางที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น นโยบายด้านความปลอดภัยของข้อมูล จำเป็นต้องถูกสร้างขึ้นและบังคับใช้ เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียนจะได้รับการคุ้มครอง ความแตกต่างในความพร้อมของสถาบันการศึกษา เป็นอีกหนึ่งความท้าทายสำคัญ บางสถาบันการศึกษาอาจมีทรัพยากรเพียงพอในการพัฒนาและปรับใช้เทคโนโลยี AI ขณะที่สถาบันอื่น ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ขาดแคลนทรัพยากร อาจพบว่าการนำ AI มาใช้นั้นเป็นเรื่องยาก เนื่องจากต้องลงทุนในเทคโนโลยีขั้นสูงและการฝึกอบรมบุคลากร (Zawacki-Richter et al., 2019) สิ่งนี้นำมาสู่ความแตกต่างในการเข้าถึงทรัพยากรด้านการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่อาจเพิ่มมากขึ้น และอีกความท้าทาย คือการพัฒนาความเข้าใจในเทคโนโลยี AI ให้กับครูและผู้บริหาร ครูจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้ AI ในการสอนและการประเมินผลการเรียนของนักเรียน ในขณะเดียวกัน ผู้บริหารต้องเรียนรู้วิธีใช้ AI ในการบริหารจัดการทรัพยากรของโรงเรียน ซึ่งการฝึกอบรมเหล่านี้ต้องใช้เวลาและทรัพยากรในการพัฒนา (Luckin et al., 2016) ถึงแม้ว่าจะมีความท้าทายหลายประการ แต่การนำ AI มาใช้ในการศึกษาได้สร้าง โอกาส ให้เกิดการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการเรียนการสอน AI สามารถช่วยในการ ปรับเนื้อหาการเรียนให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามความสามารถและความเร็วของตนเอง นอกจากนี้ AI ยังช่วยให้สามารถ ประเมินผลอัตโนมัติ ซึ่งช่วยลดภาระงานของครูและทำให้ครูมีเวลาในการสนับสนุนและแนะนำการเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้น (Zawacki-Richter et al., 2019) การพัฒนาทักษะใหม่สำหรับนักเรียนในอนาคต AI ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือที่ช่วยในการสอนเท่านั้น แต่ยังช่วยในการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในอนาคต การเรียนรู้ทักษะด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศ การ

แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และการใช้เทคโนโลยี AI จะเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับนักเรียนในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ (Holmes, Bialik, & Fadel, 2019)

สรุปได้ว่า การนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้ในการศึกษานั้นเปิดโอกาสในการสร้างนวัตกรรมที่สำคัญ ขณะเดียวกันก็มีความท้าทายที่ต้องมีการจัดการอย่างรอบคอบ โอกาส ที่สำคัญคือการที่ AI ช่วยในการ ปรับเนื้อหาการเรียนรู้ให้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามความสามารถและความเร็วของตนเอง และยังช่วยให้สามารถ ประเมินผลอัตโนมัติ ซึ่งลดภาระงานของครูและทำให้ครูมีเวลาในการสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้น นอกจากนี้ AI ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในอนาคต ให้แก่นักเรียน เช่น ทักษะด้านเทคโนโลยีและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม มีความท้าทาย หลักสามประการที่ต้องเผชิญ: ประการแรกคือเรื่อง จริยธรรมและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลนักเรียน (Ethics and Privacy) ซึ่งต้องมีการพัฒนาระบบและ นโยบายด้านความปลอดภัย ของข้อมูลที่รัดกุม ประการที่สองคือ ความแตกต่างในความพร้อมของสถาบันการศึกษา ที่มีทรัพยากรไม่เท่ากัน ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี และประการสุดท้ายคือความจำเป็นในการ พัฒนาความเข้าใจและทักษะ ในการใช้ AI ให้แก่ครูและผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง การจัดการความท้าทายเหล่านี้จึงเป็นกุญแจสำคัญสู่การใช้ประโยชน์จาก AI ในการศึกษาสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (Goodfellow et al., 2016)

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1) บทสรุป

ปัญญาประดิษฐ์ (AI) มีบทบาทสำคัญในการพลิกโฉมการบริหารจัดการและการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ การปรับบทบาทของครูจากผู้สอนแบบดั้งเดิมไปเป็น “ผู้แนะแนว” (facilitator) ที่ต้องใช้ AI ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนอย่างแม่นยำ ขณะที่ผู้บริหารสามารถใช้ AI ในการจัดสรรทรัพยากรและบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งช่วยลดความซับซ้อนในการจัดการเวลาและข้อมูล นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้ AI ยังส่งผลให้เกิดการพัฒนา การเรียนรู้เฉพาะบุคคล ทำให้คุณภาพการศึกษาดีขึ้นและโอกาสการเข้าถึงการศึกษาเป็นไปอย่างเท่าเทียมยิ่งขึ้น AI จึงเป็นส่วนสำคัญของระบบการศึกษาในอนาคตที่ครู ผู้บริหาร และนักเรียนจำเป็นต้องเตรียมพร้อมและทำความเข้าใจ

2) ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การนำ AI มาใช้ในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ควรมีการดำเนินการที่สำคัญคือ การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ ด้านเทคโนโลยีให้แก่ครูและผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในการประยุกต์ใช้ AI อย่างเหมาะสม และจำเป็นต้องมี นโยบายด้านความปลอดภัยของข้อมูลที่ชัดเจนและรัดกุมเพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวของนักเรียน การจัดการกับความท้าทายด้าน ความเหลื่อมล้ำของทรัพยากร ในสถาบันการศึกษาแต่ละแห่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง โดยภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรและการฝึกอบรม แก่สถานศึกษาที่ยังขาดความพร้อม เพื่อให้เกิดการปรับใช้

เทคโนโลยีที่ครอบคลุมทุกกลุ่มนักเรียน และควรส่งเสริมการพัฒนา ทักษะเชิงเทคโนโลยี ให้แก่นักเรียน เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเติบโตในโลกที่ AI เป็นองค์ประกอบหลักในการดำเนินชีวิต

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้

การนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามาใช้ในระบบการบริหารสถานศึกษาและภาคการศึกษานั้น ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ โดยองค์ความรู้ใหม่ที่โดดเด่นสามารถสรุปเป็นความเรียงได้ดังนี้

1) การปรับเปลี่ยนบทบาทสู่การเป็นผู้แนะแนวและผู้บริหารยุคดิจิทัล (Role Transformation to Facilitator and Digital Administrator)

องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือการ ปรับเปลี่ยนบทบาทของบุคลากร ในสถานศึกษาอย่างสิ้นเชิง ครูไม่ได้เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิมอีกต่อไป แต่กลายมาเป็น "ผู้แนะแนว" (facilitator) หรือผู้ช่วยในการเรียนรู้ ครูต้องพัฒนาความสามารถทางด้านเทคโนโลยี และใช้ AI ในการวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างแม่นยำ เพื่อปรับเนื้อหาการสอนและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคใหม่ ในขณะเดียวกัน ผู้บริหารสถานศึกษาเองก็ต้องปรับเปลี่ยนจากการบริหารจัดการแบบดั้งเดิมมาใช้ AI เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากร การวางแผนตารางเรียน และการติดตามผลการเรียนรู้ของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น

2) การสร้างการเรียนรู้เฉพาะบุคคลและความเท่าเทียมทางการศึกษา (Creating Personalized Learning and Educational Equity)

AI ได้นำมาซึ่งนวัตกรรมสำคัญที่เรียกว่า "การเรียนรู้เฉพาะบุคคล" (Personalized Learning) องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่า AI สามารถวิเคราะห์พฤติกรรม ข้อมูล และความสามารถเฉพาะของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างละเอียดและต่อเนื่อง เพื่อ ปรับเนื้อหา ระดับความยากง่าย และวิธีการประเมินผล ให้ตรงกับความต้องการและความเร็วในการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนได้แบบเรียลไทม์ สิ่งนี้ส่งผลโดยตรงต่อการลดความเหลื่อมล้ำและ เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม มากขึ้น เพราะนักเรียนทุกคนจะได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมกับความสามารถของตนเองที่สุด

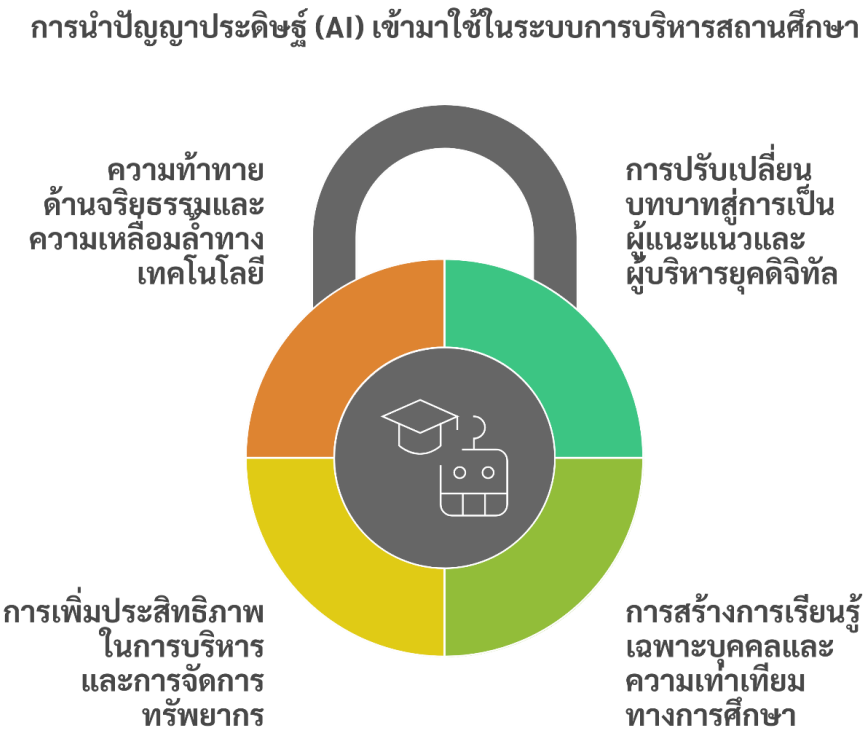
3) การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและการจัดการทรัพยากร (Enhancing Administrative and Resource Management Efficiency)

AI ทำให้เกิดความรู้ใหม่ด้าน ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรและเวลา AI มีบทบาทในการวิเคราะห์และวางแผนการจัดสรรทรัพยากรในสถานศึกษา เช่น การใช้ห้องเรียน การจัดตารางเรียน และการจัดสรรครูผู้สอนให้เหมาะสมกับวิชาและความถนัด ซึ่งช่วย ลดความซับซ้อนและความยุ่งยาก ในกระบวนการบริหารงานได้ นอกจากนี้ การใช้ AI ในการ ประเมินผลอัตโนมัติ ยังช่วยลดภาระงานซ้ำซ้อนของครูในการตรวจข้อสอบหรือแบบฝึกหัด ทำให้ครูมีเวลาไปมุ่งเน้นที่การพัฒนาการสอนและการดูแลนักเรียนได้มากขึ้น

4) ความท้าทายด้านจริยธรรมและความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี (Key Challenges in Ethics and Technological Inequality)

ในทางกลับกัน องค์ความรู้ใหม่ยังได้ระบุถึง ความท้าทายที่สำคัญ ในการนำ AI มาใช้ ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องมีการวางแผนเพื่อรับมือ ความท้าทายหลักคือเรื่อง จริยธรรมและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลนักเรียน การเก็บและใช้ข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียนจำนวนมากเพื่อการวิเคราะห์ต้องมี นโยบายด้านความปลอดภัย ที่ชัดเจนและรัดกุม นอกจากนี้ ยังมีความท้าทายเกี่ยวกับ ความแตกต่างในความพร้อมของสถาบันการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านเทคโนโลยีและการฝึกอบรมบุคลากร ซึ่งอาจนำไปสู่การเพิ่มความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างสถาบันที่มีทรัพยากรแตกต่างกัน

AI กำลังเปลี่ยนรูปแบบการศึกษาจากการบริหารจัดการแบบดั้งเดิมไปสู่ระบบที่เน้นข้อมูลประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ที่ปรับตามตัวบุคคล แต่ความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงนี้ขึ้นอยู่กับการเตรียมความพร้อมบุคลากร การพัฒนานโยบายด้านความปลอดภัย และการสร้างนวัตกรรมที่ยั่งยืน

รูปภาพที่ 1 การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการบริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.* องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies.* W. W. Norton & Company.

Chen, C. (2022). Artificial intelligence in education: Current applications and future directions. *Journal of Educational Technology, 25*(2), 45–60.

Devlin, J., Chang, M.-W., Lee, K., & Toutanova, K. (2019). BERT: Pre-training of deep bidirectional transformers for language understanding. In *Proceedings of the 2019 Conference of the North American Chapter of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies* (Vol. 1, pp. 4171–4186). Association for Computational Linguistics. https://doi.org/10.18653/v1/N19-1423

Goodfellow, I., Bengio, Y., & Courville, A. (2016). *Deep learning.* MIT Press.

Hinton, G. E. (2018). Deep learning—A technology with the potential to transform health care. *JAMA, 320*(11), 1101–1102. https://doi.org/10.1001/jama.2018.11100

Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning.* Center for Curriculum Redesign.

Katz, S. (2021). Preparing educators for the future: The role of AI in teacher training. *International Journal of Education Research, 15*(1), 22–34.

Krizhevsky, A., Sutskever, I., & Hinton, G. E. (2017). ImageNet classification with deep convolutional neural networks. *Communications of the ACM, 60*(6), 84–90. https://doi.org/10.1145/3065386

Liu, Y. (2020). AI in industry: Transforming business processes. *Harvard Business Review, 98*(3), 12–19.

Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence unleashed: An argument for AI in education.* Pearson.

Wilkins, S. (2020). The positioning and competitive strategies of higher education institutions in the United Arab Emirates. *International Journal of Educational Management, 34*(1), 139–153.

Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education—Where are the educators? *International Journal of Educational Technology in Higher Education, 16*, Article 39. https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับ แอปพลิเคชัน เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

The Development of Mathematical Problem-Solving Ability Using the DAPIC Problem-Solving Process Integrated with Applications on Linear Equations in One Variable for Grade 7 Students

สิริยากร มิ่งโอโล[1*], ปาริชาติ ประเสริฐสังข์[2]

[1,2]คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์, มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ประเทศไทย

Siriyakorn Mingolo[1*], Parichat Prasertsang[2]
[1,2]Roi Et Rajabhat University, Thailand
✉: * siriyakornmingolo@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 24 May 2026; Revised: 07 June 2026; Accepted: 07 July 2026
24May202607June202607July2026© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) หาคุณภาพและความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ2) เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับ แอปพลิเคชัน เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ2) แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ ผลการวิจัย พบว่า 1) แผนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.53$) และ2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับ แอปพลิเคชัน นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ความสามารถในการแก้ปัญหา, กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC, แอปพลิเคชัน

Abstract

This research aimed to: 1) examine the quality and appropriateness of lesson plans for Grade 7 students, and 2) compare the mathematical problem-solving ability of Grade 7 students before and after instruction based on the DAPIC problem-solving process integrated with applications. The participants consisted of seven Grade 7 students from the Demonstration School of Roi Et Rajabhat University during the second semester of the 2025 academic year. The research instruments included: 1) lesson plans on linear equations in one variable developed according to the DAPIC problem-solving process integrated with applications for

Grade 7 students, and 2) a mathematical problem-solving ability test. The results indicated that: 1) the lesson plans were rated at the highest level of appropriateness ($\bar{x} = 4.53$), and 2) the Grade 7 students who received instruction based on the DAPIC problem-solving process integrated with applications demonstrated a significantly higher mean score in mathematical problem-solving ability after the instruction than before the instruction, at the .05 level of statistical significance.

Keywords: mathematical problem-solving ; DAPIC; application

1. บทนำ

คณิตศาสตร์ถือเป็นวิชาหลักที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ด้วยลักษณะของวิชาที่เน้นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ใช้เหตุผลในการวิเคราะห์และตัดสินใจ รวมถึงการแก้ปัญหา ทำให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ มีวิจารณญาณ และรู้จักใช้เหตุผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีศักยภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์จึงเป็นสมรถณะที่สำคัญที่ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกคิด วิเคราะห์ วางแผนอย่างมีขั้นตอน และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (National Council of Teachers of Mathematics, 1989; สิริพร ทิพย์คง, 2556)

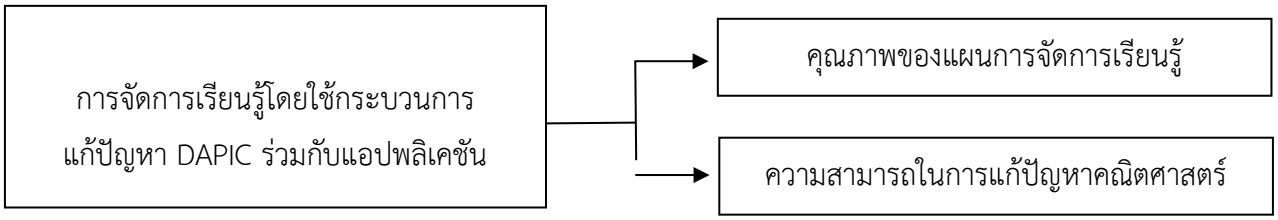
กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC พัฒนาขึ้นโดยทีมงาน Integrated Mathematics and Science Technology (IMaST) เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่บูรณาการการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) Define การกำหนดปัญหา 2) Assess การวิเคราะห์ปัญหา 3) Plan การวางแผนการแก้ปัญหา 4) Implement การลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และ 5) Communicate ตรวจสอบและสรุปผล ช่วยส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ในด้าน การคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผลเชิงตรรกะ การเชื่อมโยงความรู้ และการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ สามารถนำไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดอย่างมีระบบ ลงมือปฏิบัติจริง และหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง (CeMaST, 1998; Meier et al., 1996)

จากผลสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2567 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า วิชาคณิตศาสตร์ในระดับประเทศมีคะแนนเฉลี่ย ($\overline{\boldsymbol{x}}$= 29.21) ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเสริมสร้างความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์อย่างเป็นระบบ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC สามารถช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน การบูรณาการแอปพลิเคชันทางการศึกษา เช่น Kahoot และ Photomath เข้ากับกระบวนการ DAPIC ช่วยกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน สนับสนุนการคิดวิเคราะห์และการตรวจสอบคำตอบอย่างเป็นลำดับขั้น (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2551)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว โดยใช้กระบวนการ

แก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับการใช้แอปพลิเคชัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาคุณภาพและความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว

สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่หลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน มีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ สูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 11 โรงเรียน 584

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน 7 คน ใช้โรงเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว จำนวน 9 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง หาคุณภาพโดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากนั้นจึงจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

2) แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ที่เป็นข้อสอบอัตนัย จำนวน 3 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 9 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง ที่ผ่านการ

ตรวจสอบความสอดคล้องและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ได้แก่ 1) ผศ.นรินทรา มิ่งโอโล ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา 2) ผศ.ดร.ฤทธิ์ชาติ อาจกล้า ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัย 3) นายธนกฤต พิมพ์พรม ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน จากนั้นนำไปทดลองกลับกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบก่อนเรียนโดยใช้แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว

3. ผู้วิจัยดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว จำนวน 9 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวม 9 ชั่วโมง

4. เมื่อดำเนินการจัดกิจกรรมครบตามแผน ผู้วิจัยใช้แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เป็นข้อสอบอัตนัย จำนวน 3 ข้อ ผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้านความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวัดแล้ว โดยเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 75 เพื่อประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่โดยใช้สถิติพื้นฐานและสถิติอนุมานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและลักษณะของข้อมูล รายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความเหมาะสม

2.แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว โดยใช้สถิติ Paired t-test

4. ผลการวิจัย

ตาราง 1 แสดงผลการตรวจสอบความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1.	**ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้**			
1.1	มีความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	4.67	0.53	มากที่สุด
1.2	ระบุพฤติกรรมได้ชัดเจนและเหมาะสมกับตัวชี้วัด	4.33	0.53	มาก
2	**ด้านสาระการเรียนรู้/สาระสำคัญ**			
2.1	เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้	4.67	0.53	มากที่สุด
2.2	เนื้อหามีความเหมาะสมถูกต้อง	4.67	0.53	มากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน	4.67	0.53	มากที่สุด

2.4	สามารถนำเนื้อหาไปบูรณาการและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.67	0.53	มากที่สุด
3	**ด้านการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ DAPIC ร่วมกับ แอปพลิเคชัน**			
3.1	ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน	5.00	0.00	มากที่สุด
3.2	ขั้นนำเสนอเนื้อหาใหม่	4.33	0.53	มาก
3.3	ขั้นฝึกทักษะการแก้ปัญหา	4.33	0.53	มาก
3.4	ขั้นวัดและประเมินผล	4.33	0.53	มาก
4	**ด้านสื่อการเรียนรู้**			
4.1	เหมาะสมกับวัตถุประสงค์	4.33	0.53	มาก
4.2	เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้	4.33	0.53	มาก
4.3	เหมาะสมกับเนื้อหา	4.67	0.53	มากที่สุด
4.4	นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อการเรียนรู้	4.33	0.53	มาก
4.5	เวลามีความเหมาะสมต่อการใช้สื่อการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด
5	**ด้านการประเมินผลการเรียนรู้**			
5.1	เกณฑ์การวัดเหมาะสมกับวัตถุประสงค์การวิจัย	4.33	0.53	มาก
5.2	เกณฑ์การวัดเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของแผน	4.33	0.53	มาก
5.3	เกณฑ์การวัดเหมาะสมกับเนื้อหาสาระ	4.67	0.53	มากที่สุด
5.4	วิธีการวัดมีความเหมาะสมกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด	4.33	0.53	มาก
5.5	เครื่องมือเหมาะสมกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด	4.67	0.53	มากที่สุด
5.6	การวัดและประเมินผลตามขั้นตอนที่กำหนด	4.67	0.53	มากที่สุด
5.7	เกณฑ์การประเมินผลมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของแผน	4.33	0.53	มาก
	เฉลี่ยรวม	4.53	0.52	มากที่สุด

จากตาราง 1 แสดงผลการตรวจสอบความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ซึ่งผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอน DAPIC การใช้แอปพลิเคชัน และการวัดและประเมินผล ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่ามีค่าเฉลี่ยความสอดคล้องเท่ากับ 4.53 มีค่าเฉลี่ยระดับความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับ เหมาะสมมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (คณะกรรมการการจัดการความรู้ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2562)

ตารางที่ 2 แสดงผลการทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ก่อนและหลังการได้รับกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ผลการเปรียบเทียบก่อนและหลัง ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน	n	$\bar{x}$	S.D.	t	sig
ก่อนได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน	7	15.86	5.47	18.87	.000*
หลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน		30.14	6.09		

*ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 2 ผลการทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ก่อนเรียนคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนเท่ากับ 15.86 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 30.14 คะแนน โดยมีค่าเฉลี่ยผลต่างเท่ากับ 14.29 ผลการทดสอบ Paired t-test แสดงให้เห็นว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 18.87$, $p < .001$)

5. อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชัน เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

5.1 ผลการตรวจสอบคุณภาพและความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้

ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชันมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{\boldsymbol{x}}$ = 4.53, S.D. = 0.52) แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยการออกแบบกิจกรรมตามกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ช่วยให้การจัดการเรียนรู้มีความชัดเจนเป็นลำดับขั้น และเอื้อต่อการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุผลของผู้เรียน อีกทั้งการบูรณาการแอปพลิเคชันยังช่วยเพิ่มความน่าสนใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียน ส่งผลให้แผนการจัดการเรียนรู้ได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรพล จันทรวงศ์ (2562) ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ที่มีผลต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการ คิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบ เสาะหาความรู้ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาแบบ DAPIC สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 ($t = -29.676$, $p = .000$)

(อัมพร ม้าคนอง, 2554)

5.2 ผลการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ผลการทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์หลังการจัดการเรียนรู้ พบว่า ผลการทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ก่อนเรียนคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนเท่ากับ 15.86 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 30.14 คะแนน โดยมีค่าเฉลี่ยผลต่างเท่ากับ 14.29 ผลการทดสอบ Paired t-test แสดงให้เห็นว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 18.87$, $p < .001$) แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้ช่วยพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพนธ์ พัฒนะมนตรี, ชมนาด เชื้อสุวรรณทวี และสุณิสา สุมิรัตนะ (2567) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ หลังได้รับการจัดการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับเทคนิคการระดมสมอง สูงกว่าก่อนได้รับการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังได้รับการจัดการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับเทคนิคการระดมสมอง สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (สิริกุล ยมจินดา, 2022)

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ครูควรอธิบายขั้นตอนของกระบวนการ DAPIC ให้ชัดเจน พร้อมยกตัวอย่างสถานการณ์หรือโจทย์ปัญหา เพื่อให้นักเรียนเข้าใจบทบาทของตนเองในแต่ละขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นการกำหนดปัญหาและการวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

1.2 ในระหว่างการจัดกิจกรรม ครูควรใช้คำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ และตรวจสอบแนวคิดของนักเรียน การชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลในโจทย์กับสิ่งที่ต้องการหาคำตอบ เพื่อส่งเสริมการพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ

1.3 ครูควรแนะนำการใช้แอปพลิเคชันในลักษณะของการตรวจสอบความถูกต้องของวิธีคิดหรือการสะท้อนผลการเรียนรู้ มากกว่าการใช้เพื่อค้นหาคำตอบโดยตรง เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกคิดและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรดำเนินการวิจัยโดยเพิ่มระยะเวลาและจำนวนแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาในทุกขั้นตอนของกระบวนการ DAPIC อย่างเต็มศักยภาพ โดยเฉพาะขั้นที่ต้องใช้

การคิดขั้นสูงและการสะท้อนผล

2.2 ควรมีการพัฒนาหรือศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา ร่วมกับแอปพลิเคชันในการส่งเสริมทักษะด้านอื่น ๆ ของผู้เรียน เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหา หรือทักษะการสื่อสาร

2.3 ควรนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ร่วมกับแอปพลิเคชันไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560).* ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

คณะกรรมการการจัดการความรู้ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2562). *การใช้แอปพลิเคชันในการจัดการเรียนรู้.* มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ณัฐพนธ์ พัฒนะมนตรี, ชมนาด เชื้อสุวรรณทวี, & สุณิสา สุมิรัตนะ. (2567). การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กระบวนการ DAPIC ร่วมกับเทคนิคการระดมสมอง. *วารสารวิจัยทางการศึกษา, 17*(2), 45–60.

วัชรพล จันทรวงศ์. (2562). *ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการแก้ปัญหา DAPIC ที่มีผลต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.* มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2551). *การเรียนรู้แบบแก้ปัญหาในวิชาคณิตศาสตร์.* สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

สิริกุล ยมจินดา. (2565). *การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค KWDL ร่วมกับเกมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

สิริพร ทิพย์คง. (2556). *การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการสืบเสาะ.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัมพร ม้าคนอง. (2554). *การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการ DAPIC* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่].

Center for Mathematics, Science, and Technology. (1998). *Problem-solving framework DAPIC.*

Meier, J., Hovde, R., & Meier, R. (1996). Problem solving in mathematics and science classrooms. *School Science and Mathematics, 96*(1), 34–41.

National Council of Teachers of Mathematics. (1989). *Curriculum and evaluation standards for school mathematics.* Author.

Research Paper
JBER Scope: Education

การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7

A Study of Creative Leadership of School Administrators Affecting School Effectiveness in Rajaprachanukroh Schools under the Office of Special Education Administration, Group 7

วริณทิรา โกลาตี[1*], เบญจวรรณ ศริกุล[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ประเทศไทย

Warinthira Golatee [1*], Benjawon Sarikul[2]
[1,2]Phuket Rajabhat University, Thailand
✉: * warinthiragolatee@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 01 May 2026; Revised: 15 May 2026; Accepted: 14 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา ความสัมพันธ์และการพยากรณ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 กลุ่มตัวอย่างคือ ครูผู้สอน จำนวน 215 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และการพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์, ผู้บริหารสถานศึกษา, ประสิทธิผลของสถานศึกษา

Abstract

The purposes of this research were to examine the level of creative leadership of school administrators, the level of school effectiveness, and the relationship and predictive power

between creative leadership of school administrators and school effectiveness in Rajaprachanukroh Schools under the Office of Special Education Administration, Group 7. The sample consisted of 215 teachers. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, Pearson's product–moment correlation coefficient, and multiple regression analysis. The results revealed that the overall level of creative leadership of school administrators was at a high level, and the overall level of school effectiveness was also at a high level. Creative leadership of school administrators was positively correlated with school effectiveness in Rajaprachanukroh Schools under the Office of Special Education Administration, Group 7, at the .01 level of statistical significance. In addition, creative leadership of school administrators significantly predicted school effectiveness at the .01 level of statistical significance.

Keywords: strategies, teacher support, morale, motivation

1. บทนำ

การบริหารสถานศึกษาเป็นการบูรณาการศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินงานของผู้บริหาร โดยผู้บริหารต้องมีความรู้ทางทฤษฎี ความสามารถ และประสบการณ์ ควบคู่กับการประยุกต์ใช้เทคนิคและแนวทางการบริหารที่เหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นระบบ มีประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้บริหารที่มีคุณภาพจึงต้องสามารถเลือกแบบแผนการบริหารให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา เนื่องจากหากระบบการบริหารขาดความเหมาะสม ย่อมส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่นขององค์กรโดยตรง (อัจฉรา จงดี, 2560) นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษายังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบาย กำหนดทิศทางการดำเนินงาน จัดสรรและบริหารทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ตลอดจนติดตามและประเมินผลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งสนับสนุนและแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติงาน (ภารดี อนันต์นาวี, 2557) การบริหารที่มีความพร้อมและมีแบบแผนที่ชัดเจนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่นำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (พิมพ์พร จารุจิตร์, 2559)

การบริหารสถานศึกษาจะเกิดประสิทธิผลได้ ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เป็นระบบ ราบรื่น และสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการใช้กระบวนการบริหารในทุกขั้นตอนอย่างเหมาะสม (สัมมา รธนิธย์, 2560) นอกจากนี้ ผู้บริหารควรมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล มีอารมณ์มั่นคง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และตระหนักถึงคุณค่าของบุคลากร เพื่อสร้างแรงจูงใจและความร่วมมือในการปฏิบัติงาน (กัญญ์รัตน์ คำแพง, 2565) ขณะเดียวกัน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นผู้ที่สามารถสร้างพลังขับเคลื่อนทางจิตใจและแรงบันดาลใจผ่านการสื่อสารและการนำ เพื่อผลักดันการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง (ณณัฐ ช่วยงาน, 2565) โดยภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วยความกล้าและความมุ่งมั่นในการแก้ปัญหา การสร้างแรงบันดาลใจ การนำเสนอแนวทางใหม่ การสื่อสารเชิงรุก การพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง และการปรับกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา (จิราวรรณ อินเกิด, 2564)

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโรงเรียนในความรับผิดชอบจำนวน 8 แห่ง โดยกำหนดแนวทางการจัด

การศึกษาที่มุ่งสร้างประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษาบนพื้นฐานค่านิยม “มุ่งมั่น สร้างสรรค์ ประสิทธิผล” ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาความพร้อมเพื่อรับมือกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อน โดยเฉพาะการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ควบคู่กับการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการบริหาร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับศักยภาพและความก้าวหน้าของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่ายังมีข้อจำกัดด้านการบริหารเพื่อสร้างประสิทธิผล เนื่องจากผู้บริหารส่วนใหญ่ยังใช้แนวทางการบริหารแบบสั่งการและควบคุมมากกว่าการสร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วม ส่งผลให้การพัฒนานวัตกรรมภายในโรงเรียนเป็นไปอย่างจำกัด และขาดการเชื่อมโยงภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ปัญหาดังกล่าวสะท้อนถึงการขาดแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ซึ่งมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคลากรและภารกิจเฉพาะทาง ทำให้ผู้บริหารยังไม่สามารถแสดงศักยภาพภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่ (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2562)

จากปัญหาและความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญลำดับแรกที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จ ผู้วิจัยจึงตั้งเป้าหมายที่จะศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 โดยมุ่งให้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและยกระดับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยรวมให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา และระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และวิเคราะห์การพยากรณ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 462 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 215 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของยามาเน (Yamane, 1973) และดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่ายด้วยวิธีการจับสลาก

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ส่วนแรกของแบบสอบถามออกแบบเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมวิจัย ได้แก่ เพศ ช่วงอายุ ระดับวุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน โดยใช้รูปแบบคำถามแบบเลือกตอบ (Check List) รวมทั้งหมด 4 รายการ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ใช้มาตราส่วนประเมินค่าแบบลำดับ (Likert Rating Scale) ที่กำหนดตัวเลือกคำตอบ 5 ระดับ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 4 องค์ประกอบ จำนวน 29 ข้อ ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ จำนวน 7 ข้อ 2) การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว จำนวน 7 ข้อ 3) การมีจินตนาการ จำนวน 7 และ ข้อ 4) การทำงานเป็นทีม จำนวน 8 ข้อ โดยกำหนดค่าคะแนนของช่วงน้ำหนัก ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ระดับคะแนน 5 แสดงว่า การปฏิบัติในระดับมากที่สุด
ระดับคะแนน 4 แสดงว่า การปฏิบัติในระดับมาก
ระดับคะแนน 3 แสดงว่า การปฏิบัติในระดับปานกลาง
ระดับคะแนน 2 แสดงว่า การปฏิบัติในระดับน้อย
ระดับคะแนน 1 แสดงว่า การปฏิบัติในระดับน้อยมากที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ใช้มาตราส่วนประเมินค่าแบบลำดับ (Likert Rating Scale) กำหนดตัวเลือกไว้ 5 ระดับ ครอบคลุม 4 องค์ประกอบ จำนวน 37 ข้อ ดังนี้ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 9 ข้อ 2) เจตคติเชิงบวก จำนวน 10 ข้อ 3) การแก้ปัญหาภายในโรงเรียน จำนวน 9 ข้อ และ 4) การปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน จำนวน 9 ข้อ พร้อมกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนตามระดับมาตราส่วน 5 ระดับ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ระดับคะแนน 5 แสดงว่า การปฏิบัติในระดับมากที่สุด
ระดับคะแนน 4 แสดงว่า การปฏิบัติในระดับมาก
ระดับคะแนน 3 แสดงว่า การปฏิบัติในระดับปานกลาง
ระดับคะแนน 2 แสดงว่า การปฏิบัติในระดับน้อย
ระดับคะแนน 1 แสดงว่า การปฏิบัติในระดับน้อยมาก

3.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม มีขั้นตอน และวิธีการสร้างดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยสำรวจเอกสาร ตำรา งานวิจัย ที่กล่าวถึง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนัก

บริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย และใช้เป็นพื้นฐานพัฒนาแบบสอบถามที่สอดคล้องกับบริบทโรงเรียนราชประชานุเคราะห์อย่างแท้จริง

2. กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย และออกแบบแบบสอบถามให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ดังกล่าว

3. สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ครอบคลุม 4 ด้าน คือ การมีวิสัยทัศน์ การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว การมีจินตนาการ และการทำงานเป็นทีม และสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ครอบคลุม 4 ด้าน คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติเชิงบวก การแก้ปัญหาภายในโรงเรียน และการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน

4. เสนอแบบสอบถามต่ออาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระ เพื่อตรวจสอบความตรงของเนื้อหา โครงสร้าง หลักวิชา และภาษา แล้วปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ และได้ค่าดัชนีความสอดคลอง (Index of Item Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

6. ปรับแก้แบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง จากนั้นจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์

7. ได้ดำเนินการทดลองใช้แบบสอบถามกับครูผู้สอนในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 ที่ไม่อยู่ในกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้วิธีคำนวณสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach’s alpha) ได้เท่ากับ 0.981

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยประสานงานกับบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต เพื่อจัดทำหนังสือราชการ เรื่องขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามถึงผู้อำนวยการโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 ทั้ง 8 สถานศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยเดินทางไปแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง กำหนดวันเก็บข้อมูลและชี้แจงวิธีการตอบแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างทราบก่อนเริ่มตอบแบบสอบถาม

3. ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามจากครูผู้สอน นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และความครบถ้วนของการตอบข้อมูล จัดทำรหัสข้อมูล และเตรียมไว้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของแบบสอบถามที่ได้รับคืน

จากครูผู้สอน ก่อนนำข้อมูลเข้าสู่โปรแกรมวิเคราะห์ทางสถิติสำเร็จรูป (SPSS) เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ ช่วงอายุ ระดับวุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน โดยใช้การหาค่าความถี่และร้อยละ

2. วิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้การคำนวณค่าเฉลี่ย (Mean) ร่วมกับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และตีความผลลัพธ์ตามเกณฑ์ของมาตราส่วนลิเคิร์ท (Likert Scale) ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ค่าเฉลี่ยในช่วง 4.51 – 5.00 แสดงว่าผู้บริหารมีการปฏิบัติอยู่ในระดับสูงมาก
ค่าเฉลี่ยในช่วง 3.51 – 4.50 แสดงว่าผู้บริหารมีการปฏิบัติอยู่ในระดับสูง
ค่าเฉลี่ยในช่วง 2.51 – 3.50 แสดงว่าผู้บริหารมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยในช่วง 1.51 – 2.50 แสดงว่าผู้บริหารมีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยในช่วง 1.00 – 1.50 แสดงว่าผู้บริหารมีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยมาก

3. วิเคราะห์ประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยทำการคำนวณค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อตีความตามมาตราส่วนลิเคิร์ท (Likert Scale) ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ค่าเฉลี่ยในช่วง 4.51 – 5.00 แสดงว่าประสิทธิผลระดับสูงมาก
ค่าเฉลี่ยในช่วง 3.51 – 4.50 แสดงว่าประสิทธิผลระดับสูง
ค่าเฉลี่ยในช่วง 2.51 – 3.50 แสดงว่าประสิทธิผลระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยในช่วง 1.51 – 2.50 แสดงว่าประสิทธิผลระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยในช่วง 1.00 – 1.50 แสดงว่าประสิทธิผลระดับน้อยมาก

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson’s Product Moment Correlation Coefficient)

5. วิเคราะห์การพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 โดยประยุกต์ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Enter Method

4. ผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 มีผลแสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 โดยรวม

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. การมีวิสัยทัศน์	3.56	1.05	มาก
2. การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว	3.61	1.22	มาก
3. การมีจินตนาการ	3.52	1.03	มาก

4. การทำงานเป็นทีม	3.62	1.08	มาก
รวม	**3.58**	**0.49**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.58, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การทำงานเป็นทีม มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 3.62, S.D. = 1.08) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว ($\overline{X}$ = 3.61, S.D. = 1.22) อยู่ในระดับมาก การมีวิสัยทัศน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.56, S.D. = 1.05) และ การมีจินตนาการ มีค่าเฉลี่ยต่ำ ($\overline{X}$ = 3.52, S.D. = 1.03) อยู่ในระดับมาก

2. ประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 มีผลแสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 รายด้าน

ประสิทธิผลของสถานศึกษา	$\overline{X}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	3.57	1.10	มาก
2. เจตคติเชิงบวก	3.53	1.07	มาก
3. การแก้ไขปัญหาภายในโรงเรียน	3.54	1.08	มาก
4. การปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน	3.55	1.07	มาก
รวม	**3.55**	**1.08**	**มาก**

จากตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.55, S.D. = 1.08) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 3.57, S.D. = 1.10) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน ($\overline{X}$ = 3.55, S.D. = 1.07) อยู่ในระดับมาก ด้านการแก้ไขปัญหาภายในโรงเรียน ($\overline{X}$ = 3.54, S.D. = 1.08) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ เจตคติเชิงบวก ($\overline{X}$ = 3.53, S.D. = 1.07) อยู่ในระดับมาก

3. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 มีผลแสดงดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7

ตัวแปรที่ศึกษา	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_{tot}
X_1	.312**	.298**	.325**	.341**	.355**
X_2	.334**	.310**	.318**	.329**	.362**

X_3	.301**	.287**	.332**	.356**	.347**
X_4	.329**	.315**	.344**	.358**	.371**
X_{tot}	.412**	.398**	.379**	.421**	.465**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หมายเหตุ: X_1 = การมีวิสัยทัศน์, X_2 = การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว, X_3 = การมีจินตนาการ, X_4 = การทำงานเป็นทีม, X_{tot} = ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวม, Y_1 = ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, Y_2 = เจตคติเชิงบวก, Y_3 = การแก้ไขปัญหาภายในโรงเรียน, Y_4 = การปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน, Y_{tot} = ประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวม

จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) พบว่า ตัวแปรด้านภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ทุกด้าน (X_1 ถึง X_4) และคะแนนรวม (X_{tot}) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในทุกด้าน (Y_1 ถึง Y_4) และคะแนนรวม (Y_{tot}) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในทุกด้านส่งผลต่อความมีประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 มีผลแสดงดังตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในทุกด้านส่งผลต่อความมีประสิทธิผลของสถานศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7

ตัวแปร	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
Constant	1.892	.278		6.808	.000**
การมีวิสัยทัศน์ (X_1)	.188	.043	.210	4.372	.000**
การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว (X_2)	.201	.045	.225	4.477	.000**
การมีจินตนาการ (X_3)	.154	.041	.176	3.731	.000**
การทำงานเป็นทีม (X_4)	.238	.046	.254	5.130	.000**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

R = .648, R Square = .420, Adjusted R Square = .410, Std. Error of Estimate = .312, Fsig. = .000

จากตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณด้วยวิธี Enter Method พบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ (X_1) การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว (X_2) การมีจินตนาการ (X_3) และการทำงานเป็นทีม (X_4) มีอิทธิพลเชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยรายตัว พบว่า การทำงานเป็นทีม (X_4) มีอิทธิพลสูงที่สุด (Beta = .254)

รองลงมาคือ การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว (X_2) (Beta = .225) การมีวิสัยทัศน์ (X_1) (Beta = .210) การมีจินตนาการ (X_3) (Beta = .176)

นอกจากนี้ ค่าสรุปโมเดลแสดงว่า R = .648, R Square = .420 หมายความว่า ตัวแปรภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ทั้ง 4 ด้านสามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลสถานศึกษาได้ร้อยละ 42, Adjusted R Square = .410, Std. Error of Estimate = .312, ค่า Fsig. = .000 แสดงว่าโมเดลถดถอยโดยรวมมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาทุกด้านส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. อภิปรายผล

1. ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและทันสมัย เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ สนับสนุนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม และการพัฒนาศักยภาพของครูอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผู้บริหารยังสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง บริหารจัดการปัญหาอย่างยืดหยุ่น และใช้แนวคิดใหม่ ๆ ในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของการศึกษาพิเศษ ส่งผลให้ครูผู้สอนรับรู้ถึงภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในระดับสูง โดยรวม สอดคล้องกับเกศณี กฐินเทศ (2562) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นการที่ผู้มีอำนาจหรือผู้ที่มีภาวะผู้นำใช้ทักษะการชี้แนะ การจูงใจ การชี้นำ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ที่ร่วมปฏิบัติงานเกิดความยินดีและความแข็งขันในการปฏิบัติงานหรือดำเนินกิจกรรมตามแนวทางที่ผู้นำต้องการ ทั้งนี้ ผู้นำในสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะสำคัญเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาภาวะผู้นำในอนาคต ได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์ การวางแผน และการกำหนดเป้าหมายขององค์กร การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีส่วนร่วม การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างและพัฒนาทีมงาน การดำเนินกระบวนการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม การจัดการและแก้ไขปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การสร้างนวัตกรรม และการริเริ่มการเปลี่ยนแปลงในองค์กร

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผล 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการทำงานเป็นทีมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสามารถสร้างบรรยากาศการทำงานที่ร่วมมือ เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ รวมทั้งบริหารความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับเดโชชัย ลิ้มทอง (2564) ได้กล่าวว่าการบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันโดยอาศัยความร่วมมือและการประสานงานของบุคลากรหลายฝ่าย และยังสอดคล้องกับ ประจัญ เดชสุภา (2562) ได้กล่าวว่าความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของสถานศึกษา

2) ด้านการมีความยืดหยุ่นและปรับตัวอยู่ในระดับมากเป็นอันดับรองลงมา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสามารถปรับวิธีการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เปิดรับความคิดเห็นใหม่ และเรียนรู้ทักษะใหม่

อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ ภรณ์ทิพย์ ปั้นก้อง (2559) ได้กล่าวว่าความยืดหยุ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

3) ด้านการมีวิสัยทัศน์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาโรงเรียนอย่างชัดเจน ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน สอดคล้องกับ ทัน ไทรงาม (2560) ได้กล่าวว่าวิสัยทัศน์เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้พัฒนาอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับเบ็ญจมาศ หนูไชยทอง (2561) ได้กล่าวว่าวิสัยทัศน์เป็นองค์ประกอบหลักของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

4) ด้านการมีจินตนาการแม้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสามารถเชื่อมโยงแนวคิดใหม่กับการวางแผนและการกำหนดนโยบาย รวมทั้งส่งเสริมให้ครูคิดริเริ่มแนวทางการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ตามบริบทของสถานศึกษา สอดคล้องกับ เกศณี กฐินเทศ (2562) ได้กล่าวว่าการคิดสร้างสรรค์และการริเริ่มนวัตกรรมเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำ

2. ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษามีการบริหารจัดการที่เป็นระบบและมีทิศทางชัดเจน ผู้บริหารสามารถกำหนดเป้าหมายและแผนงานที่สอดคล้องกับพันธกิจของการศึกษาพิเศษ มีการจัดการเรียนการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้านทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สอดคล้องกับ สมจิตร ชูศรีวาส (2562) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 อยู่ในระดับมาก (ภรณทิพย์ ปั้นก้อง, 2559)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผล 6 ด้าน ดังนี้

1) ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการเฉพาะของผู้เรียนการศึกษาพิเศษ มีการใช้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล สื่อ นวัตกรรม และกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งการติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างชัดเจน ครูผู้สอนจึงรับรู้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับเบ็ญจมาศ หนูไชยทอง (2561) ได้กล่าวว่าผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งของกระบวนการบริหารจัดการและส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยเฉพาะในบริบทของสถานศึกษาที่มีความหลากหลายของผู้เรียน

2) การปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษามีความพร้อมในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง มีการพัฒนาโครงสร้างการบริหาร งานวิชาการ และระบบสนับสนุนการเรียนรู้ให้ทันต่อบริบททางการศึกษา มีการนำแนวคิด นโยบาย และนวัตกรรมใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ใน

การพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ครูเห็นถึงความก้าวหน้าและการพัฒนาของสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับรัตนา เหลืองาม (2562) ได้กล่าวว่าการบริหารงานอย่างเป็นระบบและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรสามารถปรับตัวและยกระดับคุณภาพได้อย่างยั่งยืน

3) การแก้ไขปัญหาภายในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษามีกระบวนการบริหารจัดการปัญหาที่เป็นระบบ เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการสะท้อนปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไข ผู้บริหารมีภาวะผู้นำในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ใช้ข้อมูลและเหตุผลประกอบการแก้ไขปัญหา รวมทั้งมีการติดตามผลหลังการดำเนินงาน จึงทำให้การจัดการปัญหาภายในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับทัน ไทรงาม (2560) ได้กล่าวว่าผู้นำที่สามารถกำกับ ติดตาม และประเมินสถานการณ์ขององค์กรอย่างสม่ำเสมอ จะสามารถนำพาองค์กรผ่านพ้นปัญหาและนำไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิผล

4) ด้านเจตคติเชิงบวก อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการยอมรับซึ่งกันและกัน ครูและบุคลากรได้รับการสนับสนุนทั้งด้านการพัฒนาวิชาชีพและสวัสดิการ มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน รวมทั้งเห็นคุณค่าและความหมายของการทำงานด้านการศึกษาพิเศษ ส่งผลให้ครูมีเจตคติเชิงบวกต่อโรงเรียนและการปฏิบัติงานในภาพรวม สอดคล้องกับสุชาวลี ทองโพธิ์ใหญ่ และพิยดา เปี่ยมพืชนะ (2566) ได้กล่าวว่าเจตคติเชิงบวกของครูและบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนถึงประสิทธิผลของสถานศึกษา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ประจัญ เดชสุภา (2562) ได้กล่าวว่าเจตคติที่ดีของผู้บริหารและครูเป็นพื้นฐานสำคัญของการดูแลผู้เรียนและเสถียรภาพของคุณภาพการศึกษา

3. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาโรงเรียน เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วม สร้างนวัตกรรม ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้คุณภาพผู้เรียน การแก้ไขปัญหา และบรรยากาศการทำงานภายในโรงเรียนดีขึ้นอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ งานวิจัยของเยาวรัตน์ ทองมี (2567) ได้กล่าวว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยังและสอดคล้องกับ เรวัต ทองดี (2567) ได้กล่าวว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสามารถบูรณาการการทำงานของบุคลากร กระบวนการบริหาร และทิศทางการดำเนินงานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่เปิดกว้าง และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ควบคู่กับความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการกำหนดเป้าหมายองค์กร และสนับสนุนการริเริ่มแนวคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ส่งผลให้การบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยรวม สอดคล้องกับงานวิจัยของธัญชนก

เทพไชย (2568) เรื่องภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมมีความสัมพันธ์ ในระดับสูงมาก โดยตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์สูงสุด คือ ด้านการมีความยืดหยุ่น มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .881 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจิตติ คู่กระสังข์ (2566) เรื่องภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านผู้นำของผู้นำ ด้านผู้นำการเรียนรู้แบบทีม ด้านผู้นำที่มีความคิดสร้างสรรค์ และด้านผู้นำมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลของสถานศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลวิจัยพบว่าด้านการมีจินตนาการมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ผู้บริหารควรได้รับการอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการคิดเชิงนวัตกรรม การออกแบบแนวทางใหม่ ๆ และการใช้กระบวนการคิดสร้างสรรค์ เช่น Design Thinking เพื่อแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและเหมาะกับผู้เรียน

2. สำนักงานต้นสังกัดควรจัดหลักสูตรหรือโครงการพัฒนาผู้นำยุคใหม่ที่มุ่งเสริมวิสัยทัศน์ การคิดเชิงกลยุทธ์ และความสามารถในการบริหารโรงเรียนพิเศษ รวมถึงจัดกิจกรรม PLC เพื่อให้ผู้บริหารแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวทางปฏิบัติที่ดีร่วมกัน

3. ด้านเจตคติเชิงบวกของครูมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ผู้บริหารควรสร้างแรงจูงใจภายในองค์กร เช่น การยกย่องเชิงสร้างสรรค์ การสนับสนุนสวัสดิการ การลดภาระงานที่ไม่จำเป็น และการสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร เพื่อเพิ่มความสุขและคุณภาพการทำงานของครู

4. ควรเพิ่มสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีช่วยสอนที่เหมาะกับความต้องการจำเป็นพิเศษ รวมถึงจัดระบบติดตามพัฒนาการรายบุคคล เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เป็นจุดเด่นของโรงเรียนคงอยู่และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. ควรขยายการศึกษาไปยังตัวแปรเพิ่มเติม เช่น วัฒนธรรมองค์กร สมรรถนะครู การนิเทศภายใน หรือภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลเพื่อให้เข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนได้ครบถ้วนยิ่งขึ้นและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ที่ดูแลนักเรียนพิเศษโดยเฉพาะ

2. ควรเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างหลายพื้นที่ หลายระดับการศึกษา หรือระหว่างโรงเรียนปกติและโรงเรียนพิเศษ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลวิจัยและใช้เป็นข้อมูลเชิงนโยบาย

3. ควรใช้การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม หรือการสังเกต เพื่อศึกษากระบวนการภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงใช้วิธีวิจัยเชิงผสมเพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงสถิติและเชิงพฤติกรรมที่ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กัญญ์รัตน์ คำแพง. (2565). *การบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช].

เกศณี กฐินเทศ. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์].

จิตติ คู่กระสังข์. (2566). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 9*(1), 15–26.

จิราวรรณ อินเกิด. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 39* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].

ทัน ไทรงาม. (2560). องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามสมรรถนะครูในโรงเรียน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่มภาคกลางและภาคตะวันออก. *Veridian E-Journal, Silpakorn University, 10*(1), 509–532.

ธัญชนก เทพไชย. (2568). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช. *Journal of Buddhist Education and Research, 11*(3), 584–598.

ณณัฐ ช่วยงาน. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี].

เดโชชัย ลิ้มทอง. (2564). *การบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประเภทวิชาศิลปกรรมตามแนวคิดของจินตนวัตกรรม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม].

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

เบ็ญจมาศ หนูไชยทอง. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี].

ประจัญ เดชสุภา. (2562). *สมรรถนะการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี].

พิมพ์พร จารุจิตร์. (2559). *การบริหารสถานศึกษาเพื่อความสำเร็จขององค์การ.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภรณทิพย์ ปั้นก้อง. (2559). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา].

ภารดี อนันต์นาวี. (2557). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 5). สำนักพิมพ์มนตรี.

เยาวรัตน์ ทองมี. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร. *Journal of Modern Learning Development, 9*(12), 77–89.

รัตนา เหลืองาม. (2562). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี].

เรวัต ทองดี. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2. *วารสารการบริหารการศึกษาและนวัตกรรมการศึกษา, 4*(1), 43–58.

สมจิตร ชูศรีวาส. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด].

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2562). *แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาต้นแบบการเรียนรวม.* สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สัมมา รธนิธย์. (2560). *หลัก ทฤษฎี และปฏิบัติการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ข้าวฟ่าง.

สุชาวลี ทองโพธิ์ใหญ่, & พิยดา เปี่ยมพืชนะ. (2566). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี. *Journal of Buddhist Education and Research, 9*(1), 1–14.

อัจฉรา จงดี. (2560). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ: ศาสตร์และศิลป์สู่ความสำเร็จ. *วารสารวิชาการครุศาสตร์, 15*(2), 23–35.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

.

Academic Paper
JBER Scope: Education

การบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นต้นแบบนวัตกรรมการจัดการอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัล

Educational Institution Management towards Becoming a Prototype for Vocational Education Innovation in the Digital Era

กิตติภาส นั่งสูงเนิน[1*], ศิวกร อินภูษา[2], ยิ่งสรรค์ หาพา[3]

[1,2,3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Kittipas Nangsoongnern[1*], Siwakorn Inphusa[2], Yingsak Hapa[3]
[1,2,3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * siwakornin@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 02 May 2026; Revised: 16 May 2026; Accepted: 15 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางและกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่การเป็นต้นแบบนวัตกรรมการจัดการในยุคดิจิทัล ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของเทคโนโลยี จากการศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันพบว่า การจัดการอาชีวศึกษาเผชิญกับช่องว่างระหว่างสมรรถนะผู้เรียนและความต้องการของตลาดแรงงานในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การบริหารจัดการแบบดั้งเดิมจึงไม่เพียงพอต่อการนำพาองค์กรให้ก้าวผ่านความท้าทายนี้ได้ บทความนำเสนอการขับเคลื่อนผ่านกลยุทธ์สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลและการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้มีความคล่องตัว 2) การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลที่บูรณาการระบบคลาวด์และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้รายบุคคล และ 3) การยกระดับหลักสูตรฐานสมรรถนะเชิงนวัตกรรมที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานอุตสาหกรรมสากล นอกจากนี้ยังเน้นการเปลี่ยนสถานศึกษาให้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์นวัตกรรม ผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนา การบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา และการบ่มเพาะจิตวิญญาณผู้ประกอบการดิจิทัลให้แก่ผู้เรียน การสร้างต้นแบบระดับสถาบัน จึงเป็นการสร้างพิมพ์เขียวความสำเร็จที่ครอบคลุมการถอดบทเรียนการบริหาร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์แบบไตรภาคี (สถานศึกษา ภาครัฐ และเอกชน) และการเป็นศูนย์กลางแห่งการแบ่งปันองค์ความรู้ บทสรุปชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของการเป็นต้นแบบไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับวิสัยทัศน์การบริหารจัดการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบ เพื่อผลิตกำลังคนสมรรถนะสูงที่พร้อมขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: นวัตกรรมการอาชีวศึกษา, การจัดการการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล, การสร้างต้นแบบระดับสถาบัน

Abstract

This academic article aims to present strategies for managing vocational education institutions to become prototypes for innovative management in the digital era. Amidst the challenges of digital disruption, current vocational education faces a significant gap between student competencies and the demands of the Southeast Asian labor market. Traditional management approaches are no longer sufficient to navigate this dynamic landscape effectively. The article proposes three key strategic pillars: 1) Developing digital leadership and an agile organizational culture; 2) Establishing a digital learning ecosystem integrated with cloud computing and data analytics to support personalized learning; and 3) Enhancing competency-based innovative curricula linked to global industry standards. Furthermore, it emphasizes transforming institutions into innovation hubs through research and development (R&D), intellectual property management, and fostering digital entrepreneurship among students. Establishing institutional prototyping serves as a tangible blueprint for success, involving the decoding of administrative lessons, building strategic Triple Helix partnerships (education, government, and private sectors), and acting as a knowledge-sharing hub. The conclusion indicates that success as an innovation prototype depends not merely on advanced technology, but on the systematic integration of technology with administrative vision and human resource development to produce a high-performance workforce capable of sustainably driving the nation's digital economy.

Keywords: Vocational Education Innovation, Digital Transformation Management, Institutional Prototyping

1. บทนำ

ในทศวรรษปัจจุบัน โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) อย่างเต็มตัว ซึ่งมีพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลขั้นสูง เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence), อินเทอร์เน็ตสรรพสิ่ง (Internet of Things) และระบบอัตโนมัติ การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันหรือ Digital Disruption นี้ ไม่ได้ส่งผลกระทบเพียงแค่ภาคธุรกิจเท่านั้น แต่ยังส่งแรงสั่นสะเทือนอย่างรุนแรงต่อตลาดแรงงานทั่วโลก โดยเฉพาะแรงงานสายอาชีพที่ต้องเผชิญกับการปรับเปลี่ยนนิยามของทักษะที่จำเป็น (Reskilling and Upskilling) ข้อมูลจาก World Economic Forum (2023) ระบุว่าภายในปี 2027 สัดส่วนของงานที่ต้องใช้ทักษะพื้นฐานเดิมจะลดลงอย่างมีนัยสำคัญ และถูกแทนที่ด้วยงานที่ต้องการความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีและการวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับในบริบทของประเทศไทย การบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นกลไกหลักเพื่อผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและการเติบโตของเศรษฐกิจดิจิทัล (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2563) หากผู้บริหารสถานศึกษาไม่สามารถปรับปรุงวิสัยทัศน์และรูปแบบการจัดการให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี จะส่งผลให้เกิดสภาวะ “ทักษะไม่ตรงกับงาน” (Skill Mismatch) ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระดับสากล การบริหารจัดการในยุคนี้จึงมิใช่เพียงการประคับประคององค์กร แต่เป็นการนำพาองค์กรฝ่ากระแสความเปลี่ยนแปลงด้วยการใช้ดิจิทัลเป็นฐานในการขับเคลื่อนทุกมิติ

ความท้าทายประการสำคัญที่สถานศึกษาอาชีวศึกษาเผชิญอยู่ในปัจจุบัน คือช่องว่าง (Gap) ระหว่างทักษะที่สอนในชั้นเรียนกับทักษะที่ต้องการจริงในภาคอุตสาหกรรม ระบบการจัดการอาชีวศึกษาแบบเดิมมัก

เน้นการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ตายตัวและใช้เวลาในการปรับปรุงเนิ่นนาน ซึ่งไม่ทันต่อวงจรการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นทุกไตรมาส (Schleicher, 2020) ปัญหาที่พบในเชิงประจักษ์คือ อุปกรณ์เครื่องมือในสถานศึกษาจำนวนมากยังเป็นระบบอนาล็อกขณะที่โรงงานอุตสาหกรรมเปลี่ยนเป็นระบบอัตโนมัติหมดแล้ว นอกจากนี้ กระบวนการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาเองยังขาดความเป็นดิจิทัลที่บูรณาการ (Integrated Digital Management) ทำให้การตัดสินใจของผู้บริหารขาดข้อมูลที่แม่นยำและรวดเร็ว (Data-Driven Decision Making) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพล บุญลือ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความพร้อมทางเทคโนโลยีของบุคลากรทางการศึกษาและโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ยังไม่ทั่วถึง เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การจัดการอาชีวศึกษาไทยยังไม่สามารถยกระดับสู่การเป็นนวัตกรรมการจัดการได้อย่างเต็มรูปแบบ ช่องว่างเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ด้านกายภาพ แต่รวมไปถึง “ทัศนคติเชิงนวัตกรรม” ของผู้บริหารและครูผู้สอน ที่ยังยึดติดกับวิธีการถ่ายทอดความรู้แบบเดิมมากกว่าการสร้างพื้นที่ให้นักเรียนได้สร้างสรรค์นวัตกรรมร่วมกับภาคเอกชน (Work-integrated Learning)

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ประการสำคัญเพื่อนำเสนอแนวทางและกลยุทธ์เชิงรุกในการบริหารจัดการสถานศึกษาอาชีวศึกษา โดยเน้นการยกระดับสถานศึกษาจากการเป็นเพียงผู้จัดการเรียนการสอน ไปสู่การเป็น “ต้นแบบ” (Prototype) แห่งนวัตกรรมการจัดการอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัล การเป็นต้นแบบในบริบทนี้หมายถึงการสร้างแบบจำลองความสำเร็จที่สถานศึกษาอื่นสามารถนำไปปรับใช้ได้จริง ซึ่งครอบคลุมทั้งการสร้างระบบนิเวศดิจิทัล (Digital Ecosystem) การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร และการสร้างความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์กับภาคอุตสาหกรรมเพื่อผลิตนวัตกรรมทางการศึกษาที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมยุคใหม่ (Fullan & Gallagher, 2020) นอกจากนี้ บทความนี้ยังมุ่งเน้นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยความสำเร็จที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงนี้มีความยั่งยืน ไม่ใช่เพียงการทำตามกระแสเทคโนโลยีชั่วคราว แต่เป็นการวางรากฐานทางวัฒนธรรมนวัตกรรมในสถานศึกษาอาชีวศึกษา เพื่อให้สามารถดำรงบทบาทเป็นเสาหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศได้อย่างเข้มแข็งท่ามกลางความผันผวนของโลกยุคดิจิทัล

2. บริบทและความท้าทายของอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัล (Digital Context in TVET)

การจัดการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ (Technical and Vocational Education and Training: TVET) ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังเผชิญกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ครั้งสำคัญภายใต้บริบทของเศรษฐกิจดิจิทัลที่เติบโตอย่างก้าวกระโดด จากรายงานของ Google, Temasek and Bain & Company (2023) พบว่ามูลค่าเศรษฐกิจดิจิทัลในอาเซียนมีแนวโน้มสูงถึง 1 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2025 ซึ่งตัวเลขนี้เป็นดัชนีชี้วัดสำคัญที่กดดันให้สถาบันอาชีวศึกษาต้องเร่งผลิตกำลังคนที่มีทักษะดิจิทัลระดับสูง (High-level Digital Skills) บริบทปัจจุบันไม่ใช่เพียงการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการเรียนการสอน แต่คือการบูรณาการระบบนิเวศดิจิทัลเข้ากับสมรรถนะวิชาชีพ เช่น การใช้เครื่องจำลองสถานการณ์เสมือนจริง (Virtual Reality Simulations) ในงานช่างเทคนิค หรือการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) ในการวางแผนโลจิสติกส์ อย่างไรก็ตาม สถิติจากกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2566)

ระบุว่าสถานประกอบการในไทยกว่าร้อยละ 70 ยังคงประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านดิจิทัล ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบริบทของ TVET ในปัจจุบันยังติดอยู่ในกับดักของการพัฒนาตามหลังเทคโนโลยี (Lagging Behind) การบริหารสถานศึกษาจึงต้องเปลี่ยนจากบทบาทผู้รับจ้างผลิตแรงงาน (Supplier) มาเป็นหุ้นส่วนร่วมทางนวัตกรรม (Innovation Partner) กับภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงระดับภูมิภาค

ความท้าทายที่สำคัญประการต่อมาคือ “ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล” (Digital Divide) ซึ่งเป็นอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่พบเห็นได้ชัดเจนในสถาบันอาชีวศึกษาในภูมิภาคนี้ ความท้าทายนี้ประกอบด้วย 3 มิติหลัก คือ 1) การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน (Physical Access) 2) ทักษะในการใช้เทคโนโลยี (Digital Literacy) ของบุคลากร และ 3) ความยืดหยุ่นของหลักสูตร (Curriculum Agility) งานวิจัยของ อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ (2564) ชี้ให้เห็นว่าสถาบันอาชีวศึกษาขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกลยังขาดแคลนงบประมาณในการจัดหาเครื่องมือดิจิทัลที่ทันสมัย ส่งผลให้ผู้เรียนสูญเสียโอกาสในการพัฒนาสมรรถนะที่สอดคล้องกับมาตรฐานโลก นอกจากนี้ ยุนุส เอ เดรียน และคณะ (Junus et al., 2021) ได้กล่าวถึงความท้าทายในระดับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า ครูผู้สอนอาชีวศึกษาส่วนใหญ่ยังคงคุ้นชินกับวิธีการสอนแบบดั้งเดิม (Pedagogical Inertia) และขาดความมั่นใจในการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลขั้นสูงในการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพ ความท้าทายเหล่านี้ทำให้เกิด “คอขวด” ในการขับเคลื่อนนวัตกรรมระดับสถาบัน การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นต้นแบบจึงต้องเผชิญกับโจทย์ที่ยากกว่าเดิม คือการสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงนวัตกรรมควบคู่ไปกับการยกระดับมาตรฐานคุณภาพให้เป็นสากล

ในมิติของแนวโน้มระดับสากล องค์การ UNESCO (2022) ได้เสนอแนวทาง “Greening and Digitalizing TVET” ซึ่งเป็นทิศทางที่สถานศึกษาอาชีวศึกษาทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องมุ่งไป แนวโน้มนี้ไม่ใช่เพียงการสอนเรื่องเทคโนโลยี แต่เป็นการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างความยั่งยืนและการรับผิดชอบต่อสังคม การบริหารสถานศึกษายังต้องเผชิญกับความท้าทายในการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคม (Social and Emotional Skills) ควบคู่ไปกับทักษะดิจิทัล เนื่องจากในโลกอนาคตที่ AI ทำงานแทนที่มนุษย์ในงานรูทีนได้มากขึ้น ความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนและการทำงานร่วมกับผู้อื่นจึงกลายเป็น “ทักษะนวัตกรรม” ที่สำคัญที่สุด อ้างอิงตามแนวคิดของ สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2565) ที่ระบุว่าการบริหารการศึกษาสมัยใหม่ต้องเปลี่ยนจากการสร้าง “คนเก่ง” เป็นการสร้าง “คนนวัตกรรม” ที่มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ดังนั้น ความท้าทายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัล คือการปรับโครงสร้างองค์กรให้มีความคล่องตัว (Agile Organization) เพื่อรองรับรูปแบบการเรียนรู้ที่ไม่มีขีดจำกัดด้านสถานที่และเวลา (Ubiquitous Learning)

สรุปได้ว่า บริบทและความท้าทายของอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัลมีความซับซ้อนและมีพลวัตสูง การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในระดับห้องเรียน แต่เป็นกระแสกดดันจากเศรษฐกิจระดับโลกและภูมิภาคที่ต้องการกำลังคนที่มีสมรรถนะใหม่ ความท้าทายทั้งในเรื่องช่องว่างทางเทคโนโลยี ความพร้อมของบุคลากร และความคล่องตัวของหลักสูตร กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาไม่

สามารถนิ่งเฉยได้ การบริหารจัดการสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องก้าวข้ามการบริหารแบบตั้งรับ (Reactive Management) สู่การบริหารเชิงรุกที่สร้างสรรค์ต้นแบบนวัตกรรม (Proactive Innovative Prototyping) เพื่อให้สามารถดำรงอยู่และเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างแท้จริง

3. กลยุทธ์การจัดการการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล (Digital Transformation Management Strategies)

ความเป็นผู้นำดิจิทัลและการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร (Digital Leadership and Cultural Shift) การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นต้นแบบในยุคดิจิทัลเริ่มต้นที่ “ภาวะผู้นำดิจิทัล” (Digital Leadership) ซึ่งมิใช่เพียงความสามารถในการใช้เทคโนโลยี แต่หมายถึงวิสัยทัศน์ในการใช้ดิจิทัลเพื่อปรับเปลี่ยนโมเดลการดำเนินงานของสถาบัน กลยุทธ์ประการแรกคือการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง (Growth Mindset) และความคล่องตัว (Agility) อ้างอิงตามแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช (2564) ที่ระบุว่าการบริหารการศึกษาสมัยใหม่ต้องเปลี่ยนจากการสั่งการแบบบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning Space) ผู้บริหารต้องทำหน้าที่เป็น “ผู้อำนวยความสะดวกด้านนวัตกรรม” (Innovation Facilitator) โดยการจัดสรรทรัพยากรและลดขั้นตอนทางกระบวนการที่ซับซ้อน เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรกล้าทดลองใช้เครื่องมือดิจิทัลใหม่ๆ ในการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับแบบจำลองของ Western (2019) ที่เน้นว่าผู้นำในยุคดิจิทัลต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Network Leadership) ที่เชื่อมโยงบุคลากรภายในกับผู้เชี่ยวชาญภายนอก เพื่อปิดช่องว่างทางความรู้และสร้างพลังขับเคลื่อนนวัตกรรมจากระดับรากหญ้าขององค์กร

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบนิเวศดิจิทัล (Digital Infrastructure and Ecosystem) การจะเป็นต้นแบบนวัตกรรม สถานศึกษาจำเป็นต้องมี “ระบบนิเวศการเรียนรู้” (Learning Ecosystem) ที่แข็งแกร่ง ซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียงการมีห้องคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย แต่คือการสร้างสภาพแวดล้อมที่ทุกภาคส่วนเชื่อมต่อกันด้วยข้อมูล (Data-Driven Ecosystem) กลยุทธ์ที่สำคัญคือการพัฒนาแพลตฟอร์มการบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อวิเคราะห์สมรรถนะผู้เรียนแบบรายบุคคล (Personalized Learning) และการใช้ระบบ Cloud Computing เพื่อการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ได้จากทุกที่ทุกเวลา (Anywhere Anytime) ข้อมูลจากงานวิจัยของ สุรศักดิ์ ปาเฮ (2565) พบว่าสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล มักเริ่มต้นจากการลงทุนในระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS) ที่บูรณาการเข้ากับฐานข้อมูลอุตสาหกรรม ทำให้ผู้เรียนสามารถฝึกปฏิบัติผ่านระบบจำลอง (Simulations) ที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานฝีมือแรงงานจริง การสร้างโครงสร้างพื้นฐานนี้ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity) และความเป็นส่วนตัวของข้อมูล ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในฐานะสถานศึกษาต้นแบบ

การยกระดับหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม (Curriculum and Pedagogical Innovation) กลยุทธ์สุดท้ายที่สำคัญที่สุดคือการปฏิรูปหลักสูตรอาชีวศึกษาให้เป็น “หลักสูตรดิจิทัลที่ยืดหยุ่น”

(Agile Digital Curriculum) ซึ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรมเป้าหมาย (New S-Curve) การบริหารจัดการในส่วนนี้ต้องใช้กลยุทธ์การมีส่วนร่วมกับภาคเอกชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมิน” โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการแก้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) บูรณาการกับเทคโนโลยีกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) จากการศึกษาของ Kane et al. (2020) พบว่าปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลที่ยั่งยืนคือการที่องค์กรสามารถบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับเนื้อหาทางวิชาชีพได้อย่างแนบเนียน (Digital Integration) สถานศึกษาต้นแบบจึงต้องเปลี่ยนบทบาทของครูจากการเป็นผู้สอน (Instructors) มาเป็นโค้ช (Coaches) ที่สามารถชี้แนะการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสร้างสรรค์ผลงานหรือนวัตกรรมใหม่ๆ การประเมินผลต้องปรับเปลี่ยนจากการสอบวัดความรู้ มาเป็นการประเมินตามสภาพจริงผ่าน Digital Portfolio และการรับรองสมรรถนะด้วยระบบ Digital Badge หรือ Micro-credentials ซึ่งเป็นแนวโน้มใหม่ของการจัดการศึกษาทั่วโลกที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสะสมทักษะและเข้าสู่ตลาดแรงงานได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า กลยุทธ์การจัดการการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลสู่การเป็นสถานศึกษาต้นแบบ ต้องอาศัยการขับเคลื่อนที่สอดประสานกันทั้ง 3 มิติ ได้แก่ ภาวะผู้นำที่ทันสมัย การสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการเชื่อมโยงข้อมูล และการปฏิรูปหลักสูตรที่เน้นสมรรถนะดิจิทัลเชิงรุก กลยุทธ์เหล่านี้ไม่ใช่เพียงการปรับปรุงระบบเดิมให้ดีขึ้น แต่เป็นการ “สร้างระบบใหม่” ที่มีนวัตกรรมเป็นตัวนำ เพื่อให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาสามารถก้าวข้ามขีดจำกัดแบบเดิมสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมที่ยั่งยืนในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

4. การขับเคลื่อนนวัตกรรมการอาชีวศึกษา (Driving Vocational Education Innovation)

กระบวนการสร้างนวัตกรรมด้วยการวิจัยและพัฒนาเป็นฐาน (R&D Based Innovation) การจะเป็นต้นแบบนวัตกรรมที่จับต้องได้ สถานศึกษาต้องเปลี่ยนกระบวนการทำโครงงานนักศึกษาแบบเดิม (Project-based) ให้กลายเป็นการวิจัยและพัฒนาเชิงพานิชย์หรือเพื่อสังคม (Research and Development) กลยุทธ์สำคัญคือการใช้กระบวนการ “Design Thinking” บูรณาการกับความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ที่ตอบโจทย์ปัญหาจริง (Pain Points) ในชุมชนหรืออุตสาหกรรม อ้างอิงตามแนวคิดของ ประวิต เอราวรรณ์ (2566) ที่เน้นว่านวัตกรรมการศึกษาจะเกิดขึ้นได้ต้องเริ่มจากการระบุปัญหาที่ชัดเจนและการทดลองซ้ำ (Iteration) ผู้บริหารต้องสนับสนุนให้เกิด “พื้นที่สร้างสรรค์” (Makerspace) หรือห้องปฏิบัติการนวัตกรรมที่ครูและนักเรียนสามารถทำงานวิจัยร่วมกันได้ สอดคล้องกับแบบจำลองของ Chesbrough (2020) เรื่อง Open Innovation ที่สนับสนุนให้สถาบันการศึกษาเปิดรับโจทย์วิจัยจากภายนอกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน เพื่อให้ได้นวัตกรรมที่ใช้งานได้จริงในยุคดิจิทัล เช่น การพัฒนาระบบควบคุมฟาร์มอัจฉริยะ (Smart Farming) หรือหุ่นยนต์ช่วยกายภาพบำบัดที่เชื่อมต่อผ่านระบบ IoT ซึ่งนอกจากจะได้ผลงานนวัตกรรมแล้ว ยังเป็นการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงให้กับผู้เรียนอีกด้วย

การบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาและจิตวิญญาณผู้ประกอบการ (IP Management and Entrepreneurship) หัวใจสำคัญของการเป็นต้นแบบนวัตกรรมอาชีวศึกษาในระดับสากล คือการบริหาร

จัดการ “ผลผลิต” ที่เกิดขึ้นให้อยู่ในรูปแบบของทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property: IP) และการต่อยอดสู่การเป็นผู้ประกอบการใหม่ (Startups) ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบต้องมีระบบการจดสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองผลงานของนักเรียนและครู ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของสถานศึกษาในระยะยาว ข้อมูลจาก สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI, 2565) ระบุว่าปัญหาของอาชีวศึกษาไทยไม่ใช่การขาดสิ่งประดิษฐ์ แต่คือการขาดการนำสิ่งประดิษฐ์ไปสู่เชิงพาณิชย์ ดังนั้น กลยุทธ์การขับเคลื่อนนวัตกรรมจึงต้องรวมถึงการสร้าง “ศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจ” (Business Incubator) ภายในสถานศึกษา เพื่อฝึกให้ผู้เรียนมีจิตวิญญาณผู้ประกอบการดิจิทัล (Digital Entrepreneurship) สามารถเขียนแผนธุรกิจและนำเสนอผลงาน (Pitching) ต่อหน้านักลงทุนได้ ตามแนวทางการพัฒนาของ Christensen et al. (2021) ที่ชี้ให้เห็นว่านวัตกรรมที่พลิกโฉมโลก (Disruptive Innovation) มักเกิดจากความพยายามในการทำให้สิ่งที่เข้าถึงยากและซับซ้อน กลายเป็นสิ่งที่เข้าถึงง่ายและราคาถูกลงโดยใช้เทคโนโลยี

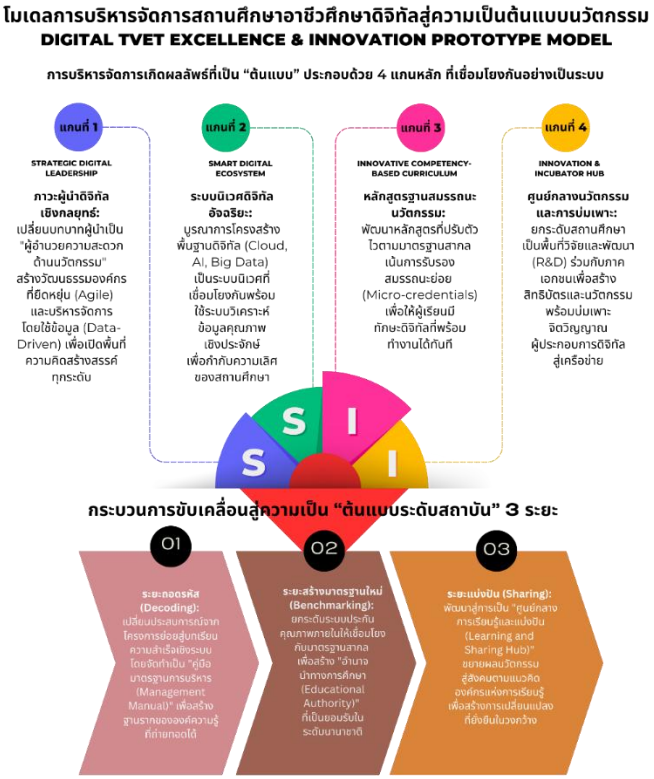
การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อความยั่งยืนของนวัตกรรม (Collaborative Innovation Network) นวัตกรรมไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างโดดเดี่ยวในสถานศึกษา การบริหารเพื่อความเป็นต้นแบบต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Consortium) ระหว่างสถานศึกษา ภาครัฐ และภาคเอกชน อย่างเป็นระบบ กลยุทธ์การขับเคลื่อนในมิตินี้คือการทำ “Triple Helix Model” (University-Industry-Government) เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยี (Technology Transfer) และการใช้ทรัพยากรร่วมกัน อ้างอิงตามงานวิจัยของสุวิมล ว่องวาณิช (2564) ที่พบว่าความร่วมมือเชิงลึกกับสถานประกอบการช่วยให้นวัตกรรมของสถานศึกษามีมาตรฐานระดับสากลและได้รับการยอมรับในตลาดแรงงาน การเป็นต้นแบบนวัตกรรมจึงมิใช่เพียงการส่งเข้าประกวดและรับรางวัล แต่คือการที่นวัตกรรมนั้นถูกนำไป “ใช้งานจริง” และ “แก้ปัญหาได้จริง” ในภาคส่วนต่างๆ ของสังคม ซึ่งจะสะท้อนถึงความสำเร็จของการบริหารจัดการในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การขับเคลื่อนนวัตกรรมการอาชีวศึกษาต้องเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดในการสร้างผลงาน จาก “โครงงานเพื่อจบการศึกษา” สู่ “นวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่า” ผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนาที่มีมาตรฐาน การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เหนียวแน่นกับโลกภายนอก สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องพิสูจน์ความสำเร็จและทำให้สถานศึกษาก้าวสู่การเป็น “ต้นแบบ” ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพการอาชีวศึกษาในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างแท้จริง

5. การสร้างต้นแบบระดับสถาบัน (Establishing Institutional Prototyping)

การก้าวสู่การเป็นสถาบันต้นแบบนวัตกรรม (Institutional Prototyping) ไม่ใช่เพียงการประสบความสำเร็จในโครงการใดโครงการหนึ่ง แต่คือการสร้างอำนาจนำทางการศึกษา (Educational Authority) ที่สถานศึกษาอื่นสามารถนำไปเป็นแบบอย่างได้ กลยุทธ์สำคัญในขั้นนี้คือการถอดรหัสความสำเร็จสู่ “โมเดลการบริหารจัดการสถานศึกษาอาชีวศึกษาดิจิทัล” (Digital TVET Management Model) ที่มีความเฉพาะตัวและมีประสิทธิภาพสูง อ้างอิงตามแนวคิดของ ทิศนา แขมมณี (2563) ที่ระบุว่าการสร้างต้นแบบต้องเริ่มจากการจัดระบบข้อมูลและการประเมินผลที่สะท้อนคุณภาพรอบด้าน สถานศึกษาต้นแบบต้องมีตัวชี้วัดความเป็นเลิศที่

ชัดเจน เช่น อัตราการเข้าสู่ตลาดแรงงานดิจิทัลของผู้เรียน จำนวนสิทธิบัตรนวัตกรรม และความพึงพอใจของภาคอุตสาหกรรมในฐานะผู้รับผลผลิต การทำ Institutional Prototyping จึงเป็นการสร้าง “พิมพ์เขียว” (Blueprint) ที่ครอบคลุมทั้งโครงสร้างพื้นฐาน กระบวนการ และบุคลากร การสร้างต้นแบบยังรวมถึงการเป็น “ศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และแบ่งปัน” (Learning and Sharing Hub) ในระดับภูมิภาค สอดคล้องกับแนวคิดของ Senge (2006) เรื่ององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ที่ว่าองค์กรที่ยั่งยืนต้องมีความสามารถในการปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่องผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้ สถานศึกษาต้นแบบในยุคดิจิทัลต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับสถาบันเครือข่าย ผ่านการจัดทำคู่มือการบริหารจัดการ (Management Manual) และการเปิดพื้นที่ทดลองนวัตกรรมร่วมกับสถาบันอื่น ข้อมูลจากรายงานของ World Bank (2022) ชี้ให้เห็นว่าสถาบันการศึกษาที่เป็นต้นแบบในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ประสบความสำเร็จ มักมีการใช้ระบบประกันคุณภาพการศึกษาที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานอุตสาหกรรมสากล (Global Industry Standards) ซึ่งช่วยให้ความเป็นต้นแบบนั้นได้รับการยอมรับไม่เพียงแค่ในระดับประเทศ แต่รวมถึงระดับนานาชาติด้วย การหลอมรวมความสำเร็จจากมิติการบริหาร ภาวะผู้นำ โครงสร้างพื้นฐาน และนวัตกรรม เข้าด้วยกันจนเกิดเป็นสถาบันที่มีอัตลักษณ์ที่ชัดเจน การเป็นต้นแบบระดับสถาบันจึงเปรียบเสมือนการสร้าง “มาตรฐานใหม่” ให้กับการอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัล ที่พร้อมจะขยายผลความสำเร็จและนำพาการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนมาสู่ระบบการศึกษาในวงกว้าง

รูปภาพที่ 1 โมเดลการบริหารจัดการสถานศึกษาอาชีวศึกษาดิจิทัลสู่ความเป็นต้นแบบนวัตกรรม (Digital TVET Excellence & Innovation Prototype Model)

องค์ประกอบของโมเดล (Components of the Model) เพื่อให้การบริหารจัดการเกิดผลลัพธ์ที่เป็น “ต้นแบบ” (Prototype) โมเดลนี้จะประกอบด้วย 4 แกนหลัก (Pillars) ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำดิจิทัลเชิงกลยุทธ์ (Strategic Digital Leadership) คำอธิบาย: ผู้นำต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการเป็น “ผู้อำนวยความสะดวกด้านนวัตกรรม” (Innovation Facilitator) เน้นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบคล่องตัว (Agile Culture) ที่กล้าทดลองและเรียนรู้จากความล้มเหลว, บทบาทสำคัญ: กำหนดวิสัยทัศน์ที่ใช้ข้อมูลนำทาง (Data-Driven Vision) และสนับสนุนการบริหารแบบกระจายอำนาจเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์จากทุกระดับ

2. ระบบนิเวศดิจิทัลอัจฉริยะ (Smart Digital Ecosystem) คำอธิบาย: การสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่ได้มีแค่เครื่องมือ แต่เป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ทั้ง Cloud Computing, Big Data และ AI เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบไร้ขีดจำกัด, บทบาทสำคัญ: ใช้ระบบประเมินผลอัจฉริยะที่สะท้อนคุณภาพรอบด้าน (Holistic Quality Analytics) ตามแนวคิดของ ทิศนา แขมมณี (2563) เพื่อวัดความเป็นเลิศเชิงประจักษ์

3. หลักสูตรฐานสมรรถนะนวัตกรรม (Innovative Competency-Based Curriculum) คำอธิบาย: หลักสูตรที่ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้เร็วตามแนวทาง “Agile” โดยเชื่อมโยงกับมาตรฐานอุตสาหกรรมสากล (Global Industry Standards), บทบาทสำคัญ: เน้นการเรียนรู้แบบ Micro-credentials และการสะสมหน่วยกิตทักษะดิจิทัล เพื่อให้ผู้เรียนพร้อมก้าวสู่ตลาดแรงงานยุคใหม่ทันทีที่จบการศึกษา

4. ศูนย์กลางนวัตกรรมและการบ่มเพาะ (Innovation & Incubator Hub) คำอธิบาย: การเปลี่ยนสถานศึกษาให้เป็นพื้นที่ R&D ที่ผลิตนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา (IP) ร่วมกับภาคอุตสาหกรรมในรูปแบบ Triple Helix, บทบาทสำคัญ: สร้างจิตวิญญาณผู้ประกอบการดิจิทัล (Digital Entrepreneurship) และขยายผลความสำเร็จสู่การเป็นพี่เลี้ยงให้สถาบันเครือข่าย

คำอธิบายกระบวนการขับเคลื่อนสู่ความเป็นต้นแบบ (The Transformation Process) การจะบรรลุการเป็น “ต้นแบบระดับสถาบัน” ตามโมเดลนี้ ต้องดำเนินกระบวนการ 3 ระยะ 1) ระยะถอดรหัส (Decoding): การจัดระบบข้อมูลและถอดบทเรียนความสำเร็จจากโครงการย่อยๆ ให้เป็นคู่มือมาตรฐาน (Management Manual) 2) ระยะสร้างมาตรฐานใหม่ (Benchmarking): การนำระบบประกันคุณภาพที่เชื่อมโยงกับสากลมาใช้ เพื่อสร้าง “อำนาจนำทางการศึกษา” (Educational Authority) และ 3) ระยะแบ่งปัน (Sharing): การทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และแบ่งปัน (Learning and Sharing Hub) เพื่อขยายผลนวัตกรรมสู่ภูมิภาคตามแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ Senge (2006) โมเดลนี้ไม่ใช่เพียงโครงสร้างการบริหาร แต่เป็น “ระบบนิเวศแห่งการเติบโต” ที่หลอมรวมภาวะผู้นำ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างมาตรฐานใหม่ให้อาชีวศึกษาไทยในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Recommendations)

การบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่การเป็นต้นแบบนวัตกรรมในยุคดิจิทัล มิใช่ภารกิจที่ทำสำเร็จได้เพียงชั่วข้ามคืน แต่เป็นกระบวนการเชิงยุทธศาสตร์ที่ต้องอาศัยการประสานพลังระหว่าง “ภาวะผู้นำดิจิทัล”

“โครงสร้างพื้นฐานที่ชาญฉลาด” และ “การจัดการนวัตกรรมที่ตอบโจทย์อุตสาหกรรม” จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงเริ่มที่ทัศนคติของผู้บริหารที่ต้องกล้าปรับเปลี่ยน (Transform) จากระบบการบริหารแบบรวมศูนย์สู่การบริหารแบบยืดหยุ่นและคล่องตัว (Agile) เพื่อสร้างพื้นที่ให้นวัตกรรมเติบโตได้จริง เมื่อสถานศึกษาสามารถสร้างผลผลิตที่เป็นนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้รับการยอมรับความเป็น “ต้นแบบ” จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับภาพลักษณ์และคุณภาพของการอาชีวศึกษาไทยในเวทีโลก

ในส่วนข้อเสนอแนะ 1) เชิงนโยบาย: หน่วยงานต้นสังกัดควรปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อต่อการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาภายในสถานศึกษา และสนับสนุนงบประมาณในการสร้างพื้นที่นวัตกรรม (Makerspace) อย่างทั่วถึง 2) เชิงปฏิบัติการ: ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจเพื่อทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับภาคเอกชน (Corporate Linkage) อย่างเข้มข้น เพื่อรับโจทย์ปัญหาจริงมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนานวัตกรรม และ 3) สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป: ควรมีการศึกษาเชิงลึกถึงโมเดลการบริหารจัดการข้อมูล (Data Governance) ในสถานศึกษาอาชีวศึกษา เพื่อสร้างระบบการตัดสินใจที่แม่นยำยิ่งขึ้นในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2566). *รายงานสถานภาพความพร้อมเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศไทย ประจำปี 2566.* โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมณี. (2563). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประวิต เอราวรรณ์. (2566). *นวัตกรรมการบริหารและการจัดการศึกษายุคใหม่.* สำนักพิมพ์การศึกษาแห่งชาติ.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2563). *การศึกษากับความเป็นไทยในยุคเปลี่ยนผ่าน.* สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2564). *การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง.* มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2565). *แนวทางการปฏิรูปอาชีวศึกษาไทยสู่การผลิตกำลังคนสมรรถนะสูง* [รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์].

สุรพล บุญลือ. (2565). *เทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษาในยุคดิจิทัล.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2565). *ห้องเรียนดิจิทัล: บทเรียนจากการปฏิบัติสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษา.* สำนักพิมพ์การศึกษาไทย.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2564). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นทางการศึกษา: แนวคิดและกระบวนการ.* สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2565). *โลกเปลี่ยน คนปรับ: การศึกษาในศตวรรษที่ 21.* สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ.

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. (2564). *การจัดการศึกษายุคใหม่และการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล.* สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Chesbrough, H. (2020). *Open innovation results: Going beyond the hype and getting down to business.* Oxford University Press.

Christensen, C. M., Horn, M. B., & Johnson, C. W. (2021). *Disrupting class: How disruptive innovation will change the way the world learns* (Updated ed.). McGraw-Hill Education.

Fullan, M., & Gallagher, K. (2020). *The devil is in the details: System solutions for equity, excellence, and student well-being.* Corwin Press.

Google, Temasek, & Bain & Company. (2023). *e-Conomy SEA 2023: Reaching new heights: Navigating the path to profitable growth.* https://economysea.withgoogle.com/

Junus, K., Santoso, H. B., Isal, R. Y. K., & Utomo, A. Y. (2021). Beyond the digital divide: Challenges in implementing online learning for vocational education. *Journal of Vocational Education & Training, 73*(2), 245–268.

Kane, G. C., Phillips, A. N., Copulsky, J. R., & Andrus, G. R. (2020). *The technology fallacy: How people are the real key to digital transformation.* MIT Press.

Schleicher, A. (2004). *Learning for tomorrow's world: First results from PISA 2003.* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264006416-en

Senge, P. M. (2006). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization* (Rev. ed.). Doubleday.

UNESCO. (2022). *Strategy for technical and vocational education and training (TVET) 2022–2029: Transforming TVET for successful and just transitions.* UNESCO.

Western, S. (2019). *Leadership: A critical text* (3rd ed.). SAGE Publications.

World Bank. (2022). *TVET systems in Southeast Asia: Challenges and opportunities for digital transformation.* World Bank Group.

World Economic Forum. (2023). *The future of jobs report 2023.* https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2023/

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

การแก้ปัญหาการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้วยเทคนิคการจำเชิงรุก ผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 สำหรับสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

Improving Chinese Calligraphic Stroke Order through Active Recall Techniques Using Multimedia on an Interactive Smart Display within the Buddhist Art and Architectural Context of Leng Nei Yi Temple 2 for Lower Secondary Novice Students

นพพล ไวทยะชาติ[1*], อัมพร วัจนะ[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

Noppon Waitayachart[1*], Umporn Wutchana[2]
[1,2]Ramkhamhaeng University, Thailand
✉: * noppon3m@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 03 May 2026; Revised: 17 May 2026; Accepted: 16 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนมังกรกมลาวาสวิทยาลัย ห้องเรียนวัดเล่งเน่ยยี่2 สามเณรนักเรียนทั้งหมด 27 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ วัฒนธรรมจีนในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 บนจอสัมผัสอัจฉริยะ, แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t – test dependent) ผลการศึกษาพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลังได้รับการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลการศึกษาความพึงพอใจของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก (M = 4.48, SD = 0.12)

คำสำคัญ : ลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน, การจำเชิงรุก, สื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะ, พุทธศิลป์ สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2

Abstract

This study aimed 1) to compare lower secondary novice students' learning achievement in memorizing the stroke order of Chinese calligraphic cultural arts before and after instruction delivered through active recall techniques using multimedia on an interactive smart display within the Buddhist art and architectural context of Leng Nei Yi Temple 2, and 2) to examine the students' satisfaction with the learning management based on active recall techniques using multimedia on an interactive smart display in the same context. The sample consisted of 27 lower secondary novice students enrolled in Semester 1 of the 2025 academic year at Mungkorn Kamalavas Wittayalai School, Leng Nei Yi Temple 2. The sample was selected through Cluster (Area) Random Sampling. The research instruments consisted of learning management plans, multimedia on an interactive smart display, an achievement test, and a satisfaction questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, and a dependent t-test. The results showed that 1) the post-learning achievement in memorizing the stroke order of Chinese calligraphic cultural arts among lower secondary novice students who received instruction through active recall techniques using multimedia on an interactive smart display within the Buddhist art and architectural context of Leng Nei Yi Temple 2 was significantly higher than their pre-learning achievement at the .05 level, and 2) the students' satisfaction with the learning management based on active recall techniques using multimedia on an interactive smart display was at the high level. (M = 4.48, SD = 0.12)

Keywords: Chinese Calligraphy Stroke Order, Active Recall, Multimedia on an Interactive Smart Display, Buddhist Art and Architecture on Leng Nei Yi Temple 2

1. บทนำ

การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพในการนำความรู้หลายแขนง มาปรับตัวให้เข้ากับศิลปวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนให้มีคุณภาพรอบด้านขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าระบบการเรียนรู้แบบปรับตัว สามารถส่งผลดีต่อผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้ ให้ส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2552–2559 (2553)) โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปวัฒนธรรมจีนที่มีประวัติความเป็นมายาวนานและมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทางศิลปวัฒนธรรมอยู่เสมอ โดยเฉพาะลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน เป็นศิลปะการเขียนตัวอักษรจีนด้วยพู่กันจีน จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงกับมรดกทางปัญญาและการสื่อสารผ่านงานศิลปะของชาวจีนที่ปรับตัวเข้ากับการเรียนรู้มายาวนานผ่านความซับซ้อนและวิวัฒนาการมายาวนานกว่า 3,000 ปี ดังคำกล่าวที่ว่า *"ลึกลับท่ามกลางความลึกลับ - ประตูสู่ความลับนานับการ"* ต่างมองว่าอักษรจีนเป็นสิ่งที่ลึกลับลุ่มลึกและเป็นประตูสู่งานศิลปะแขนงอื่นๆ อีกมากมาย (Chen Tingyou, 2003) การเขียนอักษรลายสือศิลป์จีน (จงกั๋วซูฝ่า) ถูกยกย่องว่าเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง ที่มีการวาดเส้นให้มีชีวิตชีวา คล้ายว่ากำลังเต้นรำ จนถูกขนานนามว่า *"หมึกร่ายรำ"* ดังจะเห็นว่าศิลปะอักษรจีนมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากอักษรอื่นๆ ที่ใช้ในโลก ก่อเกิดความท้าทายในการเรียนรู้จดจำหลักการสร้างตัวอักษรจีนและวิวัฒนาการของรูปแบบอักษรตัวเต็ม-ตัวย่อที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ช่วยเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจในหลักการจำลำดับขีดได้ถูกต้องและฝึกสมาธิจดจ่อได้นานขึ้น เป็นกุญแจสำคัญของลายสือศิลป์

วัฒนธรรมจีน ปรับวีถีการเรียนรู้ให้ทันยุคดิจิทัลที่เด็กนักเรียนจะสนใจดูอะไรสั้นๆเร็วๆจนส่งผลให้เกิดสมาธิสั้น สวนทางกับศิลปวัฒนธรรมจีนในอดีตที่เน้นการฝึกสมาธิจดจ่อให้ยาวนานเน้นปฏิบัติช้าๆค่อยเป็นค่อยไปจากการฝึกฝนซ้ำๆหลายครั้ง

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า สามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมังกรกมลาวาสวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิชา พุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ประสบปัญหาในการจดจำลำดับขีดตัวอักษรจีนที่ถูกต้องและแม่นยำ เนื่องจากความเข้าใจในรากฐานของอักษรจีนพุทธศิลป์จีนที่ซับซ้อนเข้าถึงยากและจำยากนั้น พบว่าในปีการศึกษา 2567 ที่ผ่านมา ขาดวิธีการจดจำลำดับขีดที่ถูกต้องส่งผลต่อคุณภาพของลายมือและลดทอนความเป็นศิลปะในการเขียนที่ถูกต้องสวยงาม มีคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 71 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ 75ดังนั้นครูผู้สอนจึงเห็นความสำคัญในการแก้ปัญหาการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้วยการใช้เทคนิคการจำเชิงรุกในพุทธสถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 นนทบุรี ซึ่งเป็นสถานที่จริงเชิงพุทธสถาปัตยกรรมแบบจีนร่วมสมัย เป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสสำคัญของในหลวงรัชกาลที่9 เฉลิมฉลองการครองราชย์ครบ 50 ปี (คณะสงฆ์จีนนิกายรังสรรค์, 2551) มีการตกแต่งอักษรลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนบนสถาปัตยกรรมจีนวัดเล่งเน่ยยี่2 อิงโครงสร้างแบบพระราชวังต้องห้ามของกรุงปักกิ่งได้อย่างงดงาม เป็นแหล่งเรียนรู้ลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนผ่านสื่อมัลติมีเดียบนหน้าจอสัมผัสอัจฉริยะในเชิงพื้นที่ ที่มีความเหมาะสมยิ่งในการจำเชิงรุกผ่านการเชื่อมโยงความรู้เรื่องลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนเข้ากับบริบททางศิลปวัฒนธรรมจีนและพุทธศาสนามหายานจีนได้เป็นอย่างดี เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และการจดจำเชิงรุกในสถานที่จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน สื่อมัลติมีเดียหรือสื่อผสมเป็นการนำสื่อหลายประเภทมารวมกันทั้งวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนวิธีการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้สื่อแต่ละอย่างตามลำดับขั้นตอนของเนื้อหาในการนำเสนอข้อมูลด้วยข้อความหรืออักษร ภาพกราฟิก ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว แบบวีดีทัศน์ และเสียง (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2561) การนำสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะมาบูรณาการกับการเรียนการสอนจึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่องลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน และต้องเชื่อมโยงกับเทศกาลศิลปวัฒนธรรมจีน เทศกาลถือศิลกินเจลอยโคมเจบัวทองช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจีนมหายานที่มีตัวอักษรลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนอยู่บนโคมเจบัวทอง ซึ่งมีคุณค่าในเชิงเทศกาลศิลปวัฒนธรรมจีนที่สามารถต่อยอดสู่การเรียนรู้ด้วยวิธีฝึกฝนรูปแบบการจำเชิงรุก (Active Recall) เป็นการเรียกคืนข้อมูลอย่างกระตือรือร้นเป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยการดึงข้อมูลออกมาได้ค่อนข้างยากลำบาก (ตรงข้ามกับการที่ผู้เรียนอ่านข้อความในตำราเรียนซ้ำอีกครั้ง) เทคนิคการเรียนรู้ผ่านการจำเชิงรุกจะเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ปลายทางหรือเนื้อหาสำคัญที่ต้องใช้ความพยายามจดจำส่วนสรุปได้เร็วยิ่งขึ้น เทคนิคการจำเชิงรุกผู้เรียนสามารถถูกขอให้จดจำและเรียกคืนข้อมูลได้แบบอิสระ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดที่ไม่มีเงื่อนไขใดๆ หรือการเรียกคืนการจำแบบมีคำแนะนำหรือคำใบ้ ซึ่งผู้เรียนจะได้รับคำแนะนำที่มีโครงสร้างบางอย่างเพื่อชี้นำแนวทางการตอบคำถาม Satria Nur Sya'ban, MD. (2024) จึงนำการฝึกการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจออัจฉริยะ (Interactive Display) ในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 ตามสถานที่จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาและทบทวนผลงานวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจต่อการจัดเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการเรียนวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน สำหรับสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสามเณรนักเรียนให้สูงขึ้นตามเป้าหมายที่กำหนด พร้อมทั้งเสริมสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้วิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีนให้กับสามเณรนักเรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์ สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi – Experimental Research) เป็นการทดลองแบบกลุ่มเดียว (One – Group Pretest –Posttest Design) การทดสอบก่อนและหลังการทดลอง โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากร

1.1 ประชากร ได้แก่ สามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนมังกรกมลาวาสวิทยาลัยห้องเรียนวัดเล่งเน่ยยี่2 จำนวน 57 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนมังกร กมลาวาสวิทยาลัยห้องเรียนวัดเล่งเน่ยยี่2 จำนวน 27 คน โดยได้จากวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 โดยศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่น หนังสือ ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแผนการจัดการเรียนรู้วิชา พุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน จำนวน 3 แผน รวมทั้งหมด 10 ชั่วโมง ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง สังเกตจดจำลำดับขีดลายสือศิลป์จีนในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 (ชุด 佛,法) เวลา 4 ชั่วโมง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง พระนามสิ่งศักดิ์สิทธิ์จีนในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 (ชุด 菩萨和天王) เวลา 3 ชั่วโมง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง เปิดโลกโคมจีนเทศกาลเจในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 (ชุด 九皇勝會) เวลา 3 ชั่วโมง

ผลการประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 เพื่อแก้ปัญหาการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน สำหรับสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมังกรกมลาวาสวิทยาลัย จำนวน 3 แผน ภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.82, S.D. = 0.14) และเมื่อพิจารณาแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ ทุกแผนอยู่ในระดับ มากที่สุด

2.2 สื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 เป็นสื่อเชิงโต้ตอบ (Interactive Media) สามารถ “แตะ–เลื่อน–ย่อขยายภาพเส้นปะกอบขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน” ที่ใช้ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน จำนวน 3 สื่อ ดังนี้

สื่อมัลติมีเดียที่ 1 เรื่อง ลายสื่อศิลป์เด่นในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเนยยี่2

สื่อมัลติมีเดียที่ 2 เรื่อง ลายสื่อศิลป์พระนามสิ่งศักดิ์สิทธิ์จีนในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเนยยี่2

สื่อมัลติมีเดียที่ 3 เรื่อง ลายสื่อศิลป์เทศกาลถือศิลกินเจลอยโคมเจบัวทอง

ผลการประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 ที่ใช้ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน มีผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 5.00 , S.D. = 0.00) และเมื่อพิจารณาแต่ละสื่อมัลติมีเดีย ทุกสื่อมัลติมีเดียอยู่ในระดับ มากที่สุด

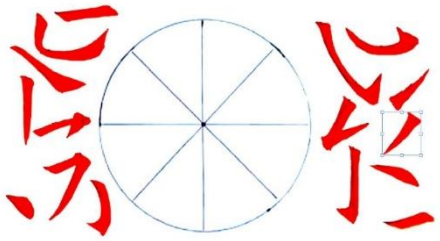
สามเณรนักเรียนสัมผัสหน้าจออัจฉริยะ ให้คลิ๊กเลือกตามสัญลักษณ์มือชี้ เพื่อเริ่มกิจกรรม

ถ้าสามเณรนักเรียนเลือกกิจกรรมเส้นพื้นฐานชุดที่ 1 จะปรากฏหน้านี้ ครูให้สามเณรนักเรียนดู 30 วินาที

ภาพที่ 1 ตัวอย่างสื่อมัลติมีเดีย

จะปรากฏหน้าจอกิจกรรมลายสือศิลป์รอบวัดจีน ชุดที่ 1 ครูให้สามเณรนักเรียนแข่งกันตอบว่าภาพตัวอักษรลายสือ

ภาพที่ 1 ตัวอย่างสื่อมัลติมีเดีย (ต่อ)

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา พุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นปรนัย แบบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ โดยผู้วิจัยได้สร้างตารางวิเคราะห์ข้อสอบตามเนื้อหากับระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ตามแนวคิดของ Bloom โดยนำแบบทดสอบเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาดัชนีค่าความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ จำนวน 30 ข้อ แล้ววิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง พบว่า ข้อคำถามของแบบทดสอบมีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 และนำไปทดลองใช้ (try-Out) กับนักเรียนที่เคยเรียนเนื้อหาวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีนนี้มาแล้ว จำนวน 30 คน นำผลการทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) เพื่อพิจารณาคัดเลือกแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า มีค่าความยาก–ง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.25 – 0.80 มีค่าอำนาจจำแนก (r) 0.20 ขึ้นไป ซึ่งพบว่า จำนวนของข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์ มีครบทั้ง 30 ข้อ เมื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งฉบับ โดยใช้สูตรการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (KR – 20) ของคูเดอร์ริชาร์ดสัน พบว่า มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.739

2.4 แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนในการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 โดยใช้ rating scale นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบประเมินความถูกต้องและความเหมาะสม ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านบรรยากาศ ด้านกิจกรรมการเรียน ด้านการรับรู้ความสามารถของตนเอง จำนวน 17 ข้อ โดยมีผลการประเมินพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.94, S.D. = 0.24) และเมื่อพิจารณารายด้าน ได้แก่ 1. ด้าน

บรรยากาศ (M = 4.92, S.D. = 0.20) 2. ด้านสาระการเรียนรู้ (M = 4.90, S.D. = 0.30) และ 3. ด้านจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (M = 4.97, S.D. = 0.24) พบว่า ทุกด้านมีความเหมาะสม อยู่ในระดับ มากที่สุด

สมมติฐานการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ความพึงพอใจของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 อยู่ในระดับ มาก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ชี้แจ้งและปฐมนิเทศผู้เรียนก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการจัดการเรียนร้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2

2. ก่อนการทดลอง ผู้วิจัยให้สามเณรนักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ซึ่งเป็นแบบทดสอบปรนัย ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้จำนวน 3 แผน รวมเวลา 10 ชั่วโมง

3. ผู้วิจัยดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 5 สัปดาห์ (สัปดาห์ละ 2 คาบเรียน)

4. หลังทดลองผู้วิจัยดำเนินการทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบทดสอบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้จำนวน 3 แผน รวมเวลา 10 ชั่วโมง ซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกับแบบทดสอบก่อนการเรียนรู้

5. นำแบบประเมินความพึงพอใจให้สามเณรนักเรียนประเมิน ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้จำนวน 3 แผน รวมเวลา 10 ชั่วโมง ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 5 สัปดาห์ (สัปดาห์ละ 2 คาบเรียน)

6. นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้มาเปรียบเทียบความแตกต่าง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ

7. นำคะแนนจากการประเมินความพึงพอใจของสามเณรนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ หาค่าสถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน แล้วนำค่าที่คำนวณได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์

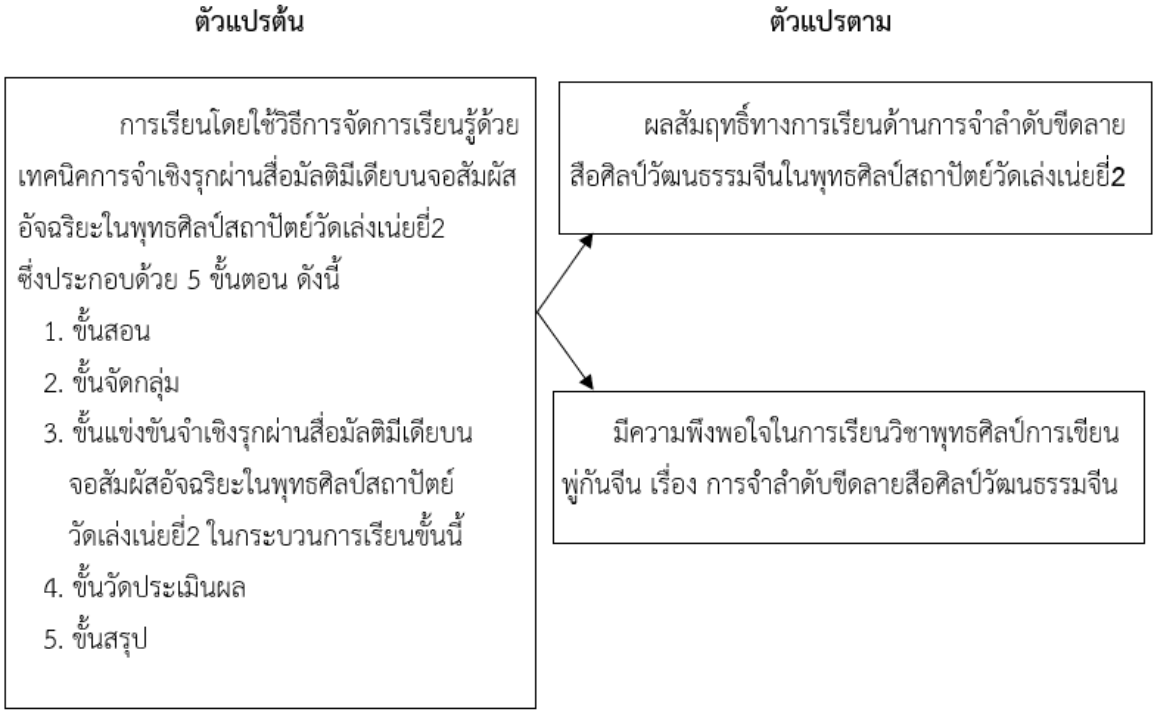
การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อตรวจสอบสมมติฐานข้อที่ 1 โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงมาตรฐาน แล้วนำคะแนนมาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ จากนั้นวิเคราะห์ความแตกต่างโดยการทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t – test dependent)

2. วิเคราะห์ความพึงพอใจของสามเณรนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงมาตรฐานจากนั้นนำค่าเฉลี่ยไปเทียบกับเกณฑ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 รายวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีนของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมังกรกมลาวาสวิทยาลัย ห้องเรียนวัดเล่งเน่ยยี่2 นนทบุรี มีกรอบแนวคิดของการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ผลการวิจัย

จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 วิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน พบว่า

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อนและหลังได้รับการเรียนรู้

โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2

ตารางที่ 1 แสดงตารางเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

นักเรียน	จำนวนนักเรียน	M	SD	ค่า t	df	Sig.
ก่อนเรียน	27	21.63	3.25	11.47	26	< .001*
หลังเรียน	27	26.22	2.44			

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05**

จากตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังของนักเรียนกลุ่มสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้มาโดยวิธีการเลือกจากวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม พบว่า คะแนนก่อนเรียน มีค่า M = 21.63, S.D. = 3.25 และคะแนนหลังเรียน มีค่า M = 26.22, S.D. = 2.44 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนแล้วมีความแตกต่างของค่าเฉลี่ย M = 04.59 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มที่ได้มาโดยวิธีการเลือกจากวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่มหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 11.47 , sig. = <.001*)

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจในการเรียนวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลังได้รับ การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินแบบวัดพึงพอใจในการเรียนวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ด้านที่	รายการประเมิน	M	S.D.	แปลผล
ด้านที่ 1	ด้านบรรยากาศ	4.50	0.54	มากที่สุด
ด้านที่ 2	ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน	4.45	0.19	มาก
ด้านที่ 3	ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.51	0.22	มากที่สุด
	รวม	**4.48**	**0.12**	**มาก**

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินความพึงพอใจในการเรียนวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ภาพรวมของสามเณรนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.48 (M = 4.48, SD = 0.12) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าทุกด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้นด้านกิจกรรมการเรียนการสอนมีระดับมาก (M = 4.45, SD = 0.19)

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาความพึงพอใจในการเรียนวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามเกณฑ์ที่กำหนด ระดับมากขึ้นไป (3.50)

นักเรียน	จำนวนนักเรียน (คน)	M	SD	ค่า t	Sig.
กลุ่มตัวอย่าง	27	4.48	0.12	42.44	< .001*

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05**

จากตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาความพึงพอใจในการเรียนวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามเกณฑ์ที่กำหนด ระดับมากขึ้นไป (3.50) สรุปได้ว่า ผลความพึงพอใจของสามเณรนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 โดยสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผลการวิจัย

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกส่งผลให้สามเณรนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ และสำหรับความพึงพอใจในการเรียนวิชา พุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน หลังเรียนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.85 , S.D. = 0.24) ซึ่งสูงกว่าสมมติฐานที่กำหนดไว้ ผลการประเมินความพึงพอใจของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีต่อวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน พบว่า ภาพรวมของสามเณรนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.48 (M = 4.48, SD = 0.12) เมื่อพิจารณารายด้านผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนด ระดับมากขึ้นไป (3.50) สรุปได้ว่า สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. อภิปรายผล

ผลการแก้ปัญหาการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 สำหรับสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังของนักเรียนกลุ่มสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้มาโดยวิธีการเลือกจากวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม พบว่า คะแนนก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 21.63 และคะแนนหลังเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 26.22 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนแล้วมีความแตกต่างเท่ากับ 04.59 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มที่ได้มาโดยวิธีการเลือกจากวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่มหลัง

เรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 11.47 , sig. = <.001*) โดยมีการจัดการเรียนรู้จากการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 ได้ดำเนินการสร้างและการพัฒนาการเรียนรู้ผ่านสื่อมัลติมีเดีย ซึ่งสอดคล้องกับ Boakye, A. A., Essel, H. B., Appiah, E., & Anane-Antwi, E. (2024). พบว่า การทดสอบ t-test ของกลุ่มทดลอง ผ่านการใช้สื่อมัลติมีเดียเชิงโต้ตอบ Interactive Multimedia เป็นเครื่องมือทางการสอนที่น่าเชื่อถือในการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ได้ค่า t (11.47) p=<.001 คะแนนเฉลี่ย (m = 80.8, SD = 15.6) พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสูงกว่านักเรียนกลุ่มปกติอย่างมีนัยสำคัญ (56.3, SD = 17.1) และยังสอดคล้องตามหลักของ สหัสวรรษ สุวรรณไตรย์ และคณะ (2567) ที่พบว่าการพัฒนาทักษะการเขียนอักษรจีนตามลำดับขีดโดยใช้แบบฝึกทักษะการเขียนตัวอักษรจีน มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 78.10/83.67 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

2. ผลการประเมินความพึงพอใจของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีต่อวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน พบว่า ภาพรวมของสามเณรนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.48 (M = 4.48, SD = 0.12) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าทุกด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้นด้านกิจกรรมการเรียนการสอนมีระดับมาก (M = 4.45, SD = 0.19) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความพึงพอใจของสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 นั้นมีรูปแบบสื่อมัลติมีเดียที่หลากหลายน่าสนใจ เข้าใจง่าย เปลี่ยนเรื่องลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนที่จดจำยากให้จดจำง่ายและเข้าใจความหมายได้เร็วขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Jegou, J. (2017). ที่พบว่าวิธีการจดจำเชิงรุกตัวอักษรจีนอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการฝึกซ้ำๆ จากการจำด้วยภาพ ตอบสนองผ่านสมาธิสติ ถือเป็นเทคนิคการจดจำเชิงรุกเรื่องขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนได้ฉับไวผ่านทัศนศิลป์ที่เคลื่อนไหว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสามารถสัมผัสภาพและควบคุมการฟังเสียงเองได้จริงผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะและยังได้เรียนรู้อยู่ในบรรยากาศพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 ที่เป็นสภาพแวดล้อมจริงของศิลปวัฒนธรรมจีน ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายและเกิดความสนุกสนานในการทำกิจกรรมการเรียนรู้การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้สามเณรนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Boakye, A. A., Essel, H. B., Appiah, E., & Anane-Antwi, E. (2024). พบว่าการศึกษาที่ใช้สื่อมัลติมีเดียแบบสัมผัสโต้ตอบมาจัดการเรียนรู้ในการสอนประวัติศาสตร์ศิลปะของนักเรียน เมื่อเทียบกับวิธีการทั่วไป มีการคะแนนเฉลี่ยมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Burrows, G. (2006). พบว่าการศึกษาเพื่อการวัดผลประเมินผลผ่านระบบจอแสดงผลดิจิทัลแบบสัมผัสโต้ตอบนั้นได้รับความนิยมแพร่หลายสำหรับวิชาศิลปะ โดยทั่วไปแล้วจอแสดงผลดังกล่าวจะเป็นที่ชื่นชอบและต้องการของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนจะรู้สึกสนุกท้าทาย สามารถเรียนรู้ได้ทันทีผ่านการใช้งานโต้ตอบจากหน้าจอแสดงผลดิจิทัลแบบสัมผัส ดังนั้นสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะจึงมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้วิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน ซึ่งช่วยตอบสนองความต้องการของสามเณรนักเรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะที่จำเป็นในการเรียน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีน อีกทั้งสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะจะช่วยในเรื่องของการจดจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนได้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่

การจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะสามารถแก้ปัญหาการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนได้ และเทคนิคการบูรณาการศิลปวัฒนธรรมเข้ากับเทคโนโลยีจอสัมผัสอัจฉริยะ ในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 ช่วยให้สามเณรนักเรียนสามารถเชื่อมโยงเส้นลายของตัวอักษรจีนกับรูปแบบลวดลายลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้านพุทธศิลป์ การเปรียบเทียบลำดับขีดกับเส้นเมฆ เส้นลายคลื่นน้ำ หรือส่วนโค้งของสถาปัตยกรรม ทำให้เกิด “การจำแบบมีบริบท” (Contextualized Memory) ซึ่งช่วยให้สามเณรนักเรียนตีความลำดับขีดตัวอักษรลายลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนได้อย่างลึกซึ้งและมีความหมายมากขึ้น เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูงในการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมจีนแด่สามเณรนักเรียน จะเห็นได้ว่าสื่อมัลติมีเดียดังกล่าว ไม่เพียงแต่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนเท่านั้น แต่ยังสามารถเปลี่ยนเรื่องการจำกับการเขียนอักษรจีนที่ซับซ้อนด้วยพู่กันจีนที่ยากให้เข้าใจง่ายขึ้น ผ่านการผสมผสานระหว่างภาพและเสียง บนจอสัมผัสอัจฉริยะในบรรยากาศสภาพแวดล้อมจริงพุทธศิลป์สถาปัตย์

วัดเล่งเน่ยยี่2 ก่อเกิดการเรียนรู้ที่ให้ข้อมูลป้อนกลับแบบทันที ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกสนุกและท้าทาย ถือเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยส่งเสริมและเห็นคุณค่าทางมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมของชาวจีน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับรายวิชาอื่นหรือวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาษาจีนที่มีลักษณะซับซ้อนทั้งรูปธรรมและนามธรรม เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวกให้เกิดความสนุกผ่อนคลาย และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสามเณรนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 ควรวางแผนการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมกับเวลาและตามสภาพแวดล้อมของห้องเรียนในบรรยากาศวัฒนธรรมจีนที่มีลายสือศิลป์อักษรจีนมากยิ่งขึ้น

1.3 ครูผู้สอนควรปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกอย่างเต็มรูปแบบ โดยคอยให้คำแนะนำ และเสริมแรงทางบวกให้สามเณรนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความพึงพอใจในการเรียนวิชาพุทธศิลป์การเขียนพู่กันจีน เรื่อง การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนที่ดีต่อการเรียนรู้ยิ่งๆ ขึ้นไป

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้วยเทคนิคการจำเชิงรุกผ่านสื่อมัลติมีเดียบนจอสัมผัสอัจฉริยะในพุทธศิลป์สถาปัตย์วัดเล่งเน่ยยี่2 ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ หรือสื่อมัลติมีเดียเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจมากขึ้น และสร้างความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ให้เหมาะสมกับบริบทของสามเณรนักเรียน

2.2 ควรศึกษาผลการเปรียบเทียบความสามารถในการทำงานกลุ่มและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสามเณรนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆหรือโรงเรียนอื่นๆ เพื่อประเมินประสิทธิภาพของวิธีการจัดการเรียนรู้ในบริบทที่หลากหลาย

2.3 ควรศึกษาผลการเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้การจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนด้วยเทคนิคการจำเชิงรุก ร่วมกับวิธีการสอนอื่นๆ และเพิ่มกลุ่มควบคุมในการทดลอง วิเคราะห์ความแตกต่างพัฒนาการของผลการวิจัยเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

2.4 ควรศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการจำเชิงรุกในการจำลำดับขีดลายสือศิลป์วัฒนธรรมจีนร่วมกับวิธีการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสามเณรนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552–2559).* บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

ปาริชาต เตชะ, & ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2561). การพัฒนารูปแบบการศึกษาชั้นเรียนแบบเรียนรู้ร่วมกันที่ส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษา. *สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.) มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 24*(3), 114–129

คณะสงฆ์จีนนิกายรังสรรค์. (2551). *อนุสรณ์มโภชเปิดวัดบรมราชากาญจนาภิเษกอนุสรณ์.* บริษัท คอมม่า ดีไซน์แอนด์พริ้นท์ จำกัด.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สหัสวรรษ สุวรรณไตรย์, Wu Huanglien, พิฐชญาณ์ ระวิพันธ์, & ชินวัฒน์ ศรีพล. (2567). การพัฒนาทักษะการเขียนอักษรจีนตามลำดับขีด โดยใช้แบบฝึกทักษะการเขียนตัวอักษรจีน. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 13*(2), 195–206.

Boakye, A. A., Essel, H. B., Appiah, E., & Anane-Antwi, E. (2024). Effectiveness of interactive multimedia-based learning in teaching art history as a component of general knowledge in art for senior high school students. *Journal of Science and Technology (Ghana), 42*(2), 140–156. https://doi.org/10.4314/just.v42i2.9

Burrows, G. (2006). *Ubiquitous interactive art displays: Are they wanted, are they intuitive?* (Information Science Discussion Paper Series No. 2006/02). Department of Information Science, University of Otago.

Chen, T. (2003). *Chinese calligraphy.* Wuzhou Communication Publishing House.

Jegou, J. (2017). *Comment mémoriser les caractères chinois de manière efficace* [Thesis, Université Savoie Mont Blanc].

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Arts and Cult

Reasons and Factors Influencing Cinema Attendance: A Comparative Study of Chinese and Thai Moviegoers

Mingqiang Zhu[1*], Rinboon Nuchnomboon[2]

[1,2]College of Social Communication Innovation, Srinakharinwirot University, Thailand
✉: * 956749025@qq.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 04 May 2026; Revised: 18 May 2026; Accepted: 17 June 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

In the era of digital media, cinema remains a unique cultural and social venue despite the convenience of streaming platforms. This study investigates the factors influencing cinema-going behavior in Hangzhou, China, and Bangkok, Thailand, with a focus on price, location, facilities, service quality, film genres, and scheduling. Drawing on the 4P marketing framework, a mixed-method approach was adopted. Questionnaires were distributed to 200 respondents, equally divided between the two cities, and supported by secondary literature. The findings reveal both shared patterns and culturally specific differences in cinema-going behavior. Audiences in both cities value seat comfort, cinema facilities, and film variety, yet cultural dimensions shape preferences differently: Hangzhou audiences emphasize religion and language, while Bangkok audiences highlight cuisine and local identity. Gender and age also play distinct roles in cinema-going frequency. Post-pandemic evidence indicates a clear recovery in audience satisfaction, reaffirming cinema's resilience as a shared social and cultural space. This research contributes to comparative media consumption studies by highlighting cross-cultural variations and provides practical recommendations for cinema operators.

Keywords: Cinema Going Behavior; 4p Marketing; Audience Preference

1. Introduction

The rapid development of digital technology has profoundly reshaped patterns of media consumption. Audiences today can easily access films through streaming platforms at any time and place, often at low or no cost. This convenience has transformed viewing habits, but it has not eliminated the appeal of the cinema. The question of why audiences still choose to attend movie theaters remains significant, particularly in metropolitan contexts where digital alternatives are widely available.

Cinemas are no longer competing only with each other but also with digital media. Their ability to attract audiences depends not only on the quality of the films shown but also on factors such as price, location, facilities, environment, and service quality. These dimensions shape the overall consumer experience, which increasingly determines the survival and growth of theaters in highly competitive markets. Understanding the determinants of cinema-going behavior is therefore essential for developing effective market strategies.

This study focuses on two representative metropolitan areas: Hangzhou, China, and Bangkok, Thailand. Hangzhou is a rapidly modernizing city with a rising middle-class consumer base and a strong digital infrastructure, while Bangkok is an international tourism hub where leisure consumption is deeply embedded in urban culture. By comparing these two

cities, this research aims to reveal both universal and culture-specific determinants of cinema attendance.

The research has two objectives. First, it seeks to identify the key factors influencing audiences' decisions to attend cinemas. Second, it compares the similarities and differences in the decision-making processes of Chinese and Thai moviegoers. The study employs the 4P marketing framework—product, price, place, and promotion—to systematically analyze the interplay of economic, cultural, and experiential factors.

This investigation contributes to both theory and practice. Academically, it enriches comparative studies of consumer behavior in media and entertainment industries by integrating cross-cultural perspectives. Practically, it provides insights for cinema operators, policymakers, and marketers to refine strategies that address shifting audience expectations, particularly in the post-pandemic era.

2. Literature Review

The study of cinema-going behavior has attracted scholarly attention across disciplines such as media studies, marketing, and consumer psychology. Existing research highlights that audience decisions are shaped by a combination of functional, economic, and cultural factors. These determinants can be broadly categorized into cinema-related attributes, consumer decision-making theories, and cross-cultural perspectives.

First, cinema attributes play a central role in shaping audience choice. Previous studies indicate that the physical environment and technical facilities significantly influence satisfaction and loyalty. Comfortable seating, large screens, advanced sound systems, and modern projection technologies enhance immersive experiences, distinguishing cinemas from home viewing (Shoja'Nouri, 2011; Karimzadeh, 2006). Location and accessibility also matter; urban cinemas located in commercial centers with convenient transport links attract higher attendance (Finney, 2010; Lovell & Gianluca, 2009). Price remains a flexible yet decisive factor. Flexible pricing strategies, such as student discounts, memberships, and promotional campaigns, can attract different consumer groups (Armstrong & Kotler, 2000; Kotler & Armstrong, 2008; Lamb, Hair, & McDaniel, 1998; Palmer, 2005).

Second, consumer behavior theories provide analytical tools for understanding the decision-making process. The Engel–Kollat–Blackwell and Howard–Sheth models emphasize rational steps such as problem recognition, information search, and evaluation of alternatives (Engel et al., 1978; Howard & Sheth, 1969; Lilien, Kotler, & Sridhar, 1992). However, Holbrook and Hirschman (1982) stress the experiential dimension, arguing that consumers also seek pleasure, excitement, and emotional resonance, a perspective further developed in modern consumption experience studies (Chaney, Lunardo, & Mencarelli, 2018). This dual perspective suggests that cinema choice is not only a rational calculation but also an affective experience shaped by atmosphere and service.

Third, cross-cultural studies reveal that audience preferences vary across social contexts. De Mooij and Hofstede (2011) show that cultural dimensions such as collectivism versus individualism and high versus low power distance influence media consumption habits. Research on cinema audiences demonstrates that cultural values shape preferences for domestic versus foreign films, genre popularity, and service expectations (Eliashberg & Shugan, 1997). For instance, while religion and language may affect Chinese audiences' perceptions, Thai audiences may place more emphasis on cuisine, local narratives, or tourism-related experiences.

Finally, the COVID-19 pandemic has reshaped cinema-going worldwide. Temporary closures, health risks, and the rapid growth of streaming platforms altered viewing habits and reduced attendance (Buccheri, 2022). Studies suggest that audience satisfaction declined during the pandemic but rebounded afterward, reflecting cinema's resilience as a site of social and

cultural interaction. These dynamics emphasize the need for adaptive strategies in pricing, scheduling, and service delivery to sustain recovery.

Taken together, the literature indicates that cinema attendance results from the interplay of economic variables, technical attributes, and cultural contexts. The application of the 4P framework provides a systematic way to analyze these determinants, while consumer behavior theories and cross-cultural perspectives highlight the complexity of motivations underlying audience decisions.

In addition, recent cross-cultural consumer behavior studies suggest that media consumption decisions are increasingly shaped by localized cultural meanings and post-pandemic lifestyle changes, particularly in urban Asian contexts. This perspective further supports the comparative focus of the present study.

3. Research Methodology

This study adopts a mixed-method approach, integrating quantitative surveys with theoretical analysis grounded in the 4P marketing framework. The combination of methods ensures a more comprehensive understanding of cinema-going behavior across cultural contexts.

3.1 Research Design

The study employed both quantitative and qualitative components. The quantitative element consisted of structured questionnaires distributed to cinema audiences, while the qualitative element used 4P theory—product, price, place, and promotion—as an analytical lens to interpret findings. This design allowed for triangulation between empirical data and theoretical insights.

3.2 Participants

The research targeted audiences in two metropolitan areas: Hangzhou, China, and Bangkok, Thailand. A total of 200 valid responses were collected, comprising 100 from each city. Respondents were between 18 and 45 years old, with no restrictions on occupation or city of origin, ensuring diversity of perspectives. The balanced sample enabled cross-cultural comparison of audience preferences and behaviors.

3.3 Research Instruments

A structured questionnaire served as the main instrument. It included five sections: demographic background (gender, age, education, income, occupation, city), movie-going habits (frequency, satisfaction before, during, and after the pandemic, genre preference, willingness to revisit), cinema choice factors (ticket price, location, facilities, service quality, scheduling, and value-added services), cultural factors (language, religion, cuisine, festivals, etc.), and open-ended suggestions for cinema improvement. Items were measured using a five-point Likert scale (1 = not important at all, 5 = very important). The questionnaire was distributed online through Wenjuanxing in China and Google Forms in Thailand, ensuring accessibility for respondents in both contexts.

3.4 Data Collection

Data was collected through two channels: questionnaires and secondary literature. Questionnaires captured firsthand insights from cinema audiences in both cities, while relevant literature on 4P theory and consumer behavior was reviewed to contextualize and validate findings.

3.5 Data Analysis

Quantitative data were analyzed using descriptive statistics to identify audience demographics, preferences, and satisfaction trends. Comparative analysis between Hangzhou and Bangkok was conducted to highlight cross-cultural differences. The 4P framework was applied to categorize determinants of cinema-going behavior, while open-ended responses were

analyzed thematically to extract practical suggestions.

4. Results

The results are presented in five sections: demographic characteristics, cinema-going habits, satisfaction trends, key factors influencing cinema selection, and cross-cultural differences.

4.1 Demographic Characteristics

The survey gathered 200 valid responses, equally divided between Hangzhou and Bangkok. Gender distribution in Hangzhou was nearly balanced (51% male, 49% female), while Bangkok showed a higher proportion of female respondents (37%) compared to males (30%). Age composition differed: Hangzhou was dominated by the 18–25 age group (36%), whereas Bangkok had more respondents aged 26–35 (34%). Education levels were generally high in both cities, with 60% of Hangzhou respondents holding a bachelor's degree compared to 41% in Bangkok. In terms of income, Hangzhou participants mostly fell within the middle-income range (3,000–8,000 RMB, 38%), while Bangkok respondents clustered in lower-to-middle brackets (15,000–30,000 baht, 39%). Occupations reflected similar structures: company employees formed the largest group in both cities, though Bangkok had a higher proportion of freelancers. This aligns with findings that education and income levels significantly influence consumer differentiation in purchasing criteria.

Table 1 Descriptive analysis of Hangzhou data

Variable		Percentage
Gender	Male	51%
	Female	49%
Age Group	Under 18	12%
	18–25	36%
	26–35	32%
	36–45	13%
	46-60	7%
Education Level	High school & below	21%
	Bachelor's degree	60%
	Master's degree & above	19%
Income Range (RMB)	< 3,000	18%
	3,000–8,000	38%
	8,001–15,000	34%
	> 15,000	10%
Occupation	Company Employees	62%
	Students	19%
	Freelancers	14%
	Retirees	5%
City of Residence	Hangzhou	100%

Table 2 Descriptive analysis of Bangkok data

Variable		Percentage
Gender	Male	30%

	Female	37%
	Other	33%
Age Group	Under 18	4%
	18–25	22%
	26–35	34%
	36–45	28%
	46-60	12%
Education Level	High school & below	40%
	Bachelor's degree	41%
	Master's degree & above	19%
Income Range (Baht)	< 15,000	34%
	15,000–30,000	39%
	30,001–50,000	18%
	> 50,000	9%
Occupation	Company Employees	58%
	Freelancers	27%
	Students	10%
	Others	4%
City of Residence	Bangkok	100%

4.2 Cinema-Going Habits

Viewing frequency varied across the two samples. In Hangzhou, 33% attended cinemas two to three times per month, while 31% went rarely, showing a polarized pattern of high and low frequency. In contrast, Bangkok audiences showed a more moderate pattern, with 39% attending once a month and 30% only occasionally. Willingness to revisit was high in both samples, with 88% of Hangzhou respondents and 98% of Bangkok respondents indicating a positive intention.

Table 3 Cinema-Going Habits (Hangzhou)

Variable		Percentage
Frequency Category	Once a month	24%
	More than once a week	4%
	2–3 times per month	33%
	Rarely (once every few months)	31%
	Never	8%
Willingness to revisit (Hangzhou)	Yes	88%
	No	12%

Table 4 Cinema-Going Habits (Bangkok)

Variable	Percentage

Frequency Category	Once a month	39%
	More than once a week	7%
	2–3 times per month	24%
	Rarely (once every few months)	30%
	Never	0%
Willingness to revisit (Bangkok)	Yes	98%
	No	2%

4.3 Satisfaction Trends across Pandemic Phases

Respondents assessed their cinema experiences before, during, and after the pandemic. In Hangzhou, average satisfaction declined from 3.46 to 3.18 (2020–2022) but rose to 3.65 post-2023. A similar rebound was observed in Bangkok, confirming that while the pandemic reduced audience satisfaction, recovery has been strong in the post-pandemic era.

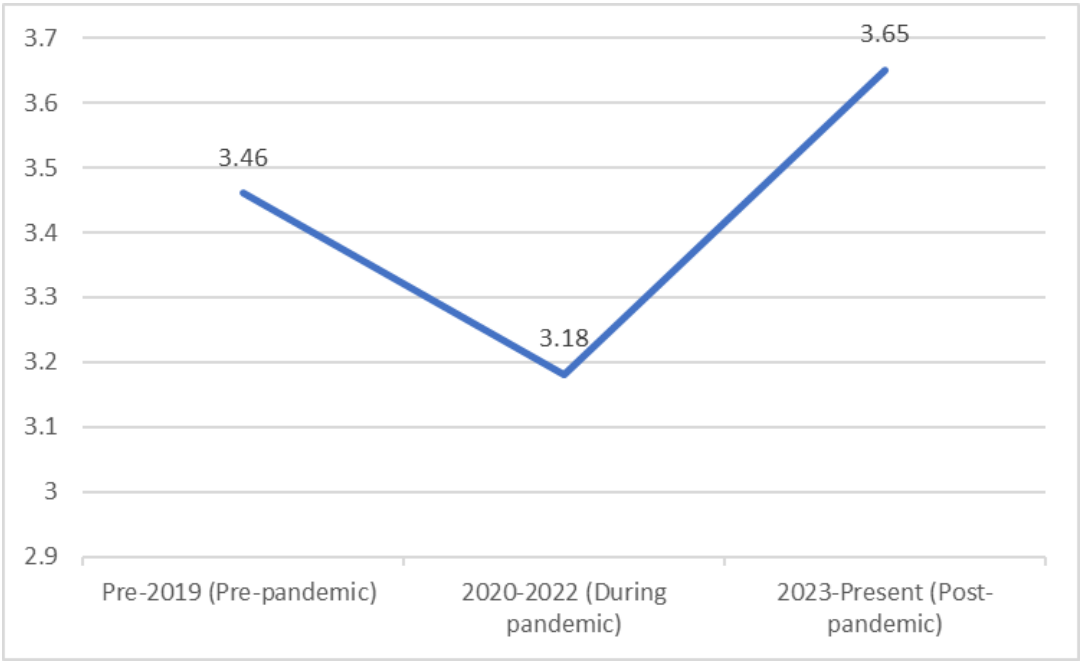

Figure 1 Audience satisfaction across pandemic phases (Hangzhou)

Compared with the pre-pandemic average satisfaction score of 3.46 in pre 2019, the score declined to 3.18 during the pandemic period (2020–2022), indicating a decrease in satisfaction under the impact of COVID-19. However, in the post-pandemic year of 2023, the satisfaction score rose to 3.65, showing a significant increase.

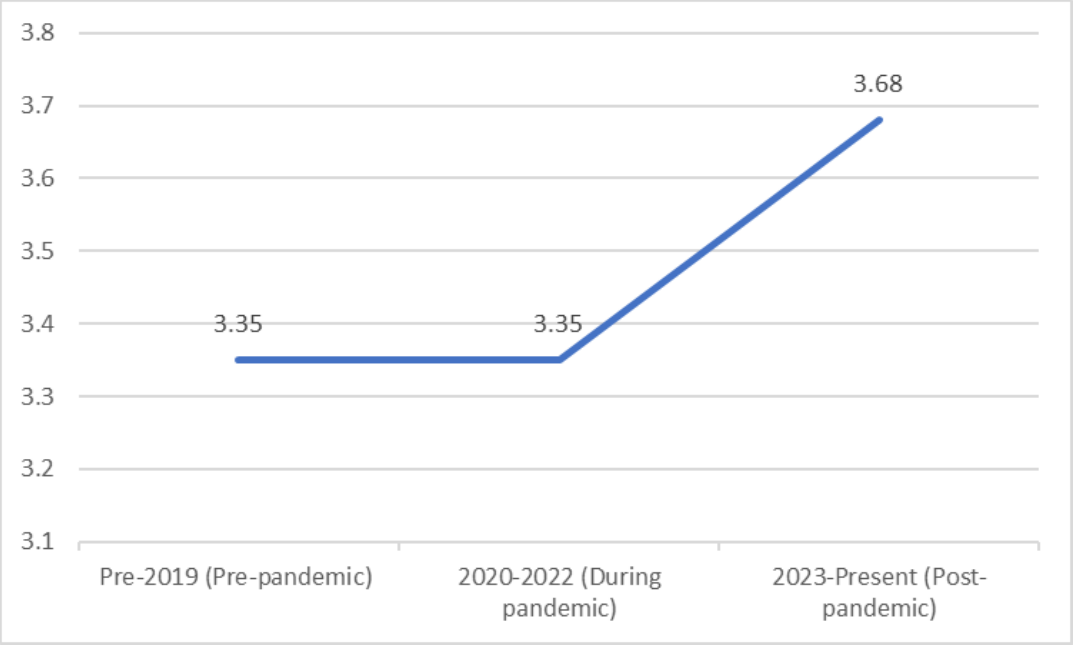

Figure 2 Audience satisfaction across pandemic phases (Bangkok)

Respondents in Bangkok also reported varying levels of satisfaction across the three time periods. Before the pandemic, the average satisfaction score was 3.35, and it remained unchanged during the pandemic years (2020–2022). However, in the post-pandemic period (2023–present), satisfaction levels increased significantly, reaching 3.68. Satisfaction was measured on a five-point scale, where 1 indicated "very dissatisfied" and 5 indicated "very satisfied."

4.4 Preferred Genres

Genre preferences displayed cultural differences. In Hangzhou, action (64%), comedy (60%), and science fiction (53%) were the top three. Bangkok respondents favored science fiction (26%) and animation (19%), followed by action (19%). The data suggest that Hangzhou audiences are more attracted to fast-paced entertainment, while Bangkok audiences prefer visually imaginative and family-oriented genres.

Table 5 Preferred genres (Hangzhou)

Variable		Percentage
Genre	Action	64%
	Comedy	60%
	Romance	38%
	Sci-Fi	53%
	Animation	25%
	Others	11%

Table 6 Preferred genres (Bangkok)

Variable		Percentage
Genre	Action	19%
	Comedy	20%
	Romance	11%
	Sci-Fi	26%

	Animation	19%
	Others	3%

4.5 Key Factors in Cinema Selection

Analysis of 12 determinants using a Likert scale revealed that both groups prioritized facilities, film variety, and seat comfort. In Hangzhou, these factors scored slightly higher than value-added services such as food or merchandise. In Bangkok, respondents similarly rated facilities and seat comfort as most important, with over half assigning scores of "important" or "very important." Price was considered significant but not as decisive as comfort and technological quality, indicating that audience expectations are shifting toward experiential value rather than cost alone.

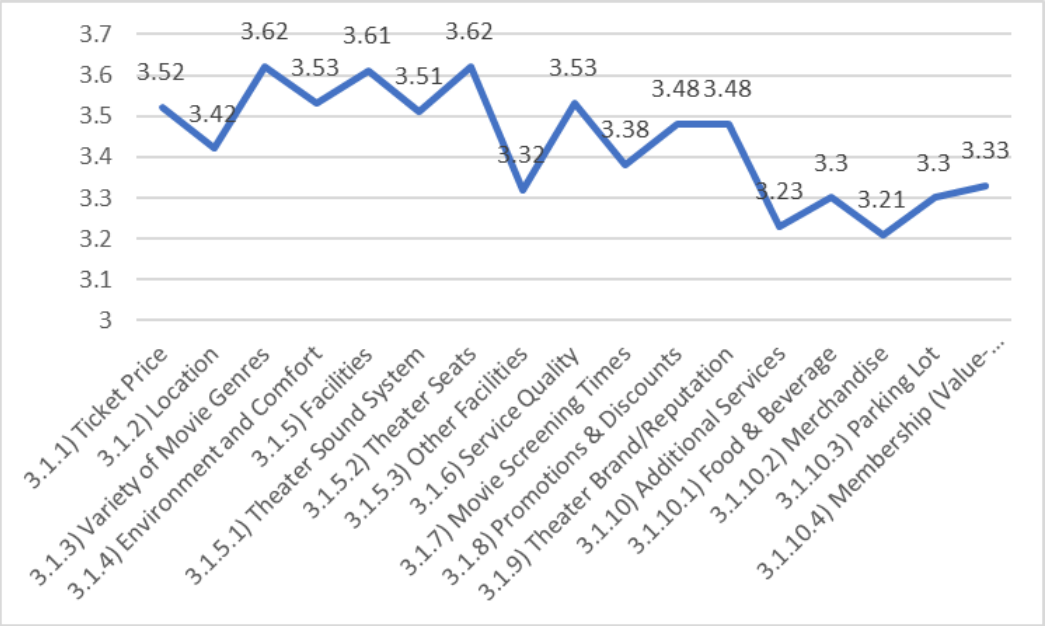

Figure 3 Importance of product-related factors (Hangzhou)

When choosing a cinema, audiences place the highest importance on the variety of film genres (3.62), seat comfort (3.62), and facilities (3.61). These factors received the highest average scores, with more than half of the respondents rating them as "important" or "very important." In contrast, value-added services such as food and beverage (3.30), parking (3.30), merchandise (3.21), and membership programs (3.33) scored lower, suggesting that they have a relatively weaker impact on the decision-making process.

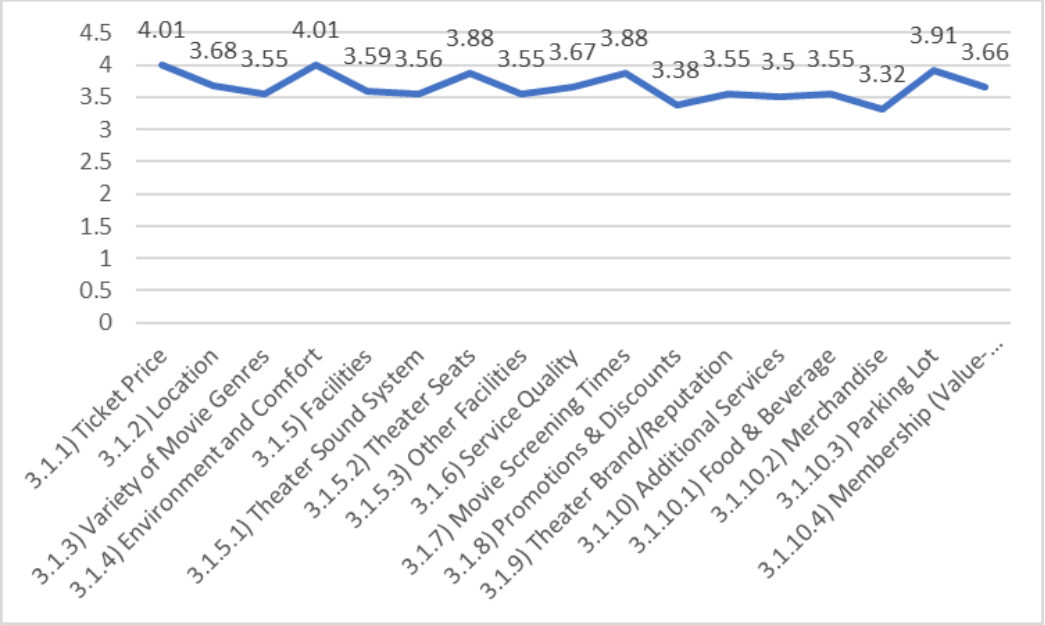

Figure 4 Importance of product-related factors (Bangkok)

In the Bangkok sample, audiences attached the greatest importance to ticket price (4.01), environment and comfort (4.01), and parking facilities (3.91). Screening times (3.88) and seat comfort (3.88) were also rated highly, showing that core product quality and convenience strongly influence cinema choice. These factors received average scores close to or above 4.0, indicating that the majority of respondents considered them "important" or "very important."

4.6 Cross-Cultural Differences and Suggestions

The most influential cultural dimensions identified by Hangzhou respondents include religion (59%), language (55%), cuisine or food (39%), handicrafts or traditional products (38%), festivals (33%), costumes or attire (30%), tourism and scenic spots (20%), and others (26%).Some participants elaborated that "culture" and "value systems" influence their choices

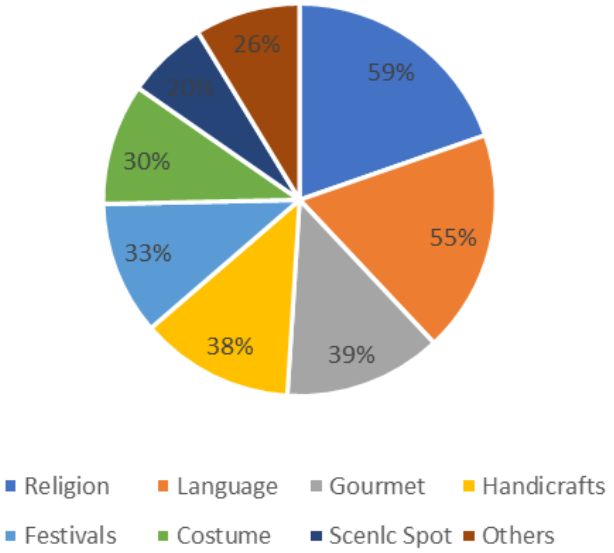

Figure 5 Key cultural elements impacting cinema choice (Hangzhou)

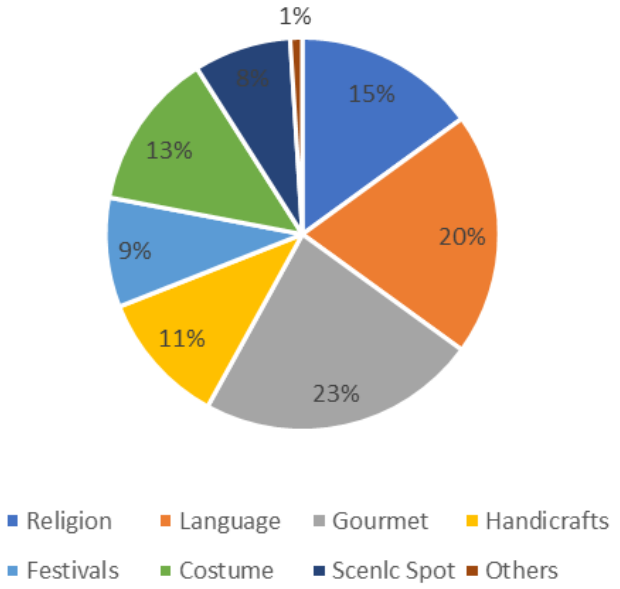

Figure 6 Key cultural elements impacting cinema choice (Bangkok)

Bangkok respondents highlighted cuisine or food (23%) as the most influential cultural factor in their cinema choices, followed by language (20%) and religion (15%). Costumes or attire (13%) and handicrafts or traditional products (11%) were considered moderately important, while festivals (9%) and tourism or scenic spots (8%) received relatively lower attention. Only 1% of respondents selected "others"

Compared with Hangzhou, where religion (59%) and language (55%) were reported as the most influential aspects, Bangkok audiences placed relatively greater emphasis on cuisine and practical cultural experiences such as food and daily lifestyle.

5. Conclusion

This study investigated the determinants of cinema-going behavior in Hangzhou, China, and Bangkok, Thailand, through a comparative analysis grounded in the 4P marketing framework. The findings highlight both universal and context-specific factors shaping audience decisions.

First, the results confirm that cinema attendance is influenced by a combination of economic, experiential, and cultural factors. Facilities, seat comfort, and film variety emerged as the most decisive determinants, surpassing traditional concerns such as price or promotional campaigns. This suggests that audiences increasingly value immersive and high-quality experiences that distinguish cinemas from home viewing.

Second, demographic and cultural contexts significantly shape audience preferences. Hangzhou audiences, dominated by younger students and early-career professionals, displayed higher interest in action and comedy genres and valued religion and language in shaping film choices. Bangkok audiences, characterized by a slightly older age structure and broader income distribution, favored science fiction and animation, while emphasizing cultural aspects such as cuisine.

Third, the COVID-19 pandemic had a measurable yet temporary impact on cinema-going. Satisfaction levels declined during the pandemic in both cities but recovered strongly afterward, reaffirming cinema's resilience as a cultural and social institution. The willingness of audiences—particularly in Bangkok—to revisit cinemas underscores their enduring relevance in the post-pandemic media landscape.

In summary, this study achieved its objectives by identifying the key factors driving cinema attendance and by demonstrating how cultural differences produce variations in audience behavior. The results not only enrich comparative media consumption research but also provide practical guidance for cinema operators seeking to refine strategies in an era of changing consumer expectations.

6. Discussion

This study provides several key insights into cinema-going behavior, which can be discussed in relation to existing literature and theoretical frameworks.

6.1 Experiential Value versus Economic Considerations

The findings demonstrate that audiences prioritize facilities, comfort, and genre diversity over price. This is consistent with earlier research identifying core factors for attracting audiences in the broader performing arts sector (Alamdari, 2000). This supports Holbrook and Hirschman's (1982) experiential consumption model, which emphasizes hedonic value and emotional engagement over rational cost‑benefit calculations. While Armstrong and Kotler (2000) highlighted the importance of pricing strategies, the present study suggests that in urban settings such as Hangzhou and Bangkok, the perceived quality of the cinematic experience outweighs ticket price as a determinant of attendance.

6.2 Demographics and Audience Segmentation

The demographic variations observed in the two cities—youth-dominated audiences in Hangzhou versus slightly older audiences in Bangkok—shaped distinct consumption patterns. Younger respondents valued novelty and immersive experiences, while older groups emphasized comfort, accessibility, and the strategic importance of screening times (Pauli, 2002). These results resonate with Engel, Kollat, and Blackwell's (1978) consumer decision model, which underscores how life stage and socio-economic conditions affect decision-making. Furthermore, education and income levels have been empirically shown to drive product differentiation in purchase criteria (Leon-Castro et al., 2015). For cinema operators, such segmentation underscores the need for differentiated strategies targeting students, professionals, and families.

6.3 Cross-Cultural Influences on Cinema Preferences

The study confirms the role of cultural dimensions in shaping audience behavior. Hangzhou respondents emphasized religion and language, while Bangkok respondents highlighted cuisine and lifestyle-related aspects. These findings align with Hofstede's cultural framework (De Mooij & Hofstede, 2011), which posits that collectivist cultures prioritize shared values and traditions, whereas more individualist or tourism-driven contexts emphasize lifestyle and leisure consumption. This suggests that cinema marketing strategies should integrate cultural symbols and narratives to better resonate with local audiences.

6.4 Pandemic Disruptions and Resilience

The decline in satisfaction during the COVID-19 period followed by recovery supports research by Buccheri (2022), who highlighted the pandemic's temporary but disruptive effect on cinema attendance. The resilience observed post-pandemic demonstrates that despite the rise of streaming platforms, cinemas retain their role as spaces of collective cultural experience. This underscores the need for adaptive strategies such as flexible scheduling, health-oriented services, and hybrid promotional approaches—including the leverage of electronic word-of-mouth platforms—to sustain audience loyalty (Hennig-Thurau, Houston, & Walsh, 2007).

6.5 Theoretical and Practical Contributions

Theoretically, this study extends the application of the 4P framework by integrating cultural and experiential dimensions into the analysis of cinema consumption. It demonstrates that while price and place remain important, product (facilities and genres) and promotion (cultural alignment) increasingly determine consumer choices. Practically, the research provides actionable insights for cinema operators in cross-cultural urban contexts, showing that improving experiential quality and aligning with cultural expectations can enhance competitiveness.

7. Suggestions

7.1 Enhance Experiential Quality

Investments should prioritize core facilities such as seating comfort, sound systems, and screen quality. These elements were consistently rated as more influential than value-added services like food or merchandise. Modernizing projection technology and maintaining immersive environments can sustain audience loyalty.

7.2 Segment Services for Diverse Audiences

Audience demographics in Hangzhou and Bangkok revealed different needs. Younger audiences in Hangzhou responded positively to genre diversity and innovative promotions, while slightly older audiences in Bangkok valued comfort and schedule flexibility. Cinemas should design differentiated packages—for instance, student discounts, family-oriented bundles, and loyalty programs targeting frequent viewers.

7.3 Integrate Cultural Elements into Marketing

Cultural preferences strongly shaped cinema choices. In Hangzhou, religious and linguistic dimensions were salient, while in Bangkok, cuisine and lifestyle-related aspects were emphasized. Cinema operators should incorporate local cultural features into film promotion, lobby design, and special events to enhance cultural resonance.

7.4 Adapt Strategies in the Post-Pandemic Era

The pandemic highlighted vulnerabilities in cinema attendance but also confirmed resilience afterward. Cinemas should adopt adaptive measures such as flexible scheduling, online booking systems, and enhanced hygiene protocols. These adjustments can address lingering concerns and restore consumer confidence.

References

Alamdari, F. (2000). *Evaluation of the causes and factors of attracting audiences in performing arts (Unpublished master's thesis).* Tarbiat Modarres University, Tehran.

Armstrong, G., & Kotler, P. (2000). *Marketing: An introduction (5th ed.).* Prentice-Hall.

Buccheri, A. (2022). *The impact of the shortening and the non-exclusivity of the theatrical window on moviegoing behaviour: A comparison between Italy and Denmark (Master's thesis).*

Chaney, D., Lunardo, R., & Mencarelli, R. (2018). *Consumption experience: Past, present and future.* Qualitative Market Research, 21(4), 402–420. https://doi.org/10.1108/QMR-04-2018-0042

De Mooij, M., & Hofstede, G. (2011). Cross-cultural consumer behavior: A *review of research findings. Journal of International Consumer Marketing, 23(3)*, 181–192.

Eliashberg, J., & Shugan, S. M. (1997). *Film patronage: Choices and consequences.* Marketing Science, 16(2), 119–139.

Engel, J. F., Kollat, D. T., & Blackwell, R. D. (1978). *Consumer behavior.* Holt, Rinehart & Winston.

Finney, J. (2010). The impact of geographic location on cinema attendance. *Journal of Urban Culture Studies, 5(2)*, 98–112.

Hennig-Thurau, T., Houston, M. B., & Walsh, G. (2007). Electronic word-of-mouth via consumer-opinion platforms: What motivates consumers to articulate themselves on the internet? *Journal of Interactive Marketing, 21(1)*, 38–52.

Holbrook, M. B., & Hirschman, E. C. (1982). The experiential aspects of consumption: Consumer fantasies, feelings, and fun. *Journal of Consumer Research, 9(2)*, 132–140.

Howard, J. A., & Sheth, J. N. (1969). *The theory of buyer behavior.* Wiley.

Karimzadeh, M. (2006). Cinema technology innovation and audience preferences. Iranian *Journal of Culture and Cinema, 12(3)*, 145–161.

Kotler, P., & Armstrong, G. (2008). *Principles of marketing (12th ed.).* Pearson Prentice Hall.

Lamb, C. W., Hair, J. F., & McDaniel, C. (1998). *Marketing.* South-Western College Publishing.

Leon-Castro, E., et al. (2015). Empirical evidence on the determination of the level of education and income of consumers in the preferential purchase criterion based on product differentiation. International *Journal of Business and Social Science, 6(7)*, 59–65.

Lilien, G. L., Kotler, P., & Sridhar, M. (1992). *Marketing models.* Prentice-Hall.

Lovell, G., & Gianluca, P. (2009). Urban cinemas: Location as a competitive advantage. Cinema Economics *Review, 14(1)*, 45–59.

Palmer, A. (2005). *Principles of service marketing (4th ed.).* McGraw-Hill Education.

Pauli, J. (2002). *Film marketing and the importance of screening times.* In Marketing and Broadcasting Film (pp. 89–99). Farabi Cinema Foundation.

Shoja'Nouri, R. (2011). *Physical aspects of film screening and audience satisfaction.* Management Science Letters, 2(4), 1349–1358.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Academic Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูมัธยมศึกษา ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

Development of Academic Leadership of Secondary School Teachers in the Eastern Economic Corridor

คิณณ์ธิฬา หิรัญเมฆานนท์[1*], ธารินทร์ รสานนท์[2], ศักดิ์ชัย นิรัญทวี[3], อัจฉรา วัฒนาณรงค์[4]

[1,2,3,4]วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา, ประเทศไทย

Khintila Hiranmekhanon[1*], Tharin Rasanond[2], Sakchai Nirunthawee[3], Achara Whattananarong[4]
[1,2,3,4]College of Management University of Phayao, Thailand
✉: * 64160344@up.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 05 May 2026; Revised: 19 May 2026; Accepted: 18 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญ 3 จังหวัดภาคตะวันออก ได้แก่ ระยอง ชลบุรี และฉะเชิงเทรา อันมีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) โดยให้ความสำคัญกับ “ครู” ในฐานะกลไกหลักของการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ครูปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนไปสู่การเป็นผู้นำทางวิชาการที่มีศักยภาพ ทั้งนี้ ภาวะผู้นำทางวิชาการของครูประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาเพื่อนร่วมวิชาชีพ และการเป็นแบบอย่างทางวิชาชีพ ขณะเดียวกัน การพัฒนาภาวะผู้นำดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนอย่างเป็นระบบทั้งภายในและภายนอก โดยปัจจัยภายในประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความกล้าตัดสินใจ และทักษะการสื่อสาร ส่วนปัจจัยภายนอกประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ การสนับสนุนของผู้บังคับบัญชา ตัวแบบผู้นำ และบรรยากาศในการทำงาน โดยประยุกต์ใช้กระบวนการบริหารคุณภาพ PDCA (Plan–Do–Check–Act) เป็นกลไกขับเคลื่อนหลักในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและเสริมสร้างกำลังคนให้สอดคล้องกับบริบท ความต้องการของพื้นที่และทิศทางการพัฒนาประเทศ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางวิชาการ, ครูมัธยมศึกษา, เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

Abstract

This article aims to present a management approach for developing the instructional leadership of secondary school teachers in the Eastern Economic Corridor (EEC), a strategic development area covering three eastern provinces of Thailand Rayong, Chonburi, and

Chachoengsao, which plays a key role in driving national development under the 20 Year National Strategy (2018–2037). The approach underscores the centrality of teachers as a primary mechanism for enhancing educational quality and standards; therefore, teachers must be supported in shifting their roles from classroom instructors to competent instructional leaders. In this regard, teachers' academic leadership comprises five key components: (1) vision, (2) curriculum development, (3) learning management, (4) professional collaboration and peer development, and (5) professional role modeling. At the same time, developing such leadership requires systematic support from both internal and external factors. Internal factors include self-efficacy, work commitment, decisiveness, and communication skills, whereas external factors include supervisory support, leadership role models, and the work climate. The Plan–Do–Check–Act (PDCA) quality management cycle is applied as a principal driving mechanism for continuous improvement to elevate educational quality and to develop human capital aligned with the local context, regional needs, and the country's overall development direction.

Keywords: academic leadership, secondary school teachers, eastern economic corridor

1. บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) เป็นกรอบการพัฒนาประเทศที่กำหนดทิศทางการขับเคลื่อนของหน่วยงานภาครัฐทุกภาคส่วนเพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 กำหนดให้รัฐจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล และใช้เป็นกรอบบูรณาการแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องกันเพื่อเกิดพลังผลักดันร่วมสู่เป้าหมาย (สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ซึ่งมุ่งเน้นยุทธศาสตร์ที่ 3 “การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้” โดยให้ความสำคัญต่อทักษะและคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 คุณภาพการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา ระบบติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาสู่มาตรฐานระดับสากล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ภายใต้บริบทดังกล่าว “ครู” เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ทั้งในมิติการจัดการเรียนรู้และการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนผ่านของสังคมและเทคโนโลยีได้เร่งให้บทบาทครูต้องปรับจาก “ผู้สอน” ไปสู่ “ผู้นำทางวิชาการ” ที่สามารถชี้นำ สนับสนุน และขับเคลื่อนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ โดยภาวะผู้นำในความหมายเชิงพฤติกรรมเกิดจากความรู้ความสามารถในการชี้นำให้เกิดการปฏิบัติตามเพื่อบรรลุเป้าหมาย และสามารถพัฒนาได้ตามประสบการณ์และการฝึกฝน (ธีรธร สุธีธร, 2559) เมื่อแนวคิดการศึกษาใหม่มุ่งยอมรับความแตกต่างของผู้เรียน ครูจึงต้องพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง เป็นแบบอย่างการเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดอย่างสร้างสรรค์ และจัดการเรียนรู้รูปแบบหลากหลาย อีกทั้งในยุค Disruption ครูจำเป็นต้องเป็นผู้นำทางวิชาการที่เข้าใจเนื้อหาอย่างถ่องแท้ ใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีในการแสวงหา ลงมือปฏิบัติ สร้างประสบการณ์ และพัฒนากระบวนการคิด การแก้ปัญหาของผู้เรียน โดยปรับวิธีสอนจากการบรรยายสู่การจัดกิจกรรมร่วมกับผู้เรียน (ทิศนา แสงระวี และ เรชา ชูสุวรรณ, 2565)

การเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการของครูจึงมีนัยสำคัญต่อการบริหารจัดการชั้นเรียน ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน และบทบาททางวิชาการในระดับสถานศึกษา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ วัฒนธรรมการ

เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการใช้ข้อมูลเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ โดยครูที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการย่อมมีศักยภาพในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียนรู้สู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิผล อีกทั้งมิติการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้ การนิเทศภายใน และการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ล้วนสัมพันธ์กับการยกระดับการเรียนรู้ขอ นอกจากนี้ หลักฐานเชิงแนวคิดและงานวิจัยชี้ว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของครูได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก อาทิ กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมผู้อื่น ความมุ่งมั่นและพลังขับเคลื่อนที่สามารถส่งผ่านไปยังผู้อื่น ทักษะการสื่อสารที่เอื้อต่อความเข้าใจร่วมและการประสานงาน รวมถึงบทบาทผู้บริหารที่กล้าตัดสินใจและการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา ตัวแบบผู้นำ และบรรยากาศการทำงานที่ส่งผลต่อทัศนคติและความพึงพอใจของบุคลากร (วิวรรธณี วงศาชโย, 2558; วศิน สรรพกิจ, 2559; พรรณี กิจสมบูรณ์, 2560)

สำหรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ครอบคลุมจังหวัดระยอง ชลบุรี และฉะเชิงเทรา เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่บรรจุอยู่ในแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี และมีแผนปฏิบัติการด้านบุคลากร การศึกษา การวิจัยและเทคโนโลยี เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยการจัดการศึกษาในพื้นที่ต้องสอดคล้องความต้องการกำลังคนของตลาดแรงงาน เตรียมความพร้อมผู้เรียนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และส่งเสริมกิจกรรมองค์ความรู้ด้าน STEM Education รวมทั้งมีโครงการยกระดับสมรรถนะการจัดการโรงเรียนต้นแบบและการใช้ภาษาต่างประเทศในระดับมัธยมศึกษาและโรงเรียนเครือข่าย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในพื้นที่สะท้อนข้อจำกัดด้านภาวะผู้นำทางวิชาการของครู เช่น ระดับภาวะผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมทางวิชาการและการเป็นแบบอย่างในการพัฒนาวิชาชีพ ครูยังไม่สามารถสร้างบทบาทผู้นำร่วมในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพได้เต็มที่จากข้อจำกัดด้านเวลา พื้นที่ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (วิชิต สุขสันติกูล และสมศักดิ์ เอี่ยมคงสี, 2566) และยังขาดการนิเทศการสอนกับการประเมินผลที่หลากหลายให้เท่าทันยุคดิจิทัล (สุพิชญ์ชญา มีแก้ว, นเรศ ขันธะรี และจิณณวัตร ปะโคทัง, 2564) สภาพปัญหาเหล่านี้ชี้ถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในพื้นที่ EEC อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ครูสามารถทำหน้าที่ “โค้ช” และ “ผู้นำการเรียนรู้” ได้เต็มศักยภาพ สนับสนุนการตัดสินใจทางการเรียน/อาชีพของผู้เรียนในช่วงมัธยมศึกษา และขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาสอดรับบริบทพื้นที่และนโยบายระดับชาติ

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อเป็นกรอบแนวคิดให้ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ประกอบการวางแผนและขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างมีทิศทางและต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนและกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่และประเทศต่อไป

2. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศในระยะยาว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับคุณภาพของประเทศในทุกภาคส่วน และพัฒนาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้สูง นโยบาย Thailand 4.0 จะช่วยยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันเตรียมความพร้อมโดยให้ความรู้ เน้นทักษะให้มีการคิดวิเคราะห์ การศึกษาต้องเร่งปฏิรูปให้กับเด็กไทย เพิ่มทักษะด้านต่างๆ เช่น พัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประสานความร่วมมือ การส่งเสริมการจัดการ

เรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสะเต็มศึกษา (STEM Education) เพื่อให้เด็กมีความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของโลกและวัตถุต่างๆ การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การปรับหลักสูตรการเรียนการสอน การบริหารจัดการคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเริ่มมาตั้งแต่ปี 2559 เป็นการศึกษาสภาพโรงเรียนการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการพูดคุยกับชุมชนเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กทั้งด้านกายภาพและด้านวิชาการให้สามารถรองรับนักเรียนได้

เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยมติคณะรัฐมนตรี ใน พ.ศ. 2558 ตั้งอยู่บริเวณในชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอ่าวไทย ซึ่งถือเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง ในการจัดทำแผนปฏิบัติราชการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ของกระทรวงศึกษาธิการ มีเป้าประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ มีคุณภาพชีวิตที่ดีคือ 1) ผู้เรียนมีทักษะด้านภาษา มีทักษะการใช้เทคโนโลยี และมีความรู้ด้านอุตสาหกรรมใหม่ สามารถสร้างนวัตกรรมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี 2) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีความรู้ด้านอุตสาหกรรมใหม่ และมีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติจากสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลอง 3) สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ในการพัฒนากำลังคนสู่พื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 4) เครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2561) จากการกำหนดแผนการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกจะมุ่งพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้มีคุณลักษณะ 2 ด้าน คือ 1) คุณลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ การมีความรู้ในระดับพื้นฐาน มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานตามคำสั่งได้ คิดแก้ปัญหาได้ และ 2) คุณลักษณะเฉพาะ ได้แก่ การใช้เครื่องมือช่าง การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ความรู้ทางด้านช่าง การจัดทำบัญชี ความสามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศ และความสามารถด้านงานฝีมือ โดยสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มีทั้งสิ้น 80 แห่ง

3. ความหมายภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

ภาวะผู้นำทางวิชาการของครูเป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจมากขึ้นในช่วงที่ผ่านมา เนื่องจากคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ได้ขึ้นอยู่กับนโยบายหรือการบริหารของสถานศึกษาเพียงด้านเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับพลังทางวิชาการที่เกิดขึ้นจริงในระดับห้องเรียนและการทำงานร่วมกันของครูในฐานะผู้ขับเคลื่อนการเรียนรู้โดยตรง ในบริบทที่ผู้เรียนมีความแตกต่างหลากหลาย หลักสูตรและมาตรฐานการเรียนรู้มีความท้าทายสูงขึ้น และการประเมินผลมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ชัดเจน ครูจึงจำเป็นต้องมีบทบาทเชิงรุกในการกำหนดทิศทางการจัดการเรียนรู้ ปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่อง และสร้างสภาพแวดล้อมทางวิชาการที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี สังคม และความคาดหวังของผู้ปกครองและชุมชน ทำให้การทำงานของครูต้องก้าวพ้นการสอนแบบรายบุคคลไปสู่การทำงานเชิงระบบร่วมกับเพื่อนครูและผู้เกี่ยวข้อง ทั้งในรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และการร่วมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา ภาวะผู้นำทางวิชาการของครูจึงเป็นฐานสำคัญ

ที่ช่วยเชื่อมโยงการสอนในชั้นเรียนเข้ากับการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและทำให้การยกระดับผลลัพธ์ผู้เรียนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีของภาวะผู้นำทางวิชาการของครู สามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู หมายถึง ความสามารถในการเป็นผู้นำด้านวิชาการ โดยครูทำหน้าที่สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการวางแผนการสอน การใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม การเป็นแบบอย่างทางวิชาชีพ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครู เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ทั้งในระดับรายบุคคลและระดับองค์กร (Nguyen, D., Harris, A., & Ng, D. (2019).; Harris & Muijs, 2005,; York-Barr & Duke, 2004; Katzenmeyer & Moller, 2009)

แนวคิดร่วมของนักวิชาการเหล่านี้เน้นว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของครูไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในห้องเรียน แต่ขยายบทบาทไปถึงการเป็นผู้นำในการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา บทบาทในการพัฒนาหลักสูตร และการมีบทบาทในการตัดสินใจด้านนโยบายภายในโรงเรียน ครูในบทบาทนี้ต้องมีความเชี่ยวชาญทางวิชาการ มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีเจตคติที่ดีต่อการพัฒนาวิชาชีพ

นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดที่เน้นว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของครูควรแสดงออกผ่านพฤติกรรมที่มุ่งเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และสามารถพัฒนาวัฒนธรรมวิชาชีพของครูในโรงเรียนให้เข้มแข็งขึ้น เช่น การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community – PLC) และการจัดกระบวนการนิเทศภายในกลุ่มสาระ

ภาวะผู้นำทางวิชาการของครูได้รับการยกย่องว่าเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ในระดับสถานศึกษา โดยเฉพาะในยุคที่โรงเรียนต้องเผชิญกับความท้าทายด้านการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง นักวิชาการจำนวนมากเห็นพ้องกันว่า ครูที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการไม่ได้จำกัดบทบาทอยู่เพียงการสอนในชั้นเรียน แต่ยังทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และริเริ่มกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในระดับกลุ่มสาระและระดับโรงเรียน

แนวคิดร่วมของนักวิชาการเหล่านี้เน้นให้ครูมีบทบาทเชิงรุกในด้านวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทในการพัฒนาหลักสูตร การใช้กลยุทธ์การสอนที่หลากหลาย การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตลอดจนการเป็นที่ปรึกษาให้กับครูคนอื่น ๆ ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) และการเป็นแบบอย่างทางวิชาชีพเชิงนโยบายด้านการเรียนการสอนของโรงเรียน

4. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

ภาวะผู้นำทางวิชาการของครูเป็นพลังเชิงวิชาชีพที่สะท้อนความสามารถในการขับเคลื่อนคุณภาพการเรียนรู้ จากภายในห้องเรียนสู่ระดับชั้นเรียน กลุ่มสาระ และทั้งสถานศึกษา โดยครูมิได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดความรู้ตามหลักสูตรเท่านั้น หากยังเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อปรับปรุงการสอน ผู้สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนครู และผู้ประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์อย่างมีความหมาย ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมและนโยบาย

การศึกษาในปัจจุบัน ภาวะผู้นำทางวิชาการของครูจึงถูกมองเป็นสมรรถนะสำคัญที่เชื่อมโยงทั้งคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของครูของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) สามารถอธิบายองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของครูได้ 5 ประการ ดังนี้

1) การมีวิสัยทัศน์ หมายถึง ความสามารถในการมองเห็นภาพอนาคตที่พึงประสงค์อย่างชัดเจน พร้อมกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ วิสัยทัศน์ที่ดีต้องมีความเป็นไปได้ สอดคล้องกับบริบท และสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจและร่วมขับเคลื่อนองค์กร การมีวิสัยทัศน์จึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของภาวะผู้นำ โดยเฉพาะในสถานศึกษาที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน

2) การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการสร้าง ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงแผนการจัดประสบการณ์เรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี รวมทั้งตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและบริบทท้องถิ่น โดยครอบคลุมการออกแบบเนื้อหา ทักษะ กิจกรรม และวิธีการเรียนรู้ที่นำไปสู่คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายการศึกษา

3) การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ครูออกแบบ วางแผน และดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยหลักการ ทฤษฎีการเรียนรู้ เทคนิควิธีการสอน และสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน มุ่งเน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้เต็มที่ อีกทั้งยังครอบคลุมการจัดทำหลักสูตร การสอน การวัดผล และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ

4) การพัฒนาเพื่อนร่วมวิชาชีพ หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมและปรับปรุงการทำงานร่วมกันของสมาชิกในทีมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น โดยเน้นการเสริมสร้างทักษะ ความรู้ และพฤติกรรมของสมาชิก เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ความพึงพอใจ และความสามารถในการบรรลุเป้าหมายร่วมกันขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

5) การเป็นแบบอย่างทางวิชาชีพ หมายถึง หมายถึง การที่ครูประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามหลักคุณธรรม จริยธรรม และมาตรฐานวิชาชีพ ทั้งในด้านพฤติกรรม บุคลิกภาพ เจตคติ และการแสดงออกทางวิชาการ โดยมุ่งเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่ผู้เรียน เพื่อนร่วมงาน และชุมชน ครูในฐานะแบบอย่างมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมแรงบันดาลใจ สร้างค่านิยมที่ดี และหล่อหลอมพฤติกรรมของผู้เรียนผ่านการเรียนรู้ด้วยการสังเกตเลียนแบบ

5. ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

ภาวะผู้นำทางวิชาการของครูถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา เนื่องจากครูเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการออกแบบ จัดการ และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้ครูสามารถแสดงออกถึงภาวะผู้นำทางวิชาการอย่างเต็มศักยภาพจึงเป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาการบริหารจัดการในระดับสถานศึกษา

อย่างไรก็ตาม การแสดงออกถึงภาวะผู้นำทางวิชาการของครูไม่ได้เกิดขึ้นจากความสามารถส่วนบุคคลเพียงลำพัง แต่ยังได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นปัจจัยภายใน เช่น คุณลักษณะส่วนบุคคล ความสามารถ ทัศนคติ และแรงจูงใจ รวมถึงสภาพแวดล้อมในการทำงาน และปัจจัยภายนอก เช่น นโยบายทางการศึกษา โครงสร้างการบริหาร ระบบสนับสนุนจากผู้บริหาร ชุมชน และวัฒนธรรมองค์การ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการเอื้อหรือขัดขวางการแสดงออกของภาวะผู้นำของครู

จากการสังเคราะห์แนวคิด หลักการต่าง ๆ จึงสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของครู หมายถึง องค์ประกอบหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทผู้นำทางวิชาการของครูในสถานศึกษา โดยปัจจัยภายในและภายนอกล้วนมีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างหรือจำกัดการแสดงภาวะผู้นำทางวิชาการของครู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายใน หมายถึง องค์ประกอบหรือเงื่อนไขที่อยู่ภายในบุคคลหรือองค์กร ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจ พฤติกรรม และประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยปัจจัยเหล่านี้ครอบคลุมทั้งด้านโครงสร้างองค์กร วัฒนธรรมภายใน ระบบการบริหารจัดการ รวมถึงคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ปัจจัยภายในได้เป็น 4 องค์ประกอบหลัก คือ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความกล้าตัดสินใจ และทักษะการสื่อสาร

1) ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเอง มีความภาคภูมิใจ กล้าแสดงออก และกล้าตัดสินใจด้วยความมั่นใจ เชื่อว่าตนเองมีความสามารถ ความสำคัญ และมีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ของชีวิต บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะสามารถเผชิญปัญหา แก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง ยอมรับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น และแสดงออกอย่างเหมาะสม ทั้งด้านความคิด คำพูด และพฤติกรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จและการพัฒนาตนเอง

2) ความมุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง ความรู้สึก ความตั้งใจ และพฤติกรรมที่แสดงถึงความใส่ใจ ทุ่มเท และจดจ่อกับงานอย่างต่อเนื่อง เป็นแรงผลักดันจากภายในที่ทำให้บุคคลกระตือรือร้น มีพลัง และยินดีทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยไม่ได้ขึ้นกับสิ่งเร้าภายนอก ความมุ่งมั่นนี้สะท้อนผ่านความกระฉับกระเฉง ความอุทิศตน และการมีสมาธิในการทำงาน บุคคลที่มีความมุ่งมั่นสูงมักมีความผูกพันกับองค์การ มีเจตคติที่ดี และมีแนวโน้มประสบความสำเร็จในการทำงาน

3) ความกล้าตัดสินใจ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการพิจารณา วิเคราะห์ข้อมูล และเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดจากหลายทางอย่างมีเหตุผลและมั่นใจ โดยอาศัยความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อมั่นในตนเอง พร้อมรับผิดชอบผลของการตัดสินใจนั้น การตัดสินใจประกอบด้วยกระบวนการที่ซับซ้อน ตั้งแต่การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์สถานการณ์ ออกแบบแนวทาง และเลือกแนวทางที่เหมาะสมที่สุด

4) ทักษะการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถในการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิด ความรู้สึก หรือข่าวสาร ผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น การพูด การฟัง การเขียน และการใช้ภาษากาย โดยมุ่งสร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งครอบคลุมทั้งพฤติกรรมทางวัจนภาษาและอวัจนภาษา เพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสารสามารถสื่อความหมายตรงกันและบรรลุเป้าหมายของการสื่อสาร

5.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอก หมายถึง องค์ประกอบหรืออิทธิพลที่อยู่ภายนอกบุคคลหรือองค์กร ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้โดยตรง แต่มีผลกระทบอย่างมากต่อการดำเนินงาน การตัดสินใจ และพฤติกรรมของบุคคลหรือองค์กร ปัจจัยเหล่านี้อาจรวมถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม เทคโนโลยี และกฎหมาย ประกอบด้วย

1) การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา หมายถึง การที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหารให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งในด้านการวางแผน การปฏิบัติงาน และการพัฒนาวิชาชีพ รวมถึงการให้คำแนะนำ การรับฟังปัญหา การให้กำลังใจ และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการสนับสนุนดังกล่าวยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กร และนำไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมายร่วมกัน

2) ตัวแบบผู้นำ หมายถึง บุคคลต้นแบบหรือแบบอย่างที่มีพฤติกรรมและการกระทำที่สามารถเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ เลียนแบบ และพัฒนาแนวคิดหรือพฤติกรรมของตนให้เหมาะสม โดยตัวแบบเหล่านี้มักเป็นผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ครอบครัว หรือบุคคลใกล้ชิด ซึ่งแสดงออกถึงความรับผิดชอบ ความสำเร็จ ความมุ่งมั่น และการคำนึงถึงผลประโยชน์ขององค์กรหรือสังคม

3) บรรยากาศในการทำงาน หมายถึง สภาพแวดล้อมในการทำงานทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ รวมถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์การ ซึ่งส่งผลต่อความรู้สึก แรงจูงใจ พฤติกรรม และประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร โดยบรรยากาศที่ดีจะเกิดจากการบริหารจัดการของผู้บริหารที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน ส่งเสริมความร่วมมือ ขวัญกำลังใจ ความพึงพอใจ และวัฒนธรรมในองค์การ

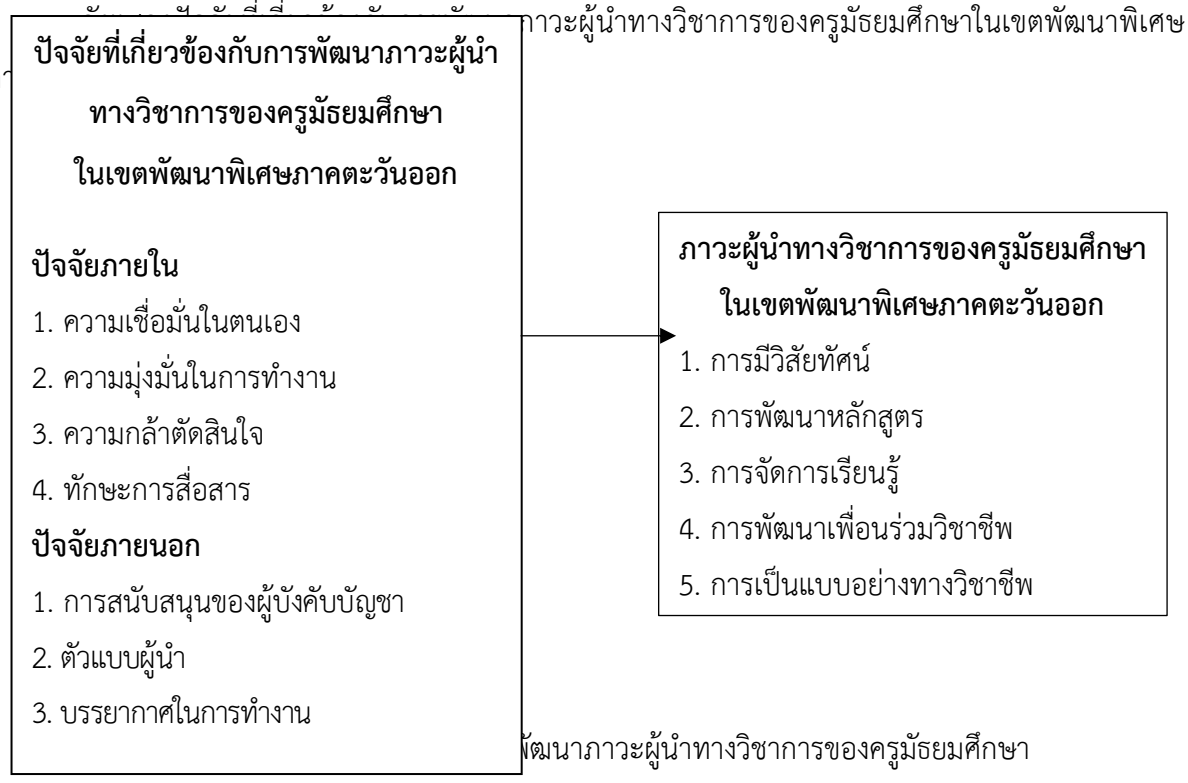
6. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูมัธยมศึกษา ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ครอบคลุมจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่มีบทบาทต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในระยะยาว โดยการจัดการศึกษาในพื้นที่จำเป็นต้องยกระดับคุณภาพและมาตรฐานให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศและความต้องการกำลังคนของพื้นที่อย่างเป็นระบบ ภายใต้บริบทดังกล่าว ครูเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เป้าหมายด้านคุณภาพผู้เรียนเกิดขึ้นจริงในระดับห้องเรียนและสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ครูปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนไปสู่ผู้นำทางวิชาการที่สามารถชี้นำ สนับสนุน และขับเคลื่อนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีคุณภาพต่อเนื่อง โดยเฉพาะในยุคที่สถานศึกษาต้องรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี สังคม และความคาดหวังที่สูงขึ้นต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในพื้นที่ EEC สามารถจัดวางเป็นกรอบการพัฒนาเชิงระบบที่ประกอบด้วย “องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครู” “ปัจจัยสนับสนุน” และ “กลไกการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง” โดยมุ่งให้การพัฒนาเกิดผลทั้งในมิติคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูและความเข้มแข็งของระบบวิชาการในสถานศึกษา

ประการแรก แนวทางการพัฒนามุ่งเสริมสร้างองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครู 5 ประการ ได้แก่ (1) การมีวิสัยทัศน์ ซึ่งสะท้อนความสามารถในการมองเห็นภาพอนาคตที่พึงประสงค์ด้านคุณภาพการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และแนวทางดำเนินงานอย่างเป็นระบบ (2) การพัฒนาหลักสูตร ซึ่งหมายถึงกระบวนการสร้าง ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงแผนการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงและบริบท (3) การจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการออกแบบ วางแผน และดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยอาศัยหลักการ ทฤษฎี เทคนิควิธีสอน สื่อและเทคโนโลยี รวมถึงการวัดและประเมินผลอย่างเป็นระบบ (4) การพัฒนาเพื่อนร่วมวิชาชีพ ซึ่งเน้นการส่งเสริมและปรับปรุงการทำงานร่วมกันของสมาชิกในทีมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น และ (5) การเป็นแบบอย่างทางวิชาชีพ ซึ่งมุ่งให้ครูประพฤติปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรม จริยธรรม และมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อเป็นต้นแบบแก่ผู้เรียน เพื่อนร่วมงาน และชุมชน องค์ประกอบทั้งห้านี้ทำหน้าที่เป็น “กรอบสาระ” ของการพัฒนา โดยสะท้อนสิ่งที่ครูต้องพัฒนาเพื่อยกระดับบทบาทเชิงวิชาการทั้งในชั้นเรียนและในระดับโรงเรียน (ขันธ์ชัย อธิเกียรติ และธนารักษ์ สารเถื่อนแก้ว, 2561)

ประการที่สอง แนวทางการพัฒนาต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนอย่างเป็นระบบทั้งภายในและภายนอก เพื่อทำให้การพัฒนาองค์ประกอบทั้งห้าเกิดขึ้นได้จริงและต่อเนื่อง ปัจจัยภายในประกอบด้วย ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความกล้าตัดสินใจ และทักษะการสื่อสาร ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจ พฤติกรรม และความสามารถในการแสดงบทบาทผู้นำทางวิชาการของครู ขณะที่ปัจจัยภายนอกประกอบด้วย การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา ตัวแบบผู้นำ และบรรยากาศในการทำงาน ซึ่งเป็นเงื่อนไขด้านการบริหารและสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อหรือจำกัดการเกิดภาวะผู้นำของครูในสถานศึกษา การจัดระบบสนับสนุนดังกล่าวจึงเป็นฐานสำคัญที่ทำให้ครูสามารถริเริ่ม ขับเคลื่อน และทำงานร่วมกับผู้อื่นในมิติวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาวะผู้นำทางวิชาการของครูมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ประการสุดท้าย เพื่อให้การพัฒนาเกิดความเป็นระบบ ตรวจสอบได้ และปรับปรุงได้อย่างต่อเนื่อง แนวทางนี้เสนอให้ใช้วงจรการบริหารงานคุณภาพ PDCA เป็นกลไกขับเคลื่อนหลัก โดยเริ่มจากการวางแผน (Plan) อย่างเป็นระบบ ครอบคลุมการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ กำหนดขั้นตอน ระยะเวลา ผู้รับผิดชอบ และงบประมาณ ต่อด้วยการปฏิบัติตามแผน (Do) ผ่านโครงสร้างรองรับและการดำเนินงานจริง จากนั้นตรวจสอบ (Check) ด้วยการประเมินทั้งโครงสร้าง ขั้นตอน และผลของการดำเนินงานตามแผน และนำผลไปสู่การปรับปรุงแก้ไข (Act) โดยวิเคราะห์สิ่งที่ควรพัฒนาและสังเคราะห์แนวทางดำเนินการที่เหมาะสมสำหรับรอบถัดไป กลไก PDCA จึงทำให้การพัฒนาไม่เป็นเพียงกิจกรรมครั้งคราว แต่เป็นกระบวนการพัฒนาที่มีความต่อเนื่องและมีการเรียนรู้จากผลการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

โดยสรุป แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกคือการพัฒนาเชิงระบบที่กำหนดเป้าหมายการพัฒนาผ่านองค์ประกอบภาวะผู้นำ 5 ประการ ดำเนินการภายใต้เงื่อนไขสนับสนุนทั้งปัจจัยภายในและภายนอก และขับเคลื่อนด้วยกลไกการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านวงจร PDCA เพื่อให้สถานศึกษาสามารถวางแผน ดำเนินงาน ตรวจสอบ และปรับปรุงการพัฒนาครูได้อย่างมีทิศทางและต่อเนื่องสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ EEC

ตัวอย่างการนำแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกไปประยุกต์ใช้ สามารถดำเนินการเป็นกระบวนการพัฒนาเชิงระบบในช่วงระยะเวลา 1 ภาคเรียน โดยยึดวงจร PDCA เป็นกรอบกำกับให้การพัฒนามีทิศทาง ชัดเจน และต่อเนื่อง ทั้งนี้ สถานศึกษาควรเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาร่วมกันบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ของผู้เรียนและครู เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ข้อมูลการประเมินสมรรถนะผู้เรียน ผลการนิเทศภายใน และความต้องการจำเป็นด้านการพัฒนาวิชาชีพของครู จากนั้นจึงจัดวางกิจกรรมพัฒนาให้สอดรับกับองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูทั้ง 5 ประการ โดยมุ่งเสริมสร้างความสามารถของครูในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการเรียนรู้ที่สอดคล้องบริบทพื้นที่ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่เชื่อมโยงทักษะอนาคตและความต้องการกำลังคนในพื้นที่ ยกระดับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและใช้การวัดประเมินผลที่หลากหลาย ตลอดจนพัฒนาการทำงานร่วมกันเชิงวิชาชีพผ่านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างมีคุณภาพ พร้อมส่งเสริมให้ครูแสดงบทบาทเป็นแบบอย่างทางวิชาชีพทั้งด้านมาตรฐานจริยธรรมและความเป็นผู้นำทางวิชาการในสถานศึกษา เมื่อเข้าสู่ระยะปฏิบัติ สถานศึกษาควรจัดให้มีการนิเทศภายในและการโค้ชเชิงวิชาชีพที่เน้นการสะท้อนผลการสอนและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยผู้บริหารสนับสนุนปัจจัยเอื้อ เช่น เวลา ทรัพยากร และบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งอาจเชื่อมโยงความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกเพื่อเสริมแรงทางวิชาการและจัดให้มีตัวแบบผู้นำที่เป็นรูปธรรม ในระยะตรวจสอบและประเมินผล สถานศึกษาควรใช้หลักฐานเชิงประจักษ์เป็นฐานในการพิจารณาความก้าวหน้า ได้แก่ ผลงานผู้เรียน ผลสะท้อนจากการสังเกตชั้นเรียน หลักฐานจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครู และการประเมินตนเองของครูในด้านความเชื่อมั่น ความมุ่งมั่น ความกล้าตัดสินใจ และทักษะการสื่อสาร เพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบและกำหนดแนวทางปรับปรุงในรอบถัดไป และขั้นสุดท้าย การปรับปรุง

ควรถูกแปลงเป็นมาตรการเชิงปฏิบัติที่ชัดเจนทั้งในระดับรายบุคคลและระดับกลุ่มสาระ เช่น การปรับรูปแบบนิเทศและการพัฒนา PLC การจัดระบบลดภาระงานที่ไม่เกี่ยวกับการสอน และการกำหนดแผนพัฒนาวิชาชีพที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และยุทธศาสตร์ของสถานศึกษา ทั้งกระบวนการดังกล่าวจะทำให้การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูไม่เป็นเพียงกิจกรรมครั้งคราว หากแต่เป็นระบบพัฒนาเชิงคุณภาพที่ตรวจสอบได้ เรียนรู้ได้ และยกระดับได้อย่างต่อเนื่อง (Deming, 1986)

8. บทสรุป

บทความวิชาการฉบับนี้นำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยเน้นบทบาทครูในฐานะกลไกสำคัญของการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และมาตรฐานการศึกษา สาระสำคัญประกอบด้วยองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครู 5 ประการ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาเพื่อนร่วมวิชาชีพ และการเป็นแบบอย่างทางวิชาชีพ ซึ่งการพัฒนาภาวะผู้นำดังกล่าวต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนอย่างเป็นระบบทั้งปัจจัยภายใน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความกล้าตัดสินใจ และทักษะการสื่อสาร และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนของผู้บังคับบัญชา ตัวแบบผู้นำ และบรรยากาศในการทำงาน ทั้งนี้ บทความเสนอการประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ PDCA เป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สถานศึกษาสามารถวางแผน ดำเนินการ ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูได้อย่างมีทิศทาง อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนและการพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับบริบท ความต้องการของพื้นที่ EEC และทิศทางการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ ผลการสังเคราะห์ดังกล่าวสามารถใช้เป็นฐานเชิงแนวคิดและหลักฐานเชิงวิชาการสำหรับการพัฒนาระยะถัดไป โดยนำไปสู่การจัดทำ “รูปแบบบริหารเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก” เพื่อเป็นกรอบในการพิจารณา ออกแบบกลไกสนับสนุน กำกับติดตาม และปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1) สถานศึกษาควรกำหนดเป้าหมายและแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูตามองค์ประกอบ 5 ประการอย่างชัดเจน และดำเนินการให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ EEC

2) ควรจัดระบบสนับสนุนให้ครูแสดงบทบาทผู้นำได้จริง โดยเสริมทั้งปัจจัยภายใน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความกล้าตัดสินใจ ทักษะการสื่อสาร และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนของผู้บังคับบัญชา ตัวแบบผู้นำ บรรยากาศในการทำงาน

3) ควรใช้วงจร PDCA เป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การพัฒนามีการวางแผน ดำเนินการ ตรวจสอบ และปรับปรุงอย่างเป็นระบบ

9.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1) ควรนำกรอบองค์ประกอบ 5 ประการ ปัจจัยสนับสนุน 7 ประการ และกระบวนการ PDCA ไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาจริงในพื้นที่ EEC เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานตามแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน

2) ควรติดตามผลการพัฒนาเป็นรอบ PDCA เพื่อใช้ข้อมูลจากการตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุง (Act) ในการพัฒนาแนวทางให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3)

เอกสารอ้างอิง

ขันธ์ชัย อธิเกียรติ, & ธนารักษ์ สารเถื่อนแก้ว. (2561). *การสอนแบบทันสมัยและเทคนิควิธีสอนแนวใหม่.* http://regis.skru.ac.th/RegisWeb/webpage/addnews/data/2017-07-24_078.pdf

ธีรธร สุธีธร. (2559). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในยุคการศึกษา 4.0.* พิมพ์ดี.

ทิศนา แสงระวี, & เรชา ชูสุวรรณ. (2565). ครูไทยกับการจัดการเรียนรู้ในยุค Digital Disruption. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 9*(4), 13–26.

พรรณี กิจสมบูรณ์. (2560). กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษากับการเสริมสร้างภาวะผู้นำครู. *วารสารศึกษาศาสตร์, 23*(2), 14–30.

วิชิต สุขสันติกูล, & สมศักดิ์ เอี่ยมคงสี. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2. *วารสารบริหารการศึกษา มศว, 20*(38), 51–61.

วิวรรธณี วงศาชโย. (2558). บทบาทของครูกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา, 8*(2), 33–47.

วศิน สรรพกิจ. (2559). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา. *วารสารครุศาสตร์, 40*(3), 65–78.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ.* สำนักพัฒนาหลักสูตรและนิเทศการศึกษา.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561–2580).* สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.*

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2561). *แผนปฏิบัติราชการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สุพิชญ์ชญา มีแก้ว, นเรศ ขันธะรี, & จิณณวัตร ปะโคทัง. (2564). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครูในยุคดิจิทัล โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 9*(5), 1952–1963.

Deming, W. E. (1986). *Out of the crisis.* MIT Center for Advanced Engineering Study.

Harris, A., & Muijs, D. (2005). *Improving schools through teacher leadership.* Open University Press.

Katzenmeyer, M., & Moller, G. (2009). *Awakening the sleeping giant: Helping teachers develop as leaders* (3rd ed.). Corwin.

Nguyen, D., Harris, A., & Ng, D. (2020). A review of the empirical research on teacher leadership (2003–2017): Evidence, patterns and implications. *Journal of Educational Administration, 58*(1), 60–80. https://doi.org/10.1108/JEA-02-2018-0023

York-Barr, J., & Duke, K. (2004). What do we know about teacher leadership? Findings from two decades of scholarship. *Review of Educational Research, 74*(3), 255–316. https://doi.org/10.3102/00346543074003255

Review Article
JBER Scope: Arts and Culture

Research on Yunnan Tropical Rainforest Themes in the Modern Transformation of Contemporary Chinese Flower-and-Bird Painting

Huizhe Zhang[1*], Shaowen Wang[2]
[1,2]International Chinese College, Panyapiwat Institute of Management, Thailand

✉: * 646302633@qq.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 06 May 2026; Revised: 20 May 2026; Accepted: 19 June 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

Within the context of the modern transformation of contemporary Chinese painting, the Yunnan tropical rainforest theme in flower-and-bird painting has become an important site for observing subject expansion and language renewal. This study adopts a literature review approach combined with bibliometric overview and thematic synthesis to map research hotspots, knowledge structures, and developmental trends. It finds that while existing studies are rich in historical narration and stylistic case analysis, they remain weak in clarifying conceptual boundaries, explaining the transformation from local ecological experience to visual language, and theorizing field sketches and interviews.Accordingly, this paper proposes a future research agenda that reorganizes case materials into comparable analytical dimensions and constructs an explanatory chain linking ecological experience, modes of observation, image construction, and brushwork–color relationships, while incorporating institutional and technological factors to enhance explanatory depth.

Keywords: Yunnan; Tropical Rainforest Theme; Flower-and-Bird Painting; Modern Transformation

1. Introduction

Chinese painting has continuously evolved throughout its long history, developing from early image-making practices such as rock and silk paintings into a mature system of subjects and theoretical traditions. Since the Sui, Tang, Song, and Yuan dynasties, it has formed an aesthetic pursuit centered on the expressive charm of brush and ink (bimo) and the communication of artistic conception (yijing). Entering the modern era, the concept of "Chinese painting" (Zhongguohua) has become increasingly prominent. While inheriting tradition, it has continuously absorbed foreign painting experiences and sought innovative development. Hence, "brush and ink should follow the times" has become a key proposition in discussing the modern transformation of Chinese painting. However, contemporary Chinese painting still faces the practical dilemma of "where to go" under the combined influences of epochal shifts, culture, thought, and technology. Particularly under the guidance of high-level exhibitions like the National Fine Arts Exhibition, the creative scene, beneath its seemingly prosperous appearance, the contemporary exhibition-oriented creative system has generated persistent problems, including stylistic homogenization, reliance on photographic sources, repetitive compositional templates, and training practices oriented toward a standardized “National Exhibition style.” In recent years, emerging phenomena such as the submission of AI-generated images have further intensified concerns about utilitarian participation and the erosion of creative autonomy. Utilitarian participation in exhibitions further leads to a vicious cycle within these high-level platforms, impacting the purity of creation and creative concepts. Simultaneously, some painters,

under the slogan of "combining Chinese and Western elements / learning from others," deviate from the spiritual essence of Chinese painting, while thematic eulogies and expressions of "truth, goodness, and beauty" can easily become formulaic (An, 2021). At the level of stylistic structure, compared to the revival and flourishing of meticulous painting (gongbi), freehand flower-and-bird, freehand landscape, and freehand figure painting show an overall decline in both quantity and quality. The notion of a "Gongbi Era" and the question "where has the freehand spirit gone" reflect the risk of losing the freehand spirit (xieyi jingshen) during the process of modernization (Guo, 1986; Meng, 2024).

Against this backdrop, "searching for new subjects" is seen as an important path to promote the reform and innovation of Chinese painting. However, breakthroughs in subject matter have repeatedly encountered a "hard-to-find" predicament since modern times, with a strong tendency for the inertia of traditional motifs to reassert itself. In contrast, the Yunnan Xishuangbanna tropical rainforest theme has been developing since its entry into the field of Chinese painting in the 1960s: from early dominance by printmaking to artists like Yuan Xiaocen, Wang Jinyuan, and Lang Sen deeply engaging in rainforest creation, to collective artist excursions to Xishuangbanna for sketching in the 1980s, gradually forming a unique artistic language and aesthetic orientation since the 1990s, and even proposing the concept of "Chinese Tropical Rainforest Theme Flower-and-Bird Painting" (Yin, 2017). Although the "Tropical Rainforest Painting School" has not yet gained academic consensus and the "Yunnan Phenomenon" remains a provisional description, from the perspective of creative practice, the Xishuangbanna tropical rainforest has become an important "source of creation and a place of pilgrimage" for contemporary flower-and-bird painters. Relevant statistics also show that in flower-and-bird painting exhibitions held by the China Artists Association in the past three years, rainforest-related works accounted for approximately 54% of about 2,200 works across 11 exhibitions, highlighting its influence in contemporary creation. Based on this, this paper takes the problems facing current Chinese painting development as its background, anchors itself in Yunnan and focuses on the tropical rainforest theme. It aims to review and critique related research and creative discussions, focusing on the theoretical issues of regional elements, local experience, and creative pathways, thereby providing a more explanatory knowledge framework and research agenda to respond to the epochal question of "Chinese painting reform."

Accordingly, this paper reviews and critiques existing research and creative discussions surrounding the Yunnan tropical rainforest theme, with particular attention to regional elements, local experience, and creative pathways, in order to provide a more explanatory knowledge framework and a structured research agenda for discussing the contemporary transformation of Chinese painting.

2. Methodology

Centered on the core concern of "how Yunnan tropical rainforest theme flower-and-bird painting enters the discussion on contemporary flower-and-bird painting transformation," this paper designs its review work as a path from "material aggregation" to "structural explanation." It aims not only to gather research texts as comprehensively as possible but also to answer more critical questions—what exactly existing studies discuss, which issues are repeatedly emphasized, and which problems have been consistently neglected. Based on this judgment, literature sources cover journal articles, dissertations, monographs, and related archival materials. A large volume of reading forms the basis for comprehensive analysis and synthesis, ensuring the review is built on a relatively solid foundation of literature rather than impressionistic judgments from a few representative texts. During the organization process, literature is categorized by focus and problem domains: including macro discussions on the traditional system and modern transformation of flower-and-bird painting, research clues on regional art phenomena and the Yunnan context, and specialized discussions on the concept definition, image construction, and creative practice of the tropical rainforest theme. This categorization aims to facilitate subsequent thematic synthesis around a "chain of questions," avoiding mere material accumulation caused by chronological or author-based listing.

When the literature scale expands to a certain point, relying solely on manual reading

often makes it difficult to grasp the "overall shape" of the research structure in a timely manner: for example, which keywords form the core of the discussion, which concepts appear sporadically in only a few texts, and whether research interest is sustained or fluctuates periodically. To enhance the verifiability of such a "panoramic grasp," this paper uses CNKI (China National Knowledge Infrastructure) as the primary search and data source, and employs CiteSpace for visual-assisted analysis of relevant research. It focuses on presenting keyword co-occurrence networks and publication trend data to identify hotspots, thematic connections, and potential gaps. It is crucial to emphasize that visualization tools do not replace scholarly judgment; they are more like a "roadmap": helping researchers ground their judgments on "where research is concentrated and where it is sparse" onto interpretable evidence during the review writing, thereby deciding which themes require detailed discussion and which are better handled summarily.

After the macro structure is preliminarily outlined, the review writing shifts towards a more explanatory task: how to transform scattered research into a discussable knowledge framework and naturally narrow the discussion from the background to the focal point. Therefore, this paper adopts a "funnel-like" organizational strategy, constructing the thematic review as a progressively narrowing chain: establishing theoretical coordinates with general discussions on the tradition and modern transformation of flower-and-bird painting, then focusing on the meso-level of "regional culture—regional art" in the Yunnan context, subsequently advancing to key issues of the rainforest theme such as concept, types, and image construction, and finally compressing the preceding threads into clearly articulated core questions and research gaps. This structure simultaneously addresses two levels of inquiry: first, why the rainforest theme has become an important direction for expanding contemporary flower-and-bird painting subjects; second, how this direction has been explained in existing research and in which aspects mechanistic explanations are lacking. Based on this organization, the "output" of the review is not merely an overview of the research status but also includes a structured distillation of deficiencies—such as how local experience and ecological elements are transformed into visual language, how field sketches enter theoretical narratives in art history, and how the chain between visual perception and experiential transformation is explained and verified—thus providing a clearer, more dialogical foundation for subsequent research agendas and problem identification.

3. Bibliometric Overview

The purpose of this section's bibliometric analysis is to move the discussion on "Yunnan Tropical Rainforest Theme Flower-and-Bird Painting" from experiential judgment to a verifiable evidence level regarding its research popularity and knowledge structure. Relying solely on the reading experience of a few representative texts often leads to two biases. One bias stems from the significant visibility at the creation and exhibition level, leading researchers to overestimate the depth and systematization of academic research. The other bias occurs when materials are scattered; due to the dispersed distribution of research topics and inconsistent use of concepts, readers may conversely underestimate the existing focal points and problem threads. The value of a bibliometric overview lies precisely in building an interpretable intermediate layer between "the phenomenon seems hot" and "the research is actually not deep," enabling review writing to move beyond general judgments and more accurately answer questions about where research interest has formed, what hotspots revolve around, and where the weak links actually lie.

Placing the bibliometric results against a background closer to actual research scenarios makes this tension clearer. The "heat" at the creation and exhibition level has fairly clear external manifestations. For instance, according to relevant statistics, in flower-and-bird painting exhibitions held by the China Artists Association over the past three years, rainforest-related works accounted for about 54% of approximately 2,200 works across 11 exhibitions. This proportion at least indicates the sustained appeal of this theme to contemporary flower-and-bird painters, meaning rainforest visual experience is repeatedly chosen as a translatable, disseminable creative resource. However, academic research output has not synchronized with this creative popularity to form a high-density accumulation; research remains in a growing but thin stage. For review writing, this misalignment alerts us: on one hand, we must acknowledge the prominence

of the creative phenomenon; on the other hand, we must organize materials with clearer conceptual boundaries and mechanistic questions, avoiding equating exhibition visibility with theoretical maturity (Man, 2020).

In terms of publication trends, this research direction showed low-level accumulation over a long period, with a more noticeable upward signal appearing only in recent years. The fact that the annual publication volume first broke into double digits in a certain year can certainly be interpreted as the research theme beginning to stably enter academic discourse. However, the more important implication is that it remains a "growth point," not yet a research field with a mature theoretical tradition. That is to say, the rise in research interest is more like a response to creative phenomena, indicating the topic is coalescing but has not yet entered a stage of high-density theoretical production. Under such transitional conditions, academic texts often present two coexisting structures. One type of text is better at describing creative phenomena and sorting out painters, works, and stylistic genealogies, emphasizing "what has appeared," "who the representative figures are," and "what stylistic features exist." The other type attempts to propose concepts, paths, or explanatory models, but due to limited quantity or unstable evidence chains, their theoretical advancement remains insufficient. These two types together constitute the current research landscape, yet they also explain why "research is growing" and "systematicity is still lacking" can simultaneously hold true.

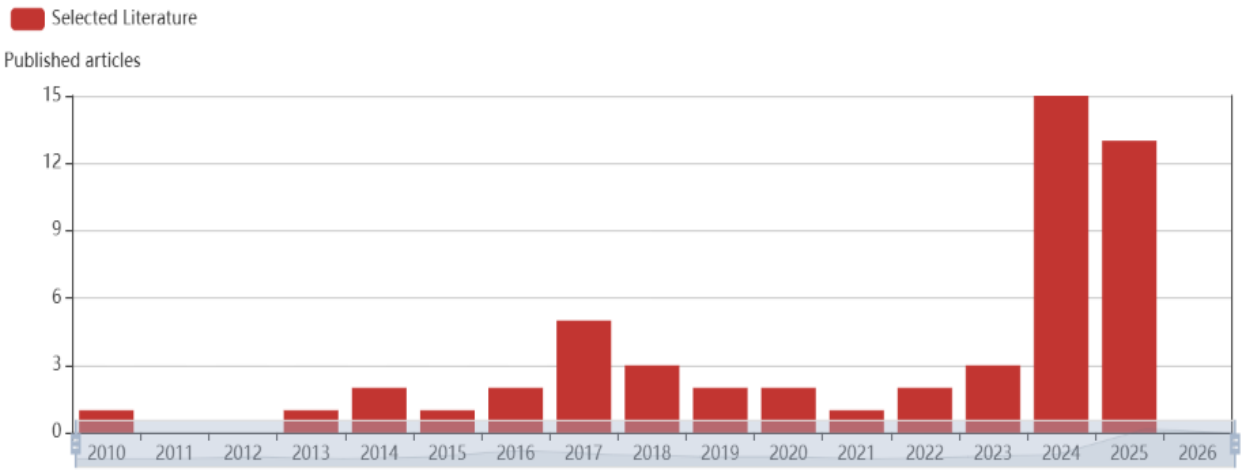

Figure 1 Publication trend
Source: CNKI

Overall, the bibliometric results reveal a structural imbalance between the high visibility of creative practice and the relatively limited depth of academic theorization. The field remains in a transitional stage characterized by descriptive accumulation rather than stable mechanistic explanation.

The keyword co-occurrence network provides more intuitive clues for understanding the knowledge organization in this field. The co-occurrence results show a distinct structure where discussion centers are often jointly constituted by "creative subjects" and "higher-level concepts." Representative painters' names and broad concepts like "Chinese painting art," "Chinese painting creation," and "artistic style" simultaneously occupy high-frequency positions, while "tropical rainforest" as a thematic keyword is closely linked to these nodes. This structure has significant methodological implications. It indicates that related research, to a considerable extent, still relies on case studies and stylistic narratives to enter thematic discussions. The visibility of academic discourse is often organized through painter case studies and style summaries, while the conceptual boundaries of the theme itself, its image mechanisms, and the logic of experiential transformation have not stably become the core of arguments. This research path is not uncommon in art historical narratives, where themes often gain clear contours through individual creation. However, its side effect is evident: when case studies and styles become the primary entry points, discussions tend to remain at the level of "experience description and style commentary." Mechanistic and transferable explanatory units are difficult to propose and

repeatedly verify, making theoretical production less likely to accumulate into a sustainable, dialogical knowledge structure (Shao, 2024).

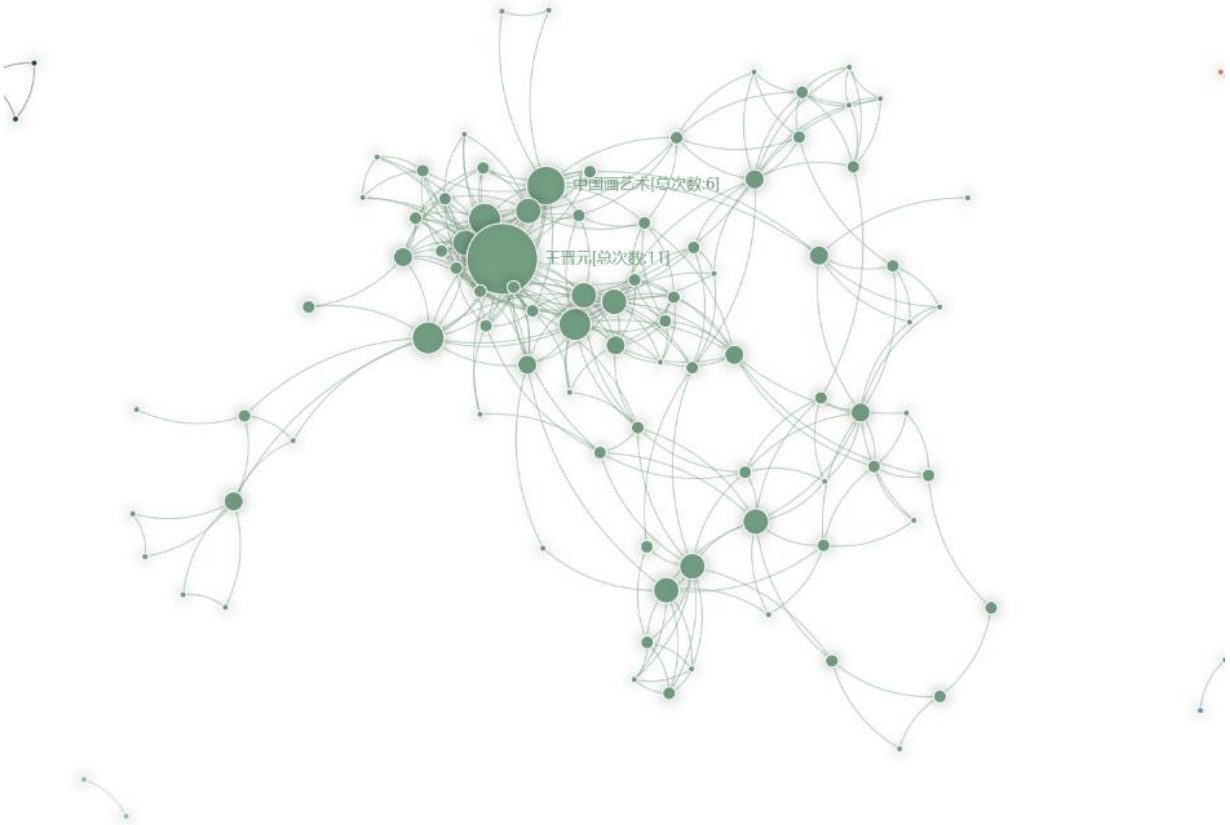

Figure 2 Keyword Co-occurrence Network
Source: CNKI

Judging from the theme's attributes, this "mechanistic deficiency" is not accidental. The tropical rainforest is not a simple catalogue of flora and fauna; it involves the dense structure of an ecosystem, complex spatial layers, visual relationships of multi-species symbiosis, and light-color experiences and bodily perceptions in a humid, hot environment. Transforming this complexity into a controllable painting language necessarily involves choices in observation methods, reconstruction of compositional organization, reconfiguration of brushwork and coloring strategies, and long-term training and refinement in how "local experience" enters image structure. If research narratives mainly revolve around painter case studies and stylistic labels, the above complexity is easily simplified as "novel subject matter" or "diverse styles," making it difficult to advance to deeper problem levels, such as how ecological structure transforms into image structure, how field experience is organized into communicable painting language, and how ecological concepts effectively couple with the Chinese painting brush-and-ink tradition. When stable conceptual tools and analytical frameworks are lacking, a common phenomenon emerges in research: "the phenomenon is describable, the mechanism is hard to explain." The richer the works and exhibition materials, the more insufficient the theoretical explanation appears.

Therefore, the significance of the bibliometric overview extends beyond showing hotspots; it provides structured clues for locating "weak links." Regarding the shortcomings revealed by existing research, their internal logic can be broken down into a continuous chain of problems. The first segment of this chain points to the systematic insufficiency of the research object, i.e., the lack of holistic research on tropical rainforest theme flower-and-bird painting covering concept definition, typology, image characteristics, and evolutionary mechanisms. The second segment points to a methodological gap, i.e., the key link of field sketching has not yet fully entered theoretical narratives. The field is not just material collection but also the site where ways

of seeing, bodily experience, and local knowledge are generated. Translating this site into discussable academic language remains weak. The third segment directly points to the core explanatory challenge: how visual perception transforms into experiential structure, and how experiential structure enters the creative mechanism and ultimately manifests as image language. The relative lack of prominent mechanistic concepts in the keyword co-occurrence network, with hotspots more clustered around painters and broad concepts, precisely provides a contrasting background for the weakness of this chain.

At the level of review writing, this bibliometric landscape directly influences the organizational strategy the article should adopt. If research hotspots clearly cluster around painter case studies and stylistic narratives, then the review should not simply repeat "painter genealogy" narration. Instead, while respecting case materials, it should reorganize them into more explanatory and comparable analytical dimensions, such as subject expansion, image construction, language strategies, aesthetic orientations, and methods of translating ecological experience. Otherwise, the review easily becomes a pile-up of cases where readers see "who painted what" but struggle to discern "why such image mechanisms formed and how this mechanism promotes the transformation of flower-and-bird painting." Equally important, the bibliometric results indicate that this field is in a transitional stage from experiential knowledge accumulation toward theoretical and mechanistic explanation. In this stage, concept usage is often not yet unified, naming remains contested, and research questions are relatively scattered. Therefore, the review's task should focus more on two points: first, clarifying the focus and types of evidence in existing discussions; second, organizing gaps into a chain of problems that can be advanced, enabling subsequent research to engage in more stable dialogue on common language and shared issues.

Based on the above bibliometric overview, this paper's research positioning also becomes clear. It needs to build a bridge between the "significance of creative phenomena" and the "thinness of theoretical research," acknowledging both the importance of the rainforest theme in contemporary flower-and-bird creation and exhibition, and confronting the reality that academic research has not yet formed a mature framework in terms of systematization, theorization of fieldwork, and mechanistic explanation. Therefore, the bibliometric overview is not just an appendix; it is a methodological prompt. It suggests that review writing should organize the limited but growing research output into a more explanatory structure and indicates that subsequent research should fill key links in the mechanistic chain, especially translating the transformation relationship between local experience, ecological observation, and image generation into discussable, comparable, and testable academic questions. In this way, the notion of "hot but thin" is no longer merely a descriptive judgment but becomes a starting point for pushing research from experiential narration toward theoretical construction.

Table 1 Representative Journals

No.	Journal	Article Title	Author(s)	Pages
1	Journal of Yunnan Arts University	The State of Flowers and Birds, the Degree of Brush and Ink—On the Significance of the "Flowers & Birds: Yunnan" Chinese Painting Academic Exhibition	Tang, 2015	P73-74
2	China Art Space-Time	The Development History of Modern Yunnan Flower-and-Bird Painting	Zhao, 2018	P86-96
3	Chinese Painting & Calligraphy	My View on the Creation of Yunnan Rainforest-themed Flower-and-Bird Paintings	Man, 2020	P108-113
4	Art Observation	Symphony of Color and Ink—Lin Ruoxi on Contemporary Flower-and-Bird Painting Creation	Liu, & Yin, 2022	P108-113
5	Art Observation	Observation and Commentary on the 14th National Fine Arts Exhibition	Meng, 2024	P7

6	People's Weekly	A Brief Discussion on the Main Trends of 20th Century Chinese Painting	Shao, 2024	P89-91
7	Art	Blazing a New Trail from the Dense Forest—Wang Jinyuan's Flower-and-Bird Painting Creation	Guo, 1986	P59-60

4. Thematic Synthesis

4.1 The Reform Appeal and Spectrum of Debates within the Modernity Discourse of Chinese Painting

Discussions on how Chinese painting can sustain its own value and achieve effective renewal in a modern context involve divergences that extend beyond technical choices of "old vs. new." They entail a comprehensive restructuring of cultural stances, knowledge structures, and aesthetic mechanisms. One viewpoint emphasizes the internal coherence of the traditional system, arguing that "reform" should be understood more as reinterpretation and reorganization within tradition, rather than reshaping based on external paradigms. An discussing the modern situation of traditional Chinese painting, points the problem towards a lack of cultural resolve and grounding in classical Chinese learning. He notes that under the drive to cater to trends and utilitarian motives, the spiritual implication and cultural depth of works can easily be diminished (An, 2021).

In contrast, another strand of research focuses more on the structural pressures brought by modern change, emphasizing the need to re-examine the position of traditional discourse within the contemporary art system. Ge's discussion on the position of the traditional camp in the modern transformation of Chinese painting suggests that the tension between tradition and contemporary mechanisms is not accidental but is continuously driven by changes in how the art system operates (Ge, 2021). Chen reflecting on the relationship between the "New Chinese Painting Movement" and "Rural China," also links the self-consumption of contemporary creation to specific evaluation ecosystems, production paths, and stylistic convergence (Chen, 2024). Such discussions advance "reform" from value proclamation to explanations at the institutional and ecological levels, thereby providing a more structural entry point for understanding contemporary creative dilemmas.

4.2 The Modern Translation of Brushwork and Form: Why the Debate is Hard to Resolve

Within the "reform" discourse, brushwork (bimo) remains at the center of intense debate. Its complexity lies in it being both a formal language and a carrier of value judgment. Some research regards brushwork as the core mechanism of Chinese painting, emphasizing that the key is not whether to preserve certain conventions, but how brushwork can regain vitality within new modes of observation and new subject matter experiences. Related discussions often return to the "freehand" (xieyi) proposition. Gao and Mo linked "freehand" with the structural decline of late Chinese painting, suggesting that freehand might be misused as a rationale for simplification and lazy production in its historical evolution, thereby weakening its original spiritual tension (Gao & Mo, 1987).

Other research emphasizes not rigidifying brushwork into a singular standard, but understanding the space for linguistic renewal in contemporary Chinese painting from a perspective of "change." Du's argument tends to observe Chinese painting within a dynamic structure, pointing out that only by repositioning the relationship between brushwork and form within change can discussion escape empty conceptual spins (Du, 2022). Simultaneously, specialized research on contemporary painters' modern experiences also indicates that the brushwork issue is not a purely theoretical dispute; in real production chains, it is often reorganized and presented in different practical forms (Gao et al., 2015). These studies collectively point to a fact: the difficulty in resolving the brushwork debate stems from it entangling not only linguistic forms but also a complex influence of creative concepts, value systems, and institutional environments.

4.3 Subject Expansion and the Contemporary Turn in Flower-and-Bird Painting: How Ecological Experience Enters the Brushwork System

Shifting the research gaze from brushwork debates to subject matter mechanisms reveals that the contemporary turn in flower-and-bird painting exhibits a stronger practical orientation. Traditional flower-and-bird painting was supported by a symbolic system, subject-object relationship, and literati taste, with relatively stable subjects and aesthetic structures over the long term. However, in the contemporary era, on one hand, the freehand spirit and brushwork tradition face risks of "weakening" and "misinterpretation" within the exhibition system and changes in visual culture, prompting persistent inquiries into "where has the freehand spirit gone?" (Xing & Wang, 2017; Yan, 2021). On the other hand, stylistic structures and modes of observation are diverging, especially since the 1990s explorations of flower-and-bird painting along paths of defamiliarization and conceptualization, suggesting that subject expansion and language renewal often unfold simultaneously (Yang, 2017). Therefore, subject expansion should not be understood as simply "adding more materials" but should be discussed within a larger mechanistic problem: how the relationships among ecological experience, spatial organization, and brushwork/color are reconfigured, enabling subjects to enter a sustainable linguistic system (Liu et al., 2022).

4.4 The Focused Path of Research on Yunnan and the Tropical Rainforest Theme: The Knowledge Production of Local Experience Remains a Key Gap

When the expansion of flower-and-bird painting subjects lands specifically on the object of the Yunnan tropical rainforest, the research difficulty shifts from "recording phenomena" to "explaining mechanisms." Existing research has accumulated a certain amount of material on the genesis history, painter groups, and work appreciation of this theme, and has clarified the proposal of the naming "Chinese Tropical Rainforest Theme Flower-and-Bird Painting" (Yin, 2017). However, at the more critical level—how local ecological experience is transformed into stable visual language and brushwork/color structures—there remains a lack of a testable explanatory framework. Related discussions often summarize the characteristics of Yunnan's art language with terms like "localization, wildness, naturalization" (Zhao, 2018), or comment on the explorations and contributions of painters like Yuan and Wang to Yunnan flower-and-bird painting through case studies (Xu, 2024). Yet they have not sufficiently answered: How does the structure of a complex ecosystem enter compositional organization? How are species identification and visual experience filtered into a symbolic system? How do coloring strategies reconfigure with the calligraphic quality of brushwork to form replicable linguistic paradigms? Therefore, the knowledge production of local experience remains the most critical theoretical gap in this research direction.

This indicates that the core difficulty of current research lies not in identifying the tropical rainforest theme itself, but in explaining how complex ecological experience is transformed into stable visual language and brushwork–color structures. Without a testable explanatory framework, discussions tend to remain at the level of stylistic description or case appreciation, leaving the mechanisms of experience transformation insufficiently theorized.

4.5 Summary and Review Conclusion: How Thematic Synthesis Serves the Research Questions

Synthesizing the above discussions reveals that research surrounding Chinese painting reform has formed a spectrum of debates against the macro background of modernity. At the meso-level, it concentrates on the challenge of modern translation for brushwork and form. At the micro-level, it lands on the problem domain of how thematic experience enters the brushwork system and forms stable language. The importance of the Yunnan tropical rainforest theme lies precisely in pushing ecological experience, local visual resources, and the linguistic renewal of flower-and-bird painting simultaneously into the center of discussion, making "reform" less about abstract ideological confrontation and closer to the actual creative scene and work mechanisms. Existing studies provide a knowledge base of history and current status for this theme, but theoretical refinement of transformation pathways and local experience remains relatively weak. Therefore, the review writing can further compress the discussion focus onto more operational questions: how the tropical rainforest theme, through specific image construction and language strategies, promotes the reconstruction of aesthetic paradigms in contemporary flower-and-bird painting, while avoiding the simplistic deduction that equates "new subject" directly with "new value."

5. Gaps & Future Research Agenda

Table 2 Framework & Gaps Mapping

Element	Description
Insufficiency of Systematic Research	Current research on the tropical rainforest theme mostly concentrates on individual artists' creative experiences and ecological observations, lacking a systematic theoretical framework for the ecological field and creative generation mechanisms.
Breakthrough in Visual Language	The expressive methods of traditional flower-and-bird painting (e.g., planar composition, broken-branch form) have been broken through in the tropical rainforest theme, creating new visual language and spatial layers.
Expression of Ecological Aesthetics	The tropical rainforest theme is not merely a depiction of natural scenery but also an expression of ecological relationships and life philosophy. Painters convey ecological conservation considerations through depicting natural landscapes.
Fieldwork and Creative Feedback	Through fieldwork and painter interviews, understand how the natural landscapes of Xishuangbanna's tropical rainforest are transformed into visual symbols and cultural expressions in artistic creation.

5.1 Structured Summary of Research Gaps

First, existing studies predominantly approach the tropical rainforest theme through painter-centered case narratives and stylistic descriptions, which limits the formation of cross-case, transferable analytical frameworks.

Existing discussions on "tropical rainforest theme flower-and-bird painting" often use representative painters and stylistic features as the main entry point. This approach helps quickly establish a perceptible outline of the phenomenon but tends to keep research at the level of "phenomenon—style—evaluation," making it difficult to form cross-case, transferable analytical units. Consequently, while research can continually accumulate work and experiential materials, it struggles to condense into reusable theoretical frameworks, making systematic insufficiency a persistent structural issue. When this type of insufficiency overlaps with broader creative ecological pressures, research may also be pulled by the cycle of "exhibition—style—training," making theoretical discussion difficult to escape the risk of superficiality (Chen, 2024; Gao et al., 2015).

Second, conceptual boundaries and naming mechanisms are not yet stable, affecting the precise advancement of the problem chain.

In discussions surrounding naming related to the rainforest theme, questions like whether a "painting school" exists and which term is more appropriate essentially point to a lack of consensus in academia regarding conceptual boundaries and common standards. Conceptual instability brings two direct consequences: on one hand, research finds it hard to accumulate comparable evidence within the same terminological system; on the other, research questions tend to circulate in broad statements like "novel subject matter" or "unique style," making it difficult to advance closer to "mechanistic explanation." When research attempts to answer the grand proposition of "Chinese painting reform," unstable conceptual boundaries further amplify the looseness of arguments, leaving a lack of solid intermediary layers between macro positions and micro works (Ge, 2021; Du, 2022).

Third, the key chain of "how local experience transforms into visual language" still lacks a testable explanatory framework.

The particularity of the rainforest theme lies in it not being a simple substitution of objects, but involving holistic changes in ecological structure, visual experience, and bodily perception. While existing research notes the importance of subject expansion, at the explanatory level it often stops at the inference that "subject expansion promotes language renewal," lacking decomposition and verification of the transformation process. In other words, the pathways,

nodes, and conditions for local experience entering the brushwork system have not been clearly dissected. This makes research susceptible to the writing style of "substituting conclusions for mechanisms." The long-standing debate around the freehand spirit and the efficacy of brushwork also reminds us that without addressing "mechanisms," discussions often oscillate between value judgments and formal judgments, making it difficult to form research consensus that can be advanced (Gao, 2012; Yan, 2021).

Fourth, at the methodological level, "fieldwork and interviews" are not yet fully serving theorization, remaining more at the material level.

Many studies acknowledge the importance of sketching, field trips, and prolonged engagement with the field. However, translating field experience into discussable theoretical language remains insufficient. Fieldwork is not just a process of "collecting materials"; it is also where modes of observation are reshaped and local knowledge is generated and filtered. If research only treats fieldwork as backing for works and interviews as citation of opinions, the theoretical content of experience is hard to release. This problem is inherently linked to judgments about "cultural resolve" and "spiritual depth." Once research lacks methodological support, criticism and advocacy more easily remain at the level of value proclamation (An, 2021).

Fifth, insufficient incorporation of contemporary institutional environments and technological variables makes it difficult to explain "why it has gained scale in the present era."

The significant visibility of the rainforest theme in the contemporary era is likely related to exhibition mechanisms, dissemination mechanisms, creative training methods, and even changes in technological tools. If research only looks for reasons within the works themselves, it is difficult to explain "why certain language strategies are more easily selected, replicated, and recognized in the contemporary era." In the context of rapidly changing technological conditions, related discussions, if neglecting the shaping role of institutional and media environments, cannot effectively respond to the tendencies of homogenization and utilitarianism evident in the contemporary creative ecology (Chen, 2024).

5.2 Future Research Agenda and Actionable Pathways for Advancement

Based on the above gaps, subsequent research can form a more actionable agenda around the four dimensions of "concept—mechanism—method—field." The following directions are not mutually exclusive; they can constitute a progressively deepening research trajectory.

Agenda 1: Establish a shared conceptual framework and analytical units to move research from case narratives toward structural explanation.

Research needs to advance "Tropical Rainforest Theme Flower-and-Bird Painting" from an experiential label to an operational conceptual system, clarifying its core criteria and boundary conditions. It should propose analytical dimensions that allow cross-work, cross-painter comparisons, such as the ecological structural characteristics of subjects, modes of spatial organization, relationships between color and brushwork, and the presentation of symbolic systems and ecological concepts. The significance of this is to liberate discussion from "stylistic labeling," turning the relationship between "new subject" and "new language" into a testable proposition rather than an experiential assertion (Du, 2022).

Agenda 2: Focus on the "experience transformation mechanism," breaking down the process of local experience entering the brushwork system into a verifiable chain.

Subsequent research can break down the mechanism into several key links and pose testable questions for each, for example:

How does the mode of observation shift from "broken-branch object" to "ecosystem relationships"?

How is complex ecological structure transformed into compositional structure and spatial narrative?

How do coloring strategies reconfigure with the calligraphic quality of brushwork to form stable language?

How are ecological concepts transformed from thematic slogans into image symbols and formal structures?

Such questions can ground macro "reform" discussions at the level of work mechanisms, thereby engaging in higher-quality dialogue with long-standing discussions on the freehand spirit

and brushwork efficacy (Gao & Mo, 1987; Tu, 2023).

Agenda 3: Elevate fieldwork and interviews from "material supplements" to "theory production," forming a methodological loop.

It is recommended to design fieldwork and interviews as part of the explanatory chain, not as appendixed material. Feasible paths include cross-verifying image analysis with interviews, using interviews to explain the generative logic of image structures, using image evidence to constrain the subjectivity of interview narratives, and then combining institutional materials like exhibitions, teaching, and creative training to form an evidence loop of "work—experience—field." This can avoid research falling into "opinion-citation writing" and address how criticisms like "lack of cultural resolve and spiritual depth" can be supported by empirical evidence (An, 2021; Gao et al., 2015).

Agenda 4: Incorporate institutional environment and media technology variables to explain why the theme has gained scale and persistence in the present era.

Subsequent research can treat the exhibition system, evaluation system, creative training, and media dissemination as explanatory variables, discussing how they influence the "visibility" and "replicability" of subject choices and language strategies. In the contemporary creative ecology, the emergence of homogenization and utilitarianism is not solely caused by individual choices; it is often reinforced by institutional incentives. Therefore, incorporating institutions and media into the explanatory framework can both enhance the practical explanatory power of research and liberate the "reform" proposition from mere value criticism toward mechanistic explanation (Chen, 2024; Ge, 2021).

Agenda 5: Reconstruct the argumentation for "freehand" within the tension between "tradition—contemporary," avoiding reducing freehand to a slogan of position.

As a key aesthetic quality of Chinese painting, the freehand spirit faces challenges in the contemporary era not only in terms of "fewer works" but also in how it is misinterpreted, weakened, or reorganized within the institutional environment, visual culture, and creative training systems. Future research can advance freehand from abstract value judgment to an analyzable level of image mechanisms. For example, how does freehand achieve "refinement and selection" within the complex structures of the rainforest theme? How does it maintain spiritual tension in the reorganization of color and brushwork? This approach can respond to the possible paths for freehand in modern transformation (Gao & Mo, 1987; Yan, 2021).

5.3 Section Conclusion and Suggestions for Concluding the Writing

Review articles should conclude by framing "gaps" into researchable problem chains, not generic statements of "insufficient research." Based on existing discussions, the most cohesive way to conclude is to compress the agenda into an operable central proposition: The Yunnan tropical rainforest theme is worthy of study not because it provides novel objects, but because it forces a systematic reorganization of the modes of observation, image construction, and relationships between brushwork and color in flower-and-bird painting. The key for future research is to distill this reorganization from case-based experience into verifiable mechanistic explanations and to clarify its contemporary generative conditions within institutional and media environments. Thus, the conclusion of the review can respond to the macro proposition of "Chinese painting reform" while avoiding falling into vague advocacy, making subsequent research truly have a "path to follow."

References

An, D. W. (2021). *The Modern Situation of Traditional Chinese Painting.* Art, (10), 7–20.

Chen, J. H. (2024). *The Possibility of Inward Development in Chinese Painting Viewed from the Relationship between the "New Chinese Painting Movement" and "Rural China".* Art Observation, (04), 119–120.

Du, D. K. (2022). *Viewing Chinese Painting from the Perspective of Change.* Art Market, (07), 136–138.

Gao, J. H. (2012). *The Painter's Practice.* SDX Joint Publishing Company.

Gao, J. H., & Mo, J. (1987). "Xieyi"—A Cause for the Decline of Late Chinese Painting. *Journal of Nanjing Arts Institute (Fine Arts & Design), (01)*, 27–32.

Gao, T. M., Zhang, X. L., Wang, Y., Guo, Q. Z., Xue, Y. N., Lin, M., & Wang, L. X. (2015). *The New*

Body of Brush and Ink—The Display and Discussion of Modernity by Contemporary Chinese Painters. Chinese Calligraphy & Painting, (04), 94–103.

Ge, F. C. (2021). *The Position of the Traditional Camp in the Modern Transformation of Chinese Painting.* Art, 24(10), 11–16.

Guo, Y. Z. (1986). *Blazing a new trail from the dense forest: Wang Jinyuan's flower-and-bird painting creation.* Art, 59–60.

Liu, Y. F., & Yin, S. Y. (2022). *Symphony of color and ink: Lin Ruoxi on contemporary flower-and-bird painting creation.* Art Observation, 106–117.

Man, J. H. (2020). *My view on the creation of Yunnan rainforest-themed flower-and-bird painting.* Chinese Painting & Calligraphy, 108–113.

Meng, F. W. (2024). *Observation and commentary on the 14th National Fine Arts Exhibition.* Art Observation, 7(3), 79-93.

Shao, D. Z. (2024). *A brief discussion on the main trends of 20th century Chinese painting.* People's Weekly, 89–91.

Tang, H. T. (2015). The state of flowers and birds, the degree of brush and ink: On the significance of the "Flowers & Birds: Yunnan" Chinese painting academic exhibition. *Journal of Yunnan Arts University, (04)*, 73–74.

Tu, S. H. (2023). *Ecological Innovation and Contemporary Inheritance of Chinese Painting.* Art, (11), 58–61.

Xing, Q. L., & Wang, J. Y. (2017). *Why is the Situation of Contemporary Freehand Flower-and-Bird Painting Worrisome? Fine Arts Newspaper, Third Edition.*

Xu, M. (2024). *On Yuan Xiaocen and Wang Jinyuan's Exploration and Contribution to Yunnan Flower-and-Bird Painting.* Baihua (Hundred Flowers), (1), 40–42.

Yan, X. Z. (2021). *Retrieval and Reattempt: Re-examining the "True Self" of Chinese Painting.* Art, (10), 21–24.

Yang, X. Q. (2017). Defamiliarization and Conceptuality—Two New Changes in Flower-and-Bird Painting Style Since the 1990s. *Journal of Changzhou University (Social Science Edition), (01)*, 105–109.

Yin, N. (2017). *Research on Chinese Tropical Rainforest Theme Flower-and-Bird Painting* [Master's thesis, Central Academy of Fine Arts].

Zhao, X. Y. (2018). *The Development History of Modern Yunnan Flower-and-Bird Painting.* China Art Space-Time, 86–96.

Research Paper
JBER Scope: Education

รูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก

Management Model for Development of The Educational Innovator of Secondary School Teachers in The Eastern Area Education Sandbox

อรรถพล วงศ์บุปผา[1*], ธารินทร์ รสานนท์[2], โกศล มีคุณ[3] และอัจฉรา วัฒนาณรงค์[4]

[1,2,3,4]วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา, ประเทศไทย

Attapon Wongbubpa[1*], Tharin Rasanond[2], Kosol Meekun[3] and Achara Wattananarong[4]
[1,2,3,4]College of Management, University of Phayao, Thailand
✉: * attapon.wong@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 07 May 2026; Revised: 21 May 2026; Accepted: 20 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก 2) ศึกษากลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาก่อน และปัจจัยส่งเสริมความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก 3) ศึกษารูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก และ 4) สร้างและประเมินรูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก การวิจัยออกเป็นเป็น 2 ระยะ คือ การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู กลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาก่อน ปัจจัยส่งเสริมความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู และตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบเชิงทฤษฎีของปัจจัยเชิงสาเหตุความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกกับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขตพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก จำนวน 360 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดมาตรประมาณรวมค่า จำนวน 10 แบบวัด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น สถิติทดสอบที สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินรูปแบบการบริหารฯ ซึ่งเป็นแบบมาตรประมาณรวมค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยร้อยละแล้วเทียบกับเกณฑ์ 70/75 ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยเชิงสาเหตุ

ของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก ได้แก่ การยอมรับนวัตกรรมการศึกษา แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ตัวแบบคนใกล้ชิดด้านนวัตกรรมการศึกษา การสนับสนุนทางสังคม และความเชื่ออำนาจในตนในการเป็นนวัตกรการศึกษา ร่วมกันอธิบายความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู ร้อยละ 62.9 2) กลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาก่อนในด้านพฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา คือ กลุ่มครูเพศชาย และพบปัจจัยส่งเสริมพฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา คือ การสนับสนุนทางสังคม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการยอมรับนวัตกรรมการศึกษา 3) รูปแบบเชิงทฤษฎีของปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกสอดคล□องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 4) รูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกผ่านเกณฑ์ประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติทั้งรายด้านและโดยรวมตามเกณฑ์ร้อยละ 70/75

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหารการพัฒนา, ความเป็นนวัตกรการศึกษา, ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

The purposes of this research were to: (1) investigate the causal factors influencing educational innovativeness of secondary school teachers in the Eastern Area Education Sandbox; (2) identify priority groups for development and factors promoting educational innovativeness; (3) examine a causal factor model of educational innovativeness; and (4) develop and evaluate a management model for enhancing educational innovativeness of secondary school teachers in the Eastern Area Education Sandbox. This research employed a two-phase research design. Phase 1 examined causal factors, priority groups, and promoting factors of teachers' educational innovativeness, and tested the congruence of the theoretical model with empirical data. The sample consisted of 360 secondary school teachers in the Eastern Educational Innovation Area. Data were collected using ten summated questionnaires and analyzed using descriptive statistics, Pearson's product–moment correlation coefficient, stepwise multiple regression analysis, and path analysis. Phase 2 of the research to develop a management model for enhancing educational innovativeness among secondary school teachers in the Eastern Area Education Sandbox. The feasibility of the model was evaluated by five experts using seven rating-scale questionnaires. The findings result showed, (1) the causal factors influencing educational innovativeness of secondary school teachers in the Eastern Area Education Sandbox that educational innovation adoption, achievement motivation, innovative role models, social support, and self-efficacy this fide us fasted 62.9% of the variance in teachers' educational innovativeness. (2) Male teachers were identified as the priority group for development, while social support, achievement motivation, and educational innovation adoption were significant promoting factors. (3) The theoretical causal factor model was consistent with empirical data. (4) The proposed management model met the feasibility criteria for practical implementation according to the 70/75 evaluation standards.

Keywords: Management Model of Development, the Educational Innovator, Secondary School Teachers

1. บทนำ

นโยบายในการจัดการศึกษาของไทยได้ให้ความสำคัญของการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา โดยในปี พ.ศ. 2562 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพเท่าทันทันโลก และมีทักษะในการประกอบอาชีพ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ คิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งเพื่อดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่น ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2566) การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องสร้างความเป็นนวัตกรการศึกษาให้เกิดขึ้นกับครู ครูที่มีลักษณะเป็นนวัตกรกี่ศึกษาจะเป็นบุคคลที่เป็นผู้ริเริ่มคิด เรียนรู้และลงมือทำในสิ่งที่แปลกใหม่ และทำในสิ่งที่แตกต่างหรือทำสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน มีลักษณะของความเป็นผู้นำและมุ่งมั่น มีความรับผิดชอบในตนเอง เข้าใจจุดที่แตกต่างของมุมมองที่ซับซ้อนท้าทาย รู้จักสังเกต ตั้งคำถาม มีความกระตือรือร้น รู้จักทดลองประสบการณ์ความคิดใหม่ ๆ มีความสามารถในการคิดและมุมมองที่แตกต่างกับคนส่วนใหญ่ทั่วไป และมีลักษณะของนักวิทยาศาสตร์ (Dyer and other, 2011) ครูที่มีลักษณะเป็นนวัตกรการศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียน และการที่ครูจะเป็นบุคลคลที่มีสมรรถนะดังกล่าวได้นั้นจำเป็นต้องพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูทั้งด้านจิตลักษณะเชิงนวัตกรและพฤติกรรมเชิงนวัตกรของครู

ความเป็นนวัตกรการการศึกษาของครูเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน เพราะ ครูเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ครูที่เป็นนวัตกรทางการศึกษาจึงเป็นบุคคลที่ริเริ่ม สิ่งใหม่ ๆ และมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์และพัฒนาเทคนิคและผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมทางด้านการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา เพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู และปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโดยใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ครูในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนาทักษะความเป็นนวัตกรการการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ การเตรียมพลเมืองที่มีทักษะการคิด ทักษะแรงงาน และทักษะชีวิต รองรับการพัฒนางานให้สร้างรายได้สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างฐานที่แข็งแกร่งของการสร้างเศรษฐกิจสู่เวทีการแข่งขันในเวทีโลก และสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างความยั่งยืนให้กับประเทศต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก

2. เพื่อศึกษากลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาก่อน และปัจจัยส่งเสริมในความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก

3. เพื่อศึกษารูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก

4. เพื่อสร้างและประเมินรูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) แบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ

3.1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด และจังหวัด สะแก้ว จำนวนทั้งสิ้น 4,438 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด และจังหวัดสระแก้ว จำนวน 360 คน จากนั้นทำการเลือกตัวอย่างโดยวิธีสุ่มแบบการแบ่งชั้นกำหนดโควตา (Stratified quota random sampling) ส่วนการวิจัยระยะที่ 2 ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 คน ให้ข้อเสนอแนะด้านการบริหาร และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

3.2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2 ได้แก่ แบบสอบถามการวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก มีค่าอำนาจจำแนก (r-Item Total Correlation) ตั้งแต่ .333 - .828 โดยมีค่า $r \geq .20$ ทั้งสิ้น ค่าความเที่ยงของแบบวัด (α) มีตั้งแต่ .755 ถึง .902

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2 ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อใช้ในขั้นการสร้างรูปแบบการบริหารโดยผู้เชี่ยวชาญ 2) ร่างรูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็น นวัตกรการศึกษา

ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก และ 3) แบบประเมินความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของรูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู รวมถึงการตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์และการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาให้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง

4. ผลการวิจัย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการนำเสนอและแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูล จึงได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. EM แทน จิตลักษณะเชิงนวัตกรการศึกษา
2. EB แทน พฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา
3. SCS แทน การสนับสนุนทางสังคม
4. RMI แทน ตัวแบบคนใกล้ชิดด้านนวัตกรรมการศึกษา
5. PTI แทน การรับรู้การเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
6. KEI แทน ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมการศึกษา
7. FSR แทน ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน
8. ACH แทน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
9. AEI แทน การยอมรับนวัตกรรมการศึกษา
10. SEI แทน ความเชื่ออำนาจในตนในการเป็นนวัตกรการศึกษา

การวิจัยนี้ วัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก 2) ศึกษากลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาก่อน และปัจจัยส่งเสริมความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก 3) ศึกษารูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก และ 4) สร้างและประเมินรูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก ผลการวิจัยเป็นดังนี้

1. ผลการวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก

ตาราง 1 แสดงผลการวิเคราะห์เพื่ออธิบายความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	β		
5	(Constant)	17.285	3.322		5.203**	.000
	1. การยอมรับนวัตกรรมการศึกษา	.581	.106	.271	5.501**	.000
	2. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	.398	.095	.205	4.201**	.000
	3. ตัวแบบคนใกล้ชิดด้านนวัตกรรมการศึกษา	.397	.113	.187	3.527**	.000
	4. การสนับสนุนทางสังคม	.325	.116	.151	2.799**	.005
	5. ความเชื่ออำนาจในตนในการเป็นนวัตกรการศึกษา	.322	.111	.141	2.889**	.004
R = .796, R^2 = .629						

หมายเหตุ: Dependent Variable: ความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู (TSI)
** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 1 พบว่า ตัวแปรอิสระ จำนวน 5 ตัวแปร จาก 8 ตัวแปรร่วมกันอธิบายความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก ได้ร้อยละ 62.9 (R^2= .629) โดยตัวแปรที่ได้ร่วมอธิบาย ได้แก่ 1) การยอมรับนวัตกรรมการศึกษา (AEI) 2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (ACH) 3) ตัวแบบคนใกล้ชิดด้านนวัตกรรมการศึกษา (RMI) 4) การสนับสนุนทางสังคม (SCS) และ 5) ความเชื่ออำนาจในตนในการเป็นนวัตกรการศึกษา (SEI)

2. ผลการวิจัยเพื่อหากลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาก่อน และปัจจัยส่งเสริมความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู

ตาราง 2 แสดงผลการวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา จำแนกตามเพศโดยใช้สถิติทดสอบที (t-test)

ลักษณะส่วนบุคคล		Levene's Test for Equality		t-test for Equality of Means		
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
เพศ	Equal variances assumed	5.400	.021	-2.086	358	.038
	Equal variances not assumed			-2.080	347.969	.038

จากตาราง 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา (EB) จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคลของครูกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติทดสอบที (t-test) พบนัยสำคัญของความแตกต่างทางสถิติที่ .05 เมื่อจำแนกตามเพศ (t = -2.080, p < .038) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของกลุ่มเปรียบเทียบ พบว่ากลุ่มครูเพศหญิงมีพฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา (EB) (M = 52.41, SD = 4.469) สูงกว่ากลุ่มครูเพศชาย (M = 51.36, SD = 5.070)

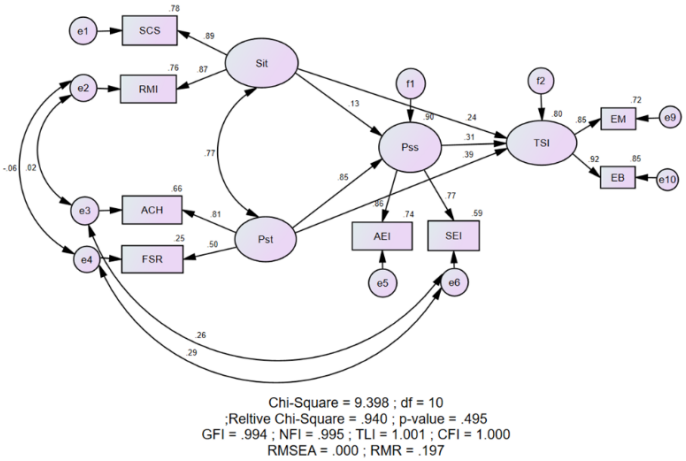
ตาราง 3 แสดงสัมประสิทธิ์การถดถอยของการอธิบายพฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา (EB) ของครูเพศชาย

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	β		
5	(Constant)	5.788	2.344		2.469	.015
	1. การสนับสนุนทาสังคม	.414	.064	.357	6.520	.000
	2. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	.381	.069	.334	5.499	.000
	3. การยอมรับนวัตกรรมการศึกษา	.319	.076	.274	4.223	.000
R = .830, R^2 = .684						

หมายเหตุ: Dependent Variable: พฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา (EB)

จากตาราง 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการอธิบายพฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา (EB) ของครูเพศชายในโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกด้วยสถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น (Stepwise Multiple Regression Analysis) โดยมีตัวแปรอธิบายเป็นกลุ่มตัวแปรอิสระร่วมกันทั้งหมดจำนวน 8 ตัวแปร พบว่า ตัวแปรอิสระจำนวน 3 ตัวแปร จาก 8 ตัวแปรร่วมกันอธิบายพฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา (EB) ได้ร้อยละ 68.40 (R^2= .684) โดยตัวแปรที่ได้ร่วมอธิบาย ประกอบด้วย 1) การสนับสนุนทางสังคม (SCS) 2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (ACH) และ 3) การยอมรับนวัตกรรมการศึกษา (AEI)

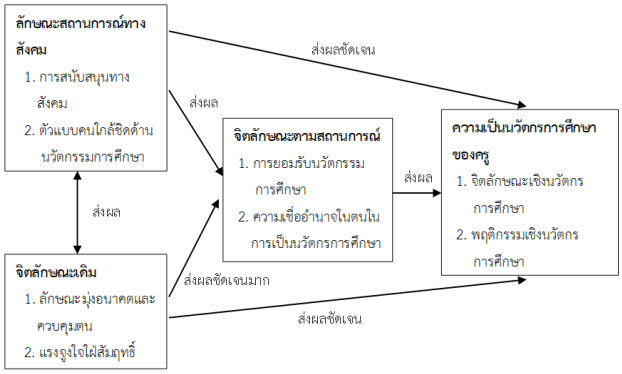
3. ผลการวิจัยเพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก

ภาพ 1 รูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

จากภาพ 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู แสดงให้เห็นว่า รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model Fit) สามารถอธิบายได้ร้อยละ 80.0 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 3 ที่ว่า “รูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์”

รูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกที่ได้ สามารถพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูตามทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism) โดยพัฒนา 3 กลุ่มปัจจัย ได้แก่ กลุ่มลักษณะสถานการณ์ทางสังคม คือ การสนับสนุนทางสังคมและตัวแบบคนใกล้ชิดด้านนวัตกรการศึกษา กลุ่มจิตลักษณะเดิม คือ ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และกลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ คือ การยอมรับนวัตกรรมการศึกษาและความเชื่ออำนาจในตนในการเป็นนวัตกรการศึกษา ดังภาพ 2

ภาพ 2 รูปแบบการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก

4. ผลการวิจัยเพื่อสร้างและประเมินรูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก

พบว่า รูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกที่สร้างโดยนำผลจากการวิจัยระยะที่ 1 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกจากผู้เชี่ยวชาญ มาสร้างรูปแบบการบริหารโดยใช้กระบวนการบริหารวงจรคุณภาพของเดมิ่ง (Deming Cycle) และทรัพยากรการบริหาร (4M) ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ **ส่วนที่ 1** “รูปแบบการบริหารการพัฒนาการความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก” โดยผู้บริหาร เน้นการบริหารจัดการโดยภาพรวมเพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูเรื่อง จิตลักษณะและพฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษา และปัจจัยเชิงสาเหตุ 4 ประการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และ**ส่วนที่ 2** รูปแบบการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก โดยใช้โปรแกรมการฝึกอบรมและพัฒนา ดำเนินการโดยคณะทำงานต่าง ๆ ที่ผู้บริหารแต่งตั้งหรือมอบหมาย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดคณะกรรมการเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ 1) คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ 2) คณะกรรมการฝ่ายอบรมและพัฒนา และ 3) คณะกรรมการฝ่ายสนับสนุน ผ่านเกณฑ์ประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติทั้งรายด้านและโดยรวมตามเกณฑ์ร้อยละ 70/75 เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยข้อ 4 ที่ว่า “รูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ผ่านเกณฑ์ประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจากผู้ทรงคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 รายด้าน และไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 โดยรวม” (Deming, 1986)

5. อภิปรายผล

จากผลการศึกษารูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก ผู้วิจัยขอนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิจัย พบว่า มีตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุสำคัญ 5 ประการ ที่ร่วมกันอธิบายความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกได้ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 โดยผู้วิจัยขอนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1.1 ประเด็นที่ 1 ปัจจัยเชิงสาเหตุสำคัญ 5 ประการ ที่ร่วมกันอธิบายความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก ได้แก่

ตัวแบบคนใกล้ชิดด้านนวัตกรรมการศึกษา เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูที่มีความเป็นนวัตกรการศึกษาได้สังเกตเห็นบุคคลใกล้ชิด ได้แก่ ผู้บริหาร เพื่อนครู และศึกษานิเทศก์ ที่มีพฤติกรรมการเป็นผู้นำด้านความเป็นนวัตกรการศึกษาที่จะสร้างสรรค์หรือคิดค้นรูปแบบ วิธีการ หรือสื่อการสอนใหม่ ๆ ทางการศึกษา หรือผลิตสื่อการสอนใหม่ ๆ เพื่อมาใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความชื่นชมและมีเป้าหมายในการเป็น นวัตกรการศึกษา โดยเฉพาะในเขตพื้นที่

นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกที่มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้การพัฒนาด้านนวัตกรรมการศึกษามีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วไปด้วย ผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้โดยมีตัวแบบ (Social Cognitive Learning Theory) ของแบนดูรา (Bundura, 1977, pp. 105-106) กล่าวว่า การที่ผู้เลียนแบบสนใจรับรู้ในการกระทำของตัวแบบเพื่อทำการเลียนแบบ การจดจำการกระทำของตัวแบบ การแสดงออกพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกับตัวแบบ และการที่ผู้เลียนแบบสามารถเลียนแบบจากตัวแบบได้ ทำให้เกิดความรู้สึกพอใจและชื่นชมตัวแบบไปพร้อมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาสินี นุ่มเนียม (2546) ที่ได้ศึกษาปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนเห็นตัวแบบที่เหมาะสมมากเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อหน้าที่มากกว่านักเรียนที่เห็นแบบอย่างที่เหมาะสมน้อย งานวิจัยของ กัญญาวดี แสงงาม (2559) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุของจิตเคารพนับถือและความเป็นพลเมืองของนักศึกษาปริญญาตรี พบว่า การเห็นแบบอย่างพฤติกรรมความเคารพนับถือของผู้สอน เป็นตัวทำนายตัวสำคัญของจิตเคารพนับถือและความเป็นพลเมือง นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยการเห็นตัวแบบคนใกล้ชิดด้านนวัตกรรมการศึกษากับพฤติกรรมอื่น ๆ เช่น นิศากร สนามเขต (2550) ได้ศึกษา การมีภูมิคุ้มกันภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมคบเพื่อนอย่างเหมาะสมของนักเรียน พบว่า การเห็นแบบอย่างการคบเพื่อนดีเป็นตัวทำนายสำคัญของการมีภูมิคุ้มกันภายในตน พฤติกรรมปฏิเสธอิทธิพลเพื่อนด้านไม่ดีและพฤติกรรมการป้องกันเพื่อนจากสิ่งไม่ดี

การสนับสนุนทางสังคม เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูที่มีความเป็นนวัตกรมักจะได้รับการยอมรับจากผู้อื่นในหลาย ๆ ด้าน ทำให้รู้สึกผูกพัน มีคุณค่า และรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การสนับสนุนจากผู้อำนวยการโรงเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญในฐานะตัวแทนขององค์กร ทำให้เกิดแรงผลักดันที่จะทำงานให้ประสบผลสำเร็จและพัฒนาตนเองในการเป็นนวัตกรการศึกษา ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Freed (1994) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับความพึงพอใจในอาชีพครู พบว่า การสนับสนุนทางสังคมจากผู้บริหารโรงเรียนและเพื่อนครูมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในอาชีพครู และการสนับสนุนทางสังคมช่วยลดความท้อแท้ในการทำงานของครู สอดคล้องกับงานวิจัยของศุภวดี บุญญวงศ์ (2552) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรมครูในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พบว่า ครูที่รายงานว่าตนเองได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากคนรอบข้างมากเป็นครูที่มีเจตคติที่ดีต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมากกว่าครูที่รายงานว่าตนได้รับการสนับสนุนทางสังคมน้อย ขณะที่ อรพินทร์ ชูชม (2557) ที่ได้ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุและผลของความยึดมั่นผูกพันในงานของข้าราชการครู พบว่า ในส่วนของการสนับสนุนการทำงาน ได้แก่ การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน และจากผู้บังคับบัญชา เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลส่งผลต่อความยึดมั่นผูกพันในงาน และพิพัฒน์ ศรไพบูลย์ (2563) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมต่อพฤติกรรมการทำงานอย่างอุทิศตนของครู พบว่า การสนับสนุนทางสังคมส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมการทำงานอย่างอุทิศตนของครู

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูที่มีความเป็นนวัตกรการศึกษา มีความต้องการหรือความปรารถนาที่กระตุ้นให้เกิดความเป็นนวัตกรการศึกษาโดยตระหนักและตั้งใจทำงานที่ปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จได้ดี และมีมาตรฐานอันดีเลิศ พร้อมกับบรรลุเป้าหมายในระดับสูง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้มีความมุ่งมั่น มีความทะเยอทะยาน มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีความรับผิดชอบในหน้าที่การสอน และมุ่งมั่นที่จะฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมให้ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Newstrom and Davis (2002, p. 124) อธิบายว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นแรงขับที่ต้องการได้รับชัยชนะ ต้องการบรรลุผลในเป้าหมายที่ตั้งไว้ และต้องการปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นไปเรื่อย ๆ และ Schultz and Schultz (1998, p. 238) ที่ได้กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นคุณลักษณะหนึ่งของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของศุภรางค์ อินทุณห์ (2552) ได้ศึกษา ปัจจัยเชิงสาเหตุด้านจิตสังคมของพฤติกรรมรักการอ่านในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทั่วไปของนักเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมรักการอ่าน งานวิจัยของ ปริญญา ป้องรอด (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ลักษณะทางจิตและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมของพนักงานโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวแปรที่มีอำนาจในการอธิบายพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรม

ความเชื่ออำนาจในตนในการเป็นนวัตกรการศึกษา เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็น นวัตกรการศึกษาของครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูที่มีความเป็นนวัตกรการศึกษา เชื่อว่าตนเองสามารถสร้างสรรค์ริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ และมุ่งมั่นในการพัฒนาเทคนิคและผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมทางด้านการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น โดยเชื่อว่ายิ่งทำมาก ๆ ก็จะได้นวัตกรรมการศึกษาจำนวนมากยิ่งขึ้น ยิ่งทำดีขึ้นก็จะได้นวัตกรรมการศึกษาที่ดีมีคุณภาพมากขึ้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีของ Rotter (1966 อ้างถึงใน ดุจเดือน พันธุมนาวิน, 2549) ที่กล่าวว่า ความเชื่ออำนาจในตนสามารถทำนายพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของบุคคลได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริพร บุญพา (2562) ที่ศึกษารูปแบบการบริหารการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า การเชื่ออำนาจในตน สามารถอธิบายจิตลักษณะพอเพียงและพฤติกรรมพอเพียงของนักเรียนได้ งานวิจัยของพิพัฒน์ ศรไพบูลย์ (2563) ได้ศึกษาความเชื่ออำนาจในตนกับพฤติกรรมการทำงานอย่างอุทิศตนของข้าราชการครู พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการวัดพฤติกรรมการทำงานอย่างอุทิศตนของครูกับการวัดความเชื่ออำนาจในตนในการทำงานอย่างอุทิศตนของครูสูงกว่าความสัมพันธ์ระหว่างการวัดพฤติกรรมการทำงานอย่างอุทิศตนของครู กับการวัดการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษา และงานวิจัยของ สรายุทธ วรเวก (2563) ที่ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุพฤติกรรมการพัฒนาครูเพื่อสร้างนักเรียนให้เป็นคนดี พบว่า ตัวแปรอธิบายสำคัญ คือ ความเชื่ออำนาจในตนในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี

การยอมรับนวัตกรรมการศึกษา เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการที่ครูในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีโอกาสสูงในการได้รับรู้ถึงข้อมูลข่าวสาร ประโยชน์ และ

ความง่ายในการใช้งานจากนวัตกรรมผ่านช่องทางการติดต่อสื่อสารต่าง ๆ โดยครูที่ยอมรับนวัตกรรมจะมีโอกาสในการเป็นนวัตกรการศึกษามากกว่าครูที่ไม่ยอมรับนวัตกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers (2004) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมของบุคคล โดยเฉพาะช่องทางสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อระดับความรู้ ความเข้าใจ และช่องทางสื่อบุคคล จะมีอิทธิพลอย่างยิงต่อระดับการจูงใจ การชักจูงหันเห หรือการโน้มน้าวจิตใจของบุคคล สอดคล้องกับงานวิจัยของ งานวิจัยของ Ayaz&Yanartas (2020) ได้ศึกษาปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยี พบว่า ผู้ใช้งานมีความเชื่อว่าถ้าได้ใช้เทคโนโลยีนั้นจะทำให้งานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และผู้บริหารระดับสูง มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เทคโนโลยี เพราะถ้ากลุ่มผู้บริหารระดับสูงมีการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ แนวโน้มที่บุคลากรในองค์กรจะเกิดการใช้เทคโนโลยีก็เพิ่มมากขึ้น งานวิจัยของวิวรรษา ภาวะไพบูลย์ (2558) ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการยอมรับการใช้แท็บเล็ตในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 พบว่า การใช้แท็บเล็ตในการจัดการเรียนการสอนมีประโยชน์และมีความง่ายในการใช้งาน ส่งผลให้ครูผู้สอนมีทัศนคติทางบวกต่อการใช้งานแท็บเล็ต และจะนำแท็บเล็ตไปไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของตนเองต่อไป งานวิจัยของ บุปผา หลงมีหนา (2564) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาของครูมัธยมศึกษา ได้แก่ ประโยชน์ของนวัตกรรม ความง่ายในการใช้งานนวัตกรรม ทัศนคติ และการสนับสนุนของผู้บริหาร

1.2 ประเด็นที่ 2 ตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุสำคัญ 5 ประการ ร่วมกันอธิบายความเป็น นวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกได้ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ผลการวิจัยนี้สนับสนุนแนวคิดปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) ของ Magnusson and Endler (2001 อ้างอิงใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2550, หน้า 89) ที่มีสาระสำคัญ คือ เชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลอาจมีสาเหตุมาจากทั้งทางด้านจิตใจและด้านสถานการณ์รอบตัวบุคคลผสมผสานกัน ตลอดจนเกิดจากอิทธิพลร่วมกันระหว่างจิตใจของบุคคลกับสถานการณ์แวดล้อมที่บุคคลเผชิญในปัจจุบัน การใช้ตัวแปรเชิงเหตุหลายประเภท ประเภทละหลายตัวแปร สามารถอธิบายพฤติกรรม (หรือจิตลักษณะสำคัญ) ของบุคคลได้มากกว่าการใช้ตัวแปรน้อยประเภทและน้อยตัวแปร ผลงานวิจัยนี้นอกจากจะสนับสนุนแนวคิดปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) ดังกล่าวแล้ว ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยก่อนหน้านี้ เช่น งานวิจัยของสรายุทธ วรเวก (2563) พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุร่วมกันอธิบายพฤติกรรมการสอนนักเรียนให้เป็นคนดีได้ ร้อยละ 36.4 และ 31.2 ในพฤติกรรมย่อย ขณะที่อธิบายได้ร้อยละ 44.5 ในพฤติกรรมรวม งานวิจัยของวสพร บุญสุข (2565) ผลวิจัย พบว่า กลุ่มตัวแปรสถานการณ์ และจิตลักษณะเดิม สามารถอธิบายจิตลักษณะรับผิดชอบและเคารพนับถือได้ ร้อยละ 47.2 ตัวแปรปัจจัยสำคัญ คือ การเห็นแบบอย่างคนใกล้ชิด เหตุผลเชิงจริยธรรม การสนับสนุนจากโรงเรียน (เพื่อน ครู ผู้บริหาร) และงานวิจัยของพัฒนกิจ วงค์ลาศ (2566) ผลวิจัยพบว่า กลุ่มตัวแปรปัจจัยสถานการณ์ทางสังคม และกลุ่มตัวแปรจิตลักษณะเดิม อธิบายพฤติกรรมการแสวงหาองค์ความรู้

ของครูอาชีวศึกษา ได้ร้อยละ 54.1 ตัวแปรที่ร่วมอธิบายได้ดี 3 ลำดับแรก คือ การได้รับการสนับสนุนทางสังคม การเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ และลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน

2. ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มครูเพศชายเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาก่อนด้านความเป็น นวัตกรการศึกษาของครู และมีปัจจัยส่งเสริม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการยอมรับนวัตกรรมการศึกษา โดยผู้วิจัยขอนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยในหัวข้อนี้ ออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 ประเด็นที่ 1 พบว่า กลุ่มครูเพศชายเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาก่อนด้านความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าครูเพศชายมีการแสดงออกด้านพฤติกรรมในการสร้างนวัตกรรมการศึกษาน้อยกว่าครูเพศหญิง หรืออาจจะเป็นเพราะในบริบทของสถานศึกษาครูเพศหญิงมีจำนวนมากกว่าครูเพศชาย อาจส่งผลให้ครูเพศหญิงมีการแสดงออกด้านพฤติกรรมเชิงนวัตกรการศึกษามากกว่าครูเพศชาย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นพรัตน์ ป้อมเชียงพัง (2565) ปัจจัยเชิงสาเหตุทางจิตและสถานการณ์ทางสังคมของคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู พบว่า ครูที่ควรได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานก่อน คือ ครูเพศชายและครูผู้ช่วยรวมกับครูคศ.1 ปัจจัยที่ควรส่งเสริม คือ บรรยากาศองค์กร ความพร้อมเผชิญงาน การรับนวัตกรรม และสุขภาพจิต และงานวิจัยของ สมบัติ แซ่เบ๊ (2567) ที่ศึกษา เรื่อง รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า กลุ่มครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่เป็นเพศชาย สมควรได้รับการพัฒนาก่อนด้านจิตลักษณะจริยธรรมในการทำงาน เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่เป็นเพศหญิง และพบปัจจัยที่อธิบายได้ดี 1 ประการ คือ ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน และงานวิจัยของธีรวัฒน์ เลื่อนฤทธิ์ (2567) ได้ศึกษา เรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของผู้นำนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มนักเรียนที่สมควรได้รับการพัฒนาก่อนมี 6 กลุ่ม คือ เพศชาย ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำที่มากกว่า 3 ปี ขึ้นไป อยู่ในสังกัด สพม.กท 1 มีคะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) น้อยกว่าหรือเท่ากับ 2.50 และอยู่โรงเรียนขนาดใหญ่ โดยแต่ละกลุ่มมีปัจจัยส่งเสริมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยทั้งจิตประชาธิปไตยและพฤติกรรมประชาธิปไตยอย่างชัดเจน

2.2 ปัจจัยส่งเสริม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการยอมรับนวัตกรรมการศึกษา ปัจจัยส่งเสริมทั้ง 3 ประการที่พบดังกล่าว เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุสำคัญ 5 ประการ ที่ร่วมกันอธิบายความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก ได้แก่ การยอมรับนวัตกรรมการศึกษา แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ตัวแบบคนใกล้ชิดด้านนวัตกรรมการศึกษา การสนับสนุนทางสังคม และความเชื่ออำนาจในตนในการเป็นนวัตกรการศึกษา ตามที่กล่าวมาแล้วในอภิปรายผลการวิจัย ข้อ 1 ดังนั้นหากต้องการพัฒนาให้ครูกลุ่มเพศชายมีความเป็นนวัตกรการศึกษามากขึ้น ต้องดำเนินการพัฒนาปัจจัยการสนับสนุนทางสังคม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการยอมรับนวัตกรรมการศึกษา ให้เกิดขึ้นกับครูเพศชายก่อน

3. ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model Fit) สามารถอธิบายได้ร้อยละ 80.0 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการสร้างและพัฒนารูปแบบเชิงทฤษฎีดังกล่าวอาศัยกระบวนการ

ศึกษาที่เป็นระบบ โดยการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากสภาพจริงที่ปรากฏในบริบทของสถานศึกษา รวมถึงการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูอย่างรอบด้าน โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดลเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด จึงทำให้รูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็น นวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย มีผลการวิจัยที่สนับสนุนแนวคิดรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิพัฒน์ ศรไพบูลย์ (2563) ที่ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาการทำงานอย่างอุทิศตนของข้าราชการครู สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุสามารถอธิบายการทำงานอย่างอุทิศตนของข้าราชการครูได้มากกว่าร้อยละ 30 โดยรูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการทำงานอย่าง อุทิศตนได้รับการยืนยันจากข้อมูลเชิงประจักษ์ งานวิจัยของ สรายุทธ วรเวก (2563) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบบริหารการพัฒนาครูเพื่อสร้างนักเรียนให้เป็นคนดี พบว่า โมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการสอนเพื่อสร้างนักเรียนให้เป็นคนดี มีความสอดคล้อง กับข้อมูลเชิงประจักษ์ และอธิบายพฤติกรรมการสอนได้ ร้อยละ 86 งานวิจัยของ พัฒนกิจ วงค์ลาศ (2566) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารการพัฒนาครูอาชีวศึกษาในการแสวงหาและใช้องค์ความรู้ เพื่อยกระดับวิชาชีพและคุณภาพชีวิต พบว่า โมเดลการพัฒนาครูอาชีวศึกษาในการแสวงหาและใช้องค์ความรู้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยสามารถอธิบายพฤติกรรมดังกล่าวได้ถึงร้อยละ 98.1

4. ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก โดยผู้บริหาร มีผลการประเมินความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติรายด้าน มีค่าเฉลี่ยรวมตั้งแต่ร้อยละ 87.14 ถึง ร้อยละ 92.14 และโดยรวม มีค่าเฉลี่ยรวมร้อยละ 90.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินรายด้านและโดยรวมร้อยละ 70/75 ทั้งนี้อาจเนื่องจาก รูปแบบได้พัฒนาจากการศึกษาความรู้ทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ จากการวิจัยในระยะที่ 1 ที่ได้พบปัจจัยเชิงสาเหตุความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก ประกอบกับการตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็น นวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออกที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model Fit) และเสริมด้วยในการวิจัยระยะที่ 2 ทำให้ผ่านเกณฑ์ทั้งรายด้านและโดยรวมสูง เมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70/75 สอดคล้องกับงานวิจัยของ วสพร บุญสุข (2565) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารการพัฒนาเพื่อสร้างคุณลักษณะด้ายความรับผิดชอบและความเคารพนับถือของนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาค พบว่า รูปแบบการพัฒนาเพื่อสร้างความรับผิดชอบและความเคารพนับถือของนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคี โดยการบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่ดำเนินการโดยผู้บริหารยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ในความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยมีคะแนนรายด้าน ร้อยละ 78.57 ถึง 87.50 คะแนนเฉลี่ยรวม 83.29 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ ร้อยละ 70/75 งานวิจัยของ พัฒนกิจ วงค์ลาศ (2566) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารการพัฒนาครูอาชีวศึกษาในการแสวงหาและใช้องค์ความรู้เพื่อยกระดับวิชาชีพและคุณภาพชีวิต พบว่า รูปแบบการบริหารการพัฒนาครูอาชีวศึกษาที่ดำเนินการโดยผู้บริหารสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยร้อยละสูงกว่า

เกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70/75 และงานวิจัยของธนาคาร จันทร์ลือชัย (2567) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารการพัฒนาสมรรถนะการทำงานของครูในโรงเรียนเครือคาทอลิกอัครสังฆมณฑลกรุงเทพ พบว่า รูปแบบการบริหารการพัฒนาสมรรถนะการทำงานของครู ฯ ซึ่งดำเนินการโดยผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ผลการประเมินรายด้าน มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 94.29 ถึง 95.71 เมื่อรวมทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 95.18 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70/75

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก ได้แก่ การยอมรับนวัตกรรมการศึกษา แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ตัวแบบคนใกล้ชิดด้านนวัตกรรมการศึกษา การสนับสนุนทางสังคม และความเชื่ออำนาจในตนในการเป็น นวัตกรการศึกษา ดังนั้นหน่วยงานต้นสังกัดของกลุ่มเป้าหมาย คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สามารถนำรูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก องค์ความรู้และผลจากงานวิจัยไปใช้เป็นสารสนเทศในการกำหนดเป็นแนวนโยบายในการพัฒนาครูให้เป็นนวัตกรการศึกษา รวมถึงสามารถขยายผลไปยังพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในภูมิภาคอื่น ๆ ด้วย

2. จากการศึกษาพบว่า ครูเพศชายเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาก่อนด้านพฤติกรรมเชิง นวัตกรการศึกษา ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรพัฒนาครูเพศชายเป็นอันดับแรก โดยมีปัจจัยส่งเสริมในการพัฒนาประกอบด้วย การสนับสนุนทางสังคม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการยอมรับนวัตกรรมการศึกษา

3. จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้จริง โดยผู้บริหารสถานศึกษาสามารถศึกษารูปแบบการบริหารในภาพรวมได้จาก รูปแบบการบริหารการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก โดยผู้บริหาร และสามารถนำไปใช้พัฒนาครูได้ตามรูปแบบการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภาคตะวันออก โดยใช้โปรแกรมการฝึกอบรมและพัฒนาศึกษาทำความเข้าใจลักษณะวิธีการและนำไปใช้อย่างเหมาะสมตามบริบทของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ซึ่งอาจมีผลต่อความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูในสถานศึกษา เช่น ปัจจัยด้านเครือข่ายทางการศึกษา นโยบายการศึกษาของการทรวงศึกษาธิการ งบประมาณที่ใช้ในการจัดการศึกษา หรือความสามารถในการรับนวัตกรรมของนักเรียน เพื่อให้สามารถวางแผนการพัฒนาครูได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ควรศึกษาการนำแนวคิดและหลักการบริหารอื่น ๆ มาใช้ในการพัฒนาความเป็นนวัตกรการศึกษาของครู เช่น กระบวนการ Coaching และ PLC เพื่อพัฒนาทักษะของครู การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครู เช่น เวทีนำเสนอผลงาน และกิจกรรม Workshop

3. การวิจัยครั้งนี้ทราบปัจจัยเชิงสาเหตุในระดับการทำนายผล ควรนำผลการวิจัยศึกษาเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงด้วยการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบที่สร้างขึ้น อาจทำการทดลองกับกลุ่มเป้าหมายเดิม หรือ กลุ่มเป้าหมายที่มีความคล้ายคลึงกันในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในภูมิภาคอื่น (สุภาสินี นุ่มเนียน, 2546)

เอกสารอ้างอิง

กัญญาวดี แสงงาม. (2559). *ปัจจัยเชิงเหตุของจิตเคารพนับถือและรูปแบบเสริมสร้างจิตเคารพนับถือสู่ความเป็นพลเมืองของนักศึกษาปริญญาตรี* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน, มหาวิทยาลัยขอนแก่น].

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2550). รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) และแนวทางการตั้งสมมติฐานในการวิจัยสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ในประเทศไทย. *วารสารพัฒนาสังคม, 9*(1), 85–117.

ดุจเดือน พันธุมนาวิน. (2549). ความเชื่ออำนาจในตน: การวัด ความสำคัญ และการเปลี่ยนแปลง. *วารสารพัฒนาสังคม, 8*(8), 108–142.

ธนาคาร จันทร์ลือชัย. (2567). *รูปแบบการบริหารการพัฒนาสมรรถนะการทำงานของครูในโรงเรียนเครือคาทอลิก อัครสังฆมณฑลกรุงเทพ* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร, มหาวิทยาลัยพะเยา].

ธีรวัฒน์ เลื่อนฤทธิ์. (2567). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของผู้นำนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา].

นพรัตน์ ป้อมเชียงพัง. (2565). *ปัจจัยเชิงสาเหตุทางจิตและสถานการณ์ทางสังคมของคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา].

บุปผา หลงมีหนา. (2564). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาของครูมัธยมศึกษา จังหวัดนครนายก* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี].

ปริญญา ป้องรอด. (2555). ลักษณะทางจิตและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมของพนักงานโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, 4*(1), 14–25.

พัฒนกิจ วงค์ลาศ. (2566). *รูปแบบการบริหารการพัฒนาครูอาชีวศึกษาในการแสวงหาและใช้องค์ความรู้เพื่อยกระดับวิชาชีพและคุณภาพชีวิต* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา].

พิพัฒน์ ศรไพบูลย์. (2563). *รูปแบบการพัฒนาการทำงานอย่างอุทิศตนของข้าราชการครู สังกัดกรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา].

วิวรรษา ภาวะไพบูลย์. (2558). การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการยอมรับการใช้แท็บเล็ตในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1. *วารสารศึกษาศาสตร์, 17*(1), 138–149.

ศุภรางค์ อินทุณห์. (2552). *ปัจจัยเชิงสาเหตุทางจิตสังคมและปัจจัยเชิงผลด้านการจัดการกับความเครียดของพฤติกรรมรักการอ่านในนักเรียนวัยรุ่น* [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

ศุภวดี บุญญวงศ์. (2552). *ปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรมครูในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์* [รายงานการวิจัย]. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สมบัติ แซ่เบ๊. (2567). *รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา].

สรายุทธ วรเวก. (2563). *รูปแบบบริหารการพัฒนาครูเพื่อสร้างนักเรียนให้เป็นคนดี* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา].

สิริพร บุญพา. (2562). *รูปแบบการบริหารการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา].

สุภาสินี นุ่มเนียน. (2546). *ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์].

สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. (2566). *รายงานประจำปีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ปีการศึกษา 2565.* สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อรพินทร์ ชูชม. (2557). *รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของความยึดมั่นผูกพันในงานของครู* [รายงานการวิจัย]. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Ayaz, A., & Yanartaş, M. (2020). An analysis on the unified theory of acceptance and use of technology theory (UTAUT): Acceptance of electronic document management

system (EDMS). *Computers in Human Behavior Reports, 2*, 100032. https://doi.org/10.1016/j.chbr.2020.100032

Bandura, A. (1977). *Social learning theory.* Prentice-Hall.

Deming, W. E. (1986). *Out of the crisis.* MIT Center for Advanced Engineering Study.

Dyer, J. H., Gregersen, H. B., & Christensen, C. M. (2011). *The innovator's DNA: Mastering the five skills of disruptive innovators.* Harvard Business Review Press.

Newstrom, J. W., & Davis, K. (2002). *Organizational behavior: Human behavior at work* (11th ed.). McGraw-Hill.

Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). Free Press.

Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (1998). *Psychology and work today: An introduction to industrial and organizational psychology* (7th ed.). Prentice Hall.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

The Development of a Self-Efficacy Measurement Tool and an Assessment Framework for Academic English-Speaking Ability among EFL Pre-Service Teachers

Ranya Jitardhan[1*], Phitcharie Koanamsai[2]

[1,2]Faculty of Education, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Thailand
✉: * ranya.jit@vru.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 08 May 2026; Revised: 22 May 2026; Accepted: 21 June 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

Academic English-speaking competence and strong self-efficacy are essential for EFL pre-service teachers, yet context-specific instruments that assess both performance and self-beliefs remain limited. Therefore, this study aims to (1) develop a performance-based Academic English-Speaking Assessment (AESA) and (2) develop and preliminarily validate the Self-Efficacy in Academic English-Speaking Scale (SE-AESS) for EFL pre-service teachers. The AESA was adapted from the authentic assessment framework proposed by O'Malley and Pierce (1996) and the analytic speaking rubric developed by Syahidah and Umasugi (2021). The SE-AESS was constructed based on Bandura's Self-Efficacy Theory, encompassing both perceived academic English-speaking self-efficacy and its four sources: mastery experience, vicarious experience, verbal persuasion, and somatic and emotional states. Content validity of both instruments was evaluated by three experts in educational psychology, English language teaching, and applied linguistics. The SE-AESS demonstrated excellent content validity, with item–objective congruence (IOC) values ranging from 0.80 to 1.00, while the AESA showed IOC values between 0.88 and 0.93. Reliability analysis revealed good internal consistency for the academic English-speaking self-efficacy dimension ($\alpha = 0.851$) and moderate reliability for the sources of self-efficacy dimension ($\alpha = 0.554$). Both instruments achieved the minimum psychometric requirements for early-stage instrument development, even though the latter reflected the multidimensional and experiential nature of the construct. The AESA and SE-AESS together provide a comprehensive framework for assessing both observable academic English-speaking performance and learners' self-efficacy beliefs. In order to improve academic English-speaking competency among EFL pre-service teachers in ASEAN and multicultural contexts, these tools may be crucial for assessment and instructional design.

Keywords: Self-efficacy, Academic English speaking, Instrument development, EFL pre-service teachers

1. Introduction

In the 21st century, academic English-speaking ability has become an essential competence for EFL pre-service teachers since they are increasingly required academic presentation to present ideas including participating in group discussion in classrooms and communicating pedagogical knowledge using English. Effective academic speaking is therefore not only a linguistic skill but also a critical professional competence that supports teaching practicum, academic success, and the development of teacher identity. However,

academic English speaking is not only learning language itself, but also profoundly related to the learner's beliefs in their ability or it's commonly referred to as self-efficacy. (Bandura, 1997)

Self-efficacy is a psychological factor that affects learners' learning outcomes and an individual's different behaviors. Research in educational psychology has consistently shown that learners' performance is strongly influenced by their beliefs about their own capabilities when they face challenging tasks. Self-efficacy also affects individuals' motivation, persistence, effort, and emotional responses when confronting demanding tasks. Learners with high self-efficacy are more likely to engage actively, persist through difficulties, and interpret challenges as opportunities for growth, whereas those with low self-efficacy tend to avoid tasks they perceive as exceeding their abilities. Additionally, research in various fields reflected the importance of self-efficacy towards effort, facing obstacles, and preparation for undertaking challenging mission. Jaruwan Prada et al. (2010) found that increasing of self-efficacy in terms of taking care of family in diverse dimensions helping caregivers feel confident and able to cope with new problems or difficulties about challenges related to the care of children with developmental and intellectual disabilities. These beliefs make a person have an effort and encouragement to overcome challenging circumstances during upbringing. Similarly, Siriporn Chudjeujeen et al. (2017) investigated the program to promote self-efficacy in building life skills related to sexual health behaviors in early adolescents. The result showed that self-efficacy helps adolescents understand their sexual behavior, life skills, and sexual health behavior which has been a significant increase. It is also emphasized that student teachers' perceived self-efficacy influences their level of participation in academic discourse, classroom communication, and the development of professional identity (Tschannen-Moran & Hoy, 2007) (Schunk et al., 2020)

In the field of English as a Foreign Language (EFL), numerous studies have demonstrated that self-efficacy is positively associated with language achievement and learning experiences. Learners with higher self-efficacy generally report greater confidence, stronger engagement, and better performance in English-speaking tasks, while learners with lower self-efficacy often experience anxiety, avoidance, and negative learning outcomes. Empirical studies have also indicated that self-efficacy can be a stronger predictor of language performance than affective variables such as anxiety. When considered in the context of learning the English language, several studies have reported consistent results that self-efficacy is a key variable that influences learners' language achievement and English language experience. Rahimi (2007) found that learners with low self-efficacy tend to have lower English language achievement and negative experiences in language learning. While Tilfarlioglu and Cinkara (2009) reported that highly proficient English learners tend to have higher self-efficacy scores, Mills, Pajares, and Herron (2006) pointed out that self-efficacy is a better predictor of language achievement than language anxiety.

Although numerous studies confirm the importance of self-efficacy in English language learning, the development of past measurement tools has been challenging mostly focusing on study of general English speaking or everyday English communication rather than academic English speaking. Academic speaking involves discipline-specific vocabulary, complex grammatical structures, coherent argumentation, and precise expression of ideas, which differ substantially from conversational English. Moreover, many studies rely on self-report questionnaires or academic achievement scores as proxies for speaking ability, with limited use of performance-based assessments evaluated by trained raters using analytic rubrics.

Another limitation of prior research is the lack of integration between the assessment of speaking performance and the psychological factors underlying it. While self-efficacy theory emphasizes the importance of mastery experience, vicarious experience, verbal persuasion, and emotional states, few instruments measure these sources of self-efficacy specifically within

academic English-speaking contexts. This gap is particularly evident in EFL teacher education, where pre-service teachers must develop both academic speaking competence and the confidence to use English professionally.

To address these gaps, the present study aims to develop two complementary instruments: (1) the Academic English-Speaking Assessment (AESA), a performance-based assessment using an analytic rubric to evaluate academic speaking ability, and (2) the Self-Efficacy in Academic English-Speaking Scale (SE-AESS), designed to measure learners' perceived self-efficacy and its sources within academic speaking contexts. Together, these instruments provide an integrated framework for assessing both academic English-speaking performance and the self-efficacy beliefs that influence it among EFL pre-service teachers, and can serve as essential tools for assessment and for the design of learning activities aimed at effectively promoting academic English-speaking development among pre-service teachers in ASEAN and multicultural contexts.

2. Literature Review

1. Self-Efficacy

Albert Bandura (1997), a well-known educational psychologist, proposed the perspective of an individual's expectation of their own ability and it was defined as "self-efficacy" which refers to an individual's beliefs in their ability to successfully complete a particular task and to execute a plan as expected. These beliefs influence whether individuals initiate tasks, the level of effort they expend, their persistence in the face of difficulty, and their emotional reactions during task performance. Rather than reflecting actual ability alone, self-efficacy represents individuals' judgments of what they can do under particular conditions.

Bandura conceptualized human functioning as the product of reciprocal interactions among personal factors, behavior, and environmental influences. Within this framework, self-efficacy plays a pivotal role in self-regulation and adaptive functioning, particularly in complex and demanding tasks such as academic communication in a second language. Learners with high self-efficacy are more likely to approach difficult tasks with confidence, view challenges as manageable, and recover quickly from setbacks, whereas those with low self-efficacy are prone to avoidance, anxiety, and self-doubt (Bandura, 1994).

In present studies, several scholars have provided similar definitions, both in other countries such as Dagmer El-Hmoudova (2015) and James E. Maddux (2018), and in Thailand e.g., Siriporn Chudjeujeen et al. (2017) and Pasit Sirithes et al., 2019). summarized that "Self-efficacy" refers to an assessment of one's own ability to perform a specific task within a given individual situation which is based on self-confidence derived from considering and evaluating one's own performance capabilities and skills for managing and coping with various challenging situations. This arises from social learning based on past experiences. Beliefs about one's self-efficacy influence decisions about whether or not to exhibit certain behaviors to achieve goals in various situations.

According to Bandura (1997), self-efficacy beliefs are shaped by four primary sources. Mastery experience is the most influential source, as successful task performance provides direct evidence of capability. Vicarious experience involves observing others with similar characteristics succeed, which can strengthen beliefs in one's own ability. Verbal persuasion refers to encouragement and feedback from significant others, which can enhance confidence when realistic and supportive. Somatic and emotional states involve individuals' interpretations of physiological arousal and emotional reactions; anxiety and stress may undermine self-efficacy, while positive emotional states can enhance it.

These sources operate dynamically and are influenced by contextual and personal factors. In academic settings, particularly in second language learning, learners' self-efficacy is shaped

by prior learning experiences, instructional practices, feedback from teachers and peers, and emotional responses to performance situations. Because self-efficacy is task- and context-specific, its measurement must align closely with the nature of the target task.

2. Academic English Speaking and Self-Efficacy

Academic English speaking refers to the use of spoken English in formal educational and professional contexts, such as presenting research, engaging in academic discussions, and responding to content-based questions. Compared with everyday conversational English, academic speaking requires greater linguistic accuracy, advanced vocabulary, coherent organization of ideas, and clarity of expression. These demands make academic speaking particularly challenging for EFL learners and increase the importance of psychological factors such as self-efficacy.

Self-efficacy plays a significant role in English language learning, and there have been numerous studies related to the relationship between self-efficacy and English language learning. For example, Rahimi (2007) investigated the relationship between self-efficacy and students' academic performance. The results showed a significant relationship between self-efficacy and success in learning English. Students with low self-efficacy performed poorly in English language learning because they had negative attitudes and bad experiences in learning English. In addition, the results of the study by Tilfarlioglu and Cinkara (2009) showed that students with different levels of self-efficacy exhibited different levels of self-efficacy. Upper-intermediate students had higher perceived self-efficacy than pre-intermediate students.

Previous research has consistently shown a positive relationship between self-efficacy and English language performance. Learners with higher self-efficacy tend to demonstrate greater persistence, employ more effective learning strategies, and perform better in speaking tasks. In contrast, low self-efficacy is often associated with avoidance of speaking opportunities, heightened anxiety, and weaker performance. However, most existing studies examine self-efficacy in general English learning or public speaking contexts, with limited focus on academic English-speaking tasks.

Furthermore, many instruments used in prior research assess self-efficacy without examining its underlying sources or without linking self-efficacy beliefs to actual performance-based measures. This limitation reduces the explanatory power of self-efficacy research and constrains its application to instructional design. In response, the present study adopts Bandura’s theoretical framework to develop a context-specific self-efficacy scale for academic English speaking and integrates it with a performance-based assessment. This approach enables a more comprehensive understanding of both learners’ academic speaking competence and the psychological factors that support or hinder its development.

3. Related Research

To develop valid and reliable instruments for assessing academic English-speaking ability (AESA) and self-efficacy in academic English speaking (SE-AESS), it was essential to examine previous studies related to language assessment, self-efficacy theory, and instrument development in both international and Asian EFL contexts. A review of the literature indicates that most prior research has focused either on general English proficiency or on learners’ perceived self-efficacy, with limited integration of performance-based speaking assessment and psychological constructs within academic contexts.

Several studies have demonstrated a positive relationship between self-efficacy and language achievement. Mills, Pajares, and Herron (2006) found that self-efficacy was a stronger predictor of foreign language performance than anxiety, while Rahemi (2007) reported that learners with low self-efficacy tended to experience lower English achievement and more negative learning experiences. Similar findings were reported by Tilfarlioglu and Cinkara

(2009), who observed that learners with higher English proficiency levels also exhibited higher self-efficacy beliefs. These studies, however, primarily measured achievement through course grades or standardized tests and did not assess speaking performance using expert-rated, performance-based instruments.

Research conducted in Asian EFL contexts has yielded comparable results. Kitikanan and Sasimonton (2017) reported a significant positive relationship between English self-efficacy and English achievement among Thai learners, while Siritararatn (2013) identified attitudes, prior learning experiences, and instructional practices as important factors shaping English self-efficacy among low-proficiency Thai graduate students. Although these studies highlight the importance of self-efficacy in English learning, they generally focus on general English use rather than academic English speaking and do not examine the specific sources of self-efficacy proposed by Bandura.

With regard to instrument development, several studies have constructed English self-efficacy scales grounded in Bandura's framework. Wang et al. (2013) developed the Questionnaire of English Self-Efficacy (QESE) to assess learners' perceived self-efficacy across four language skills and reported strong psychometric properties. Subsequent studies adapted the QESE for different contexts and proficiency levels, such as Nguyen and Habók (2022) for CEFR A2 learners and Kitikanan and Sasimonton (2017) for Thai EFL learners. While these instruments provide valuable insights into learners' perceived abilities, they rely primarily on self-report measures and do not incorporate performance-based assessments of speaking ability.

Only a limited number of studies have examined the relationship between speaking self-efficacy and actual speaking performance. Suharja (2022) reported a positive association between speaking self-efficacy and speaking performance among EFL university students, and Chang, Zhou, and Zhang (2024) explored the dynamic relationship between speaking self-efficacy and enjoyment during oral tasks. However, these studies were conducted in general speaking or public speaking contexts and did not focus specifically on academic English speaking. Moreover, the sources of self-efficacy were not systematically examined in most of these studies.

In teacher education contexts, research by Tschannen-Moran and Hoy (2007) emphasized the role of self-efficacy in teachers' professional communication and instructional engagement. More recently, Lin, Mohamad, and Mahmud (2025) examined the relationship between teachers' classroom English proficiency and teacher self-efficacy using self-reported measures. These studies suggest that self-efficacy plays an important role in professional communication; however, they do not provide performance-based assessments of academic English speaking or examine the sources of self-efficacy within this specific context (Tschannen-Moran et al., 2001).

Overall, the review of related research reveals three major gaps. First, there is a lack of performance-based instruments designed to assess academic English-speaking ability using expert-rated analytic rubrics. Second, existing self-efficacy instruments largely focus on general English use and do not capture the specific demands of academic English speaking. Third, few studies integrate the assessment of academic speaking performance with the measurement of self-efficacy and its underlying sources. These gaps directly informed the development of the AESA and SE-AESS in the present study, which aim to provide a comprehensive and theoretically grounded framework for assessing academic English-speaking competence and self-efficacy among EFL pre-service teachers.

As summarized in **Table 1**, most previous studies examined self-efficacy in general English contexts or relied on self-report measures without integrating performance-based assessments of academic English speaking. These limitations highlight the need for instruments that simultaneously assess academic speaking performance and context-specific self-efficacy.

Table 1: Summary of Related Research on Self-Efficacy and English-Speaking Ability

Researchers	Participants & Context	Instruments	Key Findings	Gaps Relevant to the Present Study
Mills, Pajares, & Herron (2006)	University EFL learners (French)	Language proficiency tests; Self-efficacy questionnaire	Self-efficacy was a stronger predictor of language performance than anxiety.	Focused on reading/listening; no speaking or academic speaking assessment; sources of self-efficacy not examined.
Rahemi (2007)	Iranian high-school EFL students	English achievement scores; self-efficacy questionnaire	Low self-efficacy associated with low English achievement and negative learning experiences.	Used achievement scores rather than performance-based speaking assessment; general English context.
Tschannen-Moran & Hoy (2007)	Pre- and in-service teachers	Teacher Sense of Efficacy Scale (TSES)	Teacher self-efficacy linked to professional engagement and communication.	Did not examine English-speaking performance or academic English contexts.
Tilfarlioglu & Cinkara (2009)	Turkish EFL learners (varied proficiency)	GPA; EFL self-efficacy questionnaire	Higher proficiency learners reported higher self-efficacy.	No expert-rated speaking assessment; sources of self-efficacy not investigated.
Siritararatn (2013)	Thai EFL graduate students (low proficiency)	Placement tests; self-efficacy questionnaire; interviews	Attitudes and prior experiences influenced English self-efficacy.	Focused on general English; lacked academic speaking performance measures.
Kitikanan & Sasimonton (2017)	Thai EFL English majors	English achievement scores; QESE	Positive relationship between English self-efficacy and achievement.	Speaking assessed indirectly via achievement scores; sources of self-efficacy not examined.
Wang et al. (2013); Nguyen & Habók (2022)	University EFL learners (Asia)	Questionnaire of English Self-Efficacy (QESE)	QESE showed good reliability and construct validity across four language skills.	Relied on self-report only; no linkage to actual speaking performance or academic speaking context.

Suharja (2022)	Indonesian EFL university students	Speaking performance test; self-efficacy questionnaire	Speaking self-efficacy positively correlated with speaking performance.	Conducted in general speaking context; academic speaking and sources of self-efficacy not addressed.
Chang, Zhou, & Zhang (2024)	Chinese EFL university students	Speaking tasks; speaking self-efficacy scale	Dynamic relationship between self-efficacy and task enjoyment.	Focused on public/general speaking; sources of self-efficacy not examined.
Lin, Mohamad, & Mahmud (2025)	Polytechnic EFL teachers	CEPS; TSES (self-report)	Classroom English proficiency related to teacher self-efficacy.	English proficiency measured by self-report; no expert-rated academic speaking assessment.

3. Research Methodology

This study was conducted with EFL pre-service teachers in a multicultural academic context. The participants consisted of 40 students enrolled in a Master of Education program in English Language Teaching who possess the characteristics that align with the objectives of developing measurement tools in this study. As EFL learners, they frequently use academic English for communication in linguistically and culturally diverse classroom settings and are preparing to become future English teachers.

1. Development and Validation of Research Instruments

Two instruments were systematically developed and validated in this study: (1) the Academic English-Speaking Assessment (AESA), and (2) the Self-Efficacy in Academic English-Speaking Scale (SE-AESS). The development process involved multiple steps, including: literature review, item construction, content validity evaluation, pilot testing, reliability analysis, and expert-based speaking assessment (inter-rater scoring). The procedures are detailed below.

1.1 Literature Review

A comprehensive review of research and theoretical literature on English-speaking assessment and self-efficacy was conducted. Key frameworks included: O'Malley and Pierce's (1996) model for authentic speaking assessment, Syahidah and Umasugi's (2021) analytic speaking rubric, and Bandura's (1997) Self-Efficacy Theory, covering four major sources: Mastery Experience, Vicarious Experience, Verbal Persuasion, and Somatic and Emotional States. Previous studies on self-efficacy in English language learning and teacher education were also reviewed to identify gaps and determine the essential constructs for both instruments (Bandura, 1986; Bandura, 2001).

1.2 Item Generation and Indicator Development

Items for both instruments were generated based on theoretical and empirical foundations. The process consisted of two parts:

(1) Development of the Academic English-Speaking Assessment (AESA)

The AESA was designed to assess pre-service teachers' academic speaking competence through tasks that reflect real classroom situations such as, academic presentations, academic topic discussions, and responding to discipline-related questions an analytic rubric was developed for performance-based assessment, consisting of six components: Grammar, Vocabulary, Comprehensibility, Fluency, Pronunciation, and Accuracy, each rated on a 5-point scale (1–5).

The AESA was created by adapting the assessment frameworks of O'Malley and Pierce (1996) and Syahidah and Umasugi (2021) due to their strong relevance in EFL performance assessment. O'Malley and Pierce (1996) emphasize authentic communicative performance, while Syahidah and Umasugi (2021) provide updated descriptors for academic discourse; organization, coherence, complexity, and topic development that aligned with contemporary EFL academic speaking tasks.

An inter-rater reliability procedure was implemented to ensure consistency in scoring, audio recordings of all speaking tasks were evaluated by two expert raters experienced in language assessment. Before scoring, the researcher conducted a training session to familiarize the raters with the AESA rubric, clarify construct definitions, and review sample recordings for calibration.

After training, both raters independently scored all recordings. Inter-rater reliability was calculated using the Intraclass Correlation Coefficient (ICC), which is suitable for continuous scale ratings. An ICC value of 0.75 or above was considered indicative of good reliability. Large discrepancies, if present, were resolved through discussion to reach a consensus score. This ensured that the assessment process was rigorous, aligned, and methodologically reliable.

(2) Development of the Self-Efficacy in Academic English-Speaking Scale (SE-AESS)

The development of the Self-Efficacy in Academic English-Speaking Scale (SE-AESS) resulted in a 39-item instrument comprising two dimensions: self-efficacy in academic English speaking (19 items) and the sources of self-efficacy (20 items). All items were systematically constructed based on Bandura's theoretical framework and supported by evidence from relevant empirical studies. A five-point Likert scale was employed for all items to capture varying levels of agreement and perceived confidence among participants.

1.3 Content Validity Evaluation

Three experts in educational psychology, English Language Teaching, and Applied linguistics evaluated the correspondence between each item, the theoretical constructs, and the research objectives using the Index of Item–Objective Congruence (IOC). The results indicated that the SE-AESS demonstrated excellent content validity, with IOC values ranging from 0.80 to 1.00, while the AESA also showed high content validity, with IOC values between 0.88 and 0.93. All items for which the experts' provided recommendations were subsequently revised and refined to ensure clarity, alignment, and accuracy before the instruments were administered in the pilot phase.

1.4 Pilot Testing

Pilot testing was conducted for both instruments to evaluate the clarity of questionnaire items and speaking task instructions, the completeness and usability of the analytic rubric, and the appropriateness of the response time required for each task. Based on the pilot results, several questionnaire items were refined to improve clarity, and minor wording adjustments

were made to the rubric descriptors to enhance precision and usability before proceeding to the full administration phase.

1.5 Reliability Analysis

The reliability of the SE-AESS was examined using Cronbach's alpha to assess internal consistency. The results showed that the self-efficacy dimension demonstrated good reliability ($\alpha = 0.851$), while the sources of self-efficacy dimension yielded a moderate reliability level ($\alpha = 0.554$). Although the latter value indicates room for improvement, it remains acceptable for an instrument in its early developmental stage, with further refinement of item clarity and internal coherence recommended before large-scale implementation. Overall, both instruments met and exceeded the minimum reliability thresholds suggested for preliminary research (Nunnally, 1978, as cited in Tavakol & Dennick, 2011; Hair et al., 2019), supporting their suitability for use in the present study.

2. Data collection and scoring procedures

The data collection process and Scoring Procedures in this study was carried out in two main phases to obtain comprehensive information on participants' academic English-speaking ability and their perceived self-efficacy.

2.1 The first phase involved the performance-based assessment of Academic English-Speaking ability

Data were collected during the participants' regular course schedule to ensure ecological validity and naturalistic performance conditions, following recommendations that assessments should be administered in authentic learning environments to enhance validity (Bachman & Palmer, 2010). Before data collection began, the researcher clarified the study purpose, procedures, rights of participants, and confidentiality measures. Informed consent was obtained in accordance with ethical guidelines for educational research (Creswell, 2018). Each participant received a coded identifier to ensure anonymity during scoring and analysis.

The first component of data collection involved administering the Academic English-Speaking Assessment (AESA). Each participant completed an academic speaking task consisting of a short presentation and responses to academic questions designed to elicit discourse-level academic language. Performance-based speaking tasks are widely recognized as effective means of assessing communicative ability because they generate authentic, observable language use (O'Malley & Pierce, 1996; Luoma, 2004). The researcher provided standardized instructions to all participants to reduce administration bias and enhance score comparability, as recommended in language assessment best practices (Fulcher, 2010).

All speaking performances were audio-recorded using a digital device with high audio quality to allow repeated listening and precise scoring, which is essential for reliability (McNamara, 1996). The recordings were labeled only with participant codes. After collecting, the recordings were submitted to two expert raters with extensive experience in EFL oral proficiency assessment. Prior to scoring, the two raters participated in a structured rater training session. Rater training is essential for ensuring shared understanding of rating criteria, reducing variability, and improving inter-rater reliability (Weigle, 2002; Eckes, 2015). The training involved reviewing the analytic rubric, discussing performance descriptors, and practicing scoring with benchmark samples. Such calibration procedures enhance rating consistency and reduce subjective interpretation (Brown, 2012).

The raters then independently evaluated all recordings using the AESA analytic rubric. Independent scoring without discussion helps avoid rater contamination and ensures that reliability metrics reflect true inter-rater agreement (Eckes, 2015). After initial scoring, the two

sets of scores were compared. For performances where scores differed substantially, raters participated in a moderation session to discuss discrepancies and reach a consensus score, following established procedures for maintaining fairness and consistency in performance assessments (McNamara, 1996; Brown & Abeywickrama, 2019). Inter-rater reliability was calculated using the Intraclass Correlation Coefficient (ICC), a solid statistical measure recommended for continuous rating-scale data (Koo & Li, 2016).

2.2 The second phase involved the administration of the Self-Efficacy in Academic English-Speaking Scale (SE-AESS)

The second phase of data collection involved the administration of the Self-Efficacy in Academic English-Speaking Scale (SE-AESS). After completing the speaking task, participants completed the SE-AESS questionnaire during class time. The 15–20-minute administration period aligns with typical recommendations for self-report questionnaires in educational research (Dörnyei & Taguchi, 2010). The researcher remained available to clarify instructions but refrained from influencing responses, adhering to best practices for minimizing researcher bias (Creswell, 2018).

Importantly, the speaking assessment was administered before the self-efficacy questionnaire to avoid priming effects or altered performance based on self-reflection. This sequencing reflects Bandura's (1997) recommendation that self-efficacy assessments should not artificially inflate or depress actual task performance by preceding the performance task.

All completed questionnaires were collected immediately, checked for completeness, and coded for analysis. The AESA performance scores and SE-AESS responses were then entered into a secure database using participant codes. This systematic approach supports the reliability, validity, and methodological rigor standardized administration, rater training, independent scoring, and validated instruments which supports the reliability, validity, and overall methodological rigor of the data collection process (Bachman & Palmer, 2010; McNamara, 1996).

4. Results

The analysis of the quality of the two research instruments indicated that both tools possessed satisfactory psychometric properties and were appropriate for use in achieving the research objectives. For the AESA (Academic English-Speaking Assessment), the content validity was found to be high, as experts had examined the alignment between the speaking tasks, scoring criteria, and research objectives prior to implementation. The analytic rubric used in AESA assesses five-level analytic rubric comprising six components; Grammar, Vocabulary, Comprehensibility, Fluency, Pronunciation, and Accuracy and was adapted from O'Malley and Pierce (1996) and Syahidah and Umasugi (2021). This adaptation resulted in a clearer and more systematic set of criteria for evaluating learners' academic English-speaking competence. Furthermore, the scores assigned by two independent raters showed high consistency, reflecting a satisfactory level of inter-rater reliability, which confirms that the AESA can reliably and consistently measure learners' speaking competence across evaluators.

For the SE-AESS (Self-Efficacy in Academic English-Speaking Scale), which measures learners' confidence in their academic English-speaking ability, content validity was evaluated by three experts. The item–objective congruence (IOC) indices ranged from 0.80 to 1.00, indicating excellent content validity. After revising the items based on expert feedback, the finalized SE-AESS was pilot-tested and subjected to reliability analysis. The internal consistency of the self-efficacy dimension yielded a Cronbach's alpha coefficient of 0.851, indicating good internal reliability. In contrast, the sources of self-efficacy dimension resulted in a Cronbach's alpha of 0.554, reflecting a moderate level of internal consistency. This

suggests certain items particularly those related to wording clarity or conceptual alignment. It should be refined in future iterations to strengthen the internal coherence of this dimension.

Although the reliability for the sources dimension was moderate, the overall reliability of SE-AESS remained within the acceptable range for preliminary research. This aligns with the recommendations of Nunnally (1978), as cited in Tavakol and Dennick (2011) and Hair et al. (2019), which state that newly developed instruments may be considered acceptable for initial research use when Cronbach's alpha exceeds 0.50.

In summary, both AESA and SE-AESS demonstrated satisfactory content validity and reliability. The instruments are suitable for assessing learners' academic English-speaking performance and self-efficacy, and they effectively support the data collection objectives of this study. These tools can be used to evaluate both academic speaking ability and self-efficacy among EFL pre-service teachers and hold potential for informing instructional design aimed at enhancing academic English-speaking competence in multicultural educational contexts.

5. Conclusion

This study successfully developed and preliminarily validated two complementary instruments for use in EFL teacher education: the Academic English-Speaking Assessment (AESA) and the Self-Efficacy in Academic English-Speaking Scale (SE-AESS). Together, these instruments address important gaps in previous research by integrating a performance-based assessment of academic English speaking with a context-specific measure of self-efficacy grounded in Bandura's theoretical framework.

The AESA provides a systematic and linguistically grounded approach to assessing academic English-speaking competence through an analytic rubric adapted from established assessment frameworks. Expert review confirmed strong content validity, indicating that the assessment tasks and scoring criteria appropriately represent the construct of academic English speaking. The use of trained raters and structured scoring procedures further supports the reliability and rigor of the assessment, making AESA a valuable tool for evaluating pre-service teachers' academic speaking performance in formal educational contexts.

The SE-AESS demonstrated excellent content validity and good internal consistency for the academic English-speaking self-efficacy dimension. Although the reliability of the sources of self-efficacy dimension was moderate, this result is consistent with the multidimensional and experiential nature of the construct and is acceptable for an instrument at an early stage of development. Importantly, the SE-AESS operationalizes Bandura's four sources of self-efficacy specifically within academic English-speaking contexts, which has been largely absent from prior research.

5.1 Theoretical Implications

From a theoretical perspective, this study reinforces the principle that self-efficacy measurement must be task- and context-specific. By focusing on academic English speaking rather than general language use, the SE-AESS extends self-efficacy theory into a domain that is critical for EFL pre-service teachers' academic and professional development. The integration of performance-based assessment with psychological measurement also contributes to a more comprehensive understanding of how self-efficacy beliefs relate to observable language performance.

5.2 Practical Implications

From a practical standpoint, the combined use of AESA and SE-AESS offers valuable diagnostic information for teacher education programs. The AESA enables instructors to identify specific strengths and weaknesses in learners' academic speaking skills, while the SE-

AESS provides insights into learners' confidence levels and the sources influencing their self-efficacy. This information can inform the design of targeted instructional interventions, such as creating structured mastery experiences, incorporating peer modeling, providing constructive feedback, and fostering supportive learning environments that reduce anxiety and enhance learners' readiness to speak in academic contexts.

Overall, the AESA and SE-AESS provide a coherent and evidence-based framework for assessing and supporting the development of academic English-speaking competence among EFL pre-service teachers. Their application has the potential to enhance instructional design, learner reflection, and professional preparation in multilingual and multicultural educational settings.

6. Discussion

The findings from the development and preliminary validation of the AESA and SE-AESS indicate that both instruments address critical limitations in previous research on English-speaking assessment and self-efficacy in EFL contexts. Unlike many earlier studies that relied on self-report measures or academic achievement scores as proxies for speaking ability, the AESA employs a performance-based assessment evaluated by expert raters using an analytic rubric. This approach allows for a more precise and linguistically grounded evaluation of academic English-speaking competence, particularly for pre-service teachers who must use English in formal academic and professional contexts.

The strong content validity of the AESA confirms that the speaking tasks and rubric components appropriately represent the construct of academic English speaking. By incorporating dimensions such as grammar, vocabulary, fluency, pronunciation, comprehensibility, and accuracy, the AESA aligns with established frameworks for authentic and analytic language assessment. The use of trained raters and inter-rater reliability procedures further strengthens the methodological rigor of the assessment and enhances confidence in the consistency of scoring.

The SE-AESS also demonstrated excellent content validity and acceptable reliability for early-stage instrument development. The high internal consistency of the academic English-speaking self-efficacy dimension indicates that the items effectively capture learners' perceived confidence in performing academic speaking tasks. The moderate reliability coefficient observed for the sources of self-efficacy dimension reflects the complex and experiential nature of this construct. Because mastery experience, vicarious experience, verbal persuasion, and emotional states are influenced by diverse personal histories and contextual factors, variability in responses is expected. Similar challenges have been reported in previous studies examining multidimensional psychological constructs, particularly during initial stages of scale development.

Importantly, the development of SE-AESS extends prior self-efficacy research by operationalizing Bandura's four sources of self-efficacy within academic English-speaking contexts. Most existing instruments assess self-efficacy beliefs without examining their underlying sources or without linking them to actual performance outcomes. By integrating SE-AESS with the AESA, the present study provides a dual-dimensional assessment framework that captures both observable speaking performance and the psychological factors that influence it. This integrated approach offers greater explanatory power than using either performance assessment or self-report measures alone.

From an instructional perspective, the combined use of AESA and SE-AESS has practical implications for teacher education programs. Performance data from the AESA can help instructors identify specific areas of strength and weakness in learners' academic speaking skills, while SE-AESS results can reveal learners' confidence levels and the sources shaping their self-efficacy. This information enables the design of targeted instructional interventions,

such as providing structured mastery experiences, modeling effective academic speaking, offering constructive feedback, and creating supportive learning environments that reduce anxiety and enhance emotional readiness.

Overall, the findings support the usefulness of AESA and SE-AESS as complementary tools for assessing and supporting the development of academic English-speaking competence among EFL pre-service teachers. The instruments contribute to both research and practice by providing a theoretically grounded and methodologically robust framework that addresses the limitations of prior studies in this area.

7. Suggestions

Future research should focus on refining the SE-AESS, particularly the sources of self-efficacy dimension, by revising item wording and increasing the number of items within each source to enhance internal consistency. Further validation studies using larger and more diverse samples across different institutions and proficiency levels are also recommended to strengthen the generalizability of the instruments.

In addition, future studies may examine the relationships among sources of self-efficacy, perceived academic English-speaking self-efficacy, and actual speaking performance using advanced statistical techniques such as structural equation modeling or path analysis. Longitudinal research designs could also provide insights into how self-efficacy and academic speaking competence develop over time in response to instructional interventions.

References

Bachman, L. F., & Palmer, A. S. (2010). *Language assessment in practice: Developing language assessments and justifying their use in the real world.* Oxford University Press.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory.* Prentice Hall.

Bandura, A. (1994). *Self-efficacy.* In V. S. Ramachandran (Ed.), Encyclopedia of human behavior (Vol. 4, pp. 71–81). Academic Press.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control.* W. H. Freeman.

Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. Annual *Review of Psychology, 52*, 1–26.

Brown, H. D. (2012). *Principles of language learning and teaching (6th ed.).* Pearson Education.

Brown, H. D., & Abeywickrama, P. (2019). *Language assessment: Principles and classroom practices (3rd ed.).* Pearson.

Chang, P., Zhou, L., & Zhang, L. J. (2024). *The roles of task-specific self-efficacy and enjoyment in EFL learners' development of speaking CALF: A longitudinal study.* System, 127, Article 103539.

Creswell, J. W. (2018). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (6th ed.).* Pearson.

Dörnyei, Z., & Taguchi, T. (2010). *Questionnaires in second language research: Construction, administration, and processing (2nd ed.).* Routledge.

Eckes, T. (2015). *Introduction to many-facet Rasch measurement: Analyzing and evaluating rater-mediated assessments.* Peter Lang.

El-Hmoudová, D. (2015). *Developing speaking skills through task-based learning.* Procedia – Social and Behavioral Sciences, 197, 219–223.

Fulcher, G. (2010). *Practical language testing.* Hodder Education.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis (8th ed.).* Cengage Learning.

Maddux, J. E. (2018). *Self-efficacy: The power of believing you can.* In J. E. Maddux (Ed.), Self-efficacy, adaptation, and adjustment (pp. 3–35). Routledge.

Kitikanan, P., & Sasimonton, P. (2017). The relationship between English self-efficacy and English learning achievement of L2 Thai learners. LEARN *Journal, 10(1)*, 149–164.

Koo, T. K., & Li, M. Y. (2016). A guideline for selecting and reporting intraclass correlation coefficients

for reliability research. *Journal of Chiropractic Medicine, 15(2)*, 155–163.

Lin, Y., Mohamad, M. B. T., & Mahmud, M. I. (2025). Exploring the relationship between classroom English proficiency and teacher self-efficacy among polytechnic EFL teachers. Arab World English *Journal, 16(2)*, 80–95.

Luoma, S. (2004). *Assessing speaking.* Cambridge University Press.

McNamara, T. (1996). *Measuring second language performance.* Longman.

Mills, K., Pajares, F., & Herron, C. (2006). *A reevaluation of the role of anxiety: Self-efficacy, anxiety, and their relation to reading and listening proficiency in foreign language learning.* Foreign Language Annals, 39(2), 276–295.

Nguyen, T. T. M., & Habók, A. (2022). Developing and validating a self-efficacy questionnaire for CEFR A2 level EFL learners. MEXTESOL *Journal, 46(2)*, 1–17.

O'Malley, J. M., & Pierce, L. V. (1996). *Authentic assessment for English language learners: Practical approaches for teachers.* Addison-Wesley.

Prada, J. (2010). *Effects of a family program on perceived caregiving behavioral self-efficacy (Master's thesis).* Chulalongkorn University.

Rahimi, M. (2007). Self-efficacy, attribution, and achievement in English as a foreign language. *Journal of Applied Linguistics, 10(2)*, 119–137.

Schunk, D. H., & DiBenedetto, M. K. (2020). *Self-efficacy and human motivation.* In Advances in motivation science (Vol. 7, pp. 153–179). Elsevier.

Siriporn, C., Intaraprasert, C., & Akkakoson, S. (2017). Factors affecting English speaking ability of Thai undergraduate students. *Journal of Asia TEFL, 14(3)*, 507–521.

Siritararatn, N. (2013). English self-efficacy beliefs of EFL low proficiency graduate students. Academic *Journal of Interdisciplinary Studies, 2(3)*, 461–468.

Sirithes, P., Intaraprasert, C., & Akkakoson, S. (2019). *Thai EFL learners' willingness to communicate in English: The roles of speaking self-efficacy and anxiety.* PASAA, 56, 1–30.

Suharja. (2022). The relationship between self-efficacy and speaking performance of EFL students. *Journal of English Language Teaching, 11(1)*, 45–54.

Syahidah, W., & Umasugi, R. (2021). Developing an English-speaking assessment rubric for academic purposes. *Journal of English for Academic Purposes, 54, 101041.*

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. International *Journal of Medical Education, 2*, 53–55.

Tilfarlioglu, F. Y., & Cinkara, E. (2009). *Self-efficacy in EFL: Differences among proficiency groups and relationship with success.* Novitas-ROYAL, 3(2), 129–142.

Tschannen-Moran, M., & Hoy, A. W. (2001). *Teacher efficacy: Capturing an elusive construct.* Teaching and Teacher Education, 17(7), 783–805.

Tschannen-Moran, M., & Hoy, A. W. (2007). *The differential antecedents of self-efficacy beliefs of novice and experienced teachers.* Teaching and Teacher Education, 23(6), 944–956.

Wang, C., Kim, D.-H., Bong, M., & Ahn, H. S. (2013). Examining measurement properties of an English self-efficacy scale for English language learners. International *Journal of Educational Research, 59*, 68–79.

Weigle, S. C. (2002). *Assessing writing.* Cambridge University Press.

Research Paper
JBER Scope: Education

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3

Technological Leadership of School Administrators Affecting School Effectiveness under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 3

นรุตม์ เทพประจักษ์[1*], กษมา ชนะวงศ์[2] , อำนาจ ชนะวงศ์[3]

[1,2,3]วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, ประเทศไทย

Narut Thepprachak[1*], Kasama Chanawongse[2], Amnaj Chanawongse[3]
[1,2,3]College of Asian Scholars, Thailand
✉: * Earthnarut39@gmail.com
(*Author Corresponding Email)
Received: 09 May 2026; Revised: 23 May 2026; Accepted: 22 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา และ 4) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 297 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามอำเภอ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเที่ยงตรงเท่ากับ 1.00 ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.223 – 0.775 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.981 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการพัฒนาวิชาชีพครูด้านเทคโนโลยีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยี และด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี 2. ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา และด้านความพึงพอใจในการทำงานของครู 3. ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = 0.916$) 4. ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาทุกด้านส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีเป็นตัวพยากรณ์ที่มีอำนาจมากที่สุด และสามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษาได้ร้อยละ 85.50 ($R^2 = 0.855$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ : ประสิทธิผลของสถานศึกษา, ผู้บริหารสถานศึกษา, ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purposes of this research were: 1) to investigate the level of technological leadership of school administrators, 2) to examine the level of school effectiveness, 3) to study the relationship between technological leadership of school administrators and school effectiveness, and 4) to identify the technological leadership factors of school administrators that influence school effectiveness. The sample consisted of 297 school administrators and teachers under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service Area 3 in the 2025 academic year. The sample was obtained through stratified random sampling by district. The research instrument was a five-level rating scale questionnaire. The content validity index was 1.00, the item discrimination ranged from 0.223 to 0.775, and the reliability coefficient was 0.981. The statistical methods used for data analysis included mean, standard deviation, Pearson's product–moment correlation coefficient, one-way analysis of variance, and stepwise multiple regression analysis. The research findings revealed that: 1 . The overall, the technological leadership of school administrators was at a high level. The highest mean was found in the dimension of teachers' professional development in technology, followed by the promotion of technology-enhanced teaching and learning, and compliance with laws and ethics in the use of technology. 2. The overall, school effectiveness was at a high level. The dimension with the highest mean was students' academic achievement, followed by educational resource management and teachers' job satisfaction. 3 . Technological leadership of school administrators had a very high positive correlation with school effectiveness at the .01 level of statistical significance (r = 0.916). 4 . All dimensions of technological leadership of school administrators positively influenced school effectiveness. The promotion of technology-enhanced teaching and learning was the strongest predictor. Together, these variables were able to predict school effectiveness at 85.50 percent ($R^2 = 0.855$), with statistical significance at the .01 level.

Keywords: school effectiveness, school administrators,technological leadership of school administrators

1. บทนำ

ในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางการศึกษา จำเป็นต้องมี "ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี" (Technological Leadership) เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาให้สามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการบริหาร การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาองค์กรอย่างมีประสิทธิผล เมื่อเราก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มตัว เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนทุกช่วงวัย และมีแนวโน้ม ในการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ถึงแม้ว่าคนในสังคมส่วนใหญ่ จะใช้อินเทอร์เน็ต หรือสื่อดิจิทัลต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต แต่ยังขาดทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ต ไม่รู้วิธีลดความเสี่ยงในโลกออนไลน์ขาดความเข้าใจ เรื่องสิทธิและความรับผิดชอบในโลกยุคดิจิทัล (วรพจน์ วงศ์กิจ

รุ่งเรือง, 2561) หากเราสามารถนำเทคโนโลยี ดิจิทัลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้จะยิ่งช่วยเพิ่มพูนประโยชน์ของเทคโนโลยีได้ เพราะเทคโนโลยีถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพการศึกษาในยุคดิจิทัลทั้งในด้านการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านจัดการเรียนการสอนของครูและด้านการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือแม้แต่การทำกิจวัตรประจำวันล้วนเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีทั้งสิ้น เห็นได้ชัดเจนในช่วง สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ผ่านมา บทบาทของครูผู้สอนนั้นเปลี่ยนไปจากเดิม ครูมีการนำเทคโนโลยีไปบูรณาการกับความรู้ในศาสตร์การสอน ส่วนผู้เรียนถูกปรับเปลี่ยนอยู่ในรูปแบบห้องเรียนออนไลน์ ส่งผลให้มีโอกาสในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและสามารถรับสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดทิศทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาของไทยสู่ยุคดิจิทัล โดยดำเนินการพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ พร้อมรับกับความท้าทาย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ 4 ได้ให้ความสำคัญในการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา โดยมีเป้าหมายคือการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการศึกษาสำหรับคนทุกช่วงวัย เช่น มีระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาที่ทันสมัย สนองตอบความต้องการของผู้เรียนอย่างทั่วถึงและมี ประสิทธิภาพ รวมถึงสถานศึกษาทุกแห่งมีอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและมีคุณภาพ เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) นอกจากนี้ยังสอดรับกับแผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2563 - 2565 ที่มีวิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาสังคมการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างทั่วถึง เท่าเทียมและยั่งยืน ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลที่ก้าวหน้าและทันสมัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) โดยมีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมให้สถานศึกษาทุกระดับสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครู บุคลากร และผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวสู่การปฏิบัติจริง ทั้งในด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี และการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีที่เพียงพอ การมีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารจึงเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้การดำเนินการตามแผนดิจิทัลเพื่อการศึกษาประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี (Technological Leadership) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน การพัฒนาครูและบุคลากร การสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีจะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ที่สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี วางแผนกลยุทธ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และสร้างระบบสนับสนุนให้ครูและบุคลากรใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิผล (Anderson & Dexter, 2005) ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ที่มุ่งเน้นให้ผู้นำมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี มีความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการ และสามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน การสื่อสาร และการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ การมีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีที่เข้มแข็งจะส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มประสิทธิผลของสถานศึกษา ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน คุณภาพการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของครูและบุคลากร ตลอดจนภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของชุมชนต่อสถานศึกษา

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาภาพรวมของสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 พบว่า แม้หลายแห่งได้ดำเนินการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการบริหารและจัดการเรียนรู้ แต่ยังคงประสบปัญหาด้านความพร้อม ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากร ตลอดจนภาวะผู้นำของผู้บริหารบางส่วนที่ยังไม่สามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาได้อย่างเต็มศักยภาพ

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะดำเนินการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 เพื่อใช้เป็นสารสนเทศและแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3
2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3
4. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 143 คน และครู จำนวน 1,170 คน รวมทั้งสิ้น 1,313 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 297 คน แล้วใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยให้อำเภอเป็นชั้นของการสุ่ม ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 100 คน และครู จำนวน 197 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่า IOC ได้ค่า IOC อยู่ที่ 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.981 และ สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

(Pearson Product Moment Coefficient) และการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยรวมและรายด้าน โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยภาพรวม

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี	4.22	0.444	มาก
2. ด้านการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน	4.19	0.448	มาก
3. ด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยี	4.25	0.443	มาก
4. ด้านการพัฒนาวิชาชีพครูด้านเทคโนโลยี	4.27	0.428	มาก
5. ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและการมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี	4.24	0.305	มาก
รวม	**4.23**	**0.348**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” ($\overline{X}$ = 4.23, S.D. = 0.348) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับ “มาก” เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการพัฒนาวิชาชีพครูด้านเทคโนโลยี ($\overline{X}$ = 4.27, S.D. = 0.428) ด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยี ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = 0.443) ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและการมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี ($\overline{X}$ = 4.24, S.D. = 0.305) ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี ($\overline{X}$ = 4.22, S.D. = 0.444) และด้านการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน ($\overline{X}$ = 4.19, S.D. = 0.448) ตามลำดับ

4.2 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 แสดงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยภาพรวม

ประสิทธิผลของสถานศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลความ

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	4.28	0.457	มาก
2. ความพึงพอใจในการทำงานของครู	4.25	0.449	มาก
3. การมีส่วนร่วมของบุคลากร	4.24	0.446	มาก
4. การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา	4.27	0.488	มาก
5. สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา	4.24	0.458	มาก
6. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน	4.23	0.451	มาก
รวม	**4.25**	**0.401**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” ($\overline{X}$= 4.25, S.D. = 0.401) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับ “มาก” เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ($\overline{X}$= 4.28, S.D. = 0.457) การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา (Y_4) ($\overline{X}$ = 4.27, S.D. = 0.488) ความพึงพอใจในการทำงานของครู ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = 0.449) การมีส่วนร่วมของบุคลากร ($\overline{X}$ = 4.24, S.D. = 0.446) สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ($\overline{X}$ = 4.24, S.D. = 0.458) ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ($\overline{X}$ = 4.23, S.D. = 0.451) ตามลำดับ 4.3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Coefficient) ซึ่งผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3

ที่	ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา	ประสิทธิผลของสถานศึกษา						
		ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	ความพึงพอใจในการทำงานของครู	การมีส่วนร่วมของบุคลากร	การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา	สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา	ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน	ภาพรวมประสิทธิผลของสถานศึกษา
		(Y_1)	(Y_2)	(Y_3)	(Y_4)	(Y_5)	(Y_6)	(Y_{tot})
1	ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี (X_1)	0.630**	0.741**	0.763**	0.711**	0.737**	0.769**	0.826**
2	ด้านการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน (X_2)	0.676**	0.741**	0.776**	0.735**	0.758**	0.735**	0.840**

3	ด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยี (X_3)	0.713**	0.777**	0.763**	0.693**	0.768**	0.785**	0.854**
4	ด้านการพัฒนาวิชาชีพครูด้านเทคโนโลยี (X_4)	0.546**	0.604**	0.621**	0.590**	0.646**	0.612**	0.687**
5	ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและการมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี (X_5)	0.472**	0.526**	0.531**	0.510**	0.494**	0.503**	0.577**
ภาพรวมภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{tot})		0.734**	0.820**	0.836**	0.783**	0.825**	0.825**	0.916**

** ความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 ทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวก และมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเรียงตามลำดับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา ได้คือ ด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยี (X_3) มีความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลของสถานศึกษา (y) ในระดับที่สูงสุดอยู่ที่ (r=.854) หรือร้อยละ 85.40 รองลงมาคือ ด้านการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน (X_2) มีความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลของสถานศึกษา (y) อยู่ที่ (r=.840) หรือร้อยละ 84.00 ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี (X_1) มีความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลของสถานศึกษา (y) อยู่ที่ (r=.826) หรือร้อยละ 82.60 และด้านการพัฒนาวิชาชีพครูด้านเทคโนโลยี (X_4) มีความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลของโรงเรียน (y) อยู่ที่ (r = .687) หรือร้อยละ 68.70 สำหรับด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและการมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี (X_5) มีความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลของโรงเรียน (y) ในระดับที่ต่ำสุด อยู่ที่ (r=.577) หรือร้อยละ 57.70

4.4 การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อค้นหาอำนาจพยากรณ์การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3

Model	SS	df	MS	F	P
Regression	40.856	5	8.171	343.720	0.000**
Residual	6.918	291	.024		
Total	47.774	296			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 4 พบว่า การพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรต้นอย่างน้อย 1 ตัวแปร มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงกับตัวแปรตาม ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงดำเนินการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ปรากฏผลดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3

ตัวแปร	b	S.E.	β	T	P
ค่าคงที่ (Constant)	0.030	0.131		0.229	0.819
ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี (X_1)	0.208	0.036	0.230	5.821	0.000
ด้านการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน (X_2)	0.240	0.036	0.267	6.603	0.000
ด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยี (X_3)	0.338	0.034	0.372	9.850	0.000
ด้านการพัฒนาวิชาชีพครูด้านเทคโนโลยี (X_4)	0.102	0.029	0.109	3.564	0.000
ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและการมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี (X_5)	0.111	0.036	0.084	3.082	0.002
$R = 0.925^a$, $R^2 = 0.855$, Adjusted $R^2 = 0.853$, S.E. est = 0.15419, F = 343.720, Sig.= 0.000					

จากตารางที่ 5 การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ของความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยี (X_3) ด้านการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน (X_2) ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี (X_1) ด้านการพัฒนาวิชาชีพครูด้านเทคโนโลยี (X_4) ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและการมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี (X_5) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ (R) เท่ากับ 0.925 ค่ากำลังสองของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ (R^2) เท่ากับ 0.855 สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษาได้ร้อยละ 85.50 และสามารถนำมาเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

สมการถดถอยสำหรับการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{y} = 0.030 + 0.338(X_3) + 0.240(X_2) + 0.208(X_1) + 0.102(X_4) + 0.111(X_5)$$

สมการถดถอยสำหรับการพยากรณ์ในรูปมาตรฐาน

$$\hat{Z} = 0.372(X_3) + 0.267(X_2) + 0.230(X_1) + 0.109(X_4) + 0.084(X_5)$$

5. อภิปรายผล

5.1 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.23, S.D. = 0.348) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาวิชาชีพครูด้านเทคโนโลยี 2) ด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยี 3) ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและการมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี 4) ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี 5) ด้านการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 มีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีในระดับที่ดี สามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตระหนักถึงความสำคัญของเทคโนโลยีในการยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา มีจิตสำนึกในด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อการใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำเชิงเทคโนโลยีที่เน้นทั้งประสิทธิภาพและความโปร่งใส ในการบริหาร สอดคล้องกับแนวคิดของ สุกัญญา แช่มช้อย (2558) ได้สรุปการสนับสนุนการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีไว้ว่า ผู้บริหารควรให้ความช่วยเหลือแก่ครูในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลการวัดผลและประเมินผลผู้เรียน เพื่อนำผลไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น มีการเผยแพร่หรือจัดทำคู่มือ แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีให้กับครูและบุคลากรให้การสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ (เช่น เวลา ค่าใช้จ่าย และงบประมาณ) ให้กับครูและบุคลากรที่พยายามแบ่งปันข้อมูล และใช้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ ผู้บริหารควรเป็นผู้อำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาได้พัฒนาวิชาชีพด้านการใช้เทคโนโลยี และงานวิจัยของวสันต์ชัย สดคมขำ (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบูรณาการเทคโนโลยีและเจตคติต่อการใช้เทคโนโลยีของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับการบูรณาการเทคโนโลยีของครู และระดับเจตติติต่อการใช้เทคโนโลยีของครู อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) ตัวแปรพยากรณ์ คือ ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากับตัวแปรเกณฑ์ ได้แก่ การบูรณาการเทคโนโลยี และเจตคติต่อการใช้เทคโนโลยีของครู มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ มีค่าเท่ากับ .66 และ .62 ตามลำดับ ซึ่งทุกด้านมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อการบูรณาการเทคโนโลยีและเจตคติต่อการใช้เทคโนโลยีของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติติที่ระดับ .05 ได้ร้อยละ 44.00 และ 39.00 ตามลำดับ (สุกัญญา แช่มช้อย, 2561)

5.2 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = 0.401) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับ “มาก” เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา 3) ความพึงพอใจในการทำงานของครู 4) การมีส่วนร่วมของบุคลากร 5) สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา และ 6) ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะ เป็นผลจากการบริหารงานที่

มีประสิทธิภาพ การมีภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร การสนับสนุนทรัพยากรอย่างเหมาะสม และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของพื้นที่อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ พะยอม วงศ์สารศรี (2550) ได้กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนจะทำงานเต็มที่ตามความสามารถหรือศักยภาพของตนหรือไม่นั้น มักจะขึ้นอยู่ที่ว่าบุคคลผู้นั้นมีความเต็มใจที่จะทำงานแค่ไหน ถ้ามีความพอใจในงานหรือมีสิ่งจูงใจที่ตรงกับความต้องการของเขา ความพอใจหรือสิ่งนั้นก็จะกระตุ้นให้เขาทำงานเต็มที่ขึ้น เมื่อมีความพอใจในองค์กรของตนแล้วก็จะทุ่มเทกำลังกายกำลังใจให้กับองค์กรของตน ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และงานวิจัยของ ทวิชชัย ต้นภูบาล (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารและประสิทธิผลการบริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนครเขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. ภาวะผุ้นำของผู้บริหารกับประสิทธิผลการบริหารงานโรงเรียน โดยรวม พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3. ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลการบริหารงาน โรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ภาวะผู้นำแบบเป็นทีม (X_5) ภาวะผู้นำแบบมุ่งคน (X_2) ภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน (X_1) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (X_4) และภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง (X_3)

5.3 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยรวมเท่ากับ 0.916 ทั้งนี้เพราะผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ช่วยให้ผู้บริหารสามารถส่งเสริม สนับสนุน และสร้างแรงจูงใจให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ทันสมัย มีความสนใจในการเรียนรู้มากขึ้น และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของประสิทธิผลของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีของ จิณณวัตร ปะโคทัง (2561) กล่าวไว้ว่า ยุคดิจิทัลเป็นยุคนาโนเทคโนโลยีเต็มไปด้วยความรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงมุ่งไปสู่การพัฒนาศักยภาพคุณภาพ และประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อต้องการให้เกิดการยอมรับในองค์กร ความท้าทายของผู้นำในยุคศตวรรษที่ 21 คือการนำพาองค์กรให้บรรลุเป้าประสงค์ พบความสำเร็จ ตามเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ สถาบันทางการศึกษาต้องเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การที่จะคงความมีคุณค่า มีคุณภาพ เพิ่มสมรรถนะ พึ่งพาตนเองได้และเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นผู้บริหารต้องมีความเข้าใจในเทคโนโลยีและกลยุทธ์ที่จะสนับสนุนเป้าหมายขององค์กรทั้งระยะสั้นและระยาวมีการตัดสินใจที่รวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ และงานวิจัยของ ศริญาภัสร์ ชัชโชติสวัสดิ์ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีของผู้บริหารกับการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีของผู้บริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ระดับการบริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ 3) ค่าความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีของผู้บริหารกับการบริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันทางบวก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง 0.61-1.00 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.4 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การสร้างสมการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยใช้ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาเป็นตัวพยากรณ์ พบว่า ด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยี (X_3) ด้านการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน (X_2) ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี (X_1) ด้านการพัฒนาวิชาชีพครูด้านเทคโนโลยี (X_4) ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและการมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี (X_5) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ (R) เท่ากับ 0.925 ค่ากำลังสองของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ (R^2) เท่ากับ 0.855 สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษาได้ร้อยละ 85.50 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงมาก ทั้งนี้เพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยีชัดเจน ย่อมสามารถบริหารจัดการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันการส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้จะช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาวิชาชีพครูด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องยังทำให้ครูมีสมรรถนะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ และการยึดมั่นในกฎหมายและจริยธรรมด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารและครูเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างวัฒนธรรมการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบในสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีของ สุนันทา สมใจ (2561) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีไว้ว่า ถือเป็นทักษะที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาและจำเป็นมากสำหรับยุคปัจจุบัน ซึ่งส่งผลอย่างสูงต่อการพัฒนาประสิทธิผลและประสิทธิภาพของสถานศึกษา ไปจนถึงการสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและระบุวิสัยทัศน์ด้านการใช้เทคโนโลยีและการเผยแพร่การปฏิบัติตามพันธกิจอย่างกว้างขวาง และมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน บุคลากรมีความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมต่อการยกระดับผลการเรียนการสอนให้เป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรของสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาผลสัมฤทธิ์อย่างสูงสุดของนักเรียน จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักรินทร์ เหมหงษา (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 ผลการศึกษาพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิผลของโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของโรงเรียนในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) ตัวแปรการใช้เทคโนโลยีในการวัดและประเมินผล (X_5) จริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี (X_2) และการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน (X_4) ร่วมกันทำนายประสิทธิผลของโรงเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสามารถอธิบายการมันแปรประสิทธิผลของโรงเรียน ได้ร้อยละ 65.00

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

6.1.1 จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 ด้านการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด จึงเสนอแนะว่าผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดย

จัดอบรมหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับระบบสารสนเทศและเครื่องมือดิจิทัล เพื่อให้การวางแผน การติดตามงาน และการสื่อสารภายในโรงเรียนมีความรวดเร็ว โปร่งใส และตอบสนองต่อการบริหารยุคดิจิทัลได้ดียิ่งขึ้น

6.1.2 ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด จึงเสนอแนะว่าผู้บริหารควรสร้างความร่วมมือกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรมของโรงเรียน ควรใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์และสื่อสารกับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมมากขึ้น ส่งเสริมกิจกรรมที่บูรณาการโรงเรียนกับชุมชน เช่น โครงการบริการสังคมหรือกิจกรรมอนุรักษ์ท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืน

6.1.3 ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 มีความสัมพันธ์ทางบวก จึงควรสนับสนุนให้ผู้บริหารใช้เทคโนโลยีในการวางแผน การสื่อสาร การบริหารข้อมูล และการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ รวมถึงควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีให้เพียงพอ เช่น ระบบเครือข่ายสารสนเทศ ซอฟต์แวร์บริหารจัดการ และอุปกรณ์ดิจิทัล เพื่อเอื้อต่อการแสดงภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

6.1.4 ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา อย่างน้อย 1 ด้าน ที่มีอำนาจพยากรณ์ต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 สถานศึกษาควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดแผนพัฒนาผู้บริหาร โดยมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านที่มีอิทธิพลสูงสุด เพื่อยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาให้มีความก้าวหน้าและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

6.2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานศึกษาแต่ละแห่งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาการจัดการศึกษาสู่ยุคดิจิทัล.* กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2563–2565.* กระทรวงศึกษาธิการ.

จิณณวัตร ปะโคทัง. (2561). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ.* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ทวิชชัย ต้นภูบาล. (2565). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร].

พะยอม วงศ์สารศรี. (2550). *พฤติกรรมองค์การ.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2561). *ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการรับผิดชอบในโลกออนไลน์.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วสันต์ชัย สดคมขำ. (2563). *ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบูรณาการเทคโนโลยีและเจตคติต่อการใช้เทคโนโลยีของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี].

ศริญาภัสร์ ชัชโชติสวัสดิ์. (2565). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีของผู้บริหารกับการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์].

ศักรินทร์ เหมหงษา. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี].

สุกัญญา แช่มช้อย. (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนันทา สมใจ, & วิชุดา กิจธรธรรม. (2561). การบริหารสถานศึกษาด้วยภาวะผู้นำทางเทคโนโลยี. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 12*(1), 350–363. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/journaldtc/article/view/118328

Anderson, R. E., & Dexter, S. L. (2005). School technology leadership: An empirical investigation of prevalence and effect. *Educational Administration Quarterly, 41*(1), 49–82. https://doi.org/10.1177/0013161X04269517

Review Article
JBER Scope: Arts and Cult

From Nationalization to Regionality: A Thematic Review of Chinese Landscape Oil Painting Studies

Heng Wang [1*], Shaowen Wang [2]

[1,2]Chinese Graduate School, Panyapiwat Institute of Management, Thailand
✉: * 342305880@qq.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 10 May 2026; Revised: 24 May 2026; Accepted: 23 June 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

Landscape oil painting has played a significant role in the development of modern Chinese art, serving as an important site for negotiating cultural identity, aesthetic values, and spatial experience. Over the past decades, scholarly research on Chinese landscape oil painting has expanded from early discussions of nationalization to more diversified approaches focusing on expressive aesthetics, formal language, and regionality. However, existing studies remain theoretically fragmented, with descriptive analysis often outweighing explanatory synthesis. This article presents a thematic literature review of research on Chinese landscape oil painting. Drawing on representative Chinese and selected English-language scholarship, the review organizes existing studies into four interrelated research strands: nationalization discourse, expressive aesthetics and artistic conception, formal language and technical strategies, and regionality studies. Through critical synthesis, the article traces the evolution of theoretical perspectives and identifies persistent limitations, including the lack of mechanism-oriented analysis and the uneven distribution of regional research. Special attention is given to studies on Guizhou landscape oil painting as an underexplored research area. The limited and fragmented nature of existing scholarship on Guizhou highlights broader structural issues within regional landscape oil painting studies in China. Based on this analysis, the article argues for a shift from descriptive characterization toward integrative and mechanism-based approaches that link environmental experience, aesthetic mediation, and visual form. By clarifying theoretical trajectories and proposing future research directions, this review aims to contribute to a more coherent framework for understanding regional diversity in Chinese landscape oil painting and to support further interdisciplinary inquiry at the intersection of art, culture, and education.

Keywords: Chinese Landscape Oil Painting, Nationalization, Expressive Aesthetics, Regionality, Thematic Literature Review

1. Introduction

Landscape oil painting has occupied a distinctive position in the development of modern Chinese art since the early twentieth century. Introduced through Western art education and cultural exchange, oil painting in China has continually confronted the challenge of localization—namely, how an imported visual medium could express indigenous aesthetic sensibilities, cultural values, and ways of perceiving nature (Andrews, 1994; Sullivan, 1996). Within this broader process, landscape oil painting has emerged as a particularly important field, as it directly engages with representations of space, environment, and cultural

imagination.

Early scholarly discussions on Chinese oil painting were largely framed by the discourse of nationalization. Researchers focused on how Western pictorial systems could be adapted to Chinese subjects and cultural contexts, often treating nationalization as a necessary response to cultural modernity (Zhan, 1998; Wu, 1999). In this context, landscape painting was regarded as an effective medium for cultural negotiation, given the central role of shanshui imagery in Chinese aesthetic tradition and philosophical thought (Sullivan, 1973).

As research developed, scholars increasingly recognized that nationalization could not be reduced to thematic substitution or stylistic borrowing. Attention gradually shifted toward deeper issues of aesthetic logic, emotional structure, and visual perception, a turn closely associated with the influence of expressive aesthetics and artistic conception in Chinese art theory. This perspective emphasized subjective transformation and experiential depth over representational accuracy (Li, 2010; Zhao, 2012).

In parallel with these developments, research on Chinese landscape oil painting expanded toward questions of regionality. Influenced by spatial and cultural turns in the humanities, scholars began to examine how specific geographical environments, ecological conditions, and local cultural experiences shape artistic expression (Cosgrove, 1984; Mitchell, 2002). Studies focusing on regions such as Xinjiang, Northwestern China, and Jiangnan demonstrate that landscape oil painting is not merely a depiction of nature, but a culturally embedded practice formed through sustained interaction between artists and their environments (Yi, 2015; Li, 2023).

Despite the growing volume of literature, existing research remains fragmented across multiple theoretical orientations. Studies on nationalization, expressive aesthetics, formal language, and regionality are often conducted in isolation, resulting in limited conceptual integration. Moreover, regional research is unevenly distributed, with certain areas receiving extensive scholarly attention while others remain underexplored, constraining a comprehensive understanding of regional diversity (Wang, 2017).

Against this background, a thematic literature review is needed to synthesize key research strands and clarify their conceptual relationships. Rather than offering a chronological survey, this article adopts a thematic approach to examine how Chinese landscape oil painting studies have evolved from nationalization discourse toward region-oriented analysis. By integrating discussions of expressive aesthetics, formal language, and regionality, the article aims to identify dominant theoretical trajectories, highlight persistent limitations, and propose directions for future research.

2. Review Scope and Method

This article adopts a thematic literature review approach to examine research on Chinese landscape oil painting. Thematic reviews are particularly suitable for fields characterized by diverse theoretical perspectives and interdisciplinary intersections, as they emphasize conceptual synthesis over exhaustive coverage (Grant & Booth, 2009; Snyder, 2019). In the context of Chinese art studies, where research spans aesthetics, cultural theory, and regional studies, this approach allows for a clearer articulation of underlying research paradigms.

The literature reviewed in this article primarily consists of Chinese-language journal articles and academic monographs published since the early twentieth century, with particular emphasis on studies produced after the reform and opening-up period, when theoretical reflection on oil painting expanded significantly. Selected English-language scholarship on landscape art, cultural geography, and visual culture is incorporated to provide comparative and conceptual context (Cosgrove, 1984; Mitchell, 2002).

In terms of thematic scope, the review concentrates on four interrelated research orientations. First, it examines studies on the nationalization of Chinese landscape oil painting, which address how oil painting internalizes Chinese aesthetic values and cultural concepts (Zhan, 1998; Ren, 2015). Second, it reviews research on expressive aesthetics and artistic conception, focusing on how traditional aesthetic ideas such as xieyi and yijing are translated into modern visual language (Zhao, 2012; Qi, 2021). Third, it considers studies on formal language and technical strategies, including composition, color, spatial organization, and materiality, which provide analytical tools for visual interpretation (Li, 2019; Shi, 2010). Finally, it explores research on regionality, emphasizing how geographical environment and local culture shape landscape oil painting practices (Yi, 2015; Li, 2023).

Thematic classification serves as the primary analytical method. Unlike chronological reviews that emphasize historical sequence, thematic reviews reorganize literature according to shared research questions and conceptual concerns (Snyder, 2019). This method facilitates the identification of recurring patterns, theoretical convergences, and unresolved tensions within the field. It should be noted that this review does not aim to provide exhaustive coverage of all publications, but rather prioritizes representative and influential studies that have shaped scholarly discourse.

3. Nationalization of Chinese Landscape Oil Painting

Research on the nationalization of Chinese landscape oil painting constitutes one of the earliest and most influential strands in the field. Emerging alongside the institutionalization of oil painting in China, nationalization discourse initially focused on how Western painting techniques could be adapted to express Chinese subject matter and cultural identity (Andrews, 1994; Zhan, 1998). Within this framework, landscape painting was frequently identified as a privileged site for cultural transformation, due to its close association with traditional Chinese concepts of nature and cosmology (Sullivan, 1973; Wu, 1999).

Early nationalization studies often emphasized formal adaptation, including the incorporation of Chinese compositional principles, brushwork rhythms, and symbolic motifs. However, scholars soon began to critique approaches that equated nationalization with surface-level formal borrowing. Such critiques argued that without internalizing Chinese aesthetic philosophy, formal adaptation alone could not generate meaningful cultural transformation (Wu, 1999).

This critical reassessment marked a significant theoretical shift. Scholars such as Ren (2015) proposed that nationalization should be understood as a process of internalization, whereby cultural concepts of space, nature, and emotion become organizing principles of visual language. From this perspective, nationalization is not a rejection of Western oil painting traditions, but a reconfiguration of their expressive logic within a Chinese cultural framework.

Subsequent studies further developed this approach by emphasizing subjective experience and aesthetic abstraction. Rather than evaluating works based on their resemblance to traditional Chinese painting, researchers focused on how oil painting could generate expressive structures aligned with Chinese aesthetic sensibilities. Intentional simplification, rhythmic composition, and symbolic color were identified as key strategies through which landscape oil painting could articulate cultural meaning (Zhao, 2012; Li, 2017).

Despite these theoretical advances, nationalization research has also revealed notable limitations. Many studies remain at a high level of abstraction, offering conceptual arguments without sufficient attention to specific spatial and cultural contexts. Moreover, nationalization discourse often presupposes a homogeneous cultural framework, overlooking regional variation in environmental experience and artistic practice. These limitations have prompted scholars to seek more context-sensitive approaches, paving the way for the emergence of

regionality research as a critical extension of nationalization theory.

4. Expressive Aesthetics and Artistic Conception

Research on expressive aesthetics and artistic conception has played a crucial mediating role in the theoretical development of Chinese landscape oil painting studies. Building upon earlier nationalization discourse, this line of research seeks to explain how cultural values and subjective experience are translated into visual form through aesthetic processes. Rather than treating oil painting as a neutral representational medium, scholars emphasize its capacity to convey emotion, perception, and spiritual resonance.

The concept of xieyi (expressiveness), originally rooted in Chinese ink painting, has been widely reinterpreted in the context of oil painting. Scholars generally agree that xieyi in oil painting does not imply the imitation of ink techniques, but refers to a creative orientation that prioritizes subjective transformation over descriptive accuracy (Zhao, 2012; Zhang, 2023). From this perspective, expressive aesthetics function as a dynamic process through which artists reorganize visual elements—such as form, color, and spatial rhythm—to convey emotional and cultural meaning.

Closely related to xieyi is the concept of yijing (artistic conception), which has been extensively discussed as an aesthetic outcome rather than a fixed visual formula. Studies argue that yijing emerges from the interaction between visual structure and emotional experience, requiring both formal coherence and affective depth (Xiang, 2005). In landscape oil painting, artistic conception is often associated with compositional rhythm, chromatic atmosphere, and the overall "breath" or vitality of the image.

Recent research has further expanded the discussion by incorporating perspectives from visual perception and aesthetic psychology. Scholars such as Qi (2021) suggest that artistic conception should be understood as a perceptual process involving the viewer's engagement with pictorial space, rather than solely as an attribute embedded in the artwork. This shift highlights the experiential dimension of expressive aesthetics and reinforces the idea that meaning in landscape oil painting is co-constructed through artistic intention and perceptual response.

Despite its theoretical richness, research on expressive aesthetics also exhibits limitations. Much of the literature operates at a high level of abstraction, with limited attention to how expressive strategies vary across different spatial and cultural contexts. While expressive aesthetics provide an important bridge between cultural philosophy and visual form, their explanatory power remains constrained without closer integration with studies of place and regional experience.

5. Formal Language and Technical Strategies

Studies on formal language and technical strategies constitute an important analytical strand in Chinese landscape oil painting research. These studies aim to translate abstract aesthetic concepts into concrete visual structures by examining composition, color, spatial organization, and material techniques. In contrast to earlier descriptive approaches, formal analysis provides methodological tools for systematic visual interpretation.

Research on composition and spatial structure emphasizes the role of pictorial organization in shaping aesthetic experience. Scholars note that Chinese landscape oil painting often departs from strict linear perspective, favoring flattened space, rhythmic segmentation, and symbolic spatial relationships that resonate with traditional aesthetic sensibilities (Li, 2019). Such compositional strategies are interpreted as visual manifestations of subjective perception rather than objective spatial logic.

Color theory has received particular attention as a vehicle for emotional and cultural expression. Studies argue that color in landscape oil painting functions not merely as optical description, but as an expressive system through which artists construct atmosphere and mood (Shi, 2010). Unified tonal structures, controlled contrasts, and symbolic chromatic choices are frequently identified as key factors in conveying artistic conception.

Materiality and painterly technique further extend formal analysis into the tactile dimension of visual expression. Research highlights how impasto, glazing, and brushwork rhythm contribute to the articulation of subjective experience, transforming material processes into expressive language (Cai, 2008). These studies underscore the inseparability of technique and meaning in landscape oil painting.

However, formal language research also faces notable constraints. By prioritizing visual structure, some studies risk isolating form from its cultural and spatial context. Formal analysis, when detached from environmental experience and regional culture, may reduce complex artistic practices to stylistic patterns. This limitation suggests the need to integrate formal analysis with broader contextual frameworks, particularly those addressing geographical and cultural specificity.

6. Regionalization of Landscape Oil Painting

Regionalization represents a significant paradigm shift in the study of Chinese landscape oil painting. Moving beyond generalized notions of national culture, regional studies emphasize the role of specific geographical environments, ecological conditions, and local cultural experiences in shaping artistic expression. This shift aligns with broader spatial and cultural turns in the humanities, which foreground place as a key factor in meaning production (Cosgrove, 1984; Mitchell, 2002).

Research on regional landscape oil painting often begins with an examination of natural environment. Studies of Xinjiang landscape painting, for example, highlight how vast terrain, strong light, and arid climate influence compositional scale and chromatic intensity, resulting in visual languages characterized by openness and monumentality (Li, 2023). Similarly, research on Northwestern China emphasizes rugged landforms and historical memory as sources of symbolic and weighty pictorial structures, in which landscape becomes a carrier of collective experience rather than a purely visual motif (Yi, 2015).

In contrast, studies of Jiangnan landscape oil painting associate water networks and humid climate with lyrical spatial rhythms and restrained tonal palettes. These works often prioritize subtle atmospheric transitions and fluid spatial organization, reflecting long-standing aesthetic traditions shaped by environmental continuity and cultural refinement.

Despite regional differences, existing literature reveals several shared mechanisms in the formation of regional landscape oil painting. First, regionality emerges through long-term embodied experience rather than immediate visual observation. Artists internalize environmental characteristics through sustained engagement with place, transforming natural forms into emotional and symbolic structures. Second, expressive aesthetics function as a mediating mechanism that translates regional experience into visual language, linking environmental perception with formal decisions. Third, regionality should be understood as a dynamic process shaped by individual subjectivity and collective cultural memory, rather than as a fixed stylistic category.

While regional studies have significantly enriched the field, persistent gaps remain. Research attention is unevenly distributed across regions, and many studies remain descriptive, emphasizing stylistic features without sufficiently explaining underlying generative mechanisms. Comparative analysis across regions is also limited, restricting theoretical generalization. These limitations indicate the need for more integrative approaches that

combine expressive aesthetics, formal analysis, and spatial experience within a unified explanatory framework.

7. Studies on Guizhou Landscape Oil Painting

Compared with regions such as Xinjiang, Northwestern China, and Jiangnan, scholarly research on Guizhou landscape oil painting remains limited in both quantity and theoretical depth. Existing studies are largely fragmented and tend to appear in the form of artist-centered critiques, exhibition commentaries, or reflective essays on creative practice. While these works provide valuable descriptive insights, they rarely develop systematic analytical frameworks capable of situating Guizhou landscape oil painting within broader discussions of regionality.

Most existing studies approach Guizhou landscape oil painting through its distinctive natural environment. Scholars frequently emphasize the province's karst topography, mountainous spatial structure, and humid climate as formative factors shaping visual expression. These environmental characteristics are often associated with aesthetic qualities such as solemnity, density, or restrained lyricism, which are interpreted as visual responses to lived experience in mountainous regions (Liu, 2017). Such interpretations confirm the relevance of place in shaping artistic expression, but remain largely phenomenological.

A smaller body of research has attempted to move beyond general description by focusing on individual artists. Studies of painters such as Kong Yang examine how Guizhou's rugged terrain and ecological complexity are transformed through simplified structures, dense color masses, and symbolic spatial arrangements (Gu & Gu, 2020). Practice-based discussions similarly explore how plein-air painting and long-term engagement with local landscapes inform compositional and chromatic strategies (Luo, 2016). These studies provide important empirical observations regarding the translation of natural environment into visual language.

Nevertheless, several limitations persist. Most studies rely on single-artist case analysis, making it difficult to identify shared regional patterns. Theoretical concepts such as expressive aesthetics and formal language are often invoked implicitly rather than systematically integrated into analysis. Moreover, Guizhou landscape oil painting is rarely examined in comparative perspective, leaving its relationship to other regional traditions underexplored.

Taken together, existing scholarship on Guizhou landscape oil painting remains predominantly descriptive, lacking a shared analytical framework that connects environmental experience, expressive aesthetics, and formal language. From a broader disciplinary perspective, this limitation does not indicate a lack of research value. On the contrary, Guizhou's complex ecology and multi-ethnic cultural context offer a productive site for examining how regional experience mediates artistic expression, highlighting Guizhou as a critical research gap within regional landscape oil painting studies in China.

8. Discussion

The thematic review presented in this article reveals a progressive yet fragmented research landscape. Studies on nationalization established a foundational framework for understanding how oil painting internalizes Chinese cultural values. Research on expressive aesthetics and artistic conception translated this framework into aesthetic and experiential terms, while formal language studies provided analytical tools for examining visual structure. Regionality research further introduced spatial specificity and contextual depth into the field.

Despite these advances, a persistent reliance on descriptive approaches remains evident. Many studies successfully identify stylistic characteristics or aesthetic tendencies, yet stop short of explaining how such features emerge. This limitation is particularly pronounced in regional studies, where natural environment and visual form are often juxtaposed without

sufficient attention to mediating processes.

A mechanism-oriented perspective offers a productive direction for future research. From this perspective, regional landscape oil painting can be understood as the outcome of interactions among environmental conditions, embodied experience, expressive aesthetics, and formal language. Rather than treating region as a static backdrop, this approach emphasizes dynamic processes through which artists internalize place and transform it into visual expression.

The case of Guizhou highlights the urgency of such a shift. Existing studies confirm the influence of natural environment on artistic expression, yet lack explanatory models capable of linking ecological complexity, emotional experience, and formal strategy. Addressing this gap would not only deepen understanding of Guizhou landscape oil painting, but also enhance the theoretical coherence of regional studies more broadly.

Finally, the review underscores the value of comparative regional analysis. Examining multiple regions within a shared analytical framework can reveal both common mechanisms and distinctive variations, thereby strengthening theoretical generalization. Integrating perspectives from cultural geography, visual culture studies, and art education may further enrich such analyses, particularly within interdisciplinary contexts.

9. Conclusion

This article has provided a thematic literature review of research on Chinese landscape oil painting, tracing the evolution of scholarly discourse from nationalization to expressive aesthetics, formal language, and regionality. By synthesizing these research strands, the review demonstrates that Chinese landscape oil painting studies have gradually shifted from abstract cultural discussions toward more context-sensitive analyses of aesthetic and spatial experience.

The review also identifies key limitations in existing scholarship, including theoretical fragmentation, descriptive emphasis, and uneven regional coverage. These issues constrain the development of explanatory models capable of accounting for regional diversity. In particular, underexplored regions such as Guizhou reveal the need for more systematic and integrative approaches.

10. Limitations and Future Research

Based on these findings, several directions for future research can be proposed. First, scholars should prioritize mechanism-oriented analysis that links environment, experience, expressive aesthetics, and formal language within unified frameworks. Second, comparative regional studies should be expanded to test the generalizability of theoretical models. Third, interdisciplinary perspectives—drawing from cultural geography, anthropology, and art education—should be more fully integrated into landscape oil painting research.

In conclusion, advancing research on Chinese landscape oil painting requires a shift from descriptive categorization toward explanatory synthesis. The thematic framework proposed in this review provides a foundation for such efforts and invites further exploration of regional diversity within a coherent theoretical context.

References

Andrews, J. F. (1994). *Painters and politics in the People's Republic of China, 1949–1979.* University of California Press.

Cai, X. (2008). Formal structure in Wu Guanzhong's landscape oil painting. Literature and Art *Review, 5*, 72–76.

Cosgrove, D. (1984). *Social formation and symbolic landscape.* University of Wisconsin Press.

Grant, M. J., & Booth, A. (2009). A typology of *reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. Health Information & Libraries Journal, 26(2)*, 91–108. https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x

Gu, P., & Gu, X. (2020). *Kong Yang as a singer of Guizhou landscape.* Contemporary Guizhou, 6, 78–82.

Li, W. (2023). *Four dimensions of Xinjiang landscape oil painting shaped by regional geography.* Art Research, 4, 104–112.

Li, X. (2017). *Landscape spirit in oil painting.* Art Observation, 9, 56–59.

Li, Y. (2019). *Spatial composition in landscape oil painting.* Art Observation, 6, 83–86.

Li, Z. (2010). *The aesthetic spirit of Chinese art and modern painting.* China Academy of Art Press.

Liu, J. (2017). *Resilience and bitter lyricism: Guizhou spirit in landscape oil painting.* Art Appraisal, 10, 44–47.

Luo, W. (2016). *Reflections on painting karst landscapes in Guizhou.* Art Observation, 12, 90–93.

Mitchell, W. J. T. (2002). *Landscape and power (2nd ed.).* University of Chicago Press.

Qi, X. (2021). *Aesthetic perception and qiyun shengdong in oil landscape painting.* Art Observation, 10, 58–61.

Ren, J. (2015). *The foundations and directions of nationalization in Chinese landscape oil painting.* Art Observation, 5, 42–45.

Shi, G. (2010). *Color and artistic conception in landscape oil painting.* Art of the Masses, 4, 112–116.

Snyder, H. (2019). Literature *review as a research methodology: An overview and guidelines. Journal of Business Research, 104*, 333–339. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039

Sullivan, M. (1973). *The arts of China (3rd ed.).* University of California Press.

Sullivan, M. (1996). *Art and artists of twentieth-century China.* University of California Press.

Wang, H. (2017). *Regional diversity and cultural localization in contemporary Chinese oil painting.* Art Observation, 9, 50–55.

Wu, G. (1999). *Encounters between oil landscape painting and Chinese shanshui.* Art Magazine, 3, 6–11.

Xiang, K. (2005). *Artistic conception and emotion in oil landscape painting.* Zhuangshi, 9, 98–100.

Yi, Y. (2015). *Northwestern landscape and oil painting expression.* Art Research, 2, 92–97.

Zhan, J. (1998). *Contemporary Chinese landscape and oil painting.* Art, 6, 4–6.

Zhang, H. (2023). *Poetic imagination in expressive landscape oil painting.* Art Observation, 4, 66–69.

Zhao, S. (2012). The path of imagery in Chinese landscape oil painting. *Journal of Nanjing University of the Arts (Fine Arts & Design), 3*, 78–84.

Research Paper
JBER Scope: Education

แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัด สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น

Guidelines for Educational Institution Administration Based on the Philosophy of Sufficiency Economy Under the Khon Kaen Provincial Office of learning Encouragement

นางจารุพร จันทะแจ่ม[1*]

[1]วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, ประเทศไทย

Charuporn Chathacham[1*]
[1]College of Asian Scholars, Thailand
✉: * djungjung957@gmail.com
(*Author Corresponding Email)
Received: 11 May 2026; Revised: 25 May 2026; Accepted: 24 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น และ 2) พัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 297 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบตอบสนองคู่ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67–1.00 ค่าอำนาจจำแนกของสภาพปัจจุบันอยู่ระหว่าง 0.45–0.81 และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ระหว่าง 0.51–0.84 มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านสภาพปัจจุบันเท่ากับ 0.95 และด้านสภาพที่พึงประสงค์เท่ากับ 0.96 นอกจากนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทาง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นโดยรวมเท่ากับ 0.292 ($PNI_{modified}$ = 0.292) เมื่อเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านการบริหารงบประมาณมีความต้องการจำเป็นสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารทั่วไป และด้านการบริหารวิชาการ ตามลำดับ และ 2) แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ด้าน รวม 12 แนวทาง ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป โดยผลการประเมินแนวทางพบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: แนวทางการบริหารสถานศึกษา, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the current state, desirable state, and priority needs of school management based on the Philosophy of Sufficiency Economy for schools under the Khon Kaen Provincial Office of Learning Encouragement; and 2) to develop guidelines for school management based on the Philosophy of Sufficiency Economy for the same organization. The research sample consisted of 297 school administrators and teachers. Additionally, 7 key informants were selected for interviews. The research instruments included a 5-level scale dual-response questionnaire with a Content Validity (IOC) ranging from 0.67 to 1.00. The discrimination power for the current state ranged from 0.45 to 0.81, and for the desirable state from 0.51 to 0.84. The reliability coefficients were 0.95 for the current state and 0.96 for the desirable state. Other instruments included semi-structured interviews and evaluation forms for suitability and feasibility. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$) technique. The research findings were as follows:1.The overall current state of school management based on the Philosophy of Sufficiency Economy was at a moderate level, while the overall desirable state was at a high level. The overall priority needs index was $PNI_{modified} = 0.292$. When ranking the needs from highest to lowest, the order was: Budget Administration, followed by Personnel Administration, General Administration, and Academic Administration, respectively. 2. The guidelines for school management based on the Philosophy of Sufficiency Economy consisted of 4 components and 12 guidelines, covering Academic Administration, Budget Administration, Personnel Administration, and General Administration. The results of the suitability and feasibility evaluation were at the high level overall.

Keywords: Guidelines for Educational Institution Administration, Sufficiency Economy Philosophy

1. บทนำ

บริบทการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ประเทศไทยในยุคปัจจุบันเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและค่านิยมของประชาชน การศึกษาจึงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีความรู้ ทักษะ และคุณธรรม เพื่อสร้างความสามารถในการปรับตัวและพึ่งพาตนเองได้ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และปัญหาบริโภคนิยม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับการบริหารการศึกษา “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นความยั่งยืนผ่านหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข (ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน บนฐานความรู้และคุณธรรม) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ การนำหลักการนี้มาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป จะช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ลดความเสี่ยง และสร้างสมดุลระหว่างความทันสมัยกับการรักษาความมั่นคงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม นโยบายและการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ กระทรวงศึกษาธิการและกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) ได้บรรจุหลักปรัชญาฯ ไว้ในแผนการศึกษาชาติอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ,

2564) โดยเฉพาะสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีสถานศึกษาในสังกัด 27 แห่ง ได้กำหนดจุดเน้นประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ผ่านโครงการ "Khon Kaen SEP Action" เพื่อขับเคลื่อนการน้อมนำหลักปรัชญาฯ มาปฏิบัติจริงในสถานศึกษา ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่บ่มเพาะคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและชุมชน ความสำคัญของการวิจัย เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดในบริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา สภาพความต้องการจำเป็นและแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ มีความยั่งยืน และสามารถบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม (กรมส่งเสริมการเรียนรู้, 2567)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาสภาพความต้องการจำเป็น แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ได้ผลการวิจัยมาเป็นข้อมูล แลกเปลี่ยน เรียนรู้ นำข้อมูลผลการวิจัยมาเป็นแนวทางการพัฒนาสามารถบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและความยั่งยืนต่อไป (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2556)

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น

2.เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น

3.วิธีดำเนินการวิจัย

แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น มีวิธีดำเนินการวิจัยแบบออกเป็น 2 ระยะดังนี้ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2552)

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ ประจำจังหวัดขอนแก่น

1. ขั้นตอนการดำเนินการ

1.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎี หลักการ เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์ ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ แล้วนำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

1.2 สังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยสร้างเครื่องมือ

1.4 นำองค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น มาใช้สร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพ ปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์

1.5 ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

1.6 วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที ่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น

คัดเลือกศึกษาสถานศึกษา ที่ผ่านการประเมินเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการศึกษา เพื่อทราบแนวโน้ม การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น ใช้ในการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการบริหาร สถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 7 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1. ขั้นตอนการดำเนินการ

1.1 สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษาที่ โดยการคัดเลือกศึกษาสถานศึกษาที่ผ่านการประเมินเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการศึกษาเพื่อทราบแนวโน้ม การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น จำนวน 7 คน

1.2 ร่างแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 นำแนวทางที่ร่างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบ ความเหมาะสมของแนวทาง และปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.4 ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลโดยการจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายภาพ ดิจิตอลแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น (รุ่งทิวา สันติผลธรรม, 2562)

1.5 การจัดทำข้อมูล ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์โดยการนำข้อมูลจากการ สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย มาดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปความเรียง

4. ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวม (n=297)

ด้าน	แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ ประจำจังหวัดขอนแก่น	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$PNI_{Modified}$	ลำดับที่
1.	ด้านการบริหารวิชาการ	3.47	0.58	ปานกลาง	4.44	0.59	มาก	0.279	4
2.	ด้านการบริหารงบประมาณ	3.41	0.60	ปานกลาง	4.43	0.59	มาก	0.299	1
3.	ด้านการบริหารงานบุคคล	3.43	0.60	มาก	4.44	0.58	มาก	0.297	2
4.	ด้านการบริหารทั่วไป	3.47	0.57	ปานกลาง	4.48	0.56	มาก	0.292	3
	รวม	3.44	0.61	ปานกลาง	4.45	0.60	มาก	0.292	-

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น ปรากฏผลดังนี้

สภาพปัจจุบันการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.44, S.D.= 0.61) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน เรียงอันดับ 3 อันดับแรกคือ ด้านการบริหารงบประมาณ($\bar{X}$ = 3.41, S.D.= 0.60) รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานบุคคล ($\bar{X}$ = 3.43, S.D.= 0.60) และ

ด้านการบริหารทั่วไป ($\bar{X}$ = 3.47, S.D.= 0.57) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการบริหารวิชาการ ($\bar{X}$ = 3.47, S.D.= 0.58)

สภาพที่พึงประสงค์การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45, S.D.= 0.60) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงอันดับ 3 อันดับแรกคือ ด้านการบริหารงบประมาณ ($\bar{X}$ = 4.43, S.D.= 0.59) เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานบุคคล ($\bar{X}$ = 4.44, S.D.= 0.58) ด้านการบริหารทั่วไป ($\bar{X}$ = 4.48, S.D.= 0.56) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการบริหารวิชาการ ($\bar{X}$ = 4.44, S.D.= 0.59)

ความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น โดยรวมมีค่าความต้องการจำเป็นคือ ($PNI_{Modified}$ = 0.292) เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารงบประมาณมีค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$ = 0.299) ด้านการบริหารงานบุคคล มีค่าความต้องการจำเป็นเท่ากัน ($PNI_{Modified}$ = 0.297) ด้านการบริหารทั่วไป มีค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$ = 0.292) และ ด้านการบริหารวิชาการ มีค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$ = 0.279) ตามลำดับ

5. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และกำหนดแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป รวม 12 แนวทาง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนว่าสถานศึกษามีการดำเนินงานตามแนวคิดดังกล่าวในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่เด่นชัดและขาดความเป็นระบบ โดยเฉพาะด้านการบริหารวิชาการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดในการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความคาดหวังของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาที่ต้องการให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านทักษะชีวิต คุณธรรม และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน (กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา, 2560; ประเวศ วะสี, 2551)

เมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็น พบว่าด้านการบริหารงบประมาณมีความต้องการจำเป็นสูงสุด รองลงมาคือด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารทั่วไป และด้านการบริหารวิชาการ ตามลำดับ โดย

ประเด็นสำคัญที่ควรเร่งพัฒนา ได้แก่ การวางแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการที่เชื่อมโยงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดสรรงบประมาณอย่างมีเหตุผล โปร่งใส และคุ้มค่า การพัฒนาบุคลากรผ่านการสนับสนุนแหล่งความรู้และการสร้างความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง การจัดสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมถึงการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างพอประมาณเพื่อการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (ณัฏฐพงศ์ ทองภักดี, 2560; สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2556)

แนวทางการบริหารสถานศึกษาที่ได้จากการสังเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกมิติของการบริหารสถานศึกษา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การบริหารงบประมาณตามหลักพอประมาณ มีเหตุผล และตรวจสอบได้ การพัฒนาครูและบุคลากรให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและเครือข่ายภายนอกในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน (ปรียานุช พิบูลสราวุธ, 2560; สุรีพร เอี้ยวถาวร, 2562)

สรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่นจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การพัฒนาบุคลากร และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและสร้างความยั่งยืนให้กับสถานศึกษาในระยะยาวต่อไป (เฉลิมชัย ธนาวุฒิกูร, 2565; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น ดังนี้

1.) ผลการศึกษา สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านการบริหารงบประมาณมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีโดยให้มีการวิเคราะห์ความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ความพอประมาณ ความมีเหตุผล) และควรดำเนินการต่อเนื่องในทุกโครงการ รวมถึงการกำหนดเกณฑ์การวัดผลสัมฤทธิ์ที่เน้นความยั่งยืน

2.)ผลการศึกษา สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านการบริหารวิชาการและทั่วไปมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นสถานศึกษาควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการสร้างแหล่งเรียนรู้แบบพึ่งตนเอง เช่น

การสร้างฐานข้อมูลโครงการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้เครื่องมือเหล่านี้ในการทำโครงงานหรือการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้บริหารควรจัดให้มีพื้นที่กิจกรรมทักษะชีวิต ที่ชัดเจน เช่น แปลงสาธิต ห้องเรียนสีเขียว เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงและเกิดประสบการณ์ตรง (Authentic Experience) และส่งเสริมการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (เกษม วัฒนชัย, 2561)

3.)ด้านการบริหารงานบุคคล จัดทำแผนการเรียนรู้ส่วนบุคคล (Individual Development Plan - IDP) ที่มีเนื้อหาด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับบุคลากรทุกคน โดยเน้นที่การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Action Learning) และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในสถานศึกษา (Coaching & Mentoring) เพื่อสร้างเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม

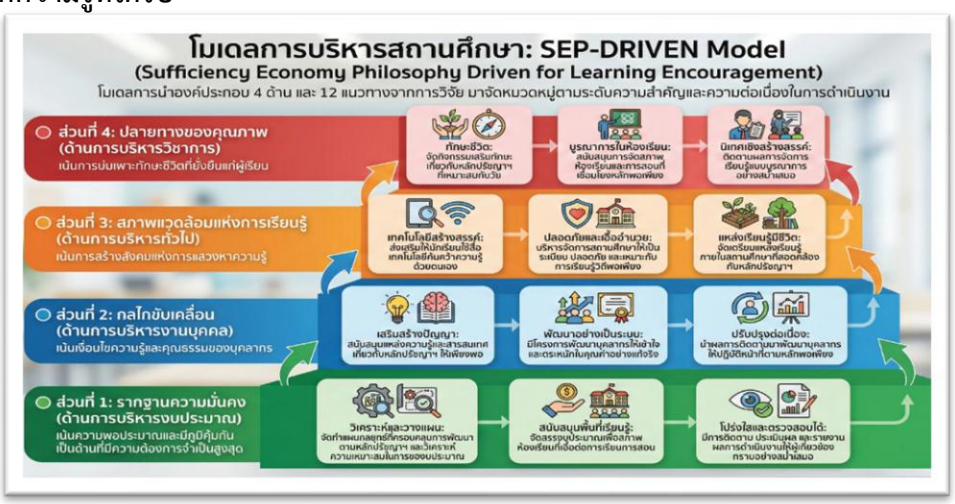
6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1.ควรมีการวิจัยเพื่อ พัฒนารูปแบบ (Model) หรือ คู่มือ (Handbook) สำหรับการบริหารงบประมาณตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการวิเคราะห์ความคุ้มทุนและความยั่งยืน เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

2.ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Interview) กับสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จ

3. ควรมีการศึกษาแนวทางในการพัฒนาการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไป ใช้ในการบริหารจัดการของสถานศึกษา โดยทำวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

7.สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับ

รูปภาพที่ 1 โมเดลการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเรียนรู้. (2567). *วิสัยทัศน์ กรมส่งเสริมการเรียนรู้.* https://dole.go.th/dole2024/?page_id=19755&lang=th

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *นโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564–2565.* https://moe360.blog/2021/06/30/education-management-policy/

กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา. (2560). *เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ (Lifelong education and non-formal education).* โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เกษม วัฒนชัย. (2561). *ธรรมาภิบาลกับบทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* สำนักนโยบายและแผนการศึกษา.

เฉลิมชัย ธนาวุฒิกูร. (2565). *สภาพการบริหารสถานศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาในอำเภอแม่อาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3.*

ณัฏฐพงศ์ ทองภักดี. (2560). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: ความเป็นมาและความหมาย ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา.* สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ธงชัย ดีมูลพันธ์. (2565). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาในสหวิทยศึกษาวังสีทา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2.*

ประเวศ วะสี. (2551). *ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรม และสุขภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). พิฆเณศ พริ้นติ้งเซนเตอร์.

ปรียานุช พิบูลสราวุธ. (2560). *การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2556). *เศรษฐกิจพอเพียง: จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.* www.chaipat.or.th/chaipat/content/porpeing/porpeing.h

รุ่งทิวา สันติผลธรรม. (2562). *การนำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาเอกชน อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559).* สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564).* สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2556). *คู่มือตัวอย่างความสำเร็จการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเภทองค์กรภาครัฐในส่วนภูมิภาค.* อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2552). *การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในวันพัฒนา.* กรมพัฒนาชุมชน.

สุรยุทธ์ จุลานนท์. (2564). *นายกฯ เดินสายแจงนักลงทุนย้ำปี 50 เร่งปฏิรูปเศรษฐกิจพอเพียงอ้าแขนรับต่างชาติ.* http://www.naewna.com/new.asp

สุรีพร เอี้ยวถาวร. (2562). *การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี* [การศึกษาอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์].

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น

Guideline for the Development of Transformational Leadership among Educational Institution Administrators under the Khon Kaen Provincial Office of Vocational Education

ชินกร ยอดสง่า[1*], กษมา ชนะวงศ์[2], วีระพงษ์ เทียมวงษ์[3]

[1,2,3]วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, ประเทศไทย

Chinnakorn Todsanga[1*], Kasama Chanawongse[2], Veerapong Tiamvong[3]
[1,2,3]College of Asian Scholars, Thailand
✉: * Chinnakornyodsanga@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 12 May 2026; Revised: 26 May 2026; Accepted: 25 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น วิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 214 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ เป็นแบบตอบสนองคู่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่นพบว่า สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ ความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา รองลงมาคือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ รองลงมาคือ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ รองลงมาคือ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และด้านที่มีความต้องการจำเป็นน้อยที่สุดคือ ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีทั้งหมด 5 ด้าน 15 แนวทาง ได้แก่ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา จำนวน 3 แนวทาง ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ จำนวน 3 แนวทาง ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ จำนวน 3 แนวทาง ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล จำนวน 3 แนวทาง และ ด้านการสร้าง

วิสัยทัศน์ร่วม จำนวน 3 แนวทาง มีความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : แนวทาง ,ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ,สภาพปัจจุบัน ,สภาพที่พึงประสงค์

Abstract

The objectives of this research were to 1) study the current situation, desirable condition, and needs for transformational leadership of school administrators under the Khon Kaen Provincial Office of Vocational Education and 2) study guidelines for developing transformational leadership of school administrators under the Khon Kaen Provincial Office of Vocational Education. This research employed a mixed-methods approach. The sample consisted of 214 school administrators and teachers. The research instruments included a five-point rating scale questionnaire with dual-response format, a semi-structured interview form, and an evaluation form on suitability and feasibility. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, Priority Needs Index, and content analysis.The research findings revealed that the current situation, desirable condition, and needs for transformational leadership of school administrators under the Khon Kaen Provincial Office of Vocational Education were as follows: the overall current situation was at a high level; the overall desirable condition was at the highest level; and the overall priority needs for transformational leadership of school administrators under the Khon Kaen Provincial Office of Vocational Education, ranked from highest to lowest, were intellectual stimulation, inspirational motivation, idealized influence, individualized consideration, and shared vision, respectively.The guidelines for developing transformational leadership of school administrators under the Khon Kaen Provincial Office of Vocational Education comprised five aspects with a total of 15 guidelines: three guidelines for intellectual stimulation, three guidelines for inspirational motivation, three guidelines for idealized influence, three guidelines for individualized consideration, and three guidelines for shared vision. The overall suitability and feasibility of implementing these guidelines were at the highest level.

Keywords: Approach, Transformational Leadership, Current Situation, Desired Situation

1. บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างอย่างรวดเร็วเข้าสู่การเป็นโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) สังคมทุกสังคมถูกเชื่อมโยงเป็นสังคมเดียวกัน และเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร (ทิศนา แขมมณี , 2561) ความผันผวนอย่างรวดเร็วของสถานการณ์โลกในปัจจุบัน ส่งผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน ต่อการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีอย่างเลี่ยงไม่ได้ สถานการณ์เหล่านี้เรียกว่า “VUCA World” ซึ่งนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่มีความซับซ้อน คลุมเครือ และยากที่จะอธิบาย ผลการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้กระทบทั้งทางบวกและทางลบทำให้มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่อย่างมีคุณภาพ แต่ละประเทศต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลก โดยปัจจัยสำคัญที่จะสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายดังกล่าวได้คือ การพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็น

กระบวนการสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพื่อให้สังคมและประเทศชาติมีความก้าวหน้า การศึกษาในยุคใหม่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้นำมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นงานที่มีความรับผิดชอบสูงและมีงานหลาย ๆ ด้าน ที่จะต้องปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ผู้นำจึงต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นบทบาทของผู้นำจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ (กาญจนา อนันตศรี, 2560) การศึกษาในปัจจุบันจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงทัศนะจากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิมไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ ให้มีความยืดหยุ่น ท้าทายและสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและมีคุณสมบัติสอดคล้องกับความต้องการในการใช้กำลังคนของประเทศ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ ดังคำกล่าวที่ว่าการศึกษาพัฒนาคน คนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและประเทศชาติ” แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) มุ่งพัฒนาให้คนไทยมีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโลกยุคใหม่ ทั้งทักษะในด้านความรู้ ทักษะทางพฤติกรรม และคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคมและเร่งรัดการเตรียมพร้อมกำลังคนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และเอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ภาคการผลิตและบริการเป้าหมายที่มีศักยภาพและผลิตภาพสูงขึ้น รวมทั้งให้ความสำคัญกับการสร้างหลักประกันและความคุ้มครองทางสังคมที่สามารถส่งเสริมความมั่นคงในชีวิต

ภาวะผู้นำเป็นพฤติกรรมของผู้บริหารที่มีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลระหว่างผู้นำและผู้ตาม เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันโดยมีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญได้ซึ่งได้อาศัยอำนาจหน้าที่หรือการกระทำของผู้นำในการชักจูงหรือชี้นำบุคคลให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, นักรบ หมื้แสน, 2561) หรือ ภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้อื่น โดยการใช้ศาสตร์และศิลป์ใน การโน้มน้าวจูงใจให้ผู้ตามมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานด้วยความพอใจ กระตุ้นให้ผู้อื่นได้คิดและแสดงความสามารถออกมาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การ สอดคล้องกับ Sararatana (2012) ที่กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นทั้ง ศาสตร์และศิลป์ ในกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรและก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีภาวะผู้นำในการบริหารองค์กร ให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นต่อองค์กรในอนาคต ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีพฤติกรรมบริหารอย่างเหมาะสมต้องเป็นผู้นำในการบริหารจัดการที่มีทั้งการปรับเปลี่ยนและการพัฒนาองค์การควบคู่กันไป ในทำนองเดียวกัน (นราวิทย์ นาควิเวก, 2560) กล่าวว่า ภาวะผู้นำมีบทบาท 4 ประการ คือ 1) การกำหนดแนวทางหลัก (Pathfinding) 2) การสร้างระบบการทำงานที่มีประสิทธิผล (Aligning) 3) การมอบอำนาจ (Empowering) 4) การสร้างตัวแบบ (Modeling) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (ธีรศักดิ์ ชนะบางแก้ว, 2565)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ความสามารถของผู้นำในการสร้างความผูกพันทางใจกับผู้ปฏิบัติงาน กระตุ้นให้พวกเขารู้สึกมีส่วนร่วมในเป้าหมายที่สูงส่ง และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้องค์กรภาครัฐสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อยุคสมัย (สุรัตน์ ลีลาทวีวัฒน์, 2560) ในทำนองเดียวกันภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง กระบวนการหรือพฤติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกสามารถสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ตามให้มีความรู้สึกผูกพันกับองค์กร มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานเกินกว่าความคาดหมาย โดย

ผู้นำจะใช้คุณลักษณะด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างวิสัยทัศน์ที่น่าดึงดูดใจ การกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และการให้ความสำคัญต่อความต้องการส่วนบุคคลของผู้ตาม (สมยศ นาวีการ, 2555) จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโรงเรียน เป็นสิ่งที่แสดงถึงคุณภาพของโรงเรียนที่ดำเนินการ โดยผ่านเครือข่ายบุคคลและบทบาทหน้าที่ขององค์กรภาวะผู้นำเป็นความสามารถในการริเริ่มโครงสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ และภาวะผู้นำเป็นความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับผู้อื่นเพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้กับส่วนรวม มีการร่วมคิดและร่วมรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่พยายามใช้เหตุผล เพื่อให้ผู้ตามยินยอมทำตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร เป็นผลจากการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนให้สูงขึ้น ดังนั้น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อความคิด สร้างแรงจูงใจให้เกิดแก่ผู้ตามทำให้ทุกคนยอมรับยอมทำตาม ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจมองเห็นและผูกพันต่อวิสัยทัศน์ของผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลง สามารถมองการณ์ไกลและสามารถรับรู้การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมได้เร็ว

ผู้บริหารสถานศึกษาจึงถือเป็นบุคคลสำคัญในการวางแผน เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาตามกรอบนโยบายต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำที่มี ความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่มีแนวคิดทฤษฎีเป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียงมาก คือ แนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำแนวใหม่หรือกระบวนการทัศน์ใหม่เป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ไปสู่ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (Vision and leadership) มีการกระจายอำนาจหรือการเสริมสร้างพลังงานใจ (Empowering) เป็นผู้มีคุณธรรมและมีการกระตุ้นผู้ตามให้มีความเป็นผู้นำด้วย ผู้นำหรือผู้บริหารที่มีภาวการณ์เปลี่ยนแปลงสามารถทำให้ประสิทธิผลของงานและองค์กรสูงขึ้น แม้ว่าสภาพขององค์กรจะมีข้อจำกัดต่าง ๆ เพียงใด (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2543) ซึ่งความเป็นผู้นำตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2553 ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความสำคัญต่อการบริหารการศึกษาเพราะผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการปฏิรูปการศึกษาภายในโรงเรียน ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำพาความสำเร็จไปสู่โรงเรียนที่มีคุณภาพ

สำนักงานอาชีวศึกษา จังหวัดขอนแก่น จัดการศึกษาภายใต้การบริหารจัดการของสถานศึกษาของรัฐที่จัดการเรียนการสอนระดับอาชีวศึกษา ซึ่งประกอบด้วยสถานศึกษาจำนวน 12 แห่ง ดังต่อไปนี้ 1) วิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น 2) วิทยาลัยอาชีวศึกษาขอนแก่น 3) วิทยาลัยเทคนิคนครขอนแก่น 4) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีขอนแก่น 5) วิทยาลัยการอาชีพขอนแก่น 6) วิทยาลัยการอาชีพบ้านไผ่ 7) วิทยาลัยการอาชีพพล 8) วิทยาลัยการอาชีพหนองสองห้อง 9) วิทยาลัยเทคนิคชุมแพ 10) วิทยาลัยเทคนิคน้ำพอง และ 11) วิทยาลัยการอาชีพกระนวนและ 12) วิทยาลัยเทคโนโลยีเกษตรอุตสาหกรรมชั้นสูงขอนแก่นประกอบไปด้วยครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนนักศึกษาจำนวนมากและเป็นองค์กรขนาดใหญ่ จึงต้องเน้นการบริหารงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลในองค์กรทุกฝ่าย เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายอาชีวศึกษา พ.ศ. 2568 มุ่งเน้นการพัฒนาผู้บริหาร ครู และผู้เรียนอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล โดยมีเป้าหมายหลักคือการส่งเสริมการเรียนรู้อาชีวศึกษาทุกที่ทุกเวลา (Anywhere

Anytime) ปฏิรูประบบอาชีวศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา เสริมสร้างอาชีวศึกษาแห่งความสุข ปลอดภัย และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และพัฒนาทักษะและศักยภาพของผู้เรียนในทุกมิติ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากและเป็นเรื่องที่ยากในการพัฒนาสถานศึกษาตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งนี้สืบเนื่องจากนโยบายที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย งบประมาณถูกปรับลดอย่างต่อเนื่อง และภาระงานของครูที่ค่อนข้างมาก ผู้บริหารจึงเปรียบเสมือนเข็มทิศที่จะคอยชี้นำผู้ร่วมงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความร่วมมือ สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้สูงขึ้น เกิดการยอมรับปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี และพัฒนาขีดความสามารถของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้น นำไปสู่การบรรลุตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างมีระบบ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถวางแนวทางในการกำหนดนโยบายและพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 52 คน ครู 429 คน รวมจำนวน 481 คน จากวิทยาลัย จำนวน 12 วิทยาลัย ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น ปีการวิจัย 2568 จำนวน 214 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 42 คน และครู จำนวน 172 คน โดยวิธีการเปิดตารางประมาณการขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2560) การได้มาของกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยการจับสลาก เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือ แบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ เป็นแบบตอบสนองคู่ (Dual – Response Format) ค่าความตรงเชิงเนื้อหา(Content Validity) โดยการหาค่า IOC ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.50-0.89 และหาค่าความเชื่อมั่น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 และ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้เทคนิค Modified Priority Needs Index : $PNI_{modified}$ ในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (บุญชม ศรีสะอาด, 2541)

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาที่มีแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นที่ยอมรับและมีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 9 คน ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน โดยการเลือกแบบ เจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) ประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น

4. ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 214 คน โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น ทั้งหมด 5 ด้าน คือ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมและรายด้าน

องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
1. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	3.64	0.75	มาก	4.93	0.26	มากที่สุด	0.355	1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมและรายด้าน (ต่อ)

องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ ผู้บริหารสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	3.67	0.68	มาก	4.94	0.26	มากที่สุด	0.345	2
3. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	3.66	0.64	มาก	4.91	0.29	มากที่สุด	0.343	3
4. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	3.72	0.64	มาก	4.90	0.31	มากที่สุด	0.317	4
5. ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม	3.76	0.58	มาก	4.92	0.28	มากที่สุด	0.306	5
เฉลี่ยรวม	**3.69**	**0.66**	**มาก**	**4.92**	**0.28**	**มากที่สุด**	**0.333**	-

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.69) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1.ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ($\overline{X}$ = 3.76) 2.ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ($\overline{X}$= 3.72) 3.ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($\overline{X}$= 3.67) 4.ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ($\overline{X}$= 3.66) 5.ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ($\overline{X}$ = 3.64) ตามลำดับ สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.92) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1.ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($\overline{X}$= 4.94) 2.ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ($\overline{X}$ = 4.93) 3.ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ($\overline{X}$= 4.92) 4.ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ($\overline{X}$= 4.91) 5.ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ($\overline{X}$= 4.90) ตามลำดับ และการประเมินความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$=0.333) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ลำดับที่ 1 ด้านการกระตุ้นทางปัญญา มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นมากที่สุด ($PNI_{Modified}$=0.355) ลำดับที่ 2 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$=0.345) ลำดับที่ 3 ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น

($PNI_{Modified}$=0.343) ลำดับที่ 4 ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$=0.317) และลำดับที่5 ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นน้อยที่สุด ($PNI_{Modified}$=0.306)

2.แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีแนวทาง 5 ด้านประกอบด้วย 15 แนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ 1) ด้านการกระตุ้นทางปัญญา จำนวน 3 แนวทาง 2) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ จำนวน 3 แนวทาง 3) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ จำนวน 3 แนวทาง 4) ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล จำนวน 3 แนวทาง และ 5) ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม จำนวน 3 แนวทาง รวมทั้งหมด 15 แนวทาง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$=4.94) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$=4.82)

5. อภิปรายผล

5.1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น

สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=3.69) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ($\overline{X}$=3.76) ทั้งนี้เป็นเพราะเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสถานการณ์โลกในปัจจุบัน ทำให้ผู้บริหารถานศึกษามีการปรับเปลี่ยนการบริหารสถานศึกษาให้เกิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านการเปลี่ยนแปลง จึงยังจัดการบริหารในด้านนี้ได้ไม่เต็มที่มากนัก ประกอบกับทุกคนเล็งเห็นบทบาทและความสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อระบบการศึกษา จึงมีความคาดหวังให้ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในระดับสูงมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของนพมาศ โสบุญ (2563) เรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ พบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับการศึกษาของจิตอิสรภาพ ใจอารีย์ (2564) เรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายดอยสันติคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับการศึกษาของพีรพัฒน์ พรสิริโภคากุล (2564) เรื่อง แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียน ข้อมือเหล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ การวิจัยของรีซูวัณ สะแลแม (2564) เรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับการวิจัยของ ปุญญาพร ชาญ

ธนวัฒน์กุล (2565) เรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับการวิจัยของพนิดา อินทรเหมือน (2565) เรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.74) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($\overline{X}$=4.94) ทั้งนี้เป็นเพราะสถานศึกษาอาชีวะต้องอาศัยความทุ่มเทและ ขวัญกำลังใจอย่างสูงในการถ่ายทอดความรู้และทักษะให้กับผู้เรียน การสอนไม่ใช่แค่การถ่ายทอดข้อมูล แต่ต้องใช้จิตวิญญาณครูในการดูแลและพัฒนาผู้เรียน การสร้างแรงบันดาลใจจึงเป็นที่ปรารถนาสูงสุด เพราะหมายถึงการที่สามารถจุดประกายและรักษาไฟในการทำงานของครูและบุคลากรได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพงษ์ศักดิ์ บุบพิ (2564) เรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น($PNI_{Modified}$=0.333) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และ ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ตามลำดับ ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีการกระตุ้นทางปัญญาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อย จึงส่งผลต่อความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการกระตุ้นทางปัญญาในการปฏิบัติงาน โดยสร้างวัฒนธรรมแห่งความร่วมมือและการมีส่วนร่วม สร้างพื้นที่ที่บุคลากรกล้าเปิดเผยปัญหา จัดประชุมปรึกษาหารืออย่างสม่ำเสมอ เพื่อระดมสมองและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่าง ใช้กรณีศึกษาความสำเร็จในอดีตมาตอกย้ำความเชื่อมั่น และสร้างความชัดเจน มีการให้อำนาจทีมย่อยในการตัดสินใจ และมีการประเมินผลลัพธ์ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระบบยกย่องให้รางวัล เพื่อเสริมแรงทางบวก รวมถึงสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นชุมชนการเรียนรู้ที่ปลอดภัย โดยผู้บริหารทำหน้าที่เป็นผู้นำทาง และผู้สนับสนุนทรัพยากรอย่างเต็มที่ ควบคู่ไปกับการให้อิสระทางวิชาการ และมีการยกย่องให้รางวัลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ความริเริ่มสร้างสรรค์เป็นเส้นทางสู่ความก้าวหน้าในวิชาชีพของครู และเป็นแบบอย่างในการฟังอย่างลึกซึ้ง และสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยทางจิตวิทยา เพื่อให้บุคลากรกล้าแสดงออก จากนั้นจะกระตุ้นผ่านเวทีแลกเปลี่ยนที่เน้นการใช้ข้อมูล/หลักฐาน และ ใช้เครื่องมือช่วยคิด พร้อมทั้งเชื่อมโยงความคิดเห็นที่มีเหตุผลสู่การตัดสินใจและผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม โดยมีการให้ Feedback ที่โปร่งใสเสมอ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการวิพากษ์อย่างสร้างสรรค์และยอมรับความหลากหลายทางความคิด ส่วนการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมที่มีความ

ต้องการจำเป็นในการพัฒนาน้อยที่สุด เนื่องมาจากการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันมีการจัดประชุมอยู่เสมอ และนำกระบวนการ PLC เข้ามาช่วยในการแก้ปัญหา จึงมีความคุ้นเคยและสามารถปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

5.2 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 5 ด้าน 15 แนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ 1) ด้านการกระตุ้นทางปัญญา มี 3 แนวทาง 2) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ มี 3 แนวทาง 3) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มี 3 แนวทาง 4) ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มี 3 แนวทาง และ5) ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม มี 3 แนวทาง จากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิพบว่ามีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางการภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.94) และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางการภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.82) เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากแนวทางดังกล่าวได้ถูกพัฒนาขึ้นผ่านกระบวนการสร้างและพัฒนาอย่างเป็นระบบตามหลักการและทฤษฎีที่ถูกต้อง โดยอาศัยข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพเชิงประจักษ์มาประกอบการพิจารณา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ทั้งหลักการ แนวคิดและข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้แนวทางครอบคลุม ทั้ง 5 ด้าน รวมจำนวน 15 แนวทาง ผลการประเมินพบว่า แนวทางที่จัดทำขึ้นมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดทั้งในภาพรวมและรายองค์ประกอบ โดยทุกองค์ประกอบต่างได้รับการยืนยันว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยจึงเห็นว่า แนวทางการพัฒนาที่ได้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น สามารถนำไปใช้ได้จริงเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา โดยจะช่วยให้มีการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างมีระบบ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิผล ครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

6.1.1 จากการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น สรุปได้ว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรนำไปกำหนดนโยบาย วางแผน แก้ไข ส่งเสริมและอบรมเพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6.1.2 จากการวิจัย พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สรุปได้ว่า มีความต้องการด้านการสร้างแรงบันดาลใจมากที่สุด ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้วยการเชื่อมั่นในศักยภาพของครูว่าสามารปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายได้ ส่งเสริมให้บุคลากรเห็นคุณค่าของงานที่ได้รับมอบหมาย ส่งเสริมให้บุคลากรมีความกระตือรือร้นในการทำงาน

เพราะจะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6.1.3 จากการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน และมีแนวทางการพัฒนา 15 แนวทาง ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหาร เพื่อใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรมีการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นรายด้านโดยละเอียดโดยเฉพาะด้านที่มีระดับความต้องการจำเป็นมากที่สุด เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาได้ ตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง

6.2.2 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการนำแนวทางไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง

6.2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

7. องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดประโยชน์และองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

7.1 ได้สารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น

7.2 ได้แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้สามารถบริหารสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และได้กรอบในการวิจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ซึ่งสามารถสังเคราะห์องค์ประกอบได้องค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ
3. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์
4. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล
5. ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม

รูปที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา อนันตศรี. (2560). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอเขาสมิง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด* [งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยบูรพา].

จิตอิสรภาพ ใจอารีย์. (2564). *การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายดอยสันติคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3* [การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง, มหาวิทยาลัยพะเยา].

ทิศนา แขมมณี. (2561). *ศาสตร์การสอน.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีรศักดิ์ ชนะบางแก้ว. (2565). *บทบาทของภาวะผู้นำ.* https://wwwbaanjomyut.com/library_2/the_nature_of_leadership/03.html

นพมาศ โสบุญ. (2563). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี].

นราวิทย์ นาควิเวก. (2560). *บทบาทผู้นำที่ดียุค 4.0.* บริษัท เอ็กเซลเลนท์ พีเพิล จำกัด.

บุญชม ศรีสะอาด. (2541). *การพัฒนาการสอน.* สุวีริยาสาส์น.

ปุญญาพร ชาญธนวัฒน์กุล. (2565). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา].

พงษ์ศักดิ์ บุบพิ. (2564). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พนิดา อินทรเหมือน. (2565). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่].

พีรพัฒน์ พรสิริโภคากุล. (2564). *แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนข้อมือเหล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2.* มหาวิทยาลัยนอร์ทเทิร์น.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์, & นักรบ หมื่แสน. (2561). *ความเป็นผู้นำทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2543). *ผลการฝึกอบรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

รีซูวัณ สะแลแม. (2564). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา].

สมยศ นาวีการ. (2555). *ภาวะผู้นำทางการบริหาร.* ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรัตน์ ลีลาทวีวัฒน์. (2560). *ภาวะผู้นำในภาครัฐ.* โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Sararatana, W. (2012). *Concepts, theories and issues for educational administration* (8th ed.). Tippaya Wisut Publisher.

Research Paper
JBER Scope: Education

การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

Educational Resource Management of Educational Institutions under The Office of The Secondary Education Area Sakon Nakhon

ภารากร ใจหาญ[1*], พิมพ์พร จารุจิตร์[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย

Parakorn Jaihan[1*], PimPorn Charuchit[2]
[1,2]Udon Thani Rajabhat University, Thailand
✉: * 67120605120@udru.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 13 May 2026; Revised: 27 May 2026; Accepted: 26 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา 2) เพื่อหาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา 3) เพื่อประเมินแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา การวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ เป็นระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร และครูผู้สอน ประกอบด้วยผู้บริหาร 19 คน ครูผู้สอน 312 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 331 คน โดยใช้วิธีแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 2) ศึกษาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างผู้ให้ข้อมูล จำนวน 3 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง และ3) ประเมินแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา โดยการเลือกแบบเจาะจงผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าความต้องการจำเป็นโดยร่วมอยู่ระหว่าง 0.264 – 0.277 2) การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ได้แก่ ด้านทรัพยากรบุคคล มีแนวทางพัฒนา จำนวน 4 แนวทาง ด้านทรัพยากรเงิน มีแนวทางพัฒนา จำนวน 4 แนวทาง และด้านทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ มีแนวทางพัฒนา จำนวน 4 แนวทาง 3) การประเมินแนวทาง ในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

คำสำคัญ: การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา, ความต้องการจำเป็น, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

Abstract

The purposes of this research were 1) examine the current and desirable conditions of educational resource management in educational institutions; 2) develop guidelines for educational resource management in educational institutions; and 3) evaluate the proposed guidelines for educational resource management in educational institutions. This study was conducted in three phases using a mixed-methods research design. Phase 1 focused on investigating the current conditions, desirable conditions, and priority needs in order to analyze the needs for educational resource management in educational institutions. The sample consisted of administrators and teachers, including 19 administrators and 312 teachers, for a total of 331 participants. The sample was selected using stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.94. Phase 2 involved studying guidelines for educational resource management in educational institutions through semi-structured interviews with three key informants, selected by purposive sampling. Phase 3 consisted of evaluating the proposed guidelines for educational resource management in educational institutions by five experts, who were also selected through purposive sampling. The findings revealed that 1) the overall current conditions were at a moderate level, while the overall desirable conditions were at the highest level. The overall priority needs index ranged from 0.264 to 0.277. 2) Educational resource management of schools under the Secondary Educational Service Area Office Sakon Nakhon comprised three aspects. In the area of human resources, four development guidelines were identified. In the area of financial resources, four development guidelines were identified. In the area of material and equipment resources, four development guidelines were identified. 3)The evaluation of the guidelines in terms of appropriateness, feasibility, and usefulness indicated that all aspects were rated at the highest level.

Keywords: Educational Resource Management, Needs Assessment, Sakon Nakhon Secondary Educational Service Area Office

1. บทนำ

การบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผนวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างเป็นระบบ เพราะถ้าระบบการบริหารงานไม่ดีจะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่น ๆ ของหน่วยงาน นักบริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหาร ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารงานนั้นจะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่าง ๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ซึ่งการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษาประสบผลสำเร็จและสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษานั้น ปัจจัยสำคัญต่อการเสริมสร้างการเรียนรู้ในสถานศึกษา คือ ระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วม ซึ่งตรงตามมาตรา 22 ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้นำหลัก ซึ่งมีภาระหน้าที่สำคัญ คือ เป็นผู้นำทางการศึกษา มีความรับผิดชอบในการบริหารงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัด

การศึกษา ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยเป็นความสามารถของผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่ทำงานร่วมกัน จนสามารถทำให้นักเรียนใฝ่รู้ รักการอ่าน แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ. 2562)

การศึกษาไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งในด้านคุณภาพการศึกษา ความเหลื่อมล้ำ และการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและเทคโนโลยี การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ การขาดแคลนทรัพยากรงบประมาณที่จำกัด การขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพ และการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย การบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพการวางแผนที่ไม่ดี การจัดสรรที่ไม่เป็นธรรม และการติดตามประเมินผลที่ไม่ได้มาตรฐาน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การขาดการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทรัพยากรทางการศึกษาประกอบด้วย งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี การบริหารจัดการที่ดีจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถจัดสรรทรัพยากรเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู และชุมชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2562)

ด้วยความจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องมีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และความจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องจัดระบบการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาให้เป็นรูปธรรม และเป็นที่ยอมรับ ปัจจุบันสถานศึกษายังขาดรูปแบบในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่เหมาะสมในการใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานของ การบริหารจัดการทางการศึกษาเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา โดยทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องการที่จะคัดเลือกสถานศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษา เพื่อสะท้อนถึงความเป็นเลิศของโรงเรียนในทุก ๆ ด้าน ไม่ใช่แค่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น แต่รวมถึงการบริหาร การพัฒนาบุคลากร การมีส่วนร่วม และผลกระทบที่ดีต่อผู้เรียนและชุมชนด้วย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกสถานศึกษาในสังกัดทุกประเภทการบริหารจัดการศึกษา ได้แก่ สถานศึกษาจัดการศึกษาทั่วไป สถานศึกษาจัดการศึกษาสงเคราะห์ สถานศึกษาจัดการศึกษาเฉพาะความพิการ และศูนย์การศึกษาพิเศษ ที่มีระบบและกลไกการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อการบริหารการศึกษา ที่มีประสิทธิภาพและส่งผลให้การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษามีผลสัมฤทธิ์ยอดเยี่ยมอย่างต่อเนื่อง และยังสามารถเป็นแบบอย่างเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสถานศึกษา ภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อรับรางวัล OBECQA (Office of the Basic Education Commission Quality Award) การพัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อความเป็นเลิศ ซึ่งสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนครได้รับรางวัล

OBECQA ทั้งสิ้นจำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนคำเพิ่มพิทยา เป็นตัวอย่างหนึ่งของสถานศึกษาที่สามารถพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนได้รับรางวัล OBECQA ประจำปี พ.ศ. 2565 โรงเรียนพรรณาวุฒาจารย์ เป็นสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการทรัพยากร จนได้รับโล่รางวัล OBECQA จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปี พ.ศ. 2565 และโรงเรียนโพนงามศึกษา เข้ารับโล่ประกาศเกียรติคุณ การบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ ตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(OBECQA) ประจำปี พ.ศ. 2565

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดสกลนคร พบว่าทรัพยากรทางการศึกษามีส่วนสำคัญและจำเป็นเพราะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้บริหารได้รับรู้ความจริงเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรในสถานศึกษาที่ตอบสนองต่อการจัดการเรียนการสอนว่ามีความสอดคล้องกับความต้องการหรือไม่ตลอดจนการจัดหาวัสดุ สื่อ อุปกรณ์ งบประมาณ อื่น ๆ มาส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพด้วยเหตุผลและสภาพดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง เพื่อให้ได้ผลตรงตามวัตถุประสงค์ดังที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดสกลนคร อันจะนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาเพื่อส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (กกอสัมพันธ์, ธันยรัตน์, 2567)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

2. เพื่อหาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

3. เพื่อประเมินแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษากรอบแนวคิดการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา และวิเคราะห์ความ

ต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา จากการสังเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา แบ่งออกได้ 3 ด้าน ดังนี้ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารการเงิน และด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์ โดยใช้วงจรคุณภาพเดมมิ่ง (PDCA)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร และครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ประกอบด้วยผู้บริหาร 135 คน ครูผู้สอน 2,220 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 2,355 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร และครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ประกอบด้วยผู้บริหาร 19 คน ครูผู้สอน 312 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 331 โดยใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan,1970 ,P 608) ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นเกณฑ์ในการจัดชั้น (**Strata)** และทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

ขอบเขตด้านเนื้อหา ในระยะที่ 2 หาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยนำผลที่ได้จากการศึกษาแนวคิดการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา จากระยะที่ 1 มากำหนดเป็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - structured Interview)

ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในระยะที่ 2 โดยผู้ศึกษาจะใช้การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารจากสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (Best Practices) ด้านสถานศึกษาที่สามารถพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนคำเพิ่มพิทยา โรงเรียนพรรณาวุฒาจารย์ และโรงเรียนโพนงามศึกษา

ระยะที่ 3 การประเมินแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

ขอบเขตด้านเนื้อหา การประเมินแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยผู้ศึกษาจะใช้แบบประเมิน ตามแนวคิดของกัสกีย์ (Guskey, 2000: 36) ประกอบด้วยเกณฑ์ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility)
2. ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility)
3. ด้านความเหมาะสม (Propriety)

ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา ระยะที่ 3 ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางการบริหารการศึกษา จำนวน 5 คน

4. ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

พบว่า พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 63 มีอายุ 20 – 30 ปี จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 51.96 วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 236 คน คิดเป็นร้อยละ 71.30 มีประสบการณ์การทำงานอยู่ระหว่าง 5-10 ปี จำนวน 151 คนคิดเป็นร้อยละ 45.62 และปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 64.05

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ทั้งหมด 3 ด้าน คือ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรการเงิน และทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ โดยได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ในภาพรวม

ทรัพยากรทางการศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI	ลำดับที่
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล		
1. ทรัพยากรบุคคล	3.13	0.84	ปานกลาง	4.45	0.50	มากที่สุด	0.422	3
2. ทรัพยากรการเงิน	3.09	0.81	ปานกลาง	4.52	0.56	มากที่สุด	0.465	2
3. ทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์	3.10	0.89	ปานกลาง	4.57	0.53	มากที่สุด	0.476	1
รวม	3.11	0.85	ปานกลาง	4.52	0.53	มากที่สุด	-	-

จากตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ พบว่าในภาพรวมค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.11) ค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.52) ความต้องการจำเป็นโดยรวมอยู่ระหว่าง 0.422 – 0.476 ความต้องการจำเป็นมีค่า $PNI_{modified}$ มากไปน้อยลำดับแรก มีดังนี้ ลำดับที่ 1 คือ ทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ ($PNI_{modified}$ = 0.476) ลำดับที่ 2 คือ ทรัพยากรการเงิน ($PNI_{modified}$ = 0.465) และลำดับที่ 3 คือ ทรัพยากรบุคคล ($PNI_{modified}$ = 0.422)

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ พบว่าในภาพรวมค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X}$= 3.11) ค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.52) ทุกด้าน ผลการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ในภาพรวม พบว่า สภาพที่พึงประสงค์มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยมีค่า PNImodified อยู่ระหว่าง 0.422 – 0.476 รายการความต้องการที่พบ มีค่า PNImodified สูงสุดลำดับ ลำดับที่ 1 คือ ทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ ลำดับที่ 2 คือ ทรัพยากรการเงิน และลำดับที่ 3 คือ ทรัพยากรบุคคล

ด้านทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันเป็นรายข้อ อยู่ในระดับปานกลางและ

มาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดมี 2 ข้อ คือ มีการจัดซื้อครุภัณฑ์อย่างเหมาะสมกับความจำเป็น และมีการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระบบและปลอดภัย ต่ำสุด คือ มีการปรับปรุงอาคารสถานที่ให้เหมาะสมต่อการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์เป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระบบและปลอดภัย และต่ำสุด คือ มีแหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างเพียงพอ ผลการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ด้านทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการทุกข้อ โดยมีค่า PNImodified อยู่ระหว่าง 0.427 – 0.552 รายการความต้องการ มีค่า PNImodified สูงสุด ลำดับที่ 1 คือ มีการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระบบและปลอดภัย ลำดับที่ 2 คือ มีการปรับปรุงอาคารสถานที่ให้เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ลำดับที่ 3 คือ มีการจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ให้ตรงตามความต้องการของครู และลำดับสุดท้าย มีการจัดซื้อครุภัณฑ์อย่างเหมาะสมกับความจำเป็น

ด้านทรัพยากรการเงิน พบว่า ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันเป็นรายข้อ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการลงทุนปรับปรุงสิ่งก่อสร้างและอาคารสถานที่อย่างเหมาะสม และต่ำสุด คือ มีการจัดหางบประมาณจากแหล่งสนับสนุนหลากหลาย เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์เป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการวางแผนใช้งบประมาณให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และต่ำสุด คือ มีการใช้เงินกองทุนสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนกิจกรรมสำคัญ ผลการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ด้านทรัพยากรการเงิน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการทุกข้อ โดยมีค่า PNImodified อยู่ระหว่าง 0.437 – 0.531 รายการความต้องการ มีค่า PNImodified สูงสุด ลำดับที่ 1 คือ มีการวางแผนใช้งบประมาณให้สอดคล้องกับเป้าหมาย ลำดับที่ 2 คือ มีการใช้จ่ายงบประมาณอย่างคุ้มค่าและตรวจสอบได้ ลำดับที่ 3 คือ มีการจัดหางบประมาณจากแหล่งสนับสนุนหลากหลาย และลำดับสุดท้าย มีการบริหารเงินบำรุงการศึกษาอย่างโปร่งใส

ด้านทรัพยากรบุคคล พบว่า ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันเป็นรายข้อ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดมี 2 ข้อ คือ กระบวนการสรรหาบุคลากร ดำเนินการอย่างเป็นระบบและโปร่งใส และมีโอกาสและระบบพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง (อบรม/สัมมนา/ศึกษาดูงาน) ต่ำสุด คือ สถานศึกษามีการวางแผนกำลังคน ที่ชัดเจนสอดคล้องกับพันธกิจและแผนดำเนินงาน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์เป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กระบวนการสรรหาบุคลากรดำเนินการอย่างเป็นระบบและโปร่งใส และต่ำสุด คือ มีระบบการให้แสดงความคิดเห็น ติดตาม และสนับสนุนการพัฒนางานของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ผลการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ด้าน

ทรัพยากรบุคคล พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการทุกข้อ โดยมีค่า PNImodified อยู่ระหว่าง 0.349 – 0.486 รายการความต้องการ มีค่า PNImodified สูงสุด ลำดับที่ 1 คือ สถานศึกษามีการวางแผนกำลังคน ที่ชัดเจน สอดคล้องกับพันธกิจและแผนดำเนินงาน ลำดับที่ 2 คือ กระบวนการสรรหาบุคลากร ดำเนินการอย่างเป็นระบบและโปร่งใส และลำดับที่ 3 คือ มีมาตรการสร้างแรงจูงใจและสวัสดิการที่เหมาะสมเพื่อรักษาบุคลากร และลำดับสุดท้าย การจัดสรรและมอบหมายงานเป็นไปตามความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญของบุคลากร

2. การสร้างแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ได้ให้ข้อสรุปแนวทางในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ในแต่ละด้านลำดับตามความต้องการจำเป็นสองอันดับแรก ดังนี้

2.1 แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ด้านทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ให้สถานศึกษามีการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระบบและปลอดภัย พบว่า

1. มีการสำรวจ จำแนกประเภทวัสดุอุปกรณ์ จัดทำทะเบียนพัสดุ และกำหนดพื้นที่จัดเก็บให้เหมาะสมกับลักษณะการใช้งานและความเสี่ยง P (Plan)

2. ดำเนินการจัดเก็บตามแผนที่กำหนด มีการติดป้าย แสดงรหัสครุภัณฑ์ บันทึกการเบิก–จ่าย และมอบหมายผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน D (Do)

3. มีการตรวจนับและตรวจสอบสภาพวัสดุอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดการสูญหายและความเสื่อมสภาพ C (Check)

4. มีการนำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงระบบการจัดเก็บ การซ่อมแซม ทดแทน และพัฒนามาตรการความปลอดภัยให้เหมาะสมยิ่งขึ้น A (Act)

2.2 แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ด้านทรัพยากรการเงินให้สถานศึกษามีการวางแผนใช้งบประมาณให้สอดคล้องกับเป้าหมาย พบว่า

1. มีการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการวิเคราะห์ความต้องการงบประมาณ โดยเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี P (Plan)

2. ดำเนินการใช้งบประมาณตามแผนอย่างเป็นระบบ ยึดหลักความคุ้มค่า โปร่งใส และตรวจสอบได้ D (Do)

3. มีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณทั้งระหว่างและหลังการดำเนินโครงการ โดยใช้รายงานทางการเงินและผลลัพธ์ของโครงการเป็นฐาน C (Check)

4. มีการนำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแผนงบประมาณและพัฒนาระบบบริหารการเงินให้มี

ประสิทธิภาพและความคล่องตัวยิ่งขึ้น A (Act)

2.3 แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ด้านทรัพยากรบุคคลให้สถานศึกษามีการวางแผนกำลังคนที่ชัดเจนสอดคล้องกับพันธกิจและแผนดำเนินงาน พบว่า

1. มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ทรัพยากรบุคคล แผนกำลังคน และแผนพัฒนารายบุคคล (ID Plan) อาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เช่น โครงสร้างอัตรากำลัง ความเชี่ยวชาญของครู และบริบทโรงเรียน P (Plan)

2. มีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรม PLC การอบรม Upskill/Reskill การศึกษาดูงาน และการพัฒนาวิชาชีพตาม PA D (Do)

3. ใช้ระบบประเมินผลการปฏิบัติงาน การนิเทศภายใน และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนรู้ เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานอย่างโปร่งใส C (Check)

4. มีการนำผลการประเมินไปปรับภาระงาน พัฒนาแผนรายบุคคล และปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงาน เพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจและประสิทธิภาพของบุคลากรอย่างต่อเนื่องA (Act)

2.4. ผลการยืนยันแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

ผลการยืนยันแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi- Structured Interview) ในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน โดยใช้แบบยืนยันแนวทางเพื่อการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ด้านทรัพยากรบุคคล มีแนวทางพัฒนา จำนวน 4 แนวทาง

2) ด้านทรัพยากรเงิน มีแนวทางพัฒนา จำนวน 4 แนวทาง

3) ด้านทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ มีแนวทางพัฒนา จำนวน 4 แนวทาง

โดยผู้ทรงคุณวุฒิยืนยันผลให้ใช้ได้ทุกแนวทาง คิดเป็นร้อยละ 100

3. การประเมินแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

ผลการประเมินแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยใช้แบบประเมินแนวทางเพื่อการวิจัยในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ ของแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน ผู้ที่เป็นผู้ใช้แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา พบว่า ผลการประเมินแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า

1) ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด

2) ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

3) ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

5. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ภาพรวมพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกด้าน ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้สถานศึกษาจะมีการดำเนินการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาอยู่แล้วตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษา แต่การดำเนินงานดังกล่าวยังไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังและความต้องการของครูและผู้บริหาร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในบริบทการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องเผชิญกับความท้าทายด้านเทคโนโลยี ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างเต็มศักยภาพ และยังสะท้อนว่าการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร มีพื้นฐานที่ดีและมีแนวทางสอดคล้องกับหลักวิชาการสากล แต่ยังควรพัฒนาในด้านระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อให้สามารถสนับสนุนการตัดสินใจทางวิชาการและการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธีระ รุญเจริญ (2553) ได้เสนอความสำคัญ การบริหารสถานศึกษา ไว้ว่า ในการจัดการศึกษามีความจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพจึงจะทำให้การ บริหารและการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จและเป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ ในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งต้องอาศัยองค์กรปฏิบัติงานหลัก คือ สถานศึกษาซึ่งหมายรวมถึงการปฏิบัติงานและภารกิจของผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี และผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำการปฏิรูปการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ ณรงค์ฤทธิ์ ประทุมชัย (2564) ที่พบว่าสภาพปัจจุบันของการระดมและบริหารทรัพยากรทางการศึกษาอยู่ในระดับมาก แต่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และมีความต้องการจำเป็นในทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ รัฐพงษ์ มั่นต่อ (2564) และสุธิดา ศิริสวัสดิ์ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่าสถานศึกษามีการบริหารทรัพยากรในระดับค่อนข้างดี แต่ยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านโครงสร้าง การจัดสรร และบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Okafor & Aruoture (2022) ที่ชี้ว่าทรัพยากรด้านการเงินและเวลาเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ และ Yan Ke and Xinyue Bao (2023) ที่เสนอว่าการ

ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและข้อมูลขนาดใหญ่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มความแม่นยำในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนครโดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างของผู้มีความเชี่ยวชาญ ดังนี้

2.1 ทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ในด้านทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ได้เสนอแนวทางการพัฒนาว่า สถานศึกษาต้องมีการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระบบและปลอดภัย แสดงให้เห็นว่าวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนและความปลอดภัยของผู้เรียน โดยสถานศึกษาควรมีการจัดการที่ดี มีการสำรวจ จำแนกประเภทวัสดุอุปกรณ์ จัดทำทะเบียนพัสดุ และกำหนดพื้นที่จัดเก็บให้เหมาะสมกับลักษณะการใช้งานและความเสี่ยง มีการดำเนินการจัดเก็บตามแผนที่กำหนด มีการติดป้าย แสดงรหัสครุภัณฑ์ บันทึกการเบิก–จ่าย และมอบหมายผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน มีการตรวจนับและตรวจสอบสภาพวัสดุอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดการสูญหายและความเสื่อมสภาพ และมีการนำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงระบบการจัดเก็บ การซ่อมแซม ทดแทน และพัฒนามาตรการความปลอดภัยให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจัดเก็บและการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระบบและปลอดภัย แสดงให้เห็นว่าวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนและความปลอดภัยของผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดของ สุมาลี ศรีพุทธรินทร์ (2555) ได้ให้ความหมาย งานวัสดุอุปกรณ์และสินทรัพย์มีความ สำคัญต่อการดำเนินงานของหน่วยงานทุกแห่ง ทั้งนี้เพราะวัสดุอุปกรณ์เป็นเครื่องมือ หรือเครื่องทุ่นแรงสำหรับโรงเรียนเป็นเครื่องใช้สำนักงาน ตลอดจนอุปกรณ์การสอน การจัดการด้านวัสดุอุปกรณ์จึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารโรงเรียนเป็นอย่างมากเปรียบเสมือน กองทัพที่ต้องการทหารฝ่ายส่งกำลังบำรุงนั้นเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yan Ke and Xinyue Bao (2023) ที่เสนอการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อยกระดับการบริหารทรัพยากรให้มีความทันสมัยและแม่นยำยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑารัตน์ เรณุมาน (2565) ที่เน้นการจัดทำแผนซ่อมบำรุงและการตรวจสอบพัสดุประจำปี อีกทั้งยังสอดคล้องกับเฌอมินทร์ นามเสนาะ (2566) ที่ชี้ว่าการมีส่วนร่วมของครูและชุมชนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร

2.2 ทรัพยากรการเงิน แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ในด้านทรัพยากรการเงิน ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ได้เสนอแนวทางการพัฒนาว่า สถานศึกษาต้องมีการวางแผนใช้งบประมาณให้สอดคล้องกับเป้าหมาย แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษายังต้องพัฒนาระบบการบริหารงบประมาณให้มีความเป็นระบบ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้การใช้ทรัพยากรทางการเงินเกิดความคุ้มค่าและตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างแท้จริง มีการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการวิเคราะห์ความต้องการงบประมาณ โดยเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี มีการดำเนินการใช้งบประมาณตามแผนอย่างเป็นระบบ ยึดหลักความคุ้มค่า โปร่งใส และตรวจสอบได้ มีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณทั้งระหว่าง

และหลังการดำเนินโครงการ โดยใช้รายงานทางการเงินและผลลัพธ์ของโครงการเป็นฐาน และมีการนำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแผนงบประมาณและพัฒนาระบบบริหารการเงินให้มีประสิทธิภาพและความคล่องตัวยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ นคร ตังคะพิภพ (2549) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรการเงิน ได้แก่ เงินทุนการศึกษา เงินพัฒนาสถานศึกษาในลักษณะต่างๆ ที่สามารถจะนำมาจัดซื้อจัดจ้างทำสิ่งของ หรือ จัดสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ และการใช้จ่าย เพื่อทำกิจกรรมหรือทำประโยชน์ทางการศึกษาให้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับณรงค์ฤทธิ์ ประทุมชัย (2564) ที่เสนอการพัฒนาการระดมทรัพยากรเพื่อเสริมงบประมาณของสถานศึกษา และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของธันยรัตน์ กอสัมพันธ์ (2567) ที่ชี้ว่าการบริหารงบประมาณอย่างยืดหยุ่นและการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา

2.3 ทรัพยากรบุคคล แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ในด้านทรัพยากรบุคคล ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ได้เสนอแนวทางการพัฒนาว่า สถานศึกษามีการวางแผนกำลังคน ที่ชัดเจนสอดคล้องกับพันธกิจและแผนดำเนินงาน สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษายังขาดการบริหารทรัพยากรบุคคลเชิงกลยุทธ์ที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดด้านอัตรากำลังครู ภาระงานที่เพิ่มขึ้น และการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษาที่ส่งผลต่อบทบาทหน้าที่ของครูและบุคลากรทางการ สถานศึกษาจึงต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ทรัพยากรบุคคล แผนกำลังคน และแผนพัฒนารายบุคคล อาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เช่น โครงสร้างอัตรากำลัง ความเชี่ยวชาญของครู และบริบทโรงเรียน มีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรม PLC การอบรม การศึกษาดูงาน และการพัฒนาวิชาชีพตาม PA มีการใช้ระบบประเมินผลการปฏิบัติงาน การนิเทศภายใน และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนรู้ เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานอย่างโปร่งใส และมีการนำผลการประเมินไปปรับภาระงาน พัฒนาแผนรายบุคคล และปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงาน เพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจและประสิทธิภาพของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดสุมาลี ศรีพุทธรินทร์ (2555) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรคนจัดเป็น ทรัพยากรที่สำคัญอันดับหนึ่ง มีค่าสูงสุดและมีประโยชน์มากที่สุดเพราะ เนื่องจากว่าทรัพยากรอื่นๆ ทั้งหลายนั้นหากไม่มีคนนำไปประยุกต์ใช้ ไม่นำมาบริหารจัดการก็จะไม่เป็นประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้น ฉะนั้นทรัพยากรบุคคลจึงมีลักษณะพิเศษกว่าทรัพยากรอื่น ทั้งเป็นทรัพยากรที่ทำให้เกิดความสำเร็จโดยตรงและเป็นกลไกสำคัญที่จะไปใช้ทรัพยากรอย่างอื่นให้เกิดผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชาดา บรรณกิจ (2564) จุฑารัตน์ เรณุมาน (2565) และสุธิดา ศิริสวัสดิ์ (2565) ที่ยืนยันว่าการบริหารครูและบุคลากรอย่างเป็นระบบส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและการบริหารงานวิชาการโดยตรง อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัย Arnold Umandap Mendoza & Eden C. Callo (2022) ที่ชี้ว่าการจัดการทรัพยากรบุคคลที่ดีช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและประสิทธิภาพการทำงานของครู

3. ผลการประเมินแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยใช้แบบประเมินแนวทางเพื่อการวิจัย ในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ ในมุมมองผู้ใช้แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา พบว่าผลการประเมินแนวทางโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า 1)

ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับ มากที่สุด 2) ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับ มากที่สุด และ3) ด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับ มากที่สุด

6. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

6.1.1 ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าความต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ทั้ง 3 ด้าน ส่งผลต่อการการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา ทั้ง 3 ด้าน ให้อยู่ในระดับมากที่สุด เพื่อให้สถานศึกษาสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

6.1.2 ควรจัดให้มีการพัฒนาส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สร้างความตระหนักถึงหลักประสิทธิภาพประสิทธิผลของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา โดยการนำรูปแบบ วิธีการต่างๆ มาใช้ในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 การวิจัยครั้งนี้มีของเขตเฉพาะการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร จึงควรทำการวิจัยในระดับจังหวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มากขึ้น

6.2.2 สภาพปัจจุบันของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษ ด้านทรัพยากรด้านบุคคลมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด จึงเป็นด้านที่ควรนำไปพัฒนาและทำการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562.* กระทรวงศึกษาธิการ.

จุฑารัตน์ เรณุมาน. (2565). *การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3.* https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/5507/3/JutharatRanuman.pdf

ณรงค์ฤทธิ์ ประทุมชัย. (2564). *แนวทางการพัฒนาการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต , มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม].

ธันยรัตน์ กกอสัมพันธ์. (2567). แนวทางพัฒนาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารวิจยวิชาการ.* https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/268848

ธีระ รุญเจริญ. (2553). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษาเพื่อปฏิรูปรอบ 2 และประเมินภายนอกรอบ 3.* ข้าวฟ่าง.

นคร ตังคะพิภพ. (2549). *การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* โรงเรียนเบญจมเทพอุทิศ.

เฌอมินทร์ นามเสนาะ. (2566). *การบริหารจัดการและการแสวงหาทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี* [เอกสารนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ].

รัฐพงษ์ มั่นต่อ. (2564). แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1. *Journal of Roi Kaensarn Academi.* https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/251476

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *รูปแบบการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา.* พริกหวานกราฟฟิค.

สุชาดา บรรณกิจ. (2564). การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/253106

สุธิดา ศิริสวัสดิ์. (2565). สภาพการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษาในสหวิทยาเขตวิภาวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. *Journal of Roi Kaensarn Academi.* https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/255590

สุมาลี ศรีพุทธรินทร์. (2555). *เอกสารคำสอนวิชาการบริหารทรัพยากรการบริหารสถานศึกษา.* คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม.

Guskey, T. R. (2000). *Evaluating professional development.* Corwin Press.

Ke, Y., & Bao, X. (2023). Research on the management of educational resources based on big data technology. https://www.researchgate.net/publication/368501699_Research_on_the_Management_of_Educational_Resources_Based_on_Big_Data_Technology

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Mendoza, A. U., & Callo, E. C. (2022). *Educational resource management as predictor to quality of work-life.* SSRN. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4213333

Okafor, C. J., & Aruoture, R. P. (2022). Influence of resource management on school effectiveness in secondary schools in Edo South Senatorial District. *Rivers State University Journal of Education, 25*(2), 155–169. https://rsujoe.com.ng/index.php/joe/article/view/140

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาความปลอดภัยของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

The Development of School Safety in Educational Opportunity Expansion Schools under the Primary Educational Service Area Offices in Udon Thani Province

อนุวัฒน์ พันธุสัน[1*], พิมพ์พร จารุจิตร์[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย

Anuwat Pantusan[1*], PimPorn Charuchit[2]
[1,2]Udon Thani Rajabhat University, Thailand
E-mail: 67120605118@udru.ac.th

Received: January 25, 2026; Revised: February 22, 2026; Accepted: March 24, 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 3) เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี การวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ เป็นระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 27 คน และครูผู้สอน จำนวน 324 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 351 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.99 ระยะที่ 2 หาแนวทางของการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างผู้ให้ข้อมูล จำนวน 3 คน ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี โดยการเลือก แบบเจาะจง ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าความต้องการจำเป็นโดยร่วมอยู่ระหว่าง 0.201 – 0.221 2) แนวการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี มีทั้งหมด 6 แนวทาง 3) การประเมินแนวทาง ในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็น

ประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

คำสำคัญ: การพัฒนาความปลอดภัยในสภานศึกษา, โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา, แนวทางการพัฒนาความปลอดภัย

Abstract

The purposes of this research were: (1) to investigate the current conditions, desirable conditions, and priority needs for the development of school safety in extended opportunity schools under the Office of Primary Educational Service Areas in Udon Thani Province; (2) to formulate guidelines for the development of school safety in extended opportunity schools; and (3) to evaluate the proposed guidelines for the development of school safety in extended opportunity schools. This study employed a mixed-methods research design and was conducted in three phases. Phase 1 aimed to examine the current conditions, desirable conditions, and priority needs for school safety development. The sample consisted of 27 school administrators and 324 teachers, totaling 351 participants. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.99. The data were analyzed using descriptive statistics and the Priority Needs Index (PNI). Phase 2 focused on the formulation of guidelines for school safety development through semi-structured interviews with three key informants. Phase 3 involved the evaluation of the proposed guidelines using purposive sampling with five experts. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using content analysis. The research findings indicated that: (1) the overall current conditions of school safety development were at a high level, whereas the desirable conditions were at the highest level. The overall priority needs index ranged from 0.201 to 0.221; (2) six guidelines for developing school safety in extended opportunity schools were identified; and (3) the evaluation results of the proposed guidelines in terms of suitability, feasibility, and usefulness were all at the highest level.

Keyword: School Safety Development, Opportunity Expansion Schools, Safety Development Guidelines

1. บทนำ

ประเทศไทยมีการบริหารและจัดการศึกษาบนพื้นฐานของกฎหมายและนโยบายที่มุ่งคุ้มครองสิทธิ ความปลอดภัย และคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในสถานศึกษาซึ่งถือเป็นพื้นที่สำคัญในการพัฒนาเยาวชนของชาติ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 กำหนดให้การดำเนินการใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อเด็กต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ โดยห้ามมิให้กระทำการอันเป็นความรุนแรง การทอดทิ้ง ละเลย หรือการดูแลที่ไม่เหมาะสม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของเด็กในสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ, 2546) ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. 2554 ได้กำหนดให้สถานที่ทำงานทุกแห่ง รวมถึงสถานศึกษา ต้องมีมาตรการควบคุมความเสี่ยงจากอุบัติเหตุหรือเหตุฉุกเฉิน และต้องมีระบบบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานที่ทำงานอย่างเหมาะสม (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2554) เพื่อสนับสนุนทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน รัฐบาลได้จัดทำ ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 ซึ่งเป็นกรอบแนวนโยบายระดับชาติ และในส่วนของการศึกษา ได้มีการจัดทำ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยกำหนด 6 ยุทธศาสตร์หลัก ซึ่งยุทธศาสตร์ด้านที่ 1 คือ “การจัดการศึกษาเพื่อความ

มั่นคงของสังคมและประเทศชาติ” มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัยจากภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ เช่น อาชญากรรม ความรุนแรง ยาเสพติด ภัยพิบัติทางธรรมชาติ โรคอุบัติใหม่ และภัยจากไซเบอร์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

แผนการศึกษาแห่งชาติยังตระหนักถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งทำให้เกิดความรุนแรงในรูปแบบใหม่และซับซ้อนมากขึ้น จากสถานการณ์ความรุนแรงและภัยคุกคามที่เกิดขึ้นซ้ำในรอบหลายปี กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศนโยบาย Quick Win 7 วาระเร่งด่วน โดย วาระเร่งด่วนข้อที่ 1 มุ่งเน้นที่ ความปลอดภัยของผู้เรียน โดยเห็นถึงความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของนักเรียน เช่น การคุกคามทางเพศ การกลั่นแกล้งรังแก (Bullying) และโรคอุบัติใหม่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

ในระดับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้กำหนดแนวนโยบาย การศึกษาขั้นพื้นฐานวิถีใหม่ วิถีคุณภาพ โดยให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยในสถานศึกษา การส่งเสริมสุขภาวะของนักเรียน ครู และบุคลากร ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเรียนรู้ ทั้งนี้ได้ยึดหลัก 3 ป คือ ป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปราม เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ปกครองและสังคมว่าโรงเรียนเป็นพื้นที่ที่ปลอดภัย และลดโอกาสเกิดเหตุการณ์ซ้ำ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จึงมีการจัดทำคู่มือการดำเนินงานความปลอดภัยสถานศึกษาขึ้นจัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทาง ในการปฏิบัติงาน ด้านความปลอดภัยของสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายให้นักเรียน นักศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการปกป้อง คุ้มครอง ดูแล ช่วยเหลือเยียวยา มีความมั่นคง และปลอดภัย ซึ่งเป็นไปตามนโยบาย ความปลอดภัยกระทรวงศึกษาธิการ คู่มือการดำเนินงานความปลอดภัยสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จึงมีการกำหนด ขอบข่ายความปลอดภัยสถานศึกษา 4 กลุ่มภัย ดังนี้ 1) ภัยที่เกิดจากการใช้ความรุนแรง ของมนุษย์ (Violence) 2) ภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุ (Accident) 3) ภัยที่เกิดจากการถูกละเมิดสิทธิ์ (Right) 4) ภัยที่เกิดจากผลกระทบทางสุขภาวะทางกายและจิตใจ (Unhealthiness) มีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านภัยที่เกิดจากการใช้ ความรุนแรงของมนุษย์ หมายถึง การกระทำที่เป็นความจงใจใช้กำลัง หรือ อำนาจทางกายข่มขู่ คุกคาม ทำร้ายตนเอง ผู้อื่น กลุ่มคน หรือ สังคม ประกอบด้วยการล่วงละเมิดทางเพศ การทะเลาะวิวาท การกลั่นแกล้งรังแก การชุมนุม ประท้วง และการจลาจล การก่อวินาศกรรม การระเบิด สารเคมี และวัตถุอันตราย และการล่อลวง ลักพาตัว 2) ด้านภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุ หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด ไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ประกอบด้วย ภัยธรรมชาติ ภัยจากอาคารเรียน สิ่งก่อสร้าง ภัยจากยานพาหนะ ภัยจากการจัดกิจกรรม และภัยจากเครื่องมืออุปกรณ์ 3) ด้านภัยที่เกิดจากการถูกละเมิดสิทธิ์ หมายถึง การกระทำที่ส่งผลด้านลบแก่เด็ก หรือ ผู้ที่ถูกละเมิดประกอบด้วย การถูกปล่อยปละละเลย ทอดทิ้ง การคุกคามทางเพศ และการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากสังคม 4) ด้านภัยที่เกิดจากผลกระทบ ทางสุขภาวะทางกาย และจิตใจ หมายถึง ภาวะ หรือเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อสุขภาวะทางกาย และจิตใจประกอบด้วย ภาวะจิตเวช ติดเกม ยาเสพติด โรคระบาดในมนุษย์ ภัยไซเบอร์ การ

พนัน มลภาวะเป็นพิษ และภาวะทุพโภชนาการ (คู่มือการดำเนินงานความปลอดภัยสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2564 : 26-27)

สถานศึกษานับเป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของประเทศ โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานชีวิตให้กับเด็กและเยาวชน ทั้งในด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิต อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนรู้จะไม่สามารถบรรลุผลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ หากสภาพแวดล้อมทางการศึกษาไม่ได้รับการดูแลให้ปลอดภัย ทั้งในเชิงกายภาพ จิตใจ และสังคม สุวิมล ว่องวาณิช (2545) ได้กล่าวว่า ความปลอดภัยในสถานศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการของผู้เรียนทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ ดังนั้น การส่งเสริมความปลอดภัยในสถานศึกษาจึงไม่ใช่เพียงการป้องกันอุบัติเหตุเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการจัดการความเสี่ยงและปัจจัยที่อาจคุกคามความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียนในทุกมิติในทำนองเดียวกัน ขณะที่สุนีย์ ประจันทรจำนนง (2564) เน้นว่า สถานศึกษาควรมีระบบบริหารจัดการความปลอดภัยทั้งในด้านกายภาพ สภาพแวดล้อม และจิตสังคมอย่างรอบด้าน เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนนอกจากนี้ อารี จำปากลาย (2561) ยังได้กล่าวย้ำถึงความสำคัญของการวางแผนเชิงระบบเพื่อสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และหน่วยงานภายนอก ขณะที่ สุชีรา ใจหวัง (2562) ระบุว่า การพัฒนาระบบความปลอดภัยในโรงเรียนควรมีมาตรการที่ครอบคลุมทั้งในระดับป้องกันและแก้ไข และจำเป็นต้องได้รับการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา คือโรงเรียนที่สอนระดับประถมศึกษาและขยายชั้นเรียนโดยเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในพื้นที่ห่างไกลจากโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เยาวชนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ไม่สามารถเดินทางไปศึกษาต่อในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาได้ ได้มีโอกาสเรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการเปิดโอกาสหรือขยายโอกาสให้เยาวชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ห่างไกลได้มีพื้นฐานการศึกษาที่สูงขึ้น ในการดำเนินการดังกล่าวใช้อาคารสถานที่และบุคลากรของโรงเรียนประถมศึกษา แต่ในสภาพปัจจุบันในโรงเรียนขยายโอกาสพบว่าผู้บริหารต้องปฏิบัติงานหนัก ทั้งการบริหารระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไปด้วยกัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543) หนึ่งในปัญหาหลักของโรงเรียนขยายโอกาสคือการขาดแคลนบุคลากรและงบประมาณในการดูแลความปลอดภัยอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นการจัดระบบการเฝ้าระวัง การป้องกันอุบัติเหตุในพื้นที่การเรียนรู้ สภาพอาคารสถานที่ที่ทรุดโทรม หรือขาดอุปกรณ์ความปลอดภัยขั้นพื้นฐาน เช่น กล้องวงจรปิด สัญญาณเตือนภัย หรืออุปกรณ์ดับเพลิง นอกจากนี้ยังพบว่าบางโรงเรียนไม่มีแนวทางปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินที่ชัดเจน ซึ่งอาจเพิ่มความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักเรียน ครู และบุคลากร ในบางพื้นที่ โรงเรียนขยายโอกาสยังต้องเผชิญกับบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เสี่ยงต่อความไม่ปลอดภัย เช่น ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีปัญหายาเสพติด ความยากจน หรือความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบทางอ้อมต่อความปลอดภัยในโรงเรียน (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2563)

ในปัจจุบัน ความปลอดภัยในสถานศึกษาได้รับการกำหนดให้เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ต้องดูแลให้เป็น

สถานที่ปลอดภัยสำหรับนักเรียน ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ เนื่องจากมีเหตุการณ์ที่ไม่ปลอดภัยเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นอุบัติเหตุภายในโรงเรียน การกลั่นแกล้ง หรือการข่มเหงรังแกผ่านคำพูดหรือการกระทำที่ส่งผลให้เกิดความทุกข์ใจแก่ผู้ถูกกระทำ รวมถึงภัยที่มาจากภายนอก เช่น โรคระบาดและภัยไซเบอร์ ที่ส่งผลต่อความปลอดภัยของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564) ภัยคุกคามเหล่านี้มีหลายรูปแบบ ครอบคลุมทั้งภัยจากการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ (Violence) ภัยจากอุบัติเหตุ (Accident) ภัยจากการถูกละเมิดสิทธิ (Right) และภัยจากผลกระทบทางสุขภาวะทางกาย และจิตใจ (Unhealthiness) ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งตัวนักเรียนและครอบครัว เช่น ปัญหานักเรียนจมน้ำเสียชีวิต ปัญหาการติดเกม และปัญหายาเสพติดที่เข้าถึงง่าย เช่น ยาบ้า กัญชา หรือบุหรี่ไฟฟ้า แม้ว่าโรงเรียนจะมีมาตรการตรวจสอบและป้องกัน แต่ยังพบข้อจำกัดหลายประการในการดำเนินงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนและเป็นระบบ มีการวางแผนเชิงรุกเพื่อป้องกันและลดผลกระทบ ตลอดจนการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความปลอดภัย และความมั่นคงในชีวิตของนักเรียนอย่างยั่งยืน

จากสภาพปัญหาและความเป็นมาของความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นว่าสถานศึกษายังประสบกับความท้าทายหลายประการในการจัดการความปลอดภัยอย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลหรือมีบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่ซับซ้อน ส่งผลให้มีข้อจำกัดทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ และระบบบริหารจัดการความปลอดภัย ทำให้ไม่สามารถดูแลนักเรียนและบุคลากรได้อย่างรอบด้านและเพียงพอ อีกทั้งยังต้องเผชิญกับปัญหาภัยคุกคามในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การกลั่นแกล้งทางร่างกายและจิตใจ อุบัติเหตุจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย รวมถึงภัยจากปัจจัยภายนอก เช่น โรคระบาดและปัญหายาเสพติดที่เข้าถึงได้ง่าย ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของนักเรียน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาการพัฒนาความปลอดภัยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี เพื่อเป็นการวิเคราะห์สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อความปลอดภัยในสถานศึกษาอย่างรอบด้าน รวมทั้งศึกษาระบบการบริหารจัดการและมาตรการที่มีอยู่ในปัจจุบัน พร้อมทั้งค้นหาแนวทางและวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อการส่งเสริมความปลอดภัยในสถานศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

3. เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการบริหารความปลอดภัยในสถานศึกษาตามกรอบแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นฐาน (2556) ซึ่งประกอบด้วย

1. การป้องกันและแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ
2. การป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุเกี่ยวกับอุบัติภัย
3. การป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม
4. การรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน
5. การรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสัตว์มีพิษ
6. การรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านผลกระทบจากการสู้รบและ เหตุการณ์ความไม่สงบ

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี จำนวน 228 โรงเรียน จำนวน 3,694 คน

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครู โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง ของ เครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan,1970 ,P 608) ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นเกณฑ์ในการจัดชั้น (Strata) และทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการ สุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้ จำนวน 351 คน

เครื่องมือในการวิจัยแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

ระยะที่ 2 ผลจากระยะที่ 1 ข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นมากำหนดเป็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ

ขอบเขตของกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา ระยะที่ 2 โดยผู้ศึกษาจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ประกอบไปด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารจากสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (Best Practices) ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 3 คน

เครื่องมือในการวิจัย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)

ระยะที่ 3 สร้างแบบประเมินโดยมีประเด็นการประเมินครอบคลุมองค์ประกอบการจัดการความรู้ โดยใช้แนวทางการประเมินของ กัสคีย์ (Guskey,2000 : 61-63) ซึ่งใช้เกณฑ์ในการประเมิน 3 ด้าน คือ ด้านความเป็นประโยชน์ (utility) ด้านความเหมาะสม (Propriety) ด้านความเป็นไปได้ (feasibility) โดยมีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของ (Likert's Scale) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 76) ซึ่งกำหนดเกณฑ์เป็น 5 ระดับ

ขอบเขตของกลุ่มเป้าหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 5 คน

เครื่องมือในการวิจัย แบบประเมินแนวทางทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

4. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา**การพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี** สรุปผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ พบว่าในภาพรวมค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันอยู่ระดับ มาก ค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับ มากที่สุด ผลการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ในภาพรวม พบว่า ความต้องการจำเป็น โดยรวมอยู่ระหว่าง 0.201 – 0.221

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นโดยรวมและรายด้าน

แนวทางการบริหารงานด้านความปลอดภัยของโรงเรียน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	PNI Modified	ลำดับ
1) การป้องกันและแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ	3.50	0.91	มาก	4.43	0.65	มาก	0.201	6
2) การป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุเกี่ยวกับอุบัติภัย	3.55	0.98	มาก	4.50	0.62	มาก	0.211	3
3) การป้องกันและแก้ไขปัญหา	3.57	0.96	มาก	4.50	0.59	มาก	0.206	5

ทางสังคม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นโดยรวมและรายด้าน (ต่อ)

แนวทางการบริหารงานด้านความปลอดภัยของโรงเรียน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	PNI Modified	ลำดับ
4) การรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน	3.60	0.94	มาก	4.62	0.53	มากที่สุด	0.221	1
5) การรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสัตว์มีพิษ	3.58	0.93	มาก	4.53	0.64	มากที่สุด	0.211	3
6) การรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านผลกระทบจากการสู้รบและเหตุการณ์ความไม่สงบ	3.59	0.93	มาก	4.57	0.58	มากที่สุด	0.216	2
รวม	3.56	0.95	มาก	4.51	0.61	มากที่สุด		

จากตารางที่ 1 พบว่าสภาพปัจจุบันการพัฒนาความปลอดภัยของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.56, S.D. = 0.95) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาความปลอดภัยของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.51, S.D. = 0.61) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน และระดับมาก 3 ด้าน

2. การสร้างแนวการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

แนวการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้ให้ข้อสรุปแนวการพัฒนาความ

ปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ในแต่ละด้านลำดับตามความต้องการจำเป็นด้วยการใช้กระบวนการ PDCA ได้ 6 แนวทางดังนี้

2.1 แนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ

แนวทางในการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ ด้วยการใช้กระบวนการ PDCA พบว่า 1) P (Plan) โรงเรียนมีการวิเคราะห์ความเสี่ยงก่อนวางแผน และจัดทำแผนความปลอดภัยเป็นระบบ 2) D (Do) โรงเรียนดำเนินการด้วยกิจกรรมอบรม การติดตั้งอุปกรณ์ และการจัดระบบจราจรหรือระบบดูแล 3) C (Check) ผู้อำนวยการมีการตรวจสอบต่อเนื่อง ทั้งจากครูเวรการสำรวจพื้นที่ และสถิติอุบัติเหตุ 4) A (Act) คณะกรรมการสถานศึกษาและครูมีการปรับปรุงแผนทุกปี โดยยึดข้อมูลจากการตรวจสอบจริง เพื่อให้มาตรการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 แนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการป้องกันและแก้ไขอุบัติภัย

แนวทางในการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการป้องกันและแก้ไขอุบัติภัย ด้วยการใช้กระบวนการ PDCA พบว่า 1) P (Plan) โรงเรียนมีการวางแผนชัดเจน โดยกำหนดผู้รับผิดชอบ รอบการตรวจสอบ และรายการอุปกรณ์ 2) D (Do) โรงเรียนมีการดำเนินงานทั้งการตรวจสอบอุปกรณ์จริง การทดสอบสัญญาณ การติดตั้งอุปกรณ์ใหม่ และการฝึกอพยพ 3) C (Check) ครูผู้ดูและมีระบบตรวจสอบประเมินผล เช่น แบบฟอร์มรายงาน เวลาในการอพยพ และการบันทึกปัญหา 4) A (Act) โรงเรียนมีการปรับปรุงแก้ไขต่อเนื่อง เช่น ซ่อมอุปกรณ์ เปลี่ยนเส้นทางหนีไฟ เพิ่มครูประจำจุด และพัฒนาแผนอพยพให้มีประสิทธิภาพขึ้น

2.3 แนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการป้องกันปัญหาสังคม

แนวทางในการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการป้องกันปัญหาสังคม ด้วยการใช้กระบวนการ PDCA พบว่า 1) P (Plan) ผู้บริหารและคณะครูร่วมวางแผนกับผู้ปกครองและชุมชน ทั้งการประชุมวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดบทบาท 2) D (Do) โรงเรียนจัดการดำเนินงานประกอบด้วย กิจกรรมรณรงค์ อบรม การเฝ้าระวังและความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น 3) C (Check) โรงเรียนสร้างระบบติดตามและประเมินผล ผ่านการประชุม แบบสอบถาม การรายงานพฤติกรรม และข้อมูลจากชุมชน 4) A (Act) โรงเรียนมีการปรับปรุงแนวทาง เช่น เพิ่มกิจกรรมเฉพาะปัญหา เพิ่มการสื่อสารกับผู้ปกครอง และร่วมมือกับชุมชนเข้มแข็งขึ้น

2.4 แนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน

แนวทางในการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน ด้วยการใช้กระบวนการ PDCA พบว่า 1) P (Plan) โรงเรียนมีการวางแผนโดยอ้างอิงข้อมูลสุขภาพและพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อจัดทำแผนบริการประจำปี 2) D (Do) คณะครูร่วมดำเนินงานด้วยการมีครูพยาบาล จุดปฐมพยาบาล และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ รวมถึงการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต 3) C (Check) โรงเรียนมีการติดตามและประเมินผลผ่านการบันทึกข้อมูล ความพึงพอใจ และการตรวจสอบอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ 4) A (Act) คณะครูและนักเรียนร่วมปรับปรุงพัฒนาบริการ เช่น การเพิ่มอุปกรณ์ การพัฒนาทักษะบุคลากร และขยายช่องทางให้คำปรึกษาให้เหมาะสมกับนักเรียน

2.5 แนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสัตว์มีพิษ

แนวทางในการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสัตว์มีพิษ ด้วยการใช้กระบวนการ PDCA พบว่า 1) P (Plan) ผู้อำนวยการและครูร่วมวางแผนอบรมโดยกำหนดเนื้อหา วิธีการ และเป้าหมายชัดเจน 2) D (Do) โรงเรียนมีจัดอบรมด้วยบรรยาย สาธิต และกิจกรรมปฏิบัติ ให้นักเรียนพร้อมเสริมสื่อการเรียนรู้ 3) C (Check) โรงเรียนติดตามและประเมินผลด้วยแบบทดสอบ ความพึงพอใจ และสังเกตพฤติกรรม 4) A (Act) คณะครูร่วมปรับปรุงเนื้อหาและรูปแบบการอบรมให้เหมาะสมกับวัยและเน้นปฏิบัติจริง

2.6 แนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านผลกระทบจากการสู้รบและเหตุการณ์ความไม่สงบ

แนวทางในการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านการรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านการรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านผลกระทบจากการสู้รบและเหตุการณ์ความไม่สงบ ด้วยการใช้กระบวนการ PDCA พบว่า 1) P (Plan) ผู้อำนวยการและครูร่วมวางแผนฟื้นฟูจิตใจนักเรียนโดยประเมินความต้องการและเตรียมทรัพยากรบุคคลและสถานที่ 2) D (Do) โรงเรียนมีการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการให้คำปรึกษา จัดกิจกรรมบำบัดและตั้งกลุ่มสนับสนุน 3) C (Check) โรงเรียนมีการดำเนินการติดตามและประเมินผลผ่านแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียนและผู้ปกครอง 4) A (Act) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมปรับปรุงและพัฒนากระบวนการฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องโดยเพิ่มกิจกรรมและพัฒนาทักษะบุคลากร

3. การประเมินแนวการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

ผลการประเมินแนวการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี โดยใช้แบบประเมินแนวทางเพื่อการวิจัย ในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ พบว่า ผลการประเมินแนวการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลการประเมินแนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ด้านความเป็นประโยชน์ (utility) ด้านความเหมาะสม (propriety) ด้านความเป็นไปได้ (feasibility)

แนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี	**ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้**		
	μ	**ρ**	**แปลผล**
1. การป้องกันและแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ	5.00	0.00	มากที่สุด
2. การป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุเกี่ยวกับอุบัติภัย	5.00	0.00	มากที่สุด
3. การป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม	5.00	0.00	มากที่สุด
4. การรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน	5.00	0.00	มากที่สุด
5. การรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสัตว์มีพิษ	5.00	0.00	มากที่สุด
6. การรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านผลกระทบจากการสู้รบและเหตุการณ์ความไม่สงบ	5.00	0.00	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยการประเมินด้านความเป็นประโยชน์ (utility) ด้านความเหมาะสม (propriety) ด้านความเป็นไปได้ (feasibility) ของแนวทางการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 5.00) และเมื่อพิจารณารายด้านทั้ง 6 ด้าน พบว่า ทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน (μ = 5.00) เท่ากัน

5. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี พบว่า สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการ

จำเป็น ภาพรวมมีความต้องการจำเป็นทุกด้าน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อดิศร ดีปานธรรม (2562) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการด้านความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งพบว่า สภาพปัจจุบันของการจัดการด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และรูปแบบการจัดการด้านความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) มาตรการป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุในสถานศึกษา 2) มาตรการป้องกันและแก้ไขอุบัติภัยในสถานศึกษา 3) มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม 4) มาตรการรักษาความปลอดภัยด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า การดำเนินงานด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาจำเป็นต้องครอบคลุมหลายมิติ และอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน โดยรูปแบบการจัดการด้านความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบความปลอดภัยในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

2. ผลของการศึกษาหาแนวการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

2.1 ด้านการรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน เป็นด้านที่มีความต้องการและความจำเป็นมากที่สุด เนื่องจากสถานศึกษายังขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านสุขภาพอนามัย โดยมีจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียน อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์และงบประมาณอย่างจำกัด ส่งผลให้ยังคงเกิดเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้มีผลสืบเนื่องถึงการป้องกันเหตุที่จะไม่ให้เกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556) ได้กำหนดขอบข่ายของการดำเนินการรักษาความปลอดภัยของสถานศึกษาไว้ 6 ด้าน คือ1) มาตรการป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุ ได้แก่ 1) ความบกพร่องของอาคารเรียนและ อาคารประกอบการ 2) บริเวณสถานศึกษา เช่น รั้ว ประตู โรงเรียน บ่อน้ำ เขตก่อสร้าง เป็นต้น 3) สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อความปลอดภัยในการดำรงชีวิต 4) เครื่องมือ เครื่องใช้และอุปกรณ์ในสถานศึกษา ที่อาจเป็นอันตรายต่อนักเรียน 5) การเดินทางไป-กลับระหว่างบ้านกับสถานศึกษา 6) การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ และ 7) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา2)มาตรการป้องกันและแก้ไขอุบัติภัย ได้แก่ 1) อัคคีภัย 2) วาตภัย 3) อุทกภัย และ 4) ธรณีพิบัติภัย3)มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม ได้แก่ 1) การล่วงละเมิดทางร่างกาย และจิตใจ 2) การทำร้ายตนเองและการฆ่าตัวตาย 3) การเสพสารเสพติด 4) การอุปโภคและบริโภค 5) การทะเลาะวิวาท 6) การถูกล่อลวงและลักพาตัว 7) สื่อลามกอนาจาร 8) การมั่วสุมกับอบายมุข 9) พฤติกรรมชู้สาว และ 10) อินเทอร์เน็ตและเกม 4) มาตรการป้องกันและแก้ไขด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน ได้แก่ 1) ด้านมลพิษจากสิ่งแวดล้อม 2) ด้านโรคติดต่อและโรคระบาด และ 3) ด้านความผิดปกติจากสุขภาวะของนักเรียน 5) มาตรการป้องกันและแก้ไขด้านสัตว์มีพิษ6) มาตรการป้องกันและแก้ไขด้านผลกระทบจากการสู้รบและความไม่สงบ ด้านการรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ผู้ให้ข้อมูล ได้เสนอแนวทางไว้ว่า การวางแผนโดย

อ้างอิงข้อมูลสุขภาพและพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อจัดทำแผนบริการประจำปี ดำเนินงานด้วยการมีครูพยาบาล จุดปฐมพยาบาล และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ รวมถึงการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต ระบบติดตามและประเมินผลผ่านการบันทึกข้อมูล ความพึงพอใจ และการตรวจสอบอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ และการปรับปรุงพัฒนาบริการ เช่น การเพิ่มอุปกรณ์ การพัฒนาทักษะบุคลากร และขยายช่องทางให้คำปรึกษาให้เหมาะสมกับนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ ลี, ซินเจีย และโฮ (Li, Cynthia, & Ho, 2016: 46–50) ที่ได้ศึกษาความปลอดภัยในโรงเรียนและสุขภาพของเด็กในชุมชนเมืองลูซาน หลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว ซึ่งพบว่า เด็กนักเรียนจำนวนมากประสบปัญหาด้านสุขภาพ อันเนื่องมาจากการขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดจากครอบครัว โดยผู้วิจัยได้เสนอแนะให้ชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันในการดูแลสุขภาพของเด็ก โดยเฉพาะในด้านการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพเพื่อรับมือกับสถานการณ์ภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นได้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า แม้บริบทของพื้นที่จะแตกต่างกัน แต่แนวคิดหลักมีความสอดคล้องกัน คือ การให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพของนักเรียนอย่างเป็นระบบ และการสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชน เพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยด้านสุขภาพของผู้เรียนอย่างยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาด้านการรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนที่อิงข้อมูลจริง การดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สถานศึกษาสามารถดูแลนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความปลอดภัยและการเรียนรู้ในระยะยาว

2.2 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ พบว่ามีความต้องการจำเป็นน้อยที่สุด เนื่องจากโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากเมือง นักเรียนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงโรงเรียน และเดินทางมาเรียนจากพื้นที่โดยรอบ ทั้งนี้เนื่องจากครอบครัวของนักเรียนมีรายได้ค่อนข้างน้อย จึงเลือกส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่อยู่ใกล้ที่พักอาศัย ส่งผลให้รูปแบบการเดินทางของนักเรียนส่วนใหญ่เป็นการเดินเท้าหรือใช้ยานพาหนะในระยะทางที่สั้น ทำให้อุบัติเหตุที่เกิดจากการเดินทางมาโรงเรียนมีแนวโน้มอยู่ในระดับต่ำจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้เสนอแนวทางพัฒนาไว้ว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ เพื่อสร้างความปลอดภัยให้กับเด็กนักเรียน เป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญที่สุดที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการ โดยการวิเคราะห์ความเสี่ยงก่อนวางแผน และจัดทำแผนความปลอดภัยเป็นระบบ ดำเนินการด้วยกิจกรรมอบรม การติดตั้งอุปกรณ์ และการจัดระบบจราจรหรือระบบดูแล การตรวจสอบต่อเนื่อง ทั้งจากครูเวร การสำรวจพื้นที่ และสถิติอุบัติเหตุ การปรับปรุงแผนทุกปี โดยยึดข้อมูลจากการตรวจสอบจริง เพื่อให้มาตรการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิด นายนพพล วิบูลวงค์ (2566) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการสถานศึกษาปลอดภัยของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า มีการเน้นย้ำถึงความสำคัญของการวางแผนการรับมือกับอุบัติเหตุล่วงหน้า การคาดการณ์สถานการณ์ที่อาจไม่ปลอดภัยในแต่ละฤดูกาล การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น ตำรวจ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เครือข่ายผู้ปกครอง และบุคลากรทางการแพทย์ ตลอดจนการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะด้านความปลอดภัยให้กับนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เช่น การ

ซ้อมหนีไฟ การฝึกทำ CPR การจัดการเรียนการสอนเพศวิถีศึกษา และการสอนว่ายน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการสัมภาษณ์ในงานวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุในสถานศึกษา จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การใช้ข้อมูลจากการตรวจสอบจริง และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้สถานศึกษาสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ลดความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยของผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

3. ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาความปลอดภัยของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี โดยใช้แบบประเมินแนวทางเพื่อการวิจัยใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ด้านความเหมาะสม (Propriety) และด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) จากมุมมองของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ผลการประเมินแนวทางโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาความปลอดภัยที่ได้จากการวิจัยมีความเหมาะสม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ ธีรยุทธ เมืองแมน (2566) ซึ่งได้ศึกษาการพัฒนาระบบการบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ขณะที่ความต้องการพัฒนาระบบการบริหารจัดการความปลอดภัยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ ระบบการบริหารจัดการความปลอดภัยที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ส่วนที่ 2 เนื้อหา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลักของระบบการบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา และแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วม และส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จของระบบนอกจากนี้ ผลการประเมินประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษายังพบว่า ระบบมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก ซึ่งสนับสนุนผลการวิจัยในครั้งนี้ว่า การพัฒนาแนวทางด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาที่มีการออกแบบอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานด้านความปลอดภัยมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ได้จริง

6. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า จากการวิจัยการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ทั้ง 6 ด้าน ส่งผลต่อการพัฒนาความปลอดภัย ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาสถานศึกษาให้ปลอดภัยทั้ง 6 ด้าน ให้อยู่ในระดับมากที่สุด เพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อสถานศึกษา ครู บุคลากร และ

นักเรียน

1.2 ควรจัดให้มีการพัฒนาส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับความปลอดภัยในโรงเรียน สร้างความตระหนักถึงหลักประสิทธิภาพของการพัฒนาความปลอดภัย โดยการนำรูปแบบ วิธีการต่างๆ มาใช้ในการพัฒนาความปลอดภัยของโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการพัฒนาความปลอดภัย เพื่อนำผลข้อมูลการวิจัยที่ได้มาประกอบเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาให้ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการวิจัยแนวทางที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในสถานศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้เหมาะกับบริบทของสถานศึกษา

2.3 ควรนำวิจัยครั้งนี้ไปต่อยอดในการทดลองการใช้งานจริงกับสถานศึกษา นำแนวทางการพัฒนาความปลอดภัยไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศพื้นฐานในการพัฒนาสถานศึกษาให้ปลอดภัยมากขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. (2554). *พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. 2554.* กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน.

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2563). *รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและข้อเสนอเชิงนโยบาย.* กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *คู่มือการดำเนินงานความปลอดภัยสถานศึกษา.* กระทรวงศึกษาธิการ.

ธีรยุทธ เมืองแมน. (2566). *การพัฒนาระบบการบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี].

นพพล วิบูลวงค์. (2566). *การประเมินโครงการสถานศึกษาปลอดภัยของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร* [การศึกษาค้นคว้าอิสระ, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร].

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 5). สุวีริยาสาส์น.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2543). *นโยบายและแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา.* สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). *คู่มือข้อปฏิบัติและมาตรการในการรักษาความปลอดภัยในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *คู่มือการดำเนินงานความปลอดภัยสถานศึกษา.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ. (2546). *พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546.* สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สุชีรา ใจหวัง. (2562). *การศึกษาการจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

สุวิมล ว่องวาณิช. (2545). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนีย์ ประจันทรจำนนง. (2566). *แนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาปลอดภัยในยุคดิจิทัล (Digital) ของสถานศึกษาในเขตชายแดนไทย–เมียนมา กลุ่มโรงเรียนพบพระ–วาเลย์–รวมไทย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2* [การศึกษาค้นคว้าอิสระ, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม].

อารี จำปากลาย. (2561). *ประชากรและสังคม 2561: ความอยู่ดีมีสุขในสังคมไทย: ความฝันหรือความจริง.* สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

Guskey, T. R. (2000). *Evaluating professional development.* Corwin Press.

Li, S.-J., Wu, C. S. T., & Wong, H. T. (2016). School safety and children health in a post-disaster community: Implications to collaborative care and service learning in school health. *Journal of Acute Disease, 5*(1), 46–50. https://doi.org/10.1016/j.joad.2015.08.005

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี

Development of Educational Institutions into Learning Organizations by School Administrators under the Office of Udon Thani Primary Educational Service Area

นิวัฒน์ สุขรมย์[1*], พิมพ์พร จารุจิตร์[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย

Niwat Sukkharom[1*], Pimporn Charuchit[2]
[1,2]Udon Thani Rajabhat University, Thailand
✉: * niwat24233@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 15 May 2026; Revised: 29 May 2026; Accepted: 28 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี 2) เพื่อสร้างแนวการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี 3) เพื่อประเมินแนวการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี การวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ เป็นระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 27 คน และครูผู้สอน จำนวน 308 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 335 คน โดยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Krejcie and Morgan และใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 ระยะที่ 2 สร้างแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ของผู้บริหารสถานศึกษา ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างผู้ให้ข้อมูล จำนวน 3 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูล หาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการเลือกแบบเจาะจง ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างวิเคราะห์ข้อมูล หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าความต้องการจำเป็นโดยร่วมอยู่ระหว่าง 0.363 – 0.456 2) การสร้างแนวทางการ

พัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แนวทางทั้ง 6 ด้านตามกระบวนการวงจรเดมมิ่ง PDCA ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ด้านการคิดเชิงระบบ ด้านการมีแบบแผนความคิด ด้านการเรียนรู้กันเป็นทีม ด้านความรอบรู้แห่งตนและด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ 3) การประเมินแนวทาง ในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นประโยชน์และด้านความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

คำสำคัญ: องค์กรแห่งการเรียนรู้, แนวทางการพัฒนาสถานศึกษา, การนำเทคโนโลยีมาใช้

Abstract

The purposes of this research were: 1) study the current condition, desired condition, and the necessary needs for the development of educational institutions into learning organizations by school administrators under the Office of the Primary Education Service Area, Udon Thani; 2) create a development framework for transforming educational institutions into learning organizations; and 3) evaluate the framework for developing educational institutions into learning organizations. The research was conducted in three phases using a mixed-method research approach.Phase 1 focused on studying the current condition, desired condition, and the necessary needs for the development of educational institutions into learning organizations. The sample group consisted of 27 school administrators and 308 teachers, totaling 335 participants. The sample size was determined using Krejcie and Morgan's formula, and a stratified random sampling technique was employed. The instrument used was a 5-point Likert scale questionnaire with a reliability coefficient of 0.95. Phase 2 involved creating a framework for the development of educational institutions into learning organizations, based on semi-structured interviews with three selected key informants. Data analysis was conducted by calculating frequency, percentage, mean, and standard deviation. Phase 3 focused on evaluating the framework for developing educational institutions into learning organizations by selecting five qualified experts. Data from the semi-structured interviews were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research findings revealed that: 1) The current condition was at a moderate level, while the desired condition was at the highest level, with the necessary needs ranging from 0.363 to 0.456 2) The development framework for transforming educational institutions into learning organizations consisted of six areas according to the PDCA cycle: shared vision, systems thinking, thinking framework, teamwork, self-learning, and the use of technology; and 3) The evaluation of the framework showed that the framework was highly appropriate, beneficial, and feasible in all aspects.

Keywords: Learning organizations, Development guidelines for educational institutions, technology

1.บทนำ

ยุคของการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและต่อเนื่อง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และวิถีชีวิตของผู้คน การดำรงอยู่ขององค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะองค์กรด้านการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพและสามารถเผชิญกับความท้าทายของศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนระบบการจัดการศึกษา ทำให้ประเทศไทยเกิด ความตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการและพัฒนาระบบการศึกษาจำเป็นจำต้องมีการพัฒนาสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่ “องค์กรแห่งการเรียนรู้” (Learning Organization) แนวทางสำคัญในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ 2560-2579 โดยตรง แผนการศึกษาแห่งชาติ 2560-

2579 เน้นย้ำให้สถานศึกษาและบุคลากรในระบบการศึกษาต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และต้องมีการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่น เพื่อเตรียมคนไทยให้พร้อมรับมือกับโลกยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงเร็ว สถานศึกษาควรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะการคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมให้องค์กรพร้อมรับและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

แผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580 การพัฒนาคุณภาพบุคลากรทางการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ มีเป้าหมายให้ครูและผู้บริหารมีความรู้ ทักษะ และความสามารถในการบริหารจัดการที่ทันสมัย และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ซึ่งตรงกับหลักการขององค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างวัฒนธรรมและระบบสนับสนุนการเรียนรู้ในองค์กรการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ทำให้สถานศึกษาสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และส่งเสริมการบริหารจัดการที่มีประสิทธิผล

การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพและความยั่งยืนของสถานศึกษาในประเทศไทยในยุคที่เทคโนโลยีและสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเนื่องจากสถานศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาบุคลากรให้ตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สถานศึกษาที่มุ่งเน้นการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้และการทำงานร่วมกันของบุคลากรทุกระดับ การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ยังสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ทักษะ และความสามารถในการบริหารจัดการที่ทันสมัย รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้ระบบการศึกษาของประเทศสามารถพัฒนาคุณภาพได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา หัวใจของการปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งต้องตระหนักถึงผู้เรียนและครูผู้สอนเป็นสำคัญ กลไกที่สำคัญมากประการหนึ่งซึ่งช่วยให้การปฏิรูปการเรียนรู้ดังกล่าวประสบความสำเร็จ คือการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการบริหารจัดการการศึกษา จากการดำเนินงานแบบเดิมไปสู่การเป็นสถานศึกษาแห่งการเรียนรู้หรือองค์การแห่งการเรียนรู้และชุมชนแห่งการเรียนรู้ในที่สุดและผู้ขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะทำให้กลไกไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จคือ การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาที่มีบทบาทเป็นผู้นำการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถและทักษะการบริหารจัดการที่ทันสมัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) การที่สถานศึกษากลายเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้จึงช่วยขับเคลื่อนเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญและกลไกหลักในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงให้สถานศึกษาเข้าสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ (ธนกฤต บุญเพิ่มพูน, 2562) เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้กำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง และ

วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากร (สุชาติ พูลศิริ, 2564) ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทเป็นผู้นำองค์กรแห่งการเรียนรู้ทำให้สถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้อย่างแท้จริง งานวิจัยโดยกนกเนตร คำไพ (256) ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสามารถในการสร้างและส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีส่วนช่วยเพิ่มขีดความสามารถของสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสังคมยุคใหม่ ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจในงานและมีความมุ่งมั่นในการทำงานมากขึ้น ซึ่งส่งผลดีต่อการพัฒนาสถานศึกษาในภาพรวม งานวิจัยของ จันทร์เพ็ญ (2563) พบว่า ผู้บริหารที่มีความสามารถในการเป็นผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leadership) จะช่วยส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง แลกเปลี่ยนความรู้ และนำไปสู่การพัฒนาวิธีการสอนที่สร้างสรรค์และทันสมัยมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนอย่างชัดเจน ผู้บริหารยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และขยายผลการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงในวงกว้างการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการสนับสนุนเทคโนโลยีสารสนเทศก็เป็นหน้าที่ที่ช่วยส่งเสริมการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม(กนกเนตร คำไพ, 2566)

ในปัจจุบัน การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในประเทศไทยยังพบความท้าทายหลายด้าน แม้ว่าจะมีความพยายามและนโยบายสนับสนุนจากภาครัฐ แต่การนำแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ไปปฏิบัติอย่างเต็มรูปแบบยังไม่แพร่หลายและมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างสถานศึกษาต่าง ๆผู้บริหารสถานศึกษายังขาดความรู้และทักษะที่จำเป็นในการเป็นผู้นำการเรียนรู้ที่แท้จริง ทำให้การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กรยังไม่เข้มแข็งและต่อเนื่องนอกจากนี้ ความท้าทายด้านโครงสร้างองค์กร ระบบบริหารจัดการและการขาดทรัพยากรที่เพียงพอยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เดินหน้าได้ช้า (สุชาติ พูลศิริ, 2564)

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาและสร้างระบบสนับสนุนที่เหมาะสมจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้สถานศึกษาก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงเร็วเช่นนี้ สถานศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรณ์แห่งการเรียนรู้ โดยผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อนำและสร้างพลังความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันให้สถานศึกษาเกิดองค์การแห่งการเรียนรู้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาในประเทศไทยในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว

จากเหตุผลดังกล่าว เพื่อให้สามารถพิจารณาถึงการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติงานร่วมกัน และสามารถนำไปประกอบการพัฒนาสถานศึกษา ตลอดจนการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้บริหารที่มีคุณภาพ ทำให้การบริหารโรงเรียนมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพพึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี

2. เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี

3. เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี ด้านกลุ่มตัวอย่าง ประกอบไปด้วยผู้บริหารและข้าครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3 ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้ตารางของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) และทำการการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งออกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 27 คน ครูผู้สอน 208 คน รวมทั้งสิ้น 335 คน เครื่องมือในงานวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สมชาย วรกิจเกษมสกุล. (2567)

ระยะที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน มาจากการที่ผู้วิจัยกำหนดคุณลักษณะแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ คือ 1) เป็นสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) 2) เป็นสถานศึกษาที่มีการจัดการความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการถ่ายโอนข้อมูล แบ่งปันความรู้ภายในองค์กร ทำให้ผู้อำนวยการสถานศึกษารองผู้อำนวยการสถานศึกษา และครูผู้สอน ได้รับรางวัลอย่างต่อเนื่อง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบยืนยันแนวทางจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการสังเคราะห์ข้อมูล การตีความและสรุป

ระยะที่ 3 การประเมินแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี โดยใช้แนวทางการประเมินของ Guskey ซึ่งจะประเมิน 3 ประการ คือ ด้านความเป็นประโยชน์ (utility) ด้านความเหมาะสม (propriety) ด้านความเป็นไปได้ (feasibility) โดยมีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของ (Likert’s Scale) โดยผู้ประเมินประกอบไปด้วย ผู้บริหารการศึกษาและผู้สถานศึกษาหรือมีประสบการณ์การเป็นผู้บริหาร

สถานศึกษา 10 ปี ขึ้นไป โดยการกำหนดลักษณะแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 5 คน เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบประเมินแนวทาง (Guskey, 2000)

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพพึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี

ตารางที่ 1 แสดงสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี

ระดับการปฏิบัติ/พฤติกรรม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI	ลำดับที่
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล		
1. การมีวิสัยทัศน์ร่วม	3.261	0.439	ปานกลาง	4.444	0.497	มาก	0.363	6
2. การคิดเชิงระบบ	3.200	0.662	ปานกลาง	4.478	0.513	มาก	0.399	4
3. การมีแบบแผนความคิด	3.304	0.460	ปานกลาง	4.569	0.563	มากที่สุด	0.383	5
4. การเรียนรู้กันเป็นทีม	3.240	0.560	ปานกลาง	4.589	0.521	มากที่สุด	0.416	3
5. ความรอบรู้แห่งตน	3.149	0.662	ปานกลาง	4.548	0.566	มากที่สุด	0.444	2
6. การนำเทคโนโลยีมาใช้	3.126	0.710	ปานกลาง	4.550	0.569	มากที่สุด	0.456	1
รวม	3.231	0.556	ปานกลาง	4.526	0.532	มากที่สุด	-	-

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 69.55 ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุ 31 – 40 ปี จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 53.43 วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 197 คน คิดเป็นร้อยละ 58.80 มีประสบการณ์การทำงานอยู่ระหว่าง 5-10 ปี จำนวน 181 คนคิดเป็นร้อยละ 54.03 ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ พบว่าในภาพรวมค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.231) ค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.526) ความต้องการจำเป็นโดยรวมอยู่ระหว่าง 0.363 – 0.456 ความต้องการจำเป็นมีค่า มีค่า $PNI_{modified}$ สูงสุดลำดับ 1 คือ การนำเทคโนโลยีมาใช้ ลำดับที่ 2 คือ ความรอบรู้แห่งตน ลำดับที่ 3 คือ การเรียนรู้กันเป็นทีม ลำดับที่ 4 คือ การคิดเชิงระบบ ลำดับที่ 5 คือ การมีแบบแผนความคิด และ ลำดับที่ 6 คือ การมีวิสัยทัศน์ร่วม

ผลการวิจัยระยะที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี พบว่า

ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม

1. ผู้บริหารสร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนให้กับบุคลากรในองค์กร

1.1 สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับบุคลากรโดยการประชุมย่อย หรือการประชุมใหญ่เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

และเข้าใจวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน (P - Plan)

1.2 การสื่อสารวิสัยทัศน์ผ่านการประชุมที่ไม่เป็นทางการ, อีเมล์, หรือข่าวสารภายในองค์กรเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาทราบและทำงานร่วมกัน (D - Do)

1.3 ติดตามผลการทำงานตามวิสัยทัศน์โดยการพูดคุยกับบุคลากร, การประชุมกับทีมงาน และใช้ตัวชี้วัดในการติดตามผล (C - Check)

1.4 ปรับปรุงโดยการรับฟังข้อเสนอแนะจากบุคลากรและใช้ข้อมูลจากการประเมินผลเพื่อพัฒนาแผนงานและกระบวนการที่เหมาะสม (A - Act)

ด้านการคิดเชิงระบบ

2. ผู้บริหารคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ขององค์กรในการตัดสินใจ

2.1 ผู้บริหารใช้การประชุมย่อย, กระบวนการร่วมมือจากหลายฝ่าย และการวิเคราะห์เชิงลึกในการตัดสินใจเพื่อให้ทุกคนเห็นภาพรวมและผลกระทบจากการตัดสินใจ (P - Plan)

2.2 ผู้บริหารใช้การสื่อสารที่ตรงไปตรงมาและการประชุมที่ครอบคลุมทุกฝ่ายในองค์กรเพื่อให้การทำงานเป็นทีมมีความเป็นระเบียบและเป็นระบบ (D - Do)

2.3 ผู้บริหารติดตามผลจากการสังเกตการทำงาน, การสำรวจความพึงพอใจของบุคลากร และการใช้ข้อมูลจากการประเมินผลในทุกหน่วยงานเพื่อประเมินประสิทธิภาพ (C - Check)

2.4 ผู้บริหารการปรับปรุงโดยการประชุมเชิงลึก, การรวบรวมข้อเสนอแนะจากบุคลากร และการใช้ข้อมูลจากการตรวจสอบเพื่อพัฒนากระบวนการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (A - Act)

ด้านการมีแบบแผนความคิด

3. การมีแบบแผนความคิดที่เหมาะสมช่วยสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ดีในองค์กร

3.1 ผู้บริหารวางแผนโดยกำหนดค่านิยมและแนวปฏิบัติที่เข้าใจง่าย ใช้การประชุม, การฝึกอบรม, และเครื่องมือบริหารที่เหมาะสมเพื่อสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ดีในองค์กร (P - Plan)

3.2 ผู้บริหารดำเนินการโดยการสื่อสารและฝึกอบรมบุคลากรตามค่านิยมที่กำหนด การสร้างทีมงานที่มีความร่วมมือและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในทุกระดับ (D - Do)

3.3 ผู้บริหารประเมินผลการสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ดีผ่านการสังเกตการทำงาน, การสำรวจความพึงพอใจของบุคลากร, และการใช้ตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม (C - Check)

3.4 ผู้บริหารปรับปรุงโดยการรวบรวมข้อเสนอแนะจากบุคลากร, ทบทวนแนวทางที่ใช้, และใช้ข้อมูลจากการประเมินและการประชุมทีมงานในการปรับแผนงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (A - Act)

ด้านการเรียนรู้เป็นทีม

4. บุคลากรในองค์กรมีการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1 ผู้บริหารสร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในทีมงานโดยการประชุมและแบ่งปันความรู้, กำหนดเป้าหมายและบทบาทที่ชัดเจนในทีมงานเพื่อให้ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ, และสร้างกรอบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (P - Plan)

4.2 ผู้บริหารใช้การประชุมทีมงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างการสื่อสารที่ชัดเจน, ส่งเสริมการร่วมมือใน

โครงการต่าง ๆ, และสนับสนุนกิจกรรมการทำงานร่วมกัน (D - Do)

4.3 ผู้บริหารตรวจสอบผลการทำงานร่วมกันจากการสังเกตและพูดคุยกับบุคลากร, การสำรวจความพึงพอใจและประสิทธิภาพในการทำงานเป็นทีม, และการใช้เครื่องมือประเมินที่มีมาตรฐาน (C - Check)

4.4 ผู้บริหารใช้การประชุมกับบุคลากรเพื่อหาทางแก้ไขเมื่อพบปัญหา, การทบทวนข้อเสนอแนะจากทีมงาน, และใช้ข้อมูลจากการประเมินผลเพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานเป็นทีมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (A - Act)

ด้านความรอบรู้แห่งตน

5. ความรอบรู้ช่วยให้บุคลากรสามารถปรับตัวตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.1 ผู้บริหารเน้นการสร้างโอกาสให้บุคลากรได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองผ่านการฝึกอบรมภายในและการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ เช่น การสัมมนาหรือการฝึกอบรมทักษะใหม่, และการพัฒนาแผนการฝึกอบรมที่เป็นมาตรฐานและการสนับสนุนการเรียนรู้ออนไลน์ (P - Plan)

5.2 ผู้บริหารใช้กระบวนการที่หลากหลายในการพัฒนาบุคลากร เช่น การฝึกอบรมที่มีการวางแผนล่วงหน้า, การให้คำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์, และการสนับสนุนบุคลากรในการพัฒนาทักษะ ใหม่ ๆ ผ่านเทคโนโลยี (D - Do)

5.3 ผู้บริหารติดตามผลการพัฒนาความรอบรู้โดยการสังเกตและการประชุมหารือ, การสอบถามความคิดเห็นจากบุคลากร, และการใช้ข้อมูลจากระบบประเมินผลบุคลากร (C - Check)

5.4 ผู้บริหารปรับปรุงโดยการเพิ่มกิจกรรมการฝึกอบรมที่ตรงกับความต้องการ, การทบทวนกระบวนการพัฒนา, และการใช้ข้อมูลจากการประเมินผลและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ มากขึ้น (A - Act)

ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้

6. ผู้บริหารมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา

6.1 ผู้บริหารวางแผนโดยเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมและสามารถนำมาใช้ได้ง่าย เช่น ระบบการจัดการเรียนการสอน, ระบบบันทึกข้อมูลนักเรียน, และการใช้เทคโนโลยีระดับสูงในกระบวนการต่าง ๆ เช่น ระบบการเรียนออนไลน์ (P - Plan)

6.2 ผู้บริหารดำเนินการโดยการฝึกอบรมบุคลากรเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีพื้นฐานและจัดหาผลิตภัณฑ์ที่สามารถปรับใช้ในองค์กร เช่น ระบบการเรียนการสอนออนไลน์และระบบการจัดการข้อมูล (D - Do)

6.3 ผู้บริหารตรวจสอบผลการใช้เทคโนโลยีผ่านการสอบถามความคิดเห็นจากบุคลากร, การตรวจสอบผลลัพธ์จากการใช้งานเครื่องมือที่ใช้, และการใช้ตัวชี้วัดที่มีมาตรฐานในการประเมินประสิทธิภาพ (C - Check)

6.4 ผู้บริหารปรับปรุงโดยการรวบรวมข้อเสนอแนะจากบุคลากร, การเพิ่มฟังก์ชันใหม่ ๆ หรือปรับการตั้งค่าเครื่องมือให้มีประสิทธิภาพ, และการใช้ข้อมูลจากการประเมินผลเพื่อปรับปรุงระบบหรือเครื่องมือให้มีประสิทธิภาพสูงสุด (A - Act)

เมื่อได้แนวทางแล้ว ผู้วิจัยนำแนวทางให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ยืนยันเพื่อรับรองแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิยืนยันผลให้ใช้ได้ทุกแนวทาง คิดเป็นร้อยละ 100

ผลการวิจัยระยะที่ 3 การประเมินแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี พบว่า ค่าเฉลี่ยการประเมิน ด้านความเหมาะสม (propriety) ด้านความเป็นประโยชน์ (utility ด้านความเป็นไปได้ (feasibility) ของแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 5.00) และเมื่อพิจารณารายด้านทั้ง 6 ด้าน พบว่า ทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน (μ = 5.00) เท่ากัน

5. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1.สภาพปัจจุบันอยู่ระดับปานกลางสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดผลการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี ในภาพรวม พบว่า สภาพที่พึงประสงค์มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ด้านคือ ด้านการมีแบบแผนความคิดด้านการเรียนรู้กันเป็นทีม ด้านความรอบรู้แห่งตนและด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ สภาพที่พึงประสงค์มีความต้องการอยู่ในระดับมาก 2 ด้านคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมและด้านการคิดเชิงระบบ กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีทุกด้านทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารสถานศึกษาตลอดจนการจัดการเรียนการสอนที่ยังยังขาดความชัดเจนในการเชื่อมโยงกับการทำงานร่วมกันของบุคลากรในทีม รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเพิ่มความสะดวกและประสิทธิภาพในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ วีรยา สัจจะเขตต์ (2564) การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ ในยุคปัจจุบันนี้ ปฏิเสธไม่ได้ว่าเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการทำงานและการสื่อสาร และสำหรับสถานศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนอาจมีการเปลี่ยนแปลง ทศม วรประวัติ (2565) เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ (learning technology) โดยองค์กร มีการนำวิทยาการคอมพิวเตอร์อันทันสมัยเข้ามาสนับสนุนการปฏิบัติงานให้เกิดการเรียนเป็นการนำ เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในองค์การ นอกจากนี้ด้านความรอบรู้แห่งตน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะช่วยพัฒนาสถานศึก เซ็งเก้ (Senge, 1990) การพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ บุคคลรอบรู้ (Personal Mastery) การเรียนรู้ภายในองค์กรเกิดจากบุคคลที่ได้พัฒนาและเรียนรู้ สุนิสา มุ้ยจีน (2563) ความรอบรู้ของบุคลากรเป็นคุณลักษณะของบุคคลในสถานศึกษาที่มีความกระตือรือร้นสูง สามารถกำหนดเป้าหมายความต้องการที่แท้จริงของตนเอง เป็นบุคคลที่ไฝ่รู้ ดังนั้นการส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้ พัฒนา

บุคลากรให้เกิดความรอบรู้ และการทำงานเป็นทีมมาใช้จะสามารถทำให้สถานศึกษาพัฒนาไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการมีวิสัยทัศน์ร่วมและการคิดเชิงระบบจะทำให้บุคลากรสามารถพัฒนาและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร โดยไม่เพียงแต่พัฒนาศักยภาพของบุคลากรเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมและการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการช่วยเหลือและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

2. การสร้างแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างของผู้ทรงคุณวุฒิโดยพบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ การนำเทคโนโลยีมาใช้ การพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา การบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสามารถใช้งานได้ง่ายเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและการจัดการภายในองค์กร โดยเริ่มจากการเลือกเทคโนโลยีที่ตรงกับความต้องการของสถานศึกษา เช่น ระบบการจัดการเรียนการสอนและระบบบันทึกข้อมูลนักเรียน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีระดับสูงในการจัดการกระบวนการต่าง ๆ เช่น ระบบการเรียนออนไลน์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น ผู้บริหารต้องดำเนินการโดยการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อให้สามารถใช้งานเทคโนโลยีที่เลือกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้ระบบการเรียนการสอนออนไลน์และระบบการจัดการข้อมูลจะช่วยให้บุคลากรสามารถใช้เครื่องมือเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องและเต็มประสิทธิภาพ ผู้บริหารต้องทำการประเมินผลการใช้เทคโนโลยีในองค์กรโดยการสอบถามความคิดเห็นจากบุคลากรและตรวจสอบผลลัพธ์จากการใช้งานเครื่องมือต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสามารถใช้ตัวชี้วัดมาตรฐานเพื่อประเมินประสิทธิภาพการใช้งานและการปรับปรุงเทคโนโลยีเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุด ผู้บริหารต้องปรับปรุงระบบและเครื่องมือโดยการรวบรวมข้อเสนอแนะจากบุคลากรและเพิ่มฟังก์ชันใหม่ ๆ หรือปรับการตั้งค่าเครื่องมือให้มีประสิทธิภาพสูงสุด การใช้ข้อมูลจากการประเมินผลจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ สุนิสา มุ้ยจีน (2563) แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยส่งเสริมในด้านการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน มีการวางแผนการดำเนินงานภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ และการเพิ่มพูนสมรรถนะของบุคลากรในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย พัชราวรรณ สุวรรณมะโณ (2565) การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาคือการใช้เทคโนโลยีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอน โดยช่วยให้การสื่อสารและการจัดการข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็วและแม่นยำ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องส่งเสริมให้บุคลากรตลอดจนผู้บริหารมีทักษะด้านเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการสอนและการจัดการเรียนรู้ การบริหารสถานศึกษา การใช้เทคโนโลยีช่วยในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลอย่างมีระเบียบ รวมทั้งสนับสนุนการเรียนรู้ทางไกลและการพัฒนาองค์ความรู้ในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558) (สุนิสา มุ่ยจีน, 2563)

3. ผลการประเมินการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี โดยใช้แบบประเมินแนวทางเพื่อการวิจัย ในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นประโยชน์ และด้านความเป็นไปได้ ในมุมมองผู้ใช้แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่

องค์กรแห่งการเรียนรู้พบว่าผลการประเมินแนวทางโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดให้ทุกด้านของการการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี

6. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ มีค่าความต้องการจำเป็นสูงที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรให้ความสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยี ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้การพัฒนาสถานศึกษาตอบโจทย์กับสมัยยุคในปัจจุบันได้เป็นอย่างดีและเป็นที่น่าสนใจของการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในสถานศึกษาและยังพัฒนาบุคลากรการฝึกอบรมบุคลากรและการปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรการศึกษาเติบโตและยั่งยืน (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้มีของเขตเฉพาะการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของผุ้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี จึงควรทำการวิจัยในพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แตกต่างตามบริบทให้มากขึ้น

2.2 สภาพปัจจุบันของสถานศึกษา การนำเทคโนโลยีมาใช้ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด จึงเป็นด้านที่ควรนำไปพัฒนาและทำการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนกเนตร คำไพ. (2566). *ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร].

ทศม วรประวัติ. (2565). *รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเอกชนเพื่อส่งเสริมความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้* [ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร].

ธนกฤต บุญเพิ่มพูน. (2562). *บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้.* สำนักพิมพ์การศึกษาไทย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 8). สุวีริยาสาส์น.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 5). สุวีริยาสาส์น.

พัชราวรรณ สุวรรณมะโณ. (2565). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด].

วีรยา สัจจะเขตต์. (2564). *การพัฒนาแนวทางการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาส* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

สมชาย วรกิจเกษมสกุล. (2567). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุชาติ พูลศิริ. (2564). *การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากร.* สำนักพิมพ์การศึกษาไทย.

สุนิสา มุ้ยจีน. (2563). *การศึกษาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี].

สุวิมล ว่องวาณิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Guskey, T. R. (2000). *Evaluating professional development.* Corwin Press.

Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization.* Doubleday/Currency.

Research Paper
JBER Scope: Education

The Development of Clinical Thinking Ability Through Problem-Based Learning for Nursing Students in Vocational College

Yang Rongshuang[1*] , Chanatip Bubpamas[2]

[1,2]Faculty of Education, Phetchaburi Rajabhat University, Thailand
✉: * Yang13708851872@163.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 16 May 2026; Revised: 30 May 2026; Accepted: 29 June 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

The objective of this study was to compare the learning achievement of nursing students before and after using learning to the problem-based learning and to study the clinical thinking ability of nursing students after learning to the problem-based learning. A quantitative research methodology was employed, utilizing cluster random sampling for sample selection and percentage, mean, standard deviation, dependent t-test, and content analysis for data analysis. The sample group consisted of second-year nursing students in the School of Nursing, Kunming Health Vocational College, Kunming, Yunnan Province, China, in the second semester of the 2025 academic year, totaling 44 students in 1 class, which was obtained from cluster random sampling execution steps. Research instruments included three parts: 1) The problem-based learning plan, 2) the learning achievement test, and 3) the clinical thinking ability assessment form. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, Paired-samples t-test, and content analysis, respectively. The research findings revealed that the learning achievement of nursing students who received problem-based learning was significantly higher than before studying at the .01 level, and their clinical thinking ability was at a high level.

Keywords: Problem-Based Learning, Clinical Thinking Ability, Vocational Nursing Education, Nursing Students

1. Introduction

With the ongoing advancement of healthcare systems and the increasing complexity of clinical environments, nursing professionals are required to possess not only solid theoretical knowledge and technical skills but also strong clinical thinking ability. Clinical thinking ability refers to the capacity to analyze clinical information, identify patient problems, and make appropriate and timely clinical judgments. It has become a core competency in nursing education and clinical practice (Wei et al., 2024; Wang et al., 2024).

In vocational nursing education, students are expected to complete their professional training within a relatively short educational cycle and rapidly transition from classroom learning to clinical practice. However, previous studies have reported that vocational nursing students often demonstrate insufficient clinical thinking ability, which may affect the quality of clinical decision-making and patient care (Li, Li, & Fang, 2022; Liu, 2022). This limitation may be associated with restricted clinical exposure and the continued predominance of traditional lecture-based teaching methods. Teacher-centered instruction emphasizes knowledge transmission rather than active problem-solving and analytical training, thereby limiting students' opportunities to apply theoretical knowledge in authentic clinical contexts (Zhang et al., 2020)(Fernández-Pascual et al., 2020).

Problem-Based Learning (PBL) is a student-centered and problem-driven instructional

approach that emphasizes active learning, collaborative inquiry, and reflective thinking. In nursing education, PBL has been widely applied to promote the development of higher-order cognitive abilities. Empirical studies have demonstrated that PBL can significantly improve students' learning achievement, critical thinking ability, and professional competence (Gao et al., 2024; Zhou et al., 2023). In addition, research in vocational nursing education has indicated that structured PBL interventions contribute to enhancing students' clinical reasoning and comprehensive analysis abilities (Yang et al., 2025; Yao, 2024).

Although the effectiveness of PBL has been supported in various nursing education contexts, empirical evidence specifically examining its impact on clinical thinking ability among vocational nursing students remains limited. Particularly, within structured vocational nursing curricula, systematic investigations into measurable changes in clinical thinking ability are still insufficient (Ao et al., 2020).

Therefore, this study aims to examine the effectiveness of problem-based learning in enhancing clinical thinking ability among vocational nursing students, providing evidence-based support for instructional innovation in vocational nursing education.

2. Literature Review

Researchers conducted a review of the literature related to Problem-Based Learning (PBL) and the development of clinical thinking ability in nursing education. The purpose of this review is to clarify the theoretical foundation of PBL, examine the characteristics of clinical thinking ability among nursing students, and explore the relationship between PBL and the cultivation of clinical thinking ability. This section is divided into three parts.

1. Problem-Based Learning in Nursing Education

Problem-Based Learning (PBL) was first introduced in medical education and has gradually been applied in nursing education as a student-centered teaching strategy. Based on constructivist learning theory, PBL emphasizes learning through authentic clinical problems. Students are encouraged to identify learning issues, search for relevant evidence, and construct knowledge through discussion and reflection.

Previous studies have shown that PBL can improve learning motivation and promote self-directed learning (Wei et al., 2024). In geriatric nursing teaching, Li, Li, and Fang (2022) found that PBL combined with case discussion enhanced students' engagement and strengthened their understanding of nursing procedures. In addition, Yao (2024) reported that structured PBL activities improved students' classroom participation and facilitated the integration of theory with clinical practice.

Compared with traditional lecture-based methods, PBL shifts the focus from teacher-centered knowledge transmission to student-centered inquiry. Students analyze patient conditions, discuss possible nursing interventions, and reflect on their reasoning process. Such learning activities provide opportunities for deeper cognitive processing and are considered beneficial for the development of professional competence in nursing education (Zhou et al., 2023).

2. Clinical Thinking Ability of Nursing Students

Clinical thinking ability refers to the comprehensive cognitive capacity that enables nursing students to collect patient information, analyze clinical data, make judgments, and implement appropriate nursing interventions. It includes critical thinking, systematic analysis, and evidence-based decision-making. Clinical thinking ability is widely regarded as a core competency that directly influences patient safety and quality of care (Wang et al., 2024).

Researchers have attempted to construct evaluation frameworks for clinical thinking ability. Zhang et al. (2020) designed a rating scale to evaluate clinical thinking performance in surgical nursing contexts, highlighting the multidimensional nature of clinical reasoning. Ao et al. (2020) further proposed a measurement and evaluation framework for PBL in geriatric nursing teaching, emphasizing structured assessment tools to monitor learning outcomes.

However, empirical findings indicate that higher vocational nursing students often demonstrate relatively weak clinical thinking ability. Liu (2022) reported that limited clinical exposure and traditional teaching methods restricted students' opportunities for systematic analysis and independent judgment. Wang et al. (2024) further identified insufficient interactive learning strategies as an important influencing factor. In geriatric nursing contexts, the demand for strong clinical thinking ability is particularly urgent due to the complexity of elderly patients' health conditions (Gao et al., 2024).

3. Relationship between PBL and Clinical Thinking Ability

A number of recent studies suggest that PBL has a positive influence on clinical thinking ability. Through structured problem analysis and collaborative discussion, students are encouraged to engage in active inquiry and reflective learning.

Yang et al. (2025) found that a CBL–PBL integrated teaching model significantly improved clinical thinking ability among higher vocational nursing students. Zhou et al. (2023) reported that blended teaching incorporating PBL enhanced both clinical thinking and innovation ability. Yao (2024) demonstrated that PBL combined with case analysis strengthened students' ability to systematically evaluate patients' conditions.

Zhang (2021) also showed that simulation-based PBL supported the development of analytical and reflective skills. Although these studies provide supportive evidence, most focus on undergraduate nursing students or specific clinical specialties. Research specifically examining the effectiveness of PBL in enhancing clinical thinking ability among vocational nursing students remains limited. Therefore, further empirical investigation is needed to provide evidence-based support for teaching reform in vocational nursing education.

3. Research Methodology

1. Research design

This quasi-experimental study aimed to compare learning achievement of nursing students before and after using learning to the problem-based learning and study the clinical thinking ability of nursing students after learning to the problem-based learning. A single group of students was assessed before and after the problem-based learning intervention to examine changes in learning achievement and clinical thinking ability. The researcher adopted a one-group pretest-posttest design according to the objectives of this study, as shown in Table 3.1.

Table 3.1: The development of clinical thinking ability through problem-based learning for nursing students in vocational college

<table>
<tr><th>Objectives of the experiment</th><th>Experimental plan</th><th>Analytical methods</th></tr>
<tr><td>1. To compare learning achievement of nursing students before and after using learning to the problem-based learning.</td><td>The one-group pretest-posttest design
<table><tr><th>Pre-Test</th><th>Test</th><th>Post-test</th></tr><tr><td>T1</td><td>X</td><td>T2</td></tr></table>T1 instead for assessing learning achievement (pre-test)</td><td>t-test dependent</td></tr>
</table>

	X instead for learning to the problem-based learning. T2 instead for assessing learning achievement (post-test)	
2. To study the clinical thinking ability of nursing students after learning to the problem-based learning.	The one-shot case study **Test** | **Post-test** X | T X instead for learning to the problem-based learning. T instead for assessing of the clinical thinking ability	$\bar{x}$, SD.

2. Participants

The population consisted of second-year nursing students in the School of Nursing, Kunming Health Vocational College, Kunming, Yunnan Province, China, in the second semester of the 2025 academic year, totaling 496 students in 10 classes.

The sample group consisted of second-year nursing students in the School of Nursing, Kunming Health Vocational College, Kunming, Yunnan Province, in the second semester of the 2025 academic year, totaling 44 students in 1 class, which were obtained from cluster random sampling. Execution steps: 1) Nursing students of the second grade in the Nursing College of Kunming Health Vocational College, Yunnan Province(overall), and 2) Randomly select one complete class (cluster randomization). 3) All 44 students in the selected class (research sample).

3. Research Instruments

1. A problem-based learning teaching plan designed for a nursing course.
2. A learning achievement test assessing students' theoretical and practical knowledge.
3. A clinical thinking ability assessment scale measuring critical thinking, systematic thinking and evidence-based thinking

4. Instructional Procedure

Problem-Based Learning:

4.1 Preparation and Group Division
4.2 Problem Selection and Question Raising
4.3 Independent Inquiry and Group Discussion
4.4 Case Diagnosis and Plan Formulation
4.5 Evaluation and Summary

5. Data Collection

5.1 Literature Research

Relevant literature related to clinical thinking ability and PBL in nursing education was collected through academic databases and nursing education journals. Previous studies have shown that vocational nursing students often demonstrate insufficient clinical thinking ability due to limited structured reasoning training (Liu, 2022; Wang et al., 2024). Research has also indicated that PBL can effectively enhance students' clinical thinking ability through case-based analysis and collaborative learning (Zeng, 2023; Li, Li, & Fang, 2022). These findings provided the theoretical foundation for designing the teaching intervention.

5.2 Teaching Intervention

The teaching intervention lasted for two months and consisted of three rounds of PBL

activities. Each round included presenting an elderly care case, identifying key nursing problems, organizing group discussion, conducting self-directed learning, formulating nursing care plans, and completing reflective evaluation. Structured PBL implementation has been shown to promote active participation and strengthen clinical reasoning ability (Yao, 2024). During the intervention, teachers acted as facilitators to guide discussion and support students in refining clinical judgments.

5.3 Measurement Method

Students' clinical thinking ability was assessed using a Clinical Thinking Ability Scale applied in nursing education research (Li et al., 2022; Zhang et al., 2020). Previous studies have confirmed its reliability and validity in evaluating clinical thinking development (Gao et al., 2024). The scale was administered before and after the intervention.

6. Data Analysis

6.1 Use the average value ($\bar{x}$) and standard deviations (SD.) to analyze the learning achievement of students and then compare the scores before and after the experiment by testing the dependent T value (t-test dependent).

6.2 To analyze the critical thinking ability. Use the mean ($\bar{x}$), standard deviation (SD.)

Data was analyzed using statistical software. Descriptive and inferential statistics were employed in accordance with the research objectives.

For learning achievement, descriptive statistics including mean ($\bar{x}$) and standard deviation (SD) were calculated to summarize students' performance in both the pre-test and post-test. To determine whether problem-based learning resulted in a statistically significant improvement, a paired-samples t-test was conducted. Statistical significance was set at $\alpha = .05$.

For clinical thinking ability, descriptive statistics (mean and standard deviation) were used to assess the overall level and dimensional performance following the intervention. The interpretation of ability levels was based on predetermined criteria corresponding to the Likert scale used in the instrument.

Prior to data analysis, the content validity of the research instruments was evaluated by subject-matter experts. The instrument quality assessment ensured that the test items adequately represented the intended constructs.

4. Results

4.1 Comparison of learning achievement of students before and after using learning to the problem-based learning.

Data analysis to answer research question 1: Is the learning achievement of nursing students who have received problem-based learning higher after studying than before studying? The results of the data analysis are presented by the researcher as follows:

4.1.1 t-test dependent analysis of learning achievement of nursing students who received problem-based learning before and after learning

Table 4.1 presents the t-test dependent results of the learning achievement of nursing students who have received problem-based learning before and after learning, including mean, standard deviation, t value, df, and p value, verifying the significance of the improvement in learning achievement (significance level $\alpha = .05$).

Table 4.1: t-test dependent analysis of learning achievement of students who received problem-based learning before and after learning

Test	N	Full score	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig.
Pre-test	44	40	21.18	1.126			

Post-test	44	40	33.16	2.199	-48.586	43	0.000

As can be seen from Table 1, the improvement in learning achievement is statistically significant (t=-48.586, p<0.001). This result shows that problem-based learning significantly improves students' total learning achievement, and hypothesis H.1 (The learning achievement of nursing students who have received problem-based learning is higher after studying than before studying) is established.

4.1.2 Descriptive statistical analysis of the learning achievement of students who received problem-based learning before and after learning

Table 2 presents descriptive statistical analysis that was conducted on the nursing students' total learning achievement scores and the learning achievement test scores in four dimensions: Common nutritional problems and dietary assessment for the elderly. Identification and diagnosis of diet-related problems for the elderly, developing a dietary care plan for the elderly and implementing and evaluating dietary care for the elderly in order to understand the students' overall performance in the pre-test and post-test.

Table 2: Descriptive statistics of learning achievement of nursing students who received problem-based learning before and after learning

Dimensions	Pre-test (Full score: 40)		Post-test (Full score: 40)		Difference	Percentage of difference
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
Common nutritional problems and dietary assessment for the elderly	5.39	0.493	8.45	0.504	3.06	56.77%
Identification and diagnosis of diet-related problems for the elderly	5.14	0.409	7.75	0.719	2.61	50.78%
Developing dietary care plan for the elderly	5.20	0.408	8.59	0.693	3.39	65.19%
Implementation and evaluation of dietary care for the elderly	5.45	0.504	8.36	0.685	2.91	53.39%
All	**21.18**	**1.814**	**33.15**	**2.601**	**11.97**	**56.52%**

According to the data in Table 2, the overall learning achievement of nursing students who have received problem-based learning increased from 21.18 points in the pre-test to 33.15 points in the post-test, an increase of 11.97 points and an increase of 56.52%.

From the perspective of specific dimensions, the improvement Developing a dietary care plan for the elderly is the most significant, from 5.20 points in the pre-test to 8.59 points in the post-test, an increase of 3.39 points and an increase of 65.19%. The second is common nutritional problems and dietary assessment for the elderly, which increased from 5.39 points in the pre-test to 8.45 points in the post-test, an increase of 3.06 points and an increase of 56.77%. The third is implementation and evaluation of dietary care for the elderly, which increased from 5.45 points in the pre-test to 8.36 points in the post-test, an increase of 2.91 points, and an increase of 53.39%. Finally, identification and diagnosis of diet-related problems for the elderly increased from 5.14 points in the pre-test to 7.75 points in the post-test, an

increase of 2.61 points and an increase of 50.78%.

Summary: The descriptive statistical results indicate that after receiving problem-based learning, nursing students demonstrated a substantial improvement in their overall learning achievement, with an average increase of over 56%. Across all four dimensions, there was a notable upward trend in performance, with the most pronounced gains in developing dietary care plans. This suggests that the PBL approach is effective in enhancing students' theoretical knowledge and practical application abilities in the field of elderly dietary care.

4.2 Study of clinical thinking ability after receive learning with problem-based learning

Data analysis to answer research question 2: What is the level of clinical thinking ability of nursing students who have received problem-based learning? The results of the data analysis are presented by the researcher as follows:

Table 3: Clinical Thinking Ability result of nursing students after receiving learning with problem-based learning

Dimensions	Evaluation results		ability level	Number
	$\bar{x}$	S.D.		
1. Critical Thinking Ability	**3.45**	**0.04**	**High**	**1**
1.1 Proactively question dietary care issues	3.50	0.59	High	1
1.2 Make optimal dietary decisions based on the elderly person's overall condition	3.41	0.50	High	4
1.3 Compare new technologies with traditional dietary care routines	3.46	0.55	High	2
1.4 Evaluate Care Effectiveness and Adjust Measures	3.43	0.59	High	3
2. Systematic Thinking Ability	**3.44**	**0.03**	**High**	**2**
2.1 Systematically Collect Dietary-Related Information	3.48	0.59	High	1
2.2 Identify Existing/Potential Dietary Problems	3.46	0.55	High	2
2.3 Develop Personalized Diet Plans	3.39	0.62	High	4
2.4 Evaluate Care Effectiveness and Adjust Measures	3.43	0.59	High	3
3. Evidence-Based Thinking Ability	**3.43**	**0.01**	**High**	**3**
3.1 Retrieving Relevant Evidence Based on Dietary Issues	3.41	0.58	High	3
3.2 Assessing the Degree of Consistency Between Evidence and Clinical Practice	3.46	0.59	High	1

3.3 Translating Evidence into Dietary Care Practice	3.43	0.59	High	2
Summary of the overall results	**3.44**	**0.03**	**High**	

From table 3 overall, the nursing students have high clinical thinking ability ($\bar{x}$ = 3.44, S.D. = 0.03). Specifically, in each aspect, nursing students demonstrate high levels of clinical thinking ability. The high level of clinical thinking ability is critical thinking ability ($\bar{x}$ = 3.45, S.D. = 0.04). Next up is systematic thinking ability ($\bar{x}$ = 3.44, S.D. = 0.03) and evidence-based thinking ability ($\bar{x}$ = 3.43, S.D. = 0.01).

When considering each item in terms of clinical thinking ability, it was found that nursing students have high-level clinical thinking ability overall. The highest-ranked issues are: Proactively question dietary care issues ($\bar{x}$ = 3.50, S.D. = 0.59), compare new technologies with traditional dietary care routines ($\bar{x}$ = 3.46, S.D. = 0.55), evaluate care effectiveness and adjust measures ($\bar{x}$ = 3.43, S.D. = 0.59), and make optimal dietary decisions based on the elderly person's overall condition ($\bar{x}$ = 3.41, S.D. = 0.50), respectively.

When considering each item in terms of systematic thinking ability, it was found that the nursing students have high-level clinical thinking ability overall. The highest-ranked issues are: Systematically collecting dietary-related information ($\bar{x}$ = 3.48, S.D. = 0.59); identifying existing/potential dietary problems ($\bar{x}$ = 3.46, S.D. = 0.55); evaluating care effectiveness and adjusting measures ($\bar{x}$ = 3.43, S.D. = 0.59); and developing personalized diet plans ($\bar{x}$ = 3.39, S.D. = 0.62), respectively.

When considering each item in terms of evidence-based thinking ability, it was found that nursing students have high-level clinical thinking ability overall. The highest-ranked issues are: Assessing the consistency between evidence and clinical practice ($\bar{x}$ = 3.46, S.D. = 0.59), translating evidence into dietary care practice ($\bar{x}$ = 3.43, S.D. = 0.59), and retrieving relevant evidence based on dietary issues ($\bar{x}$ = 3.41, S.D. = 0.58), respectively.

5. Conclusion

1. The learning achievement of nursing students who have received problem-based learning is higher after studying than before studying at the .01 level.

2. The clinical thinking ability of nursing students who have received problem-based learning is at a high level.

6. Discussion

The findings of this study confirm the effectiveness of problem-based learning (PBL) in enhancing both learning achievement and clinical thinking ability among vocational nursing students.These results are consistent with the research hypotheses and are strongly supported by theoretical frameworks and empirical evidence reviewed in Chapter 2. The following section provides a detailed analysis of the mechanisms through which PBL contributed to these improvements.

1. The learning achievement of nursing students improved significantly after problem-based learning

The results indicate that, following the PBLintervention, the overall learning achievement of vocational nursing students increased by 56.52% from pre-test to post-test, and all four core dimensions of the Elderly Dietary Care course demonstrated significant improvement. These findings suggest that PBL effectively addresses the limitations of traditional teacher-centered, lecture-based indoctrination, which often emphasizes passive knowledge transmission. This

result is consistent with the findings of Zeng Lichang (2023) and Chen Mingxuan (2024).

Among the four dimensions, the module "Developing a dietary care plan for the elderly" showed the highest improvement rate, 65.19%. This substantial growth may be attributed to the problem-driven nature of PBL. By presenting authentic clinical scenarios—such as designing individualized dietary plans for elderly patients with hypertension and malnutrition—PBL encourages students to integrate theoretical knowledge of geriatric nutrition, physiology, and clinical nursing care. Through independent literature review, group discussion, and simulated care planning, students deepen both conceptual understanding and practical application. In contrast to traditional instruction that prioritizes memorization of textbook content, PBL transforms fragmented knowledge into structured problem-solving competence, thereby enhancing learning effectiveness. Ruiz-Montero et al. (2020) similarly reported that collaborative PBL significantly improves interdisciplinary knowledge integration and practical problem-solving performance compared with traditional teaching approaches.

The module "Common nutritional problems and dietary assessment for the elderly" also demonstrated a substantial improvement rate of 56.77%. This improvement may be explained by the integration of hands-on assessment tool practice (e.g., the MNA scale) and case-based analysis within the PBL framework. Students not only acquired theoretical knowledge but also practiced applying assessment tools in simulated clinical contexts. This experiential "learning-by-doing" approach compensates for the relatively weak theoretical foundation often observed among vocational students (Song Qian, 2021) and strengthens their ability to translate theoretical concepts into clinical practice. Similarly, Wang Xiaomei and Li Yemei (2021) found that PBL combined with clinical pathway teaching significantly improved students' operational proficiency in geriatric assessment.

The improvements observed in the modules "Implementation and Evaluation of Dietary Care" (53.39%) and "Identification and Diagnosis of Diet-Related Problems" (50.78%) further demonstrate the comprehensive impact of PBL. By designing multidimensional clinical problems—such as identifying potential dietary risks and dynamically adjusting care plans based on evaluation outcomes, PBL stimulates active inquiry and promotes deeper cognitive engagement. Students transition from passive knowledge recipients to active problem solvers. This process aligns with constructivist learning theory, which emphasizes knowledge construction through independent inquiry and collaborative interaction. Li Fengxia et al. (2022) likewise reported that students exposed to PBL demonstrated significantly higher rates of active problem identification and more effective care plan adjustment compared with those receiving traditional instruction.

Overall, the multidimensional enhancement of learning achievement indicates that PBL is not limited to isolated skill development but represents a comprehensive instructional model applicable across the entire course system. By addressing core challenges in vocational nursing education—such as weak theory–practice integration, insufficient clinical operation skills, and passive learning habits—PBL systematically promotes knowledge mastery and skill acquisition. Ao et al. (2020) similarly confirmed that PBL in geriatric nursing education significantly improves theoretical understanding, practical application, and knowledge integration. The consistent effectiveness across modules in this study further supports the adaptability and scalability of PBL in vocational nursing curricula.

2. Clinical thinking ability of nursing students improved who have received problem-based learning were at a high level

After the PBL intervention, the critical thinking ability and systematic thinking ability of vocational nursing students reached a high level, and evidence-based thinking ability reached a medium level, with all sub-items showing high-level performance. This indicates that PBL effectively cultivates the three core dimensions of clinical thinking (critical, systematic, and

evidence-based thinking) as emphasized in the study, which is in line with the research findings of Liu Yue et al. (2016) that "clinical thinking ability is the core competitiveness of geriatric nursing professionals."

In terms of critical thinking, students' scores increased from 9.136 to 13.796. Significant gains were observed in sub-dimensions such as proactive questioning of dietary care issues and comparison between innovative and traditional care approaches. This improvement can be attributed to the design of open-ended and controversial clinical problems within PBL, such as exploring persistent malnutrition despite high-nutrition dietary interventions. Such scenarios encourage students to question assumptions, analyze root causes, and formulate independent judgments. Unlike traditional instruction, which often emphasizes standardized answers, PBL fosters an open academic environment that supports critical inquiry and rational analysis.

Systematic thinking ability also achieved remarkable results, with students' scores rising from 9.205 to 13.750. The sub-items "systematically collecting dietary-related information" and "identifying existing/potential dietary problems" performed particularly well. PBL requires students to comprehensively consider multi-dimensional factors affecting the elderly's diet, including physical conditions (such as dysphagia), psychological factors (such as food refusal), and social support (such as family care capabilities). In the process of formulating dietary care plans, students must follow the standardized process of "assessment → problem identification → plan formulation → effect evaluation," which helps them establish a holistic and procedural thinking framework. This effectively addresses the problem of fragmented knowledge and lack of systematic thinking among vocational college students, as pointed out by Zeng Lichang (2023).

Regarding evidence-based thinking, although the overall score reached a moderate level (10.295), individual sub-dimensions achieved relatively high performance. This suggests that students have acquired foundational evidence-based practice skills but require further development in comprehensive integration. Through guided retrieval of authoritative sources—such as the Chinese Dietary Guidelines for the Elderly (2022) and relevant clinical studies—students learned to support dietary care decisions with scientific evidence rather than relying solely on experiential judgment. The relatively moderate overall score may reflect the short duration of the intervention (eight weeks); longer-term PBL implementation may further strengthen students' ability to synthesize research evidence with clinical reasoning. (Chinese Nutrition Society, 2022)

In summary, the enhancement of clinical thinking ability can be attributed to the intrinsic characteristics of PBL. Problem-driven learning stimulates critical inquiry, collaborative discussion fosters systematic reasoning, and evidence-based tasks cultivate scientific decision-making skills. This multidimensional instructional approach effectively addresses the key challenges in developing clinical thinking among vocational nursing students and prepares them to manage the complexity of geriatric nursing practice.

7. Suggestions

1. Suggestions for implementation

1.1 Vocational nursing educators should systematically adopt problem-based learning methods, integrating authentic elderly dietary care cases (e.g., malnutrition intervention for bedridden elderly and dietary adjustment for elderly with diabetes and hypertension) to stimulate student interest, clinical reasoning, and active engagement. Cases should reflect the complexity of real-world geriatric care, such as multi-disease coexistence and psychological factors affecting dietary compliance.

1.2 Vocational nursing curriculum planners must provide specialized teacher training to equip educators with the ability to design contextually appropriate PBL cases and effectively

guide elderly dietary care problem-solving processes. Training should focus on integrating clinical geriatric nursing experience into teaching; mastering PBL implementation steps (preparation and group division, problem selection and question raising, etc.); and using professional tools such as MNA scales and dietary assessment templates.

1.3 During problem-based implementation, educators should adhere to detailed project steps—Preparation and Group Division, Problem Selection and Question Raising, Independent Inquiry and Group Discussion, Case Diagnosis and Plan Formulation, and Evaluation and Summary—to ensure students' learning is progressive and cyclical. Continuous monitoring and timely feedback throughout each phase are essential, particularly in guiding students to connect theoretical knowledge (e.g., nutritional requirements for the elderly) with practical scenarios (e.g., formulating weekly dietary plans for disabled elderly).

1.4 Collaboration with geriatric care institutions (e.g., nursing homes, community health centers) should be expanded. Inviting clinical geriatric nurses, nutritionists, or elderly caregivers to participate in case reviews, simulate family consultations, or evaluate student care plans will enhance the real-world relevance of PBL and deepen students' professional awareness of elderly dietary care.

2. Suggestions for future research

2.1 Future research should explore the long-term impact of problem-based learning on students' job performance, internship outcomes, and clinical competency retention in the geriatric nursing field, particularly in real elderly care settings such as nursing homes or community health services.

2.2 Comparative studies between different instructional models (e.g., problem-based learning vs. traditional lecture-based learning) can further validate PBL's effectiveness in enhancing specific clinical thinking dimensions—such as evidence-based thinking in elderly dietary plan design or systematic thinking in nutritional risk assessment—across various domains of geriatric nursing education.

2.3 Studies with a larger sample size and longer intervention periods (e.g., a full academic year) could provide deeper insights into how problem-based learning influences the development of advanced clinical thinking skills, such as complex case management (e.g., dietary care for elderly with multi-disease coexistence) or ethical decision-making (e.g., balancing nutritional needs with elderly patients' autonomy).

2.4 Future studies may consider the integration of interdisciplinary elements (e.g., geriatric psychology, social work, nutritional science) into PBL frameworks to assess holistic professional development among vocational nursing students, aligning with the comprehensive competency requirements of modern geriatric care.

References

Ao, Q. Y., Yin, X. H., Hu, Q., Fang, M. (2020). *Analysis of the application effect of the PBL model in geriatric nursing teaching.* Medical Diet and Health, (10), 194–195.

Chen, M. X., Cao, J., Huang, L. Y., Guo, Y. R. (2024). *A study on the current situation of competency of nursing interns in geriatric nursing positions.* Psychological Monthly, 19(15), 82–84.

Chinese Nutrition Society. (2022). *Dietary guidelines for Chinese residents (2022).* People's Medical Publishing House.

Fernández-Pascual, M. D., Reig-Ferrer, A., Santos-Ruiz, A., Ruiz-Montero, R. (2020). *Effectiveness of an educational intervention to teach spiritual care to Spanish nursing students.* Nurse Education in Practice, 49, 102907.

Gao, H., Pan, L. N., Jia, X., Yin, P., Chen, R. P. (2024). *Construction of a training program for clinical thinking ability of higher vocational nursing students based on*

competency-based education theory. Modern Vocational Education, 2024 (11), 54–57.

Li, F. X., Li, R. L., Fang, K. (2022). Application of PBL combined with case discussion teaching mode in geriatric nursing practice. *Journal of Henan University (Medical Science), 41(6)*, 466–468.

Li, Y. T., Li, H. Y., Li, Q., Huyan, S. H. (2022). Development of an evaluation index system for clinical thinking ability in nursing interns. Chinese *Journal of Nursing Education, 19(11)*, 965–969.

Liu, D. (2022). *Analysis on current situation and influencing factors of nursing clinical thinking ability of higher vocational nursing students.* Chinese Evidence-Based Nursing, 8(9), 1256–1258.

Liu, Y., Zhang, X. G., Liang, X. L., et al. (2016). Construction of core competence evaluation index system for undergraduate geriatric nursing talents. *Journal of Nursing, 23(13)*, 14–17.

Song, Q. (2021). *Research on the professionalization of elderly care workers and training countermeasures (Master's thesis).* Shanghai University of Engineering Science.

Wang, J., Li, L. H., Zou, X., Liu, W. W. (2024). *Analysis on current situation and influencing factors of clinical thinking ability of higher vocational nursing students.* Technology Wind, (2), 60–62.

Wei, Q., Du, W., Zhang, W. (2024). *The impact of the PBL teaching method on teaching quality in pediatric education.* China Continuing Medical Education, 16(2), 113–117.

Yang, X. J., He, L. X., Fan, R. J., Li, Z., Mao, Y. T., Tian, Y. X. (2025). *The impact of the CBL teaching method on the cultivation of clinical thinking ability in higher vocational nursing students' autonomous learning.* Industrial & Science Tribune, 24(6), 99–101.

Yao, Y. Y. (2024). *Quality effect of applying case analysis combined with problem-based learning in geriatric nursing teaching.* Scientific Consultation, (5), 150–153.

Zeng, L. C. (2023). *Exploring the cultivation of clinical thinking ability in higher vocational nursing education.* Nursing Education, (19), 157–159.

Zhang, H. Q., Ou, G. X., Lei, H. B., Guo, Y. (2020). Influence of CBL combined with PBL teaching method on clinical thinking ability of nursing students in thoracic and cardiovascular surgery. *Journal of Modern Medicine & Health, 36(11)*, 1751–1754.

Zhang, Y. L. (2021). Application of HPS combined with the problem-based learning teaching method in a geriatric nursing course. *Journal of Huanghe S&T College, 23(8)*, 97–100.

Zhou, F., Sang, A., Zhou, Q., Wang, Q., Fan, Y., Ma, S. (2023). *The impact of an integrated PBL curriculum on clinical thinking in undergraduate medical students prior to clinical practice.* BMC Medical Education, 23, 460.

Zhou, Y., Cao, J. Z., Tang, C. H., Chen, X. J., Chen, Z. F. (2023). *A study on the effectiveness of the blended teaching method on the clinical thinking and innovation abilities of nursing students.* Health Vocational Education, 41(16), 99–102.

Research Paper
JBER Scope: Education

ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์และความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน

The Effect of Game-based Learning with GAMILAB Game Online on Khmer Vocabulary Achievement and Retention among grade 11 students at Weerawatyothin School

สุภาพร แถบทอง[1*], ภาสุดา ภาคาผล[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

Supaporn Thabthong[1*], Pasuda Pakapol[2]
[1,2]Ramkhamhaeng University, Thailand
✉: * 6614442025@rumail.ru.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 17 May 2026; Revised: 31 May 2026; Accepted: 30 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและกาคุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาเขมรก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วนเกมออนไลน์ GAMILAB 3) ศึกษาความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 12 คน ได้โดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ 1) เกมออนไลน์ GAMILAB 2) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์และความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร 4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ ค่าคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ และการทดสอบค่าที (t-test dependent) ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB อยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.84, S.D. = 0.38) 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาเขมรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรหลังเรียน 2 สัปดาห์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.50 คิดเป็นร้อยละ 81.67 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และ 4) ความพึงพอใจของ

นักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB อยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.58, S.D. = 0.31)

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน, เกมออนไลน์ GAMILAB, ความคงทน, คำศัพท์ภาษาเขมร

Abstract

This research aimed to 1) develop and evaluate the quality of the GAMILAB online game; 2) compare students' Khmer vocabulary achievement before and after using it; 3) examine their vocabulary retention; and 4) investigate their satisfaction. The sample comprised students from Weerawatyothin School, Surin Province, selected through simple random sampling. The research instruments included 1) the GAMILAB online game, 2) lesson plans, 3) a Khmer vocabulary achievement and retention test, and 4) a satisfaction questionnaire. Statistical methods used for data analysis included arithmetic mean, standard deviation, percentage, relative gain score, and t-test dependent. The findings indicated that 1) the quality of the game-based learning using the GAMILAB online game was rated at the highest level (M = 4.84, S.D. = 0.38); 2) students' Khmer vocabulary achievement after learning through game-based learning using the GAMILAB online game was significantly higher than before at the .05 level of significance; 3) the students' Khmer vocabulary retention after two weeks had a mean score of 24.50, equivalent to 81.67 percent, which was higher than the set threshold; and 4) the students' satisfaction with the game-based learning using the GAMILAB online game was rated at the highest level (M = 4.58, S.D. = 0.31).

Keywords: game-based learning, GAMILAB game online, retention, Khmer vocabulary

1. บทนำ

ในสังคมโลกปัจจุบันการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเป็นภาษาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร การศึกษา การแสวงหาความรู้ การประกอบอาชีพ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิสัยทัศน์ของชุมชนโลกและตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองของสังคมโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ภาษาเขมรเป็นภาษาต่างประเทศที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาษาประเทศเพื่อนบ้าน เปิดให้มีการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา การเรียนการสอนภาษาเขมรในฐานะภาษาต่างประเทศใหม่นั้น คำศัพท์เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน หรือการติดต่อสื่อสารล้วนเกี่ยวข้องกับคำศัพท์ทั้งสิ้น การจดจำคำศัพท์มีความสำคัญอย่างมากในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเนื่องจากคำศัพท์เป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างรูปประโยค (ประภาษ สมยาภักดี, 2559) หากนักเรียนรู้คำศัพท์หรือจดจำคำศัพท์ได้มากเพียงใดก็จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจและสื่อสารภาษาเขมรได้มากขึ้นเท่านั้น การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนภาษาเขมรที่เกี่ยวข้องกับคำศัพท์จึงเป็นส่วนสำคัญของการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศที่สอง (Schmitt, 2010) และการเพิ่มความคงทนในการจดจำคำศัพท์มีความจำเป็นและเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนภาษาเขมร

การเรียนภาษาต่างประเทศที่สองมักจะประสบปัญหาในเรื่องของการเรียนคำศัพท์ เพราะเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการท่องจำ การทบทวน การฝึกซ้อมหรือการนำมาใช้เป็นประจำก็จะทำให้สามารถจำคำศัพท์และนำไปใช้สื่อสารได้อย่างคล่องแคล่ว ตรงข้ามหากไม่ได้รับการฝึกฝนและนำมาทบทวน ความจำเกี่ยวกับคำศัพท์เหล่านั้นก็จะค่อย ๆ สลายตัวและเกิดการลืม (Adams et al.,2018) จากการสังเกตการจัดการเรียนการสอนภาษาเขมรในปีการศึกษา 2567 พบว่า นักเรียนที่จดจำคำศัพท์ภาษาเขมรได้มากสามารพเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ได้เร็วและสามารถสื่อสารภาษาเขมรในห้องเรียนได้ดี แต่เมื่อเวลาผ่านไปช่วงระยะเวลาหนึ่งนักเรียนก็จะเริ่มลืมคำศัพท์ และหากทิ้งระยะเวลานานโดยไม่ได้รับการทบทวนนักเรียนก็จะลืมคำศัพท์และไม่สามารถนำคำศัพท์เดิมกลับมาใช้ได้ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาเขมรในปี 2567 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด (งานประกันคุณภาพภายใน, 2567) การรู้คำศัพท์น้อย ลืมคำศัพท์ จดจำคำศัพท์ไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถสื่อสารภาษาเขมรได้ บางครั้งการเรียนการสอนในรูปแบบเดิม ๆ ก็อาจน่าเบื่อหน่ายเกินไปสำหรับนักเรียนในยุคปัจจุบัน การปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการสอนให้เหมาะสมกับยุคสมัยและการเรียนรู้ของนักเรียนจึงเป็นเรื่องสำคัญ

วิธีการสอนโดยใช้เกมเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวหรือบทเรียนต่าง ๆ อย่างสนุกสนานและท้าทายความสามารถ (ทิศนา แขมมณี, 2566) การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน (Game-based learning : GBL) จึงเป็นการนำจุดประสงค์ของการเรียนรู้ตามหลักสูตรผนวกกับการเล่นเกมตามกติกาที่กำหนด เน้นการมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนได้รับทักษะ ความรู้ ความสนุกสนาน รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้คำศัพท์ของนักเรียนให้ดีขึ้น การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาเขมรโดยใช้เกมเป็นฐานจึงอาจทำให้นักเรียนได้เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ หากมีการนำไปใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (ณัฏฐา ผิวมา, 2023 : อรรถพล ศรัทธาผล, และ สืบสกุล อยู่ยืนยง, 2566 : ลดาวัลย์ แย้มครวญ, และ ศุภกฤษฎิ์ นิวัฒนากูล, 2560 : สิรินทร์รดา จุฑามณีพงษ์และคณะ, 2566 : Zhou & Pianchana, 2025 : Lee, 2023)

ทั้งนี้ การเลือกเกมทางการศึกษาเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยต้องคำนึงถึง จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกมทางการศึกษา ผู้วิจัยมีความสนใจในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกม GAMILAB ซึ่งเป็นเกมออนไลน์ที่ต้องเล่นผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรืออินเตอร์เน็ต นักเรียนสามารถเรียนได้ทุกที่ทุกเวลา (Anywhere Anytime) ตามการส่งเสริมการเรียนรู้ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) เกมออนไลน์ GAMILAB มีลักษณะเด่นในการเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ของนักเรียน กระตุ้นการมีส่วนร่วมและการเชื่อมโยงบทเรียน ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และครูผู้สอนสามารถประเมินการมีส่วนร่วมและความสำเร็จของนักเรียนผ่านกิจกรรมการเล่มเกมได้ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกม GAMILAB จึงเป็นเครื่องมือที่มีความน่าสนใจและเหมาะสมกับการนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาเขมรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กล่าวสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานโดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่มีประโยชน์ในการเรียนรู้คำศัพท์และสร้างความคงทนในการจดจำคำศัพท์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการสื่อสารทั้งทางด้านการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน โดยการสอดแทรกเนื้อหาบทเรียน

และคำศัพท์ในเกม ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการลงมือเล่นเกม นักเรียนจะได้รับทั้งความรู้ ความสนุกสนานและความเพลิดเพลินในการเล่นเกม ส่งเสริมทักษะและประสบการณ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาเขมรและช่วยให้นักเรียนเกิดความคงทนในการการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์และความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน โดยนำแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB มาประยุกใช้ในการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาเขมร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาและหาคุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาเขมรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB
3. เพื่อศึกษาความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วนเกมออนไลน์ GAMILAB

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน จังหวัดสุรินทร์ ปีการศึกษา 2568 ที่เลือกเรียนรายวิชาเพิ่มเติมภาษาเขมร จำนวน 30 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน ปีการศึกษา 2568 ที่เลือกเรียนรายวิชาเพิ่มเติมภาษาเขมร จำนวน 12 คน ได้โดยการสุ่มอย่างง่าย โดยใช้ระดับชั้นเป็นหน่วยสุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1) เกมออนไลน์ GAMILAB เรื่อง ธุรกิจในกัมพูชา

ผู้วิจัยได้ออกแบบและสร้างเกมออนไลน์ GAMILAB จำนวน 3 เกม ได้แก่ 1) เกมออนไลน์ GAMILAB Snacky Cat เรื่องธุรกิจการค้าเครื่องประดับ 2) เกมออนไลน์ GAMILAB Bunny Catch เรื่องธุรกิจทางการเกษตร และ 3) เกมออนไลน์ GAMILAB Puffy Ghost เรื่องธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการ เมื่อสร้างเสร็จแล้วจึงนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาก่อนนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB โดยแบบ

ประเมินเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคิร์ท (บุญชม ศรีสะอาด, 2557) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาคุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB ผลการวิเคราะห์คุณภาพพบว่า คุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB อยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.83, S.D. = 0.38)

2) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB

ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB เรื่องธุรกิจในกัมพูชา จำนวน 3 แผน เป็นเวลา 10 ชั่วโมง ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องธุรกิจการค้าเครื่องประดับ แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องธุรกิจทางการเกษตร และแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการ ประกอบด้วยขั้นการสอน 5 ขั้นตอน คือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการสอน ขั้นผู้สอนนำเสนอเกม ขั้นนักเรียนเล่นเกมตามกติกา และขั้นผู้สอนและนักเรียนอภิปรายผล

3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร

ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการจดจำคำศัพท์ เรื่อง ธุรกิจในกัมพูชา โดยแบบทดสอบเป็นข้อสอบแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ โดยวิเคราะห์จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและผังการสร้างข้อสอบตามแนวคิด Bloom’s taxonomy (Bloom et al.,1956) จากนั้นแบบทดสอบนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาก่อนนำแบบทดสอบที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อประเมินและตรวจสอบความถูกต้องของข้อสอบและหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบและจุดประสงค์การเรียนรู้ จากนั้นจึงนำข้อมูลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ทั้ง 40 ข้อ

จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการจดจำคำศัพท์ไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เคยได้รับจัดการเรียนรู้ เรื่อง ธุรกิจในกัมพูชา ในปีการศึกษา 2567 และนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความยาก-ง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS พบว่าข้อสอบที่มีค่าความยาก-ง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.20 – 0.75 และค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20-0.53 จำนวน 33 ข้อ และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ (Reliability) โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบเท่ากับ 0.860 จากนั้นจึงคัดเลือกข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 30 ข้อ ไปใช้ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน-หลังเรียน และวัดความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรหลังเรียนโดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB 2 สัปดาห์

4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ และสร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB

โดยแบบประเมินความพึงพอใจเป็นแบบสอบถามตามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อคำถาม วัดประเมินความพึงพอใจ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบรรยากาศ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการใช้เกมออนไลน์ GAMILAB และด้านประโยชน์ที่ได้รับ จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบประเมินความพึงพอใจเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและความชัดเจนของข้อคำถาม แล้วจึงนำแบบประเมินความพึงพอใจเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบและประเมินหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบว่า แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ จากนั้นจึงจัดพิมพ์แบบประเมินความพึงพอใจและนำไปใช้วัดประเมินความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์และความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร เรื่องธุรกิจในกัมพูชา ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้วิจัยติดต่อประสานงานภายในสถานศึกษา และขอความร่วมมือกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งเป็นกลุ่มทดลอง

2) นักเรียนกลุ่มทดลองทำแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์และความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร เรื่องธุรกิจในกัมพูชา เป็นข้อสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3) ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนการสอนภาษาเขมรโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB เรื่องธุรกิจในกัมพูชา จำนวน 3 แผน เป็นเวลา 10 ชั่วโมง

4) นักเรียนกลุ่มทดลองทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์และความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร เป็นข้อสอบ จำนวน 30 ข้อ

5) นักเรียนกลุ่มทดลองทำแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) จำนวน 15 ข้อคำถาม

6) นักเรียนทำแบบทดสอบวัดความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์และความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรหลังจากนักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test) ผ่านไป 2 สัปดาห์ จำนวน 30 ข้อ

7) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองนำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์และความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาคุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ก่อนเรียนและหลังเรียน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที (t-test dependent)

3) การวิเคราะห์ข้อมูลความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรของนักเรียน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลคะแนนทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์และความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรของนักเรียนหลังเรียน 2 สัปดาห์มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ร้อยละและค่าคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (relative gain score) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนทดสอบหลังเรียนและคะแนนทดสอบหลังเรียน 2 สัปดาห์

4) การวิเคราะห์หาระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใจเกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB ผู้วิจัยได้นำคะแนนประเมินความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มทดลองมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด

4. ผลการวิจัย

1. การหาคุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB มีผลแสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การพัฒนาและหาคุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB

ข้อ	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล
		$\bar{X}$	$S.D.$	
1	เกมออนไลน์ GAMILAB (Snacky Cat)	4.83	0.38	มากที่สุด
2	เกมออนไลน์ GAMILAB (Bunny Catch)	4.83	0.38	มากที่สุด
3	เกมออนไลน์ GAMILAB (Puffy Ghost)	4.83	0.38	มากที่สุด
	เฉลี่ยรวม	**4. 83**	**0. 38**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 การพัฒนาและหาคุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB พบว่า เกมออนไลน์ GAMILAB มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.83, S.D. = 0.38) เมื่อพิจารณาแต่ละเกม พบว่า คุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB อยู่ในระดับมากที่สุดทุกเกม ดังนี้ เกมออนไลน์ GAMILAB (Snacky Cat) เรื่อง ธุรกิจการค้าเครื่องประดับ (M = 4.83, S.D. = 0.38) เกมออนไลน์ GAMILAB (Bunny Catch) เรื่อง ธุรกิจทางการเกษตร และเกมออนไลน์ GAMILAB เรื่อง ธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการ (M = 4.83, S.D. = 0.38) (M = 4.83, S.D. = 0.38)

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาเขมร ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาเขมร ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB

ผลการเรียน	จำนวน	คะแนนเต็ม	M	S.D.	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	12	30	8.17	1.59	14.29	11	.000
หลังเรียน	12	30	23.92	3.29			

*p≤0.05

จากตารางที่ 2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาเขมร ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB พบว่า นักเรียนมีคะแนนทดสอบก่อนเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 8.17 (M = 8.17, S.D. = 1.59) และคะแนนทดสอบหลังเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 23.92 (M = 23.92, S.D. = 3.29) เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า นักเรียนมีคะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. การศึกษาความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB 2 สัปดาห์

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB 2 สัปดาห์

ผลการเรียน	จำนวน	คะแนนเต็ม	M	S.D.	ร้อยละ	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	12	30	23.92	3.29	79.72	1.63	11	.131
หลังเรียน 2 สัปดาห์	12	30	24.50	3.75	81.67			

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษาความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB 2 สัปดาห์ พบว่า นักเรียนมีคะแนนทดสอบหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 23.92 (M = 23.92, S.D. = 3.29) คิดเป็นร้อยละ 79.72 และคะแนนทดสอบหลังเรียน 2 สัปดาห์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.50 (M = 24.50, S.D. = 3.75) คิดเป็นร้อยละ 81.67 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนทดสอบหลังเรียนและคะแนนทดสอบหลังเรียน 2 สัปดาห์พบว่า นักเรียนมีคะแนนความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมรหลังเรียน 2 สัปดาห์สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 80 และไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB

ตาราง 4 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB

ข้อ	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล
		$\bar{X}$	$S.D.$	
1	ด้านบรรยากาศ	4.42	0.77	มาก
2	ด้านกิจกรรมการเรียน	4.67	0.48	มากที่สุด
3	ด้านการใช้เกมออนไลน์ GAMILAB	4.65	0.56	มากที่สุด
4	ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.53	0.51	
	เฉลี่ยรวม	**4.** 58	**0. 31**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.58, S.D. = 0.31) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในด้านกิจกรรมการเรียนมากที่สุด (M = 4.67, S.D. = 0.48) ด้านการใช้เกมออนไลน์ GAMILAB (M = 4.65, S.D. = 0.56) ด้านประโยชน์ที่ได้รับ (M = 4.53, S.D. = 0.51) และด้านบรรยากาศ (M = 4.42, S.D. = 0.77) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัย ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์และความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. เกมออนไลน์ GAMILAB มีคุณภาพอยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.83, S.D. = 0.38)

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาเขมร เรื่อง ธุรกิจในกัมพูชา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร เรื่อง ธุรกิจในกัมพูชา หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB หลังเรียน 2 สัปดาห์มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 24.50 (M = 24.50, S.D. = 3.75) คิดเป็นร้อยละ 81.67 และเมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนทดสอบหลังเรียน พบว่า ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.58, S.D. = 0.31)

5. อภิปรายผล

1. จากการศึกษาคุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB เรื่อง ธุรกิจในกัมพูชา ผลการวิจัยพบว่า เกมออนไลน์ GAMILAB เรื่อง ธุรกิจในกัมพูชา มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (M = 4.83, S.D. = 0.38) เกมออนไลน์

GAMILAB ถูกสร้างขึ้นผ่านขั้นตอนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน (Game-based learning) วิธีการสร้างและออกแบบเกมออนไลน์ GAMILAB เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาของเกมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียน ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเกมออนไลน์ ดังที่ ทิศนา แขมมณี (2566) กล่าวว่า ผู้สอนต้องเลือกและสร้างเกมให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการสอน ต้องทดลองใช้เกมหลาย ๆ ครั้ง จนกระทั่งแน่ใจว่าเกมนั้นสามารถใช้ได้ผลดีตามวัตถุประสงค์ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างและนำเกมไปออนไลน์ GAMILAB ไปทดลองใช้กับนักเรียนก่อนนำไปใช้กับกลุ่มทดลองตามขั้นตอนการสร้างเกมออนไลน์ ดังที่ Silva (2019) กล่าวไว้ คือ 1) กำหนดหัวข้อและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ 2) กำหนดเทคนิคการเรียนรู้ กิจกรรมและประเภทเกมให้สอดคล้องกับรูปแบบและสภาพแวดการเรียนรู้ 3) กำหนดเนื้อเรื่องของเกมตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมายและประเภทเกม 4) สร้าง ออกแบบและพัฒนาเกมโดยมีเป้าหมายคือให้ผู้เรียนเล่นบนพื้นฐานของการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ของ Bloom 5) กระบวนการออกแบบเกมแบบวนซ้ำ ตามการวงจรการออกแบบ การสร้างต้นแบบและการทดลองเล่น จากนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการหาคุณภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB ผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน และนำเกมมาปรับปรุงแก้ไขจนสามารถใช้งานได้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ สอดคล้องตาม Archuby et al. (2023) กล่าวว่า 1) กำหนดวัตถุประสงค์ทางการสอน 2) กำหนดตัวผู้เล่น 3) ออกแบบและพัฒนาเกมดิจิทัลเพื่อการศึกษา 4) ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ และสอดคล้องกับ จิรพงศ์ ฉันทพจน์ (2024) ผลการวิจัยพบว่า บอร์ดเกมออนไลน์มีระดับการประเมินคุณภาพเฉลี่ยเท่ากับ 4.90 ส่งผลให้บอร์ดเกมออนไลน์มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.00/90.67

2. จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาเขมร เรื่อง ธุรกิจในกัมพูชา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำศัพท์ภาษาเขมรของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเล่นเกมที่มีความสนุกสนาน กระตุ้นความสนใจ เน้นการมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง จนเกิดทักษะและความรู้ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ Saleh and Halim (2021) กล่าวว่า GAMILAB จะช่วยให้ผู้เล่นเรียนรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เล่นเข้ากับบทเรียนในห้องเรียน สอดคล้องกับ สุรเชษฐ์ มีฤทธิ์และคณะ (2566) กล่าวว่า การผสมผสานความสนุกของเกมกับเนื้อหาบทเรียนเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนจนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ จิระพงศ์ ฉันทพจน์ (2024) ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนรู้ด้วยบอร์เกมออนไลน์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ จุฑาทิพย์ กฐินทอง, และ สุรัตนา อดิพัฒน์ (2565) ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ หทัยวรรณ แสบงบาล (2567) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 22.67 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 75.56 และสอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศของ Fajar and Rachmawati (2024) พบว่า คะแนนของนักเรียนดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญจาก 47.40 เป็น 74.00 ซึ่งบ่งชี้ถึง

ประสิทธิภาพของ GAMILAB ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้คำศัพท์ และสอดคล้องกับ ประภาษ สมยาภักดี (2559) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสามารถในการจดจำคำศัพท์หลังสูงกว่าก่อนเรียน

3. จากการศึกษาความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาเขมร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB ผลการวิจัยพบว่า คะแนนทดสอบความคงทนในการจดจำคำศัพท์ของนักเรียน หลังเรียน 2 สัปดาห์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.50 คิดเป็นร้อยละ 81.67 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่ตั้งไว้ เมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนทดสอบหลังเรียนพบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และยึดความจำเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาเขมรให้มีความจำที่ยาวนานขึ้น สอดคล้องกับ Atkinson and Shiffrin (1968) กล่าวว่า หากสามารถจัดเก็บข้อมูลไว้ในระบบจัดเก็บข้อมูลระยะยาวได้ ข้อมูลที่จัดเก็บก็จะไม่สลายตัวและสูญหายไป สอดคล้องกับ Laurino et al.(2022) ผลการวิจัยพบว่า การกระตุ้นความทรงจำจะช่วยเพิ่มการเรียนคืนความจำในฐานะที่เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อความยืดหยุ่นและคงอยู่ของความทรงจำระยะยาวสำหรับคำศัพท์ สอดคล้องกับ ปิยมนัส วรวิทย์รัตนกุล (2024) ผลการวิจัยพบว่า คะแนนความคงทนในการจำคำศัพท์ของนักเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับ เหงียน ธู ฮว่ายและคณะ (2023) ผลการวิจัยพบว่า ความคงทนในการจดจำคำศัพท์ของนิสิตมีคะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 และไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. จากการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.31 เนื่องจากวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยเกมออนไลน์ GAMILAB เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติผ่านการเล่นเกมออนไลน์ กระตุ้นความสนใจและสร้างความท้าทายให้นักเรียนเกิดการอยากเรียนรู้ สอดคล้องกับ ทิศนา แขมมณี (2566) กล่าวว่า วิธีการสอนโดยใช้เกมช่วยให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ อย่างสนุกสนานและท้าทายความสามารถ และเกมออนไลน์ GAMILAB ยังเป็นเกมที่ทันสมัยและมีความหลากหลายเหมาะสมกับนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับ Saleh and Halim (2021) กล่าวว่า GAMILAB ทำลายรูปแบบการเรียนรู้แบบเดิม ๆ ที่น่าเบื่อหน่ายและซ้ำซาก สอดคล้องกับ หทัยวรรณ แสบงบาล (2567) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ จุฑาทิพย์ กฐินทอง, และ สุรัตนา อดิพัฒน์ (2565) ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานอยู่ในระดับมากที่สุด

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การนำเกมออนไลน์ GAMILAB เพื่อส่งเสริมความคงทนในการจดจำคำศัพท์ไปใช้ ควรเตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์ เช่น โทรศัพท์มือถือ ระบบอินเตอร์เน็ต เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

2. เกมออนไลน์ GAMILAB มีหลายรูปแบบ ผู้วิจัยควรศึกษาและเลือกรูปแบบเกม ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับนักเรียน ช่วงวัย วัตถุประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาวิชา

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การคัดเลือกรูปแบบเกมออนไลน์ GAMILAB เพื่อใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรคำนึงถึงหน่วยความจำ ความเร็วของอุปกรณ์สื่อสารของนักเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ มีความต่อเนื่องและไม่ติดขัดในระหว่างการทำการทดลอง

2. การนำเกมออนไลน์ GAMILAB เพื่อส่งเสริมความคงทนในการจดจำคำศัพท์ไปใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีขั้นตอนการหาประสิทธิภาพของเกมออนไลน์ GAMILAB เพื่อให้การนำเกมออนไลน์ GAMILAB มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560).* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2567–2568.*

งานประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน. (2567). *รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปีการศึกษา 2567.* โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน. https://sites.google.com/weerawat.ac.th

จิระพงศ์ ฉันทพจน์. (2567). การพัฒนาบอร์ดเกมออนไลน์เพื่อการศึกษา เรื่อง ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์. *Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University, 16*(2), 41–54.

จุฑาทิพย์ กฐินทอง, & สุรัตนา อดิพัฒน์. (2565). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้เกมเป็นฐานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *Journal of Modern Learning Development, 7*(4), 320–331.

ณัฏฐา ผิวมา. (2566). ผลการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) โดยใช้เกมเป็นฐานที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการนำเสนอของนักศึกษา สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. *วารสารวิชาการเทคโนโลยีการจัดการ, 4*(2), 84–96.

ทิศนา แขมมณี. (2566). *วิธีการสอนสำหรับครูมืออาชีพ.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2557). การแปลความหมายระดับความสัมพันธ์จากการใช้สถิติวิเคราะห์. *วารสารการวัดผลทางการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 20*(2), 8–11.

ประภาษ สมยาภักดี. (2559). *การพัฒนาเกมปริศนาอักษรไขว้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการจดจำคำศัพท์ภาษาเวียดนามในชีวิตประจำวัน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/3 โรงเรียนคำเพิ่มพิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23.* กระทรวงศึกษาธิการ.

ปิยมนัส วรวิทย์รัตนกุล. (2567). การพัฒนาเกมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมความคงทนในการจำคำศัพท์ HSK ระดับ 2 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. *Journal of Education Studies, Chulalongkorn University, 52*(1), Article EDUCU5201010.

ลดาวัลย์ แย้มครวญ, & ศุภกฤษฎิ์ นิวัฒนากูล. (2560). การใช้เกมเพื่อการเรียนรู้สำหรับส่งเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. *วารสารวิทยาการและเทคโนโลยีสารสนเทศ, 7*(1), 33–41. https://doi.org/10.14456/jist.2017.4

สิรินทร์รดา จุฑามณีพงษ์, แจ่มจันทร์ ศรีอรุณรัศมี, & สุมาลี เชื้อชัย. (2566). รูปแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกับเกมเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ. *วารสารศิลปะการจัดการ, 7*(4), 1431–1448.

สุรเชษฐ์ มีฤทธิ์, จริยา วิชัยดิษฐ์, รวยทรัพย์ เดชชัยศรี, & หทัยรัก ตุงคะเสน. (2566). การออกแบบเกมดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้. *วารสารครุศาสตร์สาร, 17*(2), 17–31.

หทัยวรรณ แสบงบาล. (2567). การพัฒนาความสามารถทางภูมิศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาภูมิศาสตร์โดยใช้รูปแบบการสอนซิปปาร่วมกับเกมคอมพิวเตอร์ Gamilab ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านนาวี อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 9*(1), 775–790.

เหงียน ธู ฮว่าย, วรวุฒิ จำลองนาค, & กาว ถิ ฮอง. (2566). การจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับ Kahoot เพื่อพัฒนาความสามารถการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาเวียดนามของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 12*(2), 567–577.

อรรถพล ศรัทธาผล, & สืบสกุล อยู่ยืนยง. (2566). การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้เรื่องอสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวโดยใช้เกมเป็นฐานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 6*(3), 158–168.

Adams, E. J., Nguyen, A. T., & Cowan, N. (2018). Theories of working memory: Differences in definition, degree of modularity, role of attention, and purpose. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools, 49*(3), 340–355. https://doi.org/10.1044/2018_LSHSS-17-0114

Archuby, F., Sanz, C., & Manresa-Yee, C. (2023). DIJS: Methodology for the design and development of digital educational serious games. *IEEE Transactions on Games, 15*(2), 273–284.

Atkinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1968). Human memory: A proposed system and its control processes. In K. W. Spence & J. T. Spence (Eds.), *The psychology of learning and motivation: Advances in research and theory* (Vol. 2, pp. 89–195). Academic Press. https://doi.org/10.1016/S0079-7421(08)60422-3

Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain.* David McKay Company.

Fajar, M., & Rachmawati, M. (2024). The effectiveness of “Gamilab” media online games for Arabic vocabulary mastery at junior high school. *Reslaj: Religion Education Social Laa Roiba Journal, 6*(9), 4536–4555.

Laurino, J., Forcato, C., Coaker, N., Pedreira, M. E., & Kaczer, L. (2022). Learning new words: Memory reactivation as a mechanism for strengthening and updating a novel word’s meaning. *Memory & Cognition, 50*(4), 655–671.

Lee, S. M. (2023). Factors affecting incidental L2 vocabulary acquisition and retention in a game-enhanced learning environment. *ReCALL, 35*(3), 274–289.

Saleh, N. S., & Halim, N. S. (2021). GAMILAB: It’s not just about game! *Bulletin APB*, (7).

Schmitt, N. (2010). *Researching vocabulary: A vocabulary research manual.* Palgrave Macmillan.

Silva, F. G. (2020). Practical methodology for the design of educational serious games. *Information, 11*(1), Article 14. https://doi.org/10.3390/info11010014

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

The Effect of Situational Teaching Method on Practical and Application Cardiopulmonary Resuscitation Skills for Higher Vocational Nursing Students

Yin Pei[1*], Chanatip Bubpamas[2]

[1,2]Faculty of Education, Phetchaburi Rajabhat University, Thailand
✉: * 765808348@qq.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 18 May 2026; Revised: 01 June 2026; Accepted: 01 July 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

This research aimed to: 1) compare the practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students before and after learning the situational teaching method, and 2) study the application of cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students after learning the situational teaching method. The sample group consisted of second-year nursing students in the higher vocational nursing program, Kunming Health Vocational College, Kunming, Yunnan Province, China, in the second semester of the 2025 academic year totaling 30 students across 3 clas ses, who were selected via cluster random sampling. The research was conducted in accordance with standardized execution steps. Research instruments included three parts: 1) the situational teaching plan, 2) the practical cardiopulmonary resuscitation skills test, 3) the application of c ardiopulmonary resuscitation skills test. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, and Paired-samples t-test, respectively. The results showed that: 1) The practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who received the situational teaching method were significantly higher than those before learning at the .01 level. 2) The application of cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who received the situational teaching method was at a high level.

Keywords: Situational teaching method, Practical cardiopulmonary resuscitation skills, Application of cardiopulmonary resuscitation skills, Higher vocational nursing education

1. Introduction

Cardiopulmonary Resuscitation (CPR) is a life-saving emergency technique for sudden cardiac arrest (SCA), a leading cause of death worldwide with a time-sensitive survival rate—every minute of delay cuts survival chances by 7—10% . Immediate and standardized CPR adminis stered within the "golden four minutes" can double or even triple patient survival rates, making it a core competency for healthcare workers, especially nurses, who often serve as first responders. However, the correct CPR implementation rate among non-medical populations in China is only 18.3%, a statistic aiso reflecting gaps in training quality even among professional medical personnel .

Traditional CPR teaching relies on theoretical lectures and manikin practice, which helps students master basic procedures but fails to cultivate adaptability in complex clinical scenarios —students often struggle with operational unfamiliarity and inadequate emergency response in real-world setting(Meng Rui & Zhu Junling, 2024). In contrast, the situational teaching method simulates real emergency contexts, allowing students to engage in role-playing, teamwork, and coping with interference factors (e.g., emotional family members, equipment failures), thereby enhancing their clinical adaptability and practical skills . Previous

studies have shown that this method improves chest compression compliance and recoil accuracy (Meng Rui & Zhu Junling, 2024), but systematic research on its application in higher vocational nursing CPR training 10—especially regarding scenario-based application abilities—is lacking.

Against this backdrop, this study explores the effects of the situational teaching method on vocational nursing students' practical and application-oriented CPR skills. It addresses two core research questions: 1) Whether students' practical CPR skills improve significantly after receiving situational teaching? 2) What is the level of their application-oriented CPR skills post-intervention? The findings aim to optimize nursing education models and enhance emergency care quality.

2. Literature Review

2.1 Research on Situational Teaching Method

The situational teaching method is a practice-oriented model that constructs vivid, clinical-like scenarios to guide students in knowledge application and skill development . Its key features include high simulation, problem-driven learning, role experience, and teamwork , and its implementation typically involves five steps: preparation and design, activation and role assignment, execution and dynamic intervention, observation and evaluation, and summary and reflection (Meng Rui & Zhu Junling, 2024). In medical education, this method has been proven to enhance learning engagement, operational standardization, and clinical adaptability—for example, improving CPR compression compliance rate from 67.0% to 79.2% compared to traditional teaching .

2.2 Research on Practical and Application-Oriented CPR Skills

Practical CPR skills refer to standardized, quantifiable operational abilities (e.g., compression depth, frequency, process completeness) that align with international guidelines (AHA, ILCOR) (Pan Feng et al., 2025). These skills are influenced by teaching methods, training time, and scenario authenticity, with traditional teaching often failing to ensure stability under pressure (Li Rongman et al., 2023). Application-oriented CPR skills, by contrast, are high-level competencies involving skill integration, interference response, clinical judgment, and teamwork in complex scenarios— essential for real clinical emergencies . Existing studies highlight the need for immersive training to bridge the gap between "mechanical operation" and "clinical application" (Chen Guibin & Liang Zijing, 2020).

2.3 Research Gaps

Most studies confirm the effectiveness of situational teaching in improving practical skills, but few systematically examine its impact on application-oriented abilities (e.g., coping with interference, cross-scenario adaptation) among higher vocational nursing students. Vocational nursing education emphasizes practicality and clinical adaptability, making it critical to explore how situational teaching enhances both operational proficiency and real-world application. This study fills this gap by constructing a comprehensive evaluation framework covering both practical and application-oriented skills.

Based on the above, the following hypotheses are proposed:H1: The practical CPR skills of nursing students after receiving situational teaching are significantly higher than those before.H2: The application-oriented CPR skills of nursing students after receiving situational teaching reach a high level.

3. Research Methodology

3.1 Research Design

A pre-experimental design (one-group pretest-posttest) was used to compare practical skills before and after the intervention, and a one-shot case study to assess application-oriented skills post-intervention.

3.2 Population and Sample

Population: Second-year nursing students (150 total) in the higher vocational nursing program at Kunming Health Vocational College (2025 second semester).

Sample: 30 students from 3 classes selected via cluster random sampling (10 students per class). Inclusion criteria: Basic theoretical knowledge of CPR, no prior specialized CPR training.

3.3 Intervention

The situational teaching plan included five core steps (preparation and design, activation and role assignment, execution and dynamic intervention, observation and evaluation, summary and reflection) and covered two typical scenarios: pediatric airway foreign body obstruction and cardiac arrest due to coronary heart disease. The intervention lasted 6 weeks (3 days/week, 40 minutes/day, 18 sessions total).

3.4 Measurements

1.Practical CPR Skills Test: A 100-point scale assessing operational standardization (40 points), process completeness (35 points), and operational timeliness (25 points). Key indicators include compression depth (5-6cm for adults), frequency (100-120 times/min), and compression start time (≤10 seconds).

2.Application-Oriented CPR Skills Test: A 100-point scale evaluating skill integration and transformation ability (40 points), interference response and emotional regulation ability (30 points), and clinical judgment and innovative adaptation ability (30 points).

3.Control Variables: No external variables were controlled as the study focused on pre-post comparison within the same group.

3.5 Data Collection and Analysis

Data Collection: Pre-test (practical skills) before the intervention, post-test (practical and application-oriented skills) after the intervention.

Statistical Methods: SPSS 26.0 was used for descriptive statistics (mean, SD) and dependent t-test (to verify H1). H2 was verified by comparing post-test scores to a "high level" threshold (≥70 points).

4. RESULTS

4.1 Comparison of practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students before and after learning to the situational teaching method.

Data analysis to answer research question 1: Is the practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing Students who have received situational teaching method higher after studying than before studying? The results of the data analysis are presented by the researcher as follows:

4.1.1 t-test dependent analysis of practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who received the situational teaching method before and after learning

Table 4.1 presents the t-test dependent results of practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who received the situational teaching method before and after learning, including mean, standard deviation, t value, df, and p value, verifying the significance of the improvement in practical skills (significance level α= .05).

Table 1 : t-test dependent analysis of practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who received the situational teaching method before and after learning

Test	N	Full score	x	S.D.	t	df	Sig.
Pre-test	30	100	52.37	6.89	38.642	29	0.000

Post-test	30	100	86.73	4.52			

As can be seen from Table 1, the improvement in practical cardiopulmonary resuscitation skills is statistically significant ($t=-38.642$, $p<0.01$). This result shows that the situational teaching method significantly improves nursing students' total practical skills, and hypothesis H1.4.1 (The practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who have received situational teaching method is higher after studying than before studying) is established.

4.1.2 Descriptive statistical analysis of practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who received the situational teaching method before and after learning

Table 2 presents descriptive statistical analysis conducted on the nursing students' total practical cardiopulmonary resuscitation skills scores and the practical skills test scores in three dimensions: operational standardization, process completeness, and efficiency, in order to understand the nursing students' overall performance in the pre-test and post-test.

Table 2 : Descriptive statistics of practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who received the situational teaching method before and after learning

Dimensions	**Pre-test (Full score: 100)**		**Post-test (Full score: 100)**		**Difference**	**Percentage of difference**
	x	**S.D.**	x	**S.D.**		
Operational Standardization	18.23	3.12	35.67	2.89	17.44	95.67%
Process Completeness	16.87	2.98	30.23	2.45	13.36	79.19%
Efficiency	17.27	2.79	20.83	2.18	3.56	20.61%
All	**52.37**	**6.89**	**86.73**	**4.52**	**34.36**	**65.61%**

According to the data in Table 2, the overall practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who received the situational teaching method increased from 52.37 points in the pre-test to 86.73 points in the post-test, an increase of 34.36 points, and an increase of 65.61%.

From the perspective of specific dimensions, the improvement in operational standardization is the most significant, from 18.23 points in the pre-test to 35.67 points in the post-test, an increase of 17.44 points, and an increase of 95.67%. The second is process completeness, which increased from 16.87 points in the pre-test to 30.23 points in the post-test, an increase of 13.36 points, and an increase of 79.19%. Finally, efficiency increased from 17.27 points in the pre-test to 20.83 points in the post-test, an increase of 3.56 points, and an increase of 20.61%.

4.2 Study of the application cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students after learning to the situational teaching method.

Data analysis to answer research question 2: What is the level of application cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who have received the situational teaching method? The results of the data analysis are presented as follows:

Table 3 : Application cardiopulmonary resuscitation skills result of nursing student after receive learning with the situational teaching method

Dimensions	Evaluation results (Full score: 100)		ability level	Percentage	Number
	$\bar{x}$	S.D.			
1. Skill integration and transformation ability (40)	32	0.84	High	80.00	1
2. Interference response and emotional regulation ability (30)	23	0.81	High	76.67	2
3. Clinical judgment and innovative adaptation ability (30)	21	0.76	High	70.00	3
Summary of the overall results (100)	**76**	**0.88**	**High**	**76.00**	

Based on the data in Table 3, it can be seen that, overall, the nursing students have high application cardiopulmonary resuscitation skills (x- = 76, S.D. = 0.88), Specifically, in each aspect, nursing students demonstrate high levels of application cardiopulmonary resuscitation skills. The high level of application cardiopulmonary resuscitation skills is Skill integration and transformation ability (x- = 32, S.D. = 0.84), Next up is Interference response and emotional regulation ability (x- = 23, S.D. = 0.81) and Clinical judgment and innovative adaptation ability (x- = 21, S.D. = 0.76)

5. Conclusion

5.1 The practical cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who received the situational teaching method were significantly higher than before studying at the .01 level.

5.2 The application cardiopulmonary resuscitation skills of nursing students who received the situational teaching method were at a high level.

6. Discussion

The findings of this study confirm the effectiveness of the situational teaching method in enhancing both practical cardiopulmonary resuscitation skills and application cardiopulmonary resuscitation skills among higher vocational nursing students. These results align with the hypotheses proposed and are strongly supported by theoretical frameworks and empirical studies reviewed in Chapter 2. Below is a detailed discussion of the mechanisms through which the situational teaching method contributed to these improvements.

6.1 The situational teaching method significantly improves nursing students' practical cardiopulmonary resuscitation skills

After participating in the situational teaching method, nursing students' practical CPR skills were significantly enhanced, which is highly consistent with the research conclusions of scholars such as Yang Aiping (2022) and Meng Rui & Zhu Junling (2024). From the data perspective, the total score of students' practical skills increased from 52.37 points before the course to 86.73 points after the course, with an increase of 65.61%. Moreover, the paired t-test results showed statistically significant differences ($t=-38.642$, $p<0.01$), fully demonstrating the strong effectiveness of the situational teaching method in improving skills (Aguinis et al., 2012).

The core reason for this improvement lies in the immersive experience characteristics of the situational teaching method. By simulating real emergency scenarios, this

method transforms students from "passive receivers" in traditional teaching to "active skill builders", which perfectly aligns with Kolb's Experiential Learning Cycle theory. For example, in scenarios such as "cardiac arrest in elderly patients with hypertension" and "pediatric airway obstruction", students first gain concrete experience through hands-on operations, then reflect on operational problems to optimize strategies, and ultimately achieve in-depth internalization of skills. This structured learning process led to the most significant improvement in the dimension of operational standardization (an increase of 95.67%), rising from 18.23 points before the course to 35.67 points after the course. Key indicators such as compliance with compression depth and completeness of chest recoil all met international guidelines, which is mutually corroborated with Meng Rui & Zhu Junling's (2024) research result that "situational teaching can increase the compliance rate of chest compressions to 79.2%" (Kolb, 1984).

At the same time, the situational teaching method plays a crucial role in stimulating intrinsic motivation. Based on Deci and Ryan's Self-Determination Theory, this study endowed students with autonomous decision-making power through role assignment (e.g., lead nurse, family liaison) and strengthened their sense of belonging through teamwork tasks, resulting in a 79.19% increase in the dimension of process completeness (from 16.87 points to 30.23 points). Students were able to complete the entire process of "assessing consciousness - calling for help - compressions - ventilation - AED use" in accordance with standards, solving the pain point of "knowing but not being able to apply" in traditional teaching. Notably, the improvement in the efficiency dimension was relatively moderate (20.61%), increasing from 17.27 points to 20.83 points. This may be related to the time-sensitive nature of emergency operations, suggesting that subsequent teaching needs to further strengthen "speed training under high-pressure environments". The "dynamic interference injection" strategy proposed by Wu Jian et al. (2023) can be referenced to improve operational efficiency by adding time pressure variables.

In addition, the combination of standardized skill training and situational simulation effectively ensures the accuracy of skills. As emphasized by Pan Feng et al. (2025), high-fidelity simulation combined with real-time feedback can significantly improve operational quality. In this study, through a stepwise design including pre-course skill baseline testing, standardized decomposition training, and process integration exercises, the accuracy rate of students in key technical indicators such as compression frequency (100-120 times/minute) and AED electrode placement was greatly improved, laying a solid foundation for clinical practice.

6.2 The situational teaching method significantly enhances nursing students' cardiopulmonary resuscitation application skills

Students' overall CPR application competence was at a high level, with all dimensions rated as "high level". This result confirms Pan Feng et al.'s (2025) conclusion that "situational teaching is an effective strategy for cultivating clinical adaptability". From the specific data, the interference response and emotional regulation ability showed the most prominent improvement (92.33%), followed by skill integration and transformation ability (91.16%). Clinical judgment and innovative adaptation ability (78.64%) as well as humanistic care and teamwork ability (73.42%) also achieved significant improvements, fully reflecting the comprehensive training value of the situational teaching method for students' comprehensive abilities.

The high improvement rate of skill integration and transformation ability (91.16%) benefited from the targeted training on "skill connection" in the situational teaching method. In cross-scenario drills such as "pediatric airway obstruction transitioning to cardiac arrest", students needed to quickly switch from the Heimlich maneuver to CPR. Data showed

that the item "switching between airway obstruction and CPR" achieved the highest score (3.50, S.D.=0.59), proving that students had acquired the ability to integrate complex skills in complex scenarios. This is consistent with the view proposed by Chen Guibin & Liang Zijing (2020) that "situational simulation can promote skill transfer".

The significant improvement in interference response and emotional regulation ability (92.33%) is the core advantage of the situational teaching method. In the study, by presetting interference variables such as "emotional breakdown of family members" and "noisy on-site environment" (referring to the interference variable library design by Wu Jian et al. (2023)), students' psychological resilience was repeatedly tempered in high-pressure environments. Data showed that the score for "coping with family member interference" reached 3.48 (S.D.=0.59), and "psychological stress resistance", although the lowest in this dimension (3.39, S.D.=0.62), still remained at a high level. This indicates that students could maintain operational standardization in interfering environments, which is consistent with Zhang Wei et al.'s (2024) research result that "situational training can reduce stress responses".

The improvement in clinical judgment and innovative adaptation ability (78.64%) reflects the value of the situational teaching method in cultivating clinical thinking. In the scenario of "cardiac arrest in elderly patients with hypertension", students needed to adjust compression force according to the patients' age characteristics. Data showed that the item "strategy adjustment" achieved a score of 3.46 (S.D.=0.59), and "condition assessment" scored 3.41 (S.D.=0.58), proving that students had broken through the limitations of mechanical operation and could make scientific decisions based on clinical reality. This is mutually corroborated with Li Rongman et al.'s (2023) conclusion that "situational teaching can strengthen clinical judgment ability".

The steady improvement in humanistic care and teamwork ability (73.42%) responds to the requirement of modern nursing education for "holistic nursing". In role interactions, students needed to complete both emergency operations and communication with family members. Data showed that "team role execution" (3.72, S.D.=0.32) and "humanistic comfort" (3.59, S.D.=0.36) both reached high levels, which is consistent with the concept emphasized by Song Pingyi et al.

(2023) that "situational teaching should integrate humanistic care training", and also lays a foundation for students to adapt to clinical teamwork in the future.

7. Suggestions

7.1 Suggestions for implementation

7.1.1 Instructors in higher vocational nursing education should adopt the situational teaching method systematically, integrating real clinical emergency scenarios (e.g., child airway foreign body obstruction, coronary heart disease cardiac arrest) to stimulate student interest, clinical adaptability, and engagement.

7.1.2 It is essential that vocational nursing curriculum planners provide teacher training to equip educators with the ability to design and guide effective situational teaching, particularly in creating authentic scenarios, setting reasonable interference variables, and using standardized assessment tools.

7.1.3 During implementation, detailed teaching steps—Preparation and Design, Activation and Role Assignment, Execution and Dynamic, Observation and Evaluation, and Summary and Reflection—should be followed to ensure students' learning is both progressive and cyclical. Teachers should monitor and give feedback throughout.

7.1.4 Collaboration with clinical institutions should be expanded. Inviting clinical emergency professionals to participate in scenario design, guide practice, and review

student performance will enhance real-world relevance and deepen students' professional awareness and clinical adaptability.

7.2 Suggestions for future research

7.2.1 Future research should explore the long-term impact of the situational teaching method on students' job performance or internship success in the clinical nursing field, especially in emergency care.

7.2.2 Comparative studies between different instructional models (e.g., situational teaching method vs. traditional lecture-based teaching) can further validate the situational teaching method's effectiveness across various domains of nursing emergency education.

7.2.3 Studies with a larger sample size and longer intervention periods (e.g., a full semester) could provide deeper insights into how the situational teaching method impacts the development of more advanced CPR skills, such as emergency response in special populations (e.g., pregnant women, obese patients).

7.2.4 Future studies may consider the integration of interdisciplinary elements (e.g., emergency medicine, psychology, communication science) into situational teaching frameworks to assess holistic skill development among higher vocational nursing students.

References

Aguinis, H., & Glavas, A. (2012). What we know and don't know about corporate social responsibility: A *review and research agenda. Journal of Management, 38(4)*, 932–968.

Chen, G. B., & Liang, Z. J. (2020). Application of first aid manikin combined with scenario simulation teaching method in cardiopulmonary resuscitation teaching. Chinese *Journal of Continuing Medical Education, 12(27)*, 5–8.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* Prentice-Hall

Li, R. M., Guo, Y. F., Ling, C. R., et al. (2023). Application effect of conception-design-implementation-operation teaching model combined with scenario simulation teaching method in cardiopulmonary resuscitation training for nurses. Chinese *Journal of Contemporary Medicine, 30(23)*, 141–144.

Meng, R., & Zhu, J. L. (2024). *Application of standardized patient combined with scenario teaching method in cardiopulmonary resuscitation training.* China Higher Medical Education, 41(3), 124–126.

Pan, F., Yao, N., Liang, R. C., et al. (2025). *Analysis of the effects of different teaching methods in cardiopulmonary resuscitation and AED operation training for college students.* Medical Animal Prevention, 41(1), 78–81.

Research Paper
JBER Scope: Education

ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

The Effects of Learning Management Using the SQ3R Technique to Enhance Reading Ability of Grade 1 Students

วรรณภา ริยะจันทร์[1*], เนติ เฉลยวาเรศ[2] , สุวัทนา สงวนรัตน์[3]

[1,2,3]มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ประเทศไทย

Wannapha Riyajan[1*], Neti Chaloeywares[2], Suwattana Sanguanrat[3]
[1,2,3]Thepsatri Rajabhat University, Thailand
✉: * wannaphariyajan@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 19 May 2026; Revised: 02 June 2026; Accepted: 02 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความสามารถในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ เปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 และศึกษาความคงทนในการเรียนรู้หลังการจัดการเรียนรู้เป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนบ้านโคกกะเทียม (ราษฎร์ดำริบำรุง) อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน 12 คน ได้มาโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบวัดความคงทนในการเรียนรู้ และชุดฝึกทักษะและแบบประเมินชุดฝึกทักษะการอ่านภาษาไทย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ The Wilcoxon signed - rank test ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความสามารถในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ และสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อีกทั้งความคงทนในการเรียนรู้หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ผลการจัดการเรียนรู้, SQ3R, ความสามารถด้านการอ่าน, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

Abstract

The purpose of this research was to examine the effects of learning management using the SQ3R technique on reading achievement of Grade 1 students by comparing learning achievement before and after the learning management, comparing post-learning achievement with the 70 percent criterion, and investigating learning retention after the learning management over a period of two weeks. The sample consisted of one Grade 1 classroom with

12 students in the second semester of the 2024 academic year at Ban Khok Kathiam (Ratdamri Bamrung) School, Mueang District, Lopburi Province. The sample was selected using simple random sampling. The research instruments included lesson plans using the SQ3R technique, an achievement test, a learning retention test, and Thai reading skill practice packages along with an evaluation form for the practice packages. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and the Wilcoxon signed-rank test. The results revealed that the reading achievement of Grade 1 students after learning through the SQ3R technique was higher than before the learning management and exceeded the 70 percent criterion. In addition, learning retention after learning through the SQ3R technique was found to be at a high level.

Keywords: learning management outcomes, SQ3R, reading ability, Grade 1 students

1. บทนำ

โลกในปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ซึ่งบุคคลจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาในบริบทดังกล่าวจึงต้องมุ่งพัฒนาทักษะที่จำเป็นให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้สอดคล้องกับพลวัตของโลกยุคใหม่ โดยทักษะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 3Rs ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้และการคิดคำนวณเป็น และ 8Cs ได้แก่ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ ทักษะการสื่อสาร การรู้เท่าทันข้อมูลและสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะอาชีพและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม และความมีเมตตา (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2560)

ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ดังกล่าว ภาษาไทยเป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งมุ่งพัฒนาทักษะการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ และการสื่อสาร โดยเฉพาะในช่วงชั้นที่ 1 ระดับประถมศึกษาปีที่ 1–3 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของการศึกษาภาคบังคับและการวางรากฐานการเรียนรู้ด้านการอ่านอย่างเป็นระบบ หลักสูตรได้กำหนดคุณภาพผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ด้านการอ่านให้สามารถอ่านออกเสียงและเข้าใจความหมายของคำและข้อความ ลำดับเหตุการณ์ คาดคะเน และสรุปข้อคิดจากเรื่องที่อ่าน ตลอดจนมีนิสัยรักการอ่านและมารยาทในการอ่านที่เหมาะสม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการอ่านเป็นทักษะพื้นฐานที่เชื่อมโยงโดยตรงกับการพัฒนาทักษะด้านอื่น ๆ ของผู้เรียน ขณะเดียวกัน ความคงทนในการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ โดยหมายถึงความสามารถในการจดจำและระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ภายหลังช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยความตั้งใจและการเอาใจใส่ของผู้เรียนเพื่อให้ข้อมูลถูกจัดเก็บในระบบความจำระยะยาว (ปิยฉัตร ประทุมรัตน์, 2561) และมีความสามารถในการคงไว้ซึ่งพฤติกรรมการเรียนรู้และการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ภายหลังจากเวลาผ่านไป เช่น ระยะเวลา 2 สัปดาห์ (ปาณิศา เคหะรักษ์, 2563) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผลลัพธ์เชิงประจักษ์จากการจัดการเรียนการสอนในบริบทพื้นที่จริง ผลการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 1 พบว่าผลการทดสอบความสามารถด้านการอ่านรู้เรื่อง (Reading Test: RT) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา

2564 มีคะแนนเฉลี่ยรวมด้านการอ่านออกเสียงและการอ่านรู้เรื่องเท่ากับ 75.46 ซึ่งต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่สำนักงานเขตพื้นที่กำหนดไว้ ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างเป้าหมายเชิงนโยบายกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ การติดตามผลการทดสอบ RT ในช่วง 2 ปีการศึกษาพบว่านักเรียนยังมีปัญหาในการอ่านจับใจความ เนื่องจากการอ่านไม่คล่องและไม่เข้าใจเนื้อเรื่อง ส่งผลให้ขาดความสนใจในการเรียน ขาดการฝึกฝน และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยอยู่ในระดับต่ำ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี, 2565)

จากบริบทและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยตระหนักว่าความสามารถด้านการอ่านรู้เรื่องและการจับใจความของนักเรียนเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนา เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเสริมสร้างความสามารถด้านการอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการอ่านในปัจจุบันมิได้จำกัดเพียงการถอดรหัสตัวอักษร หากแต่ต้องสามารถทำความเข้าใจ วิเคราะห์เหตุและผล จำแนกสาระสำคัญ และตอบคำถามได้อย่างถูกต้องและสมเหตุสมผล การพัฒนาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอนให้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จากการศึกษาแนวคิดและเทคนิคการสอนอ่าน พบว่าเทคนิค SQ3R ซึ่งเป็นแนวคิดของฟรานซิส โรบินสัน เป็นวิธีการสอนที่มีขั้นตอนชัดเจน ได้แก่ การสำรวจ การตั้งคำถาม การอ่าน การจดจำ และการทบทวน ซึ่งช่วยส่งเสริมความเข้าใจในการอ่านและการจับใจความได้อย่างเป็นระบบ (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2550) ประกอบกับการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่างานศึกษาที่ประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงกระบวนการอย่างเป็นระบบยังมีจำนวนจำกัด ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจนำเทคนิค SQ3R มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความสามารถด้านการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ความสามารถด้านการอ่านก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ความสามารถด้านการอ่านหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R กับเกณฑ์ ร้อยละ 70

3. เพื่อศึกษาความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ความสามารถด้านการอ่านหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R หลังผ่านไป 2 สัปดาห์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตของการวิจัย กำหนดขอบเขตเนื้อหา ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรในการวิจัย ดังนี้

3.1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R 5 ด้าน ดังนี้ 1) การอ่านแบบสำรวจ 2) การอ่านแบบตั้งคำถาม 3 การอ่านแบบหาคำตอบ 4) การอ่านแบบจดจำในแบบของตนเอง และ 5) การอ่านแบบทบทวน

3.1.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ในกลุ่มโรงเรียนพระงาม อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี สำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 1 จำนวน 10 โรงเรียน จำนวน 119 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านโคกกะเทียม(ราษฎร์ดำริบำรุง) อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี สำนักงานพื้นที่ประถมศึกษาลพบุรี เขต 1 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 โรงเรียน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่มซึ่งนักเรียนแต่ละห้องในลักษณะคละความสามารถ เก่ง ปานกลาง อ่อน ซึ่งได้มาโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับสลาก โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

3.1.3 ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรที่จะศึกษาประกอบด้วย

1) ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนความสามารถด้านการอ่าน และความคงทนในการเรียนรู้

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวทดลองก่อนเรียนและหลังเรียน (One-Group Pretest-Posttest Design) (ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์, 2560)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1.เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในหน่วยการเรียนรู้เรื่อง วันสงกรานต์ จำนวน 8 แผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1.1 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ประโยคน่ารู้ ครั้งที่ 1 จำนวน 1 ชั่วโมง

1.2 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ประโยคน่ารู้ ครั้งที่ 2 จำนวน 1 ชั่วโมง

1.3 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ข้อความชวนอ่าน ครั้งที่ 1 จำนวน 1 ชั่วโมง

1.4 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ข้อความชวนอ่าน ครั้งที่ 2 จำนวน 1 ชั่วโมง

1.5 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง นิทานแสนสนุก ครั้งที่ 1 จำนวน 1 ชั่วโมง

1.6 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง นิทานแสนสนุก ครั้งที่ 2 จำนวน 1 ชั่วโมง

1.7 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง ชวนอ่านบทร้อยกรอง ครั้งที่ 1 จำนวน 1 ชั่วโมง

1.8 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 เรื่อง ชวนอ่านบทร้อยกรอง ครั้งที่ 2 จำนวน 1 ชั่วโมง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ จำนวน 3 ตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ

2.2 แบบวัดความคงทนในการเรียนรู้ คือ การวัดซ้ำหลังจากเวลาผ่านไปแล้ว 2 สัปดาห์ โดยใช้เครื่องมือในการวัด ตามข้อ 2.1

3.ชุดฝึกทักษะ

3.1 ชุดฝึกทักษะการอ่านภาษาไทย

3.2 แบบประเมินชุดฝึกทักษะการอ่านภาษาไทย

ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และชุดฝึกทักษะการอ่านภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพดังนี้

(1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R ผู้วิจัยศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 1 การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 ควบคู่กับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคนิค SQ3R แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 8 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง โดยครอบคลุมขั้นตอนการอ่านแบบสำรวจ การตั้งคำถาม การอ่านเพื่อหาคำตอบ การจดจำสาระสำคัญ และการทบทวน จากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมขององค์ประกอบ โดยวิเคราะห์ค่าคะแนนเฉลี่ยตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2556) ผลการประเมินพบว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่าดับ 4.86 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.27 จึงสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

(2) ผู้วิจัยพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 3 ตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ โดยวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้ตาม Bloom’s Taxonomy (Revised) และจัดทำตารางวิเคราะห์ข้อสอบ จากนั้นนำแบบทดสอบเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยคัดเลือกข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบคุณภาพข้อสอบ ผลการวิเคราะห์พบว่าข้อสอบมีค่าความยากง่าย อยู่ระหว่าง 0.27–0.50 ค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.23–0.46 และมีค่าความเชื่อมั่นตามสูตร KR-20 เท่ากับ 0.83 ซึ่งแสดงว่าแบบทดสอบมีคุณภาพเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในการวิจัย (ภัทรวรรณ พิมพา, 2562)

(3) ผู้วิจัยพัฒนาชุดฝึกทักษะการอ่านภาษาไทยจำนวน 4 ชุด ได้แก่ ประโยคน่ารู้ ข้อความชวนอ่าน นิทานแสนสนุก และชวนอ่านบทร้อยกรอง โดยออกแบบกิจกรรมและแบบฝึกให้สอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้และระดับความสามารถของผู้เรียน จากนั้นนำชุดฝึกทักษะเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามวิธีของ Likert และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งชุดฝึกทักษะมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 แสดงว่าสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้อย่างเหมาะสม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านโคกกะเทียม (ราษฎร์ดำริบำรุง) อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 1 โดยผู้วิจัยขออนุญาตเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการและดำเนินการสอนด้วยตนเอง ก่อนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยชี้แจงแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R ร่วมกับชุดฝึกทักษะแก่นักเรียน จากนั้นดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 3 ตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ แล้ว

จัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 8 แผน ใช้เวลา 8 ชั่วโมง เมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Posttest) ด้วยแบบทดสอบฉบับเดียวกับก่อนเรียน และนำคะแนนไปวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อตรวจสอบสมมติฐาน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอีกครั้งหลังจากผ่านไป 2 สัปดาห์ เพื่อประเมินความคงทนในการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายตามแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด (2560)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีขนาดเล็ก (n = 12) และข้อมูลไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติพาราเมตริก จึงเลือกใช้สถิตินอนพาราเมตริกในการทดสอบสมมติฐาน การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการอ่านก่อนเรียนและหลังเรียน รวมถึงการศึกษาความคงทนในการเรียนรู้หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค SQ3R ใช้การทดสอบ The Wilcoxon Signed-Rank Test สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน นอกจากนี้ การวิเคราะห์ความเหมาะสมของชุดฝึกทักษะการอ่านใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยพิจารณาความเหมาะสมตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2560) ซึ่งกำหนดให้ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำกว่า 1.00 ถือว่าอยู่ในระดับเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้

4. ผลการวิจัย

1. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียน มีผลแสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียน

การทดสอบ	n	$\bar{X}$	S.D.	T^+	T^-	T
ก่อนเรียน	12	5.63	1.67	136	0	0*
หลังเรียน	12	12.25	2.60			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($T_{(.05)}$ = 35)

จากตาราง 24 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 5.63 ($\bar{X}$ = 5.63, S.D. = 1.67) และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 12.25 ($\bar{X}$ = 12.25, S.D. = 2.60) เมื่อทำการทดสอบอันดับที่มีเครื่องหมายกำกับของวิลคอกสัน การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม มีผลแสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 เรื่องจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่าน กับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	T^+	T^-
หลังเรียน	12	15	12.25	1.48	59	-7
เทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70	12	15	13.42	0.92		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($T_{(.05)}$ = 35)

จากตาราง 2 พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่าน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เฉลี่ยได้เท่ากับ 12.25 ($\bar{X}$ =12.25, S.D. = 1.48) คิดเป็นร้อยละ 77.70 ของคะแนนเต็ม ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ ร้อยละ 70 จากการทดสอบอันดับที่มีเครื่องหมายกำกับของวิลคอกสัน พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่าน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาหลังผ่านไป 2 สัปดาห์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ ใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีผลแสดงดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาความคงทนในการศึกษาจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	การทดสอบผ่านไป 2 สัปดาห์	$\bar{X}$	S.D.	T^+	T^-	T
หลังเรียน	12	15	12	23.31	2.60	119.5	16.5	16.5*

จากตาราง 3 พบว่าหลังจากการทดสอบผ่านไปแล้วสองสัปดาห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีผลการทดสอบภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =23.31, S.D. = 2.60) เมื่อพิจารณาพบว่า นักเรียนมีผลการทดสอบหลังผ่านไปแล้ว 2 สัปดาห์

5. อภิปรายผล

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้คำถามกระตุ้นการคิดและการ

อ่านอย่างเป็นขั้นตอน นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติตามชุดฝึกทักษะที่ออกแบบสอดคล้องกับขั้นตอนของเทคนิค SQ3R ทำให้สามารถอ่านเพื่อความเข้าใจ ค้นหาคำตอบจากข้อความ และจดจำกระบวนการอ่านได้อย่างถูกต้อง กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตามทฤษฎี Constructionism ที่มุ่งให้นักเรียนสร้างความรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ที่เน้นการจัดการเรียนรู้เป็นลำดับขั้นเพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (Bruner, 1966) รวมถึงแนวคิดของ Maccini และ Gagnon ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีขั้นตอนชัดเจนช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ (Maccini & Gagnon, 2006) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของรวิฐา ศรีมงคล (2560) ซึ่งพบว่านักเรียนที่เรียนด้วยเทคนิค SQ3R มีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านเพื่อความเข้าใจหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และงานวิจัยของกนกกาญจน์ ศรีตะวัน (2562) ที่พบว่าการใช้ชุดฝึกทักษะที่พัฒนาอย่างเป็นระบบสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (กนกกาญจน์ ศรีตะวัน, 2560)

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ผ่านชุดฝึกทักษะที่ออกแบบตามขั้นตอนของเทคนิค SQ3R ซึ่งเป็นกระบวนการอ่านเพื่อความเข้าใจอย่างเป็นระบบ ช่วยให้นักเรียนสามารถตั้งคำถาม วิเคราะห์เนื้อหา สรุปความ และทบทวนความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและสามารถเรียกคืนความรู้มาใช้ในการตอบคำถามได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาณิศา เคหะรักษ์ (2563) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการอ่านอย่างเป็นขั้นตอนและการฝึกตั้งคำถามช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการอ่านอย่างมีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับแนวคิดของ ปิยฉัตร ประทุมรัตน์ (2561) ที่ระบุว่าการเรียนรู้ที่มีความคงทนต้องอาศัยการประมวลผลข้อมูลอย่างมีความหมายและการทบทวนซ้ำ ซึ่งเทคนิค SQ3R สนับสนุนการจัดเก็บความรู้ในระบบความจำระยะยาว ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R มีความคงทนในการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจากกิจกรรมการเรียนรู้มีการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิมและการนำไปใช้ในชีวิตจริง นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติผ่านชุดฝึกทักษะตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำและให้ผลย้อนกลับเชิงบวก ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการนำเสนอผลงาน ส่งผลให้นักเรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของฮามีนะ โซ๊ะสะตา (2561) ที่พบว่านักเรียนมีความคงทนทักษะการอ่านภาษาไทยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของ Travers (1967) ที่ระบุว่าความคงทนในการเรียนรู้เกิดจากการเรียนเกินหรือการฝึกซ้ำจนเกิดความชำนาญ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความจำระยะยาวและความมั่นคงของทักษะการเรียนรู้

6. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.1 การจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิค SQ3R ครูควรเตรียมความพร้อมและวางแผนด้านเวลาเพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้อย่างครบทุกขั้นตอนและควบคุมระยะเวลาในการทำกิจกรรม

1.2 นักเรียนบางคนที่ทำกิจกรรมตามชุดฝึกทักษะไม่ทันเพื่อน ครูควรกระตุ้น และให้คำแนะนำแก่นักเรียน หรือใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และให้นักเรียนได้เรียนรู้ไปพร้อมกับเพื่อน ไม่รู้สึกเบื่อ

1.3 ขั้นการตั้งคำถาม (question) ครูควรใช้สื่อหรือวิธีการที่หลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสงสัย คาดคะเนคำตอบ และควรฝึกให้นักเรียนตั้งคำถามสำคัญเกี่ยวกับการอ่านข้อความที่พบที่พบ เพื่อสร้างความรู้สึกอยากรู้อยากเรียน คาดคะเนคำตอบ วางแผนในการแก้ปัญหาในการค้นหาคำตอบ

1.4 ครูควรกระตุ้นให้นักเรียนกล้าแสดงออก และแสดงความคิดเห็นออกมาแม้ว่าจะเป็นความคิดเห็นที่แตกต่างกันหรือไม่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การอภิปรายและการสรุปที่ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R ไปใช้กับเนื้อหาหรือรายวิชาอื่น ๆ เพื่อศึกษาว่าวิธีการจัดการเรียนรู้แบบนี้เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับเนื้อหาหรือวิชาใดบ้าง

2.2 ควรมีการศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R ที่มีต่อตัวแปรอื่น ๆ เช่น ความสามารถในอ่านคิดวิเคราะห์ ส่งเสริมทักษะการสังเคราะห์ ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศความสามารถการเชื่อมโยงการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น

2.3 ควรนำผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ3R เปรียบเทียบกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบอื่น ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนกกาญจน์ ศรีตะวัน. (2560). *ผลการใช้ชุดฝึกทักษะการอ่านเพื่อจับใจความโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคซี ไอ อาร์ ซี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์].

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

ปาณิศา เคหะรักษ์. (2563). การพัฒนาความสามารถในการจดจำคำศัพท์โดยใช้เทคนิคการเล่านิทาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนกรรณสูตศึกษาลัย จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารศาสตร์การศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, 4*(2), 1–14. https://kuojs.lib.ku.ac.th/index.php/jehds/article/view/3591

ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. (2560). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.

ปิยฉัตร ประทุมรัตน์. (2561). *การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษโดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับทฤษฎีพหุปัญญาที่ส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร].

ภัทรวรรณ พิมพา. (2562). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร].

รวิฐา ศรีมงคล. (2560). *การพัฒนาความสามารถการอ่านเพื่อความเข้าใจโดยการจัดการเรียนรู้แบบ SQ3R ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์].

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี. (2565). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2565.* https://www.sesalop.go.th

สุคนธ์ สินธพานนท์. (2560). *ครูยุคใหม่กับการจัดการเรียนรู้สู่การศึกษา 4.0.* ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิทย์ มูลคำ, & อรทัย มูลคำ. (2550). *กลยุทธ์การสอนคิดวิเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ภาพพิมพ์.

ฮามีนะ โซ๊ะสะตา. (2561). *ผลการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนมุ่งเน้นประสบการณ์ภาษาแบบประยุกต์ (CLEA) ที่มีต่อทักษะการอ่านภาษาไทยของนักเรียนที่อ่านไม่ได้ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์].

Bruner, J. S. (1966). *Toward a theory of instruction.* Harvard University Press.

Maccini, P., & Gagnon, J. C. (2006). *Mathematics strategy instruction (SI) for middle school students with learning disabilities.* LD OnLine. https://www.ldonline.org/article/Mathematics_Strategy_Instruction_%28SI%29

Travers, R. M. W. (1967). *Essentials of learning: An overview for students of education* (2nd ed.). Macmillan.

Research Paper
JBER Scope: Education

Construction The Exercise Book for Piano Beginner Students

Guo Yongsheng [1*], Watcharpong Supattarachiyawong [2]

[1,2]Faculty of Music, Bangkok Thonburi University, Thailand
Corresponding Author: Guo Yongsheng
✉: * 1914836785@qq.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 21 May 2026; Revised: 04 June 2026; Accepted: 04 July 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

This thesis aims to investigate the techniques for elementary piano foundation learning and develop a dedicated exercise book for piano beginners, and it primarily employs qualitative research methods to achieve these objectives. This thesis used the qualitative research, respondents highlighted that piano beginners' foundational instruction should prioritize the establishment of correct hand posture, stable finger support, relaxed wrists, and scientific touch, with Non legato playing serving as the basis for constructing a solid technical framework. For introductory teaching, the Bayer method is commonly used for basic music notation and rhythmic training, supplemented by Hanon exercises to enhance finger dexterity and the Czerny series for technical consolidation, while gradually incorporating articulations such as legato and staccato. This integrated teaching strategy achieves a balance between standardized foundational training and progressive skill development. The core outcome of this research is the compilation of a specialized piano exercise book targeted at absolute beginners. Centered on the foundational training demands of the introductory stage, the book systematically develops practical and targeted practice materials that can be used for both classroom teaching and independent practice. It effectively addresses the core learning needs of novice pianists, covering essential fundamental skills including music reading, hand posture, rhythm, and fingering.

Keywords: Piano Foundation Learning, Piano Beginners, Piano Exercise Book

1. Introduction

In recent years, music education has gradually gained public attention. As a vital component of music education, piano education plays a crucial role in the comprehensive development of musical abilities. However, beginners often have many questions regarding their learning, such as how to get started, how to make progress, whether traditional teaching methods are appropriate, and the future development direction of piano teaching.

Classical piano serves as the foundation of piano learning. Its rigorous technical system and profound musical heritage form the core pathway for beginners to improve their performance skills. For beginners in the initial stage, classical piano training is not merely about playing musical pieces. Instead, it involves refining finger flexibility, independence, and force control through basic exercises like scales, arpeggios, and chords; developing a sense of voice layering through polyphonic works; and establishing musical logical thinking by analyzing the structure of classical pieces. These core training elements are precisely the keys to building a

solid foundation in piano performance.

Beginners in piano often fall into the trap of "prioritizing pieces over fundamentals" when learning classical piano. Some may also feel daunted by the complex rhythms and high demands for emotional expression in classical works, leading to slow improvement in skills and a lack of texture in their performances. In fact, the introductory training of classical piano follows a clear progressive sequence: starting with basic etudes such as Beyer and Czerny Op. 599 to strengthen finger foundation, moving on to Bach's Easy Piano Pieces to develop polyphonic thinking, and then progressing to simple sonatas by Mozart and Beethoven to experience the "breathing" of musical phrases and the expression of emotions. Each step provides precise support for the advancement of performance skills.

2. Literature Review

Music allows us to find calm amid noise, gain relaxation when we are tense, and even purify and nourish our souls helping us perceive and enjoy the beauty it brings. Musical instruments are indispensable in music teaching, and the piano is one such instrument. When learning elementary piano, students need to strengthen their understanding of music theory knowledge. Though this knowledge may seem simple on the surface, truly mastering and comprehending music theory is actually quite difficult, which also makes it a key challenge for teachers in their instruction.

Music theory, the discipline that studies the fundamental laws and principles of music, forms the bedrock of musical composition, performance, and comprehension. The piano, as a representative instrument of both classical and modern music, is designed not only for physical structural rationality but also for its intrinsic connection to the richness and artistry of musical expression. The reciprocal influence between music theory and piano design constitutes a vital driving force in the advancement of musical artistry (Zeng Haitao, 2025).

The piano, as an instrument particularly suited to early learning and offering a comprehensive musical education, has long been the instrument of choice for aspiring musicians. Whether pursuing music professionally or engaging in extracurricular study, children invariably encounter this keyboard instrument to some degree. According to incomplete statistics, China currently has 40 million young piano learners, accounting for 80% of the global total, making our nation a veritable powerhouse in piano education. However, behind this flourishing phenomenon, the rapid increase in learners inevitably leads to disparities in piano education resources, particularly in the early stages. This results in many young learners starting with enthusiasm but gradually losing interest or abandoning their studies. Even among those who persevere, genuine passion for the piano is often absent, with the instrument instead becoming a burden. The root cause lies primarily in students failing to truly master the instrument during their learning journey, or merely acquiring superficial knowledge. When the difficulty level increases slightly, they feel overwhelmed, unable to continue, and consequently lose interest in learning the piano (Hao Nan, 2022).

Learning to read music is a crucial prerequisite for the correct and systematic study of piano or other musical subjects, much like how primary school mathematics requires familiarity with numbers, or language learning begins with pinyin, stroke order, and basic characters. Indeed, one may hear of certain renowned pop singers who cannot read musical notation, or worldclass tenor singers who lack this skill – yet have they not all become accomplished musicians? Indeed, there have been isolated cases of exceptionally gifted musicians who did not read music. However, it is crucial to understand that this is merely an illusion. Had they received training in reading music, they might have achieved fame sooner or attained greater heights. For the vast majority, recognising the pivotal role of music notation is the widely accepted common sense (Hao Nan, 2022).

At present, with the improvement in material living standards and the broadening horizons of children's education, many parents no longer focus solely on their children's academic performance. They have come to recognise the urgent need to cultivate their children's comprehensive interests and diverse skills holistically. The piano has become one of the key choices for many parents seeking to develop their children's special talents. Currently, certain challenges persist during the initial stages of piano learning. Establishing a sound learning philosophy is crucial, enabling children to acquire piano techniques through enjoyment and engagement, thereby achieving the ultimate goal of enhancing artistic literacy (Liu Tingting, 2019).

In the process of piano performance, the performer's technique constitutes a vital component, and this technique plays an extremely important role in the expression of musical emotion. Musical emotion is the very soul of piano performance, and the key to its expression lies in the performer's ability to undertake a reasonable secondary creation of the music within the piece. This requires the performer to skilfully employ various piano techniques during the performance. Furthermore, the expression of musical emotion also demands that the performer possesses a profound understanding of the work, thereby infusing it with soul. To achieve this appropriate secondary creation of the work, the performer must master diverse piano techniques and apply them judiciously according to the piece's specific demands. This enables the emotional essence of the musical work to be conveyed through the varied techniques employed. (Yang Yan, 2023)

Scientific research indicates that learning the piano constitutes one effective method for developing children's right brain hemispheres and enhancing their intellectual capabilities. Piano practice and performance demand not only considerable dexterity in the fingers but also seamless coordination throughout the entire body. Through sustained training, children experience marked development across multiple faculties. The initial stage of piano instruction, serving as the foundational phase of the entire learning process, warrants particular emphasis (Zhu Xiaofei & Jia Yumeng, 2019) (Guo, 2017; Yu et al., 2018; Zhang, 2015).

The piano occupies a pivotal position within the musical realm, owing to its rich expressive capabilities, expansive tonal range, and distinctive timbre. Playing techniques and skills serve as vital means for pianists to interpret compositions and convey emotion. From its inception to the present day, piano performance techniques and skills have undergone a lengthy and intricate developmental process. This journey represents not only the continuous refinement of playing artistry but also a vivid reflection of musical culture across different historical periods. Piano techniques and skills from different eras each possess distinctive characteristics, yet all have evolved through a process of both inheritance and innovation, collectively constructing the grand edifice of piano performance art. Studying the development of piano techniques and skills assists performers in accurately grasping the developmental patterns of these arts, thereby providing a solid theoretical foundation for contemporary piano performance practice and pedagogy (Zhang Qianqian, 2025).

3. Research Methodology

This paper employs quantitative research methods, while this thesis mainly adopts qualitative research methods.

1. Sample Characteristics and Data Collection

1.1 Sample Characteristics

The thesis 《Construction the Exercise Book for Piano Beginner Students adopts a

qualitative research approach. It applies research methods from music pedagogy and piano performance technique studies. Subsequently, the research targets piano beginners (defined as those with systematic piano learning experience ≤ 6 months and no passing score in the Piano Grade 1 proficiency test). A sample of 30–50 students was selected from zerobased classes at professional piano training institutions, piano introductory interest classes in primary and secondary schools, and beginner students on formal online music platforms. Covering the 6–12 age group, the sample was evenly distributed by gender, age (6–8 years old, 9–12 years old), and learning duration (0–3 months, 3–6 months). The practice process of the sample was tracked and observed, with a focus on exploring the effective implementation paths of piano practice in professional learning. By analyzing the learning characteristics and practice needs of beginner piano students, the research conducted data analysis using a scientific practice theoretical framework (Zhao, 2024).

1.2 Data Collection

This study centres on the compilation of piano exercise books for beginner students. Data collection and the overall research were systematically advanced through three methodologies: literature review, interview outlines, and observation scales, with the entire process adhering to standard research procedures.

2. Analytical Method

This exercise book employs a progressive training model to explore the relationship between basic skill practice and beginner piano learning effectiveness. To ensure the scientific of skill training during the compilation process, a step-by-step progressive design is applied to the practice content, following the logic that basic skills lay the foundation for advanced performance. This approach helps to mitigate potential learning difficulties, such as irregular hand posture, uncoordinated finger movement, and difficulty in rhythm mastery. By applying this method, the supporting guidance (e.g., hand posture tips, rhythm prompts) and feedback prompts (e.g., common mistake reminders) are also designed in a progressive manner to ensure robust learning effects for beginners.

4. Results

4.1 Core Conclusions on Fundamental Teaching Techniques

The core conclusions on fundamental piano teaching techniques emphasize establishing correct hand posture, finger support, relaxed wrists, and scientific touch as the foundation for beginners. Nonlegato playing is essential for building this base. Effective methods include using the Bayer method for sightreading and rhythm, Hanon exercises for finger flexibility, and Czerny studies to consolidate technique. Introducing legato and staccato gradually supports a structured, progressive learning process.

Common beginner challenges such as stiff fingers, improper hand shape, and rhythm inaccuracies should be addressed through segmented practice, slow metronome work, and immediate correction of sightreading mistakes. Prioritizing quality over quantity in practice prevents inefficient repetition. For young children, practice sessions should be strictly time-limited to maintain focus and effectiveness.

4.2. Exercise book Design Outcomes

This practice book, specifically designed for absolute beginners to piano, has been formally compiled. It serves as a systematic and scientifically structured introductory piano textbook. The cover design adheres to principles of simplicity, readability, and musical artistry, highlighting core piano-learning themes and piano-related visual elements.

The content progresses from basic to advance through a spiral curriculum, comprehensively covering essential foundational and intermediate piano skills: thumb-to-little-finger coordination exercises, five-finger chord practice, Thompson's Elementary Piano

Method, Hanon Piano Exercises (Op. 10, No. 1), Bayer's 26th Etude, and Czerny's Op. 599, 849, 299, plus Bach's Minuet No. 1.

Each exercise clearly outlines training objectives, practice methods, and recommended duration. While building foundational finger techniques, it emphasizes developing hand-eye coordination, harmonic aural perception, and contrapuntal musical thinking. This comprehensive piano primer balances technical training with musical literacy.

Example:

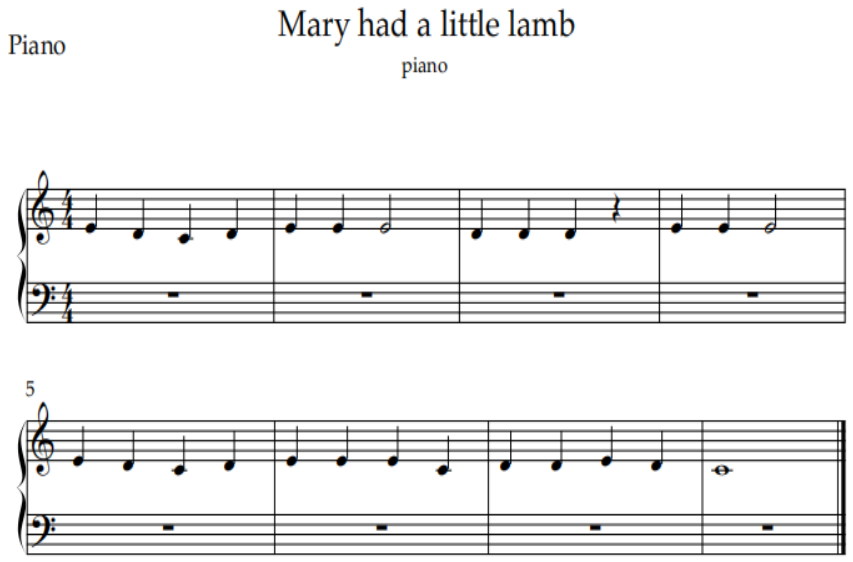

Figure1: exercise book
Source: Guo Yongsheng,2025

Content	Practical
1. Name of the exercise	Mary had a little lamb
2. The exercise for development	1.Gain an initial understanding of the musical staff and become familiar with the placement of notes on the stave. 2.Master proper hand posture and finger technique, developing steady and even playing ability. 3.Learn simple rhythmic patterns, practicing singing while playing to coordinate hands, eyes, voice, and mind. 4.Stimulate beginners' interest in piano playing and build confidence in learning.
3.Practical this exercise	1.Build a solid foundation in finger technique and music reading for future musical studies. 2.Help students adapt to keyboard spacing and develop stable hand positioning.

	3.Cultivate the habit of sight-reading while playing to enhance sight-reading skills. 4.Ideal for classroom demonstrations and home practice simple and easy to remember, delivering quick sense of accomplishment.
4.Method of practice	1.Breakdown Practice: Start by practicing each hand separately. Master the right hand first, then move to the left hand, and finally combine both hands. 2.Slow Practice: Begin at a slow tempo, ensuring each note is clear and rhythmically precise before gradually increasing speed. 3.Sing While Playing: Vocalize note names or solfège syllables to reinforce pitch memory. 4.Section Practice: Break the piece into short phrases, mastering each segment before playing the entire work. 5.Maintain Hand Position: Keep a natural, relaxed hand shape with fingertips upright and wrists steady without wobbling.
5. Training time	**Each practice session:** 10–15 minutes **Practice frequency:** 1–2 times daily **Mastery timeline:** 3–5 days to achieve basic proficiency in complete performance

Example:

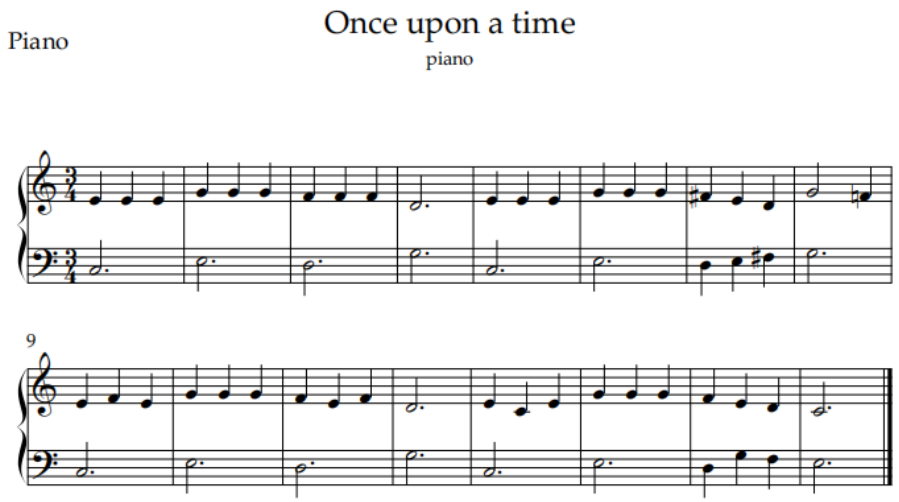

Figure2: exercise book
Source: Guo Yongsheng,2025

Content	Practical
1. Name of the exercise	Once upon a time
2. The exercise for development	1.Consolidate rhythmic combinations of half notes, quarter notes, and eighth notes to enhance rhythmic stability. Develop smooth, singing-like playing with both hands, cultivating soft touch and musical expression. 2.Strengthen finger lifting exercises to improve finger independence and support, resulting in clearer, more even tone. 3.Enhance coordination between melody and accompaniment in both hands, introducing phrasing and breathing techniques. 4.Familiarize yourself with finger position shifts in simple keys like C major and G major to improve sight-reading and sight-playing skills.
3.Practical this exercise	1. Laying the foundation for learning pieces with melody and accompaniment, suitable for transitioning from beginner to intermediate levels. 2.Developing fundamental musical skills such as smooth playing and dynamic expression. 3.Strengthening finger dexterity through high-lifting exercises to build technical groundwork for more challenging pieces. 4.Enhancing hand coordination and independent control to prepare for future studies in counterpoint and sonatinas. 5.Features melodically beautiful and memorable pieces suitable for classroom performances and daily practice, enhancing learning motivation.
4.Method of practice	1.Breakdown Practice: First practice the right-hand melody separately, then the left-hand accompaniment, ensuring each flows smoothly. 2.Incorporate high-lifting fingers at slow tempo, actively lifting each finger and striking keys firmly to ensure clear articulation.

	3.Slow Phrase Practice: Practice by musical phrases, gently lifting hands at the end of each phrase to simulate breathing. 4.Emphasize Melody: Play the right hand slightly louder and with singing legato, while the left hand remains soft and steady, never overpowering the melody. 5.Counting Practice: First clap the beat while singing the notes, then play to ensure accurate and even rhythm. After mastering, play continuously, paying attention to dynamic changes and musical expression.
5. Training time	**Each practice session:** 15–20 minutes **Including specialized high-finger-lift exercises:** 3–5 minutes **Practice frequency:** Once daily **Mastery timeline:** 5–7 days to achieve complete, fluent performance

The exercise book's language aligns with beginner cognition. The foundational section is concise and self guide, while the advanced section highlights technical challenges requiring teacher guidance. Supplementary tools include demonstration diagrams, fingering markings, and error alerts, making it suitable for classroom instruction, home study, and exam preparation.

4.3 Key Consensus from Expert Interviews

Three piano education experts (Chen Dongmin, Zhan Le, Yuan Jie) unanimously agree that exercise book design must align with learners' cognitive and hand development stages:

Experts endorsed the exercise book's repertoire selection, difficulty progression, and targeted technical training, but noted issues including insufficient relevance and authority of some references, and limited optimization of exercise recommendations for beginners.

4.4 IOC Evaluation Results

Three experts assessed the study using the Content Validity Index (IOC). Overall indicators were generally reasonable, but scores for piano theory content validity and reference material validity were notably low, identifying these as core areas requiring optimization.

5. Conclusion

The exercise book developed in this study effectively overcomes the limitations of existing beginner practice materials by offering a structured, standardized, and practical learning pathway for absolute beginners. It addresses common issues such as abrupt difficulty increases and lack of focus found in traditional resources. By integrating technical training with musical expression, the book simultaneously develops finger technique, music reading, rhythmic control, and harmonic perception.

Striking a balance between enjoyment and practicality, the exercise book enhances

learners' interest and motivation for sustained practice. It functions not only as a technical training tool but also as a means to cultivate musical perception and aesthetic appreciation. Through carefully selected classical etudes and short pieces, beginners engage with musical rhythm and emotion during foundational training, establishing an aesthetic basis for future musical development.

This study acknowledges certain shortcomings in its reference list, including the inclusion of literature with limited relevance, insufficient authority, and outdated content that does not fully reflect the latest research in piano education. Future efforts should focus on reevaluating literature selections to prioritize highly relevant, authoritative core publications, incorporate cutting-edge research findings, and maintain a regularly updated reference system.

Regarding practice recommendations, some exercises' suitability for beginners requires improvement, with the progression of difficulty in advanced exercises needing to be smoother. Practice materials should be adjusted based on learner feedback, featuring more engaging exercises tailored to young beginners and refining the difficulty gradient. Additionally, differentiated practice modules should be developed to suit various learning contexts.

Current teaching practices indicate that some piano instructors lack systematic professional development and pedagogical reflection, often favoring repertoire over fundamentals and speed over quality. This approach risks cultivating poor playing habits and may lead to physical injuries such as skeletal issues or tendonitis. Therefore, strengthening teacher training and establishing scientific teaching principles are essential for effective and safe piano education.

In beginner piano instruction, foundational training and interest cultivation are interconnected and mutually reinforcing. Emphasizing rigorous, standardized technical training does not diminish the importance of fostering learner interest. Instead, it requires precise control and systematic development of key technical fundamentals without suppressing enthusiasm or hindering physical growth. foundational training can be enhanced by incorporating gamified, task-based, and scenario-driven designs. These methods transform repetitive hand position and finger exercises into engaging, goal-oriented activities, enabling learners to experience a sense of achievement as they progress. This approach effectively balances the cultivation of solid technical fundamentals with sustained interest, promoting their synergistic development.

6. Discussion

The exercise book developed in this study effectively addresses the shortcomings of existing beginner practice materials, providing structured, standardized, and actionable learning pathways for absolute beginners. It resolves the issues of abrupt difficulty jumps and lack of focus found in traditional materials. Through its integrated design combining “technical training with musical expression,” it simultaneously cultivates finger technique, music reading skills, rhythmic control, and harmonic perception. Balancing both enjoyment and practicality, it effectively boosts learners' interest and motivation for sustained practice. This exercise book serves not only as a technical training tool but also as a vital vehicle for cultivating musical perception and aesthetic appreciation. Through the thoughtful arrangement and selection of classic etudes and short pieces, beginners experience the rhythmic flow and emotional depth of music during foundational training, laying a solid aesthetic foundation for their subsequent, more advanced musical studies.

7. Suggestions

This exercise book integrates foundational and advanced learning organically in its content design. The introductory stage focuses on solidifying performance techniques and

music theory fundamentals, while the advanced stage progressively introduces pieces of increasing difficulty. This forms a scientifically structured, step-by-step learning system that helps learners steadily enhance their comprehensive performance skills. Simultaneously, the exercise book features differentiated practice modules tailored to distinct learning objectives including recreational learning, exam preparation, and professional development precisely matching the needs and developmental goals of various learner types. Furthermore, the exercise book will implement a dynamic update mechanism, continuously refining content based on cutting edge piano education theories and learner feedback to enhance its timeliness and applicability.

To align with digital learning trends, the exercise book will integrate modern technology to develop complementary online resources. These will encompass diverse formats such as audio demonstrations, video explanations, interactive rhythm training, and engaging music reading games. This approach achieves complementary strengths between print materials and online resources, enriching learning scenarios and practice methods. To guide self-directed learning, the exercise book will include self-assessment checklists and standardized practice log templates. These tools will encourage learners to conduct periodic reviews and engage in self reflection, gradually developing their abilities for independent study, self correction, and continuous improvement.

At the implementation level, teachers should strengthen their professional development and engage in regular teaching reflection. They should systematically study piano pedagogy and child development psychology, tailoring personalized teaching plans based on learners' age characteristics, cognitive levels, and the physiological development patterns of their hands. During instruction, emphasize timely and precise feedback to accurately identify technical issues and conceptual misunderstandings, providing concrete, actionable improvement strategies. Simultaneously, flexibly adjust teaching content and difficulty levels based on the learner's actual progress to achieve scientific, efficient, and learner centered piano initiation instruction.

References

Guo, X. (2017). *The importance of acquiring correct hand position and playing technique in the initial stage of piano performance.* Yellow River Voice, (1), 28–29.

Hao, N. (2022). *On key aspects of piano learning in the initial stage (Part one): Fundamental techniques.* Musical Instruments, (6), 56–58.

Hao, N. (2022). *On key aspects of piano learning in the initial stage (Part two): Music notation systems.* Musical Instruments, (7), 49–51.

Liu, T. (2019). An exploration of effective strategies for the initial stage of piano learning. Science, Education and Culture *Review (Late Edition), (24)*, 147–148, 151.

Yang, Y. (2023). *A brief analysis of the crucial role of piano performance techniques in musical emotional expression.* Yellow River Voice, (24), 114–117.

Yu, Y., & Li, C. (2018). *A brief analysis of how piano beginners can achieve success.* Yellow River Voice, (16), 108.

Zeng, H. (2025). *The interplay between music theory and piano design: An analysis of innovative approaches.* Art Panorama, (13), 108–110.

Zhang, Q. (2025). *On the development of piano performance techniques and skills.* Craftsmanship, (8), 84–86.

Zhang, Y. (2015). *Issues to note in piano instruction during the initial learning stage.* Northern Music, 35(15), 128.

Zhao, S. (2024). *A study on performance techniques for commonly used repertoire in piano beginner instruction.* Theatre Home, (27), 103–105.

Zhu, X., & Jia, Y. (2019). *A brief discussion on issues teachers should pay attention to during the initial stage of children's piano learning.* Tomorrow's Fashion, (17), 141.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

การศึกษาผลของการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกต่อสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์ต่อสุขภาพในวัยรุ่นที่มีน้ำหนักเกิน

ธัญญาวัฒน์ หอมสมบัติ[1*] ศักดา แก้วพิลา[2] และนิ่มนวล แก้วพิลา[3]

[1,2,3]คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี, ประเทศไทย

Thanyawat Homsombat[1*], Sakda kaewpila[2], and Nimnoul Kaewpila[3]
[1,2,3]Faculty of Education, Thailand National Sports University, Udon Thani Campus, Thailand
✉: * nimnoul@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 22 May 2026; Revised: 05 June 2026; Accepted: 05 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกต่อสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพในวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกิน และ (2) เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพระหว่างก่อนการจัดกิจกรรมและหลังการจัดกิจกรรมในสัปดาห์ที่ 8 การวิจัยเป็นแบบเชิงทดลองขั้นต้น (Pre-experimental research) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่มีภาวะน้ำหนักเกิน มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี จำนวน 20 คน (เพศชาย 10 คน เพศหญิง 10 คน) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยโปรแกรม G*Power โดยกำหนดค่า Effect size = 0.50 ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และค่า Power เท่ากับ .80 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองคือแผนการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิก ระยะเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 1 ชั่วโมง ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC = 0.83) และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การวัดองค์ประกอบของร่างกายด้วยเครื่อง X-Scan Plus II การทดสอบนั่งงอตัวไปข้างหน้า การลุก-นั่ง 60 วินาที และการยืนกระโดดไกล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Dependent Sample t-test กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ กลุ่มตัวอย่างมีความอ่อนตัว ระยะทางกระโดดไกล จำนวนครั้งการลุก-นั่งใน 60 วินาที และมวลไขมัน เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกมีประสิทธิผลในการพัฒนาสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพและปรับปรุงองค์ประกอบของร่างกายในวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกิน

คำสำคัญ : การเต้นแอโรบิก, สมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพ, วัยรุ่น, ภาวะน้ำหนักเกิน

Abstract

This study aimed to (1) examine the effects of an aerobic dance–based physical education program on health-related physical fitness among overweight adolescents, and (2) compare mean scores of health-related physical fitness before the intervention and after the 8th week of participation. The research employed a pre-experimental design. The sample consisted of 20 overweight students (10 males and 10 females) from the Thailand National Sports

University, Udon Thani Campus. The sample size was determined using G*Power software, with an effect size of 0.50, a significance level of .05, and a statistical power of .80. The intervention instrument was an aerobic dance–based physical education program implemented over 8 weeks, three sessions per week, with each session lasting 60 minutes. The program demonstrated acceptable content validity (IOC = 0.83) and reliability (α = 0.81). Data collection instruments included body composition assessment using the X-Scan Plus II analyzer, the sit-and-reach test, the 60-second sit-up test, and the standing long jump test. Data were analyzed using mean, standard deviation, and dependent samples t-test. The findings revealed that after completing the 8-week program, participants showed statistically significant improvements at the .05 level in flexibility, standing long jump distance, number of sit-ups completed in 60 seconds, and body fat mass. In conclusion, the aerobic dance–based physical education program was effective in enhancing health-related physical fitness and improving body composition among overweight adolescents.

Keywords: Aerobic dance, Health-related physical fitness, Adolescents, Overweight

1. บทนำ

ภาวะน้ำหนักเกิน (Overweight) เป็นภาวะที่ร่างกายมีน้ำหนักตัวมากกว่ามาตรฐาน โดยพิจารณาจากค่าดัชนีมวลกาย (Body Mass Index: BMI) อยู่ระหว่าง 25.0–29.9 กิโลกรัมต่อตารางเมตร (กก./ม²) ซึ่งคำนวณจากน้ำหนักตัว (กิโลกรัม) หารด้วยส่วนสูง (เมตร) ยกกำลังสอง (จินดารัตน์ สมใจนึก และ จอม สุวรรณโณ, 2563) สำหรับประชากรเอเชีย องค์การอนามัยโลกได้เสนอเกณฑ์ค่าดัชนีมวลกายที่เหมาะสมไว้ที่ 18.5–22.9 กก./ม² และตั้งแต่ 23 กก./ม² ขึ้นไปถือว่าเริ่มมีความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางสรีรวิทยาและองค์ประกอบของร่างกายระหว่างประชากรเอเชียและตะวันตก ปัจจุบัน ภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วนถือเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ ทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases: NCDs) ได้แก่ โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคหลอดเลือดสมอง โรคเบาหวานชนิดที่ 2 โรคข้อเข่าเสื่อม และโรคมะเร็งบางชนิด อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต สมรรถภาพทางกาย และภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ การศึกษาของอุษณีย์ วรรณาลัย (2564) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง จากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2559 ถึง 31 ธันวาคม 2563 พบว่า จากผู้ป่วยนอกทั้งหมด 327,300 คน มีผู้ที่มีข้อมูลน้ำหนักและส่วนสูงครบถ้วนจำนวน 135,112 คน เมื่อใช้เกณฑ์โรคอ้วนที่ BMI ≥25 กก./ม² พบความชุกของโรคอ้วนร้อยละ 35.6 แต่มีเพียงร้อยละ 15.9 ที่ได้รับการวินิจฉัยโรคอ้วนในเวชระเบียน นอกจากนี้ ยังพบความชุกของโรคร่วมในผู้ป่วยโรคอ้วน ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูงร้อยละ 21.3 โรคเบาหวานร้อยละ 12.3 และโรคไขมันในเลือดสูงร้อยละ 32.4 ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาการไม่ได้รับการวินิจฉัยและการจัดการที่เหมาะสม ในด้านการจำแนกโรคอ้วน ปาณิสรา ทัศนัยนา และคณะ (2556) เสนอเกณฑ์ BMI ≥30 กก./ม² เป็นเกณฑ์มาตรฐานสากลสำหรับโรคอ้วน ซึ่งความแตกต่างของเกณฑ์ดังกล่าวอาจส่งผลต่อการรายงานความชุกและการวางแผนเชิงนโยบายด้านสาธารณสุข ในกลุ่มวัยรุ่น ภาวะน้ำหนักเกินเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางร่างกายอย่างรวดเร็ว หากมีการสะสมไขมันเกินมาตรฐานอาจนำไปสู่โรคอ้วนในวัยผู้ใหญ่ รวมถึงเพิ่มความเสี่ยงต่อโรคเรื้อรังในระยะยาว ดังนั้น การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ โดยเฉพาะการ

ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นแนวทางสำคัญในการป้องกันและควบคุมน้ำหนัก (World Health Organization, 2004)

การออกกำลังกายแบบใช้ออกซิเจน (Aerobic exercise) เป็นรูปแบบการออกกำลังกายที่ร่างกายใช้พลังงานผ่านกระบวนการเผาผลาญที่ต้องอาศัยออกซิเจนอย่างต่อเนื่อง เช่น การวิ่ง ว่ายน้ำ ปั่นจักรยาน และการเต้นแอโรบิก (ปัทมา เซ้งอาศัย, 2561) การออกกำลังกายลักษณะนี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของระบบหัวใจและหลอดเลือด เพิ่มการเผาผลาญพลังงาน ลดการสะสมไขมัน และส่งเสริมความทนทานของร่างกาย การเต้นแอโรบิก (Aerobic dance) เป็นกิจกรรมการออกกำลังกายที่ผสมผสานการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างต่อเนื่องตามจังหวะดนตรี ช่วยกระตุ้นการทำงานของระบบไหลเวียนโลหิตและระบบหายใจ ส่งผลให้ร่างกายใช้พลังงานเพิ่มขึ้นและเกิดการปรับตัวทางสรีรวิทยา ซึ่งอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของร่างกาย องค์ประกอบของร่างกาย (Body Composition) เป็นตัวชี้วัดสำคัญที่สะท้อนภาวะสุขภาพ ประกอบด้วย ดัชนีมวลกาย (BMI) ร้อยละไขมันในร่างกาย (%Body Fat) มวลไขมัน (Fat Mass) มวลปราศจากไขมัน (Fat-Free Mass: FFM) มวลกล้ามเนื้อ (Muscle Mass) ปริมาณน้ำในร่างกายทั้งหมด (Total Body Water: TBW) มวลกระดูก (Bone Mass) ระดับไขมันในช่องท้อง (Visceral Fat Rating) และอัตราส่วนรอบเอวต่อรอบสะโพก (Waist-to-Hip Ratio: WHR) โดยทั่วไป เพศชายควรมีร้อยละไขมันไม่เกิน 25% และเพศหญิงไม่เกิน 32% เพื่อสุขภาพที่เหมาะสม (American College of Sports Medicine, 2022)

แม้ว่าการออกกำลังกายแบบแอโรบิกจะได้รับการยอมรับว่ามีประโยชน์ต่อสุขภาพ แต่ยังมีข้อจำกัดของข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับผลของโปรแกรมการเต้นแอโรบิกต่อองค์ประกอบของร่างกายในกลุ่มวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกินโดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย ดังนั้น การศึกษาผลของโปรแกรมการเต้นแอโรบิกต่อองค์ประกอบของร่างกายในวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกิน โดยเปรียบเทียบค่าก่อนการฝึกและหลังการฝึกสัปดาห์ที่ 8 จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการพัฒนาโปรแกรมการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัยรุ่นที่มีน้ำหนักเกิน ตลอดจนเป็นแนวทางสำหรับครู อาจารย์ ผู้ฝึกสอน และผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำโปรแกรมการเต้นแอโรบิกไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพ ลดความเสี่ยงต่อโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของวัยรุ่นในระยะยาว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกต่อสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์ต่อสุขภาพในวัยรุ่นที่มีน้ำหนักเกิน

2. เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพของวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกินระหว่างก่อนการจัดกิจกรรมและหลังการจัดกิจกรรมในสัปดาห์ที่ 8

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาที่มีภาวะน้ำหนักเกิน มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติวิทยาเขตอุดรธานี จำนวน 89 คน แบ่งเป็นเพศชาย 58 คน และเพศหญิง 31 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาที่มีภาวะน้ำหนักเกิน มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติวิทยาเขตอุดรธานี จำนวน 20 คน แบ่งเป็นเพศชาย 10 คน และเพศหญิง 10 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยโปรแกรม G*Power 3.1.9.4จากการศึกษาของ จันทร์ดา บุญประเสริฐ (2559) ที่ทำการศึกษาผลของการออกกำลังกายแบบหะฐะโยคะต่อสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพ พบว่า ค่าขนาดของอิทธิพล (Effect size) อยู่ในช่วง 0.4-0.6 ดังนั้นการศึกษาที่กล่าวมาจึงใช้ค่าขนาดของอิทธิพลเท่ากับ 0.5 จากค่า Effect Size ที่ได้มีค่าประมาณค่าอิทธิพลขนาดกลาง จึงใช้ค่าขนาดอิทธิพล (Effect size) = 0.50 และกำหนดให้ค่า α = 0.05 ค่า Power = 1 - β) นิยมกำหนดค่า β ร้อยละ 20 จึงได้ค่า Power ร้อยละ 80

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายโดยการจับสลากนักศึกษาที่มีภาวะน้ำหนักเกิน มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติวิทยาเขตอุดรธานี

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

1.1 แผนการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกต่อสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์ต่อสุขภาพในวัยรุ่นที่มีน้ำหนักเกิน ดำเนินการเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 1 ชั่วโมง ในวันจันทร์ พุธ และศุกร์

1.2 นำแผนการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of Congruence: IOC) ซึ่งได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.83

1.3 นำแผนการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ได้นำไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนจำนวน 30 คน ซึ่งมีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผลการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) พบว่าเท่ากับ 0.81

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบทดสอบสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพ ดังนี้

2.1 องค์ประกอบของร่างกาย (Body composition) พิจารณาจากค่าดัชนีมวลกาย (Body Mass Index: BMI) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความสัมพันธ์ระหว่างน้ำหนักตัว (กิโลกรัม) และส่วนสูง (เซนติเมตร) เพื่อประเมินระดับสมดุลของรูปร่าง ตั้งแต่ภาวะผอมเกินไปจนถึงอ้วนมาก การวัดองค์ประกอบของร่างกาย (Body composition) ใช้เครื่องมือมาตรฐาน X-Scan Plus II เพื่อประเมินมวลไขมันในร่างกาย (Body Fat) วัดเป็นร้อยละ (%)

2.2 ความอ่อนตัว (Flexibility) ทดสอบโดยการนั่งงอตัวไปข้างหน้า (Sit and reach test) มีหน่วยเป็น เซนติเมตร (cm)

2.3 ความทนทานของกล้ามเนื้อ (Muscular Endurance) ประเมินโดยแบบทดสอบการลุก-นั่งภายใน 60 วินาที (Sit-ups 60 seconds) ซึ่งใช้วัดความทนทานของกล้ามเนื้อหน้าท้องและกล้ามเนื้อแกนกลางลำตัว หน่วยการวัดเป็นจำนวนครั้งที่ทำได้ภายในเวลา 60 วินาที

2.4 ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ (Muscular Strength) ประเมินโดยการทดสอบยืนกระโดดไกล (Standing Broad Jump) ซึ่งเป็นการทดสอบความแข็งแรงของกล้ามเนื้อขา ใช้ไม้วัดเป็นเครื่องมือ และบันทึกผลเป็นระยะทาง หน่วยเป็นเมตร (m)

วิธีรวบรวมข้อมูล

1. ดำเนินการทดสอบสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพของวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกิน ก่อนการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิก

2. จัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกเพื่อพัฒนาสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพของวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 1 ชั่วโมง (วันจันทร์ พุธ และศุกร์ เวลา 16.00–17.00 น.)

3. ทำการทดสอบสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพหลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรมในสัปดาห์ที่ 8

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

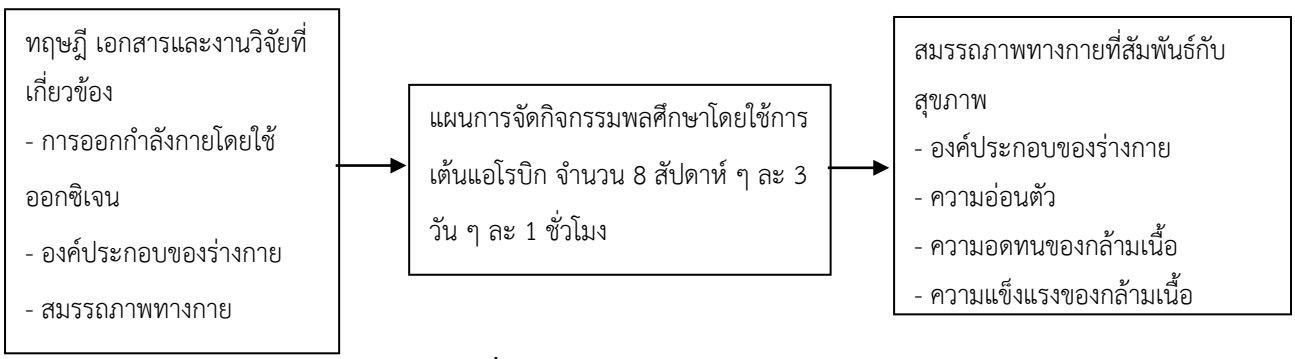
1. ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

2. ใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) โดยการทดสอบ Dependent Sample t-test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพของวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกินก่อนและหลังการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิก ในสัปดาห์ที่ 8

3. กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ 0.05

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

4.1 ข้อมูลพื้นฐาน

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน (n=32)

ตัวแปร	จำนวน (เปอร์เซ็นต์)	ตัวแปร	เปอร์เซ็นต์
เพศ		มวลไขมัน	
ชาย	10 (50.00)	เพศชาย	21.63
หญิง	10 (50.00)	เพศหญิง	23.22
ดัชนีมวลกาย (กก./ม^2.)			
น้ำหนักเกิน (23-24.99)	13 (65.00)		
อ้วนระดับ 1 (25-29.99)	3 (15.00)		
อ้วนระดับ 2 (30-40.61)	4 (20.00)		
$\bar{x}$ = 27.33 (1.56) Min-max	(24.45-38.63)		

จาก ตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 20 คน โดยแบ่งเป็นเพศชาย 10 คน (ร้อยละ 50.00) และเพศหญิง 10 คน (ร้อยละ 50.00) ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างมีดัชนีมวลกายอยู่ในเกณฑ์น้ำหนักเกิน ร้อยละ 65.00 รองลงมาคือ อ้วนระดับ 2 ร้อยละ 20.00 และอ้วนระดับ 1 ร้อยละ 15.00

4.2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพของวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกิน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพของวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกิน (n=20)

ตัวแปร	ก่อนการจัดกิจกรรม ($\bar{x}$, SD)	หลังการจัดกิจกรรมสัปดาห์ที่ 8 ($\bar{x}$, SD)
ดัชนีมวลกาย(กก./เมตร^2)	21.26 (1.80)	21.20 (1.80)
ความอ่อนตัว (เซนติเมตร)	27.15 (5.35)	30.15 (3.39)
กระโดดไกล (เซนติเมตร)	35.56 (4.70)	38.64 (5.03)
ลุกนั่ง 60 วินาที (ครั้ง)	32.30 (5.31)	35.10 (5.70)
มวลไขมัน (%)	22.77 (2.31)	21.26 (2.24)

จาก ตารางที่ 2 พบว่า หลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกในสัปดาห์ที่ 8 กลุ่มตัวอย่างที่มีภาวะน้ำหนักเกิน มีสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพเปลี่ยนแปลง คือ ความอ่อนตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 30.15 ซม. ระยะทางในการกระโดดไกลเฉลี่ย 38.64 ซม. จำนวนครั้งการลุก-นั่งใน 60 วินาทีเฉลี่ย 35.10 ครั้ง และมวลไขมันลดลงเฉลี่ย 21.26%

4.3 ผลการเปรียบเทียบสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพ ก่อนและหลังสัปดาห์ที่ 8

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพ ก่อนและหลังการจัดกิจกรรม สัปดาห์ที่ 8 (n=20)

ตัวแปร		Paired-sample t-test						
		Value	Mean	SD	Std. Error Mean	t	df	p-value
ดัชนีมวลกาย	ก่อน	21.26	0.60	0.30	0.06	0.99	19	0.33
	หลัง	21.20						
ความอ่อนตัว	ก่อน	22.77	1.50	0.77	0.17	8.67	19	0.00
	หลัง	21.26						
ระยะทางกระโดดไกล	ก่อน	35.56	3.08	1.04	0.23	13.22	19	0.00
	หลัง	38.64						
ลุก-นั่ง 60 วินาที	ก่อน	32.30	2.8	1.67	0.37	7.48	19	0.00
	หลัง	35.10						
มวลไขมัน	ก่อน	27.15	3.00	1.50	0.34	8.81	19	0.00
	หลัง	30.15						

จาก ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างก่อนและหลังการจัดกิจกรรมโยคะในสัปดาห์ที่ 8 พบว่า ความอ่อนตัว ระยะทางกระโดดไกล การลุก-นั่งใน 60 วินาที และมวลไขมัน การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ ส่งผลให้ความอ่อนตัว ระยะทางกระโดดไกล การลุก-นั่งใน 60 วินาที และมวลไขมัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้สามารถอภิปรายผลตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความอ่อนตัว (Flexibility)

การที่ความอ่อนตัวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อาจเนื่องมาจากลักษณะของการเต้นแอโรบิกที่ประกอบด้วยการเคลื่อนไหวแบบต่อเนื่อง ครอบคลุมหลายทิศทาง และมีช่วงการยืดเหยียดกล้ามเนื้อทั้งก่อนและหลังการออกกำลังกาย ส่งผลให้กล้ามเนื้อ เอ็น และข้อต่อมีช่วงการเคลื่อนไหว (Range of Motion: ROM) เพิ่มขึ้น การออกกำลังกายแบบแอโรบิกที่มีการเคลื่อนไหวซ้ำ ๆ และต่อเนื่องสามารถช่วยลดความตึงตัวของกล้ามเนื้อ และเพิ่มความยืดหยุ่นของเนื้อเยื่อเกี่ยวพัน (McArdle et al., 2015) นอกจากนี้ การฝึกต่อเนื่อง 8 สัปดาห์ถือเป็นระยะเวลาที่เพียงพอให้เกิดการปรับตัวทางสรีรวิทยาของระบบกล้ามเนื้อและโครงสร้างข้อต่อ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการปรับตัวตามทฤษฎี Overload และ Specificity ที่ระบุว่าร่างกายจะพัฒนาตามลักษณะกิจกรรมที่ได้รับอย่างสม่ำเสมอ (Kenney et al., 2021)

2. ระยะทางกระโดดไกล (Explosive Power)

ผลที่พบว่าระยะทางกระโดดไกลเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แสดงถึงการพัฒนาพลังกล้ามเนื้อ (Muscular Power) โดยเฉพาะกล้ามเนื้อส่วนล่าง ทั้งนี้ การเต้นแอโรบิกมีองค์ประกอบของการกระโดด การเคลื่อนไหวแบบสลับเท้า และการเปลี่ยนทิศทางอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับการฝึกแบบพลัยโอเมตริก (Plyometric-like movement) ในระดับหนึ่ง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแรงระเบิดของกล้ามเนื้อ (Bompa & Buzzichelli, 2019) การออกกำลังกายแบบใช้ออกซิเจนที่มีความหนักระดับปานกลางถึงค่อนข้างหนัก ยังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของระบบประสาทและกล้ามเนื้อ (Neuromuscular adaptation) ทำให้การประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อดีขึ้น ส่งผลให้สมรรถภาพด้านพลังเพิ่มขึ้น (Kenney et al., 2021)

3. การลุก-นั่งใน 60 วินาที (Muscular Endurance)

การเพิ่มขึ้นของจำนวนครั้งในการลุก-นั่งใน 60 วินาที สะท้อนถึงการพัฒนาความทนทานของกล้ามเนื้อ (Muscular Endurance) โดยเฉพาะกล้ามเนื้อแกนกลางลำตัวและกล้ามเนื้อขา การเต้นแอโรบิกเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้กล้ามเนื้อหลายมัดทำงานอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ส่งผลให้เกิดการปรับตัวของระบบพลังงานแบบแอโรบิก เพิ่มความสามารถในการใช้ออกซิเจน และเพิ่มความทนทานของเส้นใยกล้ามเนื้อชนิดที่ 1 (Slow-twitch fibers) (McArdle et al., 2015) ผลดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการพัฒนาสมรรถภาพทางกายที่ระบุว่าการฝึกอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 6–8 สัปดาห์ สามารถทำให้ความทนทานของกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

4. มวลไขมัน (Fat Mass)

การที่มวลไขมันลดลงอย่างมีนัยสำคัญ อาจอธิบายได้จากการที่การเต้นแอโรบิกเป็นการออกกำลังกายแบบใช้ออกซิเจนที่กระตุ้นการเผาผลาญพลังงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้ร่างกายดึงพลังงานจากไขมันสะสมมาใช้มากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อออกกำลังกายในระดับความหนักปานกลางต่อเนื่อง 30–60 นาที นอกจากนี้ การฝึกอย่างสม่ำเสมอเป็นเวลา 8 สัปดาห์ สามารถเพิ่มอัตราการเผาผลาญพื้นฐาน (Basal Metabolic Rate: BMR) และเพิ่มมวลกล้ามเนื้อ ซึ่งส่งผลต่อการใช้พลังงานในระยะยาว (Kenney et al., 2021) ส่งผลให้ปริมาณไขมันสะสมลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสนับสนุนแนวคิดที่ว่าการออกกำลังกายแบบแอโรบิกเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการปรับปรุงองค์ประกอบของร่างกายและสมรรถภาพทางกายในกลุ่มวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกิน

โดยสรุป การจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกเป็นเวลา 8 สัปดาห์ ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านความอ่อนตัว พลังกล้ามเนื้อ ความทนทานของกล้ามเนื้อ และการลดมวลไขมัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายได้จากกลไกการปรับตัวทางสรีรวิทยาของระบบกล้ามเนื้อ ระบบไหลเวียนโลหิต และระบบพลังงานของร่างกาย ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการเต้นแอโรบิกเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนพลศึกษาเพื่อส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มวัยรุ่น

5. สรุป

โดยสรุป การจัดกิจกรรมพลศึกษาโดยใช้การเต้นแอโรบิกเป็นเวลา 8 สัปดาห์ มีผลต่อการพัฒนาสมรรถภาพทางกาย ได้แก่ ความอ่อนตัว พลังกล้ามเนื้อ และความทนทานของกล้ามเนื้อ รวมทั้งช่วยลดมวลไขมันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าการเต้นแอโรบิกเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาสมรรถภาพทางกายในบริบทของการจัดการเรียนการสอนพลศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.1.1 ควรบรรจุโปรแกรมการเต้นแอโรบิกอย่างเป็นระบบในรายวิชาพลศึกษาอย่างน้อย 8 สัปดาห์ต่อภาคเรียน เพื่อพัฒนาสมรรถภาพทางกายและลดมวลไขมันของนักเรียน

6.1.2 ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและหน่วยงานสาธารณสุขในการจัดกิจกรรมทางกายสำหรับวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกิน พร้อมมีระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

6.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรศึกษาผลของโปรแกรมการเต้นแอโรบิกในระยะยาวมากกว่า 8 สัปดาห์ และมีการติดตามผลภายหลังสิ้นสุดโปรแกรม เพื่อประเมินความคงทนของการเปลี่ยนแปลงด้านสมรรถภาพทางกายและองค์ประกอบของร่างกาย

6.2.2 ควรเปรียบเทียบโปรแกรมการเต้นแอโรบิกกับรูปแบบการออกกำลังกายอื่น หรือเพิ่มกลุ่มควบคุม เพื่อยืนยันประสิทธิผลและเพิ่มความเข้มแข็งทางระเบียบวิธีวิจัย

6.2.3 ควรขยายการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้นและใช้ระยะเวลาการทดลองที่ยาวขึ้นเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

จินดารัตน์ สมใจนึก, & จอม สุวรรณโณ. (2563). *โภชนาการและการประเมินภาวะโภชนาการ.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ปาณิสรา ทัศนัยนา, และคณะ. (2556). ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะโรคอ้วนในประชากรไทย. *วารสารวิจัยสาธารณสุข, 43*(2), 123–135.

ปัทมา เช้งอาศัย. (2561). *หลักการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุษณีย์ วรรณาลัย. (2564). ความชุกของโรคอ้วนและภาวะแทรกซ้อนจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. *วารสารอายุรศาสตร์ไทย, 37*(4), 245–256.

American College of Sports Medicine. (2022). *ACSM's guidelines for exercise testing and prescription* (11th ed.). Wolters Kluwer.

Bompa, T. O., & Buzzichelli, C. (2019). *Periodization: Theory and methodology of training* (6th ed.). Human Kinetics.

Kenney, W. L., Wilmore, J. H., & Costill, D. L. (2021). *Physiology of sport and exercise* (7th ed.). Human Kinetics.

McArdle, W. D., Katch, F. I., & Katch, V. L. (2015). *Exercise physiology: Nutrition, energy, and human performance* (8th ed.). Wolters Kluwer Health.

World Health Organization Expert Consultation. (2004). Appropriate body-mass index for Asian populations and its implications for policy and intervention strategies. *The Lancet, 363*(9403), 157–163. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(03)15268-3

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

Developing Drum Set Performance Activities Based on Davies's Approach for Mattha Yom 2 Student

สุพลรัตน์ ทัพพิมล[1*], วนิดา ผาระนัด[2], สุรศักดิ์ หาญธีระพิทักษ์[3]

[1,2,3]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ประเทศไทย

Suphonrat Thapphimol[1]*, Wanida Pharanat[2], Surasak Hantheerapithak[3]
[1,2,3]Faculty of Education, Mahasarakham Rajabhat University, Thailand
✉: * Yay123ss@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 23 May 2026; Revised: 06 June 2026; Accepted: 06 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิภาพของการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70 2) เปรียบเทียบความสามารถการปฏิบัติกลอง ชุด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/5 โรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคาร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 22 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แผนการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินความสามารถการปฏิบัติกลองชุด และแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบ t-test ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 70.97/78.05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 2) นักเรียนมีความสามารถการปฏิบัติกลองชุดหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.66 , S.D. = 0.53)

คำสำคัญ: กิจกรรมทักษะปฏิบัติ, กิจกรรมเสริมทักษะตามแนวคิดของเดวีส์, ความพึงพอใจของนักเรียน

Abstract

This study aimed to: 1) examine the efficiency of the Development of Blended Learning Activities to Enhance Drum Set Performance Skills for Mattha Yom 2 Student, based on Davies' concept, in accordance with the 70/70 efficiency criterion; 2) compare the drum set performance skills of Mattha Yom 2 students after the learning activities with the 70 percent criterion; and 3) investigate the satisfaction of Mattha Yom 2 students toward the Development of Blended Learning Activities to Enhance Drum Set Performance Skills for Mattha Yom 2 Student based on Davies' concept. The sample consisted of 22 Mattha Yom 2/5 students from Nong Kungsri Wittayakarn School in the second semester of the 2024 academic year, selected through cluster random sampling. The research instruments included learning management plans, a drum set performance assessment form, and a student satisfaction questionnaire. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and t-test. The results of the study indicated that 1) The Development of Blended Learning Activities to Enhance Drum Set Performance Skills for Matthayom 2 Student, based on Davies' concept, achieved an efficiency of 70.97/78.05, which met the established criterion. 2) The students' drum set performance skills after the implementation of the activities were significantly higher than the 70 percent criterion at the .05 level of statistical significance. 3) The students' overall satisfaction toward the Development of Blended Learning Activities to Enhance Drum Set Performance Skills for Matthayom 2 Student, based on Davies' concept, was at the highest level ($\overline{x}$ = 4.66 , S.D. = 0.53)

Keywords: Practical skills activities, Davies-based skills enhancement activities, Student satisfaction

1. บทนำ

ปัจจุบันในด้านของการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้มีการกำหนดนโยบายและจุดเน้น การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาให้ครูและผู้เรียนสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และจัดการ เรียนรู้แบบองค์รวม จัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพโดยมีจุดเน้นการเรียนรู้ดิจิทัล โดยใช้ดิจิทัลเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และสามารถเรียนรู้ อย่างมีความสุข ซึ่งปัจจุบันมีแอปพลิเคชันเกี่ยวกับการศึกษามากมาย ในการเรียนการสอนดนตรี ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และฝึกฝนทักษะทางดนตรีทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติได้จากหลายช่องทาง เช่น เว็บไซต์ Blog You tube และ แอปพลิเคชันต่าง ๆ บนแทบเลต หรือสมาร์ทโฟน เป็นต้น ซึ่งช่องทางเหล่านี้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และฝึกฝนด้วยตนเองได้ทุกที่ทุกเวลา สร้างการเรียนรู้และ ความสนุกสนานไปได้พร้อม ๆ กัน ขณะเดียวกัน ครูหรือผู้สอน ก็มีความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้เทคโนโลยีเพื่อให้ก้าวทันโลกและใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านการสอน ไม่ว่าจะใช้เป็นช่องทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน สร้างแหล่งการเรียนรู้ รวมไปถึงการ เสนอช่องทางให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

แผนการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับปี พ.ศ. 2551) ให้ความสำคัญกับการบ่มเพาะเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีความพร้อมรอบด้าน ทั้งในส่วนของทักษะความรู้ คุณธรรม และการพัฒนาทางกายภาพที่เหมาะสม พร้อมทั้งยึดมั่นและเลื่อมใสใน วิถีประชาธิปไตยภายใต้ร่มพระบารมีของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในกระบวนการนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมสำคัญในการยกระดับสุนทรียภาพและขัดเกลาอารมณ์ความรู้สึก พลังแห่งการสร้างสรรค์และจินตนาการไม่เพียงแต่ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าความงามในมิติต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวกและทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง การประกอบอาชีพที่สุจริต รวมถึงการใฝ่เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนตลอดชีวิต ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยหล่อหลอมผู้เรียนให้มีพัฒนาการที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา อารมณ์ และสังคมตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริม ให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายการเรียนรู้ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในองค์ประกอบของดนตรี ตั้งแต่การระบุต้นกำเนิดและลักษณะเฉพาะของเสียง ไปจนถึงการตีความหมายและความสำคัญของบทเพลงในวิถีชีวิต ทักษะเชิงปฏิบัติยังครอบคลุมถึงการสื่อสารผ่านท่วงทำนอง ทั้งการขับร้อง การถ่ายทอดจินตนาการผ่านการเคลื่อนไหวร่างกายให้สอดรับกับจังหวะ รวมถึงความสามารถในการใช้สัญลักษณ์ทางดนตรีเพื่อการบันทึกและอ่านค่าเสียง นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าที่จะสะท้อนมุมมองและประเมินทักษะทางดนตรีของตนเอง เพื่อให้สามารถบูรณาการกิจกรรมสุนทรียสังคีตเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม(หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ, 2551) (กรมวิชาการ, 2551)

ปัญหาการปฏิบัติกลองชุดของนักเรียนในปัจจุบันของนักเรียนที่ไม่สามารถปฏิบัติกลองชุดได้ เนื่องจาก (1) ขาดการฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอ นักเรียนบางคนอาจไม่สามารถฝึกซ้อมได้ตามกำหนดเวลาหรือไม่มีเวลาฝึกซ้อมเพียงพอ ซึ่งส่งผลต่อทักษะการเล่นที่ไม่สม่ำเสมอ (2) ขาดความเข้าใจพื้นฐาน บางครั้งนักเรียนอาจไม่มีพื้นฐานที่มั่นคงในการเล่นกลองชุด เช่น การตีจังหวะหรือการควบคุมเครื่องดนตรี ทำให้การเล่นไม่เป็นไปตามที่ต้องการ (3) การขาดความรู้เรื่องทฤษฎีดนตรี ความเข้าใจในทฤษฎีดนตรีเป็นสิ่งสำคัญในการเล่นกลองชุด การขาดความรู้พื้นฐานในทฤษฎีอาจทำให้ไม่สามารถประยุกต์ใช้ทักษะได้อย่างมีประสิทธิภาพ (4) ปัญหาเรื่องเครื่องดนตรีอุปกรณ์กลองชุดที่ไม่ดีหรือการขาดเครื่องมือที่เหมาะสมอาจทำให้การฝึกซ้อมไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (5) ความไม่มั่นใจในตนเอง นักเรียนบางคนอาจขาดความมั่นใจในการเล่น ทำให้ไม่กล้าทดลองเล่นหรือแสดงความสามารถอย่างเต็มที่ (6) การขาดการสนับสนุนจากครู หากครูไม่ได้ให้ความช่วยเหลือหรือคำแนะนำที่เพียงพอ นักเรียนอาจพบปัญหาในการพัฒนาทักษะของตนเอง (7) การเรียนรู้ที่ไม่ตรงกับความต้องการ การเรียนการสอนที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการหรือเป้าหมายของนักเรียนอาจทำให้ไม่สามารถพัฒนาทักษะได้เต็มที่ (8) ข้อจำกัดด้านเวลาและการจัดการ นักเรียนอาจมีข้อจำกัดด้านเวลาเนื่องจากภาระการเรียนหรือกิจกรรมอื่น ๆ ทำให้ไม่สามารถฝึกซ้อมกลองชุดได้อย่างเต็มที่ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้อาจต้องการการวางแผนและการจัดการที่ดี รวมถึง

การใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมและการสนับสนุนจากครูและผู้ปกครองเพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการเล่นกลองชุดได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาของ หทัยภัทร ศุภคุณ (2562) เกี่ยวกับ ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง การปฏิบัติกลองชุดเบื้องต้น โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการฝึกทักษะปฏิบัติตามแนวคิดของเดวีส์ท วิชาดนตรี พบว่า รายวิชาดังกล่าวเป็นวิชาหนึ่งที่มีปัญหาในการเรียนการสอน คือยังไม่มตำราหรือเอกสารที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง แล้วให้ผู้เรียนฝึกฝน ผู้ใดมีความจำดีเข้าใจก็เรียนได้เร็ว หากผู้ใดจำไม่ได้ก็ต้องรอจนกว่าจะพบครูอีกครั้ง ในกระบวนการฝึกฝนเครื่องดนตรีนั้น ปัญหาที่มักปรากฏชัดคือความเหลื่อมล้ำด้านความเร็วในการรับรู้ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกำลังใจและอาจนำไปสู่ภาวะถดถอยของผู้ศึกษากลุ่มที่เรียนรู้ได้ช้ากว่าปกติ ปัญหาส่วนนี้จึงเป็นประเด็นเร่งด่วนที่ต้องอาศัยการคิดค้นกลวิธีรูปแบบใหม่เพื่อเป็นผลต่อการปฏิบัติเครื่องดนตรี ดังนั้นจึงหาวิธีการที่จะดำเนินการเพื่อที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาให้นักเรียนได้เกิดทักษะในด้าน การอ่านโน้ตสากลให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติเครื่องดนตรีได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการจัดกิจกรรมให้สอดคล้อง และส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอีกด้วย (บวรภัค รุจิเวชนันท์, กานต์ยุพา จิติวัฒนา และคณะ, 2561)

เพื่อให้การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดให้ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์องค์ประกอบดนตรี มีทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีและการขับร้องที่ถูกต้อง ตลอดจนมีความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งเพลงและทักษะด้านทฤษฎีดนตรีสากล แต่เนื่องด้วยปัจจุบันยังขาดแคลนสื่อการสอนและตำราปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลที่เข้าถึงง่าย ผู้สอนจึงได้พัฒนานวัตกรรมการสอนแบบ Blended Learning หรือการเรียนรู้แบบผสมผสาน โดยนำเทคโนโลยีออนไลน์มาใช้ควบคู่กับการเรียนในห้องเรียน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหาได้ทุกที่ ทุกเวลา และช่วยกระตุ้นความสนใจในรายวิชาดนตรีให้มากยิ่งขึ้น (พัชรสกนธ์ โพธิ์ และคณะ, 2561; Davies, 1971)

ผู้วิจัยจึงได้พัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะปฏิบัติกลองชุด เพราะสามารถเรียนรู้ได้ในชั้นเรียนและ ยังสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองนอกห้องเรียน ได้ทุกที่ ทุกเวลาที่สนใจอีกด้วย (อ้างอิง : โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคาร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพกิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ ที่ส่งเสริมความสามารถการปฏิบัติกลองชุด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตามเกณฑ์ 70/70

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถการปฏิบัติกลองชุด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อกิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ ที่ส่งเสริมความสามารถการปฏิบัติกลองชุด

3. สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยกิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ มีความสามารถการปฏิบัติกลองชุดหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเพื่อพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุดตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคาร โดยเริ่มต้นจากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างผ่านการสุ่มแบบยกกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จำนวน 22 คน จากนั้นจึงสร้างเครื่องมือวิจัยที่สำคัญ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 7 แผน (14 ชั่วโมง) ที่เน้นทักษะปฏิบัติ 5 ขั้นตอนตามแนวคิดของเดวีส์ ร่วมกับแบบวัดความสามารถการปฏิบัติกลองชุด และแบบสอบถามความพึงพอใจ ซึ่งเครื่องมือทั้งหมดผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และผ่านการทดลองใช้ (Try Out) ทั้งในรูปแบบรายบุคคล กลุ่มเล็ก และภาคสนามเพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องก่อนนำไปใช้จริง สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการในรูปแบบการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) แล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงการทดสอบสมมติฐานด้วยค่าสถิติ t-test เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและดัชนีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70 ที่กำหนดไว้ (ปนัดดา แสนสิงห์, 2562)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 5 ห้อง จำนวนนักเรียน 142 คน ที่มีความรู้ความสามารถใกล้เคียงกัน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/5 โรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 22 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบยกกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

เครื่องมือการวิจัย

1) แผนการจัดการเรียนรู้การพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ หน่วยที่ 5 เรื่อง ทักษะดนตรีสากล จำนวน 14 ชั่วโมง ดังนี้ (พันธุ์เอก ใจหลวง, 2561)

แผนที่ 1 ทฤษฎีดนตรีสากลและการอ่านโน้ต	จำนวน 2 ชั่วโมง
แผนที่ 2 ส่วนประกอบของกลองชุด	จำนวน 2 ชั่วโมง
แผนที่ 3 กระเดื่องและกลองสแนร์	จำนวน 2 ชั่วโมง
แผนที่ 4 ฉาบและกลองทอม	จำนวน 2 ชั่วโมง
แผนที่ 5 ปฏิบัติกลองชุด 1	จำนวน 2 ชั่วโมง
แผนที่ 6 ปฏิบัติกลองชุด 2	จำนวน 2 ชั่วโมง
แผนที่ 7 ปฏิบัติกลองชุด 3	จำนวน 2 ชั่วโมง

2) แบบวัดความสามารถการปฏิบัติกลองชุด ก่อนใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ และหลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบวัดทักษะการปฏิบัติกลองชุด ตามเกณฑ์ที่กำหนด จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบวัดการอ่านโน๊ตเพื่อปฏิบัติกลองชุด จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบทดสอบทักษะการปฏิบัติกลองชุด โดยบทเพลงอย่างง่าย จำนวน 1 ข้อ

3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ ที่ส่งเสริมความสามารถการปฏิบัติกลองชุด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือในรูปแบบของแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าแบบลิกเคอร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ 5 ด้าน รวมเป็นจำนวน 15 ข้อ (ศศิณา นิยมสุข, 2565)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เตรียมความพร้อมของนักเรียนก่อน ชี้แจงผลการเรียนรู้เนื้อหาสาระการเรียนรู้การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลการเรียนรู้ให้นักเรียนทราบ

2. ให้นักเรียนทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre - test) กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบวัดความสามารถการปฏิบัติกลองชุด

3. ผู้วิจัยดำเนินการสอนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของเดวีส์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ใช้เวลาในการเรียน 14 ชั่วโมง พร้อมทำกิจกรรม แบบฝึกทักษะ แบบทดสอบประจำหน่วยการเรียนรู้

4. ให้นักเรียนทำแบบวัดความสามารถการปฏิบัติกลองชุด ชุดเดียวกับแบบทดสอบก่อนเรียน

5. ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของเดวีส์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

6. นำผลที่ได้จากการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของเดวีส์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และเปรียบเทียบความสามารถด้านการปฏิบัติกลองชุด ของนักเรียนต่อไป

7. นำผลที่ได้จากแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนมาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การหาคุณภาพของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 การหาค่าความตรงตามเนื้อหา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กับเนื้อหา IOC (Index of Item Objective Congruence)) โดยพิจารณาคัดเลือกเฉพาะข้อสอบที่มีค่าดัชนีตั้งแต่ .50 ถึง 1.00

1.2 การหาคุณภาพของแบบวัดความสามารถการปฏิบัติกลองชุด วิเคราะห์ดังนี้

1.2.1 ค่าความยาก (p) รายข้อ

1.2.2 (B-Index) / 1.2.2 / 1.2.2 / B-Index) รายข้อ

1.2.3 ค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยวิธีของ โลเวท (Lovett)

1.3 การหาคุณภาพของแบบสอบถามความพึงพอใจในการเรียนรู้ที่มีต่อความเหมาะสม ของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของเดวีส์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 วิเคราะห์ดังนี้

1.3.1 ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเป็นรายข้อ (r_{xy}) โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item – total Correlation)

1.3.2 ค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)

2. การหาประสิทธิภาพกิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ ที่ส่งเสริมความสามารถการปฏิบัติกลองชุด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตามเกณฑ์ 70/70 การหาค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_2) โดยการหาค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)

3. การวิเคราะห์ระดับความสามารถด้านทักษะปฏิบัติกลองชุด และความพึงพอใจในการเรียนรู้ที่มีต่อความเหมาะสมของกิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจในการเรียนรู้ที่มีต่อการจัดกิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สมมติ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยในการวิเคราะห์จะใช้ค่าเฉลี่ยเทียบกับเกณฑ์การประเมินดังนี้ (มัญชูสา สุขนิยม, 2560)

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 – 5.00 หมายความว่า พึงพอใจมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50 – 4.49 หมายความว่า พึงพอใจมาก
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50 – 3.49 หมายความว่า พึงพอใจปานกลาง
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.50 – 2.49 หมายความว่า พึงพอใจน้อย
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 – 1.49 หมายความว่า พึงพอใจน้อยที่สุด

เกณฑ์เฉลี่ยของระดับความพึงพอใจของผู้เรียนในงายวิจัยนี้ ใช้ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00

4. การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

4.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบวัดความสามารถการปฏิบัติกลองชุด ด้วยกิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 70) โดยการทดสอบที (t-test ; One Samples)

5. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอนำเสนอลำดับขั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70

ตารางที่ 1 ผลสรุปคะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละจากการประเมินความสามารถทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

นักเรียน	คะแนนความสามารถการปฏิบัติกลองชุด							คะแนนรวมแบบวัดทักษะ (70)	ร้อยละ
	แผนที่ 1 (10)	แผนที่ 2 (10)	แผนที่ 3 (10)	แผนที่ 4 (10)	แผนที่ 5 (10)	แผนที่ 6 (10)	แผนที่ 7 (10)		
1	7	6	7	8	9	8	8	53	75.71
2	7	6	6	7	9	6	7	48	68.57
3	7	6	6	9	6	7	8	49	70
4	7	8	7	6	5	8	8	49	70

5	7	6	8	8	7	9	7	52	74.28
6	7	7	7	7	8	6	6	48	68.57
7	7	7	6	8	8	7	6	49	70
8	7	8	6	9	7	9	8	54	77.14
9	7	8	7	6	7	6	7	48	68.57
10	7	5	5	8	7	9	9	50	71.42
11	7	7	7	7	8	7	7	50	71.42
12	7	6	8	6	7	8	9	51	72.85
13	7	7	7	6	8	7	7	49	70
14	7	6	6	6	8	7	7	47	67.14
15	7	7	7	4	9	6	8	48	68.57
16	7	8	6	8	7	5	6	47	67.14
17	7	6	8	10	8	5	8	52	74.28
18	7	8	7	6	9	6	6	49	70
19	7	8	6	7	8	6	7	49	70
20	7	7	8	8	6	9	6	51	72.85
21	7	7	9	6	8	8	5	50	71.42
22	7	8	7	7	8	7	6	50	71.42
				คะแนนเฉลี่ย				49.68	70.97
ประสิทธิภาพด้านผลลัพธ์ E_1 = 70.97									

จากตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนน โดยวัดจากการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพื่อประเมินประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามเกณฑ์มาตรฐาน 70/70 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของประสิทธิภาพระหว่างเรียน (E1) ซึ่งได้จากแบบฝึกกิจกรรมทั้ง 7 แผน แผนละ 10 คะแนน รวมคะแนนเต็ม 70 คะแนน นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 49.68 คิดเป็นร้อยละ 70.97 ส่วนคะแนนเฉลี่ยของประสิทธิภาพหลังเรียน (E2) จากแบบทดสอบหลังเรียนซึ่งมีคะแนนเต็ม 70 คะแนน นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 54.63 คิดเป็นร้อยละ 78.05 (วิไลรัตน์ แซ่เอี้ยว, 2560)

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์หาประสิทธิภาพ ของการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

นักเรียน	ประสิทธิภาพด้านกระบวนการ (E_1)			ประสิทธิภาพด้านผลลัพธ์ (E_2)		
	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ
22	70	49.68	70.97	70	54.63	78.05

จากตารางที่ 2 พบว่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบการจัดการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คะแนนเฉลี่ยของประสิทธิภาพหลังเรียน (E2) จากแบบทดสอบหลังเรียนซึ่งมีคะแนนเต็ม 70 คะแนน นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 54.63 คิดเป็นร้อยละ 78.05 ประสิทธิภาพด้านกระบวนการ (E_1) เท่ากับ 70.97 และ ประสิทธิภาพด้านผลลัพธ์ (E_2) 78.05 ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพ 70.97/78.05 (Gaunt, 2006)

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบความสามารถการปฏิบัติกลองชุด หลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยเกณฑ์ร้อยละ 70

ตารางที่ 3 ตารางการวิเคราะห์ผลการศึกษาทักษะปฏิบัติกลองชุด ของการจัดการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

เลขที่	**ทักษะการปฏิบัติกลองชุด**	**การอ่านโน๊ต**	**ทักษะการปฏิบัติกลองชุดโดยบทเพลงอย่างง่าย**	**รวม**	**เทียบเกณฑ์ร้อยละ 70**
1	72	37	7	116	81.12
2	71	35	7	113	79.10
3	75	37	7	119	83.30
4	70	36	8	114	79.80
5	72	37	7	116	81.12
6	71	36	7	114	79.80
7	70	36	7	113	79.10
8	70	37	8	115	80.50
9	73	35	8	116	81.12

เลขที่	ทักษะการปฏิบัติกลองชุด	การอ่านโน๊ต	ทักษะการปฏิบัติกลองชุดโดยบทเพลงอย่างง่าย	รวม	เทียบเกณฑ์ร้อยละ 70
10	73	35	8	116	81.12
11	76	37	7	120	84.00
12	70	36	7	116	81.12
13	71	37	8	116	81.12
14	70	38	9	117	81.90
15	74	36	9	119	83.30
16	75	37	7	119	83.30
17	73	35	8	116	81.12
18	76	35	9	120	84.00
19	71	37	8	116	81.12
20	70	37	8	115	80.50
21	73	35	7	115	80.50
22	71	38	9	118	82.60
รวม	1587	799	170	2559	
เฉลี่ย	72.13	36.31	7.72	116	81.12

จากตารางที่ 3 ทั้ง 3 ตอน ผลการวิเคราะห์ผลการศึกษาทักษะปฏิบัติกลองชุด ของการจัดการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการปฏิบัติกลองชุดหลังเรียน ของผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 116 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.12 และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเกณฑ์กับคะแนนสอบของผู้เรียน หลังเรียน พบว่า คะแนนสอบของผู้เรียน หลังเรียน สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Ward, 2009)

ตอนที่ 3 ศึกษาความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ตารางที่ 4 ระดับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุดตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ข้อความ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ

1. การลำดับเนื้อหามีความต่อเนื่อง ทำให้เข้าใจง่าย		4.83	0.44	มากที่สุด
2. เนื้อหาไม่ยากเหมาะสมกับวัยของนักเรียน		4.26	0.54	มาก
3.จำนวนเนื้อหาแต่ละชั่วโมงเหมาะสมกับระยะเวลา		4.74	0.50	มากที่สุด
	รวม	4.61	0.55	มากที่สุด
4. มีความหลากหลาย น่าสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียนรู้		4.83	0.44	มากที่สุด
5. เหมาะสมกับเนื้อหา และระยะเวลา		4.62	0.54	มากที่สุด
6. เอกสารประกอบการเรียนทำให้เข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น		4.76	0.54	มากที่สุด
	รวม	4.74	0.48	มากที่สุด
7. สนุกสนาน ไม่น่าเบื่อ		4.52	0.63	มากที่สุด
8. ฝึกให้ค้นคว้าความรู้ สรุปความรู้ด้วยตนเอง		4.79	0.42	มากที่สุด
9. ฝึกให้นักเรียนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและกล้าแสดงความคิดเห็นของตน		4.81	0.45	มากที่สุด
11. ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง		4.52	0.63	มากที่สุด
	รวม	4.62	0.56	มากที่สุด
12. นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหากับเหตุการณ์ที่พบในชีวิตประจำวันได้		4.74	0.50	มากที่สุด
13. การเรียนเรื่องกลองชุด นักเรียนสามารถวางแผนการทำงานและแก้ปัญหาต่างๆได้		4.69	0.47	มากที่สุด
14. การลงมือปฏิบัติทำให้นักเรียนสามารถแก้สถานการณ์ได้ด้วยตนเอง		4.76	0.48	มากที่สุด
15. นักเรียนสามารถนำความรู้เรื่องกลองชุดไปปรับใช้ในชีวิดประจำวันและประกอบอาชีพได้		4.52	0.55	มากที่สุด
	รวม	4.68	0.51	มากที่สุด
โดยรวม		**4.66**	**0.53**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ ที่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยรวมระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.66 , S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเนื้อหาความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.61 , S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ เนื้อหาไม่ยากเหมาะสมกับวัยของนักเรียน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.26, S.D. = 0.54) และมีความพึงพอใจสูงสุด คือ การลำดับเนื้อหามีความต่อเนื่อง ทำให้เข้าใจได้ง่าย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.83 , S.D. = 0.44) ด้านสื่อการเรียนรู้ความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.74, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ารายการที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ เหมาะสมกับเนื้อหาและระยะเวลา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.62 , S.D. = 0.54) และมีความพึงพอใจสูงสุด คือ มีความหลากหลาย น่าสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.83, S.D. = 0.441) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ไนระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 462, S.D.=056 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า รายการที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนมากยิ่งขึ้น อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48 , S.D. = 0.55) และมีความพึงพอใจสูงสุด คือ ฝึกให้นักเรียนรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่นและ กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเอง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.81, S.D. = 0.45) และด้านการนำไปใช้ประโยชน์ความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.68 , S.D. = 0.5) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ารายการที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ นักเรียนสามารถนำความรู้เรื่องกลองชุดไปปรับใช้ในชีวิดประจำวันและประกอบอาชีพได้ ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ - 4.52 , S.D. = 0.55) และมีความพึงพอใจสูงสุด คือ การได้ลงมือปฏิบัติทำให้นักเรียนสามารถแก้สถานการณ์ได้ด้วยตนเอง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.76 , S.D. = 0.4) (ปานทิพย์ ตุลพันธ์, 2561; Christopher, 2009)

6. อภิปรายผลการวิจัย

1. ประสิทธิภาพกิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ ที่ส่งเสริมความสามารถการปฏิบัติกลองชุด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตามเกณฑ์ 70/70

จากการพัฒนากิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุดตามแนวคิดของเดวีส์ พบว่าประสิทธิภาพของกิจกรรมมีค่าเท่ากับ 70.97/78.05 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 70/70 ที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้สามารถอธิบายได้ว่า เนื่องมาจากรูปแบบการสอนของ เดวีส์ (Davies) มีขั้นตอนการสอนทักษะปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นลำดับขั้น เริ่มจากการสาธิตให้เห็นภาพรวม (Perception) ไปจนถึงการฝึกทักษะย่อยและเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติที่ซับซ้อน (Complex Overt Response) ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนกลองชุดที่ต้องอาศัยการแยกประสาทสัมผัสและการจัดระเบียบร่างกายในระยะเริ่มต้น เมื่อนักเรียนได้รับสื่อที่ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาและจัดลำดับความยากง่ายมาอย่าง

ดี ทำให้กระบวนการเรียนรู้ระหว่างเรียน (E1) และผลลัพธ์หลังเรียน (E2) บรรลุตามเป้าหมาย ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ มัญชูสา สุขนิยม (2560) ที่ศึกษาการใช้รูปแบบของเดวีส์ในการสอนคีย์บอร์ดและพบว่ามีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน รวมถึงสอดคล้องกับ วิไลรัตน์ แซ่เอี้ยว (2560) และ ปนัดดา แสนสิงห์ (2562) ที่ประยุกต์ใช้แนวคิดเดียวกันในการสอนนาฏศิลป์และพบว่าช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านทักษะปฏิบัติเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Ward (2009) ที่ระบุว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในกระบวนการเรียนรู้ จะช่วยกระตุ้นแรงจูงใจและความคิดสร้างสรรค์ ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างมีอิสระ

2. ความสามารถการปฏิบัติกลองชุด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70

ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการปฏิบัติกลองชุดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียน พบว่าผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 116 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.12 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลลัพธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดของเดวีส์สามารถยกระดับทักษะปฏิบัติของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหตุผลที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เนื่องมาจากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของเดวีส์ (Davies' instructional model for psychomotor skills) มีลำดับขั้นตอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การสาธิตให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ (Perception) ไปจนถึงการปฏิบัติทักษะย่อยและการเชื่อมโยงทักษะ (Association) จนเกิดความชำนาญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Davies (1971) ที่เชื่อว่าการแบ่งทักษะที่ซับซ้อนออกเป็นส่วนย่อยและให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทีละขั้นตอนจะช่วยลดความวิตกกังวลและสร้างความเข้าใจในกลไกการเคลื่อนไหวที่ถูกต้องก่อนที่จะปฏิบัติจริงในระดับที่ยากขึ้น ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศของ มัญชูสา สุขนิยม (2560) ที่พบว่าการใช้รูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ช่วยให้ผู้เรียนทุกคนสามารถผ่านเกณฑ์การประเมินทักษะการเล่นคีย์บอร์ดได้ร้อยละ 100 และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรสกนธ์ โพธิ์ และ ชัยพฤกษ์ เมฆรา (2561) ที่ศึกษาการสอนทักษะลีเวอร์ฮาร์ป พบว่าผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามเกณฑ์ที่วางไว้เนื่องจากสื่อการสอนมีขั้นตอนที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ในระดับสากล ผลการวิจัยยังสอดรับกับแนวคิดของ Christopher (2009) ที่ระบุว่าการนำเทคโนโลยีและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจเสียงและปฏิบัติอย่างอิสระ จะช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และแรงจูงใจในการเรียนรู้ แม้ผู้เรียนจะไม่มีพื้นฐานทางดนตรีมาก่อนก็ตา

3. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อกิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุด ตามแนวคิดของเดวีส์ ที่ส่งเสริมความสามารถการปฏิบัติกลองชุด

จากผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมทักษะปฏิบัติกลองชุดตามแนวคิดของเดวีส์ พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่ง

เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์และประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ประการแรก ในด้านเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการลำดับเนื้อหาที่มีความต่อเนื่องเข้าใจง่าย และสื่อการสอนที่มีความหลากหลายน่าสนใจอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมที่ยึดโยงกับแนวคิดของเดวีส์ ซึ่งเน้นการเรียงลำดับจากทักษะย่อยไปสู่ทักษะรวมที่มีความซับซ้อน ช่วยให้เนื้อหาการปฏิบัติกลองชุดที่ดูยากกลายเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พันธุ์เอก ใจหลวง (2561) และ บารภัค รุจิเวชนนท์ และคณะ (2561) ที่พบว่านวัตกรรมชุดการสอนดนตรีที่มีโครงสร้างชัดเจนและสื่อสารง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนเริ่มพัฒนาทักษะเฉพาะทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Ward (2009) ที่ระบุว่าการใช้สื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ (ICT) ในชั้นเรียนดนตรี เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างแรงจูงใจและยกระดับมาตรฐานการเรียนรู้ให้สูงขึ้น แม้ผู้เรียนจะไม่เคยได้รับการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการมาก่อน

ประการที่สอง ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ รายการที่มีความพึงพอใจสูงสุดคือ การฝึกให้นักเรียนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและกล้าแสดงความคิดเห็นของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ไม่ได้ส่งเสริมเพียงแค่ทักษะทางร่างกาย (Psychomotor Domain) เท่านั้น แต่ยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมและเจตคติผ่านกระบวนการปฏิบัติร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปานทิพย์ ตุลพันธ์ (2560) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของเดวีส์ช่วยส่งเสริมความกล้าแสดงออกของนักเรียนได้เป็นอย่างดี และสอดคล้องกับ มัญชูสา สุขนิยม (2560) ที่พบว่านักเรียนมีทัศนคติเชิงบวกต่อการจัดการเรียนรู้ดนตรีปฏิบัติในระดับมากที่สุด เนื่องจากการเรียนตามขั้นตอนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence) ตามที่ Gaunt (2006) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพลวัตความสัมพันธ์ในกระบวนการสอนดนตรีที่ส่งผลต่อความมั่นใจของผู้เรียน

ประการที่สาม ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ นักเรียนมีความเห็นว่าการได้ลงมือปฏิบัติช่วยให้สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองในระดับมากที่สุด สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าขั้นตอนการสอนของเดวีส์ โดยเฉพาะขั้นการให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อยและขั้นการเชื่อมโยงทักษะ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง (Active Learning) จนสามารถถ่ายโอนทักษะไปสู่สถานการณ์ใหม่ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิณา นิยมสุข (2565) และ วิไลรัตน์ แซ่เอี๊ยว (2560) ที่ยืนยันว่ากระบวนการสอนนี้ทำให้คะแนนทักษะปฏิบัติหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ครูผู้สอนดนตรีควรนำเทคนิคการแบ่งทักษะปฏิบัติที่ซับซ้อนออกเป็น "ทักษะย่อย" มาใช้ในการสอนเครื่องดนตรีที่มีความยากทางกายภาพสูง

2. ควรใช้สื่อประสมหรือเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ควบคู่ไปกับการสอนตามขั้นตอนของเดวีส์ เพื่อช่วยให้ในขั้นการรับรู้ (Perception) และการสาธิต ผู้เรียนสามารถสังเกตรายละเอียดการจัดระเบียบร่างกายได้ซ้ำตามความต้องการ

3. ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมประเมินทักษะปฏิบัติร่วมกันในระหว่างการฝึกทักษะย่อย เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและความเชื่อมั่นในตนเอง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยต่อยอดโดยนำรูปแบบการสอนของเดวีส์ไปใช้ในระบบออนไลน์เพื่อเพิ่มชั่วโมงการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองผ่านระบบนวัตกรรม ซึ่งอาจส่งผลให้ค่าประสิทธิภาพ (E1/E2) สูงขึ้นกว่าการสอนในชั้นเรียนปกติเพียงอย่างเดียว

2. ควรขยายผลการวิจัยไปสู่เครื่องดนตรีประเภทอื่นที่มีความซับซ้อนของทักษะย่อยแตกต่างกัน

รายการอ้างอิง

กรมวิชาการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ.* สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566.*

บวรภัค รุจิเวชนันท์, กานต์ยุพา จิติวัฒนา, & อนรรฆ จรัณยานนท์. (2561). การพัฒนาชุดการสอนเทคนิคการปฏิบัติทรอมโบนเบื้องต้น. *วารสารศิลปกรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*

ปนัดดา แสนสิงห์. (2562). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติตามแนวคิดของ Davies ประกอบสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง รำวงมาตรฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม].

ปานทิพย์ ตุลพันธ์. (2561). *ผลการจัดการเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ไทย โดยใช้ทักษะของเดวีส์เพื่อส่งเสริมความกล้าแสดงออกของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* โรงเรียนเกาะหมากน้อย จังหวัดพังงา.

พัชรสกนธ์ โพธิ์, & ชัยพฤกษ์ เมฆรา. (2561). การสร้างชุดการสอนทักษะการบรรเลงลีเวอร์ฮาร์ปเบื้องต้น. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ.*

พันธุ์เอก ใจหลวง. (2561). *การพัฒนาชุดการสอนสาขาวิชาทฤษฎีดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน ชั้นปีที่ 1* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์].

มัญชูสา สุขนิยม. (2560). *การพัฒนาทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีคีย์บอร์ด กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของเดวีส์* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม].

วิไลรัตน์ แซ่เอี๊ยว. (2560). *การพัฒนาชุดกิจกรรมชุมนุมนาฏศิลป์ เรื่อง รำวงมาตรฐาน โดยใช้ทักษะปฏิบัติของเดวีส์.* มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

ศศิณา นิยมสุข. (2565). *การพัฒนากิจกรรมการใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ร่วมกับแอปพลิเคชัน TikTok สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

หทัยภัทร ศุภคุณ. (2562). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการปฏิบัติกลองชุดเบื้องต้น โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการฝึกทักษะปฏิบัติตามแนวคิดของเดวีส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านสวน (จั่น อนุสรณ์). *วารสารวิจัยรำไพพรรณี.*

Davies, I. K. (1971). *The management of learning.* McGraw-Hill.

Gaunt, H. (2006). Student and teacher perceptions of one-to-one instrumental and vocal tuition in a conservatoire. *British Journal of Music Education, 23*(3), 279–295. https://doi.org/10.1017/S0265051706007242

Ward, C. J. (2009). Musical identities, ICT and the school curriculum: A tale of two projects. *British Journal of Music Education, 26*(2), 155–166. https://doi.org/10.1017/S0265051709008386

Research Paper
JBER Scope: Education

แนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

Guidelines for Educational Administration to Promote Ethical Use of Artificial Intelligence in Schools Under the Phetchabun Secondary Educational Service Area Office

ทิพธิพร ห่วงยา[1*], ทิพรัตน์ สิทธิวงศ์[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย

Tiptiporn Huangya[1*], Tipparat Sittiwong[2]
[1,2]Naresuan University, Thailand
✉: * kiktiptip@gmail.com
(*Author Corresponding Email)
Received: 24 May 2026; Revised: 07 June 2026; Accepted: 07 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา และแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารการศึกษาในการส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ โดยใช้แบบสอบถามการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ มีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 305 คน วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) ผลการวิจัย พบว่า 1. ศึกษาสภาพการบริหารการศึกษาในการส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ทั้ง 5 ด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการบริหารบุคลากร รองลงมาคือ ด้านการบริหารหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี 2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ทั้ง 5 ด้าน พบว่า ด้านการบริหารวิสัยทัศน์และนโยบาย

สถานศึกษาต้องกำหนดทิศทางการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างชัดเจน คำนึงถึงความถูกต้อง จริยธรรม และความปลอดภัยของข้อมูล ด้านการบริหารหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ควรส่งเสริมการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างมีจริยธรรม เน้นการคิดวิเคราะห์ การตรวจสอบข้อมูล และการใช้ปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือสนับสนุนการคิดของผู้เรียน ด้านการบริหารบุคลากร ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูให้มีความรู้ ทักษะ และจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี สถานศึกษาต้องมีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก และด้านการบริหารคุณธรรมและจริยธรรม ควรเน้นความเสมอภาค ความเป็นธรรม และการรู้เท่าทันอคติของปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการนำไปใช้อย่างเหมาะสมและรับผิดชอบ

คำสำคัญ : การบริหารการศึกษา, จริยธรรมปัญญาประดิษฐ์

Abstract

This research aimed to examine the current state of educational administration for promoting ethics in the use of artificial intelligence in schools under the Phetchabun Secondary Educational Service Area Office and to identify guidelines for promoting ethics in the use of artificial intelligence in such schools. The research was conducted in two stages. In the first stage, the current state of educational administration for promoting ethics in the use of artificial intelligence in schools under the Phetchabun Secondary Educational Service Area Office was investigated. The research instrument was a questionnaire on educational administration for promoting ethics in the use of artificial intelligence, using a five-point rating scale. The sample consisted of 305 respondents. The data were analyzed using the mean and standard deviation. In the second stage, guidelines for educational administration to promote ethics in the use of artificial intelligence in schools under the Phetchabun Secondary Educational Service Area Office were explored. Data were collected through interviews with five experts using an interview form on guidelines for educational administration for promoting ethics in the use of artificial intelligence. The data were analyzed and synthesized using content analysis. The research findings revealed the following: 1. The study of educational administration for promoting ethics in the use of artificial intelligence in schools under the Phetchabun Secondary Educational Service Area Office across five aspects revealed that personnel administration had the highest mean score, followed by curriculum and learning process administration, whereas resource and technology administration had the lowest mean score. 2. The results of the study on guidelines for educational administration to promote ethics in the use of artificial intelligence in schools under the Phetchabun Secondary Educational Service Area Office across five aspects showed that, regarding vision and policy, the guidelines emphasized the need for schools to clearly define the direction of AI use by considering data accuracy, ethics, and data security. In terms of curriculum and learning process management, the guidelines emphasized the ethical use of AI by promoting critical thinking, data verification, and the appropriate use of AI as a tool to support student thinking. Regarding personnel management, the guidelines emphasized the development of teachers' knowledge, skills, and ethics in the use of AI. In terms of resource and technology management, the guidelines emphasized the provision of appropriate infrastructure and collaboration with external organizations. Finally, in terms of ethics and morality management, the guidelines emphasized equality, fairness, and awareness of AI biases to ensure appropriate and responsible use.

Keywords: Educational administration, Artificial Intelligence Ethics

1. บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตและการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อเลียนแบบกระบวนการคิดของมนุษย์ (McCarthy, 2007) ส่งผลให้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ถูกนำมาใช้ทั้งด้านการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการตัดสินใจเชิงนโยบายมากขึ้น การขับเคลื่อนปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการศึกษาไม่อาจมุ่งเฉพาะประสิทธิภาพ หากต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงควบคู่จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม (ธนารักษ์ ธีระมั่นคง, 2563; Floridi et al., 2018)

ในทางจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ Floridi และคณะ (2018) เสนอกรอบ AI4People ประกอบด้วยหลักสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การก่อประโยชน์ (beneficence) การไม่ก่ออันตราย (non-maleficence) การเคารพความเป็นอิสระและการกำกับโดยมนุษย์ (autonomy) ความยุติธรรม (justice) และความอธิบายได้หรือความโปร่งใสตรวจสอบได้ (explicability) กรอบแนวคิดดังกล่าวช่วยให้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสถานศึกษาไม่มุ่งเพียงประสิทธิภาพเชิงเทคนิค แต่คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้เรียน ครู และกระบวนการตัดสินใจของสถานศึกษาในด้านความเป็นธรรม ความรับผิดชอบ และการตรวจสอบได้อย่างเป็นระบบ (Floridi et al., 2018)

ซึ่งบริบทเชิงนโยบายของไทยสะท้อนความสำคัญดังกล่าวอย่างชัดเจน ผ่านยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ที่มุ่งยกระดับความสามารถการแข่งขันด้วยโครงสร้างพื้นฐานและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง โดยเน้นการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างปลอดภัย มีจริยธรรม และคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล พร้อมทั้งพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรม ทักษะศตวรรษที่ 21 และความเป็นพลเมืองคุณภาพ ในโลกดิจิทัล (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) สอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษาและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ผลักดันการเรียนรู้แบบ Anywhere Anytime และการสร้างพลเมืองดิจิทัล ซึ่งครอบคลุมจริยธรรมในการใช้สื่อและเทคโนโลยี (แผนยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการ, 2563; ประกาศ สพฐ. ที่ ศธ 04006/ว4964 ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน 2567) (คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, 2562; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

จากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วอาจส่งผลต่อความเปราะบางด้านสุขภาพจิตของเด็กและเยาวชนไทยที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทั้งพฤติกรรมเสี่ยงและภาวะซึมเศร้า (Hfocus, 11 มกราคม 2568) ซึ่งไม่เพียงส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลแต่สะท้อนการลดทอน “ทุนสมอง (Brain Capital)” อันประกอบด้วยสุขภาวะทางสมองและทักษะทางสมองที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ การตัดสินใจ และการกำกับตนเอง จึงชี้ให้เห็นความจำเป็นของการส่งเสริมความตระหนักรู้ด้านจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ควบคู่การยกระดับความฉลาดรู้ทาง AI (AI Literacy) เพื่อให้การใช้เทคโนโลยีไม่ละทิ้งคุณค่าความเป็นมนุษย์และความรับผิดชอบต่อสังคม (Dignum, 2018; UNESCO, 2021) (Lavretsky et al., 2021)

นอกจากนี้ระดับเขตพื้นที่การศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ระบุว่า ผู้เรียนและครูส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีได้ แต่ยังมีอุปสรรคด้านการใช้ในทางไม่เกิด

ประโยชน์และก่อค่านิยมไม่พึงประสงค์ อีกทั้งยังพบความไม่ชัดเจนในการนำผลการดำเนินงานโครงการไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย และการบริหารหลักสูตรที่เชื่อมโยงจริยธรรมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งอาจนำไปสู่ความเสี่ยงด้านความเป็นส่วนตัว การพึ่งพาปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยไม่ไตร่ตรอง และการตัดสินใจที่ขาดบริบทมนุษยธรรม สอดคล้องกับข้อเสนอว่าการยกระดับความฉลาดรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของครูช่วยหนุนการกำหนดนโยบายและการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการศึกษาอย่างรับผิดชอบ (สิริน ฉกามานนท์, 2568)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ เพื่อทราบถึงแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา ที่มิใช่มีเพียงการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี AI ในโรงเรียนมัธยมศึกษาเพียงมิติเดียว แต่ควรส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่มีแนวทางการบริหารที่ชัดเจน ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีแนวปฏิบัติในการพัฒนา เกิดความตระหนักรู้ อย่างยั่งยืนแก่นักเรียน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตของการวิจัย กำหนดขอบเขตเนื้อหา แหล่งข้อมูลและตัวแปรในการวิจัย ดังนี้

3.1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้องค์ประกอบด้านการบริหารสถานศึกษและสังเคราะห์การส่งเสริมความตระหนักรู้ด้านจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารวิสัยทัศน์และนโยบาย 2) ด้านการบริหารหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ 3) ด้านการบริหารบุคลากร 4) ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี 5) ด้านการบริหารด้านคุณธรรมและจริยธรรม

3.1.2 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล แบ่งแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 แหล่งตามระเบียบวิธีวิจัยคือ

1. ผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 305 คน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน กำหนดคุณสมบัติเบื้องต้นและแบ่งผู้ทรงคุณวุฒิออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครูผู้สอนมีความชำนาญในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Specific selection) ตามคุณสมบัติที่ผู้วิจัยกำหนด

3.1.3 ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรที่จะศึกษาประกอบด้วย

1. สภาพการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2. แนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารการศึกษาในการส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ มีวิธีดำเนินการดังนี้

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ จำนวน 1,332 คน จำนวน 39 โรงเรียน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2568)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ โดยใช้

1) กำหนดขนาดประชากรของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรตารางการคำนวณของ Krejcie, & Morgan (1970) กำหนดความคลาดเคลื่อนที่ ± 5% และเทียบสัดส่วน จะได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยผู้บริหาร จำนวน 22 คน ครูจำนวน 283 ทั้งสิ้น จำนวน 305 คน

2) แบ่งชั้นภูมิโดยใช้ขนาดสถานศึกษาเป็นชั้นในการแบ่ง เมื่อได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามขนาดสถานศึกษาแล้วจึงทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple–Random Sampling) ตาม สัดส่วนประชากร แต่ละขนาดของสถานศึ568)

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล เป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ประกอบด้วย ตำแหน่งงาน ประสบการณ์ทำงาน ขนาดสถานศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารวิสัยทัศน์และนโยบาย 2) ด้านการบริหารหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ 3) ด้านการบริหารบุคลากร 4) ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี 5) ด้านการบริหารด้านคุณธรรมและจริยธรรม โดยคำถามมีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ซึ่งมีเกณฑ์ให้น้ำหนักคะแนนตามแนวทางการสร้างเครื่องมือวัดของลิเคิร์ท (Likert’s Five Rating scale) ดังนี้

5 หมายถึง แนวทางการบริหารในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง แนวทางการบริหารในระดับมาก

3 หมายถึง แนวทางการบริหารในระดับปานกลาง

2 หมายถึง แนวทางการบริหารในระดับน้อย

1 หมายถึง แนวทางการบริหารในระดับน้อยที่สุด

การสร้างและการทดสอบเครื่องมือ

1. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนครอบคลุม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดการวิจัยจากแนวคิดทฤษฎีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสรุป สังเคราะห์การบริหารการศึกษาในสถานศึกษา สังเคราะห์การส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา และกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ

3. ร่างข้อคำถามตามกรอบแนวคิดการวิจัย และนิยามศัพท์เฉพาะ ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้างข้อคำถาม แนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

4. ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงเครื่องมือ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ความตรงตามเนื้อหาความตรงเชิง โครงสร้าง และการใช้สำนวนภาษา ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ประกอบด้วย 5 ด้าน

5. นำร่างแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับคำแนะนำและทำการปรับปรุง แก้ไขให้สอดคล้อง เหมาะกับขอบเขตเนื้อหาที่กำหนด ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6. นำร่างแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาเรียบร้อยแล้วไปให้ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม ใช้วิธีการหาดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ของข้อคำถามกับ โดยหาค่า IOC ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือ และแก้ไขจำนวน 3 คน จากนั้นวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อและเนื้อหา ค่า IOC พบว่าได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00

7. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและแก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารและครู ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 30 คน เพื่อพิจารณาหาค่าความเชื่อมั่นของ (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้วิธีหาค่าความเที่ยงแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค กำหนดเกณฑ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามไว้ที่ระดับ 0.80 ขึ้นไป ได้ค่า Reliability Statistics อยู่ที่ .815

8. แบบสอบถามที่ได้รับการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว มาวิเคราะห์ปรับปรุง แก้ไขร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาและจัดพิมพ์แบบสอบถาม เรื่อง แนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์การเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และแนบ QR code การเข้าตอบแบบสอบถามถึงผู้บริหารสถานศึกษา และครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ผู้บริหารและครู โดยตอบแบบสอบถามผ่านทาง Google Forms จำนวน 305 ฉบับ ได้แบบสอบถามคืนมาจำนวน 305 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล แบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for PC(Statistical Package for Social Science) ตอนที่ 2 วิเคราะห์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ จำนวน 5 ด้าน โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหา ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปแปลผลโดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ค่าเฉลี่ย 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 121)

ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.51 - 5.00 หมายถึง ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.51 - 4.50 หมายถึง ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.51 - 3.50 หมายถึง ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.51 - 2.50 หมายถึง ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.00 - 1.50 หมายถึง ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ในการมีความชำนาญในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติเบื้องต้นที่กำหนด คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโททางการศึกษา หรือเทียบเท่า และมีความชำนาญในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 2 คน ศึกษานิเทศก์ที่มีความชำนาญในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการ มีประสบการณ์มาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน ครูผู้สอนในรายวิชาเทคโนโลยี ที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโททางการศึกษา หรือเทียบเท่า และมีความชำนาญในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร วิทยาฐานะไม่ต่ำกว่าครูชำนาญการ มีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์นี้ โดยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารหลักการสัมภาษณ์ การสร้างคำถาม เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้าง เครื่องมือให้ครอบคลุม ขอบเขต ด้านเนื้อหาตามที่กำหนด

2. จัดทำประเด็นในการสัมภาษณ์แนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 การบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ โดยเลือกข้อที่มีค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านต่ำที่สุด ได้จำนวน 5 ข้อ ตามรายด้าน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารวิสัยทัศน์และนโยบาย 2) ด้านการบริหารหลักสูตรและกระบวนการ

เรียนรู้ 3) ด้านการบริหารบุคลากร 4) ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี 5) ด้านการบริหารด้านคุณธรรมและจริยธรรม มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

3. นำข้อคำถามไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมและความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข

4. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

5. พิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งได้มาแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 5 คน

วิธีการเก็บข้อมูล ยื่นขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และแจ้งประเด็นการสัมภาษณ์ ตลอดจนติดต่อนัดหมายกำหนดการสัมภาษณ์ให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทราบล่วงหน้า และสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ตามกำหนดการสัมภาษณ์ ด้วยวิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียง

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากวิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียง มาจัดพิมพ์เป็นข้อมูลดิบ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นความเรียงแบบพรรณนา แล้วสรุปประเด็นเนื้อหาตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์มาจัดพิมพ์เป็นแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา

4. ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ มีผลแสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปลผล การบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ โดยภาพรวม (n = 305)

ด้าน	การบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1	ด้านการบริหารวิสัยทัศน์และนโยบาย	4.03	0.85	มาก
2	ด้านการบริหารหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้	4.10	0.82	มาก
3	ด้านการบริหารบุคลากร	4.45	0.83	มาก
4	ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี	4.00	0.84	มาก
5	ด้านการบริหารด้านคุณธรรมและจริยธรรม	4.03	0.84	มาก
	รวม	4.10	0.85	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการบริหารบุคลากร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45) รองลงมาคือ ด้านการบริหารหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.00)

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารวิสัยทัศน์และนโยบาย

สถานศึกษาต้องมีการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาอย่างชัดเจน โดยผู้บริหารใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นทั้งเครื่องมือและส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนโยบาย วิสัยทัศน์ด้านปัญญาประดิษฐ์ (AI) ต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกยุคปัจจุบัน โดยบูรณาการการเรียนการสอน การบริหาร และนโยบายให้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ต้องมีหลักการและมาตรการที่ชัดเจน โดยคำนึงถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของการใช้ ความถูกต้องของข้อมูล จริยธรรม และความปลอดภัยของข้อมูลนักเรียน พร้อมกำหนดแนวปฏิบัติให้ครูดำเนินการได้อย่างเหมาะสม

2.2 ด้านการบริหารหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

ครูสามารถใช้ข้อมูลจริงร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อสร้างสถานการณ์จำลองและสนับสนุนการเรียนรู้ โดยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก ชี้แนะการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม พร้อมส่งเสริมให้นักเรียนรู้ที่มาของข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง และอธิบายเหตุผลของการตรวจสอบได้ กระบวนการเรียนรู้ควรเปลี่ยนจาก สอนใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็น สอนวิธีคิด เปิดโอกาสให้นักเรียนออกแบบแนวคิดและเขียนคำสั่ง (Prompt) ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจ โดยตระหนักว่าปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นเครื่องมือช่วยขยายความคิด ไม่ใช่ตัวแทนการคิดของมนุษย์ และต้องจบด้วยการตรวจสอบตัดสินใจโดยมนุษย์ ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีจริยธรรม เน้นการตรวจสอบแหล่งที่มา ความน่าเชื่อถือและผลกระทบของข้อมูลผิดพลาด พร้อมจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ทดลองใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) วิเคราะห์ข้อดีข้อจำกัด ฝึกตั้งคำถาม แยกแยะข้อมูลที่ถูกต้องหรือมีอคติ และเลือกใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

2.3 ด้านการบริหารครู

สถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาครูเป็นลำดับแรก โดยอบรมให้ครูมีความรู้ ทักษะ และจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถตรวจสอบแหล่งที่มา แยกแยะข้อมูลจริงกับข้อมูลที่ปัญญาประดิษฐ์ (AI) สังเคราะห์ และอธิบายกระบวนการตรวจสอบให้ผู้เรียนเข้าใจได้ ครูต้องเป็นแบบอย่างในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างรับผิดชอบ โดยแสดงให้เห็นว่าปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นเครื่องมือสนับสนุน ไม่ใช่สิ่งทดแทนการคิด ครูควรทบทวน แก้ไข และตรวจสอบผลลัพธ์จากปัญญาประดิษฐ์ (AI) ทุกครั้ง พร้อมสาธิตการอ้างอิงแหล่งข้อมูลอย่างโปร่งใส เพื่อปลูกฝังความซื่อสัตย์ทางวิชาการแก่ผู้เรียน การพัฒนาครูควรครอบคลุมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ใน

การออกแบบการสอน การตรวจสอบและประเมินผลงาน การช่วยตรวจงานหรือวิเคราะห์การคัดลอกผลงาน โดยคำนึงถึงความถูกต้องของข้อมูลและความเป็นธรรมในการประเมิน

2.4 ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี

สถานศึกษาต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีให้พร้อมต่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เช่น อินเทอร์เน็ต อุปกรณ์ดิจิทัล และสื่อการเรียนรู้ โดยเข้าร่วมโครงการจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยี เช่น ห้องเรียนอัจฉริยะ สื่อดิจิทัล และพื้นที่เรียนรู้เฉพาะทาง ควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย และภาคเอกชน ผ่านเครือข่ายและความร่วมมือ (MOU/โครงการร่วม) เพื่อสนับสนุนเครื่องมือ ซอฟต์แวร์ องค์ความรู้ และผู้เชี่ยวชาญด้านปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการพัฒนาครูและนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

2.5 ด้านการบริหารคุณธรรมและจริยธรรม

การจัดการเรียนรู้ด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) ต้องยึดหลักความซื่อสัตย์ โปร่งใส และเป็นธรรม โดยครูและผู้เรียนต้องแยกแยะได้ว่าข้อมูลส่วนใดมาจากมนุษย์ และส่วนใดเป็นผลจาก AI พร้อมอธิบายกระบวนการได้อย่างมีเหตุผล เพื่อไม่ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) แทนการคิดของมนุษย์ทการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ ครูควรออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม แม้มีความพร้อมด้านทรัพยากรแตกต่างกันทครูควรส่งเสริมการรู้เท่าทันอคติและข้อจำกัดของปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อป้องกันการนำไปใช้สร้างความไม่เป็นธรรม เช่น การเหยียดหรือบูลลี่ พร้อมพัฒนาการประเมินผลที่ยุติธรรม โดยเน้นกระบวนการคิด การอธิบาย และการมีส่วนร่วม มากกว่าผลงานที่ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ช่วยสร้าง

5. อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. จากการศึกษาสภาพการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมการบริหารเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อยู่ในระดับมาก โดยด้านการบริหารบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยีมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ผลดังกล่าวสะท้อนว่า การขับเคลื่อนจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสถานศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาคนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารที่ให้ความสำคัญกับการให้อำนาจแก่คน การเรียนรู้ และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (เสนาะ ติเยาว์, 2546) รวมถึงแนวคิดการจัดการที่มุ่งใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายองค์กรผ่านความร่วมมือของบุคคล (ธีรศักดิ์ อุปไมยอธิชัย และคณะ, 2563; Griffin, 1997) อย่างไรก็ดี เมื่อคนพร้อมในระดับหนึ่ง แต่โครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุน ยังไม่พร้อมเท่าที่ควรจะทำให้การส่งเสริมจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นการพึ่งพาความสามารถเฉพาะราย เช่น ผู้บริหารหรือครูบางคนมากกว่าการเป็นระบบของทั้งสถานศึกษา ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องของการ

ดำเนินงาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์, 2567) (ธีรศักดิ์ อุปไมยอธิชัย และสุชาติ บางวิเศษ, 2563)

1.1 ด้านการบริหารวิสัยทัศน์และนโยบาย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์เกี่ยวกับ AI ของสถานศึกษา แม้อยู่ในระดับมาก แต่สะท้อนว่ากรอบทิศทางในระดับโรงเรียนยังไม่ชัดเจนหรือยังเป็นช่วงเริ่มต้นของการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ให้เป็นรูปธรรม ประเด็นนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของหน่วยงานด้านนโยบายและเทคโนโลยีของไทยที่เน้นว่าการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีจริยธรรมต้องมีกรอบองค์กรที่ชัดเจน ครอบคลุมความเป็นส่วนตัว ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ เมื่อพิจารณาตามแนวคิดการบริหารเชิงสถานการณ์ (Contingency Approach) ความพร้อมของแต่ละโรงเรียนต่างกันทั้งบุคลากรและโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้การกำหนดวิสัยทัศน์เกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในระดับสถานศึกษาเป็นเพียงการรับนโยบายจากส่วนกลางมาปฏิบัติมากกว่าการออกแบบเชิงยุทธศาสตร์ที่ตอบโจทย์บริบทจริงของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับ Nguyen et al. (2022) ที่ชี้ว่าการขาดวิสัยทัศน์ระดับองค์กรเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการนำหลักจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) ไปใช้จริง อาจทำให้การวางแผนเชิงนโยบายยังไม่เข้มแข็ง (สุกัญญา แช่มช้อย, 2561; สุรสิทธิ์ งามจิตร, 2568) ส่งผลให้การบูรณาการ AI เข้าแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษายังไม่เด่นชัด ดังนั้นผลวิจัยจึงชี้ว่า ภาวะผู้นำด้านดิจิทัลและความสามารถในการกำหนดนโยบายปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นฐานสำคัญของการขับเคลื่อนจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในโรงเรียนให้เกิดผลจริง (Wattanapanit, 2024)

1.2 ด้านการบริหารหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ผลพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะจำเป็นสำหรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีจริยธรรมของผู้เรียน โดยข้อมูลเชิงคุณภาพสะท้อนว่าปัญญาประดิษฐ์ (AI) ยังไม่ถูกบรรจุเป็นรายวิชาหรือแนวทางเชิงระบบของโรงเรียนอย่างชัดเจน แต่ถูกใช้เพื่อช่วยงานเอกสารงานธุรการมากกว่าใช้ในการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ma’amor et al. (2024) ที่พบว่าปัญญาประดิษฐ์ (AI) มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้เรียน แต่ยังไม่ชัดเจนต่อการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล อาจนำไปสู่การพึ่งพาปัญญาประดิษฐ์ (AI) มากเกินไป และส่งผลให้กระบวนการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนลดลง หากไม่ได้รับการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างเพียงพอ (กฤติยา รัตแพทย์, 2561; ศรัณย์ศิริ คัมภิรานนท์, 2564; Bibi et al., 2024) ยิ่งไปกว่านั้น ด้านจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) ชี้ว่า AI ไม่เป็นกลางเสมอ เพราะเรียนรู้จากข้อมูลที่อาจมีอคติ หากผู้เรียนขาดทักษะตรวจสอบ ตั้งคำถามและประเมินความน่าเชื่อถือ ความเสี่ยงของข้อมูลคลาดเคลื่อนและการตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรมจะสูงขึ้น (Gebru, 2021; Adams et al., 2022) ซึ่งสนับสนุนแนวคิด AI literacy ของ UNESCO (2021) ที่ควรมุ่งคิดร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) มากกว่าการรับคำตอบจากปัญญาประดิษฐ์ (AI) พร้อมปลูกฝังหลักความโปร่งใสอธิบายได้ เป็นธรรม และตรวจสอบได้ (นันทยา รื่นกลิ่น, 2568)

1.3 ด้านการบริหารบุคลากร แม้ด้านการบริหารบุคลากรจะสูงสุด แต่ข้อที่ต่ำสุดในด้านนี้คือ การส่งเสริมให้ครูเป็นแบบอย่างในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างรับผิดชอบ สะท้อนว่าการพัฒนาบุคลากรยังเน้นการอบรมและ มากกว่าการส่งเสริมให้ครูแสดงพฤติกรรมเป็นแบบอย่างในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI)

อย่างรับผิดชอบในทางปฏิบัติ จนเกิดเป็นแนวปฏิบัติร่วมของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดว่าคนคือกลไกสำคัญที่สุดขององค์กร และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องผสานความรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่เทคโนโลยี (ธนารักษ์ ธีระมั่นคง, 2563) ครูต้องทำหน้าที่ทั้งผู้ใช้และผู้ถ่ายทอดคุณค่าทางจริยธรรม ผ่านการปฏิบัติจริง (Adams et al., 2022) ดังนั้นผลวิจัยจึงชี้ว่าควรพัฒนา สมรรถนะครูด้านปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีจริยธรรม ให้เป็นรูปธรรม เช่น ความเข้าใจพื้นฐานปัญญาประดิษฐ์ (AI) การคัดเลือกเครื่องมืออย่างรับผิดชอบ การเปิดเผยการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการประเมินผลที่ยังคงมนุษย์เป็นควบคุม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่ลดทอนกระบวนการคิดของผู้เรียน (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2565)

1.4 ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อสนับสนุนการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) สะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง งบประมาณ และกลไกบริหารที่ทำให้โรงเรียนยังเชื่อมต่อเครือข่ายกับหน่วนงานภายนอกยังไม่เป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ว่า ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ขาดเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่คือการขาดระบบสนับสนุนเชิงโครงสร้างและการเข้าถึงผู้เชี่ยวชาญ (ทัตพงศ์ พานทองคำ และทิพรัตน์ สิทธิวงศ์, 2568; เผด็จ จงสกุลศิริ, 2568) นอกจากนี้ UNESCO (2021) ยังเน้นว่าการบริหาร AI อย่างมีจริยธรรมจำเป็นต้องร่วมมือกับพันธมิตรภายนอกเพื่อจัดการความเสี่ยงด้านจริยธรรม สิทธิมนุษยชน และความปลอดภัยไซเบอร์ ดังนั้น เครือข่ายความร่วมมือจึงควรถูกยกระดับเป็นกลไกหลักของการบริหารทรัพยากรไม่ใช่เป็นเพียงกิจกรรมเสริม

1.5 ด้านการบริหารคุณธรรมและจริยธรรม ผลสะท้อนว่าโรงเรียนให้ความสำคัญกับ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยไม่เลือกปฏิบัติหรือไม่แบ่งแยกผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับหลักจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่เน้นความเป็นธรรม ความเท่าเทียม และไม่แบ่งแยก (UNESCO, 2021) สอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวถึงความเสี่ยงด้านจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในภาคการศึกษา ที่เน้นย้ำเรื่องความเสี่ยงของอัลกอริทึมที่มีอคติ ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมโดยไม่ตั้งใจ (Slimi et al., 2023) ดังนั้น เพื่อให้หลักการดังกล่าวเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ สถานศึกษาควรยกระดับจากการตระหนักรู้ไปสู่การจัดวางกลไกกำกับดูแลที่ชัดเจน ได้แก่ แนวทางประเมินและลดความเสี่ยงด้านอคติของระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) การกำกับการใช้และคุ้มครองข้อมูลผู้เรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม และการมีช่องทางตรวจสอบ ร้องเรียน หรือทักท้วงผลลัพธ์ เพื่อให้การดำเนินงานด้านความเป็นธรรมสามารถตรวจสอบได้และมีความน่าเชื่อถือ

2. จากการสัมภาษณ์แนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ มีแนวทางในการบริหารงานแต่ละด้านดังนี้

2.1 ด้านการบริหารวิสัยทัศน์และนโยบาย ผลการสัมภาษณ์ชี้ว่า สถานศึกษาควรเริ่มจากการกำหนดทิศทางและนโยบายด้านปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างชัดเจน โดยการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้เป็นกลไกยุทธศาสตร์ ที่ต้องถูกกำกับด้วยจริยธรรมและความรับผิดชอบ ไม่ใช่เพียงการนำเครื่องมือใหม่มาใช้เฉพาะหน้าเพื่อความสะดวกหรือความรวดเร็วเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่เน้นการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI)

มาสนับสนุนคุณภาพการสอน การประเมินผล และการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ภายใต้กรอบจริยธรรม (สุพัตรา ปากดี, 2566) และสอดคล้องกับข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ที่ระบุว่าการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ให้มีประสิทธิผลต้องมีนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรให้สามารถประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้จริง (สิริภา สงคราม, 2568) การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงความถูกต้องของข้อมูล ความปลอดภัยข้อมูลผู้เรียน และการกำกับดูแลเชิงจริยธรรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับจริยธรรมดิจิทัลที่เน้นความรับผิดชอบ เคารพสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Kazim & Koshiyama, 2021) ตลอดจนข้อเสนอของ UNESCO (2021) ที่เน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความเป็นธรรม และการไม่เลือกปฏิบัติ กล่าวได้ว่านโยบายที่ชัดเจนจะเป็นกรอบกำกับพฤติกรรมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของครูและผู้เรียน ลดความเสี่ยงด้านจริยธรรม และทำให้การบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) เชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม (พนิตา ชอบทำกิจ และคณะ, 2567)

2.2 ด้านการบริหารหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ผลการสัมภาษณ์สะท้อนว่า การส่งเสริมทักษะการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีจริยธรรมของผู้เรียนควรเริ่มจากการพัฒนาครูให้มีความเข้าใจและสามารถถ่ายทอดการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างรับผิดชอบได้ถูกต้อง กระบวนการเรียนรู้ควรเน้นการตรวจสอบแหล่งที่มา ความน่าเชื่อถือ และความถูกต้องของสารสนเทศจากปัญญาประดิษฐ์ (AI) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทดลองใช้ วิเคราะห์ข้อดี–ข้อจำกัด ฝึกตั้งคำถาม ตรวจจับข้อมูลที่มีอคติ และตัดสินใจเชิงจริยธรรมตามบริบทสถานการณ์ ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนบทบาทครูจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้อำนวยความสะดวกและผู้ชี้แนะด้านจริยธรรม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด AI literacy ที่มุ่งพัฒนาความสามารถในการเข้าใจการทำงานของปัญญาประดิษฐ์ (AI) รู้เท่าทันผลกระทบทางจริยธรรม และใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีวิจารณญาณ ไม่พึ่งพาผลลัพธ์โดยขาดการไตร่ตรอง (UNESCO, 2021; OECD, 2021) รวมถึงข้อเสนอที่เน้นให้ผู้เรียน คิดร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) มากกว่าการเรียนรู้แบบรับคำตอบสำเร็จรูป ทั้งนี้ การทำให้การจัดกิจกรรมด้านจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) เกิดผลจริงจำเป็นต้องมีกลไกสนับสนุนและติดตามคุณภาพการจัดการเรียนรู้ควบคู่กัน ซึ่งสอดคล้องกับการนิเทศสมัยใหม่ที่เสนอว่าปัญญาประดิษฐ์ (AI) สามารถสนับสนุนการพัฒนาครูได้รอบด้าน ตั้งแต่หลักสูตร การวางแผนการสอน การดูแลผู้เรียน ไปจนถึงการวิจัยและนวัตกรรม (บุษกร วิเศษสมบัติ และคณะ, 2567) ขณะเดียวกัน ผลสัมภาษณ์ยังสะท้อน ความเสี่ยงด้านความซื่อสัตย์ทางวิชาการ เช่น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ทำงานแทนโดยไม่เกิดการเรียนรู้จริง จึงจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการประเมินผลและมาตรการกำกับที่รัดกุมมากขึ้น รวมถึงเครื่องมือสนับสนุนการตรวจจับการลอกเลียนหรือการยืนยันตัวตนผู้เรียน (SCBX, 2568, 15 สิงหาคม) ประเด็นนี้ชี้ว่า การบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในหลักสูตรไม่ใช่เพียงเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ แต่ต้องออกแบบระบบการวัดและประเมินที่คุ้มครองความถูกต้องและความยุติธรรมของผลการเรียนด้วย

2.3 ด้านการบริหารบุคลากร ผลการสัมภาษณ์พบว่า การส่งเสริมให้ครูเป็นแบบอย่างในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างรับผิดชอบต้องเริ่มจากการพัฒนาครูอย่างเป็นลำดับแรก ทั้งความรู้ ทักษะ และเจต

คติด้านจริยธรรม เพื่อให้ครูสามารถ ตรวจสอบ อธิบายและกำกับ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของตนเองและของผู้เรียนได้ โดยเน้นให้ผู้เรียนตระหนักว่าปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นเครื่องมือสนับสนุน ไม่ใช่เครื่องมือทดแทนการคิดหรือการสืบค้นความรู้ แนวทางนี้สอดคล้องกับหลัก human oversight and human agency ที่กล่าวว่าปัญญาประดิษฐ์ (AI) ต้องถูกใช้งานภายใต้การกำกับของมนุษย์เพื่อคงอำนาจการตัดสินใจและลดความเสี่ยงด้านจริยธรรม (UNESCO, 2021) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการเตรียมความพร้อมทรัพยากรมนุษย์เพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยต้องเน้น จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาปรับตัวและเป็นผู้นำทางความคิดในยุคดิจิทัล (ธนารักษ์ ธีระมั่นคง, 2563) นอกจากนี้ ในการประเมินผลหรือการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) สนับสนุนการตรวจงาน ครูยังต้องใช้วิจารณญาณเพื่อคงความเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ สอดคล้องกับกรอบ UNESCO (2021) และ OECD (2021) ที่ย้ำเรื่องความเท่าเทียมและความยุติธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ทางการศึกษา

2.4 ด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี ผลการสัมภาษณ์สะท้อนว่า การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในโรงเรียนจะเกิดประสิทธิภาพไม่ได้ หากขาดโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ เช่น อินเทอร์เน็ต อุปกรณ์ดิจิทัล แพลตฟอร์มซอฟต์แวร์ และระบบเครือข่ายที่รองรับ ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2568) ขณะเดียวกัน การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น ภาครัฐ มหาวิทยาลัย และภาคเอกชน เป็นกลไกสำคัญในการเสริมทรัพยากรและองค์ความรู้ ตลอดจนลดช่องว่างการเข้าถึงเทคโนโลยี แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดผู้บริหารยุคดิจิทัลที่ต้องสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และนวัตกรรม (สุกัญญา แช่มช้อย, 2561) รวมถึงยุทธศาสตร์ระดับชาติที่เน้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานปัญญาประดิษฐ์ (AI) และเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญเพื่อสนับสนุนปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในภาคการศึกษาอย่างเป็นระบบ ตามแผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติ พ.ศ. 2565–2570 (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565) อีกทั้งสอดคล้องกับข้อเสนอเรื่องความร่วมมือระหว่างภาคส่วน (multi-stakeholder partnership) เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึง ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา (Darling-Hammond, 2006; OECD, 2021) (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน), 2565)

2.5 ด้านการบริหารคุณธรรมและจริยธรรม ผลการสัมภาษณ์ชี้ว่า การจัดการเรียนการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) ต้องคำนึงถึงความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ แม้ผู้เรียนมีความพร้อมด้านทรัพยากรแตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนหลักสำคัญของจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) คือ ความเป็นธรรมและการไม่แบ่งแยก ตามกรอบ UNESCO (2021) ที่ย้ำการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการไม่สร้างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาประเด็นนี้มีนัยสำคัญเนื่องจากปัญญาประดิษฐ์ (AI) อาจมีอคติจากข้อมูลที่ใช้ฝึกโมเดล และอาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติหากขาดการกำกับดูแล (Gebru, 2021) ดังนั้นครูและผู้บริหารจึงต้องออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม เน้นกระบวนการคิด การอธิบาย และการมีส่วนร่วมมากกว่าการวัดจากผลลัพธ์ที่ปัญญาประดิษฐ์ (AI) สร้างขึ้นเพียงอย่างเดียว (จิติมา วรรณศรี, 2564) อีกทั้งควรผลักดันแนวคิด Ethical-by-Design ให้จริยธรรมถูกฝังในทุกขั้นตอนของการออกแบบและการใช้งานปัญญาประดิษฐ์

(AI) เพื่อลดความเสี่ยงต่อการบูลลี่ การเหยียด หรือความไม่เป็นธรรมในบริบทโรงเรียน (Kazim & Koshiyama, 2021) ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ชี้ว่าผู้บริหารต้องพิจารณาความพร้อมทั้งด้านข้อมูล โครงสร้างพื้นฐาน งบประมาณ และประเด็นความเป็นส่วนตัว ความรับผิดชอบ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และสังคม (พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และคณะ, 2568)

ดังนั้นแนวทางจากการสัมภาษณ์สะท้อนว่า การส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสถานศึกษาควรถูกขับเคลื่อนแบบบูรณาการทั้งระบบ (system approach) กล่าวคือ (1) เริ่มจากวิสัยทัศน์และนโยบายที่ชัดเจนเพื่อเป็นกรอบกำกับ (2) แปลงนโยบายเข้าสู่หลักสูตรหรือกิจกรรมที่พัฒนา AI literacy เชิงวิจารณญาณ (3) พัฒนาครูให้เป็นแบบอย่างและผู้กำกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ภายใต้ human oversight (4) จัดสรรโครงสร้างพื้นฐานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายนอกเพื่อเพิ่มโอกาสและลดช่องว่าง และ (5) วางมาตรการด้านความเป็นธรรม การคุ้มครองข้อมูล และ Ethical-by-Design เพื่อทำให้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เกิดประโยชน์สูงสุดควบคู่กับความรับผิดชอบและความไว้วางใจในระบบการศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อให้หน่วยงานองค์กรและผู้เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทาง เพื่อประยุกต์ใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย ดังนี้

6.2 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรยูรณ์ ควรมีการพัฒนา และนิเทศติดตาม ครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างเหมาะสมและมีจริยธรรม

6.3 ข้อเสนอแนะระดับองค์กร

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ควรมีการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โดยบูรณาการการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ควบคู่กับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และจริยธรรมของผู้เรียน

6.4 ข้อเสนอแนะระดับบุคคล

ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายด้านการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างชัดเจน โดยกำหนดกรอบการใช้งานที่คำนึงถึงจริยธรรม ความปลอดภัยของข้อมูล และการคุ้มครองสิทธิของผู้เรียน เพื่อให้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นไปอย่างมีความรับผิดชอบและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

6.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ กำหนดขอบเขตการวิจัยจากการ

สังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ จำนวน 5 ด้าน ผู้วิจัยจึงได้มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ ดังนี้

1. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น ต่างระดับการศึกษา หรือต่างสังกัด เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการบริหารวิสัยทัศน์และนโยบายด้านปัญญาประดิษฐ์อย่างมีจริยธรรมในบริบทที่หลากหลาย

2. ควรมีการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับผลของการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในหลักสูตรต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ความตระหนักรู้ด้านจริยธรรม และพฤติกรรมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของผู้เรียน เพื่อสะท้อนผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบหรือแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาครูและบุคลากรด้านการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างมีจริยธรรม รวมถึงการวิจัยเชิงผสมเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาบุคลากรกับคุณภาพการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, & กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2565). *แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (พ.ศ. 2565–2570).* https://www.ai.in.th/wp-content/uploads//12/20220726-AI.pdf

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *แผนยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2563–2565).* https://www.moe.go.th/wp-content/uploads/2022/02/กแผนยุทธศาสตร์ระทรวงศึกษาธิการ-พ.ศ.-2563-2565-rev.pdf

กฤติยา รัตแพทย์. (2561). *AI: Artificial intelligence หรือปัญญาประดิษฐ์.* http://www.dstd.mi.th/board/index.php?topic=3400.0

คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. (2562). *แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา.* https://www.mpeo.go.th/ms/sites/default/files/-07/7-แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา.pdf

จิติมา วรรณศรี. (2564). *การบริหารจัดการศึกษายุคดิจิทัล.* รัตนสุวรรณการพิมพ์.

ทัตพงศ์ พานทองคำ, & ทิพรัตน์ สิทธิวงศ์. (2568). แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมระบบนิเวศการเรียนรู้ยุคปัญญาประดิษฐ์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์, 7*(2), 135–148.

ธนารักษ์ ธีระมั่นคง. (2563, 11 พฤศจิกายน). *AI ทางรอดอุตสาหกรรมไทยในยุค COVID-19* [สไลด์การนำเสนอ]. การเสวนา Morning Talk ครั้งที่ 4 “AI ทางรอดอุตสาหกรรมไทย ภายใต้วิกฤต COVID-19,” กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย.

ธีรศักดิ์ อุปไมยอธิชัย, & สุชาติ บางวิเศษ. (2563). *การบริหารและการจัดการศึกษาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

นันทยา รื่นกลิ่น. (2568). จริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างรับผิดชอบในการตัดสินใจด้านทรัพยากรมนุษย์. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 7*(2), 77–88. https://so08.tci-thaijo.org/index.php/AJPP/article/view/4529

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

บุษกร วิเศษสมบัติ. (2567). ปัญญาประดิษฐ์ (AI): กับรูปแบบการนิเทศสมัยใหม่. *Journal of Buddhist Education and Research, 10*(4). https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jber/issue/download/18122/6043

เผด็จ จงสกุลศิริ. (2568). จริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล: ความท้าทายและแนวทางในการสร้างสังคมดิจิทัลที่ยั่งยืน. *วารสารพุทธพัฒนศาสตร์ศึกษา, 3*(1). https://so12.tci-thaijo.org/index.php/djbid/article/view/2247

พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ. (2568). กลยุทธ์การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการบริหารสถาบันการอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาของประเทศไทย. *วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้และเทคโนโลยี, 5*(2). https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JLIT/article/view/285570

พนิตา ชอบทำกิจ. (2567). จริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ในการศึกษาปฐมวัย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 21*(2). https://so06.tci-thaijo.org/index.php/umt-poly/article/view/279712

ราชกิจจานุเบกษา. (2561, 13 ตุลาคม). ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561–2580). *ราชกิจจานุเบกษา, 135*(82 ก). https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF//A/082/T_0001.PDF

ศรัณย์ศิริ คัมภิรานนท์. (2564). *AI เทคโนโลยีอนาคตของประเทศไทย (Artificial intelligence in Thailand).* สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. https://www.senate.go.th/view/1/article_detail/เอกสารวิชาการสำนักวิชาการ/6304/TH-TH

สิริน ฉกามานนท์. (2568). แนวทางการยกระดับความฉลาดรู้ทางปัญญาประดิษฐ์ของครูไทยในยุคดิจิทัล. *Journal of Education and Innovation, 27*(1), 184–199.

สิริภา สงคราม. (2568). การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.), 7*(2). https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JAPDEAT/article/view/279968

สุกัญญา แช่มช้อย. (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพัตรา ปากดี. (2566). *แนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2* [ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

สุรสิทธิ์ งามจิตร. (2568). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. In *Proceedings of the Graduate School Conference* (Vol. 8, No. 1, p. 682).

เสนาะ ติเยาว์. (2546). *หลักการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์. (2567). *แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2566–2567 ฉบับทบทวนปีงบประมาณ พ.ศ. 2569.* https://online.anyflip.com/vkbeh/qmae/mobile/index.html

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567, 21 พฤศจิกายน). *ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่อง นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568–2569.* https://personnel.obec.go.th/web/archives/62384

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2565). *AI เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์สำหรับการบริหารงานและการบริการภาครัฐ.* https://www.dga.or.th/document-sharing/dga-e-book/79539/

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2566, 31 มีนาคม). *แนวปฏิบัติจริยธรรมด้านปัญญาประดิษฐ์.* https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/ita/20230331-guidelines-artificial-intelligence.pdf

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2568). *คู่มือการใช้ AI สำหรับครู นักเรียน โรงเรียน และผู้ปกครองในประเทศไทย พ.ศ. 2568* (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

Adams, C., Pente, P., Lemermeyer, G., Turville, J., & Rockwell, G. (2022). Artificial intelligence and teachers' new ethical obligations. *International Review of Information Ethics, 31*, 1–18. https://informationethics.ca/index.php/irie/article/view/483

Bibi, A., Yamin, S., Natividad, L. R., Rafique, T., Akhter, N., Fernandez, S. F., & Samad, A. (2024). Navigating the ethical landscape: AI integration in education. *Educational Administration: Theory and Practice, 30*(6), 1579–1585. https://doi.org/10.53555/kuey.v30i6.5546

Darling-Hammond, L. (2006). Constructing 21st-century teacher education. *Journal of Teacher Education, 57*(3), 300–314. https://doi.org/10.1177/0022487105285962

Dignum, V. (2018). Ethics in artificial intelligence: Introduction to the special issue. *Ethics and Information Technology, 20*, 1–3. https://doi.org/10.1007/s10676-018-9450-z

Floridi, L., Cowls, J., Beltrametti, M., Chatila, R., Chazerand, P., Dignum, V., Luetge, C., Madelin, R., Pagallo, U., Rossi, F., Schafer, B., Valcke, P., & Vayena, E. (2018). AI4People—An ethical framework for a good AI society: Opportunities, risks, principles, and recommendations. *Minds and Machines, 28*(4), 689–707. https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5

Gebru, T. (2021). Ethical challenges of AI: Bias, transparency, and human-centered approaches. *Journal of Artificial Intelligence Ethics, 2*(3).

Griffin, R. W. (1997). *Management* (8th ed.). Houghton Mifflin.

Hfocus. (2568, 11 มกราคม). *เด็กไทยป่วยซึมเศร้าสูง 2.2 พันคนต่อประชากรแสนคน มิหนำซ้ำเข้าไม่ถึงบริการสุขภาพจิต.* https://www.hfocus.org/content//01/32784

Kazim, E., & Koshiyama, A. S. (2021). A high-level overview of AI ethics. *Patterns, 2*(9), Article 100314. https://doi.org/10.1016/j.patter.2021.100314

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Ma'amor, H., Achim, N., Ahmad, N. L., Roszaman, N. S., Kamarul Anuar, N. N., Khairul Azwa, N. C. A., Abd Rahman, S. N., & Hamjah, N. A. A. (2024). The effect of artificial intelligence (AI) on students' learning. *Information Management and Business Review, 16*(3S[I]a), 856–867. https://doi.org/10.22610/imbr.v16i3S(I)a.4178

McCarthy, J. (2007, November 12). *What is artificial intelligence?* Stanford University. https://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai/whatisai.html

Nguyen, A., Ngo, H. N., Hong, Y., Dang, B., & Nguyen, B.-P. T. (2023). Ethical principles for artificial intelligence in education. *Education and Information Technologies, 28*, 4221–4241. https://doi.org/10.1007/s10639-022-11316-w

OECD. (2021). *Education at a glance 2021: OECD indicators.* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en

SCBX. (2568, 15 สิงหาคม). *บทบาทของ AI ต่อภาคการศึกษา และแนวโน้มการพัฒนา AI ให้มีประสิทธิภาพเทียบเคียงมนุษย์ จากมุมมองผู้เชี่ยวชาญด้าน AI บริษัท SCB 10X.* https://www.scbx.com/th/scbx-exclusive/scb10x-ai-next-chapter/

Slimi, Z., & Villarejo Carballido, B. (2023). Navigating the ethical challenges of artificial intelligence in higher education: An analysis of seven global AI ethics policies. *TEM Journal, 12*(2), 590–602. https://doi.org/10.18421/TEM122-02

Smith, E., Ali, D., Wilkerson, B., Dawson, W. D., Sobowale, K., Reynolds, C. F., III, Berk, M., Lavretsky, H., Jeste, D., Ng, C. H., Soares, J. C., Aragam, G., Wainer, Z., Manji, H. K., Licinio, J., Lo, A. W., Storch, E., Fu, E., Leboyer, M., ... Eyre, H. A. (2021). A brain capital grand strategy: Toward economic reimagination. *Molecular Psychiatry, 26*, 3–22. https://doi.org/10.1038/s41380-020-00918-w

UNESCO. (2021a). *AI and education: Guidance for policy-makers.* https://doi.org/10.54675/PCSP7350

UNESCO. (2021b). *Recommendation on the ethics of artificial intelligence.* https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137

Wattanapanit, N. (2024). An educational administration innovation in the digital age and sustainable development. *Procedia of Multidisciplinary Research, 2*(8). https://so09.tci-thaijo.org/index.php/PMR/article/view/4940

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

แนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

Guidelines for Application Artificial Intelligence (AI) in Learning Management in Schools under the Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2

ธัญญากร อ่อนกล[1*], ทิพรัตน์ สิทธิวงศ์[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย

Thanyakorn Onkon[1*], Thipparat Sittiwong[2]
[1,2]Naresuan University, Thailand
✉: * thanyakorno67@nu.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 01 May 2026; Revised: 15 May 2026; Accepted: 14 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา 2) ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 จำนวน 302 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) 2) ผลการศึกษาแนวทางการการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) ควรขับเคลื่อนด้วยนโยบาย Smart Management ผ่านการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและระบบฐานข้อมูลบูรณาการ ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร มุ่งเน้นการจัดสรรงบประมาณเพื่ออบรมเชิงปฏิบัติการตามระดับความชำนาญรายบุคคล ควบคู่กับกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการนิเทศติดตาม ด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) สถานศึกษาควรสนับสนุนงบประมาณบัญชี

ใช้งานแพลตฟอร์ม AI เพื่อให้ครูบูรณาการเข้ากับแผนการจัดการเรียนรู้ และด้านความท้าทายและข้อควรพิจารณา ควรส่งเสริมการกำหนดแนวปฏิบัติและเกณฑ์การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีจริยธรรม

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้, ปัญญาประดิษฐ์, การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์

Abstract

The purposes of this research were to investigate the current state of Artificial Intelligence (AI) integration in learning management and to develop guidelines for its implementation in schools under the Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2. The study was conducted in two phases. Phase 1 examined the current state through a sample of 302 teachers, determined using the Krejcie and Morgan table. Data were collected using a 5-point Likert scale questionnaire and analyzed through mean and standard deviation. Phase 2 focused on developing AI integration guidelines via purposive interviews with five experts, followed by content analysis. The results revealed that: 1) The overall current state of AI integration in learning management was at a high level. When considering individual aspects, the highest mean was found in teacher and personnel development, while the lowest was in school management through AI. 2) Regarding the guidelines for AI integration across four key areas, the study found that school management through AI should be driven by "Smart Management" policies, focusing on digital infrastructure and integrated database systems. Teacher and personnel development should prioritize budget allocation for hands-on workshops tailored to individual expertise levels, integrated with Professional Learning Communities (PLC) and systematic supervision. For innovation and instructional media, schools should provide financial support for AI platform subscriptions to enable teachers to integrate these tools into their lesson plans. Lastly, addressing challenges and considerations, the study recommends promoting clear guidelines and ethical standards for AI usage.

Keywords: Learning Management, Artificial Intelligence (AI), Educational Administration

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาทั่วโลก นำไปสู่การปรับเปลี่ยนทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศไทยตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) ที่มุ่งเน้นการพัฒนากำลังคนและนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่ทันสมัยมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ซึ่งได้กลายเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และการบริหารจัดการสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล หรือการเพิ่มประสิทธิภาพในระบบสนับสนุนการสอนและการบริหารจัดการข้อมูล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563)

อย่างไรก็ตาม การก้าวเข้าสู่ยุคการศึกษาอัจฉริยะ (Smart Education) ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการจัดหาซอฟต์แวร์หรืออุปกรณ์เพียงอย่างเดียว แต่หัวใจสำคัญอยู่ที่กระบวนการบริหารจัดการและการนำมาประยุกต์ใช้อย่างมีกลยุทธ์ แม้รัฐบาลไทยจะประกาศแผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติฯ (พ.ศ. 2565-2570) เพื่อผลักดันการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างเป็นระบบ แต่ในระดับสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการ

เรียนรู้ กลับพบว่าการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ยังมีช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจำนวนมากยังขาดความรู้และทักษะในการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างแท้จริง (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม, และคณะ, 2566)

ทั้งนี้ รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 พบว่า มีการพัฒนาครูและบุคลากรในการผลิตสื่อเทคโนโลยีที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยได้ดำเนินการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน แม้จะมีนโยบายขับเคลื่อนนวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้าน Generative AI ให้แก่โรงเรียนในโครงการ 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ แต่การบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้าสู่ห้องเรียนประถมศึกษายังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายด้าน อาทิ ความไม่พร้อมของโครงสร้างพื้นฐาน ความเข้าใจในตัวเทคโนโลยีและข้อกังวลด้านจริยธรรมและความเป็นส่วนตัวของผู้เรียน ทำให้การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในระดับโรงเรียนยังคงเป็นเพียงเครื่องมือเสริมในบางโอกาส มากกว่าจะเป็นองค์ประกอบหลักในการยกระดับคุณภาพการศึกษา

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ครอบคลุมทั้ง 4 ด้านสำคัญ คือ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร ด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) และด้านความท้าทายและข้อควรพิจารณาในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยการนำผลการวิจัยไปใช้เป็นกรอบแนวทางเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทจริงของพื้นที่ เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาในสังกัดให้สามารถนำพลังของปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคตควบคู่ไปกับจริยธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

2. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตของการวิจัย กำหนดขอบเขตเนื้อหา แหล่งข้อมูลและตัวแปรในการวิจัย ดังนี้

3.1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ องค์ประกอบด้านการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา จำนวน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) 2) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร

3) ด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) 4) ด้านความท้าทายและข้อควรพิจารณาในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI)

3.1.2 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล แบ่งแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 แหล่งตามระเบียบวิธีวิจัยคือ

1. ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 302 คน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน กำหนดคุณสมบัติเบื้องต้นและแบ่งผู้ทรงคุณวุฒิออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครูผู้สอนมีความชำนาญในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Specific selection) ตามคุณสมบัติที่ผู้วิจัยกำหนด

3.1.3 ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรที่จะศึกษาประกอบด้วย

1. สภาพปัจจุบันของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

2. แนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 มีวิธีดำเนินการดังนี้

ประชากร ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 จำนวน 1,331 คน จากทั้งหมด 5 อำเภอ 157 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 จำนวน 302 คน

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล เป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ประกอบด้วย เพศ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน อำเภอ

ตอนที่ 2 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) 2) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร 3) ด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) และ 4) ด้านความท้าทายและข้อควรพิจารณาในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยคำถามมีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ซึ่งมีเกณฑ์ให้น้ำหนักคะแนนตามแนวทางการสร้างเครื่องมือวัดของลิเคิร์ท (Likert's Five Rating scale) ดังนี้

5 หมายถึง มีระดับพฤติกรรม/ระดับปฏิบัติ อยู่ในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง มีระดับพฤติกรรม/ระดับปฏิบัติ อยู่ในระดับ มาก

3 หมายถึง มีระดับพฤติกรรม/ระดับปฏิบัติ อยู่ในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง มีระดับพฤติกรรม/ระดับปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อย

1 หมายถึง มีระดับพฤติกรรม/ระดับปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

การสร้างและการทดสอบเครื่องมือ

1. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนครอบคลุม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดการวิจัยจากแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสรุปสังเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

3. ร่างข้อคำถามตามกรอบแนวคิดการวิจัย และนิยามศัพท์เฉพาะ ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างข้อคำถาม แนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

4. ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงเครื่องมือ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ความตรงเชิงโครงสร้าง และการใช้สำนวนภาษา

5. นำร่างแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาเรียบร้อยแล้วไปให้ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม ใช้วิธีการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือ และแก้ไข จำนวน 3 คน จากนั้นวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อและเนื้อหา ค่า IOC พบว่าได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00

6. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและแก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 30 คน เพื่อพิจารณาหาค่าความเชื่อมั่นของ (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้วิธีหาค่าความเที่ยงแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach) กำหนดเกณฑ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามไว้ที่ระดับ 0.80 ขึ้นไป ได้ค่า Reliability Statistics อยู่ที่ 0.844

7. นำแบบสอบถามที่ได้รับการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว มาวิเคราะห์ปรับปรุง แก้ไขร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาและจัดพิมพ์แบบสอบถาม เรื่องแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้นำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์การเก็บข้อมูลจากส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และแนบ QR code แบบสอบถามถึงครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ครูโดยตอบแบบสอบถามผ่านทาง Google Forms จำนวน 302 ฉบับ ฉบับ ได้แบบสอบถามคืนมาจำนวน 302 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for PC (Statistical Package for Social Science) วิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการ

จัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 จำนวน 4 ด้าน โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปแปลผลโดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ค่าเฉลี่ย 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4.51-5.00 หมายถึง มีระดับพฤติกรรม/ระดับปฏิบัติ อยู่ในระดับ มากที่สุด
3.51-4.50 หมายถึง มีระดับพฤติกรรม/ระดับปฏิบัติ อยู่ในระดับ มาก
2.51-3.50 หมายถึง มีระดับพฤติกรรม/ระดับปฏิบัติ อยู่ในระดับ ปานกลาง
1.51-2.50 หมายถึง มีระดับพฤติกรรม/ระดับปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อย
1.00-1.50 หมายถึง มีระดับพฤติกรรม/ระดับปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ในการมีความชำนาญในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติเบื้องต้นที่กำหนด คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโททางการศึกษา และมีการส่งเสริมการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสถานศึกษา ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 1 คน ศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ที่มีความชำนาญในด้านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการและมีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 2 คน และครูผู้สอนวิชาคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี ที่มีความชำนาญในการการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา วิทยฐานะไม่ต่ำกว่าครูชำนาญการ มีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์**แบบมีโครงสร้าง (*Structured Interview*)** โดยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร หลักการสัมภาษณ์ การสร้างคำถาม เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาตามที่กำหนด

2. สร้างคำถามในการสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และข้อมูลจากแบบสอบถาม เรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา จากข้อการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด มาเป็นกรอบแนวคิดในการสัมภาษณ์

3. นำข้อคำถามไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข

4. นำเครื่องมือกลับมาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

5. จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งได้มาแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 5 คน

วิธีการเก็บข้อมูล ยื่นขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และแจ้งประเด็นการสัมภาษณ์ ตลอดจนติดต่อนัดหมายกำหนดการสัมภาษณ์ให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทราบล่วงหน้า และสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ตามกำหนดการสัมภาษณ์ ด้วยวิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียง

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากวิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียง มาจัดพิมพ์เป็นข้อมูลดิบ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นความเรียงแบบพรรณนา แล้วสรุปประเด็นเนื้อหาตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์มาจัดพิมพ์เป็นแนวทางการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

4. ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 มีผลแสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลสภาพปัจจุบันของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ในภาพรวม (n = 302)

ด้านที่	ปัญหาในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์(AI)ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI)	4.25	0.72	มาก
2	ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร	4.42	0.65	มาก
3	ด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI)	4.37	0.66	มาก
4	ด้านความท้าทายและข้อควรพิจารณาในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI)	4.35	0.69	มาก
	รวม	4.35	0.71	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.42) รองลงมาคือ ด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนด้วย AI อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.37) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วย AI อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.25)

2. ผลการศึกษาแนวทางการการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI)

การบริหารจัดการสถานศึกษายุคใหม่มุ่งเน้นนโยบาย Smart Management โดยเริ่มจากการวางโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและใช้ระบบฐานข้อมูลสำเร็จรูปเป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูลทุกมิติ ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน พฤติกรรมผู้เรียน และงานบริหารทั่วไป เพื่อให้ข้อมูลมีความเชื่อมโยงและพร้อมต่อการตรวจสอบประเมินผลตามตัวชี้วัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามาปฏิรูประบบสารสนเทศเพื่อลดภาระงานเอกสารของครู ควบคู่ไปกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ประมวลผลข้อมูลเชิงลึกประกอบการตัดสินใจของฝ่ายบริหารแทนการใช้ความรู้สึกหรือการมองภาพรวมเพียงด้านเดียว ซึ่งช่วยให้การวางแผนกลยุทธ์ การวิเคราะห์ SWOT และการขับเคลื่อนภารกิจทั้ง 4 ด้านของสถานศึกษาเป็นไปอย่างแม่นยำ ทันสมัย และสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้

2.2 ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร

ผู้บริหารมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบผ่านการจัดสรรงบประมาณเพื่ออบรมเชิงปฏิบัติการด้านการสร้างสื่อการสอนด้วย AI และเทคโนโลยีดิจิทัล โดยออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับระดับความชำนาญของครูแต่ละบุคคล พร้อมทั้งขับเคลื่อนกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างครูคอมพิวเตอร์และครูผู้สอนต่างกลุ่มสาระ นำไปสู่การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการแก้ปัญหาชั้นเรียนอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังมีการกระตุ้นการสร้างสรรค์นวัตกรรมผ่านกิจกรรมประกวดสื่อการสอนตามความถนัดของแต่ละรายวิชา โดยมีกระบวนการนิเทศติดตามผลที่ชัดเจน เพื่อให้มั่นใจว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ห้องเรียนดิจิทัลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

2.3 ด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI)

สถานศึกษามุ่งสนับสนุนปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม โดยจัดสรรงบประมาณสำหรับบัญชีการใช้งานแพลตฟอร์มปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการศึกษาให้แก่ครูอย่างทั่วถึง ส่งผลให้ครูสามารถปรับเปลี่ยนแผนการจัดการเรียนรู้และบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ากับการสร้างสื่อการสอน นวัตกรรม และกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ครูยังได้นำ AI มาช่วยในการตรวจและประเมินผลชิ้นงานนักเรียนอย่างแม่นยำ โดยผู้บริหารได้ส่งเสริมกิจกรรม Show & Share เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจด้วยการยกย่องเชิดชูเกียรติครูที่สามารถนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ไปพัฒนาผู้เรียนได้อย่างสร้างสรรค์และเห็นผลเป็นรูปธรรม

2.4 ด้านความท้าทายและข้อควรพิจารณาในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI)

สถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การกำหนดแนวปฏิบัติร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กร พร้อมทั้งสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรม ความปลอดภัยของข้อมูล และความเหมาะสมในการใช้งาน โดยมีการกำหนดเกณฑ์และแนวทางการใช้ AI อย่างถูกต้องชัดเจน เพื่อให้บุคลากรสามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการทำงานได้อย่างมีธรรมาภิบาลและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

5. อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง แนวทางประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 สามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. จากการศึกษาสภาพปัจจุบันการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สถานศึกษามุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมในเชิงตัวบุคคลมากกว่าการปรับเปลี่ยนในเชิงระบบโครงสร้าง โดยภาพรวมผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะของครูเป็นอันดับแรก เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ นพฤทธิ์ ยิ้มนรินทร์ (2567) พบว่า ผลการศึกษาระดับการส่งเสริมครูด้านปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้างในการจัดการเรียนรู้ดิจิทัล โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และสิริน ฉกามานนท์ (2568) พบว่า ระดับความฉลาดรู้ทางปัญญาประดิษฐ์ของครูไทยอยู่ในระดับปานกลาง โดยครูมีความตระหนักรู้ถึงประโยชน์ของปัญญาประดิษฐ์ แต่ขาดความคล่องแคล่วในการใช้งาน ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความฉลาดรู้ทางปัญญาประดิษฐ์ของครูไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านบุคคล และ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมความฉลาดรู้ทางปัญญาประดิษฐ์ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ การดำเนินการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา การดำเนินการสำหรับครู และการดำเนินการสำหรับการออกแบบหลักสูตรอบรมและกิจกรรมที่ส่งเสริมการยกระดับระดับความฉลาดรู้ทางปัญญาประดิษฐ์ของครูไทย โดยเน้นการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างมีจริยธรรมและปลอดภัย นอกจากนี้ สว่างนภา ต่วนภูษา (2567) ยังกล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์มีศักยภาพที่จะช่วยปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารสถานศึกษาและการจัดการศึกษาได้หลายแง่มุม (กฤษฎิ์พนธ์ พรรณรัตนชัย, วรชัย ศรีสมุดคำ, มงคล ศิริวงศ์ และคณะ, 2567)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผล 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากร ให้สามารถประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการบริหารจัดการชั้นเรียน สะท้อนให้เห็นว่า การบูรณาการเทคโนโลยีเข้าสู่ระบบการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและเป็นความท้าทายสำคัญ เนื่องจากผู้บริหารยังขาดระบบฐานข้อมูลอัจฉริยะ (Dashboard) ที่เชื่อมโยงผลการดำเนินงานเข้ากับตัวชี้วัดสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้การติดตามผลยังคงพึ่งพากระบวนการแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ge & Hu (2020) ที่กล่าววว่า การบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างสมบูรณ์

ต้องครอบคลุมถึงระบบการประเมินผลสัมฤทธิ์ขององค์กรผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อกำกับทิศทางการพัฒนาอย่างแม่นยำ เช่นเดียวกับ Ming Liu et al. (2023) ที่เสนอว่า ควรขยายขอบเขตการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) จากการผลิตสื่อไปสู่กลไกหลักในการบริหารจัดการเพื่อลดภาระงานเชิงระบบ นอกจากนี้งานวิจัยของ Karan & Angadi (2023) กล่าวถึงบทบาทของผู้นำในการเร่งปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและวัฒนธรรมองค์กรให้เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพสูงสุด (Zheng et al., 2022)

1.2 ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากร ให้สามารถประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการการบริหารจัดการชั้นเรียน สะท้อนให้เห็นว่าแม้ครูจะมีความตระหนักและใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการผลิตสื่อได้ดี แต่การประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารจัดการชั้นเรียนยังเป็นทักษะเฉพาะทางที่ต้องการการพัฒนาเชิงลึก สอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤภัค สันป่าแก้ว (2566) ที่กล่าวว่า ครูต้องพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีการสอน และจิตวิทยาอย่างต่อเนื่องเพื่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างชาญฉลาด เช่นเดียวกับ Ming Liu et al. (2023) และ Sain et al. (2024) ที่กล่าวว่า ความท้าทายสำคัญคือระดับความเชี่ยวชาญของบุคลากรในการเลือกใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับบริบทชั้นเรียนเพื่อลดภาระงานและยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัย Karan & Angadi (2023) ที่กล่าวว่า เน้นย้ำบทบาทของผู้บริหารในการสนับสนุนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ครูก้าวข้ามขีดจำกัดจากการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพียงผลิตสื่อไปสู่การบริหารจัดการชั้นเรียนอัจฉริยะที่ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างแท้จริง

1.3 ด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ครูสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนส่งเสริมการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สะท้อนให้เห็นความท้าทายของครูในการยกระดับจากสื่อประสมเชิงเทคนิคไปสู่การเป็นนวัตกรรมเชิงกระบวนการที่มุ่งแก้ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างเป็นระบบ ชี้ให้เห็นว่าครูยังต้องการแนวทางการออกแบบนวัตกรรม AI ที่เชื่อมโยงกับตัวชี้วัดในหลักสูตรและการวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนรายบุคคล สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรกร ฐาวิรัตน์ (2568) ที่กล่าวว่า AI ควรถูกใช้เพื่อสร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้แบบปรับเปลี่ยนได้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เช่นเดียวกับ แคทรียา แสงใส (2566) ที่กล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ช่วยให้ครูสร้างสรรค์เนื้อหาและบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ที่เหมาะสมกับช่วงวัยและข้อจำกัดของผู้เรียนได้ทุกที่ทุกเวลา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ อติวงศ์ สุขาโต และคณะ (2566) ที่พบว่าการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการประมวลผลภาษาธรรมชาติ (NLP) เช่น การใช้แบบจำลอง Text-to-Image เพื่อสร้างสื่อจากวรรณคดี ช่วยเพิ่มความน่าสนใจและกระตุ้นการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทักษะเฉพาะด้านและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในยุคดิจิทัล

1.4 ด้านความท้าทายและข้อควรพิจารณาในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาเตรียมความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีในการรองรับการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นว่าข้อจำกัดด้านกายภาพและทรัพยากรสนับสนุนเป็นอุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรม แม้บุคลากรจะมีความพร้อมด้านทักษะแต่หากขาดรากฐานทางเทคโนโลยี

ที่มั่นคงย่อมส่งผลให้การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในห้องเรียนเกิดขึ้นได้อย่างจำกัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Karan & Angadi (2023) ที่กล่าวว่า ผู้นำสถานศึกษามีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดหาเงินทุนและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งด้านฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เชื่อถือได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีอย่างเท่าเทียมและปลอดภัย เช่นเดียวกับ สิริน ฉกามานนท์ (2568) ที่กล่าวว่า ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมมีผลต่อระดับความฉลาดรู้ทางปัญญาประดิษฐ์ (AI Literacy) ของครู โดยผู้บริหารต้องเร่งกำหนดนโยบายการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีจริยธรรมและปลอดภัย เพื่อสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งให้แก่ระบบการศึกษาไทย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

2. แนวทางประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านสามารถนำแนวทางมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI)

ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นผู้นำในการวางรากฐานโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและพัฒนาระบบ Smart Management ในรูปแบบแผงควบคุมข้อมูลอัจฉริยะ (Dashboard) เพื่อประมวลผลข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มาใช้ในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์และการวิเคราะห์ SWOT แทนการใช้ความรู้สึก ซึ่งจะช่วยลดข้อผิดพลาดและเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามตัวชี้วัดสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สว่างนภา ต่วนภูษา (2567) และ ทัตพงศ์ พานทองคำ (2568) ที่กล่าวว่าการใช้ AI วิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจได้แม่นยำครอบคลุมทั้งการวางแผนบุคลากร งบประมาณ และการบริหารทรัพยากรอย่างโปร่งใส เช่นเดียวกับ พิชญาภา ศิริรัตน์ (2566) และ จิรกร ฐาวิรัตน์ (2568) ที่กล่าวว่า AI ช่วยลดภาระงานธุรการและงานประจำ ทำให้ครูมีเวลาทุ่มเทให้กับการพัฒนาผู้เรียนรายบุคคลได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ge & Hu (2020) ที่กล่าวว่า การสร้างระบบนิเวศปัญญาประดิษฐ์ทางการศึกษาเพื่อเชื่อมโยงผู้สอน ผู้เรียน และสภาพแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (ทัตพงศ์ พานทองคำ และ ทิพรัตน์ สิทธิวงศ์, 2568)

2.2 ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อให้ครูสามารถนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้บริหารจัดการชั้นเรียน วิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียน และลดภาระงานธุรการ ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนได้มากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤภัค สันป่าแก้ว (2566) และ นำพล ม่วงอวยพร (2566) ที่กล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์ (AI) มีศักยภาพในการปฏิวัติการเรียนรู้ผ่านการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับรายบุคคล (Personalized Learning) และช่วยตรวจจับปัญหาการเรียนรู้ในเชิงรุก ซึ่งครูต้องพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างชาญฉลาดและรู้เท่าทัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นพฤทธิ์ ยิ้มนรินทร์ (2567) และ สิริน ฉกามานนท์ (2568) ที่กล่าวว่า แนวทางให้ผู้บริหารส่งเสริมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การสร้างความตระหนักด้านจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการสร้างแรงจูงใจผ่านการนิเทศติดตามและยกย่องเชิดชูเกียรติ เช่นเดียวกับ บุษกร วิเศษสมบัติ และคณะ (2567) ที่เน้นความสำคัญของการนิเทศการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2.3 ด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI)

สถานศึกษาควรสนับสนุนปัจจัยเกื้อหนุนโดยการจัดสรรงบประมาณสำหรับบัญชีใช้งานแพลตฟอร์ม AI และส่งเสริมกิจกรรม "Show & Share" เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ครูในการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน พร้อมทั้งปรับแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นเครื่องมือในการตรวจประเมินและให้ข้อมูลสะท้อนกลับ (Feedback) อย่างแม่นยำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ แคทรียา แสงใส (2566) และ จิรกร ฐาวิรัตน์ (2568) ที่กล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ช่วยให้ครูสร้างสรรค์เนื้อหา หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อประสม เช่น วิดีโอ หรือเกมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับช่วงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับ สว่างนภา ต่วนภูษา (2567) ที่กล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ช่วยในการออกแบบกิจกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการรายบุคคล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริภา สงคราม (2568) ที่ชี้ให้เห็นว่าการสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมดิจิทัลในกระบวนการเรียนรู้ เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบการศึกษาให้ทันสมัยและปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนได้อย่างต่อเนื่อง

2.4 ด้านความท้าทายและข้อควรพิจารณาในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI)

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำในการจัดการความพร้อมด้านทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐาน ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการความเสี่ยงด้านจริยธรรมและความปลอดภัยของข้อมูล เพื่อป้องกันปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลที่อาจส่งผลต่อโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สว่างนภา ต่วนภูษา (2567) ที่กล่าวว่า สถานศึกษาต้องสร้างกลไกกำกับดูแลเชิงจริยธรรมเพื่อป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์จากการใช้ระบบ AI เช่นเดียวกับ กฤษฎ์พนธ์ พรรณรัตนชัย และคณะ (2567) ที่กล่าวว่า ความเสถียรของสัญญาณอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ที่เท่าเทียม ดังนั้น การส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้เท่าทันปัญญาประดิษฐ์ (AI Literacy) จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการเลือกใช้เทคโนโลยีภายใต้ข้อจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2563) ที่เสนอให้ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) บูรณาการข้อมูลเชิงลึกแบบ Real-time เพื่อปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา โดยต้องยึดหลักความโปร่งใสและจริยธรรมในการนำข้อมูลผู้เรียนมาใช้อย่างเคร่งครัด

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบการบริหารจัดการแบบ Smart Management มาใช้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มจากการวางโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและจัดหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อให้พร้อมรองรับการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ พร้อมทั้งควรส่งเสริมการใช้ “ระบบฐานข้อมูลสำเร็จรูป” หรือแผงควบคุมข้อมูลอัจฉริยะ (Dashboard) เพื่อรวบรวมข้อมูลสารสนเทศในทุกมิติ ทั้งด้านวิชาการ พฤติกรรมผู้เรียน และงานบริหารทั่วไป ซึ่งจะช่วยให้ฝ่ายบริหารสามารถนำข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มาวิเคราะห์เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์และการวางแผนพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างแม่นยำ แทนการใช้เพียงความรู้สึกหรือการมอง

ภาพรวมเพียงด้านเดียว นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดแนวปฏิบัติและจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่ชัดเจนภายในองค์กร เพื่อสร้างมาตรฐานการใช้งานที่โปร่งใสและปลอดภัย

2. สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการสอนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยควรออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับระดับความชำนาญของครูแต่ละบุคคล (Differentiated Development) พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเทคนิคการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการแก้ปัญหาชั้นเรียนระหว่างครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างแรงจูงใจในการพัฒนา ผู้บริหารควรจัดกิจกรรมเชิงบวก เช่น กิจกรรม "Show & Share" หรือการประกวดนวัตกรรมสื่อการสอน เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติครูที่มีผลงานเด่นและนำเทคโนโลยีไปใช้พัฒนาผู้เรียนอย่างเห็นผลเป็นรูปธรรม (รังสิยา นรินทร์, 2562)

3. ครูผู้สอนควรนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาบูรณาการในแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้ความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ โดยใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นเครื่องมือในการผลิตสื่อการสอนที่น่าสนใจ ในขณะเดียวกัน ครูต้องปลูกฝังความฉลาดรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์ (AI Literacy) ให้แก่ผู้เรียน โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างรู้เท่าทันและปลอดภัยในยุคดิจิทัล

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เพื่อศึกษาผลของการใช้ระบบฐานข้อมูลอัจฉริยะ (Dashboard) ต่อประสิทธิภาพการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะ

2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อการสอนที่สร้างจากปัญญาประดิษฐ์ (AI) ต่อการยกระดับคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ เพื่อยืนยันประสิทธิผลของการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) ไปใช้ในระดับห้องเรียนอย่างชัดเจน

3. ควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบด้านจริยธรรมและความปลอดภัยของข้อมูลในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในระดับโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อพัฒนาเป็นแบบจำลองการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, & กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2566). *รายงานประจำปี พ.ศ. 2566 แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (พ.ศ. 2565–2570).*

กฤษฎิ์พนธ์ พรรณรัตนชัย, วรชัย ศรีสมุดคำ, มงคล ศิริวงศ์, & เทิดพงษ์ แดงสี. (2567). ประเด็นปัญหาการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในภาคการศึกษา. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, 4*(2).

แคทรียา แสงใส. (2566). ปัญญาประดิษฐ์กับการพัฒนาทางการศึกษา. *วารสารปัญญาพัฒน์, 1*(3), 49–60.

จิรกร ฐาวิรัตน์. (2568). AI กับการศึกษา: ตัวช่วยสุดอัจฉริยะเพื่อพัฒนาการเรียนรู้. *วารสารสังคมศึกษาปริทรรศน์, 1*(2), 98–108.

ทัตพงศ์ พานทองคำ, & ทิพรัตน์ สิทธิวงศ์. (2568). แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมระบบนิเวศการเรียนรู้ยุคปัญญาประดิษฐ์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์, 7*(2), 135–148.

นพฤทธิ์ ยิ้มนรินทร์. (2567). *ระดับและแนวทางการส่งเสริมครูด้านปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้างในการจัดการเรียนรู้ดิจิทัลของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].

นฤภัค สันป่าแก้ว. (2566). แนวทางการส่งเสริมครูในการจัดการเรียนรู้ในยุค AI. *วารสารวิจัยนวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยี, 1*(2), 44–50.

นำพล ม่วงอวยพร. (2566). *บทบาทของครูในยุค AI.* https://shorturl.asia/JDG9X

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

พิชญาภา ศิริรัตน์. (2566). *เปิด 5 มิติ นวัตกรรมที่ใช้ AI ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม.* https://www.nia.or.th/5-dimensions-of-ai-innovation-reduce-social-inequality

รังสิยา นรินทร์. (2562). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านโดยการใช้กิจกรรมเป็นฐานในการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความมุ่งมั่นแน่วแน่ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารศึกษาศาสตร์, 19*(1), 57–79.

สว่างนภา ต่วนภูษา. (2567). ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการบริหารการศึกษายุคดิจิทัล. *วารสารการบริหารการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์, 2*(3).

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *AI เพื่อพัฒนาการเรียนรู้.* บริษัท พริกหวาน กราฟฟิค จำกัด.

สิริน ฉกามานนท์. (2568). แนวทางการยกระดับความฉลาดรู้ทางปัญญาประดิษฐ์ของครูไทยในยุคดิจิทัล. *Journal of Education and Innovation, 27*(1), 184–199.

Ge, Z., & Hu, Y. (2020). Innovative application of artificial intelligence (AI) in the management of higher education and teaching. *Journal of Physics: Conference Series, 1533*(3), 032089. https://doi.org/10.1088/1742-6596/1533/3/032089

Karan, B., & Angadi, G. R. (2023). Artificial intelligence integration into school education: A review of Indian and foreign perspectives. *Millennial Asia.* Advance online publication. https://doi.org/10.1177/09763996231158229

Liu, M., Ren, Y., Nyagoga, L. M., Stonier, F., Wu, Z., & Yu, L. (2023). Future of education in the era of generative artificial intelligence: Consensus among Chinese scholars on applications of ChatGPT in schools. *Future in Educational Research, 1*(1), 72–101. https://doi.org/10.1002/fer3.10

Sain, Z. H., Sain, S. H., & Serban, R. (2024). Implementing artificial intelligence in educational management systems: A comprehensive study of opportunities and challenges. *Asian Journal of Managerial Science, 13*(1), 23–31. https://doi.org/10.70112/ajms-2024.13.1.4235

Zheng, Y., Song, Y., Liu, X., & Wang, H. (2022). *The six fundamental domains of AI applications.* ResearchGate. https://www.researchgate.net

Research Paper
JBER Scope: Education

The Cross-Cultural User Reception Mechanism of Thai Commercials in the Chinese Social Media Context: A Grounded Theory Study of Douyin Comments

Zhongrui Mao [1*], Shu Zhong [2], Jian Pu [3]

[1,2,3]International Chinese College, Panyapiwat Institute of Management, Thailand
✉: * 304978096@qq.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 02 May 2026; Revised: 16 May 2026; Accepted: 15 June 2026
© The Author(s) 2026

Abstract

This study examines the mechanism through which Thai commercials are received on Chinese short-video platforms, with particular attention to how "foreignness" is transformed into comprehension, empathy, and diffusion through comment interaction. Using user comments on Thai-advertising-related videos on Douyin as qualitative data, the study adopts a constructivist grounded theory approach (open, axial, and selective coding) to develop a process model structured by the Stimulus–Organism–Response (S–O–R) logic. Findings show that users first form three-dimensional content perceptions—narrative structure, audiovisual presentation, and cultural features (Stimulus)—then engage in dual-pathway processing through emotional experience and meaning understanding (Organism), and finally externalize reception via a cost-tiered ladder of behaviors from liking and brief appraisal to saving, recommending, and sharing (Response). Cultural translation (Chinese subtitles and creator narration) functions as both a threshold-reducing and frame-providing condition, strengthening conversion from internal processing to outward diffusion. Two relatively stable pathways are further synthesized: an emotion-driven path associated with fast engagement and short-cycle diffusion, and a meaning-driven path supporting saving and sustained circulation. The study contributes an evidence-chain-based mechanism explanation for cross-cultural advertising in platform settings and highlights "enterability" as a practical lens for understanding cross-cultural communication on short-video platforms.

Keywords: Thai advertising; Cross-cultural communication; Short-video platforms; Grounded theory; S–O–R

1. Introduction

In platform-driven cross-cultural communication, advertising circulation is increasingly embedded in short-video infrastructures characterized by algorithmic recommendation and user interaction. On platforms such as Douyin, advertising has shifted from a one-way persuasive text to a socially distributed event that can be watched, commented on, re-narrated, and further diffused. User comments become a key site where meanings and emotions are articulated and negotiated, shaping how content is received and circulated (Cheng & Wang, 2024; Cao et al., 2024). Under such conditions, cross-cultural reception should not be assumed to follow a simple linear logic of "cultural difference → lower acceptance"; rather, it is likely contingent on platform-mediated interpretive processes.

Thai commercials have gained high visibility and intense discussion in Chinese social

media, providing an empirically valuable case for understanding how non-Western cultural content travels and becomes accepted in a digital platform context. Prior research has examined the "Thai advertising phenomenon" by identifying its emotional narratives and cultural communication logic (Li & Shang, 2023; Liu & Zhou, 2024). Related work also highlights that transnational circulation involves re-invention and re-organization within local media practices, rather than mere one-way exportation (Yan et al., 2024). Yet a central question remains underexplored: how viewers transform cultural distance into comprehension, empathy, and ultimately acceptance and diffusion, especially when such processes unfold through interactive comment spaces.

Classic perspectives offer a starting point. The notion of cultural discount suggests that cultural differences increase comprehension costs and reduce resonance, thereby weakening cross-cultural performance of media content (Hoskins & Mirus, 1988). In contrast, cultural proximity argues that audiences gravitate toward content aligned with their values, narrative conventions, and lived experiences, lowering interpretive barriers and enhancing affective identification (Straubhaar, 2021). While these lenses explain general constraints and enablers, they do not fully account for a platform condition in which "not understanding / unfamiliarity" can be transformed into "understanding / emotional engagement" through user interaction and secondary interpretation. Importantly, platform dissemination often involves translation and re-narration—subtitles, creator narration, and commentary videos—which may reduce language barriers and organize interpretive frames, thereby reshaping meaning-making and emotional experience (Ye, 2024; Hu et al., 2025).

To model such processes, this study adopts the S–O–R (Stimulus–Organism–Response) logic as an integrative macro framework: content features act as stimuli (S), users' affective and cognitive processing constitutes the organismic mechanism (O), and acceptance and diffusion behaviors emerge as responses (R) (Mehrabian & Russell, 1974). S–O–R has been widely applied in short-video and content marketing contexts to explain how platform stimuli translate into user attitudes and behavioral outcomes (Cao et al., 2024; Hu & Chen, 2022). However, explaining cross-cultural acceptance of Thai commercials in Chinese social media still requires inductive extraction of categories and relationships from naturally occurring user discourse rather than imposing a fully pre-specified variable system.

Accordingly, using Thai-commercial comment texts on Douyin as the core empirical material, this study employs grounded theory to build a process model from user-generated expressions (Glaser & Strauss, 1967). Comments capture what users attend to (e.g., narrative, audiovisual cues, cultural elements) and how they generate empathy, negotiate misreadings, and construct value judgments, making them particularly suitable for identifying mechanisms of cross-cultural reception (Ren et al., 2024; Ye, 2024; Yan et al., 2024). Accordingly, using Douyin comments on Thai commercials as the core empirical material, this study employs grounded theory to explain how users move from initial content perception to emotional and interpretive processing, and finally to acceptance and diffusion behaviors in a cross-cultural platform context. Special attention is paid to the role of cultural translation, especially subtitles and creator narration, in reducing comprehension barriers and facilitating this conversion process.

2. Literature Review

2.1 Cross-cultural reception: from cultural discount to cultural proximity

Cross-cultural communication scholarship has long examined how cultural distance constrains the circulation and reception of media content. The notion of cultural discount explains why media products may lose appeal in foreign markets due to differences in language systems, value orientations, and symbolic repertoires (Hoskins & Mirus, 1988). Conversely,

cultural proximity posits that audiences prefer content aligned with their lived experiences and familiar narrative conventions, which lowers interpretive costs and facilitates affective identification (Straubhaar, 2021). In digital short-video environments, these theories require contextual reinterpretation because algorithmic distribution amplifies exposure to foreign content while comment-based interactions externalize reception as observable interpretive practices.

2.2 UGC acceptance and interactive diffusion on social media

In social media contexts, UGC dynamics and interaction affordances shape how advertising messages are recontextualized through comments, bullet screens, reposting, and derivative creations. Information diffusion and social interaction conditions can influence perceived effectiveness beyond the original ad text (Li et al., 2023; Zeng & Mo, 2022; Ren et al., 2024). As a result, reception should be conceptualized as a socially embedded process in which users co-produce interpretive cues and affective climates through participatory expressions (Tang & Tian, 2024; Ren, 2023). This perspective supports comment-centric qualitative inquiry for uncovering micro-level meaning-making in cross-cultural viewing episodes.

2.3 Thai advertising scholarship

Prior studies on Thai commercials typically emphasize narrative creativity, emotional expression, and "phenomenal" diffusion patterns, such as culture-communication logics embedded in thematic storytelling (Li & Shang, 2023), cross-cultural strategies and implications for brand storytelling (Wang & Shen, 2022), or localized executions of Thai brands' digital advertising in China (Feng, 2024). Text-analytic approaches further highlight the distinctive use of twists and emotional build-up (Liu & Zhou, 2024). However, an explanatory gap remains: much of the literature is strategy- or text-centered, with limited mechanism-based accounts of how users actually interpret, feel, and accept Thai commercials within platform-mediated interaction spaces.

2.4 Perceived content features

Video marketing research suggests that content features can systematically affect attention, engagement, and participation (Munaro et al., 2021). In short-video ads, users often rely on narrative cues—such as suspense, plot twists, and expectation violations—as salient evaluation heuristics (Tian, 2025; Gao & Liu, 2025). Audiovisual qualities (visual texture, music, and style) also function as peripheral cues that shape perceived quality and affective involvement (Lu, 2024; Petty & Cacioppo, 2012). Under cross-cultural conditions, cultural signals are dual: unfamiliar symbols may heighten interpretive costs (cultural discount), while recognizable elements can create proximity effects that support comprehension and identification (Hoskins & Mirus, 1988; Straubhaar, 2021).

2.5 Emotion and meaning

Emotion is central to reception because visual media can evoke multi-dimensional affective responses that influence attention allocation and attitude formation (Wang et al., 2023). From the persuasion perspective, the ELM distinguishes central versus peripheral processing routes, implying that affective and perceptual cues may dominate when users' elaboration is limited (Petty & Cacioppo, 2012). Meanwhile, meaning comprehension is not merely "understanding the plot"; it involves value alignment and identity positioning. Social identity theory explains how individuals evaluate messages through group-based frames (Tajfel, 2010), and symbolic interaction perspectives show how digital brand communication can trigger recognition and identity construction (Yao & Yao, 2024). Treating emotion and meaning as connected psychological mechanisms enables a more precise explanation of how "being moved" translates into value-oriented acceptance.

2.6 Cultural translation as a process moderator

Cross-cultural reception is also conditioned by language barriers and translation strategies (Ye, 2024). Subtitling can reduce comprehension thresholds, yet wording choices and stylistic adaptation may reshape meanings (Wang, 2024). Creator narration operates as an interpretive guide in platform-mediated reposting and commentary chains, steering both affective involvement and meaning construction (Hu et al., 2025; Gao & Liu, 2025). Hence, positioning cultural translation (subtitles and narration) as a process moderator helps explain why highly "foreign" content may still achieve strong acceptance through facilitated interpretation.

2.7 Integrating S–O–R for cross-cultural ad reception on platforms

To structurally connect content features, internal psychological states, and acceptance outcomes, the S–O–R framework provides an operational mapping: external stimuli (S) influence organismic states (O), which in turn drive responses (R) (Mehrabian & Russell, 1974). Platform research has applied S–O–R to explain how content or brand-related stimuli affect user loyalty and related behavioral outcomes (Cao et al., 2024). In cross-cultural advertising, perceived content features can be modeled as stimuli, emotion and meaning as organismic mechanisms, and acceptance-related intentions as responses—while cultural translation intervenes across stages as a process moderator.

3. Research Methodology

This study adopts a grounded theory design and treats user-generated comments on social media as naturally occurring empirical materials. The goal is to inductively extract concepts, categories, and relational structures from audience discourse and to construct a process model that explains cross-cultural reception mechanisms. The analysis follows a data-driven logic of constant comparison and progressive abstraction, implemented through open coding, axial coding, and selective coding. Throughout the analytic process, memo writing is used to document conceptual development, boundary decisions, and relational reasoning, thereby ensuring an auditable analytic chain.

The primary data source is short-video content and comment threads related to Thai commercials on Douyin. Candidate videos were collected via a data acquisition program and then screened based on topical relevance and textual availability, resulting in 764 valid videos. For each video, highly engaged and representative comments were extracted. All comment texts were then cleaned and standardized (e.g., removing duplicates, meaningless symbols, emoji-only strings, and non-semantic fragments; normalizing punctuation and spacing). The final corpus contains 15,578 valid comments (approximately 220,000 Chinese words), spanning the period from 2018 to 2025, which provides temporal coverage and thematic variation for theory building. This corpus was considered suitable for grounded theory analysis because it contained repeated discussions of narrative evaluation, emotional reaction, cultural interpretation, and sharing intentions, allowing recurrent patterns and category relationships to emerge through constant comparison.

The coding proceeded in three stages. First, open coding was conducted through line-by-line reading and annotation to identify recurring expressions and meaning units; initial concepts were generated, merged, and named, while constant comparison across videos and comment threads was used to refine conceptual boundaries. Second, axial coding aggregated concepts into major categories and specified conditional and processual links among categories, clarifying how content cues connect to psychological processing and subsequent behavioral responses. Third, selective coding identified a core category that integrates the overall phenomenon of cross-cultural reception, systematically related the major categories to this core, and consolidated them into a coherent process model rather than a variable-testing framework.

To assess theoretical saturation and strengthen explanatory robustness, the study introduced cross-platform supplementary materials after the core categories and relational structure had stabilized. Specifically, 500 relevant comments were additionally collected from Xiaohongshu and 500 from Bilibili, and the same coding rules were applied for verification. Saturation was determined when the added materials did not yield new core categories or materially alter existing category relationships and the overall mechanism trajectory. This strategy mitigates platform-specific discourse constraints and improves the portability of the mechanism explanation across comparable platform contexts.

Quality assurance is implemented in four ways: (1) explicit inclusion/exclusion rules and documented preprocessing steps to enable traceability; (2) systematic memoing to record definitions, merging rationales, and relational inferences, forming an audit trail; (3) cross-platform comparison and saturation checks to confirm category stability; and (4) structured reporting in the form of "category definitions–relational statements–mechanism integration" to avoid anecdotal, fragmented interpretations. Ethically, the study analyzes only publicly visible comments; any potentially identifying information is anonymized or removed in reporting, and only minimally necessary text excerpts are used to reduce potential privacy risks and contextual disruption.

4. Results

4.1 Core phenomenon and overall structure

The corpus shows that cross-cultural reception is not linearly determined by "cultural difference." Instead, reception is produced through a staged chain: users first perceive salient content cues, then develop emotional experience and meaning understanding through viewing and interaction, and finally externalize reception through engagement and diffusion behaviors (liking, saving, sharing, recommending). This chain recurs across threads, indicating structural stability with varying node intensity.

4.2 Stimulus: a three-dimensional structure of content perception

To ensure consistent interpretation of the mechanism claims, seven core categories are identified and mapped onto a Stimulus–Organism–Response structure, with cultural translation treated as a processual factor. Table 1 summarizes definitions and model roles; Table 2 provides decision rules for fast categorization to support auditability.

Table 1 Core categories: definitions and model roles

Category	Brief definition	Operational cues	Model role
Narrative structure perception	Evaluation of pacing/twist/closure	"twist", "setup", "payoff", "pacing"	Stimulus (S)
Audiovisual presentation perception	Evaluation of music/shots/editing/acting	"music", "shots", "atmosphere", "editing"	Stimulus (S)
Cultural feature perception	Distance/novelty vs. empathy/enterability	"foreign", "can't understand", "relatable"	Stimulus (S)
Emotional experience	Immediate/compound affect; amplification	"moved", "laughed", "overwhelmed"	Organism (O)
Meaning understanding	Value abstraction & reality mapping	"message", "theme", "real life"	Organism (O)
Cultural translation	Subtitles/narration intervene in comprehension	"subtitles", "narration", "now I get it"	Processual factor

Reception behavior	Like/save/share/recommend	"saved", "shared", "sent to…"	Response (R)

Table 2 Coding decision rules for fast categorization

Coding question	"Yes" signals	Category
Evaluates twist/pacing/setup?	twist, payoff, pacing	Narrative structure
Evaluates music/shots/editing/acting?	music, atmosphere, editing	Audiovisual
Mentions foreignness/relatability?	foreign, language barrier, relatable	Cultural features
Explicit emotion labels?	moved, laughed, overwhelmed	Emotion
Interprets theme/message/allegory?	message, theme, real life	Meaning
Mentions subtitles/narration help?	subtitles, narration, now I get it	Translation
Mentions saving/sharing recipient?	saved, sent to…, recommended	Behavior

4.3 Stimulus: three-dimensional content perception and the "entry threshold"

At the stimulus stage, initial judgments cluster around narrative structure, audiovisual presentation, and cultural features. Narrative pacing and twists shape completion; audiovisual cues operate as affective entry points; cultural features produce a dynamic balance between foreignness and enterability. Together, these cues form an "entry threshold" that determines whether users finish watching and engage in discussion, while also setting the cost and novelty conditions for cross-cultural comprehension.

4.4 Organism I: two-layer emotion and interaction amplification

Emotional experience exhibits a layered progression from immediate affect (often tied to twists or audiovisual impact) to compound affect (more likely after comprehension consolidates or after rewatching). Interaction amplifies emotion through prompts and retellings, converting private feeling into a shared affective climate that supports subsequent meaning-making.

4.5 Organism II: two routes of meaning understanding

Meaning understanding develops via (a) universal-value abstraction and (b) reality mapping to local life conditions. These routes often co-exist: universal values provide a cross-cultural semantic base, while reality mapping supplies local relevance. This combination enables the conversion from "being touched" into value-based judgments that legitimize saving and sharing.

4.6 Processual factor: cultural translation as both threshold and frame

Subtitles lower comprehension costs and reallocate attention to narrative and affective cues. Creator narration supplies organized interpretive frames (plot structuring and theme highlighting), thereby strengthening meaning-making and increasing conversion efficiency from processing to diffusion.

Table 3 Decomposing cultural translation mechanisms

Translation mode	Direct function	Mechanism-level function	Stage impact
Subtitles	reduce language cost	free attention for narrative/affect	strengthens S→O
Creator narration	structure plot; highlight theme	supply interpretive frames	strengthens O & O→R (esp. meaning)

Re-editing/selection	foreground key moments	amplify affect peaks	tends to strengthen Path A

4.7 Response: a cost ladder of behaviors and targeted sharing

Behaviors form a cost ladder from low-cost likes to mid-cost saving/rewatching and high-cost sharing/recommending. High-cost diffusion typically follows both emotional resonance and meaning confirmation and is often directed to specific recipients, indicating socially embedded sharing motives.

Table 4 Cost ladder of reception behaviors and triggers

Level	Behaviors	Typical triggers	Mechanism statement
Low-cost	like/finish/brief appraisal	affect peak; effective twist	affect suffices for low-cost response
Mid-cost	save/follow/rewatch	compound affect; partial meaning	retention value drives saving
High-cost	share/recommend/tag/seek similar	meaning confirmation + target motive	value judgment enables diffuser role

4.8 Integration: two pathways and evidence-chain summary

Two stable pathways are synthesized. Path A (emotion-driven) is triggered by twists and strong audiovisual cues and tends to yield fast engagement and rapid sharing through affect and amplification. Path B (meaning-driven) is triggered by thematic cues, cultural comparison, and plot details and tends to yield saving, recommending, and sustained diffusion via value abstraction and reality mapping. Cultural translation runs across both pathways by lowering barriers early, supplying frames midstream, and amplifying conversion from internal processing to outward diffusion. Table 5 structures the stimulus–processing–outcome correspondences; Table 6 compresses the pathway differences.

Table 5 Evidence-chain matrix: stimulus → processing → outcomes

Stimulus focus (S)	Main processing (O)	Typical outcomes (R)	Chain template
Strong twist/pacing	immediate affect + amplification	likes/comments/fast sharing	twist → affect → rapid diffusion
Audiovisual atmosphere	immersion + compound affect	finish/save/rewatch	atmosphere → immersion → saving
Salient cultural distance	higher comprehension cost	drop-off vs. persistence	distance → cost → moderated by translation
Recognizable cultural cues	proximity judgment + meaning	recommend/targeted sharing	relatability → meaning → targeted sharing
Clear thematic cues	value abstraction/reality mapping	recommend/sustained diffusion	theme → value → long-tail sharing

Table 6 Two pathways and differentiated outcomes

Pathway	Triggers (S)	Core processing (O)	Main outcomes (R)	Diffusion pattern
Path A: Emotion-driven	twist; strong audiovisual cues	immediate affect → amplification	like/comment/fast share	bursty/short-cycle
Path B: Meaning-driven	thematic cues; cultural comparison	value abstraction/reality mapping	save/recommend/sustained share	stable/long-tail

5. Conclusion

This study shows that the cross-cultural reception of Thai commercials on Chinese short-video platforms is not determined by cultural difference alone. Instead, it develops through a recurring mechanism in which users first notice narrative, audiovisual, and cultural cues, then generate emotional reactions and meaning understanding, and finally externalize reception through behaviors such as liking, saving, sharing, and recommending.

The findings further suggest that two relatively stable pathways operate in this process. The first is an emotion-driven pathway, which is associated with immediate engagement and rapid diffusion. The second is a meaning-driven pathway, which is more closely related to saving, recommending, and sustained circulation. Across both pathways, cultural translation, especially subtitles and creator narration, plays an important facilitating role by lowering comprehension barriers and providing interpretive guidance.

Overall, the study contributes a mechanism-based explanation for how foreign advertising content becomes understandable, emotionally resonant, and shareable in platform-mediated communication.

6. Discussion

This study builds a mechanism chain from Douyin comments—content cues (S) → emotion/meaning processing (O) → acceptance and diffusion (R)—and treats subtitles and creator narration as process conditions. This aligns with the platform argument in the earlier section: under algorithmic recommendation and interaction affordances, advertising becomes a socially distributed event, and comment spaces operate as key sites where meanings and emotions are articulated and negotiated (Cheng & Wang, 2024; Cao et al., 2024).

The findings also provide a platform-oriented refinement to cultural discount and cultural proximity: cultural differences can increase interpretive costs, but on short-video platforms, unfamiliarity does not necessarily reduce acceptance because narrative pull, interactive prompting, and secondary interpretation can convert foreignness into enterability and empathy (Hoskins & Mirus, 1988; Straubhaar, 2021).

In addition, the dual-pathway pattern explains the cost-tiered diffusion outcomes: emotion tends to elicit low-cost responses (likes/brief appraisals/fast sharing), whereas meaning supports saving, recommending, and sustained circulation. This is consistent with the ELM distinction between peripheral/affective cue reliance and deeper elaboration that yields more stable judgments and higher-cost behaviors (Petty & Cacioppo, 2012).

Finally, cultural translation should be treated as a “threshold + framing” mechanism: subtitles reduce language barriers, while narration/recontextualization supplies interpretive frames that stabilize value extraction and amplify conversion from internal processing to outward diffusion, echoing earlier discussions on translation strategies in intercultural communication (Ye, 2024).

7. Limitations and Future Research

Several limitations should be noted, which also point to promising directions for future research. First, the reliance on Douyin comment discourse constrains generalizability. Comments represent "visible expression" and may under-represent silent viewers and situationally constrained audiences. Future studies can remain qualitative while incorporating in-depth interviews, viewing diaries, or digital ethnography to capture latent cognition and emotion beyond comment visibility.

Second, platform and sampling boundary conditions require further testing. Douyin's algorithmic distribution, interaction norms, and community ecology may shape affective amplification, meaning negotiation, and the observed cost ladder of diffusion. Future work can conduct cross-platform comparisons (Douyin vs. Kuaishou/Bilibili/Xiaohongshu) or within-platform community contrasts to identify which mechanism components are stable and which are platform-contingent.

Third, heterogeneity within "translation-mediated texts" has not been fully unpacked. While subtitles and creator narration were treated as key process conditions, future research should differentiate subtitling styles, narration stances, and re-editing formats (selection, remix, reaction) and examine how specific configurations differentially shape the emotion pathway versus the meaning pathway. This can be advanced via comparative qualitative designs and finer-grained coding schemes.

Fourth, behavioral outcomes are inferred mainly from discourse. Statements such as "I saved/shared/recommended" reflect self-reported intention or claims rather than verified behavior. Where feasible, future studies can triangulate comment discourse with observable platform indicators (saves/shares, retention time) or creator-side analytics to strengthen inferences about conversion from internal processing to outward diffusion.

Fifth, the temporal dimension and lifecycle dynamics remain underexplored. The current study foregrounds structural mechanisms within a time window, yet diffusion may follow distinct "burst–decay–long-tail" patterns. Future research can adopt longitudinal qualitative tracking to examine how comment themes and processing routes shift across diffusion stages.

Overall, future research can advance the model through: (1) method triangulation (comments plus interviews/ethnography), (2) boundary testing via cross-platform and cross-case comparisons, and (3) mechanism refinement by unpacking translation and interaction configurations. These steps can help transform the proposed mechanism model from an explanatory framework into a more transferable and testable theoretical tool.

References

Cao, C. Z., Li, R. X., & Liu, Y. (2024). *The impact of corporate social responsibility on user loyalty on short-video platforms: An empirical study based on S–O–R theory.* Sustainable Development, 14, 2683.

Cheng, M. H., & Wang, X. Y. (2024). *Communication effects of public-welfare short videos on the Douyin platform and improvement strategies: Evidence from audiovisual language and emotional expression.* Advances in Psychology, 14, 711.

Feng, Y. (2024). *A study on digital advertising of the Thai cosmetics brand Mistine in China.* Voice & Screen World, (24), 101–104, 110.

Gao, S., & Liu, T. Y. (2025). Narrative features, practical dilemmas, and optimization strategies of film/TV commentary short videos. *Journalism and Communications, 13, 800.*

Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for*

qualitative research. Aldine.
Hoskins, C., & Mirus, R. (1988). *Reasons for the US dominance of the international trade in television programmes.* Media, Culture & Society, 10(4), 499–515.
Hu, J., & Chen, C. S. (2022). The impact of short-video content marketing on customer citizenship behavior: Exploring the roles of perceived value, product involvement, and electronic word of mouth. *Journal of China-ASEAN Studies, 2(2)*, 32–48.
Hu, M. M., Hu, Q. Y., & Yang, L. M. (2025). *The effect of narration voice on identification with tourism short-video communication.* Tourism Tribune, 40(6).
Li, B., & Shang, Q. (2023). Drivers of the "Thai advertising" phenomenon and its cultural communication logic: Advertising samples themed on "happy family." *Journal of Hainan Normal University (Social Sciences), 36(1)*, 114–122. https://doi.org/10.16061/j.cnki.cn46-1076/c.2023.01.014
Li, C. X., Wu, F., & Sun, Q. (2023). Information dissemination effects in social interaction contexts. *Journal of Industrial Engineering and Engineering Management, (2)*, 22–34. https://doi.org/10.13587/j.cnki.jieem.2023.02.003
Liu, Q., & Zhou, Y. (2024). How do screen advertisements win with emotion? A fantasy-theme analysis of emotional narratives in Thai screen advertising. Thai Studies *Review, 2(1)*, 106–119.
Lu, H. Y. (2024). The representation and application of emotional elements in advertising. *Journalism and Communications, 12, 1661.*
Mehrabian, A., & Russell, J. A. (1974). *An approach to environmental psychology.* MIT Press.
Munaro, A. C., Hübner Barcelos, R., Francisco Maffezzolli, E. C., Santos Rodrigues, J. P., & Cabrera Paraiso, E. (2021). To engage or not engage? The features of video content on YouTube affecting digital consumer engagement. *Journal of Consumer Behaviour, 20(5)*, 1336–1352.
Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (2012). *Communication and persuasion: Central and peripheral routes to attitude change.* Springer Science & Business Media.
Ren, K., Asavaratana, W., & Numtong, K. (2024). Comment register analysis of Bilibili users on overseas bloggers' videos from a cross-cultural communication perspective. Chinese Language and Culture *Journal, 11(1)*, 465–488.
Ren, X. Y. (2023). *Pathways for guiding online public opinion under group psychological effects.* Advances in Psychology, 13, 3130.
Straubhaar, J. (2021). *Cultural proximity.* In The Routledge handbook of digital media and globalization. Routledge.
Tajfel, H. (Ed.). (2010). *Social identity and intergroup relations.* Cambridge University Press.
Tang, H., & Tian, L. (2024). Factors influencing users' platform-use behavior on bullet-screen video sites: Evidence from Bilibili. *Journal of Academic Library and Information Science, 42(1)*.
Tian, L. (2025). Short-video creation in digital media art from the perspective of the emotion economy: Empathic narratives and mechanisms of emotion manipulation. Chinese *Journal of Modern Education, 1(4)*, 60–64.
Wang, D., & Shen, X. F. (2022). *Cross-cultural communication strategies of Thai advertising and implications for telling Chinese brand stories well.* Audio-Visual, (9), 50–52. https://doi.org/10.19395/j.cnki.1674-246x.2022.09.028
Wang, J. Z., Zhao, S., Wu, C., Adams, R. B., Newman, M. G., Shafir, T., & Tsachor, R. (2023). Unlocking the emotional world of visual media: An overview of the science, research, and impact of understanding emotion. *Proceedings of the IEEE, 111(10)*, 1236–1286.

Wang, L. (2024). *A study of subtitle translation from the perspective of Skopos theory.* Modern Linguistics, 12, 62.

Yan, H., Singyabuth, S., Deekhuntod, B., Zhanhua, L., & Zongjing, D. (2024). *Thai advertising in China: Re-invention of media production in the process of transnational borders.* Migration Letters, 21(3), 1170–1185.

Yao, X., & Yao, J. (2024). Symbolic interaction: Social identity construction in brand digital communication. *Journalism and Communication Review, 77(4)*, 96–107.

Ye, Z. (2024). *Language barriers in intercultural communication and their translation strategies.* In International Conference on Finance and Economics, Humanistic Sociology and Educational Development (EHSED 2024) (Vol. 6, No. 1).

Zeng, R. X., & Mo, M. L. (2022). Differences in multi-platform dissemination effects of short videos and their influencing factors. *Journal of Guangxi Normal University (Philosophy and Social Sciences), 58(1)*, 133–144.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

Guidelines for Developing Teachers' Learning Leadership in the Digital Age under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1

จันทร์จิรา แสงศรีเรือง[1*], กุหลาบ ปุริสาร[2]

[1,2]วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, ประเทศไทย

Janjira Saengsriruang[1*], Kularb Purisarn[2]
[1,2]College of Asian Scholars, Thailand
✉: * janjiranoinae@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 03 May 2026; Revised: 17 May 2026; Accepted: 16 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ การวิจัยเรื่อง "แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1" เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล และ 2) ศึกษาและนำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครูผู้สอน จำนวน 317 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ลำดับความสำคัญด้วยค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI modified) ส่วนระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและครูต้นแบบที่เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูโดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (x=3.038) ในขณะที่สภาพที่พึงประสงค์ที่ครูคาดหวังนั้นกลับอยู่ในระดับมากที่สุด (x =4.309) อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างที่ชัดเจนในการพัฒนา เมื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเพื่อจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนา พบว่าองค์ประกอบที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่สุดคือ ด้านทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ (PNI modified=0.462) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดเชิงปฏิบัติในการใช้เครื่องมือและออกแบบกระบวนการเรียนรู้ดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (PNI modified=0.431) ด้านการจัดการบริบทและการสนับสนุนเชิงระบบ (PNI

modified =0.397) และด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล (PNI modified =0.387) ตามลำดับ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพได้ยืนยันและขยายความผลเชิงปริมาณ โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะให้มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) การส่งเสริมให้ครูเปลี่ยนบทบาทจาก "ผู้สอน" ไปสู่ "ผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้" และความจำเป็นในการสร้างระบบสนับสนุนเชิงโครงสร้างที่เข้มแข็ง จากผลการวิจัยทั้งหมด ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัลขึ้น 4 องค์ประกอบ 20 แนวทางย่อย ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด โดยแนวทางที่ควรดำเนินการอย่างเร่งด่วน ได้แก่ 1) การจัดกิจกรรมพัฒนาครูดิจิทัลที่เน้นการอบรมเชิงปฏิบัติการควบคู่กับการนิเทศติดตามผล 2) การส่งเสริมให้ครูฝึกออกแบบแผนการสอนแบบผสมผสานผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และ 3) การพัฒนาบทบาทครูให้สามารถใช้เทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ของแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า แนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด สะท้อนว่าแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ซึ่งจะช่วยให้ครูสามารถพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำการเรียนรู้, ครูในยุคดิจิทัล, ความต้องการจำเป็น, การพัฒนาครู

Abstract

Abstract

This study, titled "Guidelines for the Development of Teachers' Learning Leadership in the Digital Age under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1," employed a mixed-methods research design. Its objectives were: 1) to investigate the current state, desirable state, and priority needs for the development of teachers' learning leadership in the digital age, and 2) to study and propose appropriate development guidelines for the context of the specified area. The research was conducted in two phases. Phase 1 involved quantitative research, collecting data from a sample of 317 teachers, obtained through stratified random sampling, using a 5-level rating scale questionnaire. The data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, standard deviation, and the Priority Needs Index (PNI_modified). Phase 2 was qualitative research, conducted through semi-structured interviews with 5 key informants, comprising experts and model teachers selected via purposive sampling, with data analyzed using content analysis. The research findings revealed that the overall current state of teachers' learning leadership was at a moderate level ($\bar{x}$ = 3.038), whereas the desirable state was at the highest level ($\bar{x}$ = 4.309), indicating a significant development gap. The analysis of priority needs, ranked from highest to lowest, was as follows: 1st, Digital Competencies for Learning (PNI_modified = 0.462); 2nd, Fostering Student Learning (PNI_modified = 0.431); 3rd, System Support and Context Management (PNI_modified = 0.397); and 4th, Digital Visionary (PNI_modified = 0.387). The qualitative findings confirmed and elaborated on the quantitative results, with experts suggesting a focus on developing skills in designing blended learning, shifting the teacher's role from "instructor" to "learning experience designer," and establishing a robust systemic support structure. Based on these findings, development guidelines consisting of 4 main components and 20 sub-

guidelines were synthesized. These guidelines were validated by experts and found to have the highest level of appropriateness ($\bar{x}$ = 4.34) and feasibility ($\bar{x}$ = 4.28). The most urgent guidelines for implementation include: 1) organizing "Digital Teacher" development activities focusing on practical workshops with continuous monitoring and supervision; 2) encouraging teachers to practice designing blended learning lesson plans through Professional Learning Community (PLC) processes; and 3) developing teachers' roles to enable the use of technology and Artificial Intelligence (AI) to genuinely support learning that addresses individual student differences. The evaluation of the appropriateness and feasibility of the guidelines by experts found that the developed guidelines are appropriate and feasible at a high to the highest level. This reflects that these guidelines can be practically applied in the context of schools under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1, which will help teachers develop their learning leadership in the digital age effectively and sustainably.
Keywords: Learning Leadership, Digital Era Teachers, Priority Needs, Teacher Development

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบัน สังคมโลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งเป็นยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและพลิกผัน (Disruptive Technology) ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วน รวมถึงระบบการศึกษาที่ต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ในห้องเรียนสี่เหลี่ยมอีกต่อไป แต่เป็นการสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long Learning) ผ่านนวัตกรรมและแพลตฟอร์มดิจิทัลที่หลากหลาย เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) การเรียนรู้บนระบบคลาวด์ และห้องเรียนเสมือนจริง สิ่งเหล่านี้ทำให้บทบาทของสถานศึกษาและครูผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนขนานใหญ่ จากเดิมที่เป็น "ผู้มอบความรู้" (Lecturer) ไปสู่การเป็น "ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้" (Facilitator) และ "ผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้" (Learning Designer) หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาในยุคนี้คือ "ภาวะผู้นำการเรียนรู้" (Learning Leadership) ของครูผู้สอน ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ภาวะผู้นำการเรียนรู้ในบริบทดิจิทัลไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การใช้งานเทคโนโลยีได้คล่องแคล่วเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสามารถในการสร้างวิสัยทัศน์ดิจิทัล การสร้างวัฒนธรรมการแบ่งปันความรู้ผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการกำกับการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ (Self-Regulated Learning) อย่างไรก็ตาม จากนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน รวมถึงแผนการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งเน้นการปฏิรูปการศึกษาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล กลับพบว่าในทางปฏิบัติ ครูผู้สอนในหลายพื้นที่ยังคงประสบปัญหาในการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559; Yusof et al., 2019)

จากการศึกษาสภาพการณ์ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่าความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital Divide) และความพร้อมของบุคลากรยังคงเป็นประเด็นสำคัญ โรงเรียนในสังกัดมีความแตกต่างกันทั้งในด้านขนาดของสถานศึกษา งบประมาณ และทรัพยากรบุคคล ครูรุ่นเก่าบางส่วนยังคงมีความกังวลในการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ในขณะที่ครูรุ่นใหม่แม้จะมีความเชี่ยวชาญด้านเครื่องมือ แต่อาจ

ยังขาดทักษะในการเชื่อมโยงเทคโนโลยีเข้ากับจิตวิทยาการเรียนรู้และการวัดผลที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ระบบสนับสนุนจากผู้บริหารและหน่วยงานต้นสังกัดในบางบริบท ยังไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้การพัฒนาครูที่ผ่านมามักเป็นการอบรมเชิงทฤษฎีที่ขาดการติดตามผลในระดับปฏิบัติการความจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จึงเป็นเรื่องเร่งด่วน เนื่องจากครูคือตัวแปรหลักที่จะตัดสินว่าผู้เรียนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นจะสามารถเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพในยุคเศรษฐกิจดิจิทัลได้หรือไม่ หากครูขาดภาวะผู้นำการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง การจัดการเรียนการสอนย่อมวนเวียนอยู่กับรูปแบบเดิมที่ไม่ดึงดูดใจผู้เรียนและไม่สามารถสร้างสมรรถนะที่จำเป็นได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันที่พบว่า ระดับการปฏิบัติภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูยังไม่บรรลุตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะในด้านทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ที่มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด (กมลทิพย์ บุญโพธิ์, 2561)

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนา "แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1" เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริง พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางเชิงกลยุทธ์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทของพื้นที่ ผลจากการวิจัยครั้งนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนในการพัฒนาตนเอง แต่ยังเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด ในการวางนโยบายและวางแผนพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน และนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาที่ยั่งยืนในยุคดิจิทัลต่อไป (แก้วมณี ปัทมะ, 2564)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นหลัก และสนับสนุนด้วยวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ระยะที่ 1 ของการวิจัยเป็นการศึกษาภายใต้กรอบการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมุ่งวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล การเลือกใช้ระเบียบวิธีเชิงปริมาณในระยะนี้มีฐานคิดอยู่บนหลักการของการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) ซึ่งมุ่งเปรียบเทียบระหว่างระดับการปฏิบัติจริงกับระดับที่ควรจะเป็น เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถอธิบายระดับความจำเป็นในการ

พัฒนาอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ การวิเคราะห์เชิงปริมาณช่วยให้สามารถสรุปภาพรวมของพื้นที่ศึกษาได้อย่างครอบคลุม และสร้างหลักฐานเชิงตัวเลขที่มีความน่าเชื่อถือสำหรับการกำหนดแนวทางเชิงนโยบายในลำดับถัดไป

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัยในระยะนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1,838 คน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคลากรที่มีบทบาทโดยตรงต่อการจัดการเรียนรู้และการขับเคลื่อนภาวะผู้นำการเรียนรู้ในระดับสถานศึกษา

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างอาศัยตารางของ Krejcie and Morgan (1970) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 317 คน การใช้เกณฑ์ดังกล่าวมีความเหมาะสมเชิงสถิติสำหรับประชากรที่มีขนาดจำกัด และสามารถลดความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า (Sampling Error) ให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้

ในด้านวิธีการสุ่มตัวอย่าง ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยจำแนกตามขนาดสถานศึกษา ทั้งนี้ เนื่องจากบริบทของโรงเรียนแต่ละขนาดมีความแตกต่างกันในด้านทรัพยากร โครงสร้างการบริหาร และระดับการเข้าถึงเทคโนโลยี การแบ่งชั้นดังกล่าวช่วยควบคุมความแปรปรวนภายในกลุ่ม และเพิ่มความเป็นตัวแทนของข้อมูล (Representativeness) จากนั้นดำเนินการสุ่มอย่างง่ายภายในแต่ละชั้น เพื่อให้ครูทุกคนมีโอกาสถูกเลือกอย่างเท่าเทียม อันเป็นหลักการพื้นฐานของความเป็นธรรมเชิงสถิติ

3.1.2 การกำหนดกรอบแนวคิดและตัวแปรที่ศึกษา

การกำหนดตัวแปรในระยะนี้ตั้งอยู่บนฐานการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่

(1) วิสัยทัศน์ดิจิทัล

(2) ทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้

(3) การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

(4) การจัดการบริบทและการสนับสนุนเชิงระบบ

การกำหนดองค์ประกอบดังกล่าวสะท้อนมิติทั้งเชิงวิชาการ เชิงพฤติกรรม และเชิงระบบของภาวะผู้นำการเรียนรู้ โดยครอบคลุมทั้งระดับบุคคลและระดับองค์กร การกำหนดตัวแปรในลักษณะนี้ช่วยให้การวัดมีความครอบคลุมเชิงเนื้อหา (Content Coverage) และสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการที่กำหนดไว้

3.1.3 การพัฒนาเครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ พัฒนาขึ้นตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ

(1) กำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของแต่ละองค์ประกอบ

(2) สร้างข้อคำถามด้านละ 10 ข้อ รวม 40 ข้อ โดยออกแบบให้ประเมินได้ทั้งสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในข้อเดียวกัน เพื่อให้สามารถคำนวณความแตกต่างได้โดยตรง ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) กำหนดเกณฑ์ยอมรับตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป

(3) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มครูจำนวน 30 คน ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อประเมินความชัดเจนของภาษา ความเหมาะสมของเนื้อหา และความเข้าใจของผู้ตอบ พร้อมทั้งคำนวณค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

3.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการควบคุมคุณภาพข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัย โดยผู้วิจัยประสานงานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อขอความร่วมมือในการแจกแบบสอบถามแก่ครูกลุ่มตัวอย่าง พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน และสิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างชัดเจน

การตอบแบบสอบถามเป็นไปโดยความสมัครใจ ไม่มีผลต่อการประเมินผลการปฏิบัติงาน และรักษาความลับของข้อมูลอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ เพื่อลดอคติจากแรงกดดันทางองค์กร (Organizational Pressure Bias) และเพิ่มความตรงของข้อมูล (Response Validity)

ภายหลังการรวบรวมแบบสอบถาม ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล คัดแยกฉบับที่ไม่สมบูรณ์ และดำเนินการเข้ารหัสข้อมูล (Data Coding) เพื่อเตรียมสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยมีการตรวจสอบความถูกต้องซ้ำ (Double-checking) เพื่อควบคุมคุณภาพข้อมูลก่อนเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์

3.1.5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูลในระยะนี้ใช้สถิติเชิงพรรณนาเป็นหลัก เนื่องจากลักษณะของตัวแปรเป็นการวัดระดับความคิดเห็นและระดับการปฏิบัติ ในขั้นแรก วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ เพื่ออธิบายลักษณะประชากรกลุ่มตัวอย่าง ในขั้นถัดมา คำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในแต่ละองค์ประกอบ พร้อมแปลผลตามเกณฑ์การตีความระดับค่าเฉลี่ยที่กำหนดไว้ จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นโดยใช้สูตรดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (PNI Modified) ดังนี้

$$\text{PNImodified} = \frac{I-D}{D}$$

โดยที่ I = ค่าเฉลี่ยของสภาพที่ควรจะเป็น

D = ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน

การใช้สูตรดังกล่าวมีข้อดีเชิงระเบียบวิธี เนื่องจากเป็นการวัด "อัตราการขาด" (Relative Deficiency) ซึ่งสะท้อนระดับความจำเป็นในการพัฒนาอย่างมีสัดส่วน ไม่เพียงแต่แสดงความแตกต่างเชิงปริมาณเท่านั้น แต่ยังสะท้อนระดับความเร่งด่วนเชิงเปรียบเทียบของแต่ละองค์ประกอบ

องค์ประกอบที่มีค่า PNI สูงกว่าจะได้รับการจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาเป็นลำดับแรก ซึ่งผลการจัดลำดับนี้ถูกนำไปใช้เป็นฐานในการกำหนดประเด็นสัมภาษณ์และการสังเคราะห์แนวทางพัฒนาในระยะที่ 2

3.2 ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ภายหลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในระยะที่ 1 ซึ่งสะท้อนลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัลแล้ว การวิจัยระยะที่ 2 ดำเนินการภายใต้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมี

จุดมุ่งหมายเพื่ออธิบาย ขยายความ และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

การเลือกใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพในระยะนี้ตั้งอยู่บนฐานคิดของการแสวงหาความเข้าใจเชิงลึก (In-depth Understanding) ซึ่งไม่สามารถได้มาจากข้อมูลเชิงตัวเลขเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาเชิงระบบ บริบทองค์กร วัฒนธรรมการทำงาน และข้อจำกัดเชิงปฏิบัติ การวิจัยเชิงคุณภาพจึงมีบทบาทสำคัญในการเติมเต็มและอธิบายผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.2.1 แนวทางการออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

การดำเนินการในระยะนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา (Qualitative Descriptive Research) โดยมุ่งรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการพัฒนาครูในยุคดิจิทัล

แนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสมเชิงระเบียบวิธี เนื่องจากประเด็นการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้เป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนเชิงบริบท และต้องอาศัยการตีความประสบการณ์ ความเชื่อ และมุมมองของผู้ปฏิบัติงานจริง การวิจัยเชิงคุณภาพจึงช่วยให้สามารถสังเคราะห์แนวทางที่มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาในพื้นที่ศึกษาอย่างแท้จริง

3.2.2 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกอย่างชัดเจน ได้แก่

(1) เป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษา หรือการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาครู

(2) เป็นครูต้นแบบหรือผู้มีผลงานโดดเด่นด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

(3) มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปีในบริบทการศึกษาระดับประถมศึกษา

การกำหนดเกณฑ์ดังกล่าวมีเหตุผลเชิงระเบียบวิธีเพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมีความลุ่มลึกและสะท้อนประสบการณ์จริง (Experiential Knowledge) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

3.2.3 การพัฒนาเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งพัฒนาขึ้นจากผลการวิเคราะห์ดัชนีความต้องการจำเป็นในระยะที่ 1 โดยมุ่งเน้นประเด็นที่มีค่า PNI สูง เพื่อให้การสัมภาษณ์มีความเชื่อมโยงกับหลักฐานเชิงประจักษ์

แนวคำถามได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาและความชัดเจนของถ้อยคำโดยผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปทดลองใช้กับผู้ให้ข้อมูลนำร่อง เพื่อปรับปรุงลำดับคำถาม ความต่อเนื่องของประเด็น และระยะเวลาในการสัมภาษณ์ การดำเนินการดังกล่าวช่วยเพิ่มความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Credibility) และลดความคลาดเคลื่อนจากการสื่อสาร

3.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

การเก็บข้อมูลดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคล (In-depth Interview) ใช้เวลาประมาณ 45–60 นาทีต่อราย โดยดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัย มีการขอความยินยอมก่อนบันทึกเสียง และชี้แจงสิทธิในการปฏิเสธหรือถอนตัวได้ตลอดเวลา

ระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการซักถามเชิงขยาย (Probing Technique) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึกและครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา ข้อมูลที่ได้ถูกถอดความอย่างครบถ้วนตามลำดับเวลาโดยไม่ปรับเปลี่ยนสาระสำคัญ เพื่อรักษาความสมบูรณ์ของข้อมูลต้นฉบับ

3.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ได้แก่

(1) การอ่านทบทวนข้อมูลหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม

(2) การเข้ารหัสข้อมูล (Coding) ตามประเด็นที่กำหนด

(3) การจัดหมวดหมู่ (Categorization) และสังเคราะห์ประเด็นหลัก

(4) การเชื่อมโยงผลการวิเคราะห์กับผลเชิงปริมาณในระยะที่ 1

กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ได้ข้อสรุปที่มีความสอดคล้องเชิงตรรกะ และสามารถพัฒนาเป็นแนวทางการพัฒนาที่มีโครงสร้างชัดเจน ครอบคลุมทั้งระดับบุคคล ระดับสถานศึกษา และระดับหน่วยงานต้นสังกัด

3.2.6 การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนา

ผลจากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพถูกนำมาบูรณาการกับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อจัดทำร่างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล โดยพิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์เชิงปฏิบัติ

แนวทางที่ได้มีลักษณะเป็นข้อเสนอเชิงระบบ (System-oriented Development Guidelines) ซึ่งครอบคลุมทั้งระดับนโยบาย ระดับการบริหารจัดการสถานศึกษา และระดับการพัฒนาศักยภาพครู ทั้งนี้ การบูรณาการข้อมูลทั้งสองระยะช่วยเพิ่มความเข้มแข็งเชิงระเบียบวิธี และทำให้ข้อเสนอมีความน่าเชื่อถือเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ

4. ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยรวม

องค์ประกอบ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	การแปลผล	หมายเหตุ
1. วิสัยทัศน์ดิจิทัล	3.102	0.721	ปานกลาง	สูงสุด
2. ทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้	2.947	0.684	ปานกลาง	ต่ำสุด

3. การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน	3.015	0.699	ปานกลาง
4. การจัดการบริบทและการสนับสนุนเชิงระบบ	3.087	0.653	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	**3.038**	**0.689**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.038, S.D. = 0.689) แสดงให้เห็นว่าครูในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยรวมยังมีภาวะผู้นำการเรียนรู้ด้านดิจิทัลที่พอใช้ได้ แต่ยังไม่โดดเด่นหรือเข้มแข็งในทุกด้าน และยังมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 พิจารณารายองค์ประกอบ พบว่า ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.102, S.D. = 0.721) อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าครูมีแนวโน้มที่จะสามารถมองเห็นทิศทางและโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และสามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ให้กับผู้เรียนและเพื่อนร่วมงานได้ แต่ยังไม่ถึงระดับที่เข้มแข็งหรือโดดเด่นอย่างชัดเจน ด้านการจัดการบริบทและการสนับสนุนเชิงระบบ มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ($\bar{X}$ = 3.087, S.D. = 0.653) อยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นถึงการที่ครูและผู้บริหารมีความพยายามในการสร้างระบบสนับสนุนและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ดิจิทัลอยู่บ้าง แต่ยังต้องการการส่งเสริมอย่างจริงจังเพื่อเพิ่มความมั่นคงและต่อเนื่องของระบบ ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.015, S.D. = 0.699) อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าครูมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมผู้เรียนอยู่บ้าง แต่ยังไม่สามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ด้านทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 2.947, S.D. = 0.684) อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าครูยังมีข้อจำกัดในการใช้เครื่องมือดิจิทัล การออกแบบสื่อและกิจกรรมออนไลน์ รวมถึงการใช้ข้อมูลเชิงดิจิทัลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ถือเป็นจุดที่ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาเป็นลำดับแรก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

2. แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำแห่งการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้

การประเมินแนวทางการพัฒนาด้านทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ พบว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความพร้อมของบุคลากร และการสนับสนุนจากผู้บริหาร โดยข้อเสนอที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดคือการจัดกิจกรรมพัฒนาครูดิจิทัลควบคู่กับระบบนิเทศและชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งสามารถดำเนินการได้จริงและต่อเนื่อง รองลงมาคือการส่งเสริมให้ครูออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานและพัฒนาสื่อดิจิทัลที่ตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อย่างเหมาะสมภายใต้หลักจริยธรรมและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล อีกทั้งการกำหนดแผนพัฒนารายบุคคลด้านสมรรถนะดิจิทัลและการติดตามผลผ่านระบบออนไลน์ยังช่วยเสริมแรงจูงใจและ

ความต่อเนื่องในการพัฒนาโดยรวม ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของครูในการขับเคลื่อนโรงเรียนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

2.2 ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

การประเมินแนวทางการพัฒนาด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน พบว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับสูงที่สุด สะท้อนว่าแนวทางที่กำหนดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยเฉพาะการพัฒนาครูให้ปรับบทบาทสู่การเป็นผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์สนับสนุนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล ซึ่งได้รับการเห็นพ้องว่าเป็นหัวใจของการเปลี่ยนผ่านสู่การเรียนรู้ยุคดิจิทัล รองลงมาคือการยกระดับสมรรถนะครูด้านการใช้ AI และ Learning Analytics เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพผู้เรียนและออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ควบคู่กับการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์โดยมีครูทำหน้าที่เป็นโค้ช นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำทางการเข้าถึงเทคโนโลยีและการกำหนดนโยบายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและความปลอดภัยดิจิทัลในระดับสถานศึกษา ทั้งหมดนี้สะท้อนศักยภาพของโรงเรียนในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ทันสมัย และเท่าเทียม

2.3 ด้านการจัดการบริบทและการสนับสนุนเชิงระบบ

การประเมินแนวทางการพัฒนาด้านการจัดการบริบทและการสนับสนุนเชิงระบบ พบว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าแนวทางดังกล่าวสามารถดำเนินการได้จริงภายใต้บริบทของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 แม้จะมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรบางประการ แต่ยังมีระบบสนับสนุนจากเขตพื้นที่และชุมชนที่เข้มแข็ง โดยประเด็นสำคัญที่ได้รับการเห็นพ้องมากที่สุดคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตให้เพียงพอ ซึ่งถือเป็นรากฐานของการขับเคลื่อนการเรียนรู้ดิจิทัลในระยะยาว ควบคู่กับการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัลและการสร้างฐานข้อมูลกลางเพื่อใช้วางแผนพัฒนาทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน เขตพื้นที่ และภาคีเครือข่าย รวมถึงการจัดระบบนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมความยั่งยืนของการพัฒนา แม้ระดับความเป็นไปได้จะต่ำกว่าองค์ประกอบอื่นเล็กน้อย แต่แนวทางดังกล่าวถือเป็นพื้นฐานเชิงระบบที่จำเป็นต่อการยกระดับโรงเรียนสู่ระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลในอนาคตอย่างมั่นคง2.4 ด้านความสำเร็จในการทำงาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

2.4 ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล

การประเมินแนวทางการพัฒนาด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล พบว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับสูงที่สุด สะท้อนว่าแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ครูและผู้บริหารร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัลผ่านกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งช่วยสร้างทิศทางการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและเป็นเอกภาพ ควบคู่กับการพัฒนาผู้บริหารให้มีบทบาทเป็นผู้นำทางเทคโนโลยีที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดกลยุทธ์เชิงดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การจัดตั้งระบบพี่เลี้ยงทางดิจิทัลและการสร้างผู้นำต้นแบบยังช่วยกระตุ้นแรงบันดาลใจและขยายผลการเปลี่ยนแปลงสู่บุคลากรทั้งองค์กร ขณะที่การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ร่วมกันโดยผู้บริหารเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยี ถือเป็นรากฐานสำคัญของการขับเคลื่อนโรงเรียนสู่ความเป็นองค์กร

นวัตกรรมในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด ทั้งหมดนี้สะท้อนศักยภาพของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ดิจิทัลและสามารถกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงได้

5. อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 สามารถอภิปรายได้ 2 ระดับ คือ (1) ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ว่าด้วยสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และ (2) ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ว่าด้วยแนวทางการพัฒนาเชิงปฏิบัติการ ซึ่งสะท้อนบริบทของสถานศึกษาในพื้นที่ศึกษาอย่างเป็นระบบ ดังนี้

2.1 อภิปรายผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณเรื่อง ภาวะผู้นำแห่งการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า ภาพรวมของสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.09) ในขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.29) แสดงให้เห็นถึงช่องว่างของการพัฒนา (Development Gap) ที่ชัดเจนในทุกองค์ประกอบ ซึ่งสะท้อนถึงความตระหนักของครูต่อความจำเป็นในการปรับตัวสู่สังคมดิจิทัล แต่ยังขาดความพร้อมทั้งในเชิงศักยภาพ บุคลากร และระบบสนับสนุนทางการบริหาร

1. ด้านทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ องค์ประกอบนี้มีค่าความต้องการจำเป็น (PNI_modified = 0.455) สูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าครูในเขตพื้นที่ยังต้องการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะในด้านการออกแบบสื่อ การสร้างนวัตกรรมดิจิทัล และการประเมินผลด้วยระบบออนไลน์ ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของครูยุคดิจิทัลผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ มัตติกา ผาลี (2566) ที่ระบุว่า ครูยังขาดความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยเฉพาะการใช้ AI และ Learning Analytics ในการวิเคราะห์ผู้เรียน จึงควรเน้นการพัฒนา “สมรรถนะดิจิทัลเพื่อการออกแบบการเรียนรู้” ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ มนธิรา จันทร์เชื้อ (2566) ที่พบว่าครูยุคดิจิทัลจำเป็นต้องมีทักษะการใช้เทคโนโลยีร่วมกับทักษะนวัตกรรม (Innovation Competency) เพื่อสามารถเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับยุคเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผลดังกล่าวยังสัมพันธ์กับแนวคิดของ UNESCO (2018) ในกรอบ ICT Competency Framework for Teachers (ICT-CFT) ที่ชี้ว่าครูในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความสามารถ 3 ด้าน คือ (1) ความเข้าใจเทคโนโลยี (2) การประยุกต์เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และ (3) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา ทั้งนี้ Fullan (2014) ยังย้ำว่า “ผู้นำแห่งการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล” ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (System Change) มากกว่าการใช้งานเชิงเทคนิคเพียงผิวเผิน ซึ่งสะท้อนความจำเป็นที่ครูในพื้นที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในมิติของการคิดเชิงเทคโนโลยี (Technological Thinking) (คุรุสภา, 2565; Fullan, 2021; UNESCO, 2022)

2. ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (Learner Empowerment) ผลการวิจัยพบว่าครูในพื้นที่มีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง (PNI_modified = 0.423) โดยครูยังคงมีบทบาทเป็น “ผู้สอน” มากกว่า “ผู้ออกแบบการเรียนรู้” (Learning Designer) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ส่วนบุคคล (Personalized

Learning) และการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning) ยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของโรงเรียนระดับประถมศึกษาในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยังขาดโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรทางดิจิทัล สอดคล้องกับงานของ ขวัญนภา นามแก้ว (2566) ที่ระบุว่า การพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัลต้องให้ความสำคัญกับ “การใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมพลังผู้เรียน” โดยครูต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นโค้ช (Coach) และผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ของตนเอง นอกจากนี้ มัตติกา ผาลี (2566) ยังเสนอว่าการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมผ่านการใช้เทคโนโลยีจะช่วยกระตุ้นแรงจูงใจของผู้เรียนและส่งเสริมการคิดวิเคราะห์เชิงสร้างสรรค์ (Creative Problem Solving) แนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับกรอบของ Heick (2018) ที่ชี้ว่า “ครูในยุคดิจิทัลต้องเปลี่ยนจากการสอนแบบเน้นเนื้อหา (Content-driven) ไปสู่การสอนแบบเน้นผู้เรียน (Learner-driven)” ซึ่งตรงกับผลวิจัยของคุณที่พบว่าครูยังต้องการพัฒนาอย่างมากในด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน (มัตติกา ผาลี, 2565)

3. ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล (Digital Visionary) ผลการวิจัยพบว่าครูส่วนใหญ่มีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัลในระดับมาก (PNI_modified = 0.402) แต่อยู่ในลักษณะ “การรับรู้เชิงนโยบาย” มากกว่าการนำไปปฏิบัติจริง กล่าวคือ ครูตระหนักถึงความสำคัญของเทคโนโลยี แต่ยังขาดความสามารถในการกำหนดทิศทางและสร้างภาพอนาคตทางการเรียนรู้ในระดับองค์กร สอดคล้องกับ มนธิรา จันทร์เชื้อ (2566) ที่อธิบายว่า การพัฒนาผู้นำครูในยุคดิจิทัลต้องเริ่มจากการสร้าง “Digital Vision” ที่ชัดเจนและสื่อสารได้ทั่วทั้งองค์กร เพื่อให้ครูและผู้บริหารมีเป้าหมายการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน ขณะที่ Leithwood et al. (2021) อธิบายว่า “ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์” คือหัวใจของการขับเคลื่อนองค์กรทางการศึกษาในยุคเทคโนโลยี เพราะเป็นพลังในการสร้างความเข้าใจร่วม (Shared Meaning) และแรงบันดาลใจในหมู่ครูผู้สอน มัตติกา ผาลี (2566) ยังเสนอว่าวิสัยทัศน์ดิจิทัลของครูควรสะท้อนการเชื่อมโยงระหว่างเทคโนโลยีกับเป้าหมายการเรียนรู้ (Technology–Learning Integration) เพื่อให้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสร้างคุณค่าทางการศึกษาอย่างแท้จริง ซึ่งผลการวิจัยของคุณแสดงให้เห็นว่าครูในพื้นที่ยังขาดความเข้าใจในระดับนี้ และควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมผ่านการอบรมเชิงกลยุทธ์ (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2567; Zhong, 2017)

4. ด้านการจัดการบริบทและการสนับสนุนเชิงระบบ (System Support and Context Management) องค์ประกอบนี้มีค่าความต้องการจำเป็นอยู่ในระดับมาก (PNI_modified = 0.397) ซึ่งแม้จะเป็นอันดับสุดท้าย แต่ยังคงเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำแห่งการเรียนรู้ของครู ผลการวิจัยสะท้อนว่าครูและผู้บริหารยังประสบปัญหาเรื่องทรัพยากรไม่เพียงพอ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต และขาดระบบติดตามประเมินผลด้านเทคโนโลยี ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ ขวัญนภา นามแก้ว (2566) ที่ชี้ว่าการพัฒนาครูในยุคดิจิทัลจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมี “ระบบสนับสนุนเชิงนโยบายและทรัพยากรเพียงพอ” เช่น งบประมาณ เทคโนโลยี และบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านดิจิทัล ขณะเดียวกัน มัตติกา ผาลี (2566) ได้เสนอแนวทาง “การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัลในแต่ละกลุ่มเครือข่ายโรงเรียน” เพื่อสร้างความเสมอภาคทางเทคโนโลยีในระดับพื้นที่ ซึ่งตรงกับแนวทางที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 และตรงกับ Hargreaves (2020) ที่ระบุว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบการศึกษา

ดิจิทัลต้องอาศัย “ระบบสนับสนุนที่ยั่งยืน (Sustainable Support System)” ซึ่งรวมถึงการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียน ชุมชน และภาคเอกชน เพื่อให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดชะงัก

สรุป ผลการวิจัยเชิงปริมาณของคุณสะท้อนภาพของ “การเปลี่ยนผ่านสู่ครูยุคดิจิทัล” ที่ยังอยู่ในระยะก่อตัว ครูส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกต่อเทคโนโลยี และตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนา แต่ยังขาดสมรรถนะเชิงปฏิบัติและระบบสนับสนุนที่เข้มแข็ง การพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัลจึงควรเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการทั้ง ระดับบุคคล (Individual Competence) และ ระดับระบบ (Systemic Support) เพื่อให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องโดยตรงกับแนวคิดของ Fullan (2014) ที่เสนอว่า การปฏิรูปการศึกษาในยุคดิจิทัลต้องเริ่มจากการพัฒนาผู้นำแห่งการเรียนรู้ (Learning Leadership) ซึ่งสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ครูพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยังสอดคล้องกับกรอบการวิจัยของ มัตติกา ผาลี (2566) และ ขวัญนภา นามแก้ว (2566) ที่ชี้ตรงกันว่า การพัฒนาครูยุคดิจิทัลต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ทั้งในมิติของสมรรถนะ เทคโนโลยี วัฒนธรรมการเรียนรู้ และการบริหารเชิงนโยบาย เพื่อให้ครูก้าวทันการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง (สุธีรา จันทรพิทักษ์, 2567)

2.2 อภิปรายผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยระยะที่ 2 ซึ่งมุ่งศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแห่งการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล โดยใช้กระบวนการเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ และครูผู้มีประสบการณ์ ผลการวิเคราะห์สังเคราะห์เชิงเนื้อหาสามารถจัดจำแนกแนวทางออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ (1) ทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ (2) การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (3) วิสัยทัศน์ดิจิทัล และ (4) การจัดการบริบทเชิงระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณในระยะที่ 1 และสนับสนุนกันอย่างมีนัยสำคัญทางเนื้อหา

1. ด้านทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ครูในยุคดิจิทัลต้องได้รับการพัฒนาให้มีทักษะด้านเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ในเชิงลึก ทั้งการใช้เครื่องมือดิจิทัล การออกแบบสื่อการเรียนรู้ และการจัดการข้อมูลทางการศึกษา ซึ่งเป็น “สมรรถนะหลักของครูในศตวรรษที่ 21” แนวทางสำคัญคือการพัฒนาผ่านกระบวนการ Digital Coaching และ Professional Learning Community (PLC) ภายในสถานศึกษา ผลนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ลักษวิงษ์ จิระสุวิรรณภักดี และคณะ (2566) ที่เสนอว่า “ผู้นำแห่งการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Person)” ซึ่งมุ่งแสวงหาความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง และพัฒนาเทคโนโลยีให้กลายเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับมัตติกา ผาลี (2566) ที่เสนอให้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัลภายในโรงเรียน เพื่อให้ครูได้ฝึกใช้เทคโนโลยีจริงในบริบทงานสอน และกับ มนธิรา จันทร์เชื้อ (2566) ที่เน้นการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับกระบวนการเรียนรู้โดยตรง เพื่อยกระดับคุณภาพของผู้เรียน ในมุมมองทางการบริหาร ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Fullan (2014) ที่เห็นว่าผู้นำทางการศึกษาในยุคดิจิทัลต้องสร้าง “วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้” ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีเป็นหัวใจ และกับ Senge (2006) ที่ระบุว่าองค์กรการเรียนรู้ที่แท้จริงต้องมี “บุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Individual)” เป็นจุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

2. ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (Learner Empowerment) ผลการศึกษาพบว่า ครูควรได้รับการส่งเสริมให้เปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้ถ่ายทอดความรู้” มาเป็น “ผู้ออกแบบการเรียนรู้” ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แนวทางสำคัญคือการใช้เทคโนโลยีในการสร้างกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การใช้ข้อมูลผู้เรียนเพื่อออกแบบการเรียนรู้รายบุคคล และการส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง เช่น การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา แนวทางนี้สอดคล้องกับงานของ ขวัญนภา นามแก้ว (2566) ที่เสนอว่า “ครูยุคดิจิทัลควรมีภาวะผู้นำที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง” และกับ ลักษณวงษ์ จิระสุวิรรณภักดี (2566) ที่ระบุในองค์ประกอบ “การส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning)” ว่าผู้นำการเรียนรู้ต้องสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในหมู่ครูและผู้เรียนในเชิงทฤษฎี ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Hargreaves (2020) ที่ชี้ว่าผู้นำการศึกษายุคใหม่ต้องสร้าง “ความสัมพันธ์ทางอารมณ์” กับผู้เรียนและครู เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และกับแนวคิดของ Leithwood (2021) ที่เน้นการสร้าง “วัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning Culture)” ซึ่งเป็นรากฐานของการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล (จิณณวัตร ปะโคทัง, 2561)

3. ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล (Digital Visionary) จากการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ พบว่าการพัฒนาวิสัยทัศน์ดิจิทัลของครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ โดยผู้บริหารควรเป็น “ต้นแบบทางดิจิทัล (Digital Role Model)” ที่สามารถกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการใช้เทคโนโลยีในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ผลนี้สอดคล้องกับ มนธิรา จันทร์เชื้อ (2566) ที่อธิบายว่า “การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัลคือหัวใจของภาวะผู้นำทางการศึกษาในยุคใหม่” เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ทำให้ครูสามารถมองเห็นโอกาสและกำหนดแนวทางการเรียนรู้ได้อย่างมีระบบ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ลักษณวงษ์ จิระสุวิรรณภักดี (2566) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบ “การเปลี่ยนแปลงดิจิทัล (Digital Transformation)” ว่าผู้นำต้องสามารถนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับโครงสร้างการบริหารและการเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน ซึ่งการบริหารสถานศึกษาผลดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับแนวคิดของ Leithwood et al. (2021) ที่เสนอว่า “ผู้นำวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision Leadership)” คือหัวใจของการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล เพราะช่วยให้บุคลากรทุกระดับเข้าใจทิศทางเดียวกัน และสามารถขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างมีเอกภาพ (Woodward et al., 2015) (Leithwood, 2020)

4. ด้านการจัดการบริบทและการสนับสนุนเชิงระบบ (System Support & Context Management) ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ครูและผู้บริหารต้องการ “ระบบสนับสนุนที่ยั่งยืน” ทั้งในเชิงนโยบาย งบประมาณ โครงสร้างพื้นฐาน และบุคลากรทางเทคโนโลยี เพื่อให้การพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษาเกิดผลอย่างต่อเนื่อง แนวทางสำคัญคือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน เขตพื้นที่ ชุมชน และภาคเอกชน เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางนี้สอดคล้องโดยตรงกับ ลักษวิงษ์ จิระสุวิรรณภักดี (2566) ที่เสนอองค์ประกอบ “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development)” ว่าผู้นำแห่งการเรียนรู้ควรส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาครูผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสร้างระบบสนับสนุนเพื่อให้ครูมีโอกาสใช้เทคโนโลยีอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับ มัตติกา ผาลี (2566) ที่เสนอให้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัลในแต่ละเครือข่ายโรงเรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาเท่าเทียมกัน และกับแนวคิดของ

Hargreaves (2020) ที่เน้น “ระบบการศึกษาที่ยั่งยืน (Sustainable Education System)” ซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนเชิงนโยบายและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ผลการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 2 ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแห่งการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล ต้องอาศัยการพัฒนาเชิงองค์รวมที่เชื่อมโยง “บุคคล ระบบ และวัฒนธรรมองค์กร” เข้าด้วยกัน โดยมีแนวคิดสอดคล้องกับกรอบของ ลักษวิงษ์ จิระสุวิรรณภักดี และคณะ (2566) ที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีม การเปลี่ยนแปลงดิจิทัล และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งทั้งหมดสะท้อนอยู่ในผลวิจัยของคุณอย่างครบถ้วน (Hattie, 2015)

โดยสรุป แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล 2) ด้านทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ 3) ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน 4) ด้านการจัดการบริบทและการสนับสนุนเชิงระบบ ซึ่งการพัฒนาครูในยุคดิจิทัลจึงไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ต้องมุ่งเน้นการสร้าง “ผู้นำแห่งการเรียนรู้” ที่มีความสามารถในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น มีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัลที่ชัดเจน และมีระบบสนับสนุนที่เข้มแข็งเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในระบบการศึกษาไทยผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปวางแผนให้สอดคล้องกับ ความต้องการของผู้บริหารสถานศึกษาและครู เพื่อแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดอันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน รวมทั้งเกิดความก้าวหน้าและบรรลุวัตถุประสงค์สูงสุดขององค์กรต่อไป (สุกัญญา แช่มช้อย, 2561)

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

6.1.1 ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัลมีความต้องการจำเป็นมากที่สุดในด้านทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง โดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านเทคโนโลยีเพื่อการสอน ส่งเสริมให้ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Active Learning ร่วมกับการใช้สื่อดิจิทัล และนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้ในการวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อพัฒนาแผนการสอนเฉพาะบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ควรบูรณาการผลการพัฒนาเข้าสู่กระบวนการประเมินวิทยฐานะตามระบบ วPA เพื่อให้ครูตระหนักถึงคุณค่าของการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลอย่างยั่งยืน และใช้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน

6.1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ควรนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายในการวางแผนและดำเนินงานพัฒนาครูยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบโดยจัดทำ โครงการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล (Digital Learning Leadership Project) ซึ่งควรประกอบด้วยการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ดิจิทัลในเขตพื้นที่ การสร้างเครือข่ายโรงเรียนต้นแบบ และระบบติดตามผลที่มีตัวชี้วัดชัดเจน เพื่อประเมินผลการพัฒนาในเชิงคุณภาพและปริมาณ รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรทาง

เทคโนโลยีให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและการฝึกอบรมได้เท่าเทียมกับโรงเรียนขนาดใหญ่ซึ่งจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างมาตรฐานการเรียนรู้ดิจิทัลที่เป็นธรรมในระดับเขตพื้นที่ (Yukl, 2002) (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1, 2566)

6.1.3 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาในระดับบุคคลและระดับสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยเฉพาะการสร้าง ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เพื่อให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ร่วมกันควบคู่กับการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการชั้นเรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การใช้ระบบ LMS หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ในการติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน และการประเมินผลแบบเรียลไทม์ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารและครู
ใช้แนวทางการพัฒนานี้เป็นส่วนหนึ่งของ แผนพัฒนารายบุคคล (ID Plan) เพื่อให้การพัฒนาเกิดความต่อเนื่องและสะท้อนสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมขวัญและกำลังใจของครูผู้สอนโรงเรียนในสหวิทยาเขตเมืองพิจิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า ด้านสภาพการทำงาน มีสภาพการปฏิบัติต่ำที่สุด รองลงมาคือ ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ และด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ตามลำดับ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อให้หน่วยงาน องค์กรและผู้เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางเพื่อประยุกต์ใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย ดังนี้

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเฉพาะด้านของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัลโดยเฉพาะด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูง เช่น ทักษะและสมรรถนะดิจิทัล เพื่อให้เข้าใจแนวทางการพัฒนาครูอย่างตรงจุดและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนแต่ละประเภท

6.2.2 ควรมีการวิจัยติดตามผลการนำแนวทางการพัฒนาไปใช้จริงในสถานศึกษา เพื่อประเมินผลในระยะยาว ทั้งด้านพฤติกรรมการสอน การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์ต่อคุณภาพของผู้เรียน รวมถึงอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินงาน

6.2.3 ควรขยายการศึกษาวิจัยไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนาแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ และสามารถประยุกต์ใช้ได้ในระดับประเทศอย่างเป็นระบบ

6.2.4 ควรศึกษาปัจจัยเชิงระบบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของครู

เช่น การสนับสนุนจากผู้บริหาร นโยบายเขตพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนทางการศึกษา เพื่อให้การพัฒนาครูเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

6.2.5 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จ (Best Practice)

ในด้าน ทักษะและสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ และ การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน จากโรงเรียนหรือเขตพื้นที่ที่สามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำมาถอดบทเรียนและพัฒนาเป็นต้นแบบ (Model) สำหรับการขยายผลในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพครูและผู้เรียนในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). *แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2567). *รายงานนโยบายการขับเคลื่อนดิจิทัล 4.0 ประจำปี พ.ศ. 2567.* กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กมลทิพย์ บุญโพธิ์. (2561). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ.* มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

แก้วมณี ปัทมะ. (2564). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

ขวัญนภา นามแก้ว. (2566). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย].

คุรุสภา. (2565). *กรอบสมรรถนะครูแห่งชาติ (Thailand teacher competency framework).* https://www.ksp.or.th

จิณณวัตร ปะโคทัง. (2561). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ศิริธรรมออฟเซ็ท.

มนธิรา จันทร์เชื้อ. (2566). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแห่งการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].

มัตติกา ผาลี. (2565). การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิจัยและสาระวิชาการทางการศึกษา, 16*(2), 55–70.

ลักษวิงษ์ จิระสุวิรรณภักดี, สมชาย เทพแสง, & สนัน ประจงจิตร. (2566). ภาวะผู้นำแห่งการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล. *วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก, 41*(2).

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. (2566). *แผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *รายงานการศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21.* สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *คุณลักษณะและสมรรถนะของผู้นำการเปลี่ยนแปลง.*

สุกัญญา แช่มช้อย. (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธีรา จันทรพิทักษ์. (2567). *การจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมเพื่อสร้างสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21.* สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาการศึกษา.

Fullan, M. (2021). *The right drivers for whole system success.* Centre for Strategic Education.

Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional capital: Transforming teaching in every school.* Teachers College Press.

Hattie, J. (2015). *What works best in education: The politics of collaborative expertise.* British Columbia Teachers' Federation.

Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2020). Seven strong claims about successful school leadership revisited. *School Leadership & Management, 40*(1), 5–22. https://doi.org/10.1080/13632434.2019.1596077

UNESCO. (2022). *Reimagining our futures together: A new social contract for education.* United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. https://unesdoc.unesco.org/

Western, S. (2019). *Leadership: A critical text* (3rd ed.). SAGE Publications.

Woodward, O., & DeMille, O. (2015). *What is social leadership?* https://thesocialleader.com/social-leadership/

Yukl, G. A. (2002). *Leadership in organizations* (5th ed.). Prentice Hall.

Yukl, G. A. (2010). *Leadership in organizations* (7th ed.). Prentice Hall.

Yusof, M. R., Yaakob, M. F. M., & Ibrahim, M. Y. (2019). Digital leadership among school leaders in Malaysia. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering, 8*(9), 1481–1485. https://doi.org/10.35940/ijitee.I8221.078919

Zhong, L. (2017). The effectiveness of K–12 principal's digital leadership in supporting and promoting communication and collaboration regarding CCSS implementation. *Journal of Educational Technology Development and Exchange, 10*(2), 54–77.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

แนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2

Guidelines for Academic Administration of Educational Institutions in the Digital Era under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1, Group 2

อรรถพล เผ่ามานะเจริญ[1*], นันทิยา น้อยจันทร์[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ประเทศไทย

Atthaphon Phaomanacharoen [1*], Nuntiya Noichun [2]
[1,2]Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand
✉: * s67561802033@ssru.ac.th
(*Author Corresponding Email)
Received: 04 May 2026; Revised: 18 May 2026; Accepted: 17 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1)เพื่อศึกษาสภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 2) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานแบ่งเป็น 2 ตอนคือ 1)การศึกษาสภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 2) การเสนอแนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1)สภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 มีทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้ 2.1ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี มุ่งสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลและแพลตฟอร์มกลางที่ใช้งานได้จริง 2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน ปรับบทบาทครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก เน้นการเรียนรู้เชิงรุก 2.3 ด้านการวัดและประเมินผล ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสะท้อนพัฒนาการรายบุคคลแบบทันทีทันใด เพื่อการประเมินเพื่อพัฒนา 2.4 ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร เสริมสร้างขวัญกำลังใจและทักษะดิจิทัลเชิงลึกผ่านระบบจูงใจที่หลากหลาย 2.5 ด้านความเป็นผู้นำของ

ผู้บริหาร ต้องใช้ภาวะผู้นำเชิงสนับสนุนและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อนวัตกรรมและการเรียนรู้ร่วมกัน

คำสำคัญ: การบริหารวิชาการ, ยุคดิจิทัล

Abstract

The objectives of this research were to (1) examine the current state of academic administration in the digital era under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1, Group 2, and (2) propose effective guidelines for academic administration in the digital era for these institutions. This study employed a mixed-methods research approach conducted in two phases. Phase 1 focused on investigating the existing conditions of academic administration, while Phase 2 aimed to develop appropriate and practical guidelines for academic administration in the digital era. The research instruments included questionnaires and semi-structured interviews. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The findings revealed that (1) the overall state of academic administration in the digital era was at a high level. Furthermore, (2) the proposed guidelines for academic administration comprised five key dimensions: (1) media, innovation, and technology development, emphasizing the establishment of a sustainable digital learning ecosystem and a practical centralized platform; (2) instructional management, focusing on transforming teachers' roles into learning facilitators and promoting active learning approaches; (3) measurement and evaluation, utilizing digital technologies to monitor and reflect individual learners' progress in real time to support formative assessment; (4) teacher and staff development, enhancing morale and advanced digital competencies through diverse and continuous professional development and incentive systems; and (5) administrative leadership, emphasizing supportive leadership and fostering an organizational culture that is open to innovation and collaborative learning.

Keyword: Academic Administration, Digital Era

1. บทนำ

บริบทของโลกปัจจุบันกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคดิจิทัล และอุตสาหกรรม 4.0 อย่างรวดเร็ว การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ , Internet of Things , และ Mobile Platform กำลังเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน (ปัณณทัต กาญจนะวสิต, 2561) การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจโลกที่เชื่อมโยงกันอย่างไร้พรมแดน และเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการ ทำให้ทั่วโลกต้องมุ่งปรับตัวสู่การพัฒนาบนฐานความรู้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในบริบทของประเทศไทย จึงได้ให้ความสำคัญสูงสุดกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง และเตรียมความพร้อมประชากรให้มีทักษะและสมรรถนะที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการศึกษาชาติที่มุ่งยกระดับคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนไทย ให้สามารถขับเคลื่อนประเทศก้าวข้ามการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การบริหารวิชาการเป็นภารกิจหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในทุกระดับ เนื่องจากคุณภาพของงานวิชาการถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนถึงคุณภาพของสถานศึกษาโดยรวม อีกทั้งยังเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินความไว้วางใจจากชุมชนและผู้ปกครอง หากสถานศึกษาสามารถพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพสูง นักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตของสถานศึกษาก็จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี และสามารถ

บรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้สถานศึกษาได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีขอบข่ายของงานกว้างขวางมาก การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในการบริหารงานวิชาการถือว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างหนึ่งของสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2552, หน้า 6-7)

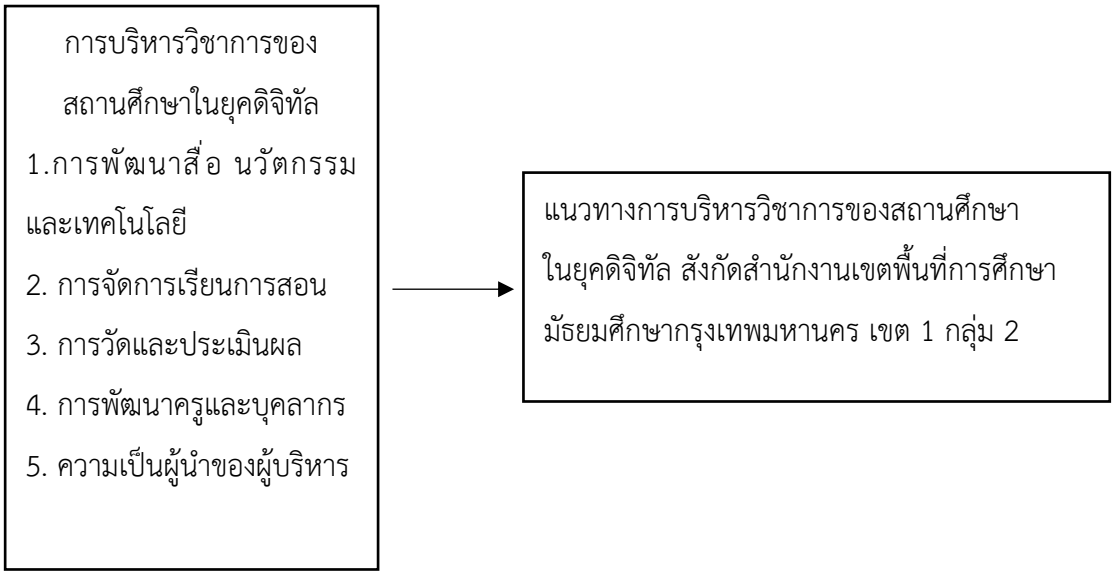
สถานศึกษาในยุคดิจิทัลต้องปรับองค์กรให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา การนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยในการบริหารจัดการสถานศึกษาถือเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะจะเป็นเครื่องมือสนับสนุนการบริหารงานองค์กรให้ประสิทธิภาพมากขึ้น พัฒนากระบวนการทำงาน หรือระบบงานในองค์กรให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพสูงสุด สถานศึกษาในยุคดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ “หากองค์กรไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมได้ ย่อมส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันและความอยู่รอดขององค์กร ผู้บริหารสถานศึกษา ถ้าอยู่เฉย ๆ คือถอยหลัง เพราะโลกมันวิ่งไปข้างหน้าเร็ว หากรู้ก่อนย่อมได้เปรียบกว่า โดยเฉพาะการประยุกต์นำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา” เป็นโจทย์สำคัญสำหรับสถานศึกษาในยุคดิจิทัล การเปลี่ยนผ่านย่อม ต้องมาพร้อมกับการเตรียมพร้อม การจัดการทั้ง ในด้านทรัพยากรบุคคล และการเตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่โลก ยุคดิจิทัล จึงเป็นความท้าทายของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลที่จะต้องหาวิธีเปลี่ยนผ่านให้เกิดปัญหาน้อยที่สุด และสร้าง วิสัยทัศน์ขององค์กรให้เติบโตไปพร้อมกับธรรมชาติขององค์กร (ปุณณิฐฐา มาเชค 2565, หน้า 3-4)

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน หรือการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูเป็นสำคัญ ขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับ แนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลในระดับพื้นที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 สถานศึกษาในพื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ซึ่งมีความพร้อมด้านเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการบริหารจัดการศึกษาด้วยระบบดิจิทัล อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานด้านวิชาการในปัจจุบันยังพบปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาและบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ การใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการข้อมูลทางวิชาการที่ยังไม่เป็นเอกภาพ รวมทั้งครูผู้สอนบางส่วนยังขาดทักษะในการออกแบบการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี (วรวลัญช์ คำเที่ยง และ ภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล, 2566) นอกจากนี้ การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบการศึกษาดิจิทัลยังต้องอาศัยวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการกำหนดทิศทางและนโยบายที่ชัดเจน (สุรัชฎา ดำเนินโฉม และ ธนกฤต สิทธิราช, 2568) รวมถึงการสร้างแรงจูงใจและวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ หากขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียนและความสามารถในการแข่งขันของสถานศึกษาโดยรวม (ธนวรรณ ศกุนตนาคและคณะ, 2568)

จากที่กล่าวมาดังข้างต้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 เพื่อนำผลที่ได้จากงานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 ไปใช้เพื่อพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคดิจิทัลต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ วีรภัทร ภักดีพงษ์ (2565) สุรัชฎา ดำเนินโฉม และ ธนกฤต สิทธิราช (2568) Hensellek (2020) และ Harahap et al. (2021) โดยมุ่งเน้นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารวิชาการที่สอดคล้องกับบริบทดิจิทัล เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2

2. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1.ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 1 กลุ่ม 2 จำนวน 14 โรงเรียน จำนวน 1,029 คน

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน

1.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางการประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 280 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยดำเนินการดังนี้

2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสอบถามมีลักษณะปลายปิดแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) เพื่อสอบถามข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ 1) เพศ 2)ตำแหน่ง 3)อายุ 4) วุฒิการศึกษาสูงสุด และ 5) ประสบการณ์การปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งปัจจุบัน ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี 2) การจัดการเรียนการสอน 3) การวัดและประเมินผล 4) การพัฒนาครูและบุคลากร 5) ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร มีข้อคำถามจำนวน 25 ข้อ โดยคำถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) วัดระดับความสำคัญเป็น 5 ระดับ นำข้อคำถามในแบบสอบถามทุกข้อไปดำเนินการหาค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหา Content Validity) โดยใช้เทคนิคการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ประเมิน พบว่าข้อคำถามดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 และจากการทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบัค (Cronbach’s alpha coefficient) รวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.949

2.2 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure) สัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิดเกี่ยวข้องกับแนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 จำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยี ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหาร โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยดังนี้

การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ขอหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ถึงผู้อำนวยการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 14 โรงเรียน 280 คน และเข้าไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผ่านทาง Google Formในรูปแบบ QR Codeแล้วนัดวันเก็บข้อมูล โดยนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ไปให้ด้วยตนเอง และได้ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามกลับมา จำนวน 280 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้วิจัยติดตามรับแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกรายการภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามขั้นตอนต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับทั้งหมดมาดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์เรียบร้อยของแบบสอบถามทุกฉบับ และนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยใช้คอมพิวเตอร์ในการคำนวณค่าสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้ 1.ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสูงสุด และประสบการณ์การปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งปัจจุบัน โดยใช้ตัวแปรเชิงคุณภาพ คือ ค่าความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage) 2.ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 สภาพการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)เป็นรายด้านและภาพรวม ซึ่งพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูล โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าตามแนวความคิดของลิเคิร์ท (Likert, 1932) โดยมีเกณฑ์ในการแปลความหมายเป็นช่วงคะแนนเพื่อเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554, หน้า 121) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง สภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึงสภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง สภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง สภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง สภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 อยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยทำการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) เพื่อหาแนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

กรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 โดยพิจารณาการตอบคำถามจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้การจำแนกข้อมูล (Categorization) ตีความ (Interpretation) และสังเคราะห์ (Synthesis) แล้วนำเสนอเป็นความเรียง

4. ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 โดยรวม มีผลแสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 โดยรวม

การบริหารวิชาการ	สภาพการบริหาร		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี	4.43	0.44	มาก
2. การจัดการเรียนการสอน	4.69	0.41	มากที่สุด
3. การวัดและประเมินผล	4.60	0.37	มากที่สุด
4. การพัฒนาครูและบุคลากร	4.51	0.43	มากที่สุด
5. ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร	4.26	0.66	มาก
รวม	**4.50**	**0.37**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 โดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =4.50) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D. = 0.37) ซึ่งอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =*4.*69) รองลงมาคือ ด้านการวัดและประเมินผลมีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =*4.*60) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรมีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =*4.*51) ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีมีเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X}$ =*4.*43) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X}$ =*4.26*)

2. การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา สามารถสรุปแนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 ได้ดังนี้

2.1 ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี แนวทางคือสถานศึกษาควรมุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลที่ “คุ้มค่าและใช้ได้จริง” โดยเริ่มจากการสำรวจความต้องการของบุคลากรเพื่อจัดหาหรือพัฒนาแพลตฟอร์มกลาง (LMS) ที่มีความยืดหยุ่นและใช้งานง่าย แทนการใช้บทเรียนสำเร็จรูปเพียงอย่างเดียว ควรส่งเสริมให้ครูใช้แพลตฟอร์มที่มีอยู่แล้ว เช่น Google Workspace หรือ Microsoft Teams รวมถึงเครื่องมือ Open Source และแอปพลิเคชัน (เช่น GoodNotes) มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียน นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องสนับสนุนงบประมาณในการจัดหาคลังข้อมูล

(Cloud) และระบบอินเทอร์เน็ตคุณภาพสูง พร้อมทั้งสร้างวัฒนธรรมการใช้เทคโนโลยีอย่างมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้มากกว่าเพียงการใช้เครื่องมือ

2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน แนวทางคือการเปลี่ยนบทบาทครูจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” หรือ “โค้ช” โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ผ่านรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning: PBL) และการใช้ห้องเรียนกลับทาง (Flipped Classroom) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และลงมือทำนวัตกรรมด้วยตนเอง บูรณาการทักษะศตวรรษที่ 21 และทักษะการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ เข้ากับเนื้อหาที่ทันสมัย เช่น การตลาดหลักทรัพย์หรือเทคโนโลยีการเงิน ทั้งนี้ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อพัฒนาคุณภาพการสอนอย่างต่อเนื่อง

2.3 ด้านการวัดและประเมินผล แนวทางคือควรเปลี่ยนผ่านสู่การประเมินเพื่อพัฒนา (Formative Assessment) มากกว่าการมุ่งเน้นคะแนนตัดสินผลเพียงอย่างเดียว สถานศึกษาควรนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการข้อมูล เช่น การใช้ Dashboard แบบ Real-time หรือแฟ้มสะสมงานดิจิทัล (Digital Portfolio) เพื่อสะท้อนพัฒนาการรายบุคคลให้ผู้เรียนและผู้ปกครองทราบอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม ข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการประเมินต้องถูกนำมาใช้ในการวางแผนพัฒนาการสอน ปรับปรุงหลักสูตร และทำวิจัยพัฒนานวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาการเรียนรู้อย่างตรงจุดตามศักยภาพของผู้เรียน

2.4 ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร แนวทางคือสถานศึกษาต้องมีระบบสร้างขวัญกำลังใจที่ทันสมัยภายใต้หลักการ “คนสำราญ งานสำเร็จ” โดยการสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางความคิด และการให้อำนาจตัดสินใจแก่ครู ผู้บริหารควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพเชิงลึกด้านดิจิทัลและการทำงานร่วมกับ AI พร้อมสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือให้เพียงพอ นอกจากนี้ควรใช้ระบบจูงใจที่หลากหลาย ทั้งการพิจารณาความดีความชอบตามเกณฑ์ ก.ค.ศ. การให้รางวัลแบบ Gamification และการเปิดโอกาสให้ครูนำเสนอผลงานสู่สาธารณชน เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติและสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

2.5 ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหาร แนวทางคือผู้บริหารต้องแสดงภาวะผู้นำเชิงสนับสนุน และเป็นแบบอย่างในการปรับตัวสู่ยุคดิจิทัล โดยการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างและยอมรับความล้มเหลวเป็นบทเรียนในการพัฒนา มุ่งเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้บุคลากรกล้าทดลองแนวทางใหม่ๆ สื่อสารวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรมอย่างสม่ำเสมอ และจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (ID Plan) ที่เน้นจุดแข็งของแต่ละคน เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาให้เติบโตอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

5. อภิปรายผล

1. สภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการบริหารวิชาการเป็นภารกิจหลักของการบริหารสถานศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะในบริบทของยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้บริหาร

สถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการบริหารวิชาการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี จึงทำให้การดำเนินงานด้านการบริหารวิชาการของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ วีรภัทร ภักดีพงษ์ (2565) ที่พบว่าการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ พุทธมาตย์ ยาคง และคณะ (2567) ที่พบว่าสภาพการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

1.1 การจัดการเรียนการสอน ผลการวิจัยที่พบว่าสภาพการดำเนินงานด้านนี้อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 ประสบความสำเร็จในการปรับรูปแบบการเรียนรู้สู่ยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการเปลี่ยนบทบาทครูจากผู้ถ่ายทอดความรู้สู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวก ที่เน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุกผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลที่หลากหลาย ประเด็นที่น่าสนใจคือการส่งเสริมการเรียนรู้แบบ "Anytime Anywhere" ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของสถานศึกษาในเขตเมืองที่มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการเรียนรู้รายบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับข้อค้นพบของ วรวลัญช์ คำเที่ยง และ ภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล (2566) ที่ระบุว่าความยืดหยุ่นในการเลือกใช้นวัตกรรมดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างยั่งยืน

1.2 การวัดและประเมินผล ผลการวิจัยที่พบว่าการดำเนินงานด้านนี้อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาสามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับระบบการประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแนวคิดจากการประเมินเพื่อตัดสินผลเพียงอย่างเดียว ไปสู่การประเมินเพื่อพัฒนา ซึ่งอาศัยระบบการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศที่มีความรวดเร็วและเป็นระบบ ทำให้ครูสามารถให้ข้อมูลสะท้อนกลับแก่ผู้เรียน และนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนได้อย่างตรงจุด นอกจากนี้ความเสถียรของแพลตฟอร์มดิจิทัลและความน่าเชื่อถือในการตีความผลการประเมินยังเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนประสิทธิภาพของระบบการวัดและประเมินผลในยุคดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ St-Onge (2022) ที่เน้นย้ำว่าการประเมินผลในรูปแบบดิจิทัล โดยเฉพาะการประเมินที่มีความสำคัญสูงจำเป็นต้องอาศัยระบบแพลตฟอร์มที่มีเสถียรภาพและคำนึงถึงความเสมอภาคของผู้เรียน เพื่อให้การตีความผลการประเมินมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ ในขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ณพรรษกรณ์ ชัยพรม (2565) ที่ระบุว่าระบบการวัดและประเมินผลที่ทันสมัยเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถใช้ข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างแม่นยำ

1.3 การพัฒนาครูและบุคลากร ผลการวิจัยที่พบว่าการดำเนินงานด้านนี้อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษามีกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงรุกเพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานศึกษาไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการฝึกอบรมทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลผ่านระบบการนิเทศและติดตามผลที่เน้นการช่วยเหลือและให้

คำปรึกษา ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับสูงคือการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ครูในการผลิตนวัตกรรมด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ วรวลัญช์ คำเที่ยง และ ภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล (2566) ที่ระบุว่าการเตรียมความพร้อมบุคลากรควบคู่ไปกับการสร้างขวัญและกำลังใจที่เหมาะสม เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกิดการปรับตัวและสร้างความยั่งยืนให้กับการดำเนินงานทางวิชาการในระยะยาว

1.4 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ผลการวิจัยที่พบว่าการดำเนินงานด้านนี้อยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมของสถานศึกษาในการวางรากฐานโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยมุ่งเน้นการบูรณาการบทเรียนออนไลน์และแพลตฟอร์มมัลติมีเดียที่หลากหลายเข้ากับบริบทการเรียนรู้ของผู้เรียน อย่างไรก็ตามแม้ผลจะอยู่ในระดับมาก แต่ยังมีประเด็นที่สะท้อนจากผลการวิจัยคือความไม่เป็นเอกภาพของระบบสารสนเทศ ซึ่งสะท้อนว่าสถานศึกษายังอยู่ในช่วงรอยต่อของการปรับตัวสู่ระบบดิจิทัลแบบสมบูรณ์ ทั้งในด้านการจัดการข้อมูลและการเชื่อมโยงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศภายในองค์กร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ปัณณทัต กาญจนะวสิต (2561) ที่ระบุว่าการก้าวกระโดดของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และ Mobile Platform ส่งผลให้สถานศึกษาจำเป็นต้องเร่งปรับสมรรถนะของครูในการออกแบบการเรียนรู้บนฐานเทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

1.5 ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ผลการวิจัยพบว่าด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น แม้จะยังอยู่ในระดับมากก็ตาม ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นว่าภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นสมรรถนะที่ซับซ้อนและท้าทายที่สุดในการบริหารวิชาการยุคใหม่ เนื่องจากไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการจัดหาเทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่ต้องอาศัยการบูรณาการทั้งวิสัยทัศน์ที่ยืดหยุ่น ทัศนคติเชิงนวัตกรรม และความสามารถในการบริหารจัดการความเปลี่ยนแปลง ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าหัวใจสำคัญของผู้นำยุคใหม่คือการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม มากกว่าเพียงการมุ่งเน้นด้านเครื่องมือ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hensellek (2020) ที่ระบุว่าผู้นำต้องกล้าเปิดพื้นที่ให้บุคลากรทดลองแนวทางใหม่ ๆ และเรียนรู้จากประสบการณ์จริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Harahap et al. (2021) ที่เน้นย้ำว่ากลยุทธ์ของผู้นำในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะสร้างความยั่งยืนให้กับสถานศึกษา หากปราศจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กันไป

2. แนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2

2.1 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี สถานศึกษาควรใช้รูปแบบการบริหารจัดการระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลแบบบูรณาการ (Integrated Digital Learning Ecosystem) โดยมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมผ่านระบบคลังสื่อสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ที่เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา (Anytime Anywhere) จุดเน้นสำคัญคือการปรับบทบาทครูจากผู้ใช้สื่อสู่การเป็นนักสร้างสรรค์นวัตกรรมที่สามารถออกแบบการเรียนรู้ตามความแตกต่างรายบุคคล โดยการดำเนินงานต้องตั้งอยู่บนฐาน TPACK Framework ซึ่งเป็นแนวคิดที่บูรณาการองค์ความรู้ด้านเนื้อหา วิธีการสอน และเทคโนโลยีเข้าด้วยกันอย่างสมดุล แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Mishra and Koehler (2006) ที่เสนอว่าการพัฒนาศักยภาพ

ครูในการบูรณาการเทคโนโลยีกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจเชิงบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ทั้งสามด้าน เพื่อให้สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การยกระดับสมรรถนะของผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

2.2 การจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาควรขับเคลื่อนรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกบนฐานสมรรถนะในระบบนิเวศดิจิทัล โดยปรับบทบาทครูสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่สามารถออกแบบกิจกรรมกระตุ้นการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาผ่านการลงมือปฏิบัติ จุดเน้นสำคัญคือการสร้าง “ห้องเรียนอัจฉริยะ” ที่ผสานการเรียนรู้ออนไซต์และออนไลน์เข้าด้วยกัน (Hybrid Learning) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัดและเรียนรู้ได้ตามจังหวะของตนเอง (Self-paced Learning) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา แขมมณี (2560) ที่มุ่งเน้นความตื่นตัวของผู้เรียนในยุคดิจิทัล และสอดรับกับแนวทางของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2565) ในการจัดการเรียนรู้บนฐานสมรรถนะผ่านวิธีการที่หลากหลาย เช่น การใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) และการใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based) โดยบูรณาการเครื่องมือดิจิทัลเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.3 การวัดและประเมินผล สถานศึกษาควรขับเคลื่อนรูปแบบการประเมินผลอัจฉริยะเพื่อการพัฒนา โดยเปลี่ยนจากเพียงการตัดสินคะแนนไปสู่การประเมินเพื่อส่งเสริมสมรรถนะรายบุคคลผ่านระบบสารสนเทศดิจิทัลที่สามารถวิเคราะห์และแสดงผลข้อมูลการเรียนรู้เชิงลึกได้ทันที กลไกสำคัญคือการให้ข้อมูลสะท้อนกลับที่รวดเร็วเพื่อให้ผู้เรียนรับรู้จุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนาของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ St-Onge (2022) ที่มุ่งเน้นความยืดหยุ่นของระบบประเมินผลผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล อีกทั้งยังสอดรับกับแนวทางของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2565) ในการประเมินตามสภาพจริงผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย อาทิ แฟ้มสะสมงานอิเล็กทรอนิกส์ (e-Portfolio) และเครื่องมือประเมินผลแบบโต้ตอบออนไลน์ เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวกและช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างแม่นยำ

2.4 การพัฒนาครูและบุคลากร สถานศึกษาควรใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลผ่าน "ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสมือน" (Virtual Professional Learning Community: VPLC) เพื่อยกระดับความฉลาดทางดิจิทัลควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์นวัตกรรมการสอนอย่างต่อเนื่อง หัวใจสำคัญคือการสร้างพื้นที่แบ่งปันทรัพยากรและแนวปฏิบัติที่ดีบนแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อให้ครูร่วมกันแก้ไขปัญหาในบริบทจริงได้อย่างทันท่วงที แนวทางดังกล่าวสอดรับกับข้อเสนอของ เพ็ญสุดา หิรัญเกิด (2564) ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ และสอดคล้องกับหลักการของ Darling-Hammond et al. (2017) ที่ระบุว่าการพัฒนาวิชาชีพที่มีประสิทธิผลต้องเกิดจากการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้ร่วมกันแบบกัลยาณมิตร โดยผู้บริหารต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและยกย่องเชิดชูความสำเร็จ เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจและความยั่งยืนในการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา

2.5 ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษาควรนำรูปแบบ “ภาวะผู้นำดิจิทัลเชิงกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรม” (Strategic Digital Leadership for Innovation Driving) มาใช้เป็นกลไกหลัก โดยผู้บริหารต้องปรับบทบาทจากผู้ออกคำสั่งสู่การเป็น "ผู้นำการเปลี่ยนแปลง" ที่มีทัศนคติเชิงบวกต่อเทคโนโลยี

และสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่บุคลากร จุดเน้นสำคัญคือการบริหารแบบมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีความยืดหยุ่นเพื่อเพิ่มความคล่องตัว ในการดำเนินงานวิชาการ แนวทางดังกล่าวสอดรับกับแนวคิดของ สุกัญญา แช่มช้อย (2562) ที่เน้นความสามารถในการบริหารจัดการความเปลี่ยนแปลงและสมรรถนะดิจิทัลของผู้บริหารมืออาชีพ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับ Hensellek (2020) ที่ชี้ให้เห็นว่าหัวใจสำคัญของผู้นำยุคใหม่คือการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความร่วมมือและการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติได้อย่างยั่งยืน

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในครั้งนี้

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่ม 2 ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารวิชาการอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหาร เพื่อตอบสนองนโยบายการศึกษาดิจิทัลของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้เขตพื้นที่ควรจัดให้มี เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการยกย่องเชิดชูเกียรติสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ ในการใช้เทคโนโลยีบริหารงานวิชาการ เพื่อสร้างแรงจูงใจและยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการในยุคดิจิทัลให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. สถานศึกษาควรนำแนวทางการใช้เทคโนโลยีมาบูรณาการในการบริหารวิชาการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในยุคดิจิทัล ดังนี้

2.1 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี สถานศึกษาควรจัดตั้ง "ศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ดิจิทัล" (Digital Learning Center) เพื่อเป็นแหล่งรวมและกระจายสื่อที่ทันสมัย และควรส่งเสริมให้ครูใช้ระบบการจัดเก็บสื่อบนระบบคลาวด์ (Cloud Computing) เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการเข้าถึงและแบ่งปันนวัตกรรมร่วมกัน

2.2 การจัดการเรียนการสอน ควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบ Hybrid Learning หรือ Blended Learning โดยเน้นการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัยและปรับบทบาทครูให้เป็นผู้อำนวยความสะดวก ที่สามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

2.3 การวัดและประเมินผล ควรเปลี่ยนจากการวัดผลแบบดั้งเดิมไปสู่ "การประเมินผลดิจิทัลเชิงสร้างสรรค์" (Digital Formative Assessment) โดยใช้แอปพลิเคชันหรือโปรแกรมประเมินผลออนไลน์ที่สามารถให้ข้อมูลสะท้อนกลับแก่ผู้เรียนได้ทันที เพื่อนำผลมาพัฒนาจุดเด่นจุดด้อยของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

2.4 การพัฒนาครูและบุคลากร ควรเน้นรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลที่เชื่อมโยงกับหน้างานจริงผ่านกระบวนการ Virtual PLC และการสนับสนุนให้ครูได้รับวุฒิบัตรหรือการรับรองสมรรถนะดิจิทัล (Digital Badge) เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและกระตุ้นการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2.5 ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ผู้บริหารสถานศึกษาควรแสดงบทบาทเป็น "ผู้นำนวัตกรรม" (Innovative Leader) โดยการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง พร้อมรับความเสี่ยงในการทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ และสนับสนุนทรัพยากรอย่างเพียงพอเพื่อให้ครูและบุคลากรเกิดความมั่นใจในการเปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำแนวทางการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ไปเข้าสู่กระบวนการ วิจัยและพัฒนา โดยการนำไปทดลองใช้ ในสถานศึกษานำร่อง เพื่อศึกษาผลลัพธ์และอุปสรรคในการปฏิบัติจริง แล้วนำข้อมูลที่ได้รับมาปรับปรุงและพัฒนาให้เป็นรูปแบบการบริหารที่มีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น จึงควรมีการศึกษาและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล หรือการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างแนวทางเชิงปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะการนำองค์กรสู่การเป็นองค์กรนวัตกรรมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ณพรรษกรณ์ ชัยพรม. (2565). *การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ทิศนา แขมมณี. (2560). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 21). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนวรรณ ศกุนตนาค, วัฒนา ก้องแดนไพร, สาธร ทรัพย์รวงทอง, & กัลญาภรณ์ เจริญพร. (2568). แนวทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารการบริหารและนวัตกรรมการศึกษา, 8*(1), 165–178.

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). สุวีริยาสาส์น.

ปัณณทัต กาญจนะวสิต. (2561). *โลกยุค 4.0 World 4.0.* สำนักงานเลขานุการกองทัพบก.

ปุณณิฐฐา มาเชค. (2565). *การบริหารองค์กรทางการศึกษาในยุคดิจิทัล.* มหาวิทยาลัยบูรพา. http://ed-adm.buu.ac.th/public/backend/upload/ed-adm.buu.ac.th/document/file/document166623381159360600.pdf

เพ็ญสุดา หิรัญเกิด. (2564). *แนวทางการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร]. NU Intellectual Repository.

พุทธมาตย์ ยาคง, ศักดิ์ณพร นันที, & สุชาติ บางวิเศษ. (2567). แนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลยหนองบัวลำภู. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ, 4*(10), 47–61.

วรวลัญช์ คำเที่ยง, & ภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล. (2566). แนวทางเสริมสร้างการบริหารงานการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 5*(4), 186–202.

วีรภัทร ภักดีพงษ์. (2565). *แนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษายุคดิจิทัลตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* บริษัท พริกหวาน กราฟฟิค จำกัด.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2562). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล.* โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรัชฎา ดำเนินโฉม, & ธนกฤต สิทธิราช. (2568). แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการยุคดิจิทัลของสถานศึกษา สหวิทยาเขตบางมูลนาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร. *Journal of Buddhist Education and Research, 11*(2), 680–695.

Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development.* Learning Policy Institute.

Harahap, F., Ritonga, L. O. F. M. H., & Hasibuan, A. T. (2021). School leadership strategies in the digital era. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research, 591*, 105–108.

Hensellek, S. (2020). Digital leadership: A framework for successful leadership in the digital age. In *Proceedings of the 23rd International Conference on Electronic Commerce* (pp. 55–66).

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Likert, R. (1932). *A technique for the measurement of attitudes. Archives of Psychology, 22*(140), 1–55.

Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record, 108*(6), 1017–1054. https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x

St-Onge, C. (2022). Eleven ways to get a grip on the implementation of remote administration of high-stakes assessments. *Canadian Medical Education Journal, 13*(4), 3–7.

Research Paper
JBER Scope: Education

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม: กรณีศึกษาการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง จังหวัดตาก

Learning Management Based on Sustainable Urban and Community Development to Foster Participatory Citizenship : A Case Study of the 'Loy Krathong Sai – Lai Prathip 1000 Duang' competition, Tak Province

ศราวุฒิ แก้วปินะ[1*], วศิน ปัญญาวุธตระกูล[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย

Sarawoot Kaewpina[1*], Wasin Panyavuttrakul[2]
[1,2]Naresuan University, Thailand
✉: * Mr.sarawootk67@nu.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 05 May 2026; Revised: 19 May 2026; Accepted: 18 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน 2) เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก : กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะโดยระยะที่ 1 เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจงโดยคัดเลือกชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการเข้าร่วมการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง จังหวัดตาก ในช่วงระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมาประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เยาวชนผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม รวมถึงผู้สนับสนุนจากหน่วยงานสถานศึกษา โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ระยะที่ 2 เป็นการนำบทเรียนที่ได้มาพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้และทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนผดุงปัญญา จังหวัดตาก จำนวน 15 คน ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จของชุมชนประกอบด้วย 5 มิติ ได้แก่ การมีส่วนร่วมที่ขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจเชิงสัญลักษณ์ นวัตกรรมเชิงนิเวศวัฒนธรรม วิศวกรรมเชิงนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการแบบบูรณาการ และผลลัพธ์การสร้างอัตลักษณ์ร่วม อย่างไรก็ตามพบปรากฏการณ์ความย้อนแย้งของความไว้วางใจที่ชุมชนพึ่งพาสถาบันการศึกษามากเกินไปจนลดทอนความ

ยึดหยุ่นของชุมชน จากบทเรียนดังกล่าว นำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการวัดผล ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ และด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการจัดการเรียนรู้ ผลการนำไปใช้พบว่าผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ สามารถเชื่อมโยงปัญหาเชิงโครงสร้างของเมืองเข้ากับบทบาทความรับผิดชอบของตนเอง และแสดงออกถึงคุณลักษณะความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน, เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน, ความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม, ลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง

Abstract

This research aimed to : (1) synthesize lessons learned from communities that achieved success in the Loy Krathong Sai Lai Prathip 1000 Lanterns Competition through the lens of sustainable urban and community development, and (2) develop a learning management approach grounded in sustainable urban and community development concepts to foster participatory citizenship among Mathayom 6 students in schools within Mueang Tak District, using the aforementioned community success as a case study. A qualitative research design was employed, incorporating both primary and secondary data collection across two phases. In Phase 1, key informants were selected through purposive sampling, targeting communities that demonstrated consistent success in the Loy Krathong Sai Lai Prathip 1000 Lanterns Competition in Tak Province over the preceding two years. Informants included community leaders, local administrative organization representatives, youth participants, and educational institution supporters. Data were collected through in-depth interviews and analyzed using descriptive content analysis. In Phase 2, the lessons derived from Phase 1 were used to develop a learning management innovation, which was subsequently implemented with a target group of 15 Mathayom 6 students enrolled during the first semester of the 2025 academic year at Phadungpanya School, Tak Province. The findings revealed that community success comprised five dimensions: symbolically motivated participation, eco-cultural innovation, environmental policy engineering, integrative management, and collective identity formation. Notably, a paradox of trust was identified, whereby communities demonstrated excessive reliance on educational institutions, which consequently undermined community resilience and adaptability. Drawing upon these lessons, a learning management framework was developed encompassing five components: curriculum, learning management, measurement, learning management evaluation, and learning environment and atmosphere. Implementation outcomes indicated that learners underwent a paradigm shift, becoming capable of connecting structural urban challenges to their own civic responsibilities and demonstrating concrete expressions of participatory democratic citizenship.

Keywords: Community-based learning management, Sustainable cities and communities, Participatory citizenship, Loy Krathong Sai Lai Prathip 1000 Duang.

1. บทนำ

การพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 นับเป็นประเด็นท้าทายระดับโลกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะเยาวชนที่ถือเป็นกลุ่มประชากรหลักในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบนำไปสู่อนาคตที่ยั่งยืน องค์การสหประชาชาติ

ได้ประกาศใช้วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) ภายใต้กรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) จำนวน 17 เป้าหมาย ซึ่งเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ดำเนินมาตรการเชิงรุกในลักษณะความร่วมมือข้ามชาติ โครงสร้างแนวคิดของ SDGs มีลักษณะเชื่อมโยงและเสริมประสานกัน กล่าวคือ การปฏิบัติการในมิติใดมิติหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการบรรลุเป้าหมายในมิติอื่น ๆ ทำให้จำเป็นต้องบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุล ท่ามกลางเป้าหมายทั้งหมด เป้าหมายที่ 11 ว่าด้วย "เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน" มีสาระสำคัญในการสร้างให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีลักษณะครอบคลุม ปลอดภัย ยืดหยุ่น และยั่งยืน การให้ความสำคัญกับเป้าหมายนี้มีเหตุผลเชิงประจักษ์จากแนวโน้มการขยายตัวของประชากรเมืองที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยคาดการณ์ว่าภายในปี ค.ศ. 2050 จะมีประชากรในเขตเมืองเพิ่มขึ้นเป็น 6.5 พันล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนประมาณสองในสามของประชากรโลกทั้งหมด (UNESCO, 2025; United Nations, 2015)

ในบริบทของประเทศไทย การขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกกำหนดทิศทางผ่านกลไกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวที่มีวิสัยทัศน์ในการทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แผนฯดังกล่าวมีกรอบแนวคิดที่เน้นการสร้างคุณค่าร่วมในสังคม โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ แผนฯได้ให้ความสำคัญ กับการพัฒนาที่เริ่มต้นจากฐานรากของสังคม โดยเฉพาะการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมไทยมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างและรักษา อัตลักษณ์ของชาติเป็นมรดกทางปัญญาที่สะสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมา การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงไม่เพียงแต่เป็นการสืบสานมรดกของบรรพบุรุษ แต่ยังเป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่าสำหรับการพัฒนาชุมชน ให้เข้มแข็งและยั่งยืน

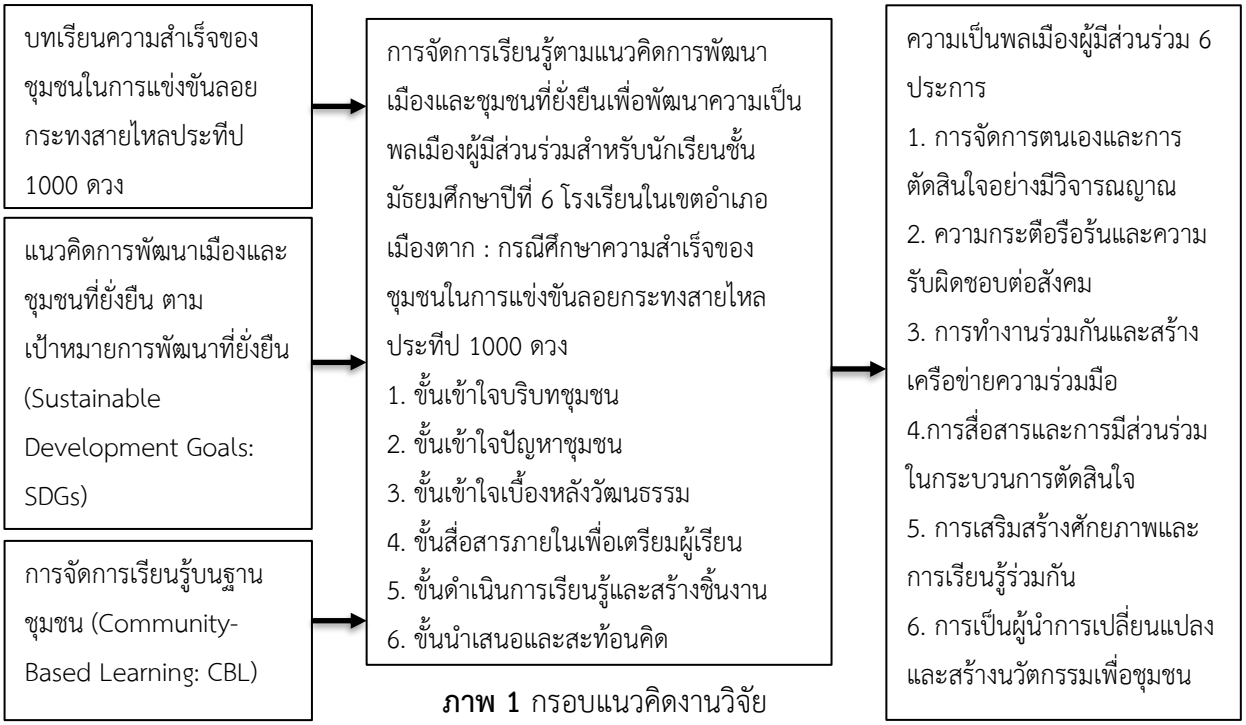
อย่างไรก็ตาม การจะรักษาฐานทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนนั้น สถานศึกษาในฐานะสถาบันทางสังคมที่สำคัญ มีบทบาทหลักในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ในห้องเรียน แต่ยังต้องเป็นสะพานเชื่อมระหว่างความรู้สากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (และฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) ได้กำหนดให้การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งต้องอาศัยการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริงในชุมชนเป็นสำคัญ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ในฐานะสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงการทำงานร่วมกันของชุมชน ลักษณะเด่นของประเพณีนี้คือการจัดขบวนประทีปที่ลอยไปพร้อมกันบนผิวน้ำ สร้างภาพที่งดงามและมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

แม้จะมีตัวอย่างความสำเร็จของชุมชนในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ปัญหาและความท้าทายสำคัญที่พบคือ การมีส่วนร่วมของเยาวชนในกิจกรรมชุมชนยังคงมีลักษณะที่ไม่ทั่วถึงและขาดความลึกซึ้งในหลายกรณี เยาวชนเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งโดยไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือร่วมวางแผน สภาวการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เยาวชนขาดการเรียนรู้ที่มีความหมายและไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนยังคงเน้นการถ่ายทอดความรู้แบบทางเดียว ขาดการถอดองค์ความรู้จากความสำเร็จของชุมชนมาใช้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ การขาดเครื่องมือและระบบการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพส่งผลให้โอกาสอันมีค่าในการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงสูญหายไป ด้วยเหตุนี้ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนตามแนวคิดเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถสร้างความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงทฤษฎี การปฏิบัติ และการกำหนดนโยบายการศึกษาของชาติต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน

2.2 เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก : กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง

ภาพ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์มซึ่งการแบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

3.1 ระยะที่ 1 : การสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน

3.1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก : ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกชุมชนในเขตอำเภอเมืองตากที่ประสบความสำเร็จได้รับรางวัลในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา และมีพัฒนาการในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยบุคคล 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม 2) ตัวแทนเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง 3) เยาวชนผู้ปฏิบัติและมีสวนร่วม และ 4) ตัวแทนจากสถาบันการศึกษาที่ให้การสนับสนุนทรัพยากรและองค์ความรู้

3.1.2 เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล : เครื่องมือหลักคือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่ถูกสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ครอบคลุมการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน 5 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความคิดสร้างสรรค์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ และผลลัพธ์ความยั่งยืน ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลปฐมภูมิผ่านการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล ควบคู่กับการสังเกตพฤติกรรมและบริบทรอบข้าง รวมถึงการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารทางราชการและสื่อดิจิทัล

3.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล : ผู้วิจัยนำข้อมูลจากกระบวนการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่คำตอบเพื่อสกัดสาระสำคัญ ความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้รับการประเมินผ่านกระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูลและด้านวิธีการอย่างเคร่งครัด จากนั้นนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่จัดแยกตามประเด็นที่กำหนดไว้มาดำเนินการวิเคราะห์ สรุปผลเป็นรายมิติ และนำเสนอในรูปแบบการเรียบเรียงเชิงพรรณนา

3.2 ระยะที่ 2 : การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก : กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง

3.2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก : นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนผดุงปัญญา อำเภอเมืองจังหวัดตาก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 15 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย : คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการวิชาเพิ่มเติมวัฒนธรรมและพลเมือง จำนวน 6 แผนการเรียนรู้ รวม 6 คาบเรียน และแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน ครอบคลุม 6 มิติพฤติกรรม เครื่องมือทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง

3.2.3 การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล :

1. ผู้วิจัยทำการวัดความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนของผู้เรียนก่อนเริ่มการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้น**มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก**

2. ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้น**มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก** กับกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้จนครบทุกแผนพร้อมกับสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนไปด้วย

3. เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการสอน ผู้วิจัยนำผลการประเมินจากพฤติกรรมด้านความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนจากผลงานและการออกมานำเสนอ

4. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลสร้างข้อสรุปในการวิจัยคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลก่อนดำเนินการวิเคราะห์โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อยืนยันความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูลที่รวบรวม นอกจากนี้ ยังใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) ในการสร้างความมั่นใจต่อข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง ได้แก่ การทบทวนเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลาย โดยใช้การสังเกตการณ์ควบคู่กับการซักถามเพื่อเสริมสร้างความแม่นยำ เมื่อได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือแล้ว จึงดำเนินการจำแนกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการวิจัย เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล

4. ผลการวิจัย

จากการวิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ 2 ประการ ดังนี้

4.1 การสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน

จากศึกษาบทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน ผ่านการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยสังเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จตามกรอบ 5 ด้าน ได้ดังนี้

ด้านที่ 1: การมีส่วนร่วมของชุมชน ความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมเกิดจากการออกแบบโครงสร้างแรงจูงใจที่มีประสิทธิภาพ ผู้นำชุมชนสื่อสารอย่างชัดเจนล่วงหน้า 3-4 เดือน ว่าความสำเร็จของงานคือผลประโยชน์ร่วมกันของทุกคนในชุมชน การใช้ถ้วยพระราชทานเป็นเป้าหมายสูงสุด ถือเป็นเครื่องมือเชิง

สัญลักษณ์ที่ทรงพลังในการดึงดูดประชากรทุกกลุ่มให้กระตือรือร้นเข้ามามีส่วนร่วม ในขณะเดียวกัน เทศบาลเมืองตากได้ปรับบทบาทจากผู้ควบคุม มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก ที่เคารพในสิทธิ์และอำนาจการตัดสินใจของชุมชน โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยก็เปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เยาวชนมิได้เป็นเพียงผู้รับคำสั่ง แต่ได้รับการยอมรับในฐานะผู้ร่วมสร้างสรรค์ ที่บูรณาการความรู้ทางเทคโนโลยีเข้ากับประเพณีดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางภาพความร่วมมือ ผู้วิจัยได้ค้นพบปรากฏการณ์ความไว้วางใจที่ลดทอนการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ชุมชนมีความมุ่งหวังต่อชัยชนะสูง จึงมอบความไว้วางใจให้สถาบันการศึกษาเข้ามาเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ในระดับที่ยินยอมให้สถาบันการศึกษาเป็นผู้ตัดสินใจและดำเนินการแทนในเกือบทุกขั้นตอน ปรากฏการณ์นี้แม้จะสร้างความสำเร็จเชิงประจักษ์ แต่ในระยะยาวอาจนำไปสู่การลิดรอนศักยภาพการพึ่งพาตนเองของพลเมืองในระดับฐานราก

ด้านที่ 2: ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ชุมชนแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นทางวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด การนำเทคโนโลยีมาใช้ไม่ได้เป็นการทำลายจารีตประเพณี แต่เป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในโลกยุคใหม่ เดิมทีการผลิตกระทงกะลา 1,000 ใบและการฟันด้ายตีนกาด้วยมือต้องใช้แรงงานและเวลานานกว่า 3 เดือน ซึ่งไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนวัยทำงานในปัจจุบัน การที่สถาบันการศึกษาและเยาวชนร่วมกันพัฒนานวัตกรรมเครื่องจักรทุ่นแรงสำหรับการฟันด้ายตีนกา ช่วยให้ชุมชนลดระยะเวลาการเตรียมงานเหลือเพียงไม่ถึง 1 เดือน นอกจากนี้ยังมีการผสานศิลปะร่วมสมัยเข้ากับการออกแบบกระทงและการแสดงบนเวทีกลางน้ำ ทำให้งานเทศกาลมีความดึงดูดและสามารถเข้าถึงสาธารณชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างกว้างขวาง

ด้านที่ 3: การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เทศกาลลอยกระทงสายฯ ถือเป็นต้นแบบของการบูรณาการวัฒนธรรมเข้ากับการรักษาระบบนิเวศ ความสำเร็จนี้ถูกขับเคลื่อนผ่านสิ่งที่เรียกว่าวิศวกรรมเชิงนโยบาย โดยคณะกรรมการจัดการแข่งขันได้ระบุในเกณฑ์การตัดสินให้กระทงกะลาทั้ง 1,000 ใบ รวมถึงกระทงนำและกระทงปิดท้าย ต้องประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติที่ย่อยสลายได้ เงื่อนไขนี้บังคับให้ชุมชนต้องริเริ่มการหมุนเวียนทรัพยากร เช่น การนำกะลามะพร้าวเหลือทิ้งจากการทำเมี่ยง และการขอรับบริจาคเทียนพรรษาเก่าจากวัดมาหลอมเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิง เมื่อปล่อยลงสู่น้ำ กะลามะพร้าว ด้ายดิบ และขี้ผึ้ง จะเผาไหม้เป็นชีวมวลจนหมดจดตามร่องน้ำธรรมชาติ และชุมชนมีระบบการจัดเก็บขยะปลายน้ำอย่างเคร่งครัด สะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ด้านที่ 4: การบริหารจัดการและความร่วมมือ ความสำเร็จเชิงประจักษ์เกิดจากการบูรณาการที่ทุกฝ่ายแบ่งหน้าที่ตามจุดแข็งอย่างชัดเจน เทศบาลเมืองตากตั้งนโยบายและอุดหนุนงบประมาณ ผู้นำชุมชนจัดการพื้นที่และประสานมวลชน มหาวิทยาลัยสนับสนุนวิชาการ เทคโนโลยี และดำเนินการบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใสตามมาตรฐานการบัญชี เยาวชนเป็นฟันเฟืองในการปฏิบัติงาน การมอบอำนาจให้สถาบันการศึกษาบริหารจัดการ ช่วยสร้างความคล่องตัวให้กับทีมงานในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาหน้างานได้อย่างฉับพลัน

ด้านที่ 5: ผลลัพธ์และความยั่งยืน ผลลัพธ์ที่ทรงคุณค่าที่สุดของการแข่งขันคือการสถาปนาอัตลักษณ์ร่วมให้กับเมืองตาก การประกวดทำให้ชุมชนต้องกลับไปสืบค้นรากเหง้าทางประวัติศาสตร์เพื่อนำมาอธิบาย

แนวคิดในขบวนแห่ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในทุนทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยสังเคราะห์พบรอยร้าวเชิงโครงสร้างที่บั่นทอนความยั่งยืน 3 ประการ ได้แก่ 1) ความสามัคคีที่หมดอายุลงทันทีเมื่อจบงาน 2) การแปรสภาพวัฒนธรรมเป็นสินค้าเชิงแข่งขัน ทำให้บางชุมชนจ้างผู้รับเหมาภายนอกมาทำงานแทนคนในพื้นที่ และ 3) ภาวะพึ่งพิงสถาบันอุดมศึกษาอย่างรุนแรง ทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ไม่ฝังรากลึกในชุมชนและเยาวชน

4.2 การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก : กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกจากบทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง มาเป็นฐานรากในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก ตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาสาขาพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) ผนวกเข้ากับกรอบแนวคิดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ข้อที่ 11 ว่าด้วยเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยรูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้ถูกนำไปบูรณาการในรายวิชาเพิ่มเติม ส33211 วัฒนธรรมและพลเมือง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนผดุงปัญญา จังหวัดตาก โดยแบ่งกระบวนการออกแบบและพัฒนาออกเป็น 5 ด้านอย่างเป็นระบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (โรงเรียนผดุงปัญญา, 2567)

1. ด้านหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมถูกออกแบบภายใต้กระบวนทัศน์การศึกษาฐานชุมชน (Community-Based Learning) ที่มองว่าท้องถิ่นคือห้องปฏิบัติการทางสังคมขนาดใหญ่ ผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายของหลักสูตรให้ก้าวข้ามการท่องจำจารีตประเพณี ไปสู่การทำความเข้าใจโครงสร้างเชิงอำนาจ เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่ประกอบร่างขึ้นเป็นวัฒนธรรม คำอธิบายรายวิชาได้ถูกปรับปรุงเพื่อบูรณาการเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (SDGs 11) เข้ากับอัตลักษณ์ของจังหวัดตาก เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความเป็นสากลและความเป็นท้องถิ่น

2. **ด้านการจัดการเรียนรู้**

เพื่อให้การจัดการเรียนรู้สามารถบรรลุผลการเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยได้พัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ชื่อว่า "LoiLoi Model" (ลอยลอย โมเดล) ซึ่งประยุกต์มาจากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน ผสมผสานกับลักษณะสำคัญของการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน 6 ประการ และผลลัพธ์ความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม 6 มิติ ดังภาพที่ 2

ภาพ 2 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ LoiLoi Model (ลอยลอย โมเดล)

ขั้นที่ 1 Local Lens (มองผ่านเลนส์ท้องถิ่น): ผู้สอนนำเสนอสื่อที่สะท้อนทั้งความงดงามทางสุนทรียภาพและปัญหาเชิงโครงสร้างของประเพณี (เช่น ปริมาณขยะ, การขาดแคลนวัตถุดิบ) เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถามท้าทายกรอบความคิดเดิม

ขั้นที่ 2 Ownership Mapping (แผนที่เจ้าของวัฒนธรรม): ผู้เรียนวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย วาดแผนผังความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเทศบาล มหาวิทยาลัย และชาวบ้าน เพื่อทำความเข้าใจว่าชุมชนมีสิทธิ์ขาดในการกำหนดทิศทางวัฒนธรรมของตนเองมากน้อยเพียงใด

ขั้นที่ 3 Investigate Success Factors (สำรวจปัจจัยแห่งความสำเร็จ): เปลี่ยนบทบาทผู้เรียนเป็นนักวิจัยชุมชน ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องจริง และใช้ SWOT Analysis วิเคราะห์ความเปราะบางและจุดแข็งของชุมชนในการรับมือกับความท้าทาย

ขั้นที่ 4 Link to SDGs (เชื่อมโยงสู่ความยั่งยืน): ผู้เรียนเชื่อมโยงแนวปฏิบัติของท้องถิ่น (เช่น การใช้ชีวมวล) เข้ากับเป้าหมายระดับโลก (SDG 11) เพื่อให้ตระหนักว่าปัญหาในพื้นที่และปัญหาระดับโลกล้วนมีพลวัตที่ส่งผลกระทบถึงกัน

ขั้นที่ 5 Output Design (ออกแบบข้อเสนอ/โครงการ): บูรณาการกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ให้ผู้เรียนนำช่องว่างปัญหาที่พบ มาสร้างสรรค์เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายหรือนวัตกรรมที่เป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 6 Involve & Reflect (นำเสนอและสะท้อนความเป็นพลเมือง): ผู้เรียนนำเสนอแนวคิดต่อสาธารณะ รับฟังข้อวิจารณ์ และเขียนบันทึกสะท้อนคิด (Reflection Journal) เพื่อประเมินการเติบโตทางความคิดของตนเองในฐานะพลเมือง

3. ด้านการวัดผล

การวัดผลในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (LoiLoi Model) มุ่งเน้นการประเมินตามสภาพจริงแทนการทดสอบความจำแบบดั้งเดิม โดยออกแบบให้การประเมินเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยการประเมิน 2 รูปแบบ คือการประเมินเพื่อพัฒนา (Formative Assessment) ซึ่งเกิดขึ้นในทุกช่วงของการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนติดตามพัฒนาการของผู้เรียนผ่านการสังเกตระหว่างทำกิจกรรมกลุ่ม การประเมินในส่วนนี้ไม่ได้มุ่งเน้นการตัดสินผลการเรียน แต่เน้นการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับปรุงกระบวนการคิดและการทำงานได้อย่างทันท่วงที และรูปแบบที่สองคือการประเมินผลสัมฤทธิ์ (Summative Assessment) ซึ่งดำเนินการเมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้ โดยพิจารณาจากคุณภาพของข้อเสนอหรือโครงการที่ผู้เรียนออกแบบในขั้น Output Design และทักษะการนำเสนอในขั้น Involve & Reflect นอกจากนี้ยังประเมินพัฒนาการด้านเจตคติและค่านิยมผ่านบันทึกสะท้อนความคิด เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวัดผลสำหรับการวิจัยครั้งนี้คือแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นมาตรวัดเชิงพฤติกรรมที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยเฉพาะ

4. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้

การประเมินผลในการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงความรู้ทางวิชาการ แต่ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการประเมินพฤติกรรมผู้เรียนออกเป็น 6 มิติ ดังนี้

ตารางที่ 1 กรอบการประเมินความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม 6 มิติ

มิติความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม	แนวทางการประเมินและตัวชี้วัดพฤติกรรม
1. การจัดการตนเองและการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ	ประเมินความสามารถในการสืบค้น คัดกรอง และวิเคราะห์ข้อมูลจากชุมชน โดยผู้เรียนต้องแสดงให้เห็นว่าสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็นหรืออคติส่วนตัว และเลือกแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดที่มีอยู่
2. ความกระตือรือร้นและความรับผิดชอบต่อสังคม	ประเมินจากพฤติกรรมเชิงรุกในการทำกิจกรรม เช่น ความสมัครใจในการลงพื้นที่ ความใส่ใจต่อผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในการออกแบบโครงงาน และการแสดงออกถึงความรู้สึกรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะของชุมชน
3. การทำงานร่วมกันและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	ประเมินจากทักษะการทำงานเป็นทีม ความสามารถในการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม การแสดงภาวะผู้นำและการเป็นสมาชิก

มิติความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม	แนวทางการประเมินและตัวชี้วัดพฤติกรรม
	ที่ดีของกลุ่ม รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลและแหล่งข้อมูลภายนอกชุมชน
4. การสื่อสารและการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ	ประเมินจากทักษะการรับฟังอย่างตั้งใจ การยอมรับและเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การกล้าแสดงจุดยืนของตนอย่างมีเหตุผล และความสามารถในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจอย่างสร้างสรรค์
5. การเสริมสร้างศักยภาพและการเรียนรู้ร่วมกัน	ประเมินจากความเปิดใจยอมรับข้อผิดพลาดและนำมาปรับปรุง ความสามารถในการให้และรับข้อเสนอแนะอย่างสร้างสรรค์ และการช่วยดึงศักยภาพของเพื่อนร่วมทีมออกมาเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย
6. การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและสร้างนวัตกรรมเพื่อชุมชน	ประเมินจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความสามารถในการแปลงแนวคิดให้กลายเป็นข้อเสนอหรือนวัตกรรมที่เป็นรูปธรรม สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างยั่งยืนโดยไม่กระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่ดีงาม

5. ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการจัดการเรียนรู้

สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นพลเมืองที่กล้าคิด กล้าตั้งคำถาม และมีส่วนร่วมในสังคม การบ่มเพาะคุณลักษณะดังกล่าวไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในห้องเรียนที่ผู้สอนเป็นศูนย์กลางของอำนาจและความรู้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ใน 2 มิติที่ต้องทำงานร่วมกัน ดังนี้

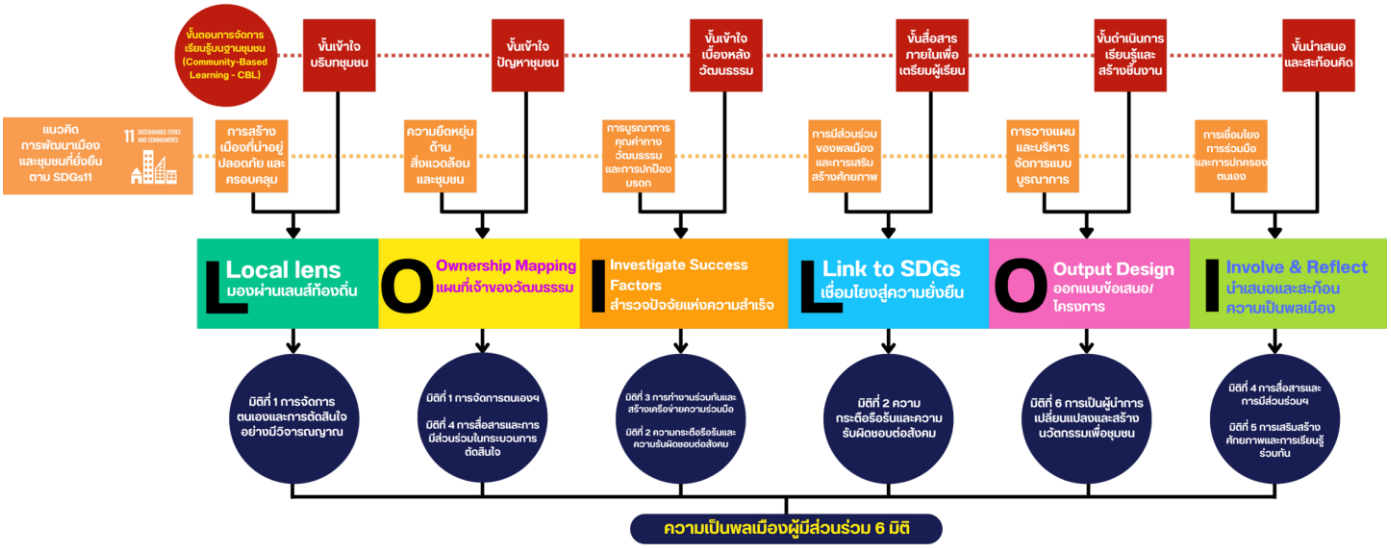
มิติที่ 1 ด้านจิตวิทยาและบรรยากาศ

ผู้สอนต้องสร้างบรรยากาศที่ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยทางความคิด ผู้สอนต้องปรับบทบาทจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ โดยสร้างบรรยากาศของความเห็นอกเห็นใจและการเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของแรงจูงใจในการเรียนรู้จากภายใน นอกจากนี้บรรยากาศในชั้นเรียนควรสะท้อนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกหัวข้อการศึกษา และกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ผ่านการปรึกษาหารือและสร้างข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งถือเป็นการฝึกหัดความเป็นพลเมืองในระดับย่อยก่อนที่ผู้เรียนจะก้าวออกไปมีส่วนร่วมในสังคมจริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565)

มิติที่ 2 ด้านกายภาพ สื่อ และเทคโนโลยี

สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงภายในห้องเรียน แต่ขยายออกไปสู่ชุมชนจริง โดยการนำผู้เรียนลงพื้นที่สัมผัสบริบทของเทศกาลกระทงสาย การเรียนรู้นอกห้องเรียนเช่นนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้ปฏิสัมพันธ์กับปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชนโดยตรง อันเป็นการสร้างความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกับ

ชุมชนของตนเอง ในขณะเดียวกัน การจัดการเรียนรู้ต้องตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้เรียนในยุคดิจิทัล ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งในการสืบค้นข้อมูล การสร้างสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิดีโอ พอดแคสต์ และอินโฟกราฟิก รวมถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่แสดงความคิดเห็นและขับเคลื่อนประเด็นทางสังคม การเชื่อมโยงโลกของประเพณีท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัลจึงเป็นการเสริมสร้างศักยภาพที่สำคัญให้แก่พลเมืองรุ่นใหม่

ภาพ 3 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ผลการประเมินและการสะท้อนคิดของผู้เรียน

จากการนำการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียน ไปใช้กับนักเรียนจำนวน 15 คน พบว่ารูปแบบการสอนนี้สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนทัศน์ได้อย่างมีนัยสำคัญ ผู้เรียนก้าวข้ามความเชื่อที่ว่าการพัฒนาเมืองเป็นหน้าที่ของรัฐมาสู่ความตระหนักว่าปัญหาชุมชนเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ การทำงานกลุ่มและการลงพื้นที่ช่วยขัดเกลาทักษะการสื่อสารเพื่อหาฉันทามติท่ามกลางความแตกต่างทางความคิด ผู้เรียนแสดงออกถึงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมทั้ง 6 มิติ (การจัดการตนเอง, ความรับผิดชอบต่อสังคม, การทำงานเครือข่าย, การสื่อสาร, การเรียนรู้ร่วมกัน, การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง) และเกิดความเชื่อมั่นว่าเสียงของเยาวชนมีคุณค่าในการผลักดันสังคม

5. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม : กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ข้อมูลเชิงประจักษ์จากผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายโดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใน 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ความย้อนแย้งของความไว้วางใจและกับดักของการพัฒนา ข้อค้นพบที่ท้าทายชุดความคิดกระแสหลักมากที่สุดคือความไว้วางใจที่ลดทอนการมีส่วนร่วม แม้ผลลัพธ์ของประเพณีจะนำมาซึ่งรางวัลระดับชาติ แต่พฤติกรรมของชุมชนที่ยินยอมสละอำนาจการบริหารจัดการเบ็ดเสร็จให้แก่สถาบันอุดมศึกษากลับขัดแย้งอย่างรุนแรงกับเจตนารมณ์ของเป้าหมาย SDG 11 โดย Khair, Lee, & Mokhtar (2020) เน้นย้ำว่า เมืองที่ยั่งยืนจะต้องกระตุ้นให้พลเมืองมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการบริหารจัดการปัญหาด้วยตนเอง การที่ชุมชนแปรสภาพตนเองจากตัวแสดงหลักไปเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก ส่งผลให้ความยืดหยุ่นของชุมชนเสื่อมถอยลง สอดคล้องกับแนวคิดของ Mervi Luonila (2023) ที่ชี้ว่า เมื่อกระบวนการทางปัญญาถูกผูกขาดโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก ชุมชนจะสูญเสียความสามารถในการควบคุมการเปลี่ยนแปลง งานวิจัยนี้จึงยืนยันข้อเสนอของ สุพัตรา ยอดสุรางค์ (2562) ที่ว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องยกระดับถึงขั้นที่ชุมชนร่วมคิดและร่วมตัดสินใจได้ การพึ่งพิงโครงสร้างภายนอกที่มากเกินไปจึงเป็นจุดเปราะบางต่อการธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมในระยะยาว

2. นวัตกรรมเชิงนิเวศวัฒนธรรม: การปรับตัวเชิงวิวัฒนาการเพื่อความอยู่รอด ในแวดวงวิชาการมักมีข้อถกเถียงว่าเทคโนโลยีทำลายความบริสุทธิ์ของประเพณี ทว่าผลการวิจัยกลับชี้ให้เห็นว่า นวัตกรรม เช่น เครื่องจักรฟันด้ายตีนกา ไม่ได้บ่อนทำลายความศักดิ์สิทธิ์ แต่เป็นการปรับตัวเชิงวิวัฒนาการ การที่เทคโนโลยีช่วยลดระยะเวลาเตรียมงานจาก 3 เดือนเหลือไม่ถึง 1 เดือน เป็นการปลดล็อคข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ ทำให้คนวัยแรงงานสามารถมีส่วนร่วมกับวัฒนธรรมได้โดยไม่สูญเสียรายได้ ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับเป้าหมายย่อย SDG 11.4 ที่มุ่งส่งเสริมวัฒนธรรมที่มีชีวิต ซึ่งปรับตัวไปตามบริบทสังคม

3. วิศวกรรมเชิงนโยบายกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ความสำเร็จด้านสิ่งแวดล้อมของกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ไม่ได้เกิดจากการรณรงค์จิตสำนึกเพียงผิวเผิน แต่เป็นผลสัมฤทธิ์จากวิศวกรรมเชิงนโยบายของเทศบาลเมืองตาก ที่ใช้เกณฑ์การประกวดซึ่งบังคับให้ใช้วัสดุธรรมชาติ เป็นเครื่องมือบังคับทิศทางพฤติกรรมของมวลชน กติกานี้บีบให้ชุมชนต้องแสวงหาระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน แนวทางนี้สอดคล้องกับเป้าหมายย่อย SDG 11.6 ในการลดผลกระทบทางนิเวศของเมืองอย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยนี้จึงยืนยันว่าการออกแบบโครงสร้างกติกาที่มาพร้อมกับแรงจูงใจ มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาสาธารณะได้ดีกว่าการคาดหวังความตระหนักรู้ส่วนบุคคล

4. การแปรสภาพห้องเรียนสู่ห้องปฏิบัติการทางสังคมผ่าน ความสำเร็จของ LoiLoi Model ในการเปลี่ยนเยาวชนให้กลายเป็นนักวิจัยชุมชน เป็นการพิสูจน์ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) ของ John Dewey ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Learning by Doing) อย่างชัดเจน การนำผู้เรียนไปสัมผัสกับความซับซ้อนเชิงอำนาจและปัญหาจริงของชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน

(Community-Based Learning) ของ Eyler และ Giles (1999) และ Melaville et al. (2015) ซึ่งระบุว่า การเผชิญหน้ากับความท้าทายจริงช่วยหล่อหลอมความรับผิดชอบต่อสังคมได้ลึกซึ้งกว่าการบรรยายในห้องเรียน นอกจากนี้การเชื่อมโยงบทเรียนท้องถิ่นกับ SDG 11 ยังช่วยทลายกรอบความคิด ทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่าการกระทำระดับรากหญ้าสามารถสร้างแรงกระเพื่อมต่อวาระระดับโลกได้อย่างไร (Dewey, 2005; Melaville et al., 2006)

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

6.1.1 สถานศึกษาควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชนอย่างต่อเนื่อง: โรงเรียนไม่ควรมองการบูรณาการชุมชนเป็นเพียงโครงการระยะสั้น แต่ควรกำหนดเป็นแนวนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการนำประเด็นสาธารณะของท้องถิ่นมาใช้เป็นแกนกลางของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองอย่างยั่งยืน

6.1.2 การบูรณาการข้ามศาสตร์: การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม ควรถ่ายทอดและนำไปประยุกต์ใช้ขอบเขตที่กว้างขึ้น เช่น การบูรณาการร่วมกับกลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ (เพื่อศึกษาการย่อยสลายทางชีวภาพของกระทง) หรือศิลปะ (เพื่อออกแบบประเพณีร่วมสมัย) เพื่อขยายกรอบการพัฒนาเยาวชนให้มีความรอบรู้แบบองค์รวม

6.1.3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ: สถานศึกษาควรพัฒนาเครือข่ายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานมีความเข้มแข็งและได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรอย่างเป็นระบบ

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

6.2.1 การศึกษาวิจัยติดตามผลระยะยาว: ควรมีการออกแบบงานวิจัยเพื่อติดตามผู้เรียนที่ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้นี้ ว่ายังคงธำรงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม และเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสังคมหรือองค์กรส่วนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในอนาคตหรือไม่

6.2.2 การวิจัยเชิงเปรียบเทียบในบริบทที่หลากหลาย: ควรนำการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมไปประยุกต์ใช้และศึกษาเปรียบเทียบในโรงเรียนระดับชั้นอื่น ๆ หรือบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน เพื่อตรวจสอบความยืดหยุ่นของโมเดล

6.2.3 การพัฒนากรอบแนวทางระดับชาติ: ควรนำผลการศึกษาพัฒนาเป็นโมเดลเชิงระบบที่สามารถถ่ายทอดสู่โรงเรียนอื่น เพื่อผลักดันเป็นนโยบายระดับชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). *ลอยกระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง จังหวัดตาก.* มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. https://ich-thailand.org/heritage/detail/629d76f1472e28a00d0ba71c

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา, 139*(ตอนพิเศษ 258 ง), 1–143.

โรงเรียนผดุงปัญญา. (2567). *หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม วิชาวัฒนธรรมและพลเมือง* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566–2570).* กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* พริกหวานกราฟฟิค.

สุพัตรา ยอดสุรางค์. (2562). แนวคิดว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 14*(1), 122–132.

Dewey, J. (1933). *How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the educative process.* D. C. Heath and Company.

Eyler, J., & Giles, D. E., Jr. (1999). *Where's the learning in service-learning?* Jossey-Bass.

Joint SDG Fund. (n.d.). *Goal 11: Sustainable cities and communities.* https://jointsdgfund.org/sustainable-development-goals/goal-11-sustainable-cities-and-communities

Luonila, M., Kumpulainen, K., Leppänen, A., Koskinen-Koivisto, E., & Ruokolainen, O. (2023). Community resilience and cultural sustainability in two Finnish urban neighbourhoods. *Frontiers in Political Science, 5*, Article 1213240. https://doi.org/10.3389/fpos.2023.1213240

Melaville, A., Berg, A. C., & Blank, M. J. (2006). *Community-based learning: Engaging students for success and citizenship.* Coalition for Community Schools.

UNESCO. (n.d.). *Education for sustainable development.* https://en.unesco.org/themes/education/sdgs/material

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development.* https://sdgs.un.org/goals

United Nations Development Programme. (n.d.). *Sustainable development goals.* https://www.undp.org/sustainable-development-goals

Research Paper
JBER Scope: Education

ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

The Needs for Developing Internal Quality Assurance Operation of Basic Educational Schools under Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 5

เบญจา ภูมิโคกรักษ์[1*], วิเชียร รู้ยืนยง[2]

[1,2] คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Benja Phomcokrak[1] and Wichian Rooyuenyoung[2]
[1,2] Faculty of Education Northeastern University
✉: * Benja.ja2536@gmail.com

Received: 04 March 2026; Revised: 17 March 2026; Accepted 24 March 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 และ 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา 24 คน และครู 314 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 และสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.78 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ การรายงานผลการประเมินตนเอง รองลงมาคือ การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา รองลงมาคือ การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษา 2) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน การพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง การกำหนดมาตรฐานการศึกษา การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา การติดตามผลการดำเนินงานการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา และการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น, การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา, การศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the current and desirable conditions of internal quality assurance operations in basic education institutions under the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 5; and 2) to examine the needs for developing internal quality assurance operations in these institutions. The sample consisted of 24 school administrators and 314 teachers. The sample size was determined using Taro Yamane's formula with a margin of error of 0.05, and stratified random sampling was employed. The research instrument was a five-level rating scale questionnaire, with an overall reliability coefficient of 0.78. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and the Priority Needs Index (PNI). The findings indicated that the overall current condition of internal quality assurance operations was at a high level, with the preparation of self-assessment reports showing the highest level of practice, followed by the formulation of educational development plans. The overall desirable condition was at the highest level, particularly in internal quality assessment and monitoring, followed by follow-up of operational outcomes for school development. The priority needs for development, ranked from highest to lowest, were internal quality assessment and monitoring, continuous improvement of school quality, establishment of school educational standards, implementation of educational development plans, follow-up of operational outcomes, formulation of educational development plans, and preparation of self-assessment reports.

Keywords: needs assessment, internal quality assurance, basic education

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดหลักการสำคัญของการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 6 ว่า การศึกษาต้องมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของไทยมิได้มุ่งเน้นเพียงผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและสมดุล นอกจากนี้ มาตรา 47 ได้กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา โดยประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก และมาตรา 48 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพและรองรับการประเมินภายนอก ในส่วนของ มาตรา 49 ได้กำหนดให้มี สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และดำเนินการประเมินคุณภาพสถานศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี โดยเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษาโดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด (ราชกิจจานุเบกษา, 2562)

กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาว่า เป็นกระบวนการประเมินและติดตามตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาในแต่ละระดับ

และประเภท โดยมีกลไกควบคุมตรวจสอบระบบการบริหารคุณภาพที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อพัฒนาและสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งนี้ สถานศึกษาทุกแห่งต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษา จัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ดำเนินการตามแผน ประเมินผล ตรวจสอบ และจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดเป็นประจำทุกปี

จากกรอบกฎหมายและแนวทางดังกล่าว จะเห็นได้ว่าระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เปรียบเสมือนแผนที่นำทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุตามมาตรฐานที่กำหนด ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง วางระบบ และกำกับติดตามการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การประกันคุณภาพมิได้เป็นเพียงภาระงานด้านเอกสาร หากแต่เป็นกระบวนการบริหารจัดการที่มุ่งยกระดับคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ การประกันคุณภาพการศึกษาจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรและความคาดหวังของสังคม ผู้เรียนในฐานะศูนย์กลางของการจัดการศึกษาจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต้นสังกัด ดังนั้น การศึกษากระบวนการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 แม้จะมีการปฏิบัติงานในภาพรวมอยู่ในระดับที่ดี แต่ยังพบข้อจำกัดสำคัญใน ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน ซึ่งถือเป็นกลไกกลางที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสูงสุด ปัญหาที่พบคือบุคลากรยังขาดทักษะเชิงลึกในการใช้เครื่องมือประเมิน และระบบการตรวจสอบภายในยังขาดความเข้มข้นที่จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังพบช่องว่างระหว่างความต้องการที่พึงประสงค์กับการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะการสร้างความตระหนักถึงการกำหนดค่าเป้าหมายความสำเร็จของมาตรฐานการศึกษา และการนำผลการประเมินมาเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ของโรงเรียน หากไม่มีการพัฒนาในส่วนนี้อย่างเป็นระบบ ย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้ปกครองและชุมชนที่มีต่อคุณภาพของผู้เรียน

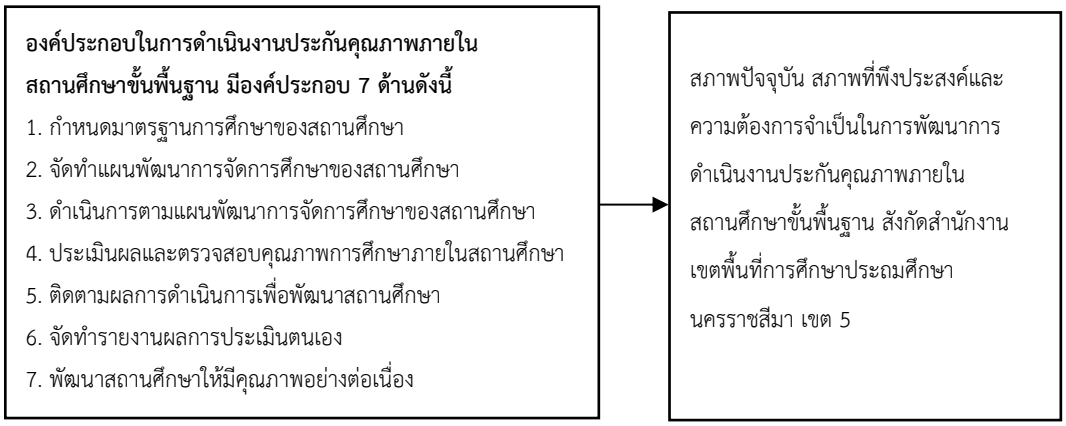
ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 อยู่ในระดับใดและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 เป็นอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ สำหรับโรงเรียนต่างๆ ได้นำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

กรอบแนวคิดในการวิจัย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำนวน 208 แห่ง ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 149 คน ครูผู้สอน จำนวน 2,027 คน รวมจำนวนประชากรทั้งหมด 2,176 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 คำนวณโดยใช้สูตร ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม 0.05 ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งขั้นภูมิ (Stratiied Random Sampling) ตามขนาดของสถานศึกษา ได้กลุ่มตัวอย่างจำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 24 คน และครูผู้สอนจำนวน 314 คน รวมทั้งหมด 338 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check - list) เกี่ยวกับ ตำแหน่ง ขนาดสถานศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม และระดับความคิดเห็นสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 เนื้อหา องค์ประกอบใน 7 ด้าน ดังนี้ 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของ

สถานศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 3) ดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 4) ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา 5) ติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษา 6) จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง และ 7) พัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง โดยมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการวัดแบบลิเคิทสเกล Likert (1970) ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับ วัตถุประสงค์ (Index of item - objective congruence : IOC) พบว่า ค่า IOC มีค่าตั้งแต่ 0.66 ถึง 1 และ มีค่า สัมประสิทธ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.78

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 2 จากกลุ่มตัวอย่างผ่านแบบสอบถามจำนวน 338 ฉบับ โดยเริ่มต้นจากการขอหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จากนั้นจึงดำเนินการส่งหนังสือและเครื่องมือการวิจัยในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Google Form) ผ่านรหัสคิวอาร์ (QR Code) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถเข้าถึงและตอบแบบสอบถามได้อย่างสะดวก ทั้งนี้ เมื่อได้รับข้อมูลกลับคืนมา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับอย่างละเอียดก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัย (Creswell & Creswell, 2023)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับการแปลผลจากแบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และการคำนวณหาค่าดัชนี Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$)

4. ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 แสดงผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

ลำดับ	การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	3.71	0.22	มาก	5	4.95	0.14	มากที่สุด
2	การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา	3.87	0.16	มาก	3	4.93	0.21	มากที่สุด
3	การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา	3.83	0.20	มาก	4	4.91	0.23	มากที่สุด
4	การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา	3.69	0.20	มาก	6	4.97	0.09	มากที่สุด
5	การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษา	3.88	0.31	มาก	2	4.96	0.08	มากที่สุด
6	การรายงานผลการประเมินตนเอง	3.92	0.13	มาก	1	4.96	0.07	มากที่สุด

7	พัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง	3.67	0.21	มาก	7	4.91	0.09	มากที่สุด
	รวม	3.80	0.09	มาก		4.96	0.10	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวม พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.80, S.D.= 0.09) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติสงสุด คือ การรายงานผลการประเมินตนเอง ($\bar{X}$=3.92, S.D.= 0.13) รองลงมา คือ การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ($\bar{X}$ =3.88, SD.= 0.31) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ พัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$ =3.67, S.D.= 0.21)

สภาพที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.96, S.D.= 0.10) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา ($\bar{X}$ =4.97, S.D.= 0.09) รองลงมา คือ การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ($\bar{X}$ =4.96, S.D.= 0.08) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ พัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$ = 4.91, S.D.= 0.09)

2. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ดังแสดงตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI $_{Modified}$)
1. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	0.33
2. การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา	0.27
3. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา	0.28
4. การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา	0.35
5. การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษา	0.28
6. การรายงานผลการประเมินตนเอง	0.27
7. พัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง	0.34
รวม	0.31

จากตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็น (PNI $_{Modiied}$) ในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 เรียงลำดับความต้องการจำเป็น คือ 1) ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา 2) พัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง 3) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 4) ดำเนินการตามแผนพัฒนา

การจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) ติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษา 6) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และ 7) จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1 สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ปรากฏผลดังนี้

สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนที่ดีเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา มีการนำแผนพัฒนาคุณภาพไปสู่การปฏิบัติ มีการควบคุมการประเมินผลและตรวจสอบการดำเนินงานสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด และมีการติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของภาณพ แจ้งพลอย (2556) ศึกษาสภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี ผลการวิจัย พบว่า สภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

สภาพที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีความพึงประสงค์ให้ผู้บริการสถานศึกษาทุกแห่ง สร้างความตระหนัก และให้ความสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดค่าเป้าหมายความสำเร็จของแต่ละมาตรฐานของสถานศึกษาอย่างชัดเจน ควรมีการศึกษามาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาโดยการศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสถานศึกษา ควรนำผลการประเมินคุณภาพการศึกษามาใช้ปรับปรุงและพัฒนา ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และภารกิจของสถานศึกษาในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เกี่ยวข้องว่าผู้เรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบจัดและพัฒนาความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเต็มศักยภาพ ตลอดจนผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมเชื่อมั่นได้ว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของวัชรินทร์ ภูมิภาค และบุญชม ศรีสะอาด (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อยกระดับการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของการประกันคุณภาพภายใน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2 ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ปรากฏผลดังนี้

ความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวม พบว่า ค่าดัชนี ($PNI_{modified}$) ของความต้องการจำเป็นเฉลี่ยเท่ากับ 0.31 โดยเรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้ 1) ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา 2) พัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง 3) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 4) ดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) ติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษา 6) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 7) จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นด้านที่มีความต้องการจำเป็น) ในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 สูงเป็นอันดับหนึ่งโดยมีค่าความต้องการจำเป็น เท่ากับ 0.35 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา อาทิ ควรมีการควบคุมการประเมินผล ควรตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด ควรสร้างความตระหนักและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายในให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ ควรมีการพัฒนาความรู้ และทักษะเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพให้กับครูอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของครูในการคำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอุลัยพร หินซุยและนิยดา เปี่ยมพืชนะ (2563) ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่า ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ดเขต 2 ด้านที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุดคือ ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เมื่อพิจารณาในมิติเปรียบเทียบกับงานวิจัยต่างประเทศ พบว่าผลการศึกษามีความสอดคล้องกับแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษาระดับสากลที่เน้น “ระบบการประเมินและการตรวจสอบภายใน” เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยรายงานของ World Bank (2018) ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ (Evidence-based) และการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ UNESCO (2007) เน้นการพัฒนาคุณภาพผ่านวงจรการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Quality Improvement) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับบริบทของประเทศที่มีระบบการประกันคุณภาพเข้มแข็ง เช่น สิงคโปร์ (Lim, 2009) พบว่ามีการบูรณาการระบบประกันคุณภาพเข้ากับภาวะผู้นำทางการศึกษาและการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ แตกต่างจากบริบทของ

สถานศึกษาไทยที่ยังมีข้อจำกัดด้านทักษะการประเมินและการใช้ข้อมูลเชิงลึกของบุคลากร สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างเชิงระบบ (System Gap) ที่ควรได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะการเสริมสร้างศักยภาพด้านการประเมินและการนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจเชิงบริหาร

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโมเดลเชิงระบบที่เรียกว่า “IQA-PDCA System Model” ซึ่งเป็นการบูรณาการองค์ประกอบการประกันคุณภาพภายในทั้ง 7 ด้าน เข้ากับวงจรการบริหารคุณภาพ (PDCA) ได้แก่ การวางแผน (Plan) การดำเนินงาน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุง (Act) โดยมีระบบสารสนเทศและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นกลไกสนับสนุน โมเดลดังกล่าวถือเป็นนวัตกรรมเชิงแนวคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน รวมทั้งสามารถต่อยอดสู่การวิจัยและพัฒนาในอนาคตเพื่อทดสอบประสิทธิผลเชิงประจักษ์ได้ต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถานศึกษาควรจัดตั้งระบบการประเมินคุณภาพภายในเชิงรุก โดยกำหนดปฏิทินปฏิบัติงานที่ชัดเจนตลอดปีการศึกษา มุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลและการสร้างเครื่องมือวัดผลให้แก่บุคลากร พร้อมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาจำแนกจุดแข็งและประเด็นที่ควรพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

2. การบูรณาการวงจรคุณภาพ (PDCA) ในทุกภารกิจหลักเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความยั่งยืน โดยควรส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการจัดสรรทรัพยากรตามลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย

3. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาต้องสอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่และนโยบายต้นสังกัด โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อให้การดำเนินงานมีความยืดหยุ่นและสอดรับกับการเปลี่ยนแปลงสภาวการณ์ปัจจุบัน

4. สถานศึกษาควรพัฒนาระบบจัดเก็บสารสนเทศที่สะท้อนข้อเท็จจริงทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพตลอดปีการศึกษา เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลหลัก (Evidence-based) ในการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (SAR) ซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าวจะถูกนำไปใช้เป็นดัชนีชี้วัดในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาในรอบปีถัดไปอย่างเป็นวัฏจักร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จ (Success Factors) หรืออุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น สถานศึกษาในพื้นที่ห่างไกล หรือสถานศึกษาขนาดเล็ก

2. การวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อสร้างรูปแบบหรือคู่มือการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในที่เหมาะสมกับสถานศึกษาในยุคดิจิทัล โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล

3. การขยายขอบเขตการวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระบบการประกันคุณภาพภายในกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในระยะยาว เพื่อยืนยันประสิทธิภาพของกระบวนการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561. (2561, 20 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 11 ก. หน้า 3-8.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579*. สืบค้นจาก https://www.moe.go.th/

นนทชัย จับใจสุข และ สมนึก ทองเอี่ยม. (2566). ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของกลุ่มโรงเรียนทวาราวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, *8*(3), 1145-1158.

นัทติยา เชียรพลแสน และ วิเชียร รู้ยืนยง. (2567). *แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

ปิยานันต์ บุญธิมา. (2561). *การพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโรงเรียนวัดห้วยม้าโก้งด้วยแนวคิดแบบไคเซ็น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

ปรัชญา มานะวงศ. (2564). *การพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในโรงเรียนบ้านสามขามิตรภาพที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, สกลนคร.

พัชรมัย อินอ่อน. (2564). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูในสถานศึกษาโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดปทุมธานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.

ภาณพ แจ้งพลอย. (2556). *การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรำไพพรรณี, จันทบุรี.

วัชรินทร์ ภูมิภาค และ บุญชม ศรีสะอาด. (2563). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อยกระดับการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, *26*(2),

วันทนา เนื้อน้อย. (2560). *การดำเนินงานระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ยะลา.

ศิริพร วิษณุคำ. (2561). *เรื่อง แนวปฏิบัติการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5. (2568). *ข้อมูลพื้นฐาน*. สืบค้นจาก http://www.korat5.go.th/

อุลัยพร หินซุย และ นิยดา เปี่ยมพืชนะ. (2563). ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, *10*(3), 145-159.

Good, C. V. (1973). *Dictionary of education* (3rd ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

Greenwald, N. L. (2000). Learning from problems. *The Science Teacher*, *67*(4), 28-32.

Lim, L. H. (2009). Highlights of educational research on leadership mentoring: One and a half decades of Singapore experience. *International Journal of Evidence Based Coaching and Mentoring*, *7*(1), 1-15.

Pan, Y. J., Liu, Y., & Hung, E. Y. (2010). Evaluation of the kindergarten quality rating system in Beijing. *Early Education and Development*, *21*(2), 186-204.

Stoner, A. F., & Wankel, C. (1986). *Management* (3rd ed.). New Delhi, India: Prentice-Hall.

UNESCO. (2007). *Experts' consultation on the operational definition of basic education*. Paris, France: Author.

Wong, B. L. (2010). *Achieve total quality*. UK: Fitzwilliam Publishing.

World Bank. (2018). *World development report 2018: Learning to realize education's promise*. Washington, DC: Author.

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อเพื่อส่งเสริมความเข้าใจบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5

Development of Media-Based Learning Activities to Enhance Understanding of Government Fiscal Policy among Grade 11 Students

อรชา คงชาตรี[1*], ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ[2]
[1,2]มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย

Oracha Khongchatre[1*], Nattachet Pooncharoen[2]
[1,2]Naresuan University, Thailand
✉: * orachak67@nu.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 07 May 2026; Revised: 21 May 2026; Accepted: 20 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนาทักษะการรู้และความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย และ (2) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อ เรื่องการเงิน การคลัง เพื่อส่งเสริมความเข้าใจดังกล่าว การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ตามลำดับขั้นเชิงอธิบาย โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณก่อนและตามด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพ กิจกรรมการเรียนรู้ได้รับการออกแบบในรูปแบบฐานการเรียนรู้ภายใต้วงจร PAOR (Plan–Act–Observe–Reflect) และบูรณาการแนวคิด Active Learning, Problem-Based Learning และ Digital Learningกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 275 คน และกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ จำนวน 30 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบทดสอบวัดความรู้ แบบวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจ แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหาผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังเพิ่มขึ้น สามารถวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจและเชื่อมโยงกับหลักการทางเศรษฐศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผล ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลเชิงปริมาณ โดยสะท้อนการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และการตระหนักรู้บทบาทของตนในฐานะพลเมืองทางเศรษฐกิจ โดยสรุป กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อภายใต้วงจร PAOR สามารถพัฒนาทักษะการรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการคลังของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิผล

คำสำคัญ: นโยบายการคลัง, การเรียนรู้ผ่านสื่อ, PAOR, การคิดวิเคราะห์

Abstract

This research aimed to (1) develop students' literacy and understanding of the government's role in fiscal policy for Thailand's economic development and (2) develop media-based learning activities on monetary and fiscal policy to enhance such understanding. The study employed a mixed methods research design using an explanatory sequential approach. Quantitative data were collected first, followed by qualitative data to further explain the results. The learning activities were designed as station-based learning under the PAOR cycle (Plan–Act–Observe–Reflect) and integrated the concepts of Active Learning, Problem-Based Learning, and Digital Learning. The quantitative sample consisted of 275 Grade 11 students, while the qualitative sample included 30 students selected through purposive sampling. The research instruments included a knowledge test, an economic news analysis form, a group observation form, and interviews. Data were analyzed using descriptive statistics and content analysis. The results revealed that students demonstrated improved knowledge and understanding of the government's role in fiscal policy. They were able to analyze economic news and logically connect it with economic principles. Qualitative findings supported the quantitative results, reflecting students' active participation in learning and increased awareness of their roles as economic citizens. In conclusion, the media-based learning activities under the PAOR cycle effectively enhanced students' literacy and understanding of fiscal policy.

Keywords: fiscal policy, media-based learning, PAOR cycle, critical thinking

1. บทนำ

ในบริบทของโลกยุคปัจจุบันที่ระบบเศรษฐกิจมีความเชื่อมโยงกันในระดับโลกและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความรู้และความเข้าใจด้านเศรษฐศาสตร์จึงเป็นทักษะสำคัญสำหรับพลเมืองในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลในการบริหารจัดการเศรษฐกิจของประเทศผ่านเครื่องมือทางนโยบายเศรษฐกิจ เช่น นโยบายการเงินและนโยบายการคลัง นโยบายการคลังถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐบาลใช้ในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ กระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยดำเนินการผ่านมาตรการด้านรายรับของรัฐ เช่น การจัดเก็บภาษี และมาตรการด้านรายจ่ายของรัฐ เช่น การใช้จ่ายงบประมาณเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การทำความเข้าใจนโยบายการคลังจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสามารถวิเคราะห์บทบาทของรัฐบาลได้อย่างมีเหตุผล (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2560)

การจัดการศึกษาในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะสาระเศรษฐศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการวิเคราะห์สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และตระหนักถึงบทบาทของรัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนและการศึกษาปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียน พบว่านักเรียนจำนวนมากยังมีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในระดับจำกัด โดยเฉพาะเรื่องบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลัง ซึ่งเป็นเนื้อหาที่มีความเป็นนามธรรมและมีความซับซ้อน ส่งผลให้ผู้เรียนมักเรียนรู้ในลักษณะของการท่องจำมากกว่าการทำความเข้าใจเชิงวิเคราะห์ และไม่สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจริงในสังคมได้

(กมลชนก สกนธวัฒน์, และคณะ, 2562)

แนวโน้มการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง (Higher-order Thinking Skills) และการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Learning) ซึ่งมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่กระตุ้นการคิด วิเคราะห์ และการแก้ปัญหา แนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จึงได้รับการนำมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนในหลายสาขาวิชา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การอภิปราย การทำงานกลุ่ม การวิเคราะห์สถานการณ์ และการเรียนรู้จากปัญหาหรือสถานการณ์จริง นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ยังเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการสืบค้นข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้สถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นจริงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ (Becker, 2004; Bonwell et al., 1991; ฉัตรทราวดี บุญถนอม, 2567)

อีกแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาทางเศรษฐศาสตร์ได้ดีขึ้น คือ การใช้สื่อการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง โดยเฉพาะการใช้ข่าวเศรษฐกิจจากสื่อมวลชนหรือสื่อดิจิทัลมาเป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากข่าวเศรษฐกิจสะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เช่น นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล การจัดทำงบประมาณรายจ่ายของภาครัฐ หรือมาตรการทางภาษีต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์และทำความเข้าใจบทบาทของรัฐบาลในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจได้อย่างเป็นรูปธรรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อจึงเป็นแนวทางที่ช่วยเชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีกับสถานการณ์จริง ทำให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นความสำคัญของเนื้อหาที่เรียนและเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายมากยิ่งขึ้น (สุกัญญา อมรเลิศชัย, 2563)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้สถานการณ์จริงหรือสื่อข่าวเป็นฐาน สามารถส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และความเข้าใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิดทางทฤษฎีกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม และมีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการแนวคิด Active Learning และ Problem-Based Learning ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และการสื่อสาร ซึ่งเป็นทักษะสำคัญสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (UNESCO, 2015; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อ เรื่องการเงิน การคลัง โดยนำข่าวเศรษฐกิจและสถานการณ์จริงมาใช้เป็นสื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ตลอดจนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้เชิงรุกของผู้เรียน การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อที่บูรณาการแนวคิด Active Learning และ Problem-Based Learning เพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลในการดำเนินนโยบายการคลัง ซึ่งคาด

ว่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (Prince, 2004)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ศึกษาการใช้ข่าวเศรษฐกิจร่วมกับกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning และ Problem-Based Learning เพื่อพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังในระดับมัธยมศึกษายังมีจำกัด ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อที่บูรณาการแนวคิดดังกล่าวเพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555)

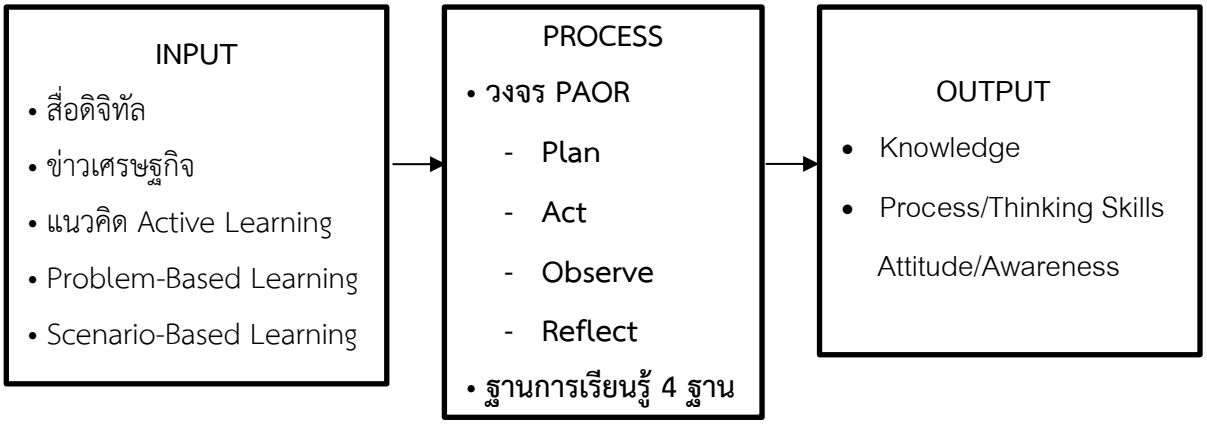
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาทักษะการรู้และความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในเขตอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย (ชนกนันท์ ช่วยประคอง, 2565)

2. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อ เรื่องการเงิน การคลังเพื่อส่งเสริมทักษะการรู้และความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในเขตอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย (ชนกนันท์ ช่วยประคอง, 2565)

2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการวิจัย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework of the Study)

จากกรอบแนวคิดการวิจัยข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยกำหนดให้สื่อการเรียนรู้ ข่าวเศรษฐกิจ และแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นปัจจัยนำเข้า ซึ่งถูกนำไปใช้ผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมตามวงจร PAOR และฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน เพื่อส่งเสริมผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนใน 3 มิติ ได้แก่ ความรู้ ทักษะกระบวนการและการคิดวิเคราะห์ และเจตคติหรือการตระหนักรู้เกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลัง (สายฝน

แสนใจพรม, 2565)

3. วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) แบบลำดับขั้นเชิงอธิบาย (Explanatory Sequential Design) โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณก่อน แล้วจึงเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายและขยายความผลการวิจัยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น กิจกรรมการเรียนรู้ได้รับการออกแบบในรูปแบบฐานการเรียนรู้ (Station-Based Learning) ภายใต้วงจร PAOR (Plan–Act–Observe–Reflect) และบูรณาการแนวคิด Active Learning, Problem-Based Learning, Scenario-Based Learning และ Digital Learning (Creswell, 2014; Denzin, 1978)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนชุมแสงชนูทิศ ปีการศึกษา 2568 จำนวน 275 คน กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ นักเรียนจำนวน 275 คน ซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ครบทุกฐานตามบริบทการจัดการเรียนการสอนจริง ส่วนกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ นักเรียนจำนวน 30 คน คัดเลือกแบบเจาะจงโดยใช้ Combination Purposeful Sampling ตามแนวทางของ Miles, Huberman, and Saldaña โดยพิจารณาจากการเข้าร่วมกิจกรรมครบถ้วนและความหลากหลายของสายการเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างรอบด้าน (Miles et al., 2014)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ผ่านสื่อ เรื่องการเงิน การคลัง 2) แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ 3) แบบวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจ 4) แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม 5) แบบประเมินการสะท้อนคิด และ 6) แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเครื่องมือทั้งหมดพัฒนาจากการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามวงจร PAOR ประกอบด้วย การวางแผนกิจกรรมและเตรียมเครื่องมือ (Plan) การดำเนินกิจกรรมและสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน (Act and Observe) และการสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflect) ข้อมูลเชิงปริมาณเก็บจากแบบทดสอบ แบบวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจ และแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บจากแบบสะท้อนคิดและการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. การเตรียมการ (Plan)

ขั้นตอนนี้ครอบคลุมถึงการสร้างเครื่องมือทั้งหมดที่กล่าวมาในข้อ 3 และการวางแผนการปฏิบัติงานภาคสนามอย่างละเอียด ในช่วงการวางแผนกิจกรรม ผู้วิจัยจะกำหนดระยะเวลาและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อในชั้นเรียน และมอบหมายงานที่สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ (เช่น โครงงาน "นโยบายการคลังในท้องถิ่น" ที่สอดคล้องกับ Problem-Based Learning และ Experiential

Learning) นอกจากนี้ ยังมีการวางแผนการเก็บข้อมูล โดยกำหนดช่วงเวลาและวิธีการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ และการเก็บผลงานนักเรียน

2. การลงมือปฏิบัติและสังเกต (Act & Observe)

ในขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ ผู้วิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการนำกิจกรรมไปใช้ในชั้นเรียนตามแผนที่วางไว้ การเก็บข้อมูลจะเกิดขึ้นพร้อมกับการปฏิบัติงาน โดยผู้วิจัยจะดำเนินการ

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อบันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในระหว่างกิจกรรมและบันทึกข้อมูลในแบบฟอร์มที่เตรียมไว้ นอกจากนี้ ยังมีการเก็บรวบรวมผลงานจากกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมเดี่ยวของนักเรียนหลังจากการทำกิจกรรมเสร็จสิ้น ผู้วิจัยจะดำเนินการ

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 30 คน โดยใช้แนวคำถามที่เตรียมไว้

3. การสะท้อนผล (Reflect)

ขั้นตอนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติงาน และระบุจุดเด่นหรือจุดที่ต้องปรับปรุงของกิจกรรมการเรียนรู้. การสะท้อนผลในวงจร PAOR ไม่ใช่แค่การประเมินว่า "กิจกรรมสำเร็จหรือไม่" แต่เป็นการใช้ข้อมูลที่รวบรวมมาเพื่อทำความเข้าใจ "ทำไมถึงสำเร็จหรือล้มเหลว" และ "อะไรคือปัจจัยที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน" ผู้วิจัยจะใช้การสะท้อนผลนี้เพื่อทำความเข้าใจว่า การใช้ข่าวเศรษฐกิจจริงในการเรียนรู้มีผลกระทบต่อทัศนคติของนักเรียนอย่างไร และช่วยให้พวกเขาพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) และการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ได้จริงหรือไม่ (Aufderheide, 1993; Paul et al., 2008)

ข้อมูลจากทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่ว่า "การทบทวนประสบการณ์ หรือ นำสิ่งที่ลงมือทำมาตกผลึกความคิด" ก็คือกระบวนการสะท้อนผลที่เกิดขึ้นในตัวนักเรียนเอง ซึ่งงานวิจัยจะเก็บข้อมูลส่วนนี้ผ่านการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่ละเอียดอ่อนและเป็นรูปธรรมสำหรับการปรับปรุงกิจกรรม เช่น ควรปรับเนื้อหาข่าวให้มีความซับซ้อนน้อยลง, ควรเพิ่มเวลาในการอภิปราย, หรือควรมีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละเพื่ออธิบายระดับผลสัมฤทธิ์และพัฒนาการของผู้เรียน ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแบบสาระสำคัญ (Thematic Analysis) เพื่อสกัดประเด็นสำคัญจากข้อมูลสะท้อนคิดและการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลตามแนวคิดของ Lincoln and Guba และใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อค้นพบจากข้อมูลหลายแหล่ง (Braun et al., 2006; Lincoln et al., 1985)

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อ เรื่องการเงิน การคลัง เพื่อพัฒนาทักษะการรู้และเข้าใจบทบาทของรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายการคลังในการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในเขตอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนาทักษะการรู้และความเข้าใจของผู้เรียนเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลัง และ (2) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อที่สามารถส่งเสริมความเข้าใจดังกล่าว การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และวิเคราะห์ผลตามกรอบการเรียนรู้ 3 มิติ ได้แก่ ความรู้ (Knowledge: K) ทักษะกระบวนการและการคิดวิเคราะห์ (Process/Thinking Skills: P) และเจตคติหรือการตระหนักรู้ (Attitude/Awareness: A) ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ (Cohen et al., 2018; Creswell et al., 2011)

1. ผลการพัฒนาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลัง

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจผ่าน Google Forms ซึ่งออกแบบเพื่อประเมินความสามารถของผู้เรียนในการเชื่อมโยงสถานการณ์เศรษฐกิจจริงกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลัง โดยประเมินจากคะแนนเต็ม 10 คะแนน และกำหนดเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 70 (7 คะแนนขึ้นไป) และการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภายหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อ เรื่องการเงิน การคลัง ในฐานที่ 2 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์คะแนนแบบทดสอบหลังเรียน จำนวน 20 ข้อ ของนักเรียนจำนวน 275 คน โดยกำหนดเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

ตารางที่ 1 ผลการพัฒนาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลัง

ตัวชี้วัด	กลุ่ม/คน	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	เกณฑ์ผ่าน	จำนวนผ่าน	ร้อยละผ่าน	ระดับผลการประเมิน
คะแนนแบบวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจ	32 กลุ่ม	10	7.75	0.96	ร้อยละ 70	29 กลุ่ม	90.63	ดี
คะแนนแบบทดสอบหลังเรียนเรื่องเครื่องมือนโยบายการคลัง	275 คน	20	18.95	2.46	ร้อยละ 70	263 คน	95.64	ดีมาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้เรียนมีผลการพัฒนาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังในระดับที่น่าพอใจ โดยคะแนนจากแบบวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ย 7.75 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน และมีผู้ผ่านเกณฑ์คิดเป็นร้อยละ 90.63 ขณะที่ผลการทดสอบหลังเรียนเกี่ยวกับเครื่องมือนโยบายการคลังมีค่าเฉลี่ย 18.95 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน และมีผู้ผ่านเกณฑ์คิดเป็นร้อยละ 95.64 สะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อสามารถพัฒนาความรู้และความเข้าใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์คะแนนแบบทดสอบหลังเรียนเกี่ยวกับเครื่องมือนโยบายการคลัง จำนวน 20 ข้อ ของนักเรียน 275 คน พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 18.95 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 94.75 ของคะแนนเต็ม และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.46 เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ผ่านที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 พบว่ามีผู้เรียนผ่านเกณฑ์จำนวน 263 คน คิดเป็นร้อยละ 95.64 ของนักเรียนทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนส่วนใหญ่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประเภท และเครื่องมือนโยบายการคลังอยู่ในระดับดีมาก

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนว่า กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อสามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการใช้สื่อดิจิทัล เช่น อินโฟกราฟิก คลิปวิดีโอ และแบบทดสอบออนไลน์ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพรวมของเนื้อหา เข้าใจความแตกต่างของเครื่องมือนโยบายการคลัง และสามารถประเมินความเข้าใจของตนเองได้ทันทีผ่านระบบการให้ข้อมูลย้อนกลับ (immediate feedback)

2. ผลการพัฒนาทักษะกระบวนการและการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน

ผลการประเมินจากแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม ซึ่งครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผน (Planning) การลงมือปฏิบัติ (Acting) การสังเกตและรวบรวมข้อมูล (Observing) การคิดวิเคราะห์ (Reflecting) และการใช้สื่อดิจิทัล (Digital Skill) โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยรายด้าน พร้อมแปลผลระดับคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

ตาราง 2 ผลการประเมินทักษะกระบวนการและการคิดวิเคราะห์จากพฤติกรรมการทำงานกลุ่มตามวงจร PAOR (วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยรายด้าน)

	ด้านที่ประเมิน	Mean ($\bar{x}$)	ระดับคุณภาพ
1	การวางแผน (Planning)	3.52	ดีมาก
2	การลงมือปฏิบัติ (Acting)	3.57	ดีมาก
3	การสังเกตและรวบรวมข้อมูล (Observing)	3.38	ดี
4	การคิดวิเคราะห์ (Reflecting)	3.64	ดีมาก
5	การใช้สื่อดิจิทัล (Digital Skill)	3.69	ดีมาก

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่มตามวงจร PAOR ซึ่งครอบคลุมด้านการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกตและรวบรวมข้อมูล การคิดวิเคราะห์ และการใช้สื่อดิจิทัล พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก โดยด้านการใช้สื่อดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.69) รองลงมาคือด้านการคิดวิเคราะห์ ($\bar{x}$ = 3.64) และด้านการลงมือปฏิบัติ ($\bar{x}$ = 3.57) ขณะที่ด้านการวางแผนมีค่าเฉลี่ย 3.52 และด้านการสังเกตและรวบรวมข้อมูลมีค่าเฉลี่ย 3.38 ซึ่งอยู่ในระดับดี

เมื่อพิจารณาภาพรวมของพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม พบว่า รายการประเมินจำนวน 173 รายการ คิดเป็นร้อยละ 62.91 อยู่ในระดับดีมาก รองลงมาคือระดับดีจำนวน 87 รายการ คิดเป็นร้อยละ 31.64 และมีเพียงร้อยละ 5.45 อยู่ในระดับพอใช้ โดยไม่พบพฤติกรรมในระดับปรับปรุง เมื่อรวมระดับดีมากและดีเข้า

ด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 94.55 ของทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนส่วนใหญ่มีทักษะกระบวนการและการทำงานร่วมกันตามวงจร PAOR อยู่ในระดับคุณภาพที่ดีขึ้นไป (ประไพพิมพ์ สุธีวสินนนท์, และคณะ, 2559)

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อที่ออกแบบในลักษณะฐานการเรียนรู้หมุนเวียน (Learning Station/Rotation) สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การทำงานเป็นทีม และการคิดวิเคราะห์จากสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกิจกรรมวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจและกิจกรรมแก้ปัญหาเชิงสถานการณ์ ซึ่งช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ข้อมูลจริงในการวิเคราะห์เหตุการณ์ทางเศรษฐกิจและพิจารณาบทบาทของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหา

3. ผลการพัฒนาเจตคติและการตระหนักรู้เกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาล

เพื่อศึกษาระดับเจตคติและการตระหนักรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลัง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินการสะท้อนคิด (Reflection) ซึ่งครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเชิงลึก การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา การตระหนักรู้บทบาทของรัฐบาลและความเป็นพลเมืองเศรษฐกิจ และการประยุกต์ใช้ความรู้ ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและระดับการประเมินปรากฏดังตารางที่ 3 (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2559)

ตาราง 3 ผลการพัฒนาเจตคติและการตระหนักรู้เกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลจากการสะท้อนคิด

มิติ	Mean ($\bar{x}$)	ระดับคะแนน
1. ความรู้และความเข้าใจด้านนโยบายการคลัง	3.24	ปานกลาง
2. การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ	3.22	ปานกลาง
3. การตระหนักรู้บทบาทรัฐบาลและพลเมืองเศรษฐกิจ	3.49	มาก
4. การประยุกต์ใช้ความรู้	3.80	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์แบบประเมินการสะท้อนคิดของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีระดับการสะท้อนคิดโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในมิติการประยุกต์ใช้ความรู้ ($\bar{x}$ = 3.80) และมิติการตระหนักรู้บทบาทของรัฐบาลและความเป็นพลเมืองเศรษฐกิจ ($\bar{x}$ = 3.49) แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับนโยบายการคลังกับสถานการณ์เศรษฐกิจจริง และตระหนักถึงผลกระทบของนโยบายดังกล่าวต่อชีวิตประจำวัน

ขณะเดียวกัน มิติด้านความรู้ความเข้าใจเชิงลึก ($\bar{x}$ = 3.24) และมิติด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ($\bar{x}$ = 3.22) อยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนว่าผู้เรียนมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับนโยบายการคลังและสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังต้องการการพัฒนาเพิ่มเติมในด้านการใช้เหตุผลเชิงทฤษฎีและการเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐศาสตร์กับบริบทเชิงโครงสร้าง

ผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากคำถามปลายเปิดและการสัมภาษณ์เชิงลึกยังพบประเด็นสำคัญที่สะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ได้แก่ การพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจ ความตระหนักรู้

บทบาทของรัฐบาลและความเป็นพลเมืองเศรษฐกิจ การประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวัน และบทบาทของสื่อดิจิทัลในการสนับสนุนการเรียนรู้ ประเด็นเหล่านี้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่พบว่าผู้เรียนมีการพัฒนาเด่นชัดในด้านการประยุกต์ใช้ความรู้และการตระหนักรู้บทบาทของรัฐบาล (สุวิมล ว่องวาณิช, 2562)

4. ประสิทธิผลของกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อภายใต้วงจร PAOR

เมื่อสังเคราะห์ผลการวิจัยจากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อภายใต้วงจร PAOR สามารถส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนได้ทั้งสามมิติ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ กล่าวคือ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือนโยบายการคลังในระดับสูง มีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและทักษะกระบวนการตามวงจร PAOR อยู่ในระดับดีถึงดีมาก และมีการตระหนักรู้บทบาทของรัฐบาลและความเป็นพลเมืองเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

ภาพที่ 2 โมเดลการเรียนรู้ PAOR และฐานกิจกรรม 4 ฐาน
(PAOR Learning Model and Four Learning Stations)

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นดำเนินไปตามวงจร PAOR และเชื่อมโยงกับฐานการเรียนรู้ 4 ฐานอย่างเป็นระบบ โดยรายละเอียดของขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมได้อธิบายไว้แล้วในวิธีดำเนินการวิจัย ในส่วนนี้จึงมุ่งนำเสนอผลเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบดังกล่าว ซึ่งพบว่าสามารถส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนได้ทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการและการคิดวิเคราะห์ ตลอดจนเจตคติและการตระหนักรู้เกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังได้อย่างชัดเจน

ในขั้น **Plan** เป็นขั้นตอนการวางแผนและออกแบบการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับสาระเศรษฐศาสตร์ จากนั้นออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ 4 ฐาน โดยใช้ข่าวเศรษฐกิจร่วมสมัย สื่อดิจิทัล และสถานการณ์เศรษฐกิจจริงเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นความสนใจและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาวิชากับบริบทสังคมเศรษฐกิจ (ธวัชชัย สันติสุข, 2564)

ในขั้น **Act** เป็นขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติผ่านกิจกรรมฐานการเรียนรู้ (Learning Stations) ซึ่ง

ประกอบด้วย

ฐานวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจ (News Analysis) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์จากสถานการณ์จริง

ฐานเรียนรู้เครื่องมือนโยบายการคลัง (Policy Concepts) เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงแนวคิดเกี่ยวกับภาษี รายจ่ายภาครัฐ งบประมาณ และหนี้สาธารณะ

ฐานแก้ปัญหาเศรษฐกิจผ่าน PBL (PBL & Policy Design) เพื่อฝึกการคิดเชิงนโยบายและการเสนอแนวทางแก้ปัญหา

ฐานอภิปรายเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนใช้เหตุผล วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นบทบาทของรัฐบาล (Ennis, 1985)

ในขั้น **Observe** ครูและผู้วิจัยทำหน้าที่สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรม ผลงานกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกิจกรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

ในขั้น **Reflect** ผู้เรียนสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเองผ่านแบบประเมินการสะท้อนคิด การอภิปรายร่วมกัน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกิจกรรม เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และตระหนักถึงบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังในบริบทเศรษฐกิจจริง

เมื่อพิจารณาในภาพรวม โมเดลดังกล่าวสะท้อนลำดับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนจาก การรับรู้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ ⟶ การสร้างความเข้าใจเชิงแนวคิด ⟶ การประยุกต์ใช้นโยบาย ⟶ การคิดเชิงวิพากษ์และการสะท้อนผลการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการรู้และเข้าใจบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังทั้งในด้านความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ และการตระหนักรู้ในฐานะพลเมืองเศรษฐกิจ

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณที่พบว่าผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับสูง และมีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มตามวงจร PAOR อยู่ในระดับดีถึงดีมาก ขณะเดียวกันข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสะท้อนคิดและการสัมภาษณ์ยังสะท้อนว่าผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เรื่องนโยบายการคลังกับสถานการณ์เศรษฐกิจจริง และตระหนักถึงบทบาทของรัฐบาลต่อระบบเศรษฐกิจและชีวิตประจำวันได้มากขึ้น

โดยสรุป รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อภายใต้วงจร PAOR และฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน มีประสิทธิผลในการพัฒนาทักษะการรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลด้านนโยบายการคลังของผู้เรียน และสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้อย่างเหมาะสม ผลการวิจัยสะท้อนว่าการบูรณาการแนวคิด Active Learning, Problem-Based Learning และ Digital Learning ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการวิเคราะห์สถานการณ์จริง การอภิปราย และการประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ กิจกรรมยังส่งผลเด่นชัดต่อการพัฒนาด้านการตระหนักรู้บทบาทของรัฐบาลและการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง อย่างไรก็ตาม ควรพัฒนากิจกรรมเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมการคิดเชิงลึก การใช้เหตุผลเชิงหลักฐาน และการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างทางเศรษฐศาสตร์เพื่อยกระดับสมรรถนะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนในระยะยาว (Bates, 2015)

5. อภิปรายผล

การอภิปรายผลในส่วนนี้พิจารณาเชื่อมโยงข้อค้นพบกับกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยอภิปรายเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ประสิทธิผลด้านความรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนที่อยู่ในระดับสูงมากและผ่านเกณฑ์ในสัดส่วนสูง สะท้อนว่า การจัดกิจกรรมในฐานการเรียนรู้ที่ใช้สื่อดิจิทัล เช่น คลิปวิดีโอ อินโฟกราฟิก และแบบทดสอบออนไลน์ มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนทำความเข้าใจแนวคิดและองค์ประกอบของนโยบายการคลังได้อย่างเป็นระบบ ทั้งในมิติความหมาย ประเภท และเครื่องมือของนโยบายการคลัง

ข้อค้นพบดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่า การนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อที่หลากหลายและการให้ข้อมูลย้อนกลับทันที (Immediate Feedback) ช่วยสนับสนุนกระบวนการสร้างองค์ความรู้และการคงอยู่ของความเข้าใจของผู้เรียน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัยในประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิด การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การวิเคราะห์ข้อมูล และการสะท้อนคิด มากกว่าการรับความรู้แบบถ่ายทอดเพียงอย่างเดียว การใช้สื่อดิจิทัลและกิจกรรมเชิงโต้ตอบจึงช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความเข้าใจเชิงแนวคิดได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Constructivism) ที่มองว่าความรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนสร้างความหมายจากประสบการณ์และบริบทการเรียนรู้ของตนเอง (เกียรติภูมิ สังข์เงิน, 2565)

2. ประสิทธิผลด้านทักษะกระบวนการและการคิดวิเคราะห์ตามวงจร PAOR

ผลการวิจัยสะท้อนว่า การจัดกิจกรรมตามวงจร PAOR ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินงานนำเสนอไว้แล้วในบทวิธีดำเนินการวิจัย สามารถส่งเสริมทักษะกระบวนการและการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านการใช้สื่อดิจิทัล การมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม และการคิดวิเคราะห์จากสถานการณ์จริง

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด Active Learning ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกระบวนการสร้างองค์ความรู้ และสอดคล้องกับแนวคิด การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ซึ่งเน้นการใช้สถานการณ์ปัญหาเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ โดยผู้เรียนต้องวิเคราะห์ข้อมูล ค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล ทั้งนี้ Barrows (1996) และ Azer (2001) ได้อธิบายว่าการเรียนรู้แบบ PBL ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Barrows et al., 1980)

อย่างไรก็ตาม ด้านการสังเกตและรวบรวมข้อมูลซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่นเล็กน้อย อาจสะท้อนว่าผู้เรียนยังต้องการการสนับสนุนเชิงกระบวนการ (Scaffolding) ในการบันทึกข้อมูลจากข่าวหรือสื่ออย่างเป็นระบบ และการแปลงข้อมูลให้เป็นเหตุผลเชิงวิเคราะห์ที่ชัดเจน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของการคิดวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์

3. เจตคติ การตระหนักรู้ และการเรียนรู้ที่มีความหมาย

ผลการสะท้อนคิดของผู้เรียนที่เด่นในมิติการตระหนักรู้บทบาทของรัฐบาลและการประยุกต์ใช้ความรู้สะท้อนว่ากิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อสามารถสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Meaningful Learning) ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ทางเศรษฐศาสตร์กับสถานการณ์เศรษฐกิจจริง และตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายการคลังกับการดำรงชีวิตในสังคม

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ของ Kolb ซึ่งอธิบายว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดจากกระบวนการที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ สังเกตผลของการกระทำ สะท้อนคิดจากประสบการณ์ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ กระบวนการเรียนรู้ภายใต้วงจร PAOR ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะสอดคล้องกับวงจรการเรียนรู้ดังกล่าว

นอกจากนี้ การใช้ข่าวเศรษฐกิจร่วมสมัยและสถานการณ์จำลองยังช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพของบทบาทรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ในฐานะ พลเมืองเศรษฐกิจ (Economic Citizen) และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ทางเศรษฐกิจในชีวิตประจำวันได้

4. ความสอดคล้องของหลักฐาน (Triangulation) และประเด็นที่ควรพัฒนา

เมื่อพิจารณาหลักฐานจากแบบทดสอบ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสะท้อนคิด และข้อมูลเชิงคุณภาพร่วมกัน ซึ่งเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากหลายแหล่ง (Triangulation) พบว่าข้อค้นพบจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มีความสอดคล้องกันในหลายประเด็น โดยเฉพาะด้านความรู้เชิงเนื้อหา การใช้สื่อดิจิทัล และการตระหนักรู้บทบาทของรัฐบาล

อย่างไรก็ตาม ยังพบความแตกต่างเชิงสาระบางประการ เช่น ผลการประเมินตนเองด้านความรู้และการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง แม้ว่าผลสัมฤทธิ์และพฤติกรรมจริงจะอยู่ในระดับสูง ซึ่งอาจตีความได้ว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ดีในสถานการณ์การเรียนรู้ แต่ยังขาดความมั่นใจในการอธิบายเชิงทฤษฎีหรือการใช้เหตุผลเชิงวิชาการอย่างเป็นระบบ

ประเด็นดังกล่าวชี้ให้เห็นข้อจำกัดเชิงวิพากษ์ของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสถานการณ์จริงและบริบทเฉพาะหน้าเป็นฐาน แม้ว่ารูปแบบดังกล่าวจะช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมและทำให้ผู้เรียนเชื่อมโยงเนื้อหากับชีวิตจริงได้ดี แต่ก็อาจยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาโครงสร้างความรู้เชิงทฤษฎีในระดับลึก โดยเฉพาะการอธิบายความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของนโยบายการคลังกับปัญหาเศรษฐกิจมหภาค เช่น ความเหลื่อมล้ำ การจัดสรรทรัพยากร หรือบทบาทของรัฐในระบบเศรษฐกิจโดยรวม ดังนั้น ในการพัฒนากิจกรรมครั้งต่อไป ควรเพิ่มพื้นที่การอภิปรายเชิงวิพากษ์ การใช้หลักฐานเชิงนโยบาย และการเชื่อมโยงกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์มหภาคอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับการเรียนรู้จากความเข้าใจเชิงสถานการณ์ไปสู่ความเข้าใจเชิงโครงสร้างมากยิ่งขึ้น (ทิศนา แขมมณี, 2556)

ดังนั้น การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในอนาคตควรมุ่งเน้นการเสริมสร้าง การคิดวิเคราะห์เชิงลึก การใช้หลักฐานสนับสนุนข้อคิดเห็น และการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับสมรรถนะการคิด

วิเคราะห์ของผู้เรียนให้มีความลุ่มลึกและสอดคล้องกับการเรียนรู้ทางเศรษฐศาสตร์ในระดับที่สูงขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้

1 ควรพัฒนา กรอบการวิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจ ให้เป็นโครงสร้างมาตรฐาน เช่น สาเหตุ–ผลกระทบ–ผู้ได้/เสีย–แนวทางนโยบาย–ข้อจำกัด เพื่อยกระดับความลุ่มลึกของการคิดวิเคราะห์

2 ควรเสริม ทักษะการสังเกตและการรวบรวมข้อมูล ด้วยแบบบันทึกเชิงโครงสร้าง (structured note-taking) และการให้คะแนนจากคุณภาพการอ้างอิงข้อมูล/หลักฐาน

3 ควรเพิ่มเวลาและความเข้มข้นของ การอภิปรายเชิงวิพากษ์ โดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้เรียนใช้เหตุผลเชิงหลักเศรษฐศาสตร์และหลักฐานจากข่าว/ข้อมูลประกอบข้อคิดเห็น

4 ควรพัฒนา การสะท้อนคิด ให้เป็นระบบด้วยคำถามชี้นำและตัวอย่างคำตอบ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนอธิบายการเรียนรู้เชิงทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ได้ชัดเจนขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1 ควรศึกษาผลของรูปแบบกิจกรรมด้วยรูปแบบการวิจัยที่สามารถยืนยันผลเชิงสาเหตุได้มากขึ้น เช่น แบบกึ่งทดลอง หรือการเปรียบเทียบก่อน–หลังอย่างเป็นระบบ

2 ควรพัฒนาเครื่องมือเฉพาะสำหรับวัด การให้เหตุผลเชิงหลักฐานและการคิดเชิงนโยบาย เช่น rubric การโต้แย้งเชิงหลักฐาน (evidence-based argumentation rubric)

3 ควรขยายกรณีศึกษาไปสู่บริบทที่หลากหลาย เช่น กรณีต่างประเทศหรือสถานการณ์เศรษฐกิจหลายรูปแบบ เพื่อพัฒนามุมมองเชิงเปรียบเทียบและเพิ่มความลุ่มลึกของการวิเคราะห์

กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อภายใต้วงจร PAOR ในรูปแบบฐานการเรียนรู้หมุนเวียน 4 ฐาน สามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ/การตระหนักรู้ได้อย่างมีความหมายทางการศึกษา โดยเด่นชัดในผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้เชิงเนื้อหา การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และการเชื่อมโยงความรู้สู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังสะท้อนแนวทางพัฒนาต่อไปเพื่อยกระดับความลุ่มลึกของการคิดวิเคราะห์เชิงทฤษฎี การสังเกตและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ และการอภิปรายเชิงหลักฐาน เพื่อเพิ่มประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทุกมิติของวงจร PAOR กระบวนการดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ของ Kolb ซึ่งอธิบายว่าการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนคิด จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาองค์ความรู้และทักษะการคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Kolb, 1984)

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560).* กระทรวงศึกษาธิการ.

กมลชนก สกนธวัฒน์, & ชาริณี ตรีวรัญญู. (2562). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทางเศรษฐศาสตร์โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบฉากทัศน์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้การเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น.* โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกียรติภูมิ สังข์เงิน. (2565). การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิเคราะห์แก่นสาร: แนวทางปฏิบัติสำหรับนักวิจัยใหม่. *วารสารการปกครองท้องถิ่น, 15*(2), 117–138.

ชนกนันท์ ช่วยประคอง. (2565). *การพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาโดยการใช้เกมเป็นฐาน เรื่องนโยบายการเงินและการคลังของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนดงตาลวิทยา* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. https://e-thesis.mcu.ac.th/items/4809

ฉัตรทราวดี บุญถนอม. (2567). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based learning).* มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานครนายก. https://nakhonnayok.dusit.ac.th/article

ธวัชชัย สันติสุข. (2564). *เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทิศนา แขมมณี. (2556). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 17). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประไพพิมพ์ สุธีวสินนนท์, & ประสพชัย พสุนนท์. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารปาริชาต, 29*(2), 31–48.

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2560). *การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2559). *นโยบายการคลัง: หลักการและประยุกต์.* สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สายฝน แสนใจพรม. (2565). การพัฒนาครูโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR) ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 33*(3).

สุกัญญา อมรเลิศชัย. (2563). การตรวจสอบสามเส้าในการวิจัยทางสังคมศาสตร์. *วารสารการสื่อสารมวลชน, 8*(1), 59–78.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2562). *การวิจัยและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2555). *แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบ Problem-based learning.* สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 สำหรับเด็กไทย.* พริกหวานกราฟฟิค.

Aufderheide, P. (1993). *Media literacy: A report of the National Leadership Conference on Media Literacy.* Aspen Institute.

Barrows, H. S. (1996). Problem-based learning in medicine and beyond: A brief overview. *New Directions for Teaching and Learning, 1996*(68), 3–12. https://doi.org/10.1002/tl.37219966804

Barrows, H. S., & Tamblyn, R. M. (1980). *Problem-based learning: An approach to medical education.* Springer Publishing Company.

Bates, A. W. (2015). *Teaching in a digital age: Guidelines for designing teaching and learning.* Tony Bates Associates.

Becker, W. E. (2004). Economics for a higher education: New approaches to teaching and learning. *Southern Economic Journal, 70*(4), 763–784. https://doi.org/10.2307/4135278

Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). *Active learning: Creating excitement in the classroom* (ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1). George Washington University.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). Routledge.

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). SAGE Publications.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2nd ed.). SAGE Publications.

Denzin, N. K. (1978). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods* (2nd ed.). McGraw-Hill.

Ennis, R. H. (1985). A logical basis for measuring critical thinking skills. *Educational Leadership, 43*(2), 44–48.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* Prentice-Hall.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry.* SAGE Publications.

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd ed.). SAGE Publications.

Paul, R., & Elder, L. (2008). *The miniature guide to critical thinking: Concepts and tools* (5th ed.). Foundation for Critical Thinking.

Prince, M. (2004). Does active learning work? A review of the research. *Journal of Engineering Education, 93*(3), 223–231. https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2004.tb00809.x

UNESCO. (2015). *Global citizenship education: Topics and learning objectives.* UNESCO.

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาความตระหนักรู้ในเรื่องชีวิตและความตายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

The Use of Problem-Based Learning to Develop Awareness of Life and Death among Grade 12 Students

ปภาวรินทร์ สินอุดม[1*], ปริญญา สร้อยทอง[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย

Papawarin Sinudom[1*], Parinya Soithong[2]
[1,2]Naresuan University, Thailand
✉: * papawarinsi67@nu.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 08 May 2026; Revised: 22 May 2026; Accepted: 21 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การค้นคว้าอิสระเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาความตระหนักรู้ในเรื่องชีวิตและความตายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความตระหนักรู้ในเรื่องชีวิตและความตายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และ (2) เพื่อทำความเข้าใจว่ากระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีส่วนต่อการก่อรูปความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายของนักเรียนอย่างไร กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมแสงชนูทิศ จังหวัดนครสวรรค์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบบันทึกสะท้อนคิดในเรื่องชีวิตและความตาย และแบบสะท้อนคิดของผู้เรียน ผลการวิเคราะห์สะท้อนว่า ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับชีวิตและความตายในมิติที่ลึกซึ้งขึ้น ทั้งด้านความเข้าใจ ทัศนคติ และแนวโน้มการดำเนินชีวิต โดยประสบการณ์การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใคร่ครวญ สร้างความหมาย และแลกเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับชีวิตและความตายอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน, ความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตาย, มรณศึกษา, นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

Abstract

This independent study aimed to (1) explore Grade 12 students' awareness of life and death and (2) understand how Problem-Based Learning (PBL) contributes to the formation of such awareness. A qualitative phenomenological approach was employed to examine students lived experiences. The participants consisted of 30 Grade 12 students from Chumsaengchanutit School, Nakhon Sawan Province, during the second semester of the 2025 academic year, selected through purposive sampling. The research instruments included PBL lesson plans, in-depth interviews, and reflective journals on life and death. The findings revealed that students

developed a deeper awareness of life and death across three dimensions: understanding, attitudes, and behavioral orientations. Moreover, the PBL learning process provided meaningful opportunities for students to reflect, construct personal meanings, and exchange perspectives on life and death in a significant way.

Keywords: Problem-Based Learning, Life and Death Awareness, Death Education, High School Students

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบัน สังคมโลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสุขภาวะทางจิตใจของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ต้องเผชิญกับความกดดันจากการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา การตัดสินใจเลือกเส้นทางอาชีพ และความคาดหวังจากครอบครัวและสังคม ปัจจัยเหล่านี้อาจนำไปสู่ความเครียด ความวิตกกังวล และปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มวัยรุ่น (กรมสุขภาพจิต, 2566)

ข้อมูลจากกรมสุขภาพจิตระบุว่า อัตราการฆ่าตัวตายในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นอายุ 15–19 ปี ซึ่งปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดทักษะในการจัดการปัญหาชีวิต การขาดการสนับสนุนทางสังคม และการมีทัศนคติที่ไม่เหมาะสมต่อความตาย (กรมสุขภาพจิต, 2566) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างทักษะชีวิต ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของชีวิต และความสามารถในการเผชิญกับความสูญเสียอย่างเหมาะสม

ผลการศึกษาของศุภมาศ มูลทอง (2563) ซึ่งศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายในนักเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครพนม พบว่าพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ลบในชีวิต การขาดการสนับสนุนทางสังคม และการขาดทักษะในการแก้ปัญหา ขณะที่สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย (2562) รายงานว่าภาวะซึมเศร้าในนักเรียนมัธยมศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเสี่ยงต่อการคิดหรือพยายามฆ่าตัวตายอย่างมีนัยสำคัญ สถานการณ์ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาทักษะชีวิตและการตระหนักรู้เกี่ยวกับคุณค่าของชีวิตในหมู่เยาวชน

การเรียนรู้เกี่ยวกับ “ชีวิตและความตาย” หรือที่เรียกว่า มรณศึกษา (Death Education) เป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าสามารถช่วยพัฒนาทัศนคติที่เหมาะสมต่อความตาย ลดความกลัวต่อความตาย และส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจของบุคคลได้ (Cheng, 2017) การมีความเข้าใจต่อความตายในฐานะส่วนหนึ่งของธรรมชาติของชีวิต จะช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย มีความรับผิดชอบ และมีเป้าหมายที่สร้างสรรค์มากขึ้น นอกจากนี้ งานวิจัยล่าสุดยังชี้ว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับความตายสามารถช่วยลดความเครียดและเพิ่มความมั่นคงทางอารมณ์ของผู้เรียนได้ (DeMaranville et al., 2025)

ในบริบทของสังคมไทย แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตและความตายมีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกขัง (ความทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้) และอนัตตา (ความไม่มีตัวตนที่แท้จริง) รวมถึงหลักอริยสัจ 4 และการเจริญมรณสติ ซึ่งเป็นการระลึกถึงความตายเพื่อให้เกิดความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต หลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้บุคคลเข้าใจสัจธรรมของชีวิต

มีสติในการดำเนินชีวิต และสามารถเผชิญกับความสูญเสียได้อย่างมีเหตุผลและสมดุล (Cheng, 2017)

อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทย เรื่องความตายมักถูกมองว่าเป็นประเด็นที่ไม่ควรพูดถึง ส่งผลให้เยาวชนจำนวนมากขาดโอกาสในการเรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่องดังกล่าวอย่างเป็นระบบ เมื่อเผชิญกับเหตุการณ์การสูญเสีย เช่น การเสียชีวิตของบุคคลใกล้ชิด นักเรียนอาจประสบกับความทุกข์ทางอารมณ์อย่างรุนแรงและขาดทักษะในการจัดการกับสถานการณ์ดังกล่าว การส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตและความตายจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะชีวิตและสุขภาวะทางจิตใจของเยาวชน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) เป็นแนวทางการเรียนรู้เชิงรุกที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาความรู้ผ่านกระบวนการแก้ปัญหา โดยใช้สถานการณ์หรือปัญหาที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สืบค้นข้อมูล และร่วมกันสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Hmelo-Silver, 2004) แนวทางดังกล่าวช่วยพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ทักษะการทำงานร่วมกัน และความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล (Dolmans et al., 2005)

หลักฐานเชิงประจักษ์ในบริบทการศึกษาของไทยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ PBL สามารถพัฒนาทักษะการคิดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของอภิชัย เหล่าพิเดช และอรพิณ ศิริสัมพันธ์ (2560) พบว่าการใช้ PBL ในการเรียนรู้ประเด็นปัญหาสังคมของไทยช่วยพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างมีนัยสำคัญ งานของนิธยกุลเศษ ตีรพัฒน์ (2562) พบว่า PBL ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดแก้ปัญหาในรายวิชาประวัติศาสตร์ไทย และงานวิจัยของปุณณฎา พันธ์สี (2561) ยังยืนยันว่า PBL สามารถส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Patton, 2015)

นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะชีวิตและการตระหนักรู้เกี่ยวกับคุณค่าของชีวิตยังสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ได้แก่

SDG 3: Good Health and Well-being ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างสุขภาวะทางกายและจิตใจ

SDG 4: Quality Education ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็น

SDG 16: Peace, Justice and Strong Institutions ที่มุ่งลดความรุนแรงและสร้างสังคมที่สงบสุข

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจคุณค่าของชีวิตและสามารถเผชิญกับความสูญเสียได้อย่างเหมาะสมจึงมีความสำคัญทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา แต่การประยุกต์ใช้ PBL เพื่อส่งเสริม “ความตระหนักรู้เกี่ยวกับชีวิตและความตาย” ในบริบทของการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยยังมีจำนวนจำกัด โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือทักษะทางวิชาการ มากกว่าการพัฒนาด้านจิตสำนึกและทักษะชีวิต

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้เกี่ยวกับชีวิตและความตายในนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยคาดว่ากระบวนการเรียนรู้

ดังกล่าวจะช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจสัจธรรมของชีวิต มีทัศนคติที่เหมาะสมต่อความตาย พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติและมีคุณค่าในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ในเรื่องชีวิตและความตายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อทำความเข้าใจว่ากระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีส่วนต่อการก่อรูปความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายของนักเรียน

2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework of the Study)

การวิจัยครั้งนี้ตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดที่บูรณาการการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับแนวคิด Constructivism, Social Constructivism และ Experiential Learning โดยมองว่าผู้เรียนจะเกิดความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายเมื่อได้เผชิญสถานการณ์ที่มีความหมาย ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยน และสะท้อนประสบการณ์ของตนเอง ภายใต้บริบทแนวคิดพุทธศาสนาเรื่องความไม่เที่ยงและมรณสติ กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การก่อรูปความตระหนักรู้ใน 3 มิติ ได้แก่ ความเข้าใจ ทัศนคติ และพฤติกรรมหรือแนวโน้มการดำเนินชีวิต

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาความตระหนักรู้ในเรื่องชีวิตและความตายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Research) โดยมุ่งศึกษาประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก และความหมายที่ผู้เรียนสร้างขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ในประเด็นเกี่ยวกับชีวิตและความตาย แนวทางการวิจัยนี้เน้นการทำความเข้าใจประสบการณ์ที่ผู้เรียนรับรู้จริง

(lived experience) เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์แก่นสาระของประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ (นภาพร พรหมบุญ, 2563)

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมแสงชนูทิศ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นนักเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุม “เรียนรู้ชีวิตผ่านปัญหา” และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบตามระยะเวลาที่กำหนด ผู้เรียนกลุ่มนี้ถือเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ “ประสบการณ์ตรง” จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบ PBL ในประเด็นเรื่องชีวิตและความตาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาที่มุ่งศึกษาประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงของผู้ให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ซึ่งออกแบบให้ผู้เรียนเผชิญสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดเกี่ยวกับชีวิต ความสูญเสีย และความตาย เพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์ การค้นคว้าข้อมูล การอภิปราย และการสะท้อนคิด กระบวนการเรียนรู้ดำเนินตามขั้นตอนของ PBL 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเผชิญปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดประเด็นการเรียนรู้ การค้นคว้าข้อมูล การสังเคราะห์และสร้างความรู้ และการสะท้อนผลการเรียนรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้คำถามปลายเปิดเพื่อศึกษาความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ของผู้เรียนเกี่ยวกับชีวิตและความตาย และ 2) แบบบันทึกสะท้อนคิด (Reflective Journal) ซึ่งให้ผู้เรียนบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ ความรู้สึก และมุมมองที่เกิดขึ้นหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง เพื่อสะท้อนการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้ เครื่องมือทั้งหมดได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา จำนวน 3 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินควบคู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การบันทึกสะท้อนคิด และการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนระหว่างการจัดกิจกรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสะท้อนประสบการณ์ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิด (2) พัฒนาเครื่องมือวิจัยและตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (3) ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ PBL ผ่านกิจกรรมชุมนุม “เรียนรู้ชีวิตผ่านปัญหา” (4) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ บันทึกสะท้อนคิด และการสังเกต และ (5) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาแก่นสาระของประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตและความตาย

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์ประเด็นหลัก (Thematic Analysis) ภายใต้กรอบการตีความเชิงปรากฏการณ์วิทยา โดยดำเนินการถอดความข้อมูล อ่านข้อมูลซ้ำเพื่อทำความเข้าใจบริบท กำหนดรหัสข้อมูล (coding) และจัดกลุ่มรหัสเป็นประเด็นหลัก (themes) สังเคราะห์เป็น “แก่นของประสบการณ์” (essence of experience) การนำเสนอผลการวิเคราะห์จัดตาม 2 กรอบสำคัญ ได้แก่ มิติของความตระหนักรู้ (ความเข้าใจ ทัศนคติ และพฤติกรรม) และผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

จากกิจกรรมการเรียนรู้แบบ PBL ในแต่ละกิจกรรม (Braun et al., 2006)

เพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพข้อมูลตามแนวคิดของ Lincoln และ Guba (1985) โดยใช้การตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking)

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวทางวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยาเพื่อศึกษาประสบการณ์ของผู้เรียนจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบ PBL ในประเด็นเรื่องชีวิตและความตาย ข้อมูลถูกวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพ เพื่อให้ข้อค้นพบสะท้อนการพัฒนาความตระหนักรู้ของผู้เรียนได้อย่างชัดเจนและน่าเชื่อถือ

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาความตระหนักรู้ในเรื่องชีวิตและความตายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับชีวิตและความตาย และเพื่อศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนจากการเข้าร่วมกิจกรรม PBL และทำความเข้าใจว่าประสบการณ์ดังกล่าวเชื่อมโยงกับการก่อรูปความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายอย่างไร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการบันทึกสะท้อนคิดของผู้เรียน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการสังเคราะห์ประเด็นหลัก (Thematic Analysis) เพื่อค้นหารูปแบบ ความหมาย และประเด็นสำคัญที่สะท้อนการรับรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับชีวิตและความตาย (ศิริพร วงศ์สายตา, 2562; Miles et al., 2014)

ในการนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ตอน ตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ ตอนที่ 1 ผลการศึกษาความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายของนักเรียน และตอนที่ 2 ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตาย ทั้งนี้ เพื่อรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดรหัสแทนชื่อผู้ให้ข้อมูลเป็น S1–S30 ตลอดการนำเสนอผล

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการบันทึกสะท้อนคิดของผู้เรียนจำนวน 30 คน พบว่า ความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายของผู้เรียนสามารถสังเคราะห์ได้เป็น 3 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและความตาย 2) ทัศนคติที่มีต่อชีวิตและความตาย และ 3) พฤติกรรมหรือแนวโน้มการดำเนินชีวิต ทั้งสามมิตินี้มีความเชื่อมโยงกัน โดยเริ่มจากการรับรู้และตีความความหมายของชีวิตและความตาย พัฒนาไปสู่การปรับทัศนคติภายใน และสะท้อนออกมาในรูปของแนวโน้มการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและมีความหมายมากขึ้น

1.1 ความตระหนักรู้ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและความตาย

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่สามารถอธิบายความหมายของชีวิตและความตายได้ในหลายมิติ ทั้งในเชิงชีวภาพ เชิงคุณค่า และเชิงสัจธรรมของชีวิต กล่าวคือ ในมิติทางชีวภาพ ผู้เรียนจำนวนหนึ่งอธิบายว่า *“ชีวิต”* หมายถึงภาวะที่สิ่งมีชีวิตยังคงดำเนินกระบวนการพื้นฐาน เช่น การหายใจ การใช้พลังงาน และการ

เจริญเติบโต ส่วน *“ความตาย”* หมายถึงการสิ้นสุดของกระบวนการดังกล่าวอย่างถาวร มุมมองเช่นนี้สะท้อนว่าผู้เรียนมีฐานความเข้าใจในระดับข้อเท็จจริงและสามารถอธิบายชีวิตและความตายตามลักษณะของธรรมชาติได้อย่างชัดเจน

นอกจากความเข้าใจในเชิงข้อเท็จจริงแล้ว ผู้เรียนอีกจำนวนหนึ่งยังอธิบายความหมายของชีวิตในเชิงคุณค่า โดยมองว่าชีวิตมิได้หมายถึงเพียงการดำรงอยู่ทางร่างกายเท่านั้น หากยังรวมถึงการได้เรียนรู้ การพัฒนาตนเอง การได้อยู่ร่วมกับคนที่รัก และการใช้เวลาที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ มุมมองลักษณะนี้สะท้อนการขยับจากความเข้าใจระดับพื้นฐานไปสู่ความเข้าใจเชิงความหมาย กล่าวคือ ผู้เรียนมิได้เพียงรับรู้ว่าชีวิตคืออะไร แต่เริ่มตั้งคำถามว่าชีวิตควรถูกใช้ไปอย่างไรจึงจะมีคุณค่า

อีกประเด็นสำคัญที่ปรากฏอย่างเด่นชัด คือ ผู้เรียนจำนวนมากเริ่มมองความตายในฐานะ *“ส่วนหนึ่งของสัจธรรมชีวิต”* มากกว่าจะมองว่าเป็นเรื่องไกลตัวหรือเป็นประเด็นต้องหลีกเลี่ยง ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงประเด็นเรื่องความตายเข้ากับเหตุการณ์ในชีวิตจริง ข่าวสารในสังคม หรือประสบการณ์ของคนรอบตัว ทำให้เกิดความเข้าใจว่าความไม่แน่นอนเป็นธรรมชาติของการดำรงชีวิต และมนุษย์ทุกคนล้วนอยู่ภายใต้เงื่อนไขเดียวกันของการเกิด แก่ เจ็บ และตาย (พุทธทาสภิกขุ, 2500)

นอกจากนี้ ผู้เรียนบางส่วนยังสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง อนิจจัง หรือความไม่เที่ยง ซึ่งทำให้ผู้เรียนอธิบายชีวิตและความตายได้ลึกขึ้นในเชิงสัจธรรม กล่าวคือ ชีวิตมิได้เป็นสิ่งคงที่ หากเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเข้าใจความไม่เที่ยงจึงมีบทบาทสำคัญต่อการทำความเข้าใจชีวิตและการยอมรับความตาย

โดยสรุป ความตระหนักรู้ด้านความเข้าใจสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนสามารถอธิบายชีวิตและความตายได้ทั้งในเชิงความหมาย ข้อเท็จจริง และสัจธรรม พร้อมเชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวกับประสบการณ์ชีวิตจริง ซึ่งถือเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาความตระหนักรู้ในระดับที่ลึกซึ้งต่อไป

1.2 ความตระหนักรู้ด้านทัศนคติที่มีต่อชีวิตและความตาย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านทัศนคติ พบว่า ผู้เรียนมีความรู้สึกต่อความตายในลักษณะที่หลากหลาย ตั้งแต่ความกังวล ความไม่แน่ใจ และความกลัว ไปจนถึงการยอมรับความตายในฐานะเรื่องธรรมชาติของชีวิต อย่างไรก็ตาม แนวโน้มโดยรวมของข้อมูลสะท้อนว่า ผู้เรียนจำนวนมากเริ่มเคลื่อนจาก *“ความกลัว”* ไปสู่ *“การยอมรับ”* มากขึ้นภายหลังการเรียนรู้

ผู้เรียนบางคนสะท้อนว่าความตายเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความกังวล เนื่องจากไม่สามารถรู้ได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด หรือจะต้องเผชิญในรูปแบบใด ความรู้สึกเช่นนี้เป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และสะท้อนว่าความตายยังคงเป็นประเด็นที่มีพลังทางอารมณ์สูงสำหรับผู้เรียนวัยมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างไรก็ตาม แม้ผู้เรียนบางส่วนยังรู้สึกหวั่นวิตก แต่หลายคนสามารถอธิบายเพิ่มเติมได้ว่า ความกังวลดังกล่าวมิได้ทำให้หลีกหนีจากเรื่องความตาย หากกลับทำให้เกิดการใคร่ครวญและพยายามทำความเข้าใจมันมากขึ้น

ประเด็นที่เด่นชัดจากข้อมูล คือ ผู้เรียนส่วนใหญ่เริ่มมองความตายอย่างมีเหตุผลและสมดุลมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อได้เรียนรู้และอภิปรายเกี่ยวกับชีวิตและความตาย ผู้เรียนมิได้มองความตายในฐานะสิ่งน่ากลัวเพียงอย่างเดียว แต่เริ่มยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่ทุกคนต้องเผชิญ การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคตินี้

มีนัยสำคัญ เพราะสะท้อนว่ากระบวนการเรียนรู้มิได้เพียงเพิ่มความรู้ แต่ยังช่วยคลี่คลายความกลัว และเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนมองประเด็นชีวิตและความตายอย่างสงบและมีสติมากขึ้น

อีกทั้ง ผู้เรียนจำนวนมากยังสะท้อนว่า การตระหนักถึงความตายทำให้เห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันเด่นชัดขึ้น การคิดถึงความตายมิได้ทำให้สิ้นหวังหรือหดหู่ หากกลับทำให้ตระหนักว่าทุกช่วงเวลาของชีวิตมีความหมาย การได้มีชีวิตอยู่ การได้เรียนรู้ การได้ใช้เวลากับครอบครัว และการได้ทำสิ่งที่รัก ล้วนเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ มุมมองเช่นนี้สะท้อนทัศนคติเชิงบวกที่เกิดขึ้นจากการใคร่ครวญเรื่องความตายอย่างสร้างสรรค์

โดยสรุป ความตระหนักรู้ด้านทัศนคติสะท้อนการเปลี่ยนแปลงจากความกังวลและความไม่แน่ใจ ไปสู่การยอมรับความตายในฐานะสัจธรรมของชีวิตมากขึ้น พร้อมทั้งก่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตและปัจจุบันขณะอย่างชัดเจน

1.3 ความตระหนักรู้ด้านพฤติกรรมหรือแนวโน้มการดำเนินชีวิต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านพฤติกรรมและแนวโน้มการดำเนินชีวิต พบว่า ความเข้าใจและทัศนคติที่เปลี่ยนไปเกี่ยวกับชีวิตและความตายได้ส่งผลต่อการมองชีวิตและการวางแนวทางดำเนินชีวิตของผู้เรียนในหลายด้าน ผู้เรียนจำนวนมากสะท้อนว่าการคิดถึงความตายทำให้เห็นความสำคัญของเวลา และต้องการใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่า ไม่ประมาท และมีเป้าหมายมากขึ้น

แนวโน้มที่พบอย่างชัดเจนประการหนึ่ง คือ การตั้งเป้าหมายในชีวิต ผู้เรียนหลายคนสะท้อนว่าการตระหนักว่าชีวิตมีข้อจำกัดทำให้ต้องการกำหนดทิศทางชีวิตของตนเองให้ชัดเจนขึ้น เช่น ตั้งใจเรียนต่อ พัฒนาความสามารถเฉพาะด้าน หรือสร้างความมั่นคงให้แก่ตนเองและครอบครัว ความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายจึงมิได้หยุดอยู่ที่ระดับความคิด หากส่งผลต่อการกำหนดเจตคติและเป้าหมายระยะยาวของผู้เรียน

แนวโน้มอีกประการหนึ่ง คือ การใช้เวลาอย่างมีคุณค่า ผู้เรียนจำนวนหนึ่งสะท้อนว่าต้องการลดการปล่อยเวลาให้สูญเปล่า และให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีความหมายมากขึ้น เช่น การเรียนรู้ การทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด การดูแลครอบครัว และการรักษาความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่าการตระหนักถึงความไม่แน่นอนของชีวิตสามารถส่งผลให้ผู้เรียนจัดลำดับความสำคัญของชีวิตใหม่อย่างมีสติ

นอกจากนี้ ยังพบแนวโน้มด้านการดูแลสุขภาพกายและจิตใจ ผู้เรียนบางคนสะท้อนถึงความสำคัญของการพักผ่อนอย่างเพียงพอ การจัดการความเครียด และการรักษาสมดุลระหว่างการเรียนกับการดูแลตนเอง สิ่งนี้สะท้อนว่าความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติปรัชญาหรือคุณธรรมเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับการดูแลชีวิตในมิติที่เป็นรูปธรรมด้วย

ในด้านพฤติกรรมเชิงสังคม ผู้เรียนหลายคนยังแสดงแนวโน้มของการช่วยเหลือผู้อื่น การให้กำลังใจเพื่อน และการเห็นคุณค่าของชีวิตของคนอื่นมากขึ้น การตระหนักว่าทุกคนล้วนมีความเปราะบางและต้องเผชิญความทุกข์ในแบบของตนเอง ทำให้ผู้เรียนเกิดความเห็นอกเห็นใจและต้องการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูลมากขึ้น

โดยสรุป ความตระหนักรู้ด้านพฤติกรรมสะท้อนแนวโน้มการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปในทางสร้างสรรค์ ได้แก่ การใช้เวลาอย่างมีคุณค่า การตั้งเป้าหมายชีวิต การดูแลสุขภาพกายและจิตใจ และการมีความรับผิดชอบ

ต่อตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

1.4 สรุปความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายของนักเรียนโดยรวม

เมื่อพิจารณาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยรวม สามารถสรุปได้ว่า ผู้เรียนมีความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายใน 3 มิติที่สัมพันธ์กันอย่างชัดเจน คือ ความเข้าใจ ทัศนคติ และพฤติกรรม กล่าวคือ ในด้านความเข้าใจ ผู้เรียนสามารถอธิบายชีวิตและความตายได้ทั้งในเชิงข้อเท็จจริง เชิงความหมาย และเชิงสัจธรรม ในด้านทัศนคติ ผู้เรียนมีแนวโน้มยอมรับความตายในฐานะส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และตระหนักถึงคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันมากขึ้น ส่วนในด้านพฤติกรรม ผู้เรียนแสดงแนวโน้มในการใช้ชีวิตอย่างมีเป้าหมาย มีสติ ไม่ประมาท และคำนึงถึงทั้งตนเองและผู้อื่น

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายของผู้เรียนมิได้เป็นเพียงความรู้เชิงนามธรรม หากเป็นกระบวนการภายในที่เชื่อมโยงการรับรู้ ความรู้สึก และการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย

ตอนที่ 2 ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจำนวน 5 แผน ได้แก่ 1) ความจริงที่ไม่เคยรอใคร: สัจธรรมและไตรลักษณ์ 2) ชีวิตที่มีค่า...วัดจากอะไร 3) มรณสติ เพื่อนสนิทที่ชื่อว่าความตาย 4) รับมือพายุอารมณ์ และ 5) ส่งต่อสันติภาพสู่โลก พบว่า กระบวนการเรียนรู้มีลักษณะเป็นพัฒนาการต่อเนื่องจากการทำความเข้าใจสัจธรรมของชีวิต ไปสู่การตีความคุณค่าของชีวิต การยอมรับความตาย การกำกับอารมณ์เมื่อต้องเผชิญความสูญเสีย และการขยายมุมมองสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

ในตอนนี้ ผู้วิจัยมุ่งอธิบาย กลไกของกระบวนการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรม PBL โดยพิจารณาตามลำดับแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมแต่ละแผนมีบทบาทอย่างไรในการกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถามต่อชีวิต ตีความประสบการณ์ของตนเอง และสร้างความหมายใหม่เกี่ยวกับชีวิตและความตาย

2.1 ผลการเรียนรู้จากกิจกรรม “ความจริงที่ไม่เคยรอใคร”: สัจธรรมและไตรลักษณ์

กิจกรรมแรกทำหน้าที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ โดยเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนเผชิญกับคำถามพื้นฐานเกี่ยวกับความไม่เที่ยงของชีวิต ผ่านสถานการณ์ ปัญหา หรือสื่อที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลง การเกิดขึ้นตั้งอยู่ และดับไปของสิ่งต่าง ๆ การเผชิญกับประเด็นเช่นนี้ช่วยให้ผู้เรียนเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิตและความตายอย่างจริงจัง

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เรียนจำนวนมากเกิดความเข้าใจเรื่อง ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ชัดเจนขึ้น และสามารถเชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวกับประสบการณ์จริงของตนเองได้ ผู้เรียนสะท้อนว่า เมื่อเข้าใจว่าทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งความสุข ความทุกข์ ความสำเร็จ และความผิดหวัง ก็ทำให้สามารถมองปัญหาในชีวิตอย่างมีเหตุผลมากขึ้น ลดการยึดติด และยอมรับความเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น

กิจกรรมนี้จึงมิได้เพียงให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม หากยังทำหน้าที่เป็นฐานคิดสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเปิดมุมมองใหม่ต่อชีวิต กล่าวคือ จากเดิมที่อาจมองปัญหาเฉพาะในระดับอารมณ์หรือเหตุการณ์เฉพาะหน้า ผู้เรียนเริ่มมองเห็นโครงสร้างที่กว้างขึ้นของชีวิตในฐานะสิ่งที่ไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผลเช่นนี้ถือ

เป็นกลไกตั้งต้นของการพัฒนาความตระหนักรู้ในระดับลึก

2.2 ผลการเรียนรู้จากกิจกรรม “ชีวิตที่มีค่า...วัดจากอะไร”

ภายหลังจากผู้เรียนได้พิจารณาประเด็นเรื่องความไม่เที่ยงของชีวิต กิจกรรมนี้ทำหน้าที่ขยายกระบวนการเรียนรู้ไปสู่คำถามเรื่อง “คุณค่า” และ “ความหมาย” ของการมีชีวิตอยู่ ผู้เรียนได้อภิปรายและสะท้อนมุมมองร่วมกันว่า ชีวิตที่มีคุณค่าควรถูกวัดจากอะไร

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่เริ่มตั้งคำถามต่อเกณฑ์การประเมินคุณค่าชีวิตแบบเดิมที่ผูกกับความสำเร็จทางวัตถุ ชื่อเสียง หรือผลลัพธ์ภายนอก แล้วหันมามองคุณค่าของชีวิตในมิติที่ลึกขึ้น เช่น ความสัมพันธ์กับครอบครัว การได้ทำในสิ่งที่รัก การช่วยเหลือผู้อื่น การพัฒนาตนเอง และการใช้ศักยภาพของตนให้เกิดประโยชน์

ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า กิจกรรมดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนเคลื่อนจากการมองชีวิตแบบแข่งขันหรือเปรียบเทียบ ไปสู่การมองชีวิตในเชิงความหมายมากขึ้น ผู้เรียนจำนวนมากเริ่มพิจารณาว่า เวลาที่มีอยู่ควรถูกใช้ไปกับสิ่งใดจึงจะสอดคล้องกับคุณค่าที่แท้จริงของตนเอง การเรียนรู้ลักษณะนี้จึงมีบทบาทสำคัญต่อการวางรากฐานของการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีทิศทาง

2.3 ผลการเรียนรู้จากกิจกรรม “มรณสติ เพื่อนสนิทที่ชื่อว่าความตาย”

กิจกรรมนี้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ เพราะเป็นการนำประเด็นเรื่องความตายมาใช้โดยตรงในฐานะเครื่องมือใคร่ครวญชีวิต ผู้เรียนได้เผชิญกับคำถามว่า การตระหนักว่าชีวิตมีจุดสิ้นสุดส่งผลต่อการใช้ชีวิตในปัจจุบันอย่างไร

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เรียนจำนวนมากตระหนักถึง คุณค่าของเวลา และ การใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท เด่นชัดขึ้น ผู้เรียนสะท้อนว่าการคิดถึงความตายมิได้ทำให้รู้สึกสิ้นหวัง หากกลับทำให้เห็นว่าชีวิตมีข้อจำกัด จึงควรใช้เวลาที่มีอยู่ให้คุ้มค่า ทำสิ่งสำคัญตั้งแต่วันนี้ และหันกลับมาทบทวนว่าตนเองกำลังใช้ชีวิตอย่างมีความหมายเพียงใด

ข้อค้นพบในส่วนนี้ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้เรื่องมรณสติทำหน้าที่เปลี่ยนความหมายของ “ความตาย” จากสิ่งที่น่ากลัว ไปเป็น “สัญญาณเตือนใจ” ที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของปัจจุบันขณะมากขึ้น กระบวนการเรียนรู้ลักษณะนี้จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงความเข้าใจเรื่องความตายเข้ากับการพัฒนาวิถีชีวิตอย่างมีสติ

2.4 ผลการเรียนรู้จากกิจกรรม “รับมือพายุอารมณ์”: การจัดการความสูญเสีย

เมื่อผู้เรียนได้พิจารณาความไม่แน่นอนของชีวิตและความหมายของความตายแล้ว กิจกรรมนี้ทำหน้าที่ขยายการเรียนรู้ไปสู่มิติทางอารมณ์ โดยเฉพาะการเผชิญกับความสูญเสีย ความเศร้า ความผิดหวัง และประสบการณ์ยากลำบากในชีวิต

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้การรับรู้อารมณ์ของตนเอง การยอมรับความเศร้า ความผิดหวัง หรือความทุกข์ว่าเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ และเริ่มใช้สติและเหตุผลในการจัดการกับอารมณ์ดังกล่าวมากขึ้น ผู้เรียนสะท้อนว่าการได้พูดคุย แลกเปลี่ยน และไตร่ตรองประสบการณ์ทางอารมณ์ช่วยให้มองปัญหาอย่างเป็นระบบมากขึ้น ไม่จมอยู่กับอารมณ์เพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ ยังพบว่ากิจกรรมนี้ช่วยส่งเสริมความเข้าใจต่ออารมณ์และความทุกข์ของผู้อื่น ผู้เรียนหลายคนสะท้อนว่าตนเองเริ่มเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น และตระหนักว่าการให้กำลังใจหรือการสื่อสารเชิงบวกอาจมีความสำคัญมากต่อคนที่กำลังเผชิญความสูญเสีย ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า ความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายมิได้พัฒนาเฉพาะในระดับปัจเจก แต่ยังขยายไปสู่มิติความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วย

2.5 ผลการเรียนรู้จากกิจกรรม “ส่งต่อสันติภาพสู่โลก”

กิจกรรมสุดท้ายทำหน้าที่ขยายผลการเรียนรู้จากระดับประสบการณ์ส่วนบุคคลไปสู่ระดับสังคม โดยเชื่อมโยงประเด็นคุณค่าของชีวิตกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การเคารพความแตกต่าง และบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการเคารพชีวิตของผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจ และการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในสังคมมากขึ้น ผู้เรียนสะท้อนว่า การเข้าใจคุณค่าของชีวิตมิได้หมายถึงเพียงการดูแลชีวิตของตนเองเท่านั้น หากยังรวมถึงการให้เกียรติผู้อื่น เคารพความแตกต่าง และร่วมกันสร้างบรรยากาศของความเข้าใจในสังคม

อีกทั้ง ผู้เรียนบางส่วนยังเชื่อมโยงประเด็นดังกล่าวกับแนวคิดเรื่องสันติภาพและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมอาจเริ่มจากการกระทำเล็ก ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การช่วยเหลือกัน การลดความรุนแรงทางคำพูด หรือการรับฟังกันอย่างเข้าใจ กิจกรรมนี้จึงช่วยขยายขอบเขตของความตระหนักรู้จากระดับชีวิตส่วนตนไปสู่ความรับผิดชอบต่อสังคม

2.6 สรุปการพัฒนาความตระหนักรู้ของนักเรียนภายใต้กระบวนการ PBL

เมื่อพิจารณาผลการเรียนรู้จากทั้ง 5 กิจกรรมร่วมกัน พบว่า กระบวนการเรียนรู้แบบ PBL มีลักษณะเป็นเส้นทางพัฒนาการที่ต่อเนื่องและมีทิศทางชัดเจน กล่าวคือ เริ่มจากการทำความเข้าใจสัจธรรมของชีวิตและความไม่เที่ยง ขยายไปสู่การตีความคุณค่าและความหมายของชีวิต ต่อด้วยการตระหนักถึงความสำคัญของเวลาและการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท จากนั้นพัฒนาไปสู่ความสามารถในการกำกับอารมณ์เมื่อเผชิญความสูญเสีย และต่อยอดสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเห็นอกเห็นใจในระดับสังคม

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมิได้เพียงส่งเสริมความรู้หรือการคิดวิเคราะห์เชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างความหมายใหม่เกี่ยวกับชีวิตและความตายจากประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองอย่างเป็นระบบ

ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล (Triangulation)

เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากหลายแหล่ง โดยเปรียบเทียบประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับการบันทึกสะท้อนคิดของผู้เรียน ผลการวิเคราะห์พบว่า ประเด็นหลักที่สังเคราะห์ได้จากข้อมูลทั้งสองแหล่งมีความสอดคล้องกันในระดับสูงในหลายธีมสำคัญ

ธีมที่ปรากฏอย่างเด่นชัดและสอดคล้องกันมาก ได้แก่ ความไม่เที่ยง/ไตรลักษณ์ และ การเห็นคุณค่าของเวลา/ความไม่ประมาท ข้อมูลจากทั้งการสัมภาษณ์และการสะท้อนคิดต่างสนับสนุนว่า ผู้เรียนใช้กรอบคิดเรื่องความไม่เที่ยงในการทำความเข้าใจชีวิต และใช้การตระหนักถึงความตายเป็นแรงกระตุ้นให้จัดลำดับความสำคัญของชีวิตใหม่อย่างมีสติ

ในส่วนของธีม การจัดการอารมณ์เมื่อเผชิญความสูญเสีย พบความสอดคล้องในระดับปานกลางถึงสูง กล่าวคือ แม้ผู้เรียนส่วนหนึ่งสะท้อนประเด็นนี้อย่างชัดเจนทั้งในบทสัมภาษณ์และบันทึกสะท้อนคิด แต่ระดับความลุ่มลึกของการสะท้อนอารมณ์ภายในยังแตกต่างกันระหว่างแต่ละคน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลทั้งสองแหล่งยังคงสนับสนุนไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการรับรู้อารมณ์และการกำกับตนเอง

ส่วนธีม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ก็พบความสอดคล้องในระดับสูงเช่นกัน โดยผู้เรียนเชื่อมโยงคุณค่าของชีวิตกับการเคารพความแตกต่าง การช่วยเหลือกัน และการสร้างสังคมที่สงบสุข

การบรรจบกันของข้อมูลจากหลายแหล่งดังกล่าวช่วยยืนยันว่า ข้อค้นพบหลักของการวิจัยมิได้เกิดจากการตีความจากแหล่งข้อมูลใดแหล่งหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่มีความสอดคล้องกัน จึงช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยโดยรวม

สรุปผลการวิจัยโดยรวม

โดยสรุป ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายใน 3 มิติสำคัญ ได้แก่ ความเข้าใจ ทัศนคติ และพฤติกรรม กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถอธิบายความหมายของชีวิตและความตายได้ทั้งในเชิงข้อเท็จจริง เชิงคุณค่า และเชิงสัจธรรม มีแนวโน้มยอมรับความตายในฐานะส่วนหนึ่งของธรรมชาติของชีวิตมากขึ้น และสะท้อนแนวโน้มการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีเป้าหมาย เห็นคุณค่าของเวลา ดูแลตนเอง และเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น

ในขณะเดียวกัน ผลการวิเคราะห์ตามลำดับกิจกรรมการเรียนรู้แบบ PBL ยังชี้ให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการก่อรูปความตระหนักรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่การเปิดพื้นที่ให้เผชิญสัจธรรมของชีวิต การตั้งคำถามต่อคุณค่าของการดำรงอยู่ การใช้ความตายเป็นกรอบใคร่ครวญการใช้ชีวิต การพัฒนาความสามารถในการรับมือกับความสูญเสีย ไปจนถึงการขยายมุมมองสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม

กล่าวได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นแนวทางที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงลึก และเอื้อต่อการก่อรูปความตระหนักรู้ของผู้เรียนอย่างชัดเจนในระดับความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย มีสติ และไม่ประมาท

5. อภิปรายผล

1. อภิปรายผลความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตาย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า ความตระหนักรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับชีวิตและความตายปรากฏในลักษณะของกระบวนการที่เชื่อมโยงกันระหว่าง ด้านความเข้าใจ ด้านทัศนคติ และด้านพฤติกรรมหรือแนวโน้มการดำเนินชีวิต โดยผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตและความตายเข้ากับประสบการณ์ของตนเอง และสะท้อนความหมายของชีวิตในมิติที่ลึกซึ้งมากขึ้น

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบ Constructivism ซึ่งอธิบายว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านประสบการณ์และการปฏิสัมพันธ์กับ

สิ่งแวดล้อม (Piaget, 1972) กล่าวคือ เมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสพิจารณาและสะท้อนประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตและความตาย จึงสามารถสร้างความเข้าใจใหม่ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตจริงของตนเองได้

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky (1978) ที่อธิบายว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น โดยในกระบวนการเรียนรู้ของการวิจัยครั้งนี้ ผู้เรียนได้ร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนมุมมอง และสะท้อนประสบการณ์ในชั้นเรียน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้ขยายความเข้าใจจากมุมมองของตนเองไปสู่มุมมองที่หลากหลายมากขึ้น

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความตระหนักรู้เรื่องชีวิตและความตายของผู้เรียนไม่ได้เกิดจากการรับรู้ข้อมูลเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ เชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ชีวิต การสะท้อนคิด และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถตีความและให้ความหมายต่อชีวิตได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2.อภิปรายผลการจัดการเรียนรู้แบบ Problem-Based Learning

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) สามารถส่งเสริมการพัฒนาความตระหนักรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับชีวิตและความตายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านความเข้าใจ ทัศนคติ และแนวโน้มพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต (Savery et al., 1995)

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Barrows และTamblyn (1980) ซึ่งอธิบายว่า PBL เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาที่มีความหมาย และใช้กระบวนการสืบค้น วิเคราะห์ และอภิปรายเพื่อสร้างความเข้าใจด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกและสามารถเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์จริงได้

นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นยังสอดคล้องกับแนวคิด Experiential Learning ของ Kolb (1984) ซึ่งอธิบายว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านวงจรของประสบการณ์ ได้แก่ การเผชิญประสบการณ์จริง การสะท้อนคิด การสร้างแนวคิด และการนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในกิจกรรมการเรียนรู้แบบ PBL ที่ผู้เรียนได้เผชิญสถานการณ์ วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสะท้อนประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตและความตาย

เมื่อพิจารณาผลการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม พบว่ากิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 5 แผนมีบทบาทต่อการพัฒนาความตระหนักรู้ของผู้เรียนในลักษณะที่ต่อเนื่องกัน ดังนี้

2.1.กิจกรรมสัจธรรมและไตรลักษณ์

กิจกรรมนี้ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจแนวคิดเรื่องความไม่เที่ยงของชีวิตและความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถมองปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตด้วยเหตุผลและสติ ลดการยึดติดกับเหตุการณ์หรือความรู้สึกในระยะสั้น

2.2 กิจกรรมคุณค่าของชีวิต

กิจกรรมนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งคำถามและสะท้อนความหมายของชีวิตผ่านการอภิปรายและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งผลให้ผู้เรียนขยายมุมมองเกี่ยวกับคุณค่าของชีวิตจากมิติภายนอก เช่น ความสำเร็จหรือวัตถุ ไปสู่มิติภายใน เช่น ความสัมพันธ์ ความสุข และการทำประโยชน์ต่อผู้อื่น

2.3 กิจกรรมมรณสติ

กิจกรรมนี้ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงความไม่แน่นอนของชีวิตและเห็นคุณค่าของเวลาที่มีอยู่ ส่งผลให้ผู้เรียนมีแนวโน้มใช้ชีวิตอย่างมีสติและไม่ประมาท รวมทั้งให้ความสำคัญกับการใช้เวลาปัจจุบันอย่างมีความหมายมากขึ้น

2.4 กิจกรรมการจัดการความสูญเสียหรือรับมือพายุอารมณ์

กิจกรรมนี้ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้การรับรู้และจัดการกับอารมณ์ของตนเองเมื่อเผชิญกับความสูญเสียหรือความผิดหวัง ผู้เรียนสามารถใช้สติและเหตุผลในการพิจารณาสถานการณ์ และมีความเข้าใจต่อความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

2.5 กิจกรรมสันติภาพและ SDGs

กิจกรรมนี้ช่วยขยายความตระหนักรู้ของผู้เรียนจากระดับปัจเจกไปสู่ระดับสังคม โดยผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการเคารพความแตกต่าง การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

เมื่อพิจารณาผลการเรียนรู้โดยรวม พบว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ประกอบด้วยกิจกรรมทั้ง 5 แผนก่อให้เกิดพัฒนาการของผู้เรียนในลักษณะต่อเนื่อง เริ่มจากการทำความเข้าใจสัจธรรมของชีวิต การให้ความหมายกับคุณค่าของการดำรงชีวิต การตระหนักถึงความไม่แน่นอนของเวลา การเรียนรู้การจัดการอารมณ์เมื่อเผชิญความสูญเสีย และการขยายความตระหนักรู้ไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เผชิญสถานการณ์ที่มีความหมายต่อชีวิตจริง ได้วิเคราะห์ปัญหา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสะท้อนคิดจากประสบการณ์ของตนเอง ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งด้านความเข้าใจ ทัศนคติ และแนวโน้มพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและเห็นคุณค่าของชีวิตมากยิ่งขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสามารถส่งเสริมความตระหนักรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับชีวิตและความตายได้อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ในการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชีวิต คุณค่า และการดำเนินชีวิต ครูผู้สอนควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เผชิญสถานการณ์ปัญหาที่ใกล้ตัว ได้สืบค้นข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสะท้อนคิดจากประสบการณ์ของตนเองอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ควรจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยทางอารมณ์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ได้อย่างเปิดกว้าง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงลึกและสามารถเชื่อมโยงความรู้กับการดำเนินชีวิตจริงได้อย่างมีความหมาย อันจะนำไปสู่การพัฒนาความเข้าใจ ทัศนคติ และแนวโน้มพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและเห็นคุณค่าของชีวิตมากยิ่งขึ้น (Creswell et al., 2018)

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2566). *รายงานสถานการณ์สุขภาพจิตของประชากรไทย.* https://dmh.go.th/report/

นิธยกุลเศษ ตีรพัฒน์. (2562). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานในประเด็นประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด].

นภาพร พรหมบุญ. (2563). *ผลของการจัดการเรียนรู้มรณศึกษาที่มีต่อทัศนคติเรื่องความตายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].

ปุณณฎา พันธ์สี. (2561). *ผลของการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเรื่องปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พุทธทาสภิกขุ. (2500). *คู่มือมนุษย์.* ธรรมสภา.

ศิริพร วงศ์สายตา. (2562). *ผลของการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานที่มีต่อความตระหนักในคุณค่าชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

ศุภมาศ มูลทอง. (2563). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายในนักเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครพนม. *วารสารการพยาบาลตำรวจและการสาธารณสุข, 10*(2), 45–58.

สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. (2562). ความชุกภาวะซึมเศร้าและความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายในนักเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 63*(1), 12–23.

เหล่าพิเดช, อ., & ศิริสัมพันธ์, อ. (2560). ผลของการใช้ปัญหาเป็นฐานในการเรียนรู้เรื่องปัญหาสังคมไทยต่อความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. *วารสารการศึกษาปัญหาและพัฒนาการ, 3*(1), 101–115.

Barrows, H. S., & Tamblyn, R. M. (1980). *Problem-based learning: An approach to medical education.* Springer Publishing Company.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Cheng, F. K. (2017). Buddhist insights into life and death: Overcoming death anxiety. *Athens Journal of Social Sciences, 4*(1), 67–88. https://doi.org/10.30958/ajss.4-1-4

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). SAGE Publications.

DeMaranville, J., Wongpakaran, T., Wongpakaran, N., & Wedding, D. (2025). Buddha image meditation is a potent predictor for mental health outcomes: A cross-sectional study among Thai high-school students. *PLOS ONE, 20*(6), Article e0326432. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0326432

Dolmans, D. H. J. M., De Grave, W., Wolfhagen, I. H. A. P., & Van der Vleuten, C. P. M. (2005). Problem-based learning: Future challenges for educational practice and research.

Medical Education, 39(7), 732–741. https://doi.org/10.1111/j.1365-2929.2005.02205.x

Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-based learning: What and how do students learn? *Educational Psychology Review, 16*(3), 235–266. https://doi.org/10.1023/B:EDPR.0000034022.16470.f3

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* Prentice-Hall.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry.* SAGE Publications.

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd ed.). SAGE Publications.

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). SAGE Publications.

Piaget, J., & Inhelder, B. (1969). *The psychology of the child* (H. Weaver, Trans.). Basic Books.

Savery, J. R., & Duffy, T. M. (1995). Problem-based learning: An instructional model and its constructivist framework. *Educational Technology, 35*(5), 31–38.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Harvard University Press.

Research Paper
JBER Scope: Education

การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักรู้อัตลักษณ์ชุมแสง ผ่านซีรีส์ “กรงกรรม”

Learning Management to Foster Awareness of Chum Saeng Local Identity through the Television Series Krong Kam

พรรณธิภา บุญสุข[1*], วศิน ปัญญาวุฒิตระกูล[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย

Phanthipha Boonsuk[1*], Wasin Phunyawuttrakul[2]
[1,2]Naresuan University, Thailand
✉: * Phanthipha667@nu.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 09 May 2026; Revised: 23 May 2026; Accepted: 22 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การค้นคว้าอิสระ เรื่อง การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักรู้อัตลักษณ์ชุมแสงผ่าน ซีรีส์ “กรงกรรม” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อออกแบบและจัดการเรียนรู้โดยใช้ซีรีส์ กรงกรรม เป็นสื่อหลักในการสร้างความตระหนักรู้ด้านอัตลักษณ์ชุมชน และ 2) เพื่อพัฒนาความเข้าใจและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นชุมแสงให้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมแสงชนูทิศ จังหวัดนครสวรรค์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ซีรีส์ “กรงกรรม” เป็นฐาน และแบบสอบถามวัดความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ท้องถิ่นชุมแสง ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ซีรีส์ กรงกรรม เป็นฐาน สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ครบทั้ง 3 มิติ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน ความตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของอัตลักษณ์ท้องถิ่น และเจตคติรวมถึงพฤติกรรมที่สะท้อนความภาคภูมิใจในชุมชน โดยนักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหากับบริบทชีวิตจริง เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น และแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ในการสื่อสารอัตลักษณ์ของตนเอง สะท้อนให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยสามารถเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างความตระหนักรู้อัตลักษณ์ชุมชนในบริบทการศึกษาระดับมัธยมศึกษาได้อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ชุมชน, ละครโทรทัศน์, ความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม

Abstract

This independent study aimed to: (1) design and implement learning management using the television series Krong Kam as the primary instructional medium to enhance awareness of community identity, and (2) develop students’ understanding and pride in the local identity of Chum Saeng. The target group consisted of 30 Grade 10 students from Chumsaengchanutit School, Nakhon Sawan Province, during the second semester of the 2025 academic year,

selected through purposive sampling. The research instruments included lesson plans based on the television series and a questionnaire measuring awareness of Chum Saeng's local identity. The findings revealed that learning activities based on the series effectively developed students in three dimensions: knowledge and understanding of community identity, awareness of the value and significance of local identity, and attitudes and behaviors reflecting pride in their community. Students were able to connect the content to their real-life context, recognize the value of local culture, and creatively communicate their community identity. The results indicate that contemporary media can serve as an effective pedagogical tool for enhancing community identity awareness in secondary social studies education.

Keywords: Community Identity, Television Drama, Cultural Awareness

1. บทนำ

อัตลักษณ์ชุมชน (Community Identity) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตน ความโดดเด่น และคุณค่าที่แตกต่างของแต่ละชุมชน โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวเป็นผลรวมจากวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความรู้สึกผูกพัน ความสามัคคี และความภาคภูมิใจร่วมกันของคนในสังคม (Smith, 2001) การมีอัตลักษณ์ชุมชนที่เข้มแข็ง จึงไม่เพียงเป็นรากฐานของการดำรงอยู่ของชุมชน หากแต่ยังเป็นกลไกที่ช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาความเป็นเอกลักษณ์ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้คนรุ่นใหม่จำนวนมากเริ่มละเลยและห่างเหินจากวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนเอง โดยเฉพาะเยาวชน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสื่อดิจิทัลและวัฒนธรรมต่างถิ่นที่เข้ามามีบทบาทมากขึ้น (Hall, 1997) ปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดความเสี่ยงที่อัตลักษณ์ชุมชนอาจเลือนหายหรือถูกลดทอนคุณค่า หากไม่ได้รับการส่งเสริมและปลูกฝังความตระหนักรู้ตั้งแต่ในวัยเรียน

อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมด้วยภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม ชุมแสงจึงเคยเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญในอดีต มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยวิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ผูกพันธ์กับสายน้ำ การทำเกษตรกรรม การค้าขายในตลาดโบราณ รวมถึงการสืบสานความเชื่อและประเพณีที่ยังคงปรากฏในปัจจุบัน เช่น งานบุญประเพณีท้องถิ่น ประเพณีทำบุญกลางบ้าน และศิลปะการแสดงพื้นบ้าน สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าชุมแสงเป็นพื้นที่ ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งควรค่าแก่การเรียนรู้และอนุรักษ์ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563) ในแง่การจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อที่ใกล้ตัวและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนถือเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยสร้างแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ โดยทฤษฎีการเรียนรู้จากสื่อ (Media-based Learning) ชี้ให้เห็นว่าสื่อบันเทิงสามารถเป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่ช่วยเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Mayer, 2009) การใช้ละครหรือภาพยนตร์ในชั้นเรียนจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการสังเกต การตีความ และการสะท้อนคิดจากบริบทในสื่อ และสามารถนำมาเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้การใช้สื่อบันเทิงที่ผู้เรียนเข้าถึงง่าย เช่น ซีรีส์โทรทัศน์ ถือเป็นแนวทางที่สามารถสร้างแรงจูงใจและเชื่อมโยงผู้เรียนกับบริบท

จริงได้ (Mayer, 2009) อย่างไรก็ตาม มีข้อถกเถียงว่าสื่อบันเทิงอาจสะท้อนภาพท้องถิ่นอย่างโรแมนติไซส์ ผู้สอนจึงควรบูรณาการทั้งสื่อและการเรียนรู้ภาคสนามเพื่อป้องกันการตีความที่คลาดเคลื่อน

ซีรีส์เรื่อง “กรงกรรม” ซึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ในปี พ.ศ. 2562 นับเป็นสื่อที่มีคุณค่าต่อการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากเนื้อหาของเรื่องสะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ และความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในยุคทศวรรษ 2500–2510 โดยมีฉากและบรรยากาศที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอชุมแสง ไม่ว่าจะเป็นตลาดริมน้ำ บ้านเรือนสถาปัตยกรรมไม้แบบโบราณ หรือประเพณีชุมชนที่ถ่ายทอดผ่านตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง

ละครเรื่องนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงความบันเทิง แต่ยังเป็น “สื่อทางวัฒนธรรม” เพราะสะท้อนวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของผู้คนในทศวรรษ 2500–2510 พร้อมทั้งบรรยากาศตลาดริมน้ำ ศาลเจ้า และเรือนโบราณของอำเภอชุมแสง การบูรณาการซีรีย์นี้เข้ากับกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Kolb, 1984) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Kemmis & McTaggart, 1988) จะช่วยให้ผู้เรียนไม่เพียงรับรู้แต่ยังสะท้อนคิดและปรับใช้กับชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้ว่าซีรีส์ “กรงกรรม” จะสร้างกระแสให้ผู้คนภายนอกพื้นที่เกิดความสนใจ และรู้จักอำเภอชุมแสงมากขึ้น แต่ในมิติของนักเรียนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จริง กลับพบว่าความเข้าใจต่อรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนตนเองยังคงอยู่ในระดับผิวเผิน นักเรียนจำนวนหนึ่งรับรู้เรื่องราวของชุมแสงผ่านสื่อบันเทิงในลักษณะของเรื่องเล่าหรือความบันเทิงเท่านั้น โดยยังไม่ได้เชื่อมโยงเนื้อหาในสื่อกับบริบททางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชุมชนจริงอย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้ความตระหนักรู้ในคุณค่าและความสำคัญของอัตลักษณ์ท้องถิ่นยังไม่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน

สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่าง “การรับรู้ผ่านสื่อ” กับ “ความเข้าใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง” ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนาในกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นอย่างอำเภอชุมแสง หากสามารถนำสื่อที่นักแรียนคุ้นเคยมาใช้เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ และเชื่อมโยงเข้ากับข้อมูลทางประวัติศาสตร์และบริบทของชุมชนจริง ก็จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ใฝ่รู้ และตระหนักถึงคุณค่าของอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น

การบูรณาการสื่อบันเทิงเช่น “ซีรีส์กรงกรรม” เข้ากับการจัดการเรียนรู้มีศักยภาพที่จะช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้แก่นักเรียน เนื่องจากนักเรียนสามารถเรียนรู้ผ่านกระบวนการ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” (Experiential Learning) ของ Kolb (1984) ที่เน้นการได้สัมผัสประสบการณ์ตรง การสะท้อนคิด และการนำไปปรับใช้จริง ซึ่งเมื่อผนวกเข้ากับแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ของ Kemmis และ McTaggart (1988) ที่เน้นการวางแผน ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผล ก็จะยิ่งทำให้การจัดการเรียนรู้มีความเป็นระบบ และสามารถประเมินพัฒนาการด้านความตระหนักรู้ของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง “การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักรู้อัตลักษณ์ชุมแสงผ่าน ซีรีส์ “กรงกรรม” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ผสมผสานภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่นเข้ากับสื่อบันเทิงที่ผู้เรียนสนใจ มุ่งพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ที่ผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับสื่อบันเทิง เพื่อสร้างทั้งความรู้

ความเข้าใจ ความภาคภูมิใจ และความผูกพันธ์ต่อชุมชนของตนเอง ตลอดจนเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งเน้นการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนการสอนเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อออกแบบและจัดการเรียนรู้โดยใช้ซีรีส์กรงกรรมเป็นสื่อหลักในการสร้างความตระหนักรู้ด้านอัตลักษณ์ชุมชน

2. เพื่อพัฒนาความเข้าใจและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นชุมแสงให้แก่นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการทางการศึกษา (Educational Action Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ซีรีส์ “กรงกรรม” เป็นฐานในการสร้างความตระหนักรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นชุมแสง โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ ปีการศึกษา 2568 จำนวน 260 คน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 30 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกจากนักเรียนที่สมัครเข้าร่วมชุมนุม “กรงกรรมศึกษา อัตลักษณ์ชุมแสง” เนื่องจากเป็นกลุ่มผู้เรียนที่มีความสนใจในบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ซีรีส์ “กรงกรรม” เป็นฐาน แผนการจัดการเรียนรู้พัฒนาขึ้นจากแนวคิดการเรียนรู้จากสื่อ (Media-based Learning Theory) และแนวคิดการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองทางสังคม (Social Constructivism) โดยมีองค์ประกอบ ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา ขั้นตอนกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และเกณฑ์การประเมินผล

2) แบบสอบถามวัดความตระหนักรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นชุมแสง เป็นแบบสอบถามมาตรประมาณค่าแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ ครอบคลุม 3 มิติ ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน, ความตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของอัตลักษณ์ท้องถิ่น และเจตคติและพฤติกรรมที่สะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยมีการกำหนดระดับความคิดเห็นและค่าน้ำหนักคะแนนมีดังนี้ คือ

เห็นด้วยที่สุด	5	คะแนน
เห็นด้วย	4	คะแนน
ปานกลาง	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยเลย	1	คะแนน

ซึ่งการแปลผลค่าเฉลี่ยใช้เกณฑ์การแบ่งช่วงคะแนนเท่ากัน โดยกำหนดช่วงคะแนนเท่ากับ 0.80 ต่อระดับ เพื่อใช้ในการอธิบายระดับความตระหนักรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นของผู้เรียน

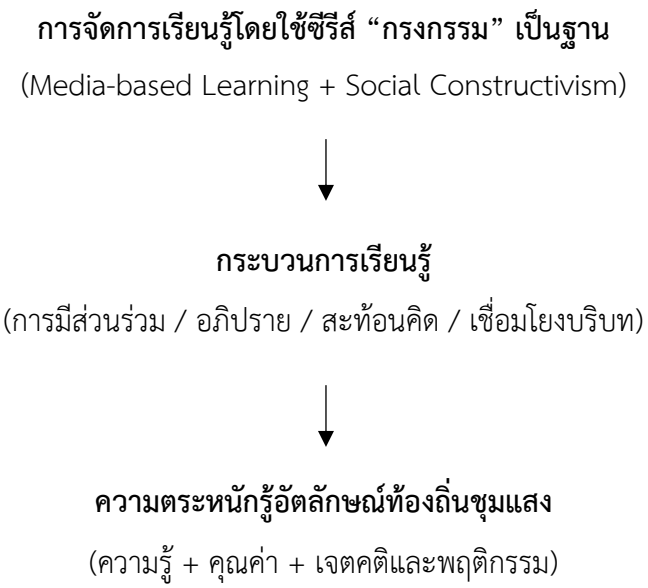
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ ได้แก่ ก่อนการจัดการเรียนรู้ (Pre-test) ผู้วิจัยให้นักเรียนตอบแบบสอบถามวัดความตระหนักรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นชุมแสง เพื่อประเมินระดับการรับรู้ของผู้เรียนก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้, ระหว่างการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ซีรีส์ “กรงกรรม” เป็นฐาน พร้อมทั้งใช้แบบสังเกตพฤติกรรม และบันทึกภาคสนามในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม การอภิปราย และการสะท้อนความคิดเห็นของผู้เรียนตลอดกระบวนการเรียนรู้ และหลังการจัดการเรียนรู้ (Post-test) ภายหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยให้นักเรียนตอบแบบสอบถามฉบับเดิมอีกครั้ง เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลก่อนการเรียน และดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เรียนบางส่วนเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้และมุมมองต่ออัตลักษณ์ชุมชน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณข้อมูลจากแบบสอบถามถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่ออธิบายระดับความตระหนักรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นของผู้เรียน, การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรม บันทึกภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ถูกวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่ออธิบายลักษณะการรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของผู้เรียนที่สะท้อนความเข้าใจและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ชุมชน, การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาสังเคราะห์ร่วมกัน เพื่ออธิบายประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ซีรีส์ “กรงกรรม” เป็นฐานในการพัฒนาความตระหนักรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นชุมแสงของผู้เรียน

3.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้ศึกษาได้จัดทำขึ้น จำนวน 5 ชั่วโมง สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสร้างความตระหนักรู้ด้านอัตลักษณ์ชุมชน โดยการจัดกิจกรรมแบ่งออกเป็นลำดับขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อม การศึกษาภาคสนาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไปจนถึงการต่อยอดการเรียนรู้ ซึ่งช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการเรียนรู้ โดยมีข้อสรุปดังนี้

ชั่วโมงที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม จากการจัดกิจกรรมกระตุ้นความคิดด้วยการรับชมและวิเคราะห์ฉากจากซีรีย์ นักเรียนกลุ่มตัวอย่างสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาที่ปรากฏในเรื่องกับบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนได้อย่างมีเหตุผลและหลากหลายมิติ ทั้งด้านวิถีชีวิตเศรษฐกิจแบบค้าขายชุมชนตลาด ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ระบบอาวุโส ความเชื่อเรื่องบุญกรรม ตลอดจนบทบาทหญิงชายในครอบครัว

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันในชั้นเรียนประกอบกับคำถามชี้นำของครู ส่งผลให้นักเรียนสามารถดึงประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นของตนออกมาอธิบาย เปรียบเทียบ และวิพากษ์ได้อย่างเหมาะสม บรรยากาศการเรียนรู้เป็นไปในลักษณะเปิดกว้าง นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นเคารพความเห็นต่าง และมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง ซึ่งสะท้อนถึงการเตรียมความพร้อมทางความคิดก่อนลงพื้นที่ศึกษาภาคสนามได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมดังกล่าวจึงมีส่วนสำคัญในการวางฐานความรู้ (Prior Knowledge) และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ อันเป็นทักษะสำคัญของการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษา

2. ขั้นกระตุ้นความคิด ในกิจกรรม “ถอดรหัส อัตลักษณ์ผ่านฉากกรงกรรม” โดยครูคัดเลือกฉากจากซีรีย์ กรงกรรม ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมแสง เช่น ตลาดเก่า ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ชุมแสง วิถีชีวิตครอบครัว การค้าขาย แล้วให้นักเรียนรับชมเป็นช่วง ๆ จากนั้นนักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม วิเคราะห์และอภิปรายว่า ฉากดังกล่าวสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนในด้านใดบ้าง เช่น ด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ หรือความสัมพันธ์ ของผู้คนผล

จากการจัดกิจกรรมพบว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ในระดับสูง สามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากซีรีส์กับบริบทจริงของชุมชนได้อย่างมีเหตุผล และเกิดการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องในชั้นเรียน นอกจากนี้การเรียนรู้ผ่านสื่อบันเทิงควบคู่กับการศึกษาภาคสนามยังช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชนของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

ลักษณะพัฒนาการที่สะท้อนจากคำตอบของนักเรียนข้างต้น สามารถจำแนกอัตลักษณ์เป็นด้านวิถีชีวิตความเชื่อ และความสัมพันธ์ การวิเคราะห์ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงของสังคม และการเชื่อมโยงสื่อกับข้อมูลภาคสนามได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจเชิงลึกมากกว่าการบอกเล่าเนื้อหาในละคร

ขั้นศึกษาภาคสนาม ชั่วโมงที่ 2 และชั่วโมงที่ 3 พบว่า จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ในพื้นที่ชุมชนชุมแสง นักเรียนกลุ่มตัวอย่างสามารถปฏิบัติกิจกรรมตามกระบวนการที่กำหนดได้อย่างเหมาะสมและเป็นระบบ โดยดำเนินการสังเกต สอบถาม และบันทึกข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ตามฐานที่ได้รับมอบหมาย เช่น บริเวณตลาดเก่า พื้นที่ชุมชนดั้งเดิม และสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมในอำเภอ ชุมแสง นักเรียนแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น ใบงานตามรอยกรงกรรมด้วยเทคนิค 5W1H1L แบบบันทึกการสังเกต และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับคนในชุมชน โดยสามารถสรุปสาระสำคัญและถ่ายทอดข้อมูลที่ได้อย่างเป็นลำดับขั้น

ในด้านผลการเรียนรู้เชิงเนื้อหา นักเรียนสามารถระบุลักษณะอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่

1. ด้านวิถีชีวิต เช่น รูปแบบการประกอบอาชีพค้าขายในตลาดดั้งเดิม การดำรงชีวิตแบบเครือญาติ และการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน

2. ด้านความเชื่อและวัฒนธรรม เช่น ความศรัทธาทางศาสนา ประเพณีท้องถิ่น และค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูและการเคารพผู้ใหญ่

3. ด้านความสัมพันธ์ของผู้คน เช่น ความผูกพันระหว่างครอบครัว การช่วยเหลือเกื้อกูล และบทบาทของผู้นำชุมชน

นอกจากนี้ นักเรียนสามารถเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างภาพสะท้อนชุมชนที่ปรากฏในซีรีส์ กรงกรรม กับบริบทจริงของชุมชนชุมแสงได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยยกตัวอย่างประกอบอย่างชัดเจน เช่น ความเหมือนในด้านบรรยากาศชุมชนตลาดและความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความแตกต่างในด้านบทบาททางสังคมของคนรุ่นใหม่ เทคโนโลยีสื่อสาร และรูปแบบการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลายมากขึ้นในปัจจุบัน

ผลการจัดกิจกรรมในชั่วโมงที่ 2–3 จึงสะท้อนให้เห็นว่า การเรียนรู้ภาคสนามมีส่วนช่วยพัฒนาทักษะการสังเกต การคิดวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ และการสร้างองค์ความรู้จากบริบทจริงของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นนำเสนอและสะท้อนผลการเรียนรู้ ชั่วโมงที่ 4 จากกิจกรรมการนำเสนอผลการศึกษาภาคสนาม นักเรียนแต่ละกลุ่มสามารถถ่ายทอดข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และบันทึกข้อมูลในพื้นที่ชุมชนชุมแสงได้อย่างเป็นระบบ โดยจัดลำดับเนื้อหาครอบคลุมประเด็นด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมและความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน ชุมแสง ได้อย่างชัดเจนและมีเหตุผลประกอบ

นักเรียนสามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้จริงกับฉาก เหตุการณ์ และประเด็นทางสังคมที่ปรากฏในซีรีย์ กรงกรรม ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยยกตัวอย่างเปรียบเทียบทั้งในมิติของความเหมือนและความแตกต่าง เช่น บรรยากาศชุมชนตลาด ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ บทบาทของผู้ใหญ่ในครอบครัว ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบันที่ได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีและวิถีชีวิตสมัยใหม่

ในช่วงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นักเรียนมีส่วนร่วมในการตั้งคำถาม เสนอข้อสังเกต และสะท้อนคิดต่อข้อมูลของกลุ่มอื่นอย่างสร้างสรรค์ การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection) ทำให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของอัตลักษณ์ท้องถิ่น เห็นพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตามบริบทเวลา รวมทั้งเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสื่อวัฒนธรรมกับความเป็นจริงทางสังคมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นความตระหนักรู้ทางความคิด (Metacognition) และการเชื่อมโยงความรู้กับตนเอง

ผลการจัดกิจกรรมในชั่วโมงที่ 4 จึงสะท้อนว่า กระบวนการนำเสนอและสะท้อนคิดมีส่วนสำคัญในการสังเคราะห์องค์ความรู้จากภาคสนาม เชื่อมโยงกับสื่อการเรียนรู้ และเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นในมิติที่หลากหลาย ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม อันสอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาการคิดวิเคราะห์และการสร้างความหมายจากบริบทจริงของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นต่อยอดการเรียนรู้ ชั่วโมงที่ 5 พบว่า จากการต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ซีรีส์กรงกรรม และการศึกษาภาคสนามในพื้นที่ชุมชน ชุมแสง พบว่า นักเรียนสามารถสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ความสัมพันธ์ และมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มาถ่ายทอดผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างมีความหมายและสอดคล้องกับบริบทจริง ผลงานของนักเรียนสะท้อนความเข้าใจอัตลักษณ์ท้องถิ่นในหลายมิติ อาทิ

งานเพ้นท์จานปาสเตอร์ลาย “แม่ย้อย–เรณู” ซึ่งถ่ายทอดภาพตัวละครหลักจากซีรีย์ในฐานะสัญลักษณ์ของบทบาทหญิงไทย ค่านิยมครอบครัว และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมอดีต เชื่อมโยงกับบริบทครอบครัวดั้งเดิมของชุมชน

พวงกุญแจ “เอ็งกอ” ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากบริบทตลาดและวัฒนธรรมการค้าขายในชุมชน สะท้อนภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นและความเป็นชุมชนตลาดเก่า การออกแบบการแสดงในงานประเพณีเจ้าพ่อ

เจ้าแม่ชุมแสง ซึ่งแสดงถึงความศรัทธา ความเชื่อ และความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนในการสืบสานประเพณี

ผลงานสื่อผสมภาพโมเสกจากกระดาษลังและกระดาษแก้ว ชื่อ“ชุมแสงบ้านฉัน” ที่นำเสนอภาพการเดินทางมายังชุมแสงโดยรถไฟ ที่แสดงให้เห็นถึงจุดเด่นในการเดินทางมายังเมืองรอง คือ อำเภอชุมแสง ผ่านการจัดวางองค์ประกอบศิลป์อย่างสร้างสรรค์ สื่อถึงความผูกพันและความภาคภูมิใจในบ้านเกิด

การสร้างสรรค์ผลงานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนมิได้เพียงรับรู้ข้อมูลเชิงเนื้อหา แต่สามารถตีความและแปลงองค์ความรู้เป็นสัญลักษณ์ทางศิลปะที่สื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้จากการสะท้อนความคิดผ่านกิจกรรม Exit Ticket และแบบประเมินหลังเรียน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่แสดงความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นชุมชนของตน ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และเห็นบทบาทของตนเองในฐานะเยาวชนที่จะมีส่วนร่วมสืบสานอัตลักษณ์ชุมชนในอนาคต

กล่าวโดยสรุปว่า การจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 5 ชั่วโมง ซึ่งบูรณาการการวิเคราะห์ซีรีส์ “กรงกรรม” เป็นสื่อหลักควบคู่กับการศึกษาภาคสนามในพื้นที่ชุมชน ชุมแสง และกิจกรรมสร้างสรรค์ผลงาน สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ด้านอัตลักษณ์ชุมชนได้อย่างเป็นลำดับขั้นและเป็นรูปธรรม

กระบวนการเรียนรู้เริ่มจากการกระตุ้นความคิดและเชื่อมโยงประสบการณ์เดิม ผ่านการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรมในสื่อ ต่อเนื่องสู่การลงพื้นที่สังเกต สอบถาม และเก็บข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้จริง ทำให้นักเรียนสามารถเปรียบเทียบภาพสะท้อนในสื่อกับบริบทจริงของชุมชนได้อย่างมีเหตุผล และพัฒนาองค์ความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ความสัมพันธ์ และพัฒนาการของชุมชน

ในขั้นการนำเสนอและสะท้อนผลการเรียนรู้ นักเรียนแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นข้อค้นพบของตนเอง ขณะที่ขั้นต่อยอดการเรียนรู้ผ่านการสร้างสรรค์ผลงานและการสะท้อนคิด (Exit Ticket) สะท้อนพัฒนาการทั้งในด้านความรู้ (Knowledge) เจตคติ (Attitude) และความตั้งใจปฏิบัติ (Intention to Act) โดยผู้เรียนสามารถถ่ายทอดความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า และแสดงความตั้งใจในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน

ดังนั้น ผลการศึกษาครั้งนี้จึงชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสื่อร่วมสมัยกับบริบทจริงของชุมชน สามารถเสริมสร้างความตระหนักในอัตลักษณ์ท้องถิ่นของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุมทั้งมิติความรู้ ความรู้สึก และแนวโน้มพฤติกรรม อันสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาจากแบบสอบถามความตระหนักรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการภายหลังการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ PKS3L โดยใช้ซีรีส์ กรงกรรม เป็นสื่อหลัก ควบคู่กับการศึกษาบริบทจริงของชุมชนชุมแสง พบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านความตระหนักรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างชัดเจนและเป็นลำดับขั้น ครอบคลุมทั้ง 3 มิติสำคัญ ดังนี้

มิติที่ 1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน พบว่า

1. นักเรียนสามารถอธิบายประวัติความเป็นมา พัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนได้ถูกต้อง

2. นักเรียนสามารถจำแนกองค์ประกอบของอัตลักษณ์ เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี ภาษา ความสัมพันธ์ในครอบครัว และโครงสร้างทางสังคม

3. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตสู่ปัจจุบันได้อย่างมีเหตุผล

4. นักเรียนสามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากสื่อกับหลักฐานหรือข้อมูลภาคสนามได้อย่างสอดคล้อง

กล่าวโดยสรุปว่า พัฒนาการในมิตินี้แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความเข้าใจเชิงลึกมากกว่าการจดจำข้อมูล และสามารถอธิบายความหมายและบริบทของอัตลักษณ์ชุมชนได้อย่างมีโครงสร้าง

มิติที่ 2 ความตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของอัตลักษณ์ท้องถิ่น พบว่า

1. นักเรียนตระหนักว่าอัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นรากฐานของความเป็นตัวตนและความภาคภูมิใจ

2. นักเรียนเห็นความสำคัญของการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อดั้งเดิม

3. นักเรียนแสดงความเข้าใจว่าการพัฒนาสังคมควรดำเนินควบคู่กับการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม

4. นักเรียนสะท้อนความรู้สึกผูกพัน หวงแหน และเห็นความสำคัญของสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

กล่าวโดยสรุปว่า พัฒนาการในมิตินี้แสดงถึงการเปลี่ยนผ่านจาก “การรับรู้ข้อมูล” ไปสู่ “การตระหนักในคุณค่า” ซึ่งเป็นระดับความเข้าใจเชิงจิตสำนึก

มิติที่ 3 เจตคติและพฤติกรรมที่สะท้อนความภาคภูมิใจในชุมชน พบว่า

1. นักเรียนเรียนแสดงทัศนคติเชิงบวกต่อชุมชน และรู้สึกภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นของตน

2. นักเรียนมีความเต็มใจในการมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชน

3. นักเรียนแสดงความตั้งใจที่จะอนุรักษ์ เผยแพร่ หรือพัฒนาชุมชนโดยไม่ทำลายอัตลักษณ์เดิม

4. นักเรียนบางส่วนสะท้อนแนวคิดในการเป็น “ผู้สืบสาน” คุณค่าทางวัฒนธรรมให้คนรุ่นต่อไป

กล่าวโดยสรุปว่า มิตินี้สะท้อนการพัฒนาจากระดับความคิดและความรู้สึก ไปสู่แนวโน้มการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการเรียนรู้ด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่น เมื่อพิจารณาทั้งสามมิติร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวม โดยเริ่มจากการมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง นำไปสู่ความตระหนักในคุณค่า และต่อยอดเป็นเจตคติและพฤติกรรมที่สะท้อนความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองอย่าง

ชัดเจน แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถส่งเสริมความตระหนักรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ และมีความหมายต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง การจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ความตระหนัก และเจตคติที่ดีต่ออัตลักษณ์ท้องถิ่นชุมแสงได้อย่างครอบคลุมทั้งสามมิตินี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืน

5. อภิปรายผล

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักรู้อัตลักษณ์ชุมชนผ่านซีรีส์กรงกรรม เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการแนวคิดทางการศึกษาหลายมิติ ทั้งด้านสื่อ ประสบการณ์ การมีส่วนร่วมของผู้เรียน และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนมิได้หยุดอยู่เพียงการรับรู้ข้อมูล หากแต่พัฒนาไปสู่ความเข้าใจ ความตระหนัก และการเห็นคุณค่าของรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง

ประการแรก ผลการศึกษาที่พบว่านักเรียนสามารถอธิบายลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนชุมแสงได้ชัดเจนขึ้น สามารถอธิบายได้โดยผ่านแนวคิดการเรียนรู้จากสื่อ (Media-based Learning) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการนำเสนอข้อมูลผ่านภาพและเสียงควบคู่กันช่วยกระตุ้นการรับรู้และเสริมสร้างความเข้าใจได้ชัดเจนกว่าการสื่อสารด้วยข้อความเพียงอย่างเดียว การใช้ฉากในซีรีส์ที่สะท้อนบริบทของชุมแสง เช่น ตลาดริมน้ำ บ้านไม้โบราณ หรือศาลเจ้า จึงทำหน้าที่เป็น “ประสบการณ์จำลอง” ที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพวัฒนธรรมและบรรยากาศทางสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเชิงภาพ (Visual Literacy) และสามารถจดจำเนื้อหาได้ยาวนานยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผลการเรียนรู้ที่พบว่านักเรียนมีระดับความตระหนักรู้อัตลักษณ์ชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ยังสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิด Entertainment Education (Edutainment) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ผสานความบันเทิงเข้ากับการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมายทางการศึกษา กล่าวคือ สื่อบันเทิงที่มีเนื้อหาทางสังคมและวัฒนธรรมสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดคุณค่าและความหมายทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในกรณีของการศึกษาครั้งนี้ ซีรีส์กรงกรรมทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางทางวัฒนธรรม” ที่ช่วยลดระยะห่าง (Distancing) ระหว่างเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งมักถูกมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว กับภาพวิถีชีวิตของผู้คนที่ปรากฏผ่านตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง เมื่อนักเรียนได้เห็นเรื่องราวของครอบครัว การค้าขาย และวิถีชีวิตของชุมชนไทย – จีน ผ่านการเล่าเรื่องแบบละคร นักเรียนจึงสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์กับประสบการณ์ที่มีชีวิตและจับต้องได้ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจและความผูกพันต่อชุมชนในระดับที่ลึกยิ่งขึ้น

ประการที่สอง กระบวนการจัดกิจกรรมที่เริ่มจากการรับชมฉากในละคร การสะท้อนคิดผ่านการเขียนบันทึกและการอภิปรายกลุ่ม การสรุปเชิงแนวคิดโดยครู และการสร้างสรรค์ผลงานของผู้เรียน สอดคล้องกับ แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb ซึ่งอธิบายว่าการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ต้องผ่านวงจรการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ประสบการณ์ตรง การสะท้อนคิด การสร้างแนวคิดเชิงนามธรรม และการทดลองประยุกต์ใช้ ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์จากสื่อกับความรู้เชิงแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน และถ่ายทอดออกมาในรูปแบบผลงานสร้างสรรค์ของตนเองได้

ประการที่สาม การเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกประเด็นอัตลักษณ์ที่ตนสนใจ เช่น ตัวละครในซีรีส์ วิถีชีวิตของคนในชุมชน หรือสถานที่สำคัญของชุมแสง แล้วนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของ John Dewey และ Carl Rogers ซึ่งมองว่าการเรียนรู้ที่มีคุณภาพต้องเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตจริงของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของการเรียนรู้ (Ownership of Learning) และทำให้เนื้อหาทางวัฒนธรรมมีความหมายต่อชีวิตของตนเองมากยิ่งขึ้น

ประการที่สี่ กิจกรรมอภิปรายกลุ่มหลังการรับชมละคร สอดคล้องกับ แนวคิดสังคมวัฒนธรรมของ Vygotsky ที่มองว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และให้ความสำคัญกับภาษาและสื่อในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรม (Cultural Tools) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับฉาก เหตุการณ์ และคุณค่าที่ปรากฏในละคร รวมทั้งการเชิญปราชญ์ท้องถิ่นมาร่วมสนทนา ทำให้ผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบภาพแทนของชุมชนในสื่อ กับความเป็นจริงของชุมชนได้ ส่งผลให้การเรียนรู้ขยายจากมุมมองส่วนบุคคลไปสู่ความเข้าใจเชิงสังคมที่กว้างขึ้น

นอกจากนี้ การให้นักเรียนเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิถีชีวิตในละครกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ยังช่วยกระตุ้นกระบวนการสะท้อนคิดเชิงลึก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Peter Jarvis ที่อธิบายว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ ผลที่เกิดขึ้นคือผู้เรียนสามารถมองเห็นพลวัตของอัตลักษณ์ชุมชนในฐานะสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและเวลา

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าผลการศึกษาครั้งนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ชี้ให้เห็นบทบาทของสื่อภาพเคลื่อนไหวในการเสริมสร้างการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและอัตลักษณ์

ในบริบทของประเทศไทย ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาญณรงค์ แสงสุวรรณ (2561) ที่พบว่าการใช้ละครโทรทัศน์ซึ่งมีบริบททางสังคมใกล้เคียงกับชีวิตจริง ช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงความรู้ทางประวัติศาสตร์กับชีวิตประจำวันได้ชัดเจนขึ้น และส่งเสริมความตระหนักรู้ในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ (2562) ที่พบว่าละครโทรทัศน์สามารถสร้างพื้นที่ทางความหมายให้ผู้ชมตีความ อัตลกษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านเรื่องเล่าและภาพแทนทางสังคม

ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิภาดา ศรีบุญเรือง (2563) ที่พบว่าการใช้สื่อภาพยนตร์เป็นฐานในการเรียนรู้ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน และส่งเสริมทัศนคติ ที่ดีต่อการเรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนพล เกษมสุข (2565) ซึ่งพบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ละครโทรทัศน์เป็นฐานช่วยให้ผู้เรียนสะท้อนคุณค่าและอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน และส่งเสริมพฤติกรรมที่สนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรม ในระดับสากล ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Fisch (2004) ซึ่งเสนอแบบจำลอง Capacity Model of Children's Comprehension of Educational Content ที่อธิบายว่าการเรียนรู้จากสื่อโทรทัศน์สามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้เรียนได้รับการชี้นำให้เชื่อมโยงเนื้อหากับประสบการณ์ชีวิตจริง ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวคิดด้าน Media Education ของ Buckingham (2007) ที่ชี้ว่าสื่อภาพยนตร์และโทรทัศน์สามารถช่วยพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ และส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์

ทางวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Jenkins (2015) ที่พบว่าสื่อโทรทัศน์ซึ่งสะท้อนบริบทชีวิตของชุมชนท้องถิ่น สามารถสร้างความรู้สึกผูกพันและความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของผู้ชมได้อย่างมีนัยสำคัญ

กล่าวโดยสรุป การใช้ซีรีส์กรงกรรมเป็นฐานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสร้างความสนใจให้กับผู้เรียน หากแต่เป็นกระบวนการออกแบบการเรียนรู้ที่ผสานสื่อ ประสบการณ์ การมีส่วนร่วม และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความตระหนัก และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนของตนเองอย่างมีความหมายและยั่งยืน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปใช้ทางการศึกษา

จากผลการศึกษาที่พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านซีรีส์กรงกรรมสามารถพัฒนาความตระหนักรู้อัตลักษณ์ชุมชนของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ โรงเรียนในเขตอำเภอชุมแสงและพื้นที่ใกล้เคียงควรพิจารณานำแนวคิดการจัดการเรียนรู้ผ่านสื่อ (Media-based Learning) หรือสื่อบันเทิงเชิงการศึกษา (Entertainment Education / Edutainment) มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ การบูรณาการสื่อบันเทิงที่มีบริบทเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เช่น ซีรีส์ ละคร ภาพยนตร์ หรือสื่อดิจิทัลที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชน สามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหาทางวัฒนธรรมได้อย่างใกล้ชิดและมีความหมายมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยรักษากระแสความสนใจและความตระหนักรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนให้คงอยู่ต่อเนื่อง แม้กระแสของสื่อบันเทิงนั้นจะสิ้นสุดลงไปแล้วก็ตาม

นอกจากนี้ หน่วยงานทางการศึกษาในระดับเขตพื้นที่หรือท้องถิ่น อาจสนับสนุนให้โรงเรียนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทชุมชน เช่น การใช้สื่อเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การเชิญปราชญ์ชุมชนมาร่วมถ่ายทอดความรู้ หรือการจัดกิจกรรมเรียนรู้ภาคสนามในพื้นที่สำคัญของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของผู้เรียนอย่างยั่งยืน

6.2 ขยายกลุ่มตัวอย่างและบริบทการศึกษา

การศึกษาครั้งต่อไปควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายมากขึ้น เช่น โรงเรียนในเขตเมืองและชนบท หรือพื้นที่ที่มีบริบทวัฒนธรรมแตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบผลการพัฒนาความตระหนักรู้อัตลักษณ์ท้องถิ่นในบริบทที่หลากหลาย นอกจากนี้ อาจเลือกชุมชนอื่นนอกเหนือจากชุมแสง เพื่อศึกษาความแตกต่างของผลลัพธ์และความเหมาะสมของรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละบริบท

6.3 เปรียบเทียบสื่อประเภทต่าง ๆ

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการใช้ซีรีส์กับสื่อประเภทอื่น เช่น สารคดี ภาพยนตร์สั้น หรือสื่อดิจิทัลเชิงโต้ตอบ เพื่อวิเคราะห์ว่าสื่อประเภทใดส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ ความตระหนัก และเจตคติของผู้เรียนได้มากที่สุด รวมถึงศึกษาปัจจัยด้านความสนใจและแรงจูงใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อแต่ละประเภท

6.4 ศึกษาผลระยะยาว (Longitudinal Study)

ควรมีการติดตามผลในระยะยาวเพื่อประเมินว่าความตระหนักรู้และเจตคติที่เกิดขึ้นยังคงอยู่หรือไม่ และส่งผลต่อพฤติกรรมจริงของผู้เรียนในชีวิตประจำวันเพียงใด เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือการสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์

6.5 พัฒนาเครื่องมือวัดที่หลากหลาย

การวิจัยครั้งต่อไปอาจพัฒนาเครื่องมือวัดเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) หรือการประเมินจากชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึกและสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนในมิติด้านจิตพิสัยและพฤติกรรมได้อย่างรอบด้าน

6.6 บูรณาการรูปแบบการเรียนรู้อื่นเพิ่มเติม

อาจทดลองบูรณาการรูปแบบการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based Learning) หรือการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) ควบคู่กับการใช้สื่อ เพื่อศึกษาว่าการผสมผสานรูปแบบการสอนหลายแนวทางจะช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้อัตลักษณ์ชุมชนได้เข้มข้นยิ่งขึ้นหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2563). *รายงานสถานการณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศไทย.* กระทรวงวัฒนธรรม.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). *นโยบายและจุดเน้นการจัดการศึกษา.* กระทรวงศึกษาธิการ.

ชาญณรงค์ แสงสุวรรณ. (2561). การใช้ละครโทรทัศน์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. *วารสารศึกษาศาสตร์, 12*(2), 45–60.

ธนพล เกษมสุข. (2565). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ละครโทรทัศน์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น. *วารสารสังคมศึกษา, 15*(2), 33–50.

วิภาดา ศรีบุญเรือง. (2563). การใช้ภาพยนตร์เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน. *วารสารครุศาสตร์, 48*(3), 112–130.

สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์. (2562). ละครโทรทัศน์กับการสร้างความหมายทางวัฒนธรรม. *วารสารนิเทศศาสตร์, 37*(1), 78–95.

Buckingham, D. (2003). *Media education: Literacy, learning and contemporary culture.* Polity Press.

Fisch, S. M. (2004). *Children's learning from educational television: Sesame Street and beyond.* Lawrence Erlbaum Associates.

Hall, S. (Ed.). (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices.* SAGE Publications.

Jenkins, H., Ito, M., & boyd, d. (2016). *Participatory culture in a networked era: A conversation on youth, learning, commerce, and politics.* Polity Press.

Kemmis, S., & McTaggart, R. (1988). *The action research planner* (3rd ed.). Deakin University Press.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* Prentice-Hall.

Mayer, R. E. (2009). *Multimedia learning* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Smith, A. D. (1991). *National identity.* University of Nevada Press.

Research Paper
JBER Scope: Education

ความสัมพันธ์ระหว่างการมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 กรุงเทพมหานคร

The Relationship Between Optimism, Emotional Intelligence And Adversity Quotient Among Upper Secondary School Students In The Bangkok SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 2

อภิญญา ศรีชมภู[1*], พีสสลัลณ์ ธำรงศ์วรกุล[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

Apinya Srichompoo[1*], Phitsaran Thamrongworakun[2]
[1,2]Ramkhamhaeng University, Thailand
✉: * 6614671034@rumail.ru.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 10 May 2026; Revised: 24 May 2026; Accepted: 23 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับของการมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร และ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์ กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2568 จำนวน 285 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามการมองโลกในแง่ดี แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ และแบบสอบถามความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสหสัมพันธ์แบบสเปียร์แมน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร มีระดับการมองโลกในแง่ดี ($\bar{x}$ = 3.54, SD = 0.74) ความฉลาดทางอารมณ์ ($\bar{x}$ = 3.49, SD = 0.67) อยู่ในระดับมาก และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค ($\bar{x}$ = 3.44, SD = 0.74) อยู่ในระดับปานกลาง และ 2) การมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กันทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การมองโลกในแง่ดี, ความฉลาดทางอารมณ์, ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค

Abstract

This independent study aimed to 1) examine the levels of optimism, emotional intelligence, and adversity quotient among upper secondary school students in the Bangkok Secondary Educational Service Area 2 and 2) investigate the relationships among these variables. The sample consisted of 285 upper secondary school students selected through stratified random sampling during the 2025 academic year. The research instruments included an Optimism Questionnaire, an Emotional Intelligence Questionnaire, and an Adversity Quotient Questionnaire. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Spearman's rank correlation coefficient, with the level of statistical significance set at .05. The findings revealed that 1) the students' levels of optimism ($\bar{x}$ = 3.54, SD = 0.74) and emotional intelligence ($\bar{x}$ = 3.49, SD = 0.67) were high, while their adversity quotient ($\bar{x}$ = 3.44, SD = 0.74) was at a moderate level and 2) optimism, emotional intelligence, and adversity quotient were positively correlated at the .05 level of statistical significance.

Keywords: optimism, emotional intelligence, adversity quotient.

1. บทนำ

ข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (2025) ที่ระบุว่า นักเรียนในช่วงวัยรุ่นตอนปลายมีแนวโน้มเผชิญพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพหลายประการ เช่น การใช้สารเสพติดและการมีพฤติกรรมทางเพศที่มีความเสี่ยง โดยในปี พ.ศ. 2562 พบว่าเยาวชนอายุ 15–19 ปี ทั่วโลกมีอัตราการดื่มแอลกอฮอล์สูงถึงร้อยละ 22 และในปี พ.ศ. 2565 อัตราการใช้กัญชาในกลุ่มวัยรุ่นสูงกว่ากลุ่มผู้ใหญ่ โดยอยู่ที่ร้อยละ 5.5 เมื่อเทียบกับร้อยละ 4.4 ตามลำดับ กรมกิจการเด็กและเยาวชน (2024) รายงานว่า กรณีการถูกกระทำอนาจารหรือข่มขืนเป็นปัญหาที่ปรากฏในสื่อมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.49 ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน นอกจากนี้กรมสุขภาพจิต (2024) พบว่าเยาวชนอายุ 10-19 ปี มีภาวะซึมเศร้าและความเครียดในระดับที่น่ากังวล องค์การยูนิเซฟ (2024) รายงานว่า “การฆ่าตัวตาย” เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับที่ 3 ในกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยจากการสำรวจของ World Health Organization (2021) พบว่า นักเรียนอายุ 13–17 ปี ร้อยละ 17.6 มีความคิดที่จะฆ่าตัวตาย ปัญหาดังกล่าวในกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายอาจส่งผลกระทบต่อเนื่องไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ ทั้งสุขภาพทางกายและจิตใจที่เสื่อมถอย มีความเสี่ยงต่อการถูกแยกออกจากสังคม การตีตรา พฤติกรรมเสี่ยง อีกทั้งความวิตกกังวลและโรคซึมเศร้าอาจส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการเข้าเรียนและการเรียน การแยกตัวจากสังคมอาจทำให้ความรู้สึกโดดเดี่ยวและเหงารุนแรงขึ้น ภาวะซึมเศร้าอาจนำไปสู่การฆ่าตัวตาย การบาดเจ็บ การเข้าไปพัวพันกับอาชญากรรมหรือการเสียชีวิต ซึ่งความรุนแรงระหว่างบุคคลเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักของการเสียชีวิตของวัยรุ่นตอนปลาย ในปี 2021 ปัญหาด้านสุขภาพจิตและพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจึงเป็นความท้าทายสำคัญต่อการพัฒนาของประเทศ เนื่องจากนักเรียนกลุ่มนี้ถือเป็นทรัพยากรมนุษย์และกำลังแรงงานในอนาคต เมื่อประสบปัญหาดังกล่าว ย่อมส่งผลโดยตรงต่อผลิตภาพของแรงงานในอนาคต ซึ่งจะนำไปสู่การลดลงของรายได้รวมของประเทศ และเพิ่มภาระ

ทางการคลังของรัฐในการจัดสรรงบประมาณเพื่อการรักษาพยาบาลและฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม (UNICEF Thailand, 2024) นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวยังทำให้ภาครัฐจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายด้านการศึกษาและสาธารณสุขอย่างเร่งด่วน ส่งผลให้ทรัพยากรถูกเบี่ยงเบนจากการพัฒนาด้านอื่น ๆ และบั่นทอนทุนทางสังคมในระยะยาว ทำให้ประเทศประสบภาวะขาดแคลนบุคลากรคุณภาพและลดขีดความสามารถในการแข่งขันโดยรวม (กรมกิจการเด็กและเยาวชน, 2022) (Hfocus, 2024)

ขณะเดียวกันรายงานของ The Nation Thailand (2024) ระบุว่าหากประเทศไทยไม่สามารถแก้ไขปัญหานักเรียนและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) อาจต่ำกว่า 2 % ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศดำเนินไปอย่างเชื่องช้าและจำกัดศักยภาพในการสร้างรายได้ของประเทศในระยะยาว ปัจจุบันพบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคต่ำ มักประสบปัญหาหลายด้าน ทั้งความเครียด สุขภาพจิต การเรียนรู้และการปรับตัว โดยความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคต่ำมีความสัมพันธ์กับความเครียดทางวิชาการสูง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ขาดแรงจูงใจและความยืดหยุ่นในการแก้ปัญหา (Anju and Sahoo, 2023) นอกจากนี้ นักเรียนที่ตกเป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งยังพบว่ามีระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคอยู่ในระดับต่ำถึงร้อยละ 84 ซึ่งสะท้อนถึงความยากลำบากในการจัดการอารมณ์ การรับผิดชอบต่อปัญหา และการใช้พลังงานในการแก้ไขสถานการณ์ ส่งผลให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ เช่น ความเครียด ภาวะซึมเศร้า และความรู้สึกหมดหนทาง ปัญหาความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคที่ต่ำจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการเผชิญปัญหาและป้องกันผลกระทบ ทางจิตใจในระยะยาว Handayani et al. (2023) นอกจากนี้ การมองโลกในแง่ดียังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียนที่มีระดับการมองโลกในแง่ดีต่ำ มักมีแนวโน้มกังวล รู้สึกไร้ความสามารถ มองอุปสรรคเป็นภัยมากกว่าความท้าทาย ส่งผลให้ขาดแรงจูงใจ หลีกเลี่ยงการลงมือทำ และมีการปรับตัวต่อสถานการณ์ยากลำบากต่ำ ดังนั้นการมองโลกในแง่ดีจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัว การจัดการความเครียดและการพัฒนาทางจิตใจของวัยรุ่น การพัฒนาปัจจัยด้านบุคคลและการสนับสนุนด้านสังคมช่วยให้วัยรุ่นสามารถเผชิญกับอุปสรรคและความท้าทายในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับทั้งความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค และการมองโลกในแง่ดี คือความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence: EI) Cejudo et al. (2018) พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับความเครียด ความวิตกกังวลทางสังคม และคุณภาพชีวิตเชิงจิตใจ นักเรียนที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงสามารถจัดการอารมณ์ ความเครียด และปัญหาทางสังคมได้ดีกว่า ขณะที่นักเรียนที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำมักประสบปัญหาความเครียดและความวิตกกังวลสูง นอกจากนี้ปัจจัยของครอบครัวและโรงเรียนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ โดยการเลี้ยงดูเชิงบวกและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะช่วยเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Lee & Cha, 2025) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถใน

การเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานครโดยคาดหวังว่าผลการวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รวมถึงการพัฒนาโปรแกรมหรือกิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิตและความยืดหยุ่นทางจิตใจ ตลอดจนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองของนักเรียน นำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนมีการมองโลกในแง่ดี พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค สามารถจัดการปัญหาหรืออุปสรรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ (American Psychological Association, 2022; Glassie et al., 2024)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของการมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์ กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร จำนวน 1,082 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 285 คน ได้จากการคำนวณตามสูตรของ Krejcie & Morgan (1970) ที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความเป็นตัวแทนของประชากร โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล แบบประเมินการมองโลกในแง่ดี แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ แบบประเมินความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค ตรวจสอบเครื่องมือโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index: IOC) มีค่าความเที่ยงตรงอยู่ระหว่าง .67 – 1.00 จากผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า แบบประเมินที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีค่าความเที่ยงตรงที่สามารถวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและคำนวณค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัยโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .406 ถึง .849 ถึง ซึ่งแบบสอบถามทั้ง 3 ชุด มีค่าความเชื่อมั่นมากกว่า .70 หมายความว่านำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างได้ เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลและระดับคะแนนของตัวแปรที่ศึกษา คือ การมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

(Standard Deviation หรือ S.D.) และใช้สถิติเชิงอนุมานใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้สหสัมพันธ์แบบสเปียร์แมน (Spearman's rank correlation coefficient) เนื่องจากทดสอบการแจกแจงปกติของข้อมูลพบว่า ข้อมูลมีการแจกแจงเป็นโค้งไม่ปกติ กำหนดค่าการยอมรับทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05

4. ผลการวิจัย

ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็น ร้อยละ 47.7 รองลงมาเป็นเพศหญิง ร้อยละ 47.4 ด้านอายุ พบว่าส่วนใหญ่มีอายุ 16 ปี คิดเป็นร้อยละ 39.6 รองลงมาคืออายุ 17 ปี มีร้อยละ 29.8 ในส่วนของระดับชั้นเรียน พบว่าส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 คิดเป็นร้อยละ 35.4 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีร้อยละ 34.0 ส่วนแผนการเรียน พบว่าส่วนใหญ่เรียนในแผนมนุษยศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 71.6 รองลงมาคือแผนวิทยาศาสตร์–คณิตศาสตร์ มีร้อยละ 17.2 ตามลำดับ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร มีระดับคะแนนเฉลี่ยการมองโลกในแง่ดีโดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x}$ = 3.54, SD = 0.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า การมองโลกในแง่ดีอยู่ในระดับมากทุกมิติ ได้แก่ ความคงทนถาวร ($\bar{x}$ = 3.59, SD = 0.83) การแผ่ขยาย ($\bar{x}$ = 3.50, SD = 0.77) และส่วนบุคคล ($\bar{x}$ = 3.52, SD = 0.81)

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร มีระดับคะแนนเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.49, SD = 0.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า ด้านการรับรู้และการแสดงออกทางอารมณ์ ($\bar{x}$ = 3.62, SD = 0.79) ด้านการเข้าใจอารมณ์ ($\bar{x}$ = 3.55, SD = 0.78) และด้านการหลอมรวมอารมณ์เข้ากับการคิด ($\bar{x}$ = 3.44, SD = 0.78) มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการจัดการอารมณ์อย่างมีสติ ($\bar{x}$ = 3.37, SD = 0.76) มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร มีระดับคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.44, SD = 0.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือความอดทน ($\bar{x}$ = 3.52, SD = 0.86) รองลงมาคือผลกระทบ ($\bar{x}$ = 3.46, SD = 0.82) และสาเหตุและความรับผิดชอบต่อปัญหา ($\bar{x}$ = 3.62, SD = 0.82) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือการควบคุม ($\bar{x}$ = 3.17, SD = 0.82)

ความสัมพันธ์ระหว่างการมองโลกในแง่ดีกับความฉลาดทางอารมณ์ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า การมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .05 (r = .678) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่าการมองโลกในแง่ดีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทุกด้านเช่นกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (r = .787) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทุกด้านเช่นกัน

ความสัมพันธ์การมองโลกในแง่ดีกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของกลุ่มตัวอย่างพบว่า การมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคในภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (r = .698) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า การมองโลกในแง่ดีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้านเช่นกัน

5. อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่าการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x}$ = 3.54, SD = 0.74) สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีแนวคิดและทัศนคติในเชิงบวกต่อชีวิต มีความหวังและแรงจูงใจในการดำเนินชีวิต มองการเผชิญปัญหาเป็นโอกาสและความท้าทายที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ มีความมุ่งมั่นในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจ เห็นคุณค่าของการทำงานให้สำเร็จด้วยความพยายามและความอดทน ซึ่งระดับการมองโลกในแง่ดีที่บุคคลมีนั้นสามารถทำนายภาวะซึมเศร้าได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของสรีวัน ศุภฤกษ์ชาติกุลและคณะ (2564) พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงที่สุดของระดับการมองโลกในแง่ดี คือ ด้านความสำเร็จรองลงมาคือ อารมณ์ทางบวก ความหมายและจุดมุ่งหมายในชีวิต และเครือข่ายความสัมพันธ์ นอกจากนี้ Oberle et al. (2018) พบว่า นักเรียนที่รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อน ถูกกลั่นแกล้งน้อย และได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในโรงเรียน จะมีแนวโน้มมองโลกในแง่ดีมากกว่า โดยสภาพแวดล้อมทางสังคมที่อบอุ่นและมีความสัมพันธ์เชิงบวกในโรงเรียนเป็นตัวทำนายระดับการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในทำนองเดียวกัน Rincon Uribe et al. (2020) พบว่า วัยรุ่นที่มีระดับการมองโลกในแง่ดีสูง มีความเสี่ยงต่ำต่อการประสบกับภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ รวมถึงสามารถปรับตัวทางอารมณ์และสังคมได้ดีขึ้น

สำหรับความฉลาดทางอารมณ์ พบว่า มีระดับคะแนนเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.49, SD = 0.67) สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสามารถในการรับรู้ความหมาย ความสัมพันธ์ของอารมณ์ การหลอมรวมความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ การทำความเข้าใจ

อารมณ์ และการจัดการอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การคิด การตัดสินใจ แก้ปัญหา ควบคุมพฤติกรรมและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rajamani et al. (2024) พบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับสูง โดยร้อยละ 49 อยู่ในระดับดีมาก ร้อยละ 22 อยู่ในระดับดีเยี่ยม ร้อยละ 17 อยู่ในระดับปานกลาง และร้อยละ 12 อยู่ในระดับเหนือปานกลาง ในทำนองเดียวกัน วรงรอง ศรีศิริรุ่ง และดาริกา กูลแก้ว (2561) พบว่า วัยรุ่นมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับสูง โดยมีด้านความภาคภูมิใจในตนเองสูงที่สุด และพบองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ 8 ปัจจัย ได้แก่ 1) ความตั้งใจ 2) การปรับตัว 3) การควบคุมอารมณ์ 4) เหตุผล 5) ความเป็นตัวของตัวเอง 6) การบริหารความขัดแย้ง 7) การมองโลกในแง่ดี และ 8) การจัดการข้อโต้แย้ง ทั้งนี้พรรณปพร ลีวิโรจน์ และทัศนีย์ นิลสูงเนิน (2565) ศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์และปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องของนักเรียนที่ใช้สารเสพติดในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่านักเรียนที่ใช้สารเสพติดมีระดับความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับต่ำ สอดคล้องกับพิมพ์รัตน์ ธรรมรักษา และอาภาพร เผ่าวัฒนา (2562) พบว่า วัยรุ่นที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำมักมีปัญหาในการรับรู้และจัดการอารมณ์ จึงมีแนวโน้มทำพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การใช้สารเสพติด การพนัน และเพศสัมพันธ์ก่อนวัย การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ เช่น การตระหนักรู้อารมณ์ การจัดการอารมณ์ การสร้างแรงจูงใจ และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นแนวทางสำคัญในการลดและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น

ในส่วนของความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค พบว่า มีระดับคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.44, SD = 0.74) สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสามารถในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ในเวลาที่ต้องเผชิญกับความยากลำบาก สามารถแก้ไขปัญหาเพื่อให้ผ่านพ้นอุปสรรคและความยากลำบากด้วยสติ มีความพยายาม อดทน พากเพียรในการเอาชนะและรับมือกับความยากลำบาก อุปสรรค ปัญหา หรือความท้าทายต่างๆ ในชีวิตได้ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของวนิตา ขวัญสำราญ และคณะ (2568) พบว่านักเรียนมีระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ในทำนองเดียวกัน Zamri and Khairani (2020) พบว่า ภาพรวมระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักศึกษาอาชีวะอยู่ในระดับปานกลาง และ Kaur and Billing (2022) พบว่า นักเรียนมีระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาความแตกต่างตามประชากรศาสตร์ พบว่า นักเรียนหญิงมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคสูงกว่านักเรียนชาย นอกจากนี้นักเรียนในเขตเมืองมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคสูงกว่านักเรียนในชนบท และนักเรียนที่มาจากครอบครัวขยาย มีความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคสูงกว่านักเรียนจากครอบครัวเดี่ยว ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านเพศ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย และลักษณะครอบครัวมีอิทธิพลต่อระดับความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

อภิปรายผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตพื้นที่

การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานคร

สมมติฐานที่ 1 การมองโลกในแง่ดีมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นจึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 เนื่องจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีการมองโลกในแง่ดี ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณลักษณะทางจิตวิทยาเชิงบวก ที่มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มอารมณ์เชิงบวก เป็นทัศนคติที่ช่วยปกป้องบุคคลไม่ให้ตกอยู่ในสภาวะเฉื่อยชา สิ้นหวัง หรือซึมเศร้า สามารถปรับความคิด ความเชื่อหรืออารมณ์ของบุคคลต่อสถานการณ์ต่างๆ ไปในทางบวกได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chusnah and Maryam (2025) พบว่า การมองโลกในแง่ดีและการมีสติเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจของวัยรุ่น ขณะเดียวกัน Hinz et al. (2024) พบว่า การมองโลกในแง่ดีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิต ความพึงพอใจในชีวิต และการสนับสนุนทางสังคม และสัมพันธ์เชิงลบกับความวิตกกังวลและอาการทางกายภาพ และ Lledo et al. (2023) พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ การมองโลกในแง่ดี และความภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ ทำนองเดียวกัน Malouff and Schutte (2025) พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมองโลกในแง่ดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลที่มีความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ และจัดการอารมณ์ของตนเองได้ดี มักมีทัศนคติเชิงบวกต่ออนาคตมากกว่า ทั้งนี้ ความสัมพันธ์อาจเป็นแบบสองทาง คือ ความฉลาดทางอารมณ์ส่งเสริมการมองโลกในแง่ดี และการมองโลกในแง่ดีก็ช่วยเสริมความสามารถทางอารมณ์

สมมติฐานที่ 2 ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นจึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 เนื่องจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถแสดงสมรรถนะด้านการตระหนักรู้ในตนเอง การจัดการตนเอง การตระหนักรู้ทางสังคม และทักษะทางสังคม ได้อย่างเหมาะสมและสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตหรือการทำงานในสถานการณ์ต่าง ๆ มีการควบคุมและปรับอารมณ์ให้เหมาะสมต่อสถานการณ์เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดี สามารถรับมือกับความต้องการ ความท้าทายและแรงกดดันในชีวิตประจำวันได้สำเร็จ การจัดการอารมณ์ทั้งของตนเองและผู้อื่น ช่วยให้สามารถเข้าใจผู้อื่นได้ชัดเจนขึ้น และประยุกต์ใช้ความสามารถทางปัญญาควบคู่กับทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ประโยชน์จากอารมณ์สามารถสนับสนุนกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถสร้างชุดความคิดใหม่ ๆ เพื่อสนับสนุนการให้เหตุผลและการคิดเชิงกลยุทธ์ สามารถจูงใจตนเองให้พยายามต่อไปแม้เผชิญความยากลำบาก อดทนต่อความยากลำบาก ใช้เหตุผลเชิงนามธรรม แก้ปัญหา และการประมวลผลข้อมูลทางอารมณ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเองได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Matore and Khairani (2016) พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค ในทำนองเดียวกัน Mulyasari and Maryam (2023) พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคมีอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่า นักศึกษาที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง มักมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคได้ดีขึ้น นอกจากนี้ Sitsira-at (2020) พบว่า

ความฉลาดทางอารมณ์ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค และการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สะท้อนให้เห็นว่าฉลาดทางอารมณ์และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียน และ Latifa and Islami (2020) พบว่า ความเครียดทางวิชาการบางมิติส่งผลต่อการลดความสามารถในการเผชิญอุปสรรค ในขณะที่ความสามารถในการจัดการอารมณ์ของตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียน

สมมติฐานที่ 3 การมองโลกในแง่ดีมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นจึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 เนื่องจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความสามารถในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ในเวลาที่ต้องเผชิญกับความยากลำบาก โดยผู้ที่มีระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคในระดับสูงจะเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค แม้จะแพ้แต่ก็สามารถลุกขึ้นมาสู้ได้ใหม่ สามารถฟื้นตัวจากอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว มีพลังใจที่จะใช้สติปัญญา ความรู้ ความสามารถของตนในการแก้ไขและอดทนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจนกระทั่งผ่านพ้นปัญหานั้น ๆ ไป โดยมิได้มองว่าสิ่งที่แก้ไขนั้นตนจะเป็นผู้แพ้หรือผู้ชนะ เชื่อว่าสาเหตุของอุปสรรคเกิดขึ้นมาจากสาเหตุภายนอก และทุกปัญหาสามารถแก้ไขได้ จะไม่คิดทางลบหรือมองโลกในแง่ร้าย ไม่โทษตัวเอง มองปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Apriliyanti and Ahkam (2021) พบว่า การมองโลกในแง่ดีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนที่มีระดับความมองโลกในแง่ดีสูงมีแนวโน้มที่จะมีความสามารถในการจัดการกับความกดดันและอุปสรรคได้ดีกว่า ในทางกลับกันหากระดับการมองโลกในแง่ดีต่ำ ระดับความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค ก็มีแนวโน้มลดลงตามไปด้วย ทำนองเดียวกันวนิตา ขวัญสำราญ และคณะ (2568) พบว่า การมองโลกในแง่ดีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มองโลกในแง่ดีมักมีความสามารถในการจัดการกับอุปสรรคได้ดีกว่า นอกจากนี้ Rahmadina et al. (2023) พบว่า การมองโลกในแง่ดีมีอิทธิพลต่อความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคร้อยละ 69.3 สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนที่มีทัศนคติในแง่ดี จะมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคได้ดี

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการดำเนินการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง เพื่อประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมการมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์ต่อการเพิ่มระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียน ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างทักษะการเผชิญปัญหาได้อย่างเป็นระบบและมีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ

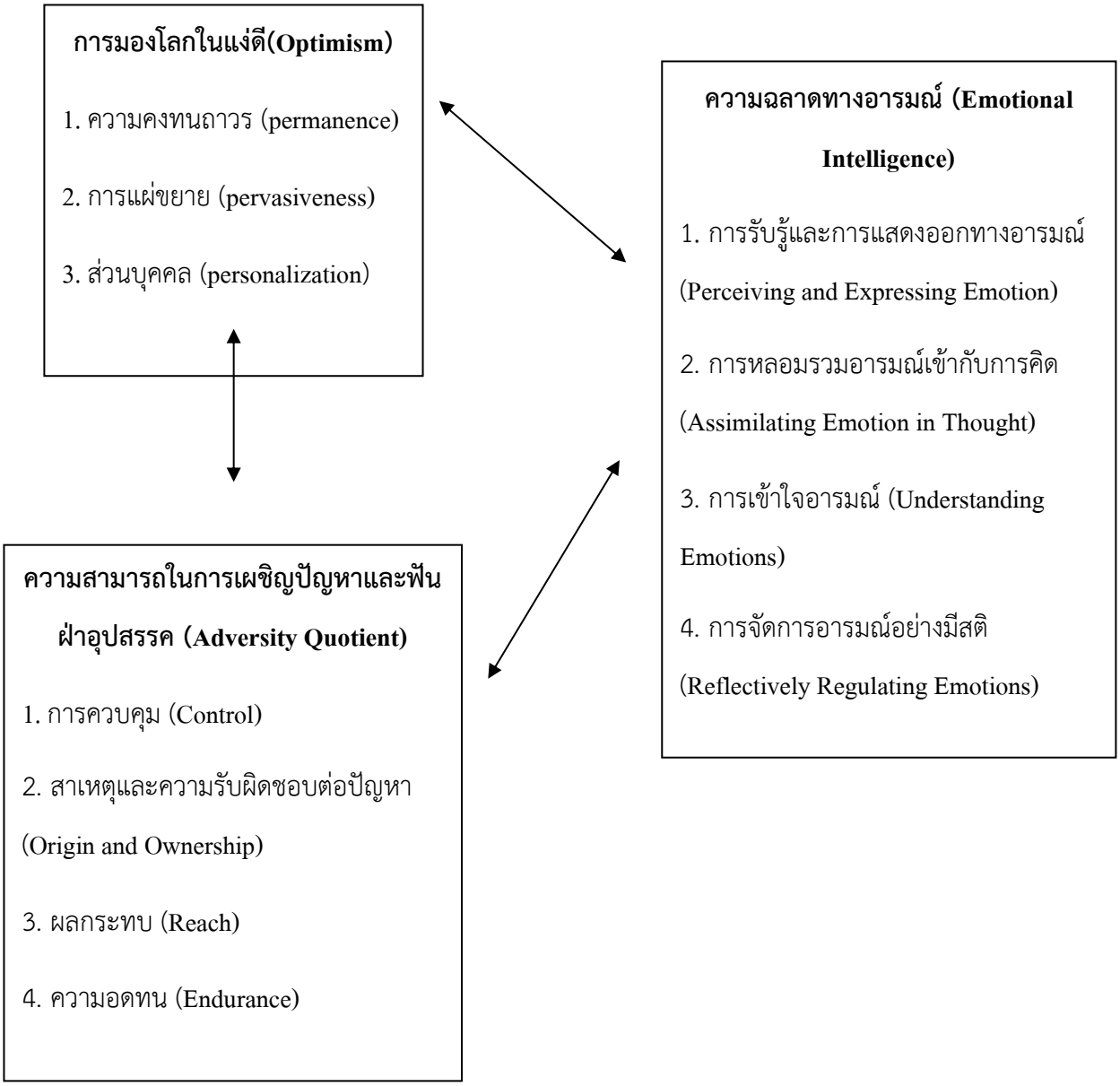
2. ควรมีการเปรียบเทียบผลการวิจัยระหว่างกลุ่มนักเรียนที่แตกต่างกันในด้านเพศ อายุ หรือระดับชั้นเรียน เพื่อศึกษาความแตกต่างในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และการมองโลกในแง่ดีในแต่ละช่วงวัย อันจะช่วยให้เข้าใจลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มและนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมหรือโปรแกรมที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนแต่ละเพศ และช่วงอายุ

6.2 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1. ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กรุงเทพมหานครอยู่ในระดับปานกลาง ควรมีการพัฒนาความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคเป็นทักษะชีวิตสำคัญสำหรับนักเรียน พร้อมทั้งสามารถกำหนดพฤติกรรมของนักเรียนและสนับสนุนการเติบโตทั้งทางวิชาการและส่วนบุคคลได้ สะท้อนถึงความจำเป็นในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาทักษะดังกล่าวให้เกิดกับนักเรียนมากยิ่งขึ้น

2. จากการวิจัยพบว่าการมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์ และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสัมพันธ์กัน ควรมีการบูรณาการแนวคิดเรื่องการมองโลกในแง่ดี ความฉลาดทางอารมณ์และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคเข้าไว้ในกิจกรรมการเรียนรู้หรือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม

กรอบแนวคิดการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2565). *รายงานสถานการณ์เด็กและเยาวชนของประเทศไทย พ.ศ. 2565.* กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. https://opendata.nesdc.go.th/dataset/126d22f2-0e39-4792-a213-d8023251d183/resource/c4a11fd3-8e41-421f-af65-915fa07f3348/download/28-2565.pdf

พรรณปพร ลีวิโรจน์, & ทัศนีย์ นิลสูงเนิน. (2565). การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนที่ใช้สารเสพติดในจังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารสังคมศาสตร์วิจัย, 13*(1), 36–53.

พิมพ์รัตน์ ธรรมรักษา, & อาภาพร เผ่าวัฒนา. (2562). ความฉลาดทางอารมณ์กับพฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น. *วารสารวิจัยสุขภาพและการพยาบาล, 35*(3), 212–221.

สรีวัน ศุภฤกษ์ชาติกุล, สกล วรเจริญศรี, & มณฑิรา จารุเพ็ง. (2564). การเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนวัยรุ่นโดยกิจกรรมแนะแนว. *ศึกษาศาสตร์ มมร, 9*(2), 241–252. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/edj/article/view/253590

American Psychological Association, Teachers of Psychology in Secondary Schools. (2022). *Positive psychology: A seven-lesson unit plan for high school psychology teachers.*

Anju, J., & Sahoo, J. (2023). Adversity quotient: A review of related literature. *International Journal of Scientific Research in Modern Science and Technology, 2*(10), 26–32. https://doi.org/10.59828/ijsrmst.v2i10.156

Apriliyanti, A. B., & Ahkam, M. A. (2021). Hubungan antara optimisme dengan adversity quotient (AQ) pada siswa sekolah menengah atas yang mengikuti ekstrakurikuler. *Pinisi Journal of Art, Humanity and Social Studies, 1*(1), 18–25.

Cejudo, J., Rodrigo-Ruiz, D., López-Delgado, M. L., & Losada, L. (2018). Emotional intelligence and its relationship with levels of social anxiety and stress in adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 15*(6), Article 1073. https://doi.org/10.3390/ijerph15061073

Chusnah, L., & Maryam, S. (2025). Optimism and mindfulness as predictors of psychological well-being among adolescents. *Journal of Educational, Health and Community Psychology, 14*(1), 45–56.

Glassie, S. L., & Schutte, N. S. (2024). The relationship between emotional intelligence and optimism: A meta-analysis. *International Journal of Psychology, 59*(3), 353–367. https://doi.org/10.1002/ijop.13108

Handayani, P. G., Wiyono, B. B., Muslihati, M., & Hambali, I. M. (2023). A synthesis of adversity quotient in student victims of bullying. *Pegem Journal of Education and Instruction, 13*(3), 168–175. https://doi.org/10.47750/pegegog.13.03.18

Hfocus. (2024, December 5). *เด็กไทยเผชิญสารพัดปัจจัยเสี่ยง เฉพาะ ก.ย. 67 พบข่าวเยาวชน 97 กรณี ถูกกระทำอนาจาร 16.49%.* https://www.hfocus.org/content//12/32422

Hinz, A., Friedrich, M., Glaesmer, H., Brendel, B., Nesterko, Y., & Ernst, J. (2024). Temporal stability of optimism and pessimism (LOT-R) over 6 years in the general population.

Frontiers in Psychology, 15, Article 1379651. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1379651

Kaur, H., & Billing, D. (2022). Adversity quotient among secondary school students in relation to gender and locality. *International Journal of Research in Social Sciences, 12*(4), 78–84.

Lee, K., & Cha, H. (2025). Factors affecting the emotional intelligence of adolescents during the COVID-19 pandemic: A descriptive study in South Korea. *Child Health Nursing Research, 31*(3), 176–186. https://doi.org/10.4094/chnr.2025.016

Matore, M. E. E. M., & Khairani, A. Z. (2016). The relationship between emotional intelligence and adversity quotient among polytechnic students. *Indian Journal of Science and Technology, 9*(47), 1–7.

Mulyasari, A., & Maryam, S. (2023). The relationship between emotional intelligence and adversity quotient in working students. *Psikologia: Jurnal Psikologi, 8*(2), 111–118.

Oberle, E., Guhn, M., Gadermann, A. M., Thomson, K., & Schonert-Reichl, K. A. (2018). Positive mental health and supportive school environments: A population-level longitudinal study of dispositional optimism and school relationships in early adolescence. *Social Science & Medicine, 214*, 154–161. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.06.041

Rahmadina, D. P., Jamain, R. R., & Novitawati, N. (2023). A contribution of optimism and social support to adversity quotient. *KONSELOR, 12*(3), 119–125. https://doi.org/10.24036/020231235-0-86

Rincón Uribe, F. A., Neira Espejo, C. A., & Pedroso, J. S. (2020). Role of optimism in adolescent mental health: A protocol for a systematic review. *BMJ Open, 10*(7), Article e036177. https://doi.org/10.1136/bmjopen-2019-036177

The Nation Thailand. (2024, November 24). *Thai children in crisis, threatening nation's future.* https://www.nationthailand.com/blogs/news/general/40043570

UNICEF Thailand. (2024). *Impact report 2024: From promise to progress.* https://www.unicef.org/thailand/reports/impact-report-2024

World Health Organization. (2025). *Mental health of adolescents.* https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health

Zamri, S. N. A. S., & Khairani, A. Z. (2020). Psychometric properties of the adversity quotient instrument among technical and vocational education and training (TVET) students

using the Rasch model. *International Journal of Evaluation and Research in Education, 9*(2), 316–325. https://doi.org/10.11591/ijere.v9i2.20533

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาชุดการสอนเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ รายวิชาหน้าที่พลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า

Development of an Instructional Package to Enhance Public Mind based on Sangahavatthu IV through Cooperative Learning for Grade 8 Students at Romklao School.

พรพรต อุปวงค์[1*], วิทยา ทองดี[2], ประยูร แสงใส[3], พระภานุพงศ์ ภทฺทโก (มูลราช)[4]

[1,2,3,4]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Pronpot Upawong[1*], Vitthaya Thongdee[2], Prayoon Saengsai[3], Phra Phanuphong Bhattako[4]
[1,2,3,4]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * Pronpot.upawong@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 11 May 2026; Revised: 25 May 2026; Accepted: 24 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดการสอนเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ รายวิชาหน้าที่พลเมือง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า ตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบจิตสาธารณะของนักเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยชุดการสอนที่พัฒนาขึ้น และ 3) ประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดการสอนดังกล่าว กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า จำนวน 33 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย ชุดการสอน แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ จำนวน 6 แผน แบบประเมินพฤติกรรมจิตสาธารณะ และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Dependent t-test) ผลการวิจัยพบว่า: 1. ชุดการสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 83.74/91.10 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ 2. จิตสาธารณะของนักเรียนหลังเรียนด้วยชุดการสอนที่พัฒนาขึ้น ($\bar{x}$ = 114.79, S.D. = 15.45) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{x}$ = 87.24, S.D. = 15.16) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดการสอนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.82, S.D. = 0.32) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการสอน รองลงมาคือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านเนื้อหา ตามลำดับ

คำสำคัญ: การพัฒนาชุดการสอน, จิตสาธารณะ, หลักสังคหวัตถุ 4, การเรียนรู้แบบร่วมมือ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to develop and determine the efficiency of an instructional package designed to enhance public mind based on Sangahavatthu IV through cooperative learning in the Civic Duty course for Grade 8 students at Romklao School, based on the 80/80 efficiency criteria; 2) to compare students' public mind before and after learning with the developed instructional package; and 3) to evaluate students' satisfaction with the instructional package. The target group consisted of 33 Grade 8 students at Romklao School, selected through purposive sampling. The research instruments included the instructional package, 6 cooperative learning lesson plans, a public mind behavior assessment form, and a satisfaction questionnaire. Data were analyzed using percentage, mean ($\bar{x}$) standard deviation (S.D.), and dependent samples t-test. The results of the research were as follows: 1. The efficiency of the developed instructional package (E_1/E_2) was 83.74/91.10, which exceeded the specified 80/80 criteria. 2. The students' public mind scores after learning with the instructional package ($\bar{x}$= 114.79, S.D. = 15.45) were significantly higher than those before learning ($\bar{x}$= 87.24, S.D. = 15.16) at the .01 level. 3. The overall satisfaction of the students toward the instructional package was at the highest level ($\bar{x}$= 4.82, S.D. = 0.32). When considering each aspect, all were at the highest level, with the teaching aspect receiving the highest mean, followed by instructional activities, measurement and evaluation, and content, respectively.

Keywords: Instructional Package Development, Public Mind, Sangahavatthu IV, Cooperative Learning

1. บทนำ

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ได้ส่งผลกระทบต่อค่านิยมของเยาวชน โดยเฉพาะการมุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ซึ่งขัดกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) และแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560–2579) ที่มุ่งเน้น "การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่" ให้มีคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ตามกรอบทักษะ 8Cs เพื่อเป็นรากฐานในการสร้างพลเมืองที่เข้มแข็งและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

การปลูกฝังจิตสำนึกดังกล่าวสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านการบูรณาการหลักธรรม "สังคหวัตถุ 4" ซึ่งเป็นหลักการสงเคราะห์และประสานความสามัคคีในสังคม ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา (พระจิรศักดิ์ ทีปธมฺโม, 2560) เมื่อนำมาใช้ร่วมกับ "การเรียนรู้แบบร่วมมือ" (Cooperative Learning) ที่เน้นปฏิสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยกันอย่างบวก จะช่วยเปลี่ยนการเรียนรู้จากนามธรรมไปสู่การปฏิบัติเชิงรุก ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเสียสละและผลประโยชน์ส่วนรวมผ่านกระบวนการกลุ่มอย่างชัดเจน

จากการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดหนองบัวลำภู พบปัญหานักเรียนบางส่วนขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เช่น การละเลยหน้าที่เวรประจำวันและการไม่ดูแลรักษาทรัพย์สินสาธารณะ แม้ที่ผ่านมาจะมีการสอดแทรกเนื้อหาคุณธรรมในหลักสูตร แต่ส่วนใหญ่มักเน้นการบรรยายตามทฤษฎีในลักษณะ Passive Learning ซึ่งไม่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในระดับปฏิบัติได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังขาดนวัตกรรมประเภท "ชุดการสอน" ที่บูรณาการหลักธรรมเข้ากับเทคนิคการสอนเชิงรุกอย่างเป็นระบบในรายวิชาหน้าที่พลเมือง ช่องว่างทางการเรียนรู้นี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจพัฒนา "ชุดการสอนเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ" เพื่อเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการบ่มเพาะพฤติกรรมจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของชุดการสอน เรื่อง การพัฒนาชุดการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ รายวิชาหน้าที่พลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดหนองบัวลำภู ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2.2 เพื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดการสอน เรื่อง การพัฒนาชุดการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดหนองบัวลำภู ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือในรายวิชาหน้าที่พลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดหนองบัวลำภู

2.3 เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาชุดการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือในรายวิชาหน้าที่พลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดหนองบัวลำภู

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ รายวิชาหน้าที่พลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1รูปแบบการศึกษาวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) โดยใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลังเรียน (The One Group Pretest – Posttest Design) ดังแผนแบบการวิจัยในตารางที่ 3.1 (Johnson et al., 1994)

ตารางที่ 3.1 แผนแบบการวิจัย The One Group Pretest – Posttest Design

กลุ่มเป้าหมาย	ทดสอบก่อนเรียน	การจัดการเรียนรู้	ทดสอบหลังเรียน
N	E_1	X	E_2

N หมายถึง กลุ่มเป้าหมาย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 33 คน

E_1 หมายถึง การทดสอบก่อนเรียน (Pre-test)

X หมายถึง การจัดการเรียนรู้ด้วยชุดการสอนและแผนการสอนแบบร่วมมือ จำนวน 6 แผ

E_2 หมายถึง การทดสอบหลังเรียน (Post-test)

3.2 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร : นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 33 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568

กลุ่มเป้าหมาย : ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยศึกษาจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้งหมด จำนวน 33 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยชุดการสอนเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 บูรณาการการเรียนรู้แบบร่วมมือ จำนวน 6 ชุด

1. แบบวัดระดับจิตสาธารณะ ครอบคลุมพฤติกรรม 6 ด้าน จำนวน 42 ข้อ (มาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ)

2. แบบสอบถามความพึงพอใจ แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการสอน เนื้อหา กิจกรรม และการวัดผล (มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ)

3.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา: นำเครื่องมือให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กับเนื้อหา โดยใช้ดัชนี IOC (ต้องมีค่า ≥ 0.50)

2. การหาประสิทธิภาพสื่อ : นำชุดการสอนไปหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ E_1/E_2 (80/80)

3.5 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้

1. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ : ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

2. ประสิทธิภาพของชุดการสอน : ใช้สูตร E_1/E_2

3. การเปรียบเทียบคะแนนจิตสาธารณะ : ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Dependent Samples t-test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

4. ความพึงพอใจ: วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$), และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยแปลผลตามเกณฑ์ 5 ระดับของ **บุญชม ศรีสะอาด**

4. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของชุดการสอน (E_1/E_2)

จากการพัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดการสอนเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดหนองบัวลำภู ปรากฏผลดังนี้

4.1.1 ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) : จากกิจกรรมระหว่างเรียน 6 กิจกรรม คะแนนเต็ม 60 คะแนน นักเรียนทำคะแนนเฉลี่ยได้ 50.24 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 83.74 (S.D. = 3.04)

4.1.2 ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) : จากการทดสอบหลังเรียน คะแนนเต็ม 126 คะแนน นักเรียนทำคะแนนเฉลี่ยได้ 114.79 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 91.10 (S.D. = 15.45)

สรุปได้ว่า ชุดการสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 83.74/91.10 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้

4.2 ผลการเปรียบเทียบจิตสาธารณะก่อนเรียนและหลังเรียน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยชุดการสอนที่พัฒนาขึ้น ปรากฏผลดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบคะแนนจิตสาธารณะก่อนเรียนและหลังเรียน (N = 33)

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.
ก่อนเรียน	126	87.21	15.16
หลังเรียน	126	114.79	15.45

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.1 พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 27.58 คะแนน เมื่อทดสอบด้วยสถิติ t-test พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อชุดการสอน

ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดการสอนเสริมสร้างจิตสาธารณะ สรุปได้ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดการสอนในภาพรวมและรายด้าน (N = 33)

รายการประเมินต่างๆ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	อันดับ
ด้านการสอน	4.85	0.23	มากที่สุด	1
ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน	4.84	0.35	มากที่สุด	2
ด้านการวัดและประเมินผล	4.81	0.48	มากที่สุด	3
ด้านเนื้อหาที่เรียน	4.76	0.32	มากที่สุด	4
ภาพรวม	4.82	0.32	ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด	

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการสอนเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ รายวิชาหน้าที่พลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า ผู้วิจัยสามารถนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลได้ดังนี้

5.1 ประสิทธิภาพของชุดการสอนที่พัฒนาขึ้น ชุดการสอนมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 83.74/91.10 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากชุดการสอนได้รับการออกแบบอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 เข้ากับการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ทำให้นักเรียนได้ฝึกฝนผ่านการปฏิบัติจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระณัฐวุฒิ ธมฺมปาโล** (ปากเมย) ที่พัฒนาชุดการสอนวิชาพระพุทธศาสนาและพบประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ และสอดคล้องกับ **พระสมุห์สุทธิศักดิ์ สมฺปณฺณเมธี** (คงมาก) ที่ระบุว่าการใช้รูปแบบการส่งเสริมจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการช่วยให้ประสิทธิภาพของรูปแบบ (E_1/E_2) สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เนื่องจากมีการจัดลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับระดับผู้เรียน

5.2 การเสริมสร้างจิตสาธารณะผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียนพบว่า ค่าเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{x}$ = 114.79) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{x}$ = 87.21) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สะท้อนว่าชุดการสอนส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมจิตสาธารณะได้จริงในทุกด้าน โดยมีเหตุผลสนับสนุนดังนี้ 1) การลงมือปฏิบัติจริง นักเรียนได้ฝึกพฤติกรรมผ่านกิจกรรมกลุ่ม เช่น การอาสาทำงาน (ทาน) และการช่วยเหลือสมาชิก (อัตถจริยา) สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura ที่เน้นการเรียนรู้จากการสังเกตและการเลียนแบบในสภาพแวดล้อมจริง 2) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้นักเรียนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน สอดคล้องกับทฤษฎีของ **Johnson & Johnson** และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ดนิตา ดวงวิไล** และ **พระปลัดภัครวัฒน์ สีลเตโช** ที่พบว่ารูปแบบ

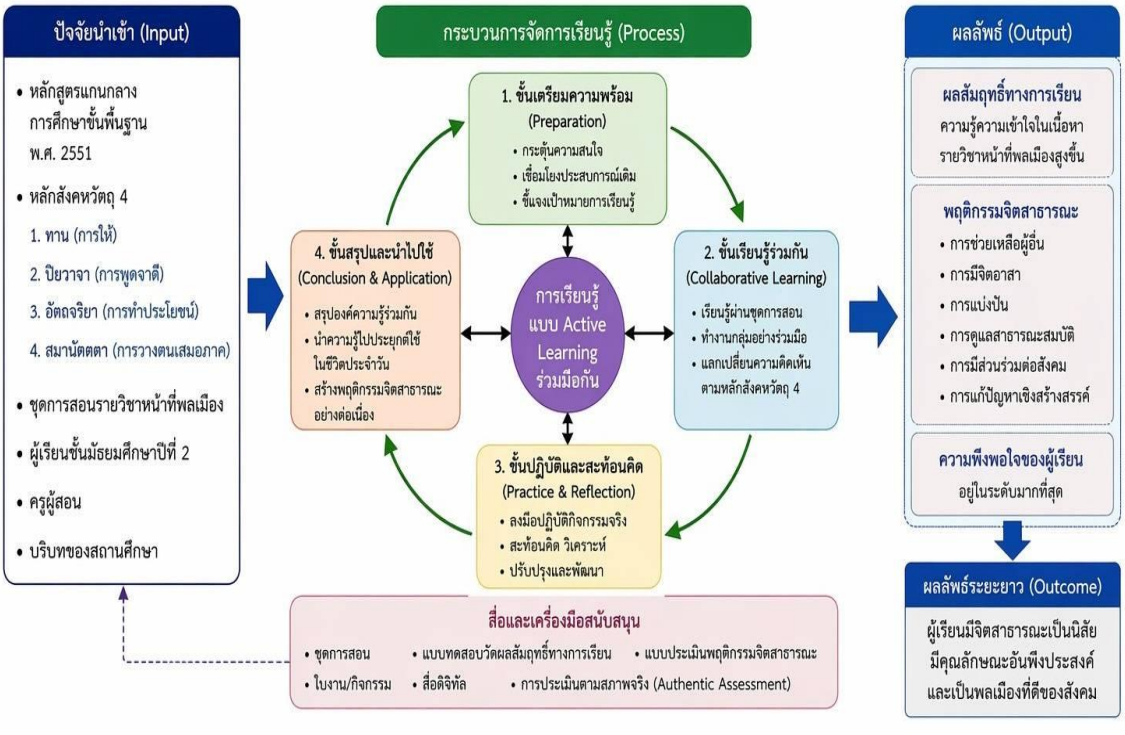
การจัดการเรียนรู้จิตสาธารณะด้วยกระบวนการเชิงรุก (Active Learning) ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกและยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นกว่าการเรียนแบบบรรยายตามทฤษฎีเพียงอย่างเดียว (ดนิตา ดวงวิไล, 2561; พระปลัดภัครวัฒน์ สีลเตโช (โพนสิงห์), 2562; Bandura, 1977; Bandura, 1986; Johnson et al., 1999)

5.3 ความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดการสอน นักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดการสอนในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{x}$ = 4.82, S.D. = 0.32) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการสอน ($\bar{x}$ = 4.85) และด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{x}$ = 4.84) ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะกิจกรรมในชุดการสอนมีความหลากหลาย ไม่น่าเบื่อ และเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับแนวคิดของ **Phumisat** ที่ระบุว่าการจัดกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการอย่างทั่วถึง ย่อมนำไปสู่ระดับความพึงพอใจที่สูงและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (Phumisat et al., 2025)

6. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการสอนเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ รายวิชาหน้าที่พลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่มีประสิทธิภาพในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจิตพิสัยของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ ดังแผนภาพ 6.1 และคำอธิบายต่อไปนี้

แผนภาพที่ 6.1 การพัฒนาชุดการสอนเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ รายวิชาหน้าที่พลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า

คำอธิบายแผนภาพที่ 6.1 การพัฒนาชุดการสอนเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ รายวิชาหน้าที่พลเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนร่มเกล้า เป็นรูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะเชิงบูรณาการ เริ่มจากการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มาบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ 4 ขั้นตอนโดยยึดหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรม ผ่านการเรียนรู้แบบ Active Learning และการทำงานเป็นทีม ใช้สื่อและเครื่องมือสนับสนุนที่หลากหลายเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมจิตสาธารณะและความพึงพอใจของผู้เรียน อันนำไปสู่ผลลัพธ์ระยะยาว คือ ผู้เรียนมีจิตสาธารณะเป็นนิสัยและเป็นพลเมืองดีของสังคม (พระอธิการสุทธิศักดิ์ สมฺปณฺณเมธี (คงมาก), 2562)

7. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะและการนำผลวิจัยไปใช้ซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ครูผู้สอน สามารถนำชุดการสอนเรื่องการพัฒนาชุดการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ไปปรับใช้กับรายวิชาหน้าที่พลเมืองหรือวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในเชิงพฤติกรรมและคุณธรรม

2. สถานศึกษา ควรส่งเสริมให้ครูนำรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อสร้างวัฒนธรรมการช่วยเหลือ แบ่งปัน และการทำงานเป็นทีม

3. ผู้บริหารการศึกษา สามารถใช้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายหรือกิจกรรมส่งเสริม “การพัฒนาชุดการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ” ของนักเรียน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคมประชาธิปไตย

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเชิง เปรียบเทียบ ระหว่างการใช้ชุดการสอนตามหลักสังคหวัตถุ 4 กับวิธีการสอนอื่น ๆ (เช่น Problem-Based Learning หรือ Service Learning) เพื่อเห็นจุดเด่นของรูปแบบนี้อย่างชัดเจน

2. ควรศึกษาแบบ ติดตามผลระยะยาว เพื่อตรวจสอบว่าพฤติกรรมจิตสาธารณะที่นักเรียนได้รับยังคงอยู่และถูกนำไปใช้ในชีวิตจริงนานเพียงใด

3. ควรใช้ วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (คะแนน, แบบสอบถาม) ควบคู่กับข้อมูลเชิงคุณภาพ (การสังเกต, การสัมภาษณ์) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและรอบด้านมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ดนิตา ดวงวิไล. (2561). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีจิตสาธารณะของนิสิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์* [วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา, 139*(ตอนพิเศษ 258 ง), 1–143.

พระจิรศักดิ์ ทีปธมฺโม (ดาทอง). (2560). *การพัฒนาจิตสาธารณะโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดวังหิน จังหวัดชลบุรี* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระปลัดภัครวัฒน์ สีลเตโช (โพนสิงห์). (2562). *การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจิตอาสา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนอนุกูลนารี จังหวัดกาฬสินธุ์* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระอธิการสุทธิศักดิ์ สมฺปณฺณเมธี (คงมาก). (2562). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือในการส่งเสริมความมีจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านโพธิ์กลาง) จังหวัดอุบลราชธานี* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

Bandura, A. (1977). *Social learning theory.* Prentice-Hall.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory.* Prentice-Hall.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). *Learning together and alone: Cooperative, competitive, and individualistic learning* (5th ed.). Allyn & Bacon.

Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Holubec, E. J. (1994). *Cooperation in the classroom.* Association for Supervision and Curriculum Development.

Phumisat, K., Chansongpol, T., & Saengchamnong, M. (2025). Perception and satisfaction of the citizens towards civil service development B.E. 2564–2565 program in Nong Chok District, Bangkok. *SSRU International Journal of Management Science, 12*(1), 17–30. https://so10.tci-thaijo.org/index.php/ssru/article/view/2178

Research Paper
JBER Scope: Education

การมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของครูผู้สอน โรงเรียนสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

Teacher Participation in Internal Quality Assurance of Schools Under the Nawasirinakarin Secondary School Consortium, Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2

ภูดิส ทิพสิริศักดิกร[1*] , ศักดิ์ชัย นิรัญทวี[2]

[1,2]วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา, ประเทศไทย

Phudit Thipsirisakdikorn[1*] , Sakchai Nirunthavee[2]
[1,2]College of Management, University of Phayao, Thailand
✉: * phudit.thipsiri@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 12 May 2026; Revised: 26 May 2026; Accepted: 25 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และ 2) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน ตำแหน่งทางวิชาการ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประจำปีการศึกษา 2568 จำนวน 144 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการวิเคราะห์กำลังอำนาจการทดสอบ (Power Analysis) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 75 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติทดสอบ f-test (One-way ANOVA) ผลการวิจัย พบว่า 1. ระดับการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ มาก โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ด้านการติดตามผลและพัฒนาคุณภาพ ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน และด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ตามลำดับ 2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนที่มีเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม

ครูผู้สอนที่มี ประสบการณ์การปฏิบัติงาน ต่างกัน มีส่วนร่วมโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้านพบความแตกต่างในด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน และด้านการติดตามผลและพัฒนาคุณภาพ โดยเฉพาะครูที่มีประสบการณ์ 1–5 ปี มีส่วนร่วมแตกต่างจากกลุ่มที่มีประสบการณ์สูงกว่า 6 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่กลุ่มที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไปในแต่ละช่วงชั้นปีไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของครู, การประกันคุณภาพภายใน, สหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the levels of teacher participation in developing internal quality assurance activities within educational institutions, and 2) to compare these participation levels based on individual factors, including gender, age, educational attainment, work experience, academic position, and learning department. The research sample consisted of 144 teachers from schools within the Navasirinakarin Consortium, under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, for the 2025 academic year. The sample size was determined through power analysis using G*Power 3.1, and participants were selected via stratified random sampling. The research instrument was a 5-point Likert scale questionnaire comprising 75 items, with a total reliability coefficient of .98. Data were analyzed using mean, standard deviation, and hypothesis testing via One-way ANOVA. The research findings were as follows 1. The overall and individual aspects of teacher participation in developing internal quality assurance activities were at a high level. Ranked by mean scores from highest to lowest, the aspects were: implementation of the educational development plan, follow-up and quality development, formulation of the educational development plan, evaluation and internal quality audit, and establishment of educational standards, respectively. 2. The comparative analysis revealed that teachers with different genders, ages, educational attainments, academic positions, and learning departments did not significantly differ in their overall or individual aspects of participation. However, teachers with different work experiences showed a statistically significant difference in their overall participation at the .05 level. Specifically, differences were found in the areas of evaluation and internal quality audit, and follow-up and quality development. Post-hoc analysis indicated that teachers with 1–5 years of experience participated at a significantly different level compared to those with 6 or more years of experience (at the .05 level). In contrast, no significant differences were found among groups with 6 or more years of experience.

Keywords: Teacher Participation, Internal Quality Assurance, Navasirinakarin Consortium

1. บทนำ

การจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบัน มุ่งเน้นการปรับตัวให้เท่าทันต่อพลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นกฎหมายแม่บทในการวางรากฐานการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เพื่อสร้างความคล่องตัวในการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) กลไกสำคัญที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อสร้างหลักประกันคุณภาพคือ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่มุ่งเน้น

แนวคิดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และพร้อมแข่งขันในระดับสากล

ในเชิงปฏิบัติ กระทรวงศึกษาธิการ (2561) ได้กำหนดให้สถานศึกษาดำเนินการประกันคุณภาพภายใน (IQA) ตามวงจรคุณภาพ PDCA 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดมาตรฐาน 2) การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา 3) การดำเนินงานตามแผน 4) การตรวจสอบคุณภาพ และ 5) การติดตามผลพัฒนา กระบวนการดังกล่าวมี “ครูผู้สอน” เป็นฟันเฟืองสำคัญในฐานะผู้ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของครูไม่เพียงช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ แต่ยังเป็นการสร้าง “วัฒนธรรมคุณภาพ” (Quality Culture) ที่เปลี่ยนภาระงานเอกสารให้เป็นเครื่องมือพัฒนาวิชาชีพอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม สภาวการณ์ในปัจจุบันยังพบช่องว่างระหว่างนโยบายและการปฏิบัติ โดยการมีส่วนร่วมของครูมักมีลักษณะเป็นเพียงพิธีการ (Symbolic Participation) เนื่องจากภาระงานที่สูงและการขาดความเข้าใจเชิงลึกในตัวบ่งชี้ ผนวกกับภาวะผู้นำที่เน้นการสั่งการมากกว่าการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องและกระจุกตัวอยู่เพียงบางกลุ่ม สำหรับสถานศึกษาใน สหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ ภายใต้การกำกับของ สพม.กท.2 ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีพลวัตสูง ยิ่งเผชิญกับความท้าทายในการสร้างความสมดุลระหว่างมาตรฐานสากลกับศักยภาพการปฏิบัติงานจริง หากครูขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของระบบคุณภาพ ข้อมูลที่ได้รับย่อมไม่สะท้อนคุณภาพที่แท้จริง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2, 2566)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความจำเป็นในการศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในของครูผู้สอนในสหวิทยาเขตดังกล่าว โดยเปรียบเทียบตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ ตำแหน่งทางวิชาการ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อนำผลที่ได้ไปเป็นแนวทางให้ผู้บริหารในการกำหนดนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนและมาตรฐานการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

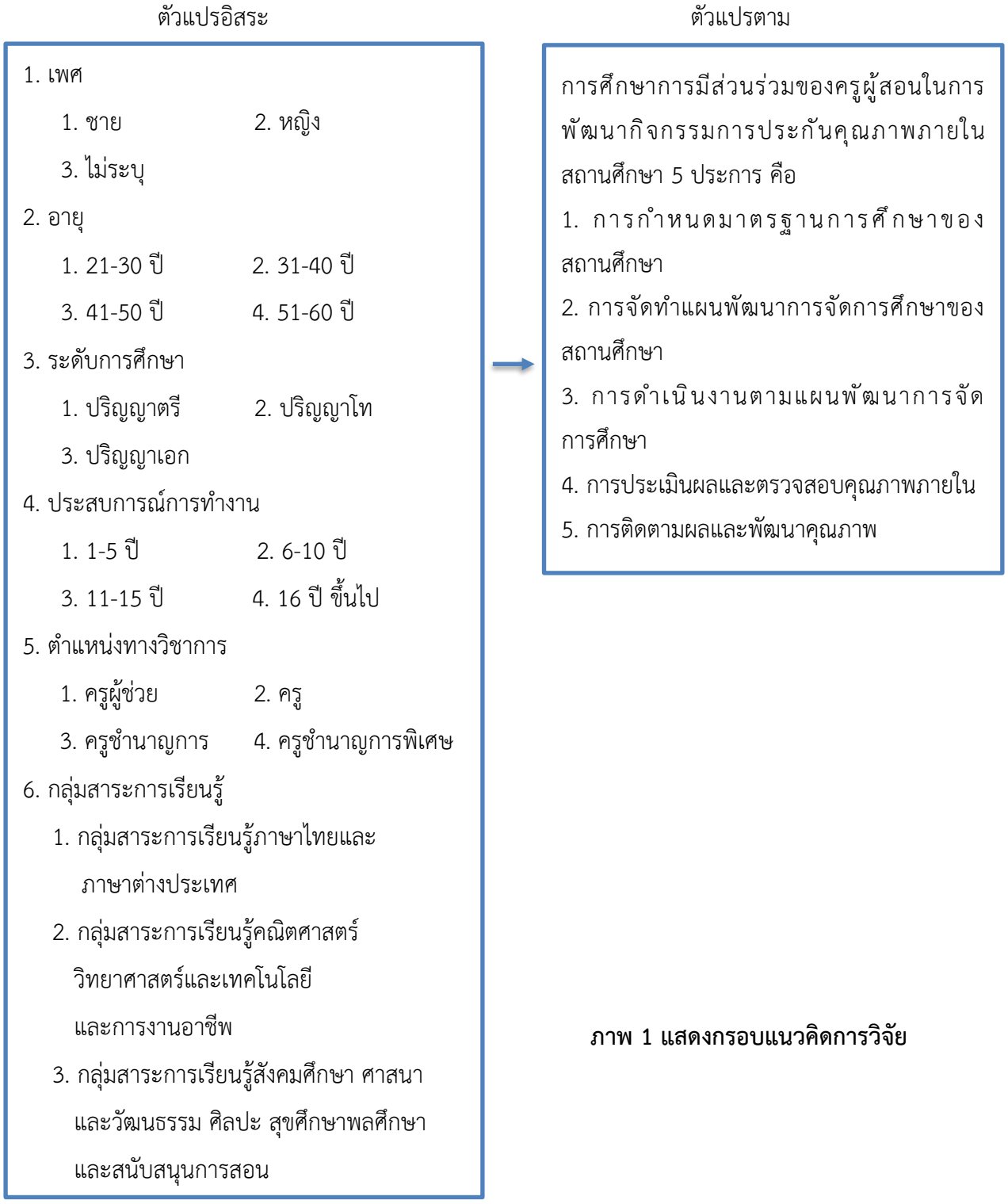
1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน ตำแหน่งทางวิชาการ และกลุ่มสาระการเรียนรู้

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้กำหนดกรอบแนวคิดดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ข้อมูลทั่วไปของครูผู้สอน เช่น เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งทางวิชาการ และกลุ่มสาระการเรียนรู้

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ระดับการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 5 ประการ คือ 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 3) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา 4) การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน 5) การติดตามผลและพัฒนาคุณภาพ

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของครูผู้สอนโรงเรียนในสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ผู้วิจัยได้กำหนดและดำเนินการวิจัย ดังนี้ ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของครูผู้สอน เพื่อรวบรวมข้อมูลการบันทึกจากเอกสาร นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา ใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานโรงเรียนในสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประจำปีการศึกษา 2568 จำนวน 995 คน จำนวน 9 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานโรงเรียนในสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประจำปีการศึกษา 2568 จำนวน 995 คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การวิเคราะห์กำลังอำนาจการทดสอบ (Power Analysis) ผ่านโปรแกรมทางสถิติ G*Power 3.1 เพื่อให้ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสมและมีกำลังอำนาจในการทดสอบทางสถิติที่เพียงพอสำหรับการสรุปอ้างอิงผลไปยังประชากร ผลการคำนวณพบว่า ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมมีจำนวนเท่ากับ 129 คน และเพื่อป้องกันการผิดพลาดของการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้กำหนดจำนวนตัวอย่างเพิ่มอีก 15% เป็นจำนวน 144 คน ตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยเลือกจากโรงเรียนแต่ละแห่งตามสัดส่วน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่เหมาะสม

2. เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของครูผู้สอน โรงเรียนในสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งทางวิชาการ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 5 ประการ คือ 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 3) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา 4) การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน และ 5) การติดตามผลและพัฒนาคุณภาพ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 5 ระดับ ตามหลักของลิเคิร์ท (likert) มีลักษณะให้เลือกตอบการตอบแบบสอบถามให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบได้เพียงระดับเดียว สำหรับแต่ละข้อคำถาม มีจำนวนข้อคำถามทั้งหมด 75 ข้อ การหาคุณภาพของเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้ว ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องของภาษาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และใช้เทคนิค IOC (Index Item Objective Congruence) โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67-1.00 สำหรับข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 1.00 ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงถ้อยคำตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้มีความชัดเจนและตรงตามวัตถุประสงค์ ก่อนนำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับครูโรงเรียนในสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Method) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .98

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากวิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา กรุงเทพมหานคร ทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เพื่อแจ้งให้ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย นำส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมแบบสอบถามถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เพื่อส่งต่อให้กับกลุ่มตัวอย่างตามระยะเวลาที่กำหนด และเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ทั้งหมด ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 144 ฉบับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ คือ ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage) ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของครูผู้สอน วิเคราะห์โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของครูผู้สอน ตามตัวแปรคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์โดยใช้การทดสอบที (t-test) และวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ในกรณีพบความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการทดสอบเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe's method)

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติที่ใช้หาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องของภาษา IOC (Index Item Objective Congruence) ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Co-Efficient) ของครอนบาค (Cronbach) และสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยการใช้การทดสอบที (t-test) และการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance)

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวม

และรายด้าน อยู่ในระดับ มาก เรียงตามลำดับ ดังนี้ ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ด้านการติดตามผลและพัฒนาคุณภาพ ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน และด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยรวมและรายด้าน ผลการศึกษาพบว่า ครูที่มีเพศ ช่วงอายุ ระดับวุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และครูปฏิบัติงานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ส่วนการเปรียบเทียบครูที่ประสบการณ์ปฏิบัติงานต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน และด้านการติดตามผลและพัฒนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 1–5 ปี มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษาแตกต่างกับ ครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 6–10 ปี, 11–15 ปี และ 16 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 6–10 ปี, 11–15 ปี และ 16 ปีขึ้นไป โดยรวม ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการเปรียบเทียบด้านการติดตามผลและพัฒนาผลการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 1–5 ปี มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาแตกต่างกับ ครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 6–10 ปี และ 11–15 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 6–10 ปี, 11–15 ปี และ 16 ปีขึ้นไปโดยรวม ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

6. อภิปรายผล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการอภิปราย ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโรงเรียนในสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน และด้านการติดตามผลและพัฒนาคุณภาพ

1.1 ระดับการมีส่วนร่วมในภาพรวมและรายด้าน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ มาก ทุกมิติ สะท้อนถึงความตระหนักต่อระบบประกันคุณภาพในฐานะกลไกหลักเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาที่มิใช่เพียงภารกิจด้านเอกสาร โดยเฉพาะมิติด้านการปฏิบัติงานที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเนื่องจากเป็นระยะที่ครูแสดงบทบาทเชิงปฏิบัติการชัดเจน

ที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ Brown, M., et al. (2021) และ วิสุดา แคนลาด และพาที เกศธนากร (2566) ในการขับเคลื่อนวงจร PDCA ให้เป็นรูปธรรม ความสำเร็จนี้ยังเป็นผลจากภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจและการสื่อสารสองทางที่ช่วยสร้าง "ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม" (Adilah, L. Z., 2022; ชาญวิสัย ชำนาญกิจ, 2566) ส่งผลให้เกิดการนำข้อมูลเชิงประจักษ์มาพัฒนาการจัดการเรียนรู้และยกระดับความพร้อมสู่การประเมินภายนอกในระดับสากล (นิศารัตน์ ทาพันธ์ และพรเทพ รู้แผน, 2567)

1.2 การมีส่วนร่วมด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีส่วนร่วมด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาอยู่ในระดับ มาก สะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเชิงนโยบายตั้งแต่ระยะเริ่มต้น เพื่อสร้างการยอมรับในตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Adilah, L. Z. (2022) และ Brown, M., et al. (2021) ที่ชี้ว่าระบบคุณภาพจะทรงพลังเมื่อครูร่วมกำหนดเป้าหมายเพื่อลดช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ ปรากฏการณ์นี้ยังแสดงถึงภาวะผู้นำแบบกระจาย (Distributed Leadership) ช่วยเปลี่ยนภาระงานเอกสารให้เป็นเครื่องมือพัฒนาโรงเรียนอย่างแท้จริง และยืนยันถึงสมรรถนะเชิงวิชาการของครูในการยกระดับคุณภาพการศึกษา (ฐาปนพงศ์ พันธุวงษ์ และคณะ, 2567)

1.3 การมีส่วนร่วมด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีส่วนร่วมด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาอยู่ในระดับ มาก สะท้อนถึงการปรับบทบาทสู่การเป็นผู้ร่วมวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่เข้าใจบริบทห้องเรียนอย่างแท้จริง สอดคล้องกับ สุธาสินี ฮงแว้งจันทร์ (2565) ที่เสนอให้ลดความซ้ำซ้อนของงานผ่านการวางแผนเชิงรุกเพื่อให้โครงการนำไปสู่การพัฒนาที่จับต้องได้จริง ความสำเร็จนี้อาศัยชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ตามแนวทางของ พิมพ์ชนก มณีนวล และคณะ (2564) เป็นกลไกสนับสนุนให้เกิดการตัดสินใจจากฐานราก (Bottom-up approach) และความโปร่งใสในการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ตามข้อเสนอของ Adilah, L. Z. (2022) ส่งผลให้การจัดทำรายงานประเมินตนเอง (SAR) สะท้อนคุณภาพการดำเนินงานจริงอย่างมีระบบ สอดคล้องกับ ฐาปนพงศ์ พันธุวงษ์ และคณะ (2567) ที่ยืนยันว่าการมีส่วนร่วมด้านการวางแผนมีอิทธิพลสูงที่สุดต่อความสำเร็จของระบบประกันคุณภาพภายใน

1.4 การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาอยู่ในระดับ มาก สะท้อนถึงประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแผนงานสู่การปฏิบัติจริง (Do) โดยการบูรณาการงานประกันคุณภาพเข้ากับวิถีการทำงานปกติในห้องเรียน สอดคล้องกับ วิสุดา แคนลาด และพาที เกศธนากร (2566) ปัจจัยส่งเสริมสำคัญคือระบบพี่เลี้ยงและการโค้ช (สุพรรณี เขียนภักดี, 2563) ที่กระตุ้นการลงมือทำจริงจนเป็นกิจวัตรตามข้อสรุปของ Adilah, L. Z. (2022) และ Rahminawati, N., & Supriyadi, T. (2023) นอกจากนี้ยังสอดรับกับแนวคิดของ Brown, M., et al. (2021) ที่ชี้ว่าการปรับปรุงการสอนเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จที่แท้จริงของการประเมินตนเอง (SSE) ซึ่ง ฐาปนพงศ์ พันธุวงษ์ และคณะ (2567) ยืนยันว่าการมีส่วนร่วมด้านปฏิบัติเป็นตัวแปรสำคัญที่พยากรณ์ความสำเร็จของระบบประกันคุณภาพและส่งเสริมความรับผิดชอบร่วมในองค์กร (Accountability) ได้ชัดเจน

1.5 การมีส่วนร่วมด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมี

ส่วนร่วมด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในอยู่ในระดับ มาก สะท้อนถึงความเข้มแข็งเชิงระบบที่สามารถเปลี่ยนจุดเปราะบางในขั้นการตรวจสอบ (Check) ให้เป็นจุดแข็งได้ โดยครูมีความเข้าใจในเทคนิคการประเมินและเห็นคุณค่าของการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์สอดคล้องกับแนวคิดความรอบรู้ด้านข้อมูล (Data Literacy) ของ Brown, M., et al. (2021) และ ปรัชญา มานะวงศ์ (2564) ที่เน้นการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของผ่านการร่วมออกแบบเครื่องมือ ความสำเร็จนี้มีระบบพี่เลี้ยงและการโค้ช (สุพรรณี เขียนภักดี, 2563) เป็นกลไกสนับสนุนสำคัญที่ช่วยลดความกังวลและเพิ่มความมั่นใจในการประเมินตามสภาพจริง สอดคล้องกับ ฐาปนพงศ์ พันธุวงษ์ และคณะ (2567) และยังเป็นการสร้างกลไกกำกับเชิงหลักฐาน (Evidence-based mechanism) ผ่านระบบฐานข้อมูลกลางตามข้อเสนอของ นิศารัตน์ ทาพันธ์ และพรเทพ รู้แผน (2567) เพื่อการวางแผนพัฒนาสถานศึกษาอย่างแม่นยำในอนาคต

1.6 การมีส่วนร่วมด้านการติดตามผลและพัฒนาคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีส่วนร่วมด้านการติดตามผลและพัฒนาคุณภาพอยู่ในระดับ มาก สะท้อนถึงศักยภาพในการขับเคลื่อนวงจรคุณภาพได้ครบถ้วนถึงขั้นการปรับปรุงและพัฒนา (Act) เพื่อนำผลการประเมินมาแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับ Brown, M., et al. (2021) และ ปรัชญา มานะวงศ์ (2564) ที่ชี้ว่าการประกันคุณภาพจะก้าวพ้นภาระงานเอกสารสู่การพัฒนาที่แท้จริงเมื่อครูนำข้อมูลมาปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นกิจวัตร โดยมีกลไกสนับสนุนสำคัญคือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการนิเทศแบบกัลยาณมิตร (พิมพ์ชนก มณีนวล และคณะ, 2564) นอกจากนี้ยังเป็นจุดเชื่อมสำคัญในการยกระดับรายงาน SAR สอดรับกับแนวคิดของ Adilah, L. Z. (2022) และ วิสุดา แคนลาด และพาที เกศธนากร (2566) ที่เน้นการสร้าง "วงจรการเรียนรู้ขององค์กร" (Organizational Learning) เพื่อส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน

2. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดสหวิทยาเขตนวสิรินครินทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน ตำแหน่งทางวิชาการ และกลุ่มสาระการเรียนรู้

2.1 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมจำแนกตามเพศ ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีเพศแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาทั้งในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นว่าเพศมิใช่ปัจจัยกำหนดระดับความมุ่งมั่น แต่ขึ้นอยู่กับการกำหนดบทบาทหน้าที่และแนวปฏิบัติภายใต้วงจร PDCA ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน (Standardization) สอดคล้องกับแนวคิดของ Brown, M., et al. (2021) และ สุปวีณ์ ชูรัศมี (2564) ที่ชี้ว่าโครงสร้างสนับสนุนและภาวะผู้นำแบบกระจาย (Distributed Leadership) มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมมากกว่าลักษณะทางประชากรศาสตร์ ความสำเร็จนี้ยังแสดงถึงวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งเน้นความเป็นมืออาชีพและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม ผ่านกลไก PLC การนิเทศแบบกัลยาณมิตร (พิมพ์ชนก มณีนวล และคณะ, 2564) ประกอบกับการมีคู่มือปฏิบัติงาน (SOP) ที่ชัดเจนตามข้อเสนอของ Adilah, L. Z. (2022) ช่วยลดช่องว่างในการปฏิบัติงานและขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมจำแนกตามอายุ ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีช่วงอายุแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาทั้งในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน สะท้อนถึงการหลอมรวมมาตรฐานการปฏิบัติงานที่เป็นหนึ่งเดียวโดยปัจจัยด้านวัยมิได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานเชิงระบบ ปัจจัยส่งเสริมสำคัญคือการเสริมสร้างสมรรถนะอย่างเท่าเทียมผ่านโมเดลการอบรม-โค้ช-พี่เลี้ยง (สุพรรณี เขียนภักดี, 2563) ที่ช่วยลดช่องว่างด้านทักษะ (Skill Gap) และสร้างกรอบแนวคิดคุณภาพร่วมกัน นอกจากนี้การใช้ระบบข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ใช้งานง่ายตามแนวทางของ Adilah, L. Z. (2022) และ นิศารัตน์ ทาพันธ์ และพรเทพ รู้แผน (2567) ประกอบกับเวที PLC (พิมพ์ชนก มณีนวล และคณะ, 2564) ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของงานร่วมกัน (Sense of Ownership) ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนที่อยู่เหนือข้อจำกัดส่วนบุคคล สอดรับกับ ชาญวิสัย ชำนาญกิจ (2566) มองว่าวัฒนธรรมคุณภาพขององค์กรและกลไกสนับสนุนที่เหมาะสมมีผลต่อความร่วมมือมากกว่าปัจจัยด้านอายุ

2.3 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมจำแนกตามวุฒิการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาทั้งในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน สะท้อนถึงความสำเร็จในการสร้างระบบงานมาตรฐานสากล (Standardization) จนเป็นพฤติกรรมวิชาชีพปกติ สอดคล้องกับ สุปวีณ์ ชูรัศมี (2564) ที่ชี้ว่าภารกิจคุณภาพถูกหล่อหลอมเป็นบทบาทพื้นฐานภายใต้วงจร PDCA อย่างทัดเทียมกัน ช่วยทลายข้อจำกัดด้านทักษะวิชาการ สอดรับกับแนวทางของ นารียา ศรีพันธุ์ และคณะ (2564) และ ปรัชญา มานะวงศ์ (2564) ในการสร้างความรอบรู้ด้านข้อมูลและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม นอกจากนี้ การใช้คู่มือ SOP และเวที PLC (Adilah, L. Z., 2022; Brown, M., et al., 2021; พิมพ์ชนก มณีนวล และคณะ, 2564) ยังช่วยเสริมให้ครูขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาได้โดยปราศจากข้อจำกัดด้านวุฒิการศึกษาส่วนบุคคล (นิศารัตน์ ทาพันธ์ และพรเทพ รู้แผน, 2567)

2.4 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมจำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติงาน ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ต่างกันมีส่วนร่วมในภาพรวม มิติด้านการประเมินผล และมิติด้านการติดตามผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มประสบการณ์ 6 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมสูงกว่า สะท้อนว่า "ทุนประสบการณ์" เป็นปัจจัยเชิงสมรรถนะต่อความเข้าใจวงจร PDCA เชิงลึก สอดคล้องกับ สุธาสินี ฮงแว้งจันทร์ (2565) ปรากฏการณ์นี้สอดรับกับแนวคิดความรอบรู้ด้านข้อมูล (Data Literacy) ของ Brown, M., et al. (2021) และ นารียา ศรีพันธุ์ และคณะ (2564) ที่ต้องอาศัยระยะเวลาบ่มเพาะทักษะการตรวจสอบ อย่างไรก็ตาม การที่มิติอื่นไม่แตกต่างสะท้อนถึงความสำเร็จของการวางระบบงานมาตรฐานผ่านเวที PLC การนิเทศแบบกัลยาณมิตร (นิศารัตน์ ทาพันธ์ และพรเทพ รู้แผน, 2567; พิมพ์ชนก มณีนวล และคณะ, 2564) ช่วยลดช่องว่างด้านทักษะ (Skill Gap) และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (ชาญวิสัย ชำนาญกิจ, 2566)

2.5 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมจำแนกตามตำแหน่งทางวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนที่มีตำแหน่งทางวิชาการแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาทั้งในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน สะท้อนถึงความสำเร็จในการหลอมรวมบทบาทหน้าที่ตามวิทยฐานะเข้ากับมาตรฐานวิชาชีพปกติโดยมุ่งเน้นความรับผิดชอบร่วมกัน (Shared Responsibility) ปัจจัยสนับสนุนสำคัญ

คือการเข้าถึงการพัฒนาสมรรถนะอย่างเท่าเทียมผ่านโมเดลการอบรม-โค้ช-พี่เลี้ยง (สุพรรณี เขียนภักดี, 2563) และการสร้างแรงจูงใจเชิงวิชาชีพอย่างเสมอภาคตามแนวทางของ นารียา ศรีพันธุ์ และคณะ (2564) นอกจากนี้ การใช้เวที PLC และการนิเทศแบบกัลยาณมิตร (พิมพ์ชนก มณีนวล และคณะ, 2564) ยังช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของระบบคุณภาพสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำแบบกระจาย (Distributed Leadership) ของ Adilah, L. Z. (2022) และ Brown, M., et al. (2021) ที่เปลี่ยนจากการกำกับภายนอกสู่การขับเคลื่อนวงจร PDCA ภายในชั้นเรียนร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมจำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในกลุ่มสาระการเรียนรู้แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาทั้งในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน สะท้อนถึงความสำเร็จในการหลอมรวมทักษะเฉพาะทางสู่เป้าหมายเชิงระบบเดียวกัน (Systemic Goal) โดยมีปัจจัยหนุนจากการพัฒนาสมรรถนะผ่านการมีส่วนร่วมออกแบบเครื่องมือ (สุพรรณี เขียนภักดี, 2563) และการใช้เวที PLC เป็นตัวกลางเชื่อมประสานสู่ความร่วมมือแบบสหวิชาชีพ (นารียา ศรีพันธุ์ และคณะ, 2564; พิมพ์ชนก มณีนวล และคณะ, 2564) นอกจากนี้ ภาวะผู้นำแบบกระจายและการใช้ระบบข้อมูลเชิงประจักษ์ (Adilah, L. Z., 2022; Brown, M., et al., 2021) ประกอบกับคู่มือ SOP ที่ชัดเจนตามข้อเสนอของ นิศารัตน์ ทาพันธ์ และพรเทพ รู้แผน (2567) ช่วยลดอุปสรรคเชิงทักษะและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (ชาญวิสัย ชำนาญกิจ, 2566) ส่งผลให้ระบบประกันคุณภาพขับเคลื่อนได้อย่างเป็นเอกภาพทั้งองค์กร

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า 1) ครูผู้สอนมีระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ มาก โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา รองลงมาคือ ด้านการติดตามผลและพัฒนาคุณภาพ และด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแต่ยังอยู่ในระดับมากคือ ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา และ 2) ผลการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าตัวแปรด้านเพศ ช่วงอายุ ระดับวุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ไม่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะในด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน และด้านการติดตามผลและพัฒนาคุณภาพ ซึ่งพบว่ากลุ่มครูที่มีประสบการณ์น้อย 1–5 ปี มีระดับการมีส่วนร่วมต่ำกว่ากลุ่มครูที่มีประสบการณ์สูงกว่าอย่างชัดเจน สะท้อนถึงช่องว่างทางสมรรถนะเชิงวิชาชีพที่ต้องอาศัยการสั่งสมทักษะและการเรียนรู้วงจรคุณภาพในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยเสนอแนวทางเพื่อยกระดับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้ 1) การเสริมสร้างสมรรถนะและลดช่องว่างจากประสบการณ์ (Capacity Building) สถานศึกษาควรเร่งพัฒนาครูที่มีประสบการณ์น้อย 1–5 ปี ผ่านกระบวนการพี่เลี้ยง (Mentoring) และการโค้ช

(Coaching) โดยดึงศักยภาพของครูผู้เชี่ยวชาญมาถ่ายทอดเทคนิคการตรวจสอบคุณภาพและการจัดทำรายงานประเมินตนเอง (SAR) เพื่อยกระดับความรอบรู้ด้านข้อมูล (Data Literacy) และทักษะการประเมินผลตามสภาพจริง 2) การขับเคลื่อนวัฒนธรรมคุณภาพผ่านภาวะผู้นำแบบกระจาย (Distributed Leadership) ควรเปลี่ยนบทบาทครูจากผู้ปฏิบัติงานสู่การเป็น "ผู้นำเชิงนโยบาย" โดยใช้กระบวนการจากฐานราก (Bottom-up Approach) เปิดโอกาสให้ครูร่วมกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่สอดคล้องกับบริบทห้องเรียน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Ownership) และความตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน (Accountability) 3) การบูรณาการระบบสารสนเทศดิจิทัล (Digital Transformation) เพื่อลดภาระงานเอกสารและสร้างความโปร่งใส สถานศึกษาควรพัฒนาระบบจัดเก็บหลักฐานร่องรอยในรูปแบบดิจิทัลที่เชื่อมโยงกับแผนปฏิบัติการ ช่วยให้การติดตามและตรวจสอบคุณภาพมีความคล่องตัวและสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ทันที และ 4) การส่งเสริมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการถอดบทเรียน (AAR) ควรใช้เวที PLC เป็นกลไกหลักในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หน้างาน และใช้กระบวนการถอดบทเรียน (After Action Review: AAR) เพื่อนำข้อผิดพลาดและผลการประเมินมาปรับปรุงงานในขั้น "Act" ของวงจรคุณภาพอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดระบบจูงใจและเชิดชูเกียรติบุคลากรที่มีผลงานคุณภาพโดดเด่นเพื่อรักษามาตรฐานวิชาชีพในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *คู่มือการดำเนินงานระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561).* สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

ชาญวิสัย ชำนาญกิจ. (2566). *การพัฒนารูปแบบการบริหารการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. สถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ฐาปนพงศ์ พันธุวงษ์, บุญส่ง ทองเอียง, & พระครูวินัยธรวุฒิชัย ชยวุฑฺโฒ (เพ็ชรทองมา). (2567). การมีส่วนร่วมของครูที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 9*(3), 1373–1388.

นารียา ศรีพันธุ์, วิทยา จันทร์ศิลา, & สถิรพร เชาวน์ชัย. (2564). การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายในตามทัศนะของครู สหวิทยาเขตหล่มสัก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 40. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 23*(1), 85–94.

นิศารัตน์ ทาพันธ์, & พรเทพ รู้แผน. (2567). แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของครูในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 11*(1), 154–168.

ปรัชญา มานะวงศ์, สุรัตน์ ดวงชาทม, & สวัสดิ์ โพธิวัฒน์. (2565). การพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพ

ภายในโรงเรียนบ้านสามขามิตรภาพที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 12*(2), 42–57.

พิมพ์ชนก มณีนวล, นงลักษณ์ ใจกว้าง, & วาสนา ค้าหาญ. (2564). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของครูในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในโรงเรียนบ้านในเหมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2. *วารสารนวัตกรรมและการจัดการศึกษา, 4*(2), 45–58.

วิสุดา แคนลาด, & พาที เกศธนากร. (2566). การมีส่วนร่วมของครูในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 5*(5), 1103–1114.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2566.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *รายงานการศึกษาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา.* สำนักนโยบายและแผนการศึกษา.

สุธาสินี ฮงแว้งจันทร์. (2565). *การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สำนักงานเขตตลิ่งชัน สังกัดกรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุปวีณ์ ชูรัศมี. (2564). *การมีส่วนร่วมของครูในการจัดดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในกลุ่มโรงเรียนปู่เจ้าสมิงพราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา].

สุพรรณี เขียนภักดี. (2563). *การพัฒนาสมรรถนะด้านการประกันคุณภาพภายในของครูวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร โดยใช้การอบรม-โค้ช-พี่เลี้ยง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. สถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Adilah, L. Z. (2022). Implementation of the internal quality assurance system in improving school quality. *Munaddhomah: Jurnal Manajemen Pendidikan Islam, 3*(1), 45–54. https://doi.org/10.31538/munaddhomah.v3i1.157

Brown, M., McNamara, G., O'Hara, J., & Flood, P. (2021). *School self-evaluation in Europe: The role of teachers, leaders, and evidence use in school improvement.* EQI—Centre for Evaluation, Quality and Inspection, Dublin City University. https://doi.org/10.5281/zenodo.5115985

Rahminawati, N., & Supriyadi, T. (2023). Implementing an internal quality assurance system to enhance elementary school education quality. *International Journal of Learning,*

Teaching and Educational Research, 22(4), 414–433.
https://doi.org/10.26803/ijlter.22.4.23

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาชุดการสอน เรื่องศาสนากับการดำเนินชีวิต โดยใช้รูปแบบโครงงานเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี

Development of an Instructional Package on Religion and Daily Life Using Project-Based Learning to Promote Analytical Thinking Skills among Grade 6 Students in the Nong Saeng School Network, Udon Thani Province

เกตชรินทร์ พลหาญ[1*], ปาณจิตร สุกุมาลย์[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Katcharin Phonhan[1*], Panjitr Sukumal[2]
[1,2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * Katcharin20@gmail.com
(*Author Corresponding Email)
Received: 13 May 2026; Revised: 27 May 2026; Accepted: 26 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อพัฒนาชุดการสอน เรื่องศาสนากับการดำรงชีวิต โดยใช้รูปแบบโครงงานเป็นฐาน เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 (2) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนก่อน และหลังเรียน (3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อน และหลังเรียนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และ (4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จำนวนทั้งสิ้น 15 โรงเรียน จำนวน 293 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านทับไฮ จำนวน 31 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน แบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t-test รวมทั้งการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยสูตร E1/E2 ผลการวิจัยพบว่า (1) ชุดการสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.69/81.07 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนด (2) ทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($\overline{X}$ = 24.32, S.D. 1.56) (3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($\overline{X}$ = 24.13, S.D. 1.73) (4) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60, S.D. 0.118) องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาชุดการสอนร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ และยกระดับผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและมุ่งพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนต่อไป

คำสำคัญ : การพัฒนาชุดการสอน รูปแบบโครงงานเป็นฐาน ทักษะการคิดวิเคราะห์

Abstract

This research aimed to: (1) develop an instructional package on religion and life using project-based learning to enhance analytical thinking skills of Grade 6 students in the Nong Saeng Educational Network, Udon Thani Province; (2) compare students' analytical thinking skills; (3) compare students' learning achievement before and after learning in the Social Studies, Religion, and Culture course; and (4) examine students' satisfaction toward project-based learning. The population consisted of 293 Grade 6 students in the Nong Saeng Educational Network, Udon Thani Province, from a total of 15 schools. The sample group consisted of 31 Grade 6 students from Ban Thap Hai School. The research instruments included lesson plans, pre- and post-tests, a pre- and post-test assessment of analytical thinking skills, and a satisfaction questionnaire. The statistical methods used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, t-test, and the efficiency formula (E1/E2). The research results were as follows: (1) The instructional package using project-based learning for Grade 6 students in the Nong Saeng Educational Network, Udon Thani Province had an efficiency of 81.69/81.07 (E1/E2), which is higher than the predetermined efficiency criterion of 80/80. This indicates that the developed instructional package is effective and appropriate for learning management. (2) The analytical thinking skills of students after learning through project-based learning were significantly higher than before the learning process at the .01 level of statistical significance ($\overline{X}$ = 24.32, S.D. = 1.56). (3) The learning achievement of students after learning through project-based learning was significantly higher than before the learning process at the .01 level of statistical significance ($\overline{X}$ = 24.13, S.D. = 1.73). (4) The students' satisfaction toward project-based learning among Grade 6 students was at the highest level ($\overline{X}$ = 4.60, S.D. = 0.118). The knowledge gained from this research indicates that the development of an instructional package integrated with project-based learning can enhance learning efficiency, promote students' analytical thinking skills, and improve their learning achievement. It also provides a practical guideline for applying learner-centered instructional management aimed at developing students' thinking skills in classroom practice.

Keywords: Instructional Package Development, Project-Based Learning, Analytical Thinking Skills

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเน้นหลักการสำคัญว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกทักษะการคิด การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ สอดคล้องกับ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ซึ่งเป็นกระบวนการคิดขั้นสูงที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ข้อมูล ตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล (มยุรฉัตร ผิวอ่อนดี, 2564) ทั้งนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม โดยชุดการสอน สื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดเป็นระบบและเชื่อมโยงกันอย่างมีขั้นตอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองหรือมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีจุดมุ่งหมาย เนื้อหา วิธีการ และการประเมินผลที่ชัดเจน ช่วยจัดการเรียนรู้ให้เป็นระบบ ส่งเสริมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น และช่วยพัฒนาทักษะการคิดและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความสามารถของผู้เรียนในการแยกแยะส่วนประกอบของข้อมูลหรือสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการคิดระดับสูงต่อไป การคิดวิเคราะห์ด้านความสำคัญ การคิดวิเคราะห์ด้านความสัมพันธ์ การคิดวิเคราะห์เชิงหลักการ ดังนั้น แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning: PBL) จึงได้รับความสนใจในการนำมาใช้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ค้นคว้า และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการทำโครงงาน ซึ่งงานวิจัยหลายเรื่องพบว่าสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ณัฏฐพงษ์ วงษ์คำจันทร์, 2564) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

กลุ่มเครือข่ายโรงเรียนหนองแสง จังหวัดอุดรธานี เป็นเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียนระดับประถมศึกษาในพื้นที่อำเภอหนองแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและยกระดับการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม จากการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่าผู้เรียนบางส่วนยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ ขาดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และยังไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่ยังคงเน้นการบรรยายเป็นหลัก อีกทั้งบริบทของนักเรียนในพื้นที่ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีข้อจำกัดด้านโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งอาจส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง คิดวิเคราะห์ และเรียนรู้จากประสบการณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานที่สามารถบูรณาการความรู้ทักษะ และประสบการณ์ของผู้เรียนเข้าด้วยกันได้อย่างเหมาะสม

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาชุดการสอนเรื่องศาสนากับการดำรงชีวิต โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาการ

จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดการสอน เรื่องศาสนากับการดำรงชีวิต โดยใช้รูปแบบโครงงานเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานก่อนเรียนและหลังเรียน

3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยรูปแบบโครงงานเป็นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี

4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนแบบ แผนการกึ่งทดลองแบบ (Quasi-experimental design) แบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลัง (One-Group Pretest–Posttest Design) (อังคณา ตุงคะสมิต, 2559)

กลุ่ม	สอบก่อนเรียน	ทดลอง	สอบหลังเรียน
E	T_1	X	T_2

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าโดยมีขั้นตอนดำเนินงานดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.ประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ทั้งหมด 15 โรงเรียน ได้ประมาณการกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 293 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านทับไฮ ตำบลแสงสว่าง อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 31 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องศาสนากับการดำเนินชีวิต โดยใช้วิธีโครงงานเป็นฐาน

2. ชุดการสอน เรื่องศาสนากับการดำเนินชีวิต โดยใช้วิธีโครงงานเป็นฐาน

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้ชุดการสอน เรื่อง ศาสนากับการดำเนินชีวิต

4. แบบทดสอบวัดการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังการใช้ชุดการสอน เรื่องศาสนากับการดำเนินชีวิต โดยใช้วิธีโครงงานเป็นฐาน

5. แบบสอบถามความพึงพอใจก่อนและหลังการใช้ชุดการสอน เรื่องศาสนากับการดำเนินชีวิต โดยใช้วิธีโครงงานเป็นฐาน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการขออนุญาตผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อทำการวิจัยในโรงเรียน และชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน และวิธีการดำเนินงานให้กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 31 คน

2. ผู้วิจัยดำเนินการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ จำนวน 30 ข้อ กับนักเรียนก่อนเริ่มกระบวนการเรียนรู้โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์และแบบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.50–0.80 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20–0.33 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81

ส่วนแบบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.47–0.80 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20–0.33 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94

3. ดำเนินการทดลองโดยใช้ชุดการสอน เรื่องศาสนากับการดำรงชีวิต ที่สร้างขึ้นจำนวน 8 แผนการจัดการเรียนรู้ ระยะเวลา 16 ชั่วโมง กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 31 คน

4. ดำเนินการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังการใช้ชุดการสอนเรื่อง ศาสนากับการดำเนินชีวิต จำนวน 30 ข้อ และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ จำนวน 30 ข้อ โดยใช้แบบทดสอบชุดเดิมกับที่ใช้ก่อนการทดลอง

5. สอบถามความพึงพอใจในการเรียน โดยใช้ชุดการสอน เรื่องศาสนากับการดำรงชีวิต โดยวิธีโครงงานเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 20 ข้อ

6. รวบรวมและตรวจผลการทดสอบ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์โดยวิธีทางสถิติ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. วิเคราะห์ประสิทธิภาพของชุดการสอนเรื่องศาสนากับการดำรงชีวิต โดยใช้เกณฑ์ประสิทธิภาพ E_1/E_2 = 80/80 ซึ่ง E_1 หมายถึงคะแนนเฉลี่ยระหว่างเรียนร้อยละ 80 (ประสิทธิภาพของกระบวนการ) และ E_2 หมายถึงคะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบหลังเรียนร้อยละ 80 (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์) โดยหาค่าเฉลี่ยของ E_1 และ E_2

2. วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากแผนการจัดการเรียนรู้ แบบฝึกหัด และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ สถิติที่ใช้ คือ การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติ t-test

3. วิเคราะห์การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนจากแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติ t-test

4. วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดการสอน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของชุดการสอนเรื่อง ศาสนากับการดำรงชีวิต โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี พบว่า คะแนนจากการทำแบบทดสอบระหว่างการจัดการเรียนรู้ (E1) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 65.36 จากคะแนนเต็ม 80 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.69 และคะแนนจากการทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้ (E2) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.32 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.07 ส่งผลให้ชุดการสอนมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.69/81.07 (E1/E2) ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าชุดการสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน พบว่า ก่อนการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์เฉลี่ยเท่ากับ 16.52 คะแนน และหลังการจัดการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 24.32 คะแนน ผลการทดสอบทางสถิติพบว่า ค่า t = -34.735 และ p = .000 แสดงให้เห็นว่าทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน พบว่า ก่อนการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 17.15 คะแนน และหลังการจัดการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 24.13 คะแนน ผลการทดสอบทางสถิติพบว่า ค่า t = -44.33 และ p = 0.01 แสดงให้เห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60) โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.52 – 4.71

5. อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดการสอนเรื่องศาสนากับการดำรงชีวิต โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนาชุดการสอนเรื่องศาสนากับการดำรงชีวิตโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.69/80.75 (E_1/E_2) ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 แสดงให้เห็นว่าชุดการสอนที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และหลังการเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการคิด วิเคราะห์ วางแผน และทำงานร่วมกัน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลึกซึ้งและสามารถเชื่อมโยงความรู้กับการดำรงชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาณุพงศ์ พิมพ์ศรี (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่องสถาบันการเงินและเศรษฐกิจของประเทศไทย พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานมีประสิทธิภาพ 80.05/81.25 และสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรฉัตร ผิวอ่อนดี (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานมีประสิทธิภาพ 82.77/80.22 และสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์หลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานมีประสิทธิผลในการส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนรู้แบบโครงงานเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสถานการณ์จริง ได้ฝึกการคิด วิเคราะห์ข้อมูล การวางแผน และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาณุพงศ์ พิมพ์ศรี (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน พบว่า ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรฉัตร ผิวอ่อนดี (2564) ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานมีทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการ

เรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ได้ศึกษาค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ช่อทิพย์ เลิศล้ำ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธันย์พศุตม์ พรหมมา (2564) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการและลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งด้านเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ลงมือปฏิบัติจริง และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในกลุ่ม ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจและความสนใจในการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพรัตน์ มั่งเมือง (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานเพื่อส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับมาก เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้มีความน่าสนใจ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรฉัตร ผิวอ่อนดี (2564) ที่พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานในระดับมาก เนื่องจากกิจกรรมสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบโครงงานเป็นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. สถานศึกษาควรสนับสนุนการบูรณาการการเรียนรู้เรื่องศาสนาและการดำเนินชีวิตกับบริบทของชุมชน วัด และแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง เกิดความตระหนักในคุณค่าและสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

3. หน่วยงานทางการศึกษาควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพครูในการออกแบบและจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบโครงงานเป็นฐาน ผ่านการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการสนับสนุนทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ครูผู้สอนควรนำชุดการสอนเรื่องศาสนากับการดำเนินชีวิตที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน เวลา และทรัพยากรที่มี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน ครูควรชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน และบทบาทของผู้เรียนอย่างชัดเจน รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ แสดงความเห็น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างหลากหลาย

3. ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหาทางศาสนากับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเชิงลึก และส่งเสริมการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม

4. ครูควรใช้การวัดและประเมินผลที่หลากหลาย ทั้งด้านความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ และพฤติกรรมการเรียนรู้ เพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างรอบด้านและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบโครงงานเป็นฐานร่วมกับแนวคิดหรือรูปแบบการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น การเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้จากปัญหาเป็นฐาน หรือการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

2. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังนักเรียนในระดับชั้นหรือบริบทพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมและสามารถอ้างอิงไปใช้ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

3. ควรศึกษาผลในระยะยาวของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนตามรูปแบบโครงงานเป็นฐาน โดยเฉพาะด้านการนำหลักธรรมทางศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต และการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562.* คุรุสภา.

ช่อทิพย์ เลิศล้ำ. (2562). การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน. *วารสารศึกษาศาสตร์, 30*(2), 45–60.

ณัฏฐพงษ์ วงษ์คำจันทร์. (2564). การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน. *วารสารครุศาสตร์, 49*(1), 112–128.

นพรัตน์ มั่งเมือง. (2563). การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานเพื่อส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียน. *วารสารวิจัยทางการศึกษา, 15*(2), 89–104.

ภาณุพงศ์ พิมพ์ศรี. (2563). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่องสถาบันการเงินและเศรษฐกิจของประเทศไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 43*(3), 75–90.

มยุรฉัตร ผิวอ่อนดี. (2564). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารศึกษาศาสตร์, 32*(1), 23–38.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

อังคณา ตุงคะสมิต. (2559). *ระเบียบวิธีวิจัยทางการศึกษา.* สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับ บทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น

The Development of Creative-Based Learning Activity Packages Integrated with Online Lessons on Ancient World Civilizations for Grade 11 Students at Wat Klang Municipal School under the Education Office of Khon Kaen Municipality

ชุลีพร เพรงมา[1*], ปาณจิตร สุกุมาลย์[2], วิทยา ทองดี[3]

[1,2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Chuleeporn Prengma[1*], Panachit Sukumal[2], Witthaya Thongdee[3]
[1,2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * krupoupee19@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 14 May 2026; Revised: 28 May 2026; Accepted: 27 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ 3) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการเรียนรู้ 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง 420 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แบ่งเป็น กลุ่มทดลอง จำนวน 35 คน และสุ่มควบคุม จำนวน 35 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน แบบประเมินทักษะการคิดสร้างสรรค์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า T-TEST และการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สูตร E_1/E_2 ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ที่ใช้กับกลุ่มทดลอง มีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.63/84.29

(E_1/E_2) ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าชุดการสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน โดยนักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนรู้สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\bar{x}$ = 19.14, S.D. 1.33) 3) ทักษะการคิดวิเคราะห์ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน โดยนักเรียนกลุ่มทดลองมีทักษะการคิดสร้างสรรค์หลังการเรียนรู้สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\bar{x}$ = 76.02, S.D. 2.96) 4) ความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.28, S.D. 0.11)

คำสำคัญ: การพัฒนาชุดกิจกรรม, การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์, บทเรียนออนไลน์

Abstract

This research aimed to: (1) develop creative-based learning activity packages integrated with online lessons on the topic of Ancient World Civilizations for Grade 11 students at Wat Klang Municipal School under the Education Office of Khon Kaen Municipality; (2) compare the learning achievement between the experimental and control groups before and after the learning process; (3) compare students' creative thinking skills between the experimental and control groups after the learning process; and (4) examine students' satisfaction toward the creative-based learning activity packages integrated with online lessons. The population consisted of 420 Grade 11 students at Wat Klang Municipal School. The sample group consisted of 70 students divided into two groups: an experimental group of 35 students and a control group of 35 students. The research instruments included creative-based learning activity packages, a pre-test and post-test achievement test, a creative thinking skills assessment form, and a satisfaction questionnaire. The statistical methods used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, t-test, and the efficiency formula (E_1/E_2). The research results were as follows: 1. The creative-based learning activities integrated with online lessons on Ancient World Civilizations used with the experimental group demonstrated an efficiency of 87.63/84.29 (E1/E2), which is higher than the predetermined efficiency criterion of 80/80. This indicates that the developed instructional package is effective and appropriate for classroom learning management. 2. The learning achievement of the experimental group and the control group showed significant differences. Students in the experimental group achieved higher post-learning achievement than those in the control group at the .05 level of statistical significance ($\bar{X}$ = 19.14, S.D. = 1.33). 3. The creative thinking skills of the experimental and control groups were significantly different. Students in the experimental group demonstrated higher creative thinking skills after the learning process than those in the control group at the .05 level of statistical significance ($\bar{X}$ = 76.02, S.D. = 2.96). 4. The students' satisfaction toward the creative-based learning activity packages integrated with online lessons on Ancient World Civilizations was at a high level ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.11).

Keywords: development of activity packages, creative learning, online lessons

1. บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ และคุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพในสังคมปัจจุบัน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ทั้งนี้ หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 ได้เน้นย้ำสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และส่งเสริมให้เกิดการคิดวิเคราะห์ การสร้างองค์ความรู้ และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Kennedy & Sundberg, 2020) ซึ่ง “ความคิดสร้างสรรค์” ถือเป็นทักษะสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและแสดงศักยภาพของตนเอง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะรายวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของเหตุการณ์ในอดีต เข้าใจพัฒนาการของอารยธรรม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังคงเน้นการบรรยายและการท่องจำ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความสนใจ ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับต่ำ (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2562)

ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เนื้อหาเรื่อง “อารยธรรมโลกยุคโบราณ” เป็นเนื้อหาที่มีความซับซ้อนและครอบคลุมหลายมิติ เช่น อารยธรรมลุ่มแม่น้ำไทกริส–ยูเฟรทีส อารยธรรมลุ่มแม่น้ำนิล อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ และอารยธรรมลุ่มแม่น้ำฮวงโห ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจทั้งด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรม ผู้เรียนจำนวนมากประสบปัญหาในการจดจำรายละเอียดและการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ส่งผลให้ไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์หรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในหน่วย “อารยธรรมโลกยุคโบราณ” อยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐาน สาเหตุสำคัญมาจากการขาดการเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง และขาดโอกาสในการฝึกทักษะการคิดสร้างสรรค์ผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ รวมทั้งการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ยังไม่สามารถดึงดูดความสนใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้อย่างเพียงพอ

แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-Based Learning: CBL) จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาใช้พัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ การตั้งคำถาม การค้นคว้า และการสร้างผลงาน (Meeplat, 2020) ซึ่ง

ช่วยพัฒนาทักษะสำคัญ ได้แก่ ความคิดริเริ่ม ความคล่องตัวในการคิด ความยืดหยุ่น และความคิดละเอียดลออ อันเป็นองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนออนไลน์ (Online Learning) ยังเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา มีความยืดหยุ่น และสามารถเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น สื่อมัลติมีเดีย แบบฝึกหัดเชิงโต้ตอบ และแหล่งข้อมูลออนไลน์ (Wong, 2023) อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (Adnan & Anwar, 2020)

ดังนั้น การบูรณาการกระบวนการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในเนื้อหาเรื่อง “อารยธรรมโลกยุคโบราณ” ซึ่งต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์ การเชื่อมโยง และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติจริง และสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 หรือไม่

2.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น เป็นอย่างไร

2.3 ทักษะการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการเรียนรู้เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น เป็นอย่างไร

2.4 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่นมีความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ในระดับใด

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น” ผู้วิจัยได้ผลการวิจัยดังนี้

1. การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

แผนที่	คะแนนระหว่างเรียน			คะแนนแบบทดสอบหลังเรียน		
	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	ร้อยละ (E_1)	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	ร้อยละ (E_2)
1	10	8.69	86.86	30	25.29	84.29
2	10	8.66	86.57			
3	10	8.83	88.29			
4	10	8.74	87.43			
5	10	8.86	88.57			
6	10	8.80	88.00			
รวม	60	**52.58**	**87.63**	**30**	**25.29**	84.29
ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) = 87.63				**ประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2)** = 84.29		

ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ที่ใช้กับกลุ่มทดลอง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น มีผลการประเมินระหว่างการกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ย 52.58 จากคะแนนเต็ม 60 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 87.63 และคะแนนหลังการจัดการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ย 25.29 จากคะแนนเต็ม 30 คิดเป็นร้อยละ 84.29 แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ (E_1/E_2) เท่ากับ 87.63/84.29 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น

การทดสอบ	กลุ่ม	n	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	t	df	p
ก่อนเรียน	ทดลอง	35	30	17.86	1.31	.970	34	.339
	ควบคุม	35	30	17.57	1.27			
หลังเรียน	ทดลอง	35	30	25.23	1.74	15.443	34	.000
	ควบคุม	35	30	19.14	1.33			

*p ≤ .05

ผลการวิจัยพบว่า (1) ก่อนการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ กลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ย 17.86 และกลุ่มควบคุม มีคะแนนเฉลี่ย 17.57 มีค่า t เท่ากับ .970 มีค่า p เท่ากับ .339 แสดงว่า ก่อนการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น มีผลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน (2) 2. หลังการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ กลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ย 25.23 และกลุ่มควบคุม มีคะแนนเฉลี่ย 19.14 มีค่า t เท่ากับ 15.443 มีค่า p เท่ากับ .000 แสดงว่า หลังการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น มีผลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน โดยนักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนรู้สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการเรียน เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการเรียน เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น

การทดสอบ	กลุ่ม	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	df	p
หลังเรียน	ทดลอง	35	100	85.43	2.28	14.951	34	.000
	ควบคุม	35	100	76.02	2.96			

*p ≤ .05

ผลการวิจัยพบว่า หลังการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ กลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ย 85.43 และกลุ่มควบคุม มีคะแนนเฉลี่ย 76.02 มีค่า t เท่ากับ 14.951 มีค่า p เท่ากับ .000 แสดงว่า หลังการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น มีทักษะการคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน โดยนักเรียนกลุ่มทดลองมีทักษะการคิดสร้างสรรค์หลังการเรียนรู้สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น

ข้อที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	เนื้อหาของกิจกรรมมีความน่าสนใจ	4.43	0.50	มาก
2	รูปแบบกิจกรรมช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียนรู้	4.43	0.50	มาก
3	การเรียนรู้แบบแบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ช่วยให้เข้าใจเนื้อหามากขึ้น	4.46	0.51	มาก
4	กิจกรรมช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์	4.29	0.46	มาก
5	กิจกรรมช่วยให้สามารถเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง	4.20	0.41	มาก
6	มีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง	4.03	0.17	มาก
7	ผู้สอนมีวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม	4.23	0.43	มาก
8	สื่อการเรียนรู้ที่ใช้มีความน่าสนใจและหลากหลาย	4.20	0.41	มาก
9	การทำกิจกรรมกลุ่มช่วยเสริมทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น	4.17	0.38	มาก
10	การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ทำให้เรียนรู้ด้วยตนเองได้มากขึ้น	4.09	0.28	มาก

ข้อที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
11	นักเรียนได้รับการส่งเสริมให้แสดงความคิดเห็น	4.29	0.46	มาก
12	ระยะเวลาในการทำกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.34	0.48	มาก
13	รู้สึกสนุกและมีความสุขในการเรียนรู้	4.37	0.49	มาก
14	สามารถนำความรู้จากกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ได้จริง	4.37	0.49	มาก
15	ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์มีความเหมาะสมต่อการเรียนรู้	4.34	0.48	มาก
	รวม	**4.28**	**0.11**	**มาก**

ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.28, S.D.= 0.11)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. ประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 พบว่า ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 87.63/84.29 (E1/E2) ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในระหว่างเรียนและหลังเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ประกอบกับการใช้บทเรียนออนไลน์ที่มีสื่อหลากหลาย เช่น ภาพ วิดีโอ และสื่อปฏิสัมพันธ์ ช่วยกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและคงทน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอิศราพงษ์ โชติปญฺโญ (2566) ที่ศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนออนไลน์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนออนไลน์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าการใช้สื่อออนไลน์สามารถยกระดับประสิทธิภาพการเรียนรู้ได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชื่นกมล เทินไพร และมณฑา ชุ่มสุคนธ์ (2567) ที่ใช้การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับอินโฟกราฟิก ผลการวิจัย

พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความคิดสร้างสรรค์และใช้สื่อเทคโนโลยีร่วมด้วย สามารถพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น พบว่า ก่อนการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น มีผลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่าง และหลังการเรียนรู้นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม แสดงให้เห็นว่า ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานเป็นรูปแบบที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเชิงลึกมากกว่าการเรียนแบบบรรยาย ประกอบกับบทเรียนออนไลน์ที่นำมาใช้ร่วมกันมีลักษณะเป็นสื่อประสมที่เข้าถึงง่าย นำเสนอเนื้อหาได้หลากหลายรูปแบบ เช่น ภาพ วิดีโอ และกิจกรรมโต้ตอบ ซึ่งช่วยกระตุ้นความสนใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและจดจำเนื้อหาได้ดีขึ้น ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอิศราพงษ์ โชติปญฺโญ (2566) ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนออนไลน์เพื่อบูรณาการกับรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนออนไลน์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สะท้อนให้เห็นว่าบทเรียนออนไลน์ช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชื่นกมล เทินไพร และมณฑา ชุ่มสุคนธ์ (2567) ที่ใช้การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับอินโฟกราฟิก พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ สะท้อนว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความคิดสร้างสรรค์และใช้สื่อเทคโนโลยีร่วมด้วยสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งช่วยพัฒนาทั้งความคิดสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน (พระมหาอิศราพงษ์ โชติปญฺโญ (บุญเสริมวงศา), 2566)

3. ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการเรียน เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น พบว่า หลังการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ กลุ่มทดลองมีทักษะการคิดสร้างสรรค์หลังการเรียนรู้สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity–Based Learning)

ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้ดีกว่าการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบปกติ ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าวเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงความรู้ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย รวมทั้งการใช้สื่อและเทคโนโลยีออนไลน์ที่ช่วยกระตุ้นความสนใจและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการคิด การตั้งคำถาม การค้นคว้าหาความรู้ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียน ยังช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดริเริ่ม ความยืดหยุ่นทางความคิด และความสามารถในการสร้างแนวคิดใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยครั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิติยาภรณ์ ศรีวงษ์ชัย (2565) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based Learning : CBL) ร่วมกับการ์ดเกม รายวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น โดยมีคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 75.98 และมีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 76.47 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานสามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชื่นกมล เทินไพร และมณฑา ชุ่มสุคนธ์ (2567) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based Learning : CBL) ร่วมกับอินโฟกราฟิก ในรายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีทักษะความคิดสร้างสรรค์เฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 85.94 และมีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 91.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพด้านความคิดได้อย่างเต็มที่ และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและยั่งยืน

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เรื่อง อารยธรรมโลกยุคโบราณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.28) แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานเป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติจริง ได้คิดสร้างสรรค์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ส่งผลให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกและมีความสุขกับการเรียน ประกอบกับการใช้บทเรียนออนไลน์ซึ่งมีสื่อที่หลากหลาย เช่น ภาพ วิดีโอ และกิจกรรมเชิงโต้ตอบ ทำให้บทเรียนมีความน่าสนใจ เข้าใจง่าย และสามารถเรียนรู้ได้ตามจังหวะของตนเอง จึงส่งผลต่อระดับความพึงพอใจของผู้เรียนที่อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ มัลลิกา ใจเร็ว และมณฑา ชุ่มสุคนธ์ (2567) ที่ใช้การจัดการเรียนรู้แบบสมองเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการคิดเป็นภาพ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจ

ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ในระดับสูง เนื่องจากรูปแบบการสอนช่วยกระตุ้นความสนใจและทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง จึงกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ความสนุก และความพึงพอใจต่อการเรียน ส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงจากผลการวิจัย และ จากความคิดเห็นของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creative-Based Learning: CBL) ร่วมกับบทเรียนออนไลน์ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาและรายวิชาอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้เชิงรุกของผู้เรียน

2. หน่วยงานต้นสังกัดควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ดิจิทัลที่มีคุณภาพ รวมถึงจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เพียงพอ เพื่อให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน

3. ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพครูด้านการออกแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ครูผู้สอนควรศึกษาหลักการและขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานอย่างเข้าใจ เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาและระดับชั้นของผู้เรียน

2. การใช้บทเรียนออนไลน์ควรคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อหา ความยากง่าย และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน รวมทั้งควรมีการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติม

3. ควรจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำงานร่วมกัน และการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างทั่วถึง

4. ครูควรมีการติดตามและประเมินผลผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับบทเรียนออนไลน์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น หรือในระดับชั้นที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์และขยายองค์ความรู้

2. ควรศึกษาตัวแปรด้านอื่นเพิ่มเติม เช่น ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร หรือทักษะการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เห็นผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อย่างรอบด้าน

3. ควรมีการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานกับรูปแบบการสอนอื่น เพื่อศึกษาความแตกต่างด้านประสิทธิผลการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560).* กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.* กระทรวงศึกษาธิการ.

กิติยาภรณ์ ศรีวงษ์ชัย. (2565). *การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (CBL) ร่วมกับการ์ดเกม (Card game) รายวิชา ส 13101 สังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังก้านเหลืองดรุณกิจ* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น].

ชื่นกมล เทินไพร, & มณฑา ชุ่มสุคนธ์. (2567). การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based learning: CBL) ร่วมกับอินโฟกราฟิก วิชา ส 31104 ประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี, 6*(2).

พระมหาอิศราพงษ์ โชติปญฺโญ (บุญเสริมวงศา). (2566). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนออนไลน์เพื่อบูรณาการกับรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านซับน้อยพัฒนา ตำบลหนองย่างทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

มัลลิกา ใจเร็ว, & มณฑา ชุ่มสุคนธ์. (2567). การพัฒนาความสามารถการคิดสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยการจัดการเรียนรู้สมองเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการคิดเป็นภาพ รายวิชา ส11101 สังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี, 6*(2).

สุคนธ์ สินธพานนท์. (2562). *การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Adnan, M., & Anwar, K. (2020). Online learning amid the COVID-19 pandemic: Students' perspectives. *Journal of Pedagogical Sociology and Psychology, 2*(1), 45–51. https://doi.org/10.33902/JPSP.2020261309

Kennedy, T. J., & Sundberg, C. W. (2020). 21st century skills. *Journal of Educational Research, 113*(5), 1–10.

Meeplat, N. (2020). Creativity-based learning: Instructional strategies for 21st century learners. *International Journal of Instruction, 13*(2), 1–14.

Wong, L. H. (2023). Digital learning and student engagement: A global perspective. *Educational Technology & Society, 26*(1), 15–28.

Research Paper
JBER Scope: Education

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1

The Impact of Creative Leadership among Administrators on The Teamwork Performance of Teachers In Schools under The Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1

รัตติยากร พิพัฒศรี [1*], ผศ.ดร.กุลจิรา รักษนคร[2]

[1,2]คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ประเทศไทย

Rattiyakorn Pipatsri [1*], Phra Maha Kriangsak Witichai[2]
[1,2]Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
✉: * rattiyakorn.pipa@northbkk.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 15 May 2026; Revised: 29 May 2026; Accepted: 28 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาระดับความคิดเห็นภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน 2) ศึกษาระดับสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร กับสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1 และ 4) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 เป็นรูปแบบการวิจัยแบบสำรวจ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณโดยเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง 298 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ความคิดเห็นภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) สมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ภาวะผู้นำด้านการมีจินตนาการ เป็นปัจจัยเพียงด้านเดียวที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 4) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์, สมรรถนะการทำงานเป็นทีม

Abstract

This research aimed to 1) study the level of opinions on creative leadership among administrators, 2) study the level of teamwork competence among teachers in schools under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1, 3) study the relationship between creative leadership of administrators and teamwork competence of teachers in schools under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1, and 4) study the impact of creative leadership of administrators on teamwork competence of teachers in schools under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1. The research employed a quantitative survey methodology, collecting data from a sample of 298 individuals. The results showed that: 1) the overall opinion of creative leadership among administrators in schools under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1 was at the highest level; 2) the overall teamwork competence of teachers in schools under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1 was at the highest level; 3) imaginative leadership was the only factor with a statistically significant positive correlation with teachers' teamwork competence at the 0.05 level; and 4) creative leadership of administrators significantly impacted teachers' teamwork competence. Affiliated with the Prachinburi Primary Educational Service Area Office, Zone 1, with statistical significance at the 0.05 level.

Keywords: Leadership, Creative Leadership, Teamwork Competence

1. บทนำ

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในองค์กรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างผลสำเร็จในระดับองค์กร โดยสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์ ภาวะผู้นำแบบสร้างสรรค์จึงมุ่งเน้นที่การสร้างแรงบันดาลใจให้กับบุคลากรและส่งเสริมการทำงานเชิงสร้างสรรค์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการคิดเชิงสร้างสรรค์และการเรียนรู้จึงถือเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการทำงาน การให้โอกาสแก่บุคลากรในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดจะช่วยเสริมสร้างแรงขับเคลื่อนที่นำไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนในองค์กร (Constantin, Ionut Constantin, 2023) นอกจากนี้ แนวคิดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ยังเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทีมและการใช้ศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่จะนำทีมงานหรือผู้ปฏิบัติงานให้ดำเนินงานไปสู่เป้าหมายที่กำหนด โดยผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรู้ความสามารถในงานที่รับผิดชอบ สามารถวิเคราะห์ความต้องการของแต่ละบุคคลเพื่อจูงใจให้ปฏิบัติงานได้ตามวัตถุประสงค์ มีความยืดหยุ่นในการคิดและการตัดสินใจ มีวิสัยทัศน์คิดนอกกรอบไม่ยึดติดกับ "กรงขังความคิด" (อริศษรา อุ่มสิน, 2560) เน้นการสร้างทรัพยากรบุคคลให้เป็นทีมงานที่สร้างสรรค์มีความสามารถพอที่จะต่อกรกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิตอลในปัจจุบันที่สำคัญ คนที่มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องสร้างสภาพแวดล้อมสำหรับผู้อื่นให้มีความสร้างสรรค์ (Puccio, Murdock and Mance, 2007)

ผู้นำจึงต้องเป็นผู้ที่ส่งเสริมและให้กำลังใจทีมงาน เปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรได้แสดงออกทางความคิดและกระตุ้นให้บุคลากรเกิดการพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จะเห็นได้ว่าผู้นำจะต้องเป็นคนที่มีภาวะผู้นำ เพื่อที่จะสามารถนำพาองค์กรให้ก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้

บุคลากรภายในองค์กรต้องให้ความร่วมมือกัน และมีการทำงานเป็นทีม ซึ่งผู้บริหารที่ดีต้องส่งเสริมทีมให้เกิดขึ้นภายในองค์กร ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นคุณสมบัติที่ผู้นำองค์กรจำเป็นต้องมีเพื่อส่งเสริมให้เกิดการทำงานเป็นทีมภายในองค์กร การขับเคลื่อนองค์กรให้เดินหน้าไปได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการทำงานเป็นทีม ผู้นำในยุคใหม่ต้องมีความสามารถในการจูงใจ ประสานงาน รวมถึงการนำบุคคลอื่นอย่างมีวิสัยทัศน์ จินตนาการ และมีความยืดหยุ่น ด้วยวิธีการ หรือแนวทางใหม่ ๆ อย่างท้าทายและสร้างสรรค์ ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้เป็นคุณสมบัติของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (กิตติ์กาญจน์ ปฏิพันธ์ และคณะ, 2565) สถานศึกษาที่มีผู้บริหารที่สามารถนำบุคคลภายในองค์กรได้ จะทำให้บุคลากรภายในสถานศึกษาเห็นความสำคัญของตนเองในการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามคุณภาพ และเพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างผลผลิตในทางสร้างสรรค์ เป็นผลผลิตใหม่ ๆ ที่เกิดจากความคิดและสติปัญญาของผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์โลกและสังคมได้เปลี่ยนไปแล้วเรามีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนกระแสของการศึกษาใหม่ เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือของการสร้างและสร้างอย่างสร้างสรรค์ก่อให้เกิดผลผลิตในทางสร้างสรรค์เป็นผลผลิต ใหม่ ๆ ที่เกิดจากความคิดสติปัญญา ผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์อย่างมีความรับผิดชอบ ตลอดเวลาและที่สำคัญจะต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ ๆ ในการนำองค์กรสู่ความสำเร็จทั้งด้านผลผลิต และ ผลสัมฤทธิ์ของงาน (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2563)

การส่งผลของครูในการทำงานเป็นทีมให้เกิดความสำเร็จในงาน ต้องมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเพื่อนมนุษย์ส่งเสริม และพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อให้สมาชิกและทีมมีศักยภาพและมีความพร้อมในการทำงานเป็นทีมที่สามารถทำงานให้ ประสบความสำเร็จได้ต้องประกอบด้วย ความสามารถพิเศษ (Talent) ความรู้ (Knowledge) การมีอิทธิพล ต่อความคิดของคนในองค์กร ประสบการณ์ และความรู้เกี่ยวกับวิธีการทำงานในเชิงเทคนิคที่จำเป็นสำหรับการทำงานของทีม ความสำคัญของการรวมตัวกันเพื่อทำงานเป็นทีม ความรู้ความสามารถ และศักยภาพในตัวบุคคลมีขอบเขตที่จำกัด จึงต้องมารวมกลุ่มกันเพื่อนำจุดดี จุดด้อย ความรู้ และความสามารถที่แตกต่างกันเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา เพื่อประโยชน์ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม (พิมลพรรณ เพชรสมบัติ, 2564) การทำงานเป็นทีมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพขององค์การช่วยสร้างประโยชน์แก่บุคลากร เปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่ ลดการทำงานเพียงลำพังทำให้บุคลากรมองเห็นคุณค่าของตนเอง นอกจากนี้ยังช่วยให้บุคลากรได้พัฒนาทักษะการ ทำงานใหม่ ๆ ที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่นภายในทีมรวมถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสมาชิกภายในทีม ทำให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ช่วยให้ระดับความเครียดในการทำงานลดลง และนำเอาศักยภาพของตนเองมาใช้ในการทำงานมากยิ่งขึ้น (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2561) จึงเห็นได้ว่าองค์กรได้นำเอาการทำงานแบบทีมเข้ามาใช้อย่างมาก เพราะว่ามีความยืดหยุ่นที่มากขึ้นมีสมรรถภาพในการรวมตัวกันได้รวดเร็ว และทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ (1) ทีมงานจะไม่ได้รู้สึกว่าผู้นำหรือหัวหน้าทีมไม่มีใครเป็นเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชาต่างกันที่ตำแหน่งและหน้าที่แต่สิ่งที่เหมือนกันคือทุกคนได้รับเกียรติและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานและเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จในงานที่มีความสำคัญเท่าเทียมกัน (2) ทีมงานจะทำงาน

ไปด้วยเรียนรู้ไปด้วยพัฒนาไปด้วย มีการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นเพราะได้รับการชี้แนะบ่มเพาะหล่อหลอมจากหัวหน้าทีมหรือผู้นำที่พร้อมจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในกรณีเกิดความผิดพลาด ทีมงานจะไม่ตำหนิว่ากล่าวแต่จะเต็มไปด้วยบรรยากาศของการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงไปร่วมกัน (3) ทีมงานจะกลายเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับทีมงานรุ่นใหม่ ๆ ที่เข้ามาพร้อมถ่ายทอดประสบการณ์ดี ๆ พร้อมที่จะเป็นพี่เลี้ยงให้กับน้องใหม่และพร้อมที่จะเป็นต้นแบบให้กับน้องในรุ่นต่อ ๆ ไป (4) ทีมงานจะทำงานโดยไม่ได้มองผลประโยชน์หรือค่าตอบแทนเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เนื่องจากสิ่งที่ทีมงานได้รับนั้นได้รับผลตอบแทนอย่างสมเหตุสมผลตามผลการปฏิบัติงานของทีมและยังได้รับความรู้สึกดี ๆ ความปรารถนาดีจากเพื่อนร่วมทีมจากหัวหน้าทีมที่สำคัญ ผลตอบแทนจึงมิใช่ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนอยู่หรือไป แต่บรรยากาศการทำงานเป็นทีมจะเป็นสิ่งดึงดูดให้ทีมงานอยู่ในองค์กรอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561)

สมรรถนะของครูประการหนึ่งที่ระบุไว้ในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ.2566-2570 คือ การพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในการทำงาน รวมทั้งให้มีการเชื่อมโยงระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารในหน่วยงานให้ส่งเสริมสนับสนุนเส้นทางความก้าวหน้า และรองรับการปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ของบุคลากรในหน่วยงานให้บรรลุผลตามเป้าหมาย (สำนักงาน ก.พ. สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, 2567) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1 เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดูแลและพัฒนาการศึกษาระดับประถมศึกษาในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพในโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ จากรายงานผลการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ในปีงบประมาณ 2567 พบว่า จากการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตลอดปีงบประมาณ ที่ได้มีการดำเนินงานขับเคลื่อนนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนโยบายและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1 พบปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินโครงการและกิจกรรม ที่ยังไม่ตรงตามจุดประสงค์ ตัวชี้วัดในบางโครงการข้อมูลไม่ครบถ้วน ไม่สมบูรณ์ โดยจากรายงานมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเน้นย้ำและสนับสนุนให้บุคลากรทำงานแบบบูรณาการ ตลอดจนมิติในการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้อง พัฒนาการจัดการความรู้ในหน่วยงานให้เป็นระบบ เพื่อพัฒนามาตรฐานและตัวชี้วัดในการปฏิบัติงานทุกภารกิจมีความชัดเจน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1, 2568)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1 เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาและการ ทำงานเป็นทีมของครู ซึ่งส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการศึกษาของโรงเรียนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1

2. เพื่อศึกษาระดับสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1

3. เพื่อความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร กับสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1

4 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1

3. การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1” ผู้ศึกษาได้เตรียมแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันเน้นไปที่ความสามารถในการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ภายนอกและความเปลี่ยนแปลงของโลกที่รวดเร็ว โดยผู้บริหารต้องมีบทบาทสำคัญในการแสดงความกล้าเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ มีความคิดนอกกรอบ และมีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ยังต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ทางการบริหารมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน มองเห็นภาพอนาคต และนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการภายใต้สภาวะสังคมที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีและการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง (ปณิธาน ลอยบ้านแพ้ว และ พิภพ วชังเงิน, 2567)

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามุ่งเน้นการเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และจินตนาการในการสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการคิดเชิงสร้างสรรค์ ผู้นำลักษณะนี้จะไม่ยึดติดกับกรงขังความคิดแต่จะมีความยืดหยุ่นในการตัดสินใจและเน้นการใช้ศักยภาพของสมาชิกในทีมให้เกิดประโยชน์สูงสุด (อริศษรา อุ่มสิน, 2560) ซึ่งองค์ประกอบสำคัญประกอบด้วยด้านวิสัยทัศน์ ความคิดสร้างสรรค์ การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว และการมีจินตนาการ เพื่อเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการนำองค์กรสู่ความสำเร็จทั้งด้านผลผลิตและผลสัมฤทธิ์ของงาน (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2563; กิตติ์กาญจน์ ปฏิพันธ์ และคณะ, 2565)

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสมรรถนะการทำงานเป็นทีม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสมรรถนะการทำงานเป็นทีมเน้นความสำคัญของการรวมกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและศักยภาพที่แตกต่างกันมาช่วยกันแก้ปัญหาและลดการทำงานเพียงลำพัง ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรและลดความเครียดในการทำงานของบุคลากร (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2561; พิมลพรรณ เพชรสมบัติ, 2564) สมรรถนะการทำงานเป็นทีมประกอบด้วย 3 ด้านหลัก คือ สมรรถนะด้านความรู้ของทีม สมรรถนะด้านทักษะของทีม และสมรรถนะด้านทัศนคติของทีม โดยทีมงานยุคใหม่จะเน้นความเท่าเทียมกันของสมาชิก การเรียนรู้และพัฒนาไปพร้อมกับการทำงาน และการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดึงดูดให้บุคลากรอยู่ในองค์กรอย่างยั่งยืน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง, 2563)

4. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บ รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) โดยแบ่งการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้กำหนดประชากรคือ ผู้บริหารและข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ปีการศึกษา 2568 จาก 114 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 1,166 คน สำหรับการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้คำนวณตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนร้อยละ 0.05 จากนั้นจึงดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้สถานศึกษาเป็นหน่วยสุ่ม ได้กลุ่มตัวอย่างรวมจำนวน 298 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการพัฒนา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร 4 ด้าน และระดับสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครู 3 ด้าน โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ท (Likert’s Scale) 5 ระดับ สำหรับกระบวนการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและร่างแบบสอบถาม จากนั้นนำไปผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1 ทุกรายการ

สำหรับการหาคุณภาพเครื่องมือในด้านความเชื่อมั่น ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .892 แสดงว่าเครื่องมือวิจัยฉบับนี้มีความเชื่อมั่นเพียงพอที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการขอหนังสือส่งตัวจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก เพื่อขอความอนุเคราะห์จากสถานศึกษาเป้าหมายในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 จากนั้นจึงดำเนินการแจกแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังกลุ่มตัวอย่าง โดยมีการแนบเอกสารชี้แจงจุดประสงค์และวิธีการตอบข้อมูลอย่างชัดเจน เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลทุกฉบับอย่างละเอียด เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ในการประมวลผลข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปและระดับตัวแปร สำหรับการทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับสมรรถนะการทำงานเป็นทีม ผู้วิจัยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) และใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบอำนาจพยากรณ์และหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ใดที่สามารถร่วมกันพยากรณ์หรือส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครู

5. ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 298 คน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 63.4 โดยส่วนมากมีช่วงอายุน้อยกว่า 30 ปี (ร้อยละ 43.3) รองลงมาคือช่วงอายุ 31-40 ปี (ร้อยละ 40.3) สำหรับระดับการศึกษานั้น ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 53.4 และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.7

2. ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ในภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านวิสัยทัศน์ ซึ่งมีความโดดเด่นในการสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรบรรลุเป้าหมายร่วมกัน รองลงมาคือด้านความคิดสร้างสรรค์ที่เน้นการกล้าตัดสินใจทดลองวิธีการบริหารที่แตกต่าง และด้านการมีจินตนาการที่มีจุดเด่นเรื่องการถ่ายทอดภาพลักษณ์ในอุดมคติของโรงเรียนให้เป็นรูปธรรม ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือด้านการมีความยืดหยุ่นและปรับตัว ซึ่งผู้บริหารมีความพร้อมในการปรับเปลี่ยนแผนงานเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

3. สมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน ระดับสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีความโดดเด่นมากที่สุดคือ สมรรถนะทักษะของทีม โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานกลุ่ม รองลงมาคือสมรรถนะความรู้ของทีม ซึ่งครูมีความเข้าใจเป้าหมายและมาตรฐานคุณภาพงานเป็นอย่างดี และลำดับ

สุดท้ายคือสมรรถนะทัศนคติของทีมที่ให้ความสำคัญกับการยอมรับและเปิดใจกว้างต่อข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาทีม ตลอดจนมีความเชื่อมั่นไว้วางใจในเพื่อนร่วมงานเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย

4. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครู จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ทั้ง 4 ด้าน ที่ส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการมีจินตนาการ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .648 และมีอำนาจในการพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ .420 หมายความว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสามารถร่วมกันพยากรณ์ความแปรปรวนของสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูได้ร้อยละ 42.0

6. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 จากการศึกษาวิจัยพบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านวิสัยทัศน์ และด้านความคิดสร้างสรรค์ รองลงมาคือด้านการมีจินตนาการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือด้านการมีความยืดหยุ่นและปรับตัว โดยภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารในภาพรวมที่อยู่ในระดับมากที่สุดนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Amabile (1996) และ Ford (1996) ที่อธิบายว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการกระตุ้นและสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากร ผ่านการคิดนอกกรอบและการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการนวัตกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ จิรัตญา พรหมสมปาน (2565) อธิบายว่า ผู้นำลักษณะนี้จะมีความสามารถในการบริหารจัดการสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีวิสัยทัศน์และสนับสนุนการทดลองสิ่งใหม่ ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ ภาณุพงศ์ อุณชาติ (2565) ที่มองว่าผู้นำต้องมีความสามารถในการจูงใจให้ผู้อื่นเปิดกว้างในการทดลองสิ่งใหม่และสร้างกระบวนการทำงานที่มีความคล่องตัว สอดคล้องกับแนวคิดของ Mainemelis, Kark, and Epitropaki (2015) อธิบายว่า ภาวะผู้นำลักษณะนี้จะสร้างเงื่อนไขที่เอื้อต่อสิ่งที่อาจเป็นไปได้ในอนาคตแม้จะยังไม่สามารถทำได้ในปัจจุบัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัคณัฏฐ์ จันทนวรานนท์ และสมพงษ์ ธรรม (2566) ที่พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์แห่งศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับสูง โดยประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญทั้งด้านจินตนาการ วิสัยทัศน์ และความยืดหยุ่น

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านวิสัยทัศน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดและโดดเด่นในเรื่องการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ อรรถชัย แนวเงินดี (2564) ที่พบว่า ผู้นำควรสร้างภาพความสำเร็จในอนาคตเพื่อกำหนดทิศทางและเตรียมการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของนคร ชูสอนสาย (2565) ที่พบว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีความสำคัญยิ่งต่อการกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์เพื่อให้เกิดภาพแห่งความสำเร็จที่ชัดเจน สำหรับด้านความคิดสร้างสรรค์ ที่ผู้บริหารกล้าตัดสินใจ

ทดลองวิธีการบริหารที่แตกต่างนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ พัชรี อินทาปัจ (2563) ที่อธิบายว่าผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะไม่ยึดติดกับแบบแผนเดิมและกล้าท้าทายสิ่งใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มลิษา ทองฉิม (2566) ที่พบว่าผู้บริหารใช้เชาวน์ปัญญาในการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนความคิดใหม่ ๆ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กร

ด้านการมีความยืดหยุ่นและปรับตัว ที่มีจุดเด่นในการปรับเปลี่ยนแผนตามสถานการณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ ชุติมา สีรอด (2565) ที่อธิบายว่าความยืดหยุ่นช่วยให้องค์กรรองรับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กชพร จันทร์แดง และนิรันดร์ จุลทรัพย์ (2566) ที่พบว่าความยืดหยุ่นและการปรับตัวช่วยลดอุปสรรคและขยายวิธีการทำงานให้กว้างขวางขึ้น และสุดท้ายใน ด้านการมีจินตนาการ ที่โดดเด่นเรื่องการถ่ายทอดภาพลักษณ์อุดมคติให้เป็นรูปธรรมนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ จันจิรา น้ำขาว (2562) ที่อธิบายว่าผู้นำต้องแสดงพฤติกรรมที่ตอบสนองเชิงจินตนาการและคิดไตร่ตรองอย่างละเอียดในทุกสถานการณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัฒนกรณ์ บุญศร (2566) ที่พบว่าจินตนาการและวิสัยทัศน์เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญของภาวะผู้นำในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Stoll (2020) ที่พบว่าการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของบุคลากรเป็นความท้าทายพื้นฐานที่ผู้นำโรงเรียนยุคใหม่ต้องกำหนดเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานเพื่อยกระดับการเรียนรู้ในสถานศึกษา

2. สมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1

จากผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกองค์ประกอบ ได้แก่ สมรรถนะทักษะของทีม สมรรถนะความรู้ของทีม และสมรรถนะทัศนคติของทีม ตามลำดับ ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ Topchik (2007) ที่อธิบายว่า ทีมเป็นตัวชี้วัดคุณภาพของการทำงานร่วมกัน ซึ่งต้องอาศัยการพึ่งพาอาศัยกันและการตัดสินใจที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ของทีม โดยทีมที่มีสมรรถนะสูงจะช่วยให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างต่อเนื่องทั้งในด้านเทคนิคและทักษะ สอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) ที่อธิบายว่า การทำงานเป็นทีมเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และ สอดคล้องกับแนวคิดของ พิมลพรรณ เพชรสมบัติ (2564) ที่ให้ทัศนะว่า สมาชิกในทีมที่ยอดเยี่ยมจะมีการร่วมมือกันวางแผนงานร่วมกัน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มผลิตภาพในงานบริหารสถานศึกษา นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับแนวคิดของ Moorhead and Griffin (2001) ที่ระบุว่าการทำงานเป็นทีมแตกต่างจากกลุ่มทั่วไปตรงที่เน้นการกระทำที่มุ่งสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน

ด้านสมรรถนะความรู้ของทีม พบว่าครูมีสมรรถนะอยู่ในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่โดดเด่นที่สุด คือ ความเข้าใจในเป้าหมายและมาตรฐานคุณภาพงานรองลงมาคือความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาการ ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Melany Hebles (2022) ที่พบว่า มิติด้านความรู้เกี่ยวกับการทำงาน

เป็นทีมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้นักศึกษาหรือบุคลากรเข้าใจบทบาทของตนเองและสมาชิก รวมถึงเข้าใจกลยุทธ์ที่จะช่วยสนับสนุนการทำงานร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Joann (2019) ที่พบว่า ความรู้ในด้านบทบาทและความรับผิดชอบ (Roles and Responsibilities) ช่วยให้ทีมสามารถทำงานร่วมกันได้โดยลดความขัดแย้งและเพิ่มความเข้าใจในมุมมองของแต่ละบุคคล และยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เหมือนฝัน บุรกิจภาชัย (2563) ที่พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษามีค่าเฉลี่ยในด้านการรับรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ส่งผลต่อความสำเร็จของทีมสูงที่สุด

ด้านสมรรถนะทักษะของทีม พบว่าครูมีทักษะการทำงานเป็นทีมในระดับมากที่สุด โดยจุดแข็งที่สำคัญคือการนำเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานกลุ่ม และการถ่ายทอดความเชี่ยวชาญให้เพื่อนร่วมงาน ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ Navío-Marco, Ardura, and Galán (2025) ที่อธิบายว่า สมรรถนะการทำงานเป็นทีมส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในยุคดิจิทัล และช่วยพัฒนาทักษะการร่วมมือของครูผ่านเทคโนโลยีได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ María Luisa Sein-Echaluce (2024) ที่พบว่า ทักษะร่วมกันของทีมสามารถพัฒนาผ่านเทคโนโลยีที่สนับสนุนการทำงานร่วมกัน ซึ่งช่วยระบุวิวัฒนาการและความก้าวหน้าของทีมได้อย่างโปร่งใส และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิตารีย์ สุขบุตร (2562) ที่พบว่า ทักษะด้านการตัดสินใจและการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เป็นตัวบ่งชี้สำคัญที่มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดในการเสริมสร้างทีมครู

ด้านสมรรถนะทัศนคติของทีม ผลการศึกษาพบว่าครูมีทัศนคติในระดับมากที่สุด โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับการยอมรับและเปิดใจกว้างต่อข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาทีม ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Karimi and Farivarsadri (2024) ที่อธิบายว่า การสื่อสารอย่างเปิดเผยช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ซึ่งเป็นรากฐานของความร่วมมือที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ Raman (2019) ที่พบว่า การทำงานเป็นทีมช่วยให้ครูเกิดแรงจูงใจและมีความผูกพันต่อการทำงานมากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา จิตพลีชีพ (2561) ที่พบว่า การยอมรับในตัวตนและบทบาทของเพื่อนครู รวมถึงความไว้วางใจในความสามารถของเพื่อนร่วมงาน เป็นแนวทางสำคัญที่ส่งผลให้การทำงานเป็นทีมประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวุฒิ จันทร์สว่าง (2565) ที่พบว่าสมรรถนะด้านการให้ความร่วมมือช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่อนร่วมงานเป็นองค์ประกอบหลักที่ทำให้การจัดการศึกษามุ่งสู่เป้าหมายร่วมกันได้

ความโดดเด่นของสมรรถนะการทำงานเป็นทีมในระดับมากที่สุดของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 นี้ ยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Stoll (2020) ที่พบว่าการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ผ่านทีมงานจะช่วยยกระดับการเรียนรู้ของทั้งสถานศึกษา และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Maker (2022) ที่พบว่าทักษะการทำงานร่วมกันและการสื่อสารที่เหมาะสมกับศตวรรษที่ 21 เป็นสิ่งที่ครูและผู้นำยุคใหม่นำมาใช้เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาและการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1” ชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านการมีจินตนาการที่เป็นปัจจัยหลักในการถ่ายทอดภาพลักษณ์ความสำเร็จในอุดมคติให้กลายเป็นรูปธรรม ซึ่งช่วยกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความเชื่อมั่นและกล้าที่จะออกจากกรอบวิธีปฏิบัติเดิมๆ เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการศึกษาร่วมกัน นอกจากนี้ การที่ผู้บริหารส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เน้นความเท่าเทียมและการเรียนรู้พัฒนาไปพร้อมกับการปฏิบัติงาน ยังช่วยยกระดับทักษะการใช้เทคโนโลยีและทัศนคติเชิงบวกในการทำงานกลุ่ม ส่งผลให้เกิดความร่วมมือที่เหนียวแน่นและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในยุควิถีใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. สรุป

ในส่วนของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา จะมุ่งเน้นการใช้ความสามารถในการปรับตัวและแนวคิดนอกกรอบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้แก่บุคลากร โดยเฉพาะการแสดงบทบาทเป็นแบบอย่างที่มีวิสัยทัศน์และจินตนาการเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการคิดเชิงสร้างสรรค์ ภาวะผู้นำในลักษณะนี้ส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครู ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ โดยมุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทีมด้วยความไว้วางใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน กิจกรรมในการพัฒนาควรเน้นการสื่อสารอย่างเปิดกว้างและการใช้ศักยภาพของแต่ละบุคคลอย่างเต็มที่ เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวผ่านความท้าทายในยุคดิจิทัลและบรรลุเป้าหมายตามคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

8. ข้อเสนอแนะ

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีนโยบายผลักดันให้ผู้บริหารโรงเรียนพัฒนาทักษะด้านการสร้างภาพลักษณ์อุดมคติและแรงบันดาลใจ เพื่อให้บุคลากรในสังกัดเกิดความเข้าใจในทิศทางและเป้าหมายร่วมกันขององค์กร โดยเน้นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการคิดริเริ่มและการนำเสนอแนวทางใหม่ ๆ ในการยกระดับมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

2) หน่วยงานต้นสังกัดควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันของครู โดยการจัดสรรทรัพยากรและแพลตฟอร์มเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อรองรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาร่วมกันในรูปแบบทีม ซึ่งจะช่วยลดข้อจำกัดด้านระยะทางและเวลา ส่งผลให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานและสร้างผลลัพธ์ที่มีคุณภาพให้แก่ผู้เรียน

3) ควรมีการจัดทำนโยบายอบรมพัฒนาบุคลากรทั้งในระดับผู้บริหารและครูให้มีความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมุ่งเน้นการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายและการสร้างความไว้วางใจภายในทีม เพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่นแม้จะมีประสบการณ์หรือแนวคิดที่แตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลให้องค์กรเกิดความเข้มแข็งและสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กชพร จันทร์แดง, & นิรันดร์ จุลทรัพย์. (2566). ความยืดหยุ่นและการปรับตัวของครูในสถานศึกษายุควิถีใหม่. *วารสารทัศนมิติทางการศึกษา, 1*(2), 1–15.

กิตติ์กาญจน์ ปฏิพันธ์, และคณะ. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์และการบริหารจัดการศึกษายุคใหม่.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

จันจิรา น้ำขาว. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จิรัตญา พรหมสมปาน. (2565). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3. ใน *การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 13* (น. 2020–2037). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2561). *ภาวะผู้นำร่วมสมัย.* ปัญญาชน.

ชุติมา สีรอด. (2565). การบริหารความเปลี่ยนแปลงและความยืดหยุ่นขององค์กรทางการศึกษา. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษา.*

ฐิตารีย์ สุขบุตร. (2562). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

นคร ชูสอนสาย. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในยุคชีวิตวิถีใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษา* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์].

ปณิธาน ลอยบ้านแพ้ว, & พิภพ วชังเงิน. (2567). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. *วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน.*

พัชรี อินทาปัจ. (2563). การท้าทายแบบแผนเดิม: บทบาทของผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในยุคเปลี่ยนผ่าน. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์.*

พิมลพรรณ เพชรสมบัติ. (2564). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลและการทำงานเป็นทีม.* สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัย.

ภัคณัฏฐ์ จันทนวรานนท์, & สมพงษ์ ธรรม. (2566). การพัฒนาแบบวัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์แห่งศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้บริหารโรงเรียน. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 8*(2), 1287–1307.

ภาณุพงศ์ อุณชาติ. (2565). การสร้างกระบวนการทำงานที่คล่องตัวด้วยภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์. *วารสารวิชาการบริหารการศึกษา.*

มลิษา ทองฉิม. (2566). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 ตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

เหมือนฝัน บุรกิจภาชัย. (2563). การรับรู้บทบาทหน้าที่และสมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครู. *วารสารการศึกษาศาสตร์.*

วรวุฒิ จันทร์สว่าง. (2565). สมรรถนะด้านการให้ความร่วมมือและช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อนร่วมงานในสถานศึกษา. *วารสารวิชาการครุศาสตร์.*

วัฒนกรณ์ บุญศร. (2566). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจังหวัด. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ, 3*(7), 11–21.

สุกัญญา จิตพลีชีพ. (2561). *สมรรถนะการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช].

สำนักงาน ก.พ. สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน. (2567). *คู่มือการพัฒนาสมรรถนะข้าราชการยุคใหม่.*

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1. (2568). *รายงานข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา ปีการศึกษา 2568.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการพัฒนาการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2561). *มาตรฐานสมรรถนะหลักของข้าราชการพลเรือน.*

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง. (2563). *คู่มือสมรรถนะข้าราชการ (Competency).* กระทรวงศึกษาธิการ.

อริศษรา อุ่มสิน. (2560). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และภาวะผู้นำ.* โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

อรรถชัย แนวเงินดี. (2564). การสร้างวิสัยทัศน์และภาพความสำเร็จในอนาคตของผู้นำยุคใหม่. *วารสารการพัฒนาองค์กร.*

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2563). *ความเป็นผู้นำทางการศึกษา.* โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Amabile, T. M. (1996). *Creativity in context.* Westview Press.

Constantin, I. C. (2023). Creative leadership in organizational development. *Journal of Management Studies.*

Ford, C. M. (1996). A theory of individual creative action in multiple social domains. *Academy of Management Review, 21*(4), 1112–1142. https://doi.org/10.5465/amr.1996.9704071865

Hebles, M. (2022). Knowledge dimensions in teamwork competence. *International Journal of Educational Research.*

Joann, R. (2019). Roles and responsibilities in collaborative teams. *Educational Leadership Quarterly.*

Karimi, H., & Farivarsadri, G. (2024). Exploring the collaboration skills among architecture students: A quantitative study in North Cyprus. *Buildings, 14*(7), Article 1984. https://doi.org/10.3390/buildings14071984

Mainemelis, C., Kark, R., & Epitropaki, O. (2015). Creative leadership: A multi-contextual framework. *Academy of Management Annals, 9*(1), 393–482. https://doi.org/10.1080/19416520.2015.1024502

Maker, C. J. (2022). Collaboration and communication skills for the 21st century. *Journal for the Education of the Gifted.*

Moorhead, G., & Griffin, R. W. (2001). *Organizational behavior: Managing people and organizations.* Houghton Mifflin.

Navío-Marco, J., Ardura, D., & Galán, A. (2025). Teamwork skills development in hybrid and online universities: The perspective of the future teachers. *Journal of New Approaches in Educational Research.* https://doi.org/10.1007/s44322-025-00032-1

Puccio, G. J., Murdock, M. C., & Mance, M. (2007). *Creative leadership: Skills that drive change.* SAGE Publications.

Raman, Y. (2019). *School management and leadership: Teamwork in schools.* Academic Press.

Sein-Echaluce, M. L. (2024). Technology-supported teamwork skills development. *Journal of Educational Computing Research.*

Stoll, L. (2020). Creating capacity for learning: The role of creative leadership in schools. *European Journal of Education.*

Topchik, G. S. (2007). *The first-time manager's guide to team building.* AMACOM.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

Research Paper
JBER Scope: Education

ความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ

Digital Skills Training Needs of Employees of the National Housing Authority

ชวิศา จิตต์ชื่น[1*], ภิรดา ชัยรัตน์[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Chawisa Jitchuen[1*], Pirada Chairatana[2]
[1,2]Kasetsart University, Thailand
✉: * chawisa.ji@ku.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 16 May 2026; Revised: 30 May 2026; Accepted: 29 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ และเพื่อเปรียบเทียบความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือพนักงานของการเคหะแห่งชาติ ระดับ 3 – 6 ซึ่งเป็นพนักงานระดับปฏิบัติการ จำนวน 162 คน เก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติการทดสอบที การวิเคราะห์แปรปรวนทางเดียว และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD ผลการศึกษาพบว่า 1) ความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.20) พบว่า ด้านการแก้ปัญหามีความต้องการในระดับมาก ที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 4.27 รองลงมาคือ ด้านความปลอดภัย คิดเป็นร้อยละ 4.23 2) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า พนักงานการเคหะแห่งชาติ ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน อายุการทำงาน และหน่วยงานที่สังกัด (ระดับฝ่าย) แตกต่างกัน มีความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัล ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การเคหะแห่งชาติ, ความต้องการฝึกอบรม, ทักษะดิจิทัล

Abstract

This research aims to study the digital skills training needs of employees of National Housing Authority and to compare the digital skills training needs of employees of National Housing Authority classified by personal factors. The sample used in this study consisted of 162 National Housing Authority employees at levels 3-6, who are operational staff. Data was collected through questionnaires. Data was analyzed using percentage, frequency, mean, and standard deviation. Hypothesis testing was performed using t-test, One-way ANOVA, and pairwise comparisons were conducted using Fisher's Least Significant Difference (LSD) method. The results showed that: 1) The overall digital skills training needs of National Housing Authority employees were at a high level, mean score of 4.20. Problem-solving was

the most in-demand aspect compared to other aspects, at 4.27 percent, followed by security at 4.23 percent. 2) Hypothesis testing revealed that National Housing Authority employees with different genders, ages, education levels, job positions, years of service, and affiliated departments (division level) did not have significantly different digital skills training needs.

Keywords: national housing authority, training needs, digital skills

1. บทนำ

สภาวการณ์ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการองค์การอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้นำและบุคลากรจึงเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนความสำเร็จ โดยจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมเพื่อเป็นเครื่องมือผลักดันองค์การตามทิศทางโมเดลประเทศไทย 4.0 การก้าวเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบเรียกร้องให้บุคลากรต้องปรับปรุงแนวคิดและเพิ่มพูนทักษะให้ทันสมัย เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและสร้างแรงจูงใจในการดำเนินงานภายใต้สถานการณ์ที่ผันผวน (เชิดพงษ์ งอกนาวัง และคณะ, 2567)

ทักษะดิจิทัลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงาน โดยมีการคาดการณ์ว่าในอนาคตงานกว่าร้อยละ 90 จำเป็นต้องใช้ทักษะระดับสูง (วรรณากร พรประเสริฐ และคณะ, 2568) ทักษะพื้นฐานประกอบด้วยการใช้อุปกรณ์ ซอฟต์แวร์ การสื่อสาร ข้อมูล การสร้างสื่อ และความปลอดภัยทางดิจิทัล (นนทพร ธีระวัฒนสุข และคณะ, 2568) การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงต้องมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรผ่านกระบวนการฝึกอบรม การสัมมนา และการสอนงาน เพื่อยกระดับความรู้และความชำนาญให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์การอย่างยั่งยืน

กระบวนการพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเริ่มต้นจากการสำรวจความจำเป็นในการฝึกอบรม เพื่อให้หลักสูตรตรงตามความต้องการและเป้าหมายของหน่วยงาน (ภัทราพร จันตะนี, 2565) สอดคล้องกับแผนแม่บทการบริหารทุนมนุษย์การเคหะแห่งชาติ พ.ศ. 2566 – 2570 ที่มุ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลและการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผ่านโครงการสำคัญ อาทิ การพัฒนาผู้บริหารยุคดิจิทัล การเสริมสร้างตามกรอบแนวคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) และการพัฒนาบุคลากรตามเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ (คณะกรรมการการเคหะแห่งชาติ, 2567)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจ และเล็งเห็นความสำคัญของการจัดฝึกอบรมทักษะดิจิทัล จึงได้จัดทำการสำรวจความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ และเพื่อเป็นแนวทางให้แก่องค์การในการจัดหาพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และรวมถึงการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรที่จะมีความชำนาญ และทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ

2. เพื่อเปรียบเทียบความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้การสำรวจ (Survey Research) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประกอบด้วย พนักงานการเคหะแห่งชาติ ระดับ 3 – 6 (ระดับปฏิบัติการ) สังกัดสำนักงานใหญ่ รวมทั้งสิ้น 270 คน (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2568)

กลุ่มตัวอย่าง คือ พนักงานการเคหะแห่งชาติ ระดับ 3 – 6 (ระดับปฏิบัติการ) สังกัดสำนักงานใหญ่ จำนวน 162 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยคำนวณโดยใช้สูตรของ Yamane (1967) ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน (Stratified Proportional Sampling) และการสุ่มแบบโควตา (Quota Sampling) จำแนกตามหน่วยงานที่สังกัดจำนวน 37 ฝ่าย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมบริบทการทำงานทั่วทั้งองค์การ (จักรพันธ์ กิตตินรรัตน์ และอรณัฏฐ์ อชีรญาวัฒน์, 2567)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบ (Checklist) ครอบคลุมประเด็นเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน อายุการทำงาน และหน่วยงานที่สังกัด 2) ความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัล 5 ด้าน จำนวนรวม 21 ข้อคำถาม มีลักษณะเป็นมาตรวัดทัศนคติแบบลิเคิร์ท (Likert Scale) 5 ระดับ กำหนดค่าคะแนนจากความต้องการน้อยที่สุด (1 คะแนน) จนถึงความต้องการมากที่สุด (5 คะแนน) พร้อมทั้งมีการกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยแบ่งออกเป็น 5 ช่วง เพื่อใช้ระบุระดับความต้องการพัฒนาทักษะอย่างชัดเจนตามระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Best & Kahn, 2016)

ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยเพื่อความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ โดยการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 และนำแบบสอบถามไปทดสอบ (Try-out) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน พบว่าค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.90 แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นสูงเพียงพอต่อการนำไปใช้งานจริง (Bujang et al., 2018)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกับแบบสอบถามรูปแบบกระดาษ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2569 ครั้นได้รับข้อมูลครบถ้วนจึงเข้าสู่ขั้นตอนการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล (Data Editing and Cleaning) เพื่อคัดกรองแบบสอบถามที่ไม่มีความสมบูรณ์ออกจากการวิเคราะห์ ส่งผลให้ข้อมูลมีความพร้อมสำหรับการประมวลผลในลำดับถัดไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ ประกอบการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลและระดับความต้องการฝึกอบรมผ่านค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมทั้งดำเนินการวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับความต้องการฝึกอบรม ผ่านการทดสอบค่าที (t-test) สำหรับตัวแปรที่มีความแตกต่างเพียง 2 กลุ่ม และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) สำหรับตัวแปรที่มีระดับความแตกต่างตั้งแต่ 3 กลุ่มขึ้นไป หากปรากฏความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงดำเนินการทดสอบเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีของ Fisher's Least Significant Difference (LSD) (สุพัฒน์ สุกมลสันต์, 2560)

4. ผลการวิจัย

1. ความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ

จากการวิเคราะห์พบว่า ระดับความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.20) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการแก้ปัญหา มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.27) รองลงมาคือ ด้านความปลอดภัย ($\bar{x}$ = 4.23) ด้านการสร้างเนื้อหาดิจิทัล ($\bar{x}$ = 4.20) ด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ($\bar{x}$ = 4.18) และด้านข้อมูลและการรู้สารสนเทศ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x}$ = 4.13) ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติรายด้านและโดยรวม

ความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัล	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. ด้านข้อมูลและการรู้สารสนเทศ	4.13	.67	มาก
2. ด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน	4.18	.76	มาก
3. ด้านการสร้างเนื้อหาดิจิทัล	4.20	.76	มาก
4. ด้านความปลอดภัย	4.23	.77	มาก
5. ด้านการแก้ปัญหา	4.27	.72	มาก
รวม	**4.20**	**.63**	**มาก**

2. ผลการเปรียบเทียบความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

พนักงานการเคหะแห่งชาติซึ่งมีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน อายุการทำงาน และหน่วยงานที่สังกัด มีระดับความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากค่า p-value ของทุกตัวแปรสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานทางสถิติ

ได้แก่ เพศ ผลการทดสอบค่าที (t-test) พบว่าพนักงานชายและหญิงมีความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลไม่แตกต่างกัน (t = -0.770, p-value = 0.441) อายุ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) พบว่าพนักงานที่มีช่วงอายุแตกต่างกันมีความต้องการไม่แตกต่างกัน (F = 0.800, p-value = 0.495) ระดับการศึกษา พนักงานที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีความต้องการไม่แตกต่างกัน (F = 0.36, p-value = 0.550) ตำแหน่งงาน พนักงานในกลุ่มตำแหน่งงานต่าง ๆ มีความต้องการไม่แตกต่างกัน (F = 1.340, p-value = 0.197) อายุการทำงาน ระยะเวลาในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันส่งผลต่อความต้องการไม่แตกต่างกัน (F = 1.160, p-value = 0.326) และหน่วยงานที่สังกัด พนักงานในแต่ละหน่วยงานมีความต้องการฝึกอบรมในระดับที่สอดคล้องกัน (F = 1.220, p-value = 0.210)

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	t/F	p-value
เพศ	-0.770	0.441
อายุ	0.800	0.495
ระดับการศึกษา	0.36	0.550
ตำแหน่งงาน	1.340	0.197
อายุการทำงาน	1.160	0.326
หน่วยงานที่สังกัด	1.220	0.210

5. อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ พบว่า ความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับสภาวการณ์ปัจจุบันที่องค์การก้าวเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบตามโมเดลประเทศไทย 4.0 ส่งผลให้บุคลากรต้องปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการทำงาน อย่างไรก็ตาม ผลดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นในเชิงวิพากษ์ว่า ระดับความต้องการที่อยู่ในระดับสูงอาจไม่ได้เกิดจาก “ความพร้อม” ของบุคลากรเพียงอย่างเดียว แต่ยังอาจสะท้อนถึง “ช่องว่างของทักษะ (Digital Skill Gap)” ระหว่างความสามารถที่มีอยู่กับความคาดหวังขององค์การ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่องค์กรจำเป็นต้องวางแผนพัฒนาเชิงระบบมากกว่าการจัดฝึกอบรมแบบเฉพาะกิจ

ด้านการแก้ปัญหา ปรากฏระดับความต้องการสูงสุด โดยเฉพาะในประเด็นการประเมินตนเองและเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่เพื่อพัฒนาทักษะให้ทันสมัยอยู่เสมอ สันนิษฐานได้ว่าพนักงานมีความตระหนักถึงความรวดเร็วของวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี การรอรับการพัฒนาจากองค์การเพียงช่องทางเดียวส่งผลให้ไม่สามารถ

ปฏิบัติงานได้อย่างเท่าทันสถานการณ์ พนักงานจึงปรากฏความต้องการเรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ สุพรรณี ไชยอำพร (2560) เกี่ยวกับการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มุ่งเน้นการสร้างพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long Learning) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์การ ตีความได้ว่า การที่บุคลากรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับสูง อาจสะท้อนข้อจำกัดของระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์กร ที่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที ทำให้บุคลากรต้องพึ่งพาการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ (Informal Learning) มากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านทักษะระหว่างบุคลากรในระยะยาว

ด้านความปลอดภัย พบความต้องการในระดับสูงมากในส่วนการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัว สันนิษฐานได้ว่ามีปัจจัยเกื้อหนุนจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) ประกอบกับภารกิจหลักของการเคหะแห่งชาติที่ต้องบริหารจัดการฐานข้อมูลขนาดใหญ่ของผู้รับบริการ ผลการศึกษาครั้งดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักในผลกระทบทางกฎหมายและความรับผิดชอบต่อข้อมูลสารสนเทศที่อยู่ในครอบครอง สอดคล้องกับกรอบสมรรถนะดิจิทัล DigComp 2.2 (Brande et al., 2016) ที่ระบุว่าทักษะการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์เป็นสมรรถนะหลักที่พลเมืองดิจิทัลต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ความต้องการที่สูงในด้านนี้อาจไม่ได้สะท้อนเพียง “ความตระหนักรู้” เท่านั้น แต่สะท้อนถึงความไม่มั่นใจ (Lack of Confidence) ของบุคลากรในการปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัยข้อมูล ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะเชิงปฏิบัติ (Practical Skills) มากกว่าความรู้เชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

ด้านข้อมูลและการรู้สารสนเทศ แม้จะปรากฏค่าเฉลี่ยความต้องการน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น แต่ยังคงอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะความต้องการด้านการค้นหาเอกสารราชการและระเบียบจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ปรากฏข้อสังเกตว่าการเคหะแห่งชาติมีนโยบายผลักดันระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ (e-Document) อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พนักงานในกลุ่มสายงานสนับสนุนมีความต้องการพัฒนาทักษะดังกล่าวเพื่อลดความผิดพลาดในการปฏิบัติงานราชการสมัยใหม่ สอดคล้องกับแนวคิด ณัชภัส พรมมา และ วัลลภา เฉลิมวงศาเวช (2568) ที่ระบุว่าทักษะการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการตัดสินใจและการปฏิบัติงานในองค์การภาครัฐ สามารถอธิบายได้ว่า การที่ความต้องการในด้านนี้ต่ำกว่าด้านอื่นอาจไม่ได้หมายความว่าทักษะดังกล่าวมีความสำคัญน้อยกว่า แต่เป็นไปได้ว่าบุคลากรมี “ความคุ้นชินในระดับหนึ่งแล้ว” จากการใช้งานระบบภายในองค์กร อย่างไรก็ตาม ความคุ้นชินดังกล่าวอาจจำกัดอยู่เพียงการใช้งานพื้นฐาน และยังไม่ครอบคลุมทักษะขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลหรือการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์

จากวัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พนักงานการเคหะแห่งชาติที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน อายุการทำงาน และหน่วยงานที่สังกัด (ระดับฝ่าย) แตกต่างกัน มีความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันไปแล้ว ทั้งในชีวิตส่วนตัวและการทำงานที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทำให้

พนักงานทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นเพศอะไร อายุเท่าไหร่ หรือมีระดับการศึกษาต่างกันหรือไม่ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ทักษะทางด้านดิจิทัล เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเอง และก้าวทันเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อนึ่ง ผลที่ไม่พบความแตกต่างดังกล่าว อาจไม่ได้หมายความว่าปัจจัยส่วนบุคคล “ไม่มีอิทธิพล” อย่างแท้จริง แต่เป็นไปได้ว่าบริบทขององค์กรที่มีการกำหนดระบบการทำงานแบบดิจิทัลร่วมกัน (Standardized System) ได้ลดทอนความแตกต่างระหว่างบุคคลลง จนทำให้ความต้องการพัฒนาแสดงออกในลักษณะที่เป็นเนื้อเดียวกัน (Homogeneity) และเนื่องจากการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานไปสู่ระบบดิจิทัลของการเคหะแห่งชาติ เป็นการปรับเปลี่ยนในลักษณะบูรณาการทั้งองค์กร เช่น ระบบสารบรรณ หรือระบบจัดซื้อจัดจ้าง ซึ่งพนักงานทุกคนต้องใช้งานเป็นมาตรฐานเดียวกัน ปัจจัยด้านตำแหน่งงานหรือหน่วยงานที่สังกัดจึงไม่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของความต้องการฝึกอบรม สามารถอธิบายได้ว่า การที่องค์กรใช้ระบบเดียวกันทั้งองค์กร อาจทำให้เกิด “แรงกดดันเชิงโครงสร้าง (Structural Pressure)” ที่ผลักดันให้บุคลากรทุกกลุ่มจำเป็นต้องพัฒนาทักษะในระดับใกล้เคียงกัน ไม่ใช่เพียงความต้องการโดยสมัครใจ แต่เป็นความจำเป็นเชิงหน้าที่ (Functional Necessity) ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา ที่ระบุว่า เมื่อองค์กรเข้าสู่การปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง เช่น การมีระบบ E-Saraban ทักษะดิจิทัลจะกลายเป็น “สมรรถนะพื้นฐาน (Basic Competency)" ที่ทุกคนต้องมี ไม่ว่าจะมีตำแหน่งหรืออายุงานเท่าใดก็ตาม (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2014) สอดคล้องกับ Caplanova & Szakadatova (2025) ที่ศึกษาการปรับตัวของบุคลากรภาครัฐในยุคดิจิทัล พบว่าโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงกันทั้งองค์กรส่งผลให้เกิดความต้องการพัฒนาทักษะในระดับที่สม่ำเสมอ (Uniformity of Digital Need) ตลอดจนสอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศไทยของ ธีร์ดนัย กัปโก และคณะ (2566) ซึ่งระบุว่าการแพร่ระบาดของ COVID-19 เป็นปัจจัยเร่งที่ทำให้พนักงานรัฐวิสาหกิจทุกกลุ่มประชากรศาสตร์ลดช่องว่างทางทักษะ (Digital Gap) และมีความต้องการฝึกอบรมในทิศทางเดียวกันเพื่อความมั่นคงในอาชีพ เมื่อพิจารณาในเชิงวิพากษ์เพิ่มเติม ผลการวิจัยที่ไม่พบความแตกต่างอาจได้รับอิทธิพลจากข้อจำกัดของการวัดผล เช่น การใช้แบบสอบถามแบบมาตรฐานเดียวกัน อาจไม่สามารถแยกแยะ “ระดับความลึกของทักษะ (Depth of Competency)” หรือ “ความสามารถเชิงปฏิบัติจริง” ของบุคลากรแต่ละกลุ่มได้ส่งผลให้ความแตกต่างที่แท้จริงอาจถูกลดทอนในการวิเคราะห์เชิงสถิติ

ข้อจำกัดของการวิจัยครั้งนี้คือ การศึกษามุ่งเน้นเฉพาะพนักงานการเคหะแห่งชาติระดับปฏิบัติการ (ระดับ 3–6) ในส่วนกลางเท่านั้น จึงอาจไม่สามารถอ้างอิงผลไปยังพนักงานระดับบริหารหรือหน่วยงานภูมิภาคได้อย่างครอบคลุม นอกจากนี้ การใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณโดยอาศัยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลัก อาจไม่สามารถสะท้อนความคิดเห็นเชิงลึกหรือเหตุผลเบื้องหลังความต้องการของผู้ตอบได้อย่างครบถ้วน อีกทั้งการประเมินตนเองผ่านมาตรวัดแบบลิเคิร์ทอาจก่อให้เกิดอคติในการตอบแบบสอบถาม รวมถึงการเก็บข้อมูลในช่วงระยะเวลาจำกัดเพียงช่วงหนึ่ง อาจไม่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของความต้องการทักษะดิจิทัลที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามบริบทเทคโนโลยีในปัจจุบัน และการศึกษาครั้งนี้ยังมุ่งเน้นเพียงปัจจัยส่วนบุคคลโดยไม่ได้ครอบคลุมปัจจัยเชิงองค์การหรือสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อความต้องการฝึกอบรมของ

บุคลากร

6. สรุปผล

การวิจัยเรื่องความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลของพนักงานการเคหะแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความต้องการฝึกอบรมและเปรียบเทียบความต้องการดังกล่าวจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากพนักงานระดับปฏิบัติการ (ระดับ 3–6) จำนวน 162 คน ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมพนักงานมีความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลอยู่ในระดับมาก โดยด้านการแก้ปัญหามีความต้องการสูงที่สุด รองลงมาคือด้านความปลอดภัย ด้านการสร้างเนื้อหาดิจิทัล ด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน และด้านข้อมูลและการรู้สารสนเทศ ตามลำดับ นอกจากนี้ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน อายุการทำงาน และหน่วยงานที่สังกัด ไม่ส่งผลให้ความต้องการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าทักษะดิจิทัลเป็นสมรรถนะพื้นฐานที่บุคลากรทุกกลุ่มมีความต้องการพัฒนาในระดับที่ใกล้เคียงกัน เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์กรในยุคดิจิทัล

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การจัดลำดับความสำคัญของหลักสูตรการพัฒนาบุคลากร การเคหะแห่งชาติควรพิจารณากำหนดความสำคัญเร่งด่วนในการเสริมสร้างทักษะด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล (Digital Security) และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Data Privacy) เนื่องจากเป็นทักษะที่บุคลากรมีความต้องการสูงสุด อีกทั้งยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศขององค์กรและความสอดคล้องกับระเบียบข้อบังคับทางกฎหมายในปัจจุบัน

2. การพัฒนาระบบการเรียนรู้ดิจิทัลแบบบูรณาการ หน่วยงานควรจัดตั้งแพลตฟอร์มการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ (E-learning Platform) ที่บรรจุหลักสูตรเฉพาะทางซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจหลักของการเคหะแห่งชาติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้บุคลากรเข้าถึงองค์ความรู้ได้โดยปราศจากข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ แนวทางดังกล่าวจะช่วยลดอุปสรรคจากการจัดตารางฝึกอบรมที่ทับซ้อนกับภาระงานประจำ

3. การกำหนดทักษะดิจิทัลเป็นสมรรถนะหลักขององค์กร การเคหะแห่งชาติควรจัดทำมาตรฐานทักษะดิจิทัลที่ชัดเจนเพื่อใช้เป็นสมรรถนะหลัก (Core Competency) สำหรับบุคลากรทุกระดับ การกำหนดเป็นมาตรฐานเดียวกันจะช่วยยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและสร้างฐานวัฒนธรรมการทำงานในรูปแบบดิจิทัลให้เข้มแข็ง

4. การเชื่อมโยงผลการพัฒนากับระบบบริหารทรัพยากรบุคคล: ควรมีการกำหนดดัชนีชี้วัดผลงาน (Key Performance Indicators: KPIs) ด้านการพัฒนาทักษะดิจิทัลให้เป็นรูปธรรม โดยผนวกเข้ากับระบบการประเมินสมรรถนะประจำปี เพื่อสร้างแรงจูงใจและขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและ

ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. การขยายขอบเขตการศึกษาเชิงบริบทองค์กร การศึกษาในระยะต่อไปควรครอบคลุมปัจจัยเชิงโครงสร้างและสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการทำงานในยุคดิจิทัล อาทิ การประเมินความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศ (Digital Readiness) และนโยบายการขับเคลื่อนรัฐบาลดิจิทัลที่มีผลต่อกระบวนการปฏิบัติงาน เพื่อให้เห็นภาพรวมเชิงยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนองค์กรที่ครบถ้วน

2. การบูรณาการระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นเชิงปริมาณ การศึกษาลำดับถัดไปจึงควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารเพื่อทราบนโยบายเชิงรุก ตลอดจนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับบุคลากรในแต่ละฝ่ายงาน เพื่อวิเคราะห์ความต้องการเชิงลึกที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละหน่วยงานอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการการเคหะแห่งชาติ. (2567). *แผนแม่บทการบริหารทุนมนุษย์การเคหะแห่งชาติ พ.ศ. 2566–2570 (ฉบับปรับปรุงปี 2567) และแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2568.* การเคหะแห่งชาติ. https://www.nha.co.th/wp-content/uploads/2022/03/O14-%E0%B9%81%E0%B8%9C%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%97%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%A9%E0%B8%A2%E0%B9%8C-2566-2570-%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A.pdf

จักรพันธ์ กิตตินรรัตน์, & อรณัฏฐ์ อชีรญาวัฒน์. (2567). การสุ่มตัวอย่างในงานวิจัย: หลักการ วิธีการ และการประยุกต์ใช้. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการศึกษา, 2*(1), 39–55. https://so11.tci-thaijo.org/index.php/IAEM/article/view/1111

เชิดพงษ์ งอกนาวัง, เอกราช โฆษิตพิมานเวช, & ยิ่งสรรค์ หาพา. (2567). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา. *Journal of Modern Learning Development, 9*(6), 482–493. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/268172

ณัชภัส พรมมา, & วัลลภา เฉลิมวงศาเวช. (2568). แนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก. *วารสารวิจยวิชาการ, 8*(3), 175–190. https://doi.org/10.14456/jra.2025.63

ธีร์ดนัย กัปโก, อมรรัตน์ เตชะนอก, & พระมหาพิสิฐ วิสิฏฐปญโญ (เฮียงเหี่ย). (2566). การพัฒนาตัวแบบพฤติกรรมการปรับตัวเชิงวัฒนธรรมองค์กรของบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในช่วงสถานการณ์โควิด 19. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 5*(4), 1027–1040. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/264224

นนทพร ธีระวัฒนสุข, กมลพร กัลยาณมิตร, สถิตย์ นิยมญาติ, & ชูชีพ เบียดนอก. (2568). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลของหน่วยงานภาครัฐในเขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 10*(1), 240–253. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JMSD/article/view/272160

ภัทราพร จันตะนี. (2565). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการและนวัตกรรมทางสังคมศาสตร์, 4*(1), 204–216. https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JAIS/article/view/1680

วรรณากร พรประเสริฐ, ธิวานนท์ พูพวก, พิทยา ดวงตาดำ, ธนพงษ์ พรมใหม่, พัชรพรรณ จำนงนิจ, เอื้อมพร วิทยารัฐ, & รักษิต สุทธิพงษ์. (2568). การประเมินความต้องการจำเป็นการรู้เท่าทันดิจิทัลของนิสิตครูหลักสูตรควบระดับปริญญาตรีสองปริญญา มหาวิทยาลัยพะเยา. *วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3*(5), 452–471. https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/article/view/3972

สุพรรณี ไชยอำพร. (2560). ทุนทางสังคมกับการเสริมสร้างทุนมนุษย์ในเขตเมืองชายแดน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยกับกัมพูชา. *วารสารพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร, 19*(2), 53–67. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsd/article/view/100936

สุพัฒน์ สุกมลสันต์. (2560). การเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดสอบรวมเพื่อการวิจัย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 9*(2), 51–70. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/bruj/article/view/121435

Best, J. W., & Kahn, J. V. (2016). *Research in education* (10th ed.). Pearson.

Bujang, M. A., Omar, E. D., & Baharum, N. A. (2018). A review on sample size determination for Cronbach's alpha test: A simple guide for researchers. *The Malaysian Journal of Medical Sciences, 25*(6), 85–99. https://doi.org/10.21315/mjms2018.25.6.9

Caplanova, A., & Szakadatova, E. (2025). Digitalisation of the public sector in Thailand—Insights into Thailand's public sector digitalisation strategy. *Open Research Europe, 5*, Article 209. https://doi.org/10.12688/openreseurope.19868.2

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2014). *Development co-operation report 2014: Mobilising resources for sustainable development.* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/dcr-2014-en

Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez, S., & Van den Brande, G. (2016). *DigComp 2.0: The*

digital competence framework for citizens. Update phase 1: The conceptual reference model. Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2791/11517

Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper & Row.

Research Paper
JBER Scope: Education

การจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี ตามแนวทางหลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี

Learning Management of Pali III Based on the SU–JI–PU–LI Principles in the Pali Department of Phrapariyattidhamma School, Sanommakhaya Temple Educational Center, Ubon Ratchathani Province

พระมหานัตฐพงษ์ ธนิฏฐวโส[1*], ปาณจิตร สุกุมาลย์[2]

[1,2] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตขอนแก่น, ขอนแก่น, ประเทศไทย

Phra Maha Natthaphong Thanitthawangso[1,] Panjitr Sukumal[2]
[1,2] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Khon Kaen, Thailand.
✉: natden1669@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: April 9, 2026; Revised: April 27, 2026; Accepted: May 5, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี ตามแนวทางหลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ตามเกณฑ์ 80/80 และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อน–หลังเรียน และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ครูผู้สอนและนักเรียนจำนวน 100 รูป เครื่องมือวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบสอบถามความพึงพอใจผู้เข้าร่วมโครงการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีอยู่ในระดับปานกลาง เน้นการท่องจำและรูปแบบดั้งเดิม ไม่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการฟัง คิด ถาม และเขียนอย่างเต็มศักยภาพ 2) ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีค่า (E1/E2) เท่ากับ 82.45/88.30 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก

แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ควรปรับปรุงหลักสูตรให้มีโครงสร้างชัดเจนและบูรณาการหลักสุ จิ ปุ ลิ อย่างเป็นระบบ พัฒนาบทบาทครูที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก สนับสนุนการใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

คำสำคัญ: บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี, หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ, โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

Abstract

This research aimed to: (1) study the current state of learning management in Pali III based on the Su–Ji–Pu–Li principles in the Pali Department of Phrapariyattidhamma School, Sanommakhaya Temple Educational Center, Ubon Ratchathani Province; (2) examine the efficiency of learning management plans based on the Su–Ji–Pu–Li principles according to the 80/80 criterion and compare students' learning achievement; and (3) propose guidelines for developing learning management based on the Su–Ji–Pu–Li principles. The target group consisted of 100 teachers and students. The research instruments included a five-level rating scale questionnaire and semi-structured interviews with 10 key informants. The developed learning management plans were implemented and evaluated using pre-test and post-test assessments, as well as a satisfaction questionnaire administered to 20 participants. Data were analyzed using mean, percentage, and standard deviation. The research results were as follows: The overall state of learning management in Pali III was at a moderate level. Instruction was primarily based on memorization and traditional approaches, which did not sufficiently support the development of listening, thinking, questioning, and writing skills. The developed learning management plans achieved the efficiency criterion of 80/80. Students' post-test scores were significantly higher than pre-test scores at the .05 level, and students' overall satisfaction with the learning management was at a high level. Guidelines for improving learning management include restructuring the curriculum to ensure clarity and systematic integration of the Su–Ji–Pu–Li principles, enhancing teachers' roles in promoting active learning, supporting the use of digital media and technology for self-directed learning, and improving assessment methods based on authentic evaluation to reflect students' holistic development.

Keywords: Pali III, Su–Ji–Pu–Li Principles, Phrapariyattidhamma School (Pali Department)

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการลงมือปฏิบัติควบคู่กันเพื่อเป้าหมายในการหลุดพ้นจากวัฏสงสารและธำรงรักษาพระสัทธรรมให้ยั่งยืน โดยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งคือการสืบทอดหลักธรรมคำสอน โดยมีหลักการว่า ธุระในพระพุทธศาสนามี 2 ประการ ได้แก่ คันถธุระ และ วิปัสสนาธุระธุระ ซึ่งคันถธุระคือการศึกษาพระปริยัติธรรม การศึกษาปริยัติธรรมในปัจจุบันแบ่งเป็น 2 แผนก คือ แผนกธรรมและแผนกบาลี ส่วนวิปัสสนาธุระคือการเจริญวิปัสสนาหรือปฏิบัติกรรมฐาน การศึกษาและปฏิบัติทั้งสองด้านมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ดังพระพุทธพจน์ว่า “โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต โส โว มมจฺจเยน สตฺถา” ซึ่งสะท้อนถึงความมั่นคงของพระศาสนา (พระธรรมปิฎก, 2548) การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งสองแผนกมีความสำคัญต่อพระศาสนาและเป็นงานศาสนศึกษาที่ศักดิ์สิทธิ์ของคณะสงฆ์ไทย โดยเป็นประเพณี

โบราณอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงสนับสนุนการศึกษาและทรงยกย่องผู้สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรมสูงสุด โดยมีการสอบพระปริยัติธรรมในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า สอบบาลีสนามหลวง และ สอบธรรมสนามหลวง ซึ่งยังสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน (พนม ศรศิลป์, 2558) ขณะเดียวกันการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งสองแผนกไม่เพียงเสริมสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการพัฒนาผู้ศึกษาและสังคม การศึกษาควบคู่กับการพัฒนาจะทำให้ความเจริญนั้นยั่งยืน ผู้มีการศึกษาสามารถพัฒนาตนเองและเป็นแบบอย่างแก่สังคม การเรียน การสอน และการสอบจึงเป็นวัฏจักรสำคัญที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนช่วยเสริมสร้างศรัทธาและความเจริญงอกงามของพระศาสนา (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปญฺโญ), (2550)

นอกจากนี้แล้วการศึกษาพระปริยัติธรรมถือเป็นรากฐานสำคัญของคณะสงฆ์ไทยและหัวใจของการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยยึดหลักสำคัญ ว่าธุระในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยสองประการหลักคือคันถธุระและวิปัสสนาธุระ โดยคันถธุระหมายถึงภาระหน้าที่ในการศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์หรือปริยัติธรรม เช่น พระไตรปิฎกและอรรถกถาต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งรวมพระพุทธพจน์ การศึกษาส่วนนี้จำเป็นต้องอาศัยความรู้ในภาษาบาลีเพื่อเข้าถึงและตีความพุทธพจน์อย่างถูกต้องแม่นยำ ขณะที่วิปัสสนาธุระหมายถึงการเจริญวิปัสสนากรรมฐานเพื่อขัดเกลาจิตใจและพัฒนาปัญญาให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ทั้งสองธุระมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยคันถธุระทำหน้าที่เป็นแผนที่นำทางให้การปฏิบัติในวิปัสสนาธุระดำเนินไปอย่างถูกต้อง ดังนั้น ความเชี่ยวชาญภาษาบาลีจึงมิใช่เพียงทักษะทางภาษา แต่เป็นกุญแจสำคัญสู่คลังแห่งปัญญาของพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) จากเหตุผลและหลักการที่กล่าวมาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า คันถธุระและวิปัสสนาธุระเปรียบเสมือนกลไกสองส่วนที่ขาดจากกันไม่ได้ การศึกษาปริยัติธรรมไม่ได้เป็นเพียงการสืบทอดความรู้ตามประเพณี แต่เป็นการสร้าง แผนที่นำทางที่ถูกต้องและแม่นยำ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติวิปัสสนา อันก่อให้เกิดวัฏจักรแห่งการเรียนรู้ การปฏิบัติ และการพัฒนาที่ส่งผลดีต่อทั้งความมั่นคงของสถาบันสงฆ์และศานติสุขของสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืน

แม้ว่าการศึกษาบาลีจะมีรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มั่นคง แต่ในบริบทสังคมร่วมสมัยกลับต้องเผชิญกับความท้าทายและวิกฤตการณ์ในหลายมิติ นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิในวงการได้วิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาว่า ยังไม่มีคนหรือองค์กรที่จัดการศึกษาบาลีในประเทศไทยที่มีคุณภาพเพียงพอ มีแต่การจัดสอบเท่านั้น คำวิจารณ์นี้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญที่สุด นั่นคือ ระบบการศึกษาบาลีของไทยได้ถูกครอบงำโดยระบบการวัดผลระดับชาติที่เรียกว่า การสอบบาลีสนามหลวงจนทำให้เป้าหมายที่แท้จริงของการเรียนรู้ถูกละเลยไป ที่สำคัญที่เป็นข้อเท็จจริงในปัจจุบันคือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลียังประสบปัญหาในหลายด้าน ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาหลักอยู่ที่หลักสูตรซึ่งมีเนื้อหาล้าสมัยและใช้ภาษาที่ยากเกินไป โดยเฉพาะในส่วนของแผนกบาลี การเรียนการสอนยังคงเน้นการท่องจำและการแปล ขาดการประยุกต์ใช้และการฝึกคิดวิเคราะห์

ขณะเดียวกันครูผู้สอนก็มีจำนวนไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่ต้องอาศัยระบบพี่สอนน้อง อีกทั้งผู้สอนหลายคนยังขาดประสบการณ์และความเข้าใจเชิงลึก จึงไม่สามารถถ่ายทอดให้สอดคล้องกับสภาพจริงได้ นอกจากนี้ การวัดและประเมินผลก็มักให้ความสำคัญกับการท่องจำมากกว่าความเข้าใจและการคิดเชิงวิเคราะห์ อีกทั้งยังไม่มีเกณฑ์มาตรฐานที่ชัดเจน (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม และ วลัยพร ศิริภิรมย์, 2545)

นอกจากปัญหาที่กล่าวถึงเบื้องต้นยังมีงานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นปัญหาซ้ำๆในการศึกษาพระปริยัติธรรม เช่น หลักสูตรเก่าแก่และไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม วิธีการจัดการเรียนการสอนเน้นการท่องจำกฎไวยากรณ์และศัพท์บาลีเพื่อสอบให้ผ่าน โดยขาดการส่งเสริมทักษะคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ความรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจ เกิดความเบื่อหน่ายและความเครียด แม้สอบผ่านก็ไม่สามารถเข้าใจพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งหรือถ่ายทอดแก่พุทธศาสนิกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลังการประกาศใช้ พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ.2562 ได้สร้างกรอบนโยบายยกระดับการศึกษาพระปริยัติธรรมเข้าสู่ระบบการศึกษาของชาติอย่างเป็นทางการ โดยมีการรับรองวิทยฐานะแก่ผู้สำเร็จการศึกษา เช่น ผู้สอบเปรียญธรรม ๓ ประโยคเทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งสร้างแรงจูงใจภายนอกให้แก่ผู้เรียน อย่างไรก็ตาม การผูกคุณค่าของการศึกษากับความสำเร็จในการสอบสนามหลวงทำให้เกิดแรงกดดันสูงต่อผู้เรียนและผู้สอน ส่งผลให้สถานศึกษามุ่งเน้นการติวเพื่อสอบมากขึ้น (สุทธิพงศ์ เสมสูงเนิน, 2567)

ในท่ามกลางความท้าทายและวิกฤตการณ์ของปัญหาที่กล่าวมา สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี ได้ปรากฏขึ้นเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจและเป็นความหวังของวงการศึกษาพระปริยัติธรรม แม้จะเป็นสำนักศาสนศึกษาที่ก่อตั้งได้ไม่นานนัก (พ.ศ. 2562) แต่กลับสามารถพัฒนาการจัดการเรียนการสอน จนมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ มีสถิตินักเรียนผู้สอบผ่านในแต่ละปีการศึกษาเป็นที่น่าพอใจและได้รับรางวัลสำนักศาสนศึกษาดีเด่นของหนตะวันออกหลายครั้งติดต่อกัน ความสำเร็จที่โดดเด่นของสำนักศาสนศึกษาแห่งนี้ได้จุดประกายคำถามที่สำคัญว่า อะไรคือปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จนี้ ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะศึกษาวิจัยและถอดบทเรียนเพื่อวิเคราะห์สภาพ หลักการ แนวคิด และทฤษฎี รวมถึงการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอน และการวัดประเมินผลอย่างเป็นระบบ ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนจนประสบความสำเร็จ

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น พบว่า การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของ สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า ได้บูรณาการหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ “หัวใจนักปราชญ์” (สุ จิ ปุ ลิ) มาใช้เป็นกลไกในการจัดกระบวนการเรียนการสอนบาลี โดยหลักนี้ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ สุตะ (การฟัง) เพื่อรับความรู้และข้อมูลจากพระอาจารย์, จินตะ (การคิด) เพื่อวิเคราะห์และทำความเข้าใจเนื้อหา, ปุจฉา (การถาม) เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และขจัดข้อสงสัย, และ ลิขิต (การเขียน) เพื่อบันทึกความเข้าใจและถ่ายทอดความรู้ต่อไป กลไกการจัดการเรียนการสอนเช่นนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้ทางภาษาและพระธรรม

คำสอนเข้าด้วยกัน ทำให้การเรียนบาลีไม่ใช่เพียงการท่องจำแต่เป็นการสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติและเผยแผ่พระธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอน การบูรณาการหลักธรรม และปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของผู้เรียน พร้อมทั้งศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนในสถานศึกษาอื่นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี ตามแนวทางของหลักธรรมสุ จิ ปุ ลิ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี

2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ตามเกณฑ์ 80/80 และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี

๓. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี ตามแนวทางหลักธรรมสุ จิ ปุ ลิ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ครูผู้สอน และ นักเรียนในสำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีครูผู้สอน จำนวน 10 รูป และนักเรียน จำนวน 90 รูป รวมทั้งสิ้น จำนวน 100 รูป (ข้อมูนักเรียนบาลี, 2568)

2. กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้าย

กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยกำหนดให้ประชากรทั้งหมดในสำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า เป็นกลุ่มเป้าหมายในการตอบแบบสอบถาม เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเป็นครูผู้สอน จำนวน 10 รูป และนักเรียน จำนวน 90 รูป รวมทั้งสิ้น จำนวน 100 รูป

กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ในการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้บาลีได้แก่ครูผู้สอนบาลีประโยคชั้นปรียญตรี ในสำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จำนวน 10 รูป คัดเลือกโดยใช้วิธีเจาะจง (Purposive Sampling)

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทดลองการสอนเพื่อหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ และประเมินความพึงพอใจในการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ได้แก่นักเรียนบาลีประโยคชั้นเปรียญตรี ในสำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จำนวน 20 รูป (1 ห้องเรียน)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย (1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview) สัมภาษณ์ครูผู้สอนที่ทำการสอนในสำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน (2) แบบสอบถาม ชนิดมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ หาคุณภาพเครื่องมือโดยการตรวจสอบผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสอบถามสภาพการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีในสำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า (3) แผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ จำนวน 12 แผน (4) แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียนเพื่อวัดการพัฒนาในการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น และ (4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนในการใช้แผนการจัดการเรียนรู้

4. สถิติที่ใช้ คือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (Relative Gain Score)

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี ตามแนวทางหลักธรรมสุ จิ ปุ ลิ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยดังนี้

4.1 ผลศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี

4.1.1 สรุปสภาพปัญหาจากการสัมภาษณ์ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า (1) ด้านหลักสูตรและตำราเรียน ซึ่งยังเน้นการท่องจำและการแปลภาษาเป็นหลัก โครงสร้างเนื้อหาไม่ยืดหยุ่น ใช้ภาษาวิชาการสูง และยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะ (2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ที่ยังเน้นการบรรยาย ผู้เรียนมีบทบาทเชิงรับ กิจกรรมไม่ส่งเสริมการคิด วิเคราะห์ ตั้งคำถาม และการเขียนอย่างเป็นระบบ รวมถึงข้อจำกัดด้านบริบทห้องเรียน (3) ด้านสื่อและนวัตกรรมการสอน ซึ่งยังขาดความหลากหลาย ความทันสมัย และความพร้อมด้านเทคโนโลยี สื่อส่วนใหญ่ยังไม่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุกและการเชื่อมโยงกับบริบทจริง และ (4) ด้านการวัดและประเมินผล ที่ยังใช้รูปแบบการสอบแบบดั้งเดิม เครื่องมือและเกณฑ์การประเมินไม่สะท้อนสมรรถนะผู้เรียนอย่างรอบด้านและต่อเนื่อง ส่งผลให้การพัฒนาทักษะการฟัง การคิด การตั้งคำถาม และการเขียนของผู้เรียนยังไม่เกิดขึ้นอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งนี้ สะท้อนความจำเป็นในการปรับปรุงระบบการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาสมรรถนะและบริบทการศึกษาในปัจจุบันอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

4.1.2 สภาพการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี ตามหลักธรรม สุ จิ ปุ ลิของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.98, SD. = 0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.39) อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.36) อยู่ในระดับ มาก รองลงมาอีกคือด้านการใช้สื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.80) อยู่ในระดับ ปานกลาง และที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการจัดการเรียนการสอนของครู (B) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = 3.37) อยู่ในระดับ ปานกลาง แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูยังต้องมีการพัฒนา

4.2 ผลการศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ตามเกณฑ์ 80/80

4.2.1 ผลการศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ตามเกณฑ์ 80/80 มีผลตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ของสำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า ตามเกณฑ์ 80/80

ผลการเรียน	N	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้ ($\bar{X}$)	S.D.	ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย (E_1/E_2)
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	20	120	102.00	2.65	85.00 / 83.02
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	20	40	33.21	3.10	

จากตารางที่ 1 พบว่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี โดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ โดยประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 102.00 คะแนน จากคะแนนเต็ม 120 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.00 ส่วนประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) ที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 33.21 คะแนน จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 83.02 แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้

4.2.2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า

ผลการทดสอบ	N	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้ค่าเฉลี่ย	S.D.	คะแนนที่เพิ่ม	S.D.	t	Sig.(1-tailed)
ก่อนเรียน	20	40	23.00	7.46	10.21	5.82	10.82	0.00**
หลังเรียน	20	40	33.21	3.10				

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน ใช้ของแผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี โดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{X}$ = 33.21) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 23.00) โดยคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 10.21 คะแนน ผลการทดสอบด้วยสถิติ t-test พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 10.82, p < 0.01$) แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.3 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของผู้เรียนในการเรียนด้วยแผนจัดการเรียนรู้บาลีระดับชั้นเปรียญตรี พบว่า ในภาพรวมผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้บาลีระดับชั้นเปรียญตรีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.49) โดยด้านการวัดและประเมินผล มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.75) รองลงมาคือด้านการจัดการเรียนการสอนของครู มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.44) และด้านการใช้สื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.36) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านหลักสูตรและตำราเรียน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.34)

4.3 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี จากผู้ทรงคุณวุฒิ 9 รูป สามารถสรุปเป็นด้าน ๆ ได้อย่างกระชับ ได้แก่ ด้านหลักสูตร พัฒนาเนื้อหาให้เป็นระบบจากง่ายไปยากและบูรณาการฟัง–คิด–ถาม–เขียน, ด้านการสอน ปรับบทบาทครูเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้เชิงรุก, ด้านสื่อและนวัตกรรม ใช้สื่อทั้งดั้งเดิมและดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง, และ ด้านการประเมินผล ใช้วิธีหลากหลายเน้นการประเมินตามสภาพจริง โดยภาพรวมเป็นการบูรณาการหลักธรรมกับศาสตร์การศึกษาอย่างเป็นระบบ ช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนและการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยนี้มีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

5.1 สภาพการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีตามหลักธรรม สุ จิ ปุ ลิของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรี ยังเน้นการท่องจำและการบรรยายเป็นหลัก หลักสูตรและตำราเรียนมีโครงสร้างตายตัว สื่อและนวัตกรรมขาดความหลากหลาย ขณะที่การวัดและประเมินผลยังเป็นแบบดั้งเดิม ไม่สะท้อนสมรรถนะผู้เรียนอย่างรอบด้าน ส่งผลให้การพัฒนาทักษะการฟัง คิด ถาม และเขียนยังไม่เกิดขึ้นเต็มศักยภาพ สะท้อนความไม่สอดคล้องระหว่างแนวคิด สุ จิ ปุ ลิซึ่งมุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงลึก จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงหลักสูตร กระบวนการสอน สื่อ และการประเมินผล ให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาสมรรถนะ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาบาลีอย่างเป็นระบบและยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ความรู้ (constructivist

learning) ที่เน้นบทบาทผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของปุณยนุช พิมใจใส (2555) ที่เสนอรูปแบบการเรียนการสอน PARCE Model บนฐานทฤษฎีการสร้างความรู้ที่มุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เชิงลึกโดยให้ผู้เรียนมีบทบาทในการคิด วิเคราะห์ ตั้งคำถามและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เช่นกันกับ Joyce, Weil, & Calhoun, (2009) ซึ่งเสนอรูปแบบการสอน (Models of Teaching) ที่เน้นกระบวนการคิด การมีส่วนร่วม และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยชี้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนวิเคราะห์ สังเคราะห์ และอภิปราย จะส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกมากกว่าการบรรยายเพียงอย่างเดียวและสอดคล้องกับ Biggs, & Tang, (2011) ที่เสนอว่าแนวคิด Constructive Alignment ที่เน้นความสอดคล้องระหว่างผลลัพธ์การเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผล โดยชี้ว่าหากต้องการพัฒนาสมรรถนะขั้นสูง จำเป็นต้องออกแบบกิจกรรมและการประเมินที่เอื้อต่อการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ความรู้

5.2 ผลการวิจัยประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ตามเกณฑ์ 80/80 ซึ่งผลการวิจัยที่พบว่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้มีค่าเท่ากับ 85.00/83.02 แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ทั้งด้านกระบวนการเรียนรู้และผลลัพธ์ สะท้อนถึงความเหมาะสมของการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลัก สุ จิ ปุ ลิ และผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การออกแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการหลัก สุ จิ ปุ ลิ สามารถยกระดับคุณภาพกระบวนการเรียนรู้และส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา แขมมณี. (2560) ที่เสนอแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการออกแบบการสอนอย่างเป็นระบบ โดยชี้ว่าการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิด วิเคราะห์ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนี้แล้วยังสอดคล้องกับแนวคิด Constructive Alignment ของ Biggs & Tang (2018) ที่เน้นความสอดคล้องระหว่างผลลัพธ์การเรียนรู้ กิจกรรมและการประเมิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ และสอดคล้องกับ Joyce, Weil & Calhoun (2015) ที่เสนอว่ารูปแบบการสอนที่เน้นกระบวนการคิดและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนจะส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกได้ดีกว่าการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนว่า การประยุกต์หลักธรรมสุ–จิ–ปุ–ลิในลักษณะเป็นระบบ สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และนำไปสู่ประสิทธิภาพการเรียนรู้ที่ได้มาตรฐาน อันเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมให้มีคุณภาพและยั่งยืน

5.3 ผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยใช้หลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดสนมหมากหญ้า จังหวัดอุบลราชธานีใน 4 ด้าน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

5.3.1 ด้านหลักสูตรและตำราเรียน ควรปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรให้มีความชัดเจน เรียงลำดับเนื้อหาจากพื้นฐานสู่ระดับสูงอย่างเป็นระบบ พร้อมบูรณาการหลัก สุ จิ ปุ ลิในเนื้อหา กิจกรรม และแบบฝึกหัด เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจบาลีเชิงลึกและเชื่อมโยงองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นตอน สะท้อนแนวคิดการออกแบบ

หลักสูตรเชิงสมรรถนะที่มุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงลึก มากกว่าการมุ่งเนื้อหาเพียงอย่างเดียว การจัดลำดับความรู้แบบเป็นขั้นตอน (sequencing) ช่วยสร้างโครงสร้างความคิด (cognitive structure) ที่มั่นคง ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหลักไวยากรณ์บาลีกับการแปล การวิเคราะห์ และการอธิบายเหตุผลได้อย่างมีระบบ สอดคล้องกับผลการวิจัยของวิไลภรณ์ วิชญาวัฒน์, (2567) ที่เสนอว่าการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะตามทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ซึ่งออกแบบอย่างเป็นระบบ มีองค์ประกอบชัดเจน และจัดหน่วยการเรียนรู้เป็นลำดับขั้น สามารถยกระดับความรู้ ความเข้าใจ และสมรรถนะของครูผู้พัฒนาหลักสูตรได้อย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกันกับญาณิฐา ราชคม, และ มนสิช สิทธิสมบูรณ์, (2567) ที่เสนอว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้างชัดเจน กำหนดสมรรถนะเป้าหมายอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงกิจกรรมการเรียนรู้กับการสะท้อนคิดและการพัฒนาร่วมกันในชุมชนวิชาชีพ ส่งผลให้ครูมีความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกสูงขึ้น และมีพัฒนาการด้านสมรรถนะอย่างมีนัยสำคัญ

5.3.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนของครู ควรพัฒนาบทบาทครูสู่การเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก เปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกฟังอย่างมีสติ คิดวิเคราะห์ ตั้งคำถาม และเรียบเรียงความรู้ด้วยตนเอง ตามลำดับกระบวนการของ สุ จิ ปุ ลิ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนาบทบาทครูสู่การเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน โดยเฉพาะในรายวิชาบาลีที่มีลักษณะเนื้อหาเชิงโครงสร้างและต้องอาศัยการทำความเข้าใจอย่างเป็นลำดับขั้น หากครูยังคงยึดบทบาทผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นศูนย์กลาง ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้แบบผิวเผินและพึ่งพาการท่องจำมากกว่าการสร้างความเข้าใจ สอดคล้องกับแนวคิดของ ญาณิฐา ราชคม และมนสิช สิทธิสมบูรณ์, (2567) ที่เสนอว่าการพัฒนาครูผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ส่งผลให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมที่กระตุ้นการคิด วิเคราะห์ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และแนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิด Active Learning และงานวิจัยของ Freeman et al., (2014) ที่ยืนยันว่าการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งยังสอดคล้องกับทฤษฎี Constructivism ที่มองว่าความรู้เกิดจากกระบวนการสร้างความหมายผ่านการมีปฏิสัมพันธ์และการสะท้อนคิดของผู้เรียนเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่สำคัญ

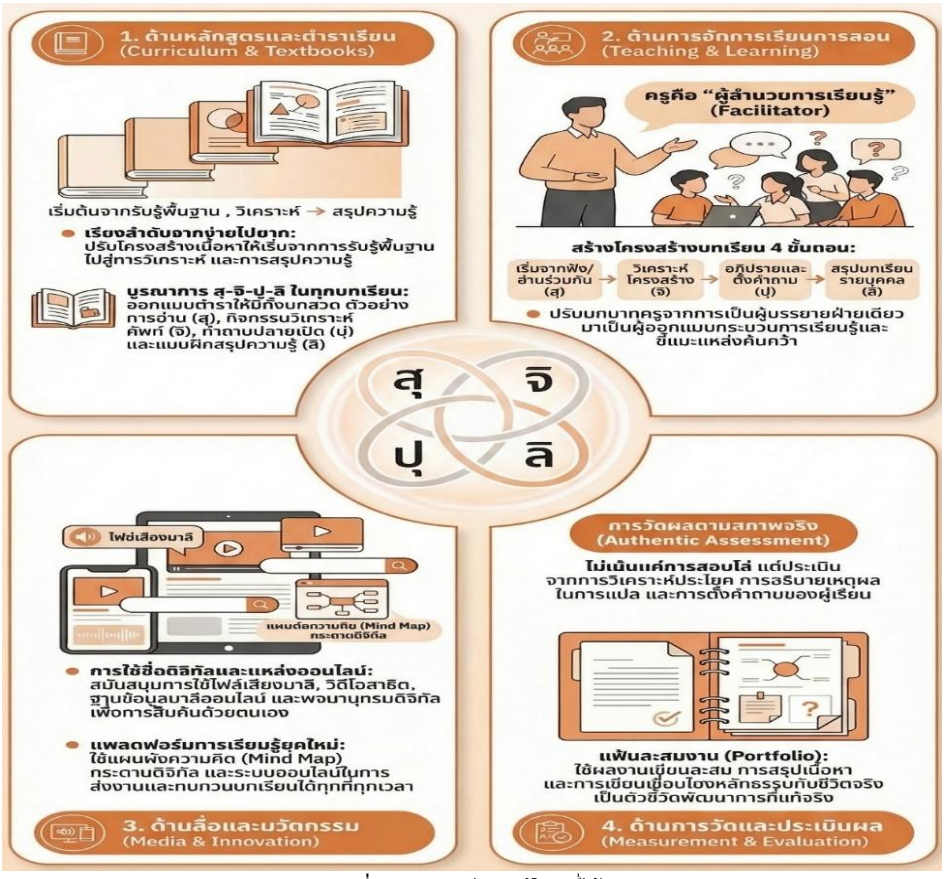
5.3.3 ด้านการใช้สื่อและนวัตกรรม ควรสนับสนุนการใช้สื่อที่หลากหลาย ทั้งสื่อดั้งเดิมและเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น แหล่งข้อมูลออนไลน์ โปรแกรมวิเคราะห์ภาษา และแพลตฟอร์มการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและการทบทวนอย่างต่อเนื่อง แนวทางนี้ผู้วิจัยเห็นว่าผู้วิจัยเห็นว่าการใช้สื่อและนวัตกรรมทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการเรียนบาลี เนื่องจากเนื้อหาบาลีมีลักษณะเป็นระบบโครงสร้างทางภาษา การมีสื่อที่ช่วยแสดงความสัมพันธ์ของคำ ไวยากรณ์ และบริบทการใช้ จะเอื้อให้ผู้เรียนเข้าใจเชิงลึกมากกว่าการพึ่งพาตำราและการบรรยายเพียงอย่างเดียว หากขาดความหลากหลายของสื่อ ผู้เรียนย่อมจำกัดอยู่กับการรับรู้เชิงเส้นและขาดโอกาสทบทวนหรือฝึกวิเคราะห์ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปรีชากิจจาทร (ถนอมศักดิ์ จันทา), (2565) ที่เสนอว่า การใช้นวัตกรรมการสอนที่ออกแบบอย่างเป็นระบบ สามารถ

ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจและทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ Mayer, (2021) ที่ระบุว่าการใช้สื่อหลายรูปแบบอย่างมีหลักการช่วยส่งเสริมการประมวลผลเชิงลึก และลดภาระทางปัญญา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด Technology-Enhanced Learning ที่ชี้ว่าการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้แบบกำกับตนเองและการทบทวนอย่างต่อเนื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3.4 ด้านการวัดและประเมินผล ควรพัฒนารูปแบบการประเมินให้ครอบคลุมทั้งการฟัง คิด ถาม และเขียน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง เช่น การวิเคราะห์และแปลพร้อมอธิบายเหตุผล การสะท้อนความรู้และแฟ้มสะสมงาน เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ผู้วิจัยเห็นว่าการประเมิน แบบดั้งเดิมที่เน้นข้อสอบปลายภาค มักวัดเพียงความจำหรือความถูกต้องเชิงรูปแบบ ไม่สามารถสะท้อนกระบวนการคิดและพัฒนาการเชิงลึกของผู้เรียนได้ การปรับสู่การประเมินตามสภาพจริงจะช่วยให้ผู้เรียนแสดงศักยภาพผ่านการวิเคราะห์ อธิบายเหตุผล และสังเคราะห์ความรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Black & Wiliam, (2018) ที่เสนอแนวคิด Assessment for Learning และยืนยันว่าการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ โดยให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่อง สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์และความเข้าใจเชิงลึกของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ และแนวคิดของ Mueller, (2018) ที่เสนอว่า การประเมินตามสภาพจริงควรมุ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติภาระงานที่สะท้อนสถานการณ์จริง (real-world tasks) พร้อมเกณฑ์ประเมินที่ชัดเจน (rubrics) เพื่อวัดการคิดระดับสูง การให้เหตุผล และการประยุกต์ใช้ความรู้ มากกว่าการวัดการจดจำเนื้อหา และแนวคิดของ Villarroel et al., (2018) ที่เน้นย้ำว่าการประเมินตามสภาพจริงควรออกแบบให้เชื่อมโยงกับสมรรถนะวิชาชีพ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนคิด (reflection) ควบคู่กับการปฏิบัติภาระงานจริง ซึ่งช่วยพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์และการเรียนรู้เชิงลึก

6. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้ คือ แนวทางการจัดการเรียนรู้บาลีประโยคชั้นเปรียญตรีโดยบูรณาการหลักธรรม สุ จิ ปุ ลิ เป็นกรอบในการพัฒนาการเรียนรู้แบบองค์รวม ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร จัดลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยากและบูรณาการกิจกรรม ฟัง คิด ถาม เขียน ด้านการสอน ปรับบทบาทครูเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกตามลำดับสุ จิ ปุ ลิ ด้านสื่อและนวัตกรรม ใช้สื่อดิจิทัลและแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ ด้านการประเมินผล ใช้การประเมินตามสภาพจริงที่สะท้อนสมรรถนะผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน โดยองค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการหลักธรรมกับศาสตร์การศึกษาช่วยยกระดับการเรียนรู้บาลีให้มีความเป็นระบบ ลึกซึ้ง และสอดคล้องกับบริบทการศึกษายุคปัจจุบัน อันนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สรุปเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 แสดงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานต้นสังกัดควรกำหนดนโยบายบูรณาการหลัก สุ จิ ปุ ลิในหลักสูตรการสอน และคู่มือครูอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับมาตรฐานการจัดการเรียนรู้บาลีทั้งระบบ

2. หน่วยงานต้นสังกัดควรพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้สื่อดิจิทัล และการประเมินตามสภาพจริง เพื่อเสริมบทบาทผู้อำนวยการเรียนรู้

3. หน่วยงานต้นสังกัดควรจัดให้มีระบบติดตามและประเมินคุณภาพการเรียนรู้ที่สอดคล้องบริบทการศึกษาบาลี เพื่อประกันคุณภาพและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ในสถานศึกษา

1. สถานศึกษาควรปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการหลัก สุ จิ ปุ ลิในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกฟัง คิด ซักถาม และเขียนอย่างเป็นลำดับขั้น

2. สถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาครูภายในสถานศึกษา ผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การนิเทศภายใน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดี เพื่อยกระดับคุณภาพการสอนอย่างต่อเนื่อง

3. สถานศึกษาควรสนับสนุนการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ควบคู่กับการพัฒนาระบบวัดและประเมินผลตามสภาพจริง เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้านและเป็นรูปธรรม.

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรพัฒนาหรือทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกับหลัก สุ จิ ปุ ลิ เพื่อประเมินประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการประยุกต์ใช้ในยุคการศึกษาดิจิทัล

2. ควรศึกษาการบูรณาการหลัก สุ จิ ปุ ลิร่วมกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่ เช่น การเรียนรู้ฐานสมรรถนะ (Competency-Based Learning) หรือการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เพื่อพัฒนาโมเดลการเรียนบาลีที่สอดคล้องบริบทการศึกษาในศตวรรษที่ 21

3. ควรดำเนินการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบดั้งเดิมกับรูปแบบที่ประยุกต์หลัก สุ จิ ปุ ลิ เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างด้านผลสัมฤทธิ์ แรงจูงใจ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

ญาณิฐา ราชคม, & มนสิช สิทธิสมบูรณ์. (2567). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการร่วมกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8*(3), 48–59.

ทิศนา แขมมณี. (2560). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 20). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, & วลัยพร ศิริภิรมย์. (2545). *แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542* [รายงานการวิจัย]. กลุ่มศาสนาและการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ปุณยนุช พิมใจใส. (2555). รูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการสร้างความรู้: รูปแบบการเรียนการสอนพาร์เซ่ (PARCE Model). *วารสารพยาบาล, 61*(4).

พนม ศรศิลป์. (2558). ปริยัติธรรม: การศึกษาเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. *วารสารวันศาสนศึกษาและวันบูรพาจารย์ วัดอาวุธวิกสิตาราม, 25*.

พระครูปรีชากิจจาทร (ถนอมศักดิ์ จันทา), บุญมี พรรษา, & วีระพงษ์ แพงคำฮัก. (2565). ผลของการใช้นวัตกรรมการสอนภาษาอังกฤษที่มีต่อทักษะความเข้าใจในการเขียนของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสการศึกษาจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น, 4*(6), 63–70.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 11). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* บริษัท เอส.อาร์. พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

วิไลภรณ์ วิชญาวัฒน์. (2567). การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะตามทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูนักพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น. *วารสารราชพฤกษ์ (Ratchaphruek Journal), 22*(1), 171–186.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ). (2550). *เรื่องสอบบาลีสนามหลวงแผนกบาลี.* ม.ป.ท.

สุทธิพงศ์ เสมสูงเนิน. (2567). การศึกษาภาษาบาลีเพื่อสร้างศาสนทายาทกับการธำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, 9*(4), 281–293.

Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for quality learning at university: What the student does* (4th ed.). Society for Research into Higher Education & Open University Press.

Black, P., & Wiliam, D. (2018). Classroom assessment and pedagogy. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 25*(6), 551–575. https://doi.org/10.1080/0969594X.2018.1441807

Freeman, S., Eddy, S. L., McDonough, M., Smith, M. K., Okoroafor, N., Jordt, H., & Wenderoth, M. P. (2014). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 111*(23), 8410–8415. https://doi.org/10.1073/pnas.1319030111

Joyce, B., Weil, M., & Calhoun, E. (2009). *Models of teaching* (8th ed.). Pearson.

Mayer, R. E. (2022). Cognitive theory of multimedia learning. In R. E. Mayer & L. Fiorella (Eds.), *The Cambridge handbook of multimedia learning* (3rd ed., pp. 57–72). Cambridge University Press.

Mueller, J. (2018). *Authentic assessment toolbox.* North Central College. http://jfmueller.faculty.noctrl.edu/toolbox

Villarroel, V., Bloxham, S., Bruna, D., Bruna, C., & Herrera-Seda, C. (2018). Authentic assessment: Creating a blueprint for course design. *Assessment & Evaluation in Higher Education, 43*(5), 840–854. https://doi.org/10.1080/02602938.2017.1412396

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขาโดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

The Development of Learning Activity Packages on "Buddhism and Living" in the Social Studies, Religion, and Culture Subject Based on the Tri-Sikkhā Principles Using Project-Based Learning for Grade 5 Students in the Sriboorapajarn Huata Pan School Cluster, Amnat Charoen Province

พระพรหมมินทร์ กนฺตวณฺโณ (ศรีมูล)[1]*, ประยูร แสงใส[2], สมควร นามสีฐาน[3]

[1, 2, 3] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตขอนแก่น, ขอนแก่น, ประเทศไทย

Phra Phrommin Kantavaṇṇo (Srimun)[1]*, Prayoon Saengsai[2], Somkuan Namsithan[3]
[1, 2, 3] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Khon Kaen, Thailand.
✉: Ploylovemin@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: April 20, 2026; Revised: April 27, 2026; Accepted: May 5, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับ การดำเนินชีวิต ตามหลักไตรสิกขาโดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังเรียน และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมดังกล่าว กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทดลอง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านเหล่าขวาว จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 30 คน ใช้แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองขั้นต้น (Pre-Experimental design) แบบกลุ่มทดลองกลุ่มเดียว เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 5 ชุด แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คะแนนแบบฝึกหัดระหว่างใช้ชุดกิจกรรม เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน มีการพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการ/ผลลัพธ์ขึ้นตามลำดับ โดยผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (E1/E2) เท่ากับ 81.09/83.07 ซึ่งถือสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียนก่อนเรียนและหลังเรียน จากการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน ปรากฏว่า มีคะแนนเฉลี่ยการทดสอบก่อนเรียน 20.90 คะแนน มีคะแนนเฉลี่ยการทดสอบหลังเรียน 26.00 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน โดยภาพรวมมีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมการเรียนรู้, หลักไตรสิกขา, การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน

Abstract

This research aimed to: 1) develop learning activity packages on “Buddhism and Living” based on the Tri-Sikkhā principles using project-based learning for Grade 5 students in the Sriboorapajarn Huata Pan School Cluster, Amnat Charoen Province; 2) compare learning achievement before and after learning; and 3) study students’ satisfaction toward the learning activity packages. The target group consisted of 30 Grade 5 students from Ban Lao Khwao School, Amnat Charoen Province. The research design was a pre-experimental design using a one-group pretest-posttest model. The research instruments included five sets of learning activity packages, a learning achievement test, and a satisfaction assessment form. Data were analyzed using percentage, mean, and standard deviation (S.D.). The research results were as follows: 1. The results of the development of the learning activity packages showed that the exercise scores during the implementation of the learning activity packages on “Buddhism and Living” in the Social Studies, Religion, and Culture subject, based on the Tri-Sikkhā principles using project-based learning for Grade 5 students in the Sriboorapajarn Huata Pan School Cluster, progressively improved in terms of process and outcome efficiency. The efficiency of the learning activity packages (E1/E2) was 81.09/83.07, which was higher than the established criterion of 80/80. 2. The comparison of learning achievement before and after learning showed that the mean pre-test score was 20.90, while the mean post-test score was 26.00. The comparison revealed that students’ post-test scores were significantly higher than their pre-test scores at the 0.05 level of statistical significance. 3. The overall satisfaction of students toward the learning activity packages on “Buddhism and Living” in the Social Studies, Religion, and Culture subject, based on the Tri-Sikkhā principles using project-based learning for Grade 5 students in the Sriboorapajarn Huata Pan School Cluster, was at the highest level, with a mean score of 4.53 and a standard deviation of 0.5.

Keywords: Learning Activity Package, Threefold Training (Tisikkhā), Project-Based Learning (PBL)

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 22 ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ใน มาตรา 4 ว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญ

งอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัย เกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นอกจากนี้ หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 6 ได้บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาให้คนในชาติมีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาของชาติต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551มีวิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อ ว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพและมีหลักการที่สำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) สภาพการณ์ของสังคมโลกในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาต่างเผชิญกับปัจจัยต่างๆ อันนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม เช่น กระแสโลกาภิวัตน์ กระแสโลกเสรี การสร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน เป็นต้น ส่งผลให้การศึกษาในแต่ละสาขาต่างพยายามค้นหาองค์ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการดำรงอยู่ในสังคมโลกได้อย่างยั่งยืน ไม่เว้นแม้แต่ในแวดวงการศึกษาของประเทศไทยภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งสภาพสังคมไทยในทศวรรษใหม่เป็นยุคของความเร็วและความล้ำสมัยขอเทคโนโลยีการสื่อสารความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม การหล่อหลอมรวมความคิด และความเชื่อของกลุ่มคนที่บุคคลในสังคมจะต้องตั้งรับการมีวิถีชีวิตยุคใหม่อย่างมีวิจารญาณ ซึ่งจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการศึกษาของบุตรหลาน ตลอดจนการเผชิญสิ่งยั่วยุหรือตัวแบบที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ รอบตัว ก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนอย่างมาก ทั้งปัญหาด้านการปรับตัว ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาความรุนแรง ปัญหาเด็กติดเกม ปัญหายาเสพติด ปัญหาทางเพศ เป็นต้น โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนที่มีทักษะชีวิตต่ำขาดภูมิคุ้มกันที่ดีทางสังคม เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้ว อาจจะเป็นคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต มีปัญหาทางอารมณ์ จิตใจ และมีความขัดแย้งในชีวิตได้ง่าย ครูจึงต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตที่ดีเป็นภูมิคุ้มกัน ให้รอดพ้นจากการครอบงำความคิดของสื่อเทคโนโลยี และตั้งรับต่อการก้าวรุกทางสังคมอย่างรู้เท่าทัน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552) ดังนั้น การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานักเรียนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่ม(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้บัญญัติในเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาหมวด 4 ตามมาตรา 22 ไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดในกระบวนเรียนรู้ต้องมีสาระการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจ รวมทั้งความ

ถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลจัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ ตามสติปัญญา และความสามารถของตน การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทั้งนี้หลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) ยังให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาสังคมและการพัฒนาประเทศโดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ให้เป็นกำลังที่สำคัญของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 1551)

ปัจจุบันสังคมไทยประสบปัญหาต่าง ๆ อย่างมาก ตามความเจริญของยุคสมัย ซึ่งแตกต่างกับสมัยก่อนมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาการเมือง การศึกษาไม่เสมอภาคระหว่างสังคมเมืองกับสังคมต่างจังหวัด ปัญหาวัยรุ่นในสถานศึกษา แต่ถ้าจะว่าไปแล้วสังคมเราก็ใช่ว่าจะเลวร้ายไปทุกเรื่อง ยังมีสิ่งที่เรียกว่าการพัฒนาที่ดีของสังคมเกิดขึ้นเสมอ ๆ ตามยุคสมัยของความเจริญ เช่น ความสะดวกสบายและเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ทำให้ประเทศไทยเกิดนวัตกรรมที่ทันสมัยมากกว่าสมัยก่อนมาก เช่น ติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง ระบบการจัดเก็บข้อมูลที่ทันสมัย สะดวกรวดเร็ว เป็นต้น แต่ความเจริญดังกล่าวทำให้เด็กส่วนมากติดเกม โดยเฉพาะเด็กในเมืองและต่างจังหวัด ที่ร้านอินเตอร์เน็ตสามารถเปิดได้ถึงเที่ยงคืน ภาวะติดเกมของเด็กส่วนใหญ่ที่สังเกตเห็น คือ มาจากครอบครัวฐานะปานกลางถึงดีมาก หรือแม้กระทั่งเด็กที่ไม่มีเงินก็ต้องร้องให้ขอเงินพ่อแม่ หรือขโมยเงินพ่อแม่ไปเล่นเกม หรือเด็กที่มีฐานะขึ้นมาก็จะมีคอมพิวเตอร์ในบ้านก็จะเล่นเกมดึกดื่นเที่ยงคืนโดยไม่หลับไม่นอน ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ เมื่อเทียบกับสมัยก่อนเกิดภาวะไม่พูดจากับใครเพราะติดเกม ความเป็นจริงแล้วเกมบางอย่างก็เป็นสิ่งที่ดี ฝึกสมอง และช่วยเสริม การเรียนรู้ แต่ส่วนใหญ่แล้วเกมที่เล่นอยู่เท่าที่สังเกตเห็นจะเป็นเกมที่เน้นการแข่งขันอย่างเอาเป็นเอาตาย เน้นความก้าวร้าว การต่อสู้ที่รุนแรง ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วจิตใจของเด็กนั้นจะรับข้อมูลแบบใด เมื่อมาโรงเรียนความก้าวร้าวที่สะสมมาจากสื่อประเภทนี้ ก็จะแสดงออกมาเป็นความก้าวร้าวต่อเพื่อน ๆ ต่อครู หรือต่อพ่อแม่ การเล่นเกมเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งซึ่งให้ความบันเทิงเป็นหลัก เสริมสร้างความสุขในช่วงเวลาว่างได้ดี แต่บางครั้งก็ทำให้เกิดโทษและกลายเป็นปัญหาตามมาได้ หากใช้งานไม่เหมาะสม (Arunakun, J., 2016)

ปัญหาและพฤติกรรมที่กล่าวมานี้ สาเหตุที่เป็นประเด็นสำคัญล้วนเกิดจากนักเรียน หรือเยาวชนที่จะเติบโตเป็นอนาคตของชาติขาดหลักคิด วิธีปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักไตรสิกขา คือ หลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธ ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการและให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในกลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์ หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ยังมีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการขาดคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีเป็นนักเรียนที่ดี อันจะส่งผลต่อการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เช่น นักเรียนขาดการฝึกเรื่อง ศีล หรือระเบียบวินัย ส่งผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกที่ไม่ดี อันเกิดจากความเคยชิน อาทิเช่น การนอนดึกการตื่นสาย เพราะติดเกม

ทำการบ้านหรืองานที่ครูมอบหมายไม่สำเร็จทำให้ไม่อยากมาโรงเรียน เวลานั่งเรียนหนังสือหรือทำงานที่ครูมอบหมาย มักจะขาดสติ จิตใจวอกแวก เดินข้ามถนนมาโรงเรียนก็ขาดสติไม่มองทางเดิน การขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ขาดวินัย ขาดจิตสาธารณะ และการไม่เคารพ กฎ กติกาสังคม นักเรียนได้นำอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติ ลอกเลียนแบบการแต่งกายไม่สุภาพ ส่อไปในทางยั่วยุอารมณ์ของวัยรุ่น หรือดารารูปแบบชุดนักเรียนที่ไม่เหมาะสม ด้านคุณธรรม จริยธรรมจากสื่อ Internet Facebook TikTok การเสื่อมถอยของจิตใจจากสำนึกที่ดีงาม ความซื่อสัตย์ สุจริต อบายมุข การมั่วสุมของเด็กวัยรุ่น เช่น การดื่มสุรา ยาเสพติด การเที่ยวกลางคืน การเต้นหน้ารถแห่ เป็นต้น นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ยังคงเน้นการบรรยาย การท่องจำ และการประเมินผลที่มุ่งเนื้อหาเป็นหลัก มากกว่าการส่งเสริม การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การมีส่วนร่วม และการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน (ยุรี พันธ์พานิช, 2565)

จากสภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และพฤติกรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน ที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ 5 ในกลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน ด้วยการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ทั้งนี้ เพื่อนำผลที่ได้รับจากการศึกษาไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป และจักเป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาอื่นๆ ด้วย ซึ่งแบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้นและฝึกให้ผู้เรียนได้ทำงานด้วยตนเอง ได้ฝึกฝนทักษะอย่างเต็มความสามารถ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการ ศักยภาพทางการเรียนรู้ในเนื้อหารายวิชาได้ดียิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์ หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

3. สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานการวิจัยไว้ดังนี้

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. นักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ขึ้นไป

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ โดยใช้แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองขั้นต้น (Pre-Experimental design) แบบกลุ่มทดลองกลุ่มเดียว โดยการทดสอบก่อนและหลังการทดสอบ (One - Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

แผนภาพที่ 1 สรุปขั้นตอนดำเนินการวิจัย

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายขั้นตอนตามรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้และแนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ได้แก่ หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ฉบับปรับปรุง 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาแบบพุทธตามหลักไตรสิกขา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ บริบทกลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ งานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

2. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น สภาพ ปัจจุบัน ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ และแนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและพัฒนาชุดกิจกรรม การเรียนรู้เรื่อง พระพุทธศาสนา กับการดำเนินชีวิต รายวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน โดยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบจากนั้นก็นำมาปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาตามข้อเสนอเสนอแนะ แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จำนวน 30 คน

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน โดยนำรูปแบบไปใช้จริงกับกลุ่มทดลอง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านเหล่าขวาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน รวมนักเรียนทั้งสิ้น 30 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ผู้วิจัยปฏิบัติการสอนอยู่ มีความสะดวกในการเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน จำนวน 5 ชุดการเรียนรู้ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้นักเรียนทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบชุดเดียวกับการทดสอบก่อนเรียน และประเมินความพึงพอใจในการเรียน โดยใช้ชุดชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา

และวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 20 ข้อ

5. ผลการวิจัย

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ มีผลการวิจัย ดังนี้

1. นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ที่พัฒนาขึ้นได้คะแนนเฉลี่ยจากการทำใบงานในแต่ละชุดกิจกรรม จำนวน 5 ชุดกิจกรรม เท่ากับ 121.63 คะแนน จากคะแนนเต็ม 200 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.09 นั่นคือ (Efficiency of Process) หรือ E1 = 81.09 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนหลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (Efficiency of Product) หรือ E2 = 83.07 ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพของกระบวนการ/ผลลัพธ์ (E_1/E_2) สูงกว่าเกณฑ์

2. การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐานสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ มีคะแนนเฉลี่ยการทดสอบก่อนเรียน 20.90 คะแนน มีคะแนนเฉลี่ยการทดสอบ หลังเรียน 26.00 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ด้านที่ 1 เนื้อหาและการจัดกิจกรรม (ไตรสิกขา) นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{X}$ = 4.56 , S.D.= 0.54) ด้านที่ 2 การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก

ที่สุด มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{X}$ = 4.65 , S.D.= 0.46) ด้านที่ 3 สื่อและรูปแบบของชุดกิจกรรม นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{X}$ = 4.48, S.D.= 0.53) ด้านที่ 4 การวัดและประเมินผล (ตรวจผลงานและการให้คะแนน) นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{X}$ = 4.35, S.D.= 0.53) ด้านที่ 5 ประโยชน์ที่ได้รับ นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{X}$ = 4.62, S.D.= 0.49) และการวิเคราะห์โดยภาพรวม นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{X}$ = 4.53, S.D.= 0.51)

6. อภิปรายผล

จากผลการศึกษา สามารถอภิปรายผลตามลำดับวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ มีประสิทธิภาพ 81.09/83.07 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ สามารถพัฒนาผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้น่าจะเป็นผลมาจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้ผ่านการตรวจจากผู้เชี่ยวชาญ ได้ผ่านการทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มย่อยเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไข การนำเสนอเนื้อหามีลำดับความต่อเนื่อง มีภาพประกอบที่น่าสนใจ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีใบงานสำหรับตอบคำถามทำให้เกิดแรงกระตุ้น เพื่อจะได้คะแนนสูงขึ้น และนักเรียนสามารถนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไปเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยครูผู้สอนเป็นเพียงผู้คอยให้คำแนะนำ มีผลให้นักเรียนมีอิสระทางความคิด รู้จักทำและแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรนิการ์ ธีรสุจิ (2548) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนหนังสือนิทานประกอบภาพ เรื่อง ไตรสิกขา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏว่าจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานประกอบภาพ เรื่อง ไตรสิกขา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประสิทธิภาพ 89.33/86.56 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 80/80 ดัชนีประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานประกอบภาพเรื่อง ไตรสิกขา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าเท่ากับ 0.6650 ซึ่งหมายความว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนสูงขึ้นร้อยละ 66.50 โดยสรุป แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานมาประกอบภาพ เรื่อง ไตรสิกขาชั้นประถมศึกษาที่ 4 มีประสิทธิภาพเหมาะสมสามารถช่วยให้นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้และเกิดความรู้ที่ยั่งยืน

2. ผลจากการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการ

เรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เพราะชุดกิจกรรมไม่ใช่แค่การบรรยายเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านโครงงานพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนเปลี่ยนจากผู้รับข้อมูลเป็นผู้ปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนพันธ์ คอนโคตร การพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ผลการสอบก่อนเรียนกับหลังเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับแนวความคิดของวิชัย วงศ์ใหญ่ ได้กล่าวถึง ชุดการสอนว่าเป็นระบบการผลิตและการนำเอาสื่อการเรียนการสอนหลายๆ อย่างมาสัมพันธ์กัน และมีคุณค่าส่งเสริมซึ่งกันและกัน สื่อการเรียนอย่างหนึ่งใช้อธิบายข้อเท็จจริงของเนื้อหาวิชาเพื่อก่อให้เกิด ความเข้าใจลึกซึ้ง และป้องกันการเข้าใจความหมายผิด สื่อการเรียนเหล่านี้เรียกว่า สื่อประสม นำมาใช้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า โดยรวมผู้เรียนมีความพึงพอใจ มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีความสมบูรณ์ด้านเนื้อหา มีรูปแบบที่น่าสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนอยากรู้อยากเห็น สนุกกับการค้นคว้าเป็นขั้นเป็นตอนจากการทำโครงงาน มีการวัดผลประเมินผลที่ชัดเจนและหลากหลาย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของอุษา แข็งแรง ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการเขียนภาษาอังกฤษ โดยใช้การสอนแบบโครงงานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษโดยใช้การสอนแบบโครงงานโดยภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการเขียนภาษาอังกฤษในระดับ มากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของจาตุพร อยู่ศิริ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาผลการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ เรื่อง ความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ผลการวิจัยพบว่า มีความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

7. องค์ความรู้จากการวิจัย

หลังจากที่กลุ่มทดลองได้รับการเรียนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ทำให้ทราบถึงประสิทธิผลที่เกิดกับผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอน แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่าง "เครื่องมือ" "กระบวนการ" และ "กลุ่มเป้าหมาย" ซึ่งผู้วิจัยขอเป็นสรุปองค์ความรู้และผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. นักเรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีหลักคิด และวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักไตรสิกขามากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพที่ 81.09/83.07 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80

2. เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ปรากฏว่า มีคะแนนเฉลี่ยการทดสอบก่อนเรียน 20.90 คะแนน มีคะแนนเฉลี่ยการทดสอบ หลังเรียน 26.00 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ ส1.1 รู้และเข้าใจประวัติความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ตัวชี้วัด ป 5/5 แสดงความเคารพพระรัตนตรัยและปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักโอวาท 3 ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

3. ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ในภาพรวมระดับความพึงพอใจ มากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีความสมบูรณ์ด้านเนื้อหาและรูปแบบที่น่าสนใจ สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้อยากเห็น สนุกกับการค้นคว้าอย่างเป็นขั้นเป็นตอนจากการทำโครงงาน มีการวัดผลประเมินผลที่ชัดเจนและหลากหลาย และประเด็นสำคัญคือนักเรียนสามารถนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไปเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนเป็นเพียงผู้คอยให้คำแนะนำในกรณีที่นักเรียนเกิดปัญหา จึงมีผลให้นักเรียนเกิดความมั่นใจในการเรียนรู้ มีอิสระทางความคิด เกิดความภาคภูมิใจในความสามารถรู้จักคิด รู้จักทำและแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้อื่นได้สรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย จากการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน

8. สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนศรีบูรพาจารย์หัวตะพาน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

ก. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนเข้าร่วมการฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดทักษะการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนควรจัดค่ายอบรมคุณธรรม เช่น ค่ายพุทธบุตร เพื่อให้นักเรียนได้เข้าฝึกอบรมคุณธรรมตามหลักไตรสิกขา โดยจัดค่ายธรรมะอย่างต่อเนื่อง

ข. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้

1) ครูต้องปรับตัวให้ทันต่อนโยบายการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ด้วยการจัดอบรมสัมมนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันและสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ

2) จัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้ที่หลากหลายและตรงความต้องการของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือทำในสถานการณ์จริง (Active Learning) ฝึกทักษะการสังเกต คิดวิเคราะห์ และแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้าง องค์ความรู้ที่ยั่งยืน และนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

3) ส่งเสริมการใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย มาบูรณาการร่วมกับหลักธรรม (ไตรสิกขา) ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สื่อการเรียนรู้มีความน่าสนใจ เพียงพอต่อความต้องการ และช่วยให้ผู้เรียนก้าวทันโลกในศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน

ค. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในสถานศึกษาสังกัดหน่วยงานอื่นๆ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ไตรสิกขา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ ธีรสุจิ. (2551). *การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หนังสือนิทานประกอบภาพ เรื่อง ไตรสิกขา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.* พริกหวานกราฟฟิค.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 3). โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จาตุพร อยู่ศิริ. (2552). *การพัฒนาผลการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ เรื่อง ความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

ธนพันธ์ คอนโคตร. (2550). *การพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และศาสนพิธี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

ยุรี พันธ์พานิช. (2565). การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมพลเมืองของนักเรียนระดับประถมศึกษา. *วารสารครุศาสตร์ศึกษา, 30*(1), 72–85.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2545). *พัฒนาหลักสูตรการสอนมิติใหม่.* โอเดียนสโตร์.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2552). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

อุษา แข็งแรง. (2553). *การพัฒนาความสามารถด้านการเขียนภาษาอังกฤษโดยใช้การสอนแบบโครงงานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี].

Arunakun, J. (2016). *Children addicted to games and behavior problems that need to be focused on.* Faculty of Medicine Ramathibodi Hospital, Mahidol University. https://www.rama.mahidol.ac.th/

Research Paper
JBER Scope: Education

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

A Strategic Leadership of Teacher S' Active Learning Management Competence in Chiang Mai Primary Educational Service Area 3

ชนัณท์กรณ์ ไชยประเสริฐ [1*], ดร.ธารารัตน์ มาลัยเถาว์[2]

[1,2]วิทยาลัยการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา, ประเทศไทย

Chanankorn Chaiprasert [1*], Phra Maha Kriangsak Witichai[2]
[1,2]School of Education, University of Phayao, Thailand
✉: * kornchaichanun@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 19 May 2026; Revised: 02 June 2026; Accepted: 02 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณที่ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ระดับความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และอำนาจพยากรณ์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ต่อความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ที่มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู และ 4) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้ตามหลักการของ เครจซี่และมอร์แกน เลือกสุ่มแบบง่ายได้จำนวนทั้งสิ้น 331 คน ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการกำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์ รองลงมาคือ ด้านการคาดการณ์อนาคต และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ/การดำเนินการ 2) ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการสะท้อนผลการปฏิบัติ รองลงมาคือ ด้านการลงมือปฏิบัติโดยใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่สำคัญจำเป็น และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 3) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง และ 4) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์, การส่งเสริมความสามารถ, การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

Abstract

This quantitative research studies the level of strategic leadership, the level of teacher s' active learning management competence, the relationship between variables, and the predictive power of strategic leadership on teacher s' active learning management competence. The objectives of this study were fourfold: 1) to study the strategic leadership of school administrators; 2) to study the teacher s' active learning management competence; 3) to study the relationship between the strategic leadership of school administrators and teacher s' active learning management competence; and 4) to study the impact of strategic leadership of school administrators on teacher s' active learning management competence in the Chiang Mai Primary Educational Service Area 3. The population consisted of school administrators and teachers. A simple random sampling method was used to select 331 participants. Data was collected using questionnaires. Statistical analyses included percentages, means, standard deviations, Pearson correlation coefficients, and stepwise multiple regression analysis. The research findings revealed that: 1) The strategic leadership of school administrators, both overall and in specific aspects, was at the highest level. The highest mean score was in the aspect of setting direction and vision, followed by the aspect of future forecasting. The lowest average score was in the aspect of strategy implementation/operation. 2) The overall and individual aspects of teacher s' active learning management competence were at the highest level, with the highest average score in the aspect of reflecting on performance, followed by the aspect of putting knowledge, skills, and essential attributes into practice, and the lowest average score in the aspect of creating a conducive learning environment. 3) There was a moderate positive correlation between the strategic leadership of school administrators and teacher s' active learning management competence. 4) The strategic leadership of school administrators significantly influenced teacher s' active learning management competence under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3 at the .05 statistical significance level.

Keywords: Strategic leadership, capacity building, and active learning management for teachers.

1. บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีประกาศเกี่ยวกับนโยบายและจุดเน้นของปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2568 รวมถึงนโยบายเร่งด่วน (Quick Win) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 โดยอิงตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งกำหนดแนวทางพัฒนาเยาวชนให้มีรากฐานที่มั่นคงใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง (2) พื้นฐานชีวิตที่มั่นคงและมีคุณธรรม (3) ความสามารถในการประกอบอาชีพ และ (4) การเป็นพลเมืองดีของประเทศ ซึ่งนโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 เพื่อขับเคลื่อนงานของรัฐบาลและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้เห็นผลเป็นรูปธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567)

หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนนโยบายเหล่านี้คือการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีทักษะ

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจริง (อนุสสรา เฉลิมศร, 2563) การจะนำแนวทางดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติในห้องเรียนให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารบุคลากรเชิงกลยุทธ์ ที่มุ่งเน้นการจัดวางตัวบุคคลให้ตอบสนองต่อพันธกิจและกลยุทธ์ขององค์กร (Armstrong, M., 2006 อ้างถึงใน จอมพงศ์ มงคลวนิช, 2556) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าสถานศึกษาจะมีบุคลากรที่มีแรงจูงใจและสมรรถนะเพียงพอในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง (จอมพงศ์ มงคลวนิช, 2556)

ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาเพื่อยกระดับศักยภาพครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นการกระตุ้นการคิดขั้นสูง (Higher-Order Thinking) และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal) (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3, 2566) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังพบอุปสรรคสำคัญจากข้อจำกัดด้านบริบทพื้นที่และภาระงานของผู้บริหารที่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่าความท้าทายด้านบริบทและบทบาทการดำเนินงานของผู้บริหารมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 31.3 (Tamadoni, A., Hosseingholizadeh, R., & Bellibas, M.S., 2021)

แม้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 จะพยายามส่งเสริมครูผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการและชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3, 2566) แต่ประเด็นวิจัยที่ยังไม่พบข้อสรุปที่ชัดเจนและเป็นส่วนที่ขาดหายไปจากการดำเนินงานในปัจจุบัน คือการขาดความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบภาวะผู้นำกับอิสระในการปฏิบัติงานของครู เนื่องจากโครงสร้างการบริหารในหลายสถานศึกษายังคงยึดติดกับระบบลำดับชั้น (Hierarchical Structure) ที่เน้นการสั่งการจากบนลงล่าง ทำให้ครูขาดความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ให้เข้ากับบริบทของผู้เรียน (Bhebhe, S. & Maphosa, C., 2020) การส่งเสริมให้ครูเกิดสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างแท้จริงจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพียงแค่การออกนโยบายหรือการอบรมครูเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของผู้บริหารที่ต้องมีทั้งการคาดการณ์อนาคต การคิดเชิงกลยุทธ์ และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน (Weng, C.-H., & Tang, Y., 2014; Voogt, J. M., et al., 2016)

จากการที่ยังไม่มีการศึกษาที่ระบุแน่ชัดว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในด้านใดบ้างที่จะส่งผลโดยตรงและมีอำนาจพยากรณ์ต่อสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในพื้นที่เฉพาะอย่างเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 จึงทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในการกำหนดแนวทางการพัฒนาผู้บริหารให้เป็นผู้นำที่สนับสนุนนวัตกรรมการสอนได้อย่างตรงจุด จากความจำเป็นดังกล่าว จึงทำให้เราต้องศึกษาเรื่องนี้เพื่อหาคำตอบว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาจะส่งผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูได้อย่างไร และมีองค์ประกอบใดที่เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนศักยภาพของครูให้บรรลุตามเป้าหมายของนโยบายการศึกษาชาติและบริบทของพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

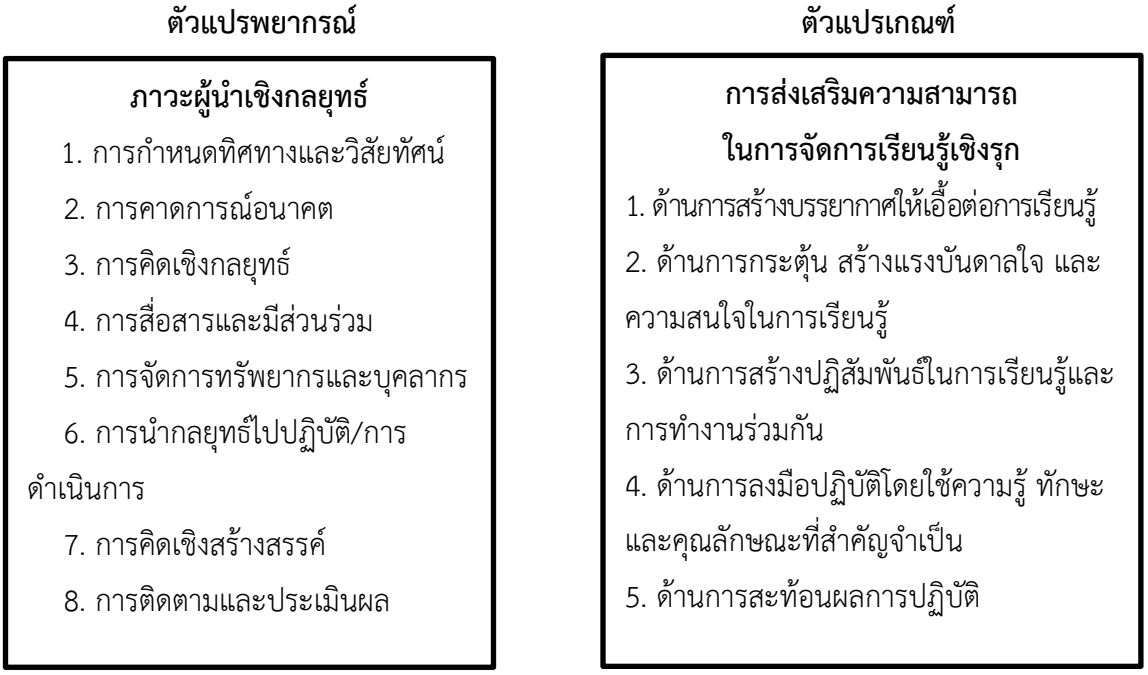
1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

2. เพื่อศึกษาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา กับ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

4. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา 153 คน และ ข้าราชการครู จำนวน 2,188 คน สังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 รวมประชากรทั้งสิ้นจำนวน 2,394 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา และครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 จำนวน 331 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการใช้สูตรคำนวณ ของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการพัฒนา

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือจากการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและร่างแบบสอบถาม โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ สถานภาพทั่วไป ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา และความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ท 5 ระดับ เครื่องมือนี้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 ถึง 1.00 จากการทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 30 คน พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคทั้งฉบับเท่ากับ 0.896 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าส่วนภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีค่าเท่ากับ 0.850 และส่วนการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีค่าเท่ากับ 0.899

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยทำหนังสือจากวิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา ถึงผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 331 ชุด

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามจำนวน 331 ชุด ให้แก่สถานศึกษาใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 กระทำโดย 1 วิธี คือ แจกแบบสอบถามทางระบบออนไลน์

3.3 ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามคืนจากสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ตามช่วงเวลาที่กำหนด โดยกำหนดเก็บข้อมูลภายใน 20 วัน

3.4 ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามจำนวน 331 ชุด ได้รับกลับคืนมา 331 ชุด คิดเป็น ร้อยละ 100 และตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยใช้สถิติพื้นฐานประกอบด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในส่วนของการทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และวิเคราะห์อิทธิพลพยากรณ์ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของสถิติก่อนการวิเคราะห์เพื่อความถูกต้องทางระเบียบวิธีวิจัย ครอบคลุมทั้งการตรวจสอบความเป็นเส้นตรง ความเป็นปกติของข้อมูล และการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระเพื่อป้องกันปัญหาพหุสัมพันธ์ร่วมหรือปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระที่สูงเกินไป ซึ่งการใช้วิธีวิเคราะห์แบบขั้นตอนในลักษณะนี้จะช่วยคัดเลือกเฉพาะตัวแปรพยากรณ์ที่มีนัยสำคัญและมีอำนาจในการอธิบายตัวแปรตามได้อย่างเหมาะสม ลดความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาข้อมูลเกินความจำเป็นและเพิ่มความเชื่อถือได้ของแบบจำลองพยากรณ์ในบริบทพื้นที่การศึกษาที่ทำการศึกษาครั้งนี้

5. ผลการวิจัย

1. ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สังกัดขนาดของสถานศึกษาขนาดกลาง ร้อยละ 39.9 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 59.8 มีประสบการณ์การทำงาน 5–10 ปี ร้อยละ 43.8 และส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งครูผู้สอน จำนวน 303 คน คิดเป็นร้อยละ 91.5

2. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 จากผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.52, S.D. = 0.45) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านการกำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์ ($\bar{X}$= 4.58, S.D. = 0.65) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการคาดการณ์อนาคต ($\bar{X}$= 4.56, S.D. = 0.72) อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านการสื่อสารและมีส่วนร่วม ($\bar{X}$= 4.56, S.D. = 0.56) อยู่ในระดับมากที่สุด และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ/การดำเนินการ ($\bar{X}$= 4.41, S.D. = 0.85) ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ประกอบด้วย 8 ด้าน ในภาพรวม

ด้าน	ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์	(n=331)		แปลผล	ลำดับที่
			S.D.		
1	ด้านการกำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์	4.58	0.65	มากที่สุด	1
2	ด้านการคาดการณ์อนาคต	4.56	0.72	มากที่สุด	2
3	ด้านการคิดเชิงกลยุทธ์	4.50	0.77	มากที่สุด	6
4	ด้านการสื่อสารและมีส่วนร่วม	4.56	0.56	มากที่สุด	3
5	ด้านการจัดการทรัพยากรและบุคลากร	4.49	0.81	มาก	7
6	ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ/การดำเนินการ	4.41	0.85	มาก	8
7	ด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์	4.54	0.67	มากที่สุด	4
8	ด้านการติดตามและประเมินผล	4.54	0.70	มากที่สุด	5
	รวมเฉลี่ย	**4.52**	**0.45**	**มากที่สุด**	

3. การส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการสะท้อนผลการปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.54) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการลงมือปฏิบัติโดยใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่สำคัญจำเป็น ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.54) อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.57) อยู่ในระดับมากที่สุดตามลำดับ และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.77) ดังตาราง 2

ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ในภาพรวม

ด้าน	ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	(n=331)		แปลผล	ลำดับที่
		$\bar{x}$	S.D.		
1	ด้านการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้	4.50	0.77	มากที่สุด	5
2	ด้านการกระตุ้น สร้างแรงบันดาลใจ และความสนใจในการเรียนรู้	4.57	0.52	มากที่สุด	4
3	ด้านการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน	4.63	0.57	มากที่สุด	3
4	ด้านการลงมือปฏิบัติโดยใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่สำคัญจำเป็น	4.70	0.54	มากที่สุด	2
5	ด้านการสะท้อนผลการปฏิบัติ	4.70	0.54	มากที่สุด	1
	รวมเฉลี่ย	**4.61**	**0.41**	**มากที่สุด**	

4. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 กับความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พบว่าในภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังตาราง 3

ตาราง 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 กับความสามารถในการจัดการเรียนรู้ เชิงรุกของครู

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา	ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) (Y)		
	Pearson Correlation (r)	Sig (2-tailed)	แปลผล
เนการกำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์ (X1)	-.165**	0.003	ความสัมพันธ์เชิงลบในระดับต่ำมาก
เนการคาดการณ์อนาคต (X2)	.907**	0.000	ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก
เนการคิดเชิงกลยุทธ์ (X3)	.726**	0.000	ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง
เนการสื่อสารและมีส่วนร่วม (X4)	.306**	0.000	ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำ
เนการจัดการทรัพยากรและบุคลากร (X5)	-.166**	0.002	ความสัมพันธ์เชิงลบในระดับต่ำมาก

เนการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ/การดำเนินการ (X6)	-.136*	0.013	ความสัมพันธ์เชิงลบในระดับต่ำมาก

5. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 พบว่า ชุดตัวแปรพยากรณ์ส่งผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (R = .779) และมีประสิทธิภาพในการพยากรณ์ (R^2) ได้ร้อยละ 60.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรแบบขั้นตอน (Stepwise Method) พบว่ามีตัวแปรที่มีอิทธิพลเชิงสถิติที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีนัยสำคัญรวม 4 ด้าน โดยมีค่าสถิติที่สำคัญสรุปได้ดังนี้ ด้านการติดตามและประเมินผล (X8) ด้านการคาดการณ์อนาคต (X2) ด้านการสื่อสารและมีส่วนร่วม (X4) และด้านการกำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์ (X1) โดยสามารถสร้างแบบจำลองการพยากรณ์ได้ 4 โมเดล ซึ่งโมเดลที่ดีที่สุดคือโมเดลที่ 4 ที่รวมตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 4 ด้านเข้าด้วยกัน เมื่อพิจารณาในโมเดลที่ 4 พบว่า ชุดตัวแปรพยากรณ์มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (R = .779) และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (R2) ได้ร้อยละ 60.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์สูงสุดเมื่อพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ ด้านการติดตามและประเมินผล (X8) (β= .761) รองลงมาคือ ด้านการกำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์ (X1) (β= .457) และด้านการสื่อสารและมีส่วนร่วม (X4) (β = .256) ตามลำดับ ส่วน ด้านการคาดการณ์อนาคต (X2) มีอำนาจพยากรณ์ในทิศทางตรงกันข้าม (β = -.678) ทั้งนี้ สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ :

$$\hat{Y} = 2.132 + .454(x8) + .390(x2) + .190(x4) + .291(x1)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน :

$$\hat{Z} = .761 + .678 + .256 + .457$$

6. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 มีข้อจำกัดของการวิจัยที่ควรพิจารณาเพื่อให้การนำผลการวิจัยไปใช้หรือการศึกษาต่อในอนาคตมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนี้ 1) ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลที่มาจากการประเมินตนเอง (Self-assessment) ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจส่งผลให้ผลการวิจัยสะท้อนถึงการรับรู้หรือทัศนคติส่วนบุคคลตามความคาดหวังในบทบาทหน้าที่ 2) เนื่องจากโครงสร้างของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอนถึงร้อยละ 91.5 ผลการวิจัยจึงอาจสะท้อนมุมมองและประสบการณ์ในมิติของครูผู้ปฏิบัติงานที่มีต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารมากกว่ามุมมองเชิงลึกในมิติของตัวผู้บริหารเอง 3) การวิจัยครั้งนี้จำกัดพื้นที่การศึกษาเฉพาะสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

เชียงใหม่ เขต 3 ซึ่งมีบริบทเชิงพื้นที่และวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ส่งผลให้การนำข้อค้นพบไปปรับใช้กับพื้นที่อื่นที่มีบริบทต่างกันอย่างสิ้นเชิงอาจมีข้อจำกัดบางประการ การตระหนักถึงข้อจำกัดเหล่านี้จะช่วยเพิ่มน้ำหนักให้แก่ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป โดยเฉพาะการขยายขอบเขตการศึกษาไปยังพื้นที่อื่น หรือการบูรณาการระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อลดช่องว่างของข้อมูลจากการประเมินตนเองเพียงอย่างเดียวและทำให้เห็นภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในมิติที่กว้างและลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยได้นำเสนอข้อค้นพบและอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการบริหารงานที่เน้นผลสัมฤทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Davies (2006) อธิบายไว้ว่า ผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพจะเป็นผู้นำที่ทำงานไปพร้อม ๆ กัน ไม่ใช่ผู้นำที่ทำงานตามลำดับ โดยผู้นำเชิงกลยุทธ์จะมีบทบาทในการพาองค์กรไปจากสถานการณ์ปัจจุบันไปสู่สถานะที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาในอนาคตและแนวคิดของ DuBrin J. (1998) ที่อธิบายไว้ว่า การเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการคิดเชิงกลยุทธ์และความสามารถในการกำหนดทิศทางอนาคตอย่างชัดเจน โดยผู้นำต้องมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ในระดับสูงที่ซับซ้อนและลึกซึ้งเพื่อประเมินสถานการณ์รอบด้านประกอบการตัดสินใจที่มีประสิทธิผล อีกทั้งต้องมีความสามารถในการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่หลากหลาย ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร เพื่อให้ได้มุมมองที่กว้างขวางและลดอคติในการบริหารงาน นอกจากนี้ ผู้นำเชิงกลยุทธ์จำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการคาดการณ์แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อวางแผนนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จในระยะยาว โดยกล้าที่จะมีมุมมองที่แตกต่าง ท้าทายแนวคิดเดิม และพร้อมปฏิวัติแนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างความก้าวหน้าให้เกิดขึ้น ตลอดจนสามารถสร้างและกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมเพื่อสื่อสารและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ร่วมงานมุ่งมั่นไปสู่เป้าหมายเดียวกัน สอดคล้องกับการวิจัยของ วิรันทร์รัตน์ เสือจอย (2564) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อโณทัย ทะศรีแก้ว (2566) ซึ่งพบว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับคุณภาพการจัดการศึกษา และสามารถพยากรณ์คุณภาพการจัดการศึกษาได้ในระดับสูง โดยเน้นย้ำความสำคัญในด้านการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทาง รวมถึงการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัตินอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของ สุธิกานต์ บริเอก (2564) ที่พบว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติงานของครูผู้สอนในระดับที่ค่อนข้างสูง โดยเสนอแนะว่าผู้บริหารควรมีวิสัยทัศน์และอุดมการณ์ที่ชัดเจน พร้อมทั้งมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสถานศึกษา

2. ผลการศึกษาการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ในประเด็นนี้สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่า เป็นผลจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเชียงใหม่ เขต 3 ได้นำนโยบายด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมาแปรสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการสนับสนุนให้ครูปรับบทบาทจากผู้สอน มาเป็นผู้ที่

คอยประสานงาน ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผลออกมาในระดับสูงคือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการลองผิดลองถูกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2566) ที่ระบุว่า การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในทุกสถานศึกษาภายใต้กรณีศึกษาดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อมุ่งเน้นการเสริมสร้างทัศนคติและศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยมีการปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นโค้ชและผู้อำนวยความสะดวก ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับการวิจัยของ พลนวัติ ศรีสูงเนิน (2565) ที่ศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ซึ่งพบว่าผลการวิจัยในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในด้านความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต และด้านความคิดเชิงปฏิวัติ เช่นเดียวกับการศึกษาของ อโณทัย ทะศรีแก้ว (2566) ที่พบว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับคุณภาพการจัดการศึกษา และส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะเดียวกันงานวิจัยของ มุนา หัสมา (2567) ยังระบุว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารส่งผลทางบวกต่อการบริหารงานวิชาการในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งสอดรับกับผลการศึกษาของ จำรัส มุ่งเฝ้ากลาง (2567) ที่ยืนยันว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยมีความโดดเด่นในด้านความสามารถในการนำปัจจัยต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาองค์กร

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 กับความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พบว่าในภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เหตุผลคือ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไม่ได้เป็นเพียงการสั่งการ แต่เป็นกระบวนการสร้างระบบที่ส่งเสริมการปรับตัว เมื่อผู้บริหารในเขตพื้นที่เชียงใหม่ เขต 3 แสดงทักษะในการนำองค์กรอย่างมีทิศทาง จะเกิดผลทางจิตวิทยาที่ทำให้ครูรู้สึกถึงความมั่นคงในการสนับสนุน ส่งผลให้ครูมีความกล้าที่จะออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับการวิจัยของ อโณทัย ทะศรีแก้ว (2566) ที่พบว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง และส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ มุนา หัสมา (2567) ที่พบความสัมพันธ์ทางบวกในระดับค่อนข้างสูง ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับการบริหารงานวิชาการ ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก อีกทั้งยังสอดคล้องกับ สุธิกานต์ บริเอก (2564) ที่ยืนยันว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการปฏิบัติงานของครูผู้สอนในระดับที่ค่อนข้างสูง โดยเน้นว่าผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และอุดมการณ์ชัดเจนจะช่วยสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาการสอนของครูได้เป็นอย่างดีในมิติของผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน

4. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 โดยพบว่า ชุดตัวแปรพยากรณ์ส่งผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (R = .779) และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (R2) ได้ร้อยละ 60.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การที่อำนาจการพยากรณ์อยู่ในระดับสูงเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่า การขับเคลื่อน Active

Learning ในสถานศึกษาภายใต้เชียงใหม่ เขต 3 ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างโดดเดี่ยวโดยครูผู้สอน แต่ต้องอาศัยโครงสร้างเชิงกลยุทธ์ที่ผู้บริหารวางไว้ โดยเฉพาะด้านการคาดการณ์อนาคตและการคิดเชิงสร้างสรรค์ที่ช่วยให้ครูเข้าถึงสื่อและนวัตกรรมใหม่ ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของวิรันทร์รัตน์ เสือจอย (2564) ที่ชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์โดยเฉพาะด้านการระบุกลยุทธ์ที่มีอนาคตไกล ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับในระดับสากล ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Ucar, R., & Dalgic, S. (2021) ที่พบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับระดับความผูกพันต่อองค์กรของครู ซึ่งเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ครูทุ่มเทในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ และสอดคล้องกับ Kunalan, H. (2022) ที่เน้นย้ำว่าแนวปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เช่น การกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์และความสามารถในการปรับตัว เป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมผลลัพธ์ทางการศึกษาและยกระดับประสิทธิภาพของโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากผลการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 3 โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ประกอบสำคัญเพื่อนำมาพัฒนาเป็นเครื่องมือวิจัยและกรอบแนวคิด ดังนี้ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การเลือกองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ 8 ด้าน ผู้วิจัยได้พัฒนามาจากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ โดยคัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่าความเหมาะสมผ่านเกณฑ์พิจารณาตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ประกอบด้วย 1) การกำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์ 2) การคาดการณ์อนาคต 3) การคิดเชิงกลยุทธ์ 4) การสื่อสารและมีส่วนร่วม 5) การจัดการทรัพยากรและบุคลากร 6) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ/การดำเนินการ 7) การคิดเชิงสร้างสรรค์ 8) การติดตามและประเมินผล

2. ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 5 ด้าน ผู้วิจัยได้พัฒนาจากการสังเคราะห์แนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และนักวิชาการด้านการจัดการเรียนรู้ ครอบคลุม 1) ด้านการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 2) ด้านการกระตุ้น สร้างแรงบันดาลใจ และความสนใจในการเรียนรู้ 3) ด้านการสร้างปฏิสัมพันธ์และการทำงานร่วมกัน 4) ด้านการลงมือปฏิบัติโดยใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่สำคัญจำเป็น และ 5) ด้านการสะท้อนผลการปฏิบัติ

3. เครื่องมือวิจัยและเกณฑ์การแปลผล ในการวิจัยครั้งนี้เครื่องมือคือ แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน โดยตอนที่ 2 (ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์) มี 8 ด้าน และตอนที่ 3 (การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก) มี 5 ด้าน ใช้เกณฑ์มาตรประมาณค่า 5 ระดับของ Likert

4. การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression) เป็นการคัดเลือกตัวแปรพยากรณ์เข้าสู่สมการตามลำดับความสำคัญทางสถิติ พบว่ามี 4 ด้านที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญ คือ ด้านการติดตามประเมินผล การคาดการณ์อนาคต การสื่อสารและมีส่วนร่วม และการกำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์ ซึ่ง

สามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 60.7

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.ด้านการติดตามและประเมินผล เนื่องจากส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมากที่สุด ผู้บริหารควรเร่งนำข้อมูลสารสนเทศจากการประเมินมาปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสถานศึกษา เนื่องจากเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในด้านนี้

2.ด้านการกำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์ (ควรพัฒนาการวางเป้าหมายระยะยาวและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้บุคลากรเห็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงสู่การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เป็นรูปธรรม

3.ด้านการสื่อสารและมีส่วนร่วม ควรส่งเสริมให้ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจประเด็นสำคัญของสถานศึกษามากขึ้น เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

4.ด้านการคาดการณ์อนาคต ผู้บริหารควรปรับปรุงกลยุทธ์รองรับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้การคาดการณ์นั้นส่งผลในทิศทางที่เอื้อต่อการทำงานของครูมากขึ้น

5.ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ แม้ไม่ได้เข้าสู่สมการพยากรณ์แต่เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในภาพรวม ผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญกับการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานอย่างจริงจัง

การส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1.ด้านการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เนื่องจากมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ครูควรให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมห้องเรียนให้สะอาดและปลอดภัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาผู้เรียนครบทุกด้าน

2.ด้านการกระตุ้น สร้างแรงบันดาลใจ และความสนใจในการเรียนรู้ ควรพัฒนาเทคนิคการตั้งคำถามเชิงกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และสะท้อนความคิดของตนเอง

3.ด้านการสร้างปฏิสัมพันธ์และการทำงานร่วมกัน ควรเพิ่มกิจกรรมที่เน้นการสื่อสารอย่างเปิดกว้างและการช่วยเหลือกันระหว่างผู้เรียน

4.ด้านการลงมือปฏิบัติโดยใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่สำคัญจำเป็น มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านสถานการณ์จริงเพื่อพัฒนาสมรรถนะ

5.ด้านการสะท้อนผลการปฏิบัติ แม้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่ควรเพิ่มพื้นที่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหลังจบกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ตกผลึกความรู้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้บริหารและครูที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จ

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสถานศึกษาที่มีขนาดหรือบริบทพื้นที่ต่างกัน และเพิ่มตัวแปรด้านวัฒนธรรมองค์กรหรือแรงจูงใจ เพื่อให้เห็นปัจจัยที่ส่งผลในมิติที่กว้างขึ้น

3. ควรนำตัวแปรพยากรณ์ที่สำคัญที่พบจากการวิจัย เช่น การติดตามประเมินผล และการคาดการณ์

อนาคต มาพัฒนาเป็นคู่มือหรือโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์สำหรับผู้บริหาร เพื่อส่งเสริมศักยภาพของครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568–2569. ราชกิจจานุเบกษา, 141*(ตอนพิเศษ 309 ง), 11.

จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2556). *การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วี.พริ้นท์.

จำรัส มุ่งเฝ้ากลาง. (2566). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1. *Interdisciplinary Academic and Research Journal, 3*(6), 435–446. https://doi.org/10.60027/iarj.2023.271719

มุนา หัสมา. (2567). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 9*(2), 1041–1056.

พลนวัติ ศรีสูงเนิน. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีล้านช้าง].

วิรันทร์รัตน์ เสือจอย. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. (2566). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566* (เอกสารลำดับที่ 2/2566). กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2566). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเชิงรุก: ถอดบทเรียนจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สุธิกานต์ บริเอก. (2564). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณค่าของครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร].

อโณทัย ทะศรีแก้ว. (2566). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดน่าน* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช].

อนุสสรา เฉลิมศรี. (2563). *การพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูประถมศึกษาด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ* [ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ

โรฒ].

Armstrong, M. (2006). *A handbook of human resource management practice* (10th ed.). Kogan Page.

Bhebhe, S., & Maphosa, C. (2020). Examining the learning habits of distance education learners in one Southern African university. *Asian Journal of Distance Education, 15*(1), 257–268.

Davies, B. (2006). Processes not plans are the key to strategic development. *Management in Education, 20*(2), 11–15. https://doi.org/10.1177/089202060602000204

DuBrin, A. J. (1998). *Leadership: Research findings, practice, and skills.* Houghton Mifflin.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Kunalan, H., Mohd Ali, H., Ibrahim, M. B., & Md. Sidek, S. S. (2022). Educational strategic leadership practices among leaders of selected Malaysian risky schools. *IIUM Journal of Educational Studies, 10*(1), 3–21. https://doi.org/10.31436/ijes.v10i1.366

Tamadoni, A., Hosseingholizadeh, R., & Bellibaş, M. Ş. (2024). A systematic review of key contextual challenges facing school principals: Research-informed coping solutions. *Educational Management Administration & Leadership, 52*(1), 116–139. https://doi.org/10.1177/17411432211061439

Ucar, R., & Dalgic, S. (2021). Relationship between school principals' strategic leadership characteristics and schoolteachers' organizational commitment levels. *Eurasian Journal of Educational Research, 91*, 105–126.

Voogt, J., Pieters, J. M., & Handelzalts, A. (2016). Teacher collaboration in curriculum design teams: Effects, mechanisms, and conditions. *Educational Research and Evaluation, 22*(3–4), 121–140. https://doi.org/10.1080/13803611.2016.1247725

Weng, C.-H., & Tang, Y. (2014). The relationship between technology leadership strategies and effectiveness of school administration: An empirical study. *Computers & Education, 76*, 91–107. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.03.010

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ

Development of Problem-Based Learning Skill Exercises in the Civics Course Based on the Four Iddhipāda Principles for Grade 8 Students at Wat Weluwan Witthaya School, Bueng Kan Province

ชนัณท์กรณ์ ไชยประเสริฐ [1*], ดร.ธารารัตน์ มาลัยเถาว์[2]

[1,2]วิทยาลัยการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา, ประเทศไทย

Chanankorn Chaiprasert[1*], Phra Maha Kriangsak Witichai[2]
[1,2]School of Education, University of Phayao, Thailand
✉: * kornchaichanun@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 19 May 2026; Revised: 02 June 2026; Accepted: 02 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของชุดการสอนเรื่องการพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ ตามเกณฑ์ 80/80 2) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียน และ หลังเรียน 3) และเพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อชุดการสอน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 31 รูป ได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test (Dependent) ผลการวิจัยพบว่า 1. ประสิทธิภาพชุดการสอนการพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ ตามเกณฑ์ 80/80 พบว่า ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 83.49/89.78 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนใช้การพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนมี นัยยะสำคัญทางสถิติที่ 0.01 3. ความพึงพอใจต่อชุดการจัดการเรียนรู้ เรื่องการพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมืองโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา อำเภอศรีวิไล จังหวัดบึงกาฬทั้ง 4 ด้าน โดยรวม พบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.33)

คำสำคัญ: การพัฒนาแบบฝึกทักษะ, ปัญหาเป็นฐาน, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

This research aimed to: (1) examine the efficiency of instructional skill exercises developed through problem-based learning in the Civic Education course based on the Four Iddhipāda principles for Grade 8 students at Wat Weluwan Wittaya School, Bueng Kan Province, according to the 80/80 criterion; (2) compare students' learning achievement before and after instruction; and (3) investigate students' satisfaction with the instructional package. The sample consisted of 31 students selected through purposive sampling. The statistical methods used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, and dependent t-test. The research results were as follows: 1. The efficiency of the instructional package for developing learning management skill exercises using problem-based learning in the Civic Education course based on the Four Iddhipāda principles for Grade 8 students at Wat Weluwan Wittaya School, Bueng Kan Province, according to the 80/80 criterion, was found to be 83.49/89.78 (E1/E2), which is higher than the established criterion. 2. The students' learning achievement after studying through the development of learning management skill exercises using problem-based learning in the Civic Education course based on the Four Iddhipāda principles for Grade 8 students at Wat Weluwan Wittaya School, Bueng Kan Province was significantly higher than before learning at the 0.01 level. 3. The overall satisfaction toward the instructional package on the development of learning management skill exercises using problem-based learning in the Civic Education course based on the Four Iddhipāda principles for Grade 8 students at Wat Weluwan Wittaya School, Sri Wilai District, Bueng Kan Province, across four aspects, was found to be at a high level ($\bar{x}$ = 4.17, S.D. = 0.33).

Keywords: Skill Practice Development, Problem-Based Learning (PBL), Four Iddhipāda Principles

1. บทนำ

ระบบการศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพคน ให้คนเป็นคนดี มีปัญญา มีศักยภาพและทักษะต่างๆพร้อมที่จะรับมือกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยีด้านต่างๆ และแนวความคิดที่แปลกใหม่ ระบบการศึกษาที่ดีจะเป็นการเตรียมพร้อมในการสร้างคนให้มีศักยภาพ เสริมสร้างคุณภาพคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีหลักการทางความคิด รู้จักไตร่ตรอง รู้จักคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ ให้เหตุผลและแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งต้องมีทักษะที่จำเป็นในยุคสมัยปัจจุบัน การศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญในการวางรากฐานให้มนุษย์ทุกคนมีความรู้และทักษะต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรือง ดังจะเห็นได้ว่าการศึกษามีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามยุคสมัยตลอด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 22 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ นอกจากนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้สะท้อนถึงความสำคัญของผู้เรียนเป็นที่สุดในกระบวนการเรียนรู้ พร้อมทั้งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะรอบด้านเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมือง

ที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ช่วยให้ผู้คนมีคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย การจัดการศึกษาในยุคนี้ การจัดการศึกษาจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ทันกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีที่เร็วมาก ฉะนั้นการจัดการเรียนรู้จะต้องใช้กระบวนการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้ ผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์และอยู่ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่าง รวดเร็ว ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ความตอนหนึ่งว่า การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วนพอเหมาะกันทุก ๆ ด้าน สังคมและ บ้านเมืองนั้นจะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถดำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศไว้และพัฒนาก้าวหน้าต่อไปได้ตลอด ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้กำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ 5 สาระ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ในสาระการเรียนรู้ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมหลักธรรม ของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือการนำหลักธรรม

คำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขปัจจุบันพบว่านักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจใน ขาดความสนใจ ขาดแรงบันดาลใจในการศึกษา และการปฏิบัติตัว ในสังคมให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ ทางสังคม การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพมีความสามารถเต็มศักยภาพ มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาและการเจริญก้าวหน้า ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดและเรียนรูปที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาคนทั้งในแง่ความรู้ ความคิด ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถสนองตอบทิศทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติ ซึ่งเป็นประเทศที่ต้องการความก้าวหน้า ทุกองค์กรต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน โดยอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประชากร สำหรับประเทศไทย เป็นประเทศที่กำลังพัฒนาและมีปัญหาเกี่ยวกับกำลังคนที่จะตอบสนองนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก อันสืบเนื่องมาจากระบบและวิธีการจัดการศึกษาที่ไม่สามารถสร้างและกระจายโอกาส รวมทั้งคุณภาพการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทิศทางการเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคอุตสาหกรรมที่ผ่านมา และการก้าวสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในทศวรรษที่ 21 ดังนั้นระบบการศึกษาของประเทศไทยจึงถูกท้าทายจากแรงผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ค้อนข้างมาก

การจัดการศึกษาเพื่อให้เยาวชนของชาติสามารถอยู่รอดในสังคมปัจจุบันและอนาคตได้อย่างปกติสุขแล้วยังจะต้องพัฒนาจิตสำนึกต่อโลกและสิ่งแวดล้อม หน้าที่พลเมือง และการดูแลสุขภาพควบคู่ไปด้วย การพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนทุกระดับได้มีการรูปเท่าทัน และมีความสามารถในการใช้ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จึงเป็นประเด็นเร่งด่วนของทุกประเทศ สำหรับการศึกษาในปัจจุบัน และอนาคต โดยการนำหลักธรรมที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษามาใช้ คือหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่จะนำพาบุคคลไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ หมายถึง ความพึงพอใจ วิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายาม จิตตะ หมายถึง ความมุ่งมั่นเอาใจใส่ และวิมังสา หมายถึง ความใคร่ครวญ ใน

งานที่ทำ ซึ่งจะช่วยให้การทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาไทยจะเปลี่ยนแปลงให้เห็นทันตาต้องใช้ อิทธิบาท 4 โดยกระทรวงศึกษาธิการไม่ต้องเสียเวลา นำรูปแบบหรือตัวอย่างจากต่างประเทศมาใช้กับคนไทย เพราะคนต่างวัฒนธรรมที่มีวิธีการเรียนรู้เฉพาะตน มีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบ และสั่งสอนชาวพุทธให้เป็นคนดี อิทธิบาท 4 จึงเป็นฐานแห่งความสำเร็จในการเรียนรูปของคนไทย “Innovation” นวัตกรรมสุดยอด ยุคไทยแลนด์ 4.0 เพราะได้มีการทดลองใช้และพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา 2,000 กว่าปี ผู้ใช้ทุกคน (ชาวพุทธ) ต่างให้ความเห็นว่า เป็นสิ่งซึ่งมีคุณธรรม เป็นเครื่องให้บรรลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ถ้าทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท 4 คือ 1 ฉันทะ ความพอใจรักใครในสิ่งนั้น 2 วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น 3 จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น 4 วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผล ของสิ่งนั้น จะทำให้ทุกสิ่งสำเร็จได้ตามเป้าหมาย ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนที่จะศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของนักเรียนและครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งโรงเรียนจะได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สร้างแรงจูงใจ ของผู้มี ส่วนเกี่ยวข้อง ความสนใจในแนวคิดของนวัตกรรมรวมถึงการควบคุมการทำงานและพัฒนาการเรียน การสอนของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในรายวิชาหน้าที่พลเมือง

ในคำสอนทางพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงชาดกไว้จำนวนมากซึ่งส่วนมากมักจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของอิทธิบาทแฝงอยู่ในเรื่องนั้น ๆ ด้วยแม้แต่ในครั้งที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อตอนที่ยังไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้นขณะที่ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนกนั้น พระองค์ได้นำพรรคพวกบริวารออกเดินเรือข้ามมหาสมุทร เพื่อที่จะไปค้าขายต่างเมือง (เมืองมิถิลา) แต่ได้เกิดอุบัติเหตุเรืออับปางลงในท่ามกลางหมาสมุทรผลปรากฏว่าพรรคพวกบริวารได้ จบชีวิตลงในท่ามกลางมหาสมุทรทั้งหมด เพราะเขาเกิดความท้อแท้ใจคือไม่คิดที่จะมีความเพียรว่าย น้ำสู้เพื่อเอาชีวิตของตนให้รอด แต่พระมหาชนกได้นำอิทธิบาทมาใช้ คือ มีใจรักชีวิตของตนเพียร พยายามเอาชีวิตตนให้อยู่รอดได้เอาใจใส่ในหน้าที่ของตนไม่ท้อถอยใช้ปัญญาพิจารณาในการหาวิธีว่ายน้ำให้ถูกคือไม่ว่ายเร็วเกินไปและช้าเกินไป แบบฝึกทักษะ คือ กระบวนนำสื่อต่าง ๆ ที่หลากหลายที่เกี่ยวกับการเรียนการ สอน ที่ได้จัดวางไว้อย่างเป็นระบบระเบียบแล้ว ซึ่งเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้และ ประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี มีความสอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ เป็นตัวช่วยให้ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และเสริมสร้างกระบวนการกลุ่มภายในชุดการ สอนประกอบด้วย คู่มือครู คู่มือนักเรียน เนื้อหากิจกรรม สื่อประสมและเครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชุดสื่อประสมสำเร็จรูป ที่ได้รวบรวมสื่อการสอนไว้อย่างสมบูรณ์ตามแบบแผนที่วางไว้ จึงต้องใช้วิธีการเรียนรู้ที่จะช่วยสร้างเสริมเติมเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญาความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ดี ตลอดจนต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิตัวอย่างเข้าใจสภาพที่เป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การจัดการและปรับใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพอย่างสร้างสรรค์ ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะส่งสัมฤทธิ์ทำให้เห็นพฤติกรรมและพัฒนาการของนักเรียนที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น การพัฒนาแบบฝึกทักษะโดยการใช้

หลักธรรมที่เน้นเป้าหมายหรือความสำเร็จด้วยแล้ว ยิ่งจะทำให้การเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลได้อย่างน่าพอใจยิ่งขึ้น

ปัญหานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬปัญหาที่พบในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม นักเรียนมีความสับสนเรื่องหลักธรรม ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย ไม่สนใจเรียน เพราะทุกวันนี้โลกพัฒนาก้าวไกลอย่างมากและรวดเร็วทันใจมีการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น เฟสบุ๊ค เป็นต้น ทำให้เด็กบางคนจ้องมองแต่โทรศัพท์ เล่นแต่เกม ไม่ค่อยสนใจครูผู้สอนเท่าไร เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย เกี่ยวกับการเรียนการสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬด้วยการนำแบบฝึกทักษะ มาปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาด้านการเรียนให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬและจักเป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ด้วยซึ่งแบบฝึกทักษะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้นและฝึกให้ผู้เรียนได้ทำงานด้วยตนเองการลงมือกระทำแบบฝึกทักษะ ได้ฝึกฝนทักษะอย่างเต็มความสามารถ ของแต่ละบุคคลผู้เรียนได้ทราบความก้าวหน้าของตน เพราะการให้ผู้เรียนได้ทำแบบฝึกทักษะมาก ๆ เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางการเรียนรู้ในเนื้อหารายวิชาได้ดียิ่งขึ้น หลังจากที่ได้ทำแบบฝึกทักษะแล้วก็เอามาให้ผู้เรียนได้ทดสอบลงมือทำก็เพื่อที่จะได้ประเมินสมผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนไปด้วยเนื่องจากผู้เรียนขาดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูผู้สอนโรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยาเห็นปัญหาที่กล่าวมาเบื้องต้นมาเพื่อพัฒนาแบบฝึกทักษะ การจัดการเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาต้อนต้นโรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา อำเภอศรีวิไล จังหวัดบึงกาฬ เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนให้ทันสมัยสอดคล้องการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันให้มากที่สุดที่มุ่งเน้นให้เด็กมี 1. ความพอใจอยากรู้อยากศึกษา ความยินดี หรือความต้องการที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเต็มใจ (ฉันทะ) 2. ความอุตสาหใฝ่เรียนรู้ความพยายามอย่างต่อเนื่องไม่ท้อแท้เพื่อบรรลุเป้าหมาย (วิริยะ) 3. ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบในสิ่งที่ทำ เป็นการมีสมาธิ จดจ่อกับงานหรือสิ่งที่กำลังทำอย่างจริงจัง (จิตตะ) และ 4.การไตร่ตรอง พิจารณาอย่างรอบคอบ ใช้ปัญญาในการตรวจสอบและวิเคราะห์สิ่งต่างๆ เพื่อนำไปสู่การวางแผน แก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นของวิชาหน้าที่พลเมือง ใช้พัฒนาแบบฝึกทักษะการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 พัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาหน้าที่พลเมืองตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬเป็นอย่างไร

1.2.2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดย ใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬผลเป็นอย่างไร

1.2.3 ความพึงพอใจต่อการพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดย ใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬอยู่ในระดับใด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องเรื่องการพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้ ใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ โดยการวิจัยเชิงทดลอง

1. ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬจำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 31 รูป

2. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 31 รูป ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ (1) แบบฝึกทักษะทางการเรียนรู้ เรื่องแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ตามหลักอิทธิบาท 4 รายวิชาหน้าที่พลเมือง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (2) แบบฝึกทักษะ ใช้ในวัดผลระหว่างแผนการจัดการเรียนรู้ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 การพัฒนาแบบฝึกทักษะจัดการเรียนรู้ใช้ปัญหาเป็นฐานตามหลักอิทธิบาท 4 รายวิชาหน้าที่พลเมือง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้แบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ฉันทะ (ความพึงพอใจ) 2 เรื่อง วิริยะ (ขยัน หมั่นเพียร) เรื่อง จิตตะ (เอาใจใส่ต่อการงาน) เรื่อง วิมังสา (ไตร่ตรอง ดีชั่ว) (3) แบบทดสอบก่อนเรียน (Pre - test) และหลังเรียน (Post - test) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 รายวิชาหน้าที่พลเมือง จำนวน 30 ข้อ คะแนนเต็ม 30 คะแนน เวลา 40 นาที โดยเป็นข้อสอบแบบปรนัย เลือกตอบ 4 ตัวเลือก (4) แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อวัดระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา อำเภอศรีวิไล จังหวัดบึงกาฬ

4. สถิติที่ใช้ คือ การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หาค่าความเที่ยงตรงของแผนการจัดการเรียนรู้

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้ ใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ” ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพชุดการพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้ใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมืองตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ ตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ 80/80 พบว่า ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 83.49/89.78 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

4.2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของประสิทธิภาพของชุดการการพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ พบว่า พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ($\overline{X}$) เท่ากับ 14.90 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.41 และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\overline{X}$) เท่ากับ 26.94 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.01 ค่าร้อยละของคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (GS) เท่ากับ 79.55ซึ่งอยู่ในระดับพัฒนาการสูง แสดงว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยชุดการสอน การพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4.3 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนด้วยชุดการการพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D. = 0.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงที่สุด คือ ด้านการเรียนการสอน ($\overline{X}$ =4.45, S.D. = 0.39) รองลงมา คือ ด้านเนื้อหา ($\overline{X}$ =4.34, S.D. = 0.42) ด้านการวัดและประเมินผล ($\overline{X}$ =4.24, S.D. = 0.42) และ ด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\overline{X}$ =4.33, S.D. = 0.39) ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้ ใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยดังนี้

5.1 การพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้ ใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กัณฐาภรณ์ พานเงิน** ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิต แบบพอเพียงอย่างมีวิจารณญาณเรื่องชุมชนริมน้ำ จันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ พบว่าประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม เรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.59/87.91 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระพุธศักดิ์ แวงสูงเนิน** ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวาปีปทุม โดยการจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 ผลการวิจัยพบว่า (1) ผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวงจรปฏิบัติการที่ 1 นักเรียน มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80 จำนวน 4 คน และไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 6 คน และในวงจรปฏิบัติการที่ 2 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ ที่กำหนดร้อยละ 80 ทุกคน และ (2) ผลการ

พัฒนาทักษะในการคิดแก้ปัญหาในวงจรปฏิบัติการที่ 1 นักเรียนมีคะแนนผลการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80 จำนวน 5 คน และไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 6 คน และในวงจรปฏิบัติการที่ 2 นักเรียนมีคะแนนผลการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ทุกคน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระอธิการมาวิน จนฺทธมฺโม (อ้วนจี)** ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดการสอนโดยใช้พุทธวิธีการสอน เรื่อง เบญจศีลเบญจธรรม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านผึ้งวิทยาคม จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า (1) การพัฒนาชุดการสอน โดยใช้พุทธวิธีการสอน เรื่อง เบญจศีลเบญจธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านผึ้งวิทยาคม พบว่า นักเรียนมีความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับเบญจศีลเบญจธรรม จากการทำแบบทดสอบก่อนเรียน นักเรียนมีความเข้าใจในหลักเบญจศีลเบญจธรรมพอปานกลาง และเมื่อได้ทดสอบหลังจากที่ได้ทำการเรียนการสอนแล้ว พบว่า นักเรียนมีความรู้และความเข้าใจในหลักเบญจศีลเบญจธรรมมากยิ่งขึ้น สามารถตอบแบบทดสอบ อธิบายหรือบรรยายในหลักธรรมได้เป็นอย่างดี (2) การพัฒนาชุดการสอน โดยใช้พุทธวิธีการสอน เรื่อง เบญจศีลเบญจธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านผึ้งวิทยาคม หลังจากที่ผ่านการจัดการเรียนการสอนแล้ว ทำให้ทราบถึงความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ ชุดการจัดการเรียนรู้ โดย พุทธวิธีการสอน เรื่องเบญจศีลเบญจธรรม โดยภาพรวม พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุก ๆ ด้าน เมื่อเรียงลำดับตามความพึงพอใจแล้ว นักเรียนมีความพึงพอใจเกี่ยวกับ กิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหาสาระเข้าใจง่าย และการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมากที่สุด

5.2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของประสิทธิภาพของชุดการการพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ($\overline{X}$) เท่ากับ 14.90 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.41 และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\overline{X}$) เท่ากับ 26.94 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.01 ค่าร้อยละของคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (GS) เท่ากับ 79.55ซึ่งอยู่ในระดับพัฒนาการสูง แสดงว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยชุดการสอน การพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ **0.01** ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กัณฐาภรณ์ พานเงิน** ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิตแบบพอเพียงอย่างมีวิจารณญาณเรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ พบว่า ผลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างการเรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติ พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนโดยวิธีสอนแบบปกติโดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระประหยัด อภินนฺโท (หมื่นศรีพรม), สมชัย ศรีนอก และ นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ** ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแบบสืบสาวหา

เหตุปัจจัยของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า 1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เพื่อพัฒนาความสามารถทางการคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการทดสอบก่อนเรียนมีประสิทธิภาพของกระบวนการเฉลี่ยร้อยละ 78.85 หลังเรียนมีประสิทธิภาพของผลลัพธ์เฉลี่ยร้อยละ 81.31 ซึ่งมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2. ผู้เรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องอัตถะ 3 และ ปัญญา 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ผู้เรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 มีความสามารถทางการคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัยเรื่อง อัตถะ 3 และ ปัญญา 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 อยู่ในระดับมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระรุ่งโรจน์ ถิรปุญฺโญ (รักราษฎร์) ศึกษาเรื่อง** ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่ ที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า (1) นักเรียนที่เรียนรู้แบบอริยสัจสี่ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากวิธีการสอนแบบอริยสัจสี่เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่นักเรียนพยายามคิดค้นวิธีการแก้ปัญหาและวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตโดยใช้ลำดับขั้นตอนของอริยสัจ 4 เป็นแนวทางการแก้ปัญหาและวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยตนเองเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ (2) ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่เรียนรู้แบบอริยสัจ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากนักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ได้ศึกษาสถานการณ์เริ่มกำหนดประเด็นปัญหาร่วมกันพิจารณาจากข้อมูล มีการถกเถียงเพื่อกำหนดปัญหา ร่วมกันให้ความหมายของปัญหา การรวบรวมข้อมูลจากสถานการณ์จำลอง ร่วมกันพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูล ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และ (3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่อยู่ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากนักเรียนรู้สึกว่าได้สัมผัสกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาจากแบบฝึกทักษะหลายรูปแบบในเรื่องพุทธปณิธาน 4 เป็นเรื่องที่สร้างแรงจูงใจให้อยากรู้ และท้าทายความสามารถในการคิดแก้ปัญหา(ขั้นทุกข์) ร่วมกันค้นคิดหาสาเหตุของปัญหาภายใต้มุมมองที่เป็นอิสระ (สมุทัย) นักเรียนร่วมกันรวบรวมข้อมูลเพื่อสนับสนุนทางเลือกที่ตนเองนำเสนอให้กับกลุ่ม (นิโรธ) ร่วมกันตัดสินใจเลือกและปฏิบัติด้วยรูปแบบที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาที่เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ (มรรค) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กันตภณ ชื่นกลิ่นธูป** ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการสอนแบบอริยสัจ 4 โดยใช้กรณีตัวอย่าง วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนด้วยการสอนแบบอริยสัจ 4 โดยใช้กรณีตัวอย่างสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) พัฒนาการการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนด้วยการสอนแบบอริยสัจ 4 โดยใช้กรณีตัวอย่าง สูงขึ้น 3) ความคิดเห็นของ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการการสอนแบบอริยสัจ 4 โดยใช้กรณีตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

5.3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนด้วยชุดการการพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D. = 0.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงที่สุด คือ ด้านการเรียนการสอน ($\overline{X}$ =4.45, S.D. = 0.39) รองลงมา คือ ด้านเนื้อหา ($\overline{X}$ =4.34, S.D. = 0.42) ด้านการวัดและประเมินผล ($\overline{X}$ =4.24, S.D. = 0.42) และ ด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.33, S.D. = 0.39) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระธีระ จิตตโสภโณ** (ขาวแจ้ง) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขา ในโรงเรียนอนุบาลจันทบุรี พบว่า ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขา ในโรงเรียนอนุบาลจันทบุรี โดยรวม พบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับป่านกลาง (X = 4.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีระดับความพึงพอใจ ในระดับปานกลาง (X = 4.36 - 4.48) เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) (X = 4.48) ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) (X = 4.45) และขั้นศีล (ศีลสิกขา) (x - 4.36 2) เปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตร สิกขาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนที่มีปัจจัยด้าน เพศ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาต่างกัน นักเรียนมีความพึงพอใจต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน ในขณะที่ปัจจัยด้าน คุณค่าความสำคัญและประโยชน์ของวิชาพระพุทธศาสนา ต่างกันนักเรียนมีความพึงพอใจต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดย ใช้ปัญหาเป็นฐานรายวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเวฬุวัน จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยสรุปเป็นแผนภาพพร้อมคำอธิบายดังแสดง แผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

7. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงจากผลการวิจัย และ จากความคิดเห็นของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในการทำงาน โดยครูอาจเตรียมชุดคำถามหรือกรณีศึกษา สำรองไว้ให้นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์เพิ่มเติมระหว่างทำงานกลุ่ม

2) ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียนเนื่องจากมีการเปลี่ยนจากการฟังเพียงอย่างเดียวให้มีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้นมีการได้พูดคุยปรึกษากันในกลุ่ม และแสดงความของตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยคำถามปลายเปิดในทุกทกๆ มุมมอง

3) ควรส่งเสริมให้มีการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน หลังจากที่ได้ศึกษาแล้วนักเรียนสามารถนำสิ่งศึกษาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และไปปรับใช้ในการทำงานให้ราบรื่นได้

4) ครูผู้สอนควรมีการวัดและประเมินผลของนักเรียนตามสภาพความเป็นจริง เพื่อการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อผู้เรียนสืบต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ ในกลุ่มสารอื่น ๆ เช่น กลุ่มวิชาภาษาไทย กลุ่มคณิตศาสตร์ และ กลุ่มวิชาภาษาอังกฤษ เป็นต้น

2) ควรมีการศึกษาพัฒนาแบบฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เช่นในกลุ่มสาระประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดเวฬุวันวิทยา จังหวัดบึงกาฬ

3) ควรมีการติตามผลงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนากลุ่มสารการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมให้มีประสิทธิภาพ ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

เอกสารอ้างอิง

กัณฐาภรณ์ พานเงิน. (2559). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิตแบบพอเพียงอย่างมีวิจารณญาณ เรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี].

กันตภณ ชื่นกลิ่นธูป. (2564). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการสอนแบบอริยสัจ 4 โดยใช้กรณีตัวอย่าง* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

พระธีระ จิตตโสภโณ (ขาวแจ้ง). (2555). *ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในโรงเรียนอนุบาลจันทบุรี* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี].

พระประหยัด อภินฺโท (หมื่นศรีพรม), สมชัย ศรีนอก, & นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2565). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัยของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 8*(8), 16–28.

พระพุธศักดิ์ แวงสูงเนิน. (2563). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวาปีปทุม โดยการจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม].

พระรุ่งโรจน์ ถิรปุณฺโญ (รักราษฎร์). (2563). *ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่ที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พระอธิการมาวิน จนฺทธมฺโม (อ้วนจี). (2562). *การพัฒนาชุดการสอนโดยใช้พุทธวิธีการสอน เรื่องเบญจศีลเบญจธรรม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านผึ้งวิทยาคม จังหวัดนครพนม* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้เทคนิค Think-Pair Share

The Development of learning activity Packages on good citizenship Using the Think-Pair Share technique For Grade 5 students IN Samchai Education Quality Development Network Kalasin Province

จันทิมา พละเอ็น[1*], สมควร นามสีฐาน[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Chantima Palaen[1*], Somkhuan Namseethan[2]
[1,2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
✉: * palaenen40@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 21 May 2026; Revised: 04 June 2026; Accepted: 04 July 2026
The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียน และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ของโรงเรียนบ้านหนองกุงใหญ่ จำนวน 24 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้สูตร E1/E2 ผลการวิจัยพบว่า (1)ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ E1 เท่ากับ 82.87 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ E2 เท่ากับ 95.42 ดังนั้น ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ (E1/ E2) เท่ากับ 82.87 /95.42 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 33.29 คะแนน จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 73.98 หลังจากเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คะแนนสอบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 37.29 จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 95.42 โดยนักเรียนร้อยละ 80 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 80 (3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เทคนิค Think-Pair Share ประสิทธิภาพ

Abstract

This research aimed to: (1) examine the efficiency of the learning activity packages; (2) compare students' learning achievement before and after instruction; and (3) study students' satisfaction with the use of the learning activity packages. The sample consisted of 24 Grade 5 students in the second semester of the 2025 academic year at Ban Nong Kung Yai School, selected through cluster sampling. The research instruments included learning activity packages and data analysis tools such as percentage, mean, standard deviation, and the efficiency index (E1/E2). The research results were as follows: (1) The efficiency of the learning activity packages showed that the process efficiency (E1) was 82.87 and the outcome efficiency (E2) was 95.42. Therefore, the developed learning activity packages on good citizenship using the Think–Pair–Share technique had an efficiency (E1/E2) of 82.87/95.42, which exceeded the standard criterion of 80/80. (2) Students' learning achievement indicated that the pre-test mean score was 33.29 out of 40 (73.98%), while the post-test mean score increased to 37.29 out of 40 (95.42%). Additionally, 80% of the students achieved an average score higher than 80%, demonstrating significant improvement after using the learning activity packages. (3) Students' satisfaction toward the learning activity packages was, overall, at a high level.

Keywords: Development of a set of learning activities, Think-Pair Share techniques, efficiency

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 22 ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ใน มาตรา 4 ว่า "การศึกษา" หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัย เกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นอกจากนี้ หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 6 ได้บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาให้คนในชาติมีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาของชาติต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (Tomlinson, 2014)

สภาพการณ์ของสังคมโลกในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาต่างเผชิญกับปัจจัยต่าง ๆ อันนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น กระแสโลกาภิวัตน์ กระแสโลกเสรี การสร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน เป็นต้น ส่งผลให้การศึกษาในแต่ละสาขาต่างพยายามค้นหาองค์ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการดำรงอยู่ในสังคมโลกได้อย่างยั่งยืน ไม่เว้นแม้แต่ในแวดวงการศึกษาของประเทศไทยภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการศึกษาของบุตรหลาน ตลอดจนการเผชิญสิ่งยั่วยุหรือตัวแบบที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ รอบตัว ก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนอย่างมากมาย ทั้งปัญหาด้านการปรับตัว ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาความรุนแรง ปัญหาเด็กติดเกม ปัญหายาเสพติด ปัญหาทางเพศ ฯลฯ

โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนที่ขาดภูมิคุ้มกันที่ดีทางสังคม เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้ว อาจจะเป็นคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต มีปัญหาทางอารมณ์ จิตใจ และมีความขัดแย้งในชีวิตได้ง่าย ครูจึงต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตที่ดีเป็นภูมิคุ้มกัน ให้รอดพ้นจากการครอบงำความคิดของสื่อเทคโนโลยี และตั้งรับต่อการก้าวรุกทางสังคมอย่างรู้เท่าทัน (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช, 2551)

ปัจจุบันสังคมไทยประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย ตามความเจริญของยุคสมัย ซึ่งแตกต่างกับสมัยก่อนมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาการเมือง การศึกษาไม่เสมอภาคระหว่างสังคมเมืองกับสังคมต่างจังหวัด ปัญหาวัยรุ่นในสถานศึกษา แต่ถ้าจะว่าไปแล้วสังคมเราก็ใช่ว่าจะเลวร้ายไปทุกเรื่อง ยังมีสิ่งที่เรียกว่าการพัฒนาที่ดีของสังคมเกิดขึ้นเสมอ ๆ ตามยุคสมัยของความเจริญ เช่น ความสะดวกสบายและเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ทำให้ประเทศไทยเกิดนวัตกรรมที่ทันสมัยมากกว่าสมัยก่อนมาก เช่น ติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง ระบบการจัดเก็บข้อมูลที่ทันสมัย สะดวกรวดเร็ว เป็นต้น เด็กส่วนมากติดเกม โดยเฉพาะเด็กในเมืองและต่างจังหวัด ที่ร้านอินเตอร์เน็ตสามารถเปิดได้ถึงเที่ยงคืน ภาวะติดเกมของเด็กส่วนใหญ่ที่สังเกตเห็น คือ มาจากครอบครัวฐานะปานกลางถึงดีมาก หรือแม้กระทั่งเด็กที่ไม่มีเงินก็ต้องร้องให้ขอเงินพ่อแม่ หรือขโมยเงินพ่อแม่ไปเล่นเกม หรือเด็กที่มีฐานะขึ้นมาก็จะมีคอมพิวเตอร์ในบ้านก็จะเล่นเกมดึกดื่นเที่ยงคืนโดยไม่หลับไม่นอน ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ เมื่อเทียบกับสมัยก่อนเกิดภาวะไม่พูดจากับใครเพราะติดเกม ความเป็นจริงแล้วเกมบางอย่างก็เป็นสิ่งที่ดี ฝึกสมอง และช่วยเสริมการเรียนรู้ แต่ส่วนใหญ่แล้วเกมที่เล่นอยู่เท่าที่สังเกตเห็นจะเป็นเกมที่เน้นการแข่งขันอย่างเอาเป็นเอาตาย เน้นความก้าวร้าว การต่อสู้ที่รุนแรง ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วจิตใจของเด็กนั้นจะรับข้อมูลแบบใด เมื่อมาโรงเรียนความก้าวร้าวที่สะสมมาจากสื่อประเภทนี้ ก็จะแสดงออกมาเป็นความก้าวร้าวต่อเพื่อน ๆ ต่อครู หรือต่อพ่อแม่ การเล่นเกมเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งให้ความบันเทิงเป็นหลัก เสริมสร้างความสุขในช่วงเวลาว่างได้ดี แต่บางครั้งก็ทำให้เกิดโทษและกลายเป็นปัญหาตามมาได้ หากใช้งานไม่เหมาะสม (Arunakun, 2016)

กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัยได้สะท้อนถึงปัญหาการขาดความสนใจเรียนและความเสื่อมถอยทางจริยธรรมของนักเรียนในยุคดิจิทัล ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่และวัฒนธรรมต่างชาติที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาชุดการสอนเรื่องพลเมืองดีขึ้นมาเพื่อมุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 นวัตกรรมทางการศึกษานี้เน้นการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อดึงดูดความสนใจและแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน ผลลัพธ์ที่คาดหวังคือการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพร้อมกับสร้างทัศนคติที่ดีต่อการใช้ชีวิตในสังคมไทยอย่างมีคุณภาพ

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ยังมีนักเรียนบางกลุ่มมีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการขาดคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี เช่น การขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ขาดวินัย ขาดจิตสาธารณะ และการไม่เคารพกติกาสังคม นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระหน้าที่พลเมืองยังคงเน้นการบรรยาย

การท่องจำ และการประเมินผลที่มุ่งเนื้อหาเป็นหลัก มากกว่าการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การมีส่วนร่วม และการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน

ด้วยสาเหตุและปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-Pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกและเจตคติที่ดีต่อการเรียน เพิ่มแรงจูงใจและความกระตือรือร้นทางการเรียนให้กับผู้เรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ใช้แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองขั้นต้น (Pre-Experimental design) แบบกลุ่มทดลองกลุ่มเดียว โดยการทดสอบก่อนและหลังการทดสอบ (One - Group Pretest-Posttest Design)

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ทั้งหมด 17 โรงเรียน จำนวน 232 คน

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนบ้านหนองกุงใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำนวน 24 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ มีสื่อการจัดการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยออกแบบขึ้น ให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรม เน้นการลงมือปฏิบัติ (Active Learning)

2. แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี ผ่านเทคนิค Think-pair Share ได้กำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ออกเป็น 7 แผนการจัดการเรียนรู้ แผนละ 2 ชั่วโมง 7 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เวลาในการทดลองรวม 14 ชั่วโมง

3. แบบทดสอบก่อนเรียน (Pre - test) และหลังเรียน (Post - test) เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share

4. แบบสอบถามความพึงพอใจ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาเอง โดยมีเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ และเนื้อหาจากแนวคิดตามที่ต้องการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความพึงพอใจในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านหนองกุงใหญ่ กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง ความพึงพอใจมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง ความพึงพอใจมาก
ระดับ 3 หมายถึง ความพึงพอใจปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง ความพึงพอใจน้อย
ระดับ 1 หมายถึง ความพึงพอใจน้อยที่สุด

การแปลความหมายของคะแนนเพื่อรวมคะแนนของแต่ละคนแล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ต่อไปนี้

ระดับ 4.51 – 5.00 หมายถึง ความพึงพอใจมากที่สุด
ระดับ 3.51 – 4.50 หมายถึง ความพึงพอใจมาก
ระดับ 2.51 – 3.50 หมายถึง ความพึงพอใจปานกลาง
ระดับ 1.51 – 2.50 หมายถึง ความพึงพอใจน้อย
ระดับ 1.00 – 1.50 หมายถึง ความพึงพอใจน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านหนองกุงใหญ่ กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ส่งให้ทางโรงเรียนบ้านหนองกุงใหญ่ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อขออนุญาตปฐมนิเทศนักเรียน และดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน

2. ดำเนินการทดลองโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สร้างขึ้นกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 แผน ใช้ระยะเวลา 14 ชั่วโมง

3. ประเมินความพึงพอใจในการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-Pair Share ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 15 ข้อ

4. รวบรวมและตรวจผลการทดสอบเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์โดยวิธีการทางสถิติ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ประสิทธิภาพชุดการสอนผลสำเร็จทั้งด้านกระบวนการและผลลัพธ์เกณฑ์ประสิทธิภาพ (E_1/E_2) มีความหมายคือ E_1/E_2 = 80/80 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือ นักเรียนทั้งหมดทำแบบฝึกหัดและกิจกรรมได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 คือ เป็นประสิทธิภาพของกระบวนการ ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือ นักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post-Test) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 คือประสิทธิภาพของผลลัพธ์ หาค่าเฉลี่ย E_1 และ E_2 (Rovinelli et al., 1977)

2. วิเคราะห์หาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากแผนการจัดการเรียนรู้ แบบฝึกหัด และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้การประเมินแบบองค์รวม โดยการหาค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย $\overline{X}$, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายด้านและโดยรวม เสนอในรูปแบบตารางเปรียบเทียบก่อนและหลังใช้ชุดการสอน

3. วิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ

4. ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยระหว่างเรียนโดยภาพรวมเท่ากับ ($\overline{X}$ = 37.29, S.D. = 1.52) และจากการหาค่าประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งสิ้น 7 ชุด ประกอบด้วย เรื่อง สถานภาพ บทบาท สิทธิและเสรีภาพ หน้าที่ของพลเมือง คุณลักษณะของพลเมืองที่ดี การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี ผลของการเป็นพลเมืองที่ดี และการเลือกตั้งในห้องเรียน พบว่า ประสิทธิภาภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 73.98/82.87 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (Weimer, 2013)

2. ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 33.29คะแนน จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 73.98 นั่นคือ O_1 = 33.29 และ หลังจากเรียนด้วยด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 38.17 จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 95.42 ผลการทดสอบหลังเรียนผ่านเกณฑ์ระดับร้อยละ 80 นั่นคือ O_2 = 38.17 ดังนั้น ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยการศึกษาการทดลองแบบ The One-Group Pretest-Posttest Design โดย O_1 = 33.29 และ O_2 = 38.17 ผลการทดสอบก่อนและหลังเรียน ดังนั้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ (Gardner, 2011)

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดการสอนมากที่สุด คือ ด้านความรู้และความเข้าใจ ($\overline{X}$ =4.57, S.D. = 0.53) รองลงมา คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\overline{X}$ =4.45, S.D. = 0.68) และ ด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านผู้เรียน ($\overline{X}$ =4.43, S.D. = 0.64) ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ นั้น ผู้เรียนได้พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครบทั้งรูปแบบการสอน และแบบทดสอบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบ Active learning นักเรียนได้ ฝึกทักษะการเรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้ด้วยตนเองแบบ Active learning ช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมของนักเรียนทุกคน โดยเปิดโอกาสให้ไตร่ตรองคำตอบด้วยตนเอง (Think) แลกเปลี่ยนความคิดกับคู่ (Pair) และนำเสนอต่อชั้นเรียน (Share) ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และความมั่นใจ ลดความประหม่าในการตอบคำถาม เพิ่มความรับผิดชอบในการเรียน อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ทำงานเป็นทีม และยอมรับกฎและกติกา การใช้เทคนิค Think-pair Share สามารถใช้สอน หรือเป็นตัวอย่างในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไปได้ โรงเรียนได้แนวทางในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และแนวทางในการจัดแบบ Active learning โดยใช้เทคนิค Think-pair Share และ โรงเรียนได้แนวทางในการประเมิน

รูปแบบใหม่ คือ การประเมินแบบองค์รวม ประเมินผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และด้านพฤติกรรม (Rogers, 1983)

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

5. อภิปรายผล

1. ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยระหว่างเรียนโดยภาพรวมเท่ากับ ($\overline{X}$ = 37.29, S.D. = 1.52) และจากการหาค่าประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งสิ้น 7 ชุด ประกอบด้วย เรื่อง สถานภาพ บทบาท สิทธิและเสรีภาพ หน้าที่ของพลเมือง คุณลักษณะของพลเมืองที่ดี การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี ผลของการเป็นพลเมืองที่ดี และการเลือกตั้งในห้องเรียน พบว่า ประสิทธิภาภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 73.98/82.87 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทำให้เกิดการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับขั้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค Think-pair Share ทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงมีความสนุกกับการเรียน สอดคล้องกับ บุญเกื้อ ควรหาเวช (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสามารถ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ นอกจากนี้ ขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรมที่ผู้วิจัยดำเนินการ ยังเป็นไปตามกระบวนการพัฒนาชุดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การกำหนดหน่วยการเรียน ความคิดรวบยอด จุดประสงค์การเรียนรู้ การวิเคราะห์งาน การจัดลำดับกิจกรรม สื่อการเรียน และการประเมินผล ซึ่งกระบวนการดังกล่าวช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีทิศทางชัดเจนและสามารถตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับ สุคนธ์ สินธพานนท์ (2553) จึงส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางการเรียนที่ดีขึ้นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง อีกทั้ง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติและมีส่วนร่วมอย่างเป็นขั้นตอน ยังสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยตนเอง ทราบผลการเรียนทันที และได้รับการเสริมแรง ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมี

ความหมายและคงทน ซึ้งสอดคล้องกับ สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ (2545) เมื่อพิจารณาร่วมกับการใช้เทคนิค Think–Pair–Share พบว่า รูปแบบกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนคิดเป็นรายบุคคล จับคู่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาการคิด การสื่อสาร และการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นเทคนิคที่ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความเข้าใจด้วยตนเองก่อนแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น ส่งผลให้การเรียนรู้มีความลึกซึ้งและเกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ผลการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ซึ้งสอดคล้องกับ Kusuma (2018) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดช่วยให้ผลลัพธ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น เนื่องจากผู้เรียนได้ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ (บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2543; การพัฒนาการสอน. กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก, 2541)

2. ประสิทธิภาพของกระบวนการ E_1 เท่ากับ 73.98 และ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ E_2 เท่ากับ 82.87 ดังนั้น ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 73.98/82.87 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ทั้งนี้เพราะนักเรียนได้ทำแบบฝึกหัดตาม E_1 และ E_2 แสดงผลลัพธ์เกณฑ์ประสิทธิภาพหลังเรียนสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเกื้อ ควรหาเวช (2541) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนดจุดประสงค์ วิเคราะห์เนื้อหา จัดลำดับกิจกรรม เลือกสื่อ และกำหนดการประเมินผล เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้ว่าผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ กนก สมะวรรธนะ และคณะ (2554) ที่ได้พัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอนด้วยเทคนิค Think – Pair – Share เพื่อเพิ่มพูนทักษะการเขียนภาษาอังกฤษเชิงไวยากรณ์ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำนวน 54 คนผลการวิจัยพบว่า 1) โดยภาพรวม ผู้เรียนมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น 2) ผลสัมฤทธิ์ของการทดสอบหลังเรียนโดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนด้วยเทคนิค Think – Pair – Share ของนักศึกษาสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Deci et al., 2000)

3. ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 33.29 คะแนน จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 73.98 นั่นคือ O_1 = 33.29 และหลังจากเรียนด้วยด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 38.17 จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 95.42 ผลการทดสอบหลังเรียนผ่านเกณฑ์ระดับร้อยละ 80 นั่นคือ O_2 = 38.17 ดังนั้นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยการศึกษาการทดลองแบบ The One-Group Pretest-Posttest Design โดย O_1 = 33.29 และ O_2 = 38.17 ผลการทดสอบก่อนและหลังเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับ Gagné (1985) อธิบายว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพเมื่อมีการ

จัดลำดับขั้นของการเรียนรู้ เช่น การเร้าความสนใจ การให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการประเมินผล ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวปรากฏอยู่ในชุดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จึงส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ได้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ แนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) ชี้ว่า ผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเมื่อได้สร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม Vygotsky (1978) ; Bruner (1966) การใช้เทคนิค Think–Pair–Share ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิด อภิปราย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จึงช่วยให้ผู้เรียนสร้างความหมายของเนื้อหาได้ด้วยตนเอง ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิด Active Learning ที่ระบุว่าการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การอภิปราย การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน จะช่วยเพิ่มความเข้าใจและการจดจำในระยะยาวมากกว่าการเรียนแบบบรรยาย Bonwell & Eison (1991) จึงอธิบายได้ว่าผู้เรียนสามารถทำคะแนนหลังเรียนได้สูงขึ้น ในด้านพัฒนาการทางสติปัญญา Bloom (1976) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้ความรู้ จะช่วยยกระดับการเรียนรู้จากระดับความจำไปสู่การคิดขั้นสูง (Higher-order Thinking) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น ผลดังกล่าวยังได้รับการสนับสนุนจากงานสังเคราะห์ขนาดใหญ่ของ Hattie (2009) ที่พบว่า วิธีการสอนที่มีโครงสร้างชัดเจน มีการให้ข้อมูลย้อนกลับ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับสูง Slavin (2015) ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนช่วยเหลือกันในการทำความเข้าใจเนื้อหา ลดความแตกต่างระหว่างบุคคล และทำให้ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนโดยรวมสูงขึ้น ขณะเดียวกัน Mayer (2009) ชี้ให้เห็นว่าการใช้กิจกรรมหลากหลายร่วมกับสื่อการเรียนรู้ที่ออกแบบอย่างเหมาะสม จะช่วยให้ผู้เรียนประมวลผลข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิมได้ดีขึ้น Johnson และ Johnson (2009) ยังพบว่า การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันอย่างมีโครงสร้าง จะช่วยเพิ่มแรงจูงใจ ความรับผิดชอบ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เนื่องจากผู้เรียนมีเป้าหมายร่วมกันในการเรียนรู้ (บุญชม ศรีสะอาด. การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร, กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2546)

4. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดี โดยใช้เทคนิค Think-pair Share สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดการสอนมากที่สุด คือ ด้านความรู้และความเข้าใจ ($\overline{X}$ =4.57, S.D. = 0.53) รองลงมา คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\overline{X}$ =4.45, S.D. = 0.68) และ ด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านผู้เรียน ($\overline{X}$ =4.43, S.D. = 0.64) ตามลำดับ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1. สถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ ให้มีการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการเรียนที่นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นแสดงความเป็นตัวของนักเรียนออกมา

1.2. สถานศึกษาควรลดภาระงานอื่น ที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานสอนของครู เพื่อให้ครูได้มีเวลาในการเตรียมเนื้อหา สื่อ และรูปแบบการสอนใหม่เพื่อพัฒนานักเรียน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1. สถานศึกษาควรมีการวางแผนบริหารหลักสูตรให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ ทั้ง เทคนิค Think-pair Share หรือรูปแบบอื่น ๆ ก็ตาม

2.2. ครูควรชี้แจ้งวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกทางความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนมากขึ้น

2.3. ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนแสดงทักษะ ความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ และควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1. ควรศึกษาการใช้ชุดกิจกรรมร่วมกับเทคนิคการสอนรูปแบบอื่น เช่น Problem–Based Learning หรือ Project–Based Learning

3.2. ควรศึกษาผลระยะยาวของการใช้ชุดกิจกรรมต่อทักษะการคิดวิเคราะห์และคุณลักษณะความเป็นพลเมือง

3.3. ควรมีการวิจัยเชิงผสม (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.*

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กนก สมะวรรธนะ, และคณะ. (2554). การพัฒนารูปแบบการเพิ่มพูนทักษะการเขียนภาษาอังกฤษเชิงไวยากรณ์โดยใช้กลยุทธ์คู่คิดอัจฉริยะ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 5*.

บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2543). *นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา.* SR Printing.

บุญชม ศรีสะอาด. (2541). *การพัฒนาการสอน.* ชมรมเด็ก.

บุญชม ศรีสะอาด. (2546). *การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร.* สุวีริยาสาส์น.

สุคนธ์ สินธพานนท์, และคณะ. (2545). *การจัดกระบวนการเรียนรู้: เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* อักษรเจริญทัศน์.

สุคนธ์ สินธพานนท์, และคณะ. (2553). *นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน.* 9119 เทคนิค.

Arunakun, J. (2016). *Children addicted to games and behavior problems that need to be focused on.* Faculty of Medicine Ramathibodi Hospital, Mahidol University. https://www.rama.mahidol.ac.th/

Bloom, B. S. (1976). *Human characteristics and school learning.* McGraw-Hill.

Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). *Active learning: Creating excitement in the classroom* (ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1). George Washington University.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

Gagné, R. M. (1985). *The conditions of learning and theory of instruction* (4th ed.). Holt, Rinehart & Winston.

Gardner, H. (2011). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences.* Basic Books.

Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement.* Routledge.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning. *Educational Researcher, 38*(5), 365–379. https://doi.org/10.3102/0013189X09339057

Mayer, R. E. (2009). *Multimedia learning* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Rogers, C. R. (1983). *Freedom to learn for the 80s.* Charles E. Merrill.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Tijdschrift voor Onderwijsresearch, 2*(2), 49–60.

Slavin, R. E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research, and practice* (2nd ed.). Allyn & Bacon.

Tomlinson, C. A. (2014). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners* (2nd ed.). ASCD.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Harvard University Press.

Weimer, M. (2013). *Learner-centered teaching: Five key changes to practice* (2nd ed.). Jossey-Bass.

Research Paper
JBER Scope: Education

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร

Model Based on Good Governance Principles for Small-Size Educational Institutions under The Bangkok Metropolitan Administration

สุรภา ดุลยพัฒน์[1*] ระวิง เรืองสังข์[2] อินถา ศิริวรรณ[3]

[1,2,3]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Surapa Dunyapat[1*], Rawing Ruangsanka[2], Intha Siriwan[3]
[1,2,3]Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
✉: * surapadunyapat@gmail.com
(*Author Corresponding Email)
Received: 22 May 2026; Revised: 05 June 2026; Accepted: 05 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร และ4) เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 346 คน และทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล จำนวน 30 คน ณ โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 1 แห่ง ในสังกัดกรุงเทพมหานคร ในช่วงเดือนมิถุนายน – กรกฎาคม 2568 การวิจัยเชิงคุณภาพสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายจำนวน 9 รูป/คน และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ จำนวน 9 รูป/คน เครื่องมือในการวิจัย คือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และคู่มือการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยค่าความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการเขียนวิเคราะห์แบบสรุปความแบบเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ด้านหลักความคุ้มค่า ด้านนิติธรรม ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ ด้านหลักความโปร่งใส และด้านหลักคุณธรรม 2) ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ ระบบและกลไก รวมถึงโครงการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล วิธีการดำเนินงาน แนวทางการประเมินผลเงื่อนไขความสำเร็จ และกระบวนการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการหลักธรรมาภิบาล

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, สถานศึกษาขนาดเล็ก, โรงเรียนประถมศึกษา,หลักธรรมาภิบาล

Abstract

This research aims to 1) study the needs for managing small schools according to good governance principles; and 2) develop a model for managing small schools under the Bangkok Metropolitan Administration (BMA) based on good governance principles. This research employs a mixed-methods approach, combining quantitative and qualitative research. Quantitative research involved a sample of 346 school administrators from the BMA and a pilot test of the model for managing small schools based on good governance principles with 30 participants at one small BMA school during June-July 2025. Qualitative research included interviews with 9 administrators and focus group discussions with 9 experts. Research instruments included questionnaires, interview guides, and focus group discussion manuals. Statistical analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and qualitative summary analysis. The results showed that: 1) The overall needs for managing small schools under the BMA based on good governance principles were high. When considering each aspect individually, the needs were ranked from most to least needed as follows: cost-effectiveness, rule of law, participation, accountability, and transparency. And regarding the moral aspect, 2) The results of developing a model for managing small schools based on good governance principles in Bangkok found that the knowledge gained from the research includes principles, objectives, systems and mechanisms, as well as projects to promote the management of small schools based on good governance principles, methods of operation, guidelines for evaluating success conditions, and the integrated school management process based on good governance principles.

Keywords: School administration, small schools, primary schools, good governance.

1. บทนำ

การบริหารเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะเป็นเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จและความล้มเหลวควรมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพขององค์กร การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์กร เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยนำศาสตร์และศิลป์ พร้อมด้วยทรัพยากรทางการบริหารมาใช้ในกระบวนการบริหารได้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ อาจกล่าวได้ว่าทรัพยากรทางการบริหารที่สำคัญที่สุด คือผู้บริหาร ผู้บริหารเป็นหลักชัยของหน่วยงานและเป็นดวงประทีปของผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานและพยายามทำตนให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างแท้จริง (พระอุทิศ สมมาภาณี (แท่งทอง), 2564)

การบริหารเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จและความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพขององค์การ การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยนำศาสตร์และศิลป์พร้อมด้วยทรัพยากรทางการบริหารมาใช้ในกระบวนการการบริหารได้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ (พระสกล ฐานธมฺโม(อินทร์คล้าย), 2556)

ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กจึงจำเป็นต้องจัดระบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพเพื่อลดบรรเทาแก้ไขปัญหาต่างๆ และรองรับความเปลี่ยนแปลงและความหลากหลายที่เกิดขึ้น ถึงแม้ปัญหาที่เกิดขึ้นจะมีความรุนแรงก็ยังช่วยลด หรือบรรเทาความรุนแรงลงไป และปัญหาที่ไม่รุนแรงก็อาจจะไม่เกิดขึ้นอีก ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งทุกด้าน มีสมรรถนะ มีความโปร่งใส สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุขและความเอื้ออาทรต่อกัน มีความเจริญด้วยฐานอันมั่นคง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการจัดการสถานศึกษา เพราะเกี่ยวพันกับประสิทธิผลของการปฏิบัติงานของครูและคุณภาพผู้เรียน ฉะนั้นผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน และพยายามทำตนให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้ร่วมงาน ตามแนวคิดเรื่องการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาล หรือการบริหารที่ดี และผู้วิจัยเห็นว่าการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก จะต้องมีการบริหารและจัดการที่ดี มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อให้การบริหารงานของสถานศึกษาประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียนในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานครต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก ตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีโดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการการวิจัย ประชากร ได้แก่ บุคลากรในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 3,224 คน (โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร, 2567) ส่วนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรในสังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2567 โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan ที่สรุปว่า กลุ่มตัวอย่าง ได้จำนวน 346 คน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W,1970)

2. เครื่องมือวิจัย การวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเพื่อศึกษาความต้องการจำเป็น มี 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจรายการ (Check

List) ตอนที่ 2 สภาพการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบจำแนกตามสภาพการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักนิติธรรม จำนวน 5 ข้อ 2) ด้านหลักคุณธรรม จำนวน 5 ข้อ 3) ด้านหลักความโปร่งใส จำนวน 5 ข้อ 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม จำนวน 5 ข้อ 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ จำนวน 5 ข้อ 6) ด้านหลักความคุ้มค่า จำนวน 5 ข้อ รวม 30 ข้อ โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale ที่สรุปว่า แต่ละคำถามจะมีคำตอบเป็นตัวเลือก 5 ระดับ (Likert, 1967)

ขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ได้แก่ 1) ผู้วิจัยศึกษาระเบียบวิธีเกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสอบถาม และสร้างแบบสอบถามให้ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) นำเสนอแบบสอบถามต่ออาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณภาพ 3) ขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ตามวิธีการของ Rovinelli & Hambleton ด้วยเกณฑ์ค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป ทุกข้อคำถามได้รับการยอมรับ จากนั้นผู้วิจัยปรับปรุงภาษาให้สมบูรณ์ตามคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ 4) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มทดลองใช้ที่มีบริบทใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของ Cronbach ด้วยเกณฑ์ค่า Cronbach's Alpha มากกว่า 0.70 ขึ้นไป ทั้งนี้ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.971 สามารถนำไปใช้เพื่อทำการเก็บข้อมูลได้ 5) ปรับปรุง ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่าง (Cronbach, L. J.,1971)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอความร่วมมือในการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยนำส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย และส่งแบบสอบถามออนไลน์ ด้วยแบบสอบถามที่สร้างจาก Google Forms

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ระบบคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการของ Best ที่สรุปว่า เป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด (Best, J. W., 1977) และทำการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น โดยใช้สูตร Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$) (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558)

ระยะที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร

1. การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ สัมภาษณ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 9 รูป/คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพุทธบริหารการศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีประเด็นคำถามแบบปลายเปิด 6 ประเด็นจากการศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรร

มาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6)หลักความคุ้มค่า โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ - นามสกุล ตำแหน่ง ตอนที่ 2 สภาพการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6)หลักความคุ้มค่า

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์ (Interiew) ดำเนินการโดยผู้วิจัยเริ่มจากศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล 6 ด้าน ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า จากนั้นกำหนดกรอบแนวคิดและจุดประสงค์ของแบบสัมภาษณ์ ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ สร้างและตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Validity) ของเครื่องมือ ปรับแก้ตามคำแนะนำ จัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์ และเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 คน โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง พร้อมหนังสือขอความร่วมมืออย่างเป็นทางการและดำเนินการศึกษาภาคสนาม (Field Studies) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล ผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 รูป/คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) โดยใช้คู่มือสนทนาที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ข้อมูลเริ่มจากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของคำถาม จากนั้นสร้างคู่มือการสนทนากลุ่มฉบับสมบูรณ์สำหรับใช้จริง ผู้วิจัยจัดประชุมวางแผน วัน เวลา สถานที่ พร้อมจัดหนังสือเชิญและเอกสารประกอบ ระหว่างประชุมมีการนำเสนอข้อมูล บันทึกเสียง ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว จากนั้นถอดเทป วิเคราะห์เนื้อหา และสรุปข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนี $PNI_{modified}$ ของสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม

ด้าน	การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร	สภาพที่ปฏิบัติจริง (D)			สภาพที่คาดหวัง (I)			ความต้องการจำเป็น			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	I	D	$PNI_{modified}$ (I-D)/D	ลำดับ
1	ด้านนิติธรรม	4.22	0.70	มาก	4.62	0.60	มากที่สุด	4.62	4.22	0.095	2
2	ด้านหลักคุณธรรม	4.25	0.69	มาก	4.65	0.58	มากที่สุด	4.65	4.25	0.089	6

ด้าน	การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร	สภาพที่ปฏิบัติจริง (D)			สภาพที่คาดหวัง (I)			ความต้องการจำเป็น			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	I	D	$PNI_{modified}$ (I-D)/D	ลำดับ
3	ด้านหลักความโปร่งใส	4.26	0.65	มาก	4.66	0.57	มากที่สุด	4.66	4.26	0.090	5
4	ด้านหลักการมีส่วนร่วม	4.26	0.64	มาก	4.66	0.55	มากที่สุด	4.66	4.26	0.094	3
5	ด้านหลักความรับผิดชอบ	4.25	0.66	มาก	4.66	0.55	มากที่สุด	4.66	4.25	0.093	4
6	ด้านหลักความคุ้มค่า	4.22	0.71	มาก	4.65	0.57	มากที่สุด	4.65	4.22	0.100	1
	รวม	4.24	0.69	มาก	4.65	0.57	มากที่สุด	4.65	4.24	0.15	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาที่ปฏิบัติจริง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.24, **S.D.** = 0.69) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.26 , **S.D.** = 0.65) ด้านหลักการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.26, **S.D.** = 0.64) ด้านหลักคุณธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25 , **S.D.** = 0.70) ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.22, **S.D.** = 0.71) ด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.22, **S.D.** = 0.71) และด้านนิติธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.22, S.D. = 0.70)

สภาพที่คาดหวังการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, **S.D.** = 0.57) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, **S.D.** = 0.57) ด้านหลักการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, **S.D.** = 0.55) ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, **S.D.** = 0.55) ด้านหลักคุณธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, **S.D.** = 0.58) ด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, **S.D.** = 0.57) ด้านนิติธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62, **S.D.** = 0.60)

ลำดับความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$ = 0.150) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน ความต้องการจำเป็นอันดับ 1 คือด้านหลักความคุ้มค่า ($PNI_{modified}$ = 0.100) อันดับที่ 2 ด้านนิติธรรม ($PNI_{modified}$ = 0.095) อันดับที่ 3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม ($PNI_{modified}$ = 0.094) อันดับที่ 4 ด้านหลักความรับผิดชอบ ($PNI_{modified}$ = 0.093) อันดับที่ 5 ด้านหลักความโปร่งใส ($PNI_{modified}$ = 0.090) อันดับที่ 6 ด้านหลักคุณธรรม ($PNI_{modified}$ = 0.089)

จากผลการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ด้วยการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร สอบถามบุคลากรในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 346 คน และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร จากประเด็นในการสัมภาษณ์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยสรุปตามองค์ประกอบของรูปแบบ ที่สำคัญของรูปแบบการ

บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ 1. หลักการ 2. วัตถุประสงค์ 3. กระบวนการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการหลักธรรมาภิบาล 4. การประเมินผลโดยมีรายละเอียด 5. แนวทางการประเมินผล และ 6. เงื่อนไขความสำเร็จ

1.หลักการ คือ การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล เป็นภารกิจสำคัญที่มีบทบาทโดยตรงต่อความสามารถในการนำพาโรงเรียนสู่ความสำเร็จและยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน บูรณาการควบคู่กับการยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะ หลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ และ 6) หลักความคุ้มค่า การนำหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการมาเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการบริหาร จะช่วยยกระดับคุณภาพการทำงานของผู้บริหารและบุคลากรให้ก้าวสู่มาตรฐานใหม่ของการบริหารสถานศึกษาที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และยึดประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์การที่เน้นความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม เกิดความคุ้มค่าและผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจน

2. วัตถุประสงค์ 1.เพื่อพัฒนาการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรุงเทพมหานคร ให้มีความเป็นระบบ โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ โดยบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับบทบาทผู้นำของผู้บริหารอย่างเป็นรูปธรรม 2.เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการพัฒนาตนเอง การตัดสินใจ และการบริหารงานในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง 3. เพื่อพัฒนาต้นแบบและแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของสถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร

3. กระบวนการบริหารสถานศึกษาเป็นแนวทางและขั้นตอนที่สะท้อนการจัดการงานของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมงาน เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยครอบคลุมการบริหารใน 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป

4. การนำไปใช้ รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย โครงการ 6 โครงการ 1. การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เรื่อง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม 2. ผู้บริหารสถานศึกษาด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล เรื่อง วิสัยทัศน์ในการกำหนดกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษา 3. ผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารจัดการที่ดีแบบผู้บริหารยุคใหม่ เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการศึกษา 4. ผู้บริหารสถานศึกษา ด้านทักษะการสื่อสารและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เรื่อง ปฏิภาณไหวพริบในการพูดและมีความอ่อนน้อมถ่อมตนช่วยเหลือในการจัดการเรียนการสอน 5. ผู้บริหารสถานศึกษา ด้านบุคลิกภาพดี เรื่อง ความมั่นคงในอารมณ์และความเชื่อมั่นในตนเอง 6. ผู้บริหารสถานศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณของผู้นำ เรื่อง ความประพฤติปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลายและเหมาะสมแก่ฐานะ ได้บูรณาการหลักธรรมาภิบาล ในทุก

กิจกรรม โดยใช้ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

5. แนวทางการประเมินผล ประกอบด้วย 1) การประเมินความรู้ความเข้าใจ ได้แก่ แบบทดสอบ 2) การประเมินการนำไปใช้ ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรม 3) การสอบถาม ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจ 4) การตรวจสอบ ได้แก่ แบบรายงานการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา 5) การประเมินตนเอง ได้แก่ แบบประเมินตนเอง 6) การประเมินเจตคติ ได้แก่ แบบประเมินเจตคติ และมีการบูรณาการหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ควรกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน ครอบคลุมทั้งด้านกระบวนการและผลลัพธ์ โดยตรวจสอบการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และมาตรฐานจริยธรรม พร้อมทั้งประเมินระดับความเปิดเผยข้อมูลและการเข้าถึงข้อมูลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

6. เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) เลือกวิธีการประเมินที่เหมาะสม ควรเลือกวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมินและบริบทของสถานศึกษา 2) ใช้เครื่องมือวัดที่น่าเชื่อถือ ควรใช้เครื่องมือวัดที่มีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับในวงวิชาการ 3) รวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง ควรรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง 4) วิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้าน ควรวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ภาพรวมที่สมบูรณ์และนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ 5) การบูรณาการหลักธรรมาภิบาล อย่างแท้จริง โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องยึด หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับในสังคม โดยหลักนิติธรรมมุ่งเน้นการยึดถือกฎหมาย ระเบียบ และกติกาอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ควบคู่กับหลักคุณธรรมที่ส่งเสริมความซื่อสัตย์ สุจริต และจริยธรรมของผู้ปฏิบัติงาน

5. อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้พบผลการวิจัยสำคัญที่นำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ดังนี้

จากการศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 346 คนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ที่มีช่วงอายุ 41-50 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี มีประสบการณ์การทำงาน 11 ปีขึ้นไปและดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา พบว่าสภาพการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล เมื่อนำมาพิจารณารายด้าน ปัญหาที่มากที่สุดลำดับที่ 1 คือ ด้านหลักความคุ้มค่า เป็นหนึ่งในหลักธรรมาภิบาลที่สำคัญต่อโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร สามารถนำเสนอตัวอย่างงานวิจัยที่เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ วรวิทย์ มีเดช ได้ทำการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของ

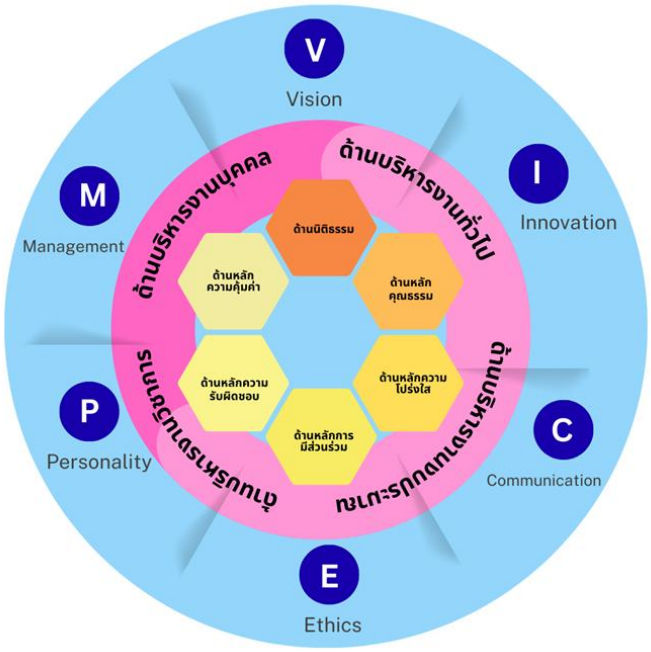
โรงเรียนขนาดเล็ก" โดยงานวิจัยนี้ได้ระบุถึง สภาพปัญหา ที่สำคัญของโรงเรียนขนาดเล็ก คือ การขาดแคลนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ (วรวิทย์ มีเดช,2562) จึงเกิด ความต้องการจำเป็น ในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด เป็นงานวิจัยเสนอรูปแบบที่มุ่งเน้น หลักความคุ้มค่า ด้วยการใช้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการบริหารจัดการ โดยเน้นการ ประหยัด การ สร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อรับบริจาคหรือการสนับสนุนทรัพยากรภายนอก และการ ใช้หลัก PDCA (Plan-Do-Check-Act) ในการตรวจสอบความคุ้มค่าของการใช้จ่ายทุกรายการอย่างโปร่งใส และมีความสอดคล้องกับ สมชาย เหล็กเพชร ได้ศึกษาเรื่อง "การประยุกต์ใช้หลักความคุ้มค่าในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน" ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ให้ความสำคัญกับการบริหารการเงิน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของ หลักความคุ้มค่า ในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก (สมชาย เหล็กเพชร,2561) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า สภาพปัญหา คือการจัดซื้อจัดจ้างที่ขาดประสิทธิภาพและไม่โปร่งใส ทำให้เกิด ความต้องการจำเป็น ในการกำหนด ระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนและตรวจสอบได้ เพื่อให้การใช้เงินทุกบาททุกสตางค์เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับ หลักความโปร่งใส และ หลักความคุ้มค่า ของธรรมาภิบาลในรูปแบบที่กำลังนำเสนอ

ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ด้วยการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร สอบถามบุคลากรในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 346 คน และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร จากประเด็นในการสัมภาษณ์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยสรุปตามองค์ประกอบของรูปแบบ ที่สำคัญของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ 1. หลักการ 2. วัตถุประสงค์ 3. กระบวนการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการหลักธรรมาภิบาล และ 4. เงื่อนไขความสำเร็จ สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร จากการตรวจสอบรูปแบบ พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง และด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญกับผลการวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล อาจเป็นเหตุผลมาจาก สภาพการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันมีปัจจัยที่ทำให้การปฏิบัติงานมีความสำเร็จ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนที่มีบุคลากรเป็นฟันเฟืองสำคัญการบริหารจึงไม่ได้คาดหวังที่ผลงานทางวิชาการโดยไม่ตระหนักถึงสภาวะจิตใจ ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาลจึงเป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดประโยชน์ งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการสร้างความสุขในสถานศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นอีกมิติของการบริหารในปัจจุบันและอนาคตที่ผู้บริหารให้ความสำคัญ ซึ่งสอดคล้อง Keeves กับแนวคิดของที่ว่า รูปแบบควรเป็นแนวทางที่สามารถพยากรณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ โดยต้องมีความเหมาะสมกับบริบทของสิ่งสิ่งที่ปฏิบัติ (Keeves, 1988)

ดังนั้น สำนักงานสังกัดกรุงเทพมหานคร และสถานศึกษาในสังกัด ควรให้ความสำคัญกับการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล โดยเน้นไปที่สมรรถนะด้านการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กของผู้บริหาร ที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นเร่งด่วนตามลำดับ ควบคู่กับการสร้างหลักธรรมาภิบาลร่วมกันภายในโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างผู้บริหารให้มีการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาลที่ยั่งยืนได้

6. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความมารู้ใหม่จากงานวิจัย รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้เป็นรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Semantic Model) โดยมีหลักธรรมาภิบาล เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย “VICE PM MODEL” ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า กระบวนการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการหลักธรรมาภิบาล “VICE PM MODEL”

มีรายละเอียด ดังนี้ หลักธรรมาภิบาล ด้านนิติธรรม คือ การดำเนินงานตามกฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับ ด้านหลักคุณธรรม คือ การยึดมั่นในความดีงามและความถูกต้อง ด้านหลักความโปร่งใส คือ การ

เปิดเผยข้อมูลและตรวจสอบได้ ด้านหลักความคุ้มค่า คือ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้านหลักความรับผิดชอบ คือ การแสดงความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำ ด้านหลักการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้บุคลากรหรือผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาลของกรุงเทพมหานครถูกออกแบบขึ้นเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลเข้ากับบทบาทผู้นำและภารกิจหลักของสถานศึกษา การบริหารสถานศึกษาประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมงาน ซึ่งขับเคลื่อนงานใน 4 ด้าน คือ งานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป การใช้หลักธรรมาภิบาล 6 ประการเป็นแกนกลางช่วยกำกับให้การดำเนินงานโปร่งใส ตรวจสอบได้ และยึดประโยชน์ผู้เรียนเป็นสำคัญ หลักนิติธรรมสร้างระบบระเบียบที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน ขณะที่หลักคุณธรรมช่วยหล่อหลอมให้บุคลากรประพฤติด้วยความซื่อสัตย์และเป็นแบบอย่างที่ดี หลักความโปร่งใสส่งเสริมวัฒนธรรมการเปิดเผยข้อมูล การตรวจสอบ และความไว้วางใจระหว่างกัน ส่วนหลักการมีส่วนร่วมช่วยเปิดพื้นที่ให้ชุมชนและบุคลากรมีบทบาทในทุกขั้นตอนการบริหาร หลักความรับผิดชอบช่วยสร้างทัศนคติแห่งการตระหนักหน้าที่ และหลักความคุ้มค่าเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อองค์ประกอบทั้งหมดบูรณาการเข้าด้วยกัน จะก่อให้เกิดระบบบริหารที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องบริบทพื้นที่ และมุ่งผลสัมฤทธิ์คุณภาพผู้เรียนเป็นเป้าหมายสูงสุดของสถานศึกษา

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก ตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารและข้าราชการครู จำนวน 346 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 คน ผลการวิจัยพบว่าความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ด้านหลักความคุ้มค่า ด้านนิติธรรม ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ ด้านหลักความโปร่งใส และด้านหลักคุณธรรม และผลการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย พบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยได้สร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามองค์ประกอบของรูปแบบเชิงข้อความ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการหลักธรรมาภิบาล และ เงื่อนไขความสำเร็จ รวมถึงโครงการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล วิธีการดำเนินงาน แนวทางการประเมินผลเงื่อนไขความสำเร็จ และกระบวนการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการหลักธรรมาภิบาล ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย 1. ควรศึกษาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอื่นนอกจากหลักธรรมาภิบาล เช่น อปริหานิยธรรม ทสบารมี และไตรสิกขา เป็นต้น มาใช้ร่วมกับการบริหาร

สถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร 2. ควรศึกษาการบริหารสถานขนาดอื่น หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร 3. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร

เอกสารอ้างอิง

พระสกล ฐานธมฺโม (อินทร์คล้าย). (2556). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์.* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอุทิศ สมมาภาณี (แท่งทอง). (2564). *หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารการศึกษา.* วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. (2567). *ระบบสารสนเทศ Big Data: ข้อมูลจำนวนบุคลากร.* https://webportal.bangkok.go.th/

วรวิทย์ มีเดช. (2562). การศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน. *วารสารวิชาการศึกษา.*

สมชาย เหล็กเพชร. (2561). *วิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำพัฒนาชุมชน.* บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* พริกหวานกราฟฟิค.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Best, J. W. (1977). *Research in education* (3rd ed.). Prentice-Hall.

Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of psychological testing* (3rd ed.). Harper & Row.

Keeves, J. P. (Ed.). (1988). *Educational research, methodology, and measurement: An international handbook.* Pergamon Press.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Likert, R. (1967). The method of constructing an attitude scale. In M. Fishbein (Ed.), *Readings in attitude theory and measurement* (pp. 90–95). John Wiley & Sons.

Research Paper
JBER Scope: Education

แนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหาร การจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

Guidelines for developing the evaluation of school curriculum implementation Mae Ka Tuan education management center under the Mae Hong Son primary educational service area 2

ธรรมนูญ ก้อนมณี[1*], สุรพงษ์ แสงสีมุข[2], อรุณศรี เงินเสือ[3]

[1,2,3]วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น, ประเทศไทย

Tummanoon Konmanee[1*], Suraphong Saengseemuk[2], Arunsri Nguensua[3]
[1,2,3]Northern College, Thailand
✉: * Tummanoon1678@hotmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 23 May 2026; Revised: 06 June 2026; Accepted: 06 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพ ปัญหา หาแนวทางและประเมินแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ประชากรและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ปีการศึกษา 2568 จำนวน 133 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 โดยรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ปัญหาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา พบว่า สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีที่มีอยู่ไม่ทันสมัยและมีความน่าสนใจน้อย รองลงมาคือ บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาค่อนข้างน้อย และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนค่อนข้างน้อย ตามลำดับ แนวทางการพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ด้านบริบทของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง 2) ด้านปัจจัยนำเข้าของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรมีการจัดหา สื่อ วัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความน่าสนใจและเป็นปัจจุบัน 3) ด้านกระบวนการบริหารจัดการของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 4) ด้านผลผลิตของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ผลการประเมินแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้

หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 พบว่า ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : หลักสูตร, การประเมินผลการใช้หลักสูตร, แนวทางการพัฒนา

Abstract

The purpose of research was to study the current conditions and problems, identify development guidelines, and evaluate the proposed guidelines for improving the evaluation of school curriculum implementation at Mae Ka Tuan Educational Management Center under the Mae Hong Son Primary Educational Service Area Office 2. The population and data sources employed in this research comprised educational experts, school administrators, and teachers from the 2025 academic year, with a total of 133 participants. The research instruments was a questionnaire and a structured interview. The statistics used for analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation and content analysis. The results were as the evaluation of school curriculum implementation at Mae Ka Tuan Educational Management Center under the Mae Hong Son Primary Educational Service Area Office 2 was found to be at a high level. The findings revealed that the major problems in the evaluation of school curriculum implementation were outdated and insufficiently engaging instructional media, materials, equipment, and technologies. This was followed by personnel's limited knowledge and understanding of school curriculum development and the inadequate provision of activities promoting students' moral and ethical development, respectively. The proposed guidelines for enhancing the evaluation of school curriculum implementation comprised four dimensions: 1) Curriculum Context: schools should continuously support and promote personnel's knowledge and understanding of school curriculum development; 2) Curriculum Inputs: schools should provide modern, attractive, and up-to-date instructional media, materials, equipment, and technologies; 3) Curriculum Management Process: schools should regularly organize activities that foster students' moral and ethical development; and 4) Curriculum Outcomes: schools should implement instructional activities that encourage students to utilize their leisure time in a constructive and beneficial manner. The evaluation results of the proposed guidelines for improving the evaluation of school curriculum implementation at Mae Ka Tuan Educational Management Center under the Mae Hong Son Primary Educational Service Area Office 2 indicated that both feasibility and utility, in overall terms, were at a high level.

Keywords: Curriculum, Curriculum Implementation, Guidelines for developing

1. บทนำ

การศึกษามีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาความรู้ ความคิด คุณธรรม จริยธรรมและพฤติกรรมของบุคคล พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย ด้านความรู้ และด้านคุณธรรม รวมถึงการมีจิตสำนึกที่ดี ในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้ ทักษะ เจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (สำนักงาน

เลขาธิการสภาการศึกษา, 2564 : 5) และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียน มีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563 : 2)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็น พลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563 : 4 – 7)

ศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน ซึ่งสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 มีบทบาทในการกำกับดูแลและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลของอำเภอสบเมย แต่โรงเรียนในพื้นที่ยังขาดแนวทางการประเมินผลการใช้หลักสูตรที่ชัดเจนและเป็นระบบ ส่งผลให้ไม่สามารถสะท้อนประสิทธิภาพของหลักสูตรหรือพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การประเมินในสถานศึกษาส่วนใหญ่มักเน้นเฉพาะการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน (Assessment of Learning) ซึ่งเป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้ ขณะที่แนวทางการประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for Learning) ซึ่งสามารถใช้เพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างทาง กลับยังไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเป็นระบบ งานวิจัยของ Weeden, Winter และ Broadfoot (2020 : 134) ยืนยันว่า การประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการปรับกลยุทธ์การสอน และสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การประเมินหลักสูตรมีหลายรูปแบบ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดการประเมินหลักสูตร โดยเลือกใช้รูปแบบการประเมินตามแบบซิปปาโมเดล (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1) Context (บริบท)เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาหลักสูตร โดยการประเมินบริบท (Context Evaluation) จะทำหน้าที่สำรวจความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ นโยบายส่วนกลาง และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา ข้อมูลจากบริบทจะถูกนำไปใช้เขียน วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ โครงสร้างหลักสูตร สมรรถนะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อให้มั่นใจว่าหลักสูตรที่สร้างขึ้นตอบสนองวิถีชีวิตและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ได้คิดขึ้นมาลอย ๆ 2) Input (ปัจจัยป้อนเข้า) ก่อนจะนำหลักสูตรที่เขียนเสร็จแล้วไปใช้ในห้องเรียน การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) จะเข้ามาตรวจสอบทรัพยากร ความเป็นไปได้ และความคุ้มค่า เช่น ศักยภาพของครู (เข้าใจหลักสูตรใหม่ไหม) งบประมาณ แหล่งเรียนรู้ สื่อการสอน และโครงสร้างเวลาเรียน ข้อมูลส่วนนี้จะช่วยให้โรงเรียนนำไป จัดสรรงบประมาณ วางแผนฝึกอบรมครู หรือพัฒนาสื่อการสอนเพิ่มเติมเพื่ออุดรอยรั่วและเตรียมความพร้อมทุกมิติ

ก่อนเปิดภาคเรียนจริง

3) Process (กระบวนการ) เกิดขึ้นในระหว่างที่ครูกำลังนำหลักสูตรไปใช้สอนในชั้นเรียนจริง (Formative Evaluation) โดยการประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) จะคอยติดตาม นิเทศ และตรวจสอบว่าครูสอนและวัดผลตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรสถานศึกษาที่วางไว้หรือไม่ มีปัญหาหรือข้อจำกัดอะไรหน้างาน ข้อมูลหน้างานจะช่วยให้ฝ่ายวิชาการและผู้บริหารสามารถ "ปรับปรุงวิธีสอน ให้คำแนะนำ (Coaching) หรือแก้ไขปัญหาเชิงระบบได้อย่างทันท่วงที" ในระหว่างปีการศึกษา โดยไม่ต้องรอให้เกิดความล้มเหลวตอนปลายปี 4) Product (ผลผลิต) เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดปีการศึกษาหรือสิ้นสุดวัฏจักรการใช้หลักสูตร (Summative Evaluation) โดยการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) จะตรวจสอบว่าผู้เรียนเกิดคุณภาพตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ในระยะแรก (Context) หรือไม่ โดยดูจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สมรรถนะ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนความพึงพอใจของชุมชนผลผลิตที่ได้จะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจว่า "หลักสูตรสถานศึกษาฉบับนี้ควรได้รับการรับรองให้ใช้ต่อ ควรปรับปรุงแก้ไขบางจุด หรือต้องทำยกเครื่องปรับปรุงใหญ่" ซึ่งผลผลิตนี้จะกลายเป็นบริบท (Context) รอบใหม่สำหรับวัฏจักรการพัฒนาหลักสูตรในอนาคตต่อไป

จากข้อมูลรายงานประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-assessment : SAR) ปีการศึกษา 2567 แต่ละโรงเรียนในศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน พบปัญหาในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนควรส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความสามารถในการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการสะท้อนผลลัพธ์ของการจัดการเรียนรู้และการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาในบริบทของพื้นที่ห่างไกลอย่างศูนย์แม่คะตวน ดังนั้น เพื่อให้ได้สารสนเทศและแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้ครบถ้วน เหมาะสมกับผู้เรียนสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและสังคม เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินแบบซิปป□ (CIPP Model) ของสตัฟเฟ□ลบีม (Stufflebeam et al., 1971 : 236) เพื่อประเมินหลักสูตรสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการและด้านผลผลิตของหลักสูตรสถานศึกษาทั้งนี้ เพื่อสะท้อนจุดเด่น จุดด้อยและสภาพปัญหาของหลักสูตรทั้งระบบ ซึ่งจะนำไปสู่ประโยชน์เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องนำไปปรับใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาผู้เรียน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

2. เพื่อหาแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

3. เพื่อประเมินแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 มีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพและปัญหาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 94 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน ครูผู้สอน จำนวน 85 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) และ ตอนที่ 3 สอบถามปัญหาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 โดยใช้คำถามแบบกำหนดข้อคำตอบให้เลือก (Multiple Response) ตามขอบเขตเนื้อหา 5 ด้าน โดยดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้อง สรุปเป็นความหมาย กำหนดขอบเขตเนื้อหา สร้างนิยามปฏิบัติการ

2) ยกร่างเป็นข้อคำถาม เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจความถูกต้องการใช้ภาษา ความครอบคลุมเนื้อหา ความเหมาะสมของจำนวนข้อคำถาม ให้ข้อเสนอแนะแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

3) นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ประเมินความสอดคล้อง (IOC= Index of item – Objective Congruence) นำผลมาวิเคราะห์ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.80 – 1.00 ทุกข้อ

4) จัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับใหม่เพื่อทดลองใช้กับครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่ประชากร เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามเท่ากับ .975

5) จัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนและติดตามเพื่อขอรับแบบสอบถามกลับภายในเวลาที่กำหนด ผู้วิจัยเดินทางไปจัดเก็บแบบสอบถามเมื่อถึงกำหนดตามที่นัดหมายด้วยตนเอง ได้รับการตอบรับกลับมาครบตามจำนวนทั้งหมด 94 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 นำมาตรวจความถูกต้องเพื่อเตรียมวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์และประมวลผลแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และสถิติตามประเภทของแบบสอบถาม ดังนี้

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency distribution) และหาค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับสภาพการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 หาค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ของแบบสอบถามในแต่ละด้านและแต่ละข้อ โดยหาค่าสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางและแปลผลตามเกณฑ์กำหนด (บุญชม ศรีสะอาด, 2560 : 121 – 135) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลปัญหาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) และหาค่าร้อยละ (Percentage)

ขั้นตอนที่ 2 การหาแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูล เป็นผู้ทรงคุณวุฒิได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนด จำนวน 9 คน ได้แก่

1. กลุ่มผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการ หรือรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือหัวหน้าส่วนการศึกษาที่มีวุฒิทางการศึกษาสาขาบริหารการศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไป มีประสบการณ์ในการบริหาร อย่างน้อย 5 ปี จำนวน 3 คน

2. กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีวุฒิทางการศึกษาสาขาบริหารการศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไป หรือมีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 3 คน

3. กลุ่มศึกษานิเทศก์ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ประจำสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่รับผิดชอบการนิเทศก์สถานศึกษา มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มี 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นแบบเติมข้อความให้สมบูรณ์ (Completion form) ตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายเปิด (Open – end) มีวิธีการสร้างและหาคุณภาพดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา แล้ววิเคราะห์เนื้อหา เพื่อกำหนดเป็นขอบข่ายการศึกษารายด้านตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2. นำผลการศึกษาในแบบสอบถามตอนที่ 2 การศึกษาสภาพการประเมินผลการใช้หลักสูตร ทีมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านนั้น และแบบสอบถามตอนที่ 3 การศึกษาปัญหาการประเมินผลการใช้หลักสูตรที่มีค่าร้อยละสูงในแต่ละด้าน มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางพัฒนาแต่ละด้าน

3. นำเครื่องมือเก็บข้อมูลที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องในการใช้ภาษา และความครอบคลุมตามขอบเขตเนื้อหาที่จะศึกษา พร้อมให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

4. นำเครื่องมือกลับมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ แล้วพิมพ์เป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับใหม่เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล เสนอคณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยนอร์ทเทิร์นแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิส่งหนังสือวิทยาลัยและแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางไปรษณีย์ลงทะเบียน ประสานเป็นการส่วนตัวเพื่อขอกำหนดนัดการสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์ตามกำหนด นำผลมาตรวจความถูกต้องสมบูรณ์เพื่อเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล นำผลจากการสัมภาษณ์มาสรุปเป็นรายด้านรายบุคคล สรุปอุปนัย วิเคราะห์ความสอดคล้องด้วยตารางวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หาความถี่ (Frequency) จัดลำดับตามความถี่จากสูงสุดไปหาต่ำสุด นำเสนอด้วยการอภิปรายความเรียงสูงสุด 3 อันดับแรก และต่ำสุดอันดับสุดท้าย

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

แหล่งผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลในการประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบประเมินความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบประเมิน เพื่อสอบถามสถานภาพทั่วไปของแหล่งข้อมูล ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่ง ประสบการณ์ แบบประเมินเป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 สอบถามความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 เป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล เสนอคณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยนอร์ทเทิร์นแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ส่งส่งหนังสือของคณะศึกษาศาสตร์ แบบประเมินความเป็นไปและความเป็นประโชน์ได้ด้วยตนเองกับกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา พร้อมขอความอนุเคราะห์รับแบบประเมินคืนตามกำหนดด้วยตนเอง นำผลมาตรวจความถูกต้องสมบูรณ์เพื่อเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ผลการวิจัยแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 โดยรวม

ด้าน	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล
		μ	σ	
1	ด้านบริบทของหลักสูตร	3.80	0.32	มาก
2	ด้านปัจจัยนำเข้าของหลักสูตร	3.74	0.39	มาก
3	ด้านกระบวนการบริหารจัดการของหลักสูตร	3.63	0.56	มาก
4	ด้านผลผลิตของหลักสูตร	3.77	0.37	มาก
	รวมเฉลี่ย	**3.72**	**0.25**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (μ=3.72, σ=0.25) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงค่าเฉลี่ยจากสูงที่สุดไปหาต่ำที่สุด คือ ด้านบริบทของหลักสูตร สูงที่สุด (μ=3.80, σ=0.32) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านผลผลิตของหลักสูตร (μ=3.77, σ=0.37) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านปัจจัยนำเข้าของหลักสูตร (μ=3.74, σ=0.39) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนด้านกระบวนการบริหารจัดการของหลักสูตร ต่ำที่สุด (μ=3.63, σ=0.56) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

2. ปัญหาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านบริบทของหลักสูตร คือ บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาค่อนข้างน้อย สูงที่สุด ร้อยละ 28.72

2.2 ด้านปัจจัยนำเข้าของหลักสูตร คือ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีที่มีอยู่ไม่ทันสมัยและมีความน่าสนใจน้อย สูงที่สุด ร้อยละ 30.85

2.3 ด้านกระบวนการบริหารจัดการของหลักสูตร คือ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนค่อนข้างน้อย สูงที่สุด ร้อยละ 26.56

2.4 ด้านผลผลิตของหลักสูตร คือ นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ค่อนข้างน้อย สูงที่สุด ร้อยละ 24.47

3. แนวทางการพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 สรุปได้ดังนี้

3.1 ด้านบริบทของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง รองลงมาคือ สถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากร ผู้ปกครอง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการวางแผน การจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

3.2 ด้านปัจจัยนำเข้าของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรมีการจัดหา สื่อ วัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความน่าสนใจและเป็นปัจจุบัน รองลงมาคือ สถานศึกษาควรมีการจัดกิจกรรมการส่งเสริม สนับสนุนความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน

3.3 ด้านกระบวนการบริหารจัดการของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ รองลงมาคือ สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3.4 ด้านผลผลิตของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รองลงมาคือ สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการฟัง การอ่าน การเขียน การพูดและการสื่อสาร

4. ผลการวิเคราะห์ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์แนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 สามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 ด้านบริบทของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

4.2 ด้านปัจจัยนำเข้าของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรมีการจัดหา สื่อ วัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความน่าสนใจและเป็นปัจจุบัน

4.3 ด้านกระบวนการบริหารจัดการของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริม

คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

4.4 ด้านผลผลิตของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

5. ผลการประเมินแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 พบว่า ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมาก

5. อภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง แนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านเรียงค่าเฉลี่ยจากสูงที่สุดไปหาต่ำที่สุด คือ ด้านบริบทของหลักสูตร สูงที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านผลผลิตของหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านปัจจัยนำเข้าของหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนด้านกระบวนการบริหารจัดการของหลักสูตร ต่ำที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษามีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้งด้านเวลาเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน วิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม รหัสวิชา เวลาเรียนหรือหน่วยกิต ซึ่งได้ระบุไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นารี อุไรรักษ์ (2562 : 206 – 207) ศึกษาการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่าผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการและด้านผลผลิตโดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ในด้านบริบท โดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา รองลงมาเป็น ด้านพันธกิจของสถานศึกษา ด้านวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา และด้านโครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษา ตามลำดับ ผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ในด้านปัจจัยนำเข้า โดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านงบประมาณ รองลงมาเป็น ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านสื่อวัสดุ และอุปกรณ์ ตามลำดับ ผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ในด้านกระบวนการโดยภาพรวม พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ รองลงมาเป็น ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการใช้สื่อในการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ ผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ในด้านผลผลิต โดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ย

สูงสุด คือ ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน รองลงมาเป็น ด้านสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ส่วนในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดี

2. ปัญหาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา พบว่า สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีที่มีอยู่ไม่ทันสมัยและมีความน่าสนใจน้อย รองลงมาคือ บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาค่อนข้างน้อย และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนค่อนข้างน้อย ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเกิดจากความไม่สอดคล้องระหว่างหลักสูตรแกนกลางกับสภาพจริงของท้องถิ่น ครูขาดความเข้าใจและความมั่นใจในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ขาดสื่ออุปกรณ์ที่ทันสมัย โครงสร้างการบริหารแบบบนลงล่าง และปัญหาด้านคุณภาพครู รวมถึงเจตคติลบต่อการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับงานวิจัยของนารี อุไรรักษ์ (2562 : 206 – 207) ศึกษาการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่าผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตโดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ในด้านบริบท โดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา รองลงมาเป็น ด้านพันธกิจของสถานศึกษา ด้านวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา และด้านโครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษา ตามลำดับ ผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ในด้านปัจจัยนำเข้า โดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านงบประมาณ รองลงมาเป็น ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ ตามลำดับ ผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ในด้านกระบวนการโดยภาพรวม พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ รองลงมาเป็น ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการใช้สื่อในการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ ผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ในด้านผลผลิต โดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน รองลงมาเป็น ด้านสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ส่วนในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดี

3. แนวทางการพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ด้านบริบทของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง 2) ด้านปัจจัยนำเข้าของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรมีการจัดหา สื่อ วัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความน่าสนใจและเป็นปัจจุบัน 3) ด้านกระบวนการบริหารจัดการของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 4) ด้านผลผลิตของหลักสูตร คือ สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะส่งผลให้การใช้หลักสูตรสถานศึกษามีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภัสสร สมสถาน และปาริชาติ บัวเจริญ

(2565 : 134 – 135) ศึกษาการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2564) มหาวิทยาลัยพายัพ โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model (ระยะแรก) มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรใหม่ 2564) มหาวิทยาลัยพายัพ โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model (ระยะที่ 1) ซึ่งประกอบไปด้วยการประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบทสภาพแวดล้อม (context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) และ ด้านกระบวนการ (Process) ผลการวิจัยพบว่าผลการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรใหม่ 2564) มหาวิทยาลัยพายัพ โดยรวมทั้งจากอาจารย์และนักศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 ถ้าจำแนกตามด้าน พบว่า ด้านกระบวนการ (Process) ด้านบริบทสภาพแวดล้อม (Context) และ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 4.26 และ 4.21 ตามลำดับ

4. ผลการประเมินแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์บริหารการจัดการศึกษาแม่คะตวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 พบว่า ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษามีการกำหนดแนวทางเพื่อส่งเสริม สนับสนุนการนำหลักสูตรไปใช้ และสถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรเทพ บุญกลาง (2566 : 120 – 122) ศึกษาการประเมินหลักสูตรระดับประถมศึกษาของโรงเรียนบ้านปรางหมู่ (ศรีวิทย์ศึกษา) อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPPIEST Model ผลการวิเคราะห์ด้านบริบท (Context Evaluation: C) มีความเหมาะสมระดับมาก โครงสร้างของหลักสูตร และเนื้อหา ตรงตามจุดมุ่งหมาย 2) ผลการวิเคราะห์ด้านปัจจัยนำเข้า (Inputs Evaluation: I) ในภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมาก อุปกรณ์ ผู้เรียน การเรียนการสอน อาคารสถานที่ งบประมาณ เอื้อต่อการเรียนการสอน 3) ผลการวิเคราะห์ด้านกระบวนการ (Process Evaluation: P) ในภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมาก เช่น การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การบริหารหลักสูตร 4) ผลการวิเคราะห์ด้านผลผลิต (Products Evaluation: P) ในภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมาก เช่น ผู้เรียนมีคุณสมบัติตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 5) ผลการวิเคราะห์ด้านผลกระทบ (Impact Evaluation: I) ในภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมาก เช่น ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนภายหลังการจบการศึกษา มีประสิทธิภาพมากขึ้น 6) ผลการวิเคราะห์ด้านประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation: E) ในภาพรวมอยู่มีความเหมาะสมระดับมาก ได้แก่ความมั่นใจในในองค์ความรู้ที่มีอยู่ 7) ผลการวิเคราะห์ด้านความยั่งยืน (Sustainability Evaluation: S) ในภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมาก ได้แก่ ความรู้ความสามารถของผู้เรียนในการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการเรียนต่อ 8) ผลการวิเคราะห์ด้านการถ่ายทอดส่งต่อ (Transportability Evaluation: T) ในภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมาก ได้แก่ ผลที่เกิดกับผู้เรียนในการถ่ายทอดความรู้การขยายองค์ความรู้ไปสู่ผู้อื่นได้มากขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรนำผลการวิจัยนี้ไปสู่นโยบายการขับเคลื่อนเป็นแนวทางพัฒนาการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา เพื่อผลการปฏิบัติจะทำให้เกิดการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรให้การสนับสนุนโรงเรียนทั้งในด้านการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ จัดหาบุคลากรให้มีจำนวนที่เหมาะสม จัดหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้ความรู้แก่บุคลากรในโรงเรียน ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและให้คำแนะนำต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะระดับองค์กร

2.1 สถานศึกษาควรมีการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาทั้งระบบในโรงเรียน เพื่อที่จะได้นำผลการประเมินที่สะท้อนให้เห็นปัญหาจุดบกพร่องและส่วนที่ควรปรับปรุงแก้ไข นำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการได้อย่างแท้จริง

2.2 สถานศึกษาควรทำการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในทุก 2 ปีการศึกษา พร้อมทั้งจัดทำเป็นรายงานเพื่อติดตามความก้าวหน้าและปัญหาข้อบกพร่องของหลักสูตร เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3 สถานศึกษาควรนำหลักสูตรท้องถิ่นเข้ามาบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อให้หลักสูตรสถานศึกษามีความสมบูรณ์และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะระดับบุคคล

3.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สนับสนุนงบประมาณ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ การพัฒนาบุคลากร การนิเทศ ติดตามและด้านการประเมินผลในการใช้หลักสูตรของสถานศึกษา

3.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการนิทศติดตามผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ โดยทำเป็นปฏิทินการนิเทศที่ชัดเจน มีการมอบหมายให้ฝ่ายวิชาการเป็นผู้รับผิดชอบ แล้วจึงนำผลการนิเทศมาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในทุก ๆ ปี

3.3 ครูผู้สอนควรได้รับการพัฒนาเพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การใช้หลักสูตรและการประเมินผลการใช้หลักสูตร และครูควรมีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาบุคลากรเพื่อเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2. ควรมีการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาครูผู้สอนในการใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและนอก

โรงเรียนอย่างหลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

3. ควรมีการวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

4. ควรมีการวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนานักเรียนให้สามารถปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในฐานะผู้นำและสมาชิกในกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

7. เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *คู่มือการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสู่การปฏิบัติ.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

นารี อุไรรักษ์. (2562). *การประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์].

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

ประภัสสร สมสถาน, & ปาริชาติ บัวเจริญ. (2566). *การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2564) มหาวิทยาลัยพายัพ โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model (ระยะแรก)* (รายงานการวิจัย ฉบับที่ 479). มหาวิทยาลัยพายัพ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* พริกหวานกราฟฟิค.

อมรเทพ บุญกลาง. (2566). *การประเมินหลักสูตรระดับประถมศึกษาของโรงเรียนบ้านปรางหมู่ (ศรีวิทย์ศึกษา) อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPPIEST Model* [สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่].

Stufflebeam, D. L., Foley, W. J., Gephart, W. J., Guba, E. G., Hammond, R. L., Merriman, H. O., & Provus, M. M. (1971). *Educational evaluation and decision making.* F. E. Peacock.

Weeden, P., Winter, J., & Broadfoot, P. (2002). *Assessment: What's in it for schools?* RoutledgeFalmer.

Research Paper
JBER Scope: Education

ผลของการจัดการเรียนรู้ที่มีต่อทักษะความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

Effects of Phenomenon-Based Learning on Creative Thinking Skills in Thai Language Subject for Mathayomsuksa 1 Students at Patumwan Demonstration School

รัตติยา แข็งขัน[1*], สิทธิกร สุมาลี[2] และ อุดมลักษม์ กูลศรีโรจน์[3]

[1]มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

[2-3]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Rattiya khangkhan[1*], Sitthikorn Sumalee[2], and Udomluk Koolsriroj[3]
[1]Kasetsart University, Thailand
[2-3]Faculty of Education, Kasetsart University, Thailand
✉: * rattiya@satitpatumwan.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 24 May 2026; Revised: 07 June 2026; Accepted: 07 July 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในรายวิชาภาษาไทย และศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้ ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2569 จำนวน 100 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน แบบประเมินทักษะความคิดสร้างสรรค์แบบเกณฑ์การให้คะแนน และแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า หน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้เรียนมีทักษะความคิดสร้างสรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก มีคะแนนเฉลี่ย 181.18 คะแนน จากคะแนนเต็ม 200 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 90.59 โดยองค์ประกอบที่มีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ ความคิดริเริ่ม รองลงมาคือ ความคิดละเอียดลออ ความคิดคล่องแคล่ว และความคิดยืดหยุ่นตามลำดับ ส่วนความพึงพอใจของผู้เรียนอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ ควรจัดเวลาและภาระงานให้เหมาะสม และควรออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดได้หลากหลาย ปรับเปลี่ยนมุมมอง และสร้างสรรค์ผลงานที่เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์จริงอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน, ทักษะความคิดสร้างสรรค์, รายวิชาภาษาไทย, วรรณคดีไทย, ความพึงพอใจ

Abstract

The purposes of this research were to study creative thinking skills of Mathayomsuksa 1 students through phenomenon-based learning in the Thai language subject and to study students' satisfaction with the learning management. The sample consisted of 100 Mathayomsuksa 1 students at Patumwan Demonstration School, Srinakharinwirot University, in the first semester of the 2026 academic year, selected by cluster random sampling. The research instruments were phenomenon-based learning lesson plans, an analytic scoring rubric for assessing creative thinking skills, and a student satisfaction questionnaire. The data were analyzed using mean, standard deviation, percentage, and content analysis. The research findings revealed that the developed phenomenon-based learning units were rated at the highest level of quality. The students' overall creative thinking skills were at a very good level, with a mean score of 181.18 out of 200, equivalent to 90.59 percent. The component with the highest mean percentage score was originality, followed by elaboration, fluency, and flexibility, respectively. The students' overall satisfaction with phenomenon-based learning was at the highest level, with a mean score of 4.56. The research suggests that sufficient time and appropriate workloads should be provided for creative learning activities. In addition, learning activities should continuously encourage students to generate diverse ideas, view issues from different perspectives, and create meaningful works connected to real-life phenomena.

Keywords: Phenomenon-Based Learning, creative thinking skills, Thai language subject, Thai literature, student satisfaction

1. บทนำ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันจำเป็นต้องตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีความซับซ้อนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 จึงกำหนดให้การจัดการศึกษาต้องมุ่งพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีคุณภาพ มีสมรรถนะ และทักษะที่จำเป็น โดยมิได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้เชิงเนื้อหา หากต้องมุ่งพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การจัดการศึกษาต้องไม่จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้เชิงเนื้อหา โรงเรียนต้องมุ่งพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ แนวทางนี้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่เน้นสมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหา ตลอดจนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยในสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม (มาตรฐาน ท 5.1) ที่มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจ แสดงความคิดเห็น วิจารณ์วรรณคดีไทยอย่างเห็นคุณค่า และนำข้อคิดไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ในการตอบสนองต่อนโยบายดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) แนวคิดคอนสตรัคติวิสม์ (Constructivism) ที่เชื่อว่าผู้เรียนสร้างความรู้ได้เองจากประสบการณ์ (Efgivia et al., 2021) และแนวคิดของ Guilford (1967) ที่จำแนกองค์ประกอบความคิดสร้างสรรค์ออกเป็นด้านความคล่องแคล่ว ยืดหยุ่น ริเริ่ม และละเอียดลออ

การจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทยในด้านวรรณคดีและวรรณกรรมที่ผ่านมา มักประสบปัญหาการเน้นให้ผู้เรียนท่องจำเนื้อหาหรือแปลความหมายของบทประพันธ์เป็นหลัก วิธีการสอนแบบเดิมทำให้ผู้เรียนมองว่าเนื้อหาทางภาษาและวรรณคดีเป็นเรื่องไกลตัว การสอนแบบท่องจำทำให้ผู้เรียนขาดความเชื่อมโยงบทเรียนกับ

ชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนมองว่าเนื้อหาทางภาษาและวรรณคดีเป็นเรื่องไกลตัวและขาดความเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการฝึกคิดขั้นสูงและการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ จากสภาพปัญหาดังกล่าว นักการศึกษาจึงได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning: PhBL) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานใช้ปรากฏการณ์จริงในโลกเป็นจุดตั้งต้นในการเรียนรู้ โดยมีงานวิจัยเชิงประจักษ์ของ หัสวนัส เพ็งสันเทียะ และคณะ (2564) รวมถึง นิธิป นรินทร์ และคณะ (2567) ที่ยืนยันว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานส่งผลให้ผู้เรียนมีคะแนนการคิดสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อมูลบ่งชี้ว่านวัตกรรมดังกล่าวสามารถแก้ไขปัญหาการเรียนรู้แบบเดิมและกระตุ้นกระบวนการคิดของผู้เรียนได้จริงในทางปฏิบัติ

สำหรับผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน ถือเป็นกลุ่มวัยรุ่นตอนต้น (Generation Alpha) ผู้เรียนกลุ่มนี้เติบมาพร้อมกับเทคโนโลยีและต้องการการเรียนรู้ที่มีความหมายเชื่อมโยงกับโลกจริง เนื้อหาวรรณคดีไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เช่น เรื่อง “นิราศภูเขาทอง” และ “กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน” มีบริบททางประวัติศาสตร์และภาษาที่แตกต่างจากยุคปัจจุบัน จึงอาจสร้างความยากลำบากในการทำความเข้าใจหากใช้วิธีการสอนแบบเดิม ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่า วรรณคดีทั้งสองเรื่องนี้มีศักยภาพสูงในการเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ร่วมสมัยของผู้เรียน โดย “นิราศภูเขาทอง” สามารถเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเส้นทางการเดินทางจริงในประเทศไทย ขณะที่ “กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน” สามารถเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์อาหารไทยในบริบทสังคมปัจจุบัน งานวิจัยในอดีตยังขาดการแสดงหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการดึงศักยภาพของวรรณคดีไทยสองเรื่องนี้มาเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ร่วมสมัยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยตรง

ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการจัดการเรียนรู้ที่มีต่อทักษะความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน” การวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยให้มีความหมายและมีชีวิตชีวาต่อผู้เรียน การวิจัยช่วยศึกษาทักษะความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 4 ด้านของผู้เรียนที่เกิดขึ้นผ่านการสร้างสรรค์ชิ้นงานที่เชื่อมโยงกับโลกจริง ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของรายวิชาภาษาไทยในการเป็นวิชาแกนหลักที่ส่งเสริมสมรรถนะการคิดขั้นสูง การวิจัยครั้งนี้ช่วยให้สถานศึกษามีต้นแบบนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่สอดคล้องกับทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำไปต่อยอดและประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning: PhBL) ในรายวิชาภาษาไทย

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning: PhBL) ที่มุ่งส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาภาษาไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2569 จำนวนทั้งสิ้น 400 คน

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2569 จำนวน 2 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 100 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม เนื่องจากโรงเรียนได้จัดผู้เรียนแต่ละห้องแบบคละความสามารถ คละความรู้ คละประสบการณ์ และคละเพศ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการทดลอง คือ แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning: PhBL) ในรายวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2569 จำนวน 2 หน่วยการเรียนรู้ รวม 10 แผนการจัดการเรียนรู้ ใช้เวลาในการจัดการเรียนรู้ทั้งสิ้น 22 คาบเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) แบบประเมินทักษะความคิดสร้างสรรค์แบบเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubric) และ 2) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินทักษะความคิดสร้างสรรค์แบบเกณฑ์การให้คะแนน และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน โดยเสนอเครื่องมือต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความสอดคล้องของรายการประเมินหรือข้อคำถามกับจุดประสงค์ของการวิจัย โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างรายการประเมินหรือข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ผลการพิจารณารายข้อพบว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีค่า IOC รายข้อระหว่าง 0.67–1.00 แบบประเมินทักษะความคิดสร้างสรรค์มีค่า IOC รายข้อระหว่าง 0.67–1.00 และแบบสอบถามความพึงพอใจมีค่า IOC รายข้อระหว่าง 0.67–1.00 ซึ่งมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปจึงถือว่ามีความเหมาะสมและนำไปใช้ได้ ผู้วิจัยปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปทดลองใช้ (Tryout) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบประเมินทักษะความคิดสร้างสรรค์มีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.82 และแบบสอบถามความพึง

พอใจมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85 ซึ่งแสดงว่าเครื่องมือวิจัยมีความเชื่อมั่นในระดับสูงและสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยจำแนกการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์ทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน การวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์ทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

ผู้วิจัยนำคะแนนจากแบบประเมินทักษะความคิดสร้างสรรค์แบบเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubric) ซึ่งประเมินจากใบกิจกรรมและภาระงานของผู้เรียนในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง นิราศภูเขาทอง: สร้างสรรค์ปัญญาผ่านเส้นทางท่องเที่ยวไทย

มาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย และการแปลผลระดับคุณภาพ เพื่อสรุประดับทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนทั้งในภาพรวม จำแนกตามองค์ประกอบของทักษะความคิดสร้างสรรค์ และจำแนกตามใบกิจกรรม/ภาระงาน โดยเกณฑ์การให้คะแนนแบ่งเป็น 4 ระดับคุณภาพ อิงตามเกณฑ์การประเมินทักษะความคิดสร้างสรรค์ของ Guilford (1967) ซึ่งกำหนดคุณลักษณะการพิจารณาจำแนกเป็น คะแนน 4 (ดีมาก) หมายถึง ผู้เรียนสามารถคิดค้นแนวคิดหรือชิ้นงานที่แปลกใหม่ไม่ซ้ำเดิมและมีการใส่รายละเอียดส่วนประกอบในผลงานได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ คะแนน 3 (ดี) หมายถึง ผู้เรียนแสดงแนวคิดที่แปลกใหม่แต่ยังมีบางส่วนคล้ายคลึงกับผู้อื่นหรือใส่รายละเอียดในผลงานได้เป็นส่วนใหญ่ คะแนน 2 (พอใช้) หมายถึง ผู้เรียนแสดงแนวคิดพื้นฐานทั่วไปตามที่กำหนดและใส่รายละเอียดในผลงานได้เพียงบางส่วน และคะแนน 1 (ควรปรับปรุง) หมายถึง ผู้เรียนไม่สามารถแสดงแนวคิดใหม่และชิ้นงานขาดการใส่รายละเอียดที่จำเป็น การแปลผลระดับคุณภาพของทักษะความคิดสร้างสรรค์พิจารณาจากร้อยละของคะแนนเฉลี่ยโดยกำหนดเกณฑ์การแปลผลดังนี้

ร้อยละ 80.00–100.00 หมายถึง มีทักษะความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับดีมาก
ร้อยละ 70.00–79.99 หมายถึง มีทักษะความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับดี
ร้อยละ 60.00–69.99 หมายถึง มีทักษะความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับพอใช้
ร้อยละ 0.00–59.99 หมายถึง มีทักษะความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับควรปรับปรุง

2) การวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียน

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning: PhBL) ในรายวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน มาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์การแปลผลระดับความพึงพอใจตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2554) ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 - 5.00 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51 - 4.50 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51 - 3.50 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51 - 2.50 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.50 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

3) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เรียน

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เรียนจากคำถามปลายเปิดในแบบสอบถามความพึงพอใจมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพิจารณาประเด็นที่ปรากฏจากคำตอบของผู้เรียน จัดกลุ่มประเด็นตามลักษณะของข้อคิดเห็น และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบความเรียงเชิงพรรณนา เพื่อใช้ประกอบการอธิบายผลความพึงพอใจของผู้เรียนและสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในรายวิชาภาษาไทย

4. ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning: PhBL) ในรายวิชาภาษาไทย

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในภาพรวม

	กิจกรรมที่									ภาระงาน	รวม	คะแนนเฉลี่ย	ระดับคุณภาพ
	1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	4.1	4.2	5.1				
$\bar{X}$	17.42	17.64	17.63	18.24	17.47	18.5	18.3	19.27	18.06	18.65	181.18	18.12	ดีมาก
S.D.	2.55	1.97	1.87	1.23	2.94	2.11	2.3	1.23	2.00	1.10	12.18		
ร้อยละ	87.10	88.20	88.15	91.2	87.35	92.5	91.5	96.35	90.3	93.25	90.59		

จากตารางที่ 1 พบว่า เมื่อนำคะแนนทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในรายวิชาภาษาไทยมาวิเคราะห์ในภาพรวม ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ย 181.18 คะแนน จากคะแนนเต็ม 200 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 90.59 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 12.18 และอยู่ในระดับคุณภาพดีมาก ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนสามารถแสดงทักษะความคิดสร้างสรรค์ผ่านใบกิจกรรมและภาระงานที่กำหนดได้ในระดับสูง

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน จำแนกตามองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

ทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	ระดับคุณภาพ
ความคิดคล่องแคล่ว	8	7.19	0.51	89.88	ดี

ความคิดยืดหยุ่น	52	45.72	3.60	87.92	ดี
ความคิดริเริ่ม	44	40.64	2.31	92.36	ดีมาก
ความคิดละเอียดลออ	96	87.63	6.70	91.28	ดีมาก
ภาพรวม	**200**	**181.18**	**12.18**	**90.59**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า เมื่อพิจารณาผลการศึกษาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนจำแนกตามองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ โดยพิจารณาจากร้อยละของคะแนนเฉลี่ย พบว่า องค์ประกอบที่มีผลการศึกษาสูงสุด คือ ความคิดริเริ่ม อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก มีคะแนนเฉลี่ย 40.64 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.31 คิดเป็นร้อยละ 92.36 รองลงมาคือ ความคิดละเอียดลออ อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก มีคะแนนเฉลี่ย 87.63 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.70 คิดเป็นร้อยละ 91.28 ความคิดคล่องแคล่ว อยู่ในระดับคุณภาพดี มีคะแนนเฉลี่ย 7.19 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51 คิดเป็นร้อยละ 89.88 และความคิดยืดหยุ่น อยู่ในระดับคุณภาพดี มีคะแนนเฉลี่ย 45.72 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.60 คิดเป็นร้อยละ 87.92 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน จำแนกตามใบกิจกรรม/ภาระงาน

ใบกิจกรรม/ภาระงาน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	ระดับ
ใบกิจกรรมที่ 1.1 ปักหมุดเส้นทางนิราศ	20	17.42	2.55	87.10	ดี
ใบกิจกรรมที่ 1.2 วาดผังรอยทางความคิด	20	17.64	1.97	88.20	ดี
ใบกิจกรรมที่ 2.1 ถึงโรงเหล้า...กับสิ่งมอมเมา	20	17.63	1.87	88.15	ดี
ใบกิจกรรมที่ 2.2 Gen Alpha อย่างเรารู้เท่าทันภัย	20	18.24	1.23	91.20	ดีมาก
ใบกิจกรรมที่ 3.1 ถึงบางพลู...กับหมากพลู	20	17.47	2.94	87.35	ดี
ใบกิจกรรมที่ 3.2 รังสรรค์เมนูคู่สุขภาพ	20	18.50	2.11	92.50	ดีมาก
ใบกิจกรรมที่ 4.1 ถึงบางพูด...พูดดีเป็นศรีศักดิ์	20	18.30	2.30	91.50	ดีมาก
ใบกิจกรรมที่ 4.2 ทอถักสำนวนไทย เขียนเรื่องใหม่ตามจินตนาการ	20	19.27	1.23	96.35	ดีมาก
ใบกิจกรรมที่ 5.1 สืบสานคุณค่าที่น่าจดจำ	20	18.06	2.00	90.30	ดีมาก
ภาระงาน แชะ แชร์ เช็คอิน	20	18.65	1.10	93.25	ดีมาก
เฉลี่ยต่อใบกิจกรรม/ภาระงาน	**20**	**18.12**	**1.22**	**90.59**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า เมื่อพิจารณาผลการศึกษาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนจำแนกตามใบกิจกรรม/ภาระงาน รายการที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ ใบกิจกรรมที่ 4.2 ทอถักสำนวนไทย เขียนเรื่องใหม่ตามจินตนาการ อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก มีคะแนนเฉลี่ย 19.27 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.23 คิดเป็นร้อยละ 96.35 รองลงมาคือ ภาระงาน แชะ แชร์ เช็คอิน อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก มีคะแนนเฉลี่ย 18.65

คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.10 คิดเป็นร้อยละ 93.25 และใบกิจกรรมที่ 3.2 รังสรรค์เมนูคู่สุขภาพ อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก มีคะแนนเฉลี่ย 18.50 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.11 คิดเป็นร้อยละ 92.50 ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning: PhBL) ที่มุ่งส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาภาษาไทย

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่มุ่งส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาภาษาไทย จำแนกตามรายด้านและรายข้อ

ความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ด้านที่ 1 ความพึงพอใจต่อเนื้อหาและการเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์จริง	4.51	0.31	มากที่สุด
ด้านที่ 2 ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม	4.63	0.22	มากที่สุด
ด้านที่ 3 ความพึงพอใจต่อสื่อ ใบกิจกรรม และชิ้นงาน/ภาระงาน	4.54	0.28	มากที่สุด
ด้านที่ 4 ความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์	4.59	0.27	มากที่สุด
ด้านที่ 5 ความพึงพอใจต่อประโยชน์ที่ได้รับและภาพรวมการเรียนรู้	4.52	0.30	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	4.56	0.12	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่มุ่งส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาภาษาไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.12 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ย 4.63 รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ย 4.59 ด้านสื่อ ใบกิจกรรม และชิ้นงาน/ภาระงาน มีค่าเฉลี่ย 4.54 ด้านประโยชน์ที่ได้รับและภาพรวมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.52 และด้านเนื้อหาและการเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์จริง มีค่าเฉลี่ย 4.51 ตามลำดับ

5. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง ผลของการจัดการเรียนรู้ที่มีต่อทักษะความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning: PhBL) ในรายวิชาภาษาไทย ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีทักษะความคิดสร้างสรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับคุณภาพดีมาก เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบ

พบว่า ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลอออยู่ในระดับคุณภาพดีมาก ส่วนความคิดคล่องแคล่วและความคิดยืดหยุ่นอยู่ในระดับคุณภาพดี การที่กิจกรรมซึ่งใช้ปรากฏการณ์การท่องเที่ยวไทยส่งผลต่อความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออสูงกว่า เป็นเพราะการเชื่อมโยงวรรณคดีเรื่องนิราศภูเขาทองกับสถานที่จริงและเส้นทางการท่องเที่ยว กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดสร้างสรรค์ชิ้นงานตามจินตนาการและใส่รายละเอียดในผลงานเชิงลึกผ่านมุมมองใหม่ของตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม ในขณะที่ข้อจำกัดด้านเวลาและโครงสร้างกิจกรรมที่เน้นการเจาะลึกปรากฏการณ์เฉพาะหน้า ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสในการระดมความคิดเพื่อเปลี่ยนมุมมองหรือคิดค้นแนวทางที่หลากหลายจำนวนมาก ๆ ส่งผลให้ความคิดคล่องแคล่วและความคิดยืดหยุ่นพัฒนาได้น้อยกว่า ผลคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนในองค์ประกอบต่าง ๆ มีค่าสูงมากในช่วงร้อยละ 87–96 ซึ่งแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ของปรากฏการณ์คะแนนกระจุกตัวใกล้ค่าสูงสุด (Ceiling Effect) ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบทำให้แบบประเมินทักษะความคิดสร้างสรรค์ไม่สามารถจำแนกความแตกต่างของระดับความสามารถของผู้เรียนที่มีศักยภาพสูงออกจากกันได้อย่างชัดเจน ถือเป็นข้อจำกัดในการประเมินผลทักษะความคิดสร้างสรรค์ของการวิจัยครั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ใช้เพียงค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยไม่มีสถิติทดสอบสมมติฐาน การวิจัยครั้งนี้ไม่มีการทดสอบก่อนเรียน–หลังเรียน (Pretest–Posttest) และไม่มีการเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม จึงยังมีข้อจำกัดในการสรุปผลเชิงเหตุและผล และไม่สามารถยืนยันได้ว่าทักษะความคิดสร้างสรรค์ที่อยู่ในระดับสูงเกิดจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานโดยตรง

ลักษณะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเอื้อต่อการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนคิด เชื่อมโยง และสร้างสรรค์ผลงานจากบริบทที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง เนื่องจากหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ใช้ปรากฏการณ์การท่องเที่ยวไทยเป็นฐานในการเชื่อมโยงเข้าสู่วรรณคดีเรื่องนิราศภูเขาทอง ผู้เรียนจึงไม่ได้เรียนวรรณคดีในลักษณะท่องจำเนื้อหาหรือแปลความหมายบทประพันธ์เพียงอย่างเดียว แต่ได้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเส้นทางการเดินทางในวรรณคดี สถานที่จริง วัฒนธรรม ภาษา ประสบการณ์ชีวิต และบริบทสังคมปัจจุบัน การเรียนรู้ลักษณะนี้ทำให้วรรณคดีไทยมีความใกล้ตัวผู้เรียนมากขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้วรรณคดีเป็นฐานในการสังเกต ตั้งคำถาม สืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ เชื่อมโยง และสร้างชิ้นงานจากมุมมองของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ อรพรรณ บุตรกตัญญู (2561) ที่อธิบายว่า การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเป็นการนำปรากฏการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริงมาเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสำรวจปรากฏการณ์จากหลากหลายมุมมองและเชื่อมโยงความรู้ข้ามขอบเขตรายวิชาภายใต้บริบทที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบบูรณาการของ Finnish National Agency for Education (2016) และ Lonka et al. (2018) ที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านปรากฏการณ์จริงอย่างเป็นองค์รวม เชื่อมโยงความรู้หลายมิติ และสร้างความหมายของการเรียนรู้ผ่านบริบทที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้วรรณคดีผ่านปรากฏการณ์การท่องเที่ยวไทย จึงมีโอกาสสร้างความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ทางภาษาไทยไปใช้สร้างสรรค์ผลงานที่สัมพันธ์กับบริบทปัจจุบัน

ผลการวิจัยสอดคล้องในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ หัสวนัส เพ็งสันเทียะ และคณะ (2564) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานช่วยส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ นิธิป นรินทร์ และคณะ (2567) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับสื่อแอนิเมชันสามารถพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิตตา โชติช่วง และคณะ (2568) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสามารถส่งเสริมทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดเชิงวิพากษ์ในบริบทผู้เรียนระดับอุดมศึกษาได้ ผลการวิจัยครั้งนี้จึงช่วยสนับสนุนแนวคิดว่า การเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากปรากฏการณ์จริงและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างชิ้นงานจากการเชื่อมโยงความรู้หลายมิติ สามารถเอื้อต่อการแสดงออกของทักษะความคิดสร้างสรรค์ในบริบทของรายวิชาภาษาไทยได้

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning: PhBL) ที่มุ่งส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาภาษาไทย ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่มุ่งส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาภาษาไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ และด้านสื่อ ใบกิจกรรม และชิ้นงาน/ภาระงาน ตามลำดับ ผลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจและการรับรู้เชิงบวกต่อประสบการณ์การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ตนเองได้มีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติจริง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน และสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อนความคิดของตนเอง การที่ด้านกิจกรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีสาเหตุมาจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานมีลักษณะเป็นการเรียนรู้เชิงรุก ผู้เรียนมีบทบาทในการสังเกตปรากฏการณ์ ตั้งคำถาม สืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายร่วมกับเพื่อน และนำความรู้ไปสร้างสรรค์ผลงาน

กระบวนการเรียนรู้รูปแบบดังกล่าว ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และสามารถแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น เมื่อกิจกรรมเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์การท่องเที่ยวไทยซึ่งผู้เรียนพบเห็นหรือรับรู้ได้ในชีวิตประจำวัน จึงทำให้บทเรียนวรรณคดีน่าสนใจมากขึ้น ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในกระบวนการเรียนรู้ ผ่านการสังเกต ตั้งคำถาม สืบค้นข้อมูล อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างสรรค์ผลงานจากบริบทจริง ผู้เรียนรับรู้ว่าตนเองมีส่วนร่วมในการสร้างความหมายของบทเรียนด้วยตนเองจากการเชื่อมโยงวรรณคดีเรื่องนิราศภูเขาทองกับสถานที่จริง ประสบการณ์ และบริบทชีวิตประจำวัน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิธิป นรินทร์ และคณะ (2567) ที่พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับสื่อแอนิเมชันในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสนับสนุนว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เชิงบวกแก่ผู้เรียน เมื่อกิจกรรมมีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบของตนเอง

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีทักษะความคิดสร้างสรรค์ระดับดีมาก และมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในระดับมากที่สุด สะท้อนว่าการเชื่อมโยงปรากฏการณ์จริงกับวรรณคดีไทยช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างบทเรียนกับชีวิตจริงได้ชัดเจน ดังนั้น ครูสามารถประยุกต์ใช้แนวทางนี้กับหน่วยการเรียนรู้อื่น โดยเลือกปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับชีวิตและบริบทของผู้เรียน

2) ผลการวิจัยชี้ว่า ปรากฏการณ์การท่องเที่ยวไทยช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงวรรณคดีเรื่องนิราศภูเขาทองกับสถานที่จริง วัฒนธรรม ภาษา และประสบการณ์ชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ครูควรเลือกปรากฏการณ์ที่ใกล้ตัวและเชื่อมโยงกับเนื้อหาวรรณคดี เช่น อาหาร วิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือประเด็นร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการตีความวรรณคดีอย่างหลากหลาย

3) ผู้เรียนแสดงความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออได้เด่นชัด โดยเฉพาะกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สร้างสรรค์ผลงานจากจินตนาการของตนเอง ดังนั้น ครูควรออกแบบกิจกรรมแบบปลายเปิดที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกแนวคิด วิธีนำเสนอ และรูปแบบผลงานได้อย่างหลากหลาย

4) แม้ผู้เรียนมีความคิดคล่องแคล่วและความคิดยืดหยุ่นอยู่ในระดับดี แต่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ดังนั้น ครูควรเพิ่มกิจกรรมที่กระตุ้นการคิดหลายแนวทาง เช่น การระดมสมอง การตั้งคำถามปลายเปิด และการอภิปรายมุมมองที่แตกต่าง เพื่อพัฒนาทักษะดังกล่าวให้ดียิ่งขึ้น

5) ผู้เรียนบางส่วนเสนอให้เพิ่มเวลาและพื้นที่ในการทำใบกิจกรรม เนื่องจากกิจกรรมมีหลายขั้นตอน ดังนั้น ครูควรวางแผนเวลาให้เหมาะสม อาจให้ผู้เรียนเตรียมข้อมูลล่วงหน้าหรือแบ่งภาระงานเป็นขั้นตอนย่อย เพื่อให้มีเวลาพัฒนาผลงานได้เต็มศักยภาพ

6) ครูควรออกแบบใบกิจกรรมให้สอดคล้องกับลักษณะงานที่ต้องอธิบายหรือพัฒนาแนวคิด โดยจัดพื้นที่สำหรับเขียนคำตอบให้เพียงพอ และใช้รูปแบบที่ยืดหยุ่น เช่น ผังความคิด ตารางวางแผนงาน หรือช่องสะท้อนคิด เพื่อสนับสนุนการแสดงความคิดของผู้เรียน

7) เนื่องจากผู้เรียนมีความพึงพอใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมระดับสูง ครูควรส่งเสริมการทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และจัดกิจกรรมสะท้อนคิดหลังการทำงาน

8) ผู้เรียนบางส่วนสนใจการใช้เทคโนโลยีในการสร้างสรรค์ผลงาน ดังนั้น ครูอาจนำสื่อและเครื่องมือดิจิทัลที่เหมาะสม เช่น Infographic หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ วิดีโอสั้น หรือแพลตฟอร์มนำเสนอผลงาน มาใช้สนับสนุนการเรียนรู้ ควบคู่กับการเรียนรู้ภาษาไทยและวรรณคดีไทยร่วมสมัย.

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

1) การวิจัยครั้งนี้ทดลองใช้เฉพาะหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง นิราศภูเขาทอง ดังนั้น ควรนำหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน สรรค์สร้างความอร่อย ไปทดลองใช้เพิ่มเติม เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในบริบทอาหารไทย และเปรียบเทียบทักษะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนในปรากฏการณ์ที่แตกต่างกัน

2) ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานต่อองค์ประกอบความคิดสร้างสรรค์รายด้าน โดยเฉพาะความคิดคล่องแคล่วและความคิดยืดหยุ่น พร้อมพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดหลากหลายมุมมองและการแก้ปัญหาแบบปลายเปิด

3) ควรขยายการศึกษาไปยังผู้เรียนระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้กับพัฒนาการและความสามารถของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย

4) ควรศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น Digital Storytelling, Infographic, E-book หรือสื่อวิดีโอ เพื่อศึกษาผลต่อความคิดสร้างสรรค์ แรงจูงใจในการเรียน และทักษะการสื่อสารของผู้เรียน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในรายวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน (Developing Creative Thinking Skills Through Phenomenon-Based Learning in Thai Language Subjects for Mathayomsuksa 1 Students at Patumwan Demonstration School)” ผู้วิจัยขอขอบพระคุณโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน คณะอาจารย์ และนักเรียนกลุ่มเป้าหมายทุกท่านที่มีส่วนร่วมและให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

ชนิตตา โชติช่วง, ทรงกลด จารุนนทรากุล, นพวรรณ เนตรธานนท์, & อุบลวรรณ ส่งเสริม. (2568). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ด้านคุณค่าทางสังคมในวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 23*(1), 145–160.

นิธิป นรินทร์, กาญจนา วิชญาปกรณ์, & กฤธยากาญจน์ โตพิทักษ์. (2567). การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับสื่อแอนิเมชัน. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี, 6*(2), 587–598.

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). สุวีริยาสาส์น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* กระทรวงศึกษาธิการ.

หัสวนัส เพ็งสันเทียะ, มนตา ตุลย์เมธาการ, & อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูล. (2564). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. *วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 13*(2), 240–257.

อรพรรณ บุตรกตัญญู. (2561). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อการสร้างมุมมองแบบองค์รวมและการเข้าถึงโลกแห่งความจริงของผู้เรียน. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 46*(2), 348–365.

Efgivia, M. G., Rinanda, R. Y. A., Suriyani, Hidayat, A., Maulana, I., & Budiarjo, A. (2021). Analysis of constructivism learning theory. In *Proceedings of the 1st UMGESHIC International Seminar on Health, Social Science and Humanities (UMGESHIC-ISHSSH 2020)* (pp. 208–212). Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/assehr.k.211020.032

Finnish National Agency for Education. (2016). *New national core curriculum for basic education: Focus on school culture and integrative approach.*

Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence.* McGraw-Hill.

Lonka, K. (2018). *Phenomenal learning from Finland.* Edita Publishing.

Research Paper
JBER Scope: Education

อิทธิพลของความยึดมั่นผูกพันในงานและความเครียดในงานที่มีต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัยสายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง

Influence of Work Engagement and Job Stress on Organizational Citizenship Behavior of University's Academic Support Staff in a Public University

ปาริฉัตร หนูขวัญ[1*], ทิพทินนา สมุทรานนท์[2]

[1,2]มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Parichat Nukhwan[1*], Thipthinna Smuthranond[2]
[1,2]Kasetsart University, Thailand
✉: * parichat.nuk@ku.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 01 May 2026; Revised: 15 May 2026; Accepted: 14 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของความยึดมั่นผูกพันในงานและความเครียดในงานที่มีต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ พนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง จำนวน 165 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธีแบบขั้นตอน ผลการศึกษาพบว่าความยึดมั่นผูกพันในงานโดยรวมและความเครียดในงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง ร้อยละ 25.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความยึดมั่นผูกพันในงาน ด้านการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงาน ด้านพลัง และความเครียดในงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง ร้อยละ 25.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : ความยึดมั่นผูกพันในงาน, ความเครียดในงาน, พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ

Abstract

This objective of the study was to study the influence of work engagement and job stress on organizational citizenship behavior of University's academic support staff in a public university. The samples of the study were 165 university's academic support staff in a public university. Data were collected by questionnaires. Statistics used for data analysis were

percentage, mean, standard deviation, Pearson's product moment correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis. This results of the study revealed that overall work engagement and job stress has influential effect on organizational citizenship behavior of university's academic support staff in a public university around 25.50 percentage at .05 level of significance; and work engagement in terms of absorption, vigor and job stress has influential effect on organizational citizenship behavior of university's academic support staff in a public university around 25.30 percentage at .05 level of significance.

Keywords: Work engagement, Job stress, Organizational citizenship behavior

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบันองค์การต่างต้องเผชิญกับสภาวะแวดล้อมที่มีความผันผวนสูง แต่อย่างไรก็ตาม ในสภาวะนี้องค์การจะมีปัจจัยแวดล้อมหรือข้อมูลเป็นจำนวนมาก แต่ข้อมูลที่องค์การมีจะมีความไม่ชัดเจนและไม่แน่นอน ทำให้องค์การไม่เห็นถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ จึงไม่สามารถวางแผนเพื่อรับมือสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ (สุรเดช จองวรรณศิริ, 2562) โดยจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ที่เข้ามามีความสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์การ ส่งผลให้องค์การจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการ รูปแบบการทำงาน รวมถึงวิธีการสื่อสารภายในองค์การ (Page & Kallapur, 2025) นอกจากนี้ เศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันยังคงเผชิญกับภาวะชะลอตัว ประกอบกับการที่ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ในขณะที่ประชากรวัยแรงงานลดลง ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจต้องเผชิญข้อจำกัดด้านผลิตภาพแรงงานที่ลดลง รวมถึงมีความเสี่ยงต่อการขาดแคลนกำลังคนในอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2568)

หน่วยงานที่ผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพ คือ มหาวิทยาลัย ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยหัวใจสำคัญของการปรับตัวอย่างมั่นคง คือ ทรัพยากรมนุษย์ ที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์การให้ก้าวไปข้างหน้า (เพียงหทัย พงษ์สุวรรณ, 2566) ดังนั้น องค์การจึงต้องการพนักงานที่มีพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ และเต็มใจปฏิบัติงานนอกเหนือจากภาระงานที่ได้รับมอบหมาย โดยองค์การสามารถส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าวผ่านการปฏิบัติต่อพนักงานอย่างเท่าเทียม รวมถึงการสร้างทัศนคติที่ดีต่องานและองค์การจนเกิดเป็นความยึดมั่นผูกพันในงาน (Smithikrai, 2019) อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้พนักงานแสดงพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวจะช่วยให้มหาวิทยาลัยสามารถพัฒนาและปรับตัวได้เท่าทันกับสภาวะที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

พนักงานที่มีความยึดมั่นผูกพันในงานจะมีพลังในการปฏิบัติงาน ทุ่มเท มุ่งมั่น อุทิศตน และรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงาน เมื่อประสบกับปัญหาจะไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2564) จากการศึกษาของ Schaufeli & Bakker (2010) พบว่า ความยึดมั่นผูกพันในงานประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพลัง ด้านการอุทิศตน และด้านการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงาน โดยพนักงานที่มีความยึดมั่นผูกพันในงานจะเริ่มจากการเข้าใจลักษณะของสภาพสังคมและองค์การ รวมทั้ง ได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงานและหัวหน้างาน มีอิสระ สามารถควบคุมงานของตนจนเกิดความมั่นใจในงานและเกิดความมั่นใจในตนเอง ส่งผลให้เกิดความมุ่งมั่นและมีแรงจูงใจที่จะปฏิบัติงาน ดังนั้น หากมหาวิทยาลัยสนับสนุนให้พนักงานมีความยึดมั่นผูกพันในงานก็จะทำให้พนักงานเกิดพลังบวกต่องาน เกิด

ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงาน ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ (Kiat et al., 2023)

ในอีกแง่มุมหนึ่งที่จะทำให้พนักงานเกิดพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ คือ การมีความเครียดในงานในระดับที่ไม่สูงจนเกินไป หากพนักงานอยู่ในสภาวะที่กดดัน ไม่มั่นคง รวมถึงไม่มีความชัดเจนในงานก็จะส่งผลให้พนักงานเกิดความเครียดในงาน (สุพานี สฤษฎ์วานิช, 2552) ซึ่งจะเป็นการตอบสนองของบุคคลต่อสภาพแวดล้อมการทำงานที่ไม่เอื้ออำนวย โดยตัวบุคคลมักเป็นผู้สร้างเอง และส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ จากการศึกษาของ Siegrist et al. (2004) ได้พัฒนาแบบจำลองการทุ่มเทและรางวัลที่ไม่สมดุล ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความทุ่มเท ด้านรางวัล และด้านความมุ่งมั่นที่มากเกินไป แบบจำลองดังกล่าวอธิบายว่า เมื่อพนักงานทุ่มเทให้กับงาน แต่ได้รับรางวัลทั้งในด้านเงินเดือน ความนับถือ หรือการเลื่อนตำแหน่งไม่สอดคล้องกับความทุ่มเท จะทำให้เกิดภาวะไม่สมดุลระหว่างความทุ่มเทและรางวัล ซึ่งอาจนำไปสู่ความเครียดในงานได้ อย่างไรก็ตาม หากพนักงานเกิดความเครียดในงานในระดับที่พอดีจะส่งผลให้พนักงานเกิดความคิดสร้างสรรค์ รู้สึกถึงความท้าทายในการปฏิบัติงาน ทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ (Riggio, 2017) แต่หากพนักงานเกิดความเครียดในงานในระดับที่มากเกินไปก็ส่งผลในเชิงลบต่อองค์การและพนักงานในด้านของอารมณ์ กระบวนการคิด และการให้ความร่วมมือ ซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ (Tj and Tecoalu, 2022)

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นผู้ศึกษาจึงสนใจจะศึกษาความยึดมั่นผูกพันในงานและความเครียดในงานที่มีต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง เนื่องจากพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญต่อระบบการศึกษาเป็นกำลังหลักในการสนับสนุนมหาวิทยาลัย ดังนั้น มหาวิทยาลัยย่อมต้องการพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการที่มีพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การที่เต็มใจให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ และสนับสนุนผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัย โดยเป็นการกระทำที่นอกเหนือจากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งจะเป็นส่วนที่ทำให้มหาวิทยาลัยบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาอิทธิพลของความยึดมั่นผูกพันในงานและความเครียดในงานที่มีต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ศึกษาทำการศึกษากับประชากร ซึ่งเป็นพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการ ที่มีอายุงานตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ที่ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง ในกรุงเทพมหานคร โดยจำนวนประชากรที่ทำการศึกษาทั้งหมดจำนวน 289 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มกราคม 2569)

ผู้ศึกษาได้ทำการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จของ Krejcie & Morgan (1970 อ้างใน อภิญญา หิรัญวงษ์, 2562) โดยกำหนดความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้เท่ากับ .05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 165 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยแบ่งชั้นภูมิตามคณะและวิทยาลัย จากนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการสุ่มรายชื่อของพนักงานที่ปฏิบัติงานอยู่ในแต่ละคณะและวิทยาลัยเป็นการจับสลากรายชื่อแบบไม่ใส่คืนจนครบจำนวน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ โดยแบบสอบถามประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เป็นข้อคำถามแบบตรวจรายการและแบบเติมคำ ประกอบด้วยคำถามที่เกี่ยวกับเพศ อายุ อายุงาน ระดับการศึกษา หน่วยงานที่สังกัด และรายได้

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความยึดมั่นผูกพันในงาน ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามตามแนวคิดของ Schaufeli & Bakker (2010) มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยเลือกตอบเพียงระดับเดียวจากเห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยที่สุด มีข้อคำถามทั้งสิ้น 27 ข้อ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความเครียดในงาน ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามตามแนวคิดของ Siegrist et al. (2004) มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยเลือกตอบเพียงระดับเดียวจาก เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย เห็นด้วยน้อยที่สุด มีข้อคำถามทั้งสิ้น 24 ข้อ

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ ผู้ศึกษาได้พัฒนามาจากแบบสอบถามพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของ กาญจนา ต่างแก้ว และทิพทินนา สมุทรานนท์ (2564) มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยเลือกตอบเพียงระดับเดียวจากปฏิบัติเป็นประจำ ปฏิบัติบ่อยครั้ง ปฏิบัติเป็นบางครั้ง ปฏิบัตินานๆ ครั้ง และไม่เคยปฏิบัติเลย มีข้อคำถามทั้งสิ้น 17 ข้อ

3.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีการตรวจสอบ เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. นำแบบสอบถามที่พัฒนาและสร้างไปหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาในสิ่งที่ต้องการวัด รวมถึงภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามให้มีความเหมาะสม โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระหลักและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 ท่าน เป็นผู้ตรวจ ได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Index of item-objective congruence: IOC) ซึ่งข้อคำถามที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ .67 ขึ้นไป (Rovinelli & Hambleton, 1977) ผลการตรวจสอบพบว่า แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 - 1 หลังจากได้คำแนะนำ ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขและนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระหลักตรวจสอบอีกครั้งก่อนนำไปทดลองใช้ โดยได้นำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรที่จะทำการศึกษา จำนวน 30 คน

2. นำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก โดยการหาค่าความสัมพันธ์ของคะแนนรายข้อกับคะแนนของข้อคำถามรายข้อจากการใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน โดยใช้ข้อคำถามที่มีค่า r ไม่น้อยกว่า .20 (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2562)

3. หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรายด้านและทั้งฉบับ โดยการใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค ผลการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสอบถามความยึดมั่นผูกพันในงาน จำนวน 27 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .941 มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .210 ถึง .877 และมีค่าความเชื่อมั่นรายด้านและค่าอำนาจจำแนก ดังนี้ ด้านพลัง มีค่าความเชื่อมั่นรายด้านเท่ากับ .813 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .390 - .801 ด้านการอุทิศตน มีค่าความเชื่อมั่นรายด้านเท่ากับ .884 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .242 - .789 การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงาน มีค่าความเชื่อมั่นรายด้านเท่ากับ .878 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .340 - .805

2. แบบสอบถามความเครียดในงาน จำนวน 24 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .867 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .209 ถึง .796

3. แบบสอบถามพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ จำนวน 17 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .912 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .260 ถึง .796

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการสำรวจความคิดเห็นโดยไม่มีการดำเนินการทดลองในมนุษย์ ผู้ศึกษาจึงดำเนินการติดต่อประสานงานกับหัวหน้าสำนักงานเพื่อขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา รายละเอียดของการดำเนินการศึกษา รวมถึงขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

2. ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำแบบสอบถามไปแจกให้แก่กลุ่มตัวอย่างตามคณะ วิทยาลัย และอุทยานด้วยตนเอง จำนวน 165 ชุด และรอรับแบบสอบถามคืนหลังจากกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเสร็จสิ้น

3. ผู้ศึกษาใช้เวลาดำเนินการแจกและรวบรวมแบบสอบถาม ประมาณ 6 สัปดาห์ โดยได้รับแบบสอบถามคืนมาจำนวน 165 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 จากแบบสอบถามที่แจกไปทั้งหมด 165 ชุด จากนั้นนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ของแบบสอบถาม พบว่ามีแบบสอบถามที่สมบูรณ์ สามารถนำไปใช้ได้จำนวน 165 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

4. ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามไปวิเคราะห์ผลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. สถิติเชิงพรรณา

1.1 ร้อยละ ใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ อายุงาน ระดับการศึกษา หน่วยงานที่สังกัด และรายได้

1.2 ค่าเฉลี่ย ใช้วิเคราะห์ระดับและแปลความหมายของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งใช้ในการวิเคราะห์ระดับความยึดมั่นผูกพันในงาน ความเครียดในงาน และพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ

1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สำหรับวิเคราะห์คู่กับค่าเฉลี่ย เพื่อแสดงการกระจายของข้อมูล

2. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันใช้เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความยึดมั่นผูกพันในงานและความเครียดในงาน

3. การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธีแบบขั้นตอน ใช้เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของความยึดมั่นผูกพันในงานและความเครียดในงานที่มีต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ โดยเลือกใช้วิธีดังกล่าวเพื่อคัดเลือกเฉพาะตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติเข้าสู่สมการ อันนำไปสู่แบบจำลองที่กระชับและมีอำนาจในการพยากรณ์ (Hair et al., 2019)

4. ผลการวิจัย

ผลวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง จำนวน 165 คน เป็นเพศชาย จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 31.52 และเป็นเพศหญิง จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 68.48 มีอายุ 35-45 ปี มากที่สุด จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 42.42 อายุเฉลี่ย 39 ปี 8 เดือน มีอายุงานต่ำกว่า 10 ปี มากที่สุด จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 46.67 อายุงานเฉลี่ย 12 ปี 5 เดือน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 58.79 สังกัดคณะวิศวกรรมศาสตร์มากที่สุด จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 และมีรายได้ ต่ำกว่า 40,000 บาท มากที่สุด จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 49.70 มีรายได้เฉลี่ย 42,987.07 บาท

2. ความยึดมั่นผูกพันในงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการอุทิศตน ด้านพลัง และด้านการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงานอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02, 3.94 และ 3.87 ตามลำดับ

3. ความเครียดในงานพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.97

4. พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง อยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77

ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นก่อนทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ โดยต้องมีการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระก่อน ซึ่งมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ตัวแปรอิสระจะต้องไม่มีความสัมพันธ์กันเกิน .80 (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2555) หากตัวแปรอิสระคู่ใดมีความสัมพันธ์เกินค่าดังกล่าว จะส่งผลให้ตัวแปรไม่เป็นอิสระต่อกัน ทำให้แยกตัวแปรหนึ่งออกจากตัวแปรหนึ่งไม่ได้ (Multicollinearity Problem) (อภิญญา หิรัญวงษ์, 2562) ผู้ศึกษาได้ทดสอบหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ ได้แก่ ความยึดมั่นผูกพันในงานโดยรวม และด้านพลัง ด้านการอุทิศตน ด้านการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงาน และความเครียดในงาน พบว่าไม่มีตัวแปรอิสระใดมีค่าความสัมพันธ์ต่อกันเกิน .80

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาได้พิจารณาค่า Tolerance และค่า Variance Inflation Factor (VIF) เพิ่มเติม โดยเกณฑ์ที่นำมาพิจารณา คือ ค่า Tolerance ต้องไม่ต่ำกว่า .10 หากมีค่าต่ำกว่า .10 แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระอื่นในระดับสูง และค่า VIF ต้องไม่เกิน 10 เพราะ VIF = 1/Tolerance (สุวิมล ตริการนันท์, 2553) โดยการวิเคราะห์ค่า Tolerance ของความยึดมั่นผูกพันในงานโดยรวม และด้านพลัง ด้านการอุทิศตน ด้านการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงาน และความเครียดในงานอยู่ระหว่าง .333 - .903 และค่า VIF อยู่ระหว่าง 1.107 – 3.004

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธีแบบขั้นตอนของความยึดมั่นผูกพันในงานโดยรวมและความเครียดในงานที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง

(n = 165)

ตัวแปรอิสระ	b	SE b	Beta	t	p
ความยึดมั่นผูกพันในงานโดยรวม	.674	.088	.525	7.619	.000
ความเครียดในงาน	.227	.115	.136	1.977	.050
ค่าคงที่ (Constant)	.432	.539		2.802	.424
R = .514 R^2 = .264 R^2_{adj} = .255	$F_{overall}$ = 29.097			Sig F = .000	

หมายเหตุ: p ≤ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ความยึดมั่นผูกพันในงานโดยรวมและความเครียดในงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การร้อยละ 25.50 (R^2_{adj} = .255) และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .514 (R = .514)

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธีแบบขั้นตอนของความยึดมั่นผูกพันในงานรายด้าน และความเครียดในงานที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง

(n = 165)

ตัวแปรอิสระ	b	SE b	Beta	t	p
ด้านพลัง	.276	.107	.256	2.583	.011
ด้านการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงาน	.375	.114	.321	3.285	.001
ความเครียดในงาน	.281	.117	.169	2.397	.018
ค่าคงที่ (Constant)	.396	.543		2.729	.467
R = .516 R^2 = .267 R^2_{adj} = .253	$F_{overall}$ = 19.500			Sig F = .000	

หมายเหตุ: p ≤ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ความยึดมั่นผูกพันในงาน ด้านการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงาน ด้านพลัง และความเครียดในงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การร้อยละ 25.30 (R^2_{adj} = .253) และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .516 (R = .516)

5. อภิปรายผล

จากผลการทดสอบสมมติฐานสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

สมมติฐาน ความยึดมั่นผูกพันในงานและความเครียดในงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง

ความยึดมั่นผูกพันในงานโดยรวม และด้านพลัง ด้านการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงาน และความเครียดในงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ มีรายละเอียด ดังนี้

ความยึดมั่นผูกพันในงานโดยรวมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง อาจเนื่องมาจาก พนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการมักปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ มุ่งความสนใจไปที่งานได้อย่างต่อเนื่อง และทุ่มเทแรงกายและแรงใจเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ จนเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับงาน ส่งผลให้พนักงานไม่ได้จำกัดพฤติกรรมเฉพาะงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบเท่านั้น แต่มีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมที่เกินกว่าหน้าที่ โดยพฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นจากความสมัครใจ ไม่ได้มุ่งหวังรางวัลหรือสิ่งตอบแทน อีกทั้งยังเป็นพฤติกรรมที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพในงาน และสนับสนุนให้องค์การสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับแนวคิดของ Spreitzer & Fritz (2010) ที่กล่าวว่า ความยึดมั่นผูกพันในงานมีส่วนช่วยเพิ่มคุณค่าให้แก่พนักงานและองค์การ ทำให้พนักงานทำงานนอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทั้งยังช่วยให้พนักงานสามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม และแสดงพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของวริษฐา กองทรัพย์ และคณะ (2561); Giancaspro et al. (2022) และ Kiat et al. (2023) ที่พบว่า ความยึดมั่นผูกพันในงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ

ความยึดมั่นผูกพันในงาน ด้านพลังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง อาจเนื่องมาจาก พนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการจะแสดงออกถึงความทุ่มเทในการทำงานอย่างต่อเนื่อง อีกทั้ง ยังมีความอดทนต่อแรงกดดันและความยากลำบากที่เกิดขึ้นจากการทำงาน แม้งานที่ปฏิบัติส่วนใหญ่จะเป็นงานที่เป็นกิจวัตร งานที่ต้องดำเนินการตามระเบียบ งานที่มีกระบวนการหลายขั้นตอน รวมถึงงานที่ต้องอาศัยการประสานงานกับหลายฝ่าย ซึ่งอาจก่อให้เกิดความซับซ้อนและความกดดันในการทำงาน แต่อย่างไรก็ตาม พนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการไม่ได้เกิดความรู้สึกกดดันหรือเหนื่อยหน่ายจากการทำงาน เพราะ มีความยืดหยุ่นในการทำงานสูง อีกทั้ง ยังเต็มใจที่จะทุ่มเทเวลา ความรู้ ความสามารถ และความพยายามเพื่อสนับสนุนองค์การและเพื่อนร่วมงาน ดังนั้น พนักงานจึงมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมที่นอกเหนือจากภาระหน้าที่ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการบรรลุเป้าหมายของมหาวิทยาลัยโดยไม่หวังผลตอบแทน สอดคล้องกับแนวคิดของ Taris et al. (2010) ที่กล่าวว่า พนักงานที่มีความยึดมั่นผูกพันในงานมักทุ่มเทเวลาให้กับการทำงาน รวมถึงมีความผูกพันกับงานที่ทำ แม้จะทำงานหนัก แต่รู้สึกมีความสุขกับการทำงาน และมองว่าตนเองสามารถทำงานได้ดี จึงมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมที่นอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ สอดคล้องกับงานวิจัย

ของศิริลักษณ์ อัมพรประเสริฐ และทิพทินนา สมุทรานนท์ (2559) และ Kiat et al. (2023) ที่พบว่า ความยึดมั่นผูกพันในงานด้านพลังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ

ความยึดมั่นผูกพันในงาน ด้านการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง อาจเนื่องมาจาก พนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการแสดงออกถึงความตั้งใจในการทำงาน มีสมาธิ และจดจ่ออยู่กับงาน ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน มีความสุขในการปฏิบัติงานจนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่รู้สึกว่าเวลาได้ผ่านไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้ง ยังไม่ต้องการละทิ้งงานที่กำลังดำเนินอยู่ ทำให้พนักงานให้ความสำคัญต่อคุณภาพและผลสำเร็จของงาน รวมทั้งใส่ใจในรายละเอียดของการปฏิบัติงานมากกว่าปฏิบัติงานให้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ดังนั้น เมื่อพบปัญหาที่อาจกระทบต่อความสำเร็จของงาน พนักงานจึงมีแนวโน้มที่จะดำเนินการเพิ่มเติมนอกเหนือจากหน้าที่ความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ เพื่อให้งานสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายที่กำหนด โดยเป็นการปฏิบัติด้วยความเต็มใจ และไม่หวังผลตอบแทน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้องค์การก้าวไปข้างหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับที่ Bakker & Demerouti (2008) ได้กล่าวว่า พนักงานที่มีความยึดมั่นผูกพันในงานจะสามารถปฏิบัติงานได้ดี และมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานเกินกว่าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rekha & Sasmita (2019) ที่พบว่า ความยึดมั่นผูกพันในงานด้านการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ

ความยึดมั่นผูกพันในงาน ด้านการอุทิศตนไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเนื่องมาจากพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการต้องปฏิบัติงานภายใต้ขั้นตอน ระเบียบ และกรอบเวลาที่ชัดเจน รวมทั้งมีภาระงานประจำที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พนักงานจำเป็นต้องทุ่มเทเวลา ความรู้ และความสามารถไปกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ แม้พนักงานจะมีส่วนร่วมในงาน และตระหนักถึงความสำคัญของงานที่มีต่อมหาวิทยาลัย แต่ลักษณะงานส่วนใหญ่จะปฏิบัติเหมือนเดิมในทุกวัน ซึ่งไม่ก่อให้เกิดความท้าทาย ส่งผลให้พนักงานมุ่งมั่นต่อการปฏิบัติงานในความรับผิดชอบของตนเองมากกว่าการแสดงพฤติกรรมนอกเหนือจากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เช่น การช่วยเหลือเพื่อนร่วมงาน การอาสาปฏิบัติงานเพิ่มเติม หรือการสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานอื่น ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ สอดคล้องกับแนวคิดของ Schaufeli & Bakker (2010) ที่กล่าวว่า พนักงานที่มีความยึดมั่นผูกพันในงานอาจแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรมที่อยู่นอกบทบาทหรือพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การก็ได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ Affandi et al. (2019) ที่พบว่า ความยึดมั่นผูกผันในงานไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ

ความเครียดในงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเนื่องมาจาก พนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการต้องรับผิดชอบภาระงานจำนวนมากภายใต้กฎ ระเบียบ และกรอบเวลาที่กำหนด จึงต้องทุ่มเทแรงกายและแรงใจในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ส่งผลให้เกิดความกดดันในการทำงานได้ อีกทั้ง

ยังมีความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จของงานและคาดหวังให้ผลงานได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ขณะเดียวกันยังต้องควบคุมอารมณ์ด้านลบเพื่อรักษาความสัมพันธ์และภาพลักษณ์ในที่ทำงาน นอกจากนี้ แม้การจ้างงานในมหาวิทยาลัยของรัฐจะมีความมั่นคง แต่ค่าตอบแทนหรือโอกาสในการก้าวหน้าไม่สอดคล้องกับภาระงานก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้พนักงานเกิดความเครียดในการทำงานได้ ทั้งนี้ พนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการมีความเครียดในงานระดับปานกลาง ซึ่งอาจถือเป็นระดับความเครียดที่เหมาะสม ส่งผลให้พนักงานเกิดความตื่นตัวและเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้พนักงานมีความมุ่งมั่น รอบคอบ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ อันนำไปสู่ผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ เมื่อพนักงานสามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงอาจมีความพร้อมทั้งด้านเวลา ความรู้ และความสามารถในการให้ความช่วยเหลือเพื่อนร่วมงาน การอาสารับผิดชอบงานเพิ่มเติม หรือการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นนอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งสะท้อนถึงพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุรพล พยอมแย้ม (2541) ที่กล่าวว่า ความเครียดในงานที่พอดีกับความต้องการ และเกิดขึ้นในระยะเวลาสั้นๆ อาจส่งผลดีต่อองค์การ เช่น ผลปฏิบัติงานดีขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และแสดงพฤติกรรมนอกเหนือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สอดคล้องกับแนวคิดของ George & Jones (2008) ที่กล่าวว่า หากความเครียดอยู่ในระดับที่พอดีจะทำให้ให้พนักงานเกิดความคิดสร้างสรรค์ รู้สึกท้าทายในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับการศึกษาของ Abdulla & Hatamleh และ Tj & Tecoalu (2022) ที่พบว่า ความเครียดในงาน มีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับองค์การ

6.1.1 มหาวิทยาลัยควรกำหนดให้การเสริมสร้างความยึดมั่นผูกพันในงานเป็นนโยบายสำคัญด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยมีการสำรวจระดับความยึดมั่นผูกพันในงานของพนักงานเป็นประจำทุกปี และนำผลการสำรวจไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมพนักงานที่มีระดับความยึดมั่นผูกพันในงานต่ำ ขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยควรออกแบบงานให้สอดคล้องกับความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญของพนักงาน เพื่อส่งเสริมให้พนักงานเกิดความมุ่งมั่น ตั้งใจ ทุ่มเท รวมทั้งมีความสุขในการทำงาน ตลอดจนสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในที่ทำงาน รวมทั้งมีการยกย่องและชื่นชมผลการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน นอกจากนั้น ควรมีการกำหนดภาระงานที่เหมาะสม ลดขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อน และนำระบบดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการงาน เพื่อลดภาระด้านเอกสาร อีกทั้งควรเปิดโอกาสให้พนักงานมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น วางแผนงาน และตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน การดำเนินมาตรการดังกล่าวอย่างต่อเนื่องจะช่วยเพิ่มระดับความยึดมั่นผูกพันในงานของพนักงาน ส่งผลให้พนักงานมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การมากขึ้น อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและความสำเร็จของมหาวิทยาลัยในระยะยาว

6.1.2 มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการความเครียดในงานให้อยู่ในระดับที่พอดี เนื่องจาก ความเครียดในงานในระดับที่พอดีสามารถกระตุ้นให้พนักงานเกิดความรู้สึกท้าทาย เกิดความคิดสร้างสรรค์

มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ส่งผลให้ผลปฏิบัติงานสูงที่สุด ดังนั้น องค์การควรมีการกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงานให้ชัดเจน และออกแบบงานให้สอดคล้องกับศักยภาพของพนักงาน นอกจากนี้ ควรมีการประเมินความเครียดในงานของพนักงานอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อเฝ้าระวังปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน หากพบว่าพนักงานมีความเครียดในงานสูงควรปรับลดงานที่ไม่จำเป็น ลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน และเพิ่มการสนับสนุนในการทำงาน รวมทั้งจัดให้มีการพูดคุยและให้ข้อมูลย้อนกลับรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้น มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาวะของพนักงาน เช่น การออกกำลังกาย การฝึกสมาธิ หรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิต ตลอดจนจัดให้มีช่องทางในการให้คำปรึกษาและรับฟังปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เพื่อช่วยให้พนักงานสามารถจัดการกับความเครียดในงานได้อย่างถูกวิธี ทั้งนี้ เมื่อพนักงานสามารถจัดการกับความเครียดในงานได้อย่างเหมาะสม จะส่งผลให้เกิดสมาธิ มีความรับผิดชอบ และเต็มใจในการช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานและองค์การ อันนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การเพิ่มมากขึ้น

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งถัดไป

6.2.1 การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง ในการศึกษาครั้งต่อไป อาจขยายการศึกษากับพนักงานสายวิชาการ เพื่อนำผลวิจัยมาเปรียบเทียบกันระหว่างกลุ่ม เพื่อเป็นแนวทางในการบริหาร ฝึกอบรม พัฒนา และสร้างสรรค์กิจกรรมในแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันออกไป

6.2.2 นอกจากศึกษาความยึดมั่นผูกพันในงานและความเครียดในงานที่มีต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การแล้ว ควรมีการศึกษาตัวแปรด้านจิตวิทยาอื่นๆ ที่อาจมีผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การเพิ่มเติม เช่น ความสามารถในการฟื้นคืนกลับ ความฉลาดทางอารมณ์ ความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน และการรับรู้ความยุติธรรมในองค์การ เป็นต้น

6.2.3 ปัจจุบันมีงานวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การอย่างต่อเนื่อง การวิจัยในอนาคตจึงควรมุ่งเน้นการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบแนวทางหรือมาตราการเชิงระบบ เพื่อเพิ่มระดับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

7. ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธีแบบขั้นตอน อาจมีข้อจำกัดด้านความเสถียรของแบบจำลอง เนื่องจากการคัดเลือกตัวแปรเข้าสู่สมการขึ้นอยู่กับความแปรปรวนของข้อมูลในกลุ่มตัวอย่าง ทำให้แบบจำลองอาจไม่สามารถสรุปอ้างอิงไปยังบริบทอื่นได้ทั้งหมด (Tabachnick & Fidell, 2019) ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรพิจารณาใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยในรูปแบบอื่น รวมทั้งอาจทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างอื่น เพื่อยืนยันความสามารถในการนำผลไปใช้และเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

2. การศึกษาครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอาจจำกัดความสามารถในการอ้างอิงและประยุกต์ใช้ผลการวิจัยกับมหาวิทยาลัยหรือบริบท

องค์กรอื่น ดังนั้น ควรมีการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจากมหาวิทยาลัยหรือองค์กรที่มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อเพิ่มความสามารถในการอธิบายและประยุกต์ใช้ผลการวิจัยในบริบทอื่น

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา ต่างแก้ว, & ทิพทินนา สมุทรานนท์. (2564). อิทธิพลของบุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ คุณลักษณะงาน การรับรู้ความสามารถของตนเองที่มีต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานขายในบริษัทเกษตรอุตสาหกรรมแห่งหนึ่ง. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 10*(1), 265–285.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2562). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย.* อมรการพิมพ์.

เพียงหทัย พงษ์สุวรรณ. (2566). หัวใจหลัก 3 ประการสำหรับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 6*(2), 74–88.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2564). *จิตวิทยาองค์การ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วริษฐา กองทรัพย์, ทิพทินนา สมุทรานนท์, & รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2561). วัฒนธรรมองค์การ การสนับสนุนจากองค์การ ความยึดมั่นผูกพันในงานและพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานระดับปฏิบัติการเจนเนอเรชั่นวายของธนาคารแห่งหนึ่ง. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 10*(19), 171–187.

ศิริลักษณ์ อัมพรประเสริฐ, & ทิพทินนา สมุทรานนท์. (2559). บุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ ความยึดมั่นผูกพันต่อการปฏิบัติงาน ความยุติธรรมในองค์การและพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานบริษัทผลิตเครื่องดื่ม. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 5*(2), 475–490.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2568). *สถานการณ์และแนวโน้มเศรษฐกิจการคลังต่อการกำหนดนโยบายภาครัฐ.* สำนักงบประมาณของรัฐสภา.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2555). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพานี สฤษฎ์วานิช. (2552). *พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่: แนวคิดและทฤษฎี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุรเดช จองวรรณศิริ. (2562). *การจัดการสู่องค์กรนวัตกรรม: Innovative organization book of knowledge.* บริษัท ทริปเปิลว้าว คอร์ปอเรชั่น จำกัด.

สุรพล พยอมแย้ม. (2541). *จิตวิทยาอุตสาหกรรม.* โครงการส่งเสริมการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุวิมล ติรกานันท์. (2553). *การวิเคราะห์ตัวแปรพหุในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์.* โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิญญา หิรัญวงษ์. (2562). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 01475511 สถิติประยุกต์ทางจิตวิทยา* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Abdulla, S. M. M., & Hatamleh, I. M. (2022). The impact of job stress sources on organizational citizenship behavior. *Journal of Statistics Applications & Probability, 11*, 233–252.

Affandi, A. S., Patrisia, D., Syahrizal, & Abror. (2019). The effect of employee engagement and job satisfaction on organizational citizenship behavior. *Advances in Economics, Business and Management Research, 64*, 806–814. https://doi.org/10.2991/piceeba2-18.2019.69

Bakker, A. B., & Demerouti, E. (2008). Towards a model of work engagement. *Career Development International, 13*(3), 209–223. https://doi.org/10.1108/13620430810870476

George, J. M., & Jones, G. R. (2008). *Understanding and managing organizational behavior* (5th ed.). Pearson Prentice Hall.

Giancaspro, M. L., Callea, A., & Manuti, A. (2022). A study on the relationship between psychological capital, work engagement and extra-role behavior. *Sustainability, 14*(4), Article 2022. https://doi.org/10.3390/su14042022

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Cengage Learning.

Kiat, E. S., Nordin, N. A., & Rahim, S. A. (2023). The influence of work engagement towards organisational citizenship behaviour among Malaysian police officers. *International Journal of Scientific and Research Publications, 13*(6), 243–247. https://doi.org/10.29322/IJSRP.13.06.2023.p13833

Page, S. E., & Kallapur, A. (2025). Replace, augment, disrupt: AI & organizational decision-making. *Journal of Organization Design.* https://doi.org/10.1007/s41469-025-00194-4

Rekha, S. S., & Sasmita, M. (2019). Impact of employee engagement on organizational citizenship behavior: An overview. *Revista Espacios, 40*(7), 17–23.

Riggio, R. E. (2017). *Introduction to industrial/organizational psychology* (7th ed.). Routledge.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Tijdschrift voor Onderwijsresearch, 2*(2), 49–60.

Schaufeli, W. B., & Bakker, A. B. (2010). Defining and measuring work engagement: Bringing clarity to the concept. In A. B. Bakker & M. P. Leiter (Eds.), *Work engagement: A handbook of essential theory and research* (pp. 10–24). Psychology Press.

Siegrist, J., Starke, D., Chandola, T., Godin, I., Marmot, M., Niedhammer, I., & Peter, R. (2004). The measurement of effort–reward imbalance at work: European comparisons. *Social Science & Medicine, 58*(8), 1483–1499. https://doi.org/10.1016/S0277-9536(03)00351-4

Smithikrai, C. (2019). Antecedents and consequences of work engagement among Thai employees. *The Journal of Behavioral Science, 14*(3), 14–31.

Spreitzer, G. M., & Fritz, C. (2010). Engagement and human thriving: Complementary perspectives on energy and connections to work. In A. B. Bakker & M. P. Leiter (Eds.), *Work engagement: A handbook of essential theory and research* (pp. 132–146). Psychology Press.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics* (7th ed.). Pearson.

Taris, T. W., Schaufeli, W. B., & Shimazu, A. (2010). The push and pull of work: The differences between workaholism and work engagement. In A. B. Bakker & M. P. Leiter (Eds.), *Work engagement: A handbook of essential theory and research* (pp. 39–53). Psychology Press.

Tj, H. W., & Tecoalu, M. (2022). The effect of organizational culture, work stress, and organizational commitment on organizational citizenship behavior mediated by job satisfaction. *Budapest International Research and Critics Institute-Journal, 5*(2), 12659–12665. https://doi.org/10.33258/birci.v5i2.5110

Research Paper
JBER Scope: Education

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษา

The Development of an Instructional Model Based on Constructivist Theory to Enhance Creativity in Musical Innovation Among Pre-Service Music Teachers

ปัญจพร อะโนดาษ[1*]

[1]วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

Panjaporn Anodas[1]
[1] Suphanburi College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute, Ministry of Culture, Thailand
✉: * punja789@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 22 August 2026; Revised: 3 September 2026; Accepted: 3 September 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองเพื่อส่งเสริมทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษา และ 2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบดังกล่าว การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพก่อนการทดลอง โดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 คน ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนรายวิชานาวัตกรรม 2 คน และอาจารย์นิเทศ/ครูพี่เลี้ยง 3 คน เพื่อค้นหาความหมาย สาเหตุ และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี แล้วนำผลมาพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน เรียกว่า CREATE Model (Connect–Reflect–Explore–Apply–Transform–Evaluate) และแบบประเมินทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี ชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 28 ข้อ ครอบคลุม 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การคิดอย่างสร้างสรรค์ทางดนตรี การทำงานร่วมกับบุคคลอื่นอย่างสร้างสรรค์ และการสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สำเร็จ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบกลุ่มเดียว วัดผลก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล 3 สัปดาห์ (One-Group Pretest-Posttest with Follow-up Design) กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี จำนวน 20 คน ที่ได้จากการเลือกแบบเจาะจง ใช้เวลาจัดกิจกรรม 6 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติความแปรปรวนแบบวัดซ้ำทางเดียว (One-Way Repeated Measures ANOVA) ร่วมกับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ภายหลังการทดลองเพื่อสนับสนุนผลเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีของนักศึกษาในภาพรวมหลังการทดลอง ($\overline{X}$ =

120.45, SD = 1.85) และระยะติดตามผล ($\overline{X}$ = 120.55, SD = 2.28) สูงกว่าก่อนการทดลอง ($\overline{X}$ = 79.40, SD = 2.62) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 [F(1.43, 27.25) = 2,896.02, p < .001, partial η^2 = .993] และเมื่อพิจารณารายองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน พบรูปแบบการเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกัน คือ คะแนนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญหลังการทดลองและคงระดับไว้ได้ในระยะติดตามผล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนให้เห็นว่านักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความคิด พฤติกรรม และความรู้สึก อันเป็นผลจากการได้ลงมือปฏิบัติจริง การได้รับข้อมูลสะท้อนกลับอย่างต่อเนื่อง และบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความปลอดภัยทางจิตใจ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีของนักศึกษาครูดนตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ ทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี; ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง; รูปแบบการจัดการเรียนรู้; นักศึกษาครูดนตรี

Abstract

This study employed a mixed methods design with two purposes: 1) to develop an instructional model based on constructivist theory to enhance creativity in musical innovation among pre-service music teachers, and 2) to examine the effectiveness of the developed model. The research comprised two phases. Phase 1 was a qualitative pre-experimental study using in-depth interviews with five key informants two instructors of innovation courses and three supervising/mentor teachers to explore the meaning, causes, and instructional guidelines that promote musical innovation creativity skills. Findings were used to construct a six-step instructional model, the CREATE Model (Connect–Reflect–Explore–Apply–Transform–Evaluate), and a 28-item, five-point rating-scale assessment of musical innovation creativity skills covering three components: creative musical thinking, creative collaboration, and successful innovation implementation; both were validated for content validity by experts. Phase 2 was a one-group quasi-experimental study with pretest, posttest, and a three-week follow-up, conducted with a purposive sample of 20 pre-service music education students at Suphanburi College of Dramatic Arts. The instructional program consisted of six two-hour sessions (12 hours in total). Data were analyzed using one-way repeated-measures ANOVA, supplemented by a post-intervention focus group discussion. Results showed that students' overall musical innovation creativity scores were significantly higher at posttest ($\overline{X}$ = 120.45, SD = 1.85) and follow-up ($\overline{X}$ = 120.55, SD = 2.28) than at pretest ($\overline{X}$ = 79.40, SD = 2.62), F(1.43, 27.25) = 2,896.02, p < .001, partial η^2 = .993. All three components showed the same pattern of significant, sustained improvement. Qualitative findings corroborated the quantitative results, revealing cognitive, behavioral, and affective changes attributable to hands-on practice, continuous feedback, and a psychologically safe learning climate. The findings indicate that the constructivist-based instructional model effectively and sustainably enhances musical innovation creativity skills among pre-service music teachers and may be applied to courses related to educational innovation development.

Keywords: Musical Innovation Creativity Skills; Constructivist Theory; Instructional Model; Pre-service Music Teachers

1. บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) กำหนดให้มีการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ โดยมุ่งพัฒนาคนและยกระดับคุณภาพการศึกษาภายใต้บริบทเศรษฐกิจและสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ที่วางเป้าหมายให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8Cs) ซึ่งหนึ่งในทักษะสำคัญคือทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) อันเป็นกลไกสำคัญของการขับเคลื่อนประเทศตามแนวทาง Thailand 4.0 (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษาสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2559) ในระดับพื้นที่ จังหวัดสุพรรณบุรีได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ด้านดนตรีขององค์การยูเนสโก (UNESCO Creative Cities Network) ซึ่งสอดรับกับยุทธศาสตร์ Music City ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บริบทเชิงนโยบายดังกล่าวชี้ให้เห็นความจำเป็นในการผลิตครูดนตรีที่มีสมรรถนะด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรม

วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จัดการเรียนการสอนหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีศึกษา โดยกำหนดมาตรฐานผลลัพธ์การเรียนรู้ให้บัณฑิตสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ได้ และคาดหวังให้นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สามารถออกแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอนในสถานศึกษาได้ (วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี, 2562) อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์การสอนรายวิชานวัตกรรมการศึกษาด้านดนตรีไทยของผู้วิจัยพบว่า นักศึกษายังไม่สามารถเลือกใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับเนื้อหาหรือทักษะทางดนตรีได้ เนื่องจากยังไม่เข้าใจบริบทการสอนในสถานศึกษาจริง ขาดการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งด้านทฤษฎีและทักษะ และขาดการค้นคว้าเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้สร้างนวัตกรรมดนตรี ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปถึงคุณภาพของสื่อนวัตกรรมที่ใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู แม้การจัดการเรียนการสอนจะมีการแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติสร้างนวัตกรรม แต่ยังขาดการออกแบบให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากบริบทจริงอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับข้อเสนอของวิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนผล (2563) ที่ระบุว่าการเรียนรู้จำเป็นต้องปรับจากการบรรยายมาเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนมากขึ้น โดยมีผู้สอนทำหน้าที่ส่งเสริมกระบวนการสร้างความรู้และนวัตกรรม

ทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี (Creativity in Musical Innovation Skills) หมายถึงความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์และนำความรู้ทางดนตรีมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาแนวคิด ผลงาน หรือกระบวนการใหม่ที่มีคุณค่าและตอบสนองต่อบริบททางดนตรี ซึ่งเป็นผลรวมของความคิดสร้างสรรค์และการนำนวัตกรรมไปปฏิบัติให้เกิดผล (Amabile, 1988) การพัฒนาทักษะดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและสร้างความหมายด้วยตนเอง งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivist Theory) ซึ่งเชื่อว่าความรู้มิได้ถูกถ่ายทอดโดยตรงจากผู้สอนไปยังผู้เรียน หากแต่เกิดจากกระบวนการสร้างความหมายของผู้เรียนเองผ่านปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์เดิม

(Piaget, 1972; Vygotsky, 1978) ร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb (1984) เป็นกรอบหลักในการออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และดำเนินการวิจัยแบบผสานวิธี โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจความหมาย สาเหตุ และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีจากมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเชิงคุณภาพก่อน แล้วจึงนำผลไปพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้และทดสอบประสิทธิผลด้วยการวิจัยกึ่งทดลอง เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้พัฒนาทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษาได้อย่างเหมาะสมกับบริบทจริง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองเพื่อส่งเสริมทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษา

2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองเพื่อส่งเสริมทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ตามแนวคิดของ Creswell (2015) และ Creswell และ Plano Clark (2018) โดยใช้แบบแผนการวิจัยเชิงสำรวจแบบขั้นตอน (Exploratory Sequential Design) ดำเนินการ 2 ระยะ มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้และเครื่องมือวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพก่อนการทดลอง (Qualitative Before Experiment) มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาความหมาย สาเหตุ และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี ผู้ร่วมวิจัย (Participants) คัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษาไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 5 คน ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนรายวิชานวัตกรรม 2 คน และอาจารย์นิเทศ/ครูพี่เลี้ยงนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 3 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำผลไปกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้และแบบประเมินทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสม ก่อนนำไปทดลองใช้แบบภาคสนาม (Try-out) กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 3 ระดับ ได้แก่ ทดลองแบบเดี่ยว (3 คน) แบบกลุ่มย่อย (6 คน) และแบบกลุ่มใหญ่ (1 ห้องเรียน) เพื่อปรับปรุงรูปแบบและเครื่องมือให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ในระยะที่ 2

ระยะที่ 2 การศึกษาผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ประชากรในการวิจัยระยะนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปในสังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กลุ่มภาคกลาง กลุ่มตัวอย่างได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก (Selection Criteria) ด้านคุณลักษณะและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทักษะการสร้างสรรค์นวัตกรรม ที่สมัครใจเข้าร่วมการวิจัย จำนวน 20 คน ใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลองแบบกลุ่มเดียว วัดผลก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผลภายหลังการทดลอง 3 สัปดาห์ (One-Group Pretest-Posttest with Follow-up Design) กลุ่มทดลองได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ CREATE Model จำนวน 6 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 ภายหลังสิ้นสุดการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับนักศึกษาอาสาสมัคร 3 คน ที่มีคะแนนทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีสูงสุด เพื่อศึกษาประสบการณ์เชิงลึกและใช้สนับสนุนอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับการวิจัยระยะที่ 1 2) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (CREATE Model) 3) แบบประเมินทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี ชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 28 ข้อ ครอบคลุม 3 องค์ประกอบ ประเมินโดยอาจารย์ผู้สอน และ 4) แบบประเมินคุณภาพผลงานนวัตกรรมดนตรี จำนวน 10 ข้อ เครื่องมือทุกฉบับผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน (ค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC รายข้อ = 0.67-1.00 เฉลี่ย = 0.88) และผ่านการทดลองใช้ภาคสนามก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง แบบประเมินทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีมีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.93 และรายองค์ประกอบเท่ากับ 0.83, 0.84 และ 0.91 ตามลำดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ระยะ สอดคล้องกับแบบแผนการวิจัย

ระยะที่ 1 เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนรายวิชานวัตกรรม 2 คน และอาจารย์นิเทศ/ครูพี่เลี้ยงนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 3 คน จากนั้นนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้และแบบประเมินที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ภาคสนาม (Try-out) กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ แบบเดี่ยว แบบกลุ่มย่อย และแบบกลุ่มใหญ่

ระยะที่ 2 เก็บข้อมูลเชิงปริมาณกับกลุ่มตัวอย่าง 20 คน โดยวัดผลก่อนทดลอง หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ CREATE Model จำนวน 6 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 และเก็บข้อมูลติดตามผลอีกครั้งภายหลังสิ้นสุดการทดลอง 3 สัปดาห์ ด้วยแบบประเมินทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีฉบับเดียวกันทั้ง 3 ครั้ง จากนั้นดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับนักศึกษาอาสาสมัคร 3 คนที่มีคะแนนทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีสูงสุด เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ประเด็นและตีความเชิงพรรณนา ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติความแปรปรวนแบบวัดซ้ำทางเดียว (One-Way Repeated Measures ANOVA) โดยผลการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้น (Mauchly's Test of Sphericity) พบว่าข้อมูลละเมิดข้อตกลงเบื้องต้น (Mauchly's W = .606, $\chi^2(2) = 9.03$, p = .011) ผู้วิจัยจึงปรับค่าองศาอิสระด้วยวิธี Greenhouse-Geisser ($\varepsilon = .717$) ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำยังคงมีนัยสำคัญทางสถิติ $F(1.43, 27.25) = 2896.019$, $p < .001$" จากนั้นจึงเปรียบเทียบคะแนนทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีทั้งในภาพรวมและรายองค์ประกอบระหว่าง 3 ระยะเวลา (ก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล) พร้อมทดสอบความแตกต่างรายคู่ (Pairwise Comparison) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

งานวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ประจำสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เลขที่รับรองโครงการวิจัย BIEC-017-2567 ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย และขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งด้วยวาจาและลายลักษณ์อักษรก่อนเก็บข้อมูลทุกครั้ง รักษาความลับของข้อมูลโดยใช้นามสมมติในการนำเสนอผล และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมเพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งตามระยะการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน พบว่าทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี หมายถึง ความสามารถในการคิดและถ่ายทอดความคิดเป็นการสร้างสิ่งใหม่ด้านดนตรี และการนำความคิดไปลงมือปฏิบัติ โดยแสวงหาโอกาสแสดงความคิดใหม่พร้อมทั้งผลักดันให้เกิดการนำไปปฏิบัติจริง ประกอบด้วยความหมาย 2 ลักษณะ คือ 1) การแสดงออกทางความคิดในการสร้างสิ่งใหม่ ผ่านการค้นหาโอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่และการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ และ 2) การนำแนวคิดไปลงมือปฏิบัติ ผ่านการนำเสนอแนวคิดให้เป็นที่ยอมรับและการทำแนวคิดให้เป็นจริง สาเหตุที่ส่งเสริมทักษะดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายในของผู้เรียน (แรงจูงใจภายใน ความเชื่อมั่นในตนเอง ภาวะผู้นำ) และบรรยากาศที่ส่งเสริมนวัตกรรม (ความปลอดภัยทางจิตใจ การสนับสนุนจากสถาบันและผู้สอน) ส่วนแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ผู้ให้ข้อมูลเสนอ ครอบคลุม 3 ประเด็นหลัก คือ บริบทในการจัดการเรียนรู้ (บรรยากาศที่เป็นมิตรและเปิดกว้าง ความพร้อมของสถานที่และอุปกรณ์) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ (เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและกิจกรรมที่เข้าถึงความต้องการของผู้ใช้นวัตกรรม) และการประเมินผลที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้วิจัยนำข้อค้นพบทั้งหมดไปพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน (CREATE Model) ดังตารางที่ 1 และแบบประเมินทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี 28 ข้อ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญและการ

ทดลองใช้จนมีความสมบูรณ์พร้อมนำไปใช้ในระยะที่ 2

ระยะที่ 2 ผลการศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษา จำนวน 20 คน อายุระหว่าง 19–21 ปี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง (n = 20)

ลักษณะ	ระดับอายุ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ	19	5	25.00
	20	8	40.00
	21	7	35.00
รวม		20	100.00
เพศ	ชาย	7	35.00
	หญิง	13	65.00
รวม		20	100.00

2.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีของกลุ่มทดลองในช่วงก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล 3 สัปดาห์ ด้วยสถิติ One-Way Repeated Measures ANOVA ปรากฏดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำของคะแนนทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี จำแนกรายองค์ประกอบและโดยรวม (n = 20)

องค์ประกอบ	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		ติดตามผล		F	partial η^2
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. การคิดอย่างสร้างสรรค์ทางดนตรี	24.50	1.36	34.70	1.22	34.80	0.95	744.90* (1.22, 23.13)	.975
2. การทำงานร่วมกับบุคคลอื่นอย่างสร้างสรรค์	29.35	1.66	43.05	1.28	43.35	1.18	782.38* (1.32, 25.12)	.976
3. การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สำเร็จ	25.55	1.23	42.70	1.30	42.40	1.35	1225.27* (1.22, 23.22)	.985
รวม	79.40	2.62	120.45	1.85	120.55	2.28	2896.02* (1.43, 27.25)	.993

*p < .05 (df ปรับด้วยวิธี Greenhouse-Geisser)

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ (Pairwise Comparison) ของคะแนนเฉลี่ยทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี

องค์ประกอบ	ก่อน–หลัง	ก่อน–ติดตามผล	หลัง–ติดตามผล

	(ผลต่างเฉลี่ย)	(ผลต่างเฉลี่ย)	(ผลต่างเฉลี่ย)
1. การคิดอย่างสร้างสรรค์ทางดนตรี	10.20*	10.30*	0.10 (ns)
2. การทำงานร่วมกับบุคคลอื่นอย่างสร้างสรรค์	13.70*	13.35*	0.35 (ns)
3. การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สำเร็จ	8.55*	7.60*	0.95 (ns)
รวม	41.05*	41.15*	0.10(ns)

*p < .05, ns = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 และตารางที่ 3 พบว่าคะแนนเฉลี่ยทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีโดยรวมของนักศึกษาเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง ($\overline{X}$ = 79.40, SD = 2.62) เป็นหลังการทดลอง ($\overline{X}$ = 120.45, SD = 1.85) และคงระดับไว้ในระยะติดตามผล 3 สัปดาห์ ($\overline{X}$ = 120.55, SD = 2.28) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 [F(1.43, 27.25) = 2,896.02, p < .001, partial η^2 = .993] ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบพบรูปแบบเดียวกันในทั้ง 3 องค์ประกอบ กล่าวคือ คะแนนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างก่อนทดลองกับหลังทดลอง และระหว่างก่อนทดลองกับติดตามผล ขณะที่คะแนนระหว่างหลังทดลองกับติดตามผลไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความคงทนในระยะเวลาอย่างน้อย 3 สัปดาห์หลังสิ้นสุดการทดลอง

ตารางที่ 4 จำนวนร้อยละของผลงานนวัตกรรมตามเกณฑ์ที่กำหนด

ระดับคุณภาพผลงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีเด่น (45-50 คะแนน)	4	20.00
ดีมาก (40-44 คะแนน)	16	80.00
ดี (35-39 คะแนน)	0	0.00
พอใช้ (ต่ำกว่า 35 คะแนน)	0	0.00
รวม	20	100.00

ตารางที่ 5 ผลการประเมินผลงานนวัตกรรมดนตรีของนักศึกษากลุ่มทดลอง

ข้อที่	รายการประเมินคุณภาพผลงานนวัตกรรมดนตรี	$\overline{X}$	SD
1	นวัตกรรมดนตรีที่สร้างขึ้นเป็นสิ่งใหม่	4.10	0.64
2	นำองค์ความรู้ดนตรีในการสร้างนวัตกรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม	4.35	0.59
3	นวัตกรรมดนตรีที่มีความแปลกใหม่เร้าความสนใจ	4.15	0.67
4	ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย	4.45	0.51
5	นวัตกรรมมีความเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้ใช้งาน	4.55	0.51
6	นวัตกรรมเป็นประโยชน์ต่อสังคม	4.05	0.76
7	บูรณาการดนตรีกับศาสตร์ด้านอื่น ๆ	4.45	0.51
8	ต้นทุนการผลิต คุ้มค่าต่อการใช้งาน	4.50	0.61
9	ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ได้จริงในห้องเรียน	4.25	0.55
10	มีความคงทน สามารถนำกลับมาใช้ได้อีก	4.30	0.66
	คะแนนรวม (เต็ม 50 คะแนน)	43.15	1.18

จากตารางที่ 4 และตารางที่ 5 พบว่า ผลงานนวัตกรรมดนตรีของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษา มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับ ดีมาก ($\overline{X}$ = 43.15, S.D. = 1.18 จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน) iระดับคุณภาพผลงานดีเด่น จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 ระดับดีมาก จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 เมื่อพิจารณาคะแนนตามประเด็นการประเมินเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2 ลำดับแรก ได้แก่ ข้อ 5 นวัตกรรมมีความเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้ใช้งาน ($\overline{X}$ = 4.55) และข้อ 8 ต้นทุนการผลิตต่ำคุ้มค่าต่อการใช้งาน ($\overline{X}$ = 4.50) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3 ลำดับ ได้แก่ ข้อ 6 นวัตกรรมเป็นประโยชน์ต่อสังคม ($\overline{X}$ = 4.05) ข้อ 1 นวัตกรรมดนตรีที่สร้างขึ้นเป็นสิ่งใหม่ ($\overline{X}$ = 4.10) และข้อ 3 ความแปลกใหม่เร้าความสนใจ ($\overline{X}$ = 4.15)

2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการทดลอง

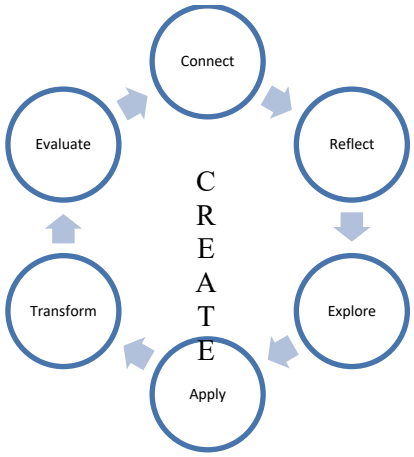
ผลการสนทนากลุ่มกับนักศึกษากลุ่มทดลอง 3 คน ภายหลังสิ้นสุดโปรแกรมฯ พบการเปลี่ยนแปลงใน 3 มิติที่สอดคล้องกับผลเชิงปริมาณ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงทางความคิด นักศึกษาเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของนวัตกรรมดนตรีและมีความกล้าคิดกล้านำเสนอแนวคิดใหม่มากขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งว่า “ตอนที่ได้โจทย์ให้ลองคิดปรับวิธีการสอนทฤษฎีดนตรี ก็คิดปรับจากการสอนแบบบรรยายมาใช้โปรแกรมสร้างมัลติมีเดีย หนูเลยเริ่มเข้าใจว่าการสร้างนวัตกรรมไม่ใช่เรื่องยาก” 2) การเปลี่ยนแปลงทางการกระทำ นักศึกษาสามารถนำแนวคิดไปสู่การลงมือปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและพัฒนานวัตกรรมร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น และ 3) การเปลี่ยนแปลงทางความรู้สึก เกิดแรงจูงใจในการสร้างนวัตกรรมและมีความเข้าใจความต้องการของผู้ใช้นวัตกรรมมากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ ซึ่งผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นร่วมกันสร้างขึ้น มีส่วนสำคัญที่ทำให้กล้าคิด กล้าทดลอง และไม่กลัวความล้มเหลว ผลเชิงคุณภาพดังกล่าวจึงสนับสนุนและอธิบายสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณที่พบในกลุ่มทดลองได้อย่างสอดคล้องกัน

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ระยะ

ระยะที่ 1 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน (CREATE Model) และแบบประเมินทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี 28 ข้อ

ระยะที่ 2 ผลการทดลองใช้รูปแบบกับกลุ่มตัวอย่าง 20 คน พบว่าคะแนนเฉลี่ยทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีทั้งในภาพรวมและรายองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หลังการทดลอง และคงระดับไว้ได้ในระยะติดตามผล 3 สัปดาห์ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มยืนยันว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากการได้ลงมือปฏิบัติจริง การได้รับข้อมูลสะท้อนกลับอย่างต่อเนื่อง และบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความปลอดภัยทางจิตใจ

ภาพที่ 1 CREATE Model การจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง

ตารางที่ 6 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองเพื่อส่งเสริมทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรี สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษา

ขั้น	กิจกรรมการเรียนรู้	ลักษณะตามแนวคิด Constructivism	องค์ประกอบที่พัฒนา
CONNECT เชื่อมโยงประสบการณ์และสร้างแรงบันดาลใจ	จุดประกายแรงบันดาลใจจากผลงานดนตรี	การเรียนรู้จากประสบการณ์ เดิม (Prior Knowledge) และบริบทจริง (Real-world context)	องค์ประกอบที่ 1: การคิดอย่างสร้างสรรค์ทางดนตรี
REFLECT การสะท้อนและแลกเปลี่ยน	วิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความเข้าใจเกี่ยวกับ นวัตกรรมดนตรี	การเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กับผู้อื่น Social Constructivism (Vygotsky) Critical Reflection	องค์ประกอบที่ 2: การทำงานร่วมกับบุคคลอื่นอย่างสร้างสรรค์
EXPLORE สำรวจแนวคิดและสร้างต้นแบบ	สำรวจแนวคิด สร้างโครงสร้างใหม่ทาง ความคิดและออกแบบนวัตกรรมดนตรี	การสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านการลงมือคิดและออกแบบ	องค์ประกอบที่ 1 การคิดอย่างสร้างสรรค์ทางดนตรี องค์ประกอบที่ 2 การทำงานร่วมกับบุคคลอื่นอย่างสร้างสรรค์
Applyทดลองใช้และปฏิบัติจริง	ทดลองใช้นวัตกรรมหรือกิจกรรมที่ออกแบบ	การเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ (Experiential Learning)	องค์ประกอบที่ 3: การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สำเร็จ
TRANSFORM พัฒนาและปรับปรุง	ปรับปรุงจากข้อเสนอแนะและพัฒนาผลงานให้สมบูรณ์	การเรียนรู้ที่เน้นการสะท้อนตนเอง (Reflective Practice)	องค์ประกอบที่ 3: การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สำเร็จ
EVALUATE ประเมินและสรุปผล	ประเมินผลนวัตกรรมและสะท้อนเรียนรู้	การประเมินด้วยตนเองและจากผู้อื่นเพื่อสร้าง การเรียนรู้ต่อเนื่อง	องค์ประกอบที่ 1 การคิดอย่างสร้างสรรค์ทางดนตรี องค์ประกอบที่ 2 การทำงานร่วมกับบุคคลอื่นอย่างสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่ 3: การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สำเร็จ

5. อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้พบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ CREATE Model ที่พัฒนาขึ้นบนฐานทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองของ Piaget (1972) และ Vygotsky (1978) ร่วมกับแนวคิดการค้นพบด้วยตนเอง (Discovery Learning) ของ Bruner (1966) และหลักการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful Learning) ของ Ausubel (1968) สะท้อนให้เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้เดิมกับบริบทจริง สะท้อนคิดร่วมกับผู้อื่นในเขตพัฒนาการใกล้เคียง (Zone of Proximal Development) และลงมือปฏิบัติซ้ำเป็นวงจร สอดคล้องกับวงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ 4 ขั้นตอนของ Kolb (1984) ทั้งขั้นการมีประสบการณ์ตรง การสะท้อนคิด การสร้างแนวคิดเชิงนามธรรม และการทดลองใช้ ผลการวิจัยยืนยันแนวคิดของ Sawyer (2012) ที่ว่าความคิดสร้างสรรค์มิได้เกิดจากการคิดโดยลำพัง หากแต่เกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง การที่รูปแบบดังกล่าวถูกพัฒนาขึ้นจากข้อค้นพบเชิงคุณภาพของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในบริบทจริงก่อนนำมาออกแบบเป็นกิจกรรม ยังช่วยให้รูปแบบมีความสอดคล้องกับบริบทเฉพาะของการผลิตครูดนตรี

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่าคะแนนทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรมดนตรีของนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังการทดลองและคงอยู่ในระยะติดตามผล 3 สัปดาห์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Amabile (1988) ที่เสนอว่าทักษะความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมสามารถพัฒนาได้ผ่านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อแรงจูงใจ ความรู้พื้นฐาน และกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ผลดังกล่าวยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ Robinson (2011) ที่ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นศักยภาพที่พัฒนาได้ในทุกคนหากได้รับการกระตุ้นอย่างเหมาะสม การที่คะแนนทั้งสามองค์ประกอบเพิ่มขึ้นในทิศทางเดียวกันและคงระดับในระยะติดตามผล อาจอธิบายได้ด้วยกลไกการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) ของ Bandura (1997) ซึ่งการที่นักศึกษาประสบความสำเร็จจากการลงมือปฏิบัติจริงซ้ำหลายครั้งภายในโปรแกรมฯ ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และตามทฤษฎีการกำหนดตนเอง (Self-Determination Theory) ของ Deci และ Ryan (2000) การได้รับอิสระในการเลือกออกแบบนวัตกรรมด้วยตนเองและได้รับการยอมรับจากผู้อื่น เป็นกลไกสำคัญที่กระตุ้นแรงจูงใจภายในให้นักศึกษาพัฒนาผลงานอย่างต่อเนื่อง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพยังสะท้อนบทบาทของ “พื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ” (Psychological Safety) ตามแนวคิดของ Edmondson (1999) ที่ช่วยให้นักศึกษากล้าคิด กล้าทดลอง และไม่กลัวความล้มเหลว ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในบริบทกลุ่ม และเมื่อพิจารณาว่านักศึกษาสามารถพัฒนาสิ่งใหม่จากการปรับปรุงนวัตกรรมเดิมให้เหมาะกับบริบท มิใช่จำกัดเฉพาะการสร้างสิ่งใหม่ทั้งหมด ก็สอดคล้องกับแนวคิด “ความคิดสร้างสรรค์เชิงปรับตัว” (Adaptive Creativity) ของ Craft (2005)

ความคงทนของผลลัพธ์ในระยะติดตามผลยังสามารถอธิบายได้ด้วยหลักการเสริมแรงซ้ำและการ

ประเมินผลอย่างต่อเนื่องของ Bloom (1984) เนื่องจากรูปแบบที่พัฒนาขึ้นให้นักศึกษาได้ทดลอง สะท้อนคิด และปรับปรุงผลงานซ้ำหลายรอบตลอดทั้ง 6 ขั้นตอน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Liu, Gong และ Zhang (2020) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้แบบเน้นการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ (Creative Design-Based Learning) ในบริบทดนตรีศึกษาช่วยให้ผู้เรียนคงความสามารถด้านนวัตกรรมไว้ได้แม้เวลาผ่านไปหลังการเรียนรู้ และสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Li Yan (2007) ที่ระบุว่าความคิดสร้างสรรค์เชิงออกแบบเกิดจากองค์ประกอบหลายด้านร่วมกัน ทั้งความรู้ ลักษณะบุคลิกภาพ แรงจูงใจ และบริบทแวดล้อม ไม่ใช่ความรู้เพียงอย่างเดียว เช่นเดียวกับผลการวิจัยของเนาวนิตย์ สงคราม (2556) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบสามารถเพิ่มคะแนนความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ การที่นักศึกษาได้ทำงานร่วมกับเพื่อนและอาจารย์ตลอดกระบวนการยังสอดคล้องกับแนวคิดชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Community of Practice) ของ Lave และ Wenger (1991) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ดีที่สุดเมื่อผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแห่งการเรียนรู้และเรียนรู้ผ่านการทำงานร่วมกันในสถานการณ์จริง โดยรวมแล้ว ผลการวิจัยนี้ตอกย้ำเป้าหมายการศึกษาด้านดนตรีในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นทั้ง ผู้สร้างความรู้ และ ผู้สร้างนวัตกรรม มากกว่าเป็นเพียงผู้รับความรู้ฝ่ายเดียว (Trilling & Fadel, 2009)

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

6.1.1 สำหรับผู้สอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการศึกษา ควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทาง CREATE Model โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การสร้างแรงบันดาลใจ การสะท้อนคิดร่วมกับผู้อื่น การสร้างต้นแบบ การทดลองใช้จริง ไปจนถึงการปรับปรุงและประเมินผล และควรสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ ในชั้นเรียนเพื่อให้ผู้เรียนกล้าคิดและกล้าทดลองโดยไม่กลัวความล้มเหลว

6.1.2 สำหรับสถาบันการศึกษา ควรสนับสนุนทรัพยากรและพื้นที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เช่น ห้องปฏิบัติการดนตรี พื้นที่แลกเปลี่ยนความคิด และเวทีนำเสนอผลงานนวัตกรรมของนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจภายในและความคงทนของทักษะที่พัฒนาขึ้น

6.1.3 สำหรับหน่วยงานพัฒนาหลักสูตร อาจพิจารณาบรรจุรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนนี้ไว้ในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนวัตกรรมการศึกษาของหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีศึกษา และสาขาศิลปะการแสดงอื่น ๆ ในสังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ข้อจำกัดของการวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก (n = 20) ในบริบทของสถาบันการศึกษาแห่งเดียว โดยใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลองแบบกลุ่มเดียว (One-Group Pretest-Posttest with Follow-up Design)

ซึ่งไม่มีกลุ่มควบคุมสำหรับเปรียบเทียบ และระยะเวลาการทดลอง 12 ชั่วโมง อาจยังไม่เพียงพอต่อการสังเกตผลกระทบเชิงลึกในระยะยาว ผลการวิจัยจึงควรตีความและอ้างอิงในขอบเขตของบริบทที่ศึกษาเป็นสำคัญ

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

6.2.1 ควรออกแบบการวิจัยให้มีกลุ่มควบคุม เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของรูปแบบกับการจัดการเรียนการสอนตามปกติอย่างเป็นระบบ และขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมหลายสถาบันเพื่อเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลลัพธ์ในวงกว้าง

6.2.2 ควรศึกษาผลของรูปแบบการเรียนรู้ในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น เช่น ตลอดหนึ่งภาคการศึกษา เพื่อวัดความคงทนของทักษะในระยะยาว และอาจเปรียบเทียบกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้อื่น เช่น การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning)

6.2.3 การวิจัยในอนาคตอาจนำเครื่องมือทางจิตวิทยา เช่น แบบวัดแรงจูงใจภายใน หรือการวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Analysis) มาใช้ร่วมกัน เพื่อเข้าใจประสบการณ์เชิงลึกของผู้เรียนตลอดกระบวนการสร้างนวัตกรรมดนตรีมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, & สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. (2559). *พิมพ์เขียว Thailand 4.0: โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน.*

เนาวนิตย์ สงคราม. (2556). *การสร้างนวัตกรรม: เปลี่ยนผู้เรียนให้เป็นผู้สร้างนวัตกรรม.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชัย วงษ์ใหญ่, & มารุต พัฒผล. (2562). *การพัฒนาทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรม.* ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.

วิชัย วงษ์ใหญ่, & มารุต พัฒผล. (2563). *การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์.* จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี. (2562). *หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีศึกษา (4 ปี) หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2562.* สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* สำนักนายกรัฐมนตรี.

Amabile, T. M. (1988). A model of creativity and innovation in organizations. *Research in Organizational Behavior, 10*, 123–167.

Ausubel, D. P. (1968). *Educational psychology: A cognitive view.* Holt, Rinehart & Winston.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control.* W. H. Freeman.

Bloom, B. S. (Ed.). (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain.* Longmans, Green.

Bruner, J. S. (1966). *Toward a theory of instruction.* Harvard University Press.

Craft, A. (2005). *Creativity in schools: Tensions and dilemmas.* Routledge.

Creswell, J. W. (2015). *A concise introduction to mixed methods research.* SAGE Publications.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). SAGE Publications.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

Edmondson, A. (1999). Psychological safety and learning behavior in work teams. *Administrative Science Quarterly, 44*(2), 350–383. https://doi.org/10.2307/2666999

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* Prentice-Hall.

Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation.* Cambridge University Press.

Li, Y. (2007). Design creativity in product innovation. *The International Journal of Advanced Manufacturing Technology, 33*, 213–222.

Liu, Y., Gong, S., & Zhang, L. (2020). Creative learning and motivation in music education: An experimental study. *Journal of Music Education Research, 37*(4), 512–530.

Piaget, J., & Inhelder, B. (1969). *The psychology of the child* (H. Weaver, Trans.). Basic Books.

Robinson, K. (2011). *Out of our minds: Learning to be creative.* Capstone.

Sawyer, R. K. (2012). *Explaining creativity: The science of human innovation* (2nd ed.). Oxford University Press.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times.* Jossey-Bass.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Harvard University Press.

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ โพชฌงค์: สวดก็ได้ แต่ถ้าใช้ จะยิ่งดี

In This COVID-19 Situation, Bodhipakkha: You Can Chant, but If You Use It, It Is Even Better

พระณัฏฐ์ธนชัย กลฺยาณธมฺโม (จันดาผล), พระครูใบฎีกา เวียง กิตฺติวณฺโณ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Phra Nattanachai Kanyanadhammo (Chandaphol), Phrakhru Baitikawieng Kittiwanno
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surin Campus, Thailand
E-mail: nuttanachai1985@gmail.com

ผู้แต่ง : สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต)
สำนักพิมพ์ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด
ปีที่พิมพ์ : 2563
จำนวนหน้า : ความหนา 50 หน้า จำนวน 3 บท
ISBN : 978-616-568-640-2

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ โพชฌงค์: สวดก็ได้ แต่ถ้าใช้ จะยิ่งดี” เขียนโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต) พิมพ์เมื่อปี 2563 จำนวนหน้า 50 หน้า เป็นหนังสือกล่าวถึงเรื่องจิตใจว่า นิมนต์พระให้มาสวดโพชฌงค์อะไรกัน แก้โรคได้อย่างไร เพื่อจะได้อธิบายทำความเข้าใจในขั้นต้นนี้ ควรเข้าใจกันโดยมองไว้ก่อนว่า ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของความปรารถนาดี ที่อยากให้ทุกคน ให้ทั้งสังคมนี้ ผ่านพ้นสถานการณ์ที่ถือว่าเลวร้ายอันนี้ ไปได้ด้วยดี

แรงบันดาลใจของผู้วิจารณ์ในการเลือกหนังสือเล่มนี้มาวิจารณ์ คือ ในยุคของการแพร่เชื้อของ โควิด-19 ทำให้สังคมไทยมีปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง ด้านการปกครอง ด้านสาธารณสุข และด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้ประชาชนมีความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ ความเป็นอยู่ อาหาร และยารักษาโรค สิ่งที่จะช่วยให้จิตใจผ่านพ้นวิกฤตนี้ไปได้ คือ การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตให้เกิดประโยชน์สุขสืบไป

เหตุผลที่เลือกวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ เพราะว่า ผู้เขียนเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในทางสงฆ์และทางวิชาการ ศาสตราจารย์พิเศษ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ราชบัณฑิต หรือที่รู้จักในนามปากกา “ป.อ.ปยุตฺโต” เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ฝ่ายมหานิกาย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งทางพระสังฆาธิการเป็นเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม,ที่ปรึกษามหาเถรสมาคม เป็นพระภิกษุชาวไทย ผู้ได้รับสมัญญาว่า “พระผู้ทำสงฆ์ให้งาม” และ “ตู้พระไตรปิฎกเคลื่อนที่” เป็นพระภิกษุชาวไทยที่ได้รับถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากสถาบันต่าง ๆ มากที่สุดในปัจจุบัน เป็นชาวไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากยูเนสโก (UNESCO Prize for Peace Education) และได้รับถวายวุฒิฐานะจากสถาบันนวนาลันทา ประเทศอินเดีย ให้เป็น “ตรีปิฎกาจารย์” คือ ผู้รู้แตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นรูปที่ 2 ของโลก นับจากพระภิกษุเสวียนจั้ง (พระถังซัมจั๋ง) ประเทศจีน เป็นนักวิชาการ นักเขียนผลงานทางพระพุทธศาสนารุ่นใหม่ มีผลงานเขียน เช่น พุทธธรรม พจนานุกรมพุทธศาสน์ กาลานุกรม จาริกบุญ-จารึกธรรม จารึกอโศก ธรรมนูญชีวิต คู่มือชีวิต ฯลฯ เป็นสามเณรเปรียญธรรม 9 ประโยค รูปที่ 4 ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นรูปที่ 2 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และเป็นสมเด็จพระราชาคณะรูปแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ ยังมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์พิเศษ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และเป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์อีกด้วย ปัจจุบันพำนักอยู่ ณ ที่พักสงฆ์ในชนบท อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อฟื้นฟูสุขภาพร่างกาย ปฏิบัติธรรม และเขียนหนังสือ

ภาพรวมของหนังสือเล่มนี้ โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 บท คือ บทที่ 1 ขั้นขั้นศรัทธา: ให้สังคมสามัคคี คนมีกำลังใจ บทที่ 2 ขั้นปัญญา: รู้เข้าใจ ใช้โพชฌงค์ และ บทที่ 3 ปฏิบัติการ: โพชฌงค์ ในชีวิตและกิจการ

2. เนื้อหา

สาระสำคัญของเนื้อหาที่พบในหนังสือเล่มนี้ แบ่งตามเนื้อหาสาระเป็นส่วน ๆ ซึ่งแยกออกเป็น 3 บท ดังนี้

บทที่ 1 ขั้นศรัทธา: ให้สังคมสามัคคี คนมีกำลังใจ

คำว่า “ปริตร” นี้ มักอ่านออกเสียงว่า “ปะ-ริด” แต่ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน อ่านว่า “ปะ-หริด” แปลว่า เป็นเครื่องคุ้มครองป้องกัน จัดประมวลมาตั้งแบบแผน เป็นชุดเล็กมี 7 เรียกว่า “เจ็ดตำนาน” และชุดใหญ่มี 12 เรียกว่า “สิบสองตำนาน” ความเป็นมาของปริตร กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในดินแดนที่เรียกว่า “ชมพูทวีป” ถือว่า พราหมณ์และฤษีดาบส เป็นบุคคลชั้นสูง เป็นคนศักดิ์สิทธิ์ มักมีฤทธิ์มีอำนาจพิเศษ มีมนต์ขลัง รู้มนตร์ในคัมภีร์อาถรรพเวท เมื่อโกรธหรือจะลงโทษใคร ก็ร่ายมนต์ด้วยฤทธิ์เดชของตน หรืออ้างอำนาจของเทพเจ้า สาปแช่งให้เป็นไปต่างๆ ตามใจปรารถนา เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ได้สอนให้คนมีเมตตาการุณย์ ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้าย ไม่ทำการรุนแรง จึงไม่มีการใช้มนต์/มนตร์ นี่คือสภาพที่ทำให้เกิดมีปริตร (บาลี: ปริตฺต) ขึ้นมาปิดช่องว่าง หรือเป็นทางเบี่ยงเชื่อมต่อเข้าสู่พระพุทธศาสนา

ปริตร แปลว่าเครื่องรักษาคุ้มครองป้องกัน ก็เป็นบทสวด แต่ไม่มีเรื่องของการสาปแช่งทำร้ายใช้โลภะโทสะอย่างมนต์ของพราหมณ์ของฤษี ปริตรนั้นเน้นเมตตานำหน้าหรือเป็นตัวยืน ตั้งแต่จะเริ่มสวด ก็ให้ตั้งจิตเมตตาขึ้นมาก่อน และปริตรหลายบทก็มีเนื้อความที่เป็นการแสดงเมตตา คือปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ ต่อทุกคน แม้ต่อคนที่คิดร้ายหรือตั้งตัวเป็นศัตรู ทีนี้ สำหรับคนที่สวดโดยไม่รู้เข้าใจความหมาย อย่างในเมืองไทย คนทั่วไปไม่รู้ภาษาบาลี ก็สวดด้วยศรัทธา แม้จะไม่รู้เข้าใจเนื้อความ ก็ได้ผลในแง่ที่ทำให้ใจสงบ ใจมาอยู่กับตัว คือตั้งสติได้ แล้วก็มีกำลังใจ มั่นใจ ถ้าชุมนุมสวดมนต์ ในเชิงเทียบเคียงของพราหมณ์ นี่เป็น “พุทธมนต์” และเรียกมนต์พราหมณ์ว่า “เวทมนตร์”

โพชฌงค์ หลักธรรมใหญ่ ใช้สวดมนต์ก็ได้ เพื่อปูพื้นใจที่ดี

ในบรรดาปริตรเหล่านั้น ก็มีปริตรหนึ่ง ชื่อว่า “โพชฌังคปริตร” เป็นธรรมหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเป็นหลักไว้ มีความสมบูรณ์ในตัวของหลักนี้เอง แปลว่า ธรรมที่เป็นองค์ของการตรัสรู้ มี 7 ข้อ เรียกชื่อเต็มว่า “โพชฌงค์ 7” เมื่อปฏิบัติครบ 7 องค์นี้ ก็จะทำให้เกิดความตื่นรู้ ไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดถึงการตรัสรู้ หลักธรรมโพชฌงค์ 7 ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ เอามาสวดเป็นปริตร จะคุ้มครองป้องกันให้พ้นภัยอันตรายได้ โดยเฉพาะในแง่ของโรคภัยไข้เจ็บ ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น

มีเรื่องในพระไตรปิฎกเล่าไว้ว่า คราวหนึ่ง พระมหากัสสปเถระ ซึ่งเป็นพระมหาสาวกสำคัญมากองค์หนึ่ง ได้อาพาธ ถึงขั้นป่วยหนัก ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปทรงเยี่ยมพระมหากัสสปะ พระองค์ตรัสถามอาการอาพาธของท่าน และในการสนทนา ก็ทรงยกเรื่องโพชฌงค์ขึ้นมา แล้วตรัสบรรยายอธิบาย เป็นส่วนเสริมการเยี่ยมเยียนสนทนา ที่จริง โพชฌงค์ก็เป็นธรรมที่พระมหากัสสปะรู้เข้าใจและได้ปฏิบัติมาสำเร็จผลจนบรรลุจุดหมายแล้ว แต่พระพุทธเจ้ามาตรัสอธิบาย เป็นการแสดงธรรมทบทวนและย้ำความสำคัญ ไม่ทราบว่ายาวนานเท่าไร ปรากฏว่า เมื่อตรัสจบลง พระมหากัสสปะชื่นชมยินดี มีความสุขใจมาก พูดอย่างภาษาชาวบ้านว่ามีกำลังใจแรงขึ้นมา เช่นว่า มีปีติ มีความซึ้งใจ จนทำให้ท่านหายอาพาธ

อีกคราวหนึ่ง พระมหาโมคคัลลานะ ซึ่งก็เป็นพระสาวกที่สำคัญมาก เป็นอัครสาวกองค์ที่สอง ได้

อาพาธลง พระพุทธเจ้าก็ได้เสด็จไปทรงเยี่ยมและทักทายปราศรัย แล้วตอนหนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบรรยายเรื่องโพชฌงค์ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่พระมหาโมคคัลลานะท่านทราบดีอยู่ ทำนองว่าให้ท่านฟังสิ่งที่ท่านรู้เข้าใจได้ประสบมาเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านได้เจริญในธรรม จนได้บรรลุมรรค ผล นิพพานมาแล้ว เท่ากับได้ทบทวนประสบการณ์ทางจิตใจและทางปัญญาที่ท่านได้ผ่านการปฏิบัติมาแล้ว ได้ฟื้นภาวะจิตที่ดีงาม มีปีติ มีความสุขเป็นต้นนั้นขึ้นมา เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสจบแล้ว พระมหาโมคคัลลานะก็ชื่นชมยินดี และในขณะที่จิตใจของท่านมีกำลังแข็งแรงขึ้นมา ท่านก็หายจากอาพาธนั้น

คราวหนึ่ง พระพุทธเจ้าเองประชวร ตอนนั้นพระมหาจุนทะซึ่งเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง ได้มาเป็นผู้อุปัฏฐาก คอยเฝ้าดูแลอยู่ ในวาระหนึ่ง ท่านเข้ามาดูว่าอาการอาพาธของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างไรบ้าง พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระมหาจุนทะว่า นี่เธอ.. เอาโพชฌงค์มาพูดอธิบายซิ ที่จริง โพชฌงค์นั้น พระพุทธเจ้าทรงทราบดี เพราะพระองค์ได้ตรัสแสดงไว้เอง แต่คราวนี้พระองค์จะทรงฟัง จึงตรัสให้พระมหาจุนทะกล่าวตามความรู้ความสามารถของท่าน พระมหาจุนทะก็กล่าวอธิบายแสดงโพชฌงค์ไปตามลำดับจนกระทั่งจบ พอจบลงพระพุทธเจ้าทรงพอพระทัย ก็ทรงหายอาพาธ นี้คือเรื่องราวความเป็นมา ที่พระโบราณาจารย์ยกเป็นข้อปรารภในการพิจารณานำเอาโพชฌงค์มาจัดเป็นปริตรบทหนึ่ง และได้เรียบเรียงบทสวดที่เรียกว่าโพชฌังคปริตรขึ้นมา ซึ่งนิยมสวดให้คนเจ็บไข้ฟัง เพื่อช่วยให้หายจากโรค

สามัคคี มีกำลังใจ ตั้งสติได้ ใช้ปัญญา ฝ่าวิกฤติพ้นไป

เมื่อเรามีโพชฌงค์เป็นหลักปฏิบัติธรรม ที่เป็นองค์ของโพธิและปริตร ที่ใช้สวดเป็นพุทธมนต์ จะมองโพชฌงค์ได้ใน 2 ระดับ คือ

1. ระดับศรัทธา การเอาโพชฌงค์มาสวดเป็นปริตรนี่ เห็นได้ว่าเป็นการใช้ประโยชน์ในระดับศรัทธา คือมุ่งไปทางด้านจิตใจ ศรัทธาทำให้คนมีใจสดชื่น ร่าเริง แจ่มใส มีกำลังใจเข้มแข็ง ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะช่วยให้เป็นอยู่ดำเนินชีวิตได้ดี กำลังใจที่เข้มแข็งนั้นทำให้กายแข็งแรงได้ด้วย จึงเป็นส่วนช่วยให้หายโรคหายภัยได้ ตรงข้ามกับคนหมดกำลังใจ ที่ทรุดลงให้เห็นได้ชัดๆ

2. ระดับปัญญา เป็นเรื่องของการรู้เข้าใจโพชฌงค์ที่เป็นหลักธรรมแล้วนำมาใช้มาปฏิบัติให้ก้าวไปจนได้บรรลุผลที่เป็นจุดหมายของการปฏิบัติโพชฌงค์นั้น คือ การตรัสรู้ เริ่มตั้งแต่รู้เข้าใจตัวหลักธรรมโพชฌงค์ 7 แต่ละข้อแต่ละองค์ว่า คืออะไร เป็นอย่างไร มีความหมายอย่างไร สัมพันธ์กันอย่างไร เอามาใช้มาปฏิบัติอย่างไร เป็นต้น

เรานี้ก็มีเรี่ยวแรงสู้ปัญหา มีปัญญาดับทุกข์ได้

ในสถานการณ์ร้ายแรง อย่ามัวจมอยู่กับความทุกข์และความคิดฟุ้งซ่าน เพราะนั่นคือการทำร้ายใจตัวเองก่อนที่ภัยจะมาถึงตัว เราต้องเปลี่ยนจากการเป็น "ผู้ถูกกระทำ" โดยสถานการณ์ มาเป็น "ผู้กระทำ" ที่พร้อมจะลุกขึ้นแก้ปัญหา จุดเริ่มต้นคือการตั้งสติให้มั่นคง เมื่อมีสติแล้ว ปัญญาก็จะตามมา ช่วยให้เราคิดหาทางออกได้ การสวดมนต์อย่างถูกวิธีเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยให้จิตใจสงบ มีสมาธิ และเป็นฐานให้สติทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การสวดมนต์ยังช่วยสร้างความสามัคคีทางใจ ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือกันในทางปฏิบัติ เพราะกำลังใจที่แท้จริงจะถูกพิสูจน์ในยามมีภัย ผู้ที่เข้มแข็งคือผู้ที่เมื่อสำเร็จไม่เหลิง และเมื่อสูญเสียก็ไม่หมดกำลังใจ ดังนั้น จงใช้การสวดมนต์เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสติและกำลังใจ เพื่อใช้ปัญญานำพาตนเองและ

สังคมให้ผ่านพ้นวิกฤตไปได้ด้วยดี

บทที่ 2 ขั้นปัญญา: รู้เข้าใจ ใช้โพชฌงค์ โพชฌงค์นี้ คือที่ สติ กับ ปัญญา มาทำหน้าที่เต็มตัว

ในขั้นที่สองของการปฏิบัติ คือ ระดับปัญญา เราจะได้เรียนรู้หลักธรรมสำคัญที่เรียกว่า "โพชฌงค์" ซึ่งมีความหมายว่า ธรรมะอันเป็นองค์ประกอบของการตรัสรู้ ชื่อ "โพชฌงค์" นี้มาจากการผสมคำในภาษาบาลี คือ คำว่า "โพธิ" ที่แปลว่า การตรัสรู้ รวมกับคำว่า "อังคะ" ที่แปลว่า องค์ประกอบ

หลักธรรมชุดนี้มีทั้งหมด 7 ข้อ แต่ละข้อเปรียบเสมือนชิ้นส่วนสำคัญ ที่จะต้องมาประชุมรวมกันอย่างครบถ้วนและทำงานสอดคล้องกัน สภาวะที่ธรรมะทั้ง 7 ทำงานพร้อมเพรียงกันนี้ มีชื่อเรียกพิเศษว่า "ธรรมสามัคคี" เปรียบได้กับระบบองค์รวมที่สมบูรณ์ เมื่อใดที่องค์ประกอบทั้ง 7 เกิดขึ้นพร้อมกัน ก็จะนำไปสู่การตรัสรู้ หรือ "การตื่นรู้" สำหรับผู้เริ่มต้น

1. สติ (ความระลึกได้) คือ ธรรมะข้อแรกและเป็นตัวตั้งต้นที่สำคัญที่สุด หากขาดสติ การปฏิบัติอื่นๆ ก็ไม่สามารถเริ่มต้นได้ ลักษณะสำคัญของสติ ได้แก่ ตื่นตัว คือ ความทันต่อเหตุการณ์และพร้อมที่จะลงมือทำ ตรงข้ามกับความ "ตื่นตูม" ซึ่งเป็นการเสียสติเพราะความตื่นตระหนก ตั้งหลักได้ คือ ผู้มีสติจะมีความมั่นคง ไม่หวั่นไหว สามารถควบคุมตนเองได้ ใจอยู่กับตัว คือ มีสมาธิ ไม่ใจลอย ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ประมาท คือ มีความระมัดระวังอยู่เสมอ เหมือนยามที่คอยเฝ้าดู คัดกรองสิ่งดีและป้องกันสิ่งร้าย หน้าที่หลักของสติเปรียบเสมือน "มือ" ที่คอยหยิบจับเรื่องราวต่างๆ มาตั้งไว้อย่างมั่นคง เพื่อให้ปัญญาซึ่งเปรียบเสมือน "ตา" ได้ตรวจสอบพิจารณาอย่างชัดเจน

2. ธัมมวิจัย (ปัญญาที่ทำงานต่อจากสติ) คือ การวิจัยธรรม หรือการวิเคราะห์สืบค้น เมื่อสติได้นำเสนอเรื่องราวขึ้นมา ปัญญาในขั้นนี้จะทำหน้าที่ เฟ้นหา คือ เลือกคัด แยกแยะ และตรวจสอบข้อมูล สืบค้น คือ สาวลึกไปถึงเหตุและปัจจัย เพื่อให้เข้าใจความจริงของสิ่งนั้นๆ กระบวนการธัมมวิจัยนี้ จะช่วยให้เรามองเห็นช่องทางและวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อแก้ไขปัญหาและนำเราไปสู่จุดหมายได้สำเร็จลุล่วง

3. วิริยะ (ความเพียร) คือ กำลังใจที่แกล้วกล้าและความพากเพียร ทำหน้าที่เป็นพลังขับเคลื่อนให้ปัญญา (ธัมมวิจัย) สามารถเดินหน้าพิจารณาและคิดค้นสืบสวนเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก

4. ปีติ (ความอิ่มใจ) คือ เมื่อการทำงานของ สติ ปัญญา และความเพียร ประสานกันอย่างลงตัว ความก้าวหน้าในการปฏิบัติจะทำให้เกิดความอิ่มใจ ปลื้มใจ และสมใจขึ้นมา ปีติจะช่วยเสริมกำลังให้ความเพียรเดินหน้าได้เต็มที่ และนำไปสู่ความรู้สึกผ่อนคลายในลำดับถัดไป

5. ปัสสัทธิ (ความผ่อนคลาย) คือ เป็นผลที่ตามมาจากปีติ เมื่อใจอิ่มเอิบแล้ว ร่างกายและจิตใจก็จะเข้าสู่สภาวะผ่อนคลาย สงบ และรื่นสบาย ปราศจากความเครียดและความกดดัน สภาวะนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของสุขภาพจิตที่ดี และเป็นประตูสู่การเกิดสมาธิ

6. สมาธิ (ความตั้งมั่น) คือ เมื่อจิตใจผ่อนคลายและเป็นสุข จิตจะนิ่งและตั้งมั่นแน่วแน่กับสิ่งที่กำลังพิจารณาได้โดยง่าย ในภาวะนี้ ปัญญาจะทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพยิ่งกว่าตอนใช้สติเพียงอย่างเดียว เปรียบเหมือนวัวพยศที่เคยต้องใช้เชือก (สติ) ผูกไว้ ได้สงบนิ่งลงแล้ว เชือกจึงไม่จำเป็นต้องทำงานอีกต่อไป

7. อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือ องค์ประกอบสุดท้ายที่เกิดขึ้นเมื่อจิตเป็นสมาธิอย่างสมบูรณ์ เป็น

ภาวะที่จิตนิ่งสนิท ตั้งตรง และเป็นกลางอย่างสมดุล ไม่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง ดั่งที่พระพุทธเจ้าทีปังกรตรัสเปรียบไว้ว่า "เป็นดังตุลา" คือเหมือนตาชั่งที่เที่ยงตรงและหนักแน่นมั่นคง

ใจสมดุล งานสมบูรณ์

โพชฌงค์ 7 คือองค์ธรรมแห่งการตื่นรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาจิตที่นำไปสู่ปัญญา ตรัสรู้ และความสมบูรณ์ในการทำงานทุกด้าน สติเป็นตัวตั้งต้น สติทำหน้าที่ “จับงาน” และตั้งหลัก แต่หากจิตไม่สมดุล การตั้งหลักก็ยังไม่สมบูรณ์ เหมือนตั้งหลักบนพื้นกระดานเอียง ธัมมวิจัย (ปัญญา) เป็นตัวทำงานหลัก ปัญญานี้เมื่อพัฒนาสมบูรณ์ก็จะกลายเป็นโพธิญาณ นำไปสู่การตรัสรู้ แต่ปัญญาจะเห็นตรงจริงได้ก็ต่อเมื่อมีจิตอุเบกขารองรับ วิริยะเป็นพลังขับเคลื่อน เป็นแรงออกกำลังให้ปัญญาทำงาน เดินหน้าพัฒนาไปสู่ความสำเร็จ ปีติ–ปัสสัทธิ–สมาธิ เป็นฐานสนับสนุน จิตที่มีปีติยินดี ปัสสัทธิผ่อนคลาย จะตั้งมั่นเป็นสมาธิ และพร้อมเข้าสู่ภาวะดุลยภาพของอุเบกขา อุเบกขาเป็นตัวคุมท้าย ทำให้จิตอยู่ในสมดุล เห็นตรงตามจริง ปัญญาจึงเที่ยงตรง ไม่ผิดพลาด งานทั้งหลายจึงสมบูรณ์ การใช้ประโยชน์ในชีวิตและสังคม ผู้ที่มีโพชฌงค์ 7 ใจไร้โรค มีสุขภาพจิตสมบูรณ์ ทำงานได้ผลดีนำมาใช้ได้ทั้งในระดับศรัทธา (สวดโพชฌงค์เป็นปริตร ทำให้ใจสงบ ผ่องใส สามัคคี) และระดับปัญญา (ใช้ในการแก้ปัญหาอย่างถูกตรง เช่น การวิจัย การแก้โควิด-19) เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งด้านวัตถุ (อามิสไพบูลย์) และด้านธรรม (ธรรมไพบูลย์) โพชฌงค์ 7 คือองค์ธรรมแห่งการตื่นรู้ ที่เมื่อครบถ้วน จิตใจย่อมสมบูรณ์ ไร้โรค ปัญญาทำงานได้ตรงจริง และงานทั้งหลายก็สำเร็จผลอย่างสมบูรณ์ ทั้งในมิติส่วนตัวและสังคม

บทที่ 3 ปฏิบัติการ: โพชฌงค์ ในชีวิตและกิจการ ถ้าเลือกที่ไม่ได้ ก็ทำที่นั่นให้มันดี

การนำ โพชฌงค์ 7 มาปฏิบัติในชีวิตจริง เช่น ช่วงโควิดที่ต้องทำงานที่บ้านนั้น เริ่มจาก สติ ที่ช่วยให้รู้ปัญหาและมองกว้างออกไปเห็นความทุกข์ของคนอื่น จากนั้นใช้ ธัมมวิจัย พิจารณาหาทางแก้ไข ทั้งงานส่วนตัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว แล้วอาศัย สากัจฉา คือการพูดคุยปรึกษาหารือเพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้อง (สัมมาทิฏฐิ) เมื่อได้แนวทางแล้วก็ลงมือทำด้วย วิริยะ เกิด ปีติ ความอิ่มใจ นำไปสู่ความ ปัสสัทธิ คือความสงบผ่อนคลาย จนกระทั่งการทำงานและการอยู่ร่วมกันสำเร็จด้วยดี ซึ่งกระบวนการนี้แสดงให้เห็นการทำงานของโพชฌงค์ครบทั้ง 7 อย่างประสานสัมพันธ์กัน

คนสู้ปัญหา พัฒนาได้แน่

สถานการณ์โควิด-19 ทำให้หลายคนอึดอัด กลุ้มใจ เพราะถูกจำกัดเสรีภาพ ต้องอยู่บ้าน ไม่ได้ทำกิจกรรมตามเคย หากขาดสติจะยิ่งทุกข์ใจ แต่ถ้ามี สติ จะเห็นว่านี่ไม่ใช่ปัญหาใหญ่ เพียงแค่เป็นเวลาที่ต้องปรับตัว ใช้ ปัญญา พลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส เช่น ใช้เวลาเรียนรู้ ค้นคว้า พัฒนาตนเอง บางคนถึงขั้นเปลี่ยนชีวิตกลายเป็นผู้ประสบความสำเร็จได้จริง ดังนั้น ทุกข์อาจกลายเป็นต้นทางแห่งความสุข หากเรามีสติ ปัญญา และความเพียร (วิริยะ) ตามกระบวนของ โพชฌงค์ ก็จะเปลี่ยนสถานการณ์ร้ายให้กลายเป็นโอกาสดี พัฒนาชีวิตให้ก้าวหน้าได้

คนไทยมีคุณภาพแค่ไหน พิสูจน์ได้ด้วยโควิด-19

เวลานี้ ทุกคน อย่าไปคิดแค่ใกล้ๆ ไม่ใช่แค่พวกเราในถิ่นนี้บ้านนี้ แต่ทั้งประเทศไทย และไม่ใช่แค่ประเทศไทย แต่กว้างออกไปทั้งโลก กำลังเจอวิกฤติการณ์โรคโควิด-19 แพร่ระบาดไปทั่วหมด เป็น “สงครามโรค” เราเคยเจอ “สงครามโลก” ตอนนี้มาเจอ “สงครามโรค” และในวงการระหว่างประเทศ ก็มองเห็นกันว่า “สงครามโรคโควิด-19” คราวนี้ มีความร้ายแรงแทบจะไม่แพ้สงครามโลก เมื่อเจอสงครามโรค ที่เราต้องมาอยู่ในวิกฤตการณ์โรคโควิด-19 นี้ มันก็เป็นเรื่องที่จะต้องมาคิดพิจารณาแก้ไขให้จบสิ้นไป การจัดการกับสถานการณ์ครั้งใหญ่นี้ ก็อย่างที่บอกเมื่อกี้ว่า ต้องมีสติกับปัญญามาตั้งหลักและส่องทางให้ พอสติมาเริ่มต้นให้ปัญญาคิดพิจารณาหาทางออกสู่ปฏิบัติการ กระบวนการแก้ปัญหาก็เดินหน้าไปได้ ทีนี้ เหตุการณ์นี้เป็นไปในวงกว้างใหญ่ทั่วโลก ผู้คนล้มตายมากมาย เกิดความสูญเสียตั้งแต่ด้านเศรษฐกิจ ไปจนถึงจิตใจ เหลือหลายแทบจะประมาณมิได้ เมื่อเป็นเหตุการณ์ใหญ่ขนาดนี้จะให้เป็นเรื่องที่พระเรียกว่าโมฆะ ที่ผ่านไปอย่างเปล่าประโยชน์ เสียได้กระไร ก็ต้องใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ให้มันผ่านไปเปล่า ประโยชน์อะไรบ้าง ที่ควรจะได้ จากสถานการณ์โรคโควิด-19 นี้ ปัญญาที่เป็นธัมมวิจัยก็บอกให้ว่า มองสืบทอดจากอดีต มันเป็นบททดสอบ มองปัญหาในปัจจุบัน มันเป็นแบบฝึกหัด มองเล็งผลในอนาคต มันเป็นบทเรียน

ข้อที่ 1 มองสืบทอดจากอดีต เป็นการมองย้อนอดีต คือดูสภาพปัจจุบันที่เป็นผลสืบทอดมาจากอดีต วิกฤตการณ์นี้เป็นบททดสอบว่าคนในสังคมนั้นๆ มีสภาพเป็นอย่างไร มีคุณภาพแค่ไหน คือเป็นบททดสอบเชิงอดีต โดยย้อนไปมองจากอดีตสืบมาว่า คนพวกนั้นๆ ในถิ่นต่างๆ ในสังคมต่างๆ ว่า เท่าที่ได้พัฒนาจากอดีตมาถึงบัดนี้ มีสภาพเป็นอย่างไร มีคุณภาพแค่ไหน ตั้งแต่ด้านจิตใจว่า เข้มแข็ง มั่นคง สามัคคี มีวินัย มีน้ำใจ ใช้ปัญญา ฯลฯ หรือไม่ แค่ไหน พอให้ได้เห็นกัน ในแง่ที่เป็นบททดสอบนี้ เวลานี้ก็ได้มีสถานการณ์จริงเกิดขึ้นแล้ว คือวิกฤตการณ์โควิด-19 ที่รู้กันและพูดกันอยู่นี้ น่าพูดถึงข้อสังเกตเกี่ยวกับคนไทยและสังคมไทยไว้นิดหน่อย คือ ในสถานการณ์นี้ เรามามองดูคนไทย ว่าเท่าที่ได้พัฒนามาถึงบัดนี้ มีสภาพเป็นอย่างไร มีคุณภาพแค่ไหน เอาแค่เป็นตัวอย่าง คนไทยนี้มีชื่อเสียงที่รู้กันดีเป็นที่กล่าวขานไปกว้างไกล ดังที่ได้ยินว่า พวกนักทัศนาจร คนต่างประเทศ เมื่อมาเที่ยวประเทศไทย พากันประทับใจในเรื่องที่คนไทยยิ้มแย้มแจ่มใสมีน้ำใจ ต้อนรับโอภาปราศรัยเป็นอย่างดี และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล คุณสมบัติเหล่านี้เป็นเสน่ห์ของคนไทย ที่ดึงดูดใจคนเมืองอื่น ให้อยากมาเที่ยวเมืองไทย

มาถึงตรงนี้ ก็เลยจะพูดถึงหลักโพชฌงค์ ที่น่านำมาปฏิบัติ สำหรับบุคลากรทางการแพทย์ โดยเฉพาะคุณหมอและพยาบาลทั้งหลายนั้น เมื่อทำงานกับคนเจ็บไข้ ต่อหน้าโรคร้ายที่น่ากลัวว่าจะติดต่อกัน อีกทั้งฉุกเฉินบ้าง แทบจะชุลมุนบ้าง ก็แน่นอนว่าต้องมีสติตื่นพร้อม ที่จะทำงานได้อย่างมั่นใจ ทำการได้ฉับไวทันการ โดยไม่พลั้งเผลอไม่ผิดพลาด พร้อมทั้งไม่ประมาทในการรักษาตัวเองด้วย เพราะว่าถ้าเผลอสติเมื่อไร พลั้งพลาดไป ภัยก็อาจมาถึงตัว สติทำให้ใจอยู่กับงาน ทันการที่เป็นไป ไม่เผลอไม่พลาด นี่เป็นธรรมสำคัญ เมื่อสติตั้งต้นจับงานให้แล้ว และตามติดถึงคนถึงงานอยู่ตลอดเวลา ปัญญา ซึ่งเป็นหัวหน้างาน ก็เข้ามาบริหาร ทั้งส่องทางเปิดทาง นำทาง สั่งงาน และเดินงานก้าวหน้าไป นี่คือเรื่องของความรู้ความคิด ตั้งแต่มีความรู้ความเข้าใจนอกจากรู้เข้าใจโรค รู้สภาพคนไข้ และรู้เข้าใจวิชาการ ตลอดจนวิธีปฏิบัติในวิชาชีพของตนอย่างดีแล้ว ก็คิดการต่างๆ ได้ชัด เห็นทางแก้ไขปัญหา และบำบัดรักษาคนไข้ให้หายจากโรค นี่ก็เป็นเรื่องของปัญญา ที่ว่าเป็นธัมมวิจัย

ทีนี้ เมื่อปัญญามองเห็นตระหนักถึงความสำคัญของงานที่ทำ อันโยงไปถึงความสำคัญของชีวิตคน ประกอบด้วยความหวังดีปรารถนาดีต่อคนไข้ กว้างออกไปถึงจุดหมายแห่งความเกษมศานต์มั่นคงของสังคม ประเทศชาติ พอปัญญานั้นมองเห็นทางไปของงาน เห็นกระบวนวิธีที่จะแก้ปัญหา เห็นทางสำเร็จในการบำบัดรักษาได้ชัด ก็เกิดเรี่ยวแรงกำลังกายกำลังใจ มีความเพียรก้าวรุดหน้าไปในการทำงานอย่างเข้มแข็ง ที่จะให้สัมฤทธิ์จุดหมาย นี่คือเกิดมีวิริยะมาเป็นแรงขับเคลื่อนให้เดินหน้า นอกจากนี้ เมื่อคุณหมอและพยาบาลเป็นต้นทำงานนี้อยู่ ก็จะมองเห็นด้วยว่า ตนเองนั้นเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นแกนเป็นหลักของการที่จะแก้ไขปัญหาของชีวิตของสังคมของประเทศชาติในเวลานี้ บุคคลกลุ่มนี้ คือบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขนี้แหละที่จะพาให้คนไทย สังคมไทย ประเทศชาติไทย พ้นวิกฤตการณ์โรคโควิด-19 นี้ไปได้ เป็นกำลังหลัก เป็นกำลังแกนเลยทีเดียว เมื่อมองเห็นอย่างนี้ ก็ยิ่งมีกำลังความเพียรในการทำงานอย่างเข้มแข็งจริงจังเต็มที่

นอกเหนือจากผลดีและคุณประโยชน์ในการทำงานสร้างสรรค์แก้ปัญหาโดยตรงนี้แล้ว ยังมีข้อควรคำนึงอีกว่า การแพทย์ของไทยนี้มีเกียรติคุณเป็นที่รู้กันมาว่า มีมาตรฐานในวงการระหว่างประเทศหรือในระดับโลกสูงมาก ปฏิบัติการทางการแพทย์ในสถานการณ์นี้ ก็จึงเหมือนเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าการแพทย์และสาธารณสุขของไทยนี้มีมาตรฐานสูงสมดังที่ว่านั้น อันนับว่าเป็นการรักษาเกียรติคุณ หรือยิ่งเชิดชูเกียรติคุณนั้นให้เด่นให้นำยิ่งขึ้น ความข้อนี้ก็ควรจะถือเป็นสำคัญอย่างหนึ่งด้วย เมื่อปัญญาตระหนักรู้ถึงความสำคัญและคุณค่ายิ่งใหญ่ของงานที่ทำ พร้อมทั้งมองเห็นวิธีการและปฏิบัติการที่จะให้สำเร็จผลในการบำบัดรักษาและแก้ปัญหาทั้งหลายได้อย่างดีแล้ว คุณหมอและบรรดาผู้ทำงานในวงการแพทย์และสาธารณสุข ก็เกิดมีเรี่ยวแรงกำลังความเพียรพยายาม คือวิริยะ ที่จะดำเนินงานและทำปฏิบัติการต่างๆ อย่างเต็มที่

จากนั้น เมื่อมองเห็นว่างานเดินหน้าไปด้วยดี ความเพียรพยายามสัมฤทธิ์ผลอย่างที่ปัญญามองไว้ ก็จะเกิดความอิ่มใจ ได้ปีติ คือปลื้มใจเปรมปรีดิ์ นอกจากเปรมปรีดาว่าการทำงานการแก้ปัญหาเดินหน้าสู่ความสำเร็จได้แน่แล้ว ก็มีปีติปลื้มใจว่า เราได้ทำบุญกุศลช่วยชีวิตผู้คนและบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติอย่างยอดยิ่งแล้ว เป็นปีติคือความอิ่มใจปลื้มใจที่ชอบธรรม เมื่อมีปีติอิ่มใจดังว่านั้นแล้ว ก็จะมีปัสสัทธิคือความผ่อนคลายรื่นสบายกายใจตามมา จิตใจที่เป็นอย่างนี้ ก็ไม่มีความเครียด ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย คนที่ทำงานโดยมีโพชฌงค์มาถึงปีติและปัสสัทธิ มีความอิ่มใจและผ่อนคลายอย่างที่ว่านี้ ใจก็รื่นชื่นไปกับงานแน่วสู่จุดหมาย ทำงานไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย พร้อมด้วยมีความสุขในการทำงานนั้น เป็นผู้ทำงานที่มีใจไม่มีโรคแล้วในภาวะที่ผ่อนคลายใจเป็นสุขนี้ ใจนั้นก็พร้อมที่จะเป็นสมาธิ อันมั่นแน่วที่จะช่วยให้ทำงานได้สัมฤทธิ์ แล้วเติมเต็มด้วยดุลยภาพของใจที่เป็นอุเบกขา ซึ่งมองเห็นชัดตรง ไม่เอนเอียง ไม่เบี่ยงเบน อยู่กับความพอดีของความเป็นจริง ที่จะให้ปัญญาทำงานได้ผลสมบูรณ์

เมื่อแพทย์และบรรดาผู้ทำงานในวงการบำบัดโรคและรักษาสุขภาพ นำโพชฌงค์มาปฏิบัติ ผู้ทำงานก็ทำให้งานสำเร็จ งานก็ทำให้ผู้ทำงานพัฒนาทั้งกาย ใจ และปัญญา ดังได้ว่ามา ทีนี้ ทางด้านคนทั่วไป เมื่อได้เห็นแพทย์พยาบาลและผู้ทำงานในวงการแพทย์และสาธารณสุขมีความเสียสละมากมายอย่างนี้ ก็ซาบซึ้งใจ และเห็นใจ แล้วก็มานึกถึงตัวเองว่า เออ... ท่านเหล่านี้ทำงานหนักมากแล้วยังเสียสละกันนักหนา ส่วนตัวเรานี้ลำบากนิดหน่อย แค่ดำเนินชีวิตตามเคยอย่างปกติไม่ได้ ทำอะไรไม่ได้อย่างใจ หาความสนุกสนานบันเทิงไม่ได้เท่านี้เอง จะไปทุกข์เศร้าเหงาหงอยหรืองุ่นง่านวุ่นวายอะไร พอคิดได้ ใจก็พลิกกลับ เลิกงุ่นง่าน หายหงอยเหงา

กลายเป็นว่าคิดจะไปหนุนไปช่วยเป็นกำลังให้แก่ผู้ที่ทำงานแก้ไขสถานการณ์ แล้วตัวเองก็เกิดมีกำลังเข้มแข็งขึ้นมา

เรื่องความมีน้ำใจที่ได้แสดงเมตตาการุณย์ออกมา เป็นการช่วยเหลือดูแลแก้ไขปัญหาทั้งหลาย และเป็นทานคือการให้การแบ่งปันต่างๆ นั้น ก็เป็นอันว่า คนไทยนี้ถนัดมากและพร้อมทุกเมื่อ เรียกว่าปฏิบัติธรรมด้านนี้ ระดับนี้ ได้ดีทีเดียว ที่ว่ามานั้น เป็นการทดสอบด้านจิตใจ ที่แสดงออกมาต่อคนอื่น ทีนี้ก็น่าจะดูการปฏิบัติธรรมด้านทำหน้าที่ของตัวเองบ้าง ตั้งแต่ต้นได้อ้างพุทธพจน์ไว้คือ “อาปทาสุ...ถาโม เวทิตพฺโพ” ว่าเรี่ยวแรงกำลังตั้งแต่กำลังใจของคนนั้น พึงรู้ได้เมื่อมีภัยอันตราย

คำว่า “อาปทาสุ” นี่สำคัญนะ แปลว่า คราวร้าย ยามคับขัน เดือดร้อน มีภัยมาถึง ก็เหมือนคราวนี้ที่เจอโควิด-19 นี่แหละ ทีนี้ ก็มีพุทธพจน์อีกว่า “จตุตฺถ□จ นิธาเปยฺย อาปทาสุ ภวิสฺสติ” คือ ทรงสอนว่าคฤหัสถ์ชาวบ้านนั้น เมื่อทำงานมีรายได้ ก็ให้จัดสรรทรัพย์เป็น 4 ส่วน คือ 1 ส่วน บริโภคใช้จ่ายเลี้ยงตัว เลี้ยงพ่อแม่ ครอบครัว ดูแลผู้คน ทำบุญบำเพ็ญประโยชน์ 2 ส่วน ใช้ลงทุนทำกิจการงาน และอีก 1 ส่วน เป็นนิธิเก็บตุนเผื่อไว้โดยหมายใจว่า “อาปทาสุ” ถึงคราวคับขันมีภัย ก็จะมีกินมีใช้มีไว้ที่จะช่วยเหลือกัน คราวนี้ “อาปทาสุ” มาถึงแล้ว คือสถานการณ์โควิด-19 ก็รู้ได้เลยว่า เรานี้หรือใครคนไหนมีเรี่ยวแรงกำลังหรือไม่ แค่ไหน ตรงจุดนี้ หมายถึงกำลังทุนทรัพย์หรือกำลังเศรษฐกิจ แล้วก็ได้ตรวจสอบตัวเองด้วย ว่าเราได้ปฏิบัติธรรมที่ได้ทรงสอนไว้ในเรื่องการจัดสรรเก็บออมทุนทรัพย์หรือไม่

ถ้าได้ปฏิบัติธรรมข้อนี้ไว้ โควิด-19 มา เราก็มีกินมีใช้ เป็นอยู่ได้ เป็นอยู่ดี ถ้าพลาดไปแล้ว ไม่ได้ปฏิบัติธรรมนี้ ก็จำไว้เตือนใจตัวเองว่า ต่อไปนี้จะไม่ประมาท ไม่ปล่อยตัวให้พลาดไป เราจะมีวินัยทางเศรษฐกิจอย่างที่ได้ตรัสสอนไว้ ส่วนปัญหาส่วนตัวอื่นๆ เช่นที่ว่า ในสถานการณ์นี้ ชีวิตเต็มไปด้วยข้อติดขัด จะทำอะไรๆ จะไปที่ไหนๆ ก็ไม่ได้อย่างใจนั้น เมื่อคิดได้ มันก็กลายเป็นแบบฝึกหัด อย่างที่บอกว่าเป็นข้อที่ 2

ข้อที่ 2 ก็คือ มองปัญหาในปัจจุบัน เป็นแบบฝึกหัด ปัญหาในที่นี้ ก็ได้แก่สถานการณ์ร้าย ที่ทำให้คนประสบทุกข์ ปัญหาเป็นแบบฝึกหัดที่คนจะได้ฝึกตนเอง อย่างที่ได้พูดมาแล้วข้างต้นว่า ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ คนจำนวนมาก ต้องเปลี่ยนจากทำงานที่บริษัท หรือที่ออฟฟิศ มาทำงานที่บ้าน นี่ก็เป็นแบบฝึกหัดให้เราฝึกตัวเองว่า เราจะคิดพิจารณาและปรึกษาหารือกับคนที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำให้การทำงานที่บ้านของเรา กลายเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ดี และมีผลดีได้ไหม การทำความเปลี่ยนแปลงในตัวเอง ให้เป็นไปด้วยดีและเกิดมีผลดีได้ เป็นการปรับตัวอย่างหนึ่ง การปรับตัวได้ ก็เป็นการฝึกตัวอย่างหนึ่ง เป็นความสามารถที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยให้ทำแบบฝึกหัดครั้งนี้สำเร็จ คนที่คิดจะฝึกตัวนั้น เป็นคนมีสำนึกทางการศึกษา เมื่อเจอสถานการณ์ที่จะต้องฝึกตัวปรับตัว เขาจะไม่มัวมาท้อใจทุกข์ใจ แต่เขามีความพอใจ (มีฉันทะ) และมีความสุขในการที่ได้พัฒนาชีวิต และรู้จักใช้สถานการณ์ร้ายให้เป็นโอกาสด้วย อย่างน้อยก็ต้องคิดได้ว่า เรื่องนี้ถึงคราวจำเป็นแล้ว เราจะมัวมาท้อแท้อยู่ทำไม จะเก็บทุกข์ไว้อัดอั้นตันใจ ไม่มีประโยชน์ เอาเลย เราจะฝึกจะหัดตัวเอง ดูซิว่าเราจะทำให้สถานการณ์นี้เกิดมีความเปลี่ยนแปลงที่เราจะอยู่อย่างใหม่ได้อย่างดีที่สุดได้ไหม เรื่องอาจจะกลายเป็นว่า การอยู่อย่างใหม่นี้ ดีกว่าเก่าด้วยซ้ำไป นี่คือในปัจจุบัน เราทำแบบฝึกหัด ว่ากันแค่นี้ก่อน

ข้อที่ 3 มองอนาคตสืบจากปัจจุบัน ให้ได้บทเรียน คือมองปัจจุบันเป็นบทเรียนสำหรับอนาคต

หมายความว่า ภัยอันตรายสิ่งเลวร้ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ แสดงให้เห็นเหตุปัจจัยในด้านต่างๆ คือเมื่อเรามองสภาพปัจจุบัน เราก็จะมองเห็นความเป็นไปของเหตุปัจจัยทั้งหลาย แล้วเราก็ประมวลสภาพความเป็นไปและเหตุปัจจัยเหล่านั้นไว้เป็นบทเรียนต่อไปในอนาคต อันจะทำให้เรามองเห็นทางแก้ปัญหาและเห็นแนวทางการพัฒนาว่าเราควรจะพัฒนาอย่างไรให้เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะป้องกันปัญหาเหล่านี้ไม่ให้เกิดขึ้นได้ต่อไป การประมวลบทเรียนนี้ เป็นประโยชน์มาก สำหรับการเตรียมการเพื่ออนาคต ในแง่ของบทเรียนเพื่ออนาคตนี้ ก็อยากจะพูดกว้างๆ สักหน่อย ในเวลายาวนานที่ผ่านมา บทเรียนของโลก บทเรียนของอารยธรรมนี้ เราก็ได้เป็นบทใหญ่ๆ ขึ้นมาเป็นครั้งเป็นคราว อย่าง 50 กว่าปีก่อนนี้ เมื่อ ค.ศ. 1960s ปลายๆ ก็ได้เริ่มเกิดสภาพเลวร้ายที่เรียกว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงขึ้นมาในประเทศที่เรียกว่าพัฒนาแล้ว ทำให้คนเกิดมีสำนึกในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม แล้วจากนั้น ไม่นานมานี้ ก็ทำให้มนุษย์ถึงกับเปลี่ยนแนวความคิดใหญ่ที่เป็นกระแสหลักของโลกเลยทีเดียว ที่ว่านี้ก็คือ ย้อนหลังไป 2 – 3 พันปีมาแล้ว กระแสความคิดของอารยธรรมมนุษย์ในตะวันตกนั้น ถือว่าการพัฒนาความเจริญต่างๆ เกิดขึ้นได้ด้วยการเอาชนะธรรมชาติ มนุษย์ต้องพิชิตธรรมชาติ แต่แล้ว 50 กว่าปีก่อนนี้ เมื่อเริ่มเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นมาแล้ว ก็ทำให้คนเปลี่ยนแนวคิดจากการพิชิตธรรมชาติ หันมาคิดเป็นมิตรกับธรรมชาติ เวลานี้จะเห็นว่า ในประเทศที่เรียกว่าพัฒนาแล้วทั้งหลาย คนชอบพูดบอกกันว่า ต้องเป็นมิตรกับธรรมชาติ จะทำอะไรๆ ก็ให้ทำอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติ

3. บทวิจารณ์: คุณค่าของหนังสือ

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์ได้ทราบถึงคุณค่าของหนังสือในจุดเด่นที่ควรแก่การสนับสนุน และส่วนที่เป็นจุดด้อยอันควรแก่การนำไปแก้ไข ดังนี้

3.1 จุดเด่นของหนังสือ

หนังสือ “ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ โพชฌงค์: สวดก็ได้ แต่ถ้าใช้ จะยิ่งดี” เป็นหนังสือที่มีคุณค่าต่อการอ่านและเพิ่มพูนองค์ความรู้และความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา โดยเรียบเรียงขึ้นมาจากเนื้อหาหลายแหล่ง แล้วนำมาปะติดปะต่ออธิบายพรรณนาให้อ่านง่ายมากขึ้น แต่ละบทสอดแทรกเนื้อหา ให้เกิดความเข้าใจและเกิดจินตภาพในขณะที่อ่านทำความเข้าใจ ซึ่งสามารถสรุปจุดเด่น 5 ด้าน ดังนี้

1.1 อธิบายเป็นระบบ คือ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ระดับ (ศรัทธา–ปัญญา–ปฏิบัติการ) ทำให้ผู้อ่านเข้าใจลำดับการปฏิบัติชัดเจน

1.2 เชื่อมโยงประวัติศาสตร์–ธรรมะ–เหตุการณ์ปัจจุบัน คือ จากกำเนิด “ปริตร” ในชมพูทวีป หลักโพชฌงค์ 7 สถานการณ์โควิด-19 และงานแพทย์พยาบาล เป็นการแปลธรรมะสู่ชีวิตจริง

1.3 ยกพระไตรปิฎกและเหตุการณ์ในพุทธกาล เช่น เรื่องพระมหากัสสปะ พระโมคคัลลานะ และพระพุทธเจ้าเองประชวร ทำให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นจริงทางจิตใจ

1.4 ภาษาชัดเจน มีตัวอย่างเปรียบเทียบ เช่น “สติเปรียบเหมือนมือ–ปัญญาเปรียบเหมือนตา” ทำให้เข้าใจง่าย

1.5 เน้นประโยชน์ต่อชีวิตและสังคม คือ ทั้งกำลังใจส่วนบุคคล ความสามัคคีใน

ชุมชน และคุณค่าทางวิชาชีพ (โดยเฉพาะวงการแพทย์)

3.2 จุดควรพัฒนา

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่ามี “จุดควรพัฒนา” ที่ควรแก่การแก้ไขหลายประการ โดยจะแบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้

2.1 เนื้อหายาวและซ้ำซ้อน คือ มีการอธิบายโพชฌงค์ซ้ำหลายรอบ อาจทำให้ผู้อ่านรู้สึกวกวน

2.2 ภาษาบางตอนเป็นภาษาพูด คือ เช่น “พูดอย่างภาษาชาวบ้านว่า...” อาจไม่เหมาะกับงานเชิงวิชาการหรือบทวิเคราะห์เข้มข้น

2.3 ขอบเขตเนื้อหากว้างมาก คือ ครอบคลุมทั้งศาสนา ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา การแพทย์ และสถานการณ์โควิด-19 ทำให้บางประเด็นยังไม่ลงลึก

2.4 อ้างอิงยังไม่เป็นระบบ คือ แม้จะมีการกล่าวถึงพระไตรปิฎกและพุทธพจน์ แต่ยังไม่มีการบอกแหล่งอ้างอิงเชิงวิชาการชัดเจน

2.5 โฟกัสไม่คงที่ คือ บางช่วงเน้นศรัทธา บางช่วงเน้นการปฏิบัติ บางช่วงเน้นการแก้ปัญหาสังคม อาจทำให้คนอ่านสับสนกับแกนหลักของเรื่อง

ตารางเปรียบเทียบ จุดเด่น–จุดควรพัฒนา ของเนื้อหาให้สั้นกระชับ ดังนี้

ประเด็น	จุดเด่น	จุดควรพัฒนา
โครงสร้าง	อธิบายเป็นระบบ มีลำดับขั้นตอน (ศรัทธา–ปัญญา–ปฏิบัติการ)	ยาวและซ้ำซ้อน บางช่วงวกวน
การเชื่อมโยง	เชื่อมพระไตรปิฎก เหตุการณ์พุทธกาล กับสถานการณ์โควิด-19 ได้ชัด	ขอบเขตกว้างมาก ทำให้บางประเด็นไม่ลงลึก
การใช้ภาษา	มีตัวอย่างเปรียบเทียบ เข้าใจง่าย เช่น มือ–ตา	ภาษาพูดมากไป ไม่คงสภาพวิชาการ
สาระสำคัญ	เน้นประโยชน์ต่อชีวิต การแพทย์และสังคม	โฟกัสไม่คงที่ ระหว่างศรัทธา–ปัญญา–สังคม
การอ้างอิง	อ้างถึงพุทธพจน์และเรื่องราวในพระไตรปิฎก	ยังไม่บอกแหล่งอ้างอิงชัดเจนเชิงวิชาการ

3.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงเนื้อหาให้เป็นงานวิชาการที่กระชับและชัดเจนขึ้น มีดังนี้

3.1 โครงสร้าง จัดลำดับเนื้อหาให้ชัดเจน เช่น บทนำ ความหมาย/ที่มา การเชื่อมโยงสถานการณ์ การวิเคราะห์ บทสรุป ลดการอธิบายซ้ำ ๆ ใช้หัวข้อย่อยช่วยให้เห็นชัดว่ากำลังพูดเรื่องอะไร

3.2 ภาษา ปรับจากภาษาพูดเป็นภาษาวิชาการ เช่น แทนคำว่า “พูดอย่างภาษาชาวบ้านว่า...” ด้วย “กล่าวโดยสรุปได้ว่า...” ใช้ประโยคกระชับ ไม่วกวน เพื่อให้ผู้อ่านตามความคิดได้ง่าย

3.3 การเชื่อมโยง จำกัดขอบเขต ไม่ให้กว้างเกินไป เช่น เน้นเฉพาะ “โพชฌงค์ ๗ กับการรับมือโควิด-19” จะชัดเจนกว่าครอบคลุมหลายประเด็น ใช้ตัวอย่างร่วมสมัย เช่น ความเสียสละของแพทย์พยาบาล อาสาสมัคร เพื่อเชื่อมกับหลักธรรมโดยตรง

3.4 การอ้างอิง เพิ่มเชิงอรรถ/บรรณานุกรมจากพระไตรปิฎก หรือเอกสารวิชาการ เช่น สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค โพชฌงค์สังยุตต์ ถ้ามีการอ้างเหตุการณ์ร่วมสมัย (เช่น ข้อมูลโควิด) ควรอ้างแหล่งข่าวหรือรายงานทางการแพทย์ด้วย

4. สรุป

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 3 บทหลัก โดยเน้นการอธิบาย “โพชฌงค์ 7” ทั้งในเชิงความหมาย การสวดเป็นปริตร และการนำไปใช้ในชีวิตจริง

บทที่ 1 ขั้นศรัทธา ให้สังคมสามัคคี คนมีกำลังใจ อธิบายความหมายของคำว่า “ปริตร” ว่าเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกัน แตกต่างจากมนตร์ของพราหมณ์เพราะเน้นเมตตา “โพชฌังคปริตร” ถือกำเนิดจากเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงโพชฌงค์แก่พระมหาสาวกและแม้แต่ในครั้งที่พระองค์ประชวรเอง ก็ทรงหายจากอาพาธ การสวดโพชฌงค์มีประโยชน์ใน 2 ระดับ ระดับศรัทธา เสริมกำลังใจ ทำให้จิตสงบ สามัคคี ระดับปัญญา เข้าใจเนื้อหาธรรม นำไปปฏิบัติจริงจนบรรลุผล

บทที่ 2 ขั้นปัญญา รู้เข้าใจ ใช้โพชฌงค์ “โพชฌงค์” หมายถึงองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ มี 7 ข้อ ได้แก่ สติ ธัมมวิจัย วิริยะ ปีติ ปัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา สติเป็นตัวตั้งต้น ธัมมวิจัยคือปัญญาที่ตรวจสอบ สัมพันธ์กันกับวิริยะที่เป็นแรงผลักดัน เมื่อปฏิบัติครบ จิตจะค่อยๆ พัฒนา ปีติทำให้ใจอิ่มเอิบ ปัสสัทธิผ่อนคลาย สมาธิตั้งมั่น และอุเบกขา คือ ใจที่สมดุล ผลที่ได้คือจิตไร้โรค ปัญญาเที่ยงตรง การทำงานสำเร็จผล และใช้ได้ทั้งในชีวิตส่วนตัวและสังคม

บทที่ 3 ปฏิบัติการ โพชฌงค์ในชีวิตและกิจการ ยกตัวอย่างการใช้โพชฌงค์ในสถานการณ์โควิด-19 (1) ระดับบุคคล มีสติรับมือ ไม่จมทุกข์ ใช้ปัญญาปรับตัว พลิกวิกฤติเป็นโอกาส (2) ระดับสังคม การสวดมนต์เสริมสามัคคี กำลังใจร่วมกัน และ (3) ระดับบุคลากรทางการแพทย์ ใช้สติ ปัญญา วิริยะในการทำงานช่วยชีวิตผู้คนจนเกิดปีติ ปัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา ทำให้งานสำเร็จ และผู้ทำงานพัฒนาตนเองด้วย โควิด-19 เปรียบเป็น “สงครามโรค” และเป็นบททดสอบคุณภาพของคนไทย ทั้งด้านจิตใจ ความสามัคคี วินัย และเศรษฐกิจ (อ้างถึงพุทธพจน์เรื่องการเก็บออมทรัพย์เพื่อ “อาปทาสุ” คือยามคับขัน) ทุกข์และปัญหาเป็น “แบบฝึกหัด” ให้คนได้ฝึกตนเอง ปรับตัว พัฒนาคุณภาพชีวิต

ใจความสำคัญโดยรวม โพชฌงค์ 7 เป็นทั้งหลักธรรมเพื่อการตรัสรู้ และเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตจริง ทั้งในด้านการสร้างกำลังใจ ความสามัคคี และการแก้ปัญหาด้วยปัญญา เมื่อผู้คนปฏิบัติครบถ้วนจะเกิดความเจริญทั้งส่วนตัวและสังคม เปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาสได้

5. เอกสารอ้างอิง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต). ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ โพชฌงค์: สวดก็ได้ แต่ถ้าใช้ จะยิ่งดี. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด. 2563.

เสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักอายุสสธรรม 5 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุชุมชนวัดแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

The Promotion of Balanced Living Based on the Five Principles of Āyusassadhamma: A Case Study of the Elderly in Wat Saensuk Community, Saensuk Subdistrict, Warin Chamrap District, Ubon Ratchathani Province

สุจิตตรา มาลัย
Suchitra Malai
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand
E-mail: suchitra.mal@student.mbu.ac.thsuchitra.mal@student.mbu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องเสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักอายุสสธรรม 5 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุชุมชนวัดแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลของผู้สูงอายุ 2) ศึกษาหลักอายุสสธรรม 5 และ 3) วิเคราะห์เสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักอายุสสธรรม 5 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุชุมชนวัดแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการศึกษาพบว่า 1) การดำเนินชีวิตอย่างสมดุลเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน ครอบคลุมมิติด้านร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดสุขภาวะแบบองค์รวมของ องค์การอนามัยโลก ที่เน้นความสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม โดยต้องอาศัยการวางแผนชีวิต การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม การสร้างสัมพันธภาพและการยึดมั่นคุณธรรม 2) หลักอายุสสธรรม 5 ได้แก่ สัปปายการี สัปปาเยมัตตัญญู ปริณตโภชี กาลจารี และพรหมจารี เป็นแนวทางส่งเสริมการมีอายุยืนอย่างมีคุณภาพ ช่วยสร้างสุขนิสัยที่ดี ลดพฤติกรรมเสี่ยง และเสริมสร้างสติ สมาธิ ปัญญา อันนำไปสู่ความสมดุลทางกายและใจ สามารถบูรณาการกับแนวทางส่งเสริมสุขภาพของ กระทรวงสาธารณสุข ได้อย่างเหมาะสม 3) วิเคราะห์เสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักอายุสสธรรม 5 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุชุมชนวัดแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า วัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนาและสังคม สนับสนุนการดูแลสุขภาพ การมีส่วนร่วม และการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธปรัชญา ส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาสุขภาวะทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุล มีคุณค่า และยั่งยืน สอดคล้องกับบริบทสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยในปัจจุบันและอนาคต

คำสำคัญ: อายุสสธรรม 5, เสริมสร้าง, การดำเนินชีวิตอย่างสมดุล, ผู้สูงอายุ

Abstract

This research, titled “Enhancing Balanced Living through the Five Principles of Āyussadhamma: A Case Study of Elderly People in the Wat Saensuk Community, Saensuk Subdistrict, Warin Chamrap District, Ubon Ratchathani Province,” aimed to: 1) examine concepts and theories related to promoting balanced living among the elderly; 2) study the Five Principles of Āyussadhamma; and 3) analyze guidelines for enhancing balanced living through the application of these principles within the Wat Saensuk community context.

The findings revealed that 1) balanced living is a crucial factor in improving the overall quality of life of older adults, encompassing physical, mental, social, economic, and environmental dimensions. This aligns with the holistic health concept of the World Health Organization, which emphasizes well-being in physical, mental, and social aspects. Achieving balanced living requires life planning, holistic health care, positive social relationships, and adherence to moral principles. 2) The Five Principles of Āyussadhamma—Sappāyakārī (appropriate conduct), Sappāye-mattaññū (moderation in suitable conditions), Pariṇatabhojī (wise consumption), Kālacārī (timely conduct), and Brahmacārī (virtuous living)—serve as guidelines for promoting longevity with quality. These principles foster healthy habits, reduce risky behaviors, and cultivate mindfulness, concentration, and wisdom, leading to physical and mental balance. They can also be effectively integrated with the health promotion policies of the Ministry of Public Health. 3) An Analysis of Promoting a Balanced Lifestyle through the Five Principles of Age-Sustaining Dhamma Āyussadhamma 5 : A Case Study of Older Adults in the Wat Saensuk Community, Saensuk Subdistrict, Warin Chamrap District, Ubon Ratchathani Province The study found that the temple serves as a central hub for religious and social activities, supporting healthcare, community participation, and living in accordance with Buddhist philosophy. As a result, older adults are able to develop well-being in four dimensions—physical, mental, social, and environmental—in a balanced, meaningful, and sustainable manner. This approach aligns with the context of Thailand’s aging society, both at present and in the future.

Keywords: Āyussadhamma 5, the promotion, balanced living, the elderly

1. บทนำ

จากสถานการณ์โลกในปัจจุบัน วัยเจริญพันธุ์หรือวัยทำงานลดน้อยลง เมื่อเทียบกับในอดีตที่วัยทำงานมีมากกว่า จากในอดีตสภาพครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่นิยมมีลูกหลายคนเพื่อไว้ช่วยทำงาน แต่ในปัจจุบันเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวเล็กนิยมมีลูกคนเดียว และอีกหลาย ๆ ปัจจัย รวมถึงสภาพเศรษฐกิจด้วยค่าครองชีพที่สูงขึ้น แต่ค่าตอบแทนไม่สมดุลกับค่าใช้จ่าย และที่สำคัญคือการที่วัยหนุ่มสาวไม่นิยมแต่งงาน แต่งงานช้า หรือแต่งงานแล้วไม่พร้อมจะมีบุตร และด้วยเพศภาพในปัจจุบันทำให้การเกิดของทารกลดลง ทำให้วัยทำงานลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่สัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องคือความก้าวหน้าทางการแพทย์และเทคโนโลยีสุขภาพในปัจจุบัน การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ระบบสาธารณสุข และนวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่ทันสมัยส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีอายุยืนยาวมากกว่าในอดีต การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไปสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นประเด็นที่ทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทยให้ความสำคัญและมีการวางแผนรองรับสังคมผู้สูงอายุและให้ความสำคัญในปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จาก

สถิติจำนวนผู้สูงอายุ พ.ศ. 2567 โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เปิดเผยว่ามีผู้สูงอายุในประเทศไทยเป็นจำนวน 20.70% จากประชากรทั้งหมด นั่นหมายความว่าประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ หรือ Aged Society เรียบร้อยแล้ว โดยกลุ่มผู้สูงอายุที่มีมากที่สุดคือ กลุ่มผู้อายุวัยต้น (60-69 ปี) อยู่ที่ 59.3% รองลงมาคือกลุ่มผู้สูงอายุวัยกลาง (70-79 ปี) อยู่ที่ 29.8% และกลุ่มที่มีน้อยที่สุดได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุวัยปลาย (80 ปีขึ้นไป) อยู่ที่ 10.9% (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567) โดยภาครัฐและภาคประชาชนมีความร่วมมือกันในการรณรงค์ให้มีการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นให้ทุกภาคส่วนมีความตระหนักว่าผู้สูงอายุ คือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นช่วงวัยของชีวิตที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่มากกว่าวัยอื่น ๆ เพราะการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกายที่อ่อนแอลง รายได้ที่ไม่มั่นคง ขาดครอบครัวที่จะคอยดูแล สภาพครอบครัวที่เล็กลง หรือการที่ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ไม่เคยผ่านการมีครอบครัวจึงต้องอาศัยอยู่ตามลำพัง ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตถือเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญ เมื่อร่างกายเริ่มเสื่อมถอยตามวัย ผู้สูงอายุมักประสบปัญหาสุขภาพหลากหลายรูปแบบ ทั้งโรคทางร่างกายและความผิดปกติทางสมอง โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป มักพบการเปลี่ยนแปลงของสมองที่นำไปสู่โรคต่างๆ เช่น โรคสมองเสื่อม โรคความจำเสื่อม และภาวะซึมเศร้า จากปัญหาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว และปัญหาสุขภาพ

ความเครียดเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต แต่การรับมือแตกต่างกันไป โดยในผู้สูงอายุความเครียดมักแสดงออกหลากหลายตามประสบการณ์และบุคลิกภาพ การเกษียณอายุเป็นปัจจัยสำคัญที่กระทบต่อสุขภาพจิต โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานราชการ เมื่อพ้นจากบทบาทหน้าที่อาจรู้สึกสูญเสียเป้าหมาย เศร้าหมอง หรือท้อแท้ หากปรับตัวยากอาจนำไปสู่อาการทางจิตเวชได้ ผู้สูงอายุหลายคนยังรู้สึกว่าตนเองมีศักยภาพทำงานต่อ จึงมองว่าการเกษียณไม่เป็นธรรม ส่งผลต่อภาวะทางอารมณ์ อย่างไรก็ตาม หลายคนสามารถปรับตัวได้เมื่อเวลาผ่านไป โดยพบว่าผู้หญิงมักยอมรับการเกษียณได้ง่ายกว่าผู้ชาย เนื่องจากมีสายสัมพันธ์ทางสังคมและครอบครัวมากกว่า ทั้งเพศหญิงและชายเผชิญปัญหาใกล้เคียงกัน คือ รายได้ลดลง ความสัมพันธ์ทางสังคมลดลง เวลาว่างมากขึ้น และบทบาททางสังคมถดถอย จนอาจรู้สึกสูญเสียอัตลักษณ์ แม้การแยกจากสังคมเป็นปัจจัยหลักของความเครียด แต่โดยทั่วไปผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้โดยไม่เกิดปัญหารุนแรง (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2551)

การมีสุขภาพกายและใจที่ดีเป็นพื้นฐานของความสุข หากสุขภาพเสื่อมย่อมนำไปสู่ความทุกข์ จึงจำเป็นต้องดูแลร่างกายให้ทำงานประสานกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยส่งเสริมพฤติกรรมที่ดี เช่น การรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ การออกกำลังกาย และการรักษาสิ่งแวดล้อมให้สะอาด ควบคู่กับการพัฒนาจิตใจด้วยการฝึกสมาธิและเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง มีความสอดคล้องกับแนวคิดสุขภาวะแบบองค์รวม (Holistic Well-being) มองสุขภาพครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ กาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “อายุสสธรรม 5” ในพระพุทธศาสนา อันเป็นธรรมะส่งเสริมสุขภาพและอายุยืน

ประกอบด้วย สัปปายการี ดำเนินชีวิตในสิ่งที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ สัปปาเยมตฺตญฺญุตา รู้จักความพอเหมาะกับตน ปณิตโภชี บริโภคอาหารที่ย่อยง่ายและมีคุณภาพ กาลจารี ประพฤติเหมาะสมตามกาลเวลา พฺรหฺมจารี ประพฤติพรหมจรรย์ตามควร หลักธรรมเหล่านี้ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความสุขที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในผู้สูงอายุและคนยุคปัจจุบัน การดำเนินชีวิตอย่างสมดุลของผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญ การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุอย่างสมดุล หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกาย จิตใจอารมณ์ สังคมและสิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่ดีมีเศรษฐกิจที่มั่นคงไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ หรือมีแต่ก็เป็นส่วนน้อย และมีการดำรงชีวิตสภาพความเป็นอยู่ที่ดีได้อย่างเหมาะสมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ สังคม ด้านสิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุควรที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้แสดงความสามารถ เรียนรู้และร่วมทำกิจกรรมในชุมชน สนับสนุนให้มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้แสดงความคิดเห็นกับผู้สูงอายุที่ยังมีความรู้และความสามารถที่จะสนับสนุนกันในทุก ๆ ด้าน ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลช่วยเพิ่มพูนความรู้ทักษะ การดูแลและช่วยเหลือตัวเองในการดำรงชีวิต ให้อยู่กับปัจจุบันคือการมีสติ สามารถรับรู้เผชิญกับความเป็นจริงที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของธรรมชาติอยู่ตลอดเวลาด้วยปัญญาของตนเอง เพื่อสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นกับชีวิต

ปัจจุบันงานสาธารณสุขมีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนวัดแสนสุข ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนก่อ ให้การดูแล แนะนำการดำเนินชีวิตแก่ผู้สูงอายุทั้งที่มีสุขภาพดี ผู้ป่วยเรื้อรัง และผู้ป่วยติดเตียง รวมถึงติดตามการรับยาและให้ความรู้แก่ครอบครัวในการดูแลเบื้องต้น เช่น เรื่องอาหาร การออกกำลังกาย และสุขภาพจิต นอกจากนี้ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ยังส่งเสริมการจัดกิจกรรมผู้สูงอายุประจำปี เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วม เกิดความสุข อารมณ์แจ่มใส และใช้ศักยภาพของตนให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะผู้เกษียณที่ยังแข็งแรงสามารถถ่ายทอดความรู้ผ่านชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ศูนย์ฟื้นฟูผู้สูงอายุ ชมรมจักสาน ชมรมนางรำ และชมรมออกกำลังกาย ซึ่งใช้วัดแสนสุขเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมทั้งด้านสังคมและศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

ชุมชนวัดแสนสุขเป็นชุมชนกึ่งเมือง ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน (หมู่ 2, 11, 17, 18, 19) และบางส่วนของชุมชนเทศบาล 12 ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ ค้าขาย ลูกจ้างเอกชน และเกษตรกรบางส่วน นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยมีวัดแสนสุขเป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และงานสำคัญของราชการ ตลอดปีมีการจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ และวันเข้าพรรษา ประชาชนร่วมกันเข้าวัด รักษาศีล 5 และศีลอุโบสถ พร้อมปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาตนเองและสร้างความสามัคคีในชุมชน และผู้สูงอายุในชุมชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ฝึกสมาธิ ความเพียร และการอยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในวัยสูงอายุ

ดังนั้น จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีเหตุผลที่จะศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักอายุสสธรรม 5 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุชุมชนวัดแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการนำหลักอายุสสธรรมทั้ง 5 ประการมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนวัดแสนสุขให้มีความสมดุลในทุกมิติ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลของผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาหลักอายุสสธรรม 5
3. เพื่อวิเคราะห์เสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักอายุสสธรรม 5 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุชุมชนวัดแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “เสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักอายุสสธรรม 5 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุชุมชนวัดแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้การศึกษาเอกสารควบคู่กับการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างรอบด้าน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 รูป/คน คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็นบุคลากรในโรงพยาบาลส่งเสริมชุมชนก่อ (รพสต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้สูงอายุ และพระสงฆ์ ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด สร้างขึ้นจากวัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัย ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และได้รับการอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนนำไปใช้จริง การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็นการวิจัยเอกสารจากพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ภาคสนาม โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ใช้การบันทึกเสียงและใช้เวลาสัมภาษณ์รายละไม่เกิน 40 นาที การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยข้อมูลเอกสารวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาจำแนกประเด็น วิเคราะห์ และบูรณาการร่วมกันตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำเสนอผลการวิจัยที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างเป็นระบบและชัดเจน

4. ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “เสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักอายุสสธรรม 5 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุชุมชนวัดแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดถึงได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลหลักพร้อมทั้งได้วิเคราะห์สังเคราะห์และตีความร่วมกับคณาจารย์ที่ปรึกษาตามลำดับมานั้น การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยครอบคลุมหลายมิติที่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่ ด้านร่างกาย ซึ่งมุ่งเน้นการดูแลสุขภาพให้แข็งแรง สมบูรณ์ พร้อมต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ด้านจิตใจ ที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ ความเข้มแข็งภายใน และความสามารถในการเผชิญปัญหาอย่างเหมาะสม ด้านสังคม ที่เน้นการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความเข้าใจ เคารพซึ่งกันและกัน และมีความรับผิดชอบต่อสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อม ทั้งสี่ด้านนี้ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างการดำเนินชีวิตให้มีคุณภาพและความยั่งยืนในระยะยาว จึงสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. 4.1 การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านร่างกายด้วยหลักอายุสสธรรม 5

การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านร่างกายด้วยหลัก “อายุสสธรรม 5” และ “สัปปายการี” พบว่าเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยส่งเสริมสุขภาวะแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นความพอดี ความเหมาะสมกับวัย และการไม่ฝืนธรรมชาติของร่างกาย อันเป็นพื้นฐานของการมีอายุยืนอย่างมีคุณภาพ ไม่ใช่เพียงการมีชีวิตยาวนานตามตัวเลขเท่านั้น หลักอายุสสธรรม 5 ประกอบด้วย การรู้จักประมาณในอาหาร การเลือกเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรม การผ่อนคลาย การรักษาสมดุลทางอารมณ์ และการพัฒนาปัญญา ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองได้อย่างรอบด้าน ส่งผลให้เกิดความสมดุลทั้งกายและใจ มีความสุข และดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ในส่วนของหลักสัปปายการี

พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกกลุ่มได้นำไปประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพ โดยเน้นการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลต่อสุขภาพตามสภาพร่างกายของตนเอง เช่น การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สงบ การอ่านหนังสือและปฏิบัติธรรม การเดินจงกรม นั่งสมาธิ การรับประทานอาหารที่เหมาะสม การพักผ่อนอย่างเพียงพอ และการตรวจสุขภาพสม่ำเสมอ สะท้อนให้เห็นว่าความสมดุลทางกายเริ่มต้นจากความสงบทางใจ ในมุมมองของบุคลากรด้านสาธารณสุข พบว่า การส่งเสริมสุขภาพสามารถทำได้ด้วยวิธีเรียบง่าย เช่น การฝึกหายใจแบบ 4-7-8 การเข้านอนเป็นเวลา และการออกกำลังกายเบา ๆ ที่เหมาะสมกับวัย แสดงให้เห็นว่าการดูแลสุขภาพไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการรักษาทางการแพทย์เพียงอย่างเดียว แต่สามารถป้องกันและส่งเสริมสุขภาพได้ด้วยการปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับธรรมชาติของร่างกาย นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางท่านยอมรับความจริงของชีวิตตามหลักธรรมชาติ คือ เกิด แก่ เจ็บ และตาย การปล่อยวางและไม่ยึดติดกับความเสื่อมของร่างกาย ช่วยลดความทุกข์ทางใจ และส่งเสริมการใช้ชีวิตอยู่กับปัจจุบันอย่าง

สงบ ขณะเดียวกัน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้นำหลักสัปปายการีไปถ่ายทอดแก่ผู้สูงอายุในชุมชน แสดงให้เห็นถึงการขยายผลจากระดับบุคคลสู่ระดับชุมชน

2. 4.2 การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านจิตใจด้วยหลักอายุสสธรรม 5

การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านจิตใจด้วยหลัก “สัปปาเย มัตตัญญู” ภายใต้กรอบของ

อายุสสธรรม 5 เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสมดุลทางจิตใจของผู้สูงอายุในสังคมบริโภคนิยมที่เต็มไปด้วยสิ่งเร้าและความคาดหวัง หลักการ “ทำแต่พอดี” และ รู้จักประมาณตน” ช่วยให้ผู้สูงอายุไม่ยึดติดกับความสุขมากเกินไป และไม่กดดันตนเองจนเกิดความเครียด

พบว่า 1) มิติทางกาย พบว่า การทำกิจกรรมตามกำลัง ไม่ฝืนร่างกาย และกำหนดขอบเขต

อย่างมีสติ เช่น การเดินจงกรมในระยะเวลาที่เหมาะสม การสลับกิจกรรมกับการพักผ่อน และการเลือกกิจกรรมที่หลากหลาย ช่วยลดความเหนื่อยล้า ลดความคาดหวัง และส่งเสริมความรู้สึกสำเร็จในชีวิตประจำวัน อันเป็นพื้นฐานของจิตใจที่มั่นคง 2) มิติทางจิตใจ พบว่า การฝึกปล่อยวาง ทางอารมณ์และการมีสติในชีวิตประจำวัน เป็นกลไกสำคัญในการลดความฟุ้งซ่านและความเครียด ผู้สูงอายุควรใช้กิจกรรมต่าง ๆ ในการชีวิตประจำวัน เช่น ปลูกต้นไม้ ทำสวน ทำอาหาร ฟังเพลง หรือทำงานอดิเรกเป็นเครื่องมือในการฝึกสติ ทำให้จิตอยู่กับปัจจุบัน ลดความคิดซ้ำ ๆ ในเรื่องที่ควบคุมไม่ได้ ส่งผลให้เกิดความสงบภายในและความมั่นคงทางอารมณ์ การดูแลจิตใจยังเชื่อมโยงกับแนวคิดทางสายกลางและความพอประมาณ ตามแนวคิดของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันในตัว ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถวางแผนชีวิตอย่างยืดหยุ่น รองรับความไม่แน่นอนด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมได้อย่างมีสติ

สรุปในภาพรวม การนำหลักสัปปาเย มัตตัญญูมาใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นการบูรณาการ

กายและใจอย่างองค์รวม ผ่านการรู้จักประมาณตน การฝึกสติ และการปล่อยวางอย่างเหมาะสม ส่งผลให้จิตใจสงบ มั่นคง ไม่หวั่นไหวง่ายต่อสิ่งเร้าภายนอก เกิดความสุขจากภายใน สามารถรักษาคุณภาพชีวิต ศักดิ์ศรี และความหมายของชีวิตในวัยสูงอายุได้อย่างยั่งยืน

3. 4.3 การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านสังคมด้วยหลักอายุสสธรรม 5

การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านสังคมด้วยหลัก “กาลจารี” ภายใต้กรอบอายุสสธรรม 5

พบว่า เป็นกลไกสำคัญในการสร้างสมดุลทางสังคม โดยเน้นการรู้จักเวลา การตรงต่อเวลา และการใช้เวลาอย่างเหมาะสม อันเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้อื่นและสร้างความไว้วางใจในความสัมพันธ์ “กาลจารี” ทำหน้าที่เป็นทั้งคุณธรรมส่วนบุคคลและบรรทัดฐานทางสังคม การตรงต่อเวลาไม่ได้เป็นเพียงเรื่องวินัยส่วนตัว แต่เป็นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เพราะการไม่ตรงต่อเวลาส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและทำให้ระบบความสัมพันธ์เกิดความไม่สมดุล ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติกิจของพระสงฆ์ที่เป็นไปตามเวลาอย่างสม่ำเสมอ ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธาระหว่างวัดกับชุมชน ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างราบรื่นและลดความขัดแย้ง ในมิติของบุคลากรสาธารณสุขและอาสาสมัครชุมชน พบว่า

การวางแผนล่วงหน้า การแจ้งเวลาชัดเจน และการไปถึงก่อนเวลานัด เป็นการสร้างความเชื่อมั่น ความร่วมมือ และบรรยากาศที่ดีในชุมชน กาลจารีจึงทำหน้าที่เป็น “กลไกทางสังคม” ที่ช่วยรักษาความเป็นระเบียบ ความคาดหวังร่วม และความราบรื่นในการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ กาลจารียังหมายถึงการจัดสรรเวลาอย่างสมดุลระหว่างตนเอง ครอบครัว และสังคม ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่าการแบ่งเวลาให้เหมาะสม ทั้งการดูแลตนเอง การใช้เวลากับครอบครัว และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ลดความตึงเครียด และสร้างความอบอุ่นในครอบครัว ซึ่งเป็นรากฐานของสังคมที่เข้มแข็ง

สรุปในภาพรวม กาลจารีเป็นหลักธรรมที่เชื่อมโยงมิติส่วนบุคคลกับมิติทางสังคมอย่างเป็น

ระบบ ช่วยสร้างสมดุลระหว่างเวลา หน้าที่ และความสัมพันธ์ ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม อันนำไปสู่สังคมที่เป็นระเบียบ เกื้อกูล และยั่งยืนในระยะยาว

4.4 การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมด้วยหลักอายุสสธรรม 5

การเสริมสร้างการดำเนินชีวิด้านสิ่งแวดล้อมด้วยหลักอายุสสธรรม 5 สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านการประยุกต์ใช้หลัก “5 ส” ควบคู่กับหลักพุทธศาสนา โดยมี วัดแสนสุข เป็นศูนย์กลางของการดำเนินชีวิต การเรียนรู้ และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทำให้การดูแลสิ่งแวดล้อมไม่ใช่เพียงการจัดการทางกายภาพ แต่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและการปฏิบัติธรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดความเรียบง่าย ความพอเพียง และการไม่เบียดเบียน

1) มิติของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับการจัดบ้านเรือนและพื้นที่ชุมชนให้สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย และเอื้อต่อการดำรงชีวิต เช่น การจัดบ้านให้โล่ง ลดสิ่งกีดขวาง ป้องกันการหกล้ม การมีแสงสว่างเพียงพอ ระบบสาธารณูปโภคที่ปลอดภัย ตลอดจนการไม่เผาขยะและการคัดแยกขยะอย่างเหมาะสม แนวปฏิบัติเหล่านี้สะท้อนแนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงป้องกัน (Preventive Environmental Management) และการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ (Age-friendly Environment) ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุและปัญหาสุขภาพ 2) มิติของสิ่งแวดล้อมทางสังคม พบว่าความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนบ้าน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและชุมชน มีบทบาทสำคัญต่อความรู้สึกปลอดภัย ความผาสุก และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมของผู้สูงอายุ วัดทำหน้าที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ส่งเสริมคุณธรรมด้านเมตตา การแบ่งปัน และความสามัคคี อันก่อให้เกิดบรรยากาศที่อบอุ่น สงบ และเกื้อกูลกันในระดับชุมชน 3) ด้านการจัดการขยะ พบว่าผู้สูงอายุมีการคัดแยกขยะในครัวเรือนเป็นระบบ นำขยะรีไซเคิลไปจำหน่ายหรือแปรรูปสร้างรายได้เสริม และนำขยะเปียกไปทำปุ๋ยชีวภาพหรือใช้ประโยชน์ทางการเกษตร สะท้อนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การพึ่งพาตนเอง และการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่เน้นความสมดุลในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

สรุปในภาพรวม การเสริมสร้างความสมดุลด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุเป็นกระบวนการบูรณาการทั้งมิติทางกายภาพและสังคม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และขับเคลื่อนกิจกรรม ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน รู้สึกมีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีศักดิ์ศรี และยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน

5. อภิปรายผล

5.1 การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านร่างกายด้วยหลักอายุสสธรรม 5

การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านร่างกายด้วยหลักอายุสสธรรม ความสอดคล้องด้านหลักอายุสสธรรม 5 กับการสร้างสุขภาวะแบบองค์รวม หลักอายุสสธรรม 5 เป็นแนวทางที่ส่งเสริมสุขภาวะแบบองค์รวมทั้งทางร่างกาย สอดคล้องกับ พระศุภชาติ สำลีวงษ์ และคณะ (2568) ได้กล่าวไว้ในบทความวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างวิถีชีวิตสมดุลของผู้สูงอายุด้วยหลักอายุสสธรรม” พบว่า หลักอายุสสธรรมในการเสริมสร้างวิถีชีวิตสมดุลมี 5 ประการ ได้แก่ สัปปายการี (การทำสิ่งที่เกื้อกูลแก่สุขภาพ) สัปปาเย มัตตัญญู (การรู้จักประมาณในสิ่งที่เกื้อกูล) ปริณตโภชี (การบริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย) กาลจารี (การประพฤติตนเหมาะสมในเรื่องเวลา) และพรหมจารี (การถือพรหมจรรย์) ซึ่งหลักอายุสสธรรมมีบทบาทสำคัญในชีวิตของผู้สูงอายุโดยมุ่งเน้น การสร้างสมดุลในทุกมิติของชีวิต กาย ใจ และสังคม หลักอายุสสธรรมช่วยเสริมสร้างวิถีชีวิตสมดุลของผู้สูงอายุด้านร่างกาย สะท้อนว่าแนวคิดเรื่อง “อายุยืนอย่างมีคุณภาพ” มิได้เน้นเพียงความยืนยาวของชีวิต แต่เน้นความสมดุลขององค์ประกอบชีวิตตามหลักพุทธธรรม ความสอดคล้องด้านการดูแลสุขภาพด้วยสัปปายการีและพฤติกรรมผู้สูงอายุประยุกต์ใช้หลักสัปปายการีในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับ รมย์ธนิกา ฝ่ายหมื่นไวย์ และคณะ (2564) ได้กล่าวไว้ในบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุ : คำตอบอยู่ที่ระบบสุขภาพชุมชน” ในวารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม พบว่า ผู้สูงอายุเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งเสื่อมโทรมถดถอยทั้งร่างกายและจิตใจ จึงต้องการการดูแลและรักษา ดังนั้นจุดประสงค์หลักของการดูแลผู้สูงอายุ ก็คือ ทำให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีอิสระ และมีคุณภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยพึ่งพาผู้อื่นน้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุไม่ใช่เพียงมิติสุขภาพกาย แต่ต้องอาศัยครอบครัวและชุมชนเป็นฐานสนับสนุน

5.2 การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านจิตใจด้วยหลักอายุสสธรรม 5

การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านจิตใจด้วยหลักอายุสสธรรม 5 (สัปปาเย มัตตัญญู) การประยุกต์ใช้หลัก “สัปปาเย มัตตัญญู” ภายใต้กรอบอายุสสธรรม 5 มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสมดุลทางจิตใจของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในบริบทสังคมบริโภคนิยมที่เต็มไปด้วยสิ่งเร้าและความคาดหวัง หลัก “ทำแต่พอดี และรู้จักประมาณตน” ช่วยลดความยึดติด ลดความกดดัน และส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีสติ สอดคล้องด้านการสร้างสมดุลด้านจิตใจ ตามหลักอายุสสธรรม การทำกิจกรรมตามกำลัง ไม่ฝืนร่างกาย

และกำหนดขอบเขตชีวิตอย่างมีสติ ช่วยเสริมความมั่นคงทางจิตใจ สอดคล้องกับ ดวงกมล โพธิ์แก้ว (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิถีการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธบริการการศึกษา” พบว่า ความชราภาพของผู้สูงอายุที่เสื่อมลงเป็นธรรมชาติของมนุษย์ โดยไม่สามารถปฏิเสธได้ส่งผลโดยตรงต่อสมรรถนะและประสิทธิภาพด้านต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ การปรับมุมมองชีวิตตามหลักพุทธบริหารการศึกษา ช่วยพัฒนาสุขภาพจิตและความสามารถในการควบคุมอารมณ์ สอดคล้องกับ ปิยพัชญ์ กุลเจริญพงศ์ (2567) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างชีวิตที่ดีตามแนวจูฬกัมมวิภังคสูตร ผลการวิจัย พบว่า แนวคิด “PMSW Strong” โดยเฉพาะมิติ Mentally Strong และ Wisdom Strong ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาจิตและปัญญาควบคู่กัน สะท้อนว่า “มัตตัญญู” เป็นกระบวนการฝึกจิตให้รู้เท่าทันอารมณ์และความต้องการของตนเอง ความสอดคล้องด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคม เน้นการตั้งขอบเขตทางอารมณ์ การไม่ยึดติด และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจ สอดคล้องกับ เพียงพิศ ศรีมูล (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กิจกรรมในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อ.เมือง จ.เชียงใหม่” พบว่า ด้านการดูแลสุขภาพทางกาย และสุขภาพจิต รวมถึงด้านสังคม ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ และการถ่ายทอดทางภูมิปัญญา การส่งเสริมการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ด้านการดูแลสุขภาพจิต เน้นกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตและการใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่า การพัฒนาจิตใจด้วยหลักสัปปาเย มัตตัญญู ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุ ความสอดคล้องกับแนวคิดทางสายกลางและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ซึ่งเน้นการดำรงชีวิตอย่างสมดุลและมีสติ การบูรณาการแนวคิดดังกล่าวกับหลักอายุสสธรรมช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมได้อย่างสงบ

5.3 การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านสังคมด้วยหลักอายุสสธรรม 5

การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านสังคมด้วยหลักอายุสสธรรม 5 ความสอดคล้องเชิงหลักธรรมและพุทธปรัชญา สอดคล้องกับ พระมหาทวี มหาปญฺโญ (ละลง), 2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์อายุสสธรรม 5 : หลักธรรมที่ช่วยให้อายุยืน 5 ประการในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า หลักอายุสสธรรมมี 5 ประการ คือ (1) สปฺปายการี สร้างสัปปายะ คือ ทำอะไรๆ ให้เป็นที่ สบายเกื้อกูลแก่สุขภาพ (2) สปฺปาเย มตฺตญฺญู แม้ในสิ่งที่สบายนั้นก็รู้จักประมาณ ทำแต่พอดีต (3) ปณิต โภชี บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย เช่น เคี้ยวให้ละเอียด (4) กาลจารี ประพฤติตนให้เหมาะสมในเรื่องเวลา เช่น รู้จักเวลา ทำถูกเวลา ทำเป็นเวลา ทำพอเหมาะแก่เวลา (5) พรหมจารี รู้จักถือพรหมจรรย์ตามควร “อายุสสธรรม 5” เป็นหลักที่เกื้อกูลต่ออายุและคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม ครอบคลุมกาย จิต สังคม และปัญญา โดย “กาลจารี” หมายถึง การประพฤติตนเหมาะสมตามกาลเวลา รู้จักเวลา ทำถูกเวลา และทำพอเหมาะแก่เวลา สอดคล้องกับ พระครูจันโทภาส (ชาคโร) และคณะ (2564) ได้กล่าวไว้ในบทความวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในเขตอำเภอกุดจับ จังหวัด

อุดรธานี” ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าทางสังคม หากได้รับการส่งเสริมบทบาทอย่างเหมาะสมตามหลักอายุสสธรรม สอดคล้องกับ อาวรณ์ ฟั่นเฝือ (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาในการสร้างเสริมสุขภาวะทั้งทางด้านร่างกายทางจิตใจ ทางสังคมและทางสติปัญญา การใช้กิจกรรมวัดและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมได้อย่างสอดคล้อง กาลจารีมีบทบาทในการจัดสรรเวลาอย่างเหมาะสม ไม่ปล่อยเวลาว่างโดยไร้คุณค่า ซึ่งช่วยลดความเครียดและเสริมความมั่นคงทางจิตใจ สอดคล้องกับ รมย์ธนิกา ฝ่ายหมื่นไวย์ และคณะ (พ.ศ. 2564) ได้กล่าวไว้ในบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุ : คำตอบอยู่ที่ระบบสุขภาพชุมชน” ในวารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม พบว่า ผู้สูงอายุเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งเสื่อมโทรมถดถอยทั้งร่างกายและจิตใจ จึงต้องการการดูแลและรักษา เน้นระบบสุขภาพชุมชนควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม การประพฤติตนตามหลักกาลจารี เช่น การตรงต่อเวลา การเข้าร่วมกิจกรรมตามกำลัง และการมีวินัยในชีวิตประจำวัน เป็นกลไกที่ช่วยให้ระบบชุมชนดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีความไว้วางใจร่วมกัน กาลจารีมิได้เป็นเพียงวินัยเรื่องเวลา แต่เป็น “กลไกทางสังคม” ที่เชื่อมโยงบทบาท หน้าที่ และความสัมพันธ์ นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีและความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

5.4 การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมด้วยหลักอายุสสธรรม 5

การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมด้วยหลัก “อายุสสธรรม 5” คือการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้เกื้อหนุนต่อชีวิตที่ยืนยาวและมีคุณภาพ ทั้งด้านอาหารที่สะอาด อากาศบริสุทธิ์ ที่อยู่อาศัยเหมาะสม การใช้ทรัพยากรอย่างพอประมาณ และการมีวินัยในพฤติกรรมประจำวัน เมื่อปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจะช่วยสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทำให้สังคมอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ สุพาพร เทพยสุวรรณ (2561) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “7 วิธีอยู่ร่วมกับผู้สูงวัยอย่างมีความสุข” คือ (1) ยอมรับและเข้าใจในความต่าง (2) มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของผู้สูงวัย (3) ให้การดูแลเอาใจใส่ผู้สูงวัย ช่วยให้เกิดความรู้สึกและความสัมพันธ์ที่ดี (4) นำเสนอสิ่งที่เป็นประโยชน์ (5) สนับสนุนการมีชีวิตที่ดี (6) ไม่นำปัญหามารบกวนจิตใจ (7) หมั่นแสดงความรักให้กัน เน้นความเข้าใจ ความเคารพ และการดูแลเอาใจใส่ สอดคล้องกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางครอบครัวที่เกื้อกูล สอดคล้องกับ สุวิญ รักสัตย์ (2561) ได้กล่าวไว้ในบทความวิชาการเรื่อง “พุทธิปัญญากับการปรับสมดุลชีวิต” พบว่า นวัตกรรมเชิงพุทธปัญญา เพื่อปรับสมดุลชีวธาตุเมื่อพิจารณาแล้วก็มีอยู่ 4 ขั้นตอน ขั้นตอนที่หนึ่ง คือ การศึกษาเรียนรู้ความเป็นจริง ขั้นที่สอง คือ การปลีกตัวอยู่กับธรรมชาติ ขั้นที่สาม คือ เพิ่มพลังสติปัญญา ความเพียร ขั้นที่สี่ คือ การแสดงออกถึงความสมดุลที่สามารถดำรงอยู่ในโลกเสมือนจริง (สมมติ) ได้อย่างเป็นปกติสุข มีความสอดคล้องกับหลักกาลจารีและสัปปายการี ที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างชีวิตกับสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ ดวงกมล โพธิ์แก้ว (พ.ศ. 2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิถีการ

ดำรงชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธบริการการศึกษา” พบว่า ความชราภาพของผู้สูงอายุที่เสื่อมลงเป็นธรรมชาติของมนุษย์ โดยไม่สามารถปฏิเสธได้ส่งผลโดยตรงต่อสมรรถนะและประสิทธิภาพด้านต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ การพัฒนาวิถีชีวิตผู้สูงอายุจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่าง กาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดสุขภาวะแบบองค์รวมของอายุสสธรรม 5 มีความสอดคล้องกันในประเด็นสำคัญ คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุแบบองค์รวม ครอบคลุมด้านกาย จิต สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม หลักอายุสสธรรม 5 จึงเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถบูรณาการกับงานพัฒนาผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม และสนับสนุนการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล มีความสุข และยั่งยืนในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน

6. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง เสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักอายุสสธรรม 5 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุชุมชนวัดแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการศึกษานี้ คือ การบูรณาการหลัก อายุสสธรรม 5 โดยใช้หลัก สัปปายการี เป็นกรอบการส่งเสริมสุขภาวะแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ แสดงให้เห็นว่า “ความพอดี” และ “การรู้จักประมาณตน” เป็นกลไกที่สามารถเชื่อมทุกมิติของสุขภาวะเข้าด้วยกัน แสดงให้เห็นว่าสุขภาพกายที่ยั่งยืนเริ่มต้นจากความสงบของจิตใจ และการยอมรับสัจธรรมของชีวิต และสามารถขยายบทบาทหลักธรรมจากการปฏิบัติส่วนบุคคล สู่การสร้างกลไกทางสังคม เช่น หลักกาลจารีที่เสริมสร้างความไว้วางใจและการจัดระเบียบของชุมชน ในด้านสุขภาพเป็นการบูรณาการ การดูแลสุขภาพเชิงป้องกันที่ไม่พึ่งพาการรักษาทางการแพทย์เพียงอย่างเดียว แต่เน้นการปรับพฤติกรรมการใช้ชีวิตให้สอดคล้องธรรมชาติโดยการใช้ธรรมชาติบำบัดร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบัน ในส่วนบทบาทของวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้อย่างเป็นระบบ เช่น กรณีวัดแสนสุข สามารถเชื่อมโยงหลักพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในการสร้างความสมดุลและความยั่งยืน ก่อให้เกิดต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เน้นคุณค่า ศักดิ์ศรี และความหมายของชีวิต มากกว่าความมีอายุที่ยืนยาว

สรุปได้ว่า องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น คือ “โมเดลสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ” ที่ใช้หลักความพอดีเป็นแกนกลางในการพัฒนาชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืนในระดับบุคคลและชุมชน

7. สรุปผลการวิจัย/ข้อเสนอแนะ

การเสริมสร้างการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุด้วยหลักอายุสสธรรม 5 โดยใช้หลัก สัปปายการี เป็นแนวทางพัฒนาสุขภาวะแบบองค์รวมที่ครอบคลุมกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นความพอดีและการไม่ฝืนธรรมชาติของร่างกาย ด้านร่างกาย มุ่งรู้จักประมาณในอาหาร จัดเวลาพักผ่อนและทำกิจกรรมอย่างเหมาะสม พร้อมปรับพฤติกรรมสุขภาพเชิงป้องกัน ด้านจิตใจ ใช้หลักสัปปาเย มัตตัญญูฝึกสติ การปล่อยวาง และการดำเนินชีวิตตามความพอประมาณ สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้านสังคม ประยุกต์หลักกาลจารี เพื่อสร้างวินัย ความรับผิดชอบ และความไว้วางใจในชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ใช้หลัก 5 ส และการจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยมี วัดแสนสุข เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ภาพรวมเป็นการบูรณาการหลักธรรมกับวิถีชีวิตจริง ช่วยให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่มั่นคง มีศักดิ์ศรี และยั่งยืนในระดับบุคคลและชุมชน

7.1 ข้อเสนอแนะ

7.1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรส่งเสริมการบูรณาการหลักอายุสสธรรม 5 เข้ากับนโยบายการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุระดับท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิ ควรนำหลักอายุสสธรรม 5 มาเป็นกรอบแนวคิดเสริมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อเชื่อมโยงมิติทางกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมไทย 2) ควรสนับสนุนบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจากผลการศึกษา พบว่า วัดมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ จึงควรมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมเชิงบูรณาการระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานสาธารณสุข เช่น การจัดกิจกรรมธรรมะเพื่อสุขภาพ การอบรมสติสมาธิ และกิจกรรมสร้างเครือข่ายผู้สูงอายุ และ 3) ควรพัฒนาแนวทางการดูแลผู้สูงอายุแบบพุทธบูรณาการในระดับชุมชนหน่วยงานด้านสาธารณสุขควรร่วมกับสถาบันการศึกษาและคณะสงฆ์ พัฒนาแนวทางหรือคู่มือการดูแลผู้สูงอายุที่บูรณาการหลักธรรมกับหลักวิชาการด้านสุขภาพ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยอย่างยั่งยืน

7.1.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) จัดทำหลักสูตรหรือกิจกรรมต้นแบบตามหลักอายุสสธรรม 5 สำหรับชมรมผู้สูงอายุ ควรพัฒนากิจกรรมที่เชื่อมโยงแต่ละหลักธรรมกับการปฏิบัติจริง เช่น สัปปยการี (การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย) สัปปาเยมัตตัญญู (การฝึกสติและการจัดการอารมณ์) ปณิตโภชี (การให้ความรู้ด้านโภชนาการผู้สูงอายุ) กาลจารี (การจัดตารางกิจกรรมชุมชนอย่างมีวินัย) พรหมจารี (การส่งเสริมการรักษาศีลและจิตอาสา) 2) เสริมสร้างบทบาทอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในการถ่ายทอดหลักอายุสสธรรม ควรมีการจัดอบรม อสม. ให้มีความเข้าใจหลักธรรมเชิงสุขภาพ เพื่อสามารถถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนได้อย่างเหมาะสมและ 3) สร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ

ในกิจกรรมทางศาสนาและสังคมควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น เป็นผู้นำสวดมนต์ วิทยากรถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือจิตอาสา ซึ่งจะช่วยเสริมคุณค่าในตนเองและลดความรู้สึกโดดเดี่ยว

7.1.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1) ควรศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของการประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรม 5 เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักธรรมกับระดับคุณภาพชีวิต สุขภาวะจิตใจ และความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ 2) ควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น ชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมือง หรือพื้นที่ต่างศาสนา เพื่อเปรียบเทียบความเหมาะสมและความยืดหยุ่นของหลักอายุสสธรรมในการประยุกต์ใช้ และ 3) ควรพัฒนาโมเดลเชิงทฤษฎี “การสูงวัยอย่างสมดุลตามแนวพุทธบูรณาการ” โดยสร้างกรอบแนวคิดที่ชัดเจน แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรม สุขภาวะองค์รวม และบริบทชุมชน เพื่อเป็นฐานองค์ความรู้สำหรับการพัฒนานโยบายและการปฏิบัติในอนาคต

8. เอกสารอ้างอิง

กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2551). คู่มือการดูแลสุขภาพใจสำหรับผู้สูงอายุ สูงวัยด้วยใจสุข. กรุงเทพมหานคร: เรือนปัญญา (บทความ) ประยุกติ์ใช้หลักอายุสสธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ%20 (13).pdf

ดวงกมล โพธิ์แก้ว. (2561). “การพัฒนาวิถีการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธบริหารการศึกษา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

ปิยพัชญ์ กุลเจริญพงศ์. (2567). การเสริมสร้างชีวิตที่ดีตามแนวจูฬกัมมวิภังคสูตร, ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระครูจันโทภาส (ชาคโร) บุญส่ง สินธุ์นอก, และ สมเดช นามเกตุ. (2564). การประยุกต์ใช้หลักอายุสสธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในเขตอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, ปีที่ 8(ฉบับที่ 4), 59–74.และคณะ (2564).

พระมหาทวี มหาปญฺโญ (ละลง, 2556) “วิเคราะห์อายุสสธรรม 5 หลักธรรมที่ช่วยให้อายุยืน 5 ประการในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท”, บทสังเคราะห์งานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า บทคัดย่อ.

พระศุภชาติ สำลีวงษ์ และคณะ (2568) การเสริมสร้างวิถีชีวิตสมดุลของผู้สูงอายุด้วยหลักอายุสสธรรม, บทความวิจัย (Research Article) Received 19 May 2025; Revised 26 June 2025; Accepted 29 June 2025

เพียงพิศ ศรีมูล (2566) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ของศูนย์กิจกรรมและบริการผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รมย์ธนิกา ฝ่ายหมื่นไวย์ และคณะ (2564) รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุ : คำตอบอยู่ที่ระบบสุขภาพชุมชน วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, 44(3), 11-22.

สุพาพร เทพยสุวรรณ. ดร. (2561). 7 วิธีอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุอย่างมีความสุข. ผู้จัดการออนไลน์. จาก https://mgronline.com/qol/detail/9630000071266

สุวิญ รักสัตย์ (2561) พุทธิปัญญากับการปรับสมดุลชีวิต. ธรรมธาราวารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา, 5(1), 39-71.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2567). การสำรวจประชากรสูงอายุ

ในประเทศไทย พ.ศ. 2567 จาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2025/20241209145003_27188.pdf

อาวรณ์ ฟั่นเฝือ (2564) การสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ วิทยานิพนธ์, หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Journal of Buddhist Education and Research
JBER ISSN: 2586-9434 (Online) Vol.12 No.3 (July-September 2026)

Research Paper
JBER Scope: Social Sciences

กฎหมายไทยกับการสนับสนุนกระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการ

Thai Laws and the Support for the Transition Process of Children with Disabilities

พิเชษฐ์ ศรีอนันต์[1*], มลิวัลย์ ธรรมแสง[2], กรรณวิภาร์ หงษ์งาม[3], สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์[4]

[1,2,3,4]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Pichet Sri-anan[1], Maliwan Thammasaeng[2], Kanwipa Hongsngam[3], Supaporn Tangdamnerngsawat[4]
[1,2,3,4]Suan Dusit University, Thailand
✉: pichet1820@gmail.com
(Author Corresponding Email)

Received: December 5, 2025; Revised: January 28, 2026; Accepted: February 10, 2026
© The Author(s) 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกระบวนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Process) สำหรับเด็กพิการในประเทศไทย และวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติในต่างประเทศ ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งวางรากฐานสำคัญในการสนับสนุนสิทธิทางการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ แต่ยังขาดกฎหมายเฉพาะที่กำหนดกระบวนการเปลี่ยนผ่านอย่างชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น พบความแตกต่างสำคัญใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบายและกฎหมาย การเริ่มต้นกระบวนการ การมีส่วนร่วม การบูรณาการความร่วมมือ และการติดตามประเมินผล บทความนี้นำเสนอข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนากฎหมายและกระบวนการเปลี่ยนผ่าน ได้แก่ การพัฒนากฎหมายเฉพาะด้านการเปลี่ยนผ่าน การเริ่มกระบวนการตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษา การใช้แนวทางที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการพัฒนาระบบการติดตามประเมินผล เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและโอกาสของเด็กพิการในประเทศไทย

คำสำคัญ : การเปลี่ยนผ่าน / เด็กพิการ / กฎหมายไทย / สิทธิทางการศึกษา / การศึกษาพิเศษ

Abstract

This article examines the development of laws and policies related to the transition process for children with disabilities in Thailand, from past to present, and compares these with international practices. The study finds that Thailand has several relevant laws, including the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017), the National Education Act B.E. 2542 (1999), the Education for Persons with Disabilities Act B.E. 2551 (2008), and the Empowerment of Persons with Disabilities Act B.E. 2550 (2007), which have established important foundations for supporting educational rights and improving the quality of life for

people with disabilities. However, Thailand still lacks specific legislation that clearly defines the transition process for children with disabilities. Compared with the United States, the United Kingdom, and Japan, significant differences were found in five areas: policies and legislation, process initiation, participation, collaboration integration, and monitoring and evaluation. This article proposes recommendations for developing laws and transition processes in Thailand, including developing specific transition legislation, initiating the transition process from the beginning of education, utilizing person-centered approaches, integrating collaboration between agencies, and developing monitoring and evaluation systems to enhance the quality of life and opportunities for children with disabilities in Thailand.
Keywords: Transition / Children with Disabilities / Thai Laws / Educational Rights / Special Education

1. บทนำ

การเปลี่ยนผ่าน (Transition) เป็นกระบวนการสำคัญในช่วงชีวิตของทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กพิการที่ต้องเผชิญกับความท้าทายในการก้าวผ่านจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ การศึกษาไปสู่การทำงาน และการพึ่งพาไปสู่การพึ่งพาตนเอง (Wehman et al.,2022) กระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่ช่วยให้เด็กพิการสามารถใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ แต่ยังสะท้อนถึงระดับการพัฒนาด้านสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมของสังคม แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายและนโยบายที่ส่งเสริมสิทธิของคนพิการหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ถือเป็นกฎหมายสำคัญที่วางรากฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการจากระบบการศึกษาสู่การดำรงชีวิตอิสระ

แต่ในบริบทที่ผ่านมาการเปลี่ยนผ่านอย่างมีประสิทธิภาพยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ จากข้อมูลสถิติแสดงให้เห็นว่าในปี พ.ศ.2568 อัตราการจ้างงานของคนพิการยังอยู่ในระดับต่ำ มีคนพิการเพียงร้อยละ 24.98 ที่ประกอบอาชีพ และอัตราการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นของเด็กพิการยังมีจำนวนน้อย มีเพียงร้อยละ 18.05 ที่ได้รับการศึกษาต่อจากระดับประถมศึกษาสู่มัธยมศึกษา (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ,2568) สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างในกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่ยังต้องได้รับการพัฒนา เนื่องจากการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นตั้งแต่ การวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว สถานศึกษา หน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานด้านแรงงาน และชุมชน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการเตรียมความพร้อมให้เด็กพิการมีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างอิสระ มีความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง และมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่

จากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศ ได้แสดงให้เห็นว่า การลงทุนในกระบวนการเปลี่ยนผ่านของเด็กพิการนั้นให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว ทั้งในแง่ของการลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการสังคม การเพิ่มผลิตภาพทางเศรษฐกิจ และการสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและเคารพในความหลากหลาย (Mazzotti & Rowe,2023) แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการมองเด็กพิการในฐานะผู้รับความช่วยเหลือ มาเป็นการมองในฐานะผู้มี

ศักยภาพที่สามารถพัฒนาและเติบโตได้ด้วยการสนับสนุนที่เหมาะสม (จิตประภา ศรีอ่อนและดารณี ศักดิ์ศิริผล ,2566) ซึ่งแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมกระบวนการเปลี่ยนผ่านของเด็กพิการในบริบทของสังคมไทย ยังต้องอาศัยหลักฐานทางวิชาการและกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การพัฒนานโยบายและแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กพิการ ครอบครัว ผู้ปฏิบัติงานและสังคมโดยรวม เพื่อให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีศักดิ์ศรีและเท่าเทียม

2.ความสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนผ่านกับเด็กพิการ

การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในประเทศไทยที่ผ่านมามีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง จากอดีตที่มุ่งเน้นการสงเคราะห์และการจัดการศึกษาแบบแยกส่วน มาสู่แนวคิดของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมและการให้ความสำคัญกับสิทธิทางการศึกษาที่เท่าเทียม การเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนทัศน์นี้สะท้อนให้เห็นผ่านพัฒนาการของกฎหมายการศึกษาพิเศษในประเทศไทย ในช่วงแรก การจัดการศึกษาพิเศษยังมีลักษณะของการสงเคราะห์มากกว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายเริ่มเด่นชัดขึ้นหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิและความเสมอภาคทางการศึกษาของคนพิการ ตามมาด้วยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ถึงแม้จะมีการรับรองสิทธิทางกฎหมายแล้ว แต่ในทางปฏิบัติ การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการยังประสบกับอุปสรรคหลายประการ ทั้งด้านทัศนคติของสังคม ข้อจำกัดด้านงบประมาณ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ และการขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความท้าทายเหล่านี้นำไปสู่การตระหนักถึงความจำเป็นในการมีกฎหมายเฉพาะเพื่อรองรับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดสิทธิและมาตรการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการ โดยมาตรา 20 กำหนดให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวก สวัสดิการ และความช่วยเหลือจากรัฐ โดยเฉพาะการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ การส่งเสริมการประกอบอาชีพ และการมีงานทำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่วัยผู้ใหญ่ มาตรา 19 กำหนดให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการเพื่อประสานงานและจัดบริการที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเปลี่ยนผ่านในทุกช่วงวัย และมาตรา 33 และ 35 กำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการต้องรับคนพิการเข้าทำงาน หรือนำส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งเป็นมาตรการที่ช่วยสนับสนุนให้เด็กพิการมีโอกาสในการประกอบอาชีพหลังจากสำเร็จการศึกษา

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 ถือเป็นกฎหมายเฉพาะฉบับแรกที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการโดยตรง และเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการจัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทย โดยมาตรา 8 กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program: IEP) โดยให้สอดคล้องกับความ

ต้องการจำเป็นพิเศษของแต่ละบุคคล ซึ่งในแผนดังกล่าวควรมีการกำหนดแผนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Plan) ที่ระบุกิจกรรมและบริการสนับสนุนเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่การศึกษาที่สูงขึ้นหรือการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะเมื่อเด็กมีอายุ 14 ปีขึ้นไป และมาตรา 10 ระบุให้มีการจัดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง องค์กรด้านคนพิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้คนพิการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและสามารถเปลี่ยนผ่านสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังมีหลักการสำคัญอื่นๆ ได้แก่ การกำหนดให้คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต พร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา การจัดตั้งกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการ เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายเกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา การกำหนดให้มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา

กระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการ (Transitions) ถือเป็นกระบวนการสำคัญในการก้าวสู่สังคมปกติของเด็กพิการ จากการศึกษากฎหมายทั้งสองฉบับ พบว่า กระบวนการเปลี่ยนผ่านครอบคลุมประเด็นสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ การเปลี่ยนผ่านในระบบการศึกษาจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง โดยมีการจัดทำแผนการเปลี่ยนผ่านเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล การเปลี่ยนผ่านจากสถานศึกษาสู่การประกอบอาชีพ มีการสนับสนุนผ่านมาตรการทางกฎหมายด้านการจ้างงานและการฝึกอาชีพ และการเปลี่ยนผ่านสู่การดำรงชีวิตอิสระในชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการเพื่อสนับสนุนการดำรงชีวิตอิสระ

การบังคับใช้พระราชบัญญัติทั้งสองฉบับก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกหลายประการ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเข้าถึงการศึกษาของคนพิการ โดยเฉพาะในรูปแบบการเรียนรวม การพัฒนาระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาที่ชัดเจนขึ้น ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านการศึกษาพิเศษที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายยังคงประสบกับความท้าทายหลายประการ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล การขาดแคลนครูและบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษาพิเศษ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพระหว่างพื้นที่ต่างๆ ข้อจำกัดในการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และความท้าทายในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมต่อคนพิการ

พัฒนาการของกฎหมายการศึกษาพิเศษในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และการแก้ไขเพิ่มเติม สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนทัศน์ในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ จากแนวคิดเชิงสงเคราะห์สู่การมุ่งเน้นสิทธิ โอกาส และการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ แม้ว่ากฎหมายจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ แต่การบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมสำหรับคนพิการยังคงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรไม่แสวงหากำไร สถาบันการศึกษา ครอบครัว และชุมชน การพัฒนากฎหมายการศึกษาพิเศษในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงประสิทธิภาพในการ

บังคับใช้กฎหมาย การส่งเสริมการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผล รวมถึงการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของการปฏิรูปการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เพื่อให้คนพิการทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับความต้องการของตนอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมในสังคมของคนพิการอย่างยั่งยืน

3.การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ

กระบวนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Process) เป็นกระบวนการการวางแผนให้บริการสนับสนุนโดยมุ่งเน้นผลที่จะเกิดขึ้นต่อตัวผู้พิการในระยะยาว เน้นการช่วยเหลือ ออกแบบด้านการจัดการศึกษาแต่ละระดับเพื่อให้มั่นใจว่าผู้เรียน ได้รับความช่วยเหลือ ให้มีพัฒนาการทางวิชาการ และการใช้ชีวิตประจำวันในระหว่างที่มีการเปลี่ยนผ่านจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง เช่น จากโรงเรียนประถมศึกษาไปสู่ระดับมัธยมศึกษา สายสามัญหรือสายอาชีพ ตลอดจนถึงสามารถประกอบอาชีพและปรับตัวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ได้เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (สาวิตรี วงศ์กิติรุ่งเรืองและ ทวี เชื้อสุวรรณทวี,2565) ดังนั้นกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการถือเป็นกลไกสำคัญในการเตรียมความพร้อมและสนับสนุนให้เด็กพิการสามารถก้าวผ่านจากระบบการศึกษาสู่การดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ได้อย่างราบรื่นและมีคุณภาพ กระบวนการเปลี่ยนผ่านครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ ทั้งการเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง การเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาสู่การประกอบอาชีพ และการเปลี่ยนผ่านจากการพึ่งพาครอบครัวสู่การดำรงชีวิตอิสระ (Wehman et al., 2022) บทความนี้มุ่งนำเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย รวมถึงการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพสำหรับเด็กพิการในประเทศไทย

4.การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการในต่างประเทศ

1.สหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในปี ค.ศ. 1975 Education for all Handicapped Act of 1975 (Public Law 97-142) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ ได้เรียนหนังสือเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า สหรัฐอเมริกาถือเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าในการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ โดยมีกฎหมายที่รองรับหลายฉบับที่ชัดเจน คือ กฎหมายการศึกษาสำหรับบุคคลพิการ (Individuals with Disabilities Education Act: IDEA) ซึ่งกำหนดให้มีการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Planning) เป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program: IEP) สำหรับนักเรียนพิการที่มีอายุ 16 ปีขึ้นไป

การวางแผนการเปลี่ยนผ่านในสหรัฐอเมริกาเน้นการกำหนดเป้าหมายหลังจบการศึกษาที่ชัดเจนและการจัดบริการสนับสนุนที่จำเป็น โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การประเมินความต้องการจำเป็นเฉพาะ

บุคคล การสร้างทักษะทางวิชาการและทักษะชีวิต การฝึกทักษะอาชีพ การเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว หน่วยงานด้านอาชีพ และหน่วยงานที่ให้บริการสำหรับผู้ใหญ่ (Mazzotti & Rowe, 2023) นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาโมเดลการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพ เช่น โมเดลการเปลี่ยนผ่านโดยเน้นการมีงานทำ (Employment-Focused Transition Model) ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างประสบการณ์การทำงานจริงในชุมชนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา และโมเดลการเปลี่ยนผ่านโดยเน้นการศึกษาต่อ (Postsecondary Education Transition Model) ซึ่งเน้นการเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

2.สหราชอาณาจักร

ในสหราชอาณาจักร การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการได้รับการรองรับภายใต้กฎหมาย Children and Families Act 2014 ซึ่งกำหนดให้มีการจัดทำแผนการศึกษา สุขภาพ และการดูแลทางสังคม (Education, Health and Care Plan: EHCP) สำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการพิเศษ โดยต้องมีการระบุผลลัพธ์ระยะยาวและการวางแผนการเปลี่ยนผ่านสู่วัยผู้ใหญ่ ลักษณะเด่นของการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านในสหราชอาณาจักร คือ การใช้แนวทางที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person-Centered Approach) และการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ และบริการทางสังคม โดยมีการจัดประชุมวางแผนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Planning Meeting) ที่มีเด็กและครอบครัวเป็นศูนย์กลาง และการจัดตั้งผู้ประสานงานการเปลี่ยนผ่าน (Transition Coordinator) เพื่อทำหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ (Collins et al., 2021)

3.ญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นมีระบบการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการที่เน้นการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพและการมีส่วนร่วมในสังคม ภายใต้กฎหมาย Act on the Elimination of Discrimination against Persons with Disabilities ปี 2013 (Japanese Law Translation, 2013) และ Act on Employment Promotion of Persons with Disabilities ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้งตั้งแต่ปี 1960 กฎหมายเหล่านี้กำหนดให้มีการจัดระบบสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาสู่การทำงานอย่างเป็นระบบ ลักษณะเด่นของการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านในญี่ปุ่น คือการให้ความสำคัญกับความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ โดยมีโปรแกรมการฝึกงานในสถานประกอบการจริงสำหรับนักเรียนพิการในระดับมัธยมศึกษา การจัดตั้งศูนย์สนับสนุนการจ้างงานคนพิการที่ให้บริการแนะแนวอาชีพ การฝึกอบรมทักษะอาชีพ และการจัดหางาน รวมถึงการติดตามผลหลังการจ้างงาน

กระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการในประเทศญี่ปุ่นเป็นระบบที่ได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมความเป็นอิสระและการมีส่วนร่วมในสังคมของบุคคลพิการตั้งแต่วัยเด็กจนถึงการเข้าสู่ตลาดแรงงาน ประเทศญี่ปุ่นได้ลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการในเดือนกันยายน ปี 2007 และให้สัตยาบันในเดือนมกราคม ปี 2014 ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาและการจ้างงานบุคคลพิการอย่างมีนัยสำคัญ โดยตั้งแต่ปี 2006 กระทรวงศึกษาธิการ กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศญี่ปุ่นได้ปฏิรูประบบการศึกษาพิเศษโดยเปลี่ยนชื่อเป็น Special Support Education เพื่อ

ส่งเสริมการศึกษาแบบเรียนรวม เด็กพิการสามารถรับการศึกษาได้ใน 3 รูปแบบ ได้แก่ โรงเรียนการศึกษาพิเศษ ห้องเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติและห้องเรียนปกติที่มีห้องช่วยเหลือ โรงเรียนการศึกษาพิเศษจัดหลักสูตรเน้นทักษะอาชีพในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมถึงการฝึกงานในสถานประกอบการจริง โดยนักเรียนพิการทางสติปัญญามีอัตราการเข้าสู่ตลาดแรงงานประมาณร้อยละ 30-35 หลังสำเร็จการศึกษา Maebara, Yamaguchi, Ikeda & Takahash,2025)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจ้างงานคนพิการของญี่ปุ่นกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐต้องจ้างบุคคลพิการอย่างน้อยร้อยละ 2.5 ของจำนวนประชากร และเพิ่มเป็นร้อยละ 2.7 ในปี 2026 ส่วนภาคเอกชนที่มีพนักงานตั้งแต่ 56 คนขึ้นไปต้องจ้างอย่างน้อยร้อยละ 1.8 โดยนายจ้างที่ไม่บรรลุเป้าหมายจะต้องจ่ายค่าปรับ ส่วนผู้ที่จ้างงานเกินเป้าหมายจะได้รับเงินสนับสนุนผ่านระบบ Levy and Grant System (Disability: IN, 2024) องค์กรหลักที่ให้บริการสนับสนุนคือ Japan Organization for Employment of the Elderly, Persons with Disabilities and Job Seekers (JEED) ซึ่งบริหารศูนย์สนับสนุนการจ้างงานในแต่ละจังหวัดที่ให้บริการประเมินและให้คำปรึกษาด้านอาชีพ การฝึกอาชีพ โปรแกรม Job Coach ที่มีผู้เชี่ยวชาญเข้าไปสนับสนุนในสถานที่ทำงานจริง การติดตามผลหลังการจ้างงาน และบริการสนับสนุนนายจ้างในการบริหารจัดการพนักงานพิการ นอกจากนี้ยังมีโปรแกรม Transition-to-work Support ภายใต้พระราชบัญญัติสนับสนุนความเป็นอิสระของคนพิการที่ให้บริการระยะเวลา 2 ถึง 3 ปี แม้ญี่ปุ่นจะมีระบบสนับสนุนที่ครอบคลุม แต่ยังมีความท้าทาย ได้แก่ การส่งเสริมการศึกษาแบบเรียนรวมอย่างแท้จริง การลดการพึ่งพาสถานสงเคราะห์ การจัดการกับตราบาปที่สังคมมีต่อคนพิการ และการสนับสนุนนักเรียนที่มีปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรมในการเลือกเส้นทางอาชีพ คณะกรรมการสิทธิคนพิการแห่งสหประชาชาติได้แสดงความกังวลและเสนอแนะให้ประเทศญี่ปุ่นส่งเสริมการศึกษาแบบเรียนรวมและการดำรงชีวิตในชุมชนมากยิ่งขึ้น (Office of the High Commissioner for Human Rights, 2022)

สรุปได้ว่ากระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการในญี่ปุ่นเป็นระบบที่มีโครงสร้างชัดเจนและครอบคลุม จุดแข็งของระบบคือการมีระบบการกำหนดสัดส่วนการจ้างงานที่บังคับใช้อย่างจริงจัง การมีศูนย์สนับสนุนการจ้างงานทั่วประเทศ และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการเพิ่มโอกาสทางอาชีพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมของเยาวชนพิการ

5.การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านในประเทศไทย

การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการในประเทศไทยได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2556) ซึ่งได้กำหนดสิทธิทางการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการไว้ทั้ง 2 ฉบับ

ในด้านนโยบายและแนวปฏิบัติ มีการกำหนดให้มีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) สำหรับนักเรียนพิการทุกคน ซึ่งมีการกำหนดเป้าหมายระยะยาวและการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการยังมีข้อจำกัดในทางปฏิบัติ โดยจากการศึกษาของ กรรณวิภา หงษ์งาม (2557) พบว่า การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านในประเทศไทยยังขาดความชัดเจนและเป็นระบบ การวางแผนการเปลี่ยนผ่านใน

โรงเรียนส่วนใหญ่ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและมักจำกัดอยู่เฉพาะในโรงเรียนเฉพาะความพิการ ในขณะที่โรงเรียนเรียนรวมส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจและทรัพยากรในการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามมีตัวอย่างของความพยายามในการพัฒนาระบบการเปลี่ยนผ่านในประเทศไทย เช่น โครงการพัฒนารูปแบบการเปลี่ยนผ่านสำหรับนักเรียนพิการในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ ซึ่งดำเนินการโดยสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และโครงการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับคนพิการ ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงแรงงาน นอกจากนี้ ยังมีองค์กรภาคเอกชนและองค์กรไม่แสวงหากำไรที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ เช่น มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการและศูนย์เตรียมความพร้อมเพื่อการมีงานทำสำหรับคนพิการ

6.การดำเนินงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านในสถานศึกษา

แผนพัฒนาการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้เริ่มนำแนวคิด "การเปลี่ยนผ่าน" มาบูรณาการในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) อย่างชัดเจนมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการเตรียมผู้เรียนเข้าสู่การดำรงชีวิตและอาชีพตามศักยภาพและความสนใจ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กำหนดให้โรงเรียนที่จัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทยได้เริ่มมีการออกแบบแผนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Plan) ให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในโรงเรียนเฉพาะความพิการและโรงเรียนเรียนร่วม ซึ่งแผนการเปลี่ยนผ่านนี้มักครอบคลุมประเด็นสำคัญต่างๆ เช่น การเตรียมทักษะชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย การดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคล การเดินทาง การจัดการเงิน และการทำงานบ้าน เพื่อให้เด็กสามารถพึ่งพาตนเองได้มากที่สุดเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ,2561)

กระบวนการเปลี่ยนผ่านให้แก่บุคคลพิการจึงควรดำเนินการในทุกช่วงวัยและทุกระดับชั้นการศึกษา เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้รับบริการที่เหมาะสมและพัฒนาตามธรรมชาติเต็มตาม ศักยภาพของแต่ละคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนได้

7.การเปรียบเทียบและข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย

เมื่อเปรียบเทียบการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่ามีความแตกต่างในหลายประเด็น รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกระบวนการเปลี่ยนผ่านในต่างประเทศกับประเทศไทย

ประเด็น	ต่างประเทศ	ประเทศไทย	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
1. ด้านนโยบายและกฎหมาย	มีกฎหมายที่ระบุชัดเจนเกี่ยวกับการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาและสหราช	ขาดกฎหมายเฉพาะด้านการเปลี่ยนผ่าน	พัฒนานโยบายและกฎหมายเฉพาะด้านการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ โดยกำหนดให้มีการวางแผนการเปลี่ยนผ่านเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการศึกษา

	อาณาจักร		เฉพาะบุคคล (IEP) อย่างชัดเจน
2. ด้านการวางแผน	มีการวางแผนการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่แรกเริ่มเมื่อเด็กพิการเข้ารับการศึกษาและมีการวางแผนในระยะยาว	มักเริ่มต้นกระบวนการเปลี่ยนผ่านในระยะใกล้จบการศึกษา	เริ่มต้นกระบวนการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษาในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลและแผนการเปลี่ยนผ่าน เพื่อให้มีเวลาเพียงพอในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและการวางแผนอนาคต

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็น	ต่างประเทศ	ประเทศไทย	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
3. ด้านการมีส่วนร่วม	เน้นการมีส่วนร่วมของเด็กพิการและครอบครัวในการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน	มีข้อจำกัดในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กพิการและครอบครัวในการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน โดยใช้แนวทางที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person-Centered Approach)
4. ด้านการบูรณาการความร่วมมือ	มีระบบการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ชัดเจน	ขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	สร้างระบบการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ แรงงาน และสวัสดิการสังคม โดยอาจมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือหน่วยงานเฉพาะที่รับผิดชอบด้านการเปลี่ยนผ่าน
5. ด้านการติดตามและประเมินผล	มีระบบการติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนผ่านที่เป็นระบบ	ขาดระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ	พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนผ่าน เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของกระบวนการและนำไปสู่การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

จากตารางที่ 1 เมื่อเปรียบเทียบการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่ามีความแตกต่างในหลายประเด็น ดังนี้

1.ด้านนโยบายและกฎหมาย ในต่างประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร มีกฎหมายที่ระบุชัดเจนเกี่ยวกับการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดกฎหมายเฉพาะด้านการเปลี่ยนผ่าน

2.ด้านการวางแผน ในต่างประเทศมีการวางแผนกระบวนการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่แรกเริ่มเมื่อเด็กพิการเข้ารับการศึกษาและมีการวางแผนระยะยาว ในขณะที่ประเทศไทยมักเริ่มต้นกระบวนการเปลี่ยนผ่านในระยะใกล้จบการศึกษา

3.ด้านการมีส่วนร่วม ในหลาย ๆ ประเทศเน้นการมีส่วนร่วมของเด็กพิการและครอบครัวในการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน ในขณะที่ประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

4.ด้านการบูรณาการความร่วมมือ ในต่างประเทศมีระบบการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ชัดเจน ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.ด้านการติดตามและประเมินผล ในต่างประเทศมีระบบการติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนผ่านที่เป็นระบบ ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

8.การพัฒนาระบบการเปลี่ยนผ่านสำหรับประเทศไทยจากกรณีศึกษาในต่างประเทศ

1.การพัฒนานโยบายและกฎหมายเฉพาะด้านการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ โดยกำหนดให้มีการวางแผนการเปลี่ยนผ่านเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) อย่างชัดเจน

2.การเริ่มต้นกระบวนการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษาในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลและแผนการเปลี่ยนผ่าน เพื่อให้มีเวลาเพียงพอในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและการวางแผนอนาคต

3.การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กพิการและครอบครัวในการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน โดยใช้แนวทางที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person-Centered Approach)

4.การสร้างระบบการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ แรงงาน และสวัสดิการสังคม โดยอาจมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือหน่วยงานเฉพาะที่รับผิดชอบด้านการเปลี่ยนผ่าน

5.การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนผ่าน เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของกระบวนการและนำไปสู่การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

9.บทสรุป

กระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนให้เด็กพิการสามารถก้าวผ่านจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ จากการศึกษาสู่การประกอบอาชีพ และจากการพึ่งพาครอบครัวสู่การดำรงชีวิตอิสระได้อย่างมีคุณภาพ ในประเทศไทย มีกฎหมายหลายฉบับที่มีบทบัญญัติเกี่ยวข้องและส่งผลต่อกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ ทั้งทางตรงและทางอ้อม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองความเสมอภาคของบุคคลและการไม่เลือกปฏิบัติต่อคนพิการไว้ในมาตรา 27 และมาตรา 71 ได้กำหนดให้รัฐพึงช่วยเหลือคนพิการให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านของเด็กพิการ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะในมาตรา 10 ได้กำหนดให้มีการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ โดยให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการและให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา นอกจากนี้ ในมาตรา 22 และ 24 ยังได้เน้นย้ำถึงการจัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความ

ถนัดของผู้เรียน ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่สนับสนุนการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพ โดยพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ถือเป็นกฎหมายสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อการจัดการศึกษาและกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ โดยมาตรา 5 ได้กำหนดสิทธิทางการศึกษาของคนพิการในการได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต มาตรา 8 กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) โดยให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ ซึ่งกฎหมายนี้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของเด็กพิการแต่ละคน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนผ่าน และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดสิทธิของคนพิการในด้านต่างๆ ทั้งการศึกษา การประกอบอาชีพ และสิทธิประโยชน์อื่นๆ รวมทั้งกำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยเฉพาะในมาตรา 20 ที่กำหนดให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ รวมถึงมาตรา 33 และ 35 ที่กำหนดมาตรการส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาสู่การประกอบอาชีพ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 แม้จะไม่ได้มุ่งเน้นที่เด็กพิการโดยเฉพาะ แต่ก็มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก โดยกำหนดให้มีการปฏิบัติต่อเด็กโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ และไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ แต่ยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านโดยเฉพาะ ซึ่งแตกต่างจากบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ที่มีการกำหนดให้มีการวางแผนการเปลี่ยนผ่านเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) สำหรับนักเรียนพิการที่มีอายุ 16 ปีขึ้นไป อย่างไรก็ตาม กฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทยได้สร้างกรอบการทำงานพื้นฐานที่สนับสนุนการพัฒนากระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ ความท้าทายสำคัญในการนำกฎหมายที่มีอยู่ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาระบบข้อมูลและการติดตามผล การสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนผ่าน รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับการดำเนินงาน การพัฒนากฎหมายหรือระเบียบเฉพาะเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ จะช่วยให้มีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2568). *รายงานสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย.* https://dep.go.th/images/uploads/files/Dashboard122568.pdf

กรรวิภาร์ หงษ์งาม. (2557). *การพัฒนารูปแบบการบริหารการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษาเฉพาะความพิการ* [ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต].

จิตประภา ศรีอ่อน, & ดารณี ศักดิ์ศิริผล. (2556). แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเปลี่ยนผ่านสำหรับนักเรียนพิการในประเทศไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ, 12*(1), 15–29.

สาวิตรี วงศ์กิติรุ่งเรือง, & ทวี เชื้อสุวรรณทวี. (2565). การเปลี่ยนผ่านสำหรับนักเรียนออทิสติกมีความสำคัญเพียงใด. *วารสารการจัดการทางการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 4*(1), 35–52.

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2561). *แนวทางการดำเนินงานการเปลี่ยนผ่านให้แก่บุคคลพิการสำหรับสถานศึกษา.* https://drive.google.com/file/d/1_4sHZels3_izTayrrhs20aztbFw9MJL7/view

สมพร หวานเสร็จ. (2563). ประวัติการศึกษาพิเศษไทย: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 43*(4), 1–17.

สุวิมล อุดมพิริยะศักย์. (2564). การพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนผ่านสู่อาชีพของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 23*(4), 123–138.

Collins, G., Donohoe, C., & O'Reilly, G. (2021). Systematic review of transition planning for young people with intellectual disabilities in the United Kingdom. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities, 18*(2), 132–142.

Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2022, August 23). *Experts of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities commend Japan on providing compensation to victims of eugenic surgery and raise concerns on institutionalisation and inclusive education* [Press release]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/08/experts-committee-rights-persons-disabilities-commend-japan-providing

Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2022, October 7). *Concluding observations on the initial report of Japan* (CRPD/C/JPN/CO/1). Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. https://uhri.ohchr.org/en/document/8ebab7ca-08d9-4952-a4b5-522eb75ed270

Japanese Law Translation. (2013). *Act for Eliminating Discrimination Against Persons with Disabilities (Act No. 65 of June 26, 2013).* https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3052/en

Maebara, K., Yamaguchi, K., Ikeda, K., & Takahashi, H. (2025). Current status and issues of the employment of persons with disabilities in small- and medium-sized enterprises in rural areas of Japan: A survey from business owners' perspectives. *Disabilities, 5*(3), Article 62. https://doi.org/10.3390/disabilities5030062

Mazzotti, V. L., & Rowe, D. A. (2023a). Economic benefits of transition programming for students with disabilities: A systematic review of cost-benefit analyses. *Exceptional Children, 89*(3), 265–283. https://doi.org/10.1177/00144029221123456

Mazzotti, V. L., & Rowe, D. A. (2023b). Evidence-based transition practices for students with disabilities: Current status and future directions. *Exceptional Children, 89*(4), 389–407.

Wehman, P., Schall, C., McDonough, J., & Sima, A. (2022). Transition to adulthood for youth with autism spectrum disorder: A longitudinal study of employment outcomes. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 52*(4), 1739–1754. https://doi.org/10.1007/s10803-021-05235-x

Wehman, P., Taylor, J., Brooke, V., Avellone, L., Whittenburg, H. N., Ham, W., & Carr, S. (2022). Toward competitive employment for persons with intellectual and developmental disabilities: A systematic review of employment interventions. *Journal of Disability Policy Studies, 32*(4), 231–247.